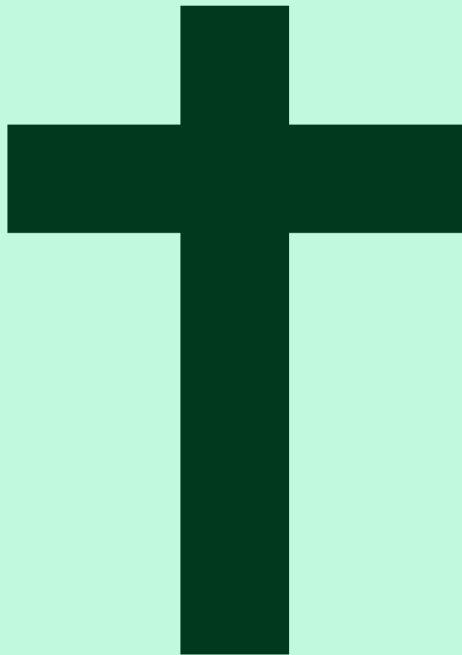

Makromod lalap lirna
wawan

New Testament in Kisar

Makromod lalap lirna wawan New Testament in Kisar

copyright © 2008 Yayasan Sumber Sejahtera

Language: Kisar

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2008, Yayasan Sumber Sejahtera. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Kisar

© 2008, Yayasan Sumber Sejahtera. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

Contents

Matius	1
Markus	49
Lukas	79
Yohanis	132
Honowok Nair	171
Roma	220
1 Korintus	245
2 Korintus	270
Galatia	289
Epesus	299
Pilipi	308
Kolose	315
1 Tesalonika	321
2 Tesalonika	326
1 Timotius	329
2 Timotius	336
Titus	341
Pilemon	344
Ibrani	346
Yakobus	366
1 Petrus	373
2 Petrus	381
1 Yohanis	386
2 Yohanis	392
3 Yohanis	393
Yudas	394
Wahyu	397

Matius

Horok Lirna La'an

Yesus Nin man lernohi pakunohi ida ma naran Matius horok Lirna Wawa'an eniyeni (9:9-13).

Lolo horok eni Matius wakunu mouropo nahenia Makromod Lalap kikan Yesus namwali Rai laa ewi-ewi (Mesias), la an kukunohi nahenia Ai onne rai Daud Upun Anan. Lolo horok eni Matius napolu Yesus, rai Daud Anan rew'ira (1:1; 9:27; 12:23; 15:22; 20:30-31; 21:9, 15; 22:41-45). Nonolu lolo Nou Nonolu Makromod Lalap nou nahenia rai Daud upun anan ida namwali Rai laa ewi-ewi. Yesus na'akuku na'anokor nou onne ono Ai onne rai Daud Upun Anan. Nonolu nabi-nabi kukunohi inhawe ma namwali lere man mai, la Matius wakunu mouropo hi'ihewi Yesus na'akuku na'anokor rir wanakunu onnenihe (1:22-23; 2:5-6, 15, 17-18, 23; 3:3; 4:14-16; 8:17; 12:17-21; 13:35; 21:4-5, 16; 26:31; 27:9-10).

Horok Ihin

1. Matius horok wanakunu mori Yesus noro Nin honowok dedesne (pnk. 1-4).
2. Yesus wakuku heri lolo wo'or (pnk. 5-7).
3. Yesus Nin hini'i wenewhe man ri kan dodo'onkala makun kukul Nin ke'eke'el an'anha man lap narehi (8:1-9:34).
4. Yesus wakuku Nin man lernohi pakunohi idaweli woro'o mene hopon hir laa loikaru Lirna Wawa'an ri (9:35-11:1).
5. Ha wo'ira ma namwali lolo noho Galilea kukul nahenia Yesus namwali Rai laa ewi-ewi (11:2-12:5).
6. Yesus nodi wanakunu naho'ok wakuku hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori (13:1-52).
7. Yesus Nin honowok nair lolo kota-kote ma aile noho Galilea (13:53-17:27).
8. Yesus wakuku Nin man lernohi hini'i wenewhe man wa'an ri man lernohi Ai hi'ie (pnk. 18).
9. Yesus nala'a laa kota Yerusalem wakuku ri nodi wanakunu naho'ok, la rakan Yerusalem rin kokala Ai noro

wawa'an, la Yesus kuku sala Yahudi rir man panulu (pnk. 19-23).

10. Yesus wakunu inhawe ma namwali lere man mai (pnk. 24-25).

11. Yesus maki la mori wali'ur (pnk. 26-28).

Yesus upun a'an kanakarne (Luk. 3:23-28)

¹ Yesus Kristus upun a'an: Yesus eni rai Daud upun anan; Daud eni Abraham upun anan.

Yesus upun a'anhe nano Abraham rakan Daud kanakarne

² Abraham na'ori Isak,

Isak na'ori Yakup,

Yakup na'ori Yehuda noro mo'oniwalinhe idaweli ida.

³ Yehuda na'ori Peres noro Zerah (woro'o eniyenihe inna naran Tamar)

Peres na'ori Hezron,

Hezron na'ori Ram,

⁴ Ram na'ori Aminadab,

Aminadab na'ori Nahason,

Nahason na'ori Salmon,

⁵ Salmon na'ori Boas (Boas eniyeni inna naran Rahab),*

Boas na'ori Obed (Obed eniyeni inna naran Rut),

Obed na'ori Isai,

⁶ la Isai na'ori Daud ma namwali rai Israel.

Yesus upun a'anhe nano Daud rakan lere Babel enihe kele Israel rodi laa rir nohe

Daud na'ori Salomo (Salomo eniyeni inna naran Batseba, la nonolu Uria hono ma namwalumedi).

⁷ Salomo na'ori Rehabeam,

Rehabeam na'ori Abia,

Abia na'ori Asa,

⁸ Asa na'ori Yosafat,

Yosafat na'ori Yoram,

Yoram na'ori Uzia,

⁹ Uzia na'ori Yotam,

Yotam na'ori Ahas,

Ahas na'ori Hizkia,

¹⁰ Hizkia na'ori Manasye,

Manasye na'ori Amon,

Amon na'ori Yosia,

* 1:5 Rahab eniyeni man paku suwar noho Israel nin man koklolo na'inau woro'o lolo kota Yeriko.

11 la Yosia na'ori Yekonya noro mo'oniwalinhe lere Babel enihe keledi Israel, rodi laa rir nohe.

Yesus upun a'anhe nano lere manin Babel kele Israel rodi laa rir nohe rakan lere momori Yesus

12 Nano lere Babel enihe keledi Israel, Yekonya na'ori Sealtiel,

Sealtiel na'ori Zerubabel,

13 Zerubabel na'ori Abihud,

Abihud na'ori Elyakim,

Elyakim na'ori Azur,

14 Azur na'ori Zadok,

Zadok na'ori Akim,

Akim na'ori Eliud,

15 Eliud na'ori Eleazar,

Eleazar na'ori Matan,

Matan na'ori Yakup,

16 la Yakup na'ori Yusup man ho Maria.

Maria eniyeni mori Yesus man rapolu Kristus.

17 Ende Yesus upun a'anhe nano Abraham rakan Daud, ku rewen idaweli wo'akka; nano Daud rakan lere manin Babel enihe keledi Israel rodi laa rir nohe, ku rewen idaweli wo'akka haenhi; nano lere Israel laa noho Babel rakan Yesus Kristus Nin lere, ku rewen idaweli wo'akka wali'ur.

Roh Kudus nodi molollo Maria ihin kemen penia mori Yesus

(Luk. 2:1-7)

18 Lere momori Yesus onneni lina la'an hi'i heheni: Yesus inna Maria noro aman Yusup, ida ma naledi honorok aki ida me'e, maa ka ramkuru wuku makun. Roh Kudus nodi molollo Maria ihin kemen, penia nornoro raramne me'e. * 19 Maa, Yusup ka nauroin Roh Kudus nodi molollo Maria kemen makun, de an pene'ek Maria larlewenedi woro'ohe rira honorok aki ma namnehe na'alono me'e. Yusup eni ri man akin mou la namdudu, penia ai namhene wakunu nano'oniyaka Maria lolo heri kalarna, de nanoin kalla namehin leke yon ho Maria me'e.

20 Alam ida nine, Yusup naho'ok nakail nina aki eniyeni mene namkuru la namarmi. Namlilinnohi Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram mai nalhari kemen Yusup lolo nina namarmi na'aheni,

“Yusup, Daud upun anan o, Tatana man minle Maria ihin kemen onne, Roh Kudus nina molollo, de yon mamka'uk more ho.

21 Rakan Maria nina lere alam nokor, an mori mo'oniyane. Lere onne waki naran Yesus, ono Ai penia man huri we'er Nin ri nano dohohale nin molollo.”

22 Onnenihe na'akeme namwali lekpananne na'akuku na'anokor inhawa Makromod Lalap na'ahenyedi lolo Nin nabi na'ahenia, 23 “Dernala! Maekrara ida ma kan ho makun nornoro raramne, de moriyana mo'oni ida. Tatan eniyeni rin waki naran Imanuel.”

Nano wanakunu Ibrani, naran ‘Immanuel’ napa'ahne, ‘Makromod Lalap aiyedi ik leken kalarna me'e.’ *

24 Yusup namake ne, lerno hi inhawa man Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram hophopon onneni, de ai nala Maria namwali hono, 25 maa noro Maria ka ramkuru wuku hehen nanumene rakan Maria moriyedi mo'oniyana onneni. Enla Yusup waki naran Yesus.

2

Ri Majus woro'o wokelu mai ranoin Yesus

1 Yesus mori lolo kota Betlehem, noho Yudea, lere rai Herodes nodi molollo noho onne. Ler onne ri Majus woro'o wokelu ma nauroin tada kaliyoro ramhara rano noho wali kimur mai kota Yerusalem. 2 Rakanedi Yerusalem hi ra'ukani, “Emene Tatana man Makromod Lalap nouwedi namwali Rai Yahudi nano nonolu me'eni, mori Ai lolo ewie? Am do'onedi kaliyoro ida ha'a lolo kimur nala tanada mayai nahenia An mori lolo eniyeni, penia am mai leke male ainima hiyene arore.”

3 Rai Herodes derne rir na'ukankani ne, ai akin apinha me'e, de ri Yerusalem na'akeme ramka'uk haenhi. 4 Enime'ede an hopon imam-imam lalap noro meser Horok Lap na'akeme lawuku hopun pepen leke na'ukani hi tarana. Ai na'ukani, “Emene ri man Makromod Lalap na'anouwedi namwali Rai Yahudi* onne, mori ai lolo ewie?” 5 Hir walha ra'aheni, “Ai onne mori lolo kota Betlehem, noho Yudea, ono nabi ida horokedi na'aheni,

* 1:18 Luk. 1:27 * 1:23 Yes. 7:14 * 2:4 ee, Mesias

⁶ ‘Eih, Betlehem, o kam tana narehi nano kota lalap man minle noho Yudea, ono nano o, ri ida namwali Rai man leluwai makrana AINU'U RI MORMORI ISRAEL.’ ”*

⁷ Enime'ede rai Herodes nodi kalla susuwar napolu Majus ma nauroin tada kaliyoro enihe leke na'ukani hi, “Konohi ya'u lere dedesne paphe do'on kaliyoro onne?” ⁸ Hir konohiyedi Herodes horu ne, an nou hi na'ahenia, “Mim laa Betlehem manoin Tatana onne wawa'an, la mim do'onedi haromo, wali mam konohi ya'u leke i laa ala ainu'u hiyene arore Ai haenhi.”

⁹⁻¹⁰ Hir derne rai Herodes nin nou horu, hi rala'a me'e. Hi rala'a ne, hi akin senan wake'e ono hir do'on wali'ur kaliyoro dodo'on lolo kimur eni. Kaliyoro onne noluwedi hi rakan Betlehem, ren namlolole onno Tatana miminle wawan. ¹¹ Enime'ede hir laa nakar onne raram, do'on Tatana onne noro inna. Hir kadi ein korno, rawa rahuwo'ok, la ra'uli rasa'a Ai. Hir hari rir panaku onno leke rala mahe, kemenyan, † noro mur, ‡ hoikani Ai. §

¹² Hi rala'a ne, Makromod Lalap nou hi lolo namarmi na'ahenia, “Mim wali laa minim lekloi, yono lolo rai Herodes me'e.” Ende hir wali laa rir lekloi loledi kalla namehin.

Yusup noro hono ananne lari laa Mesir

¹³ Ri Majus onne rala'edi ne, Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram mai nalhari kemen Yusup lolo namarmi hophon na'ahenia, “Mamakedi! Herodes maha nanoin Tatana onne leke nesne, de mala Tatana noro inna mala'a laa noho Mesir. Min lolo onne rakan lere Ya'u kukunohi mi mamhara.” ¹⁴ A'alam onne me'ede Yusup namaka, la noro hono anan rala'a Mesir me'e. ¹⁵ Hir min lolo onne hehen nanumene Herodes makiyedi. Ha onnenihe namwali lekpananne na'akuku na'anokor inhawa Makromod Lalap na'ahenyedi lolo Nin nabi na'ahenia,

* **2:6** Mik. 5:2 † **2:11** kemenyan: Dupa onne wella ai wawan, hihi'i nano au'ono ida. ‡ **2:11** mur: Au hairn wala'ula'u ma napro'ukedi, rala nano au'ono ida. § **2:11** Orworo in ma nadedem wakuku wanakunu Yunani lolo Horok Lapeni ra'aheni mahe, kemenyan, noro mur nin panaeku aile: Mahe nin panaeku na'aheni Yesus namwali Rai; kemenyan nin panaeku nahenia Ai namwali Makromod Lalap; la mur onne nin panaeku nahenia Ai namwali ri mormori man lernala apinha me'e den maki. * **2:15** Hos. 11:1 * **2:18** Yer. 31:15 * **2:23** Mrk. 1:24; Luk. 2:39; Yoh. 1:45

“Ya apolu Ya An'u namhara noho Mesir.” *

Herodes nesne tatan mo'oniyana

¹⁶ Herodes nauroinnala Majus enihe wuku hapliuredi ne, ai na'ahan rehi, de hophon resne mouwedi tatana mo'oniyana na'akeme ma nin anna woro'o laa yawa lolo kota Betlehem noro leke-leke man aile herne wali-wali enihe. Ai nala panaeku onneni ono majus enihe ra'aheni hir do'on kaliyoro ma nala tanada onne anna woro'o man laedi me'e. ¹⁷ Nina hini'i onne na'akuku na'anokor nabi Yeremia lirna ma na'aheni,

¹⁸ “Lolo leke Rama, rin derne sus mak oir mamani. Rahel nina sus mak oir kan horu, de naherhere mamani, ono anan na'akeme resne horu.” *

Yusup noro hono ananne wali nano Mesir

¹⁹ Lere Herodes maki, Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram nalhari kemen lolo Yusup nina namarmi wali'ur na'aheni, ²⁰ “Mamakedi! Man paeku nesne tataneni makiyedi me'e, de moro tatana noro inna wali wali'ur laa noho Israel.”

²¹ Enime'ede Yusup namaka, la noro hono ananne wali wali'ur laa Israel. ²² Maa an dervedi nahenia Herodes ananne Arkelaus herre wali'ur aman nodi molollo noho Yudea, de ai namka'uk laa enne. Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram nou wali'ur lolo nina namarmi nahenia ai noro nakar raram laa noho Galilea, ²³ penia hir laa Galilea ramkene lolo kota Nazaret. Panaeku onne na'akuku na'anokor nabi-nabi lirna ma na'aheni,

“Ai onne, rin wekel manin Nazaret.” *

3

Yohanis man ulutade ri nin honowok nair

(Mrk. 1:1-8; Luk. 3:1-18; Yoh. 1:19-28)

¹ Lere Yesus minle leke Nazaret makun, Yohanis ma nodi oir ulutada ri mai Yudea loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan laa ri lolo noho mamun ma napro'uk man ai

lolo onne. Ai na'aheni, ² “Herre minim morimori ma ka namloleni, la derne makani Makromod Lalap, ono lere Makromod nodi molollo ri mormori wakuraniyedi me'e.” ³ Nonolu nabi Yesaya wekel Yohanis eni na'aheni,

“Ri ida aile lolo noho mamun ma napro'uk wakaukau na'aheni,
‘Ma'ahari kalla, la ma'anehe, leke Makromod lole.’ ” *

⁴ Yohanis eni nin nainair rodi unta wulu hi'ie, nin kali ehe rodi ha mormori ulikne hi'ie, la nina nana'an nonomun poreke noro wani oir. * ⁵ Ri nammori rano Yerusalem, Yudea ne'en raramne na'akeme, noro leke-leke man minle oir wauwau Yordan wali-wali maiwuku, derne Yohanis nin loloi kakaru eni. ⁶ Hi meririi werre akin kukunohi rira dohohale nanumene Yohanis norhe laa oir Yordan raram leke ulutade.

⁷ Enimaa lere an do'on ri Parisi noro ri Saduki nammori mai leke ulutade ne, ai ne'el hi na'ahenia, “Heih, mi eniyenihe ailanna maisa haimoke! Yon makoto mim mai ulutade leke lo'o mahinuriyedi nano hunukum lere man mamai eni. ⁸ Maa lam hi'i ha man wa'an leke ri nauroin mim herredi minima morimori ma ka namloleni, la derne makani Makromod Lalap me'e. ⁹ Yon makoto mi mamwali Abraham upun anan de kam lernala hunukum. Makromod Lalap peni nodi molollo hi'i waku eniyenihe herre mi namwali Abraham upun anan. ¹⁰ Makromod Lalap Nin hunukum na'akeki rakanedi me'e. Lere eni Ai na'akenedi Nin he'i aile au onno me'e. Inhawa au'ono ma kan woi wawa'an, An keru, sopol laedi aiye raram.

¹¹ Yo odi oir ulutada mi leke namwali tanada mim herredi minima morimori ma ka namloleni, maa yo oluwedi Ri ida man ulutada mi nodi Roh Kudus noro aiye. Ai nodi molollo narehi ya'u, penia ainu'u molollo kaale yo ohu Nina pakpak ei. ¹² Ai nodi kokopo ka'i na'amou Nina gandum, loiwuku ihin dakar raram, la osorne sopol laedi aiye man mori mamani raram.”

*Yohanis ulutada Yesus
(Mrk. 1:9-11; Luk. 3:21-22)*

* **3:3** Yes. 40:3 * **3:4** 2Rai 1:8 * **3:17** NN. 22:2; Mzm. 2:7; Yes. 42:1; Mat. 12:18; 17:5; Mrk. 1:11; Luk. 9:35
* **4:4** Ul. 8:3 * **4:6** Mzm. 91:11-12 * **4:7** Ul. 6:16

¹³ Lere onneni Yesus namhara noho Galilea mai oir wauwau Yordan leke Yohanis ulutade, ¹⁴ maa Yohanis na'okulale na'aheni, “Wa'an rehi Pape ulutada ya'u. Yon Papa napanak ya'u ulutade.”

¹⁵ Maa Yesus na'aheni, “Wa'an rehi ors eni ulutade Ya'u leke ik ka'akuku ka'anokor Makromod Lalap Nin honorok panaeku na'akemeni.” Enine ai ne'e, de noro Yesus laa oir raram leke ulutade. ¹⁶ Yesus namhara oir wauwau eni ne, namlilinnohi a'am nahinari, An po'on Makromod Lalap Nin Roh naise merpati ida kopur namlololo Ai wawan. ¹⁷ Enla lirida nano a'am raram na'aheni, “E'eni Ya An'u, Ya amre'e amharu. An hi'i Ya akin nahuwa'an rehi.” *

4

*Yesus lernala kenene panatal
(Mrk. 1:12-13; Luk. 4:1-13)*

¹ Lere onneni Roh Kudus norkaru Yesus laa noho mamun ma napro'uk leke Hayakyak Makromon kene patale. ² Lere alam weli'akka raram Ai na'aluli kemen ka na'ak, de namlara wake'e. ³ Enine Hayakyak Makromon man ken patal onne, mai na'aheni, “Lo'o namlolo kokkoo Makromod Lalap Anan O, hopon waku eniyenihe namwali hanana'an.”

⁴ Maa Yesus walhe, “Makromod Lalap na'aheni yedi lolo Horok Lap raram, ‘Ri kan mori nano hanana'an mehe, maa nano Makromod Lalap Lirna na'akeme haenhi.’ ” *

⁵ Onne horu, Hayakyak Makromon norkaru Ai laa Makromod Lalap Nin kota Yerusalem laa onno man kulu wake'e lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape, la na'aheni, ⁶ “Lo'o namlolo kokkoo Makromod Lalap Anan O, nehu laa yawa, ono horhorok aile Lirna Wawan ma na'ahenia, ‘Makromod Lalap hopon Nin hophopon a'am raram mai leke radiyaka O. Hir mai paku O leke yom wekur wakue.’ ” *

⁷ Yesus walha, “Maa horhorok aile haenhi ma na'aheni,

‘Yon hi'i ha ma kan min haida modi kene Makrommu, ma namwali Makromod Lalap.’ ” *

8 Horu ne, Hayakyak Makromon norkaru Yesus laa wo'or man kulu rehi leke An do'on hair-hair na'akeme noro rira linikir kanaru. An nou Yesus na'ahenia, 9 “Ya ala ha onne na'akeme ki O, horo kadi eum korno yawa, ma'uli masa'a ya'u.”

10 Maa Yesus walhe, “Hayakyak Makromon o, mala'a here! Horhorok aile man hopon mayai na'ahenia, ‘Ma'uli masa'a Makromod Lalap, la derne makani Ai mehe.’ ” *

11 Enime'ede Hayakyak Makromon hoikaruwedi Yesus, la hophopon a'am raram mai ilitolle Ai.

Yesus laa Galilea loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan eni
(Mrk. 1:14-15; Luk. 4:14-15)

12 Yesus derne nahenia Yohanis aiyedi bui raram me'e ne, Ai namhara Yudea wali wali'ur laa noho Galilea. 13 Ai namhara Nazaret la minle kota Kapernaum man aile oir lape Galilea herne. Nohorai eniyeni, Yakup anan Zebulon noro Naptali rira nohe. 14 Yesus min lolo onne leke na'akuku na'anokor inhawa Makromod Lalap na'ahenyedi lolo horok nabi Yesaya nonolu eni, na'ahenia,

15 “Lolo ri Zebulon noro Naptali rira nohorai man aile ranrani oir lapa Galilea, la man aile oir wauwau Yordan wali enne, ri nammori ma ka namwali Yahudi holi enne.” *

16 Hir do'on Ropropo man lapida, la Ropropo onne ropa'ahedi hi man minle metmetek kalkala onnenihe me'e.”

17 Nano lere onne me'ede Yesus loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan na'aheni, “Herredi minim morimori ma ka namloleni, la derne makani Makromod Lalap, ono Nin lere alam nodi molollo ri mormori na'uraniyedi me'e.”

Yesus napolu ma nohu meki wo'akka
(Mrk. 1:16-20; Luk. 5:1-11)

18 Lerida Yesus nala'ala'a lolo oir lapa Galilea arkan ne, An do'on mo'oni woro'o, Simon (rapolu ‘Petrus’ haenhi) noro

mo'oniwalla Andreas. Woro'ohe ma nohu meki de mahar sopol diyale. 19 Yesus napolu hi na'ahenia, “Mam lernohe Ya'u, leke Ya'u wakuku mi manoin ri mormori naise manoin i'in.” 20 Idewe hir hoikaruwedi rir diyaleni, la lernohe Ai.

21 Hi rala'a kan ko'uwala, An do'on ri woro'o wali'ur, Yakobus noro mo'oniwalla Yohanis. Hi roro aman Zebedeus mahano tapil dari lolo korkore wawan. Yesus napolu hi, “Mam lernohe Ya'u.”

22 Idewe hir huri karuwedi aman, kopur laa ro lernohe Yesus.

Yesus hi'i wa'an ri nammori
(Luk. 6:17-19)

23 Onne horu, Yesus laliwewer noho Galilea wakukuwala ri lolo Yahudi rira kerei-kerei. An loikaru Makromod Lirna Wawa'an eni, na'amou na'aropo hi'ihewi Makromod nodi molollo ri mormori, la An hi'i wa'an ri ma nakni'ir noro man apinha na'akeme. 24 Enpenia Ai naran pe'eredi lolo Siria ne'en raram me'e, de ri nammori rorkaru man lernala apinha noro ma nakni'ir warna-warna mai Yesus, ma napipi haha'al, ma naplu'uk nap'eker, noro idewe ri man hayakyaka huhu'ur raram haenhi. An hi'i wa'an na'akeme. 25 Heri nammori mai lolo ewi-ewi lernohe Yesus. Hir mai nano noho Galilea, Dekapolis (napa'ahne, ‘Leke Idaweli’), kota Yerusalem, noho Yudea, noro leke-leke ma aile oir wauwau Yordan wali kimur haenhi.

5

Yesus wakuku hi'ihewi ri akin nahuwa'an
(Luk. 6:20-23)

1 Yesus po'on heri onnenihe, An wak- iha'a wo'or ida naikoredi, la Nina man lernohe pakunohi enihe mai raikoro wukuwedi. 2 An wakuku hi na'ahenia,

3 “Ri ma nauroin nahenia ai mehe ka nauroin hi'i haida-haida man wa'an, de honorok akin pu'ik mehe Makromod Lalap, ai akin nahuwa'enedi, ono ai namwali Makromod Lalap Nin ri.

4 Ri ma akin sus, ai akin nahuwa'enedi, ono Makromod Lalap na'alapedi ai hon- orok akin me'e.” *

* 4:10 Ul. 6:13 * 4:15 Yes. 9:2-3 * 5:4 Yes. 61:2

⁵ Ri ma kan holi kukulu lalapa, ai onne akin nahuwa'angedi, ono na'amoli manarna noho wawan na'akeme.**

⁶ Ri man raram nodi rehi hi'i ha ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna, ai onne akin nahuwa'angedi, ono Makromod Lalap na'akuku na'anokor nin raram nodi onne.*

⁷ Ri man kukul aki man wa'an nina ri mormori wali, ai akin nahuwa'angedi, ono Makromod Lalap kukul Nin aki man wa'an ai haenhi.

⁸ Ri man honorok akin mou, ai akin nahuwa'angedi, ono na'amoli an min wewerre noro Makromod Lalap.*

⁹ Ri man holi lilili maumau la iuwuku auwuku man yaka man hala lolo nina ri heri ri wali, ai akin nahuwa'angedi, ono ai onne penia rapolu Makromod Lalap ananne.

¹⁰ Ri man lernohi Makromod Lalap Nin honorok panaeku mamani, de lernala wewerek pananaka, ai akin nahuwa'angedi, ono ai namwali Makromod Lalap Nin ri.

¹¹ Lere rin hadwei hadwokor mi, hi'i apinpinha mi, la wakunu nano'onnyak mi ono mim lernohi Ya'u, mi akim nahuwa'angedi.

¹² Horhorok, nonolu rin hi'i apinpinha nabi-nabi haenhi. Ende hi'i mi akim nahuwa'an wake'edi here, ono Makromod Lalap na'akenedi minim mahmaha kolkoli ihin ennen man lap aiyedi a'am raram me'e."

Yesus naho'ok man lernohi Ai naisa asir noro ropope

(Mrk. 9:50; Luk. 14:34-35)

¹³ "Mi man lernohi Ya'u, mamwali asir noho wawan, maa lo'o mi kam lernohi Ainu'u wanakuku, mi maisa asir ma ka nam'arha me'e. Rodi inhawe leke hi'i nam'arha wali'ur? Asir onne wawedi ha man yaka, de sopoledi laa kalla wawan leke rin hihir hamar.

¹⁴ Mi ri man lernohi Ya'u maisa wadu ma nala ropopo noho wawan na'akeme, la maisa kote man minle wo'or tilu ma ka nasinuwar. ¹⁵ Ri ka nadedem lokon

wadu rodi e'enoir honowale, maa rala loile onno kukulu leke ropo lolo nakar raram na'akeme. ¹⁶ Ende yon mim suwarala minim ropopo lolo heri kalarna, maa hurinohi heri onne do'on minim hini'i wewewhe man wa'ane, leke hi ra'uli rasa'a minim Pape man minle a'am raram."

Yesus na'amou na'aropo Makromod Lalap Nina keneri hono'ok

¹⁷ "Yom pene'ek Ainu'u panaeku mai eni a'amoluloinedi Makromod Lalap Nina keneri hono'ok noro nabi-nabi rira horok. Ka! Ya'u mai leke a'akuku a'anokor rira wanakuku na'akeme.† ¹⁸ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Noho wawan noro a'am aile makun, wanakunu lirna na'akeme lolo Makromod Lalap nin keneri hono'ok eni na'ene namwali kokkoo, hurup ida, me, titik ida kan molu. ¹⁹ Inhoi man larlewenedi keneri hono'ok ida, kade man deul tana wake'e, lan wakuku ri namehin lernohi haenhi, an lolo yawa Makromod Lalap Nin ri na'akeme. Maa inhoi lernohi Nin keneri hono'ok na'akeme, la wakuku ri namehin leke lernohi haenhi, ai onne Makromod Lalap kikan namwali ri lalapa lolo Nin ri na'akeme. ²⁰ Ende mahinorokedi, lo'o mi ka mamkene lernohi Makromod Lalap Nin honorok panaeku eni narehi nalewen meser-meser Horok Lape roro ri Parisi enihe, mi kam laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram."

Yesus wakuku yon ida ma na'ahan ida (Luk. 12:57-59)

²¹ "Mi mauroinedi nounaku ik upud a'ad kokaledi me'e ma na'ahenia, 'Yono resne ri. Inhoi ma nesne ri, na'amoli ho'ok kail ai leke hukum.' * ²² Maa Ya aheni ki mi, inhoi ma na'ahan noro walinne,‡ na'amoli ho'ok kail ai leke hukume. Inhoi man warei yaksala noro walinne, ai onne rodi laa nakpali Yahudi rir man ho'ok kail enihe. Inhoi ma ne'el walinne na'ahenia, 'Maplo'edi,' ai onne na'akeki rakanedi kawali pire ai porom raram me'e.

* 5:5 Wanakunu 'na'amoli manarna noho wawan na'akeme' nin panaeku 'hir lo'o kokala inhawa man Makromod Lalap nouwedi me'e.' * 5:5 Mzm. 37:11 * 5:6 Yes. 55:1-2 * 5:8 Mzm. 24:3-4 † 5:17 'Ya'u mai leke a'akuku a'anokor rira wanakuku na'akeme' nin panaeku namehin haenhi, 'Ya'u mai leke a'amou a'aropo rira wanakuku na'akeme.' * 5:21 Kel. 20:13; Ul. 5:17 ‡ 5:22 'inhoi ma na'ahan' Horok Lap dedesne na'aheni eni mehe, ma Horok Lap ida woro'o man horok lere li'ur ra'uwali na'aheni 'inhoi ma na'ahan na'alehe panaeku ma na'ono...'

²³ Ende lo'o mim laa Makromod Lalap Nin Romleu Lape raram modi minim honoi kanani leke loile honoi kanani onno wawan, maa mamlilinnohi horokala mi walinne ma na'a'ahan ki mi, ²⁴ ma'akenedi honoi kanani onne lolo honoi kanani onno kalarne, laa moro mi walinne mahuwa'enedi nanumene wali mai honoi kanani onno onne mala minim honoi kanani Makromod Lalap.

²⁵ Enla lo'o man tumdesne mi aile, halhala mapanak mahuwa'enedi noro ai, leke yon ai lan kalaka mi laa man ho'ok kail eni, de man ho'ok kail onne huri mi laa polisi, rala mi nahan bui raram. ²⁶ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Lo'o mi ka mahuwa'enedi noro ai nolu, hi kar huri mi nano bui raram hehen nanumene mim pair minim okon raka onne na'akeme horu.”

Yesus na'amou na'aropo keneri hono'ok yono lerwa'u hailai'

²⁷ “Mi mauroinedi nounaku ma na'ahenia, ‘yono lerwa'u hailai’.” * ²⁸ Maa Ya aheni ki mi, inhoi po'on maeke ida, la namono lolo honorok akin mehe, ai onne lerwa'u hailaiyedi noro maeke onne me'e. ²⁹ Ende lo'o mi makum malanna nakoko mi hi'i dohohala, hidu sopoledi. Wa'an rehi min wewerre ik Makromod Lalap mamani, kade mi makum wali kaale. Yon hi'i de mi makum woro'o aile, maa Makromod Lalap sopol mi laa kawali pire ai porom raram. ³⁰ Lo'o mi liman malanna nakoko mi hi'i dohohala, heru sopoledi. Wa'an rehi min wewerre Makromod Lalap mamani, kade mi liman wali kaale. Yon hi'i de mi liman woro'o aile, maa mi mala'a kawali pire ai porom raram.”

*Yon ri namhene hono
(Mat. 19:9; Mrk. 10:11-12; Luk. 16:18)*

³¹ “Mi mauroinedi nounaku man hopon heheni, ‘Ri ma namhene nin maekleher, hi'i horok reiha'ar nala nin maekleher nanumene reiha'ar noro ai.’” * ³² Maa Ya aheni ki mi, inhoi namhene nin maekleher, la maeke onne kan larlewenedi rir nou, mo'oni onne penia hi'i maeke onne lerwa'u lere an ho mo'oni namehin. Enla

mo'oni man ho noro maeke onneni, an lerwa'u hailai haenhi.”

Yon ma'akerhe nou modi lira hope

³³ “Mi mauroin haenhi nounaku ik upud a'ad kokaledi ma na'ahenia, ‘Yono lari nano onum noue. Lo'o rin nou haida la nahopedi laa Makromod Lalap, kan huri ai lari nano nin nou onne!’” * ³⁴ Maa Ya aheni ki mi, yono ma'akerhe nou modi hopo me'e. Lo'o mim hi'i nou, yon wekel a'am raram naran ma'akerhe nou onne, ono a'am raram onne Makromod Lalap Nina naikoro onno. ³⁵ Yon ma'akerhe nou wekel in-noho naran, ono in-noho onne Makromod Lalap Nina ek'eker onno. Yon ma'akerhe nou wekel Yerusalem naran, ono kota onne Rai Lalap onno. * ³⁶ Yono ma'akerhe nou wekel mi uluwakun ono ka modi molollo ma'uarha, ee ma'amohon muruk lihir ida. ³⁷ Lo'o minim panaeku ma'aheni, ‘Ya,’ ma'aheni mehe, ‘Ya.’ Lo'o minim panaeku ma'aheni, ‘Ka,’ ma'aheni mehe, ‘Ka.’ Wanakunu ma narehi onne, Hayakyak Makromon nina panaeku me'e.”

*Yesus wakuku ri yon herre walha ri nin hini'i wenewhe man yaka
(Luk. 6:29-30)*

³⁸ “Mi mauroinedi nounaku ma na'ahenia, ‘Maka herre maka, nihi herre nihi.’” * ³⁹ Maa Ya aheni yono mim herre walha ri nin hini'i wenewhe man yaka. Lo'o rin pahar mi muman malanna, mala mariri pahar haenhi, ⁴⁰ ee, lo'o rin kalaka mi lolo man ho'ok kaile kalarna leke an hopon mala minim rain, na'amoli mala minim ho'ir homnono haenhi. ⁴¹ Lo'o man panulu ida hopon mi ma'uwara nin hahaa modi mala'a kilu ida, na'amoli modi mala'a kilu woro'o. ⁴² Lo'o ri napanak haida-haida nano mi, male, la lo'o ri napanak herre haida ki mi, yon ma'okulale.”

*Yesus wakuku maramyaka arwali
(Luk. 6:27-28, 32-36)*

⁴³ “Mi mauroin wanakuku ida aile ma na'ahenia, ‘Maramyaka mi walinne, la sopoledi minim arwali.’” * ⁴⁴ Maa Ya aheni maramyaka minim arwali, la hi'i lir

* 5:27 Kel. 20:14; Ul. 5:18 * 5:31 Ul. 24:1-4 * 5:33 Im. 19:12, Bil. 30:1, Ul. 23:21 * 5:35 Yes. 66:1, Mzm. 48:3

* 5:38 Kel. 21:24, Im. 24:20, Ul. 19:21 * 5:43 Im. 19:18

napanak ri man hi'i sus mi. ⁴⁵ Lo'o mim hi'i heheni, ri namehin rauroin mi mamwali minim Pape man aile a'am raram ananne. Ai penia nala ha man wa'an ri mormori na'akeme. Ai nalha'a lere ri man holi wawa'an noro ri man ailanna haenhi. Ai nala okon mai ri man hi'i ha ma namlolo noro ri man hi'i ha ma ka namlolo haenhi. ⁴⁶ Lo'o mi maramyaka mehe ri ma nadedem naramyaka mi, yom pene'ek Makromod Lalap herre walha minim hini'i wenewhe onne. Ka! Man ra'uk paipair kade hir ailanna, maa hi me'ene raramyaka ri ma naramyaka hi haenhi. ⁴⁷ Lo'o mi maramyaka mi wallum mehe, hi'ihewi minim hini'i wenewhe wa'an narehiyedi ri ma ka nauroin Makromod Lalap makun. Hi me'ene hi'i heheni haenhi. ⁴⁸ Ende hi'i ha ma namlolo moro ri na'akeme naise mi Ammu man aile a'am raram eni."§*

6

Yesus wakuku hi'ihewi ik paku ma na'alehe haida-haida

¹ "Horhorok! Yom paeku hi'i agame nina holoor halauk lolo heri kalarna leke rin do'on la ra'uli rasa'a mi. Lo'o mim hi'i heheni, mi kam lernala wawa'an rara'a nano Makromod Lalap man minle a'am raram. ² Enla lo'o mi mala haida ri ma na'alehe haida-haida, yono wakunu laliwewer minim hini'i wenewhe onne naise ri man kokme'e. Hir suk hi'i panaeku wawa'an lolo rir kerei raram, ee lolo kalla lapeni leke rin do'onne, ra'uli. Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Hi kar kokala haida nano Makromod Lalap, ono ri mormori ra'uli rasa'edi hi me'e. ³ Maa lere mi mala haida ri ma na'alehe haida-haida, karkaramedi, leke yon ri mahaku do'on nauroin. ⁴ Na'amoli mi Ammu ma nauroin ha ma nasinuwar na'akeme, po'on minim hini'i wawa'an onne, mehen herre walha minim hini'i onne."

Yesus wakuku hi'ihewi ik hi'i lir napanak

(Luk. 11:2-4)

⁵ "Lere mim hi'i lir napanak yom hi'i naise ri man kokme'e ramwali ri molololo.

Hir suk laa ramriri hi'i lir napanak lolo kerei raram, la hir suk minle kalla heri lololo lalaa leke rin do'onne, ra'uli. Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Hi kar kokala haida nano Makromod Lalap, ono hir lernaledi ri mormori rira uli sa'a me'e. ⁶ Maa lere mim hi'i lir napanak, mala'edi kamar raram elekedi nike mene hi'i lir napanak laa mi Ammu man ri kan dodo'on eni. An do'on minim hini'i wenewhe ma nasinuwar onneni, An herre walha minim hini'i man wa'an onneni. ⁷ Enla lere mim hi'i lir napanak, yono mim teti lau ki mai naise ri ma ka nauroin ik Makromod Lalap. Hi rakoto nahenia lo'o Makromod Lalap kokala hirira lir napanak ono hir wakunu nammori. ⁸ Yom hi'i naise ri eniyenihe ono mi kam hi'i lir napanak makun, mi Ammu nauroinedi minim ha wo'ira ma kan kuku kan nokor me'e.

⁹ Ende mim hi'i lir napanak, hi'i heheni leke!

'Ainim Pape man minle a'am raram, Na'amoli O naran man moumou dewdewe, ri na'akeme rahiyene arore.

¹⁰ Na'amoli mamwali Rai ma nodi molollo ri noho wawan na'akeme, la malala molollo mayai leke am derne makani Onum panaeku na'akeme lolo noho wawan naise man derne nakani O lolo a'am raram.

¹¹ Lere eniyeni mala hanana'an man kukkuku noknokor mayai,

¹² la malala ampun ainima sale naise ai mala ampun ri man hi'i sala mayai.

¹³ Ewekala kawala mayai leke yono am lernala kenene panatal,

la morle'ule'u morwaliwali yai leke yono hayakyaka makromon nodi molollo mayai,

[ono O penia Rai man siksik lerlere, la ma nodi molollo laa ewi-ewi.]*

¹⁴ Lo'o mi mala ampun ri man hi'i sala mi, mi Ammu man aile a'am raram nala ampun mi haenhi. ¹⁵ Maa lo'o mi ka mala ampun ri man hi'i sala ki mi, mi Ammu man aile a'am raram ka nala ampun minim sale haenhi."

§ 5:48 Hanalle namehin: Ende maramyaka ri na'akeme namnenehe naise mi Ammu man aile a'am raram. * 5:48 Im. 19:2, Ul. 18:13 * 6:13 Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali.

Yesus wakuku lere ma'aluli mi kemen ka ma'ak, yon manoin ri nin uli sa'a

¹⁶ “Enla rakan lere mi ma'aluli mi kemen ka ma'ak leke ma'uli masa'a Makromod Lalap wawa'an, yon hi'i naisa ri man kokme'e ramwali ri molololo. Hir hi'i oin makan sus leke rin po'onne, ra'aheni hir maha ra'aluli kemen ka ra'ak. Loi honorok wawa'an AINU'u panaeku ma na'ono eniyeni: Makromod Lalap ka nala haida hi, ono hir kokaledi uli sa'a nano ri mormori me'e. ¹⁷ Maa, rakan lere ma'aluli mi kemen ka ma'ak, laru mi oin makan la ma'akeki mi kemen haenhi, ¹⁸ leke yon ri nauroin nahenia mi maha ma'aluli mi kemen ka ma'ak. Naukara ik Amad man kak dodo'on eni mehe nauroin minim hini'i ma nasinuwar onne, la An herre walha minim hini'i wenewhe onneni.”

Yesus naho'ok kanaru man aile noho wawan noro man aile a'am raram
(Luk. 12:33-34)

¹⁹ “Yom loiwuku kanaru lolo noho wawan ono wutu rau noro karkoi nano'onnyaka, la ma namna'a lo'o namna'e. ²⁰ Loiwuku kanaru man minle a'am raram man wutu rau noro karkoi ka nano'onnyaka, la ma namna'a ka namna'e, ²¹ ono minim linikir kanaru nin miminlole namwali mi akim nin miminlole haenhi.”

Yesus wakuku ri kan paekunala lolo kalla ropropo noro idewe kalla metmetek
(Luk. 11:34-36; Luk. 16:13, 12:22-31)

²² “Makum namwali wadu mi kemmu. Lo'o mi makum mou, mim do'on mauroin wawa'an naise ri man min lolo ropropo. ²³ Maa lo'o mi makum kan mou, mi kam do'on mauroin haida naisa ri man min lolo noho momohon mamani. Lo'o mauroin hi'ihewi lerno hi ropropo man aile mi raram, maa kam lerno hi, minim mormori eren memetek, kam do'on haidahaida.

²⁴ Ri kan paekunala namwali man howok makromon woro'o, kalo'o nalida wa'an, nalida yaka, ee namkene lerno hi ida, la ida ka. Kam paekunala mamwali Makromod Lalap Nin man howok noro idewe man howok nanoin linikir kanaru mamani.”

Yon ma'irhu minim mormori akilere

²⁵ “Enpenia Ya'u konohi mi, yon ma'irhu minim mormori akilere. Yon ma'aheni,

‘Lo'o ai mo'on momun inhawa, ee lo'o am hewek nair inhawa?’ ono ha ma na'ono lolo minim mormori eni ka namwali hanana'an noro nainair mehe. ²⁶ Po'onala manu merwui me'ene, kar howok kirna, ka ra'ili radai hanana'an loiwuku dakar raram, maa mi Ammu man aile a'am raram leluwai makrana hi. Emene mi ri mormori, Makromod Lalap peni na'ono mi narehiyedi manu merwui enihe. ²⁷ Mi eniyenihe, lo'o ma'irhu la loi honorok ha wo'ira onne mamani, maa onne kan paku mi ma'uwalu lere ida lolo minim lere alam.

²⁸ Alhi'ihopenia ma'irhu minim nainairre? Po'onala au dipi man minle wo'or au tilu. Au dipi onne kar howok, la kar kenna mair. ²⁹ Maa horhorok, rai Salomo onne ri orkanaru wake'e, maa ai kan nair nainair ma'aruru naise au dipi onnenihe. * ³⁰ Penek man minle wo'or au tilu Makromod Lalap na'akeki ma'aruru, kade mori lere eniyeni, maa oreki harnedi! Emene maika ho'o? Ai na'akeki ika narehi nalewenedi penek onne, maa mi akim ka naili'il wawa'an makun. ³¹ Enpenia Ya aheni, yon mamka'uk. Yon ma'aheni, ‘Lo'o ai mo'on momun inhawa, ee lo'o am nair inhawa?’ ³² Panaeku rahu eni ri ma ka nauroin ik Makromod Lalap rahinorok mamani. Ende yon mamka'uk panaeku rahu onneni ono mi Ammu man minle a'am raram nauroinedi minim ha wo'ira na'akeme ma kan kuku kan nokor makun. ³³ Ai na'uwalu ha wo'ira onneni ki mi, horo nahenia mi mahehe leke Makromod Lalap nodi molollo mi mamani, la mim hi'i ha ma namlolo lolo Makromod Lalap herne kalarne.

³⁴ Ende yono mamka'uk alam oreki nin suse, ono lere eniyeni nina suse nokoredi me'e. Yon ma'uwalu alam oreki onne nina sus wali'ur.”

7

Yesus wakuku yon ho'ok kail ri
(Luk. 6:37-38, 41-42)

¹ “Yom ho'ok kail ri namehin, leke yono Makromod ho'ok kail mi, ² ono Ai lo'o ho'ok kail mi namnenehe mim ho'ok kail ri namehin. Enla hono'ok mim nanair modi ho'ok kail ri namehin onne, Makromod Lalap lo'o nairre nodi ho'ok kail mi wali'ur. ³ Hi'ihopenia mim do'odo'on au mo'anida

* 6:29 1Rai 10:4-7, 2Taw. 9:3-6

man minle mi wallum makan raram, maa au lapa man aile mi makan raram kam talukire? ⁴Hi'ihopenia mi me'el mi wallum ma'aheni, 'Mai, ya aledi au mo'o onne nano makum,' maa mi makan me'ene au lapida aile kam do'one? ⁵Yon kokme'e mamwali ri molololo! Maledi au lapa man aile mi makan raram leke mim do'on wawa'an nanumene mi mala au mo'o man aile mi wallum makan mai paharne."

Yon loikaru Makromod Lalap Lirna laa ri ma namhene kokale

⁶"Yon mala ha man moumou dewdewe ahue, kalo'o wali kili'ur na'unihi mi, la yono diuk mutiyare laa wawi, kalo'o hihir hamar mutiyara onne."

Yesus wakuku mapanak Makromod Lalap leke lernala (Luk. 11:9-13)

⁷"Mapanak ik Makromod Lalap leke mim lernala, manoin leke lernale, la disna nike leke hari nika. ⁸Hi'i heheni ono inhoi ma napanak, Makromod Lalap nale ai; inhoi ma nanoin, an lernale; la inhoi man disna nika, nahinari ai. ⁹Mi ri mormori eniyenihe lo'o mi anum rapanak roti, mi ka mala waku, ra'an! ¹⁰Lo'o mi anum rapanak i'in, mi ka mala nee, ra'an! ¹¹Kade mi mamwali man hi'i yaksala, maa mi mauroin mala ha man wa'an mi anume. Emene mi Ammu man aile a'am raram lo'o nauroin narehi mi nala ha man wa'an ri ma napanak Ai!

¹²Inhawa hini'i wenewhe mim suk rin hi'i ki mi, hi'i onne laa hi haenhi. Onne penia wanakuku ma na'ono lolo agame nina keneri hono'ok noro nabi enihe rira wanakuku."

Kalla mamarke namwali kalla ma namlolo

(Luk. 13:24)

¹³"Lole nike man mamarke leke laa raram, ono nike noro kalla ma naprororo naphari laa kawali pire ai porom raram, la ri nammori lole. ¹⁴Maa nike mamarka noro kalla mamarka man laa or'ori dardari onno onne, sus mene rin do'on de ri taran mehe lole."

Ik kauroin nabi ma ka namlolo nano rir hini'i wenewhe (Luk. 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵"Nakinemen ki mi! Madiyaka nabi ma ka namlolo. Hir mai kokme'e hi'i rira mormori naise pipdume, maa hi onneni naise ahu merwui ma na'an makmaka nomun rarara. ¹⁶Ik kahiyene hi nano rira hini'i wenewhe. Ruri roke kan woi anggur woin, la penek lauhohoro kan woi are woin. ¹⁷Namnenehe onne, ik lernala woin man wa'an nano au'ono man meur, maa au'ono ma kan meur kak lernala woin man wa'an. ¹⁸Au'ono man meur, kan woi woin man yak, la au'ono ma kan meur, kan woi woin man wa'an. ¹⁹Nadedem man howok kirna keru au'ono man woin kan wa'an, harnedi. ²⁰Ende ik po'on rira hini'i wenewhe me'e de, ik kauroin hi ramwali nabi-nabi ma ka namlolo."

²¹Ri nammori rapolu Ya'u, 'Makromod! Makromod!' Maa nano hi, heruwali ka ramwali Makromod Lalap Nina ri. Inhoi man hi'i lernohe Ya Am'u man aile a'am raram Nin honorok panaeku, ai onne mehen laa onno man Makromod Lalap nodi molollo, de na'amoli noro Ai min wewerre. ²²Lere alam Makromod Lalap naho'ok nakail noho wawan na'akeme, ri nammori lo'o ra'aheni Maya'u, 'Makromod! Makromod! Om mehe do'on am nair O naran loikaru Num nou laa ri mormorihaneni. Ai modi O naram mohiyedi hayakyaka, la ai modi Makromod naran hi'i ha nammori ri kan dodo'onkala makun.' ²³Ya'u walha hi na'ahenia, 'Ka auroin mi! Mala'a here, mi man hi'i ha yakyaka mamani.' " *

Ri man derne la lernohe Yesus Nin wanakunu, ai akin namkene naise nakar man minle waku wawan

(Luk. 6:47-49)

²⁴"Ende ri man derne Ainu'u wanakunu, la lernohe, ai onne akin namkene naise ri ma nauroin, de na'ariri nina nakar waku wawan. ²⁵Lere okon, anna, noro oirulu lapa mai nediyale nakar onne, ka nawollo ono ra'ariri aile waku wawan. ²⁶Enimaa ri man derne Ainu'u wanakunu eni, la kan lernohe, ai onne naise ri man pode, de na'ariri nina nakar lolo doslo wawan. ²⁷Lere okon, anna, noro oirulu lapa mai nediyala nakar onne, nakar nadiporedi."

²⁸Yesus wakuku horu, heri man min lolo onne mehe nanana mouwedi la aki'aki uluwakun derne Nina wanakukue, ²⁹ono

* 7:23 Mzm. 6:9

Ai kan wakuku naise hirira meser Horok Lap enihe, maa An wakuku naise ma nodi molollo.

8

Yesus hi'i wa'an mo'oni man ulik yaka hi'ie

(Mrk. 1:40-45; Luk. 5:12-16)

¹ Yesus kopur nano wo'or onneni, ri nammori lernohie. ² Lere onne mo'oni ida man ulik yak hi'ie mai Yesus kadi ein korno kalarna, na'aheni, "Papa ne'e harome, hi'i wa'enedi ainu'u apinha ke'e."*

³ Enime'ede Yesus kemenala liman laa ri onneni, na'aheni, "Ye e'e! Wa'enedi here!" Me'e'eni me'ede ri onne nina ulik yake wa'enedi. ⁴ Horu ne, Yesus nou na'ahenia, "Yom konohi ri ha ma namwali o kemmu eniyeni, maa mala'a laa imam nanu leke an po'onala o kemmu, nauroin nahenia om wa'enedi me'e, la modi onum honoi kanani† mala ai leke lernohi agame nina holor halauk eni. Hi'i onne leke namwali tanada nahenia om wa'enedi kokkoo me'e."

Uluwakun arida man akin naili'il Yesus kokkoo

(Luk. 7:1-10)

⁵ Lere Yesus rakanedi Kapernaum, Roma nin uluwakun arida mai napanak Yesus pakuwale. ⁶ Ai na'aheni, "Pape, naramyakala ainu'u hophopon ida ma nakni'ir, aile ainu'u nakar. Ai ka nauroin nawollo me'e, la kemen apinha wake'e, de ya apanak hi'i wa'enedi."

⁷ Yesus na'aheni, "Wa'an, Ya'u ki num nakar leke hi'i wa'ane."

⁸ Maa uluwakun onne na'aheni, "Eih! Kan wa'an Pape ki ainu'u nakar, ono ya'u inhoi penia Pape ki ainu'u nakar! Lo'o Pape wekelle wanakunu lisir ida woro'o, ainu'u ma nakni'ir wa'enedi me'e. ⁹ Ya auroin Papa nodi molollo hi'i wa'an ai, ono ya'u me'ene man derne nakani ri ma nodi molollo haenhi, la yo odi molollo ri namehin haenhi. I hophon ainu'u ma nasala ke'urauk, 'Mala'a here!' Hi rala'a.

Ya'u polu mai, hir mai. Ya'u hophon ainu'u hophopon lolo nakar hi'i haida, hir hi'ie."

¹⁰ Yesus derne nina wanakunu onneni, heheledi, de ne'el heri man lernohi onnenihe na'ahenia, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni! Ri ma ka namwali Yahudi eniyeni, akin naili'il kokkoo! Lolo Israel raramne ka oro ri ma naise eniyeni pakromala makun. ¹¹ Lere man mai ri nammori ma ka namwali Yahudi enihe mai nano noho wali kimur noro noho wali warak leke raikoro wuku roro ik upud a'adhe Abraham, Isak, noro Yakup ra'an romun wewerre lolo onno man Makromod Lalap nodi molollo.

¹² Nano nonolu eni Makromod Lalap na'ono Yahudi enihe ramwali Nin ri, maa ri nammori nano hi akin ka naili'il Ai, de lere man mai An sopol hi laa paharne laa noho momohon man ko'u Ai. Lolo onne hi raerhere la apinpinha mamani."

¹³ Kame'ede Yesus hophon uluwakun onne, "Mala'a wawa'enedi, ono ha man o akim naili'il onneni namwaliyedi me'e." Ai na'aheni onne horu nina hophopon wa'enedi me'e.

Yesus hi'i wa'an ri nammori

(Mrk. 1:29-34; Luk. 4:38-41)

¹⁴ Yesus laa Petrus nina nakar, do'on paninne maeke nakni'ir rinna manha aile namkuru onno. ¹⁵ Yesus lan rulle liman me'ede, nina kini'ir onne wa'enedi. Enine namaka na'akene hanana'an Yesus na'an.

¹⁶ Na'akeki lere helem, ri nammori mai Yesus rodi ri man hayakyake huhu'ur raramne noro ri ma nakni'ir leke An hi'i wa'an. An wakunu mehe, hayakyaka manin ri onnenihe raramne ramharedi, la An hi'i ri ma nakni'ir na'akeme wa'enedi. ¹⁷ An hi'i ha eni na'akeme leke na'akuku na'anokor nabi Yesaya lirna ma na'ahenia, "Ai penia na'uwarra iknik apinha wo'operi rahue

la hi'i wa'an iknika kini'ir na'akeme." *

Kalla lernohi Yesus sus rehi

(Luk. 9:57-62)

¹⁸ Ler ida wali'ur ri namansa minwuku Yesus herne wali-wali, de An hophon Nina

* **8:2** Wanakunu lirna 'hi'i wa'enedi' eni herre Yunani nin wanakunu lirna 'ma'amouwedi'. Ai na'aheni onne ono nano ri Yahudi rir agame hi rauroin nahenia ri man ulik yak hi'ie 'kan mou, ai kemen morso.' Enpenia ri eniyeni mai Yesus napanak ai na'amouwedi ai, maa ainin napanpanak onne nin panaeku hi'i wa'an ai. † **8:4** Lolo Yahudi rir agame nin holor halauk, lere ri man ulik yak hi'ie wa'enedi, an laa nakpali imam leke po'on kemen de nauroin wa'enedi me'e, ee kaun. Po'onala Im. 14:2-32 leke mauroin rodi inhawa honoi kanani rala imam. * **8:17** Yes. 53:4

man lernohi pakunohi ha'a korkore wewerre hopol laa oir lap Galilea wali enne. ¹⁹ Maa, kar ha'a korkore makun, meser Horok Lapida mai Yesus na'aheni, "Papa Meser, i raram nodi lernohi Papa laa ewi-ewi!"

²⁰ Yesus na'aheni, "La'u† nina ku'il aile, manu liwliwar nina wonno aile, maa Ya'u ma namwali Ri Mormori Anane, Ya a'alehe nakar leke ren warnala."

²¹ Onne horu man lernohi ida mai Yesus na'aheni, "Pape, hurinohi ya'u ke'ede waliyala laa nakar karuwedi ainu'u papa nanumene i wali mai lernohi Papa wali'ur."

²² Yesus hopon na'ahenia, "Lernohi Ya'u mamani! Na'amoli ri man maki meher karu rira makie!"§

*Yesus na'alina kahi anna lapa
(Mrk. 4:35-41; Luk. 8:22-25)*

²³ Yesus wakunu onne horu, An ha'a laa korkore, la Nin man lernohi pakunohi enihe lernohi wewerre. ²⁴ Hir hopol rakanedi heleken, ramlilinnohi kahi anna lapa mai nalwalile korkore, de na'iheri nawali, maa Yesus namkuru mahmahal. ²⁵ Enime'ede hir laa ramake, ra'aheni, "Pape, Pape, pelek mamaka! Pakuwala yai nanu, kalo'o ik maki!"

²⁶ Enime'ede Ai namaka ne'el hi na'ahenia, "Alhi'ihope mi mamka'uk? Mi akim ka naili'il Maya'u wawa'an makun!" Yesus namriri komdere na'ahenia, "Heih! Kahi anna lapa, mamlinedi here!" Idewe kahi anna lapa onne namlina namkaiyedi.

²⁷ Hir do'on ha ma namwali onne hir hehel rehi, la ida ma na'ukani ida na'ahenia, "Leher eni inhoi, penia kahi anna lapa derne nakani Aie?"

*Yesus hi'i wa'an ri woro'o man hayakyake huhu'urle raramne
(Mrk. 5:1-20; Luk. 8:26-39)*

²⁸ Yesus noro Nin man lernohi pakunohi enihe rakanedi ro ne, rala'a onnida na'urani kota Gadara. Lolo onne mo'oni woro'o aile hayakyake hu'uhu'ur raramne. Hi radedem minle ku'il man aile makileke raram. Hayakyake hi'i woro'ohe ra'iseri

la ailanna wake'e penia ri na'akeme ramka'uk lolo kalla man lolo onne. Hi ramhara ku'il onne, mai pakromo noro Yesus. ²⁹ Hayakyaka man hu'ur raramne enihe wakaukau, "Makromod Lalap Anan O! Onum panaeku inhawa noro mayai? Yom ma'o'o mayai! Kan rakan Makromod Lalap Nina lere alam hukum mayai makun!"

³⁰ Lere onne wawi ukun lapida aile kan ko'uwala maha ranoin ya'ane.

³¹ Hayakyaka man hu'ur raram onnenihe rapanak Yesus ra'aheni, "Lo'o hopon mayai mamhara ri eniyenihe, hurinohi yai laedi wawi ukun onne raramne."

³² Yesus na'aheni, "Wa'an, mamhara here!" Ende hayakyak onnenihe laedi wawi onnenihe raramne, penia wawi rahu onne lari lolo wo'or laa yawa idewe wauwedi laa oir lapa Galilea raram de keper mouwedi.

³³ Enime'ede ma nadiyaka wawi onnenihe lari laa leke raram konohi ri na'akeme ha wo'ira na'akeme ma namwali noro ri woro'o man hayakyaka huhu'ur raram onneni. ³⁴ Ende leke raram onneni na'akeme ramhara lar pakromo noro Yesus. Hi ramka'uk, de rapanak rehrehil lewlewen, "Wa'an rehi Pape laedi onno namehin here! Yon min lolo eni me'e."

9

¹ Ende Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe ha'a korkore hopol laa oir lapa wali enne wali wali'ur laa Nin leke miminlole.*

*Yesus hi'i wa'an ri ma naplu'uk nap'eker
(Mrk. 2:1-12; Luk. 5:17-26)*

² Lolo onne, ri ida woro'o le'ule'u mo'oni ma naplu'uk nap'eker ida mai Yesus. An po'on ri onnenihe akin naili'il wake'e, de ne'el ri man apinha onne na'ahenia, "Pa'e, yon mamka'uk! Ya a'ohu ahaledi num dohohala me'e."

³ Lere onne, meser Horok Lap ida woro'o aile man derne lirna onneni, de roro akin wakunu, ra'aheni, "Ri eni na'ihoru na'idaru Makromod Lalap!"†

† 8:20 Herre wanakunu Malay 'serigala' nair Yotowawa nin 'la'u'. § 8:22 Lolo lisir eniyeni Yesus wekel 'ri man maki onne', Ainin panaeku ri ma kan lernohi Ai. Hi kemenhe kan maki makun, maa rira roh man maki. Ende Yesus na'ahenia, 'na'amoli ri ma kan lernohi Ai meher karu rir maki.' * 9:1 Ler onne Yesus Nin miminlole ai leke Kapurnaum. Po'onala Mat. 4:13, 8:5. † 9:3 Po'onala Mrk. 2:7; Luk. 5:21.

⁴ Maa Yesus nauroidi hi honorok akin, de na'ukani na'ahenia, “Alhi'ihopeni mim paeku honorok yaka mi raramne? ⁵ Ewi man sus rehi? Ya a'ohu ahala ri eniyeni nin dohohala, ee Ya'u hi'i ai nala'ala'edi? ⁶ Ya'u hi'i wa'an ri eni leke mi mauroin mouropo nahenia Ya'u eni ma namwali Ri Mormori Anan,[†] la Yo odi molollo lolo noho wawan a'ohu ahala ri nina dohohala!” Enime'ede Yesus hopon ri ma naplu'uk nap'eker onne, “Mamakedi! Modi num namkuru onno, wali laa num nakar here!”

⁷ Ai namaka kikan nina namkuru onno nala'a nina nakar me'e. ⁸ Enime'ede heri onne ramka'uk wake'e, ra'uli rasa'a Makromod Lalap ono Ai naledi Nina molollo man lewlewen ri mormori me'e.

*Yesus napolu Matius mai lernohi
(Mrk. 2:13-17; Luk. 5:27-32)*

⁹ Yesus namhara lolo onne nala'ala'a, An po'on ri ida naran Matius naikorkoro lolo onno rodi ra'uk paipair. Ai napolu na'ahenia, “Mam lernohi Ya'u!” Idewe ai lan lernohi Yesus.

¹⁰ Ka nalo'ol Matius lariyala Yesus noro Nin man lernohi pakunohi rala'a nina nakar, ra'ak. Man ra'uk paipair nam-mori roro ri namehin ma nin hini'i wewhe namehiyala,[§] mai raikoro wuku roro Yesus ra'ak wewerre. ¹¹ Enla ri Parisi ida woro'o po'on onneni, de hi ra'ukani Yesus Nina man lernohi pakunohi ra'aheni, “Hi'ihopenia minim Meser eni na'ak wewerre noro man ra'uk paipair noro man hi'i dohohala onneni?”

¹² Yesus dederne rira na'ukankani onne de walha na'ahenia, “Ri ma kan apinha, ka nanoin ma na'ina pin, maa ri man apinha penia nanoin ma na'ina pin. ¹³ Ken koklolo ma'inau Makromod Lalap Lirna Wawan ma na'ahenia,

‘Ya'u raram nodi mi ida man kukul aki man wa'an ida, narehi mala honoi kanani Maya'u.’

Ka'u mai apolu ri man hi'i ha ma namlolo mamani, maa Ya'u mai apolu ri man hi'i dohohala, leke hir lernohi Ya'u.” *

*Yesus nornoro man lernohi pakunohi makun, hi ka ra'aluli kemen ka ra'ak romun
(Mrk. 2:18-22; Luk. 5:33-39)*

¹⁴ Enla Yohanis man ulutade eni, ainina man lernohi pakunohi enihe mai Yesus ra'ukani, “Alhi'ihope ai moro ri Parisi ma'aluli kemen ka ma'ak momun, maa Num man lernohi pakunohi enihe, kae?”

¹⁵ Yesus walhe, “Emene ik min hohoo ida, popolu lalariyala ka ra'ak romune? Kan wa'an hi akin sus la ka ra'ak! Mo'oni man ho eni nornorhe makun, de hi ra'ak romun. Enimaa rakan orekiyedi, ri namehin mai rala man ho eni nano hi leken kalarne nanumene hi ra'aluli kemen ka ra'ak.”

Yesus wakuku, “Yon rawa'aha Yahudi nin wanakuku lo'olo'ole noro Ainu'u wanakuku worworu eni”

¹⁶ Yesus nala wanakunu naho'ok na'aheni, “Ri ka nadedem tapil nainair lo'olo'ol nodi tapi a'un worworu, kalo'o tapi a'un rodi tatapil onne hi'i riki nainair onne eren lalapa.” ¹⁷ Ai na'aheni ida wali'ur, “Ri ka nadedem nala anggur worworu halle sak ulik lo'olo'ole, kalo'o anggur worworu eni hi'i sak ulik onne napriki. Maa ri nadedem nala anggur worworu halle sak ulik worworu, leke yon sak ulik napriki, de anggur worworu halle.”

*Yesus na'amori wali'ur Yairus anan, la hi'i wa'an maeke man rara waue
(Mrk. 5:21-43; Luk. 8:40-56)*

¹⁸ Yesus wakunkunu makun ne, Yahudi rir man panulu ida mai, kadi ein korno Yesus kalarna. Ai napanak an'anhedi na'ahenia, “Pape, ya an'u maekida eni nanu maki, maa Papa ki nakar ke'e de, rouwalle leke mori wali'ur.” ¹⁹ Enime'ede Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe roro mo'oni onne laa nina nakar me'e.

²⁰⁻²¹ Kar rakan nina nakar makun, maekida lolo kili'urne mai na'urani Yesus. Ai onne rara waue anna idaweli woro'o raram me'e. An paeku nahenia lo'o an tukulala Yesus Nina rain mehe, nin apinhe wa'antedi. Ende ai lan rouwalle Nin rain ki'il. ²² Yesus wali kili'ur do'oned, de

[†] **9:6** Ri Mormori Anan onne namnenehe Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai. **§ 9:10** Ri Yahudi po'on lewen ri onneni ono hi rauroin rir honowok noro rir hini'i wewhe namehiyala la namwali dohohala.

* **9:13** Hos. 6:6

na'aheni, “Ya an'u, ma'alapedi o akim, o akim naili'il Ya'u, de num apinha wa'enedi me'e.” Idewe nina apinha wa'enedi.

²³ Yesus rakanedi uluwakun kerei onne nina nakar ne, An po'on ri man penpenu onnenihe, ma nou poloit, ma naherhere, la rusu arra wake'e. ²⁴ An hopon hi na'ahenia, “Laedi paharne! Tataneni kan maki, maa namkuru mehe!” Hir derne Ai lirna onneni, na'akeme ralauwedi. ²⁵ Heri onnenihe na'akeme laedi paharne nanumene An laa tatan onne nin kamar raram rouble liman. Idewe an moriyedi, namaka, la namriryedi. ²⁶ Enpenia ha eniyeni pe'eredi lolo ri manina noho onne na'akeme.

Yesus hi'i wa'an ri maktoko woro'o

²⁷ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe ramhara nakar onne, rala'a. Mo'oni woro'o makan tokedi lernohi Ai wakaukau ra'aheni, “Daud upun anan O, maramyakala mayai ke'e!”

²⁸ Yesus rakan nakar An miminle, laedi romleher ne, maktoko woro'o onnenihe lernohie laa raram haenhi. Yesus na'ukani hi na'ahenia, “Hi'ihewi? Mi akim naili'il Yo odi molollo hi'i mi makam mouwedi?” Hir walhe, “Ya, ai akim naili'il Pape.” ²⁹ Enime'ede Yesus kemenala liman makanhe, na'aheni, “Ya'u hi'i mi makan wa'enedi, ono mi akim naili'il Maya'u kokkoo.” ³⁰ Me'e'eni me'ede hi makan mouwedi, la Yesus nou an'anhedi hi na'aheni, “Yono konohi ri ha ma namwali mi eniyeni.” ³¹ Maa woro'ohe raderre radaul panaeku onneni ri manina noho onne na'akeme.

Yesus hi'i wa'an ri man hakukuwedi

³² Woro'ohe rala'ala'a ne, ri namehin rodi ri ida man hayakyake huhu'ur raramne de hakukuwedi, mai Yesus leke hi'i wa'ane. ³³ Ende Yesus nohiyedi hayakyaka man hu'uhu'ur ri onne raramne, idewe nauoin wakunuwedi. Heri lolo onne hehel rehi, la ida ma ne'el ida na'ahenia, “Rakan lere eni ik kak do'onala ha ma namwali heheni lolo Israel makun!”

³⁴ Maa ri Parisi man aile lolo onne ra'aheni, “Hayakyak Makromon nala molollo Ai, penia Ai nodi molollo nohi hayakyaka.”

Yesus na'aheni noho ihin ennen nammori, maa ma na'ili nadai tarana mehe

³⁵ Yesus laliwewer leke-leke noro kota-kota nammori. An laa Yahudi rira kerei raram loikaru Makromod Lirna Wawa'an eni man konohi hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori. An hi'i wa'an ri ma nakni'ir noro man lernala apinha warna-warna na'akeme. ³⁶ An po'on heri rahu onnenihe, Ai raram penu rehi, ono hir mehe ili'ili mehe lohloho, naise pipduma ma na'alehe nina man huri. * ³⁷ Enime'ede Yesus ne'el Nina man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, “Noho ihin ennen nammori, maa, ma na'ili nadai tarana mehe. ³⁸ Ende mapanak Orkirneni, Makromod Lalap, leke nala man howok mai na'ili nadai Nina kirna raramne.”

10

Yesus nala molollo Nina ri idaweli woro'o

(Mrk. 3:13-19; Luk. 6:12-16)

¹ Yesus polu Nina man lernohi pakunohi idaweli woro'o maiwuku, leke nala molollo hi rohi hayakyaka, la hi'i wa'an ri ma nakni'ir noro man lernala apinha warna-warna na'akeme. ² Ri idaweli woro'o ma namwali Nin hophopon onnenihe naran:

Simon (rapolu Petrus haenhi) noro mo'oniwalla Andreas,

Yakobus noro mo'oniwalla Yohanis (woro'ohe Zebedeus ananhe).

³ Pilipus noro Bartolomeus,

Tomas noro Matius (Matius ma nadedem ra'uk paipaire),

Yakobus (Alfeus ananne) noro Tadeus,

⁴ Simon (ai eni namhene noho Roma nodi molollo Israel), noro Yudas Iskar-iot (ma na'olu Yesus).

Yesus nala honowok Nin ri idaweli woro'o

(Mrk. 6:7-13; Luk. 9:1-6)

⁵ Yesus hopon ri idaweli woro'o enihe laa manin Israel. An nou hi na'ahenia, “Yono mim laa ri ma ka namwali Yahudi, maa mala'a ri Yahudi mehe. Yon laa kota-kota lolo Samaria haenhi, ⁶ maa mala'a ik waln, Israel upun ananhe nolu. Hi raisa pipduma ma ka nauoin kalla me'e, ono ra'alehe man huri. ⁷ Lam loikaru mouropo

* 9:36 Bil. 27:17; 1Rai 22:17; 2Taw. 18:16; Yeh. 34:5; Zak. 10:2; Mrk. 6:34

ma'aheni, 'Lere alam Makromod Lalap nodi molollo ri mormori lolo noho wawan na'uraniyedi me'e.'⁸ Lam hi'i wa'an ri ma nakni'ir, ma'amori ri man makiyedi, hi'i wa'an ri man ulik yak hi'ie, la mohi hayakyaka man hu'uhu'ur ri raramne. Ya ala molollo mi hi'i ha wo'ira na'akemeni, maa ka apanak wanalhan ida, de mi lam hi'i ha wawa'an eni, yono mapanak wanalhan haenhi.⁹ Yono modi kupan mahe, kupan pere, ee kupan namehin.¹⁰ Yono modi panaku onno, nainair, pakpak ei me au ke'eke'en, ono wa'an rehi mi man howok eni lernala minim hewhewek nanair nano ri man mim papaku eni.

¹¹ Rakan leke ida, manoin ri man akin wa'an kokala mi leke minala nina nakar hehen nanumene mamhara wali'ur.¹² Mim rakan lolo nike laa raram, mapanak Makromod Lalap nodi nala hi.¹³ Lo'o hir kokala mi wawa'enedi, hir lernala rere'e haharu onne, maa lo'o hi akin yaka de kar kokala mi, mapanak Makromod Lalap nala wali'uredi minim lir napanak onneni.¹⁴ Lo'o lolo nakar me lolo kote kar kokala mi, mamharedi lolo onne, disnedi elimo'o hapu man aile mi ein raram.¹⁵ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Rakan lere Makromod Lalap hukum ri na'akeme, manin kota onne lernala hunukum man werek narehi manin kota Sodom noro Gomora nonolu eni."*

Ma'akenkene mi akim lernala wewerek pananaka

(Mrk. 13:9-13; Luk. 21:12-17)

¹⁶ Yesus nala nounaku Nina ri idaweli woro'o enihe wali'ur na'ahenia, "Nakimen ki mi, ono I hopon mim laa mamkene noro ri man ailanna naise pipduma man maru min lolo ahu merwui raram. Ende madiyahyaka mi kemen leke mi maise nee ma nauroin nahala kemen nano ha yakyaka, maa madiyahyaka leke mi akim wa'an mamani naise manu merpati.

¹⁷ Ende ma'akenkene mi, ono ri lo'o kele mi rodi laa makpali agame nin man ho'ok kail enihe, la ri lo'o riuk rerhe mi lolo

Yahudi rira kerei-kerei haenhi.*¹⁸ Ri lo'o kele mi rodi laa makpali rir man panulu noro rir rai-rai kalarna, ono mim lernohi Ya'u. Lere onne Makromod Lalap nala leken paharin loikaru Lirna Wawa'an eni hi noro ri ma ka nauroin Ai makun.¹⁹ Lere hir kele mi, yono mamka'uk walha rira na'ukankani, ono Makromod Lalap mehe nala wanalhanne ki mi.²⁰ Ende lere onne yon mamka'uk ono inhawa man mim wakunu, ka mehem wakunu, maa mi Ammu Nin Roh mehen hari mi honorok akin moro hi wakunu.

²¹⁻²² Lere onne ri nammori kar suk mi, ono mim lernohi Ya'u. Ri mehen huri we'er mo'oniwalla ri nesne. Onne namwali noro papa noro ananne haenhi. Enla tatana lalapana kar derne rakani hi inna aman me'e, de huri laa rin nesnehe. Maa inhoi akin namkene naili'il Ya'u rakan lere onneni horu, an lernala or'ori dardari ma kan horu.²³ Lo'o mim laa kotida, la hir hi'i yakyaka mi, mamharedi lari laa kote namehin. Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Mi kam laa Israel nin kota na'akeme horu makun, Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan maiyedi me'e.

²⁴ Pudpude kan kulu narehi nin meser, la hophopon wahwahane kan kulu narehi makromon.²⁵ Ha man wa'an, pudpude nin hini'i wenewhe namnenehe nin meser, la hophopon wahwahan nin hini'i wenewhe namnenehe noro makromon. Lo'o hir waki Ya'u ma namwali uluwakun nakar raramne naran Beelzebul, Hayakyak Makromon onne, Ainu'u nakar raramne lo'o lernala naran man yaka narehi."

Mamka'uk Makromod Lalap, yon mamka'uk ri mormori
(Luk. 12:2-7, 12:8-9)

²⁶ "Enimaa yono mamka'uk ri ma na'okul minim loloi kakaru eni, ono lere man mai ha man rin suwsuwar lere eniyeni na'akeme ralhari mouwedi.†²⁷ Ende inhawe Ya'u konohi mi aimehi, lam loikaru ri na'akeme leke derne rauroin haenhi. Inhawa man Ya alpupu mi kilinum, lam wakau lolo nakar-nakar leke heri derne rauroin.²⁸ Yon mamka'uk

* **10:15** NN. 19:24-28 * **10:17** Lolo Yahudi rira kerei man aile leke-leke, rira man ho'ok kail aile haenhi. Ri man hi'i yaksala ka rodi la polisi, maa rodi laa agame nin man ho'ok kail mehe. † **10:26** 'Ha man rin suwsuwar lere eniyeni' onne wekel 'ha wo'ira na'akeme man konohi ri hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori.' Enpenia Yesus na'aheni, 'Yom mamka'uk ri ma na'okul minim loloi kakaru eni.'

ri man suk nesne mi. Hi rodi molollo resne ri ihin kemen mehe, maa ka rodi molollo resne ri hamaranne. Mamka'uk Makromod Lalap mehe, ono Ai penia nodi molollo hukum ri kemen noro hamaranne sopol laa kawali pire ai porom raram. ²⁹ Nadedem rin na'olu nurn woro'o wella lo'o rupei ida mehe, maa lo'o ik Amad, Makromod Lalap kan huri we'er nurn onne makun, mahaku ka nadiyaur. ³⁰ Makromod Lalap penia nauroidi minima muruk lawanne me'e. ³¹ Ende yono mamka'uk, ono Ai naramyaka mi narehi nalewen nurn onnenihe.

³² Inhoi na'aheni ai namwali Ainu'u ri lolo ri leken kalarna, Ya'u konohi Ya Am'u man aile a'am raram, 'Ai onne lernohi Ya'u.' ³³ Maa inhoi wiuk namhene Ya'u lolo ri mormori leken kalarna, Ya'u wiuk amhenedi ai lolo Ya Am'u man aile a'am raram kalarna haenhi."

Inhoi-inhoi lernohi Yesus lernala apinpinha wo'operperi

(Luk. 12:51-53, 14:26-27; Mrk. 9:41)

³⁴ "Yom pene'ek Ya'u mai noho wawan odi moiliwi mahuwele. Ka! Ya'u mai eni hi'i ida ma nasesi na'ara noro ida. ³⁵⁻³⁶ Ya'u mamai eni hi'i nakar raramne ida man rohon ara noro ida. Hir hi'i ara ono heruwali lernohi Ya'u, heruwali ka. Ende mo'oniyana kan derne nakani aman, maekana kan derne nakani inna, la anan panin maeke kan derne nakani paninne maeke. *

³⁷ Inhoi naramyaka inne noro aman narehi Ya'u, la inhoi naramyaka anan narehi Ya'u, ai onne ka namwali Ainu'u ri, ono hini'i onne ka nahuwa'an Makromod Lalap akin. ³⁸ Inhoi namhene lernala apinpinha la namhene maki† leke lernohi Ya'u, ai onne ka namwali man lernohi Ya'u, ono hini'i onne ka nahuwa'an Makromod Lalap akin haenhi. ³⁹ Inhoi namka'uk ihin kemen maki, de nasala kerkerhe nin morimori aimehi, ai onne kan lernala or'ori dardari ma kan horu eni. Maa inhoi huri-nohi Makromod Lalap nodi molollo nin morimori, kade ihin kemen maki, ai onne lernala or'ori dardari ma kan horue.

⁴⁰ Inhoi kokala mi, an kokala Ya'u haenhi, la inhoi kokala Ya'u, an kokala Makromod Lalap man hopon Ya'u mai

eni. ⁴¹ Inhoi kokala nabi ono ai namwali ma nodi Makromod Lalap Lirna kokkoo, Makromod Lalap herre walha nin hini'i man wa'an onne namnenehe noro nabi onne haenhi. Enla inhoi kokala ri man wa'an ono ri onne akin mou, Makromod Lalap herre walha nin hini'i onne namnenehe noro ri man wa'an onne. ⁴² Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi paku ri yakyak halhala ono an lernohi Ya'u, Makromod Lalap herre walha nin hini'i wawa'an onne, kade ai nala oir lali'oir raram mehe nomun."

11

Yesus na'uli Yohanis nin honowok nair (Luk. 7:18-35)

¹ Yesus nounaku Nina man lernohi pakunohi idaweli woro'o enihe horu, hi rahina'ar. Enla An laa loikaru Makromod Lalap Nina nou eni lolo leke-leke ma na'uranrani lolo onne.

² Lere onne Yohanis man ulutade ri aile bui raram. An derne ha wo'ira na'akeme Kristus (Mesias) hihi'i eni ne, an hopon nina man lernohi ri ida woro'o ³ laa ra'ukani, "Pape penia man Makromod Lalap nouwedi mai noho wawan, ee am newek ri namehin?"

⁴ An walhe na'ahenia, "Wali here! Lam konohi Yohanis inhawe mi mehem derne la mehem do'on:

⁵ Ri man makan tokedi, makan mouwedi; ri ma ka nauroidi nala'a, nala'ala'edi; ri man ulik yak hi'ie, wa'angedi; ri man roheddi, derne wali'uredi; ri man makiyedi, mori wali'ur;

la Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni rodi laa loikaru ri ma na'alehe naulinu. *

⁶ Konohi ai haenhi na'ahenia, 'Ri ma namkene akin naili'il Ya'u, ai akin nahuwa'angedi.' "

⁷ Yohanis nin man lernohi onnenihe rala'edi ne, Yesus wakunu Yohanis nina hini'i man wa'an laa heri onne. Ai na'aheni, "Minim panaeku inhawa mim laa noho mamun ma napro'uk leke derne Yohanis wakukue? Lo'o mim laa leke po'on ri ma akin ka namkene naisa penek larlari man anna huhue? ⁸ Lo'o mi raram nodi lam po'on inhawa lolo enne? Ri man

* **10:35-36** Mik. 7:6 † **10:38** Ee, 'Inhoi namhene na'uwarana nin au kekiyowok la lernohi Ya'u,...' * **11:5** Yes. 35:5-6, 61:1

nair nainair ma'aruru harome? Ka! Ri man nair nainair ma'aruru nadedem min rai nina nakar! ⁹ Ende hi'ihopenia mi raram nodi laa enne? Lo'o mi raram nodi lam po'on nabie? Namlolo kokkoo mim do'onedi nabi, maa nabi onne namwali nabi man kulu narehi nabi nadedem! ¹⁰ Nonolu eni Makromod Lalap wekel Yohanis ma namwali Nin hophopon eni lolo Horok Lap na'ahenia,

'Ya'u hophon Ainu'u ma nodi Lir'u nolu mai na'ahari kalla leke Om lole.' ” *

¹¹ Yesus na'aheni wali'ur, “Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Rakan lere eni, lolo noho wawan na'akeme ri kaale man kulu narehi Yohanis man ulutadeni. Maa nano lere eni ri na'akeme man Makromod Lalap nodi molollo, kade hi onne tana rehi, hir lernala rere'e haharu narehi ai. ¹² Nano lere Yohanis loikaru panaeku ma na'ono hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori rakan lere eniyeni, ri man ailanna rodi rurilai rahehe ewekala kawala Makromod Lalap Nin molollo ri mormoriyaneni.*

¹³ Nano nonolu rakan Yohanis nin mami eni, Musa noro nabi-nabi rir horok na'akeme konohiyedi kokkoo inhawa ma namwali lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori. ¹⁴ Lo'o mi me'e kokale, Yohanis onneni penia nabi Elia man ra'anouwedi nano nonolu me'e, de mi akim naili'il, leke! * ¹⁵ Inhoi kilinna aile, derne nakani!”

Yahudi enihe kar kokala Yohanis lirna man werek noro idewe Yesus Lirna ma nahuwa'an ri akin

¹⁶ “Ya aho'ok ri mormori ku eniyeni noro inhawe? Hi raisa tatana man ha'ar ramwali muku woro'o ma naikoro ra'aromo lolo pasar raram, ¹⁷ la muku ida napopolu muku namehin ra'aheni, 'Ai mahinara hanara man hi'i ri nahere, maa mi mamhene mahere moro mayai! Enla ai mou poloit modi mahinara soksok murmura, maa mi mamhene pe'uk waur moro mayai.' ¹⁸ Ri ku eniyeni namnehe noro onne. Lere Yohanis mai wakuku ri, ai ka nomun arak, la lere romromo ka

na'ak. Hi ra'aheni, 'Ai onne hayakyaka hu'uhu'ur raramne.' ¹⁹ Enla Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan mai, Ya a'ak Yo omun mamani, maa hi ramhene kokala Ya'u haenhi la ra'aheni, 'Po'onala ri onne! An suk na'ak nammori, nomun manha mamani, Ai nawaur noro ri man ra'uk paipaire, la minwuku noro ri man hi'i dohohala mamani!' Kade hi ramhene kokala Maya'u, maa ik kauroin Makromod Lalap Nin honorok panaeku namlolo, ono ik do'on honorok panaeku onne ihin ennen.”

Makromod Lalap hukumesne ri ma nodi nina kalla aimehi (Luk. 10:13-15)

²⁰ Onne horu, Yesus dadiyala ri Yahudi man minle kota-kota lolo Galilea, ono An hi'i tanada nammori ri kan dodo'onnale makun, maa hi ramhene herre rir mormori, lernohi Makromod Lalap Nin panaeku. ²¹ Ai nawuhur hi na'aheni, “Mi manin Korazim noro Betsaida, mim mayo'o. Ya'u hi'iyedi tanada nammori ri kan dodo'onnala makun mi herne kalarna, maa kam kokala Maya'u. Lo'o Ya'u hi'i tanada rahu onne lolo ri manina kota Tirus noro Sidon (ri ma ka namwali Yahudi enihe), hir nairedi homnono yak, loiyedi apu hi uluwakun leke namwali tanada hir herredi rira mormori ma ka namlolo me'e, la derne rakani Makromod Lalap Nin panaeku me'e. * ²² Horhorok, rakan lere alam Makromod Lalap naho'ok nakail ri na'akeme, ri manina kota Tirus noro Sidon rira hunukum namrana narehi mi!

²³ Mi manin Kapernaum, mi mauroin lo'o ra'uli rasa'a mi lolo a'am raram? Ka! Makromod Lalap sopol mi laa kawali pire ai porom raram. Ya'u hi'iyedi tanada nammori ri kan dodo'onnala makun lolo mi kalarum, maa mi mamhene Maya'u. Nonolu eni lo'o Sodom do'on Ya'u hi'i ha lewlewen onne lolo hi, hir herredi rira mormori de rorroro ika makun. ²⁴ Ende horhorok, rakan lere Makromod Lalap naho'ok nakail ri mormori na'akeme, Ai nala hunukum mi man werek narehi Sodom onne.”

* **11:10** Mal. 3:1 * **11:12** Napa'ahne namehin aile: Nano Yohanis nina lere dedesne an loikaru panaeku ma na'ono hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori rakan lere eni, ri nammori rahehe ramwali Makromod Lalap Nin ri. * **11:14** Mal. 4:5 * **11:21** Yes. 23:1-18; Yeh. 26:1—28:26; Yl. 3:4-8; Ams. 1:9-10; Zak. 9:2-4

Yesus lariyala ri na'akeme, "Mai leke Ya a'aranala minim yodiwara"

(Luk. 10:21-22)

²⁵ Me'e'eni me'ede Yesus hi'i lir napanak Aman na'aheni, "Papa, Makromod ma nodi molollo a'am noro noho wawan na'akeme, Ya apanak trimkasi nammori ono Om kukul ha wo'ira ri ma nin woroin kan kuku kan nokor, maa Om suwarala ha wo'ira nano orworo in roro ma nauroin ha wo'ira lolo noho wawan enihe. ²⁶ Pape, Num hini'i onne penia ma nahuwa'an O akim."

²⁷ Yesus na'aheni heri wali'ur, "Ha wo'ire na'akeme Ya Am'u naledi Ya'u me'e. Ya Am'u mehe nauroin Ya'u ma namwali Ananne, ri namehin ka nauroin Ya'u, la Ya'u mehe auroin Ya Am'u. Enla inhoi-inhoi Ya ala woroin, hi rauroin Ya Am'u haenhi.

²⁸ Mi eniyeni man maha rehi la ma na'uwara yodi wewerek, mai leke I huriyedi mi nano minim yodi wewerek onne. ²⁹ Ma'uwara yodiwara Ya ala ki mi mehe. Mapanak Ya'u wakuku mi, leke mi ulla kawa'al namrani, ono ka odi lira apipinha, ka'u holi kukulu lalap, la Ya ala aki ma namkene ki mi. * ³⁰ Honowok Ya ala ki mi eni kan werek, la yodiwara Ya ala mi eni namrana."

12

Yesus nodi molollo konohi ri hi'i inhawa Alam Renren Warwarne

(Mrk. 2:23-28; Luk. 6:1-5)

¹ Lerida, Yahudi nina Alam Renren Warwarna, Yesus noro Nina man lerno hi pakunohi enihe rala'ala'a lolo gandum kirna ida. Hir rala'a lolo kirna onne, Nin man lerno hi pakunohi enihe ramlara de reku gandum ra'an.* ² Parisi enihe do'on hi reku gandum ra'an ne, re'el Yesus, "Po'onala Num man lerno hi enihe! Iknik agame nina keneri hono'ok kan huri ika howok Alam Renren Warwarna, de kan wa'an hir howok reku gandum lere eniyeni."

³ An walhala hi, "Lo'o mim lesedi Horok Lap Lirna man konohi inhawa namwaliyedi nonolu lere Daud noro nin

man lerno hi enihe ramlara, ee kaun? * ⁴ Hi ramlara, de Daud laa Tenda ma namwali Makromod Lalap Nin miminlole raram, nala roti man luli hi ra'an. Roti onne nadedem rodi hoikani Makromod Lalap. Ende rir hini'i onne larlewenedi rir agame nin holoor halauk man huri imam mehe ra'ane, ri namehin ka. * ⁵ Lo'o mi kam lesala agame nina keneri hono'ok makun man konohi hi'ihewi nonolu imam enihe howok mamani lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape kade rir lere nedille Alam Renren Warwarna. Rir hini'i onne larlewenedi keneri hono'ok me'e, maa kar sala. ⁶ Ya'u konohi mi, ri ida ai lolo eni man kulu narehi nano Makromod Lalap Nina Romleu Lap eniyeni. ⁷ Lolo Horok Lape raram Makromod Lalap na'aheni, 'Ya'u raram nodi mi ida man kukul aki man wa'an ida narehi nano mi mala honoi kanani Maya'u.' Lo'o mi mauroinedi panaeku onne wawa'an me'e, mi kam hukum ri ma kan sala enihe. ⁸ Ya amwali Ri Mormori Ananne, eni penia Yo odi molollo hopon rin hi'i inhawa-inhawa Alam Renren Warwarna."

Yesus hi'i wa'an ri man liman wali maki (Mrk. 3:1-6; Luk. 6:6-11)

⁹ Yesus namhara lolo onneni, An laa Yahudi rira kerei raram. ¹⁰ Lolo onne mo'oni ida aile liman wali makiyedi. Ri ida woro'o namehin aile haenhi maha ranoin Yesus Nina sale, de ra'ukani, "Hi'ihewi, iknik holoor halauk huri ika hi'i wa'an ri Alam Renren Warwarna, ee ka?"

¹¹ An walha na'ahenia, "Nano mi eniyenihe, lo'o ri ida nina pipi waku ida nediyawedi laa ku'il raram lolo Alam Renren Warwarna, orpipi lo'o nahehe nala mai paharne, ee ka? ¹² Ri mormori peni wa'an narehi ha mormori, de kan hi'i haida ika hi'i ha man wa'an lolo Alam Renren Warwarna."

¹³ Horu ne, Yesus hopon ri man liman wali maki onne na'aheni, "Ma'aloledi o limmu." Ri onne na'alolo liman ideweni ne, wa'anedi naisa liman walie. ¹⁴ Enimaa ri Parisi enihe do'on ha ma namwali onne, hi ramhara laa paharne wakunu wuku leke resne Yesus.*

* **11:29** Yer. 6:16 * **12:1** Ul. 23:25 * **12:3** 1Sam. 21:1-6 * **12:4** Im. 24:9 * **12:14** Lolo hirira agama nin holoor halauk, konomdere ida aile ma kan huri rin howok Alam Renren Warwarna. Ende ri Parisi onne ra'aheni Yesus larlewenedi holoor halauk ono An hi'i wa'an ri onne Alam Renren Warwarna.

Makromod Lalap niliyedi Yesus namwali Nina hophopon

¹⁵ Yesus nauroin rira panaeku yakyaka penia Ai namhara lolo onne, la ri nam-mori lerno. An hi'i wa'an ma nakni'ir na'akeme, ¹⁶ la komdere hi, "Yono konohi ri, Ya'u eni inhoi." ¹⁷ Ainin hini'i onne na'akuku na'anokor inhawa Makromod Lalap na'ahenyedi lolo nabi Yesaya,

¹⁸ "Ai eni penia Ya'u niliyedi namwali Ainu'u hophopon. Ya aramyaka la Ya akin nodi nale. Ya ala Ainu'u Roh Ai, la Ai penia man loikaru Ainu'u hono'ok kanail ma namlolo laa ri mormori noho wawan na'akeme.

¹⁹ Ai ka nasesi, kan mehe wakaukau, la kan wakunu warei lolo kalla wawan leke ra'uli.

²⁰ Ai kan duni ta'al ri man akin ka naili'il wawa'an makun.

An paku na'alapa ri ma akin tana hehen nanumene rakan lere hair na'akeme kokala Nina hono'ok kanail ma namlole.

²¹ Enla Ai onne penia ri mormori noho wawan lalapan." *

Yesus noro Beelzebul (Hayakyak Makromon)

(Mrk. 3:20-30; Luk. 11:14-23)

²² Lere onne, ri nodi ri ida laa Yesus. Ri onne makan tokedi, la hakukuwedi ono hayakyaka hu'uhu'ur raramne. Yesus hi'i wa'angedi ri onne, de do'on la wakunu.

²³ Kame'ede na'akeme polletilu do'on Yesus Nina hini'i onne, de ida ma na'ukani ida na'ahenia, "Lo'o leher eni Daud Anan?"

²⁴ Parisi enihe derne onne, hi ra'aheni, "Beelzebul, Hayakyak Makromon onne, penia nala molollo Ai nohi hayakyaka nano ri raramne."

²⁵ Maa Yesus nauroiroin hi honorok akin de na'aheni, "Lo'o hair ida napye'er ono ida ma kan derne ida, de namwali muku woro'o, hair onne ra'akeperedi. Lo'o kote ida, meheromo ida, ee nakar raram, hi ida ma kan derne wawa'an ida, na'akeme nakperredi haenhi. ²⁶ Namnenehe Beelzebul nodi molollo nin noho. Lo'o hayakyaka ida pakuwala ri nohi hayakyaka namehin, nin nohe napye'eredi la ka naruri me'e. ²⁷ Mi ma'aheni Yo ohi hayakyaka ono Beelzebul nala molollo maya'u, de Ya

a'ukani mi, 'Inhoi nala molollo minim man lerno hi enihe, leke hi rohi hayakyaka?' Lo'o Beelzebul harome? Ka! Ma namlolo, hi rodi molollo nano Makromod Lalap. Rir hini'i onne penia kukul nahenia minim tunum desne Maya'u onne, saledi. ²⁸ Maa Yo ohi hayakyaka odi molollo nano Makromod Lalap Nina Roh. Onneni namwali tanade nodi kunukunohi nahenia lere alam Makromod Lalap nodi molollo ri mormori maiyedi me'e.

²⁹ Hi'ihewi? Lo'o rin paeku laa or-nakar ma naruri ida nina nakar namna'a hahaa, maa kan kele wuku ornakar ma naruri onne makun, ka namwali namna'a nin hahaa. ³⁰ Ri ma ka nodi Maya'u, ai onne namwali Ainu'u arwali, la ri ma kan paku Ya'u, ai onne ma nano'onnyaka Ainu'u honowo. ³¹ Ende Ya'u konohi mi, lo'o rin hi'i dohohala la na'ihoru na'idaru Ya'u, Makromod Lalap nala ampun, maa lo'o rin na'ihoru na'idaru Makromod Lalap Nina Roh, Ai ka nala ampun. ³² Makromod Lalap nala ampun ri ma na'ihoru na'idaru Ri Mormori Anan, maa Ai ka nala ampun ri ma na'ihoru na'idaru Nin Roh, lere eniyeni noro idewe lere man maie."

Au'ono noro woinni

(Luk. 6:43-45)

³³ "Lo'o au'ono ida ka namnoro nahuwa'an, ik kak lernala au woin man wa'an. Lo'o au'ono ka namnoro nahuwa'an, woinni kan wa'an. Ik po'onala au woin ik kauroin idewe, au'ono onne namnoro nahuwa'an, ee ka! ³⁴ Maa, mi ri man ailanna! Mi kam paekunala wakunu panaeku man wa'an ida ono inhawe man mim wakunu, onne namhara nano mi honorok akim man ailanna onne. ³⁵ Ri man wa'an, nin honorok aki wa'an, de an wakunu panaeku man wa'an mamani. Ri man yaka, nin honorok aki yaka, de an wakunu panaeku man yaka.

³⁶ Ende horhorok! Rakan Lere Alam Ho'ok Kail ri na'akeme, hi dohdoho meher konohi Makromod Lalap rir wanakunu ma kan min haida! ³⁷ Minima wanakunu mehe nala kenekrohu mim saledi, ee ka!"

Ri Parisi rapanak Yesus hi'i tanada ri kan dodo'onnala makun

(Mrk. 8:11-12; Luk. 11:29-32)

* 12:21 Yes. 42:1-4

³⁸ Horu ne, meser Horok Lap ida woro'o noro ri Parisi enihe ra'aheni, "Pap Meser, am suk po'onala Pape hi'iyala tanada ri kan dodo'onnale makun."

³⁹ Yesus walhe na'ahenia, "Kulere alam eni ailanna la akinhe ka namkene naili'il Makromod Lalap. Mi mapanak Ya'u hi'i tanada man ri kan dodo'onnale makun, maa Ka'u hi'i haida mim do'on, naukara inhawa ma namwali noro nabi Yunus mehe. ⁴⁰ An minle i'in lape konoin lere wokelu alam wokelu, namnenehe noro Ri Mormori Ananne. An maki minle noho wi'in lere wokelu alam wokelu haenhi. *

⁴¹ Rakan Lere Alam Ho'ok Kail ri na'akeme, ri man maki lolo kota Niniwe mori wali'ur, de ramriri roro ku enie kuku sala mi, ono lere hir derne Yunus nina wanakunu, hir herredi rir morimori ma ka namlolo, la derne rakaniyedi Makromod Lalap me'e. Lere eni ri man kulu narehi Yunus aile, maa mi akim kerhe. * ⁴² Lere Alam Ho'ok Kail ri na'akeme, rai maeke nano noho wali karanna† mori wali'ur, la mai namriri noro ku enie kuku sala mi, ono nonolu ai nala'a kalla man ko'u mai leke derne nakani rai Salomo nina wanakuku. Kade lere eniyeni ri ida aile man kulu narehiyedi rai Salomo, maa mi kam derne makani Ai!" *

Hayakyaka namhara ri ida la hu'ur wali'ur ri onne raramne
(Luk. 11:24-26)

⁴³ Yesus na'aheni wali'ur, "Lo'o hayakyaka ida namharedi ri raram, an lalaa mamai noho mamun nanoin onno man wa'an leke holi, maa kan lernala. ⁴⁴ Ende ai nala kenekrohu wali wali'ur laa onno dedesneni. Rakanedi an do'on ri onne naise nakar man mammamu, sapu moumouwedi la ra'akene wawa'enedi me'e, ⁴⁵ de ai noro hayakyaka wo'ikku man ailanna narehi ai, hu'ur ri onne raramne wali'ur. Ende ri onne nina morimori eren yayaka narehi nonolu eni. Onne lo'o namwali ri mormori man ailanna ku eni haenhi."

Yesus walinhe
(Mrk. 3:31-35; Luk. 8:19-21)

⁴⁶ Yesus wakunkunu heri kalarna makun, inne noro mo'oniwalinhe mai ramriri lolo paharne, rapanak roro

Yesus wakunu. ⁴⁷ Rin laa kukunohi Ai na'ahenia, "Papa Meser, Num mame noro mo'oniwallumhe aile paharne. Hi raram nodi roro Papa wakunu."

⁴⁸ An walha na'ahenia, "O mauroin Yi in'u la I mo'oniwal'uhe inhoi?" ⁴⁹ Horu ne, An kukuwala liman Nina man lerno hi pakunohi enihe la na'aheni, "Hi penia Yi in'u noro I mo'oniwal'uhe. ⁵⁰ Ri man lerno hi la derne nakani Ya Am'u man aile a'am raram, hi onne penia Yi in'u, I nar'u, la I mo'oniwal'uhe."

13

Ri man wahair wini hawono
(Mrk. 4:1-9; Luk. 8:4-8)

¹ Lere onne me'ede Yesus namhara nakar onne laa naikoro oir lapa arkanne. ² Heri rahu mai lupurala Yesus, de An ha'a laa korkoro ida wawanne, naikoredi. Heri onnenihe ramriri herraram. ³ Ai nodi wanakunu naho'ok wakuku panaeku nammori na'ahenia,

"Ler ida, man howok kirna ida nodi wini hawono lan wahair nin kirna. ⁴ An wahair ne, wini heruwali nadiyaur kalla wawan, de manu liwliwar mai na'an mouwedi. ⁵ Heruwali nadiyaur elimo'o wakwaku. Memen pelek mori ono elimo'o tarana mehe, ⁶ maa rakan lere ulu, namlau napro'ukedi ono ka na'a'ar. ⁷ Wini namehin nadiyaur ruri roke raram, mori, maa ruri roke eren lolode, de elewesnedi. ⁸ Maa, ma nadiyaur elimo'o man meur na'ihiyedi, de ihin ennen lernala rewen welikelu, welneme, rakan rahu rehi.

⁹ Ende lo'o mi kilinum aile, makani wawa'an."

Yesus kukunohi hi'ihape An nair wanakunu naho'ok
(Mrk. 4:10-12; Luk. 8:9-10)

¹⁰ Man lerno hi pakunohi Yesus mai ra'ukani Ai, "Alhi'ihape nair wanakunu naho'ok noro herie?"

¹¹ Yesus walha na'ahenia, "Makromod Lalap nala woroin mi leke mauroin hi'ihewi Ai nodi molollo ri mormori. An hi'i mi mauroin panaeku ma nasinuwar onne, ri namehin, ka. ¹² Ri ma nauroidi Ainu'u wanakuku wawa'an taran me'e, lo'o ra'uwalu woroin narehi nalewen

* 12:40 Yun. 1:17 * 12:41 Yun. 3:5 † 12:42 Noho wali karanna onne noho Syeba. * 12:42 1Rai 10:1-10, 2Taw. 9:1-12

makun, maa ri ma kan peinohi Ainu'u wanakuku onne, nin woroin taran man aile, lo'o rala wali'uredi.

¹³ Enpenia Ya'u nair wanakunu naho'ok eniyeni wakuku herie ono:

'Hir do'odo'one, maa naise ri ma kan do'on, hir derderne, maa naise ri ma kan derne, la ka rauroin haida-haida.'

¹⁴ Ende inhawa man Makromod Lalap konohiyedi lolo nabi Yesaya nonolu eni namwali noro hi,

'Lo'o mim dederne mamani, maa ka mau-roin haida.

Lo'o mim dodo'on mamani, maa ka mau-roin inhawa ma namwali,*

¹⁵ ono mi honorok akim kerhe,

de mamhene makani, mamhene do'on, la mamhene mauroin.

Ende Ka'u huri mim do'on, derne, mau-roin, la wali wali'ur Maya'u leke Ya'u hi'i wa'an mi.' "

¹⁶ Yesus na'aheni Nina man lernohi pakunohi enihe, "Mi akim nahuwa'enedi, ono mim do'on la derne kokkoo. * ¹⁷ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Nonolu nabi-nabi roro ri nammori ma akin mou lolo Makromod Lalap kalarna, hi raram nodi do'on inhawa mim dodo'on lere eniyeni, la raram nodi derne inhawa mim dederneni, maa lere onne Ka'u mai noho wawan makun de hi kar do'on kar derne."

Yesus napa'aha wanakunu ri man waha-ir wini hawono

(Mrk. 4:13-20; Luk. 8:11-15)

¹⁸ "Derne wawa'an! Ya apa'aha wanakunu ma na'ono ri man waha-ir wini hawono eni. ¹⁹ Wini ma nadiyaur kalla wawan naise ri man derne hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori, maa ka rauroin wawa'an. Hayakyak Makromon mai nahoredi wini man aiyedi ai akin me'e. ²⁰ Wini ma nadiyaur elimo'o wakwaku eni, naise ri man derne Makromod Lalap Lirna Wawan, la kokale noro wawa'an, ²¹ maa lirna onne ka na'a'ar akin, de ka nalo'ol moluwedi. Lere an lernala apinpinha ono an derne nakani Makromod Lalap Lirna Wawan, an waliyedi kili'urne. ²² Wini ma nadiyaur lolo ruri roko raram, naise ri man derne

Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, maa an ma'irhu nin hehewek nainair akilere, la raram nodi lernala kanaru nammori penia kan ilitolle Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni. Ende wini onne kan woi, ²³ maa wini ma nadiyaur elimo'o man meur onne na'ono ri man derne nakani la nauroin Makromod Lalap Lirna Wawan eni. Ende ihin ennen nammori, heruwali lernala ihin ennen rewen rahu ida, heruwali welneme, la heruwali welikelu."

Penek hohore man morile gandum raram

²⁴ Yesus nala wanakunu naho'ok ida wali'ur na'aheni, "Lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori, naho'ok naise ri man howok kirnida. Ri onne lan pekir ariyono wini gandum man wa'an nina kirne. ²⁵ Alam ida, ri na'akeme ramkukuru ne, nina arwali mai waha-ir penek hohoro woi nina kirne raram mene nala'a. ²⁶ Lere wini hawonne mori la woin namhara, penek hohore mori wewerre noro gandum onne.

²⁷ Orkirne nina man howok enihe mai ra'aheni, 'Pape, lere pekir ariyono wini nonolu eni, kirne ra'amouwedi la pape pekir ariyono wini man wa'an menea, alhi'ihepe penek hohoro mormori raram me'e?'

²⁸ Orkirne walha na'ahenia, 'Onne ainu'u arwali nin hini'i.'

Nina man howok ra'ukani wali'ur, 'Lo'o pape ne'e, am laa he'uledi penek hohoro onne, ka?'

²⁹ An walha na'ahenia, 'Yono, kalo'o gandum onno nahine'uledi haenhi.

³⁰ Na'amolia mori wewerre rakan nina alam rereku mene ya'u konohi ma neku enihe ra'ukwuku penek hohore, leke harne. Onne horu, ra'ukwuku gandum rodi laa ra'akene lolo ainu'u na'akene onno.' "

Makromod Lalap nodi molollo ri mormori eren na'uwawali

(Mrk. 4:30-32; Luk. 13:18-19, 13:20-21)

³¹ Yesus nala wanakunu naho'ok ida wali'ur heri onne na'aheni, "Lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori lo'o naise wanakunu naho'ok eniyeni. Ri ida nala wini au manu waku ida* hap nin

* **13:14** Yes. 6:9-10 * **13:16** Luk. 10:23-24 * **13:31** 'Au manu waku' herre 'sasawi waku'.

kirna. ³² Wini au manu waku onne tusiyana wake'e, maa an moriyedi, lapa narehi nano au or'oriyana man aile lolo onne na'akeme, penia namwali au'ono lape, de manu liwliwar mai hi'i rira wonne min hinan hanan."

³³ Yesus nala wanakunu naho'ok ida wali'ur heri onne na'aheni, "Lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori lo'o naise ha ma namwali lere maeke nodi raga nawa'aha noro tapon terigu nammori (lo'o kilo werro'o woro'o). Nalo'oledi tarana mene na'akeme ha'a wawa'an."

Alhi'ihope Yesus wakuku nair wanakunu naho'ok mamani?
(Mrk. 4:33-34)

³⁴ Yesus wakuku heri panaeku rahu nair wanakunu naho'ok mamani. ³⁵ An wakuku heheni leke inhawa man nabinabi ra'ahenyedi nonolu eni namwali. Hi ra'aheni,

"Ya'u nair wanakunu naho'ok mamani wakuku hi panaeku ma nasinuwaredi nano lere noho nina ma namwali." *

Yesus napa'aha wanakunu penek hohoro mori gandum raram

³⁶ Onne horu, Yesus hoikaruwedi heri eni, wali laa nakar me'e. Nina man lernohipakunohi enihe mai ra'aheni, "Pape kene ma'amou ma'aropo wanakunu naho'ok 'penek hohoro man mori gandum raram' ke'e."

³⁷ An walha, "Ri man pekir ariyono wini man wa'an, Ai onne, Ri Mormori Ananne. ³⁸ Kirne onne, noho eni wawan. Wini man wa'an onne, ri ma namwaliyedi Makromod Lalap Nina ri me'e, la penek hohoro onne, ri man lernohipakunohi Hayakyak Makromon. ³⁹ Arwali man wahair penek horhoro woi onne, Hayakyak Makromon. Alam rereku onne, lere alam man horu, la ri ma neku onnenihe ramwali hophopon a'am raram. ⁴⁰ Lere onne hi ra'ukwuku penek hohore leke harne, namnenehe noro noho wawan nin man horu. ⁴¹ Lere onne Ri Mormori Ananne hopon Nina hophopon a'am raram enihe ra'ukwuku ri na'akeme man ailanna noro ma nakoko rin hi'i dohohala. ⁴² Onne horu, man ailanna onnenihe sopol laedi kawali pire

ai porom raram. Lolo aiye man mormori onne, hi raherhere mamani la apinha wake'e.

⁴³ Enla lere onne ri man akin mou lolo Makromod Lalap kalarne laa minle hi Aman Nin noho worworu, la hir siksik lere lere naise lere lolo onne. Ende mi kilinum aile derne makani!"

Linikir kanaru ma nasinunuware

⁴⁴ "Lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori lo'o naise linikir kanaru man wella ai wawan rawilo'edi elimo'o wi'in. Ler ida ri ida mai do'onne, laa nawilo'edi wali'ur, la akin nahuwa'an rehi de wali laa na'olu mouwedi nina hahaa na'akeme nanumene mai nodi kupan onne weli noho onne."

Mutiyara man ma'aruru

⁴⁵ "Lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori naho'ok naise ri ida ma nanoin mutiyara man wella ai wawan leke weli. ⁴⁶ Lere an do'on mutiyara man ma'aruru wake'eni, ai na'oluwedi nina hahaa na'akeme leke nodi weli mutiyara onne."

Ri man nohu meki

⁴⁷ "Lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori naho'ok naise ri ma nodi dari laa meki nanoin i'in, de lernala i'in warnawarna nammori. ⁴⁸ I'in nammoriyedi dari raram, de ma nohu meki eni ri'ik mai ro. I'in man wa'an eni, hir loiyedi lo'or raram, la ma kan wa'an sopoledi. ⁴⁹ Onne namnenehe noro lere alam noho nina man horu. Lere onne lo'o Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram lan reihar ri man ailanna nano ri ma akin mou lolo Makromod Lalap kalarna. ⁵⁰ Ri man ailanna, sopol laedi kawali pire ai porom raram. Lolo aiye man mormori onne, hi raherhere mamani la apinha wake'e."

Linikir kanaru naho'ok noro wanakuku man lo'olo'ol noro man worworu

⁵¹ Yesus na'ukani Nina man lernohipakunohi enihe, "Lo'o mi mauroinedi panaeku enihe na'akeme me'e?"

Hir walha, "Ai mauroinedi me'e, Pape."

⁵² Ende Ai na'aheni wali'ur hi na'ahenia, "Meser Horok Lap ma nauroidi hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo Nin ri, hi onne naho'ok naise ri ornakar

* 13:35 Mzm. 78:2

ida ma nala nin linikir kanaru lo'olo'ol noro worworu nano nina panaku onno mai paharne.”

*Manina Nazaret kar kokala Yesus
(Mrk. 6:1-6; Luk. 4:16-30)*

⁵³ Yesus loikaru wanakunu naho'ok on-nenihe horu, Ai namharedi lolo onne ⁵⁴wali wali'ur laa Nina lekloi. Rakanedi An wakuku ri lolo Yahudi nina kerei raram. Heri man derne Ainina wanakunu eni polletilu, la ida ma ne'el ida na'ahenia, “Ri eni lernala woroin noro molollo man lewlewen eni nano ewi? ⁵⁵Nin pape tukan au, ee ka? Nin mame lo'o ma naran Maria onne, la Yakobus, Yusup, Simon noro Yudas onne mo'oniwalinhe, ee ka? ⁵⁶La narna na'akeme holi mai eni haenhi. Ai nauroin ha rahu eniyeni nano ewi?”

⁵⁷ Ende hi ra'okuledi Yesus.

Enimaa Yesus na'ahenyedi hi na'ahenia, “Nabi ida lolo ewi-ewi ri nahiyene arore, maa lolo nina lekloi noro nakar raram, ka.”

⁵⁸ Hi akin ka naili'il Ai, de Ai kan hi'i hahaa nammori ri kan dodo'onnala makun lolo onne.

14

*Yohanis man ulutada ri nina makmaki
(Mrk. 6:14-29; Luk. 9:7-9)*

¹ Lere onne rai Herodes ma nodi molollo noho Galilea, derne Yesus Nina hini'i weweha rahue, ² la ne'el nina man hemenihe na'ahenia, “Ai eni lo'o Yohanis man ulutada ri, de moriyedi ho'o me'e! Onne penia Ainina molollo aile hi'i ha man ri kan dodo'onnale makun.” ³⁻⁴ Nonolu Herodes hopon nina man hemenihe keke Yohanis, wuku rala laedi bui raram me'e. Herodes hi'i heheni ono Yohanis dadiyaledi ai me'e na'ahenia, “Iknik agame nina holoor halauk na'aheni luli o moro Herodias ho.” Ai na'aheni onne ono Herodias onne, Herodes mo'oniwalla Pilipus hono. ⁵ Lere onne Herodes raram nodi nesne Yohanis, maa namka'uk heri onnenihe ono hi rauroin Yohanis onne nabi.

⁶ Rakan lere Herodes nina lere alam momori, hir hi'i yapi. Herodias onne anan maekana lan waur lolo ri popolu lalariyala enihe kalarna. An waur ma'aruru rehi, de Herodes akin nahuwa'an wake'e. ⁷ Ende

Herodes kikan hopo na'aheni, “Inhawa o mapanak, ya ala.”

⁸ An derne inna nin honopon nanumene napanak na'ahenia, “Mala Yohanis uluwakun, loile ra'u lap, mala maya'u.”

⁹ Herodes derne napanak onne, akin woir rehi, maa an kikanedi hopo me'e lolo heri man penu-penu onne kalarna, de an hopon hi'i lernohe maekana onne nina napanak eni. ¹⁰ An hopon ri laa bui raram peku Yohanis uluwakun. ¹¹ Horu ne, rala Yohanis uluwakun loile ra'u lap rodi laa raram kanile maekana onne, mene ai nodi laa inna. ¹² Onne horu, Yohanis nina man lernohe enihe derne, de mai rala ihin kemen rodi laa rawilo'edi nanumene lar konohi panaeku onne Yesus.

Yesus nala hanana'an ri riwan wolima ra'an

(Mrk. 6:30-44; Luk. 9:10-17; Yoh. 6:1-14)

¹³ Yesus dernedi panaeku onneni, An ha'a laa korkoro ida namhara lolo onneni, hopol laa noho mamun ida. Maa heri onnenihe dernedi Ai nala'edi, de hi ramhara kota-kote, rala'ala'a ei lernohe Yesus lolo ro. ¹⁴ Yesus rakanedi ro, An do'on heri rahu onneni ne, Ai raram penu rehi. Enime'ede An kopur laa ro, hi'i wa'an ri ma nakni'ir enihe.

¹⁵ Lere na'ikeki helem ne, Yesus Nina man lernohe pakunohi enihe mai ra'aheni, “Pape, lere helem me'e. Mai eni noho mamun, de wa'an narehi Pape hopon heri rala'a here, leke lar weli hanana'an lolo leke-leke man ranrani eni, ra'an.”

¹⁶ Yesus na'aheni hi, “Yono hopon hi rala'a, mi mehe mala hanana'an hi ra'an.”

¹⁷ Hir walha, “Ainima roti kem wolima noro i'in kem woro'o mehe.”

¹⁸⁻¹⁹ An hopon hi na'ahenia, “Modi mai, la hopon heri rahu onne raikoredi.” Ai nala roti kem wolima noro i'in kem woro'o onne, niliha'a laa wawan mene napanak trimkasi Makromod Lalap. Horu, An a'un roti nala kanile Nin man lernohe pakunohi enihe leke ha'ar heri ra'an. ²⁰ Heri rahu onne na'akeme ra'an hehen nanumene pehur. Horu ne, Nina man lernohe pakunohi enihe ra'ukwuku hanana'an ma narehi, lunu idaweli woro'o penpenu. ²¹ Ma na'ak

* 14:3-4 Im. 18:16, 20:21

lere onne lo'o mo'oni riwan wolima, kar aki maeke noro tatan'ukun.

*Yesus nala'ala'a lolo oir ulikne
(Mrk. 6:45-52; Yoh. 6:16-21)*

²² Onne horu, Yesus hopon Nina man lernohe pakunohi enihe ha'a korkore rolu laa oir lapa wali, la An hopon heri onneni rala'a here. ²³ Heri rahu onne rala'edi ne, Yesus wakiha'a wo'or ida man aile lolo onne hi'i lir napanak.

Alamedi me'e, Yesus mehe aile lolo onne makun, la ²⁴ man ha'a korkoro eni rakanedi oir lape toro me'e, maa anna nano kalari, de korkoro onne wo'o do'odewe. ²⁵ Na'ikeki nohoropeni, Yesus nala'ala'a lolo oir ulikne laa hi. ²⁶ Hir po'on Ai nala'ala'a lolo oir ulikne rahumarnedi. Hir pene'ek maki hamarane, de wakau ono ramka'uk rehi.

²⁷ Yesus walha hi, "Karkamede, Maya'u eni Yesus. Yono mamka'uk."

²⁸ Enime'ede Petrus na'aheni, "Makrom'u! Namlolo kokkoo ki O Yesus, hopon ya ala'ala'a lolo oir ulikne ki."

²⁹ Yesus walha, "Mai!"

Ende Petrus kopur nano korkore wawan nala'ala'a lolo oir ulikne laa Yesus. ³⁰ Maa Petrus po'onala kahi anna namansa, ai namka'uk, de keper-keper me'e. Enla wakau na'ahenia, "Makrom'ue, pakuwala'u!"

³¹ Idewe Yesus nasala liman na'aheni, "Petrus, Petrus alhi'ihepe o akim tana! Alhi'ihepe kam pu'ik heli wawa'an Maya'ue?"

³² Enime'ede woro'ohe ha'a laa korkore wawanne la kahi anneni namlinedi. ³³ Manin korkore raram ra'uli rasa'e ra'aheni, "Makromod, O penia namlolo kokkoo Makromod Lalap Ananne."

*Yesus hi'i wa'an ri ma nakni'ir lolo Genesaret
(Mrk. 6:53-56)*

³⁴ Hir rakanedi oir lapa Galilea wali enne, hir kopur laa ro lolo Genesaret. ³⁵ Ri man holi lolo onne rahiyennaledi man mai onne Yesus ne, hir konohi ri na'akeme ma na'urani lolo onne. Enime'ede hi rodi rir ma nakni'ir nammori mai Yesus. ³⁶ Enla hi rapanak rehrehilewlewen leke Yesus huri-nohi ma nakni'ir enihe tukulala Nin rain eni, kade rain honon me'e wa'an. Ende

man tukul Nin rainne na'akeme wa'an mouwedi.

15

*Ri Parisi lernohe upun a'anhe rira noho honolla
(Mrk. 7:1-13)*

¹ Ler onne ri Parisi roro meser Horok Lap ida woro'o ramhara Yerusalem mai pakromo noro Yesus. Hir ra'ukani Yesus ra'aheni, ² "Hi'ihepeni Numa man lernohe pakunohi enihe larlewenedi ik upud a'adhe rira holoor halauke? Hi kar lernohe agame nin holoor halauke rawanedi liman mene ra'ak."

³ Yesus walha na'ahenia, "Mi me'ene larlewenedi Makromod Lalap Nina keneri hono'ok, ono mi modi rehrehih mi upum a'umhe rira holoor halauke. ⁴ Makromod Lalap na'aheni, 'Horhawa minima ri leleher,' la 'Inhoi ma nahopo nin ri leleher, hukumesnedie.' * ⁵ Maa mi mala nounaku namehin naise eniyeni: Lo'o ri ida paeku naramyaka nina ri leleher nala haida hi, mi ma'aheni, 'Yon me'e, lo'o wa'an rehi modi ha onne laa hoikaniyedi Makromod Lalap,' de ri leleher kan lernala haida. ⁶ Ende ri onne kan horhawe nina ri leleher me'e, la mi ma'ihoru ma'idaru Makromod Lalap Nina nounaku, leke lernohe mi upum a'umhe rira holoor halauke. ⁷ Mi eniyenihe ri man kokme'e mamwali ri molololo. Nonolu eni Yesaya wakunu namlolo kokkoo, lere an wekel mi na'ahenia,

⁸ 'Makromod Lalap na'aheni hehene:

Ri onnenihe horhawa Ya'u rodi lirna mehe,

maa akinhe ko'u wake'e Maya'u. *

⁹ Hirira honoi kanani Maya'u kan min haida,

ono hir nair ri mormori nina holoor halauk mehe ra'aheni onne Ainu'u, maa ka namlolo.' "

*Yesus wakuku ha man hi'i rin "morso" lolo Makromod Lalap kalarne
(Mrk. 7:14-23)*

¹⁰ Horu ne, Yesus napolu heri onnenihe na'ahenia, "Derne makani, leke mauroin.

¹¹ Ha man laa ri wawan raram kan hi'i

* 15:4 NN. 20:12, 21:17, Im. 20:9, Ul. 5:16 * 15:8 Yes. 29:13

rin morso, maa ha ma namhara nano ri wawan penia man hi'i rin morso.”

¹² Yesus Nina man lernohi pakunohi enihe mai ra'ukani ra'aheni, “Pape lo'o mauroin ri Parisi enihe ra'ahan? Hi kar suk derne Pape nin wanakunu enie.”

¹³ Yesus walha na'ahenia, “Au or'ori na'akeme man Ya Am'u man aile a'am raram kan kamane, lo'o he'uledi. ¹⁴ Yono lernohi Parisi enihe. Hi onne ramwali uluwakun-uluwakun, maa makanhe tokedi. Enlo'o man maktoko norkaru mak-toko, woro'ohe wau laedi moke raram.”

¹⁵ Petrus na'aheni Yesus, “Pape kene napa'aha wanakunu naho'ok onne mayai ke'e.”

¹⁶ An walha na'ahenia, “Emene mi na'akeme ka mauroin onne makun? ¹⁷ Mi ka mauroin nahenia ha man ik ka'an, keper la namhara wali'ur? ¹⁸ Panaeku ma aile ri akin namhara nano ri nuran, onne penia man hi'i rin 'morso'. ¹⁹ Nano ri akin penia panaeku yakyaka mai paharne. Panaeku naise: ida ma nesne ida, lerpi'u lerwa'u, holi yak leke yak, poho mana'a, la wakunu nano'onnyaka ri. ²⁰ Panaeku onnenihe penia man hi'i rin morso, maa lo'o ri na'ak ka nawana liman, onne kan hi'i rin morso.”

Maeke manina Kana'an ida akin naili'il Yesus kokkoo
(Mrk. 7:24-30)

²¹ Horu ne, Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe rala'a onnida ma na'urani lolo kota Tirus noro Sidon. ²² Maeke Kana'an ida lolo onne mai Yesus, wakau na'ahenia, “Makrom'u, Daud Anan, maramyakala'u. Ya an'u maekanida hayakyaka huhu'ur raram, de apinha wake'e.”

²³ Yesus kan walha maeke onne. Enime'ede Nina man lernohi enihe mai Yesus rapanak na'ahenia, “Pape, hopon maeke onne nala'a here ono na'o'o ika mamani.”

²⁴ Yesus walha na'ahenia, “Makromod Lalap hopon Ya'u mai ri Israel mehe, ono hi raisa pipduma ma na'alehe man huri.”

²⁵ Maeke onne mai kadi ein korno lolo Yesus kalarna na'aheni, “Makrom'u, pakuwala'u.”

²⁶ An walha na'ahenia, “Lo'o kan wa'an rala tatan'ukun rira hanana'an sopol laa ahu, na'an.”

²⁷ Maeke onne walha na'ahenia, “Nam-lolo Makrom'u, maa ahu enihe peni ra'an ha mo'o ma nadiyaur nano makromon nina mei.”

²⁸ Enime'ede Yesus na'aheni, “Mame akin naili'il kokkoo, de num napanak eni na'ene namwaliyedi me'e.” Lere onne me'ede, anan wa'anedi.

Yesus hi'i wa'an ri nammori ma nakni'ir

²⁹ Yesus namhara lolo onneni, nala'a naulohiri oir lap Galilea arkanne. Enla An wakiha'a laa wo'or ida naikoredi lolo onne. ³⁰ Ri nammori mai rodi ri ma ein he'ehe'e, makan toko, naplu'uk nap'ekere, hakuku, la ri namansa man apinha namehin. Hir karu ma nakni'ir enihe Yesus kalarna, de Yesus hi'i wa'anedi na'akeme. ³¹ Heri rahu man aile lolo onne polletilu, ono hir do'on man hakuku rauroin wakunuwedi, man ein he'ehe'e rala'a wawa'anedi, ma naplu'uk nap'eker lalaa mamaiyedi, la man makan toko do'onedi. Enime'ede hi na'akeme ra'uli rasa'a Israel rira Makromod Lalap.

Yesus nala hanana'an ri riwan wo'akka ra'an

(Mrk. 8:1-10)

³² Enla Yesus napolu Nina man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, “Ya'u raram penu rehi heri rahu enie. Alam wokelu me'e hir lernohi Ya'u, ka rodi hanana'an, de Ya amhene huri hi ramlarlara rala'a, kalo'o hir uma lolo kalla.”

³³ Hi ra'ukani Yesus na'ahenia, “Am laa ewi leke lernala hanana'an lolo noho mamun enie, heri rahu eni ra'ane?”

³⁴ Ai na'ukani hi wali'ur, “Minim roti kem wo'ira aile?”

Hir walha, “Kem wo'ikku noro i'in kemana woro'o wokelu.”

³⁵ Kame'ede Yesus hopon heri rahu onne raikoredi, ³⁶ la Ai nala roti kem wo'ikku noro i'in. Ai napanak trimkasi Makromod Lalap horu mene An a'un roti la uku i'in onneni nala Nina ri mememen enihe ha'ar heri rahu ra'an. ³⁷ Heri rahu onne ra'an hehen nanumene pehuredi. Ra'ak horu Nin ri enihe ra'ukwuku hanana'an rehin na'akeme lunu wo'ikku. ³⁸ Lere onne aki mo'oni ma na'ak enihe ri riwan wo'akka, kar aki maeke noro tatan'ukun. ³⁹ Onne horu, Yesus hopon heri rahu onne rala'a, la An ha'a laa korkoro ida hopol laa noho Magadan.

16

Parisi enihe rapanak Yesus hi'i ha man ri kan dodo'onnale makun

(Mrk. 8:11-13; Luk. 12:54-56)

¹ Ri ida woro'o nano muku Parisi noro muku Saduki mai Yesus leke ken patal Ai. Hi rapanak An hi'i ha man ri kan dodo'onнала makun ida leke namwali tanada nahenia kokkoo An mai nano Makromod Lalap.

² An walhe na'ahenia, “Ler heheleme mim po'on a'am memere, mi ma'aheni noho lo'o mou, ³ la al'alam mim po'on a'am memere la ma'uwodow, mi ma'aheni lo'o okon mai. Mi mauroin napa'aha a'am nina tanade, maa ku eniyeni nina tanade mi ka mauroin napa'aha. ⁴ Kulere enie ailanna la akinhe ka namkene naili'il Makromod Lalap. Mi mapanak Ya'u hi'i tanada man ri kan dodo'onнала makun, maa Ka'u hi'i haida mim do'on, naukara inhawa ma namwali noro nabi Yunus mehe.”* An wakunuwedi heheni nala'a me'e.

Yesus dadiyala yon rakani Parisi roro Saduki enihe rira wanakuku
(Mrk. 8:14-21)

⁵ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi hopol laa oir lapa wali, maa hir hamlinuwedi rodi roti. ⁶ Ai na'aheni hi, “Nakine-men ki mi! Madiyakyaka ri Parisi roro ri Saduki enihe ono rira wanakuku naisa raga.”

⁷ Hir derne Nina wanakunu onne me'ede ida ma ne'el ida na'ahenia, “An wakunu heheni ono ka kodi roti.”

⁸ Ai nauroiroidin rir wanakunu me'e, de na'aheni, “Hi'ihopenia mi mawalha lira ma'aheni ka modi roti? Mi na'akeme akim ka naili'il wawa'an. ⁹ Mi ka mauroin makun! Hi'ihopenia mim hamlinuwedi roti kem wolima man Ya a'un, male ri riwan wolime ra'ane? Mim ra'ukwuku roti ma narehi, lunu wo'ira? ¹⁰ La hi'ihewi noro roti kem wo'ikku mala ri riwan wo'akka onne ra'an? Mim ra'ukwuku hanana'an rehi, lunu wo'ira? ¹¹ Alhi'ihope mi ka mauroin makun nahenia Ka'u wakunu roti mehe! Nakinemen ki mi moro ri Parisi noro ri Saduki rira raga.”

¹² Enime'ede hir eremnala Ainin wanakunu onne ka na'ono raga rodi ralha'a roti, maa ri Parisi noro ri Saduki

rira wanakuku, de wa'an rehi hi rahaledi kemen nano wanakuku onneni.

Petrus nauroidi Yesus namwali Ri man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi

(Mrk. 8:27-30; Luk. 9:18-21)

¹³ Enla Yesus noro Nin man lernohi enihe rala'a rakanedi noho Kaisarea Pilipi, la Ai na'ukani hi na'ahenia, “Ri nadedem wekel Ri Mormori Anan onne inhoi?”

¹⁴ Hir walha na'ahenia, “Ri aile ma na'aheni Ai onne Yohanis man ulutada ri, heruwali ra'aheni Elia, namehin ra'aheni Yerehia alka lo'o nabi namehin.”

¹⁵ Ai na'ukani hi wali'ur, “Emene lernohi minim panaeku, Ya'u eni inhoi?”

¹⁶ Simon Petrus walha na'ahenia, “Papa penia Kristus man kikan namwali Rai, la O penia Makromod Lalap man mori laa ewi-ewi Anan.”

¹⁷ An walhe, “Simon, Yunus ananne, o akim nahuwa'enedi, ono ri mormori kan konohi panaeku eni ki o, maa Ya Am'u man aile a'am raram penia konohi o. ¹⁸ Ya'u konohi o mamwali Petrus, ono o maise waku ma naruri. Lolo waku eni Ya ariri Ainu'u kerei, la Hayakyak Makromon ka naiye'er. ¹⁹ Makromod Lalap Nina noho worworu nina konse Ya ala ki o. Inhawe kenekrohu mim hi'i lolo noho wawanne, Makromod Lalap hi'iyedi lolo a'am raram me'e. Lo'o mi ma'aheni, 'Yono,' Makromod Lalap na'ahenyedi, 'Yono,' haenhi. Lo'o mim hurinohi rin hi'i haida, Makromod Lalap hurinohiyedi haenhi.”

²⁰ Onne horu, An hopon hi yono konohi ri nahenia Ai onne namwali Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi.

Yesus wakunu mouropo Nina wewerek pananaka noro nina makmaki

(Mrk. 8:31—9:1; Luk. 9:22-27)

²¹ Nano lere onne me'ede, Yesus konohi mouropo Nina man lernohi pakunohi enihe nahenia Makromod Lalap Nin panaeku Ai nala'a laa Yerusalem. Laa enne An lernala wewerek pananaka nano Yahudi rir leleher lalap, imam lalapa roro meser Horok Lap enihe. Lo'o resne Ai, maa rakan lere wokelu An mori wali'ur.

* **16:4** Wanakunu 'inhawa namwali noro nabi Yunus mehe' onne wekel lere Yunus min i'in konoin lere wokelu alam wokelu.

²² Enime'ede Petrus ni'ik Ai laa herne dadiyale na'ahenia, “Alhi'ihepe wakunu heheni? Ya apanak Makromod Lalap nako'u nahaledi panaeku onne leke yono na'ene namwali Makrom'u kemen.”

²³ Yesus po'onala ai na'aheni, “Hayakyak Makromon o! Mala'a here. O mamwali our heliyowok au heliyowok Maya'u. Num panaeku onne ri mormori nine, Makromod Lalap ka.”

Ri man raram nodi lernohi Yesus

²⁴ Onne horu, Yesus na'aheni Nina man lernohi pakunohi enihe, “Ri man raram nodi lernohi Ya'u, yon nodi nina raram nodi aimehi, maa na'uwara nina au kekiyowok la lernohi Ya'u.† ²⁵ Ya a'aheni eniyeni ono inhoi namka'uk ihin kemen maki de namhene huri nin morimori lolo noho wawan eni, ai onne kan lernala or'ori dardari ma namlolo. Maa ri man huriyedi nin morimori lolo noho wawan eni leke lernohi Ya'u, ai onne lernala or'ori dardari ma namlolo ma kan horu. ²⁶ Lo'o ri ida manarna noho wawan nin ha wo'ira na'akeme, maa kan lernala or'ori dardari ma kan horu, nin panaeku onne kan min haida. Ai lo'o nala inhawe leke lernala or'ori dardari ma kan horu?”

²⁷ Ri Mormori Anan noro Nina hophopon a'am raram mai rodi Aman Nin molollo ma narehi ma nalewen. Lere onne me'ede An mai herre walha ri dohodoho nina hini'i wewehi. * ²⁸ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Lolo mi eniyeni man min lolo eni, heruwali kam maki hehen nanumene mim do'on Ri Mormori Anan nodi molollo namwali Rai noho wawan.”

17

Yesus noro Musa, Elia wakunkunu (Mrk. 9:2-13; Luk. 9:28-36)

¹ Yesus wakunu na'akeme onne horu, nakawedi lere woneme ne, Ai napolu Petrus, Yakobus noro mo'oniwalla Yohanis lernohi Ai wakiha'a laa wo'or kukulu ida. Hir memehedi lolo onne, ² la hir po'on Yesus kemen namehiyedi me'e, oin makan siksika naise lere, la Nin rain wawarha allelele. ³ Hi ramlilinnohi do'on Musa noro Elia hariyedi roro Yesus wakunkunu.

⁴ Enime'ede Petrus na'aheni, “Makrom'u, ma'aruru rehi ik min mai eni, de lo'o Papa raram nodi ya a'ariri heuheu wokelu lolo eni, ida Makrom'u nine, ida Musa nine, la ida Elia nine.”

⁵ An wakunkunu makun, kakam yorno ida mai pupinala hi. Hir derne lira ida nano kakam onne raram na'aheni, “E'eni Ya An'u, Ya amre'e Ya amharu Ai, la An hi'i Ya akin nahuwa'an. Mim derne makani Ai!”

⁶ Hir derne lir onne, hi ramka'uk rehi me'e, de ralwali yawa, ⁷ maa Yesus mai roul hi na'aheni, “Mamriryedi, yono mamka'uk.” ⁸ Hir po'on wali'ur ne, kar do'on ri namehin onnenihe me'e, la Yesus memehedi me'e.

⁹ Onne horu, hir kopkopur lolo wo'or laa yawa, la Yesus nou hi na'ahenia, “Yom konohi ri inhawe mim dodo'on eni hehen nanumene Ya'u ma namwali Ri Mormori Ananne maki la mori wali'ur.”

¹⁰ Enine hi ra'ukani Ai, “Alhi'ihopenia meser-meser Horok Lap ra'aheni Elia mai nolue?” *

¹¹ An walhe na'ahenia, “Memen namlolo, Elia mai nolu na'akene ha rahu namkene. ¹² Ya'u konohi mi nahenia Elia maiyedi me'e, maa ri ka nahiyennale. Hi rodi rira suke hi'i sus Elia naise lere man mai hir hi'i sus Ri Mormori Ananne haenhi.”

¹³ Eni nanumene hi rauroin Yesus Nin wanakunu onne na'ono Yohanis ma nodi oir ulutada ri eni.

Yesus nohi hayakyaka man hu'ur tatan ida raramne

(Mrk. 9:14-29; Luk. 9:37-43a)

¹⁴ Yesus noro ri wokelu enihe kopuredi wo'or eni po'on ri nammori, la mo'oni ida mai kadi ein korno Yesus kalarna ¹⁵ na'aheni, “Pape, maramyakala ya an'u ke'e. An apinha pipi haha'al, de ai nadedem nediyawa ai laur noro oir raram. ¹⁶ Yo odi laedi Pape Nina man lernohi pakunohi enihe me'e, maa kar paekunale hi'i wa'an.”

¹⁷ Yesus walha na'ahenia, “Eih! Mi ku eniyeni kam derne makani la mi akim ka naili'il kokkoo. Yo oro mi nalo'oledi me'e, maa mi akim ka naili'il Maya'u wawa'an makun! Rakan ma'anana ho'o Ya'u kerhu

† **16:24** Wanakunu 'na'uwara nin au kekiyowok la lernohi Ya'u' napa'ahne, 'namkene lernala apinpinha la maki leke lernohi Ya'u.' * **16:27** Mzm. 62:12 * **17:10** Mal. 4:5

oro mi mene mi akim naili'il kokkoe? Modi tatana onne mai.”¹⁸ Enime'ede An hopon hayakyaka man aile tatana onne raram namharedi. Lere onne me'ede, hayakyaka namhara, la tatana wa'enedi.

¹⁹ Horu ne, Nina man lernohi pakunohi enihe hoi na'urani, ra'ukani na'ahenia, “Hi'ihopenia ai kam paekunala mohi ha yakyaka onne?”

²⁰ An walha na'ahenia, “Horhorok! Mi kam paekunala mohi hayakyak onne ono mi akim ka naili'il wawa'an Ya'u makun. Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Lo'o mi akim naili'il Makromod Lalap, kade tarana mehe naise aukawi waku man tutusiyane, maa mim paekunala hopon wo'or eni hoi laedi onno namehin, wo'or eni lernohi minim honopon onne de hoi laa. Inhawa mememe mim paeku hi'i, onne namwali. [²¹ Enla hayakyaka naise enie mi modi molollo mohie, horo ma'aluli kemen ka ma'ak nanumene hi'i lir napanak Makromod Lalap.]”*

*Yesus wakunu Nina makmaki
(Mrk. 9:30-32; Luk. 9:43b-45)*

²² Enla Yesus Nina man lernohi pakunohi enihe pakromo wuku lolo Galilea ne, Yesus na'aheni hi, “Ka nalo'ol me'e ri na'olu Ri Mormori Ananne kanile ri mormori liman raram. ²³ Hi lo'o resnedi, maa rakan lere alam wokelu An mori wali'ur.” Hir derne ne, akinhe wo'ir wake'e.

Makromod Lalap Nina Romleu Lapa nina paipair

²⁴ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe rakan Kapernaum, man ra'uk paipair ida mai na'ukani Petrus na'ahenia, “Minim Meser nadedem pair Makromod Lalap Nin Romleu Lape nin paipair, ee ka?” *

An walha, “An paire.”

²⁵ Petrus wali laa nakar ne, idewe Yesus na'ukani, “Simon, hi'ihewiyala numa panaekue? Lo'o rai noho wawan enihe rapanak paipair nano inhoi? Nano rira ri, ee ri ma nano paharne?”

²⁶ Petrus walha, “Ri ma nano noho paharne.”

Yesus na'aheni ai, “Ende yon rai nin ri pair me'e. ²⁷ Maa yono ik hi'i ri onnenihe akin yaka, de mala'a oir lap ma'ili i'in. Om lae ne, i'in om wowo'ok dedesne, hari wawan. Lo'o om do'on kupan man noknokor rodi pair ikroko nika paipair, de mala kupan onne modi lam pair iknika paipair onne.”

18

*Inhoi man kulu narehi
(Mrk. 9:33-37, 9:42-48; Luk. 9:46-48, 17:1-2)*

¹ Lere onne man lernohi pakunohi Yesus enihe mai ra'ukani Ai na'ahenia, “Nano mayai eniyenihe inhoi man kulu narehi lolo Makromod Lalap Nina ri na'akeme?”

² Kame'ede Yesus napolu tatanida mai napanak namriri hi kalarna. ³ Eni nanumene Ai ne'el hi na'ahenia, “Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Lo'o mi kam herre minim morimori, leke maise tatana eniyeni, Makromod Lalap kan huri mi laa onno man Ai nodi molollo raram. ⁴ Ende inhoi nin morimori naise tatana eniyeni de kan holi kukulu lalap, ai penia man kulu narehi lolo Makromod Lalap Nin ri. ⁵ Enla inhoi kokala tatanida naise eniyeni ono hir lernohi Ya'u, hi onne kokala Ya'u haenhi. ⁶ Maa inhoi nakoko tatana ma akin naili'il Ya'u hi'i dohohala, wa'an rehi wairredi waku lapida ri onne kelenne la rodi laa ra'akeperedi heleken. ⁷ Lere man mai noho wawan eniyeni mayo'o ono kenen panatal aile ma nakoko ri hi'i dohohale mamani. Lolo noho wawan eni kenen panatal nammori aile, maa ri man ken patal ri namehin de nakoko hi'i dohohala, ai onne mayo'o narehi!

⁸ Lo'o mi liman ein nakoko mi hi'i dohohala, heru sopoledi. Yonde mi liman ein wawa'an, maa nakoko mi laa kawali pire ai porom raram laa ewi-ewi. Wa'an rehi mi liman ein wali kaale, maa mim lernala or'ori dardari ma kan horu. ⁹ Lo'o mi makum wali nakoko mi hi'i dohohala, hidue sopoledi. Yonde mi makam wa'awa'an, maa hi'i mi laa kawali pire ai porom raram. Wa'an rehi mi makam wali

* **17:21** Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali. * **17:24** Kel. 30:13, 38:26

mehe, maa mim lernala or'ori dardari ma kan horu.”

Wanakunu pipduma man molu

(Luk. 15:3-7)

¹⁰ “Ya'u konohi mi! Yono mim hadwei ri ida nano tatana eniyenihe ono hirira hophopon a'am raram namkenkene aile Makromod Lalap herne kalarna lolo a'am raram.

[¹¹ Ya'u, Ri Mormori Ananne, mai leke ri ma nako'uwedi Ya'u lernala or'ori dardari ma kan horu.]*

¹² Ri ida nina pipduma waku rahu ida, la pipi waku ida nahineiredi. Ri onne lo'o paeku hehewi? Ai lo'o hoikaruwedi welihii wohii lolo wo'or, laa nanoin ma nahineiredi eni. ¹³ Loi honorok wawa'an AINU'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ai akin nahuwa'an ono nin pipduma welihii wohii kar molu, maa lere an holikuku pipduma man molu onne, ai akin nahuwa'an wake'e. ¹⁴ Mi Aman man aile a'am raram naise man huri pipi onne. Ai namhene tatanida nako'u nano Ai.”

Walin man hi'i yaksala noro mi

¹⁵ “Lo'o mi wallum ida hi'i yaksala noro mi, laa moro ai wakunu mehe, leke kukunohi ainina saleni. Lo'o an derne nakani, more mahuwa'an wali'uredi, ¹⁶ maa lo'o kan derne, moro wallumhe man lernohi Yesus ida woro'o laa lekpananne ramwali man kukumaka num wanakunu, ewi man sala la ewi ma namlolo. * ¹⁷ Lo'o ri onne kan derne nakani makun, lam konohi kerei raramne. Lo'o namhene derne wali'ur, yon mawaur noro ai naise mi ka madedem mawaur noro man ra'uk paipaire noro ri ma ka nauroin Makromod Lalap. ¹⁸ Horhorok AINU'u nou ma na'ono eniyeni: Inhawe kenekrohu mim hi'i lolo noho wawanne, Makromod Lalap hi'iyedi lolo a'am raram me'e. Lo'o mi ma'aheni, 'Yono,' Makromod Lalap na'ahenyedi, 'Yono' haenhi. Lo'o mim hurinohi rin hi'i haida, Makromod Lalap hurinohiyedi haenhi. ¹⁹ Ya'u konohi mi wali'ur, nano mi man minle noho wawan eniyeni, lo'o ri ida woro'o lawuku aki panaeku ida la hi'i lir napanak, inhawe mi mapanak Makromod Lalap man minle a'am raram, Ai nala ki mi. ²⁰ Lo'o ri

woro'o wokelu minwuku lolo onnida ono hir lernohi Maya'u, Ya'u aile lolo onne haenhi.”

Yesus wakuku hi'ihewi rala ampun ri

²¹ Kame'ede Petrus mai Yesus na'ukani, “Lo'o ya ala ampun rew'ira i wal'u man hi'i sala maya'u? Lo'o rew'ikku?”

²² Enine An walhale na'ahenia, “Rew'ikku ka! Maa weli'ikku nala rew'ikku! ²³ Ya aheni heheni ono lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori naho'ok naise rai ida ma nala kenekrohu ra'ukwuku nin man howok enihe rira okon raka na'akeme. ²⁴ Ler ida rai onne mahan ra'ukwuku okon raka onneni, nin ri rodi nin man howok ida mai. Nonolu eni ai napanak kupan nammori rehi, maa kan herre makun. ²⁵ Ri onneni kan paekunala herre nin kupan napapanak onneni, de rai hopon ra'olu ai noro hono ananhe noro rira hahaa na'akeme leke herre kupan onneni. ²⁶ Maa nin man howok onne lan kadi ein korno rai eni kalarna napanak na'ahenia, 'Papa raie, ya apanak ke'e de, mala leken taran maya'u mene ya'u herre kupan onneni.' ²⁷ Enime'ede rai nararamyakale, de nala ampun la namhene an herre kupan onne me'e.

²⁸ Enla ri onne namhara nano rai lan pakromo noro man howok wali man nonolu napanak ainin kupan tarana, maa kan herre makun. An ramhala kelen la hopon, 'Herre ainu'u kupan here!'

²⁹ Man howok wali onne kadi ein korno kalarna napanak rala leken tarana mene herre kupan onne, ³⁰ maa ai namhene. Ende hopon kele ri onne rodi laedi bui raram hukum hehen nanumene an herre kupan onneni.

³¹ Ri man howok namehin po'on inhawa ma namwali onneni, hir hehel rehi de lar konohi rai eni. ³² Ende rai napolu nin man howok onne mai ne'el na'ahenia, 'Om ailanna wake'e! Ya'u huriyedi o nano num okon raka rahu eni ono mapanak ampun de ya araramyaka o. ³³ Alhi'ihepe ka mararamyaka ri namehin naise ya araramyaka o eni?' ³⁴ Rai na'ahan rehi de nala ri onne laa ma nadiyaka ri ma nahinukum enihe leke lernala hunukum

* **18:11** Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali. * **18:16** Ul. 19:15

hehen nanumene herre nin okon raka horu.

³⁵ Ende lo'o mi ida ma ka nala ampun ida modi aki man mou, Ya Am'u man minle a'am raram hi'i heheni noro mi haenhi."

19

Yesus nounaku ma namhene hono (Mrk. 10:1-12)

¹ Yesus nala wanakunu onne horu ne, ai namhara Galilea nala'a noho Yudea man aile oir wauwau Yordan wali enne. ² Heri rahu lernohi, la An hi'i wa'an ma nakni'ir nano heri onneni.

³ Ri Parisi ida woro'o mai leke ken Ai de ra'ukani, "Lo'o iknika agame nina holoor halauk hurinohi mo'oni reiha'ar noro hono?"

⁴ An walhe na'ahenia, "Mim lesedi Horok Lapeni, ee ka? Horhorok aile Horok Lapeni ma na'aheni,

'Lere nonolu me'ede, Makromod Lalap umupala ri mormori, mo'oni noro maeke.' *

⁵⁻⁶ Horu Makromod Lalap na'aheni, 'Onne penia mo'oni hoikaruwedi inna aman leke noro hono minwuku, de woro'ohe ramwali mahaku.'

Ende inhoi-inhoi Makromod Lalap kali wukuwedi me'e, yono ri mahaku reiha'ar ono hi penia ka ramwali woro'o, maa ramwaliyedi mahaku me'e." *

⁷ Hi ra'ukani Ai wali'ur, "Alhi'ihope Musa hurinohi mo'oni hi'i horok reiha'ar nala hono, la hopen ai nala'a here?" *

⁸ An walhe, "Musa nala leken reiha'ar ono mi akim kerhe rehi, maa nano lere dedesne Makromod Lalap kan paeku heheni. ⁹ Ya'u konohi mi na'akeme, Makromod Lalap kan huri ri reiha'ar noro hono, ono lo'o ai namhene hono lan ho maeke namehin, an lerwau hailai. Maa lo'o hono lerwa'u noro mo'oni namehin mene huri hi reiha'ar."

¹⁰ Yesus Nin man lernohi pakunohi enihe ra'ukani na'ahenia, "Hi'i heheni ne, wa'an rehi yono ho me'e!"

¹¹ Yesus na'aheni, "Ri na'akeme kar kokala panaeku onneni, kokoko ri man Makromod Lalap niliyedi me'e.

¹² Heruwali mori me'ede oplori maekedi,

heruwali rin hi'i oplori maekedi de kar ho ri, la heruwali rala kenekrohu kar ho leke lernohi Makromod Lalap mehe. Ende inhoi paekunala kokala wanakuku eniyeni, kokala wawa'enedi."

Yesus namre'e namharu tatan'ukun (Mrk. 10:13-16; Luk. 18:15-17)

¹³ Enla ri heruwali rorkaru tatan'ukun mai Yesus leke An kemenala liman hi la hi'i lir napanak, maa Nin man lernohi pakunohi enihe ra'ahan de dadiyala ma norkaru tatan'ukun onnenihe.

¹⁴ Enimaa Yesus na'aheni, "Hurinohi tatana onnenihe mai Maya'u! Yom kawala hi ono Makromod Lalap nodi molollo ri ma naise tatana eniyenihe." ¹⁵ Ende An kemenala liman tatan'ukun la namre'e namharu hi horu mene namhara lolo onne.

Orkanaru man raram nodi laa a'am raram

(Mrk. 10:17-31; Luk. 18:18-30)

¹⁶ Lerida ma na'ikaka ida mai Yesus na'ukani, "Pap Meser, lo'o ya'u hi'i inhawa hini'i wenewhe man wa'an leke lernala or'ori dardari ma kan horu?"

¹⁷ Yesus na'ukaniyale, "Alhi'ihope ma'ukani Ya'u inhawa man wa'ane? Ida mehe aile man wa'an! Lo'o o raram nodi lernala or'ori dardari ma kan horu, lernohi ik Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme."

¹⁸ Ri onne na'ukani wali'ur, "Ya'u lernohi inhawa keneri hono'ok ho'o?"

An walhale, "Yono mesne ri, yon lerpi'u lerwa'u, yon mamna'a, la yon modi poho tumdesne ri lolo hono'ok kanail onno. *

¹⁹ Horhawa o inum, o ammu, la maramyaka numa ri mormori wali, naise o maramyaka o kemmu." *

²⁰ Ma na'ikaka onne walha, "Ya'u lernohiyedi keneri hono'ok onne na'akeme me'e, de ya'u hi'i inhawa ma kan kuku kan nokor makun?"

²¹ Yesus na'aheni wali'ur, "O raram nodi num hini'i wenewhe kukuku noknokor lolo Makromod Lalap kalarna, laa ma'oluwedi num ha wo'ira na'akeme, male ma na'alehe haida-haida nanumene mam lernohi Ya'u. Lo'o om hi'i heheni, om lernala kanaru man aile a'am raram!"

* **19:4** NN. 1:27, 5:2 * **19:5-6** NN. 2:24 * **19:7** Ul. 24:1-4 * **19:18** Kel. 20:12-16, Ul. 5:16-20 * **19:19** Kel. 20:12, Im. 19:18, Ul. 5:16

²² Enimaa ri onneni derne Nina wanakunu eni hehel rehi, ono ai onneni ri orkanaru wake'e, de nala'a me'e.

²³ Enime'ede Yesus ne'el Nin man lerno hi pakunohi enihe na'ahenia, "Loi hon-
orok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Sus wake'e orkanaru laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram."
²⁴ Ya'u konohi mi wali'ur: Sus wake'e unta waku ida lolala wanaka ku'il, maa man sus narehi onne, orkanaru ida laa minle onno man Makromod Lalap nodi molollo."

²⁵ Hir derne Nina loloi kakaru ne, hir mehe kakaiyedi la ra'ukani, "Ende inhoi man lernala or'ori dardari ma kan horue?"

²⁶ An po'onalahe na'aheni, "Ri mormori kan paekunala hi'i ha onneni namwali, maa Makromod Lalap mehe paekunala hi'i ha wo'ira na'akeme namwali."

²⁷ Kame'ede Petrus na'ukani Ai, "Mayai eniyenihe, am hoikaruwedi ha wo'ire na'akeme me'e leke lerno hi Pap Meser, de lo'o am lernala inhawa?"

²⁸ An walhale na'ahenia, "Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Lere man mai Makromod Lalap hi'i ha rahu na'akeme worworu. Lere onne Ri Mormori Ananne naikoro lolo Nin onno man siksik lerlere, la mi man lerno hi Ya'u enihe maikoro onno kukulu idaweli woro'o leke ho'ok kail Israel nin luhu idaweli woro'o enihe."
²⁹ Enla inhoi man hoikaruwedi inna, aman, lodon walin, ananhe, noro nina kirne nakar leke lerno hi Ya'u, ri onneni lernala wali'ur rewen rahu ida, la ai onne lernala or'ori dardari ma kan horu."
³⁰ Maa ri nammori ma namwali man panulu lere eniyeni, lere man mai ramwali man lolo yawa. Ri nammori ma namwali man lolo yawa lere eniyeni, lere man mai ramwali man panulu."

20

Wanakunu man howok kirna anggure

¹ Yesus nala wanakunu naho'ok konohi hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori na'ahenia, "Al'alam lerida orkirna ida namhara laa nanoin man howok leke howok nina kirna."
² An lernaledi ri, la ne'e pair man howok onnenihe alam ida kupan pere ida, la hopon hi lar howok me'e."
³ Riuk wohii an laa pasar do'on ri ida woro'o ra'aroromo,
⁴ de napanak hi lar howok nina kirne

haenhi, la nou nala naiwe'el ma namlolo hi, de lar howok me'e."
⁵ Riuk idaweli woro'o, noro riuk wokelu (lere mamamal) namhara wali'ur nanoin man howok."
⁶ Riuk wolima (na'akeki lere helem) namhara ho'o me'e, la an do'on ri ida woro'o ra'alehe honowok, de na'ukanihe, 'Alhi'ihopenia lere eniyeni ma'aromo mamani la kam howok haida-haide?"

⁷ Enine hir walha ra'ahenia, 'Ri ka nala honowok mayai.'

Orkirna na'aheni, 'Lam howok ainu'u kirna enne.'

⁸ Rakan lere helem orkirne onne hopon nin ma namwali uluwakun man howok enihe napolu man howok kirna enihe mai-wuku leke pair rira maha-mahe. An pair man howok kauli'ur nolu, mene pair ma nolu eni.

⁹ Man howok kauli'ur enihe kokala kupan pere ida."
¹⁰ Ende man mai nolu howok, pene'ek lo'o pair hi narehi man kauli'ur, maa mai ne kokala kupan pere ida haenhi."
¹¹ Enpenia man howok nolu onnenihe akin apinha, de rawalha lira noro orkirna eni ra'aheni,
¹² 'Alhi'ihopenia ri eniyenihe howok jam ida mehe, maa pair hi namnenehe noro mayai? Am howok lere kekeme lolo lere manmanha raram!'

¹³ Orkirne onneni walhala man howok ida na'ahenia, 'Ya'u ka'u hi'i sala ida noro i wal'u. O me'e kokala kupan pere ida penia mam howok."
¹⁴ Kokala kupan eniyeni la mala'a here. Ya'u raram nodi pair man mai howok kauli'ur namnenehe noro o."
¹⁵ Yo odi ainu'u kupan pair, de menmololla'u. Lo'o makehen ono ya'u hi'i ha man wa'an noro hie?"

¹⁶ Yesus na'aheni wali'ur, "Ende man kauli'ur namwali ma nolu, la ma nolu namwali man kauli'ur."

Yesus wakunu Nin makmaki (Mrk. 10:32-34; Luk. 18:31-34)

¹⁷ Yesus noro Nina man lerno hi pakunohi idaweli woro'o enihe rala'a laa Yerusalem. Ahille kalla makun, An kukunohi hi na'ahenia,
¹⁸ "Makaniyala! Lere eni ik kala'a mamani laa Yerusalem. Ik rakan enne, ri na'olu Ya'u, ma namwali Ri Mormori Anane, nala kanile imam lalape roro meser Horok Lap enihe mene hir hukumnesnA'u,
¹⁹ la rala Ya'u kanile ri ma ka namwali Yahudi enihe. Hir ilnohi

ralnoshi Ya'u, riuk rerhe Ya'u*, la wairesne Ya'u lolo au kekiyowok. Maa alam wokelu Ya'u mori wali'ur."

Man panulu ilitolle ri namehin
(Mrk. 10:35-45)

²⁰ Yakobus, Yohanis, noro inna (hono naran Zebedeus) mai Yesus. Inna kadi ein korno Ai kalarna leke napanak haida.

²¹ Yesus na'ukani ai, "Mame nina panaeku inhawe?"

Ai na'aheni, "Ya apanak lere Makrom'u mamwali Rai, ya an'u woro'o enihe raikoralala herum mariri malanna."

²² Maa Yesus ne'el ai, "O ka mauroin inhawe man mapapanak onneni." Yesus po'onala anan woro'ohe, na'ukani, "Mi lo'o mamkene momun oir man meru† nano cawan ma ka nalo'ol Yo omune?"

Hir walha, "Ai mamkene, Pape."

²³ Yesus ne'el, "Namlolo, mi lo'o momun oir man meru nano Ainu'u cawan, maa Ka odi molollo wekel inhoi naikoro Ya'u herne mariri malanna. Ya Am'u niliyedi ri man Ai raram nodi naikoro lolo onne, la na'akenedi rir onno me'e."

²⁴ Man lernohi pakunohi idaweli namehin derne woro'ohe rira napanak eni ne, hi ra'ahan.

²⁵ Enime'ede Yesus napolu hi na'akeme maiwuku, na'aheni, "Mi mauroin nahenia hair-hair rira rai-rai roro rir uluwakun lalapa ma ka nauroin Makromod Lalap enihe, rodi molollo kerne dalha ri mormoriyane, ²⁶ maa yom hi'i heheni. Inhoi raram nodi namwali man panulu lolo mi, ai namkene ilitolle mi.

²⁷ Inhoi raram nodi namwali ma nolu, ai onne helkaki namdaru namkene namwali hophopon wahwahan ki mi, ²⁸ leke maise Maya'u ma namwali Ri Mormori Anane. Ka'u mai leke rin ilitolle Maya'u, maa Ya'u mai leke ilitolle ri la ala I kem'u resne leke huri we'er ri nammori nano rira dohohale."

Yesus hi'i wa'an maktoko woro'o minle Yeriko
(Mrk. 10:46-52; Luk. 18:35-43)

* **20:19** Nadedem hi rodi arpau ulikin man nair kimiruwana aile honon riuk rerhe ri. † **20:22** 'Oir man meru' nin panaeku apinpinha wo'operperi man Yesus lo'o lernala. ‡ **20:30** Ri Yahudi rauroin nahenia lerida ri ida mai nano Makromod Lalap man An kikan namwali Rai laa ewi-ewi de nodi molollo hi naise nonolu eni Daud nodi molollo hi upun a'an. Lere mak toke onne rapolu Yesus, "Daud Anan," hi rauroin Yesus namwali Rai laa ewi-ewi man hir lalapan eni. * **21:5** Zak. 9:9

²⁹ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe ramhara nano Yeriko, ri namansa lernonohi hi. ³⁰ Lolo kalla, ri maktoko woro'o raikoro aile kalla arkanne. Hir derne Yesus lo'o lole kalla onneni, de wakau ra'aheni, "Makromod Yesus, Daud Anan,† maramyakala mayai ke'e!"

³¹ Heri rahu onnenihe dadiyala woro'ohe, "Karkamedil!"

Maa hir wakau eren rarururi, "Makromod, Daud upun anan, maramyakalai ke'e!"

³² Yesus rakanedi woro'ohe miminloleni ne, Ai namririyala, napolu woro'ohe la na'ukani, "Mi raram nodi Ya'u hi'i inhawa ki mie?"

³³ Hir walhe, "Makromod, ai raram nodi do'onedi here!"

³⁴ Yesus nararamyakala woro'ohe, de kemenala liman makanhe. Idewe woro'ohe makan mouwedi la lernohi Yesus.

21

Yesus laa Yerusalem
(Mrk. 11:1-11; Luk. 19:28-40; Yoh. 12:12-19)

¹ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe ra'uraniyedi Yerusalem, na'akeki rakan lekida naran Betfage man aile wo'or Zaitun leren. Yesus hopon Nina ri woro'o rolu ² laa leke onne la Ai na'aheni, "Lolo onne mim do'on keledai ida na'inonorok noro anan, de we'er modi woro'ohe mai. ³ Lo'o ri na'ukani na'ahenia, 'Maham hi'i inhawa?' ma'aheni, 'Makromod hopon mayai mai mala keledai enihe.' Mi ma'aheni heheni, hir hurinohi mi'ik modi mai."

⁴ Panaeku eniyeni namwali leke na'akuku na'anokor inhawe man nonolu nabi ida na'aheni, "Konohi ri man minle kota Sion heheni, 'Po'onala, ⁵ minim Rai mai me'e. Ai lo'o mai helkaki namdaru, naikoro keledai anan.' " *

⁶ Kame'ede woro'ohe lernohi inhawe man An kononohi, de rala'a me'e. ⁷ Hir wali mai riri'ik keledai noro anan onne

mai Yesus, la ruri rira rain rodi pakpake leke naikorole. ⁸ Ai naikorede keledei anan eni, heri nammori ruri rira rain rala werre kalle wawan, la heruwali peku aukawi wakal kalle haenhi leke namwali tanada nahenia hir kokala Ai noro wawa'an. ⁹ Enla heri onnenihe ma nolu man kauli'ur wakau ra'aheni,

“Hosana! Ka'uli kasa'a Daud Anan!

Makromod Lalap namre'e namharu Ai man mai nodi Makromod Oin Naran man kulu narehi!

Ka'uli kasa'a Makromod Lalap man aile a'am raram” *

¹⁰ Yesus rakanan kote ne, Yerusalem ne'en raram na'akeme derne mouwedi la ramhara ra'ukani, “Ri onne inhoi?”

¹¹ Heri man lernohi enihe walha ra'aheni, “Ai penia Yesus, ma namwali nabi ma nano Nazaret noho Galilea.”

Yesus nohi ma na'olu hahaa lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lap

(Mrk. 11:15-19; Luk. 19:45-48; Yoh. 2:13-22)

¹² Yesus rakanedi Makromod Lalap Nina Romleu Lapa nin nikoin, Ai nohi ri ma na'iwali lolo waliwali onnenihe. Ai nawaliyedi mei man rodi herre kupan la nawaliyedi awana ma na'olu merpati enihe raikorkorole. ¹³ Ai ne'el heri onne na'ahenia, “Lolo Horok Lap raram, Makromod Lalap konohi, ‘Ainu'u Romleu Lapeni namwali onno rin mai leke hi'i lir napanak, maa mim hi'i namwali ma namna'a hahaa rir sunuwar onno.’ ” *

¹⁴ Yesus aile nikoin makun, ri man mak toko roro ma ein he'ehe'e mai, la An hi'i wa'an. ¹⁵ Imam lalapa roro meser Horok Lap enihe ra'ahan ono do'on Yesus hi'i ha ri kan dodo'onkala makun onne, la derne tatan'ukun maha ra'uli rasa'a Ai lolo onne ra'aheni, “Ai ma'uli masa'a Daud Ananne!”

¹⁶ Ende hi ra'ukani Yesus na'ahenia, “Om derne tatana eniyenihe rira ul'uli sasa'eni, ee ka?”

An walha na'ahenia, “Ya'u derderne. Lo'o kam lesala Horok Lape Lirna ma na'ahenia, ‘Om hi'i tatan'ukun roro tatana man huhuhu makun ra'uli rasa'a O Oin Naran wawa'an.’ ” *

¹⁷ Kame'ede An hoikaruwedi hi, la namhara kote nala'a leke Betania, namkuru lolo onne.

Ara ono ma kan woi
(Mrk. 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Nohoropo Yesus wali wali'ur laa Yerusalem, kan rakan makun namlarede me'e. ¹⁹ An do'on ara onida aile kalla arkanne, de laa na'urani ara onne na'inau ke'ede, woi, ee ka. Maa kan woi, kawin mamani, de Ai nakineri ara onne na'ahenia, “Kam woi laa ewi-ewi me'e!” Idewe ara onne namlau la makiyedi.

²⁰ Yesus Nina man lernohi pakunohi enihe po'on ara onneni, hir polletilu de ra'ukani na'ahenia, “Heih! Alhi'ihopenia ara onne idewe napro'ukedie?”

²¹ Enime'ede Yesus walhala hi na'ahenia, “Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Lo'o mi akim naili'il wawa'an la mamkene lernohi ik Makromod Lalap, mim hi'i panaeku ma naise eni haenhi. Enla lo'o mim hopon wo'or eniyeni na'ahenia, ‘Laedi kahi raram!’ wo'or eni laa. ²² Ende inhawe mi mapanak lolo lir napanak, mim lernala horo mi akim naili'il kokkoo.”

Ri na'ukani Yesus An lernala molollo nano inhoi

(Mrk. 11:27-33; Luk. 20:1-8)

²³ Yesus wali wali'ur laa Makromod Lalap Nina Romleu Lapa nin nikoin mahhan wakuku ne, imam lalap roro Yahudi rir leleher lalap enihe mai ra'ukani Ai na'ahenia, “Inhoi nala molollo ki O, penia mam hi'i ha eniyeni na'akeme?”

²⁴ An walha hi na'ahenia, “Lo'o Ya a'ukaniyala paphe na'ukankani ida nanu. Ya'u konohi mi Yo odi molollo nano ewi hi'i ha eniyenihe, horo nahenia paphe walha Ainu'u na'ukankani eni namlolo kokkoo; ²⁵ Yohanis onne lernala molollo nano ewi nodi oir ulutada ri? Nano Makromod Lalap, ee nano ri mormorie?”

Kame'ede ida ma nawalha lira noro ida ra'ahenia, “Ik ka'aheni nodi Makromod Lalap Nina molollo, enlo'o na'ukani ik, ‘Alhi'ihope mi akim ka naili'il Yohanis nina wanakunue?’ ²⁶ Maa lo'o ik ka'aheni, ‘Nodi ri mormori nina molollo, kamka'uk heri onne, ono hi rauroinedi Yohanis onne nabi.’ ”

* 21:9 Mzm. 118:25-26

* 21:13 Yes. 56:7, Yer. 7:11

* 21:16 Mzm. 8:2

²⁷ Ende hir walha ra'ahenia, "Ai ka mau-roin."

Yesus na'aheni, "Ka'u konohi mi inhoi nala molollo Maya'u hi'i ha eniyeni haenhi."

Yesus naho'ok man derne rakani Makromod Lalap noro ma kan derne rakani

²⁸ Yesus na'aheni wali'ur, "Derne makani wawa'an wanakunu eniyeni:

Papa ida anan mo'oni woro'o. Ai lan hopon anulu na'ahenia, 'Pa'e, lere eni om laa kirne howokala.'

²⁹ Anan walha, 'Ka'u laa me'e,' maa nahi-norokala wali'ur de nala'a kirna me'e.

³⁰ Papa onne hopon anan karuri laa kirna haenhi.

Anan walha, 'Wa'an pape,' maa kan laa kirna.

³¹ Nano tatana woro'o onne inhoi lerno-hi aman nin akie?"

Hir walha, "Anulu eni."

Yesus ne'el imam lalap roro Yahudi rir leleher lalap onnenihe na'ahenia, "Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Ri man ra'uk noho nin paipaire noro maeke man holi yaka leke yaka enihe laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram rolu mi. ³²Yohanis mai leke wakuku mi kalla ma namlole, maa mi akim ka naili'il nina wanakuku eni. Enimaa man ra'uk paipair noro maeke man holi yaka leke yaka derne rakaniyedi me'e. Kade mim do'onedi hi me'e, maa kam herre minim honorok panaeku la mi akim ka naili'il Makromod Lalap."

Wanakunu man howok kirne (Mrk. 12:1-12; Luk. 20:9-19)

³³ Yesus nala wanakunu naho'ok ida wali'ur na'aheni,

"Orkirna ida lan kaman anggur kirna ida. An takin laliweweredi, na'ir lo'o rodi ramha anggur woin, la na'ariri he'u-he'u man kulu ida rodi radiyaka. Horu, ai nala kirna onne man howok kirna ida woro'o sewa, mene an laedi onno namehin. ³⁴Rakan lere ra'ili radai nina kirna raramne, an hopon nin hophopon ri wokelu laa kokala ainin hana'are. ³⁵Enimaa man howok kirna onnenihe kele wokeluhe, de nukur ida, resne ida, la rodi waku wasle ida. ³⁶An hopon ri namehin,

* **21:42** Yesus namwali waku na'a'ar ma na'ono onne.

tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali.

lo'o wo'akka wolima, laa rapanak nina hana'are, maa man howok kirna onne hi'i ha ma namnenehe wali'ur. ³⁷Kame'ede an hopon anan mememen laa napanak, ono nahinorok nahenia lo'o anan de hir horhawe. ³⁸Maa man howok kirna enihe do'onedi orkirne anan ne, hi ida ma ne'el ida na'ahenia, 'Ai eni penia man manarna kirna enie de kesnedi leke ik manarnedi.' ³⁹Hir kele tatana onne rodi laedi kirne paharne mene resne."

⁴⁰ Yesus na'ukani, "Ende orkirna onne wali mai lo'o ai nala inhawa panaeku man howok kirna onnenihe?"

⁴¹ Hir walha, "Ai lo'o nesnedi ri man ailanna onnenihe la nala kirna ri namehin howok leke rakan lere ra'ili radai ihin enen haromo, rala nina hana'are idewe."

⁴² Yesus na'ukani hi, "Lo'o kam lese Horok Lape lirna makun ma na'ahenia, 'Waku man ma nayapi nakar sopoledi me'eni,

Makromod Lalap hi'iyedi namwali waku na'a'ar ma na'ono.

Makromod Lalap hi'i onne namwali,

la ik do'on ma'aruru la wa'an wake'e.'**

⁴³ Ende horhorok! Mi mamhene huri-nohi Makromod Lalap nodi molollo mi, de An hi'i ri noho namehin ramwali Nin ri, ono hi penia derne rakani Nin konomdere. [⁴⁴Inhoi nediyawa lolo waku eni, ihin kemen namno'o horu la maki, la inhoi waku dunie lo'o namwaliyedi elimo'o hapu.]†

⁴⁵ Imam lalapa roro ri Parisi enihe dervedi Yesus Nin wanakunu naho'ok onneni ne, hi rauroidedi me'e nahenia wanakunu onne na'ono hi. ⁴⁶Ende hir paeku leke kele Ai, maa ramka'uk heri onne ono rauroidedi Yesus onne nabi.

22

Wanakunu yapi hohoo (Luk. 14:15-24)

¹ Yesus nala wanakunu naho'ok wali'ur hi na'aheni,

² "Lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori naho'ok naise wanakunu eniyeni: Rai ida hi'i anan mo'oni nina yapi hohoo. ³An hopon nina man howok enihe laa polu ri man lernala

* **21:42** Mzm. 118:22-23

† **21:44** Horok man aile lolo

popolu lalariyala enihe, maa ramhene mai. ⁴ Kame'ede an hopon nin man howok namehin na'ahenia, 'Lam kunukunohi hi ma'aheni, "Ai mesnedi arpau noro sapiyana ida woro'o ma'akene namkenedi me'ede, lariyala." ,*

⁵ Maa ri man lernala kunukunohi onnenihe kar peinohi de heruwali rala'a rira kirne, la heruwali laa ra'olu rira hahaa me'e. ⁶ Enla namehin kele rai nina man howok onnenihe nukur la resnedi. ⁷ Rai derne panaeku ma namwali onneni, an ma'ara wake'e de hopon nina ma nasala ke'urauk enihe laa enne resnedi ri man ailanna onnenihe la harnedi rira kote.

⁸ Enla an konohi nina man howok na'ahenia, 'Ha rahu na'akeme namkenedi me'e, maa ri man ya'u poluwedi onnenihe, kan wa'an polu wali'ur me'e. ⁹ Ende mala'a kalla lapa leke moro inhoi-inhoi pakromo lariyala mai yapi eni.'

¹⁰ Kame'ede hi rala'a me'e. Roro ri pakromo raka'uk, ri wawa'an noro ri ailanna, de onno man ra'akene yapi hohoo onne penuwedi me'e.

¹¹ Rai lan po'onnala ri lalariyala onnenihe, an do'on ri ida nina nainair ka nakoknohiyala wake'e ri man laa yapi hohoo.† ¹² Rai na'ukani ri onne na'ahenia, 'I wal'u, hi'ihewi mai raram lernohi yapi eni nair nainair man namehiyale?' Maa ri onne ka na'o'ho wake'e. ¹³ Enime'ede rai hopon nina man howok enihe kele ai wukuwedi liman ein la rodi laedi paharne laa noho momohon eni. Lolo onne rin lernala apinpinha wake'e la raherhere mani.

¹⁴ Makromod Lalap polu lariyala ri nam-mori, maa An nili ri tarana mehe ramwali Nin ri."

*Wanakunu man pair noho nin paipaire
(Mrk. 12:13-17; Luk. 20:20-26)*

¹⁵ Ka nalo'ol ne, ri Parisi enihe laa rahinopun ra'ukani Yesus leke koko Ai wakunu sala. ¹⁶ Hir hopon rira ri ida woro'o roro Herodes nin muku heruwali laa ra'ukani na'ahenia, "Pap Meser, ai mauroin Pape akin ma namdudu de wakuku panaeku ma namlolo mamani,

la ai mauroin Pape wakuku hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori lernohi honorok panaeku ma namlolo. Enla Papa mamkene mehe derne Makromod Lalap, ri mormori ka, ono Om horhawa ma na'alehe haida-haida namnenehe noro orkanaru. ¹⁷ Ende ai ma'ukaniyala Pape haida ke'e: Lernohi iknika agame nina holoor halauk, lo'o wa'an ik pair noho nin paipaire laa hair Roma nina rai lalap, ee ka?"

¹⁸ Maa Yesus nauroinnaledi rira panaeku yake onne me'e, de na'aheni, "Eih! Ri man kokme'e mamwali ri molololo mi! Alhi'ihopeni mim ken kokwudi Ya'ue? ¹⁹ Ken mala minim kupan modi lam pair noho nin paipaire onne I po'onale ke'e." Hi rala kupan pere ida An po'on ne, ²⁰ na'ukani, "Inhoi oin makan la inhoi naran melle kupan eniyeni?"

²¹ Hir walhe, "Kaisar."

Ende Ai na'aheni, "Inhawe man Kaisar nina, mala Kaisar, la inhawa man Makromod Lalap Nina, mala Makromod Lalap."

²² Hir derne Nina wanakunu eniyeni, hir mehe nanana mouwedi la rala'a me'e.

*Ri man makiyedi mori wali'ur
(Mrk. 12:18-27; Luk. 20:27-40)*

²³⁻²⁴ Lere onne me'ede, ri Saduki ida woro'o aile lolo onne haenhi. Heri Saduki onne rira honorok panaeku ri man makiyedi kar mori wali'ur. Hir mai Yesus ra'aheni, "Pap Meser, nonolu eni Musa hopon nahenia lo'o mo'oni ida ho, maa makiyedi na'alehe tatana, walin ho wali'ur orno onneni leke lernala tatana nahinerre walla man maki eni. *

²⁵ Enla nano mayai eni ri wo'ikku aile ma na'umo'oniwali. Anulu ho, maa makiyedi na'alehe tatana, penia maeke ho wali'ur walin leke lernala tatana nahinerre walla man maki eni, ²⁶ maa walla onne maki wali'ure. Panaeku eni namwali lolo ri wo'ikku onnenihe. ²⁷ Man horue, maeke onne makiyedi haenhi. ²⁸ Ende lere ri man makiyedi mori wali'ur, nano mo'oni wo'ikku enihe, inhoi namwali ai hono?"

* **22:4** Hi nadedem wa'an sapi anan leke poir wake'e mene resne ra'ane ma'aruru. † **22:11** Ri heruwali man wakuku Horok Lap pene'ek nahenia rai naledi rain hohoo ri na'akeme man ai napolu, maa ri onne namhene nair rain onne ono kan horhawe rai, de rai na'ahan ai. * **22:23-24** Ul. 25:5

29 Yesus walha hi na'ahenia, “Memen mim sala wake'e, ono ka mauroin Makromod Lalap Lirna Wawan noro Nina ke'eke'el an'anhe. 30 Rakan lere ri man makiyedi mori wali'ur, hir mori naise Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram, de kar ho me'e. 31 Enimaa lo'o kam lesale Makromod Lalap Lirna ma na'ono 'ri man maki mori wali'ur' makun. Ai na'aheni, 32 'Ya amwali Makromod Lalap man Abraham, Isak, noro Yakup ra'ul'uli rasa'sa'a rakan lere eniyeni.' Ri man makiyedi ka ra'uli rasa'a Makromod Lalap, maa ri man mori penia ra'uli rasa'e!’†* ”

33 Heri man derne onnenihe aki'aki ulla ono raram nodi rehi Ainina wanakuku eni.

Makromod Lalap Nin keneri hono'ok ma na'ono

(Mrk. 12:28-34; Luk. 10:25-28)

34 Lere muku Parisi derne Yesus wakunu hi'i muku Saduki enihe ka rauroin wakunu me'e, hir lawuku, 35 la rir meser ida ma nauroin Makromod Lalap Nin keneri hono'ok wawa'an laa na'ukani Yesus leke kene. 36 Ai na'aheni, “Pap Meser, lolo Makromod Lalap Nina keneri hono'ok na'akeme, ewi penia ma na'ono narehi?”

37 Yesus walha hi na'ahenia, “Modi mi honorok akin, mi irhun raramne noro minim ruri pe'el na'akeme maramyaka Makromod Lalap ma namwali Makrommu. * 38 Onne penia Makromod Lalap Nina keneri hono'ok ma na'ono la ma nolu! 39 Rewro'o nine namnenehe: Maramyaka minim ri mormori wali naise maramyaka mi kemmu. * 40 Ende Makromod Lalap Nina keneri hono'ok na'akeme noro nabi rira wanakuku enihe, melle keneri hono'ok woro'o eniyeni.”

Yesus namwali Daud Anan noro idewe Daud Makromon

(Mrk. 12:35-37; Luk. 20:41-44)

41 Parisi enihe ka rahina'ar lolo onne makun, Yesus na'ukani hi, 42 “Menmelollo minim honorok panaeku, Mesias (Kristus) man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi onne inhoi ananne?”

Hir walha, “Daud Anan.”

43 Ai na'ukani wali'ur na'ahenia, “Alhi'ihepe Daud napolu Ai onne, 'Makrom'u,' lere Roh Kudus nodi molollo aie? Lere onne Daud na'ahenia lolo Horok Lape,

44 'Makromod Lalap ne'el i Makrom'u na'ahenia:
Maikoro I her'u malanne hehen nanumene
Ya'u hi'i Num arwali enihe lolo yawa ki O.' * ”

45 Ende lo'o Daud napolu Ai 'Makrom'u', hi'ihewi namwali anan mememen?”

46 Ri mahaku ka nauroin walha, la nano lere onne me'ede ri namka'uk na'ukani haida-haida Ai me'e.

23

Yahudi rir man panulu lernala hunukum
(Mrk. 12:38-39; Luk. 11:43, 46, 20:45-46)

1 Yesus ne'el heri onnenihe noro Nina man lerno hi pakunohi enihe 2 na'aheni, “Meser-meser Horok Lap noro ri Parisi rodi molollo ra'amou ra'aropo agame nina keneri hono'ok. 3 Inhawe man hir wakuku la hopon hi'ie, lerno hi na'akeme, maa yono lerno hi rira hini'i wenewhe, ono hir wakuku ri, maa rira hini'i wenewhe kan lerno hi rira wanakuku eni. 4 Hi rodi yodiwara man werek duni ta'al ri leke lerno hi kenekrohu hi raraleni, maa hi me'ene, kar paku ri lerno hi rira kenekrohu onneni.

5 Hir hi'i ha wo'ira na'akeme leke rin po'on ra'uli rasa'ahe. Po'onala, hir loile Makromod Lalap Lirna dosi man lapa tarana raram lawuku lerene noro liman apun mariri, la hi'i ho'ir man harna naru rodi hi'i lir napanak leke rin po'on ra'uli rasa'a. * 6 Hir laa Yahudi rira kerei raram suk raikoro kalari. Hir laa yapi suk raikoro mei uluwakun. 7 Lo'o hir pakromo ri lolo kalla, lolo pasar, hir suk lernala honoor hanawa la suk ri napoluhe 'pap mesere'.

8 Maa yono raram nodi ri napolu mi 'papa meser', ono mi eniyenihe ma na'umo'oniwali la minim Meser ida mehe. 9 Lolo noho eni wawan yono mapolu ri, 'ame', ono Makromod Lalap man aile a'am raram mehe namwali mi Ammu, 10 la yono

† 22:32 Onneni nin panaeku nahenia ri wokelu onnenihe mormori makun ono ri man makiyedi ka ra'uli rasa'a Makromod Lalap. An wakunu heheni ono lere onne Abraham, Isak, noro Yakup makiyedi lolo noho wawan, maa mori wali'ur lolo a'am raram. * 22:32 NN. 3:6, 15 * 22:37 Ul. 6:5 * 22:39 Im. 19:18 * 22:44 Mzm. 110:1

* 23:5 Bil. 15:38, Ul. 6:8

raram nodi ri napolu mi 'man panulu', ono minima Man Panulu ida mehe, onneni Mesias man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi eni. ¹¹ Nano mi eniyenihe inhoi namwali man panulu, ai onne ilitolle ki mi. ¹² Enpenia inhoi holi kukulu lalapa lo'o ra'idaruwedi, la inhoi helkaki-namdaru lo'o ra'akulu ra'alapedie."

Yahudi rira man panulu mayo'o ono kokpoho

(Mrk. 12:40; Luk. 11:39-42, 44, 47-52, 20:47)

¹³ Enla Yesus konohi meser Horok Lap roro ri Parisi enihe na'ahenia, "Mi man kokme'e mamwali ri molololo mi! Mim mayo'o! Mi me'ene mamhene hurinohi Makromod Lalap nodi molollo mi, la mim kawala ri man raram nodi namwali Nin ri haenhi!

[¹⁴ Mi man kokpoho mie! Mim mayo'o wake'e, ono mahoro maeke walwalum rira hahaa noro rira nakar, maa kokme'e mamwali ri man wa'an de hi'i lir napanak ma nalo'ol leke ri na'uli nasa'a mi.]*

¹⁵ Mi man kokme'e mie! Mim mayo'o, ono mim lalaa mamaiyala lolo lour lolo ro, manoin ri ida mim paekunala wakuku leke akin namrana lernoheyedi minim holoor halauk na'akeme. Mim hi'i ai ailanna narehi mi penia namlolo kokkoo an laa kawali pire ai porom raram.

¹⁶ Mi mamwali man panulu man makan tokedi, de mim mayo'o, ono mim wakuku ha ma ka namlolo ma'aheni, 'Inhoi kikan hopo wekel Makromod Lalap Nina Romleu Lapa, ai onne nina hopo ka naruri, ma inhoi kikan hopo wekel mahe man aile Makromod Lalap Nin Romleu, ai onne ka nahinuri nano nina hopeni.' ¹⁷ Mi ka mauron haida! Makromod Lalap Nin Romleu Lapa namwali ha ma na'ono narehi maha man aile Romleu raram onne. Romleu onne penia ma na'amou na'adewe maha onneni.

¹⁸ Mim wakuku haenhi ma'aheni, 'Inhoi kikan hopo wekel honoi kanani onno lolo Makromod Lalap Nina Romleu, nin hopo ka naruri, maa lo'o an wekel nina honoi kanani man aile lolo honoi kanani onno

onne wawan, Makromod Lalap kan huri ai hamlinu nin hopeni.' ¹⁹ Heih, maktoko mie! Ma'alehe honorok aki! Honoi kanani onno onne na'ono narehi ha ma namwali honoi kanani onne. Honoi kanani onno onne penia ma na'amou na'adewe ri nin honoi kanani onne. ²⁰ Ende inhoi kikan hopo wekel honoi kanani onno, ai onne kikan hopo noro idewe hahaa na'akeme man aile lolo honoi kanani onno onne wawan, ²¹ la inhoi kikan hopo wekel Makromod Lalap Nin Romleu Lape ai onne kikan hopo noro idewe Ri man holi Romleu onneni, ²² la inhoi kikan hopo wekel a'am raram, ai onne kikan hopo Makromod Lalap Nina naikoronno noro idewe Ma naikoro lolo onne!

²³ Heih, meser-meser Horok Lap noro ri Parisi mie! Mim mayo'o. Mim kokme'e mamwali ri molololo mamani ono mi mala Makromod Lalap Nin hana'are, persen idaweli nano minima rampa-rampa ma naise: ta'arutuk, lahono, limarra, lakwahi. Maa ha ma na'ono lolo Makromod Lalap Nina keneri hono'ok mim hamlinuwedi naise: ho'ok kail ri modi honorok akin man mou, ida man kukul aki man wa'an ida, la mamkene lernoheyedi Makromod Lalap mamani. Ha ma na'ono onnenihe mi akim ka na'ini'ik wake'e. Wa'an rehi mim ilitolle ha ma na'ono onne noro idewe hi'i namehin onne haenhi. * ²⁴ Heih, ma na'alehe honorok aki mie! Mi maisa ri man ka'i paripari romok man kaile minim nonomun onno mene momune, maa ha mormori unte mim kelledi, kam eremnala haida. Ha ma ka na'ono mim loi honorok, maa ha ma na'ono ka.

²⁵ Heih, meser Horok Lap noro ri Parisi mie! Mim mayo'o ono kokme'e mamwali ri molololo mamani. Mi mahoro ri namehin rira hahaa la horok mi kemen mehe, maa mim hi'i ha wo'ira leke rin do'on rauron mi mamwali ri ma akin mou. Mi maisa nonomun onno noro ra'u man ri nawana paharne mehe, maa raram mormorso noro ha ma namehiyala wake'e. ²⁶ Heih, maktok mi, ma'alehe honorok aki! Ma'amou nonomun onno noro ra'u raram nolu, leke paharne mou haenhi.

²⁷ Mi Parisi moro meser Horok Lap man kokme'e mamwali ri molololo enihe! Mim mayo'o wake'e, ono mi eniyenihe maisa

* **23:14** Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali. * **23:23** Im. 27:30

lunna man mesel la ra'awarhedi. Rin po'on pene'ek onne ma'aruru, maa lolo raram maki ruri la ha ma na'itehedi me'e. ²⁸ Mi maise onneni, ono mim posi paharne rin po'on minim morimori ma'aruru la ra'aheni, 'Ri onne hi'i ha ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna,' maa hi kar do'on lolo mi honorok akin panaeku yaka mamani.

²⁹ Mim lernala hunukum man werék ono kokme'e mamwali ri molololo. Mim mesel nabi-nabi roro ri ma akin mou rira lunne, hi'i kulu la ma'akeki ma'aruru.

³⁰ Enla mi ma'ahenia, 'Lo'o am mori wewerre noro ai upun a'um nonolu eni, ai kam lernohi hi mesne nabi onnenihe!'

³¹ Enpenia nano minima wanakunu onneni mehe kuku maka nahenia mi mamwali ma nesne nabi onnenihe upun anan. ³² Ende lam hi'i na'ahoruwedi panaeku man yak mi upun a'umhe nonolu hi'iyedi me'e."

Makromod Lalap lo'o nala hunukum meser Horok Lap noro ri Parisi

³³ "Heih, ri man ailanna ihin rarna mi. Mi maise haimoke! Yom pene'ek mahala mi nano kawali pire ai porom raram! ³⁴ Lere man mai Ya'u lo'o hopon nabi-nabi, ri ma nauroin, noro meser-meser mai ki mi, maa mi lo'o mesne heruwali, namehin wairesne lolo au kekiyowok, heruwali hi'i apinpinha kemen, la heruwali mohi ramhara laa kote namehin. ³⁵ Onne penia Makromod Lalap nala hunukum mi. Onne kan mehe, maa ri man hi'i ha ma namlolo na'akeme man mi upum a'umhe resnedi nonolu nano Habel rakan man kauli'ur Barekya ananne Zakaria, hi na'akeme ramwali minim yodiwara haenhi. (Zakaria onne hi resne lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape noro honoi kanani onno leken.) ³⁶ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Memen ma'uwara yodiwara ha man yaka onne na'akeme, la Makromod Lalap lo'o hukum mi ku eniyeni."

Yesus raram penu po'on Yerusalem ne'en raram

(Luk. 13:34-35)

³⁷ Yesus na'aheni wali'ur, "Yerusalem mie, mi mesne nabi enihe la wadesne hophopon wahwahan man Ya'u hopon

mai ki mi eni. Ler romromo Ya'u raram nodi apolu mi mai leke leluwai makrana naise manu orana man rawa ananne, maa mamhene mai. ³⁸ Enpenia minima Romleu Lape lo'o hoikaruwedi den mamu. ³⁹ Enla Ya'u konohi mi, nano lere eniyeni me'ede kam do'on Ya'u hehen nanumene rakan lere mi ma'aheni,

'Makromod Lalap namre'e namharu Ai man mai nodi Naran man kulu narehi!' "

*

24

Arwali lo'o naiye'er Makromod Lalap Nina Romleu

(Mrk. 13:1-2; Luk. 21:5-6)

¹ Yesus wakunu onne na'akeme horu, hi ramhara nano Romleu Lap onne kan ko'u makun, man lernohi pakunohi enihe laa ra'urani Ai la kukulle Romleu Lapa noro nin romo ma aile na'uranrani onnenihe ra'ahenia, "Po'onala, Pape, onne ma'aruru wake'e!" ² Maa Yesus ne'el hi na'ahenia, "Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Lere eniyeni mim po'on ha onnenihe na'akeme ma'aruru, maa lere man mamai eni arwali mai de raiye'er mouwedi Romleu Lap onne de nina waku danaran na'akeme ida ka nadinara ida me'e."

Wewerek pananaka lere man mai

(Mrk. 13:3-13; Luk. 21:7-19)

³ Horu ne, Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe rala'a wo'or Zaitun raikoro wukuwedi la ra'ukani Yesus na'ahenia, "Ken Pape konohiyala mayai ke'e, ha eniyenihe lo'o ma'anana namwali? Am lernala inhawa tanada man kukul mayai lere Pap mai wali'ur, la noho nin lere alam man horu."

⁴ Yesus walha na'ahenia, "Nakinemen ki mi, kalo'o rin paipudi mi, ⁵ ono ri nammori lo'o rodi I naran mai ra'ahenia, 'Ya'u eni, Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai!' de paipudi ri nammori. ⁶ Mi lo'o derne ara mamani noro lir anna are lolo ewi-ewi, maa yon mamkauk. Ha eniyenihe na'akeme namwali, maa yono pene'ek rakanedi noho nin lere alam man horu. ⁷ Noho pa'i'ik rai pakakar lo'o ida ma na'ara noro ida, hair noro hair, la noho

* 23:39 Mzm. 118:26

wawan na'akeme lernala roulara noro ruruwai lalap. ⁸ Wewerek pananaka onnenihe ha ma namwali nolu, maa lere alam man horu onne na'urani ne, eren apipinha.

⁹ Lere onne rin kele mi leke hi'i apinpinha, resne, la ri noho wawan na'akeme kar suk mi, ono mim lernohi Ya'u. ¹⁰ Ri ma akin naili'iledi Ya'u me'e, hoi kili'urn kani ko'oredi Ya'u, la ida ma ka naranyak ida, ida ma na'okul ida laa arwalie. ¹¹ Ri nammori kokme'e mai rodi Ya'u naran paipudi ri nammori. ¹² Lere onne, ida ma kan holi wawa'an noro ida me'e, ono lolo ewi-ewi ri ailanna aile. ¹³ Maa inhoi namkene lernohi Ya'u rakan nina lere horu, ai onne lernala or'ori dardari ma kan horu. ¹⁴ Lolo noho wawan na'akeme, rin loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an ma na'ono hi'ihewi Ai nodi molollo ri mormori eni. Lirna onne ri mormori lolo noho wawan na'akeme derne mouwedi nanumene lere alam nina man horu."

*Wewerek pananaka man werek narehi
(Mrk. 13:14-23; Luk. 21:20-24)*

¹⁵ "Lere onne mim do'on 'Ha Man Ailanna ma na'ihoru na'idaru Makromod Lalap mamani' namriri lolo Moumou Dewdewe Onno.* Nonolu nabi Daniel konohiyedi ha onne namwali. (Ri man lese horok eniyeni loi honorok wawa'an panaeku eniyeni.) * ¹⁶ Lere onneni ri ma aile Yudea lari mouwedi laa wo'or! ¹⁷ Ri ma aile nakar wuwane kopur pekleke, maa yon laa romleher nala haida, ¹⁸ la ri man aile kirna yono wali laa nakar rala rira nainaire. ¹⁹ Lere onne maeke ma nornoro raramne, man anan huhuhu makun, apinpinha nore! ²⁰ Ende hi'i lir napanak leke panaeku onne yono namwali lere noho ma'urinrinna me Alam Renren Warwarne. ²¹ Lere onne, ri mormori lernala wewerek pananaka wake'e. Nano noho namwali me'ede rakan lere eniyeni ri kan do'onala wewerek pananaka ma naise onneni makun, la ka namwali wali'ur naise onne me'e. * ²² Lo'o Makromod Lalap ka na'adeul lere alam onneni, ri na'akeme lo'o maki

mouwedi. Ai na'adeul lere alam onne ono Ai nararamyaka Nina ri ninili enihe.

²³ Lere onne lo'o ri ne'el mi na'ahenia, 'Po'onala! Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai aile mai eni, ee aile lolo onne,' yono derne makanie. ²⁴ Lere onne ri ma nodi konoko wunudi heruwali ra'aheni hi ramwali Kristus, la heruwali ramwali nabi-nabi ma ka namlolo. Hi lo'o mai hi'i tanada lewlewen noro ha ri kan dodo'onala makun haenhi leke kene paipudi ri nammori. Hir kene paipudi ri man Makromod Lalap niliyedi me'e haenhi, maa lo'o ka namwali. ²⁵ Ende loi honorok memen! Ya'u konohiyedi mi ha eniyeniha na'akeme nolu mene namwali.

²⁶ Ende lo'o ri konohi mi na'ahenia, 'Kristus aile noho mamun,' yono mim laa enne, la lo'o ra'aheni, 'Aile mai lolo kamar raram,' yono derne makanie. ²⁷ Lere Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan mai wali'ur rin do'on naise noho lerlere nano kimur hikkan rakan idewe warak.

²⁸ Lo'o mim do'on tanada onne na'akeme mi mauroin nahenia lere Ya'u wali mai wali'ur na'uranraniyedi me'e, naise mim do'on manu arpau nammori luplupur onnida, mi mauroin lolo onne ya'anne aile."

*Yesus wali mai noho wawan
(Mrk. 13:24-27; Luk. 21:25-28)*

²⁹ "Rakan lere alam wewerek pananake man werek onne horu, lere kan hari, wollo kan ropo, kaliyore nadiya'ur nahoho'ok nano a'am, la hahaa na'akeme man aile a'am narururu. * ³⁰ Lere onne mene do'on tanadida lolo a'am man kukul nahenia Ri Mormori Ananne mai me'e, de ri mormori noho wawan na'akeme sus mak oir mamani. Enla hir do'on An mai lolo hulik poloi kakam palari nodi Nina ke'eke'el an'anha noro siksika lerlere man ma'aruru wake'e. * ³¹ Lere onne, derne kowuri man lirna lap wake'e, la An hopon Nina hophopon a'am raram lar polu ri mormori na'akeme man Makromod Lalap niliyedi lolo noho huhun wo'akkenihe, nano a'am ki'ile rakan a'am ulla mai-wuku."

*Wanakuku nano ara ono
(Mrk. 13:28-31; Luk. 21:29-33)*

* **24:15** 'Moumou Dewdewe Onno' wekel Makromod Lalap Nin Romleu Lape. * **24:15** Dan. 9:27, 11:31, 12:11
* **24:21** Dan. 12:1, Why. 7:14 * **24:29** Yes. 13:10, 34:4, Yeh. 32:7, Yl. 2:10, 31, 3:15, Why. 6:12-13 * **24:30** Dan. 7:13, Zak. 12:10-14, Why. 1:7

³² Yesus wakunu wali'ur na'ahenia, “Mala wanakuku nano ara ono. Rakan lere hinan hanan napupul naweti la moko, mi mauroin nahenia ka nalo'ol me'e ara ono† onne lo'o woi me'e.‡ ³³ Namnenehe noro ara ono onne, lere mim do'on hahaa onne na'akeme namwali, mi mauroinedi nahenia Ainu'u lere alam mai wali'ur wakuraniyedi me'e. ³⁴ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Ha eniyeni na'akeme namwali mouwedi nolu mene kulere eniyeni maki horu. ³⁵ A'am noro noho lo'o moluloin, maa I Lir'u eni kan molu laa ewi-ewi.”

Ri ka nauroin lere alam Yesus mai wali'ur
(Mrk. 13:32-37; Luk. 17:26-30, 34-36)

³⁶ “Ri mahaku ka nauroin ma'anana lere alam onneni namwali. Maya'u, hophopon a'am raram, la ri mormori na'akeme ka rauroin. Ya Am'u, Makromod Lalap mehe nauroin.

³⁷ Lere Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan mai wali'ur, ri mormori rir hini'i wewhe ailanna naise ik upud a'ad Nuh nin kulere nonolu eni. * ³⁸ Lere oir rulu lape kan mai makun, ri mormori onne lawuku hi'i ya'an yomun noro yapi hohoo mamani rakan lere Nuh laedi kapal raram, ³⁹ la hi kar eremnala haida hehen nanumene okon noro oir rulu lape nakliu pupin mouwedihe de ka naurehiyala haida. Onneni namwali lere Ri Mormori Anan mai noho wawan haenhi.

⁴⁰ Lere onne ri woro'o mahar howok aile kirna, ida nakinikan laa wawan la ida hoikaruwedi, ⁴¹ la maeke woro'o mahar wain kele'uk, ri ida hoikaruwedi la ida nakinikanedi. ⁴² Mi ka mauroin lere alam Ya'u ma namwali mi Makrommu mai wali'ur noho wawan, de mamkene madiyahaka wawa'an. ⁴³ Lo'o ornakar ida nauroidi ma'anana ri ma namna'a mai nakar, ai nadiyahaka wawa'an leke yono mai raram. ⁴⁴ Ende ma'akenkene mi mamani, ono lere alam Ri Mormori Anan mai, ka mauroin.”

Yom mamwali ma kan howok wawa'an
(Luk. 12:41-48)

† 24:32 Ara ono lolo Yotowawa ka namnehe noro ara ono lolo Israel. Kene po'onala lolo kamus ma aile Horok Lap eni honon. ‡ 24:32 Po'onala Mrk. 13:28 nin catatan kaki. * 24:37 NN. 6:5-8

⁴⁵ Yesus na'aheni wali'ur, “Lo'o man howokida nampe'ella nauroin, ai onne penia makromon kikan namwali uluwakun nin man howok na'akeme, leke kakar hanana'an man howok onnenihe ra'an. ⁴⁶ Enla lere makromon mai wali'ur do'on nin man howok onne mahan howok, man howok onne akin nahuwa'enedi. ⁴⁷ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Makromon onne kikan nin ri onne nadiyahaka nina linikir kanaru na'akeme. ⁴⁸ Maa lo'o man howok onne hi'i ailanna, la nahinorok lolo akin na'ahenia, ⁴⁹ ‘Makromon nalo'ol mene mai,’ de an nukur man howok wali la na'an nomun noro ri ma nomun arak manha mamani, ⁵⁰ namlilinnohi makromon wali mai lere alam man howok onne ka nauroin. ⁵¹ An daresne man howok onne la sopoledi laa onno ri man kokme'e ramwali ri molololo enihe miminle. Lolo onne rin lernala apinpinha la sus mak oir kan horu.”

25

Wanakunu naho'ok maekrara ma nauroidi noro ma naploo

¹ Yesus wakunu wali'ur na'ahenia, “Lere onne, Makromod Lalap Nin molollo naise wanakunu naho'ok eniyeni:

Maekrara idaweli ra'akene obor rodi laa kokala man ho mo'oni ida. ² Nano maekrara idaweli onnenihe, wolima rauroin la wolima raploedi. ³ Maeke ma naploo onne, rodi obor, maa ka ra'akene mintana aimehi loile potol, ⁴ la maeke wolima ma nauroin onnenihe ra'akene mintana aimehi rodi. ⁵ Enla newek man ho nalo'oledi mene mai, de makanhe nasoi me'ede, ramkuru mahaledi.

⁶ Ende rakan alam torowali mene derne ri ida wakau na'ahenia, ‘Man ho meneni me'e de mam kokala here.’ ⁷ Idewe ramaka po'on rir obor morna ma'uledi me'e, de ra'akene rir obor leke moriyala wawa'an. ⁸ Enine maeke wolima ma ka nodi mintana enihe rapanak ma nodi onne ralala tarana loiyale rira obor here ono rira mintana horuwedi me'e. ⁹ Maeke man rira mintana aile onne ra'aheni, ‘Kan yadi, kalo'o kan nokor mayai. Wa'an rehi mala'a tokue weliyalida.’ ¹⁰ Kame'ede hir laa me'e. Hi

rala'a, kan maha ne, man ho rakanedi, de maekrara man rira obor mormori onnenihe kokale la rore ra'alono laa nakar man korowuku ra'ukwuku onne raram nanumene elekedi nike, laa ra'an romun wewerre!

¹¹ Maeke man weli mintana onnenihe wali laa, rapolu na'ahenia, 'Makrom'u, hariyedi nike mayai ke'e.'

¹² Man ho onne walha na'ahenia, 'Ya'u konohi mi namlolo kokoo: Ka auroin mi!'

¹³ Ende Yesus na'aheni, "Onne penia Ya'u nounaku mi, madiyahyaka mamani ono ka mauroin ors, jam, me lere alam Ya'u mai wali'ur!"

Wa'an rehi man howok nampe'el paku makromon

(Luk. 19:11-27)

¹⁴ "Enla lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormoriyaneni, naho'ok naise wanakunu eniyeni: Ri ida na'akene nala'a noho man koko'u de hopon nina man howok radiyaka nina linikir kanaru.

¹⁵ Ende ai nala kupan man howok wokelu nodnohi rira woroin. Enpenia nala ri ida kupan mahe riwan wolima, ri ida kupan mahe riwan woro'o, la ri ida kupan mahe riwan ida. Horu ne, ai nala'a.

¹⁶ Kame'ede man lernala kupan mahe riwan wolima onne namhara laa nahehe nina ma na'ikar la ma na'uwali. Ainina nahehe onne lernala na'uwalin riwan wolima wali'ur. ¹⁷ Man lernala mahe riwan woro'o eni nala'a, an lernala na'ikar na'uwali riwan woro'o haenhi. ¹⁸ Maa man lernala kupan mahe riwan ida onne, laa na'ir lo'o suwaredi.

¹⁹ Enla makromon onne nalo'oledi mene wali laa nakar. Lere an rakan nakar, napanak hi rala rira honowok man rahehehe noro na'ikar na'uwalla. ²⁰ Ri man lernala kupan mahe riwan wolima onne nodi nina mai na'aheni, 'Makrom'u po'on! Kupan man mala maya'u, na'ikar na'uwali riwan wolima de na'akeme riwan idaweli.'

²¹ Makromon na'aheni, 'Onuma nahehe onne ma'aruru. O mamwali man howok man wa'an! O mamkene paku ya'u. Nonolu ya ala honowok tarana, o madiyahaka wawa'an, de ya ala yodiwara nammori ki o. Lariyala mai raram min noro maya'u, la akim nahuwa'anedi here.'

²² Onne horu, man lernala kupan mahe riwan woro'o mai na'aheni, 'Makrom'u, po'on! Kupan mahe riwan woro'o man mala maya'u, na'ikar na'uwali riwan woro'o de na'akeme kupan riwan wo'akka.'

²³ Enpenia makromon na'aheni, 'Onuma nahehe onne ma'aruru la o mamwali man howok man wa'an! O mamkene paku ya'u. Nonolu ya ala honowok tarana ki o, la madiyahaka wawa'an, de ya ala yodiwara nammori ki o. Lariyala mai raram min noro maya'u, la akim nahuwa'anedi here.'

²⁴ Enla man lernala kupan mahe riwan ida onne mai ne'el na'ahenia, 'Makrom'u, ya auroin nahenia makrom'u ri man owok, ono makrom'u naise ri ma na'ili nadai ha ma kan pepekir ariyoyone. Ri namehin howok mene papa lernala ihin ennen.

²⁵ Onne penia ya amka'uk, de laa a'ir lo'o suwaredie. Ende kokala wali'ur makrom'u nina kupan eni.'

²⁶ Makromon walha na'ahenia, 'O maprehenne! O ma'aheni ya a'ili adai hanana'an lolo onno man ka'u pekir ariyone la loiwuku hanana'an man ri namehin pekir ariyone. ²⁷ Alhi'ihepe ka manoin ri mala kupan herre leke ya'u wali mai wali'ur ne, kokala noro dipin woin?' ²⁸ Makromon onne hopon man howok namehin na'ahenia, 'Mala nin kupan onne kanile ri ma nina kupan mahe riwan idaweli onne, ²⁹ ono inhoi nina aiyedi me'e, lo'o lernala nammori la narehi nalewen, maa inhoi nina taran mehe aile, raledi haenhi. ³⁰ Enla sooledi ri ma napreheh onne laa noho momohon leke min enne lernala apinpinha noro sus mak oir mamani.' "

Lere ho'ok kail ri na'akeme

³¹ "Lere Ri Mormori Anan mai noro wewerre Nina hophopon a'am raram na'akeme, Ai nodi ke'eke'el an'anha ma narehi nalewen. Lere onne Ai naikoro Nina naikoro onno man moumou dewdewe namwali Rai noho wawan na'akeme. ³² Enla ri lolo noho wawan na'akeme lawuku herne kalarna leke Ai naheir hi namwali muku woro'o, naise man huri pipi naheir pipdume nano ketawe, ³³ leke pipdum enihe minedi herne malanna la pipi ketawa enihe

laedi herne mariri. ³⁴ Enla Rai ne'el hi man minle herne wali malanna enihe na'ahenia, 'Mi man Makromod Lalap namrere'e namhaharu, mai here leke manarna noho worworu man Ya Am'u na'akenedi nala mi nano noho eniyeni nina ma namwali me'e. ³⁵ Mi manarna noho worworu eni, ono lere Ya amlara mi mala ha Yo o'on, lere Ya'u marou mala oir Yo omun, la lere Ya amwali do'on awan mim kokalA'u lolo minim nakar. ³⁶ Lere Ya alehe nainair mala nainair Ya'u, Ya akni'ir mim ilitolle Maya'u, la Ya'u aile bui raram mim ka'aka'ar Ya'u.'

³⁷ Enine ri ma namlolo onnenihe walha ra'aheni, 'Makrom'u, ma'ananahe am do'on Makrom'u namlara la ai mala hanana'an mo'on, la marou ai mala oir momun? ³⁸ Enla ma'ananahe am do'on Makrom'u namwali do'on awan am lariyala mai ainima nakar? Makrom'u na'alehe nainair, la ai mala nainair? ³⁹ La ma'ananahe am do'on Makrom'u nakni'ir am ilitolle, la aile bui raram am ka'are?'

⁴⁰ Rai onne walha hi na'ahenia, 'Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Mim hi'i wewhedi haida man wa'an I wal'u ida man lolo yawa walin namehin me'e de, minim hini'i wenewhe onne naisa mim hi'i wewhedi Maya'u haenhi.'

⁴¹ Enla Ai ne'el hi man minle herne mariri na'ahenia, 'Mim lernala hunukum man werok! Mamharede lolo eni, laedi aiye man mori laa ewi-ewi eni. Aiye man mormori onne ra'akenedi Hayakyak Makromon noro nina hophopon wali minle raram. ⁴² Lam minle aiye raram ono lere Ya amlara ka mala hanana'an Yo o'on, la marou ka mala oir Yo omun, ⁴³ lere Ya amwali do'on awan ki minim nakar kam kokalA'u, la lere Ya alehe nainair ka mala nainair Maya'u. Ya akni'ir kam ilitolle Maya'u, la Ya'u aile bui raram kam ka'ar Ya'u.'

⁴⁴ Enime'ede hir walha ra'aheni, 'Ma'ananahe am do'on Makrom'u namlara, marou, mamwali do'on awan, ma'alehe nainair, makni'ir, la minle bui raram la kam ilitolle?'

⁴⁵ An walha hi, 'Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Lere mamhene paku ilitolle i wal'u ida man lolo yawa walin namehin, onne naisa kam

paku Ya'u haenhi.' ⁴⁶ Enpenia Makromod Lalap hukum hi de lernala apinpinha laa ewi-ewi, maa ri ma namlolo lolo Ai kalarna, hir kokala or'ori dardari ma kan horu eni."

26

Yahudi rir man anulu panulu paeku resne Yesus

(Mrk. 14:1-2; Luk. 22:1-2; Yoh. 11:45-53)

¹ Yesus nala wanakuku onne horu, Ai ne'el Nin man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, ² "Lo'o mauroinedi me'e, inworo'o ik lernohi Paska, iknik lere alam lalap onneni. Enla lere onne keke Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan, ralle leke wairesne lolo au kekiyowok." *

³ Enime'ede imam lalap roro Yahudi rira leleher lalap enihe lawuku hopun lolo Kayapas nina nakar. (Ai onne namwali imam man kulu narehi). ⁴ Hir hopun leke ranoin kalla suwsuwar ida keke Yesus hukumesne. ⁵ Enimaa ida ma ne'el ida, "Yono ik hi'i panaeku eniyeni iknik lere alam lalap, kalo'o nakoko man suk derne Yesus Nin wanakuku hi'i wowo'o ar'arra."

Maeke ida nala wuru wola'ula'u halle Yesus uluwakun

(Mrk. 14:3-9; Yoh. 12:1-8)

⁶ Lere Yesus aile Betania, An minle Simon nina nakar. Simon onne, ri napolu 'Simon man ulik yak hi'ie,' ono nonolu eni an lernala apinha onne. ⁷ Yesus nana'ak ne, maeke ida mai nodi wuru wola'ula'u potol ida man wella ai wawan wake'e nala halle Yesus uluwakun. ⁸ Man lernohi pakunohi enihe po'on maeke onne nina hini'i eni hi ra'ahan la ida ma ne'el ida ra'aheni, "Alhi'ihopenia nano'onnyaka wuru man wella ai wawan onne? ⁹ Wa'an rehi rodi laa ra'olu, leke nina kupan nalle ma na'alehe haida-haida!"

¹⁰ Yesus nauroin rira panaeku de na'aheni, "An hi'i ha man wa'an Maya'u menea, alhi'ihopenia mim hi'i yakyaka maeke enie? ¹¹ Ma na'alehe haida-haida aile mi leken kalarna mamani, maa ka nalo'ol Ya'u eni ka oro mi me'e. ¹² Ai nala wuru halle Ya'u kemen eniyeni nodi na'akenala I kem'u leke laa lunne raram. ¹³ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Lolo ewi-ewi Makromod Lalap

* 26:2 Kel. 12:1-27

Lirna raderre radaulle, maeke eni nina hini'i wenewhe onne loikaru haenhi, de ri kan hamlinu ai."

Yudas paeku kele Yesus kanile Nin arwali

(Mrk. 14:10-11; Luk. 22:3-6)

¹⁴ Kame'ede ri ida nano man lernohipakunohi idaweli woro'o onnenihe naran Yudas Iskariot nala'a laa imam lalap enihe ¹⁵ na'aheni, "Lo'o mala inhawa maya'u leke ya ala Yesus kani paphe?"

Enime'ede imam lalap onnenihe aki kupan pere welikelu rala ai. * ¹⁶ Nano lere onne me'ede ai nanoin leken paharin leke kani Yesus laa hi liman raram.

Yesus noro man lernohipakunohi lernohipaska ra'an romun

(Mrk. 14:12-21; Luk. 22:7-14, 21-23; Yoh. 13:21-30)

¹⁷ Rakan Lere Alam Lalap 'Ra'an Roti Ma Na'alehe Ragi' nin lere dedesne, man lernohipakunohi enihe ra'ukani, "Papa raram nodi am laa ewi ma'akene Paska* nina ya'an yomun leke Pap na'ane?"

¹⁸ Yesus walha, "Mala'a laa ri ida man min lolo kote raram ma'aheni, 'Ainima Pap Meser nahenia Nin lere alam rakanedi me'e, de Ai raram nodi hi'i Paska nin ya'an yomun noro Nin man lernohipakunohi enihe lolo num nakar.' "

¹⁹ Ende hir hi'i na'akeme man Ai na'aheni eni, de laa ra'akene hanana'an nonomun me'e.

²⁰ Lere helem ne, Yesus noro Nina ri mememen enihe raikoro wuku ra'an romun.

²¹ Mahanoro ra'an romunu makun, Ai ne'el hi na'ahenia, "Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Nano mi eniyenihe ri ida aile ma na'olu Ya'u, kanile ri leke resna'u."

²² Hir derne Nina wanakunu onneni, hi raram penu rehi, la dohdoho ra'ukani Ai, "Pape! Lo'o maya'u, ka!?"

²³ Yesus walha, "Man kani Ya'u laa arwali onne ri ma noro Ya'u remen roti manuk raram wewerre. * ²⁴ Ri Mormori Anan lo'o maki naise horhorok man aile Horok Lapeni, maa ri man kani Ai laa

arwali onne mayo'edi me'e. Wa'an rehi ri onne inna aman kar morie."

²⁵ Enine Yudas ma nahinorok kani Yesus laa arwali onne na'ukani, "Pap Meser, maya'u, ka?"

Yesus walha, "Naisa o lirum eni."

Yesus nala roti noro anggur Nin man lernohipakunohi ra'an romun

(Mrk. 14:22-26; Luk. 22:14-20; 1Kor. 11:23-25)

²⁶ Mahanoro ra'an romun ne, Yesus nala roti napanak trimkasi Makromod Lalap nanumene a'un, ha'arle Nina ri mememen enihe na'aheni, "Kokale la mo'one, roti eniyeni Yi ihin kem'u."

²⁷ Onne horu, Ai nala anggur cawan ida napanak trimkasi nanumene nale hi romun la na'aheni, "Mi na'akeme momune,

²⁸ ono anggur eniyeni Ya'u rarna man wui man kolo eni na'ono nawinau Makromod Lalap Nin nou man du'ul kali ri nammori roro Ai, la na'ohu nahala hi nano rira dohohale. * ²⁹ Ya'u konohi mi, nano lere eni me'ede, ka omun anggur eni hehen nanumene rakan lere Yo oro mi komun anggur worworu lolo Ya Am'u Nina noho worworu."

³⁰ Kame'ede hi rahinara hanara ida ra'uli rasa'a Makromod Lalap. Horu ne, hi rala'a laa wo'or Zaitun.

Man lernohipakunohi konohi nahenia hi ramkene lernohipaska ra'an romun

(Mrk. 14:27-31; Luk. 22:31-34; Yoh. 13:36-38)

³¹ Enla Yesus ne'el Nina man lernohipakunohi enihe na'ahenia, "A'alam eni me'ede mi na'akeme lo'o hoikaruwedi Maya'u me'e, ono horhorok aile Horok Lape ma na'aheni, 'Ye esne man huri onne, la Nina pipdum ukun lariye'er rarari.' * ³² Maa lere Makromod Lalap na'amori Ya'u wali'ur nano maki-maki eni Yo olu mi laa Galilea."

³³ Petrus na'aheni, "Lo'o hi na'akeme hoikaruwedi Pape, maa maya'u ka!"

³⁴ Yesus na'aheni, "Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: A'alam eni me'ede

* **26:15** Zak. 11:12 * **26:17** Lere alam 'Paska' onne namwali Yapi 'Ra'an Roti Ma Na'alehe Ragi' nina lere dedesne. Ri nadedem resne pipdumana ra'an leke ra'ori honorok lere hi upun a'anche minle Mesir makun. Lere onne hi resne pipdumana rala rarna sorule nike wawan noro herne wali-wali leke hophopon a'am raram man do'on tanada onne 'lewenedi' nakar onne me'e de ka nesne tatan anulu lolo nakar raram. Wanakunu lirna 'Paska' napa'ahne, 'lewenedi'.

* **26:23** Mzm. 41:10 * **26:28** Kel. 24:8, Yer. 31:31-34 * **26:31** Zak. 13:7

manu kan kokoroi makun, o ma'aheniyedi ka mauroin Ya'u rewkelu me'e."

³⁵ Enimaa Petrus walha na'ahenia, "Kade yo oro Papa maki wewerre, maa ya'u ka a'aheni ka auroin Papa!" La man lernohi pakunohi namehin enihe ra'aheni heheni haenhi.

Yesus hi'i lir napanak minle Getsemani

³⁶ Onne horu, Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe rakanedi wo'or Zaitun laa onnida naran Getsemani. Ai ne'el hi na'ahenia, "Maikoredi lolo eni la Ya'u laa enne hi'i lir napanak." ³⁷ Ai naka'uk Petrus noro Zebedeus anan woro'o enihe ra'alongo laa, la Ai akin woir la rase sus rehi. ³⁸ Enime'ede An konohi wokeluhe na'ahenia, "Ya akin woir rehi naise I maki me'e, de moro Maya'u madiyahyaka mai eni."

³⁹ Ende An laa kalari tarana, nala kemen wali yawa nahinononow hi'i lir napanak na'ahenia, "Papee! Ya apanak lo'o Papa ne'e, huriyedi Ya'u nano wewerek pananaka eniyeni. Enimaa yono hi'i lernohi Ainu'u honorok panaeku eni, maa lernohi Papa Nina honorok panaeku mehe."

⁴⁰ An hi'i lir napanak horu, wali laa Nin ri wokelu enihe, hi ramkukuru. Ende Ai ne'el Petrus, "Alhi'ihepe kam kerhu madiyahyaka jam ida moro Maya'ue? ⁴¹ Madiyahyaka mi la hi'i lir napanak leke yono mi madiyaur kenene panatal de hi'i sala. Mi honorok akim namrana lernohi Ya'u, maa mi ihin kemen ka naruri."

⁴² Yesus lan hi'i lir napanak rewro'o nina na'ahenia, "Ya Am'u, lo'o kalla namehin kaale, Ye e'e odi a'uwara wewerek pananaka eni. Ya apanak Ya Am'u Nina honorok panaeku namwali!" ⁴³ Horu An wali wali'ur tolle wokeluhe ramkukuru wali'ur ono makanhe nasoi rehi.

⁴⁴ An hoikaruwedi hi lan hi'i lir napanak wali'ur. Nina napanak rewkelu onne lirna namnenehe haenhi. ⁴⁵ Horu ne, An wali laa hi. Ai ne'el hi na'ahenia, "Mamkukuru makun? Rakanedi Ainu'u lere alam rala Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan, kanile man hi'i dohohala li-man raram me'e. ⁴⁶ Mamakedi! Mai kala'a here! Ri ma nodi honorok yaka Maya'u eni mai me'e!"

Agame nina man panulu hopon ri kele Yesus

(Mrk. 14:43-50; Luk. 22:47-53; Yoh. 18:3-12)

⁴⁷ Yesus wakunkunu makun, ri ida nano Nin ri idaweli woro'o, ma naran Yudas noro ri nammori mai rodi ilak raa noro au deul. Imam lalap roro Yahudi rira leleher lalapa enihe hopon hir laa kele Yesus. ⁴⁸ Yesus walin ma na'olu Ai onne, an kukunohiyedi heri onnenihe me'e na'ahenia, "Ya'u nair tanada eni, de ri man ya'u masi onne, mim kele here!"

⁴⁹ Enime'ede Yudas laa Yesus napolu, "Pap Meser," nanumene masiyedi.

⁵⁰ Yesus na'aheni, "I wal'u, paeku in-hawa penia maie?"

Idewe heri onnenihe lar kele Yesus wukuwedie, ⁵¹ maa man lernohi Yesus ida lehu nin raa dara imam man kulu narehi nina hophopon ida kilinna me'ede kaprosuwedi.

⁵² Yesus ne'el man lernohi onneni, "Kowosedi num raa wali'ur ono 'inhoi nodi raa na'aromo, resne ai rodi raa haenhi.' ⁵³ Om pene'ek Ya a'alehe molollo apanak Ya Am'u hopon Nina hophopon a'am raram riwriwan halhalle mai paku Ya'ue? ⁵⁴ Maa panaeku eniyeni na'akeme namwali leke na'akuku na'anokor inhawe man nabi-nabi horokedi lolo Horok Lape raram me'e."

⁵⁵ Enla Yesus ne'el heri onnenihe na'ahenia, "Enlo'o Ya'u eni ri man ailanna penia modi kere, raa, au deul mam kele Ya'ue? Akilere Ya'u aikoro lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lapa raram wakuku, maa mi kam kelA'u, ⁵⁶ maa eni na'akeme namwali leke na'akuku na'anokor inhawa man nabi-nabi horokedi lolo Horok Lape raram me'e." Lere onne man lernohi pakunohi enihe ramka'uk kelehe, de lari mouwedi.

Rodi Yesus laa nakpali agame nina man ho'ok kail enihe

(Mrk. 14:53-65; Luk. 22:54-55, 63-71; Yoh. 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Hir kele Yesus horu, hi rorkaru laa nakpali Kayapas ma namwali imam man kulu narehi. Lolo onne meser Horok Lap roro Yahudi rira leleher lalapa lawukuwedi me'e. ⁵⁸ Petrus lernohi Yesus lolo kili'ur nano ko'u rakan imam man kulu narehi onne nina nikoin. An laa

naikoredi ma nadiyahaka nakar enihe leken, leke derne man ho'ok kail enihe rala inhawa kenekrohu man horue. ⁵⁹ Imam lalapa roro agame nina man ho'ok kail na'akeme ranoin man kuku maka wakunu ha man sala leke tumdesne Yesus la hukumesne. ⁶⁰ Ende ri nammori wakunu poho, maa kar lernala wanakunu ma na'ono ida hehen nanumene ri woro'o laa kalari ⁶¹ ra'aheni, "Ri eni na'aheni Nin molollo aile naiye'eredi Makromod Lalap Nina Romleu Lapeni la alam wokelu na'ariri wali'ur."

⁶² Idewe imam man kulu narehi onne namriri na'ukani, "Man kuku maka eniyenihe wakunu tumdesne O. Alhi'ihopenia O kam walhe rira wanakunu ma nano'onyak O?"

⁶³ Enimaa Yesus ka na'o'ho, de ai na'aheni wali'ur, "Ya'u hopon Om walha mouropo. Lo'o ka, ya apanak Makromod Lalap man mormori hukum O. Ende kukunohi mayai lo'o mamwali Kristus, Makromod Lalap Anan, ee ka?"

⁶⁴ Yesus walha, "Molmolo o lirum eni, maa Ya'u konohi mi, nano lere eni me'ede mi lo'o do'on Ya'u, ma namwali Ri Mormori Anan, naikoro lolo Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen herne malanna, la mim do'on Ya'u mai wali'ur lolo hulik loilo kakam larialie!" *

⁶⁵ Enime'ede imam man kulu narehi onne sirrikiyedi rainne na'aheni, "Ai na'ihoru na'idaru Makromod Lalap me'e, de yono kanoin man kuku maka namehin me'e. Mi na'akeme dervedi Ainina wanakunu ma na'ihoru na'idaru Makromod Lalap! ⁶⁶ Ende mala inhawa kenekrohu?"

Hir walha, "An sale wake'e, de hukumesne here!"

⁶⁷ Ende hir sapruai apar Yesus oin makan, hudi, pahare, * ⁶⁸ la ra'ahenia, "Heih, lo'o mamwali Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi eni, kene kukunohi mayai inhoi man pahar O?"

Petrus konohi ri ai ka nauroin Yesus
(Mrk. 14:66-72; Luk. 22:56-62; Yoh. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Lere onne Petrus naikokoro aile nikoin, la man howok maeke ida laa

na'aheni, "Om lerno'hi Yesus ri Galilea onne haenhi!"

⁷⁰ Maa an konohi heri onne na'ahenia, "Ya'u ka auroin onuma panaeku onne."

⁷¹ Enine ai nala'a nika lapa makan, man howok maeke namehin aile lolo onne do'on ai, de konohi ri man aile lolo onne na'ahenia, "Ri eni idedi noro Yesus ra'alono rano Nazaret."

⁷² Enine an kikan hopo na'ahenia, "Makromod mehen do'on, ya'u ka auroin ri onne."

⁷³ Ka nalo'ol ne, ri man aile lolo onne re'el Petrus na'ahenia, "Memen o eni, ri nano hi haenhi, ono onuma wanakunu naise hirira wanakunu."

⁷⁴ Enime'ede Petrus nahopo wali'ur na'ahenia, "Makromod Lalap mehen do'on ka auroin ri onneni!" Idewe manu kokoroiyedi. ⁷⁵ Enime'ede Petrus horoknala inhawa man Yesus na'aheni, "Manu kan kokoro'i makun, o ma'aheni yedi ka mauroin Ya'u rewkelu me'e." Ai raram penuwale me'e de nala'a paharne la nahere maheruheru.

27

Rodi Yesus laa nakpali Pilatus (HN. 1:18-19)

¹ Noho kan ropo wawa'an makun, imam lapa na'akeme roro Yahudi rira leleher lalap rala kenekrohu resne Yesus. ² Hir wukuwedi Yesus rodi laa kanile Pilatus. Pilatus onne, Roma nin rai lalap kikan namwali gubernur lolo onne.

Yudas mehen wairesne

³ Lere Yudas ma nodi panaeku yaka onne, derne Yesus lernaledi kenekrohu hukumesne, an hehel rehi de nala wali'ur kupan pere welikelu onne imam lalape noro Yahudi rir leleher lalap enihe. ⁴ Yudas na'aheni, "Ya'u hi'yedi dohohala me'e, ono ya a'oluwedi ri ma na'alehe sala."

Maa hir walhe, "Ai ka modi ma'uwarana num panaeku onne. Onne onum panaeku aimehi!" ⁵ Enime'ede Yudas sopoledi kupan onne lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lap raram la namhara lolo onne lan mehen wairesne. ⁶ Imam lalap enihe rala kupan onne la ra'aheni, "Iknika agame

* 26:64 Dan. 7:13 * 26:67 Yes. 50:6

nina holoor halauk luli nair kupan onneni ono namwali kupan rodi pair ma nesne ri, de kan wa'an kala kupan onne rodi rawa'aha kupan man aile oplaha rodi hohoi kakani Makromod Lalap!" ⁷ Hi rala kenekrohu rodi kupan onne weli lari ipida nano ri ida ma nauroin hi'i randale. Lari ipa onneni hir weli leke namwali do'on awan rira makileke. ⁸ Rakan lere eni, waki lari ip onne ra'ahenia, 'Lari Ipa Rare' ono kupan onne rodi resne ri. ⁹⁻¹⁰ Nonolu nabi Yeremia na'aheni, "Hir kokala kupan pere welikelu, ono ri Israel re'e pair onne leke rodi weli Ai. Enla hi rodi kupan onne weli lari ipida nano ri man hi'i randale. Ha wo'ira onne namwali lernohi Makromod Lalap Nin konomdere maya'u." ** Lere imam lalap onnenihe weli lari ip onne hi ra'akuku ra'anokor Yeremia nin wanakunu onne.

Pilatus ho'ok kail Yesus

(Mrk. 15:2-5; Luk. 23:3-5; Yoh. 18:33-38)

¹¹ Enla Yesus namriri lolo Pilatus ma namwali gubernur kalarna ne, Pilatus na'ukani Ai na'ahenia, "O penia ma namwali Rai Yahudie?"

An walha, "Namlolo, naise ma'aheni eni."

¹² Enime'ede imam lalap roro Yahudi rir leleher lalap tumdesne Ai, maa kan walha wanakunu ida.

¹³ Pilatus na'ukanie, "Kam derne rira wanakunu rodi tutumdesne Oe?" ¹⁴ Maa Yesus kan walha wake'e, de Pilatus mehe nanana me'e.

Yesus lernala kenekrohu hunukum makmaki

(Mrk. 15:6-15; Luk. 23:13-25; Yoh. 18:39-19:16)

¹⁵ Nadedem rakan Lere Alam Lalap Paska, gubernur huri ri ida nano nin hunukum, la nala leken heri Yahudi enihe nili ri onne. ¹⁶ Lere onne ri ida aile bui raram naran Yesus Barabas. Ai onne ailanna wake'e de naran pe'eredi me'e.

¹⁷ Heri lawukuwedi me'e, Pilatus na'ukani hi, "Minim suke ya'u huri inhoi? Yesus Barabas, ee Yesus man rapolu, 'Kristus' eni?" ¹⁸ Pilatus na'ukani heheni ono nauroiroin Yahudi rir man panulu enihe keke Yesus rodi mai ono hir kehekehen Ai.

¹⁹ Pilatus naikokoro aile kadere rodi ho'ok

kail ri makun, hono aku lir ma na'ahenia, "Yom hi'i haida-haida ri ma na'alehe sala onne, ono alam eni apinpinhedi lolo ainu'u mi lo."

²⁰ Maa imam lalap roro Yahudi rir leleher lalap rawa'u heri onnenihe leke rapanak Pilatus huriyedi Barabas la hukumesnedi Yesus. ²¹ Enine gubernur na'ukani heri wali'ur, "Nano ri woro'o eniyeni, minim suke ya'u huri inhoi?"

Hir walha, "Barabas!"

²² Pilatus na'ukani, "Ende minim suke ya'u hi'i inhawa noro Yesus man rapolu 'Kristus'?"

Hi na'akeme walha, "Male, wairesne au kekiyowok here!"

²³ Pilatus na'ukani, "Alhi'ithepe? Nina inhawa sala pe?"

Maa hir eren wakaukau raruri ra'aheni, "Wairesnedie lolo au kekiyowok here!"

²⁴ Pilatus nina panaeku huri Yesus, maa heri onnenihe lo'o hi'i wowo'o ar'arra de ka namwali. Enpenia ai nala oir nodi wuri liman lolo heri kalarna na'aheni, "Ya'u ka a'uwara Ri eni Nina maki-maki, de minima panaeku aimehie!"

²⁵ Heri onnenihe na'akeme walha, "Na'amolia rarna ai ma'uware, moro idewe ai upum anumhe." ²⁶ Ende Pilatus huriyedi Barabas la hopon nin ma nasala ke'urauk enihe riuk rerhe Yesus horu mene rodi laa leke roho waire lolo au kekiyowok eni.

Ke'urauk hadwei hadwokor Yesus

(Mrk. 15:16-20; Yoh. 19:2-3)

²⁷ Pilatus nin ma nasala ke'urauk enihe rodi Yesus laa gubernur nina rom rodi ho'ok kail ri raram, la nin ke'urauk na'akeme oloked. ²⁸ Hir ruriyedi Yesus Nina nainair la rala rai nin nainair nanaru mere mohmohon ida An nair. ²⁹ Hir nanau dupal rururi ida nanumene rala loile uluwakun la rala our deul ida loile liman malanneni. Enla hir kadi ein korno Ai kalarna la hadwei hadwokor ra'aheni, "Hiyene arore ki O, Rai Yahudi O!" ³⁰ Hir saprui saworno Yesus la rala our deul onne rodi nukur uluwakun. ³¹ Hadwei hadwokor Yesus horu, hir herre wali'uredi rai nin nainair nanaru hi raraleni, la rala Ainina nainair wali'ur. Horu ne, hi rodi

* 27:9-10 Po'onala Yer. 19:1-13; 32:6-9. * 27:9-10 Zak. 11:12-13

laa kota paharne leke rohe wairesne lolo au kekiyowok eni.

Rodi Yesus laa rohe au kekiyowok

(Mrk. 15:21-32; Luk. 23:26-43; Yoh. 19:17-27)

³² Hi ramhara kota onne, pakromo noro ri ida nano kota Kirene naran Simon. Hi rakernne ai na'uwara au kekiyowok eni. ³³ Kame'ede hir rakan wo'or ida naranne Golgota napa'ahne, 'onno ma naisa uluwaku rurna', ³⁴ la rala anggur rawa'aha noro ha man mermeru rala Yesus nomun, maa An kenedi ne, namhene nomun me'e. * ³⁵ Roho wair Yesus horu, hir hi'i undi leke ha'ar Yesus Nina nainair eni. * ³⁶ Horu ne, hi raikoro lolo onne radiyaka. ³⁷ Enla hi rala papan ida loile Yesus uluwakun wawan. Hir horok rodi tunum desne Ai lolo papan onne nahenia:

ENI PENIA YESUS, YAHUDI RIR RAI.

³⁸ Lere onne ri man ailanna woro'o roho wairesne wewerre noro Yesus, ida minle herne malanna la ida minle herne mariri.

³⁹ Heri man min lolo onne hadwei hadwokok Ai, la rado'do'o uluwakun ⁴⁰ ra'ahenia, "Heih, O ma'aheni maiye'eredi Makromod Lalap Nina Romleu Lapa la alam wokelu ma'ariri wali'ure? Makromod Lalap Anan O kokkoo, ma'ohu mahaledi O kopuredi nano au kekiyowok onneni."

⁴¹ Imam lalap, meser Horok Lap roro Yahudi rira leleher lalap enihe hadwei hadwokok Yesus ra'aheni, ⁴² "Ai na'ohu nahala ri namehin nano rir apinpinha, maa Ai kemen ne, ka. Lo'o Ai namwali Rai Israel haromo, kopuredi nano au kekiyowok leke ik akin naili'il Ai. ⁴³ Ai akin naili'il Makromod Lalap, la Ai na'aheni, 'Ya'u Makromod Lalap Anan,' de ik po'on ke'ede lere eni Makromod Lalap na'ohu nahala Ai kemen, ee ka?" ⁴⁴ Ri man ailanna ma noro Yesus wairesne onnenihe hadwei hadwokok Ai haenhi.

Yesus aran horu

(Mrk. 15:33-41; Luk. 23:44-49; Yoh. 19:28-30)

⁴⁵ Nano lere ulu (riuk idaweli woro'o) rakan lere mamamal (riuk wokelu) noho metek lolo noho onne na'akeme. ⁴⁶ Rakanedi lere mamamal eni ne, Yesus wakau naruri na'ahenia, "Eloi, Eloi,

lama sabaktani?" Napa'ahne 'Makrom'u Lalap, Makrom'u Lalap, alhi'ihopenia hurikaruwedi Ya'ue?' *

⁴⁷ Ri man aile lolo onne derne Ai Lirn onne, ra'aheni, "Ai maha napolu Elia."

⁴⁸ Enime'ede ri ida nano hi larlari laa nala sawar wukule au ida nala ku'ule anggur ma'alinlinu mene nala loile Yesus nuranne, ⁴⁹ maa ri namehin ra'aheni, "Yono! Wa'an rehi ik po'on lo'o Elia man huri nano au kekiyowok eni, ee ka?"

⁵⁰ Yesus wakau naruri, idewe aran horuwedi. ⁵¹ Idewe tapi rodi kawkawa Makromod Lalap Nina Romleu Lap raram onne, nahinarukedi nano wawan laa yawa namwali woro'o me'e, la noho narururu de waku ma aile wo'or-wo'or pa'ahedi. *

⁵² Lunna-lunna nahinari horu, la Makromod Lalap Nin ri man maki nonolue eni, mori wali'ur. ⁵³ Rakan lere Yesus mori wali'ur mene man mori wali'ur onnenihe ramhara rala'a Yerusalem, la ri nammori do'on hi lolo onne. ⁵⁴ Uluwakun ke'urauk ma nadiyaka Yesus noro ma nasala ke'urauk namehin, hir rase ruru-ruwai noro ha ma namwali onne me'e, de ramka'uk wake'e la ra'aheni, "Nam-lolo kokkoo, Ai onne Makromod Lalap Ananne." ⁵⁵ Lolo onne maeke nammori aile mahar popo'on nano ko'uko'u. Hir lernoheyedi Yesus nano Galilea leke ilitolle. ⁵⁶ Maria Magdalena, Maria (Yakobus noro Yusup inna), noro Zebedeus hono aile maeke onnenihe raram.

Yusup nano Arimatea karu Yesus

(Mrk. 15:42-47; Luk. 23:50-56; Yoh. 19:38-42)

⁵⁷ Na'ikeki na'umetek, ri orkanaru ida nano Arimatea naran Yusup laa Pilatus. Ai namwali Yesus Nina man lernoheyedi haenhi.

⁵⁸ An laa nakpali Pilatus napanak Yesus ihin kemen. Ende Pilatus hopon rala Ai ihin kemen Yusup. ⁵⁹ Yusup kokale la nodi tapi lenan worworu nanaru ida komonedie. ⁶⁰ Ai nodi Yesus ihin kemen laa na'akene manaku lolo nina ku'il worworu man hi'iyedi me'e lolo wo'or waku herne. Ai nala ihin kemen laa ku'il raram horu, poi waku lapida nodi elekedi niken la nala'a me'e. ⁶¹ Maria Magdalena noro

* 27:34 Mzm. 69:22 * 27:35 Mzm. 22:18 * 27:46 Mzm. 22:1 * 27:51 Kel. 26:31-33

Maria namehin raikoro rakpaliyedi ku'il onne.

Ke'urauk radiyaka ku'il man ra'akene manaku Yesus ihin kemen eni

⁶² Rakan oreki, Alam Renren Warwarna, imam lalap roro ri Parisi enihe laa rakpali Pilatus ⁶³ ra'aheni, "Makrom'u, am horhorok lere ri ma napoho onne morimori makun Ai na'aheni, 'Alam wokelu Ya'u mori wali'ur.'" ⁶⁴ Ende hopon ri nadiyaka ku'il wawa'an hehen nanumene rakan alam wokelu leke yono Nina man lernohi pakunohi enihe mai ramna'a, la konohi ri nahenia mori wali'uredi me'e. Yon hi'i nahenia poho man kauli'ur eni yaka narehi poho ma nolu eni." ⁶⁵ Pilatus hopon na'ahenia, "Moro ainu'u ma nasala ke'urauk heruwali laa madiyaka ku'il wawa'enedi." ⁶⁶ Kame'ede hi rala'a me'e. Hir rakan ku'il onne, rala tanadida loile waku rodi e'elek ku'il onne leke lo'o ri nawolle haromo, hi rauroiroin, la ma nasala ke'urauk enihe minedi kalarna.

28

Yesus mori wali'ur

(Mrk. 16:1-10; Luk. 24:1-12; Yoh. 20:1-10)

¹ Alam Renren Warwarna horu, domeku al'alam wake'e, Maria Magdalena noro Maria namehin eni lar tolle ku'il eni. ² Lere onne me'ede rururuwai lape, la hophopon a'am raram ida kopur mai nano a'am raram lan poiyedi waku lapa man min niken, la naikoredi waku wawan. ³ Oin makan siksika lerlere la nina nainair wawarha wake'e. ⁴ Ma nasala ke'urauk ma nadiyaka lunna onne rarururu la ramka'uk wake'e de ralwali yawa naise makiyedi me'e.

⁵ Maa hophopon a'am raram onne ne'el maekenihe, "Yono mamka'uk! Ya auroiroin mim mai manoin Yesus man wairesnedi lolo au kekiyowok onne. ⁶ Ai kan min mai eni, An mori wali'uredi me'e naise nonolu An kukunohi mi eni. Mam po'onnala Nin namkuru onneni, ⁷ la halhala lam kukunohi Nina man lernohi pakunohi enihe, 'An mori wali'uredi me'e, la noluwedi mi laa Galilea me'e, de mala'a enne leke mim do'on Ai!' Horhorok inhawe man ya'u kukunohi mi eni."

⁸ Kame'ede hi ramka'uk maa ak-inhe nahuwa'an haenhi, de pelekkele lar kukunohi Yesus Nina man lernohi pakunohi enihe inhawe ma namwali eni. ⁹ Hi ka rala'a ko'u makun, ramlilinnohi Yesus mai pakromo noro hi nahuwo'okedi na'aheni, "Hi'ihewiyala? Wa'wa'an, ee ka?" Hir mai raurukuwala ein la ra'uli rasa'e. ¹⁰ Yesus konohi hi na'ahenia, "Yono mamkauk, mala'a here, lam konohi I wal'uhe rala'a Galilea leke do'onala Ya'u."

Ma nasala ke'urauk ma nadiyaka enihe konohi ha ma namwali

¹¹ Maeke onnenihe aile kalla makun, ke'urauk ma nadiyaka ku'il heruwali wali laa kote kukunohi imam lalapa enihe ha ma namwali lolo onne.

¹² Ende imam lalap noro Yahudi rira leleher lalap enihe lawuku, rala kupan nam-mori ke'urauk ma nadiyaka onnenihe. ¹³ Enla hir nou ke'urauk enihe, "Lo'o rin mai na'ukani mi Yesus ihin kemen ai ewi, mi ma'ahenia, 'Man lernohi pakunohi Yesus enihe rodi a'alam mai ramna'edi me'e. Hir mai ne, ai mamkukuru.'" ¹⁴ Lo'o gubernur derne panaeku eniyeni, am wakunu noro ai leke yono hukumesne mi." ¹⁵ Ende hir kokala kupan onne la hi'i naise nonou eni. Enpenia rakan lere eni wanakunu onne ri Yahudi maha raderre radaul.

Yesus nalhari kemen Nina man lernohi pakunohi enihe

(Mrk. 16:14-18; Luk. 24:36-49; Yoh. 20:19-23; HN. 1:6-8)

¹⁶ Ri idaweli ida man lernohi Yesus enihe rala'a Galilea, hir wakiha'a laa wo'or man Yesus konohiyedi hi me'eni. ¹⁷ Lere onne hir do'on Yesus, la hi ra'uli rasa'e, maa heruwali akin ka namkene. ¹⁸ Yesus na'urani hi na'aheni, "Molollo a'am raram noro noho wawan na'akeme raledi Maya'u me'e. ¹⁹ Ende mi lam konohi I Lir'u ri mormori noho wawan na'akeme leke hi ramwali man lernohi Ya'u, la moro hi laa oir raram ulutade rodi Makromod Lalap, Anan, noro Roh Kudus Oin Naranne. ²⁰ Wakuku hi leke derne rakani lernohi wanakuku na'akeme man Ya aledi ki mi me'e. Enla Yo orole'ule'u orowaliwali mi mamani rakan noho nin man horu."

Markus

Horok Lirna La'an

Ri Kristen man minle nonolu enihe ra'aheni ri ma naran Markus man hi'i horok eniyeni. Markus eni lernohe Petrus lere Petrus laliwewer loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an. Markus horok inhawa lira an derne nano Petrus.

Lolo horok eni, Markus konohi Yesus Nin hini'i wenewhe noro Nin wanakuku man Ai nala Nin man lernohe pakunohi enihe. Yesus loikaru Lirna Wawa'an ma nahenia lere Makromod Lalap nodi molollo ri morimori noho wawan maiyedi me'e (1:14-15). Yesus nodi molollo hi'i wa'an ri ma nakni'ir la rohiyedi hayakyak man huhu'urle ri raram.

Yahudi rir man panulu ra'okuledi Ai la lawuku panaeku leke resne (3:6). Ai nau-roin rir panaeku, de kukunohi nahenia ka nalo'ol hir resne Ai (8:31, 9:31, 10:33-34). Kade Ai nau-roin rir panaeku onne, maa An laa Yerusalem mamani, ono Nin panaeku nala kemen hi resne leke huri we'er ri morimori nano rir dohohala nin hunukum makmaki (10:45). Hi resne Ai, maa An mori wali'ur.

Markus hi'i horok eni leke ik kau-roin namlolo kokkoo nahenia Yesus eni Makromod Lalap Ananne, la Makromod Lalap kikan Ai namwali Rai laa ewi-ewi (1:1, 11, 24; 3:11; 5:7; 8:29; 9:7; 14:61-62; 15:39). Markus nin panaeku na'alap ik akin leke ik kamkene lernohe Yesus mamani (8:34-38; 10:29-31).

Horok Ihin

1. Yesus hi'i Nin honowok man dedesne (1:1-13).
2. Yesus wakuku la kukul Nin ke'eke'el an'anha lolo noho Galilea hehen nanumene Yahudi rir man panulu paeku resne Ai (1:14-3:6).
3. Yesus wakuku la ilitolle ri mamani lolo noho Galilea (3:7-6:13).
4. Yesus wakuku ri la kukul Nin ke'eke'el an'anha lolo kota-kota man aile noho Galilea (6:14-8:30).
5. Yesus nala'a nano Galilea laa kota Yerusalem leke nala kemen maki (8:31-10:52).
6. Yesus wakuku la ilitolle ri lolo kota Yerusalem (pnk. 11-13).

* 1:2 Mal. 3:1 * 1:3 Yes. 40:3

7. Hir keke Yesus la wairesne (pnk. 14-15).
8. Yesus mori wali'ur (pnk. 16).

Yohanis man ulutade ri lolo oir wauwau Yordan

(Mat. 3:1-12; Luk. 3:1-18; Yoh. 1:19-28)

¹ Horok eniyeni Lira Wawa'an ma na'ono Yesus Kristus, Makromod Lalap Anan. ² Hari Lira Wawa'an eniyeni namnenehe nabi Yesaya nin horok ma na'ahenia,

“Makromod Lalap na'aheni, ‘Ya'u hopon Ainu'u ma nodi lira na'ahari kalla nolu mai leke hari kalla ki O.*”

³ Ri ida aile lolo noho mamun ma napro'uk waka'au na'ahenia:

Ma'ahari kalla la ma'anehe, leke Makromod lole.’” *

⁴ Enpenia Yohanis ma nodi oir ulutade ri min lolo noho mamun ma napro'uk. Lolo onne an loikaru lir ri na'akeme na'ahenia, “Herredi minim morimori ma ka namlolo eni, mai derne makani Makromod Lalap, la mala mi kemmu ulutade leke namwali tanada nahenia Makromod Lalap na'ohu nahaledi minim dohohala me'e.” ⁵ Ende ri nammori rano Yudea ulla ki'il lolo wali-wali noro kota Yerusalem ne'en raram na'akeme maiwuku, derne Yohanis. Hi meririi werre akin kukunohi rira dohohale nanumene Yohanis norhe laa oir wauwau Yordan raram ulutade.

⁶ Yohanis nair nainair rodi unte wulu hi'ie noro kali ehe rodi ha mormori ulikne hi'ie, la nina nana'an nonomun poreke noro wani oir. ⁷ Yohanis konohiyedi ri na'ahenia, “Yo oluwedi Ri ma nodi molollo narehi ya'u mai. Ainina pakpak ei nin kali me'ene kan wa'an ya'u we'er. ⁸ Yo odi oir ulutade mi, maa An ulutade mi nodi Roh Kudus.”

Yohanis nodi oir ulutade Yesus

(Mat. 3:13-17; Luk. 3:21-22)

⁹ Lere onneni Yesus mai oir wauwau Yordan nano Nin leke Nazaret lolo noho Galilea, de Yohanis ulutade Ai lolo oir onne. ¹⁰ Yesus namharedi oir eni ne, An po'on laa wawan, a'am nahinariyedi, la Roh Kudus molmolo merpati ida kopur mai Ai wawan. ¹¹ Onne horu, derne lira ida namhara a'am raram na'ahenia, “Ya An'u

O! Ya amre'e amharu O. Om hi'i Ya akin nahuwa'an rehi!"

*Hayakyak Makromon ken patal Yesus
(Mat. 4:1-11; Luk. 4:1-13)*

¹² Lere onne me'ede, Roh Kudus norkaru Yesus laa noho mamun ma napro'uk. ¹³ An min lolo onne alam weli'akka la Hayakyak Makromon mai kene patal Ai. Lolo onne ha mormori merwui naworo nawa'aha noro Ai, la hophopon a'am raram mai wayahu wadane.

Yesus rakan noho Galilea napolu Nina man lernohi pakunohi dedesne

(Mat. 4:12-22; Luk. 4:14-15, 5:1-11)

¹⁴ Kele Yohanis rala laedi bui raram ne, Yesus laa noho Galilea loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni. ¹⁵ Ai na'aheni, "Lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori na'uraniyedi me'e. Herredi minim morimori ma ka namlolo eni, la derne makani Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni."

¹⁶ Ai nala'ala'a lolo oir lap Galilea arkanne, An do'on ma nohu meki woro'o, Simon noro mo'oniwalla Andreas mahar sopol diyale. ¹⁷ Yesus naka'uk hi na'ahenia, "Mam lernohi Ya'u leke Ya'u wakuku mi manoin ri mormori naise manoin i'in." ¹⁸ Idewe hir hoikaruwedi rir diyaleni, laa lernohi Ai me'e.

¹⁹ Hi rala'a laa kalari tarana, Yesus do'on Yakobus noro mo'oniwalla Yohanis noro aman Zebedeus mahar tapil dari aile kore wawan.

²⁰ Ai napoluwedi hi, idewe hir hoikaruwedi aman noro nina man howok enihe, laa lernohi Ai me'e.

Yesus nohi hayakyaka man huhu'urle ri ida raram

(Luk. 4:31-37)

²¹ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi rakan kota Kapernaum nediyale Yahudi nina Alam Renren Warwarna, de Yesus laa Yahudi nina kerei raram wakuku. ²² An wakuku ne, heri mehe nanana mouwedi la aki'aki uluwakun derne Nina wanakukue, ono Ai kan wakuku naise hirira meser Horok Lap enihe, maa An wakuku naise ma nodi molollo.

²³ Ai mahan wakuku, ri ida mai kerei raram, hayakyaka hu'uhu'ur raramne. Maiyedi kerei raram ne, an wakau Yesus

na'ahenia, ²⁴ "Oih! Yesus! Nazaret O. Onuma inhawa panaeku noro mayai? O mam mesne mayai? Ya auoinedi O me'e. O penia Makromod Lalap Nin Hophopon mememen man moumou dewdewe."

²⁵ Yesus dadiyale, "Karkamedidi! Mamhareidi ai raram here!" ²⁶ Hayakyaka onne do'odewe ri onne me'ede, kais makin la namhara.

²⁷ Idewe na'akeme polletilu. Ida ma na'ukani ida na'ahenia, "Eih! Ha eni inhawpe? Ma namwali eni lo'o wanakuku worworu. Ai nodi molollo hayakyaka enihe penia hir derne rakani Aie!" ²⁸ Enime'ede lira ma na'ono Yesus Nin hini'i eni pelek raderre radaul lolo Galilea ne'en raram na'akeme.

*Yesus hi'i wa'an ri nammori
(Mat. 8:14-17; Luk. 4:38-41)*

²⁹ Kerei namhareidi ne, Yesus, Yakobus noro Yohanis ra'alongo laa Simon noro Andreas rira nakar. ³⁰ Lere onne Simon paninne maeke nakni'ir rinna manha, de namkukuru lolo nakar. Hir rakan nakar, manin nakar konohi Yesus na'ahenia, "Pape, mama ornakar nakni'ir rinna manha." ³¹ Enine An laa rouble liman namake. Ideweni ne, nin kini'ir wa'enedi. Horu ne, ai na'akene hanana'an hi ra'an.

³² Lere helemidi ri nodi ma nakni'ir noro man hayakyaka huhu'ur raram na'akeme mai Yesus me'e. ³³ Ri nammori man holi kota onneni mai nakar onne. ³⁴ Enime'ede An hi'i wa'an apinha rahu eni, la nohi hayakyaka man hu'uhu'ur ri raram enihe. Enimaa, Yesus ka nala leken hayakyaka wakunu, ono hi rauroinedi me'e Ai onne Makromod Lalap Anan.

Yesus wakuku leke-leke namehin lolo Galilea

(Luk. 4:42-44)

³⁵ Rakan noho roropo Ai namaka laa paharne. Ai namhara leke laa onno ma namlina namkai hi'i lir napanak, ³⁶ maa Simon noro nina mukue laa ranoin Yesus. ³⁷ Pakromedi ne, hi ra'aheni, "Eih! Pape, ri nammori maha ranoin Papa!"

³⁸ Enine Ai na'aheni, "Mai kala'a leke-leke ma na'uranrani eni leke Ya'u loikaru Lira Wawa'an lolo enne haenhi. Onne penia Ainu'u panaeku mai noho wawan eni."

³⁹ Enime'ede An laliwewer Galilea raramne laa Yahudi rira kerei-kerei

loikaru Lira Wawa'an onne, la nohi hayakyaka man aile ri raramne.

Yesus hi'i wa'an ri man ulikyaka hi'ie
(Mat. 8:1-4; Luk. 5:12-16)

⁴⁰ Ler ida mo'oni ida man ulik yak hi'ie mai Yesus kadi ein korno kalarna na'aheni, "Papa ne'e harome hi'i wa'enedi ainu'u apinha ke'e." ⁴¹ Enime'ede Yesus naramyakale, de kemenala liman laa ri onneni na'aheni, "Ye e'e! Wa'enedi here!" ⁴² Me'e'eni me'ede nina ulik yake moluwedi, de wa'enedi.

⁴³ Horue ne, Yesus hopon ai na'ahenia, ⁴⁴ "Yom konohi ri ha ma namwali o kemmu eniyeni, maa mala'a laa imam nanu leke an po'onala o kemmu, nauroin nahenia om wa'enedi me'e, la modi onum honoi kanani* mala ai leke lernohe agame nina holoor halauk eni. Hi'i onne leke namwali tanada nahenia om wa'enedi kokkoo me'e."

⁴⁵ Enimaa, ri onne nala'a ka nodi nou onneni, ono an wakunu laliwewer panaeku ma namwali kemen eni. Enpenia ka namwali Yesus laa leke-leke nin leke raram, de minle leke paharne lolo onno ma namlina namkai. Min lolo onne maa, ri nammori lolo waliwali mai leke dernale.

2

Yesus hi'i wa'an mo'oni ida ma naplu'uk nap'eker
(Mat. 9:1-8; Luk. 5:17-26)

¹ Nakawedi alam ida woro'o ne, Yesus nala'a Kapernaum wali'ur. Enpenia raderre radauledi nahenia An minle nakar ida. ² Enime'ede heri maiwuku ho'o me'e, hir penuwuku lolo onne penia onno kan nokor. Nika makan penpenu ri mormori. Enine Yesus loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan ri onnenihe. ³ An wakunkunu ne, ri wo'akka rodi ma naplu'uk nap'eker ida mai Yesus. ⁴ Ri nammori rehi, de leken kaale laa wakurani Yesus miminlole. Ende hir raiye'er nakar wawan nanumene hi rala kopur ri onne noro nin namkuru onno laa Yesus kalarna.

⁵ Yesus po'on nauroin nahenia ri onnenihe akin naili'il kokkoo, de ne'el man

apinha onne na'ahenia, "Pa'e, Ya a'ohu ahaledi onuma dohohale me'e."

⁶ Maa, meser Horok Lape woro'o wokelu raikokoro aile lolo onne roro akin wakunu na'ahenia, ⁷ "Alhi'ihopenia ri eni wakunu heheni? Ai na'ihoru na'idaruwedi Makromod Lalap me'e. Inhoi nodi molollo na'ohu nahala dohohala? Makromod Lalap mehe!"

⁸ Yesus nauroinedi hi honorok akin me'e, de na'ukani hi na'ahenia, "Hi'ihopeni mim kikan panaeku eni mi raramne? ⁹ Ewi man sus rehi? Ya aheni ma naplu'uk nap'eker eniyeni Ya a'ohu ahaledi nin dohohala, ee Ya'u hopon ai namakedi, la kikan nina namkuru onno, wali laa nin nakar here! ¹⁰ Ya'u hi'i wa'an ri eni leke mi mauroin mouropo nahenia Ya'u eni ma namwali Ri Mormori Anan, la Yo odi molollo lolo noho wawan a'ohu ahala ri nina dohohala!" Enime'ede Yesus hopon ri ma naplu'uk nap'eker onne, ¹¹ "Mamakedi! Modi num namkuru onno, wali laa num nakar here!"

¹² Ai namriri, kikan nina namkuru onno, nodie namhara. Heri man po'on mo'oni man wa'enedi onne na'akeme polletilu. Hi ra'uli rasa'a Makromod Lalap ra'aheni, "Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen! Ai kam do'onala ha nais eni makun."

Yesus napolu Lewi
(Mat. 9:9-13; Luk. 5:27-32)

¹³ Yesus wali wali'ur laa oir lap Galilea, la ri nammori mai de Yesus wakuku hi. ¹⁴ Hi rala'ala'a ne, An do'on Alfeus anan Lewi naikokoro lolo onno rodi ra'uk paipair. Yesus na'aheni, "Mam lernohe Ya'u." Enime'ede Lewi namriri lernohe Yesus.

¹⁵ Ka nalo'ol Lewi lariyala Yesus noro Nin man lernohe pakunohi rala'a nina nakar, ra'ak. Man ra'uk paipairi noro 'man hi'i dohohala' nammori raikoro wuku roro Yesus noro Nin man lernohe pakunohi, la ra'ak wewerre ono ri nammori lernohiyedi Yesus me'e. ¹⁶ Meser Horok Lap nano muku Parisi ida woro'o mai do'on Yesus na'akwuku noro man ra'uk paipair noro 'man hi'i dohohala' enihe. Hi ra'ukani Yesus Nina man lernohe pakunohi enihe ra'aheni, "Hi'ihopenia minim Meser

* 1:44 Po'onala Im. 14:2-32. Honoi kanani onne namwali manu woro'o naisa orpopo'o.

eni ra'ak wewerre noro man ra'uk paipair roro man hi'i dohohala enihe?"

¹⁷ Yesus dederne rira na'ukankani oneni, de An walha na'ahenia, "Ma kan apinha ka nanoin ma na'inafin. Man apinha mehe nanoin ma na'inafin. Ka'u mai apolu ri man hi'i ha ma namlolo mamani, maa Ya'u mai apolu ri man hi'i dohohala."

Ri na'ukani Yesus alhi'ihopenia ka na'aluli kemen ka ra'ak romun?
(Mat. 9:14-17; Luk. 5:33-39)

¹⁸ Ler ida Yohanis man ulutada ri nin man lernohi ida woro'o roro Parisi enihe mahanoro ra'aluli kemen ka ra'ak romun. Ende rin mai na'ukani Yesus, "Hi'ihopenia Yohanis nina man lernohi enihe roro Parisi enihe lernohi Yahudi nina holoor halauk, de ka ra'ak romun, maa Onuma man lernohi enihe kae?"

¹⁹ Yesus walha na'ahenia, "Ik min hohoo, popolu lalariyala enihe ka ra'ak romun? Ka! Mo'oni man ho eni nornore makun, hi ra'ak romun mamani! ²⁰ Enimaa rakan orekiyedi ri namehin mai rala man ho eni nano hi leken kalarne nanumene hi ra'aluli kemen ka ra'ak."

²¹ Ri kan tapil nainair lo'olo'ol nodi tapi a'un worworu, kalo'o tapi a'un rodi tatapil onne hi'i riki nainair onne eren lalapa. ²² Namnenehe onne ri ka nadedem nala anggur worworu halle sak ulik lo'olo'ole, kalo'o anggur worworu eni hi'i sak ulik lo'olo'ole napriki de anggur noro sak ulik yakedi, kar nair me'e. Maa ri nadedem nala anggur worworu halle sak ulik worworu."

(Ai nodi wanakunu naho'ok eniyeni leke nounaku hi yono lernohi wanakuku nonolu eni, maa lernohi Makromod Lalap Nina wanakuku worworu eni.)

Yesus nodi molollo Yahudi nina Lere Alam Renren Warwarna
(Mat. 12:1-8; Luk. 6:1-5)

²³ Ler ida, Yahudi nin Alam Renren Warwarna, Yesus noro Nin man lernohi pakunohi enihe rala'a lolo gandum kirna ida. Maie ne, man lernohi pakunohi enihe reku gandum.

²⁴ Ri Parisi ida woro'o ma aile lolo onne do'odo'on, de ra'ukaniyale, "Hi'ihopenia Onuma man lernohi pakunohi enihe larlewenedi iknik agame nina holoor halauk me'e?" Hi ra'ukani heheni ono hir

pene'ek reku gandum onne namwali honowok man luli hi'i lolo Alam Renren Warwarna.

²⁵⁻²⁶ Yesus walhe na'ahenia, "Lo'o mi kam lesala inhawa ik upud Daud hihi'i lere ai noro nina kalla wali ra'alehe hanana'an de ramlara me'e! Lere onne Abyatar namwali Makromod Lalap Nina imam man kulu narehi. Daud laa Tenda ma namwali Makromod Lalap Nin miminlole raram na'an roti man luli ra'an ono rodi hoikani Makromod Lalap. Makromod Lalap Nin holoor halauk hurinohi imam mehe ra'an roti onne, ri namehin ka. Maa Daud nala roti ha'ar nina muku ra'an haenhi, ono Daud nauroin nahenia Makromod Lalap naramyaka ri mormori narehi Ai naramyaka Nina holoor halauk onneni. ²⁷ Alam Renren Warwarna nin holoor halauk eni peni ra'akene leke paku ri mormori, ka nahenia hi'i ri mormoriyana leke derne rakani Alam Renren Warwarna nin holoor halauk eni. ²⁸ Ya'u, ma namwali Ri Mormori Anan, odi molollo hopon rin hi'i ha wo'ira Alam Renren Warwarna."

3

Yesus hi'i wa'an mo'oni ida Alam Renren Warwarna
(Mat. 12:9-14; Luk. 6:6-11)

¹ Lere namehin Yesus wali wali'ur laa Yahudi nina kerei raram. Lae ne, holikuku mo'oni ida liman wali makiyedi.

² Lere onne Parisi ida woro'o aile lolo onne maha ranoin Yesus Nina sale, leke hir kele la kalake. Hir kokolole ke'ede, lo'o An hi'i wa'an mo'oni man liman wali maki eni Alam Renren Warwarneni, ee ka. ³ Yesus ne'el mo'oni man liman maki onne na'ahenia, "Mai mamriryedi heri kalarna."

⁴ An maiyedi kalarie ne, Yesus na'ukani Parisi man aile lolo onnenihe na'ahenia, "Iknik holoor halauk hurinohi ika hi'i inhawa Alam Renren Warwarna? Hi'i ha wawa'an, ee hi'i ha yakyake? Hi'i ri man apinha wa'an, ee reden ri?"

Maa, hi na'akeme ka ra'oho ono ka rauroin walha me'e. ⁵ Yesus nodi oi mahu po'on waliwali la na'ahan haenhi ono Ai nauroin ri enihe ra'uluwaku kekerhe la honorok akin kiki'il. Enime'ede Ai ne'el ri man liman maki eni na'ahenia, "Ma'aloleledi o limmu." Ri onne na'aloleledi

liman, idewe liman wa'anedie. ⁶ Ende me'e'eni me'ede, ri Parisi enihe ramhara kerei korowuku ra'ukwuku roro ri woro'o wokelu man kuku leu Herodes leke ranoin kalla man wa'an resne Yesus.

Yesus hi'i wa'an ri nammori oir lap Galilea arkan

⁷ Enime'ede Yesus noro Nina man lernohi pakunohi ramhara leke onne laa oir lap Galilea. Lere onne ri nammori nano Galilea lernohi haenhi. ⁸ Yesus naran pe'eredi me'e, de rin maiyedi nano kota Yerusalem wali karanna, Yudea, noro Idumea. Heruwali mai nano oir wauwau Yordan wali kimur, la heruwali mai nano Tirus noro Sidon wali ra'i. Hi na'akeme mai Yesus ono hir dernedi Ainina hini'i rahu me'e.

⁹ Ri nammori rehi mai lupurale, de Yesus hopon Nin man lernohi pakunohi enihe ra'akene korkoro ida leke yon heri rahu onne rokul Ai laa oir lap raram. Heri onne luplupurale ono ¹⁰ An hi'i wa'enedi ri nammori me'e. Lolo heri onne raram ri man apinha noro ma nakni'ir nammori hi ida ma nokul ida laa kalari leke tukulala Nin rain.

¹¹ Lere onne lo'o hayakyaka man huhu'urle ri raramne enihe do'on Yesus, ri onnenihe ne'e namhene laa Yesus kalarna awikorno wakau na'ahenia, "O penia Makromod Lalap Ananne."

¹² Maa An kawala hayakyak onnenihe na'aheni, "Yono konohi ri Ya'u eni inhoi."

Yesus nili ri idaweli woro'o leke lernohi Ai
(*Mat. 10:1-4; Luk. 6:12-16*)

¹³ Yesus namhara oir lapa arkanne wak- iha'a wo'or ida napolu ri man Ai raram nodie. Ri onnenihe mai ne, ¹⁴ An kikan ri idaweli woro'o nano hi ramwali Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an enihe. Ai na'ahenia, "Ya'u nili mi leke lernohi Ya'u, leke mi maderre madaul I Lir'u laa ri mormori," ¹⁵ la Ya ala molollo mi mohi hayakyaka."

¹⁶ Ri idaweli woro'o enihe naran me'eni: Simon (Yesus waki naran Petrus haenhi),

¹⁷ Yakobus noro mo'oniwalla Yohanis, Zebedeus ananhe. (Yesus waki hi naran 'Boanerges' haenhi. Naran

onne napa'ahne, 'rir morimori naisa ilak waslene'.)

¹⁸ Andreas,

Pilipus,

Bartolomeus,

Matius,

Tomas,

Yakobus (Alfeus anan),

Tadeus,

Simon (nano muku Zelot),*

¹⁹ la Yudas (ma na'olu Yesus).

Meser Horok Lape ra'aheni Hayakyak Makromon huhu'urle Yesus raramne
(*Mat. 12:22-32; Luk. 11:14-23, 12:10*)

²⁰ Horu ne, An wali laa nakar miminle, la ri nammori mai wali'ur penia Ai noro Nina man lernohi pakunohi ra'alehe leken ra'ak romun. ²¹ Ainina nakar raram derne lira anna na'ahenia, "Yesus ka na'ak, de lo'o Ai honorok akin ka namlolo me'e," penia walinhe lar polu.

²² Meser Horok Lap enihe rano Yerusalem mai ra'aheni, "Beelzebul ma namwali Hayakyak Makromon eni hu'uredi raramne me'e, de nala molollo Ai nohi hayayaka nano ri raramne."

²³ Enpenia Yesus napolu heri mai mene nala wanakunu naho'ok ida woro'o. Ai na'ukaniyala hi na'ahenia, "Hi'ihewi hayakyak ida nohi hayakyaka namehin?"

²⁴ Lo'o hair ida napye'er namwali muku ida woro'o, la ida ma kan derne ida, hair onne lo'o keperedi. ²⁵ Lo'o meheromo

ida man holi iw'iwar wo'owo'or noro ida ka namwali haida, maa keperedi.

²⁶ Namnenehe Hayakyak Makromon nina ma nodi molollo. Lo'o ida ma na'okul ida, molollo onne lo'o moluloinedi. ²⁷ Lo'o rin paeku laa ornakar ma naruri ida nina nakar namna'a hahaa, maa ai kan kele wuku ma naruri onne makun, ka namwali nala nin hahaa.

²⁸ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Makromod Lalap na'ohu nahala ri nin dohohale noro wanakunu ma na'ihoru na'idaru na'akeme,† ²⁹ maa inhoi ma na'ihoru na'idaru Roh Kudus, Makromod Lalap ka na'ohu nahala nin dohohala onne laa ewi-ewi." ³⁰ Yesus na'aheni heheni ono ri na'ahenia, "Hayakyaka hu'ur Ai raramne."

* **3:18** Muku Zelot onne ramhene noho Roma nodi molollo Israel. † **3:28** Ee, wanakunu na'akeme 'ma na'ihoru na'idaru Makromod Lalap'.

Yesus inna noro walinhe
(*Mat. 12:46-50; Luk. 8:19-21*)

³¹ Ende Yesus inna noro mo'oniwalinhe mai. Hir lapan paharne, la hopon ri lan polu Yesus. ³² Lere onne ri nammori raikoro lolowewer Yesus. Hir konohie ra'aheni, "Papee, O inum noro mo'oniwallumhe aile paharne. Hir maha ranoin Papa."

³³ Enine An walha na'ahenia, "Yi in'u inhoi? I mo'oniwal'uhe inhoi?" ³⁴ Enime'ede An po'onala ma naikoro lolo herne waliwali na'aheni, "E'eni penia Yi in'u la I mo'oniwal'uhe. ³⁵ Ri man derne rakani Makromod Lalap Nina panaeku, onne penia Yi In'u, I nar'u, la I mo'onwal'u."

4

Yesus loikaru wanakunu naho'ok man pekir ariyono
(*Mat. 13:1-17; Luk. 8:4-10*)

¹ Ler ida Yesus wakuku wali'ur lolo oir lap Galilea arkan. Ri nammori mai lupurale, de An ha'a korkoro ida man palpali lolo onne, naikoro wawanne mene wakuku heri lape man aile lolo onne. ² Ai nodi wanakunu naho'ok leke wakuku panaeku nammori heri onne, la lolo Nin wanakuku Ai na'aheni, ³ "Makaniyala! Ler ida ri man howok kirna nodi wini hawonne lan wahaire. ⁴ An wahair ne, wini heruwali nadiyaur kalla wawan. Ende manu liwliwar mai na'an moumouwedi. ⁵ Heruwali nadiyaur elimo'o wakwaku. Memen pelek mori ono elimo'o tarana mehe, ⁶ maa rakan lere ulu, lupun napro'ukedi ono ka na'a'ar. ⁷ Wini namehin nadiyaur ruri roke raram, mori maa ruri roke eren lolode, elewesnedi de ka na'ihhi. ⁸ Wini ma nadiyaur elimo'o man meur onne mori wawa'enedi. Ende dipi woi nammori, de lernala rewen welikelu, welineme, rakan rahu rehi."

⁹ An loikaru panaeku onne horu, Ai na'aheni, "Lo'o mi kilinum aile, makaniyala wawa'an!"

¹⁰ Yesus memehedi onnida ne, ri man dernedi Ainin wanakuku eni roro ri idaweli woro'o man lernohi pakunohi enihe mai ra'ukani Ai na'ahenia, "Wanakunu naho'ok man Papa loikaruwedi me'eni nin panaeku inhawe?" ¹¹ An

konohi hi na'ahenia, "Makromod Lalap nala woroin mi leke mauroin hi'ihewi Ai nodi molollo ri mormori, maa rakan lere eniyeni mene ri mormori nauroin panaeku onne. Enimaa Yo odi wanakunu naho'ok wakuku ri ma kan peinohi Makromod Lalap Nin wanakuku wanayo'o leke,

¹² 'Hir do'odo'on, maa ka rauroin inhawa namwali. Hi rakani mamani, maa ka rauroin panaeku ida. Eni namwali leke yon hir wali wali'ur mai Makromod Lalap de Ai na'ohu nahala hirira dohohale.' " *

Yesus napa'aha wanakunu ma na'ono ri man wahair wini hawono
(*Mat. 13:18-23; Luk. 8:11-15*)

¹³ Enine Ai na'aheni, "Lo'o mi ka mauroin wanakunu naho'ok eniyeni, hi'ihewi leke mauroin wanakunu naho'ok namehin? ¹⁴ Man wahair wini hawonne onneni naise ri ma naderre nadaul Makromod Lalap Lirna Wawan. ¹⁵ Wini ma nadiyaur kalle molmolo ri mormori man akin naise elimo'o kekerhe, de lere hir derne Makromod Lalap Lirna Wawan eni, Hayakyak Makromon mai naledi nano hi akin. ¹⁶ Wini ma nadiyaur elimo'o wakwaku eni, naise ri man derne Makromod Lalap Lirna Wawan, la kokale noro wawa'an, ¹⁷ maa lirna onne ka na'a'ar hi akin, de ka nalo'ol moluwedi. Lere hir nehule ew'ewek kawkawe ono derne rakani Lirna onne, hir waliyedi kili'urnne. ¹⁸ Wini ma nadiyaur ruri roke raram naise ri man dernedi Makromod Lalap Lirna Wawan eni, ¹⁹ maa pelek akin tana, la akin ni'ik kanaru noho wawan mamani. Akin ma ni'ik mouwedi noho wawan nin ha rahu eni penia namwali ruri roke man ewek kawala Lirneni. Ende wini onne kan woi. ²⁰ Enimaa, wini ma nadiyaur elimo'o man meur na'ono ri man derne Makromod Lalap Lirna Wawan la kokala wawa'an, penia na'ili nadai ihin ennen nammori, de heruwali lernala rewen welikelu, heruwali lernala rewen welineme, la heruwali lernala rewen rahu."

Inhoi ma nauroin Makromod Lalap Lirna La'an, yono suwarale akin
(*Luk. 8:16-18*)

* 4:12 Yes. 6:9-10

²¹ Onne horu Yesus na'ukani wali'ur, “Nadedem ri lokon wadu nodi ra'u lapa honow, ee nala loile leu leherne? Ka menee! Lo'o rala loile wadu onno man kulu leke ropo waliwali. ²² Inhawe man suwsuwar lere eniyeni, hari mouwedi lere man mai. ²³ Ende mi kilinum aile, derne makaniyala!”

²⁴ An wakunu wali'ur na'ahenia, “Loi honorok wawa'an inhawa man mim dederne eniyeni! Hono'ok mim nanair modi ho'ok kail ri namehin, Makromod Lalap lo'o nairre nodi ho'ok kail mi wali'ur, la lo'o narehi makun. ²⁵ Ri ma nauroin AINU'u wanakuku wa'an tarana me'e, lo'o ra'uwali woroin narehi nalewen makun, maa ri ma kan peinohi AINU'u wanakuku, nina woroin tarana man aile lo'o rala wali'uredi.”

Ik ka kauroin hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo, maa Nin molollo onne aile kokkoo

(Mat. 13:31-34; Luk. 13:18-19)

²⁶ Yesus na'ikar na'uwali Nina panaeku wali'ur, “Lere Makromod Lalap nodi molollo ri mormori naho'ok naise ri man pekir ariyono wini hawonne. ²⁷ A'alam ai namkuru, lelere namaka, ka nauroin nahenia wini hawonne mori eren lalapa. Wini mormorna, ai me'e ne ka nauroin. ²⁸ Elimo'o mehen hi'i wini hawonne mori, dedesne lollo, horu kaki, horu woi la na'ihahi hehen nanumene napro'uk. ²⁹ Woin onne napro'ukedi ne, ai nodi kuri rosu, ono rakanedi lere alam ra'ili radai me'e.”*

Makromod Lalap Nin molollo naho'ok noro au manu waku ida man mori eren lalapa narehiyedi au or'oriyana namehin

(Mat. 13:31-34; Luk. 13:18-19)

³⁰ Yesus na'ukani wali'ur, “I kodi inhawa wanakunu leke ka'amou ka'arope hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori? ³¹ Nina molollo eni molmolo wini man tutusiyana wake'e naise wini au manu waku ida ri nala loile elimo'o eni. Kade wini onne tutusiyana, ³² maa moriyedi eren lalapa narehi au or'oriyana man minwuku lolo onneni. Hinan hanan nammori, de manu merwui mai kaile, hi'i rira wonne nahirei kakan.”

³³ Ende Yesus loikaru Horok Lap Lirna La'an ri nodi wanakunu naho'ok naise onneni namnenehe rira woroin. ³⁴ Yesus nodi wanakunu naho'ok mamani leke wakuku heri onneni. Maa, Ai noro Nina man lernohi pakunohi enihe mehe minwuku nanumene Ai na'amou na'aropedi Nina wanakunu eni.

Yesus na'alina kahi anna

(Mat. 8:23-27; Luk. 8:22-25)

³⁵ Lere onne, lere helem me'e, de Yesus naka'uk Nina man lernohi pakunohi na'ahenia, “Mai ika ha'a korkore hopol laa oir lapa wali enne.” ³⁶ Enime'ede hir hoikaruwedi heri rahu onnenihe la ha'a rir korkoro, la roro korkoro namehin ra'alono hopol me'e. ³⁷⁻³⁸ Hopol ne, Yesus nodi luni, de namkuru mahal lolo korkoro li'ur. Rakan heleen hir lernala kahi anna lapa. Eih! Kili'uru kalari wawarhe mamani! Man lernohi Yesus lari laa ramaka Ai, “Papa Meser, mamakedi nanu, kalo'o ika keper lolo eni me'e.”

³⁹ Kame'ede Yesus namaka komdere na'ahenia, “Kahi anna o, mamlinedi here.” Idewe kahi anna namlina namkaiyedi. ⁴⁰ Enine Ai na'ukaniyalaha na'ahenia, “Alhi'ihopenia mi akim tana rehie? Mi akim ka naili'il Maya'u makune?”

⁴¹ Enime'ede hi eren ramkaka'uk, ida ma na'ukani ida na'ahenia, “Leher eni inhoi, penia kahi anna lapa derne nakani Aie?”

5

Yesus nohiyedi hayakyak man minle ri raram

(Mat. 8:28-34; Luk. 8:26-39)

¹⁻³ Yesus noro man lernohi pakunohi enihe rakanedi oir lap Galilea wali enne lolo leke Gerasa ne, hi pakromnala mo'oni ida man hayakyaka huhu'urle raram. Ai nadedem holi ku'il-ku'il man aile makileke. Ai onne naruri rehi, de ri nodi rantan wuku me'ene, kan yadi. ⁴ Lere romromo hi rodi rantan wuku liman ein, maa ma na'iseri eni hi'i rohuwedi, ri kan rehinale wake'e. ⁵ Lelere a'alam an wakaukau mamani, nala waku nodi kuku tehtehe kemen.

⁶ An po'on Yesus lolo ko'u makun, an larlari la awikorno Yesus kalarna,

* **4:29** Lolo noho Israel man howok kirna radedem rosu gandum me aliwerhe lollo nanumene reku woin.

ono hayakyaka man huhu'ur raramne nauroidi Yesus me'e. ⁷⁻⁸ Yesus hopon hayakyak onne na'ahenia, "Hayakyak o, mamharedi ri eni raram here!"

Hayakyak onneni wakau naruri na'ahenia, "Yesus, Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen Anan O! Num panaeku inhawa noro maya'u? Yon hi'i apinpinha maya'u."

⁹ Yesus na'ukaniyale, "O naram inhoi?"

An walhe na'ahenia, "I naran 'Legiun,' ono mayai eniyenihe riwriwan rahrahu."

¹⁰ Hi rapanak Yesus rewen wo'irha ra'aheni, "Yono mohi yai mamhara leke eniyeni."

¹¹ Lere onne me'ede, wawi ukun aile maha ranoin ya'an lolo wo'or leren kan ko'uwala. ¹² Hayakyak onnenihe rapanak Ai na'ahenia, "Hopon mayai laa hu'urle wawi onnenihe raramne." ¹³ Yesus hurinohi hi rala'a. Idewe ne, hayakyak onnenihe lar hu'urle wawi onne raram. Oih! Wawi lo'o riwan woro'o rapaililili lolo wo'or leren idewe laa oir lap Galilea raram, de maki mouwedi.

¹⁴ Enime'ede man wa'an wawi onnenihe wali lari laa leke raram raderre radaul Yesus Nin hini'i eni, penia ri na'akeme lari lar do'on inhawa ma namwaliyedi eni. ¹⁵⁻¹⁷ Hir lae ne, lupurala Yesus noro mo'oni man wa'anedi me'e onne. Hir po'one, mo'oni onne naikokoro, ka na'oho, naspolo rainedi me'e. Enla ri man idedi do'on Yesus, mahanoro konohi heri onnenihe na'ahenia, "Idedi ai lam po'on Yesus nohiyedi hayakyaka manin mo'oni onne raramne. Enla hayakyaka onnenihe lar hu'ur wawi ma aile wo'or leren raramne. Idewe ne, wawi onnenihe lari laa oir lapa raram, de maki mouwedi." Ende na'akeme ramka'uk, rapanakala Yesus na'ahenia, "Pape, wa'an rehi Papa laa onno namehin here!"

¹⁸ Kame'ede An ha'a laa korkoro wawan wali'ur, mo'oni man idedi hayakyaka huhu'urle raramneni mai napanak Yesus, "Pape, ya'u lernohi haenhi."

¹⁹ Enimaa, Yesus namhene. Ai na'ahenia, "O mala'a here! Lam do'on o wallumhe konohi hi na'ahenia, 'Makromod naramyaka ya'u, de hi'i wa'anedi ya'u me'e.' " ²⁰ Ende mo'oni onne kuli kuli leke idaweli lolo noho ma naran Dekapolis

kukunohi inhawa man Yesus hi'i ai kemen. Enpenia na'akeme man derne polletilu.

Yesus hi'i wa'an maeke ida nina apinaha la na'amori Yairus anan maekana (Mat. 9:18-26; Luk. 8:40-56)

²¹ Yesus hopol wali'ur laa oir lap Galilea wali. An rakan ne, ri nammori mai lupurale lolo oir lap arkanne. ²² Kan maha ne, uluwakun Yahudi rir kerei ida naran Yairus mai oir lapa arkan onneni. An do'onedi Yesus ne, lan awikorno Yesus kalarna. ²³ Ai napanak an'anhedi na'ahenia, "Papee, ya an'u maekane nin kini'ir werek wake'e, na'akeki maki me'e. Papa laa roulale leke wa'an. Alkalo'o ka noro ika me'e." ²⁴ Enime'ede Yesus noro Yairus ra'alono rala'a.

Ri nammori lernohi la lupurale lolo waliwali. ²⁵ Maeke ida man lernohi nina apinaha rare wau anna idaweli woro'o me'e. ²⁶ Ainin apinaha werek wake'e penia ai na'ahoruwedi kupan rahu ono nale ma na'inapin nammori me'e, maa nin apinhe kan wa'ane, eren wewerek. ²⁷⁻²⁸ An derne Yesus eni penia hi'i wa'anedi ri nammori me'e, de ai nahehe na'urani lolo Yesus kili'urne, ono ainina panaeku nahenia lo'o tukulala Yesus Nina rain ke'e de nin apinaha wa'anedi me'e. ²⁹ Ende an tukuledi Yesus Nina raine eni ne, idewe ai nauroidi nina apinaha wa'anedi me'e.

³⁰ An tukuledi Nina raine me'e ne, Yesus nauroidi nahenia Nina ke'eke'el an'anche tarana namharedi raramne me'e, de An wali kili'urne na'ukani, "Inhoi man tukul Ainu'u raine?"

³¹ Enine man lernohi pakunohi ra'aheni, "Eih! Papa mehen do'on ri rahu eni, rasessese, de ai kam do'on inhoi man tukul Pape." ³² Enimaa Yesus koklolo waliwali nanoin inhoi man tukule. ³³ Ri maeke onneni nauroidi ha ma namwali kemen eni, de nodi kemen ma narururu mai nalwali yawa Yesus kalarna konohi inhawa ma namwali ai kemen eni. ³⁴ Horu ne, Yesus na'aheni, "Ya an'u, o akin naili'il Maya'u, de num apinaha wa'anedi me'e, mala'a wawa'anedi."

³⁵ Yesus wakunkunu ne, hophopon wah-wahan nano uluwakun kerei Yairus nina nakar mai konohi Yairus na'ahenia, "Pape, tatana maekane aran horuwedi me'e, de yono ma'o'o Pap Meser me'e."

³⁶ Enimaa Yesus kan peinohi rira wanakunu onne, de Ai ne'el Yairus na'ahenia, "Yono mamka'uk, maa akim naili'il Maya'u mehe!"

³⁷ Ende Yesus nala'a me'e, la namhene rin lernohie kokoko Petrus, Yakobus noro mo'oniwalla Yohanis. ³⁸ Hir rakanedi Yairus nina nakar ne, Yesus do'on heri rusu arra wake'e la derne kananhi dududum. ³⁹ An laa romleher na'ukani hi na'ahenia, "Alhi'ihopenia mim arra la mahere? Tataneni kan maki, maa namkukuru." ⁴⁰ Man penpenu onne ralau Yesus.

Enime'ede An hopon heri onne laa mouwedi paharne. Enla Ai noro tatana onne inna aman noro ri wokelu man lernohi pakunohi laa tatana onne nina kamar. ⁴¹ An roulle tatana liman na'aheni, "Talita kum!" Napa'ahne, "Inaye, makedi!" ⁴² Idewe inai onne namaka, nala'ala'a. Nina anna idaweli woro'o me'e. Ri man aile kamar onne do'on ha ma namwali eni polletilu.

⁴³ Enla Yesus nala konomdere hi na'ahenia, "Yono wakunu ha eniyeni ri." Enla An hopon inna aman na'ahenia, "Mala hanana'an tarana na'an."

6

Manin Nazaret ra'okuledi Yesus (Mat. 13:53-58; Luk. 4:16-30)

¹ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe ramhara lolo onne (Kapernaum) wali wali'ur laa Nina leke Nazaret. ² Enla rakan Yahudi nina Alam Renren Warwarna, An laa rira kerei wakuku.

Ri nammori derne Nina wanakuku eni polletilu, ra'aheni, "Ri eni lernala panaeku na'akemeni nano ewi? An lernala woroin eni nano ewi penia Ai nauroin hi'i tanada ri kan dodo'onkala makun?" ³ Ida ma na'ukani ida, "Namlolo, ka? Ai onne namwali tukan aue? Inna Maria, la mo'oniwalinhe Yakobus, Yoses, Yudas, noro Simon? Narnhe aile mai eni, haenhi." Enpenia hi ramhene derne rakani Ai.

⁴ Enine Yesus na'aheni, "Nadedem rin horhawa nabi lolo ewi-ewi, maa mai lolo nina lekloi ai lodon walinhe noro nakar raram memen ka rahiyene arore." ⁵ Ende lolo onne Ai kan hi'i ha man ri kan do'onala makun nammori, kokoko roulle ri ida

woro'o liman hi'i wa'an. ⁶ An hehel rehi hi akin ka naili'ile.

Yesus hopon Nin ri idaweli woro'o laa loikaru Lirna Wawa'an ri (Mat. 10:5-15; Luk. 9:1-9)

Ai namhara nano Nazaret laa wakuku ri ma aile leke-leke lolo onne. ⁷ Enla Ai napolu Nin ri idaweli woro'o man lernohi pakunohi enihe, hopon hi wororo'o laa leke-leke lolo onne, la Ai nala molollo hi rohi hayakyaka. ⁸ An nou hi na'ahenia, "Mala'a, maa yono modi haida-haida, oir wa'alehere, kupan, me rou soke. ⁹ Modi au ke'ke'en, pakpak ei, maa yon modi nainair herherre. ¹⁰ Mim laa onnida, nakar ida kokaledi mi, mamkene lolo onne hehen nanumene mi mamhara leke onne. ¹¹ Enimaa, mim laa onno namehin lo'o ri namhene kokala mi, mamharedi lolo onne. Mamharedi ne, disnedi elimo'o hapu man aile mi eium raram, leke namwali tanada hi nahenia mi ka modi yodiwara ida hi me'e."

¹² An wakunu horu ne, hir laa loikaru Makromod Lirna ri, leke herredi rir morimori ma ka namlolo eni, la derne rakani Makromod Lalap Lirna Wawan eni. ¹³ Hi rohi hayakyaka nammori nano ri raram, rala wuru sapu ma nakni'ir, la hi'i wa'anedie.

Ri nesne Yohanis man ulutada eni (Mat. 14:1-12; Luk. 9:7-9)

¹⁴ Enime'ede rai Herodes dervedi wanakunu ma na'ono Yesus Nina hini'i wewheni, ono Yesus naran pe'er wake'edi me'e. Ri heruwali ra'aheni Ai onne Yohanis ma nodi oir ulutada ri, mori wali'uredi me'e, penia Nina molollo aile hi'i tanada ri kan do'onala makun, ¹⁵ maa ri namehin ra'aheni Ai onne, Elia. Ri namehin ra'aheni wali'ur Ai onne nabi ma nodi Makromod Lalap Lirna Wawan nonolu eni.

¹⁶ Ende Herodes derne panaeku onneni an kernala na'ahenia, "Ka! E'eni, Yohanis man nonolu ya'u hopon peku uluwakun eni. Ai peni mori wali'uredi me'e."

¹⁷ An wakunu heheni ono lere nonolu an hopon ri lan kele Yohanis rodi laa bui raram. Yohanis eni tumdesne mamani ono an ho'edi noro mo'oniwalla Pili-pus hono naran Herodias. ¹⁸ Ler onne Yohanis ne'el Herodes na'ahenia, "Om lar-lewenedi Makromod Lalap Nina keneri

hono'ok me'e, ono o moro mo'oniwallum hono Herodias ho.”

¹⁹ Enpenia Herodias nala panaeku wo'ira loiyedi akin, de nahehe nanoin kalla nesne Yohanis. ²⁰ Maa, rai Herodes kawkawala hono leke yono nesne Yohanis, ono ai nauroin Yohanis ri man akin moumou dewdewe, la namwali ri molololo Makromod Lalap kalarna haenhi, de horhawe. Herodes hopon ri lan kele Yohanis wuku rodi laa bui raram, la radiyaka wawa'an leke yono rin hi'i suse. Lere romromo ne, rai Herodes hopon rala Yohanis mai paharne, leke woro'ohe wakunu ono Herodes nina suk nakanie, kade nin wanakunu onne hi'i Herodes akin ka namkene.

²¹ Kame'ede rakan Herodes nin lere alam momori mene Herodias lernala leken pahaharin nesne Yohanis. Lere onne rai Herodes hi'i yapi lapa. Lariyala nina muku uluwakun ma nodi molollo noro uluwakun-uluwakun ke'urauk, roro leleher lapa Galilea mai. ²²⁻²³ Enpenia lere onne Herodias nahehe paipudi hono lolo yapi, de hopon anan maekane lan waur heri onne kalarna. An waur ma'aruru, de rai Herodes nala lira nahenia turanne, “O mapanak inhawa, ya ala ki o, kade leke a'un wali ya ala ki o.”

²⁴ Enime'ede an laa na'ukani inna na'ahenia, “Mame, ya apanak inhawa?”

Inna walhe na'ahenia, “Laa mapanak Yohanis uluwakun.”

²⁵ Idewe ne, an laa napanak na'ahenia, “Pape, ya apanak lere eni me'ede, mala Yohanis uluwakun loile ra'u lape mala maya'u.”

²⁶ Herodes derne napanak onneni akin woiredi. Enimaa na'okul hehewi ho'o, ono an loiyedi lira hopo popolu lalariyala enihe kalarna me'e. ²⁷ Ende ne'e namhene hopon nin ri laa bui raram peku Yohanis uluwakun nodi mai. An peku Yohanis uluwakun horu, ²⁸ nodi mai nala kani maekana onneni. Horue ne, nodi laa inna.

²⁹ Kame'ede Yohanis nina man lernohipakunohi derne ha onne, hir laa rala Yohanis ihin kemen rodi loile ku'il ida ma namwali lunne raram.

Yesus nala hanana'an ri riwan wolima ra'an
(Mat. 14:13-21; Luk. 9:10-17; Yoh. 6:1-13)

³⁰ Yesus Nina hophopon man laa raderre radauledi Lirna Wawa'an enihe wali mai roro Yesus pakromo wuku wali'ur, leke loikaru rira nala'la'a lirna la'an. ³¹ Hir waliyedi ne, ri nammori mai mamani, de kar lernala leken ra'ak romun. Ende Yesus naka'uk hi, “Pap mie, mai kala'a onno ma namlina namkai, warnala tarana.”

³² Ende hir ha'a laa korkoro wawan hopol laa onnida man ri kan holie.

³³ Enimaa ri nammori po'on hi rala'a. Enime'ede ida man konohi ida na'ahenia, “Yesus hopoledi me'e. Mai ik lolo kalla ro kala'a halhala leke ik koluwedi Yesus la onno man hir lalaa eni.” ³⁴ Yesus rakanedi ro, An do'on heri rahu onneni ne, Ai raram penu rehi ono hi raisa pipduma ma na'alehe man hurie. Ende An min lolo onne, An wakuku Makromod Lalap Lirna Wawan nammori hi.

³⁵ Rakan lere na'akeki helem me'e, Yesus Nina man lernohipakunohi mai ra'ahenia, “Pape, lere helem me'e. Mai eni noho mamun, ³⁶ de wa'an rehi hopon heri rala'a here, leke lar weli hanana'an leke-leke man ranrani eni, ra'an.”

³⁷ Enimaa Yesus na'aheni, “Mi mehe mala hanana'an, hi ra'ane.”

Hir polletilu ra'ahenia, “Idei! Ainim kupan kan nokor lam weli roti hi na'akeme ra'an! Lo'o ik na'akeme howok rakan wollo ida mene ik lernala kupan* man nokor laa weli roti heri rahu eni ra'ane.”

³⁸ Ai na'ukani hi na'ahenia, “Roti aile, ka? Mim lam tolle ke'e.”

Ende hi lar tolle, wali mai konohi Yesus, “Roti kem wolima noro i'in kem woro'o mehe.”

³⁹ Kame'ede Yesus hopon heri onneniheraikoro penek wawanne, hi'i lopun-lopun.

⁴⁰ Lopun heruwali muku ri wellima, lopun heruwali ri rahu ida. ⁴¹ Enime'ede Yesus nala roti kem wolima noro i'in kem woro'o onne, niliha'a laa wawan napanak trimkasi Makromod Lalap. Horu, An a'un roti nala kanile Nin man lernohipakunohi enihe leke ha'ar heri ra'an. An uku i'in kem woro'o heri na'akeme ra'an

* **6:37** Wanakunu Yunani na'ahenia, “pere rahu woro'o”. Kupan onne namnenehe ri ida nina naiwe'el anna ida.

haenhi. ⁴² Ende heri na'akeme ra'an hehen nanumene pehur mouwedi.

⁴³ Horu ne, man lernohi pakunohi ra'ukwuku roti noro i'in ma narehi lunu idaweli woro'o penpenu. ⁴⁴ Lere onne aki mo'oni ma na'ak enihe mehe riwan wolima (maeke noro tatan'ukun kar aki makun).

*Yesus nala'ala'a lolo oir ulikn
(Mat. 14:22-33; Yoh. 6:16-21)*

⁴⁵ Hi ra'ak horu ne, An hopon Nin man lernohi pakunohi ha'a laa korkore hopol rolu laa leke Betsaida ma aile oir lapa wali. Enla An hopon heri onneni wali wali'ur laa rir lekloie. ⁴⁶ Hi rala'edi mene Yesus wakiha'a laa wo'or ida leke hi'i lir napanak Makromod Lalap.

⁴⁷ Alamedi me'e, korkoro man lernohi pakunohi haha'ale aiyedi oir lapa toro me'e, la Yesus memehedi lolo ro makun. ⁴⁸ An po'onala hi kar wainnala korkoro me'e onno kahi anne nammori rehi kukuwala hi. Ende rakan noho roropeni, Yesus nala'ala'a lolo oir ulikne mai wakuraniyedi rir korkoro eni me'e. ⁴⁹⁻⁵⁰ Ai na'akeki lewenedi rir korkoro mene hir do'on Ai nala'ala'a lolo oir ulikne. Hir do'on ne, hi ramka'uk rehi ono hir pene'ek hir do'on maki hamarane.

Ai ne'el hi, "Karkamedidi! E'eni Maya'u. Yono mamka'uk!" ⁵¹ An ha'a laa korkoro wawan, ideweni kahi anne namlinedi. Hir polletilu ra'aheni, "E'eni inhoi pe?"

⁵² Kade eni nanumene hir do'on Yesus nala roti tarana hi'i namwali nammori, maa hi ka rahinoroknala panaeku onne wake'e ono hi akin kerhe.

*Yesus rakan Genasaret hi'i wa'an man apinha
(Mat. 14:34-36)*

⁵³ Rakanedi oir lap Galilea wali ne, hir pali lolo her Genasaret. ⁵⁴ Paliyedi ne, hir kopur laa ro, la ri man aile lolo onne rahiyennaledi Yesus me'e, de ⁵⁵ hir lari laa leke-leke ma aile waliwali onnenihe wakau na'ahenia, "Yesus maiyedi me'e. Modi ma nakni'ir laa here!" Enime'ede hi rodi ma nakni'ir rala loile piki, rodi laa Yesus.

⁵⁶ Ende An laa ewi-ewi rin lernonohie, laa leke-leke, laa wo'or-wo'or, ri nodi

ma nakni'ir mai pasar leke rapanak An hi'i wa'ane. Ende hi rapanak rehrehle lewlewen leke Yesus hurinohi ma nakni'ir enihe tukulala Nin rain eni, kade rain honon me'e wa'an. Enla man tukul rainne na'akeme wa'an mouwedi.

7

*Panaeku ma namhara ri akin nodi mo'mo'ol mermeru
(Mat. 15:1-9)*

¹ Ler ida ri Parisi enihe roro meser Horok Lape ida woro'o rano Yerusalem mai pakromo noro Yesus. ² Hir do'on Nina man lernohi pakunohi enihe kar lernohi agame Yahudi nina holoor halauk man hopon ri nawanedi liman, mene na'ak. ³ Ri Parisi roro Yahudi namehin na'akeme rasala kerkerhe upun a'anne rira noho honolla ma na'ono rawana liman mouwedi mene ra'ak. ⁴ Enla inhawa hir weli pasar hi radedem rodi oir wuriyedi mene ra'an.* Onne kan mehe, maa hi rasala kerkerhe rira holoor halauk ma na'ono rawana ra'u noro ha man rodi hi'i ya'an yomun.

⁵ Enpenia ri Parisi roro meser Horok Lape enihe ra'ukani Yesus, "Alhi'ihopenia Numa man lernohi pakunohi kar lernohi ik upud a'ad rira holoor halauk de rawanedi liman mene ra'ake?"

⁶ Enine Yesus walhe na'ahenia, "Eih! Mi ri man kokme'e ramwali ri molololo mie! Nonolu eni Yesaya wakunu namlolo kokkoo, lere an wekel mi na'ahenia, 'Makromod Lalap na'aheni heheni, Ri onnenihe horhawa Ya'u rodi lirna mehe, maa akinhe ko'u wake'e Maya'u.

⁷ Hirira honoi kanani Maya'u kan min haida, ono hir nair ri mormori nina holoor halauk mehe la ra'aheni onne Ainu'u, maa ka namlolo.'*

⁸ Mim kenedi Makromod Lalap Nina keneri hono'ok la masala kerkerhe ri mormori nina. ⁹ Mi mauroin wawa'an ma'okul Makromod Lalap Nina keneri hono'ok leke mi masala ri mormori nina.

¹⁰ Musa loikaruwedi honopon me'e na'ahenia, 'Horhawe mi inum ammu.'

* **7:4** Ee, 'Enla lo'o hir laa pasar weli hanana'an wali mai nakar, hi radedem lernohi noho honolla ma na'ono rawana liman mene ra'an.' * **7:7** Yes. 29:13 * **7:10** Kel. 20:12, 21:17, Im. 20:9, Ul. 5:16

Enla, 'Inhoi warei yakyaka inna-aman, hukumesnedie.' * 11-12 Maa mim wakuku nahenia kan hi'i haida rin wakunu noro inna aman na'ahenia, 'Yono ya ala haida paku mi leke mim mori wawa'an, maa lo'o wa'an rehi ya ala hahaa rodi paku mi onne, odi laa hoikani Makromod Lalap.' 13 Ende mi ma'okuledi la larlewenedi Makromod Lalap Nina keneri hono'ok me'e, leke masala kerkerhe mi upun a'anhe rira noho honolla. Onne kan mehe, maa mim hi'i yaksala namehin nammori haenhi."

*Ha man hi'i rin morso
(Mat. 15:10-20)*

14 Horu, Yesus napolu wali'ur heri rahu onneni na'ahenia, "Derne makaniyala leke mauroin Ainu'u panaeku eniyeni: 15 Ha man laa ri raram kan hi'i rin morso, maa ha ma namhara nano ri akin penia hi'i rin morso. [16 Ende mi kilinum aile der-nala.]"†

17 An wakuku horu ne, Ai noro Nina man lernohi pakunohi hoikaruwedi heri onne rala'a romleher me'e. Hi ra'ukanie, "Wanakunu naho'ok idedi eni nina panaeku inhawe?"

18 Enine An walhe, "Alhi'ihopenia mi ka mauroin wanakunu onne makun? Hanana'an man ri na'an laa ri raram mehe, la kan hi'i rin morso. 19 Hanana'an man laa ri raram onne penia kan laa ri akin, maa lolo ri konoin mene namhara mai paharne." (Ende Yesus na'aheni hanana'an na'akeme wa'an, kan hi'i rin morso.)

20 Enine Yesus na'uwali wali'ur na'ahenia, "Ik honorok akin penia ma na'amo'ol na'ameru iknik mormori, 21 ono nano ri akin penia namhara panaeku yaka noro ha ma ka namlolo naise: lerpi'u lerwa'u, ramna'a, resne ri, 22 rakmanna ri nina hahaa, ka rauroin honoli, wukupoho ri, hi'i ha ma kan lolo ri honorok akin, kunu kehen ri, wakunu nano'onnyak ri, holi kukulu lalapa, noro hi'i ha ma naploo naplakar. 23 Panaeku wo'ira ma namhara ri irhun raramne eni penia hi'i rin morso."

† 7:16 Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali. ‡ 7:27 Wanakunu lirna 'tatan'ukun' wekel ri Yahudi, la wanakunu lirna 'ahue' naho'ok ri ma ka namwali Yahudi enihe.

*Maeke ma ka namwali Yahudi ida akin
naili'il Yesus
(Mat. 15:21-28)*

24 Horu, Yesus lolo Galilea laa onnida na'uranrani Tirus. An rakan nakar ida, Ai namhene ri nauroin nahenia An min lolo onne, maa Nina maimai onne ka nasin-uwar, de ri nammori mai.

25-26 Maeke ida derne Yesus aile ne, an mai wali kemen yawa Yesus kalarna na'aheni, "Ya apanak Papa hi'i wa'an ya an'u maekana, ono hayakyaka hu'uhuru raramne." Maeke onne ka namwali ri Yahudi, maa namhara leke Penisia, lolo noho Siria.

27 Enpenia Yesus na'aheni, "Ka nadedem rala tatan'ukun nin hanana'an sopol laa ahu, maa rala tatan'ukun ra'an nolu."‡

28 An walhe na'ahenia, "Kokkoo Makrom'u, maa ahu enihe peni ra'an tatan'ukun rir ha mo'o ma nadiyaur mei leherne haenhi."

29 Enime'ede Yesus na'aheni ai, "On-uma wanalhe ma'aruru, de mala'a wawa'enedi. Hayakyaka namharedi anum raram me'e." 30 An wali laa nakar po'onala ananne aile leu wawan namkuru karkaramedi la hayakyak onne kaale me'e.

Yesus hi'i wa'an ri man roho la hakuku

31 Yesus namhara nano onno ma na'urani Tirus nala'a laa ra'i lolala kota Sidon mene wali wali'ur laa karanna lolo Dekapolis (leke Idaweli) mai oir lap Galilea. 32 An rakan lolo onne, ri ida woro'o rodi mo'oni ida roho hakukuwedi mai rapanak Yesus loiyala liman leke wa'enedi.

33 Enime'ede Yesus ni'ik ri onne nahaledi heri eni. Hir memehedi nanumene nala liman ra'an loile ri onne kilinna ku'il woro'o enihe, mene sapruai aparne liman ra'ane nodi patal ri onne namalle, 34 la Yesus niliha'a laa wawan, warnedi enu, la na'aheni, "Epata". Napa'ahne, 'Mahinari here.' 35 Idewe kilinna nahinariyedi, namal mamaledi, la an derne wakunu wawa'enedi me'e.

36 Enla Yesus nouwala hi na'akeme na'ahenia, "Yono konohi ri ha ma namwali eniyeni." Yesus eren nonou hi, maa hir eren wakukunu laliwewer. 37 Ende man derne na'akeme polletilu, ra'aheni, "Ainin

hini'i wenewhe na'akeme ha wawa'an mamani. Man roho derne, man hakuku wakunu."

8

Yesus nala hanana'an ri riwan wo'akka ra'an

(Mat. 15:32-39)

¹ Nakawedi lere ida woro'edi ri nam-mori mai Yesus ho'o me'e. Maa, rira oir wa'aleher horu penia Yesus napolu Nina man lernohi pakunohi na'ahenia, ² "Ya'u raram penu heri eniyeni. Hir lernohi Ya'u lere wokelu me'e, la rira hanana'an horuwedi me'e. ³ Lo'o Ya'u hopon heri eni ramlarlara rala'a lo'o hir uma lolo kalla, ono heruwali ho'o ne holi ko'uwed." "

⁴ Man lernohi pakunohi ra'ahenia, "Meneni ika mai noho kili'urne, de lernala hanana'an ewi heri rahu eni ra'ane?"

⁵ Yesus na'ukani, "Mi modi roti kem wo'ira?"

Hir walhe, "Keme wo'ikku."

⁶ Kame'ede Yesus hopon heri rahu onne raikoredi nanumene nala roti onneni napanak trimkasi Makromod Lalap. Horu An a'un roti nala kani Nin man lernohi pakunohi leke ha'are, na'akeme ra'an. ⁷ Enla hirira i'in kemana ida woro'o aile haenhi. Ai napanak trimkasi Makromod Lalap la kani Nina man lernohi pakunohi leke ha'are ho'o, de ⁸ heri onne na'akeme ra'an pehur. Ra'ak horu, Nin ri enihe ra'ukwuku hanana'an rehin na'akeme lunu wo'ikku. ⁹ Ma na'ak mo'oni riwan wo'akka. Enla An hopon hi na'akeme wali laa nakar, ¹⁰ nanumene Ai noro Nina man lernohi pakunohi ha'a laa korkoro wawan hopol laa Dalmanuta.

Parisi enihe rapanak Yesus hi'i tanada man ri kan dodo'onнала makun

(Mat. 16:1-12)

¹¹ Ri Parisi ida woro'o mai leke rawalha lira noro Yesus. Hirira panaeku ken Ai de rapanak An hi'i tanadida nodi kunukunohi nahenia An mai nano a'am raram. ¹² Yesus heheledi la na'aheni, "Alhi'ihепенia ri ku eniyeni rapanak ya'u hi'i ha ri kan dodo'onale? Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ka'u hi'i haida-haida ri eniyeni do'on."

¹³ Horu ne, Yesus hoikaruwedi heri onne, la ha'a laa korkoro wawan hopol laa oir lapa wali.

¹⁴ Hir hopol ne, man lernohi pakunohi enihe hamlinuwedi rodi oir wa'aleher, la roti kem ida mehe aile korkoro wawan. ¹⁵ Yesus konohie na'ahenia, "Nakinemen ki mi! Herodes noro ri Parisi enihe rira wanakuku naise ragi rodi ralha'a taponne."

¹⁶ Enpenia man lernohi pakunohi ida ma na'ukani ida ra'aheni, "Alhi'ihепенia An wakunu heheni? Lo'o An wakunu heheni ono ika hamlinuwedi kodi roti harome."

¹⁷ Enine Yesus nauroinnaledi rira wanakunu me'e, de Ai na'ukani hi, "Hi'ihепенia mawalha lira ma'aheni, 'Ik hamlinuwedi kodi rotie?' Ya'u hehel rehi! Alhi'ihепенia mi honorok akim makiyedi?"

¹⁸ Hi'ihепенia mi makum aile, maa mi kam do'on, mi kilinum aile, maa mi kam derne? Lo'o mim hamlinuwedi ha ma namwali ¹⁹ lere Yo odi roti keme wolima ha'ar leke ri riwan wolima ra'ane? Emene rehin mim loiwuku lunu penpenu wo'ire?"

Hir walha, "Lunu idaweli woro'o, Pape."

²⁰ Yesus na'ukani hi wali'ur, "Lo'o mim hamlinuwedi lere Yo odi roti keme wo'ikku ala ri riwan wo'akka leke ra'ane? Emene rehin mim loiwuku lunu lapa wo'ira?"

Hir walha ra'ahenia, "Lunu lapa wo'ikku, Pape."

²¹ Yesus na'ukani hi wali'ur na'ahenia, "Hi'ihепенia mi ka mauroin makun?"

Yesus hi'i wa'an ri ma makan tokedi

²² Yesus noro Nina man lernohi pakunohi rakan Betsaida, ri nodi mo'oni ida man makan tokedi mai Yesus. Man makan toko onne napanak Ai, "Papee, ya apanak Papa rouwalle i mak'u leke hi'i wa'antedi ke'e."

²³ Enine Yesus nasala liman nodi laa leke paharne mene An saprui ri onne makan. Horu kemenala liman ri onneni makan la na'ukani na'ahenia, "Om do'on haida me'e, kaunu?"

²⁴ Enine ri onne po'onala Yesus na'aheni, "Ya'u do'on ri, maa kan mouropo makun. Ya'u po'on ri naise au'ono ma nala'ala'a."

²⁵ Enime'ede Yesus nodi liman kemenala ri onne makan wali'ur. Idewe an do'on ha wo'ira na'akeme mouwedi me'e. ²⁶ Horu Yesus hopon ai na'ahenia, "Wali laa nakar here! Yom lolo leke onne me'e."

Petrus nauroin Yesus eni Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi (Mat. 16:13-20; Luk. 9:18-21)

²⁷ Enla Yesus noro Nina man lernohi pakunohi laa leke-leke man aile na'uranrani kota Kaisaria Pilipi. Rakan kalla toro ne, Ai na'ukanihe, "Ri na'aheni Ya'u eni inhoi?"

²⁸ Hir walha, "Heruwali ra'aheni Yohannis ma nodi oir ulutade (man makiyedi me'eni), heruwali ra'aheni Elia, heruwali ra'aheni nabi."

²⁹ Horu ne, Ai na'ukani hi wali'ur, "Emene lernohi minim panaeku, Ya'u eni inhoi?"

Petrus walhe, "Papa eni penia Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi." ³⁰ Enla Yesus hopon hi yono konohi ri Ai onne inhoi.

Yesus konohi Nina makmaki Nin man lernohi pakunohi enihe (Mat. 16:21-28; Luk. 9:22-27)

³¹ Onne horu Yesus wakukuwala Nina man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, "Ya'u, ma namwali Ri Mormori Anan, lernala wewerek pananaka rahu. Enla Yahudi rir leleher lalapa, imam lalapa, roro meser Horok Lap enihe kar kokala Ya'u, de resnedi Ya'u. Enimaa rakan lere wokelu Ya'u mori wali'ur." ³² An wakuku hi nodi wanakunu man mouropo.

Enimaa Petrus ni'ik Yesus laa herne dadiyale na'ahenia, "Papa, yono wakunu heheni."

³³ Enine Yesus nadiwali po'onala man lernohi pakunohi enihe mene dadiyala Petrus na'ahenia, "Hayakyak Makromon o! Mala'edi here! Onuma panaeku onne ri mormori nine, Makromod Lalap, ka."

³⁴ Kame'ede Yesus napolu Nina man lernohi pakunohi noro ri nammori man aile lolo onneni mai, leke wakuku hi na'ahenia, "Ri man raram nodi lernohi Ya'u, yon nodi nina raram nodi aimehi, maa na'uwara nina au kekiyowok la lernohi Ya'u.*" ³⁵ Ya a'aheni eniyeni ono inhoi namka'uk ihin kemen maki, de namhene huri nin mormori lolo noho wawan eni, ai onne kan lernala or'ori dardari ma namlolo. Maa ri man huriyedi nin morimori lolo noho

wawan eni leke lernohi Ya'u noro Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, ai onne lernala or'ori dardari ma namlolo ma kan horu. ³⁶ Lo'o ri ida manarna noho wawan nin ha wo'ira na'akeme, maa kan lernala or'ori dardari ma kan horu, nin panaeku onne kan min haida. ³⁷ Ai lo'o nala inhave leke lernala or'ori dardari ma kan horu? ³⁸ Ri mormori lere alam eniyeni kar derne rakani Makromod Lalap Nina nounaku, maa hir derne rakani ri namehin la hi'i dohohala mamani. Horhorok! Inhoi nawawa Maya'u de namhene konohi ri man ailanna onne na'ahenia, 'Ya'u lernohi Yesus noro Nina wanakuku eni,' na'amoli Ya awawa nala ai haenhi. Lere Yo odi Ya Am'u Nina ke'eke'el an'anhe ma narehi nalewen oro hophopon a'am raram man mounou dewdewe kopur mai noho wawan, Ya awawa nala ai haenhi."

9

¹ Horu ne, Yesus na'aheni, "Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Nano mi man min lolo eni heruwali kam maki makun, mim do'on mauroin hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo mai noho wawan eni noro idewe Nina ke'eke'el an'anhe."

Makromod Lalap na'akulu na'alapa Yesus (Mat. 17:1-13; Luk. 9:28-36)

²⁻³ Nakawedi lere woneme ne, Yesus, Petrus, Yakobus noro mo'oniwalla Yohannis ra'alono wakiha'a wo'or kukulu ida. Hir mehe min lolo onne.

Hi ramririri ra'uranrani Yesus, idewe Yesus kemen namehiyedi la oin makan noro Nina rain siksika lerlere, la Nina rain wawarha narehiyedi ha wawarha na'akeme noho wawan. ⁴ Horu ne, hi ramlilinnohi do'on Yesus wakunkunu noro Elia noro Musa.

⁵ Enine Petrus na'ukani Ai na'ahenia, "Hi'ihewi Pap Meser, ika min mai eni ma'aruru rehi, de lo'o wa'an rehi ai ma'ariri heuheu wokelu lolo eni, ida Makrom'u nine, ida Musa nine, la ida Elia nine." ⁶ Petrus na'ukani heheni ono ai noro walin ramka'uk rehi.

⁷ Enime'ede kakam ida mai pupinala hi, derne lira ida aile kakam raram na'ahenia,

* **8:34** Wanakunu 'na'uwara nin au kekiyowok la lernohi Ya'u' napa'ahne, 'namkene lernala apinpinha la maki leke lernohi Ya'u.

“E'eni Ya An'u, Ya amre'e Ya amharue, de mim derne makanie.”

⁸ Horu, hir po'on waliwali kar do'on ri woro'o onne me'e, do'on Yesus mehe.

⁹ Hir kopkopur lolo wo'or laa yawa An nou hi na'ahenia, “Yom konohi ri inhawa man mim dodo'on lolo wo'or eni, hehen nanumene Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan, maki la mori wali'ur.”

¹⁰ Ende hir lernohi Yesus Nina nou eni, maa ida ma na'ukani ida na'ahenia, “Ainin panaeku inhawa na'aheni An maki, maa mori wali'ur?”

¹¹ Enine hi ra'ukani Ai na'ahenia, “Alhi'ihopenia meser Horok Lape enihe ra'aheni Elia mai noho wawan nolu mene ri ma namwali Ri Mormori Anan maie?”

¹² Yesus walhe, “Hir wakunu namlolo, Elia nolu mai na'akene ha wo'ira namkene. Enimaa hi'ihewi noro Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan onne!? Yon hamlinu horhorok aile Horok Lape raram ma na'aheni rin hi'i apinpinha la ra'okul Ri Mormori Anan onne! ¹³ Enimaa Ya'u konohi mi, Elia maiyedi me'e,* la hir lernohi rira suk hi'i apinpinha Elia naise Horok Lape Lirna na'ahenyedi me'e.”

Yesus nohi hayakyaka man hu'ur tatana ida raramne

(Mat. 17:14-21; Luk. 9:37-43a)

¹⁴ Yesus noro wokelu enihe waliyedi nano wo'or rakan yawa ne, hir po'on ri nammori lupurala walinhe ma noro meser Horok Lape enihe rasesesi. ¹⁵ Heri onne do'onedi Yesus ne, hi rahumarnedi, la lar kokale.

¹⁶ Enine Yesus na'ukani man lernohi pakunohi na'ahenia, “Moro hi masesi inhawa?”

¹⁷ Ri ida aile heri onne walhe, “Papa Meser, yo odi ya an'u mai Papa ono hayakyaka huhu'urle raram de hakukuwedi. ¹⁸ Lere hayakyak onne hu'ur raramne, nale wali yawa, ukum wukuwedi nihin wawan, aparne nawurwuri, idewe liman ein lapekiredi. Ende ya apanak Papa Nina man lernohi pakunohi enihe rohi hayakyaka man aile raramne, maa kar paekunale.”

¹⁹ Enine Yesus na'aheni, “Heih! Mi ri ku eniyeni! Mi kam derne makani Ya'u la mi akim ka naili'il kokkoo. Yo oro mi

nalo'oledi me'e, maa mi akim ka naili'il Ya'u wawa'an makun! Rakan ma'anana ho'o Ya'u kerhu oro mi mene mi akim naili'il kokkoo? Modi tatana onne mai.”

²⁰ Ende hi rodi tatana onne lae ne, hayakyak onne do'on Yesus, an hi'i tatana onne liman ein lapekir, de laedi yawa, idewe napoitititie la aparne nawurwuri.

²¹ Enine Yesus na'ukani tatana aman na'ahenia, “Ma'ananahe me'e an hi'i heheni?”

An walhe na'ahenia, “Nano tatana me'e.

²² Lere romromo hayakyak onne nahehe nesne de nodi la wakale aiye raram me oire raramne. Enpenia ya apanak Papa narmyakala ke'e. Yonde Papa paekunala haromo, hi'i wa'anedi ya an'u ke'e.”

²³ Yesus walhe, “Alhi'ihewe O ma'aheni, ‘Yonde Ya'u paekunale haromo?’ Ha wo'ira namwali horo nahenia ri akin naili'il Makromod Lalap.”

²⁴ Tatana onne aman wakau na'ahenia, “Makrom'u, ya akin naili'il Makromod Lalap, maa kekekiyana makun. Pakuwala'u leke ya akin naili'il wawa'an.”

²⁵ Yesus po'on ri nammori larlari maie ne, An komdere hayakyak onne na'ahenia, “Hayakyaka o! Mamharedi nano tatana eniyeni, la yom kene hu'ur raramne wali'ur.”

²⁶ Enime'ede hayakyak onne wakau la hi'i orok ni'ini'ik wake'e mene namhara. Man aile lolo onne do'on tatana onne naise makiyedi me'e, de hi ra'aheni, “Aran horuwedi me'e.” ²⁷ Enimaa Yesus roulle liman paku leke namriri. Enime'ede tatana onne namriryedi.

²⁸ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe rakanedi nakar ne, ri ida na'ukani Ai na'ahenia, “Hi'ihopenia ai kam paekunala mohi hayakyak onne?”

²⁹ An walhe, “Mi kam paekunala ono hayakyaka naise onneni ka rodi haidahaida rohi, kokoko mim hi'i lir napanak nolu.”

Yesus wakunu Nina Makmakie
(Mat. 17:22-23; Luk. 9:43b-45)

³⁰ Yesus noro man lernohi pakunohi enihe ramharedi lolo onne ne, hir lolala Galilea rahaledi kemen leke yono ri nau-roin hirira miminlole. ³¹ An hi'i onne leke

* 9:13 Mat. 17:13 Elia eni kukul Yohanis man ulutade.

nounakuwala Nina man lernohi pakunohi enihe. An nou hi na'ahenia, “Ka nalo'ol me'e ri na'olu Ya'u ma namwali Ri Mormori Ananne, kanile ri mormori liman raram resne, maa alam wokelu Ya'u mori wali'ur.”³² Enimaa hi honorok akin ka nala Nina wanakunu eni, la ramka'uk ra'ukani Ai ono hi rawawa.

*Inhoi man kulu narehi
(Mat. 18:1-5; Luk. 9:46-48)*

³³ Yesus noro man lernohi pakunohi mai Kapernaum. Rakanedi nakar ne, Ai na'ukani hi, “Idedi mi masesi inhawa lolo kalla?”

³⁴ Enimaa, hi ka ra'o'ho, ono idedi hi rasesi inhoi man kulu narehi.

³⁵ Enine Yesus naikoro la napolu ri idaweli woro'o onnenihe mai na'ahenia, “Inhoi raram nodi namwali man kulu narehi, wa'an rehi namwali ri man lolo yawa la ri man lolo honopon heri na'akeme.”

³⁶ Enla Yesus napanak tatanida mai namriri hi kalarna mene Ai naurukue. An konohi hi na'ahenia,³⁷ “Inhoi kokala tatana naise eniyeni ono hir lernohi Ya'u, kokaledi Ya'u haenhi, la ai kan kokala Ya'u mehe, maa kokala Makromod Lalap man hopon Ya'u mai haenhi.”

*Inhoi ma ka na'okul ika, onne iknika muku
(Luk. 9:49-50)*

³⁸ Horu ne, Yohanis konohi Yesus na'ahenia, “Pap Meser, am do'on ri ida nohi hayakyaka nodi Papa naran, maa am kawale ono ri onne iknik ri, ka.”

³⁹ Enine Yesus walhe, “Yom kawale! Lo'o ri nodi I naran hi'i tanade man ri kan dodo'onnala makun, kan idewe wakunu warei yakyaka Maya'u,⁴⁰ ono inhoi kan ewek kawala ika, onne iknika muku.⁴¹ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi paku mi ono mim lernohi Ya'u man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai, an kokala nina wanalhane, kade nala oir mi momun mehe.”

*Ri man hi'i ri namehin nadiyaur dohohala soiledi kawali pire ai porom raram
(Mat. 18:6-9; Luk. 17:1-2)*

⁴² Yesus wakunu wali'ur na'ahenia, “Inhoi hi'i tatana ma akin naili'il Ya'u nadiyaur dohohale, wa'an rehi wairedi waku lapida kelenne, rodi laa auredi heleken.⁴³ Enla lo'o limmu hi'i o madiyaur dohohala, heruwedi, kalo'o o limmu woro'o enihe nodi o laa kawali pire ai porom raram. Wa'an rehi o limmu wali kaale, maa mori wewerre noro Makromod Lalap, [⁴⁴ ono lolo kawali pire ai porom onne aiye noro orre kan maki.]†⁴⁵ Lo'o o eum hi'i o madiyaur dohohala, heruwedi! Kalo'o o eum woro'o enihe wakal o laa kawali pire ai porom raram. Wa'an rehi o eum wali kaale, maa mori wewerre noro Makromod Lalap, [⁴⁶ ono lolo kawali pire ai porom onne aiye noro orre kan maki.]⁴⁷ Lo'o o makum hi'i o madiyaur dohohala, hiduwedi, kalo'o makum woro'o enihe wakal o laa kawali pire ai porom raram. Wa'an rehi o makum wali kaale, maa om laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram,⁴⁸ ono lolo kawali pire ai porom onne aiye noro orre kan maki.*

⁴⁹ Rodi aiye ra'amou ra'adewe ri mormori na'akeme naise ri nala asir loile mahin leke yon yaka.

⁵⁰ Asir penia wa'an, maa asir ma ka nam'arha me'e, rodi inhawa leke hi'i nam'arha wali'ur? Ende yon mi maise asir ma ka nam'arha de soiledi me'e, maa wa'an rehi mi mamwali asir ma nam'arha leke mi ida man mori wawa'an noro ida.”

10

*Yon ri man hoedi reiha'ar
(Mat. 19:1-12; Luk. 16:18)*

¹ Enla Yesus noro Nina man lernohi pakunohi ramhara Kapernaum laa leke-leke man aile noho Yudea noro leke-leke man aile oir wauwau Yordan wali. Hir lae ne, ri nammori mai lupurale, la An wakuku hi naise nadedem eni.

² Ri Parisi ida woro'o mai leke ken Ai ra'ukani, “Lo'o iknika agame nina holoor halauk hurilira mo'oni reiha'ar noro hono, ee ka?”

³ Enine Yesus walhale na'ahenia, “Musa nala inhawa keneri hono'ok ki mi?”

† 9:44 Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali. * 9:48 Yes. 66:24 * 10:4 Ul. 24:1-4

4 Hir walhe, “Musa hurinohi mo'oni namhenedi hono, horo nahenia hi'i horok reiha'ar nolu mene hopon hono nala'a.” *

5 Maa Yesus walhe, “Hi'ihopenia Musa hopon mi hi'i horok reiha'ar onneni? Musa hi'i holoor halauk eniyeni ono mi akim kerhe rehi. 6 Maa nano dedesneni, ‘Makromod Lalap umupaledi ri mormori, mo'oni noro maeke, * 7 penia mo'oni hoikaruwedi inna aman leke noro hono minwuku, 8-9 de woro'ohe ramwali mahaku.’ Ende inhoi Makromod Lalap kali wukuwedi me'e, yono ri mahaku reiha'ar, ono hi ka ramwali woro'o, maa ramwaliyedi mahaku me'e.” *

10 Hir wali laa nakar ne, Nina man lernohi pakunohi ra'ukani panaeku eni wali'ur.

11 Enine An konohi hi na'ahenia, “Inhoi namhene maekleher, lan ho noro maeke namehin, ai onne lerwa'uwedi me'e la hi'i yaksala nin maekleher dedesneni.

12 Enla lo'o maeke ida namhenedi nin mo'onleher, lan ho noro mo'oni namehin, an lerwa'uwedi me'e la hi'i yaksala nina mo'onleher dedesneni.”

*Yesus nala rere'e haharu tatan'ukun
(Mat. 19:13-15; Luk. 18:15-17)*

13 Ri nodi tatan'ukun mai Yesus leke An kemenala liman hi, maa man lernohi pakunohi enihe dadiyala hi.

14 Enimaa Yesus do'on rir hini'i eniyeni, na'ahan de na'aheni, “Hurinohi tatana onnenihe mai Maya'u! Yom kawala hi ono Makromod Lalap nodi molollo ri naise tatana eniyenihe. 15 Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi ma akin ka naili'il Makromod Lalap naise tataneni, kan laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram.” 16 An wakunu horu, Ai naurukuwala tatana onnenihe, la kemenala liman tatana onnenihe dohodoho napanak Makromod Lalap nala Nina rere'e haharu la norle'ule'u norwali-wali hi.

*Ri orkanarue
(Mat. 19:16-30; Luk. 18:18-30)*

17 Yesus na'akene nala'a, mo'oni ida lari mai awikorno kalarne na'ukani, “Pap

Meser man wa'an, ya'u hi'i inhawa leke lernala or'ori dardari ma kan horue?”

18 Enine Yesus na'ukani ai, “Hi'ihopenia o ma'aheni Ya'u wa'anA'u? Ri mahaku kan wa'an! Makromod Lalap mehe man wa'an. 19 O mauroinedi Makromod Lalap Nina keneri hono'ok ma na'anou na'anaku nahenia: Yono mesne ri, yon lerp'i'u lerwa'u, yon mamna'a, la yon modi poho tumdesne ri lolo hono'ok kanail onno, yono paipudi ri namehin, la horhawa o inum, o ammu.” *

20 Ri onne walhe, “Pap Meser, keneri hono'ok onne na'akeme ya'u lernohiyedi nano tatana'u rakan lere eniyeni.”

21 Yesus po'one raram penuwale me'e na'aheni, “Enimaa, ha ida o kam hi'i makun. Laa ma'olu onuma hahaa na'akeme, mala kupan ha'ar ri ma na'alehe haida-haida, mene mam lernohi Ya'u, leke om lernala kanaru ma aile a'am raram.”

22 An derne Yesus wakunu heheni, akin werek rehi, de nala'a me'e ono ai orkanaru wake'e.

23 Enla Yesus po'on waliwali konohi Nina man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, “Sus wake'e orkanaru laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram.”

24 An wakunu horu, man lernohi pakunohi polletilu. Enimaa Yesus wakunu wali'ur na'ahenia, “Ya an'u mie, sus wake'e rin” laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram. 25 Sus wake'e unta waku ida lolala wanaka ku'il, maa man sus narehi onne, orkanaru laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram.”

26 Enime'ede hir eren polletilu, ida ma na'ukani ida na'ahenia, “Lo'o hi'i heheni ne, inhoi lernala or'ori dardari ma kan horu onne?”

27 Yesus po'onalahe na'aheni, “Ri mormori kan paekunala hi'i ha onneni namwali, maa Makromod Lalap mehe paekunala hi'i ha wo'ira na'akeme namwali.”

28 Enine Petrus na'aheni, “Emene mayai hi'ihewi ho'o? Am kemedi ainim ha wo'ira na'akeme me'e leke lernohi Pape.”

29 Yesus walhe, “Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni:

* 10:6 NN. 1:27, 5:2 * 10:8-9 NN. 2:24 * 10:19 Kel. 20:12-16, Ul. 5:16-20 * 10:24 Horok dedesne heruwali ra'aheni 'rin' eni wekel 'ri ma akin ka nahinuri nin linikir kanaru.'

Ri man hoikaruwedi nina nakar, mo'oniwalla, narna, inna aman, anan, la nina kirna, leke lernohi Ya'u la derne nakani Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, ³⁰ lere man mai ri onne lernala nakar, mo'oniwalla, narna, inna aman, anan, kirna riwriwan rahrahu. Enimaa an lernala wewerek pananaka haenhi. Enla rakan lere man mai eni, ri onne lernala or'ori dardari ma kan horu. ³¹ Enimaa ri nammori ma namwali man panulu lere eniyeni, lere man mai, ramwali ri man lolo yawa. Enla ri nammori man lolo yawa lere eniyeni, lere onne ramwali ri man panulu.”

Yesus loikaru Nina makmaki rewkelu nina

(Mat. 20:17-19; Luk. 18:31-34)

³² Yesus noro man lernohi pakunohi rala'ala'a laa Yerusalem, la Yesus noluwedi laa kalari tarana. Nin man lernohi pakunohi hehel Nin wanakunu idedi eni,† la ri man lernohi nano kili'urn ramka'uk. Enine Yesus napolu Nina ri idaweli woro'o enihe maiwuku mene An konohi hi wali'ur lo'o inhawe namwali Ai kemen eni. ³³ Ai na'aheni, “Makaniyala! Lere eni ik kala'a mamani laa Yerusalem. Ik rakan enne, Ya'u ma namwali Ri Mormori Anane, rin na'olu, nala kanile imam-imam lalape roro meser Horok Lap enihe. Hir hukumesne Ya'u, la rala Ya'u kanile ri ma ka namwali Yahudi enihe, ³⁴ la hir ilnohi ralnohi Ya'u, saprui saworno Ya'u, riuk rerhe Ya'u,‡ la resne Ya'u haenhi, maa rakan lere wokelu Ya'u mori wali'ur.”

Yakobus noro Yohanis rira napanak

(Mat. 20:20-28)

³⁵ Zebedeus ananne Yakobus noro Yohanis, laa ra'urani Yesus ra'aheni, “Papa Meser, am mai Papa mapanak ke'e de malala haida mayai.”

³⁶ Enine Yesus na'ukani hi, “Mi raram nodi ya ala inhawa ki mi?”

³⁷ Hir walhe, “Rakan lere Papa nodi molollo lolo onno man kukulu lalape, ai raram nodi maikoro lolo Papa herne mariri la malanna.”

³⁸ Enimaa, Yesus walhe, “Mi mapanak, maa mi ka mauroin minim napanpanak onneni inhawa. Mi lo'o paekunala momun

oir man meru nano cawan Yo omun eni, ee ka? Mim paekunala rin ulutada mi noro unulu tanada maki naise hir ulutada Ya'u, ee ka?”

³⁹ Hir walhe, “Am paekunala.”

Enine An konohi hi na'ahenia, “Nam-lolo! Lo'o oreki mi momun oir man meru nano cawan Yo omun eni, la mim lernala apinpinha naise Ya'u haenhi, ⁴⁰ maa Ka odi molollo wekel inhoi naikoro Ya'u herne mariri malanna. Makromod Lalap mehen niliyedi ri man Ai raram nodi naikoro lolo onne, la na'akenedi rir onno me'e.”

⁴¹ Man lernohi pakunohi idaweli namehin derne Yakobus noro Yohanis rira napanak eni ne, hi ra'ahan.

⁴² Ende Yesus napolu hi na'akeme maiwuku, nala wanakunu na'ahenia, “Mi mauroin hair-hair rir rai noro rir uluwakun lalapa ma ka nauroin Makromod Lalap enihe, rodi molollo kerne dalha ri mormoriyaneni, ⁴³ maa yom hi'i heheni. Inhoi raram nodi namwali man panulu lolo mi, ai namkene ilitolle mi. ⁴⁴ Inhoi raram nodi namwali ma nolu, ai onne helkaki namdaru namwali hophopon wahwahan ri na'akeme. ⁴⁵ Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan penia ka'u mai leke rin ilitolle Maya'u, maa Ya'u mai leke ilitolle ri, la ala I kem'u resne leke huri we'er ri nammori nano rira dohohale.”

Yesus hi'i wa'an Bartimeus man makan tokedi

(Mat. 20:29-34; Luk. 18:35-43)

⁴⁶ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi roro heri ra'alono lolala kota Yeriko. Ramharede ne, pakromonala mo'oni ida. Ai onne Timeus anan ma naran Bartimeus, makan tokedi la nadedem naikoro kalla arkan mehe napanpanak. ⁴⁷ An derne nano man lolo onnenihe Yesus manin Nazaret eni maiyedi me'e. An wakau na'ahenia, “Yesus, Daud upun anane, maramyakala'u ke'e!”

⁴⁸ Enimaa ri nammori dadiyale, hopon na'ahenia, “Karkaramedi!”

Maa, ai namhene, wakaukau eren naruri na'ahenia, “Daud upun anane maramyakala'u ke'e!”

⁴⁹ Enime'ede Yesus derne namririya, na'aheni, “Lam polu ri onne more mai.”

† 10:32 hehel, ee rahumarna ‡ 10:34 Po'onala catatan kaki ma aile Mat. 20:19.

Hir laa ra'aheni, "Papee, akim namrani. Mamriryedi! Leher napolu o."

⁵⁰ Idewe an ruriyedi nina raine nanaru eni wakaledi lolo onne, la nehu wawan nala'a laa Yesus.

⁵¹ An lae ne, Yesus na'ukanie, "O raram nodi Ya'u hi'i inhawa ki o?"

Ai na'aheni, "Pap Meser, ya apanak hi'i i mak'u wa'anedi ke'e."

⁵² Enine Yesus na'aheni, "Mala'a here! O akim naili'il Maya'u, de om wa'anedi me'e." Idewe ai makan wa'anedi, de lernohi Yesus rala'a.

11

Lere Yesus laa Yerusalem ri nammori ra'uli rasa'e

(Mat. 21:1-11; Luk. 19:28-40; Yoh. 12:12-19)

¹ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe ra'uraniyedi Yerusalem me'e. Na'akeki rakan leke Befage noro leke Betania ma aile wo'or Zaitun leren, An hopon Nin ri woro'o rolu ² na'ahenia, "Mala'a laa leke man aile kalari onne. Rakanedi leke raram ne, keledai ida man ri ka naikorala makun na'inonorok aile lolo onne. We'ere, modi mai Ya'u. ³ Enimaa lo'o ri lolo onne ra'uhoi mi na'ahenia, 'Hi'ihopenia mim we'er keledai onne,' konohi hi nahenia Makromod Nina panaeku tarana aile de nairale. Ka nalo'ol ai modi mai wali'ur."

⁴ Ende woro'ohe lar do'on keledai onne na'inonorok lolo nakar ida nin nika makan ai kalla arkanne. Hi mahar we'er ne, ⁵ ri ida woro'o ai lolo onne ra'ukanihe na'ahenia, "Mim hi'i inhawa, pe? Hi'ihopeni mima we'er keledai onne?"

⁶ Enine woro'ohe walha naise Yesus Nina noue, penia hir re'enhohi woro'ohe rodi keledai rala'a. ⁷ Ende hi rodi keledai onne laa rakan Yesus, la ruri rira rain nanaru rodi pakedi keledai ko'orne mene Yesus naikore. ⁸ Enla ri nammori ruri rira rain nanaru werre kalla wawan, la heruwali peku au hana lolo kirna rodi mai wakale kalla wawan leke horhawa Ai.

⁹ Heri man lernohi nano kili'ur na'akeme wakaukau ra'aheni, "Hosana! Ka'uli kasa'a Makromod Lalap! Makromod Lalap namre'e namharu O man mai nodi Ai Oin Naran! *

¹⁰ Na'amoli Makromod Lalap namre'e namharu O lere modi molollo naisa ika upud a'ad Daud nonolu eni.

Mai ka'uli kasa'a Makromod Lalap man aile onno man kulu narehi eni."

¹¹ Rakan kota Yerusalem ne, Yesus nala'a laa Makromod Lalap Nina Romleu Lape, lalaa mamai po'onala waliwali ha wo'ira man ai lolo onneni. Enimaa lere na'akeki helem me'e, de noro Nin ri idaweli woro'o enihe wali wali'ur laa leke Betania.

Yesus nakineri ara onida
(Mat. 21:18-19)

¹² Rakan nohoropo Yesus noro Nina man lernohi pakunohi ramhara Betania rala'a rakan kalla toro ne, Yesus namlarede me'e.

¹³ Nano ko'u makun An po'on ara onida,* kawin aile de, Ai lan na'inau ke'e lo'o woin aile, ka. Enimaa rakan ara ono, An po'on woin kaale, kawin mamani, ono kan rakan ara nina lere dipi woi makun.

¹⁴ Enine Yesus nakineri ara ono onne na'ahenia, "Nano lere eniyeni me'ede, ri ka na'an o dipin woin me'e." Enla Nin man lernohi pakunohi enihe derderne Ai lirna keneri onneni.

Yesus na'amou na'adewe Makromod Lalap Nina Romleu Lape

(Mat. 21:12-17; Luk. 19:45-48; Yoh. 2:13-22)

¹⁵ Yesus rakanedi Yerusalem, An laa Makromod Lalap Nina Romleu Lape raram. Rakanedi Romleu onne nin nikoin, Ai nohi ri ma na'iwali lolo waliwali onnenihe. Enla Ai nawali mei rodi heherre kupan la nawali ma na'olu merpati rir awana na'akeme, ¹⁶ la An kawala ri nodi inhawa mememe mai lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lapa nin nikoin.

¹⁷ Horu An konohi hi na'ahenia, "Makromod Lalap Lirna aile ma na'aheni, 'Ainu'u Romleu Lapeni namwali onno rin lolo noho ulik rai wawan mai leke hi'i lir napanak, maa mim hi'i namwali ri ma namna'a hahaa nin sunuwar onno.' " *

¹⁸ Ende imam-imam lalap noro meser Horok Lap man aile lolo onnenihe dederne wanakunu onne ne, hi ranoin kalla resne Yesus. Maa hir mahini'i la ramka'uk

* **11:9** Mzm. 118:25, 26 * **11:13** Israel nin ara ono woin ri na'an. Po'onala lolo kamus. * **11:17** Yes. 56:7, Yer. 7:11

Ai ono heri rahu eni derne Yesus Nina wanakukue de mehe nanana mouwedi.

¹⁹ Rakan lere helem Yesus noro man lernohi pakunohi ramhara Yerusalem wali'ur.

*Ara ono ma napro'ukedi
(Mat. 21:20-22)*

²⁰ Rakan oreki al'alam hir lolala ara ono onne, po'one, napro'uk wake'edi me'e. ²¹ Enime'ede Petrus horokale ha ma namwali oirawi eni, an konohi Yesus na'ahenia, "Papa Meser, kene po'onala ara ono man papa nakineneri onne, napro'ukedi me'e."

²² Yesus walhe, "Hi'i mi akim naili'il Makromod Lalap kokkoo! ²³ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi akin naili'il Makromod Lalap kokkoo nin molollo aile hopon wo'or ida na'ahenia, 'Laedi kahi raram!' Idewe panaeku onne namwali ki mi horo nahenia yono mi akim towor, maa mi akim naili'il kokkoo inhawa mim wakunu namwali. ²⁴ Ende Ya a'ori honorok mi nahenia lo'o mi mapanak haida nano Makromod Lalap, mim lernale, horo nahenia mi akim naili'il kokkoo Makromod Lalap, la mi mauroin kokkoo Ai nala ha onne ki mi. ²⁵ Enla lo'o mim hi'i lir napanak Makromod Lalap, maa mi moro ri namehin ma'ahan, mala ampun ai, leke minim Ame man aile a'am raram nala ampun minim dohohale haenhi. [²⁶ Lo'o mi ka mala ampun ri namehin man hi'i dohohale ki mi, minim Ame man aile a'am raram ka nala ampun minim dohohale haenhi.]"†

*Yahudi enihe ra'ukani Yesus Nina ke'eke'el an'anhe
(Mat. 21:23-27; Luk. 20:1-8)*

²⁷ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi rakan Yerusalem wali'ur ne, Ai nala'ala'a lolo nikoin man aile Makromod Lalap Nina Romleu Lapa onno. Enime'ede imam lalapa, meser Horok Lap noro Yahudi rir leleher lalapa lolo onnenihe mai ²⁸ ra'ukanie, "Inhoi nala molollo ki O, penia mam hi'i ha eniyeni na'akeme?"

²⁹ An walhe, "Ya a'ukaniyala mi na'ukankani ida nanu, la lo'o paphe walha Ainu'u na'ukankani eni mene Ya'u walha

paphe rir naukankani haenhi." ³⁰ Enine Yesus na'ukani hi na'ahenia, "Yohanis ma nodi oir ulutade ri, nodi molollo nano inhoi, Makromod Lalap, ee ri mormori?"

³¹ Kame'ede ida ma nawalha lira noro ida na'ahenia, "Ik ka'aheni nodi Makromod Lalap Nina molollo, enlo'o Ai na'ukani ika, 'Alhi'ihepe mi akim ka naili'il Yohanis nina wanakunue?' ³² Maa, lo'o ik ka'aheni Ai nodi molollo nano ri mormori. Lo'o ri nammori rawuhur maika ono hi rauroin Yohanis onneni namwali nabi." ³³ Ende hir walhe, "Ai ka mauroin."

Yesus na'aheni, "Ka'u konohi mi inhoi nala molollo Maya'u hi'i ha eniyeni haenhi."

12

*Wanakunu naho'ok ma na'ono man howok kirna
(Mat. 21:33-46; Luk. 20:9-19)*

¹ Yesus nodi wanakunu naho'ok wakunu noro imam-imam, meser-meser agame roro Yahudi rir leleher lalap onnenihe na'ahenia, "Ri ida lan kaman anggur kirna ida. An takin laliweweredi kirna onneni, mene na'ir lo'o rodi ramha anggur woin, la na'ariri heuheu man kulu ida rodi radiyaka kirna. Horu, ai nala nin kirna onne man howok kirna ida woro'o sewe, la nala'a laa onno namehin me'e. ² Rakan lere ra'ili radai nin kirna raramne, an hopon nina hophopon ida laa kokala nina hana'are. ³ Enimaa, man howok kirna onnenihe kele ri onne, nukure, hopon wali nalalaliyedi. ⁴ Enime'ede orkirna hopon nin hophopon namehin laa wali'ur, maa man howok onnenihe riuk uluwakun, la warei yakyaka ai. ⁵ Orkirna hopon ri namehin laa wali'ur, maa hi resnedi ri onne. Kame'ede an hopon ri nammori laa, maa heruwali hir nukure, la heruwali hir resnedi.

⁶ Orkirna onne na'alehe ri hophopon me'e, kokoko ri ida mehe aile. Ri onne anan mo'oni mememen man ai naramyaka rehi. Kame'ede an hopon anan laa enne, ono nahinorok nahenia, 'Lo'o Ya'u hopon ya an'u mememen laa, hir horhawe harome.'

⁷ Enimaa man howok kirna enihe, ida ma ne'el ida na'ahenia, 'Lo'o aman

† 11:26 Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali.

makiyedi, ri enie lo'o namwali orkirna. Mai ik kesnedi anan leke ika manarnedi kirna eniyeni.' ⁸ Ende hir kele ai, resnedi la sopoledi laa kirna paharne."

⁹ Yesus na'ukani hi na'ahenia, "Lo'o orkirna derne ha ma namwali onneni, an hi'i inhawe? Memen an mai nesne mouwedi man howok kirna onneni mene nala ri namehin howok wali'ur. ¹⁰ Lo'o mim lesedi wanakunu ida lolo Horok Lape ma na'ahenia,

'Waku man ma nayapi nakar sopoledi me'eni, Makromod Lalap hi'iyedi namwaliyedi waku na'a'ar ma na'ono. *

¹¹ Makromod Lalap hi'i onne namwali, la ik do'on ma'aruru la wa'an wake'e.' "

¹² Ma nodi molollo Yahudi onnenihe rauroin Nina wanakunu naho'ok onneni nala hi kemenhe de ranoin kalla kele Ai, maa ramka'uk heri enihe de hoikaruwedi Yesus, rala'a me'e.

Ri Parisi ra'ukani Yesus panaeku ma na'ono noho nin paipair

(Mat. 22:15-22; Luk. 20:20-26)

¹³ Ka nalo'ol ma nodi molollo Yahudi onnenihe hopon ri Parisi ida woro'o roro Herodes nina ri ida woro'o haenhi rala'a laa Yesus ra'ukani leke kokwudi Ai ranoin Nina sale. ¹⁴ Hir laa ra'aheni, "Pap Meser, ai mauroin Papa akin ma namdudu de wakuku panaeku ma namlolo manani. Papa namkene mehe derne Makromod Lalap, ri mormori ka, la ka ma'ili maloho ri ono Om horhawa ma na'alehe haida-haida namnenehe noro orkanaru. Enla Papa wakuku hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori lerno hi honorok panaeku ma namlolo. Ende lo'o Papa konohiyala ke'e, lerno hi iknika agame nina holoor halauk, lo'o wa'an ik pair noho nin paipaire laa Roma nina rai lalap, ee ka? ¹⁵ Ika pair, ee yono me'e?"

Enimaa Yesus nauroidi hi onne man kokme'e, de An walhe na'ahenia, "Alhi'ihopenia mim ken kokwudi Ya'u? Modi Roma nin kupan pere waku ida mai I po'onale." ¹⁶ Enine hi rale kupan pere waku ida. Yesus na'ukani hi, "Inhoi oin makan la inhoi naran melle kupan eniyeni?"

Hir walhe, "Kaisar."

¹⁷ Ende Yesus na'aheni, "Inhawe man Kaisar nina, mala Kaisar, la inhawe man Makromod Lalap Nina, mala Makromod Lalap." Hir derne Nina wanakunu eniyeni hir mehe nananedi.

Rin maki, maa mori wali'ur
(Mat. 22:23-33; Luk. 20:27-40)

¹⁸ Lere onne me'ede, ri Saduki ida woro'o mai leke ra'ukani Yesus rir na'ukankani haenhi. Heri Saduki rira honorok panaeku ri man makiyedi kar mori wali'ur. ¹⁹ Hi ra'aheni, "Pap Meser, nonolu Musa horokedi nounaku nahenia lo'o mo'oni ida ho, maa an maki na'alehe tatana, wa'an rehi mo'oniwalin ho wali'ur orno onneni leke lernala tatana nahinerre walla man maki eni. *

²⁰ Wanakunu ida aile ma na'ahenia: Ri wo'ikku ra'umo'onwali, anulu ho, maki na'alehe ananne, ²¹ de mo'oniwalla man lerno hi anulu eni ho noro orno waluwalum eni, maki na'alehe ananne haenhi. Enla mo'oniwalla man lerno hi eni ho noro orno waluwalum eni, maki na'alehe ananne haenhi. ²² Kame'ede mo'oni wo'ikku na'akeme ho noro maeke onneni, la maki mouwedi ra'alehe anane nanumene maeke onne maki haenhi. ²³ Ende rakan lere alam rin mori wali'ur, maeke onne namwali inhoi hono? Mo'oni wo'ikku na'akeme penia hoedi noro ai me'e."

²⁴ Enine Yesus walhe, "Mim saledi me'e ono mi ka mauroin Makromod Lalap Lirna Wawan noro Nina ke'eke'el an'anhe. ²⁵ Rakan lere ri man makiyedi mori wali'ur, hir mori naise Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram, de kar ho me'e.

²⁶ Enimaa mi ka mauroin panaeku ma na'ahenia, 'ri man maki, mori wali'ur,' ono lo'o mi kam lesala Musa nina horok man konohi inhawe namwali lolo au um'umu man lerlere onne? Horok onne lirna na'ahenia,

'Makromod Lalap na'aheni Musa: Ya amwali Makromod Lalap man Abraham, Isak, noro Yakup ra'ul'uli rasa'asa'a rakan lere eniyeni.' *

Ri man makiyedi ka ra'uli rasa'a Makromod Lalap, maa ri man morimori mehe man ra'uli rasa'e! ²⁷ Makromod Lalap ka namwali ri man makiyedi nin Makromod

* 12:10 Mzm. 118:22-23 * 12:19 Ul. 25:5 * 12:26 Kel. 3:6, 15

Lalap, maa Ai namwali ri man mormori rir Makromod Lalap. Mim sala wake'edi me'e ono mi ka mauroin nahenia ri man maki mori wali'ur."

*Keneri hono'ok ma na'ono wake'e
(Mat. 22:34-40; Luk. 10:25-28)*

²⁸ Enime'ede meser Horok Lapida derderne Yesus noro Saduki enihe rawalha lira panaeku onne, la derne Yesus Nina wanalha man wa'an, de na'ukani Yesus na'ahenia, "Pap Meser, lolo Makromod Lalap Nina keneri hono'ok na'akeme, ewi penia ma na'ono narehi?"

²⁹ Enine Yesus walhe, "Keneri hono'ok ma na'ono dedesne na'ahenia,

'Israel ne'en raram, makaniyala! Makromod eniyeni, Makromod Lalap. Makromod eni mahaku mehe. *

³⁰ Modi mi honorok akin, mi irhun raramne noro minim ruri pe'el na'akeme maramyaka Makromod Lalap ma namwali Makrommu.'

³¹ Keneri hono'ok rewro'o nina na'ahenia, 'Maramyaka minim ri mormori wali naise maramyaka mi kemmu haenhi.'

Keneri hono'ok woro'o eniyenihe, ma na'ono narehi keneri hono'ok namehin." *

³² Enine meser Horok Lape eni walhe, "Pap Meser wakunu namlolo kokkoo ma'aheni: Ik Makromod, Makromod Lalap ida mehe, Makromod Lalap namehin kaale. ³³ Enla lo'o ri nodi honorok akin, irhun raramne noro rir ruri pe'el na'akeme raramyaka Makromod Lalap ma namwali hi Makromon, la lo'o hi raramyaka hirira ri mormori wali naise raramyaka hi kemen aimehi, hir hi'i ha ma na'ono wake'e. Panaeku onne penia ma na'ono narehi nano ri nasala kerkerhe keneri hono'ok man hopon harna honoi kanani nala Makromod Lalap noro ha namehin haenhi." *

³⁴ Yesus derne meser Horok Lap onneni nodi nina woroin wakunu wa'an de Ai na'aheni, "Pap na'akeki namwali ri man Makromod Lalap nodi molollo me'e." An wakunu horu ne, hi ramka'uk ra'ukani Yesus haida-haida me'e.

Yesus na'aheni Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi (Mesias) namwali Daud upun anan noro idewe Makromon haenhi

(Mat. 22:41-46; Luk. 20:41-44)

³⁵ Yesus mahan wakuku lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lape, Ai na'ukani hi na'ahenia, "Alhi'ihopenia meser Horok Lape enihe ra'aheni Mesias (Kristus) namwali Daud upun anan? ³⁶ Enimaa nonolu eni Roh Kudus nodi molollo Daud penia wakunu na'ahenia,

'Makromod Lalap ne'el i Makrom'u na'ahenia:

Maikoro I her'u malanne hehen nanumene

Ya'u hi'i Num arwali enihe lolo yawa ki O.' *

³⁷ Daud mehe napolu Ai, 'I Makrom'u,' de hi'ihewi namwali anan mememen?"

Ri nammori lolo onne akinhe nahuwa'an wake'e derne Nina wanakunu eni.

Madiyakyaka mi nano meser-meser Horok Lap

(Mat. 23:1-36; Luk. 20:45-47)

³⁸ Enla Yesus wakuku hi na'ahenia, "Madiyakyaka mi nano meser Horok Lap eniyenihe, ono hir suk nair rain nanaru lalaa mamai leke rin po'on de rauroin hi eni man panulu, la hir suk laa pasar raram leke rin horhawe. ³⁹ Hir laa Yahudi nina kerei raram ne, suk raikoro kalari, la lere hir laa yapi, suk raikoro mei uluwakun haenhi. ⁴⁰ Enla hir wukupodo maeke waluwalum, leke rahoro rira nakar, la hir hi'i lir napanak nanaru rodi pupin aduwala rir poheni. Ri eniyenihe lernala hunukum man werek wake'e."

*Maeke walwalum nala nina kupan
(Luk. 21:1-4)*

⁴¹ Yesus naikorkoro nohi Romleu Lap nin honoi kanani onno. An po'on heri ma nala kupan loile honoi kanani onno raram. Orkanaru nammori mai rala kupan namansa loile honoi kanani onno eni. ⁴² Rakan maeke walwalum ida ma na'alehe haida-haida mai nala kupan pere waku woro'o loile honoi kanani onno eni.

⁴³ Enine Yesus napolu Nina man lerno nohi pakunohi na'ahenia, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono

* 12:29 Ul. 6:4-5 * 12:31 Im. 19:18 * 12:33 Hos. 6:6 * 12:36 Mzm. 110:1

eniyeni! Maeke walwalum ma na'alehe haida-haida onne loile kupan nammori narehiyedi ri orkanaru na'akeme, ⁴⁴ ono nina kupan nodi mori akilere na'akeme loile honoi kanani onno eni, maa ri namehin rala rira kanaru heruwali mehe loile.”

13

Yesus konohi nahenia lere man mai Makromod Lalap Nina Romleu Lape napye'eredi

(Mat. 24:1-2; Luk. 21:5-6)

¹ Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe ramharedi Makromod Lalap Nina Rom Lapeni ne, Nina man lernohi pakunohi ida po'onala waliwali na'aheni, “Pap Meser, ken po'onala rom-rom eniyenihe ma'aruru wake'e. Hi rodi waku lalapa mamani hi'ie.”

² Yesus walhe, “Namlolo, lere eniyeni om po'on ma'aruru, maa lere man mamai eni arwali mai de naiye'er mouwedi Romleu Lap onne nina waku danaran na'akeme de ida ma ka nadinara ida wawan me'e.”

Yesus konohi wewerek pananaka dedesne ma namwali lere li'ur

(Mat. 24:3-14; Luk. 21:7-19)

³ Horu ne, Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe rala'a laa wo'or Zaitun raikoro onnida ma nakpali Makromod Lalap Nina Romleu Lape onne. Enine Petrus, Yakobus, Yohanis noro Andreas rodi rira panaeku aimehi laa roro Yesus wakunu ra'aheni, ⁴ “Ken Papa konohi yai ke'e ma'anana ha eniyeni namwali? Enla am lernala inhawa tanade leke ai mauroin nina lere alam na'uraniyedi me'e.”

⁵ Enine Yesus walhe na'ahenia, “Nakinem ki mi, kalo'o rin paipudi mi. ⁶ Ri nammori rodi I naran mai ra'aheni, ‘Ya'u eni Kristus!’* de hir paipudi ri nammori. ⁷ Lo'o mim derne lira are noro lira anna ara lolo waliwali, maa yono mi mamka'uk ono panaeku rahu onne namwali. Yom pene'ek nahenia rakanedi noho nin lere alam man horu me'e. ⁸ Noho pa'i'ik rai pakakar lo'o ida ma na'ara noro ida, hair noro hair, la noho wawan lernala rururuwai noro roulara lolo ewi-ewi. Ha wo'ira eniyenihe

hi'i noho wawan apinha rehi, naise maeke man apun la rakanedi nin lere alam de apinpinha wake'e.

⁹ Ende nakinemen ki mi, ono na'amoli hir kele mi rodi laa makpali leleher lalapa lolo hono'ok kanail onno. Hir nukur mi lolo Yahudi rir kerei raram, la hi rodi mi laa hair-hair rir ma nodi molollo roro rairai ma nodi molollo kalarna, ono mim lernohi Ya'u. Lere onne me'ede, mim lernala leken loikaru I Lir'u hi kalarna. ¹⁰ Ri nodi Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni raderre radaul noho ulikne rai wawan nolu mene ha onne namwali. ¹¹ Enla lo'o rin kele mi rodi la leleher lalapa ma nasala hono'ok kanail enihe leke ho'ok kail mi, yom mahini'i inhawa mim wakunu lere onne, maa loikaru inhawa wanakunu man Ya ala ki mi. Hi'i heheni leke inhawa mim lolo kakaru eni ka namwali minim wanakunu aimehi, maa Roh Kudus Nina. ¹² Ri mehen kuku sala mo'oniwalla penia ri nesne. Onne namwali papa noro ananne haenhi. Enla tatana lalapana kar derne rakani hi inna aman me'ede nakoke ri nesne. ¹³ Ri na'akeme kar suk mi, ono mim lernohi Ya'u. Enima'a inhoi akin namkene naili'il Ya'u rakan nin lere man horue, an lernala or'ori dardari ma kan horu.”

Yesus konohi wali'ur apinpinha ma namwali lere man mai

(Mat. 24:15-28; Luk. 21:20-24)

¹⁴ “Lere man mai mim do'on ‘Ha Man Ailanna ma na'ihoru na'idaru Makromod Lalap mamani' namririri onno man luli lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lapa. Lere onneni inhoi aile Yudea lari mouwedi laa wo'or! (Ri man lese horok eniyeni loi honorok wawa'an wanakunu eni.) ¹⁵ Ri ma aile nakar wuwane kopur pelekke, maa yon laa romleher nala haida. ¹⁶ Ri ma aile kirna yon wali laa nakar rala rir nainair. ¹⁷ Heih! Lere onne maeke ma nornoro raramne roro man anan huhuhu makun, apinpinha nore! ¹⁸ Hi'i lir napanak leke panaeku onne yono nedile lere alam noho ma'urinrinna leke yono eren apinpinha. ¹⁹ Lere onne, ri mormori lernala wewerek pananaka wake'e. Nano lere Makromod Lalap nakuku naleu noho wawan rakan lere eniyeni ri kan do'onala wewerek pananaka ma naise onneni makun, la

* 13:6 Wanakunu Yunani herre ‘Kristus’ na'aheni ‘Ai’.

ka namwali wali'ur naise onneni. ²⁰ Lo'o Makromod Lalap ka na'adeul lere alam onneni, ri na'akeme lo'o maki mouwedi. Maa, Ai na'adeul lere alam onne leke ri man Makromod Lalap niliyedi me'e yono lernala wewerek pananaka nammori rehi. ²¹ Lere onne lo'o ri ne'el ki mi na'ahenia, 'Po'onala, Kristus aile mai eni me'e,' ee 'Po'onale, aile lolo onne!' Yono mim derne makani ri onneni. ²² Rin mai kokwudi mi ra'aheni hi ramwali Kristus, ee nabi namehin, maa ka namlolo. Hir hi'i tanada lewlewen noro ha man ri kan dodo'onjala makun haenhi leke kene paipudi ri nammori. Hir kene paipudi ri man Makromod Lalap niliyedi me'e haenhi, maa lo'o ka namwali. ²³ Ende loi honorok memen! Ya'u konohiyedi mi ha eniyenihe na'akeme nolu mene namwali."

Yesus kukukonohi Nin mamai noho wawan

(Mat. 24:29-36; Luk. 21:25-33)

²⁴ "Rakan lere alam wewerek pananake man werék onne horu ne, lere kan hari, wollo kan ropo, ²⁵ la kaliyore nadiya'ur nahoho'ok la hahaa na'akeme man aile a'am narururu.

²⁶ Lere onneni rin do'on Ya'u, ma namwali Ri Mormori Ananne, mai lolo hulik poloi kakam palari. Lere onne Yo odi ke'eke'el an'anhe ma narehi nalewen, la rin po'on Ya'u siksika lerlere. * ²⁷ Ya'u maie ne, Ya'u hopon Ainu'u hophopon a'am raram laa poluwuku Ainu'u ri man Makromod Lalap niliyedi enihe nano noho huhun wo'akka enihe, la nano noho ulla rakan a'am ki'ilne.

²⁸ Loi honorok wawa'an panaeku ida nano ara ono: Rakan lere are napupul naweti lan moko, mi mauroin nahenia ka nalo'ol me'e ara ono onne woi me'e.† ²⁹ Namnenehe noro ara ono onne, lere mim do'on ha onneni namwali mi mauroinedi nahenia Ainu'u lere alam mai wali'ur wakuraniyedi me'e. ³⁰ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Ha eniyeni na'akeme namwali mouwedi nolu mene kulere eniyeni maki horu. ³¹ A'am noro

noho moluloin, maa I Lir'u eni kan molu laa ewi-ewi."

Ri mahaku ka nauroin ma'anana Yesus mai wali'ur
(Mat. 24:36-44)

³² "Ri mahaku ka nauroin ma'anana lere alam onneni namwali. Maya'u, hophopon a'am raram, la ri mormori na'akeme ka rauroin. Ya Am'u, Makromod Lalap, mehe nauroin. ³³ Ende madiyahyaka mi mamani, ono ka mauroin Ainu'u lere alam mai wali'ur noho wawan. ³⁴ Eni molmolo ri man hoikaru nina nakar nala'a kalla koko'u. An hopon nina hophopon radiyaka nina nakar eni. Enla an ha'aredi honowok hi dohodoho, la an nou ma nadiyahyaka nikenihe radiyaka wawa'an. ³⁵ Ende madiyahyaka mi memen, ono ka mauroin ma'anana Ya'u ma namwali ornakar eni wali mai, lere helhelem, ee alam tortoro, ee noho roropo, ee al'alam wake'e. ³⁶ Yon hi'i de mamlilinohi Ya'u mai holikuku mi mamkukuru makun. ³⁷ Enpenia Ya'u konohi mi noro ri na'akeme, 'Madiyahyaka mi mamani.' "

14

Yahudi rir man panulu paeku kele Yesus
(Mat. 26:1-5; Luk. 22:1-2; Yoh. 11:45-53)

¹ Inworo'o mene rakan Lere Alam Lap Paska* noro Lere Alam Ra'an Roti Ma Na'alehe Ragi.† Enine imam-imam lalap noro meser Horok Lape onnenihe ranoin kalla ma nasinuwar kele Yesus, resne. ² Enimaa ida ma ne'el ida, "Yono ik hi'i panaeku eniyeni iknik lere alam lalap, kalo'o nakoko man suk derne Yesus Nin wanakuku hi'i wowo'o ar'arra."

Maeke ida nodi wuru wala'ula'u halle Yesus uluwakun
(Mat. 26:6-13; Yoh. 12:1-8)

³ Lere Yesus aile Betania An minle Simon nina nakar. Simon onne, ri napolu 'Simon man ulik yak hi'ie' ono nonolu eni an lernala apinha onne, maa ors eni wa'antedi me'e. Yesus nana'ak ne, maeke ida mai nodi wuru wala'ula'u man aile potol ma'aruru ida. Potol onne rodi waku

* **13:26** Dan. 7:13 † **13:28** Wanakunu Yunani na'ahenia, "Ara ono napupul naweti lan moko, mi mauroin nahenia lere alam na'urani lere manha me'e," de ka namnenehe noro noho Yotowawa nin noho kenerne. * **14:1** Paska eni po'onala Kel. 12 noro Mrk. 14:12. † **14:1** Lere Alam Lapa Ra'an Roti onne hir hi'i yapi lere alam wo'ikku mene horu, la Lere Alam Paska alam ida mehe la nedile alam dedesne Lere Alam Ra'an Roti onne.

marmar hi'ie. Wuru eni wella ai wawan wake'e. An hi'i yaki potol nurane mene halla wuru Yesus uluwakun.

⁴ Enime'ede ri ida woro'o ai lolo onne ra'ahan maeke onneni, la ida ma ne'el ida, "Alhi'ihopenia wuru wala'ula'u onneni kolo nano'onnyake?" ⁵ Wuru eniyeni ra'olu wella kupan pere rahu wokelu rehi. Wella onne namnenehe noro ri nina naiwe'el annida. Wa'an rehi kupan eni ha'arle ma na'alehe haida-haida." Enla hi rodi lir apinha dadiyale.

⁶ Enimaa, Yesus na'aheni, "Na'amoli ke'e! Yom dadiyala maeke eniyeni! An hi'i ha man wa'an noro Ya'u menea. ⁷ Akilere mim holiwuku noro ma na'alehe haida-haida enihe. Ende ma'anana-ma'anana mi raram nodi paku hi, pakuwala ke'e, maa Ya'u eni ka oro mi nalo'ol. ⁸ Maeke eni hi'i ha man wa'an eni leke paku Ya'u, ai ka nauroin hi'i inhawa ikara. An hi'i ha eniyeni leke rakan Ainu'u lere alam I maki, Ya'u ihin kemen ra'akenedi me'e. ⁹ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Lolo ewi-ewi Makromod Lalap Lirna Wawa'an raderre radaulle, maeke eni nina hini'i wenewhe onne loikaru haenhi de ri kan hamlinu ai."

Yudas nanoin leken pahaharin na'olu Yesus

(Mat. 26:14-16; Luk. 22:3-6)

¹⁰ Kame'ede Yudas Iskariot ma namwali ri ida nano man lernohi pakunohi idaweli woro'o onnenihe laa imam lalap leke na'olu Yesus. ¹¹ Iman lalap onne raram nahuwa'an derne nina panaeku onneni, de hir noue nahenia rala kupan ai. Enpenia Yudas nanoin leken paharin leke kani Yesus hi liman raram.

Yesus noro man lernohi pakunohi ra'ak romun Paska

(Mat. 26:17-25; Luk. 22:7-14, 21-23; Yoh. 13:21-30)

¹² Rakan Lere Alam Lalap 'Ra'an Roti Ma Na'alehe Ragi' nin lere dedesne (lere onne Alam Paska de ri Yahudi radedem resne pipdumana leke rodi hoikani Makromod). Yesus Nin man lernohi pakunohi ra'ukanie na'ahenia, "Pap raram nodi am laa ewi ma'akene Paska[†] nina ya'an yomun leke Pap na'ane?"

¹³ Enine Yesus hopon man lernohi pakunohi ri woro'o na'ahenia, "Mala'a laa kota Yerusalem raram. Rakanedi ne, mim holiwuku mo'oni ida ma na'uwarwara oir e'en de lernohe laa nakar an lalaeni. ¹⁴ Ma'aheni ornakar lolo onne na'ahenia, 'Pap Meser na'ukani: Lo'o Yo oro Ainu'u man lernohi pakunohi enihe mo'on momun Paska lolo onno ewi?" ¹⁵ Enlo'o ornakar onne kukul onno ma naphari ida ki mi aile danaran wawan man ai na'akenedi me'e, de miro laa ma'akene nana'an nonomun lolo onne."

¹⁶ Ende woro'ohe rala'a. Hir rakan kote raram, do'on ha wo'ira na'akeme naise Yesus konohiyedi hi eni. Idewe hi ra'akene hanana'an Paska. ¹⁷ Horu ne hir wali laa Betania.

Rakan lere helemedi Yesus noro Nina man lernohi pakunohi idaweli woro'o ra'alono laa nakar onneni. ¹⁸ Hi raikoro maha ra'ak, Yesus na'ahenia, "Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Nano mi ma naikoro wuku mo'on momun eniyeni, ri ida aile ma na'olu Ya'u, kanile ri leke resnA'u."

¹⁹ Hir derne Nin wanakunu onneni hi akinhe woiredi, la dohdoho ra'ukani Yesus ra'aheni, "Pape, lo'o maya'u, ka!?"

²⁰ Enine An walhe na'ahenia, "Nano mi ri idaweli woro'o eniyenihe ri onne aile, la noro Maya'u remen roti wewerre lolo manuk raram. ²¹ Ri Mormori Anan lo'o maki naise horhorok aile Horok Lapeni, maa ri man kani Ai laa arwali onne mayo'edi me'e. Wa'an rehi ri onne inna aman kar morie."

Yesus nala roti noro anggur Nin man lernohi pakunohi ra'an romun

(Mat. 26:26-30; Luk. 22:14-20; 1Kor. 11:23-25)

²² Hi ra'ak larlari, Yesus nala roti kem ida, napanak trimkasi Makromod Lalap nanumene a'un, ha'arle Nina ri mememen enihe, na'aheni, "Kokala la mo'on, roti eniyeni Yi ihin kem'u."

²³ Horu ne, Ai nala anggur cawan ida, napanak trimkasi nanumene nale hi romun, la na'akeme romun anggur onne.

²⁴ Ai na'aheni, "Anggur eniyeni Ya'u rarna man wui man kolo la ma na'ono

[†] 14:12 Alam Paska onne ri nadedem resne pipdumana ra'an leke ra'ori honorok Makromod Lalap Nin hini'i lere man laedi me'e. Lere onne An hi'i hi upun a'anhe ramhara nano Mesir.

nawinau Makromod Lalap Nin nou worworu man du'ul kali ri nammori roro Ai laa ewi-ewi. ²⁵ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Nano lere eni me'ede ka omun anggur eni hehen nanumene rakan lere Yo oro mi komun anggur worworu lolo Makromod Lalap Nina noho worworu.”

²⁶ Kame'ede hi rahinara hanara ida, ra'uli rasa'a Makromod Lalap. Horu ne, hi rala'a laa wo'or Zaitun.

Yesus konohi Petrus, “Ka nalo'ol me'e ma'okul Ya'u”

(Mat. 26:31-35; Luk. 22:31-34; Yoh. 13:36-38)

²⁷ Enine Yesus konohi hi na'ahenia, “Ka nalo'ol mi na'akeme lari hoikaruwedi Maya'u me'e, ono horhorok aile Horok Lape ma na'ahenia,

‘Ye esne man huri onne, la nina pipdum ukun lariye'er rarari.’ *

²⁸ Maa lere Makromod Lalap na'amori Ya'u wali'ur nano maki-maki eni, Yo oluwedi mi laa Galilea.”

²⁹ Petrus na'aheni, “Lo'o hi na'akeme hoikaruwedi Pape, maa maya'u ka!”

³⁰ Enla Yesus na'aheni, “Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: A'alam eni manu kan kokoroi rewro'o makun, o ma'ahenyedi ka mauroin Ya'u rewkelu me'e.”

³¹ Enimaa Petrus walha naruri na'ahenia, “Kade yo oro Papa maki wewerre, maa ya'u ka a'aheni ka auroin Papa!” Enla man lerno hi pakunohi namehin enihe ra'aheni heheni haenhi.

Yesus hi'i lir napanak lolo Getsemani

(Mat. 26:36-46; Luk. 22:39-46)

³² Hi rala'a laa onnida naran Getsemani. Rakanedi ne, Yesus hopon Nin man lerno hi pakunohi na'ahenia, “Maikoro lolo eni, Ya'u laa enne hi'i lir napanak.” ³³ Enine Ai naka'uk Petrus, Yakobus noro mo'oniwalla Yohanis ra'alono laa. Hi rala'a ne, Yesus akin woir la sus rehi. ³⁴ Enime'ede An konohi wokeluhe na'ahenia, “Ya akin woir rehi naise I maki me'e, de mim min lolo eni la madiyahaka.”

³⁵ Horu ne, Ai nala'a kalari tarana wali kemen yawa nahinononow hi'i lir napanak na'ahenia, “Lo'o wa'an rehi yono Ya a'uware wewerek pananaka man mai

eniyeni. ³⁶ Papa, Ya Am'u, peni paekunala hi'i ha wo'ira na'akeme de Ya apanak Papa leke yon Ya a'uware wewerek pananaka onneni. Enimaa yono hi'i lerno hi Ainu'u honorok panaeku aimehi, maa lerno hi Papa Nina honorok panaeku mehe.”

³⁷ Horu An wali laa, Nin ri wokelu onne ramkukuru me'e. Enine Ai ne'el Petrus na'ahenia, “Simon, mamkukuru me'e? Kam kerhu madiyahala jam ida?

³⁸ Madiyahala la hi'i lir napanak leke yono mi madiyahaur kenene panatal! Mi honorok akin namrana lerno hi Ya'u, maa mi ihin kemen ka naruri.”

³⁹ An wali wali'ur lan hi'i lir napanak nodi panaeku mahaku eni. ⁴⁰ Horu An wali wali'ur tolle wokeluhe ramkukuru ho'o me'e ono makanhe nasoi rehi. Ai na'ukani hi wali'ur, maa hi ka rauroin walha haida.

⁴¹ Yesus wali wali'ur rewkelu nina eni, hi ramkukuru wali'ur. Ai na'ukani hi na'ahenia, “Mi mamkukuru makun? Wa'enedi me'e. Rakanedi Ainu'u lere alam me'e. Ya'u, ma namwali Ri Mormori Anan, rala kanile ri man hi'i dohohala liman raram. ⁴² Mamakedi! Mai, kala'a here! Po'onala man koklira Maya'u mai me'e.”

Yudas noro ri nammori mai kele Yesus

(Mat. 26:47-56; Luk. 22:47-53; Yoh. 18:3-12)

⁴³ Yesus wakunkunu makun, Yudas, ri ida nano Nin ri idaweli woro'o onne, noro ri nammori mai rodi ilak raa noro au deul. Imam-imam lalap roro Yahudi rira meser-meser Horok Lap roro rira leleher lalapa enihe hopon hir laa kele Yesus.

⁴⁴ Yesus walin ma na'olu Ai onne, an kukunohiyedi heri onnenihe me'e na'ahenia, “Ya'u nair tanada eni de ri man ya'u masi onne, mim kele here!”

⁴⁵ Enime'ede Yudas laa Yesus napolu, “Pap Meser,” nanumene masie. ⁴⁶ Idewe ne, heri onne kele Yesus lawukuwedie. ⁴⁷ Enimaa ri ida lolo onne lehu nin raa dara imam man kulu narehi nina hophopon ida kilinna me'ede kaprosuwedi.

⁴⁸ Ende Yesus ne'el heri onnenihe na'ahenia, “Enlo'o Ya'u eni ri man ailanna penia modi ilak raa noro au deul mam kele Ya'ue? ⁴⁹ Akilere Ya'u wakuku mi lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lapa raram, maa mi kam kelA'u. Enimaa

* 14:27 Zak. 13:7

eni na'akeme namwali leke na'akuku na'anokor inhawa man horokedi aile Horok Lape raram me'e."

⁵⁰ Hir keledi Yesus ne, Nina man lerno hi pakunohi lari moumouwedi, kokoko ma na'ikaka ida man lerno hi lolo kili'ur, la ⁵¹ ri onne sawisawik homnono. Heri onne kene kele ⁵² maa, ai nawe'ul la huriyedi nina homnono, de nadlewlewe lari me'e.

Yesus nakpali Yahudi nina muku man ho'ok kail

(Mat. 26:57-68; Luk. 22:54-55, 63-71; Yoh. 18:13-14, 19-24)

⁵³ Ende man kele Yesus rodi laa imam man kulu narehi nina rom. Laa enne, imam-imam lalap roro meser-meser Horok Lape roro Yahudi rir leleher lalap onnenihe mahanoro hopun pepen.

⁵⁴ Petrus lerno hi hi nano ko'u. Rakan imam man kulu narehi ni nina nikoin, ai naikoro namrinna ai noro ma nadiyahaka enihe.

⁵⁵ Imam lalap enihe roro Yahudi rir muku man ho'ok kail ni rahehe ranoin man kuku maka man wakunu ha man sala leke tumdesne Yesus la hukumesne, maa kar lernala. ⁵⁶ Ende polu ri nammori mai rala panaeku leke rodi kuku sala Yesus, ma rira panaeku ni ka namnehe.

⁵⁷ Horu ne, ri ida woro'o man aile lolo onne ramriri rala wanakunu poho, tumdesne Yesus ra'aheni, ⁵⁸ "Am derne Ai na'ahenia,

'Ya aye'er Makromod Lalap Nina Romleu Lape man ri mormori hi'i eniyeni, la lere wokelu Ya'u wanna worworu ri mormori kan hi'i.'"

⁵⁹ Enimaa rira wanakunue ida ma ka namnenehe noro ida.

⁶⁰ Enime'ede imam man kulu narehi ni namriri hi kalarna na'ukani Yesus na'ahenia, "Man kuku maka eniyenihe wakunu tumdesne O. Alhi'ihopenia O kam walhe?" ⁶¹ Maa, Yesus ka na'oho.

Ende imam onne na'ukani Yesus raram wali'ur, "Namlolo, O eniyeni Kristus, Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen Ananne?"

⁶² Yesus walhe na'ahenia, "Ya'u ni Ai, la na'amoli mi na'akeme do'on Ya'u, ma namwali Ri Mormori Anan, aikoro Makromod Lalap Ma Nodi Molollo Narehi Ma

Nalewen na'akeme herne malanna. Enla lere man mai mim do'on Ya'u mai wali'ur lolo hulik loiloi kakam larialie!" *

⁶³ Ideweni ne, imam man kulu narehi onne sirriki nina rain kemen la na'ahenia, "Yono kanoin man kuku maka namehin me'e. ⁶⁴ Ende minim panaeku hi'ihewi? Mim dervedi Ai na'ihoru na'idaru Makromod Lalap me'e, de mala inhawa kenekrohu?"

Hi rala kenekrohu ra'aheni, "An sale wake'e, de hukumesne here."

⁶⁵ Enime'ede heruwali sapru saworno Ai, hir pasunedi oin makan mene hudi la pahar. Hi ra'aheni, "Heih, kene kukunohi yai inhoi man hudi pahar O." Horue ne ma nadiyahaka lolo onne riuk Ai haenhi.

Petrus na'okuledi Yesus

(Mat. 26:69-75; Luk. 22:56-62; Yoh. 18:15-18, 25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷ Hir maha ra'ukani Yesus romleher ne, Petrus aile nikoine. Enine maeke ida ma namwali man howok lolo imam man kulu narehi onne ni nina nakar mai do'on Petrus mahan namrinna aiye. Ai nahiyenale Petrus de na'aheni, "O penia nadedem moro Yesus ma nano Nazaret onne."

⁶⁸ Maa Petrus nawali ekemale la na'aheni, "Ka auroin ri onne inhoi, ka auroin onuma panaeku inhawa."

Enime'ede Petrus nala'a lolo nika lapa makan, [idewe manu kokoroyedi.]§

⁶⁹ Ka nalo'ol maeke onne do'on Petrus ho'o me'e. Enime'ede an konohi man min lolo onne na'ahenia, "Ri ni peni namwali man lerno hi pakunohi ri man ai raram onne." ⁷⁰ Petrus derne, maa ai nawali ekemale wali'ur.

Kan mahala ne, ri man min lolo onne re'el Petrus na'ahenia, "Lo'o namlolo, o mamwali man lerno hi haenhi ono onum wanakunu lirna mehe nodi kunukunohi nahenia o ni manin Galilea."

⁷¹ Enine Petrus nahopo me'e, "Ka auroin ri mim wewekel onneni!"

⁷² Idewe manu kokoroi rewro'o nina. Enime'ede Petrus horoknala Yesus Nina wanakunu: "Manu kan kokoroi rewro'o nina makun, o ma'aheni ka mauroin Ya'u rewkelu me'e." Idewe ai nahere maheruhuru.

* **14:62** Mzm. 110:1; Dan. 7:13 § **14:68** Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali.

15

Rodi Yesus la Pilatus kalarne

(*Mat. 27:1-2, 11-31; Luk. 23:1-5, 13-25; Yoh. 18:28—19:16*)

¹ Noho kan ropo wawa'an makun, Yahudi rir imam lalap, leleher lalapa roro meser Horok Lap ma namwali Yahudi rira muku man ho'ok kail agame enihe rala kenekrohu resne Yesus. Raledi kenekrohu resne Yesus ne, hir wukuwedi Yesus rodi laa kanile Pilatus (Roma nina gubernur).

² Yesus rakanedi Pilatus kalarna ne, Pilatus na'ukanie, "O penia ma namwali Rai Yahudie?"

An walha, "Namlolo, naisa ma'aheheni eni."

³ Enime'ede Yahudi rir imam lalap enihe loikaru kalaklaka nammori Ai kemen. ⁴ Pilatus na'ukanie wali'ur na'ahenia, "Hi'ihopenia ka ma'ohe. O mehe makani rira kalaklake nahenia Om hi'i yaksala nammori."

⁵ Maa Yesus kan walha wake'e, de Pilatus hehel rehi.

⁶ Nadedem rakan Yahudi nina Lere Alam Lalape Paska, Yahudi enihe nili ri ida man aile bui raram leke ma nodi molollo Roma huri nano nina hunukum. ⁷ Enla ri ida naran Barabas aile bui raram noro ri woro'o wokelu namehin ma namhene derne rakani Roma nina molollo me'e, de resnedi ri lolo rusrusu ar'arra. ⁸ Ende ri nammori mai rapanak Pilatus ra'aheni, "Aki anna papa nadedem huri ri ida nano hunukum, de lo'o lere eni papa huri ri, ee ka?"

⁹ Pilatus na'ukani hi na'ahenia, "Minim suk ya'u huriyedi ri ma na'aheni Ai namwali Rai Yahudi eni?" ¹⁰ Ai na'ukani onne ono nauairoin imam lalap onnenihe kele Yesus rodi mai ono hi kehekehen Ai. ¹¹ Enimaa man panulu onnenihe rawa'u heri eni leke rapanak Pilatus huriyedi Barabas, maa Yesus ne, yono.

¹² Enla Pilatus na'ukani hi, "Emene, mi raram nodi ya'u hi'i inhawa noro ri man wewekel Rai Yahudi eniyeni?"

¹³ Idewe ne hir wakau raruri ra'aheni, "Rodi laa wairesne au kekiyowok here!"

¹⁴ Pilatus na'ukani, "Alhi'ihope? Nina inhawa sala pe?"

Enimaa hir eren wakaukau raruri ra'aheni, "Wairesnedie lolo au kekiyowok here!"

¹⁵ Pilatus nin panaeku nahuwa'annala heri akinhe, de an huriyedi Barabas, maa hopon nin ma nasala ke'urauk enihe riuk rerhe Yesus horu mene kanile ke'urauk leke rodi laa roho waire lolo au kekiyowok me'e.

¹⁶ Enime'ede ma nasala ke'urauk enihe rodi Yesus laa Pilatus nina rom rodi ho'ok kail raram mene rapolu rira ke'urauk na'akeme mai. ¹⁷ Hir maie ne, rodi rai nin nainair nanaru man mere au'au leke Yesus nairi. Enla hir nanau dupal rururi ida nanumene rala loile Yesus uluwakun. ¹⁸ Onne horu, hir kokme'e rala honoor hanawe ra'aheni, "Hiyene arore ki O, Rai Yahudi O!" ¹⁹ Hi rodi our deul ida taka uluwakun mamani, saprui saworno, la hir kadi ein korno yawa, kokme'e rahuwo'ok Ai. ²⁰ Hadwei hadwokor Yesus horu, hir herre wali'uredi rai nin nainair nanaru onne, la rala Nina nainair wali'ur. Horu ne, hi rodi laa kota paharne leke rohe, wairesne lolo au kekiyowok.

Wairesne Yesus lolo au kekiyowok

(*Mat. 27:32-44; Luk. 23:26-43; Yoh. 19:17-27*)

²¹ Hir laa kota paharne, Yesus noro ma nasala ke'urauk onnenihe holikuku mo'oni ida man eninanu mai nano leke Kirene nala'a Yerusalem. Mo'oni onneni naran Simon, (Aleksander noro Rufus aman). Ma nasala ke'urauk rakerne ai na'uwaru au kekiyowok eni. ²² Ende rodi Yesus la wo'or ida naranne Golgota, napa'ahne, 'onno ma naisa uluwaku rurna.' ²³ Rakanedi ne, ke'urauk wa'aha anggur noro wuru awa'ar naran mur rale nomun leke yono kemen apinha rehi, maa Ai namhene nomune. ²⁴ Horu, hir roho, waire lolo au kekiyowok. Horu ne, hir hi'i undi leke kukul inhoi lernala Yesus Nina nainaire.

²⁵ Roho wair Yesus au kekiyowok eni ri'uk wohii orereki. ²⁶ Hir horok Yahudi rira kalaklake lolo au kekiyowok wawan na'ahenia: ENI RI YAHUDI RIR RAI. ²⁷ Lere onne hir roho wair ri woro'o man ailanna lolo au kekiyowok haenhi, ida man minle herne malanna la ida man minle herne mariri. Woro'ohe

* 15:27 Yes. 53:12

ramwali ri ma namna'a. * [28 Onneni na'akuku na'anokor Horok Lap Lirna ma na'ahenia, "Hi rahinorok Ai nornoro ri man ailanna.]"* 29 Ende heri man laa ki laa mai lolo onne po'one, rado'do'o uluwakun ilnohi ralnohi ra'aheni, "Eih! O peni ma'aheni maiye'er Makromod Lalap Nina Romleu Lape, la lere wokelu raram ma'ariri wali'ur. 30 Ende mehe mala kopur O kemmu nano au kekiyowok mai yawa ke'e."

31 Enla imam-imam lalap noro meser Horok Lap onnenihe ilnohi ralnohi naise hi, ida ma na'aheni ida, "Eih! Ai onne nauroin na'ohu nahala ri nammori nano rir apinpinha, maa alhi'ihope kemen mememen ka nauroin na'ohu nahale? 32 Ai penia na'aheni Ai namwali Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Israel nin Rai laa ewi-ewi. Ende alhi'ihope Ai kan kopur nano au kekiyowok eni leke ik po'one la ik akin naili'il Ai."

Enla ri woro'o man aile herne mariri malanna ilnohi ralnohi Yesus haenhi.

Yesus aran horu

(Mat. 27:45-46; Luk. 23:44-49; Yoh. 19:28-30)

33 Rakan lere ulu noho onne na'akeme na'umetekedi hehen nanumene riuk wokelu lere mamamal. 34 Rakanedi lere mamamal eni ne, An wakau naruri na'ahenia, "Eloi, Eloi, lama sabaktani?" Napa'ahne: "Makrom'u Lalap, Makrom'u Lalap! Alhi'ihope hoikaruwedi Ya'ue?" *

35 Ri man aile lolo onne dederne lirna onne ne heruwali ra'aheni, "Makaniyala! Ai maha napolu Elia."

36 Enime'ede ri ida larlari, nala sawar koun anggur ma'alinu mene naloile au ko'oko'ol ida honon, kani laa Yesus nuranne. Enimaa ri ida na'aheni, "Ika lapanala ke'e. Yon hi'i de taikarala Elia mai nalkopur Ai nano au kekiyowok eni harome."

37 Enine Yesus wakau naruri, la aran horuwedi.

38 Idewe tapi rodi kawkawa Makromod Lalap Nina Romleu Lap raram eni nahinarukedi nano wawan idewe laa yawa namwali woro'o me'e.† 39 Enine ke'urauk ida ma namwali uluwakun ke'urauk rahu ida ma namriri Yesus kalarne po'on hi'ihewi Yesus aran horuwedi, ai na'aheni, "Namlolo kokkoo, ri eniyeni Makromod Lalap Ananne."

40-41 Lolo onne maeke nammori aile mahar popo'on nano ko'uko'u. Maria Magdalena, Salome, noro Maria (ma namwali Yoses noro mo'oniwalla karuri Yakobus inna) aile maeke onnenihe raramne. Maeke onnenihe radedem lernohe Yesus lolo Galilea la ramwali man ilitolle Ai. Hi roro maeke nammori ra'alono roro Yesus laa kota Yerusalem de ramriri ko'uko'u po'one.

Ra'akene manaku Yesus ihin kemen

(Mat. 27:57-61; Luk. 23:50-56; Yoh. 19:38-42)

42 Lere onne ri Yahudi rira Alam Ra'akekene hanana'an ono oreki Alam Renren Warwarna, la lere na'ikeki helem me'e, de na'uraniyedi Alam Renren Warwarna me'e. 43 Enpenia Yusup man holi leke Arimatea mai leke na'akene manaku Yesus ihin kemen.‡ Ai onneni naikorole agame Yahudi nina muku man ho'ok kail, de ri nahiyene arore, la an weilapan lere alam Makromod Lalap nodi molollo haenhi. Ai mehe na'alapa akin leke ka namka'uk nakpali Pilatus napanak nala kopur Yesus ihin kemen nano au kekiyowok eni. 44 Ai napanakedi ne, Pilatus hehel rehi derne nahenia Yesus lo'o makiyedi me'e. Enime'ede ai napolu nina uluwakun ma nasala ke'urauk ri rahu ida onne na'ukanie, "Yesus makiyedi me'e kokkoo, ee ka?"

45 Uluwakun onne konohi Pilatus na'ahenia, "Namlolo kokkoo, pape. Aran horuwedi me'e." Kame'ede Pilatus ne'enohe Yusup nala kopur Yesus ihin kemen nano au kekiyowok eni.

* 15:28 Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali. * 15:34 Mzm. 22:1

† 15:38 Po'onala Kel. 26:31-33. Tapi onne ha'ar Makromod Lalap Nina Romleu Lape namwali onno woro'o. Onno man raram wake'e onne Makromod Lalap Nin onno moumou dewdewe wake'e la Yahudi rir imam lalap ida mehe huri laa raram annida raram leke nodi nala ri Israel lolo Makromod Lalap kalarne. Yesus makiyedi nanumene kanawan onne hariyedi de kalla nahinariyedi leke ri idewe laa Makromod Lalap leken kalarne. ‡ 15:43 Yusup mai leke pelek na'akene Yesus ihin kemen ono Yahudi rira noho honolla hopon yono rin karu maki Alam Renren Warwarna.

⁴⁶ Enime'ede ai lan weli tapi lenan mene nala kopur Yesus kemen. Enine ai nodi tapi onne komon Yesus ihin kemen, nodi la wo'or leren karule ku'il ida ma namwali lunne. Karu horue ne, an poi waku lapa ida nodi elekedi ku'il nina nika. ⁴⁷ Maria Magdalena noro Maria, Yoses inna do'odo'on hi rala Yesus loile lolo onne.

16

Yesus mori wali'ur

(*Mat. 28:1-8; Luk. 24:1-12; Yoh. 20:1-10*)

¹ Ende lewenedi Alam Renren Warwarna, lere helemedi, mene Maria Magdalena, noro Yakobus inna Maria, noro Salome ra'alongo laa weli wuru wala'ula'u noro rampa-rampa leke rodi laa ra'akene manaku Yesus ihin kemen.

² Rakan domeku al'alam, lere ha'edi, hi rodi wuru noro rampa-rampeni rala'a Nin ku'il me'e. ³ Rakan kalla toro, hi ida ma ne'el ida, "Ika rakanedi, inhoi paku ika poi waku rodi el'elek ku'il nina nika?"

⁴ Hir rakanedi ku'il ne, do'on waku onne napoiyedi me'e de polletilu ono waku onne lape rehi.

⁵ Ende hir laa ku'il raram, do'on ma na'ikaka ida rain wawarhe sorsorue naikokoro aile ku'il herne malanna, idewe hi ramka'ukedi.

⁶ Mo'oni onne konohi hi na'ahenia, "Yon mamka'uk, ya auroiroin mi manoin Yesus ri Nazaret man wairesnedi lolo au kekiyowok onne, maa An mori wali'uredi me'e. Po'onala, hir karu lolo eni, maa kaale me'e. ⁷ Lere eni me'e de, lam kukunohi Petrus noro Nin man lernohi pakunohi namehin na'ahenia, 'Yesus noluwedi mi laa Galilea me'e, de mala'a enne leke mim do'on Ai naise Ai na'aheniyedi ki mi me'e.' "

⁸ Enime'ede hi rahumarna ramka'ukesne me'e. Hi ramhara ku'il idewe lari nano lolo onne ono ramka'uk de kar wakunu haidahaida noro ri.

Yesus mori wali'uredi ne, pakromo noro Nin ri mene nakinikan laa a'am raram

(*Mat. 28:9-10, 16-20; Luk. 24:13-53; Yoh. 20:11-23; HN. 1:6-11*)

[⁹ Lere Yesus mori wali'ur, domeku al'alam wake'e, An pakromo dedesne noro Maria nano Magdala. Lere man laedi

Yesus nohi hayakyaka wo'ikku nano Maria raramne.

¹⁰ Idewe ai lan konohi ri man lernohi Yesus man mahar sus mak oir enihe na'ahenia, "Yesus mori wali'uredi me'e. Idedi eni yo oro Ai pakromo." ¹¹ Maa hi kar derne rakani ai.

¹² Horu ne mo'oni woro'o ma nadedem derne Yesus Nin wanakuku, wali rano Yerusalem laa rira leke (Emaus). Rakan kalla toro hir pakromo roro Yesus de ra'alongo rala'a. Hi kar pelek rahiyennale ono oin makan namehiyedi me'e, maa Yesus nalhari kemen hi.

¹³ Kame'ede hir wali wali'ur la Yerusalem konohi rir mukue ha ma namwali nahenia hi roro Yesus pakromo, maa rira mukue kar derne rakani hi haenhi.

¹⁴ Lere li'ur ri idaweli ida man lernohi pakunohi maha rara'ak, ramlilinohi Yesus mai nalhari kemen hi la na'ukani, "Alhi'ihopenia mi akim ho'o ne na'akekeme la mi uluwakum kerhe rehi, penia mi mamhene derne makani ri man do'on Ya'u ra'aheni Ya'u mori wali'uredi me'e?"

¹⁵ Horu ne, Yesus hopon na'ahenia, "Mi mala'a noho wawan la maderre madaul Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni ri mormori na'akeme. ¹⁶ Inhoi ma akin naili'il Ya'u la napanak ri nodi oir ulutade, ai penia nahinuriyedi nano nina hunukum makmaki, maa inhoi akin ka naili'il Ya'u lernala hunukum makmaki laa ewi-ewi.

¹⁷ Ri ma akin naili'il onne paekunala hi'i tanada naise: rodi I naran rohi hayakyaka, rauroin wanakunu man worworu, ¹⁸ la lo'o rasala haimoke, ee romun awa'ar man merumeru, maa kar maki, la kemenala liman ma nakni'ir, idewe wa'enedi."

¹⁹ Makromod Yesus wakunu noro man lernohi pakunohi enihe horu ne, Ai nakinikan laa a'am raram, laa enne naikoro Makromod Lalap herne malanna leke rodi molollo wewerre.

²⁰ Enime'ede man lernohi pakunohi enihe laliwewer noho wawan loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, la Makromod norle'ule'u norwaliwali hi. Ai nala ke'eke'el an'anha hi rodi hi'i tanada nammori leke nodi kunukunohi nahenia Lirna Wawa'an eniyeni namlolo kokkoo.]*

* **16:20** Lisir eniyeni kaale lolo Horok Lape dedesne heruwali. Wanakunu lirna la'an eni ra'ikar ra'uwali lere li'ur.

Lukas

Horok Lirna La'an

Lukas eni namwali dokter la an lernohi Paulus lar loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an (Kol. 4:14; 2Tim. 4:11; Plm. 24). An loiwuku wanakunu ma na'ono Yesus nano ri nammori ma nauroin kokkoo inhawa namwali noro Yesus lere onne mene kakar hi'i horok eniyeni (1:1-2).

Lolo horok eni Lukas konohi Yesus Nin panaeku An mai noho wawan. Ai na'aheni Yesus mai nanoin ri man ko'u Makromod Lalap leke huri we'er hi nano rir dohohala nin molollo (19:10). Yesus mai noho wawan leke nala or'ori dardari ri na'akeme ma akin naili'il Ai, ri Yahudi noro idewe ma ka namwali Yahudi (2:10; 2:30-32; 3:6; 24:47).

Lolo horok eni ik lese hi'ihewi Yesus naramyak ri ma na'alehe haida-haida noro ri man susa (6:20; 7:22; 14:11-13; 21:1-4), ik les hi'ihewi Ai naramyaka ri man hi'i dohohala (5:30; 7:37-50; 15:1-2), la hi'ihewi Ai naramyaka maeke (7:11-17; 8:2-3; 10:38-42; 13:10-13; 21:1-4; 23:27-31), noro tatan'ukun (8:41-42; 54-55; 9:38-42; 9:46-48; 18:15-17).

Horok Ihin

1. Lukas nala wanakunu man hari horok eni (1:1-4).
2. Lukas wakunu mori Yohanis man ulutade ri noro mori Yesus (1:5-2:52).
3. Yesus hi'i Nin honowok dedesne (3:1-4:13).
4. Yesus hi'i Nin honowok lolo noho Galilea (4:14-9:50).
5. Yesus hi'i Nin honowok lolo Nin nala'ala'ala laa Yerusalem (9:51-19:27).
6. Lukas konohi inhawa namwali Yesus Nin domeku man horu lolo kota Yerusalem (19:28-23:56).
7. Yesus mori wali'ur la nalhari kemen Nin man lernohi (pkn. 24).

Lukas nin panaeku hi'i horok eniyeni

¹ I wal'u Teopilus man rin horhawe!

Ri nammori ken hi'iyedi horok ma na'ono Yesus Nin panaeku wo'ira ma namwaliyedi lolo mayai herne kalarna nonolu me'e. ² Lolo rir horok onne hi rodi panaeku man am dernedi nano ri man mehe rodi oin makan do'on Yesus Nin morimori. Ri man meher do'on

Yesus Nin morimori onnenihe penia do'on Nin hini'i wenewhe na'akeme la hi me'ene ramwaliyedi ma nodi Ai Lirna Wawa'an eni loikaru ri namehin haenhi. ³ Ya'u mehe a'inauwedi wawa'an panaeku wo'ira na'akeme onne nano lere dedesne me'e de ya aledi kenekrohu nahenia wa'an rehi ya'u kakar panaeku wo'ira wawa'an lolo horok ida aku ki makrom'u, Teopilus. ⁴ Ya'u hi'i heheni leke makrom'u nauroin inhawe man rin wakukuwedi makrom'u me'e, onneni namwali panaeku ma namlolo kokkoo.

Hophopon a'am raram man konohi Zakaria nahenia ai hono lo'o moriyana

⁵ Lere Herodes namwali rai lolo Yudea, imam ida aile naran Zakaria. An howok wewerre noro imam-imam rira muku ida rapolu muku Abia. Hono naran Elisabet, la ai namwali Harun upun anan haenhi. ⁶ Hirira morimori namlololo Makromod Lalap kalarna ono woro'ohe derne rakani Nin keneri hono'ok noro Nin holoor halauk na'akeme. ⁷ Maa woro'ohe ka ra'ori tatana ono Elisabet tatane kaale raramne, la hi ra'ileheredi me'e.

⁸ Ler ida, Zakaria nina muku enihe rira lere alam ilitolle Makromod Lalap Nin honowok de ai mahan ilitolle Nin honowok lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape. ⁹ Lere onne imam man howok onnenihe radedem hi'i undi leke nili inhoi man laa onno man moumou dewdewe lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape raram harna honoi kanani man wala'ula'u. Hi'iyedi undi horu, Zakaria lernale. ¹⁰ Ende an laedi raram mahan harna honoi kanani onne, la lolo paharne ri nammori mahar hi'i lir napanak.

¹¹ Enime'ede Zakaria onne, namlilinnohi Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram ida nalhari kemen ai. Hophopon onne namriri lolo honoi kanani onno rodi haharna au hairne wala'ula'u herne malanna. ¹² Zakaria do'onedi hophopon onneni ne, ai nahumarnedi la namka'uk rehi. ¹³ Enimaa hophopon a'am raram onne ne'el Zakaria na'ahenia, "Yono mamkauk! Makromod Lalap dernedi numa lir napanak me'e. Na'amoli o hoom Elisabet moriyana tatana mo'oni ida, la om waki naran Yohanis. ¹⁴ Na'amoli an hi'i mi akim nahuwa'an wake'e, la lere

mori ai, ri nammori akinhe nahuwa'an haenhi, ¹⁵ ono ai namwali ri lalapa lolo Makromod kalarna. Yon ai nomun anggur me arak, la nano nin lere momori me'ede Roh Kudus na'aromromo irhun raramne. ¹⁶ Enla lere Israel upun ananhe derne ai lirna, hi nammori wali wali'ur mai hi Makromon, Makromod Lalap! ¹⁷ Ainin molollo namnenehe nabi Elia la Roh Kudus nala molollo ai naise nonolu nala Elia haenhi. Ende ai noluwedi Makromod hari kalla leke ri Israel akinhe ramkenedi lere Makromod mai eni. An hi'i ri leleher roro tatan'ukun ramwali mahaku. Enla ri ma kan derne rakani Makromod enihe, an wakuku hi leke rauroin derne rakani Makromod la ramwali ri molololo Makromod Lalap kalarna. An hi'i panaeku eni na'akeme leke hi'i ri mormori akinhe ramkene kokala Makromod." *

¹⁸ Zakaria na'ukani hophopon a'am raram onne na'ahenia, "Hi'i hehewi ya auroin num wanakunu eni namlolo? Ya'u eni a'ileheredi me'e, la ainu'u maekleher na'ileheredi me'e haenhi."

¹⁹ Enime'ede hophopon onne na'ahenia, "Ya'u eni Gabriel, Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan ma namriri Ai leken kalarna. Ai penia hopon yo odi lira wawa'an eni mai loikaru ki o. ²⁰ Horhorok! Rakan nin lere alam, ainu'u wanakunu eni na'akeme namwali kokkoo. Maa o eni kam derne makani ainu'u wanakunu eni, de om hakukuwedi hehen nanumene ainu'u wanakunu eni namwali."

²¹ Zakaria aile Makromod Lalap Nin Romleu Lape raram makun ne, ri nammori mahar lalapan ai namhara mai paharne. Hir mehe kakaiyedi ono ai nalo'oledi Romleu raram onne me'e. ²² Enla an maiyedi paharne ne, ai kan wakunu haida ono ka nauroin wakunu me'e. Hir do'on ai nodi liman mehe herre wanakunu mene hi rauroin ai lo'o mehen do'onedi haida lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape raram me'e.

²³ Ainin lere alam howok lolo Romleu Lape horuwedi ne, an wali laa nin nakar me'e. ²⁴ Ka nalo'ol ne, hono Elisabet ap'apun me'e, la ka namhara nin nakar wollo wolima raramne. ²⁵ Ai na'aheni, "Eni mene Makromod kukule akin man wa'an paku maya'u. Ende ka awawa lolo

heri kalarna me'e ono Ai nala tatana ya'u moriyane."

Hophopon a'am raram man konohi Maria an moriyana tatana mo'oniyana

²⁶ Lere Elisabet nornoro raramne wollo woneme ne, Makromod Lalap hopon Nin hophopon a'am raram ma naran Gabriel nala'a noho Galilea lolo kota Nazaret ²⁷ pakromo noro maeke ida naran Maria. Ai noro Yusup rira honorok aki namnehe na'aloned me'e leke woro'ohe ho, maa lere onne ka ramkuru wuku makun. Yusup onne rai Daud upun anan. ²⁸ Hophopon a'am raram onne ne'el Maria na'ahenia, "Heih, Maria! Akim nahuwa'enedi ono Makromod namre'e namharu o rehi, Ai norle'ule'u norwaliwali o mamani."

²⁹ Maria derne hophopon onne lirna, idewe an polletilu la namka'uk de lolo akin na'aheni, "Lira eni nina panaeku inhawe?" ³⁰ Enimaa hophopon onne na'aheni, "Maria, yono mamkauk! Makromod Lalap naledi kenekrohu nala rere'e haharu man lap la ma'aruru wake'e ki o. ³¹ Ka nalo'ol mormoro o raram me'e, la tatana ma namwali lolo o ihin kemen onne mo'oniyane. Na'amoli waki tatana onne naran Yesus. ³² Ai onne namwali ri lalapa la rin wekel Makromod Lalap Man Kulu Narehi Man Lap Narehi Ananne, la Makromod Lalap mehe kikan Ai namwali Rai naise upun a'an rai Daud. ³³ Enla Ai nodi molollo Israel upun ananhe rakan laa ewi-ewi."

³⁴ Maria na'ukani hophopon a'am raram onne na'ahenia, "Hi'ihewi ha eniyenihe namwali? Ya'u ka oro mo'oni amkuruwala makun."

³⁵ An walhe, "Na'amolia Makromod Lalap huri wali Nina Roh mai ki o. Makromod Lalap Man Kulu Narehi Man Lap Narehi Nin ke'eke'el an'anha norle'ule'u norwaliwali o de anum man om momori onne moumou dewdewe la rin wekel Ai onne Makromod Lalap Anan. ³⁶ O mehem po'on we'ekwallum Elisabet, kade ai onne na'ileheredi me'e la ri na'aheni tatane kaale raramne me'e ne, ors eni nornoro raramne wollo woneme me'e, ³⁷ ono Makromod Lalap mehe nauroin hi'i ha wo'ira na'akeme namwali."

* 1:17 Mal. 4:5-6

³⁸ Maria na'aheni, “Ya amkene hi'i lernohi Makromod Lalap Nina honorok aki! Inhawe man Makromod na'aheni onne ya amkene kokale lolo i kem'u ono ya amwali Nina hophopon.” Enime'ede hophopon a'am raram onne nala'a me'e.

Maria lan ka'ar we'ekwalla Elisabet

³⁹ Ka nalo'ol ne, Maria na'akenedi nin hahaa la idewe nala'a laa leke ida ma aile Yudea nin wo'or. Lolo onne wo'or mamani. ⁴⁰ Rakanedi enne ne, ai nala'a laa Zakaria nin nakar, napoluwala la nala hiyene arore Elisabet. ⁴¹ Elisabet dervedi Maria lirna ne, tatana man minle konoin raram nawolwollo wake'e, la Roh Kudus na'aromromo lolo Elisabet raramne. ⁴² Enime'ede Elisabet wakau naruri na'ahenia, “O penia Makromod Lalap namre'e namharu o narehi maeke rahu na'akeme, la Ai namre'e namharu tatana man aile o raramne!” ⁴³ Maya'u eni inhoi penia Makrom'u inna mam ka'ara'ue? ⁴⁴ Ya auroin Makrom'u aile o raramne ono ya'u derne num napolpolu idediyeni ne, idewe tatana man minle i kono'u raram nawolwollo wake'e ono ai akin nahuwa'an rehi. ⁴⁵ Om lernala rere'e haharu man lapa ono o akim naili'iledi nahenia Makromod lo'o hi'i inhawa An konohiyedi me'eni.”

Maria na'uli nasa'a Makromod Lalap

⁴⁶ Enla Maria na'uli nasa'a Makromod Lalap na'ahenia,

“Yo odi i honorok akin penpenu kemkeme a'uli asa'a i Makrom'u.

⁴⁷ Ya akin nahuwa'an wake'e ono Makromod Lalap huri we'er ya'u nano ainu'u dohohala nin molollo.

⁴⁸ Ai penia kan hamlinu ya'u ma namwali Nin hophopon wahwahan man lolo yawa eni.

Nano lere eniyeni ri na'akeme ra'aheni ya amwali maeke man Makromod Lalap namre'e namharu narehi,

⁴⁹ ono Makromod Lalap Ma Nodi Molollo Ma Narehi Na'akeme hi'iyedi panaeku man ma'aruru maya'u.

Ai Oin Naran penia nahineiredi nano naran namehin na'akeme.

⁵⁰ Ku herre ku An kukul aki man wa'an ri ma namka'uk Ai.

⁵¹ Ai nodi Nin ke'eke'el an'anha hi'i hini'i man lewlewen.

An reiyer kope'eredi ri man holi kukulu lalap, leke rir panaeku yon namwali.

⁵² Ai nalkopuredi rai-rai nano rir kadere de ka rodi molollo me'e, maa An kikan ri ma kan holi kukulu lalap.

⁵³ Ai nala hanana'an man wa'an na'apehur ri ma namlara, maa An hopon ri orkanaru enihe rala'a ra'alehe haida-haida.

⁵⁴⁻⁵⁵ An kukul aki man wa'an maika, Israel upun ananhe ma namwali Nin hophopon wahwahan enihe.

An paku ika naisa An nouwedi ik upud a'ad nonolu eni.

Ai kan hamlinu Nin nou man An hi'iyedi noro Abraham noro upun ananhe laa ewi-ewi.”

⁵⁶ Maria nin ul'uli sasa'e horu an minle noro Elisabet wollo wokelu mene wali laa nina nakar.

Mori Yohanis

⁵⁷ Rakanedi Elisabet nina lere alam moriyana, an mori mo'oniyanida. ⁵⁸ Nin nakar wali noro lodon walinhe dervedi hi'ihewi Makromod Lalap kukul Nin aki man wa'an wake'e Elisabet me'e, de roro ai akinhe nahuwa'an wewerre.

⁵⁹ Tatana onne nina alam wo'aedi ne, nin nakar wali roro lodon walinhe mai leke sunate, la ai lodon walinhe rir panaeku waki tatana onne naran lernohi aman naran Zakaria. ⁶⁰ Enimaa inna namhene la na'aheni, “Yono! Am waki naran Yohanis!”

⁶¹ Hi re'el ai na'ahenia, “Hi'ihewe? O upun a'anhe kar wawa naran eni menee!” ⁶² Enime'ede hi rodi liman herre wanakunu ra'ukani Zakaria na'ahenia, “Tatane waki naran inhoi?”

⁶³ Kame'ede Zakaria nodi liman herre wanakunu napanak waku man rodi hi'i horok* leke an horok tatana naran. An horok na'ahenia, “Ai naran Yohanis.” Hi na'akeme mehe nananedi. ⁶⁴ Lere onne me'ede Zakaria nauoin wakunu wali'uredi la na'uli nasa'a Makromod Lalap. ⁶⁵ Rir nakar wali na'akeme ramka'uk rehi, la panaeku

* **1:63** Waku onne rodi wanakunu Malay “batu tulis”. Lere nonolu onne ri Yahudi nadedem nair papan tulis rodi au hi'ie noro ha naisa kertas nam'awal rodi pake.

onne naderre nadaul lolo ri man minle Yudea nin wo'or-wo'or na'akeme. ⁶⁶ Ri man derne panaeku onne na'akeme roro akin wakunu na'ahenia, "Tataneni lo'o namwali inhawa?" ono hir do'on rauroidi Makromod norle'ule'u norwaliwali ai. ⁶⁷ Enime'ede Roh Kudus nodi molollo Yohanis aman Zakaria de an wakunu inhawa ma namwali lere man mai. Ai na'ahenia,

⁶⁸ "Mai ka'uli kasa'a Makromod, Israel nina Makromod Lalap,

ono An mai leke huri we'er Nin ri nano rir dohohala nin hunukum makmaki.

⁶⁹ Ai nala Ri lewlewen ida mai huri we'er ika nano iknik dohohala nin molollo.

Ai onne, Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan Daud upun anan.

⁷⁰ Panaeku ma namwali eni naise inhawa man nonolu eni Makromod nouwedi lolo Nin nabi mememen enihe.

⁷¹ Ai nala Ri man lewlewen onne mai huri we'er ika nano iknik arwali, leke ma kan suk maika yon rodi molollo maika me'e.

⁷² An kikan Ri man lewlewen onne leke kukul aki man wa'an ik upud a'ad Abraham, Isak, noro Yakup,

ono Ai kan hamlinu Nin nou man Ai mehe naledi hi me'eni.

⁷³ An kikan hopo na'akerhe Nin nou ma namkene noro ik upud a'ad Abraham

⁷⁴ nahenia Ai lo'o huri we'er ika nano iknik arwali lekpananne yon kamka'uk ilitolle Ai,

⁷⁵ leke ik kamwali Nin ri ma na'alehe dohohala, la hi'i ha ma namlolo lolo Ai leken kalarna mamani rakan iknik lere horu.

⁷⁶ Enla ya an'u Yohanis o, na'amoli rin wekwekel o nabi man ilitolle Makromod Lalap Man Kulu Narehi Man Lapa Narehi eni,

ono o penia moluwedi Makromod leke ma'ahari la ma'akene kalla An lole.

⁷⁷ O penia man kukul kalla man wa'an Nin ri eni,

leke hi rauroidi Makromod Lalap Nin panaeku nala or'ori dardari ma kan horu hi,

ono na'ohu nahala rir dohohala.

⁷⁸ Makromod Lalap hi'i onne ono An kukul aki man wa'an wake'e maika.

Onne penia Nin Ropropeni na'akeki mai leke paku maika.

An mai nano a'am raram nala ropropo naisa lere man ha'a orereki,

⁷⁹ leke na'aropedi ri man minle metmetek kalkale

roro ri ma namka'uk makmaki eni.

Ai penia man kukul kalla maika leke koro Makromod Lalap holi moiliwi mahuwele."

⁸⁰ Zakaria anan eni, eren lalapa, ai honorok akin eren narururi haenhi. Lapedi ne, an holi lolo noho mamun ma napro'uk hehen nanumene rakan lere an mai nalhari kemen ri Israel enihe.

2

Mori Yesus (Mat. 1:18-25)

¹ Lere onne Kaisar Agustus nodi molollo noho Roma de an komdere nina man howok enihe horok hair Roma ne'en raram na'akeme naranhe. ² (Lere onne hi kar horok ri na'akeme naran makun, de eniyeni dedesne wake'e. Hir hi'i horok eni lere Kirenius namwali gubernur lolo noho Siria.) ³ Ainina konomdere onne hopon ri na'akeme wali laa rira lekloi mememen leke horok naranhe.

⁴⁻⁵ Ende Yusup noro Maria ramhara Nazaret ma aile noho Galilea wali laa kota Betlehem ma aile noho Yudea leke horok naranhe. Hir wali laa enne ono Yusup upun a'an rai Daud nonolu morie lolo kota onneni. Lere onne Yusup noro Maria lawukuwedi honorok aki leke woro'ohe ho me'e, la Maria nornoro raramne me'e. ⁶ Hir minle Betlehem makun, Maria nina lere alam nokoredi me'e de karuwana me'e. ⁷ An mori tatana anulu eniyeni, mo'oniyane. Maria nodi tapi a'un ho'iho'ir la na'aduduwedi ha mormori nina nana'an onno, ono kar lernala onno lolo nakar paipair.

Man huri pipduma do'on hophopon a'am raram

⁸ A'alam onne man huri pipduma maha radiyaka rira pipi ukun kan ko'uwala nano kota onne. ⁹ Ramlilinnohi Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram ida nalhari kemen hi, la Makromod Nina siksika lerlere ropa'ahedi lolo onne de

ramka'uk rehi. ¹⁰ Maa hophopon a'am raram onne ne'el hi na'ahenia, "Yono mamkauk! Ya'u mai leke kukunohi mi Lira Wawa'an man hi'i ri na'akeme akin nahuwa'an rehi. ¹¹ Lere eni tatanida moriyedi mai lolo rai Daud nina lekloi Betlehem me'e. Tatana onne penia man huri we'er ri mormori nano rira dohohale nin molollo. Ai namwali Kristus, ik Makromod man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi. ¹² Mi mauroin ainu'u wanakunu eni namlolo kokkoo nano tanada eniyeni: Mim laa enne mim do'on Tatana man idedi nanumene morie la rodi tapi a'un ho'ih'o'ir la ra'adudu aile ha mormori nina nana'an onno raram."

¹³ Enla ramlilinnohi hophopon a'am raram nammori rehi mai roro hophopon idediyeni minwuku, ra'uli rasa'a Makromod Lalap ra'ahenia,

¹⁴ "Ka'uli kasa'a Makromod Lalap man aile onno man kulu narehi lolo a'am raram. Ai penia ma nala moiliwi mahuwele ri mormori ma nahuwa'an Ai akin lolo noho wawan."

¹⁵ Hophopon a'am raram onnenihe hoikaruwedi man huri onnenihe la wali wali'uredi laa a'am raram ne, man huri onnenihe ida ma ne'el ida na'ahenia, "Mai ik kala'a laa Betlehem leke do'on panaeku man idedi nanumene Makromod kukunohi maikeni."

¹⁶ Kame'ede hir pelekkeke rala'a laa kote raram pakromnala Maria, Yusup noro Tatana man idedi nanumene momorie, la ra'adudue aile ha mormori nina nana'an onno raram.

¹⁷ Hir laa do'onedi tatana onneni ne, hir kukunohi ri na'akeme lolo onne panaeku ma na'ono Tatana man hophopon a'am raram onne kononohi hi eni. ¹⁸ Ri na'akeme man derne man huri rira wanakunu eni, hir mehe nananenedi, ¹⁹ maa Maria loi honorok panaeku onne na'akeme la na'akenedi lolo honorok akin me'e. ²⁰ Kame'ede man huri onnenihe wali wali'ur laa rir miminlole, la hi na'akeme ra'ulira rasa'a Makromod Lalap la ra'akulu ra'alapa Ai Naran mamani ono ha wo'ira na'akeme man hir dodo'on dederne onne namwali lernohi hophopon a'am raram nin wanakunu onneni.

Rodi Yesus kanile Makromod Lalap la sunate

²¹ Lernohi ri Yahudi rira noho honolla, Tataneni Nin alam wo'aa ne, hi rodi laa sunate, la waki naran Yesus. Naran onne penia hophopon a'am raram nale lere Maria kan apun makun.

²²⁻²⁴ Rakanedi lere alam man kuku nokor me'e, Yusup noro Maria rala'a laa Yerusalem leke ra'amou kemenhe lernohi Musa nin keneri hono'ok ma na'ono ri man moriyana. Keneri hono'ok onne hopon rin nala orpopo'o kem woro'o, ka eni, merpatiyana kem woro'o rodi hoikani Makromod.

Onne kan mehe, maa hi rodi Tatana laa haenhi leke rale kanile Makromod lernohi Makromod Nin keneri hono'ok ida man hopon na'ahenia, "Mala minim tatana mo'oni dedesne na'akeme kanile Makromod leke namwali Nin ri mememen." *

²⁵ Lere hir minle Yerusalem ri ida aile naran Simeon. Ai onne ri molololo la akin ka nahinuri Makromod. Ai mahan lalapan lere Makromod Lalap huri we'er Israel nano rir arwali, la Roh Kudus norle'ule'u norwaliwali ai mamani. ²⁶ Enla Roh Kudus kukunohiyedi ai me'e nahenia ai lo'o do'on Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi nanumene an maki. ²⁷ Lere onne Roh Kudus nodi molollo ai penia an mai Romleu Lap raram. Lolo onne an holikuku Yusup noro Maria maha rodi Anan Yesus mai leke hi'i wewhe lernohi Musa nin holoor halauk. ²⁸ Enime'ede Simeon nala Tatane nomonedi la na'uli nasa'a Makromod Lalap na'ahenia:

²⁹⁻³⁰ "Makrom'uee! Lere eniyeni O ma'akuku ma'anokoreni Num nou maya'u ma namwali Num hophopon wahwahan me'e,

de ya akin nahuwa'enedi la ya amkene maki,

ono ya'u mehe odi i mak'u do'onedi Ri man Om niliyedi namwali man huri we'er ri nano rir dohohala nin molollo.

³¹ I Makrom'u na'akenedi Ai man huri we'er hair rahu na'akeme nano dohohala nin molollo me'e.

³² Ai eni naise ropropo ma na'amou na'aropo ri ma ka namwali Yahudi akinhe leke hi rauroin O.

* 2:22-24 Kel. 13:2, 12; Im. 12:6-8

Enla nano Nin hini'i wewehede de ri na'akeme horhawa mayai ma namwali Israel upun ananhe, Num ri mememen.” *

³³ Tatana onne inna noro aman hehel rehi derne Simeon nin wanakunu man ma'aruru ma na'ono hi anan eni. ³⁴ Simeon napanak Makromod Lalap namre'e namharu hi la ne'el Maria na'ahenia, “Tatana eniyeni, Makromod Lalap niliyedi leke na'idaru Israel upun ananhe nam-mori ma kan derne nakani Ai, maa na'akulu na'alapa ri nammori ono hir derne rakani Ai haenhi. Enla ri nammori lo'o do'on Nin hini'i wewehede la derne rakani Nin wanakunu ma na'ono Makromod Lalap Nin honorok panaeku, maa ri nammori lo'o ra'okul Ai haenhi. ³⁵ Makromod Lalap hi'i heheni leke nalhari ri nammori honorok akin leke ri namehin rauroin haenhi.

Enla Maria, o akin woir wake'e naisa rin nodi raa ma namlorno kadie haenhi.”

³⁶ Lolo onne nabi maeke ida naran Hana ma na'ileheredi me'e aile haenhi. Ai eni Panuel anan nano luhu Aser. An ho anna wo'ikku mehe ne, nin mo'onleher maki, ³⁷ de ai namwalum nalo'oledi me'e, ono nin anna weli'aa wo'akkedi me'e. Ai namkene lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape mamani. Lelere al'alam an hi'i lir napanak la ka na'ak, ono an hi'i lir napanak la na'uli nasa'a Makromod Lalap mamani. ³⁸ Simeon wakunu horu ne, maeke onne mai de na'uli nasa'a Makromod Lalap. Lolo onne ri nammori aile mahar lalapan lere Makromod Lalap huri we'er Yerusalem nano ri man kerne dalhe, la Hana konohi hi na'akeme panaeku nammori ma na'ono Tatana onne.

Hir wali wali'ur laa leke Nazaret

³⁹ Yusup noro Maria hi'i wewhedi lernohi Makromod Lalap Nin holoor halauk eni horu ne, hir wali wali'ur laa rir lekloi Nazaret man aile noho Galilea. ⁴⁰ Tatan onne eren lalap, eren narururi, la eren nauroroin. Enla Makromod Lalap namre'e namharu Ai mamani.

Kade Yesus tatana makun, maa noro meser agame raherre honorok panaeku lolo Romleu Lap raram

⁴¹ Aki anne Yesus Nin ri leleher laa Yerusalem leke lernohi Yahudi rira Lere

Alam Lapa Paska ma na'ori honorok hi lere ramharedi Mesir nonolu eni. ⁴² Rakan Yesus Nin anna idaweli woro'o ne, An lernohi Nin ri leleher laa Yerusalem leke lernohi lere alam lap onne naisa nadedem. ⁴³ Lere Paska eni horu, hir wali wali'ur, maa Yesus kan lernohi hi. An minle Yerusalem, maa Nin ri leleher ka rauroini. ⁴⁴ Hi rauroin nahenia an lernohi rir kalla wali enihe de rala'edi lerida mene ranoin. Hi ranoin lolo lodon walinhe roro rira ri orwali, ⁴⁵ maa kar do'one de wali wali'ur laa Yerusalem leke ranoin Ai. ⁴⁶ Alam wokelu horu mene pakromnale aile Makromod Lalap Nin Romleu Lape raram naikokoro mahan nakani meser agamenihe rira wanakunu la na'ukani hi na'ukankani nammori. ⁴⁷ Heri man derne Ainin wanakunu polletilu ra'aheni, “Hoih! Tataneni nauroin! Nin wanalhe lewlewen!” ⁴⁸ Nin ri leleher do'onedi Ai, hir hehel rehi. Inna ne'el Ai na'ahenia, “Pa'e, hi'ihopenia Om hi'i heheni mayaie? Yo oro Num papa sus wake'e manoin O.”

⁴⁹ Yesus walhe, “Mame, hi'ihopenia moro papa sus wake'e manoin Ya'ue? Mi lo'o ka mauroin Ya amkene lolo Ya Am'u nin Romleu?” ⁵⁰ Maa hi ka rauroin Nina wanakunu eni nin panaeku.

⁵¹ Kame'ede Yesus noro Nin ri leleher wali laa Nazaret, la An derne nakani hi mamani. Inna na'akenedi panaeku onnenihe na'akeme akin. ⁵² Yesus eren lalap, eren nauroroin la eren nahuwawa'an Makromod Lalap noro ri mormori akinhe.

3

Yohanis ma nodi oir ulutade ri loikaru Makromod Lirna Wawan (Mat. 3:1-12; Mrk. 1:1-8; Yoh. 1:19-28)

¹ Kaisar Tiberius nodi molollo Roma anna idaweli wolima mene Pontius Pilatus namwali gubernur lolo Yudea. Lere onne rai Herodes nodi molollo Galilea, mo'oniwalla Pilipus nodi molollo Iturea noro Trakonitis, la Lisanius nodi molollo Abilene. ² Enla ma namwali imam man kulu narehi, Hanas noro Kayapas. Lere onne Makromod Lalap nalhari Lirna Zakaria anan Yohanis lolo noho mamun ma napro'uk. ³ Ende an laa oir wauwau Yordan arkan wali-wali loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan.

* 2:32 Yes. 42:6, 49:6, 52:10

Yohanis wakau na'ahenia, "Heih! Herredi minim morimori ma ka namlolo, wali derne makani Makromod Lalap, la mai mapanak yo odi oir ulutada mi leke Makromod Lalap na'ohu nahala minim dohohale." ⁴ Yohanis onne na'akuku na'anokor horhorok ma aile nabi Yesaya nina horok ma na'ahenia,

"Ri ida aile lolo noho mamun ma napro'uk wakaukau, na'aheni,
Ma'ahari kalla, la ma'anehe,
leke Makromod lole.

⁵ Onno ma na'umokmoko ra'enuwedi,
ma nawo'wo'or ra'anehed.

Kalla ma napple'ule'u ra'aduduwedi
la kalla ma na'ohu nakepe ra'anehed.

⁶ Hi'i heheni leke ri na'akeme lolo noho wawan do'on rauroin hi'ihewi Makromod Lalap huri we'er ri nano dohohala nin molollo.' ">*

⁷ Ri nammori mai Yohanis leke ulutade, la ai na'aheni, "Heih, mi eniyenihe ailanna maisa haimoke! Yon makoto nahenia lo'o mim mai ulutade leke mahinuriyedi nano hunukum lere man mamai eni, ⁸ maa lam hi'i ha man wa'an leke ri nauroin kokkoo mim herredi minima morimori ma ka namloleni, la lerno hi Makromod Lalap Nin honorok panaeku mehe. Yon pene'ek mi mamwali Abraham upun ananne de kam lernala hunukum. Makromod Lalap peni nodi molollo hi'i waku eniyenihe herre mi namwali Abraham upun anan.

⁹ Makromod Lalap Nin hunukum na'akeki rakan me'e. Lere eni Ai na'akenedi Nin he'i aile au onno me'e. Inhawa au'ono ma woin ka namlolo, An keru, sopol laedi aiye raram."

¹⁰ Ri nammori ra'ukani Yohanis, "Ende lo'o am hi'i inhawa?"

¹¹ Yohanis walha, "Ri ma nin rain woro'o aile, nala ida laa ri ma na'alehe, la ma nin hanana'an aile, ha'ar noro ri ma na'alehe."

¹² Man ra'uk paipaire me'e ne mai Yohanis leke ulutade lolo oir. Hi ra'ukani, "Papa Meser, lo'o am hi'i inhawa?"

¹³ An walhe, "Lere mim ra'uk paipaire, yon larlewen ma nodi molollo paipair nin kenekrohu."

¹⁴ Ma nasala ke'urauk mai haenhi, ra'ukanie, "Emene am hi'i inhawa ho'o?"

An walhe, "Yon kerne dalha ri leke hi rala kupan ki mi, yon kuku sala ri ma kan hi'i yaksala leke lernala kupan, maa modi aki ma namkene mori noro minim naiwe'el herme'e."

¹⁵ Lere onne ri nammori mahar lalapan Ai man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi, de hir derne Yohanis nina wanakunu eni ne, lolo akinhe ra'aheni, "Ai eni lo'o Kristus man Makromod Lalap nouwedi maika eni."

¹⁶ Onne penia Yohanis walhe na'ahenia, "Ka nalo'ol Ri ma nodi molollo narehi ya'u mai, Nin pakpak ei nin kali me'ene, kan wa'an ya'u we'er. Yo odi oir ulutada mi, maa Ri man mamai onne nodi Roh Kudus noro aiye ulutada mi. ¹⁷ Ai nodi kokopo ka'i na'amou Nina gandum, loiwuku ihin dakar raram, la osorne, sopol laedi aiye man mori mamani raram." ¹⁸ Yohanis nodi panaeku ma naise onne nammori nounaku heri lere ai na'amou na'aropo Lira Wawa'an hi.

¹⁹ Enimaa ler ida Yohanis dadiyala rai Herodes ma nodi molollo Galilea ono an ho mo'oniwalla Pilipus hono Herodias, la hi'i panaeku namehin man ailanna haenhi. ²⁰ Herodes kan ren nin ailanna, maa hi'i eren ailalanna, de keke Yohanis nale laa bui raram.

*Yohanis nodi oir ulutada Yesus
(Mat. 3:13-17; Mrk. 1:9-11)*

²¹ Lere Yohanis mahan ulutade ri nammori lolo oire, Yesus mai napanak ulutade haenhi. (Lere onne Herodes kan kelewu Yohanis makun.) Ai mahan hi'i lir napanak, a'am nahinariyedi, ²² la Roh Kudus molmolo merpati ida kopur mai Yesus wawan. Enla lira ida namhara a'am raram na'ahenia, "Ya An'u O! Ya amre'e amharu O rehi. Om hi'i Ya akin nahuwa'an rehi!" *

*Yesus upun a'an kanakarne
(Mat. 1:1-17)*

²³⁻³⁸ Lere Yesus naderre nadaul Makromod Lalap Lirna Wawan dedesne Ainina anna lo'o welikelu la rin pene'ek Ai onne Yusup anan la Eli upun.

Eli aman Matat, Matat aman Lewi,
Lewi aman Malki, Malki aman Yanai,
Yanai aman Yusup, Yusup aman Matica,

* **3:6** Yes. 40:3-5 * **3:22** NN. 22:2, Mzm. 2:7, Yes. 42:1, Mat. 3:17, Mrk. 1:11, Luk. 9:35

Matica aman Amos, Amos aman Nahum,
 Nahum aman Hesli, Hesli aman Nagai,
 Nagai aman Ma'at, Ma'at aman Matica,
 Matica aman Simeï, Simeï aman Yosek,
 Yosek aman Yoda, Yoda aman Yohanan,
 Yohanan aman Resa, Resa aman Zerubabel,
 Zerubabel aman Sealtiel, Sealtiel aman Neri,
 Neri aman Malki, Malki aman Adi,
 Adi aman Kosam, Kosam aman Elmadam,
 Elmadam aman Er, Er aman Yesua,
 Yesua aman Eliezer, Eliezer aman Yorim,
 Yorim aman Matat, Matat aman Lewi,
 Lewi aman Simeon, Simeon aman Yehuda,
 Yehuda aman Yusup, Yusup aman Yonam,
 Yonam aman Eliyakim, Eliyakim aman Melea,
 Melea aman Mina, Mina aman Matata,
 Matata aman Natan, Natan aman Daud,
 Daud aman Isai, Isai aman Obet,
 Obet aman Boas, Boas aman Salmon,
 Salmon aman Nahason, Nahason aman Aminadab,
 Aminadab aman Admin, Admin aman Arni,
 Arni aman Hezron, Hezron aman Peres,
 Peres aman Yehuda, Yehuda aman Yakup,
 Yakup aman Isak, Isak aman Abraham,
 Abraham aman Tera, Tera aman Nahor,
 Nahor aman Seruk, Seruk aman Rehu,
 Rehu aman Peleg, Peleg aman Eber,
 Eber aman Salmon, Salmon aman Kenan,
 Kenan aman Arpaksad, Arpaksad aman Sem,
 Sem aman Nuh, Nuh aman Lamek,
 Lamek aman Metusalah, Metusalah aman Henok,
 Henok aman Yared, Yared aman Mahalaleel,
 Mahalaleel aman Kenan, Kenan aman Enos,
 Enos aman Set, Set aman Adam.
 Adam aman Makromod Lalap.

4

Hayakyak Makromon ken patal Yesus (Mat. 4:1-17; Mrk. 1:12-15)

¹ Lere Yesus namhara oir wauwau Yordan onne, Roh Kudus minle Ai raramne la norkaru Ai laa noho mamun ma napro'uk.

² Min lolo onne Hayakyak Makromon man kene patal Yesus lere weli'akka raram. Lelere a'alam ka na'an haida de rakan alam weli'akka horu, Ai namlara wake'e.

³ Enime'ede Hayakyak Makromon mai ne'el Ai na'ahenia, "Lo'o namlolo kokkoo Makromod Lalap Anan O, hopon waku eni namwali hanana'an."

⁴ Enimaa Yesus walhe na'ahenia, "Makromod Lalap na'ahenyedi lolo Horok Lap raram, 'Ri kan mori nano hanana'an mehe.' " *

⁵ Horu ne, Hayakyak Makromon nodi Yesus laa wo'or man kulu rehi. Me'e'eni me'ede an kukul Yesus noho wawan nin hair-hair na'akeme. ⁶ Ai ne'el Yesus na'aheni, "Ya ala hair-hair noro rir linikir kanaru na'akeme ki O leke modi molollo. Ainu'u molollo aile hi'i onne ono ha wo'ira na'akeme onne raledi ya'u me'e de ya ale inhoi-inhoi menmolollo ainu'u suke. ⁷ Ende ya ala ha wo'ira na'akeme onne Om manarne horo nahenia O ma'uli masa'a ya'u nanu."

⁸ Enimaa Yesus walha na'ahenia, "Horhorok aile man hopon Makromod Lalap Nin ri na'ahenia, 'Ma'uli masa'a Makrommu, Makromod Lalap, la derne makani Ai mehe.' " *

⁹ Onne horu, Hayakyak Makromon nodi Ai laa kota Yerusalem laa onno man kulu wake'e lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape, la na'aheni, "Lo'o namlolo kokkoo Makromod Lalap Ananne O, nehu laa yawa, ¹⁰ ono horhorok aile Horok Lapeni ma na'ahenia, 'Makromod Lalap hopon Nin hophopon a'am raram mai leke radiyaka O wawa'an. "

¹¹ Hir mai kokala O leke yon mediyawa la yon eum tukul wakue.' " *

¹² Yesus walha na'ahenia, "Maa horhorok aile haenhi man hopon Makromod Lalap Nin ri na'ahenia, 'Yon hi'i ha

* 4:4 Ul. 8:3 * 4:8 Ul. 6:13 * 4:10 Mzm. 91:11 * 4:11 Mzm. 91:12 * 4:12 Ul. 6:16

ma kan min haida modi kene Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen.' ” *

¹³ Hayakyak Makromon nodi kalla wo'ira kene patal Yesus horu ne, an hoikaruwedi Yesus la lapan leken paharin wali'ur.

¹⁴ Kame'ede Yesus wali laa Galilea la Roh Kudus na'aromromo raramne de Nin ke'eke'el an'anha norle'ule'u norwaliwali Ai mamani. Yesus naran pe'eredi lolo noho onne na'akeme. ¹⁵ An wakuku lolo Yahudi rir kerei-kerei la ri na'akeme ra'uli Ai.

*Manin Nazaret ra'okul Yesus
(Mat. 13:53-58; Mrk. 6:1-6)*

¹⁶ Enime'ede Yesus wali laa Nin leke Nazaret. (Nano tatana rakan lapa, Ai noro Nin ri leleher minle leke onne.) Rakanedi Yahudi nin Alam Renren Warwarna, An laa Yahudi rir kerei raram naisa nadedem. Ai namriri leke lese Horok Lape, ¹⁷ la hi rala nabi Yesaya nin horok An lese. An hari horok lunlunna onne nanoin lisar ida woro'o leke lese heri kalarna. Lisar onne lirna na'ahenia,

¹⁸ “Makromod Lalap Nin Roh aile Maya'u raram, ono Ai na'onedi Maya'u leke aderre adaul Lirna Wawa'an laa ri ma na'alehe haida-haida.

Makromod Lalap hopon Ya'u mai kukunohi Lirna Wawa'an onne laa ri ma aile kali wunuku dadal rai raram, leke hi rahinuri raw-ine'eredi.

An hopon Ya'u mai leke hi'i man makan toko wa'antedi la huri we'er ri man aile kenerne danalha raram.

¹⁹ An hopon Ya aderre adaul Ai Lirna ma na'ahenia lere alam man An kukul Nin rere'e haharu ri mormori rakanedi me'e.” *

²⁰ Lese horu, Yesus lunne horok onne wali'ur, nala kanile wali'ur laa man howok kerei onne la naikoredi leke wakuku kerei raramne. Man penpenu kerei raram onnenihe po'on kakane. ²¹ Enime'ede An kukunohi hi na'ahenia, “Lere eniyeni Horok Lap Lirna man mim dederne idedi eni namwaliyedi me'e!”

²² Heri man derne Ainina wanakunu eni mehe nanana mouwedi, la ra'uli Ai ra'aheni, “Nin wanakunu ma'aruru wake'e! Kak dernala wanakuku man mou

heheni makun! Maa ida ma ne'el ida na'ahenia, ‘Ri eni Yusup anan menee!’ ”

²³ Yesus ne'el heri onne na'ahenia, “Ya auroin mi kam hamlinu wanakunu naho'ok eniyeni: Lo'o o mamwali dokter kokkoo, ken ma'inapin o kemen* nanu! Mi raram nodi hopon Ya'u hi'i heheni. Mi mahinorok nahenia lo'o Ya amwali nabi kokkoo, wa'an rehi Ya'u hi'i ha man ri kan dodo'onnala makun lolo iknik leke eni naisa mim dederne Ya'u hi'iyedi lolo Kapernaum. ²⁴ Horhorok Ainu'u panaeku eniyeni: Ri ka nadedem kokala nabi ida lolo nina leke mememen. ²⁵ Derne makaniyala Ainu'u wanakunu ma nam-lolo eniyeni ono panaeku ma naisa onne namwaliyedi nabi Elia nin lere nonolu eni. Lere onne a'am na'inelekeddi anna wokelu wollo woneme raramne de roulara lape lolo noho onne na'akeme, la maeke walwalum nammori aile noho Israel. ²⁶ Kade onne namlolo, maa Makromod Lalap kan hopon Elia laa maeke ida nano hi, maa hopon nala'a laa maeke walwalum ida ma aile Sarfat lolo Sidon.† ²⁷ Ha naisa onne namwali nabi Elisa nin lere nonolu eni haenhi. Lolo Israel ri nammori ulik yak hi'ie, maa Elisa kan hi'i wa'an ri mahaku nano hi. An hi'i wa'an Na'aman mehe, ai onne ri manin Syria.”

²⁸ Man min lolo kerei raram onne na'akeme derne Nin wanakunu onneni ne, hi ra'ahan rehi. ²⁹ Hi ramriri, rohi Yesus namhara kote, rodie laa wo'or kekin ma na'uranrani kota onne leke rokul lolo wo'or kekin laa yawa. ³⁰ Enimaa Yesus loledi heri leken de nala'a me'e.

*Yesus Nin molollo nohi hayakyaka nano
ri
(Mrk. 1:21-28)*

³¹ Horu ne, Yesus nala'a laa kota Kapernaum lolo noho Galilea. Rakan Alam Renren Warwarna An wakuku ri nammori lolo onne. ³² Heri man min lolo onnenihe mehe nanana mouwedi la aki'aki uluwakun derne Nina wanakukue, ono Nin wanakuku nodi molollo la nedille hi akin.

³³ Lolo Yahudi rira kerei raram ri ida aile man hayakyak hu'uhu'ur raramne. An wakau na'ahenia, ³⁴ “Heih! Yesus! Nazaret O. Om paeku inhawa noro mayai? Om

* **4:19** Yes. 61:1-2 * **4:23** Lolo wanakunu naho'ok eniyeni 'o kemen' wekel ri man minle leke Nazaret ono leke Nazaret onne namwali Yesus Nin leke haenhi. † **4:26** Noho Sidon noho namehin, Yahudi ka.

mai leke mano'oniyaka mayai me'e? Ya auroinedi O me'e. O penia Makromod Lalap Nin Hophopon mememen Man Moumou Dewdeweni!" ³⁵ Yesus komdere na'ahenia, "Karkamedia! Mamhareidi ai raramne here!" Enime'ede hayakyak onne hi'i ri onne nalwali yawa lolo heri kalarna la idewe namhareidi ai, maa kan hi'i apinpinha ai. ³⁶ Heri na'akeme polletilu la ida ma ne'el ida na'ahenia, "Wanakuku eni ra'ahewipe? Ai nodi molollo noro ke'eke'el an'anha hopon hayakyaka me'ene, hir derne rakani de ramhareidi!" ³⁷ Kame'ede panaeku ma na'ono Yesus Nin hini'i eni naderre nadaul lolo leke-leke ma aile lolo onne na'akeme.

*Yesus hi'i wa'an ri nammori
(Mat. 8:14-17; Mrk. 1:29-39)*

³⁸ Yesus namhareidi Yahudi rira kerei ne, idewe laa Simon nin nakar. Rakanedi nakar ne, hir do'on Simon panin nakni'ir rinna manha de rapanak Yesus paku ai. ³⁹ Enime'ede Yesus na'uraniyedi nin namkuru onno la nohiyedi nin kini'ir rinna manha me'e de moluwedi. Ideweni ne maeke onne namaka la na'akene hanana'an hi ra'an. ⁴⁰ Lere na'ikeki helem eni ne, ri nodi ma nakni'ir nammori mai Yesus. Hirira apinha wo'ira aile. Enla Yesus kemenala liman hi dohodoho me'ede hir wa'an mouwedi. ⁴¹ Ri heruwali hayakyaka hu'uhu'ur raramne, la Yesus hopon hayakyaka namhareidi hi raram here. Ramhareidi ne, hir wakau ra'aheni, "Ai mauroinedi Makromod Lalap Anan O." Maa Yesus ka nala leken wake'e hayakyaka wakunu, ono hi rauroinedi me'e Ai onne Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi eni. ⁴² Rakan oreki nohoropo Yesus nala'a laa onno ma namlina namkai lolo leke paharne. Heri laliwewer ranoin Ai, de maiyedi Nin miminlole, rahehe kawala Ai leke yon laa onno namehin me'e. ⁴³ Enimaa Ai na'aheni, "Ya'u mai leke loikaru Lir Wawa'an man kukunohi ri hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri man derne nakani Ai. Ende Ka'u loikaru ki mi mehe, maa loikaru leke-leke namehin haenhi. Onne penia Makromod Lalap hopon Ya'u mai noho wawan eni!" ⁴⁴ Ende An kuli kerei laa kerei lolo noho Yudea

na'akeme leke loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni.

5

*Yesus nili man lerno hi pakunohi dedesne
(Mat. 4:18-22; Mrk. 1:16-20)*

¹ Ler ida Yesus mahan wakuku lolo oir lap Galilea arkan, la ri nammori mai lupurale leke derne Makromod Lalap Lirna Wawan. ² Yesus do'on ma nohu meki rir korkoro woro'o palipali aile oir arkan, la An do'on ma nohu meki enihe kopuredi maha ra'amou darie lolo herre raram. ³ Enime'ede Yesus ha'a korkoro ida man Simon nine, la napanak Simon rokul laedi romone nanumene naikoreidi wawan la wakuku heri onnenihe.

⁴ Wakuku horu ne, Ai ne'el Simon, "Ik kala'a laa onno man rorom la kaki dari lolo onne leke lernala i'in."

⁵ Simon walhe, "Makrom'u, alam eni am kaki dari alam kekeme, maa ai kam lernala i'in kem mahaku. Enimaa Papa Meser napanak kaki dari de ya'u kenala ke'e!" ⁶ Hir laa kakiyedi dari horu ne, ri'ik wali'ur, i'in penuwedi dari me'e de dari napriki me'e.

⁷ Ende Simon nodi liman aun walin manina korkoro namehin mai paku ra'uk i'ine rala loile rir korkoro hehen nanumene korkoro woro'o onnenihe na'ikeki keper.

⁸ Simon Petrus po'on panaeku onneni ne, an rawa yawa Yesus kalarna na'ahenia, "Makrom'u, ya'u eni man hi'i dohohale de wa'an rehi yon moro ya'u min mai eni me'e."

⁹ Ai na'aheni onne ono eni nanumene ai noro nin man howok wali enihe lernala i'in nammori rehi naiseni de hir hehel rehi. ¹⁰ Simon nin man howok wali Yakobus noro Yohanis, Zebedeus ananhe, hehel rehi haenhi.

Enime'ede Yesus ne'el Simon, "Yon mamkauk Simon! Nano lere eniyeni o mauroin manoin ri mormori naisa o manoin i'in haenhi."

¹¹ Ende hir wokedi rir korkoro eni, hoikaruwedi rir ha wo'ira na'akeme, la lerno hi Yesus.

*Yesus hi'i wa'an ri man ulik yak hi'ie
(Mat. 8:1-4; Mrk. 1:40-45)*

¹² Ler ida Yesus aile leke namehin. Lolo onne mo'oni ida aile ulik yak hi'ie de kemen yak wake'e. An do'onedi Yesus ne, an mai kadi ein korno

kalarna, napanak an'anhedi, "Papa ne'e harome hi'i wa'enedi ainu'u apinha ke'e." ¹³ Enime'ede Yesus kemenala liman laa ri onneni, na'aheni, "Ye e'e! Wa'enedi here!" Me'e'eni me'ede ri onne nina ulik yake wa'enedi. ¹⁴ Horu ne, Yesus hopon na'ahenia, "Yom konohi ri ha ma namwali o kemen eniyeni, maa mala'a laa imam nanu leke an po'onala o kemmu, nauroin nahenia om wa'enedi me'e. Modi onum honoi kanani* laa mala ai leke lernohi agame nina holoor halauk eni. Hi'i onne leke namwali tanada nahenia om wa'enedi kokkoo me'e."

¹⁵ Enimaa Yesus Nin hini'i onne naderre nadaul eren koko'u penia ri nammori mai leke derne Nin wanakuku la rapanak An hi'i wa'an rira apinha. ¹⁶ Kade onne namlolo, maa lere romromo Yesus nahaledi kemen laa noho mamun leke hi'i lir napanak.

*Yesus hi'i wa'an ma naplu'uk nap'eker
(Mat. 9:1-8; Mrk. 2:1-12)*

¹⁷ Ler ida nine Yesus mahan wakuku lolo onnida, la ri Parisi noro meser-meser Horok Lap raikokoro lolo onne. Heruwali rano Yerusalem mai, heruwali mai nano leke na'akeme ma aile Yudea noro Galilea. Ke'eke'el an'anhe nano Makromod Lalap aile Yesus raramne de Ai nodi molollo hi'i wa'an ma nakni'ir. ¹⁸ Lere onne ri ida woro'o le'u mo'oni ma naplu'uk nap'eker ida noro nin namkuru onno mai. Hi rahehe rodi mo'oni onne laa romleher leke loile Yesus kalarne, ¹⁹ maa ri nammori rehi de kar lernala kalla rodi ma nakni'ir laa raram, de hir ha'a laa nakar wawan, raiye'er nakar wawan mene rala kopur ma nakni'ir noro nin namkuru onno idewe laa Yesus kalarna. ²⁰ Yesus po'on nauroinedi nahenia ri onnenihe akin naili'il kokkoo, de ne'el man apinha onne na'ahenia, "I wal'u, Ya a'ohu ahaledi onuma dohohale me'e." ²¹ Enime'ede meser Horok Lap noro ri Parisi enihe roro akin wakunu ra'ahenia, "E'eni inhoi penia wakunu heheni? Ai na'ihoru na'idaruwedi Makromod Lalap me'e ono Makromod Lalap mehe nodi molollo na'ohu nahala dohohala!"

²² Enimaa Yesus nauroinedi hi honorok akinhe me'e de na'ukani hi na'ahenia,

"Hi'ihopeni mim kikan panaeku eni mi raramne? ²³ Ewi man sus rehi? Ya a'ohu ahala ri eniyeni nin dohohala, ee Ya'u hi'i ai nala'ala'edi? ²⁴ Enimaa Ya'u hi'i wa'an ri eni leke mi mauroin mouropo nahenia Ya'u eni ma namwali Ri Mormori Anan,† la Yo odi molollo lolo noho wawan a'ohu ahala ri nina dohohala!" Enime'ede Yesus hopon ri ma naplu'uk nap'eker onne, "Mamakedi! Modi num namkuru onno, wali laa num nakar here!" ²⁵ Lere onne me'ede ai namaka lolo heri kalarna, na'uwaran nin namkuru onno wali laa nina nakar. Ai nala'a ne, na'ul'uli nasasa'a Makromod Lalap. ²⁶ Enla heri man min lolo onne polletilu la ra'uli rasa'a Makromod Lalap haenhi. Hi ramka'uk la ra'aheni, "Lere eni ika do'onedi ha man ri kan dodo'onnala makun."

*Yesus napolu Lewi
(Mat. 9:9-13; Mrk. 2:13-17)*

²⁷ Horu ne, Yesus namhara nakar onne, do'on mo'oni ida naran Lewi. Lere onne ai naikokoro lolo onno ai nadedem ra'uk paipaire. Yesus napolu ai, "Mam lernohi Ya'u." ²⁸ Kame'ede ai namriri hoikaruwedi nin ha wo'ira na'akeme la lernohi Yesus.

²⁹ Enime'ede Lewi hi'i ya'an yomun lolo nin nakar, la lariyala nina muku man ra'uk paipair enihe roro ri namehin nammori, leke hi na'akeme mai roro Yesus ra'ak romun wewerre. ³⁰ Enimaa ri Parisi noro rira meser-meser Horok Lap enihe kar suk nin hini'i onne de ra'ukani man lernohi pakunohi Yesus enihe, "Hi'ihopeni moro man ra'uk paipair la moro man hi'i dohohala enihe ma'ak wewerre?" ³¹ Yesus walhe na'ahenia, "Ma kan apinha, ka nanoin ma na'inapin, maa man apinha penia nanoin ma na'inapin. ³² Ka'u mai apolu ri man hi'i ha ma namlolo mamani, maa Ya'u mai apolu ri man hi'i dohohala, leke herredi rir morimori ma ka namlolo eni, mai lernohi Ya'u."

*Yesus Nin wanakuku worworu eni
ka namnehe noro Yahudi rir agame nin
wanakuku nonolu eni
(Mat. 9:14-17; Mrk. 2:18-22)*

³³ Ri Parisi enihe re'el Yesus na'ahenia, "Lere romromo Yohanis nin man lernohi enihe ra'aluli kemen ka ra'ak romun leke

* 5:14 Im. 14:2-32 Honoi kanani onne namwali manu woro'o naisa orpopo'o. † 5:24 Wanakunu 'Ri Mormori Anan' onne wekel Mesias (Kristus) man nonolu eni Daniel wekeledi lolo nin horok me'e (Dan. 7:13-14).

hi'i lir napanak Makromod Lalap naisa ainim man lerno hi haenhi, maa Num man lerno hi enihe ra'ak romun mamani."

³⁴ Yesus nodi wanakunu naho'ok ida walhe na'ahenia, "Lo'o ik min hohoo ida, polpolu larlariyala radedem ra'aluli kemen ka ra'ak romun, pe? Ka! Hi ra'ak romun mamani. ³⁵ Enimaa rakan orekiyedi, ri namehin mai rala man ho nano hi leken kalarne. Lere onne mene hi ra'aluli kemen ka ra'ak romun."

³⁶ Horu ne, Yesus nala wanakunu naho'ok ida woro'o wali'ur. Ai na'aheni, "Ri ka nadedem sirriki rain worworu leke tapil rain lo'olo'ol ma naprikiyedi me'e, kalo'o ai nano'onyaka rain worworu onne noro idewe rain lo'olo'ol haenhi. An hi'i rain lo'olo'ol onne yakedi ono tapi nano rain worworu onne ka namnehe noro tapi nano rain lo'olo'ol. ³⁷ Onne namnenehe panaeku eniyeni: ri ka nadedem nala anggur worworu halle sak ulik lo'olo'ole, kalo'o anggur worworu eni hi'i sak ulik lo'olo'ol onne naprikiyedi de anggur halle mouwedi, ³⁸ maa ri nadedem nala anggur worworu halle sak ulik worworu. ³⁹ Enla ri ma nadedem nomun anggur lo'olo'ol kar suk romun anggur worworu ono hir pene'ek lo'olo'ol nine penia man wa'an narehi."

6

Yesus nodi molollo Alam Renren Warwarna

(Mat. 12:1-14; Mrk. 2:23-28, 3:1-6)

¹ Alam Renren Warwarna ida, Yesus noro Nin man lerno hi pakunohi enihe rala'ala'a lolo gandum kirna ida reku gandum wurna, ra'adi, de ra'an. ² Ri Parisi heruwali ma aile lolo onne do'odo'on, de ra'ukaniyale ra'aheni, "Lere eniyeni Alam Renren Warwarna! Emene hi'ihopenia mim larlewenedi iknik agame nina holoor halauk penia mim hi'i honowok naise onneni?" ³ Yesus walha hi na'ahenia, "Mim lesedi inhawa ik upud a'ad Daud hihi'i lere ai noro nina kalla wali ram-lara wake'e harome!?" ⁴ Lere onne Daud laa Tenda ma namwali Makromod Lalap Nin miminlole raram na'an roti man luli ra'an ono rodi hoikani Makromod Lalap, la nala nin muku ra'an haenhi. Makromod Lalap Nin holoor halauk hurinohi imam mehe ra'an roti onne, ri namehin ka, maa

mi ka mala sala Daud, de hi'ihope mala sala Maya'u? ⁵ Ya a'aheni heheni ono Ya'u, ma namwali Ri Mormori Ananne, odi molollo hopon rin hi'i inhawa-inhawa Alam Renren Warwarna." ⁶ Alam Renren Warwarna wali'ur, Yesus laa wakuku lolo Yahudi rir kerei raram. Laedi kerei raram ne, An do'on mo'oni ida man liman wali malanne makiyedi. ⁷ Lere onne meser-meser Horok Lap roro Parisi ida woro'o aile lolo onne maha ranoin Yesus Nina sale, leke kekele rodi laa hono'ok kanail onno, kalake. Hi radiyake leke rauroin An hi'i wa'an mo'oni man liman maki eni Alam Renren Warwarna, ee ka. ⁸ Enimaa Yesus nauroidi hi honorok akin me'e de ne'el mo'oni man liman maki onne, "Mam-ririyedi! Mai mamriri heri kalarna." Enime'ede mo'oni onne mai namriri heri kalarna. ⁹ Yesus wakunu noro ri man aile lolo onne na'ahenia, "Ainu'u na'ukankani aile. Iknik holoor halauk hurinohi ika hi'i inhawa Alam Renren Warwarna? Hi'i ha wawa'an, ee hi'i ha yakyaka? Hi'i ri man apinha wa'an, ee kesne ri?" ¹⁰ An po'on heri onnenihe dohodoho horu mene ne'el ma liman maki onne, "Ma'aloledi o liman, pa'e."

Kame'ede ai na'aloledi liman, idewe liman wa'enedi.

¹¹ Onne penia meser-meser roro Parisi enihe eren ra'a'ahan de hir wakunu wuku leke rala kenekrohu hi'i inhawa noro Yesus.

Yesus polu Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an idaweli woro'o

(Mat. 10:1-4; Mrk. 3:13-19)

¹² Ler ida Yesus wakiha'a wo'or ida leke hi'i lir napanak. A'alam kekeme ida An hi'i lir napanak Makromod Lalap. ¹³ Rakan nohoropo ne, Ai napolu man lerno hi enihe mai leke nili ri idaweli woro'o nano hi na'akeme. An kikan hi leke ramwali Nina hophopon ma nodi Lirna Wawa'an enihe.

¹⁴ Ri onnenihe naran:

Simon (man An waki naran Petrus) noro mo'oniwalla Andreas,
Yakobus noro Yohanis,
Pilipus noro Bartolomeus,

¹⁵ Matius noro Tomas,

Yakobus (Alfeus anan) noro Simon--rapolu ri Zelot (napa'ahne, 'ri ma namhene hair Roma nodi molollo Israel'),

¹⁶ Yudas (Yakobus anan) noro Yudas Iskariot (ma na'olu Yesus).

Yesus hi'i wa'an ma nakni'ir la wakuku ri nammori

(Mat. 4:23-25)

¹⁷ Kame'ede Yesus noro Nin man lerno hi pakunohi enihe kopur wo'or onne laa kauhu ida. Lolo onne nin man lerno hi nammori aile roro idewe ri nammori ma nano Yudea, Yerusalem, la nano kota Tirus noro Sidon ma aile Kahi Lapa herraram.

¹⁸ Hi na'akeme mai leke derne Yesus Nin wanakuku la rapanak An hi'i wa'an rira apinha. Ri man hayakyaka huhu'ur raramne mai haenhi la An nohi hayakyak nano hi haenhi. ¹⁹ Heri onnenihe rahehe leke tukulala Yesus ono ke'eke'el an'anha man hi'i wa'an rira kini'ir na'akeme namhara nano Ai kemen.

Yesus wakuku inhawa ma nala rere'e haru man lap ri ma akin naili'il Ai

(Mat. 5:1-12)

²⁰ Kame'ede Yesus po'onala Nin man lerno hi pakunohi enihe la na'ahenia,

“I wal'uhe ma na'alehe haida-haida, mi akim nahuwa'enedi ono mi mamwali Makromod Lalap Nin ri la Ai namwali minim Rai.

²¹ Mi ma namlara lere eniyeni, mi akim nahuwa'enedi ono lere man mai mim lernala ha man kukkuku noknokor de mi akim namkene.

Mi ma naherhere lere eniyeni, mi akim nahuwa'enedi ono lere man mai Makromod Lalap hi'i mi malau mamani.

²² Lere ri kan suk mi, de ra'okul mi, ilnohi ralnohi mi, la ra'ihoru ra'idaru mi ono mi akim namkene lerno hi Ri Mormori Anan eni, mi akim nahuwa'enedi,

²³ ono hi upun a'anhe penia hi'i heheni nabi-nabi nonolu eni.

Ende lere mim lernala apinpinha onne, mahuwa'enedi mi akim la sokmura mamani ono Makromod Lalap na'akenedi minim mahmaha kolkoli ihin ennen man lap aiyedi a'am raram me'e.

²⁴ Enimaa apinha wake'e ki mi ma namwali orkanaru lere eniyeni, ono mim lernala ha wo'ira ma nahuwa'an mi akim me'e.

²⁵ Apinha wake'e ki mi man pehur lere eniyeni, ono na'amoli mi mamlara.

Apinha wake'e ki mi man sokmura lere eniyeni, ono na'amoli mi lo'o sus mak oir la mahehere.

²⁶ Apinha wake'e ki mi lere ri na'akeme ra'uli mi ono naise onne haenhi mi upum a'umhe ra'uli nabi-nabi ma ka namlolo nonolu eni.”

Ik karamyaka iknik arwali

(Mat. 5:38-48, 7:12a)

²⁷ “Enimaa mi ma nakani Ya'u mai eni, makaniyala AINU'u nounaku eniyeni: Maramyaka minim arwali, la hi'i ha man wa'an ri ma kan suk mi. ²⁸ Mapanak Makromod Lalap namre'e namharu ri man lokor hauk mi, la hi'i lir napanak ri man hi'i yakyaka mi. ²⁹ Lo'o rin pahar mi muman wali, mala wali pahar wali'ur. Lo'o ri napanak num rain sorsoru eni, male num rain dedeul haenhi. ³⁰ Lo'o rin napanak haida nano mi, male hi, la lo'o rin nala minim hahaa, yono mapanak nale wali'ur. ³¹ Inhawa hini'i wenewhe mi raram nodi rin hi'i ki mi, hi'i onne laa hi haenhi.

³² Lo'o mi maramyaka mehe ri ma nadedem naramyaka mi, yom pene'ek Makromod Lalap na'akene haida man wa'an herre walha minim hini'i wenewhe onne ono ri man hi'i dohohala me'ene raramyaka ri ma naramyaka hi haenhi.

³³ Lo'o mim hi'i ha wawa'an laa ri man hi'i wawa'an ki mi, Makromod Lalap ka na'uli mi, ono ri man hi'i dohohala me'ene hi'i heheni haenhi. ³⁴ Lo'o mi mala kupan ri ma nin panaeku herre kupan onne wali'ur mehe, Makromod Lalap ka na'uli mi, ono ri man hi'i dohohala me'ene rala kupan rir ri orwali horo nahenia hir herre wali'ur. ³⁵ Yon hi'i heheni, maa maramyaka minim arwali la hi'i ha man wa'an hi. Lo'o mala haida ri yon mim keker henerunne. Lo'o mim hi'i ha man wa'an eniyeni, mim lernala wanalhanne man lap, la mim kukul nahenia mamwali Makromod Lalap Man Kulu Narehi Man Lapa Narehi ananhe. Ai penia kukul aki man wa'an ri ma ka napanak trimkasi Ai noro idewe ri man ailanna. ³⁶ Ende kukul aki man wa'an minim ri heri ri wali naisa mi Ammu, Makromod Lalap man aile a'am raram, kukul aki man wa'an ki mi.”

Yono ho'ok kail minim ri heri ri wali, maa mampe'el herre minim morimori man sale aimehi

(Mat. 7:1-5)

³⁷ “Yom ho'ok kail ri namehin, leke yono Makromod Lalap ho'ok kail mi. Yon suk mala hunukum ri namehin, leke yon Makromod Lalap nala hunukum mi. En- imaa mala ampun ri man hi'i yaksala ki mi, leke na'amoli Makromod Lalap na'ohu nahala minim dohohala haenhi. ³⁸ Mala inhawa-inhawa leke paku ri namehin. Na'amoli mi lo'o kokala wanalhanne ma narehi nalewen inhawa man mi mamala onne. Enla hono'ok mim nanair leke mala hahaa ri namehin onne, Makromod Lalap lo'o nairre nala ki mi wali'ur.”

³⁹ Enla Yesus nodi wanakunu naho'ok ida woro'o wali'ur na'ahenia, “Hi'ihewi, lo'o maktoko ida ni'ik maktoke namehin wa'an, ee ka? Ka! Lo'o ida ma ni'ik ida, woro'ohe rediyedi laa moke raram.

⁴⁰ Pudpude ka nauroin narehi nin meser, maa lo'o pudpude ida nampe'el wakuku hehen nanumene nin wanakuku horu, ai onne noro nin meser namnenehe.

⁴¹ Hi'ihепенia mim do'odo'on au mo'anida man minle mi wallum makan raram, maa au lapa man aile mi makan raram kam talukire? ⁴² Hi'ihепенia me'el mi wallum ma'ahenia, ‘Mai, ya aledi au mo'o onne nano makum,’ maa mi makan me'ene au lapida aile kam do'one? Man kokme'e mamwali ri molololo mie! Maledi au lap man aile mi makan raram leke mim do'on wawa'an nanumene mi mala au mo'o man aile mi wallum makan mai paharne.”

Ik do'on ri ida nin hini'i wenewhe ik kau- roin idewe ai akin mou, ee ailanna
(Mat. 7:16-20, 12:33-35)

⁴³ “Au'ono man meur ka nadedem woi woin ma kan wa'an, la au'ono ma kan meur kan woi woin man wa'an. ⁴⁴ Lo'o ik do'on au'ono ida woini, ik kauroin idewe onne inhawa au'ono. Ri ka neku ara woi lolo ruri roke raram, la ri ka neku anggur lolo au um'umu. ⁴⁵ Ri man wa'an, nin hon- orok aki wa'an, de wakunu panaeku man wa'an mamani. Ri man yaka, nin honorok aki yaka, de wakunu panaeku man yaka, ono inhawa ma namhara ik nuran, mai nano ik irhun raramne.”

Ri man lernohi Makromod Lalap Lirna mamani naho'ok naisa ri ma na'ariri nin nakar waku wawan

(Mat. 7:24-27)

⁴⁶ “Alhi'ihепенia mi mapolu Ya'u, ‘Makromod, Makromod,’ maa kam hi'i lernohi inhawe Ya a'ahenedi ki mie? ⁴⁷ Ya ala wanakunu naho'ok ida ma na'ono ri ma nauroin na'ariri nakar wawa'an noro ri ma ka nauroin wake'e. Ri man mai Maya'u, la derne Ainu'u wanakunu de lernohe, ai onne naisa ⁴⁸ ri ma nauroin na'ariri nakar wawa'an. Ai na'ir onno rorom leke na'ariri nakar onne lolo waku na'a'ar ma namlolo. Ende lere oir rulu lape mai na'o'e, nakar onne ka nawollo ono waku na'a'ar naruri memen. ⁴⁹ Enimaa ri man derne Ainu'u wanakunu eni, la kan lernohe, ai onne naise ri ma ka nauroin na'ariri nakar wawa'an, de ka na'aririe lolo waku na'a'ar. Ende lere oir rulu lapa mai na'o'e nakar onne, pelek nadiporedi de yaka mouwedi.”

7

Yesus hi'i wa'an uluwakun ke'urauk nin man howok
(Mat. 8:5-13)

¹ Yesus wakuku heri onnenihe horu, An laa kota Kapernaum. ² Lolo onne Roma nin uluwakun arida aile la nina man howok ida man ai naramyaka rehi nakni'ir, na'akeki maki me'e. ³ An dervedi Yesus ai lolo onne ne, an hopon Yahudi rira leleher lalap ida woro'o laa rapanak Yesus mai hi'i wa'an nin man howok eni. ⁴ Hir mai ne, rapanak an'anhedi ra'aheni, “Papee! Ai mauroin uluwakun ke'urauk ida nin man howok nakni'ir de yon hi'i nahenia Papa raram nodi pakuwala harome, ai mapanak Papa lan hi'i wa'an ke'e ono uluwakun onne ri wawa'an, ⁵ la ai naramyaka iknik hair de na'aririyedi ainim kerei me'e.” ⁶ Kame'ede Yesus noro man lariyala onnenihe laa wewerre. Hi lar wakuraniyedi uluwakun ke'urauk nina nakar ne, uluwakun onne hopon nina ri orwali ida woro'o rodi ai lirna laa kukunohi Yesus na'ahenia, “Eih! Yon Pape ki nakar me'e, ono ya'u inhoi penia Pape ki ainu'u nakar. ⁷ Ya'u eni man lolo yawa Pape, de kan wa'an ya'u laa pakromo noro Papa, maa lo'o Pape wekelle wanakunu lisir ida woro'o mehe,

ainu'u ma nakni'ir wa'anedi me'e. ⁸ Ya auroin Papa nodi molollo hi'i wa'an ai, ono ya'u me'ene man derne nakani ri ma nodi molollo maya'u, la yo odi molollo ri namehin haenhi. I hopon ainu'u ma nasala ke'urauk, 'Mala'a here!' Hi rala'a. Ya'u polu mai, hir mai. Ya'u hopon ainu'u hophopon lolo nakar hi'i haida, hir hi'ie."

⁹ Yesus derne nina wanakunu onneni, heheledi de, ne'el heri man lernohe onnenihe na'ahenia, "Loi honorok wawa'an panaeku eniyeni! Ri ma ka namwali Yahudi eniyeni, akin naili'il kokkoo! Lolo Israel ne'en raram Ka'u pakromala noro ri ma naisa eniyeni makun." ¹⁰ Onne horu, man lolo honopon onnenihe wali laa uluwakun ke'urauk onne nin nakar, la ma nakni'ir onne wa'anedi me'e.

Yesus hi'i maeke walwalum ida anan mori wali'ur

¹¹ Ka nalo'olala, Yesus noro Nina man lernohe pakunohi ramhara lolo onne rala'a laa leke ida naran Nain, la ri nammori lernohe Ai haenhi. ¹² Wakuraniyedi leke onne nin nika lape ne, hir holikuku ri man le'u maki lolo nika lape mai paharne. Man maki onne tatana mo'oni mahaku aloloi, la inne namwalumedi me'e. Ri nammori nano leke onne lernohe maeke walwalum onne. ¹³ Makromod Yesus po'onedi maeke walwalum onneni ne, raram penuwedi ono naramyake de ne'el na'ahenia, "Yon mahere, ine!"

¹⁴ Enime'ede An laa na'urani maki eni la tukul nin दौरा'e. Man le'u enihe ram-ririyala la Yesus na'aheni, "Heih! Ma na'ikake, mamakedi!" ¹⁵ Me'e'eni me'ede ma na'ikaka onne namaka, naikoredi, la wakunkunu me'e. Kame'ede Yesus ne'el nin mame, "Ine, o anum eni moriyedi wali'ur me'e de mala'a wawa'anedi!"

¹⁶ Heri onnenihe ramka'uk rehi la ra'uli rasa'a Makromod Lalap ra'aheni, "Nabi lalapida maiyedi ika leken kalarna me'e! Makromod Lalap maiyedi leke paku Nin ri me'e." ¹⁷ Lirna ma na'ono Yesus Nin hini'i onneni raderre radaul lolo Yudea ne'en raramne na'akeme noro leke-leke ma aile herne waliwali na'akeme.

Yohanis hopon nin man lernohe laa ra'ukani Yesus (Mat. 11:2-19)

¹⁸ Yohanis nin man lernohe enihe do'odo'on Yesus haenhi, de wali mai konohi Yohanis Yesus Nin hini'i na'akeme. Ende ai napolu nin man lernohe woro'o, ¹⁹ hopon hir laa ra'ukani Makromod Yesus na'ahenia, "Makromod penia man Makromod Lalap nouwedi mai noho wawan, ee am lapan ri namehin?"

²⁰ Ende ri woro'o onnenihe rakanedi Yesus ne, hi ra'ukani, "Makromod, Yohanis ma nodi oir ulutade ri hopon mayai mai ma'ukani Papa na'ahenia, 'Papeni penia man Makromod Lalap nouwedi mai noho wawan, ee am lapan ri namehin?' "

²¹ Lere onne me'e de Yesus hi'i wa'an ri nammori ma nakni'ir noro rir apinha warna-warna. Ai nohiyedi hayakyaka nano ri raramne, la hi'i wa'an maktoko de do'on wali'ur. ²² Ende Yesus walha hi na'ahenia, "Wali lam konohi Yohanis in-hawe mim derne la do'onedi me'e.

'Ri man makan tokedi, makan mouwedi; ri ma ka nauroin nala'a, nala'ala'edi, ri man ulik yaka hi'ie, wa'anedi, ri man rohedi, derne wali'uredi, ri man makiyedi, mori wali'ur, la Makromod Lalap Lirna Wawa'an Eni rodi laa loikaruwedi ri ma na'alehe naulinu me'e.

²³ Enla ri ma namkene akin naili'il Ya'u, ai akin nahuwa'anedi.' **

²⁴ Yohanis nin hophopon onne waliyedi ne, Yesus konohi heri onne panaeku ma na'ono Yohanis. Ai na'aheni, "Minim panaeku inhawa mim laa noho mamun ma napro'uk derne Yohanis wakukue? Lo'o mim laa leke po'on ri ma akin ka namkene naisa penek larlari man anna huhue? ²⁵ Lo'o mi raram nodi lam po'on inhawa lolo enne? Lo'o mi lam leke po'on ri man nair nainair ma'aruru harome? Ka! Ri man nair nainair ma'aruru la manin morimori karu, nadedem min rai nina nakar! ²⁶ Ende hi'ihopenia mi raram nodi laa enne? Lo'o mi raram nodi lam po'on nabie? Namlolo kokkoo mim do'onedi nabi, maa nabi onne namwali nabi man kulu narehi nabi nadedem. ²⁷ Nonolu eni Makromod Lalap wekel Yohanis ma namwali Nin hophopon lolo Horok Lap na'ahenia, 'Ya'u hopon Ainu'u ma nodi lira

* 7:23 Yes. 35:5-6, 61:1 * 7:27 Mal. 3:1

na'ahari kalla nolu mai leke hari kalla ki O.'” *

²⁸ Yesus na'aheni wali'ur, “Horhorok! Rakan lere eni, lolo noho wawan na'akeme ri kaale man kulu narehi Yohanis man ulutadeni, maa nano lere eniyeni ri na'akeme man Makromod Lalap nodi molollo, kade hi onne tana rehi, hir lernala rere'e haharu narehi ai.”

²⁹ Heri noro idewe man ra'uk paipair enihe derne Nin wanakunu ma na'ono Yohanis onneni ne, hir kokala wawa'an Makromod Lalap Lirna, ono nonolu hi raledi kemen Yohanis ulutade. ³⁰ Enimaa ri Parisi roro meser-meser ma nau-roin keneri hono'ok wawa'an ra'okuledi Makromod Lalap Nin panaeku ma na'ono hi kemen, ono hi penia ramhene rala kemen Yohanis ulutade haenhi.

³¹ Yesus wakunu wali'ur na'ahenia, “Ya aho'ok ri mormori ku eniyeni noro inhawe? Hi raisa inhawe? ³² Hi raisa tatana man ha'ar ramwali muku woro'o ma naikoro ra'aromo lolo pasar raram, la muku ida napopolu muku namehin ra'aheni, ‘Ai mou poloit modi mahinara sokso murmura, maa mi mamhene moro mayai pe'uk waur. Enla ai mahinara hanara man hi'i ri nahere, maa mi mamhene mahere moro mayai!’ ³³ Namnehe noro onne, lere Yohanis ma nodi oir ulutada mai wakuku ri, ai na'aluli kemen ka na'ak, la ka nomun arak. Enla mi mamhene kokale la ma'aheni, ‘Ai onne, hayakyaka hu'uhu'ur raramne.’ ³⁴ Enla Ya'u, Ri Mormori Anan mai, Ya a'ak Yo omun mamani, maa mi mamhene kokala Ya'u haenhi ma'aheni, ‘Po'onala ri onne! An suk na'ak nammori, nomun manha mamani, Ai nawaur noro ri man ra'uk paipaire, la minwuku noro ri man hi'i dohohala mamani!’ ³⁵ Kade mi mamhene kokala mayai, maa ik kauroin Makromod Lalap Nin honorok panaeku mou ono ik do'on Nin man lerno hi rir morimori ma'aruru la namlolo.”

Maeke man holi yak leke yak ida mai nodi wuru wala'ula'u halle Yesus ein

³⁶ Ler ida ri Parisi ida naran Simon lariyala Yesus mai nore na'ak. Yesus mai nin nakar de ra'ak wewerre. ³⁷ Lolo kota onne, maeke ida aile man hi'i dohohala nammori. An dederne Yesus maha na'ak aile ri Parisi onne nin nakar, de an mai nodi wuru wala'ula'u ra'akekene lolo potol

rodi waku hi'ie. Wuru noro potol onne wella ai wawan wake'e. ³⁸ Maie ne, ai namriri Yesus kili'urne na'urani ein, mene awikorno nahere de makan oron napa'uk Yesus ein. Enime'ede ai nodi nina muruk soru na'akisi. Horu ne, an masi ein la nodi wuru wala'ula'u onne halle Yesus ein.

³⁹ Ri Parisi man lariyala Yesus eni po'onedi panaeku onneni ne, noro akin wakunu na'aheni, “Lo'o Yesus namwali nabi kokkoo, hi'ihope Ai ka nauroin maeke man tukul Ai eni, inhoi? Ai eni maeke man hi'i dohohala nammori menee!”

⁴⁰ Enime'ede Yesus ne'el ai na'ahenia, “Simon, I raram nodi kukunohi panaeku ida woro'o ki o.”

Simon walhe, “Kukunohi ke'e, Papa Meser.”

⁴¹ Yesus na'aheni, “Ri woro'o herre ri ida nin kupan de rir okon raka aile. Nano woro'ohe, ri ida nin okon raka alam rahu wolima nin naiwe'el, la namehin eni nin okon raka alam wellima nin naiwe'el. ⁴² Lere alam pair rir okon raka rakanedi ne, rir kupan kaale de kar paekunala paire or'okon raka onne wali'ur. Enimaa or'okon raka na'aheni, ‘Na'amoli ke'e, yon paire me'e.’ Ende nano woro'ohe, inhoi ma naramyaka or'okon raka onne narehi?”

⁴³ Simon walha, “Ya ahinorok manin okon raka nammori rehi eni lo'o naramyak rehi or'okon onne.”

Yesus na'aheni, “Num panaeku namlolo.” ⁴⁴ Yesus wali kemen laa po'onala maeke onne la ne'el Simon na'ahenia, “Po'onala maeke enie! Ya'u mai num nakar, ka mala oir modi wuri Ye ei'u, maa ai nodi makan oron wuri Ye ei'u la nodi nin murukne soru na'akisi. ⁴⁵ Idediyeni Ya'u mai num nakar, o kam masi Ya'u, maa maeke eni kan ren masi Ye ei'u. ⁴⁶ Ka mala wuru loile Yu uluwak'u leke horhawa Ya'u, maa maeke eni halledi wuru wola'ula'u soruwedi Ye ei'u me'e. ⁴⁷ Ende Ya'u konohi o, ainin raramyak man lap onne kukul nahenia an lernala ampun nin dohohala rahu onne, maa ri ma nin raramyak tarane kukul nahenia an lernala ampun tarana haenhi.”

⁴⁸ Enime'ede Yesus na'aheni maeke onne na'ahenia, “Inai, num dohohala Ya a'ohu ahaledi me'e.” ⁴⁹ Ri ma noro Yesus ra'ak wewerre onnenihe ida ma ne'el ida na'ahenia, “Ri eni inhoi penia Nin

molollo aile na'ohu nahala ri nin dohohala?"⁵⁰ Kame'ede Yesus ne'el maeke onne na'ahenia, "O akim naili'il Ya'u de Makromod Lalap na'ohu nahaledi o nano num dohohala nin molollo me'e. Mala'a wawa'enedi!"

8

Maeke wo'iraha man lernohi ilitolle Yesus

¹ Ka nalo'ol ne Yesus lan kuli leke-leke noro kota-kota loikaru Lira Wawa'an konohi hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori. Enla man lernohi pakunohi idaweli woro'o enihe roro Yesus laa wewerre,² noro idewe maeke wo'iraha man Yesus hi'i wa'enedi nano rir apinha me'e me nohiyedi hayakyaka nano raramne. Maeke man lernohi Yesus mamani onnenihe: Maria ma nadedem rapolu Magdalena man Yesus huriyedi nano hayakyaka wo'ikku man minle raramne,³ Yohana (Khusa hono), Susana noro maeke nammori namehin. (Khusa onne namwali uluwakun ri man howok lolo rai Herodes nin nakar.) Maeke onnenihe na'akeme lernohi Yesus, la rodi rir kupan aimehi ilitolle Ai noro Nin man lernohi pakunohi enihe.

⁴ Nadedem ri nammori nano leke-leke mai rawaur noro Yesus, de ler ida Yesus wakunu nodi wanakunu naho'ok ida na'ahenia,⁵ "Man howok kirna ida nodi wini hawono lan wahair kirna. An wahair ne, wini heruwali nadiyaur kalla wawan de rin hahir hamar la manu liwliwar mai ra'an mouwedi."⁶ Heruwali nadiyaur elimo'o wakwaku, de moriyedi, maa pelek namlau ono elimo'o napro'ukedi me'e.⁷ Wini namehin nadiyaur ruri roke raram, de mori, maa ruri roke eren lolode de elewesnedi.⁸ Enimaa, wini heruwali nadiyaur laa elimo'o man meur, de mori wawa'enedi rakan ihin ennen rewen rahu." An loikaru panaeku onne horu, wakau na'ahenia, "Lo'o mi kilinum aile, makaniyala wawa'an!"

Yesus na'amou na'aropedi Nin wanakunu naho'ok Nin man lernohi pakunohi enihe (Mat. 13:10-23; Mrk. 4:10-20)

⁹ Nin man lernohi pakunohi enihe ra'ukani Ai wanakunu naho'ok onne nin panaeku inhawa.¹⁰ Ende An walhe

na'ahenia, "Makromod Lalap nala woroin mi leke mauroin hi'ihewi Ai nodi molollo ri mormori. Enimaa Ya'u nair wanakunu naho'ok eniyeni wakuku ri ma akin ka naili'il leke,

'Hir do'odo'one, maa ka rauroin inhawa hir dodo'on;

hir derderne, maa ka rauroin panaeku ida.' *

¹¹ Wanakunu naho'ok idedi eni nin panaeku hi'i heheni: Wini hawono onne Makromod Lalap Lirna Wawan.¹² Wini ma nadiyaur kalla wawan onne, naisa ri man dernedi Makromod Lalap Lirna me'e, maa Hayakyak Makromon mai nala wali'ur nano akinhe leke yon akin naili'il la yon hi rahinuri nano rir dohohala nin molollo.¹³ Wini ma nadiyaur lolo elimo'o wakwaku onne, naisa ri man dernedi Lir Wawa'an eni, la kokale noro wawa'an, maa ka na'a'ar akinhe. Onne penia lere Hayakyak Makromon mai ken patal, hir waliyedi kili'urne.¹⁴ Wini ma nadiyaur lolo ruri roke raram onne, naisa ri man dernedi Lirna Wawan me'e, maa hir ma'irhu rira morimori lolo noho wawan eni, la ranoin noho wawan eni nin linikir kanaru noro nin sokok murmura mamani. Onne penia hi kar kokala Makromod Lalap Lirna wawa'an, de hi raisa wini ma kan woi wawa'an.¹⁵ Enimaa wini ma nadiyaur lolo elimo'o ihi man meur na'ono ri man derne Makromod Lalap Lirna, la rasale rodi aki ma namdudu la man mou. Rir hini'i wenewhe man wa'an onne nodi kunukunohi nahenia hi ramkene lernohi Makromod Lirna mamani."

Derne makani Makromod Lirna wawa'an leke mauroin panaeku ma nam-lolo

(Mrk. 4:21-25)

¹⁶ "Ri kan lokon wadu moriyedi nanumene nodi e'enoir honowale, ka eni nale loiyedi leu lehern, maa ai nala loile wadu onno man kulu leke ri na'akeme man mai nakar raram do'on nin ropope.

¹⁷ Makromod Lalap Lirna namwali ropropo, de ik kauroin nahenia ha wo'ira na'akeme man suwsuwar na'amoli rin do'on rauroinedi, la panaeku ma kan mou makun na'amoli ralhari mouwedi.

* **8:10** Yes. 6:9-10

¹⁸ Onne penia Ya a'aheni madiyahaka wawa'an hi'ihewi mim loi honorok Makromod Lalap Lirna Wawan, ono ri man kokala Ai Lirna wawa'an, eren rauroroin, maa ri ma kan kokala Makromod Lalap Lirna Wawan, rir woroin ma aile, raledi me'e."

Ri man derne Makromod Lalap Lirna la hi'i wewhe, ramwali Yesus Nin mame noro walinhe

(Mat. 12:46-50; Mrk. 3:31-35)

¹⁹ Ler ida nine Yesus inna noro mo'oniwalinhe mai leke rore pakromala, maa kar paekunale wakurani Ai ono ri namansa rehi. ²⁰ Rin laa kukunohi Ai na'ahenia, "Papa Meser, Num mame noro mo'oniwallumhe aile paharne. Hi raram nodi roro Papa pakromala."

²¹ An walhale na'ahenia, "Inhoi man derne Makromod Lalap Lirna Wawan la hi'i wewhe, ai onne Ainu'u mame noro I mo'oniwal'u."

Yesus na'alina kahi anna lapa

(Mat. 8:23-27; Mrk. 4:35-41)

²² Ler ida wali'ur Yesus ne'el Nin man lernohi pakunohi enihe, "Mai, ik ha'a korkore hopol laa oir lape wali." Kame'ede hir ha'a korkore wawan ne, hopol me'e. ²³ Hir rakanedi heleken ne, Yesus namkukuru me'e. Ramlilinnohi kahi anna lapa mai nalwalile korkore de naheri nawali, la wo'o ha'a na'enu korkoro me'e de na'ikeki keper me'e.

²⁴ Enime'ede man lernohi pakunohi laa ramake, ra'aheni, "Makromueee! Peleke mamaka! Pakuwala yai nanu, kalo'o ik maki me'e!"

Yesus namriri komdere kahi anna lapa na'ahenia, "Heih! Kahi anna lapa, mamlinedi here!" Idewe kahi anna lapa onne namlina namkaiyedi. ²⁵ Horu ne, ne'el hi, "Alhi'ihope mi akim ka naili'il Maya'ue?"

Hi na'akeme polletilu la ramka'uk rehi, la ida ma na'ukani ida na'ahenia, "Leher eni inhoi, penia Ai nodi molollo komdere kahi anna lapa heheni?"

Minle Gerasa Yesus nohi hayakyaka nano ri ida raramne

(Mat. 8:28-34; Mrk. 5:1-20)

²⁶ Yesus noro Nin man lernohi pakunohi enihe hopol mamani rakan manin Gerasa nin nohe ma aile oir lap Galilea wali kimur

karanna. ²⁷ Yesus kopuredi laa herre raram ne, mo'oni ida nano leke onne mai pakromo noro Ai. Mo'oni onne, hayakyaka huhu'ur raram nalo'oledi me'e, de kan nair nainair la kan minle nin nakar, maa nadedem holi ku'il-ku'il ma namwali makileke. ²⁸ An do'onedi Yesus ne, an wakau nanumene nahinonowedi Yesus kalarna la wakau naruri na'ahenia, "Yesus, Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen Anan O! Num panaeku inhawa noro maya'u? Ya apanak yon hukuma'u." ²⁹ An wakunu heheni ono Yesus hopenedi hayakyaka man huhu'ur raramne namharedi. Kade ri namehin rodi rantan dasledi la radiyaka mo'oni onne mamani, maa lere romromo hayakyak onne nale ke'eke'el an'anha noro rurilai leke we'eredi rantan onne, la rakerne ai lari laa noho mamun.

³⁰ Kame'ede Yesus na'ukaniyale, "O naram inhoi?"

An walhe na'ahenia, "I naran 'Legiun' (napa'ahne, 'riwriwan rahrahu')," ono hayakyaka nammori hu'uhu'ur raramne.

³¹ Hayakyaka onnenihe rapapanak an'anhedi Yesus leke yono hopon hi laa Lo'o Lalap man roromne kar ho'oknale.

³² Lere onne wawi ukun lap aile wo'or leren kan ko'uwala maha ranoin ya'ane. Hayakyaka onnenihe rapanak Yesus hurinohi hi laa hu'urle wawi onnenihe raramne. Kame'ede Yesus hurinohi.

³³ Ende hayakyak onnenihe ramharedi ri onne lar hu'urle wawi onnenihe raram. Ideweni ne, wawi ukun onne lari laa wauwedi werne oir lap Galilea raram, de maki mouwedi. ³⁴ Man wa'an wawi onnenihe do'onedi inhawa ma namwali onneni ne, hir lariwewer leke-leke lolo onne rakan kote raram raderre radaul Yesus Nin hini'i eni laa ri na'akeme.

³⁵ Ende ri nammori mai leke meher po'on inhawa ma namwaliyedi eni. Rakanedi ne, hir do'on mo'oni man idedi hayakyaka huhu'ur raramne, naikokoro aile Yesus kalarna. An nairedi nainair la ka na'iseri me'e, de heri onne ramka'uk rehi. ³⁶ Enla ri man do'odo'on panaeku ma namwali onne kukunohi heri onne hi'ihewi Yesus hi'i wa'an ri man hayakyak huhu'ur raram onne. ³⁷ Kame'ede manina Gerasa na'akeme laa rapanak Yesus pelek namhara lolo onne ono ramka'uk rehi.

Ende Yesus ha'a laa korkoro wawan la hopol wali'ur.

³⁸ Kan hopol makun, ri man idedi hayakyaka huhu'ur raram onne laa napanak lernohe Yesus, maa kan hurinohie la hopon na'ahenia, ³⁹ “Wali laa num nakar here. Rakanedi ne, kukunohi ha wo'ire man Makromod Lalap hi'iyedi ki o me'eni.”

Enime'ede ri onne laliwewer nin leke raram konohi inhawe man Yesus hi'i namwaliyedi ai kemen me'eni.

Yesus na'amori Yairus anan la hi'i wa'an maeke man rare waue
(Mat. 9:18-26; Mrk. 5:21-43)

⁴⁰ Yesus waliyedi nano oir lapa wali ne, ri nammori kokale noro wawa'an ono mahar lalapan Ai. ⁴¹ Enime'ede uluwakun Yahudi rir kerei ida ma naran Yairus mai rawa Yesus kalarna napanak an'anhedi leke An mai nin nakar, ⁴² ono anan maeke mahaku, nakni'ir de na'akeki maki me'e. Anan onne nin anna idaweli woro'o.

Yesus kan rakan nin nakar makun ne, ri nammori lernohe la lupurale rasese wake'e lolo kalla. ⁴³ Lere onne maeke ida aile man lernohe haenhi, la nina apinha rare wau anna idaweli woro'o me'e. [Kade ai na'oluwedi nin hahaa wo'ire nodi pair ma na'ina pin enihe],* maa ri mahaku kan paekunala hi'i wa'an ai. ⁴⁴ An paeku nahenia lo'o an tukulala Yesus Nin rain mehe, nin apinhe wa'anedi. Ende an laa na'urani Yesus lolo kili'urne, tukulala Nin rain nanaru ki'il. Me'e'eni me'ede nina rara wauwau onne nekedi de wa'anedi me'e.

⁴⁵ Yesus na'ukani, “Inhoi man tukulA'u?”

Ri mahaku ka na'aheni hir tukulale de Petrus na'ahenia, “Papa Meser, ri nammori sese Pape menee!”

⁴⁶ Yesus na'aheni, “Maa ri ida tukuledi Ya'u me'e ono Ya auroroin ke'eke'el an'anha heruwali namharedi I kem'u me'e.”

⁴⁷ Maeke onne nauroin nin hini'i onne kan suwarala de nodi kemen ma narururu mai nalwali yawa Yesus kalarna. Lolo heri onne kalarna an konohi hi'iheweni an tukul Yesus, la hi'iheweni nin kini'ir onne idewe wa'anedi me'e. ⁴⁸ Horu ne, Yesus na'aheni, “Mame, o akin naili'il

Maya'u, de onuma apinha wa'anedi me'e, mala'a wawa'anedi.” ⁴⁹ Yesus wakunkunu ne, Yairus ma namwali uluwakun kerei onne nina hophopon wahwahan ida mai konohi Yairus na'ahenia, “Pape, tatana maekane aran horuwedi me'e, de yono ma'o'o Pap Meser me'e.” ⁵⁰ Deredi onne, Yesus konohi Yairus na'ahenia, “Yono mamka'uk, maa akim naili'il Maya'u mehe, la o anum wa'an wali'ur.”

⁵¹ Hir rakanedi Yairus nin nakar ne, Yesus namhene ri noro Ai laa romleher, naukara Petrus, Yohanis, Yakobus, noro tatana inna aman mehe rore laa raram. ⁵² Heri na'akeme raherhere kanihi tatana onne, maa Yesus hopon na'ahenia, “Yon mahere! Ai kan maki, maa namkuru mehe.”

⁵³ Enimaa heri ralau Ai ono rauroin nahenia tatane makiyedi me'e. ⁵⁴ Kame'ede Yesus nasala tatana onne liman na'aheni, “Inaiye, mamakedi!” ⁵⁵ Tatana aran wali wali'ur la me'e'eni me'ede namaka namriri yedi. Enime'ede Yesus hopon hi rala hanana'an ai na'an. ⁵⁶ Inna aman hehel rehi, maa Yesus hopon hi yon kukunohi ha ma namwali eni ri namehin.

9

Yesus hopon Nin ri idaweli woro'o enihe laa loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an

(Mat. 10:5-15; Mrk. 6:7-13)

¹ Yesus poluwedi Nin man lernohe pakunohi idaweli woro'o maiwuku ne, Ai nala ke'eke'el an'anha noro molollo hi leke rohi hayakyaka nano ri raram la hi'i wa'an kini'ir warna-warna. ² An hopon hi laa loikaru lirna man konohi hi'iheweni Makromod Lalap nodi molollo ri mormori la hi'i wa'an ma nakni'ir. ³ An nou hi na'ahenia, “Mala'a, maa yono modi haida-haida me'e. Yon modi au ke'ke'en, oir wa'alehere, kupan, rou soke, me nainair herherre. ⁴ Lo'o mim laa nakar ida haromo, mamkene lolo onne hehen nanumene mamhara leke onne. ⁵ Enla lo'o leke ida kar kokala mi, mamharedi leke onne. Mamharedi leke onneni ne, disnedi elimo'o hapu man aile mi eium raram, leke namwali tanada nahenia mi ka modi

* **8:43** Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali.

yodiwara ida ono leke onne raramne kar kokala mi.”

⁶ Yesus nounaku hi horu, hi rala'a laliwewer leke-leke raderre radaul Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni la hi'i wa'an ma nakni'ir lolo ewi-ewi.

Herodes ka nauroin Yesus onne inhoi
(Mat. 14:1-12; Mrk. 6:14-29)

⁷ Lere onne rai Herodes nodi molollo Galilea. An dederne Yesus Nin hini'i na'akeme onneni ne, mehe kakaiyedi ono ri heruwali ra'aheni, “Yohanis ma nodi oir ulutade ri, mori wali'uredi me'e.”

⁸ Heruwali ra'aheni, “Elia hariyedi ho'o me'e,” la ri namehin ra'aheni, “Ai onne namwali nabi ida nano nabi nonolu enihe man mori wali'uredi me'e.” ⁹ Herodes na'aheni, “Yohanis eni, ya'u pekuwedi uluwakun me'e, de ri man ya'u derderne eni inhoi penia hi'i panaeku rahu man lewlewen enie?” Onne penia nahehe leke noro Yesus pakromo.

Yesus nala hanana'an ri riwan wolima rehi ra'an

(Mat. 14:13-21; Mrk. 6:30-44; Yoh. 6:1-14)

¹⁰ Rakanedi lere Yesus Nin hophopon ma nodi Makromod Lalap Lirna enihe wali mai ne, hir kukunohi Yesus inhawa hir hi'iyedi me'eni. Horu ne, Yesus noro hi laa onnida man ri ka nadedem minle na'uranrani leke ida naran Betsaida. ¹¹ Enimaa ri nammori dederne rauroiroin rira lalaa eni de lar lernohi Yesus. Hir rakanedi Yesus ne, An kokala hi la wakuku hi panaeku ma na'ono hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori. Enla An hi'i wa'an ma nakni'ir haenhi.

¹² Na'ikeki lere helem me'e, man lernohi pakunohi idaweli woro'o enihe mai Yesus ra'aheni, “Pape, mai eni noho mamun la nako'uwedi leke-leke, de hopon heri eni rala'a ranoin hanana'an noro onno ramkuru lolo leke-leke noro awak-awak ma aile waliwali eni.”

¹³ Maa Yesus na'ahenia, “Mi mehe mala hanana'an hi ra'an.”

Hir walhe, “Ainima roti kem wolima noro i'in kem woro'o mehe. Lo'o Onum panaeku am laa weli hanana'an noknokor heri rahu eni ra'ane?” ¹⁴ Lere onne aki mo'oni mehe ri riwan wolima.

Enime'ede Yesus ne'el hi na'ahenia, “Hopon hi raikoro hi'i lopun-lopun, lopun ida lo'o muku ri wellima.” ¹⁵ Enime'ede hir lernohi Yesus Nin honopon. ¹⁶ Heri onnenihe raikoredi ne, Ai nala roti kem wolima noro i'in kem woro'o onne, niliha'a laa wawan mene napanak trimkasi Makromod Lalap. Onne horu, An a'un roti la uku i'in onne nala kanile Nin man lernohi pakunohi enihe leke ha'ar heri ra'an. ¹⁷ Ende heri na'akeme ra'an hehen nanumene pehur mouwedi. Horu ne, man lernohi pakunohi ra'ukwuku hanana'an ma narehi onne lunu idaweli woro'o.

Petrus na'aheni Yesus namwali Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai

(Mat. 16:13-19, 21-28; Mrk. 8:27-29; 8:31—9:1)

¹⁸ Lerida Yesus noro Nin man lernohi pakunohi memehedi lolo onnida, la Yesus mahan hi'i lir napanak. Horu ne, Ai na'ukanihe na'ahenia, “Heri ra'aheni Ya'u eni inhoi?” ¹⁹ Hir walha na'ahenia, “Heruwali ra'aheni Yohanis ma nodi oir ulutada ri, heruwali ra'aheni Elia, la heruwali ra'aheni nabi ida nano nonolu eni man mori wali'uredi me'e.”

²⁰ Ai na'ukani hi wali'ur na'ahenia, “Emene lernohi minim panaeku, Ya'u eni inhoi?”

Petrus walhe na'ahenia, “Papa penia Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi.” ²¹ Kame'ede Yesus nou an'anhedi hi na'ahenia, “Onne namlolo, maa yom konohi ri Ya'u eni inhoi! ²² Horhorok! Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan, na'amoli lernala wewerek pananaka rahu, la Yahudi rir leleher lalapa, imam, roro meser Horok Lap enihe kar kokala Ya'u, de resne Ya'u. Enimaa rakan lere wokelu Ya'u mori wali'ur.”

²³ Onne horu, Yesus na'aheni ri na'akeme lolo onne na'ahenia, “Ri man raram nodi lernohi Ya'u, yon nodi nina raram nodi aimehi, maa na'uwara nina au kekiyowok akilere, la lernohi Ya'u.* ²⁴ Ya a'aheni eniyeni ono inhoi namka'uk ihin kemen maki de namhene huri nin morimori lolo noho wawan eni, ai onne kan lernala or'ori dardari ma namlolo. Maa ri man huriyedi nin morimori lolo noho wawan eni leke lernohi Ya'u, ai onne lernala or'ori

* **9:23** Wanakunu 'na'uwara nin au kekiyowok la lernohi Ya'u' napa'ahne, 'namkene lernala apinpinha la maki leke lernohi Ya'u.'

dardari ma namlolo ma kan horu. ²⁵ Lo'o ri ida manarna noho wawan nin ha wo'ira na'akeme, maa kan lernala or'ori dardari ma kan horu, nin panaeku onne kan min haida. ²⁶ Inhoi nawawa konohi ri namehin na'ahenia, 'Ya'u lernohi Yesus noro Nina wanakuku eni,' lere Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan wali wali'ur mai noho wawan eni, Ya awawa ai haenhi. Lere onne Yo odi Ainu'u ke'eke'el an'anhe noro Ya Am'u Nine ke'eke'el an'anha ma narehi nalewen, la Yo oro Hophopon a'am raram man moumou dewdewe enihe kopur mai noho wawan. ²⁷ Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Mi ri man min lolo eni heruwali kam maki makun, mim do'on mauroin hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo mai noho wawan eni."

Yesus ra'akulu ra'alapedi lolo wo'or tilu
(Mat. 17:1-8; Mrk. 9:2-8)

²⁸ Ai nala wanakuku eni horu ne, lo'o domeku ida wali'ur Yesus naka'uk Petrus, Yohanis, noro Yakobus wakiha'a wo'or ida leke hi'i lir napanak. ²⁹ Rakanedi wo'or tilu ne, Yesus mahan hi'i lir napanak, oin makan namehiyedi la Nina nainaire nahinerredi namwali wawarhe la siksika naise noho lerlere. ³⁰ Ramlilinnohi ri woro'o aile roro Ai wakunkunu. Ri woro'o onne Musa noro Elia. ³¹ Hir mai ralhari kemen lolo siksika lerlere man mai nano a'am raram la wakunkunu Yesus Nin makmaki ma ka nalo'ol me'e namwali lolo kota Yerusalem eni. ³² Mahan wakunkunu ne, Petrus noro nin kalla wali enihe ramkukuru, maa ramaka de po'on Yesus Nin siksika lerlere man ma'aruru wake'e la mahanoro ri woro'o wakunkunu. ³³ Ri woro'o enihe na'ikeki rala'a ne, Petrus ne'el Yesus, "Papa Meser, wa'an rehi ik min mai eni me'e, de lo'o wa'an rehi ai ma'ariri heuheu wokelu lolo eni: ida Papa Meser Nine, ida Musa nine, la ida Elia nine." Maa Petrus wakunu mehe, ono ai ka nauroin ha ma namwali onne inhawa.

³⁴ Mahanoro wakunu ne, kakam ida mai pupinalahe de ramka'uk rehi. ³⁵ Hir derne lirida nano kakam raram na'aheni, "E'eni Ya An'u, Ya'u mehe nili!† Derne makani Ai."

³⁶ Dernedi lira onne horu, hir po'on Yesus memehedi me'e. Lere onne man lernohi pakunohi onnenihe suwarala

panaeku ma namwali onne de kar konohi ri namehin.

Yesus hi'i wa'an tatana man hayakyaka huhu'urle raramne

(Mat. 17:14-18; Mrk. 9:14-27)

³⁷ Rakan oreki, hir kopuredi nano wo'or ne, ri nammori aile mahar lalapan pakromo noro Yesus. ³⁸ Lolo heri onnenihe, ri ida aile wakaukau na'ahenia, "Papa Meser, ya apanak ke'e de mam pakuwala ya an'u ke'e ono ya an'u mahaku mehe! ³⁹ Lere romromo hayakyaka hu'uredile raramne ne, an wakau naruri, kemen narururu, la aparne nawurwuri. Nalo'ol mene hayakyak onne namhare la nin panaeku nano'onnyaka ainu'u tatane!

⁴⁰ Ya apanakedi Papa Nina man lernohi pakunohi enihe rohi hayakyaka man aile raramne, maa kar paekunala rohie."

⁴¹ Enine Yesus walha na'ahenia, "Hoih, mi ri ku eniyeni! Mi kam derne makani la mi akim ka naili'il kokkoo. Yo oro mi nalo'oledi me'e, maa mi akim ka naili'il Ya'u wawa'an makun! Rakan ma'anana ho'o Ya'u kerhu oro mi mene mi akim naili'il kokkoe? Modi num tataneni mai."

⁴² Hi roro tatana onne mai ne, hayakyaka walikore laa elimo'o wawan la kemen narururu, maa Yesus dadiyale na'ahenia, "Heih! Hayakyak o, mamhareti tatane here!" Me'e'eni me'ede hayakyak onne namharedie la tatana onne wa'enedi. Horu ne, Yesus nala kanile aman wali'ur. ⁴³ Heri onnenihe po'onedi Makromod Lalap Nina ke'eke'el an'anhe me'e de hir polletilu.

Hir mahar polletilu Yesus Nin hini'i onne, Ai ne'el Nin man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, ⁴⁴ "Loi honorok wawa'an Ainu'u wanakunu eniyeni: Ka nalo'ol me'e ri na'olu Ya'u ma namwali Ri Mormori Ananne kanile ri mormori liman raram." ⁴⁵ Enimaa hi ka rauroinnala Nina wanakunu onneni nin panaeku ono nas-inunuwar hi. Enla hi ramka'uk de ka ra'ukani Ai panaeku onne me'e.

Inhoi man kulu narehi

(Mat. 17:22-23; Mrk. 9:30-32)

⁴⁶ Yesus Nin man lernohi pakunohi enihe ida ma nasesi noro ida panaeku ma

† 9:35 Wanakunu lirna ma na'aheni 'mehe nili' onne nin panaeku Makromod Lalap kikan Yesus namwali Rai laa ewi-ewi (Kristus).

na'ono inhoi man kulu narehi. ⁴⁷ Yesus nauairoin rir honorok panaeku de napanak tatana tutusiyanida mai namriri herne. ⁴⁸ Ai ne'el hi na'ahenia, "Inhoi kokala tatana ma naise eniyeni ono an lerno hi Ya'u, an kokaledi Ya'u me'e haenhi. Enla inhoi kokala Ya'u, an kokaledi Makromod Lalap man hopon Ya'u mai haenhi. Onne namlolo ono man tana narehi, penia namwali man lap narehi."

Ri ma ka namwali Yesus Nin man lerno hi pakunohi nohi hayakyaka
(Mrk. 9:38-40)

⁴⁹ Horu ne, Yohanis konohi Yesus na'ahenia, "Makrom'u, am do'on ri ida nohi hayakyaka nodi Papa naran, maa am kawale ono ri onne iknik ri, ka." ⁵⁰ Maa Yesus na'aheni, "Yon mim kawale ono inhoi kan ewek kawala mi, onneni minim mukue."

Samaria nin leke ida ramhene kokala Yesus

⁵¹ Na'ikeki rakan lere alam Yesus nakinikan laa a'am raram Ai mehe nala kenekrohu nala'a laa Yerusalem la namhene wake'e haida kawala Nin kenekrohu onne. ⁵² Hi rala'a ne, An hopon Nin ri heruwali rolu laa lekida lolo Samaria leke ra'akenedi mene An rakan lolo onne. ⁵³ Enimaa manin leke onne dervedi Ainin panaeku laa Yerusalem[†] de ramhene kokale. ⁵⁴ Man lerno hi pakunohi woro'o, Yakobus noro Yohanis, do'on rauroin onneni ne, hir ra'ukani, "Makromod, lo'o Pape raram nodi ai mapanak aiye nano a'am mai harnedi ri eniyenihe?"

⁵⁵ Enimaa Yesus po'onalehe la dadiyala hi. ⁵⁶ Onne horu, hi rala'a laa leke namehin.

Ri man raram nodi lerno hi Yesus
(Mat. 8:19-22)

⁵⁷ Hi rala'ala'a ne, ri ida ne'el Yesus na'ahenia, "Pape, ya'u raram nodi lerno hi Papa laa ewi-ewi!" ⁵⁸ Yesus na'aheni, "La'u nina ku'il aile, manu liwliwar nina wonno aile, maa Ya'u, Ri Mormori Anane, Ya a'alehe nakar leke ren war-nala." ⁵⁹ Kame'ede Ai ne'el ri ida wali'ur na'ahenia, "Lerno hi Ya'u."

Maa ri onne na'aheni, "Makrom'u, mala leken ya'u ke'e de waliyala laa nakar karuwedi ainu'u papa nanumene i wali mai lerno hi Papa wali'ur."

⁶⁰ Enimaa Yesus na'aheni, "Na'amoli ri man maki meher karu rira makie! Lam wakuku ri hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo Nin ri!"

⁶¹ Ri namehin na'aheni wali'ur, "Makrom'u, i raram nodi lerno hi Makrom'u, maa malala leken maya'u la'u konohiyala ainu'u nakar raram nanu."

⁶² Maa Yesus na'aheni, "Ri ma namkene howok kirna yon hurinohi panaeku namehin kawale. Onne namnenehe noro ri man ilitolle Makromod Lalap Nin honowok la raram nodi Makromod Lalap namwali nin Rai. Lo'o ai nahinorok nin ri leleher me nin linikir kanaru mehe, ai ka namkene lerno hi Makromod Lalap de nin honowok ka namlolo."

10

Yesus nili ri weli'ikku leke laa konohi ri hi'ihewi Makromod nodi molollo ri

¹ Horu ne, Makromod nili ri weli'ikku* nano ri man lerno hi Ai, la hopon hi roluwedi Ai laa leke-leke noro onno na'akeme man An paeku lalaa enihe. Rira lalaeni nakakar ri wororo'o lolo kalla ida. ² Ai ne'el hi na'ahenia, "Noho ihin ennen nammori, maa ma na'ili nadai tarana mehe. Ende kapanak Orkirneni, Makromod Lalap, leke nala man howok mai na'ili nadai Nina kirna raram. ³ Mala'a here, maa horhorok! Ya'u hopon mim laa mamkene noro ri man ailanna, de mi maise pipdumana man minwuku noro ahu merwui. ⁴ Mim laa, yon modi rakuraku kupan, rousoke, me pakpak ei leke herre, la yon moro ri wakunu nalo'ol lolo kalla wawan.

⁵ Mim laa ri nina nakar ma'aheni, 'Moiliwi mahuwele mai nakar raram eniyeni.' ⁶ Lo'o man minle nakar onne kokala mi noro wawa'an, hir lernala moiliwi mahuwele man mi mamala onne, maa lo'o kar kokala mi wawa'an, hi kar lernala moiliwi mahuwele onne. ⁷ Lo'o rin kokala mi minle nin nakar, mo'on momun inhawa hi rarala ki mi, ono wa'an rehi

[†] 9:53 Manin Samaria rauroin Samaria onne onno ma na'ono wake'e rodi hoikani Makromod Lalap, Yerusalem ka.

* 10:1 Horok Lap dedesne heruwali ra'aheni weli'ikku woro'o.

ri man howok kokala mahmaha awenne ihin ennen nano rir honowok onne. Enla mamkene lolo nakar onne, yom laa nakar namehin. ⁸ Lo'o mim rakan leke ida, la leke onne ne'en raramne kokala mi, mo'on momun inhawa hi rarala ki mi! ⁹ Hi'i wa'an ma nakni'ir lolo leke onne la konohi leke raramne na'ahenia, 'Lere alam Makromod Lalap nodi molollo ri mormori na'uraniyedi me'e.' ¹⁰ Enimaa lo'o mim rakan lekida, la leke raramne kar kokala mi, mala'a lolo leke onne nin kalla lape ma'aheni, ¹¹ 'Heih! Am disnedi leke eni nina elimo'o hapu ma aile ai eum raram lolo mi kalarum leke na'ori honorok mi na'ahenia mi ma'okuledi mayai. Maa yon hamlinu! Lere alam Makromod Lalap nodi molollo ri mormori na'uraniyedi me'e.' ¹² Horhorok! Rakan lere alam Makromod Lalap hukum ri na'akeme, manin leke onne lernala hunukum man werek narehi nano manin kota Sodom nonolu eni."

Kota-kota ma kan derne rakani lernala hunukum man werek
(Mat. 11:20-24)

¹³ "Mi manin Korazim noro Betsaida, mim mayo'o wake'e. Ya'u hi'iyedi tanada nammori ri kan dodo'onnala makun mi herne kalarna, maa mi kam herre minim morimori ma ka namloleni, mai derne makani Makromod Lalap Nin panaeku. Lo'o Ya'u hi'i tanada rahu onne lolo ri manin kota Tirus noro Sidon, ri ma ka namwali Yahudi enihe, hir nairedi homnono yak, loiyedi apu hi uluwakun leke namwali tanada hir herredi rira morimori ma ka namlolo me'e, la derne rakani Makromod Lalap Nin panaeku me'e. ¹⁴ Horhorok! Rakan lere alam Makromod Lalap naho'ok nakail ri na'akeme, ri manina kota Tirus noro Sidon rira hunukum namrana narehi mi! ¹⁵ Mi manin Kapernaum, mi mauroin lo'o ra'uli rasa'a mi lolo a'am raram? Ka! Makromod Lalap sopol mi laa kawali pire ai porom raram."

¹⁶ Enime'ede Yesus konohi Nin man lerno hi enihe na'ahenia, "Inhoi man derne nakani mi, an derne nakani Maya'u, la inhoi ma na'okul mi, na'okuledi Maya'u. Enla ri ma na'okul Ya'u onne, na'okuledi Makromod Lalap man hopon Ya'u mai eni."

Ri weli'ikku man Yesus hopon laa on-nenihe wali mai

¹⁷ Kame'ede man lerno hi weli'ikku on-nenihe lar lerno hi Yesus Nin honopon, la wali mai rodi aki ma nahuwa'an rehi la ra'aheni, "Makromodee! Am lae ne, hayakyaka me'ene derne rakani mayai ono ai modi O Oin Naranne!"

¹⁸ Yesus na'aheni, "Ya'u do'onedi Hayakyak Makromon nadiyaur nano a'am raram laa yawa naise noho lerlere. ¹⁹ Ya aledi molollo ki mi leke hamarala haimoke noro sayorne, la rehiyedi minim arwali nin ke'eke'el an'anhe haenhi. Haida kan hi'i apinha mi. ²⁰ Enimaa yono sokmura ono mi modi molollo hayakyaka enihe, maa wa'an rehi sokmura ono mi naramne horokedi aile a'am raram me'e."

Yesus na'uli nasa'a Makromod Lalap
(Mat. 11:25-27, 13:16-17)

²¹ Me'e'eni me'ede Roh Kudus nodi molollo Yesus penia Ai akin nahuwa'an rehi de kikan lirna laa Makromod Lalap na'aheni, "Ya Am'u, ma nodi molollo a'am noro noho wawan na'akeme, Ya apanak trimkasi nammori ono Om kukul ha wo'ira ri ma nin woroin kan kuku kan nokor, maa Om suwarala ha wo'ira nano orworoin roro ma nauroin ha wo'ira lolo noho wawan enihe. Pape, num hini'i onne nahuwa'an O akim." ²² An hi'i lir napanak horu ne, Yesus na'aheni heri wali'ur, "Ha wo'ire na'akeme Ya Am'u naledi Ya'u me'e. Ya Am'u mehe nauroin Ya'u ma namwali Ananne, ri namehin, ka. Ya'u mehe auroin Ya Am'u, la inhoi-inhoi Ya ala woroin, hi rauroin Ya Am'u haenhi."

²³ Horu ne, Yesus wali po'onala Nin man lerno hi pakunohi enihe na'aheni, "Mim kokaledi rere'e haharu man lapa narehi ono mim do'onedi AINU'u hini'i na'akeme me'e. ²⁴ Horhorok! Nonolu nabi-nabi roro rai-rai nammori, hi raram nodi do'on inhawa mim dodo'on lere eniyeni, la raram nodi derne inhawa mim dederneni, maa lere onne Ka'u mai noho wawan makun de kar do'on la kar derne."

Inhoi namwali iknik 'ri mormori wali'

²⁵ Ler ida meser ida ma nauroin Makromod Lalap Nin keneri hono'ok wawa'an mai ken Yesus leke kuku sala Ai. Ai namriri na'ukani, "Pap Meser, ya'u hi'i inhawa leke lernala or'ori dardari ma kan horu?"

²⁶ Yesus walha na'ahenia, “Horhorok man aile lolo Horok Lap raram wakuku inhawe? Om lese onne mauroin inhawa panaeku?”

²⁷ Meser onne walhe, “Modi mi hon-
orok akin, mi irhun raramne noro minim
ruri pe'el na'akeme maramyaka Makro-
mod Lalap ma namwali Makrommu. Enla
maramyaka minim ri mormori wali naise
maramyaka mi kemmu haenhi.” *

²⁸ Yesus walhe, “Num wanalha onne
namlolo de hi'i wewhe lernohie leke om
lernala or'ori dardari.”

²⁹ Maa meser onne raram nodi ri nau-
roin ai onne ri ma namlolo de na'ukani
Yesus wali'ur, “Ainu'u ri mormori wali
onne inhoi?”

³⁰ Yesus nala wanakunu naho'ok ida
walhe na'ahenia, “Mo'oni ida kopur nano
Yerusalem laa Yeriko. An rakanedi kalla
toro ne, pakromo noro ri man ailanna. Hi
rahoredi nin hahaa na'akeme noro idewe
nin nainaire, la nukure hehen nanumene
na'ikeki maki mene hoikaruwedi, rala'a
me'e. ³¹ Ka nalo'ol ne, Yahudi rir imam
ida mai lolo kalla onne. An do'onedi ma
namno'no'o onneni ne, an larlewenedi
la loledi kalla wali. ³² Namnenehe noro
ri Lewi ida (ma nadedem howok lolo
Makromod Lalap Nin Romleu Lape). An
mai do'onedi ma namno'o onneni ne,
larlewenedi la loledi kalla wali haenhi.
³³ Enimaa ka nalo'olala, manin Samaria
ida (ma nadedem ri Yahudi mahalarna)
mai. An do'on ma namno'o onne, ai raram
penu me'e, ³⁴ de nala wuru noro arak
nodi na'inapin nin no'o enihe, la nodi
tapi wukuwedi nin no'o enihe nanumene
nalha'e laa nina keledi wawan la nodi laa
nakar ida ma nadedem rin pair namkuru
onno. Rakanedi nakar onne ne, an ilitolle
wali'ur. ³⁵ Rakan oreki ai nala kupan pere
woro'o (alam woro'o nin paipaire) ornakar
onne la ne'el na'ahenia, ‘Ilitolle ri eniyeni.
Na'amoli i wali mai mene ya'u pair wali'ur
kupan ma kan nokor makun eni.’ ”

³⁶ Yesus nala wanakunu onne horu, ai
na'ukani meser onne, “Nano ri wokelu
enihe, inhoi namwali nin ri mormori wali
man wa'an?”

³⁷ Meser onne walha, “Ma naramyaka
ma namno'o onne.”

Kame'ede Yesus na'aheni, “Namlolo!
Lam hi'i wewhe naise onne haenhi.”

Yesus lan ka'ar Maria noro Marta

³⁸ Onne horu, Yesus noro Nin man
lernohi pakunohi enihe rala'ala'a rakan
lekida. Lolo leke onne maekida naran
Marta lariyale laa nina nakar. ³⁹ Maeke
onne we'ekwalla ida aile naran Maria.
Maria eni naikoro wakurani Makro-
mod Yesus ein nakani Nin wanakunu.
⁴⁰ Enimaa Marta eni, nin honowok nam-
mori ono mahan ilitolle peina'a enihe de
an mai na'aheni, “Makrom'u, honowok
nammori de hi'ihope Pape hurinohi Maria
naikoro nakani mamani! Hopon ai man
pakuwala'u ke'e!”

⁴¹ Kame'ede Yesus na'aheni, “Marta,
Marta, o ma'irhu panaeku rahu enihe,
⁴² maa panaeku ida aile ma na'ono narehi.
Panaeku onne, Maria niliyedi me'e de ka
rala nano ai me'e.”

11

*Yesus wakuku hi'i lir napanak
(Mat. 6:9-13, 7:7-11)*

¹ Ler ida Yesus mahan hi'i lir napanak
lolo onnida. Hi'i lir napanak horu ne,
Nin man lernohi pakunohi ida ne'el Ai
na'ahenia, “Makromod, wakukuwala
mayai hi'i lir napanak ke'e, naise Yohanis
wakuku nin man lernohi enihe haenhi.”

² Enime'ede Yesus wakuku hi na'ahenia,
“Lere mim hi'i lir napanak ma'aheni,
'Papa,*

Na'amoli ri na'akeme horhawe O
naran man moumou dewdewe.

Mamwali Rai ma nodi molollo ri noho
wawan na'akeme.

³ Mala hanana'an man kukkuku noknokor
mayai akilere,

⁴ la malala ampun ainima dohohala
ono ai maledi ampun ri man hi'i sala
mayai.

Morle'ule'u morwaliwali yai leke yono
hayakyaka ken patal ai.’ ”

⁵ Horu, Yesus nala wanakunu naho'ok ida
hi wali'ur na'ahenia, “Nano mi eniyenihe,
lo'o ri ida nala'a nin yore nin nakar
alam tortoro napanak heheni: ‘Yore, ya
apanakala roti keme wokelu ya'u her-
rale ke'e, ⁶ ono idedi nanumene ainu'u

* **10:27** Im. 19:18, Ul. 6:5 * **11:2** Horok Lap dedesne heruwali ra'uwali 'ma aile a'am raram'.

na'aromwali ida man lolo kalle mene lolala ainu'u nakar, maa ainu'u haida kaale odi ahinoi amkauwale.' ⁷ Ik kauroin nin yoro onne lo'o walhe na'ahenia, 'Ei! Yon ma'o'o ya'u, nike elekedi me'e! Yo oro ya an'uhe amkukuru me'e de ka amaka ala haida ki o me'e.' ⁸ Kade mi ida ma nayoro noro ida, maa ai ka namaka nala haida ki mi. Enimaa Ya'u konohi mi, lo'o ka mawawa mapanak mamani, ai lo'o namaka nala inhawa man mi mapapanak eni.

⁹ Ende Ya'u konohi panaeku ma na'ono ki mi. Mapanak ik Makromod Lalap, leke mim kokala, manoin leke lernale, la disna nike leke hari nika. ¹⁰ Hi'i heheni ono inhoi ma napanak, Makromod Lalap nale ai, inhoi ma nanoin, an lernale, la inhoi man disna nika, nahinari ai. ¹¹ Mi ri mormori eniyenihe lo'o mi anum napanak i'in, mi kam herre i'in onne mala nee ai na'an! ¹² Alka eni, napanak manu kerre na'an, ka mala sayorne na'an. ¹³ Kade mi mamwali man hi'i yaksala, maa mi mauroin mala ha man wa'an mi anume. Emene mi Ammu man aile a'am raram, lo'o nauroin nala ha man wa'an narehi mi! Ai nala Nin Roh Kudus inhoi-inhoi ma napanak Ai."

Rin kuku sala Yesus ra'aheni Ai noro Beelzebul howok wewerre (Mat. 12:22-30; Mrk. 3:20-27)

¹⁴ Ler ida Yesus nohi hayakyaka man hi'i mo'oni ida hakukuwedi. Hayakyaka onne namharedi ne, idewe ri onne nauroin wakunuwedi de heri lolo onne polletilu. ¹⁵ Enimaa ri heruwali ra'aheni, "Beelzebul ma namwali Hayakyak Makromon penia nala molollo Yesus nohi hayakyaka nano ri raramne." ¹⁶ Enla ri namehin mai leke ken Yesus de rapanak An hi'i tanadida ri kan dodo'onnala makun leke hi rauroin An mai nano Makromod Lalap, ee ka. ¹⁷ Enimaa Yesus nauroiroid hi honorok akin de na'aheni, "Lo'o hair ida napye'er namwali muku woro'o ono ida ma kan derne ida, lo'o hair onne ra'akeperedi. Enla lolo nakar raram, lo'o ida ma kan derne nakani ida, nakar raram onne namderredi. ¹⁸ Onne namnenehe Hayakyak Makromon nodi molollo nin noho. Lo'o hayakyaka muku ida nohi hayakyaka muku namehin, nin molollo napye'eredi la ka naruri me'e. Ya a'aheni

heheni ono mi ma'aheni Yo ohi hayakyak odi Beelzebul nin molollo. ¹⁹ Enimaa minim man howok wali aile ma nohi hayakyaka nano ri haenhi. Hi rodi inhoi nin molollo rohi hayakyak onne? Ma namlolo, hi rodi molollo nano Makromod Lalap. Rir hini'i onne penia kukul nahenia minim tunum desne Maya'u onne saledi, ²⁰ maa Yo odi Makromod Lalap Nina molollo ohi hayakyak onne. Onneni namwali tanade nahenia lere alam eniyeni Makromod Lalap nodi molollo ri mormori me'e.

²¹ Hayakyakeni naho'ok naisa ri ma naruri ida. Ai nodi ilak raa wo'ira nadiyahaka nin nakar, de ri mahaku kan mai namna'e nin hahaa. ²² Enimaa lo'o ri ma naruri narehi ri onne mai na'okul la rehiyedi, ma naruri narehi onne nahoredi nin ilak rae man ai nahinorok nodi nadiyahaka nin hahaa onne, la ha'aredi nin hahaa na'akeme me'e. Ende lo'o Yo ohi hayakyaka eni, onne nin panaeku ainu'u molollo narehi hayakyaka nine.

²³ Horhorok! Inhoi kan lernohi Ya'u, ai onne namwali Ainu'u arwali! Enla inhoi kan paku Ya'u lolo Ainu'u honowok, ai onne penia ma nano'onnyaka Ainu'u honowok."

Lo'o Makromod Lalap huriyedi ika nano apinpinha, maa ik kak hurinohi An minle ik raram, ik lernala apinpinha eren wewerek (Mat. 12:43-45)

²⁴ Yesus na'aheni wali'ur, "Lo'o hayakyaka ida namharedi ri raram, an lalaa mamai noho mamun nanoin onno man wa'an leke holi, maa kan lernale. Ende ai nala kenekrohu wali wali'ur laa onno dedesneni. ²⁵ Rakanedi an do'on ri onne naise nakar man sapu moumouwedi la ra'akene wawa'enedi me'e, ²⁶ de an laa nala hayakyaka wo'ikku man ailanna narehi ai, leke noro hi hu'urle ri onne raramne wali'ur. Ende ri onne nina morimori eren yayaka narehi nonolu eni."

Ri ma akin nahuwa'an wake'e

²⁷ Yesus mahan wakukunu panaeku onne, maekida ma aile heri onne raramne wakaukau na'ahenia, "O inum man mori O la ma nala huhu Om huhu, ai onne akin nahuwa'an wake'e." ²⁸ Enimaa Yesus na'aheni, "Ma namlolo, inhoi man derne Makromod Lalap Lirna Wawan la hi'i

wewhe, ai penia man akin nahuwa'an narehi.”

Ri nammori rapanak Yesus hi'i ha man ri kan dodo'onнала makun
(Mat. 12:38-42)

²⁹ Lere onne ri nammori mai lupurala Yesus ne, Ai na'aheni, “Ku lere alam enie ailanna. Mi mapanak Ya'u hi'i tanada man ri kan dodo'onнала makun, maa Ka'u hi'i haida mim do'on, naukara inhawa ma namwali noro nabi Yunus mehe. ³⁰ Yunus man minle i'in konoin onne penia namwali tanada man lewlewen manin kota Ninewe. Ya'u, ma namwali Ri Mormori Anan, amwali tanada ku eniyeni naise onne haenhi.† ³¹ Lere Alam Ho'ok Kail ri na'akeme, rai maeke nano noho wali karanna mori wali'ur, la an mai namriri noro ku eniyeni kuku sala hi. An kuku sala hi ono nonolu eni ai nala'a kalla man ko'u mai leke derne nakani wanakuku nano rai Salomo manin woroin lap narehi. Kade lere eniyeni ri ida aile man kulu narehiyedi rai Salomo, maa mi kam derne makani Ai! ³² Lere Alam Hono'ok Kanail onne, ri Niniwe mori wali'ur, la mai ramriri kuku sala ri mormori ku enie, ono hir herredi rir morimori ma ka namlolo lere Yunus loikaruwedi Makromod Lalap Lirna Wawan hi. Kade Ya amwali man lap narehi Yunus, maa mi kam derne makani Ya'u la kam herre minim morimori ma ka namloleni.”

Makromod Lalap Lirna naisa wadu man lere
(Mat. 5:15, 6:22-23)

³³ “Ri man lokon wadu horu kan suwarale, la ka nodi lunu honowale, maa ai nala loile onno man kulu leke ri man mai romleher do'on nin ropropeni. ³⁴ Makum namwali wadu mi kemmu. Lo'o mi makum mou, mim do'on mauroin wawa'an naise ri man minle ropropo, maa lo'o mi makum kan mou, mi kam do'on mauroin haida naisa ri man min lolo noho momohon. ³⁵ Ende loi honorok wawa'an. Yon hi'i de mauroin nahenia ropropo aile mi raram, maa man minle mi raram onne metmetek nine. ³⁶ Ende lo'o mi kemen na'akeme ropo mamani la metmetek nine kaale mi kemen, onne nin panaeku minim

morimori eni ropa'ahedi naise wadu man mori na'aropo man minle nin ropropeni.”

Ri Parisi noro meser-meser agama enihe lernala hunukum man werek
(Mat. 23:1-36; Mrk. 12:38-40)

³⁷ Yesus wakukuwedi horu ne, ri Parisi ida lariyale laa nin nakar ra'ak wewerre. Ende Yesus lerno hi ai laa nin nakar, la idewe naikoro leke na'ak. ³⁸ Ri Parisi onne heheledi ono po'on Yesus ka nawana li-man mene na'ak de larlewenedi Yahudi rir holoor halauk me'e. ³⁹ Enime'ede Makromod Yesus ne'el ai na'ahenia, “Kokkoo, mi Parisi enihe, minim morimori naise nonomun onno noro ra'u man paharne mehe rawana, maa raramne morso makun. Mi madiyahaka wawa'an leke ri do'on nau-roin nahenia minim morimori mou, maa raramne ailanna wake'e, ono mi mahehe mahoro ri namehin rira hahaa la ilitolle mi kemen mehe, ri namehin ka. ⁴⁰ Heih, ri ma naploo mi! Ka mauroin Makromod Lalap man hi'i ri kemen penia hi'i hi raramne haenhi. ⁴¹ Enimaa modi aki man mou mala hahaa laa ri ma na'alehe naulinu enihe, leke minim morimori man rin po'on enie noro idewe mi raramne ra'amou ra'adewedi. ⁴² Heih, ri Parisi mie! Mim mayo'o wake'e. Kade mi mala Makromod Lalap persen idaweli nano minima rampa-rampa naise ta'arutuk, lahono, aukawi warna-warna, maa mim hamlinuwedi panaeku ma na'ono naise maramyaka Makromod Lalap la hi'i wewhe ha ma namlolo noro minim ri heri ri wali. Ha ma na'ono onnenihe, mi akim ka na'ini'ik wake'e. Wa'an rehi mim ilitolle panaeku ma na'ono onne noro idewe hi'i ha naise nala Makromod Lalap Nin persen haenhi. ⁴³ Mi ri Parisi mayo'o wake'e. Lere mim laa Yahudi rira kerei raram mi raram nodi maikoro kalari, la lo'o moro ri pakromo lolo pasar mi raram nodi lernala hirira hiyene arore.

⁴⁴ Aduu! Mi mayo'o wake'e. Mi man kokme'e nahenia mamwali ri molololo maa mi raramne ailanna mamani. Ende mi maisa lunna manin tanade kaale de ri nala'a lolo wawan, maa ka rauroin lunna man penpenu ha man poppopo aile lolo yawa.”

† 11:30 Yunus minle i'in konoin alam wokelu mene i'in namokedie lolo ro. Yesus maki maa alam wokelu eni An mori wali'ur naise onne haenhi.

⁴⁵ Kame'ede meser ida ma nauroin Makromod Lalap Nin keneri hono'ok wawa'an ne'el Yesus na'ahenia, "Papa Meser wakunu heheni, ma'ihoru ma'idaru mayai haenhi."

⁴⁶ Yesus walhe, "Mim mayo'o haenhi, ono mi mala yodi man werek rehi mala ri na'aware, maa kam paku hi lerno hi num wanakuku onne. ⁴⁷ Mim lernala hunukum man werek ono mim kokme'e horhawa nabi-nabi de mim mesel rira lunne hi'i kulu, maa mi maisa mi upum a'um ma nesnedi nabi onnenihe nonolu eni. ⁴⁸ Kade mim mesel nabi onnenihe rir lunne, maa mi raram nodi mesne Makromod Lalap Nin nabi-nabi naise mi upum a'umhe nonolu eni. ⁴⁹ Onne penia Makromod Lalap ma nauroin ha wo'ira na'akeme na'ono mi upum a'um na'aheni, 'Ya'u hopon nabi-nabi roro ri ma nodi I Lir'u enihe laa hi, la heruwali hi resnedi, heruwali hir hi'i apinpinha.' ⁵⁰ Ende Makromod Lalap nala hunukum ki mi. Onne kan mehe, maa nabi-nabi man mi upum a'umhe resnedi nano noho nina ma namwali rakan lere eniyeni, hi rarna namwali yodiwara ki mi haenhi. ⁵¹ Ende nano Habel rakan man kauli'ur Barekya ananne Zakaria, hi na'akeme ramwali minim yodiwara haenhi. (Zakaria onne hi resne lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape noro honoi kanani onno leken.) Memen mi ma'uware yodiwara ha man yaka onne na'akeme, la Ya'u nou mi na'ahenia na'amoli Makromod Lalap nala hunukum man werek mi man mori ku eniyeni.

⁵² Mi meser ma nauroin Makromod Lap Nin keneri hono'ok wawa'an, mi mayo'o wake'e ono masala konse rodi hari ri hon-orokne leke rauroin Makromod Lalap Nin wanakuku, maa mim sopoledi kons onne me'e. Mi mehe mauroin Makromod Lalap Nin kalla, maa ka mahehe lolala kalla onne, la mi mehem kawala ri namehin man raram nodi lolale haenhi."

⁵³ Kame'ede Yesus namhara lolo onne, la nano lere onne me'ede ri Parisi roro meser Horok Lap enihe ra'ahan Ai de rodi na'ukankani warna-warna ra'o'e. ⁵⁴ Hi ra'ukani heheni leke An walha sala harome, hir kele wukue.

Yon hi'i lerno hi Parisi enihe rir hini'i wenewhe
(Mat. 10:26-27)

¹ Lere onne ri riwriwan rahrahu mai lupurala Yesus rasessese wake'e. Ai nala wanakuku Nina man lerno hi pakunohi enihe na'ahenia, "Madiyaka ri Parisi enihe! Hir kokme'e hi'i ha man wa'an, maa hir hi'i ha man ailanna mamani. Rir hini'i onne naise ragi rodi ralha'a taponne. Kade nair taran mehe, maa hi'i taponne na'akeme ha'a mouwedi. ² Lere eniyeni hirira hini'i wenewhe suwsuware, maa lere man mai na'akeme ralhari mouwedi. ³ Ende panaeku na'akeme man mim konohi ri a'alam, rakan nohoropo ri na'akeme rauroin, la panaeku man mi malpupu ri kilinna lolo kamar raram man konsedi raderre radaul laa ewi-ewi."

Mamka'uk Makromod mamani
(Mat. 10:19-20, 28-33, 12:32)

⁴ "Horhorok, i wal'u na'ahoru! Yon mamka'uk ri man suk nesne mi. Hi rodi molollo resne ri ihin kemen mehe, ka rodi molollo hi'i ha namehin. ⁵ Enimaa Ya'u kukunohi mi mamka'uk inhoi. Mamka'uk Makromod Lalap ono Ai penia ma nodi molollo nesne mi ihin kemen nanumene nala mi sopol laa kawali pire aiye porom raram. Namlolo! Ai onne penia mamka'uk! ⁶ Ra'olu nurn wolima wella yawa wake'e, maa Makromod Lalap kan hamlinu nurn kemida. ⁷ Ai penia nauroidi minima muruk lawanne me'e. Ende yono mamka'uk, ono Ai narmyaka mi narehi nalewen nurn onnenihe. ⁸ Ya'u konohi mi inhoi ma ka namka'uk konohi ri namehin na'ahenia, 'Ya'u lerno hi Yesus,' Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan amkene konohi Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram enihe na'ahenia, 'An lerno hi Ya'u.' ⁹ Enimaa inhoi wiuk namhene Ya'u de na'aheni ai kan lerno hi Ya'u lolo ri mormori leken kalarna, Ya'u wiuk amhenedi lolo Makromod Lalap Nin hophopon leken kalarna haenhi. ¹⁰ Makromod Lalap nala ampun ri na'akeme ma na'ihoru na'idaru Ri Mormori Anan, maa ri ma na'ihoru na'idaru Nin Roh, Ai ka nala ampun wake'e.

¹¹ Lere rin nodi mi laa Yahudi rir kerei leke ho'ok kail mi, ee nodi mi laa makpali

man panulu noro ma nodi molollo hair-hair, yono mamka'uk mim walha inhawa hi, ¹² ono lere onne Roh Kudus mehen wakuku mi inhawa man wa'an mim walha onneni."

Orkanaru ma kan peinohi Makromod Lalap

¹³ Ri ida nano heri rahu onnenihe ne'el Yesus na'ahenia, "Papa Meser! Hopon i mo'oniwal'u ha'ar hahaa man ainim ri leleher rala mayai eni, leke nala heruwali maya'u."

¹⁴ Yesus walhe, "I wal'u, inhoi kikan Ya amwali ma nodi molollo ha'ar minim pusake?!" ¹⁵ Horu ne An wakuku hi na'ahenia, "Madiyakyaka mi, yon hi'i de mi mamwali ri man makiyala linikir kanaru mamani. Kade iknik linikir kanaru nammori, maa linikir kanaru onne kan hi'i ik mori wawa'an, ono iknik morimori ka nawinair kanarue."

¹⁶ Onne horu Ai nala wanakunu naho'ok wali'ur hi na'ahenia, "Orkanaru ida nin kirna ma na'ihhi de lernala ihin ennen nammori. ¹⁷ Ai nahinorok lolo akin na'ahenia, 'Lo'o ya'u hi'i inhawa? Ainu'u nakar rodi ra'akene ainu'u kirne raramne kan nokor me'e.'

¹⁸ Enine ai na'aheni, 'Ya'u lo'o aye'eredi onno-onno rodi ra'akene ainu'u hanana'an eniyeni, la hi'i onno woru-woru man lap narehi leke a'akene ainu'u hanana'an noro linikir kanaru namehin haenhi. ¹⁹ Ya'u hi'i onne horu, ka'u howok me'e ono ainu'u hanana'an man noknokor anna laa anna. Ende ya'u aikoro lolo nakar mehe, a'ak omun, la hi'i inhawa man hi'i i raram nahuwa'an.'

²⁰ Maa Makromod Lalap na'aheni ri onne na'ahenia, 'Heih! O maploed! A'alam eni Ya aledi o aran me'e de hahaa rahu ma'akekene eni, inhoi man manarne?'

²¹ Onneni namwali noro ri ma nanoin noho wawan nina linikir kanaru mamani, maa ka nanoin kanaru ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarne."

Yon mi akim tana, maa mi mamkene akin naili'il Makromod Lalap

(Mat. 6:19-21, 25-34; 24:45-51)

²² Enine Yesus nounaku Nin man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, "Onne penia Ya'u konohi mi, yon ma'irhu minim morimori akilere. Yon ma'aheni, 'Lo'o

ai mo'on inhawa?' ee, 'Lo'o am hewek nair inhawa?' ²³ ono ha ma na'ono lolo minim morimori eni ka namwali hanana'an noro nainair mehe. ²⁴ Po'onala manu arpau me'ene, kar howok kirna, ka ra'ili radai hanana'an, la ra'alehe onno rodi ra'akene rir hanana'an, maa Makromod Lalap leluwai makrana hi. Emene mi eniyenihe, Makromod Lalap peni na'ono mi narehiyedi manu merwui enihe. ²⁵ Mi eniyenihe, kade ma'irhu la loi honorok ha wo'ira mamani, maa onne kan paku mi ma'uwali lere ida lolo minim lere alam mormori. ²⁶ Enla lo'o kam paekunala hi'i ha tatana naisa na'uwali lerida minim morimori, hi'ihopenia mi ma'irhu noro ha namehin enie?

²⁷ Po'onala au dipi man minle wo'or au tilu. Au dipi onne kar howok, la kar kenna mair, maa horhorok, rai Salomo ma namwali orkanaru wake'e kan nair nainair ma'aruru naise au dipi onnenihe. ²⁸ Penek man minle wo'or au tilu Makromod Lalap na'akeki ma'aruru, kade mori lere eniyeni, maa oreki harnedi! Emene maika ho'o? Ai na'akeki ika narehi nalewenedi penek onne, maa mi akim ka naili'il wawa'an makun! ²⁹ Yon mahinorok minim nana'an nonomun mamani la yon mim ma'irhu. ³⁰ Panaeku rahu eni, ri ma ka nauroin ik Makromod Lalap rahnorok mamani. Yon mi ma'irhu panaeku rahu onneni, ono mi Ammu nauroinedi minim hewhewek nainair ma kan kuku kan nokor makun. ³¹ Ai na'uwali ha wo'ira onneni ki mi, horo nahenia mi mahehe leke Makromod Lalap nodi molollo mi mamani.

³² Kade mi man lernohi Ya'u ka nam-mori, maa yon mamka'uk ono minim Pape akin namrana nala molollo mi leke more modi molollo wewerre. ³³ Ende ma'olu minim ha wo'ira la mala kupan onne ma na'alehe haida-haida. Hi'i heheni leke ma'akene linikir kanaru ma namkene laa ewi-ewi. Onneni naisa mi ma'akene linikir kanaru lolo rakraku ma ka napriki laa ewi-ewi, ono ri mahaku ka namna'a la serurau ka na'an. ³⁴ Ende ma'akene hahaa lolo a'am raram ono minim linikir kanaru nin miminlole namwali mi akim nin miminlole haenhi."

Wanakunu naho'ok ma na'ono hophopon ma nadiyaka wawa'an

35-36 “Yon mi kemen naprehen, maa mamkene madiyahyaka la lapan Ya'u mai wali'ur. Wa'an rehi mi mamkene naisa hophopon man lapan hi makromon wali mai nano hohoo nin ya'an yomun. Hophopon onnenihe, rir nainaire namkenkene la rira wadu mormori mamani lekpananne lere hi makromon mai disne nika ne, hi ramkene hari nika hi makromon. 37 Hophopon onnenihe kokala rere'e haharu lalap ono lere hi makromon mai, ka ramkuru, maa radiyaka wawa'an. Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Makromon onne herredi nin nainair leke namkene ilitolle hophopon onnenihe, la an lariyala hi raikoro ra'ak nanumene ilitolle hi. 38 Lo'o makromon onne mai alam toro me na'ikeki nohoropo, la nin hophopon onnenihe maha radiyaka la lapan ai, hir kokala rere'e harharu man lap wake'e! 39 Loi honorok wawa'an wanakunu naho'ok eniyeni. Lo'o ornakar ida nauroidi ma'anana ri ma namna'a mai nin nakar, ai nadiyahaka wawa'an leke yono ma namna'a mai raram. 40 Mim hi'i naise onne haenhi. Ma'akenkene mi mamani, ono lere alam Ri Mormori Anan mai, ri ka nauroin.”

41 Petrus na'ukani Yesus, “Makrom'u, wanakunu naho'ok eni mala mayai mehe, ee ri na'akeme?”

42 Makromod walhe, “Lo'o man howok ida nampe'el la nauroin, ai onne penia makromon kikan namwali uluwakun nin man howok na'akeme, leke kakar hanana'an man howok onnenihe ra'an. 43 Enla lere makromon eni mai wali'ur do'on nin man howok onne mahan hi'i nin honowok wawa'an, man howok onne akin nahuwa'enedi. 44 Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Makromon onne kikan nin ri onne nadiyahaka nina linikir kanaru na'akeme. 45 Enimaa lo'o man howok onne ailanna, la nahinorok lolo akin na'ahenia, ‘Makromon nalo'ol mene mai,’ la an nukur nin man howok wali enihe la na'an nomun noro ri ma nomun arak manha mamani. 46 Namlilinnohi makromon wali mai lere alam man ai ka nauroin. Ende an daresne nin man howok onne la sopoledi laa onno

ri ma akin ka naili'il enihe miminle.

47 Hophopon ma nauroin makromon honorok akin, maa ka na'akenkene kemen la kan hi'i wewhe lerno hi makromon honorok akin, ai onne lernala riuriuk rerrerhe nammori. 48 Enimaa ri ma ka nauroin makromon honorok akin de hi'i ha man sala, ai onne lernala riuriuk tarana mehe. Inhoi man kokaledi nammori, nin yodiwara nammori rehi ri namehin ma kan kokala nammori.”

Yesus mai noho wawan nodi wanakuku man hi'i ida ma na'okul ida
(Mat. 10:34-36)

49 “Ya'u mai leke odi aiye lolo noho wawan eni,* la I raram nodi aiye onne mormori me'e! 50 Ya'u mehe lernala unulu tanade apinpinha noro makmaki. Yi irhun raram ka namkene ono apinpinha onne ka namwali makun. 51 Lo'o mim pene'ek Ya'u mai noho wawan eni odi moiliwi mahuwele? Ka! Ya'u mai eni hi'i ri mormori ida man sopuse'er ida. 52 Nano lere eniyeni lo'o ri wolima aile nakar ida, wokelu ra'okul woro'o, ee woro'o ra'okul wokelu, de ka ramwali mahaku me'e. 53 Aman noro anan mo'oni, ida ma na'okul ida, la inna noro anan maeke, ida ma na'okul ida. Ine noro panin maeke, ida ma na'okul ida haenhi.”

Yesus Nin hini'i noro wanakunu nodi kunukunohi Ai onne Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai Ma Nala or'ori dardari
(Mat. 16:2-3)

54 Yesus wakunu noro heri onnenihe na'ahenia, “Mim po'on noho ha'aha'a ha'a lolo warak eni ne, ma'aheni, ‘Okon lo'o mai me'e.’ Memen okon mai. 55 Enla mim po'on anna karanna huu ma'aheni, ‘Lere lo'o manha wake'e.’ Memen namwali. 56 Mi man kokme'e mauroin Makromod Lalap Nin kalla, maa mi ka mauroin! Mi mauroin mapa'aha a'am nina tanade, maa lere mim do'on Ainu'u hini'i la derne Ainu'u wanakunu alhi'ihepe mi ka mauroin nina panaekue?”

Pelek ka'alolo iknik sala ono iknik Man Ho'ok Kail aile
(Mat. 5:25-26)

* 12:49 Wanakunu ma na'aheni: ‘Ya'u mai leke odi aiye lolo noho wawan eni,’ nin panaeku, ‘Ya'u mai noho wawan odi wanakuku ma naise aiye man hi'i ida ma na'okul ida.’

⁵⁷ “Alhi'ihopenia mi ka mala kenekrohu inhawa ma namlolo la hi'i wewhe?! ⁵⁸ Lere ri man tumdesne mi nodi mi makpali man ho'ok man kail eni, wa'an rehi mi manoin kalla leke mahuwa'enedi noro ai lolo kalla toro, leke yon ai lan kalaka mi man ho'ok kail eni kalarna. Yon hi'i de man ho'ok kail onne huri mi laa polisi, la polisi onne rala mi nahan bui raram. ⁵⁹ Horhorok, lo'o mi ka mahuwa'an noro ai nolu, hi kar huri mi nano bui raram hehen nanumene minim sala onne pair mouwedi.”

13

Ri ma namhene huri sopol nin morimori ma ka namlolo eni, kar huri we'er nano hunukum makmaki

¹ Lere onne ri ida woro'o rodi lira mai konohi Yesus hi'ihewi gubernur Pilatus hopon resnedi ri manin Galilea wo'irha lere hi maha rala rir honoi kanani Makromod Lalap. ² Yesus dernedi rira wanakunu eni ne, ai ne'el hi na'ahenia, “Lo'o mi mahinorok ri Galilea onnenihe rira dohohale lap narehi manin Galilea namehin penia resnedi hi? ³ Lo'o mahinorok heheni, mim saledi! Maa horhorok! Lo'o mi kam herre minim morimori ma ka namlolo eni, la derne makani Makromod Lalap, mi na'akeme lernala hunukum makmaki haenhi. ⁴ Horhorok! Lere man-ara man aile Siloam nadiporo duniyesnedi ri idaweli wo'aa, hi'ihewi? Lo'o hirira dohohala lap narehi ri namehin man minle Yerusalem penia onne namwali hi? ⁵ Ka menea! Maa lo'o mi kam herre minim morimori ma ka namlolo eni, mai derne makani Makromod Lalap, mi na'akeme lernala hunukum makmaki haenhi.”

Ri ma kan huri sopol rir morimori ma ka namlolo la hi'i ha man wa'an, naho'ok naisa ara ono ma kan woi de rin keriyedi

⁶ Horu ne, Yesus nala wanakunu naho'ok wali'ur. Ai na'aheni, “Orkirna kaman ara onida* lolo nin kirna anggur. Lerida orkirna onne laa kirna raram koklolo na'inau ara woin, maa kan do'one. ⁷ Kame'ede an ne'el ma nadiyaka anggur kirna onne na'ahenia, ‘Anna wokelu raram me'e ya'u mai anoin ara woin, maa ka'u do'on wake'e. Ende keriyedi ke'e!

Wa'an rehi ik kaman au'ono namehin man mori wawa'an leke yon holo onno lolo iknik kirna eni!

⁸ Enimaa ma nadiyaka kirne walhale na'ahenia, ‘Makrom'ue! Yono ker! Huri-nohi ya'u de adiyakale annida raram ikar. Na'amolia ya a'irala au'ono eni waliwali, la ala pipi koi loiyale. ⁹ Lo'o anna kalari ara woin ma'aruru, onne wa'an, maa lo'o woin kaale makun, ik keriyedi here.’ ”

Alam Renren Warwarna Yesus hi'i wa'an maeke ida man ko'ko'or wake'e

¹⁰ Alam Renren Warwarna ida, Yesus mahan wakuku lolo Yahudi rir kerei ida raram. ¹¹ Lolo onne maekida aile nakni'ir anna idaweli wo'aa me'e ono hayakyaka huhu'urle raramne. Maeke onne ko'oko'or wake'e la ka nauroin na'alolo nelhen me'e. ¹² Yesus do'onedi maeke onne ne, napolu na'ahenia, “Mame, mai nanu owe!” An maie ne, Ai na'aheni, “Ya'u huri o nano num apinhe.” ¹³ Kame'ede An kemenala maeke onne. Me'e'eni me'ede nin apinha onne wa'enedi me'e de namriri wawa'an la na'uli nasa'a Makromod Lalap.

¹⁴ Enimaa man panulu lolo Yahudi rir kerei onne nawuhur ono Yesus hi'i wa'an man apinha Alam Renren Warwarna. Ai ne'el ri na'akeme lolo onne na'ahenia, “Heih! Alam woneme aile leke howok, de lolo alam woneme raram onne mai leke hi'i wa'an minim apinha, yono lapan Alam Renren Warwarne mene hi'i wa'an minim apinhe.”

¹⁵ Enime'ede Makromod na'aheni, “Eih! Mi man kokme'e mamwali ri molololo, maa kam peinohi ha ma namlolo! Alam Renren Warwarna me'ene, mi modi minim kude arpau laa romun oir menea. ¹⁶ Maeke eniyeni, Abraham upun anan man hayakyake wuku worre anna idaweli wo'aa raram me'e! Hi'ihewi mi ma'aheni ik hi'i sala ono ik huri we'er ai nano nina kali wunuku wonorre Alam Renren Warwarne?!”

¹⁷ Yesus Nin wanakunu onne hi'i wawwawa ri ma na'okul Ai enihe, maa ri namehin raram nodi wake'e do'on rauroin Nin hini'i man lewlewen onnenihe.

* **13:6** ‘Ara ono’ ma aile Yotowawa ka namnenehe ara ono ma aile Israel. Israel nin ara woin lapan naise Yotowawa nin pese woin la namina naise onne haenhi.

Wanakunu naho'ok woro'o man kukul nahenia Makromod Lalap Nin ri eren nalolo'ol eren nammomori

(Mat. 13:31-33; Mrk. 4:30-32)

¹⁸ Yesus na'ukani wali'ur, "I kodi inhawa wanakunu leke ka'amou ka'arope hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori? Ya aho'ok onne noro inhawe?"

¹⁹ Nina molollo eni naho'ok naisa wini au manu waku ida man ri hap nin ki raram. Wini onne mori namwali au'ono lap, la manu merwui man kaile hinan hanan, hi'i rira wonne nahirei kakan."

²⁰ Yesus na'ukani wali'ur na'aheni, "Yo odi wanakunu naho'ok inhawa a'amou hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori?" ²¹ Onneni naisa ha ma namwali lere maeke nodi ragi nawa'aha noro tapon terigu nammori (lo'o kilo werro'o woro'o).† Nalo'oledi tarana mene na'akeme ha'a wawa'an."

Mahehe leke lolala nika mamarke

(Mat. 7:13-14, 21-23)

²² Yesus nala'a laa Yerusalem, An kuli kuli kota-kota noro leke-leke wakuku ri. ²³ Ri ida na'ukani, "Makrom'u, lo'o ri taran mehe lernala or'ori dardari ma kan horu eni?"

Yesus walha heri na'ahenia, ²⁴ "Ri man lernala or'ori dardari ma kan horu enihe naho'ok naisa ri man lolala nika mamarke. Ende mahehe kokkoo leke lolale nika man mamarke laa raram, ono ri nammori rahehe laa raram, maa ka namwali. ²⁵ Rakan lere Ornakar onne namaka, elekedi nika, lo'o mi aile paharne makun, mi mamriri disne nika mehe, la ma'aheni, 'Makromod, hariyala nika mayai ke'e!'

Enimaa Ai onne lo'o na'aheni, 'Ka auroin mi.' Ka eni, 'Ka auroin mano ewi mai!'

²⁶ Kame'ede mi ma'aheni, 'Ka mauroin mayai? Ai moro O mo'on momun wewerre, la Makrommu mehen wakuku lolo ainim leke raram.'

²⁷ Enimaa An walhe, 'Ka auroin mi la ka auroin mim mai nano ewi! Mim ailanna de mamharede lolo eni here!'

²⁸ Lere onne mi mahehere la apinpinha mamani, ono mim do'on Abraham, Isak, noro Yakup noro idewe nabinabi na'akeme akinhe rahuwa'enedi raikoro wuku lolo onno man Makromod Lalap nodi molollo eni, maa mi me'e ne

sopoledi laa paharne. ²⁹ Lere onne ri nammori rano noho-noho wali kimur, wali warak, wali ra'i, la wali karanna mai raikoro wuku ra'ak romun lolo onno man Makromod Lalap nodi molollo onne.

³⁰ Namlolo kokkoo lere man mai ri man kauli'ur ramwali ri man dedesne, la ri man dedesne lere eniyeni ramwali man kauli'ur lere man mai onne."

Yesus po'on kota Yerusalem akin woir wake'e

(Mat. 23:37-39)

³¹ Lere onne ri Parisi ida woro'o mai re'el Yesus na'ahenia, "Mala'a onno namehin here, yono min lolo eni me'e kalo'o Herodes nesne O."

³² Yesus walha hi na'ahenia, "Lam kukunohi man wukupoho onne nahenia lere eni noro orekie Yo ohi hayakyaka enihe la hi'i wa'an ri mamani, la rakan alam wokelu nina mene Ainu'u honowok horu. ³³ Enimaa lere eni, oreki, noro inworo'o Ya ala'a mamani laa Yerusalem ono kan wa'an resne nabi lolo kote namehin, ono nadedem resne lolo kota Yerusalem raram."

³⁴ Ai na'aheni wali'ur, "Yerusalem mie, mi mesne nabi enihe la wadesne hophopon wahwahan man Ya'u hopon mai ki mi eni. Ler romromo Ya'u raram nodi apolu mi mai leke leluwai makrana naise manu orana man rawa ananne, maa mamhene mai. ³⁵ Enpenia Makromod Lalap hoikaruwedi mi de rin mai nano'onnyaka minim Romleu Lape. Enla Ya'u konohi mi, nano lere eniyeni me'ede kam do'on Ya'u hehen nanumene rakan lere mi ma'aheni,

'Makromod Lalap namre'e namharu Ai man mai nodi naran man kulu narehi! Mai ka'uli kasa'e!' " *

14

Yesus hi'i wa'an ri Alam Renren Warwarna

¹ Alam Renren Warwarna ida, Parisi rir man panulu ida lariyala Yesus laa nin nakar leke ra'ak. Yesus laedi romleher ne, man panulu ma aile lolo onne radiyakyaka Ai mamani. ² Lolo Yesus kalarna ri ida aile man apinha penu de liman ein pekpeken wake'e. ³ Enine Yesus ne'el meser-meser ma nauroin keneri hono'ok wawa'an roro

† **13:21** 'Kilo werro'o woro'o', ee 'liter weli'akka'. * **13:35** Mzm. 118:26

ri Parisi enihe na'ahenia, "Hi'ihewi? Lo'o iknik agame nin holoor halauk huri-nohi ika hi'i wa'an ri Alam Renren Warwarne, ee ka?"⁴ Maa hi na'akeme ka ra'o'ho.

Kame'ede Yesus kemenala liman man apinha onne la hi'i wa'antedi nanumene hopon nala'a here.⁵ Horu ne, Ai na'ukani hi na'ahenia, "Mi eniyenihe, lo'o mi anum me minim arpau nedyawedi laa oir makan raram Alam Renren Warwarne, mi lo'o mahehe mala mai paharne, ee ka?"

⁶ Hi ka ra'o'ho wake'e.

Yon holi kukulu lalapa

⁷ Yesus po'opo'on hi'ihewi peina'a heruwali mai rahehe raikoro onno man minle kalari leke rin horhawe, de Ai nala wanakunu naho'ok ida hi na'ahenia,⁸ "Lo'o rin lariyala mi laa hohoo haromo, yono manoin naikoro onno man ma'aruru rehi, kalo'o ornakar lariyaledi ri namehin man lap narehi mi.⁹ Lo'o hi'i heheni, ornakar man lariyala mi eni mai na'aheni, 'Mala kadere eni ri eniyeni naikoro.' Enine mi mawawedi me'e de ne'e namhene, maikoro onno man minle kili'ur honon wake'e.¹⁰ Enimaa, lo'o rin lariyala mi haromo ne, wa'an rehi laa maikoro onno man aile kili'ur honon wake'e. Ende lo'o ornakar mai harome ne, na'aheni, 'Pape, lariyala mai kaikorede kalari eni.' Lo'o hi'i heheni, mim lernala honoor hanawa nano peina'a na'akeme,¹¹ ono inhoi mehe na'akulu kemen lo'o ra'idaru, la inhoi mehe helkaki namdaru kemen lo'o ra'akulu."

Hi'i panaeku man wa'an ri ma kan paekunala herre walha minim hini'i man wa'an onne

¹² Horu ne, Yesus ne'el ornakar man lariyaleni, "Lo'o om hi'i ya'an yomun, yom lariyala num ri heri ri wali, o lodon wal-lumhe, me ri orwali man karu enihe, ono lere namehin hir herre walha num lalariyale wali'ur.¹³ Maa lo'o om hi'i ya'an yomun, lariyala ri ma na'alehe naulinu, man liman yaka ein yaka, ma naplu'uk nap'eker, noro man oitoko maktoko enihe.

¹⁴ Lo'o om hi'i heheni, Makromod Lalap namre'e namharu o, ono hi kar paekunala herre walha num wawa'an eni. Rakan lere alam ri molololo Makromod Lalap

kalarna mori wali'ur, Makromod Lalap mehen herre walha num hini'i man wa'an onne."

Yesus wakuku nahenia Makromod Lalap lariyala ri Yahudi na'akeme mai, maa nammori ramhene (Mat. 22:1-10)

¹⁵ Hi maha ra'ak, peina'a ida dederne Yesus Nin wanakunu onne de ne'el Ai na'ahenia, "Ri ma noro Makromod Lalap ra'ak wewerre lolo Nin onno man Ai nodi molollo eni, ai onne lernala rere'e haharu man lap narehi."

¹⁶ Enimaa Yesus walha na'ahenia, "Ler ida, ri ida hi'i ya'an yomun lalap la lariyala ri nammori mai.¹⁷ Rakanedi lere alam ya'an yomun eni ne, an hopon nin hophopon ida lan konohi popolu lalariyala enihe na'ahenia, 'Ha wo'ira namkenedi me'e de lariyala.'

¹⁸ Enimaa popolu lalariyala enihe na'akeme hehelala. Ida na'aheni, 'Eni nanumene ya'u weli lari ipida, de ka namwali ya'u ki ono lo'o la'u tollala. Yon ma'ahan, pape!'

¹⁹ Ri namehin na'aheni, 'Eni nanumene ya'u weli arpau kem idaweli de ka namwali ya'u ki ono lo'o la'u po'onale nanu. Yon ma'ahan, pape.'

²⁰ Ri namehin wali'ur na'aheni, 'Eni nanumene ya'u hohoo de ka namwali ya'u ki. Yon ma'ahan, pape!'

²¹ Enime'ede hophopon onne lan konohi makromon na'ahenia, 'Pape, na'akeme hehelala de kar mai.' Enine ornakar onne nawuhur la hopon nin hophopon na'ahenia, 'Mala'a halhala laa koteni nin kalla lapa noro idewe kalla hanana na'akeme lariyala ma na'alehe naulinu, man liman yaka ein yaka, man oitoko maktoko, noro ma naplu'uk nap'eker na'akeme mai leke ra'ak mai eni.'

²² An lae ne, hi'i lernohi makromon nin hohopon eni, wali mai na'aheni, 'Makrom'u, popolu lalariyala enihe na'akeme raikorede me'e, maa naikoro onno heruwali mammamu makun.'

²³ Kame'ede makromon onne hopon nin hophopon na'ahenia, 'Mala'a laa kalla lap noro idewe kalla hanana na'akeme ma aile kote paharne mapanak an'anhedi tatana lalapa mai leke ainu'u nakar penuwedi.

²⁴ Horhorok, ri mahaku nano ri man dedesne ya'u lariyala onnenihe ka noro ya'u ra'ak wewerre lolo ya'an yomun eniyeni.' ”

Man raram nodi lernohi Yesus lernala apinpinha

(Mat. 10:37-38)

²⁵ Ri nammori roro Yesus ra'alono rala'a, An wali kili'ur po'onala hi na'ahenia, ²⁶ “Inhoi raram nodi lernohi Maya'u, maa ka naramyaka Ya'u narehi inna, aman, hono, anan, mo'oniwalla, narna, noro idewe kemen mememen, ai ka namwali Ainu'u man lernohi. ²⁷ Inhoi namhene na'uwara nin au kekiyowok* la lernohi Ya'u, ai onne ka namwali Ainu'u man lernohi.

²⁸ Lo'o ki mi ri ida raram nodi na'ariri nakar man lapa, ai nakakar nakar onne nin ha wo'ira wella nanu leke nauroin nin kupan nokor, ee ka. ²⁹ Kalo'o an hi'i pondasi horu, nin kupan horuwedi me'e de rin mai nalau ai, ³⁰ na'aheni, ‘Papa onne nin panaeku na'ariri nakar lalapa, maa nin kupan kan nokor.’

³¹ Ka eni, hi'ihewi rai ida man paeku laa ra'ara noro rai namehin. Ai lo'o naikoro wuku nanu leke naho'ok nakailale ke'ede nin ke'urauk riwan idaweli rira ruri noknokor rehiyedi ara noro nin arwali ma nin ke'urauk riwan werro'o, ee ka? ³² Yon hi'i nahenia ka nakinuku noro nin arwali, hir min ko'u makun an hopon nina ri laa leke napanak rahuwa'an here. ³³ Wanakunu naho'ok eni namnenehe noro mi haenhi. Ende loi honorok wawa'an nanu, ono inhoi kan wiuk namhene nina hahaa wo'ireni, ka namwali Ainu'u man lernohi.”

Raho'ok ri ma ka namkene lernohi Yesus naisa asir ma ka nam'arha me'e

(Mat. 5:13; Mrk. 9:50)

³⁴ “Asir ma nam'arha penia wa'an, maa lo'o ka nam'arha me'e, rodi inhawa leke hi'i nam'arha wali'ur? ³⁵ Kar nair me'e. Kan wa'an rodi hi'i pupuk man ri nala loile kiraram leke meur, de sopoledi ke'e.

Lo'o mi kilinum aile, makaniyala here.”

* **14:27** Wanakunu: ‘Inhoi namhene na'uwara nin au kekiyowok’ nin panaeku, ‘Inhoi namhene lernala apinpinha la namhene maki.’ * **15:8** Lere onne kupan pere ida namnenehe ler ida nin naiwe'el.

15

Pipduma man molu

¹ Lerida ri nammori man ra'uk paipair roro ri namehin man rin wekel ‘man hi'i dohohala’ mai leke derne Yesus Nin wanakunu. ² Ri Parisi roro Yahudi rir meser Horok Lap enihe ra'alolo ra'aheni, “Eih! Po'onala! Ri eni nawaur noro ri man hi'i dohohala, la noro hi ra'ak romun wewerre.”

³ Onne penia Yesus nala wanakunu naho'ok ida hi na'ahenia, ⁴ “Lo'o mi ri ida nina pipduma waku rahu ida, la pipduma waku ida moluwedi. Ai lo'o hoikaruwedi welihii-wohii mehe ra'an penek lolo onno man wa'an, laa nanoin man moluwedi eni hehen nanumene do'onedi. ⁵ An do'onedi man molu eni ne, akin nahuwa'an wake'e la na'uware wali laa nakar. ⁶ Rakanedi nin nakar ne, ai napolu nin na'aromwali roro nakar wali enihe na'aheni, ‘Mai moro ya'u soksok murmurala ono ya'u do'onedi ainu'u pipduma man molu me'e.’ ⁷ Horhorok! Lolo a'am raram ha ma naise onne namwali haenhi. Lo'o man hi'i dohohala ida herredi nin morimori ma ka namloleni, Makromod Lalap noro Nin hophopon a'am raram rir soksok murmure lap narehi ri welhii wohii man rira morimori namloledi me'e.”

Kupan pere man molu

⁸ Onne horu Yesus nala wanakunu naho'ok namehin na'ahenia, “Mama ida nin kupan pere idaweli,* la lere ida nin kupan pere ida moluwedi. Ende ai lo'o hi'i inhawe? Ai lo'o lokon wadu la sapu nakar raram na'akeme leke na'inau wawa'an hehen nanumene do'onedi. ⁹ An do'onedi kupan onne ne, ai napolu nin na'aromwali noro nakar wali enihe na'ahenia, ‘Mai moro ya'u soksok murmurala nanu ono ya'u do'onedi kupan man molu onne me'e.’ ¹⁰ Lolo a'am raram ha ma naise onne namwali haenhi. Makromod Lalap noro Nin hophopon a'am raram enihe sok mur rehi lere ri man hi'i dohohala herredi nin morimori ma ka namloleni la derne nakani Makromod Lalap, kade ri ida mehe.”

Papa ida akin nahuwa'an ono anan mo'oni man molu wali mai wali'ur

¹¹ Yesus nala wanakunu naho'ok ida wali'ur na'ahenia, "Papa ida anan mo'oni woro'o. ¹² Ler ida anan karuri mai napanak aman na'ahenia, 'Pape, ha'ar num linikir kanaru mala ainu'u hana'ar maya'u ke'e!' Enime'ede aman ha'ar nin linikir kanaru noro nin nohana raiyana nala anan woro'o enihe me'e.

¹³ Ka nalo'olala anan karuri eni na'akenedi nin hahaa, la na'oluwedi nin hana'ar leke nala'a laa noho man ko'u. Minle enne ai nodi nin kupan na'akeme hi'i ha ma kan min haida lerno hi'i nina suk aimehi. ¹⁴ Lere nin kupan na'akeme horu mouwedi, noho an miminle onne lernala roulara lapa de nin morimori sus rehi. ¹⁵ Ende an laa nanoin honowok ri ornoho ida. Enine ri onne kokale de hopon wa'an nin wawi. ¹⁶ Mo'oni onne namlara wake'e, maa ri mahaku ka nala haida ai na'an, de raram nodi na'an wawi onne rir hanana'an.

¹⁷ Kame'ede ai nahinorokala me'e, de noro akin wakunu na'ahenia, 'Eih! Lolo ainu'u papa nin nakar ri man howok na'akeme lernala hanana'an ra'an pehur, maa lo'o ya'u min mai eni i maki lare me'e. ¹⁸ Wa'an rehi ya'u wali wali'ur laa ainu'u pape konohi ai nahenia ya'u hi'iyedi sala lape Makromod Lalap noro papa me'e, ¹⁹ de kan wa'an ya amwali papa anan me'e, maa wa'an rehi ya amwali papa nin man howok lolo nakar me'e wa'an!' ²⁰ Ai nahinorok heheni horu, an wali laa aman nin nakar me'e.

Ai nalko'u makun aman do'onedi me'e, la raram penuwala, naramyakale de lari laa noro anan pakromo naurukuwale la masie. ²¹ Enime'ede anan ne'el aman na'ahenia, 'Papa, ya'u hi'iyedi dohohala papa noro Makromod Lalap me'e de kan wa'an papa napolu ya'u ananne me'e.'

²² Enimaa aman napolu nin hophopon wahwahan enihe na'ahenia, 'Pelek mala nainair man ma'aruru modi mai an naire. Mala deli noro pakpak ei an naire haenhi.

²³ Onne horu, modi sapiyana poipoir ida mai mesne leke ka'an la kore soksok murmurala, ²⁴ ono ya an'u eni naise an makiyedi me'e, maa lere eni mori wali'uredi me'e! Nonolu penia an molu, maa lere eni ya'u do'on wali'uredi me'e!

Ende hir lerno hi'i ya'an yomun la soksok murmura me'e.

²⁵ Mahar hi'i ya'an yomun ne, mo'oniwalla anulu aile kirna mahan howok. Howok horu an wali laa nakar. Na'uranrani nakar ne, an derne poloit, hitare, keki ra'a lirlira, mahar pe'uk waur.

²⁶ Ende ai napolu hophopon wahwahan ida na'ukani, 'Mahar hi'i inhawa ai nakar?'

²⁷ Hophopon wahwahan onne walha na'ahenia, 'Makrom'u, ammu hopon resne sapiyana man poipoir ida hi'i yapi lalap ono mo'oniwallum karuri ma nala'a nohide, haida kan hi'i de, wali mai wali'uredi me'e!'

²⁸ An dervedi ne, na'ahan rehi de namhene laa nakar raram me'e. Ende aman pelek laa paharne nori leke laa raram, ²⁹ maa ai ne'el aman, 'Pape, ken pape nahinorokala nanu! Anna laa anna ya ampe'el ilitolle papa nin honowok. Ya'u derne akani papa nin honopon mamani. Kade ya'u howok wewerek, maa pape ka nala sapiyana ida yo odi hi'i yapi soksok murmur noro ainu'u na'aromwali enihe menea. ³⁰ Maa papa anan man laa na'ahoruwedi num kupan nodi na'aromo noro maekyaka wali mai nakar, papa nesne sapiyana man poipoir ida hi'i yapi lalap noro ai!'

³¹ Aman na'aheni, 'Pa'eee! Moro ya'u mamani la ainu'u ha wo'ira onume.

³² Enimaa lere eniyeni wa'an rehi ik hi'i yapi leke soksok murmura ono o mo'oniwallum karuri eniyeni, an maki maa mori wali'uredi me'e, an molu maa do'on wali'uredi me'e.' "

16

Yesus wakuku ika kodi iknik kupan noro ik woroin wawa'an leke paku ri rauroin Makromod Lalap Nin kalla

¹ Onne horu Yesus na'uwalu wanakunu naho'ok ida wali'ur Nina man lerno hi'i pakunohi enihe na'ahenia, "Orkanaru ida nala naiwe'el ri ida leke namwali nin ma nasala kupan noro kakar nina linikir kanaru. Ler ida orkanaru onne derne nahenia nina man howok onne ka nadiyaka nin kanaru wawa'an. ² Ende ai napolu man howok onne mai na'ahenia, 'Alhi'ihepe ya'u derne o ka madiyaka ainu'u kanaru wawa'an!? Me'e'eni me'ede laa mala

horok rodi kakar ainu'u kupan herherre noro kanaru eni modi mai ya'u po'onale, ono ya amhene om howok me'e.'

³ Man howok onne dervedi heheni ne, nahinorokala me'e la noro akin wakunu na'ahenia, 'Lo'o ya'u howok inhawa? Ya asala saplai, ka aruri, la ya amwali ri man mehe napanpanak, ya awawa. ⁴ Ah, ya auroin kalla man wa'an lole leke rakan ainu'u honowok eni horu, ri nammori kokala ya'u lolo rir nakar.'

⁵ Kame'ede an polu ri na'akeme ma nin okon raka aile makromon mai. Ai na'ukani ri man mai dedesne na'ahenia, 'O numa okon raka wo'ira aile i makrom'u?'

⁶ Ri onne walha, 'Ainu'u okon raka wuru zaitun uhi rahu ida.'

Ma nasala kupan na'aheni ai, 'Mala num horok okon raka onne herredi uhi rahu ida onne horok uhi wellima herme'e.'

⁷ Onne horu ai na'ukani ida ho'o me'e na'ahenia, 'Num okon raka wo'ira?'

An walha, 'Ainu'u okon raka aliwerhe kaduk riwan ida.'

Ma nasala kupan onne na'aheni, 'Mala num horok okon raka herredi kaduk riwan ida onne horok kaduk rahu wo'aa herme'e.'

⁸ An hi'i heheni mamani. Kade makromon po'on nauroin nin pohe onne, maa ai na'uli ai ono nahehe lernala kalla man wa'an an lole lere nin honowok horu, leke ri aile man kokale noro wawa'an."

Enime'ede Yesus na'aheni wali'ur ri man dederne enihe na'ahenia, "Ya ala wanakunu naho'ok eni leke kukul nahenia ri ma ka nauroin Makromod Lalap nauroin kakar rir morimori noro rir ri heri ri wali leke kokala wawa'an rara'e wa'an narehi ri ma aiyedi ropropo me'e. ⁹ Ende mahinorok wawa'an! Wa'an rehi modi minim linikir kanaru lolo noho wawan eni paku ri leke mi wallum aile ma naramyak mi. Hi'i heheni lekpanane lere minim kanaru horu la mim makiyedi me'e, Makromod Lalap kokala mi wawa'an lolo miminlole ma namkene laa ewi-ewi."

Makromod Lalap do'on nauroin inhoi akin mou

¹⁰ "Ri ma nodi aki man mou kakar hahaa tarana, ik kauroin ai nodi aki man mou kakar hahaa nammori. Maa lo'o ri ka nodi aki man mou kakar hahaa tarana, ik kauroin ai kan kakar hahaa nammori wawa'an haenhi. ¹¹ Lo'o mi modi noho

wawan nin linikir kanaru hi'i ha ma ka namlolo, onne nin panaeku mi modi a'am raram nin linikir kanaru hi'i ha ma ka namlolo haenhi. ¹² Enla lo'o ri nala hahaa mi madiyahaka lolo noho wawan, maa mi modi rir hahaa onne hi'i ha ma ka namlolo, lo'o inhoi raram nodi nala hahaa mi man-arna lolo a'am raram?'

¹³ Hophopon wahwahan kan paekunala namwali man howok ilitolle makromon woro'o, kalo'o nalida wa'an, la namehin yaka, ee namkene lerno hi ida, la ida ka. Kam paekunala mamwali Makromod Lalap Nin man howok noro idewe man howok nanoin kupan mamani."

Yesus na'uwali wanakuku ida woro'o (Mat. 11:12-13, 5:31-32; Mrk. 10:11-12)

¹⁴ Ri Parisi enihe dervedi Nin wanakunu onneni ne, ralau Ai ono hi raram nodi ranoin kupan mamani. ¹⁵ Enimaa Yesus ne'el hi na'ahenia, "Mi ma'aheni mi ihin kemen mou lolo ri kalarna, maa mi kam mou lolo Makromod Lalap kalarna, ono Ai penia nauroiroin mi akim man ailanna onne. Panaeku man ri mormori horhawe narehi, Makromod Lalap kan suk wake'e."

¹⁶ Nano nonolu rin wakuku Makromod Lalap Nin keneri hono'ok noro nabina nabi rira wanakuku. Hir wakuku hehen nanumene Yohanis ma nodi oir ulutade mai, maa nano Yohanis nin lere onne, Lira Wawa'an ma na'ono hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori raderre radaul mamani. Enla ri nammori kar ren ranoin kalla leke ramwali Makromod Lalap Nin ri. ¹⁷ Kade onne namlolo, maa Makromod Lalap Nin keneri hono'ok onneni kan molu laa ewi-ewi. Keneri hono'ok onne nin hurup noro titik na'akeme namkene nalo'ol rehi noho wawan noro a'am eni.

¹⁸ Inhoi namhene nin maekleher, lan ho noro maeke namehin, ri onneni lerwa'u hailaiyedi me'e, la inhoi man ho noro maeke man reihareidi noro hono, an lerwa'u hailai haenhi."

Orkanaru noro Lazarus

¹⁹ Yesus nala wanakunu ida wali'ur na'ahenia, "Orkanaru ida aile nin nainair naisa rai nine, na'akeme ma'aruru mamani, la nin morimori naisa ri man lerno hi yapi ra'an romun mamani. ²⁰ Akilere

ri nala mo'oni ida ma na'alehe haidahaida naran Lazarus loiyedi lolo orkanaru onne nin nika lapa makan. Lazarus onne no'o penpenu kemen, ²¹ la ai raram nodi na'anala orkanaru onne nin ha rehin ma nadiyaur nano nin mei. Onne kan mehe, maa ahu-ahu mai poho kemen ma namno'ono'o eni.

²² Ka nalo'ol ne, ri ma na'alehe haidahaida onne makiyedi, la Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram mai nale laa a'am raram leke naikoro wewerre noro Abraham. Enla orkanaru onne maki la rawilo'edi me'e haenhi. ²³ Minle kawali pire ai porom raram, an lernala apinpinha mamani, la an po'on laa wawan do'on Abraham lolo onno man ko'u, la do'on Lazarus aile Abraham herne haenhi. ²⁴ Enine an wakau na'ahenia, 'Papa Abraham-eee! Maramyakala'u ke'e! Hopon Lazarus nala liman ra'an remenala oir mai napa'ukala i namal honon me'e wa'ane. Ya'u apinha wake'e lolo aiye raram.'

²⁵ Maa Abraham walha na'ahenia, 'Pa'e, mahinorokala nanu! Lere om mori lolo noho wawan om lernala ha wawa'an mamani, maa Lazarus lernala ha man namehiyala mamani. Enimaa, mai eni ai akin nahuwa'angedi, la om lernala apinpinha mamani. ²⁶ Onne kan mehe, maa ka namwali ya'u paku o ono moko ma naphari man rorom wake'e aile ik leken de kalla kaale leke om mai eni, ee am ki enne.'

²⁷ Kame'ede orkanaru onne na'aheni, 'Lo'o onne namlolo, ya apanak papa hopon Lazarus laa ainu'u pape nin nakar, ²⁸ ono mo'onwal'u wolima aile makun. Hopon Lazarus laa na'ori honorok hi leke yon hi'i de hir mai onno man apinpinha eniyeni haenhi.'

²⁹ Maa Abraham ne'el ai na'ahenia, 'Pa'e, hirira horok-horok aile man Musa noro nabi-nabi horokedi me'e! Na'amoli hir lernohi horhorok ma aile horok onnenihe ke'e!'

³⁰ Maa orkanaru onne napanak an'anhedi Abraham na'ahenia, 'Papa Abraham, onne kan nokor makunee! Maa lo'o ri man maki mori wali'ur lan konohi hi mene hir herre rir morimori ma ka namlolo, la derne rakani Makromod!'

³¹ Kame'ede Abraham walha na'ahenia, 'Lo'o hi kar derne rakani Musa noro nabi

enihe lirna, hi kar derne rakani ri namehin haenhi, kade an maki la mori wali'ur lan konohi hi.' ”

17

Yesus Nin wanakuku ma na'ono dohohala

(Mat. 18:6-7, 21-22; Mrk. 9:42)

¹ Yesus ne'el Nin man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, "Panaeku ma nakoko ri nadiyaur dohohala aile, maa mayo'o wake'e ri ma nodi panaeku ma nakoko ri nadiyaur dohohala. ² Wa'an rehi wairedi waku lapida kelenne, rodi laa auredi heleken leke yon an mori de hi'i Ainu'u tatanida nadiyaur dohohale. ³ Ende madiyahaka mi kemen wawa'an leke yono hi'i ri nadiyaur dohohala!

Lo'o mi wallum hi'i dohohala, dadiyale. Enlo'o an herredi nin morimori ma ka namlolo onne, mala ampun ai. ⁴ Enla lo'o an hi'i sala ki mi rew'ikku lere ida, la an mai rew'ikku na'ahenia, 'Ya'u hi'iyedi sala me'e de ya apanak malala ampun ya'u ke'e owe.' Enine yon horhorok nin yakyak salsala onne me'e, maa mala ampun ai mamani."

Yesus Nin wanakuku ma na'ono aki ma naili'il

⁵ Ler ida Yesus Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an enihe rapanak Ai na'ahenia, "Makromod, paku mayai leke ai akim namkene naili'il Makromod!'"

⁶ An walhe, "Lo'o mi akim naili'il Makromod Lalap, kade tarana mehe naisa aukawi waku man tutusiyane, mi lo'o paekunala hopon nunu ono lapida nahine'uledi nano elimo'o hoi laedi kahi raram, la au'ono onne idewe lernohi minim honopon onne."

Yesus Nin wanakuku ma na'ono Nin man lernohi rir morimori

⁷ Yesus nala wanakuku wali'ur na'ahenia, "Lo'o mim hopon minim hophopon wahwahan ida laa na'alarna kirna, ee lan huri pipi lolo wo'or. An hi'i nin honowok onne horu an wali laa nakar. Waliyedi laa nakar ne, mi kam laryala, 'Pelek mai na'ak,' ⁸ maa mi lo'o ma'aheni, 'Mapali ai here! Onne horu herredi num nainair man morso onne ma'akene hanana'an yo o'on. Ya a'ak

horu mene o ma'ak here!' ⁹ Kade nin hophopon wahwahan onne derne nakani ai wawa'an, maa makromon ka napanak trimkasi ai ono onne penia namwali nin honowok. ¹⁰ Onne namnenehe noro mi haenhi. Lo'o mim hi'i konomdere na'akeme man Makromod Lalap nanale horuwedi, wa'an rehi mi ma'aheni, 'Ai mamwali hophopon wahwahan man hi'i lerno hi ai makrommu nin honopon mehe, ono onne penia namwali ainim honowok.' ”

Yesus hi'i wa'an ri idaweli man ulik yak hi'ie

¹¹ Yesus nala'la'a laa Yerusalem, An lolo kalla ma aile Samaria noro Galilea leken. ¹² An rakan leke ida, ri idaweli man ulik yak hi'ie mai ramririri rako'u Yesus. ¹³ Hir wakau ra'ahenia, “Yesus, Makrommu-ee! Maramyakalai ke'e!”

¹⁴ An do'onedi hi, hopon na'ahenia, “Lam, kukul mi kemen laa imam enihe!” Man apinha onne aile kalla makun, rir apinha wa'enedi me'e.

¹⁵ Ri ida nano ri idaweli onnenihe do'on nauroin kemen wa'enedi ne, an wali wali'ur laa Yesus wakaukau na'ul'uli nasa'sa'a Makromod Lalap. ¹⁶ An rakanedi Yesus ne, ai nahinononow kalarne mene napanak trimkasi Ai. Ri onne ka namwali ri Yahudi, maa manin Samaria.

¹⁷ Enine Yesus na'ukani ai, “Idedi Ya'u hi'i wa'an ri idaweli, emene wohii aile ewi?”

¹⁸ Alhi'ihope ma nano noho namehin mehe wali mai na'uli nasa'a Makromod Lalap?”

¹⁹ Kame'ede Yesus na'aheni ri onne, “Mamriri here, mala'a wawa'enedi! Om wa'enedi me'e ono akim naili'il Maya'u.”

Ri Parisi na'ukani ma'anana Makromod Lalap mai nodi molollo ri mormori (Mat. 24:23-28, 37-41)

²⁰ Ler ida ri Parisi ida woro'o mai ra'ukani Yesus na'ahenia, “Pap Meser! Ma'anana Makromod Lalap mai nodi molollo mai noho wawan eni?”

Yesus walhe, “Lere Makromod Lalap mai nodi molollo noho wawan ri kan do'on tanada man kukul An mai. ²¹ Enla ri ka na'aheni, 'Heih! Makromod Lalap Nin molollo onno aile mai eni, ee aile lolo

onne.' Hi kar wakunu heheni ono Makromod Lalap Nin lere nodi molollo rakanedi me'e, aiyedi mi leken kalarne me'e.”*

²² Horu ne, An konohi Nin man lerno hi pakunohi enihe, “Lere man mai mi raram nodi min wewerre noro Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan, kade alam ida mehe, maa, kam do'on Ya'u. ²³ Lere onne ri lo'o ra'aheni, 'Eih! Po'on lolo onne,' ee 'Po'on mai eni, Ri Mormori Anan maiyedi me'e!' Maa yon lari lerno hi, ²⁴ ono Ri Mormori Anan nin maimai eni ka naisa onne. Nin maimai onne naisa noho lere lere man siksik ropedi nano a'am honon wali rakan honon wali de ri na'akeme do'odo'one mouropo. ²⁵ Enimaa onne ka namwali hehen nanumene ku eniyeni hi'i Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan lernala apinpinha man werek wake'e la ra'okuledi Ya'u.

²⁶ Lere Ya'u, Ri Mormori Anan, mai wali'ur onne, ri mormori lolo noho wawan eni rir hini'i wenewhe namnenehe ik upud a'ad Nuh nin kulere nonolu haenhi.

* ²⁷ Lere onne ri mormori lawuku mahar hi'i ya'an yomun noro yapi hohoo mamani rakan lere Nuh laedi kapal raram. Lere onne me'ede oir rulu lape mai na'akeperedi hi na'akeme. *

²⁸ Enla lere Ya'u wali mai eni, ri mormori rir mormori naise manin kota Sodom lere Lot min lolo onne haenhi. Lere onne hi ra'an romun, ra'iwali hahaa, howok kirna la ra'ariri nakar-nakar. * ²⁹ Maa lere Lot namhara Sodom, lere onne me'e de aiye noro lali nadiyaur nano a'am naisa okon harnesne mouwedi hi. ³⁰ Ende lere Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan mai wali'ur, ri mormori noho wawan rir mormori naise onne haenhi. ³¹ Lere onne ri ma aile nakar wuwanne, yono laa romleher rala rir hahaa, la ri man howok lolo kirna yon wali laa nakar. ³² Horhorok inhawa ma namwali noro Lot hono nonolu eni. An po'on kili'ur de maki! * ³³ Ri ma namhene huri nin mormori lolo noho wawan eni kan lernala or'ori dardari ma kan horu. Enimaa ri man hurinohi Makromod Lalap nodi molollo nin mormori lolo noho wawan eni, ai onne lernala or'ori dardari ma kan horu. ³⁴ Derne wawa'an!

* **17:21** Tafsiran namehin herre 'aiyedi mi leken kalarna me'e' noro 'aiyedi ri mormori irhun raramne me'e.'

* **17:26** NN. 6:5-8 * **17:27** NN. 7:6-24 * **17:28** NN. 18:20—19:25 * **17:32** NN. 19:26

Lere Ya'u wali mai wali'ur, alam onne ri woro'o ramkukuru aile namkuru onnida, ramlilinnohi Makromod Lalap kikanedi man lerno hi Ya'u, maa walin ma akin ka naili'il Ya'u hoikaruwedi. ³⁵ Lo'o maeke woro'o mahar wain kele'uk, ida hoikaruwedi la ida nakinikanedi. ³⁶ [Ri woro'o mahar howok wewerre aile kirna, Makromod Lalap kikan ida la hoikaruwedi ida.]†

³⁷ Enime'ede man lerno hi pakunohi ra'ukani, "Rin po'on Papa Nin maimai lolo ewi?"

Yesus walha nodi wanakunu naho'ok eni, "Lo'o mim do'on manu arpau nam-mori luplupur onnida, mi mauroin ha mormori man maki aile lolo onne. Onne penia naisa lere Ya'u wali mai wali'ur, Ka'u suwarala Ainu'u maimai eni, maa ri na'akeme po'on rauroini."

18

Ik kamkene hi'i lir napanak mamani, yon ik akin tana

¹ Enime'ede Yesus nala wanakunu naho'ok ida wakuku Nin man lerno hi pakunohi enihe leke hi ramkene hi'i lir napanak Makromod Lalap mamani, la yon ren hi'i lir napanak ono rahinorok nahenia Makromod Lalap kan derne rir lir napanak me'e. ² Ai na'aheni, "Lolo kote ida, man ho'ok kail ida aile ma ka namka'uk Makromod Lalap la kan peinohi nin ri heri ri wali enihe. ³ Lolo onne maeke walwalum ida aile haenhi. Akilere an mai napanak man ho'ok kail onne na'ahenia, 'Pape, pakuwala'u akpali ainu'u arwali.'

⁴ Lere dedesne an laa napanak, man ho'ok kail onne namhene kokala nin napapanak onne, maa akilere an mai mamani. Kame'ede man ho'ok kail noro akin wakunu na'ahenia, 'Ya'u ka amka'uk Makromod Lalap me ri mormori, ⁵ maa akilere maeke eni mai na'o'o ya'u, de wa'an rehi ya'u paku ai, kalo'o an mai mamani de hi'i ya a'iseri noro nin napapanak eni!' "

⁶ Enine Makromod na'aheni, "Loi honorok wawa'an man ho'ok kail man ailanna onne nina wanakunu eni! ⁷ Lo'o man ailanna onne paku maeke walwalum onneni, emene hi'ihewi noro Makromod Lalap? Namlolo kokkoo Ai nodiyala Nin

ri mememen man hi'i lir napanak lelere a'alam. Ai ka na'aromromo noro hi, maa Ai namkene paku hi! ⁸ Loi honorok wawa'an! Makromod Lalap memen pelek walha rira lir napanak de nala ha ma nam-lolo hi. Enimaa Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan a'ukani eniyeni, 'Lere Ri Mormori Anan wali mai noho wawan wali'ur lo'o An pakromo noro ri ma akin namkene naili'il Ai, ee ka?' "

Ri Parisi ida noro man ra'uk paipair ida lar hi'i lir napanak

⁹ Yesus nala wanakunu naho'ok ida wali'ur ma na'ono ri ma nauroin hi ramwali ri molololo de holi kukulu lalap la po'on lewen ri namehin. Ai na'aheni, ¹⁰ "Ler ida pap woro'o rala'ala laa Makromod Lalap Nin Romleu Lape raram leke hi'i lir napanak. Ida namwali ri Parisi la ida man ra'uk paipair. ¹¹ Ri Parisi onne mehe namriri la hi'i lir napanak ma na'ono ai kemen mehe na'ahenia, 'Makromod Lalape! Trimkasi Makrom'u ono ka'u hi'i dohohala naise ri namehin, rehirehi man ra'uk paipair man aile lolo onne! Ya'u peni ka anna'a ri nin hahaa, ka'u hi'i yakyak salsala, ka'u holi yak leke yak, ¹² ya a'aluli kem'u ka a'ak rewro'o domeku ida, la nano ainu'u mahmaha awenne ihin ennen na'akeme ya ala persen idaweli laa kerei mamani.'

¹³ Enimaa man ra'uk paipair onne namririri ko'u lolo kili'ur ono nauroinedi an hi'i dohohala, la namka'uk wanna ha'a oin makan po'on laa wawan. An sapsapu irhun na'ahenia, 'Makromod Lalapee, mala ampun maya'u. Ya'u eni man hi'i dohohala.' "

¹⁴ Horu ne, Yesus konohi, "Derne makani eniyeni, man ra'uk paipair eni wali laa nin nakar akin nahuwa'enedi noro Makromod Lalap, maa Parisi onne, ka, ono Makromod Lalap na'ihoru na'idaru ri man holi kukulu lalapa la na'akulu na'alapa ri man helkaki namdaru."

Yesus namre'e namharu tatan'ukun (Mat. 19:13-15; Mrk. 10:13-16)

¹⁵ Lere onne ri nodi tatana mai Yesus leke kemenala liman la namre'e namharu hi haenhi. Nin man lerno hi pakunohi do'onedi ma nodi tatana onnenihe mai ne,

† 17:36 Lisir eniyeni aile Horok Lap dedesne (naska) heruwali mehe.

hi ra'ahan de dadiyale. ¹⁶ Enimaa Yesus napolu tatana onne mai la ne'el Nin man lernohi pakunohi enihe, "Hurinohi tatana onnenihe mai Maya'u! Yom kawala hi ono Makromod Lalap nodi molollo ri ma naise tatana eniyenihe. ¹⁷ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi ma akin ka naili'il Makromod Lalap naise tatana eniyenihe, ai kan laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram."

Sus mene orkanaru re'enohe Makromod nodi molollo hi
(Mat. 19:16-30; Mrk. 10:17-31)

¹⁸ Yahudi rir uluwakun ida mai Yesus na'aheni, "Pap Meser man wa'an! Ya'u hi'i inhawa leke ya'u mori laa ewi-ewi?"

¹⁹ Yesus walhe, "Hi'ihopenia o ma'aheni Ya'u wa'an A'u? Ri mahaku kan wa'an! Makromod Lalap mehe man wa'an. ²⁰ O mehe mauroinedi Makromod Lalap Nina keneri hono'ok na'aheni: 'Yon lerwa'u hailai, yon mesne ri, yon mamna'a, yon modi poho tumdesne ri lolo hono'ok kanail onno, la horhawa o inum, o ammu.' " *

²¹ Enime'ede ri onne ne'el Yesus na'ahenia, "Pape, keneri hono'ok onne na'akeme ya'u lernohiyedi nano tatana'u me'e de rakan lere eniyeni." ²² Yesus derne onne ne, na'aheni, "Maa, ha ida o kam hi'i makun. Laa ma'olu onuma hahaa na'akeme, mala kupan ha'arle ma na'alehe haida-haida nanumene mam lernohi Ya'u, leke om lernala kanaru ma aile a'am raram."

²³ An dernedi onneni ne, akin woir rehi, ono nin kanaru lap rehi. ²⁴ Yesus po'opo'on ri onne la na'aheni, "Sus wake'e ri orkanaru laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram. ²⁵ Horhorok! Sus wake'e unta waku ida lolala wanaka ku'il, maa man sus narehi onne, orkanaru laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram." ²⁶ Ri man dederne Yesus Nin wanakunu onne ra'ukani na'ahenia, "Lo'o hi'i heheni ne, inhoi penia nahinuriyedi nano hunukum makmaki leke lernala or'ori dardari ma kan horu onne?"

²⁷ Yesus walhe, "Ri mormori kar paekunala mehe rahala kemen nano hunukum, maa Makromod Lalap mehe nodi molollo huri we'er ri nano hunukum." ²⁸ Kame'ede

Petrus na'aheni, "Am hoikaruwedi ainim ha wo'ira na'akeme me'e leke lernohi Pape."

²⁹ Yesus walhe, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ri man hoikaruwedi nin nakar, hono, wal-inhe, ri leleher, ananhe lan ilitolle Makromod Nin honowok leke paku ri rauroin hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo hi, ³⁰ ai onne lernala wanalha lolo noho wawan eni man wa'an narehi nalewen hahaa an hoikakaruwedi onne. Onne kan mehe, maa lere man mai, ai noro Makromod mori wewerre laa ewi-ewi."

Yesus wakunu Nin makmaki rewkelu nine
(Mat. 20:17-19; Mrk. 10:32-34)

³¹ Enine Yesus napolu Nina ri idaweli woro'o man lernohi pakunohi enihe maiwuku memehedi onnida nanumene na'aheni, "Makaniyala! Lere eni ik kala'a mamani laa kota Yerusalem. Ik rakan enne, panaeku na'akeme ma na'ono Ri Mormori Anan man nabi-nabi nonolu eni horokedi, lo'o namwali Maya'u. ³² Hi rala Ya'u kanile ri ma ka namwali Yahudi enihe. Hir hadwei hadwokor Ya'u, ra'ihoru ra'idaru Ya'u, la sapru saworno Ya'u. Hir riuk rerhe Ya'u,* la resna'u, ³³ maa rakan lere wokelu, Ya'u mori wali'ur."

³⁴ Enimaa lirna onne nin panaeku suwsuwar nano Nin man lernohi pakunohi enihe de ka rauroin Nin wanakunu onne nina panaeku wake'e.

Yesus hi'i wa'an ri maktoko ida
(Mat. 20:29-34; Mrk. 10:46-52)

³⁵ Hi rala'a laa Yerusalem na'ikeki rakan kota Yeriko ne, hir holikuku ri maktoko ida naikoro mehe napanpanak aile kalla arkanne. ³⁶ An derne ri namansa lolnohi ai, de na'ukani, "Oih! Inhawa aile lolo eni?" ³⁷ Rin konohie na'ahenia, "Yesus ma nano Nazaret lolo eni."

³⁸ An dernedi onneni ne, wakau naruri na'ahenia, "Yesus, Daud upun anan Owe, maramyakala'u ke'e!" ³⁹ Enime'ede ri ma nolu rakan maktoko onne ra'ahan de dadiyale ra'aheni, "Karkamede!" Maa, ai namhene, wakau eren narururi na'ahenia, "Daud upun anane maramyakala'u ke'e!"

* 18:20 Kel. 20:12-16, Ul. 5:16-20

* 18:32 Po'onala catatan kaki ma aile Mat. 20:19.

⁴⁰ Yesus derne lirna onneni, namririya la hopon ri laa ni'ik maktoko onne nore mai. An rakanedi ne, Yesus na'ukanie, ⁴¹ "O raram nodi Ya'u hi'i inhawa ki o?"

Ai na'ahenia, "Makromod, i raram nodi i mak'u do'onedi ke'e." ⁴² Enine Yesus na'aheni, "Wa'ane, o makum wa'enedi me'e! O akim naili'il Maya'u de om wa'enedi me'e." ⁴³ Ideweni ne, ai makan mouwedi la an lernohi Yesus. Hir rala'a ne, ai na'uli nasa'a Makromod Lalap. Heri man po'on hini'i onne na'akeme ra'uli rasa'a Makromod Lalap haenhi.

19

Yesus noro Zakeus pakromo

¹ Enime'ede Yesus lan lolale kota Yeriko. ² Lolo kota onne uluwakun man ra'uk paipair man karu ida aile. Ri onne naran Zakeus. ³ Zakeus raram nodi do'onala Yesus, maa ri namansa rehi de kan do'on wawa'an ono kemen dedeulenedi. ⁴ Ende an lari noluwedi ri na'akeme ha'a laedi ara ono lalapida lolo kalla arkan leke do'on Yesus.

⁵ Yesus rakanedi ara ono onneni, An po'on laa wawan ne, do'on Zakeus la hopon na'ahenia, "Zakeus! Kopur here! Lere eni Ya'u minle onum nakar." ⁶ Enime'ede Zakeus pelek kopur la akin nahuwa'an wake'e de norkaru Yesus laa nin nakar me'e.

⁷ Ri namansa do'odo'on onneni ne, kar suk de ra'aheni, "Heih! Zakeus onne ri man hi'i dohohala menea! Hi'ihopenia Yesus noro ai laa nin nakar?"

⁸ Hir rakanedi Zakeus nin nakar ne, ai namriri lolo onne konohi Makromod na'ahenia, "Makrom'u, nano lere eni me'ede lo'o ha'ar ainu'u linikir kanaru namwali woro'o, ya ala hana'arne ida laa ma na'alehe haida-haida, la lo'o ya'u ra'ukedi paipair nano ri narehiyedi me'e, ya ala wali'ur rew'akka nine hi."

⁹ Yesus ne'el ai na'ahenia, "Lere eni me'ede o moro num nakar raram na'akeme lernaledi or'ori dardari ma kan horu me'e, ono akim naili'il Makromod naise ik upud a'ad Abraham. ¹⁰ Ya'u, ma namwali Ri Mormori Anan, peni mai noho wawan anoin ri man molu la ma ka nauroin Makromod Nin kalla leke huri we'er hi nano rir dohohala nin molollo."

Wanakunu naho'ok ma na'ono kupan mahe

(Mat. 25:14-30)

¹¹ Yesus nala'a na'akeki rakan Yerusalem la ri nammori pene'ek nahenia lo'o Makromod Lalap niliyedi lere alam eniyeni leke kikan Ai namwali Rai mai noho wawan eni. Ende Ai nala wanakunu naho'ok ida wali'ur heri ma nore ra'alongo la rakakani Nin wanakuku mamani. ¹² Ai na'aheni, "Marna ida nin panaeku laa hair namehin man ko'u leke rai man kulu narehi kikan ai namwali rai nanumene wali wali'ur mai nodi molollo nina nohe onne. ¹³ Maa kan laa makun, ai napolu nin hophopon wahwahan idaweli maiwuku la nala hi dohodoho kupan mahe ida.* Nala kupan horu, an hopon na'ahenia, 'Modi kupan onne lam weli hahaa, ma'olu hehen nanumene ya'u wali mai.' Kame'ede ai nala'a me'e.

¹⁴ Enimaa marna onne nin nohe ne'en raram kar suk ai. Ende ai nala'edi ne, hir hopon rin lernohi rodi lira ma na'aheni, 'Ai mamhene marna onne namwali ainima rai!'

¹⁵ Kade hir hi'i heheni, maa kikan marne onne namwali rir rai nanumene wali mai nin nohe. Waliyedi laa nin nohe ne, ai napolu nin hophopon wahwahan enihe mai rakpalie leke nauroin hir lernaledi kupan mahe ai nanala nonolu eni ihin ennen wo'ira me'e. ¹⁶ Hophopon dedesne nine man konohi, 'Papa rai! Kupan mahe mamala maya'u onne na'uwaliyedi idaweli wali'ur me'e.'

¹⁷ Makromon na'aheni, 'Ma'aruru! O mamwali hophopon wahwahan man wa'an. O mamkene howok kakar tarana modi aki ma namdudu de ya'u kikan o modi molollo kote idaweli.'

¹⁸ Hophopon wahwahan woro'o nine na'aheni, 'Papa rai! Kupan maha mamala maya'u onne, ya a'uwaliyedi wolima wali'ur me'e.'

¹⁹ Makromon walhe na'ahenia, 'Wa'an, modi molollo kote wolima!'

²⁰ Onne horu nin hophopon wahwahan namehin mai na'aheni, 'Papa rai! Num kupan mahe meneni, ya a'akene wawa'enedi lolo tapi ida de kan molu! ²¹ Ya amka'uk pap rai ono ya auroin papa owok.

* **19:13** Lere onne kupan mahe ida namnenehe noro alam rahu ida nin naiwe'el.

Enla papa lernala wawa'an nano ri namehin nin honowok man werok, la ma'ili madai inhawa man kam pikir ariyone.'²² Makromon walhe, 'Ri ailanna o! Onum wanakunu mehen hukum o kemen. Lo'o mauroin ya'u eni owok, la ya ala wawa'an nano ri namehin nin honowok, la a'ili adai inhawa ka'u pikir ariyono,²³ alhi'ihepe ka modi kupan onne laa pakuwedi lolo kupan onno leke ya'u wali mai kokala kupan eni noro dipin woini?'

²⁴ Kame'ede rai onne komdere ri ma namriri lolo onne na'ahenia, 'Mala nin kupan mahe onne, kanile man lernala kupan ihin ennen nalrewen idaweli onne!'

²⁵ Maa hi ra'aheni, 'Pap rai, ainin kupan mahe idaweli aiyedi me'e meneel'

²⁶ Maa rai onne walhe, 'Horhorok! Ri ma nadiyaka wawa'an inhawa man rarala ai, rala na'ikar na'uwali ai. Maa inhoi ma ka nadiyaka wawa'an inhawa man rarala ai, nin hahaa tarana ma aile rala mouwedi. ²⁷ Enla ors eni modi ainu'u arwali ma namhene ya amwali rai mai eni here! Mesne mouwedi i kalar'u!'

Ri nammori ra'uli rasa'a Yesus lere An laa Yerusalem raram
(*Mat. 21:1-11; Mrk. 11:1-11; Yoh. 12:12-19*)

²⁸ Yesus wakuku onne horu, Ai noluwedi heri nala'a mamani laa kota Yerusalem. ²⁹ Na'ikeki rarakan leke Betfage noro Betania ma aile wo'or Zaitun, An hopon Nin man lerno hi pakunohi woro'o na'ahenia, ³⁰ "Mala'a laa leke man aile kalari onne. Rakanedi leke raram lo'o mim do'on keledi ida man ri ka naikorala makun na'inonorok aile lolo onne. We'ere, modi mai Ya'u. ³¹ Enimaa lo'o ri lolo onne ra'uhoi mi ra'aheni, 'Hi'ihepenia mim we'er keledi onne,' konohi hi na'ahenia, 'Makromod Nina panaeku aile nairale!'

³² Enime'ede woro'ohe rala'a do'on na'akeme naise Yesus na'aheni eni. ³³ Hir wewe'er keledi nin kali onneni, orkeledi onnenihe ra'uhoi, "Heih! Hi'ihepeni mima we'er keledi onne?"

³⁴ Hir walhe, "Ik Makromod napanak nairre!"

³⁵ Kame'ede hi ri'ik keledi onne mai Yesus, la ruri rira rain nanaru rodi pakala keledi ko'orne mene paku Yesus naikore

wawan. ³⁶ Ai naikorede keledi ne, ri nammori ruri rira rain nanaru werre kalla wawan leke An lole.

³⁷ An kopkopur wo'or Zaitun na'uraniyedi Yerusalem ne, Ainin man lerno hi nammori aile, la hi akinhe rahuwa'an rehi, de wakau raruri ra'uli rasa'a Makromod Lalap ono hir do'onedi Yesus hi'i tanada man hi kar dodo'onnale makun. Hir wakau wewerre ra'aheni,

³⁸ "Makromod Lalap namre'e namharu Rai man mai nodi Ai Oin Naran. Lere eni ri mormori roro Makromod Lalap ma aile a'am raram rahuwa'an wali'uredi me'e. Mai ka'uli kasa'a Makromod Lalap Man Kulu Narehi Man Lap Narehi!" *

³⁹ Ri Parisi ida woro'o ma aile heri onne raram re'el Yesus, "Papa Meser! Dadiyala Num man lerno hi enihe leke karkaramedi!"

⁴⁰ Maa An walhe na'ahenia, "Yom dadiyalahe! Ya'u konohi mi! Lo'o hir karkaramedi, waku eniyenihe herre hi wakaukau ra'uli rasa'a Makromod!"

Yesus do'on Yerusalem ne, akin woir

⁴¹ Yesus na'uraniyedi Yerusalem ne, An po'on kota onne nahere me'e. ⁴² Ai na'aheni, "Aduu, Yerusalem mie! I raram nodi wake'e mi mehe mauroin hi'i hehewi leke lernala aki man moiliwi mahuwele, maa ors eni moiliwi mahuwele onneni suwaredi nano mi de kam do'on mauroin me'e. ⁴³ Rakan ler ida minim arwali mai olok o la hi'i lukur man kulu lolo o herne wali-wali leke yon ri mahaku lari.

⁴⁴ Hi raiye'er o la resne mouwedi num ri mormori na'akeme.† Hi ra'anehe kote na'akeme, penia waku ka nadinara me'e la resne mouwedi num ri ono ka mahiyenala Makromod Lalap lere An mai leke nala or'ori dardari ma kan horu mi."

Yesus nohiyedi ma na'olu hahaa nano Makromod Lalap Nin Romleu Lape raram
(*Mat. 21:12-17; Mrk. 11:15-19; Yoh. 2:13-22*)

⁴⁵ Yesus nala'a laa Makromod Lalap Nina Romleu Lape. An rakan Romleu nin nikoin, Ai nohiyedi ri ma na'olu hahaa lolo waliwali na'akeme. ⁴⁶ Enla Ai na'aheni,

* **19:38** Mzm. 118:26 † **19:44** Panaeku eni namwaliyedi lo'o anna weli'ikku nano Yesus Nin alam momori. Lere onne Roma nodi molollo makun.

“Lolo Horok Lap raram, Makromod Lalap konohi,
‘Ainu'u Romleu Lapeni namwali onno rin
mai leke hi'i lir napanak, maa mim
hi'i namwali ri ma namna'a onno.’ ”
*

⁴⁷ Akilere Yesus wakuku lolo Romleu Lap onne. Enla imam-imam lalap, meser-meser Horok Lap roro Yahudi rir man panulu ranoin kalla leke resne Ai, ⁴⁸ maa kar lernala, ono ri namansa mai mamani leke rakani Nin wanakuku ma nedille hi akinhe.

20

Parisi enihe ra'ukani Yesus, inhoi nala molollo Ai hi'i Nin hini'i wenewheni (Mat. 21:23-27; Mrk. 11:27-33)

¹ Ler ida Yesus mahan wakukuku Makromod Lalap Lirna Wawa'an lolo Nina Romleu Lapa nin nikoin ne, imam-imam lalap roro meser-meser Horok Lap roro Yahudi rir leleher lalap enihe mai ² ra'ukani Ai ra'aheni, “Inhoi nala molollo ki O, penia mam hi'i ha eniyeni na'akeme?”

³ Yesus walha hi na'ahenia, “Ya a'ukaniyala paphe na'ukankani ida haenhi. Konohi Ya'u, ⁴ Yohanis ma nodi oir ulutade ri eni, nodi molollo nano inhoi, Makromod Lalap, ee ri mormori?”

⁵ Kame'ede hi ida ma nawalha lira noro ida ra'aheni, “Lo'o ik ka'aheni Yohanis nodi Makromod Lalap Nina molollo, enlo'o Ai na'ukani alhi'ihopenia ik akin ka naili'il Yohanis nin wanakunu? ⁶ Maa, lo'o ik ka'aheni ai nodi ri mormori nin molollo, heri na'akeme ma aile mai eni lo'o rodi waku waslesne maika, ono hi rauroin Yohanis onne nabi!” ⁷ Ende hi re'enohi walha Yesus na'ahenia, “Ai ka mauroin an lernala molollo onne nano ewi.”

⁸ Yesus na'aheni, “Ka'u konohi mi inhoi nala molollo Maya'u haenhi.”

Yesus nala wanakunu naho'ok ma na'ono hi'ihewi Makromod Lalap nala hunukum ri ma namhene Ai (Mat. 21:33-46; Mrk. 12:1-12)

⁹ Enine Yesus nala wanakunu naho'ok ida wali'ur heri na'ahenia, “Ri ida lan kaman anggur kirna ida. Horu, ai nala nin kirna ri woro'o wokelu howok leke hir ha'ar ihin ennen rala heruwali wali'ur

ai. Kame'ede, ai lan min nalo'ol onno namehin. ¹⁰ Rakan lere ra'ili radai nin kirna raramne, an hopon nina hophopon ida laa kokala nina hana'arne nano man howok kirna onneni, maa man howok kirna enihe nukure, hopon nalalaliyedi wali wali'ur. ¹¹ Enime'ede orkirna hopon nin hophopon namehin laa wali'ur, maa man howok onnenihe nukur la ilnohi ralnohi ai haenhi, mene hopon nalalaliyedi wali wali'ur. ¹² Horu, orkirna hopon nin hophopon rewkelu nine laa enne, maa hir nukur hehen nanumene namno'edi la kele, sopol laedi kirna paharne.

¹³ Orkirna onne noro akin wakunu na'ahenia, ‘Ya'u lo'o hi'i inhawa ho'o? Wa'an rehi ya'u hopon ya an'u man ya aramyake laa enne me'e. Lo'o hir horhawe la kokale wawa'anedi.’ Kame'ede an hopon anan laa enne.

¹⁴ Enimaa, man howok kirna enihe do'onedi orkirne ananne, hi ida ma ne'el ida na'ahenia, ‘Lo'o aman makiyedi ai namwali orkirna. Mai ik kesnedi anan leke ika manarnedi kirna enie.’ ¹⁵ Ende hir kele ai, sopoledi laa kirna paharne mene resne.”

Yesus na'ukani hi na'ahenia, “Lo'o orkirna derne ha ma namwali onneni an hi'i inhawe? ¹⁶ Memen an mai nesne mouwedi man howok kirna onneni mene nala nin kirne ri namehin howok.”

Heri derne Yesus Nin wanakunu ne, ra'aheni, “Yono hi'i de namwali heheni!”

¹⁷ Yesus po'on desnala hi na'aheni, “Mi ma'aheni, ‘Yono hi'i de namwali heheni’, maa onne lo'o namwali me'e. Onne penia wanakunu aile Horok Lape raram ma naho'ok Ya'u noro waku na'a'ar. Horok Lap Lirna onne na'ahenia,

‘Waku man ma nayapi nakar sopoledi me'eni, Makromod Lalap hi'iyedi namwali waku na'a'ar ma na'ono.’ *

¹⁸ Inhoi nediyawa lolo waku onne wawan, ai onne lernala apinpinha, la inhoi waku onne dunie, lo'o namwaliyedi elimo'o hapu.” ¹⁹ Meser-meser Horok Lap roro imam lalap onnenihe rauroin Nina wanakunu naho'ok onneni nala hi kemenhe de ranoin kalla leke idewe kele Ai, maa hi ramka'uk heri enihe.

* **19:46** Yes. 56:7, Yer. 7:11 * **20:17** Mzm. 118:22

Ri Parisi rodi na'ukankani ken Yesus ra'aheni, "Pair kupan rala inhoi?"

(Mat. 22:15-22; Mrk. 12:13-17)

²⁰ Ende hi radiyaka Ai mamani. Hir hopon ri man koklolo na'inau laa ranoin Yesus Nin sala. Ri eniyenihe kokme'e ramwali ri ma akin mou la ra'ukani Yesus na'ukankani wo'ira leke An wakunu ha man sala. Hir ken paipudie leke yon hi'i de An wakunu ha man sala haromo ne, hir tumdesne lolo gubernor kalarne.

²¹ Ende man koklolo na'inau onnenihe laa ra'ukani Yesus ra'aheni, "Pap Meser, ai mauroin Pape akin mou la mehem wakunu panaeku ma namlolo mamani la kan wakuku ha man sala ida. Papa ka na'ili naloho ri, maa Papa wakuku Makromod Lalap Nin kalla lernohe panaeku ma namlolo. ²² Ende ai ma'ukaniyala Pape panaeku ida ke'e! Lernohe iknika agame nina holoor halauk, lo'o wa'an ik pair Roma nin paipaire laa rai Kaisar, ee ka?"

²³ Maa Yesus nauroidi hi akin kan mou de na'aheni, ²⁴ "Mala kupan pere ida modi mai I po'onale." Hi rala kupan pere ida mai An po'onedi mene na'ukani, "Inhoi oin makan noro naran melle kupan enie?"

²⁵ Hir walhe, "Kaisar."

Ende Yesus na'aheni, "Inhawe man Kaisar nine, male Kaisar, la inhawe man Makromod Lalap Nine, male Makromod Lalap."

²⁶ Ende kar paekunala paipudi Ai lolo heri kalarne. Hir dervedi Nin wanalheni mehe nanana mouwedi de ka ra'ohe me'e.

Yesus wakunu panaeku ri man makiyedi mori wali'ur noro panaeku ri man ho

(Mat. 22:23-33; Mrk. 12:18-27)

²⁷ Enime'ede ri Saduki ida woro'o mai ra'ukani Yesus haenhi. Heri Saduki rira honorok panaeku ri man makiyedi kar mori wali'ur. ²⁸ Hi ra'aheni, "Pap Meser, nonolu Musa horokedi nounaku nahenia lo'o mo'oni ida ho, maa an maki na'alehe tatana, wa'an rehi mo'oniwalin ho wali'ur orno onneni leke lernala tatana nahinerre walla man maki eni." * ²⁹ Ende hi rala wanakunu eniyeni, "Lerida ri wo'ikku ma na'umo'oniwali aile, la anulu hoedi, maa maki na'alehe ananne. ³⁰ Enime'ede walin man lernohe ai ho wali'ur orno, maa

ka nalo'ol maki na'alehe ananne haenhi. ³¹ Onneni namwali noro walin wokelu nine wali'ur. Hi'i heheni hehen nanumene mo'oniwalla man karuri maki haenhi. ³² Kame'ede maeke onne maki na'alehe anan mahaku haenhi. ³³ Ende rakan lere alam rin mori wali'ur, maeke onne namwali inhoi hono? Mo'oni wo'ikku eniyeni na'akeme penia hoedi noro ai me'e."

³⁴ Yesus walhe na'ahenia, "Ri man mori mai noho wawan eni, hir ho, ³⁵ maa ri man Makromod Lalap mehen nili de na'amori wali'ur minle a'am raram kar ho me'e, ³⁶ ono hir mori raisedi Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram, de kar maki me'e. Hi ramwali Makromod Lalap ananhe ono Ai na'amoriyedi hi nano makmaki me'e. ³⁷ Mi akim ka naili'il nahenia ri man maki mori wali'ur, maa Musa mehen wakunu mouropo lolo nin horok nahenia ri man maki mori wali'ur. Ik kauroin onne ono an horokedi Makromod lirna man an dederne lere an do'on aiye man lerlere lolo au um'umu raram. Lirna onne na'aheni, 'Ya amwali Makromod Lalap man Abraham, Isak, noro Yakup ra'ul'uli rasa'sa'a rakan lere eniyeni.' * ³⁸ Ri man makiyedi ka ra'uli rasa'a Makromod Lalap, maa ri man mori penia ra'uli rasa'e, la Makromod Lalap mehe nauroidi ri na'akeme man makiyedi mori wali'ur lolo Ai leken kalarna."

³⁹ Derne Yesus Nin wanakunu onneni ne, meser Horok Lape walhe ra'aheni, "Papa Meser Nin wanalha onne namlolo wake'e!" ⁴⁰ Nano lere onne me'ede ri namka'uk ra'ukani haida-haida Yesus me'e.

Kristus namwali Daud upun anan la Ai namwali Daud Makromon haenhi

(Mat. 22:41-46, 23:1-36; Mrk. 12:35-40)

⁴¹ Enime'ede Yesus na'ukani hi, "Alhi'ihopenia meser agame enihe ra'aheni Kristus namwali Daud upun ananne? ⁴² Daud mehen horok Makromod Lalap Lirna ma na'ono Mesias lolo horok Mazmur na'ahenia,

'Makromod Lalap ne'el i Makrom'u na'ahenia: Maikoro I her'u malanne ⁴³ hehen nanumene Ya'u hi'i Num arwali enihe lolo yawa ki O.' *

* 20:28 Ul. 25:5 * 20:37 Kel. 3:6 * 20:43 Mzm. 110:1

⁴⁴ Ende lo'o Daud napolu Kristus, 'Makrom'u', hi'ihewi namwali upun anan mememen haenhi?"

⁴⁵ Heri rakankani Yesus Nin wanakunu eni ne, Ai ne'el Nin man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, ⁴⁶ "Lere moro meser Horok Lap eniyenihe minwuku, madiyaka mi memen leke yon lernohi rir hini'i wewewhe ma ka namlolo, ono hi raram nodi nair rain nanaru lalaa mamai leke rin po'on de rauroin hi eni man panulu, la hi raram nodi laa pasar raram leke rin horhawe. Hir laa Yahudi rira kerei raram ne, suk raikoro kalari, la lere hir laa yapi kalla, suk raikoro mei uluwakun haenhi. ⁴⁷ Enla hir wukupodo maeke walwalum enihe, leke rahoro rira nakar, maa hir hi'i lir napanak nanaru rodi pupin aduwala rir hini'i wewewhe ma ka namlolo. Ri eniyenihe lernala hunukum man werek wake'e."

21

Kade maeke walwalum ma na'alehe haida-haida nina kupan tarana mehe, maa nahuwa'an Makromod Lalap akin

(Mrk. 12:41-44)

¹ Yesus mahan wakuku lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lap eni, An po'on orkanaru ida woro'o rodi rira kupan mai loile honoi kanani onno raram. ² An po'on maeke walwalum ida ma na'alehe haida-haida mai nala doit waku woro'o loile honoi kanani onno haenhi. ³ Yesus konohi Nin man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, "Loi honorok wawa'an! Maeke walwalum ma na'alehe haida-haida onne loi kupan nammori narehi ri namehin na'akeme, ⁴ ono nina kupan nodi momori akilere na'akeme loile honoi kanani onno eni, maa ri namehin rodi tarana mehe nano rira kanaru man lapa."

Makromod Lalap Nin Romleu Lape raiye'eredi

(Mat. 24:1-2; Mrk. 13:1-2)

⁵ Lere onne Yesus Nin man lernohi pakunohi heruwali po'onala Makromod Lalap Nina Romleu Lapa ra'aheni, "Makromod Lalap Nin Romleu Lape eniyeni ma'aruru wake'e, ono rodi waku man ma'aruru hi'ie, la rodi hahaa man

ma'aruru namehin ra'akeki haenhi. Hahaa onneni ri nala rodi hoikani Makromod Lalap." Maa Yesus ne'el hi na'ahenia, ⁶ "Rakan lere man Makromod Lalap mehen nili, ha mim po'opo'on eniyeni, arwali mai raiye'er mouwedi de nin waku danaran na'akeme ida ma ka nadinara ida me'e."

Yesus kukunohi inhawa namwali lere man mai

⁷ Horu ne, Yesus Nin man lernohi pakunohi enihe ra'ukani, "Pap Meser! Ha onneni ma'anana lo'o namwali? Am lernala inhawa tanade leke mauroin nahenia nina lere alam na'uraniyedi me'e."

⁸ Yesus walhe, "Nakinemen ki mi, kalo'o rin paipudi mi, ono ri nammori lo'o rodi I naran mai ra'aheni, 'Ya'u eni, Kristus!' la, 'Noho nin man horu na'uraniyedi me'e.' Maa yon lernohi hi! ⁹ Lo'o mim derne lira ara lolo ewi-ewi, yono mamka'uk, ono ha rahu onne namwali nolu, maa noho nin man horu onne kan rakan makun. ¹⁰ Lolo noho pa'i'ik rai pakakar ida ma na'ara noro ida, hair ida na'ara noro hair ida. ¹¹ Enla noho wawan eni lernala ruru-ruwai man lap narehi, roulara lalapa, noro apinha wo'operi man pelek rin nammori lernala. Lolo a'am mim po'on tanade man lewlewen man hi'i ri namka'uk rehi.

¹² Enimaa hir kele mi la hi'i apinpinha mi nolu mene panaeku onne na'akeme namwali. Hi rodi mi laa makpali agame nina man ho'ok kail, la rala mi laa bui raram. Enla hi rodi mi laa makpali rai-rai noro ma nodi molollo namehin ono mi akim naili'il Maya'u. ¹³ Lere onne me'ede mim lernala leken loikaru I Lir'u hi kalarna. ¹⁴ Ende hi'i mi akim namkene la yon ma'irhu inhawa mim walha modiyala mi kemmu lere rin tumdesne mi, ¹⁵ ono Ya'u mehe ala wanakunu noro woroin ki mi leke modiyala mi kemmu, penia minim arwali enihe ka rauroin rawalha lir roro mi la kar lernala minim salida. ¹⁶⁻¹⁷ Lere onne ri nammori kar suk mi, ono mim lernohi Ya'u. Mi inum ammu, mo'oniwallum, narum, meheromo raramne, lodon wal-lumhe noro minim na'aromwali me'ene ranoin kalla koklira ki mi, la hi resne mi heruwali haenhi. ¹⁸ Maa minim muruk

* **21:18** Wanakunu eniyeni napa'ahne, 'Kade hi resne mi kemen, maa kar kawala mi nano Makromod Lalap de more min wewerre laa ewi-ewi.'

lisar ida me'e ne kan molu!* ¹⁹ Ende lo'o mi mamkene akin naili'il Ya'u mamani, mim lernala or'ori dardari ma kan horu.”

Yesus konohi Yerusalem nadiporedi lere man mai

(Mat. 24:15-21; Mrk. 13:14-19)

²⁰ “Lere mim do'on ma nasala ke'urauk nammori olokedo kota Yerusalem, mauroin nahenia ka nalo'ol nadiporo me'e. ²¹ Lere onneni inhoi aile Yudea lari mouwedi laa wo'or! Man minle kote raram, lariyedi laa paharne! Enla man minle kote paharne yono laa kote raram. ²² Lere onne penia hunukum man werek wake'e mai leke na'akuku na'anokoredi inhawa man nabi-nabi horokedi nonolu me'e. * ²³ Ooih! Lere onne maeke ma nornoro raramne roro man anan huhuhu makun, apinpinha nore! Manin Israel lernala apinpinha wake'e ono Makromod Lalap nawuhur hi. ²⁴ Arwali rodi raa daresne heruwali, kele heruwali wuku rodi laa hair-hair namehin na'akeme ma ka nauroin Makromod. Enla Makromod Lalap hurinohi ri ma ka namwali Yahudi enihe rodi rurilai kerne dalha manin Yerusalem hehen nanumene rakan lere alam An kukukule nokoredi me'e.”

Yesus kukunohi tanada leke ri nauroin nahenia na'ikeki An mai me'e

(Mat. 24:29-31; Mrk. 13:24-27)

²⁵ “Lere onne manin noho wawan po'on tanada man ri kan dodo'onjala makun lolo lere, wollo, noro kaliyore. Enla lolo noho wawan ri na'akeme do'on derne kahi anna lapa wake'e de ramka'uk rehi la mehe kakaiyedi penia ka rauroin hi'i inhawa me'e. * ²⁶ Ri mormori ramka'uk rehi penia heruwali oin makan metek ono ka rauroin inhawa lo'o namwali lolo noho wawan eni. Ha ma nodi molollo lolo a'am na'akeme narururu wake'e. ²⁷ Lere onneni rin do'on Ya'u ma namwali Ri Mormori Ananne, mai lolo kakam odi ke'eke'el an'anhe ma narehi nalewen la hir po'on Ya'u siksika lerlere waliwali. *

²⁸ Lere mim do'on tanada na'akeme onne namwali, wanna ha'edi mi uluwakun la mahuwa'enedi mi akim here, ono ka nalo'ol me'e Makromod huri we'er mi nano noho wawan nin apinpinha me'e.”

Wanakunu naho'ok au'ono
(Mat. 24:32-35; Mrk. 13:28-31)

²⁹ Yesus nala wanakunu naho'ok ida na'ahenia, “Po'onala ara ono noro au'ono namehin enihe. ³⁰ Mim po'on ara ono kawin mokon marra me'e, mi mauroin nahenia ka nalo'ol woi me'e. ³¹ Naisa onne, lere mim do'on ha onne na'akeme namwali mi mauroinedi nahenia lere alam Makromod Lalap namwali rai ma nodi molollo mai noho wawan na'uraniyedi me'e. ³² Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ku eniyeni† kar maki horu hehen nanumene ha eniyeni na'akeme namwali. ³³ A'am noro noho eniyeni lo'o moluloin, maa Ainu'u wanakunu eni kan molu laa ewi-ewi.”

Madiyakyaka mi wawa'an leke mamkene lere Yesus mai noho wawan wali'ur

³⁴ “Madiyakyaka mi wawa'an ono mamlilinnohi Ya'u wali wali'ur mai noho wawan! Yon hi'i de mim hi'i yapi ma'ak mamani, momun arak manha de hi'i ha man ailanna mamani, ee mahinorok minim popono orereki mamani penia maprehen hi'i panaeku ma nahuwa'an Makromod akin. ³⁵ Ainu'u mamai onne mamlilinnohi namwali ri na'akeme lolo noho wawan, naise honhonow man rodi kele manu de namlilinnohi honowedi manu me'e. ³⁶ Ende madiyakyaka mamani la yon ren hi'i lir napanak leke mim kerhu lolo sus onnenihe na'akeme. Enla mi akim namkene naili'il Ya'u mamani leke rakan lere Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan eni mai wali'ur ho'ok kail ri mormori, ka mamka'uk mamriri Ya'u kalarna.”

³⁷ Akilere Yesus wakuku lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape, maa lere helem ne, Ai namhara Yerusalem laa namkuru lolo wo'or Zaitun. ³⁸ Ende akilere al'alam wake'e ri na'akeme mai Romleu Lap eni leke derne Nin wanakuku.

22

Yudas na'olu Yesus
(Mat. 26:1-5, 14-16; Mrk. 14:1-2, 10-11; Yoh. 11:45-53)

* **21:22** Hos. 9:7 * **21:25** Yes. 13:10, Yeh. 32:7, Yl. 2:31, Why. 6:12-13 * **21:27** Dan. 7:13, Why. 1:7 † **21:32** 'Ku' panaeku namehin 'jaman' me 'ri Israel na'akeme'. * **22:1** Po'on Mrk. 14:1, 12. * **22:1** Kel. 12:1-27

¹ Yahudi rir Lere Alam Lalap 'Ra'an Roti Ma Na'alehe Ragi' man wekel 'Lere Alam Lalap Paska'* na'uraniyedi me'e. * ² Lere onne imam-imam lalap roro meser Horok Lap enihe maha ranoin kalla ma nasin-uwar leke resne Yesus. Hi ramka'uk heri onnenihe ono heri onne raram nodi derne Nin wanakuku eni.

³ Enime'ede Hayakyak Makromon hu'urle Yudas raramne. Ai onne rapolu Iskariot haenhi la namwali Yesus Nin man lernohi pakunohi ida nano ri idaweli woro'o enihe. ⁴ Enpenia Yudas laa noro imam-imam lalap roro ri ma nadiyaka Romleu Lapa rir uluwakun enihe wakunu wuku leke rauroin lole inhawa kalla man wa'an nala Yesus mai kanile hi. ⁵ Hir dernedi Yudas nin panaeku eni, hi akin nahuwa'an wake'e la ra'aheni, "O mala Yesus mayai, ai mala kupan ki o." ⁶ Yudas ne'enohe rir panaeku de nanoin leken paharin nala Yesus hi leke yon heri rauroin.

Ra'akene ra'an romun Paska

(*Mat. 26:17-25; Mrk. 14:12-21; Yoh. 13:21-30*)

⁷ Enine Yahudi rir Lere Alam Lalap 'Ra'an Roti Man Na'alehe Ragi' nin lere dedesne rakanedi me'e. Lere onne Lere Alam Lalap Paska de hi radedem ra'akene pipdumana leke resne ra'an. ⁸ Enime'ede Yesus hopon Petrus noro Yohanis lar ra'akene Paska nin hanana'an nonomun leke hir ra'an romun wewerre.

⁹ Woro'ohe ra'ukani, "Pap raram nodi am laa ewi ma'akene Paska nina ya'an yomun?"

¹⁰ An walhe, "Mim laedi Yerusalem raram ne, mim pakromo mo'oni ida nodnodi oir e'en de lernohie laa nakar man an lalaa raram. ¹¹ Kukunohi ornakar nahenia Pap Meser na'ukani lo'o Ai noro Nin man lernohi pakunohi enihe ra'an romun Paska lolo onno ewi? ¹² Enla ornakar onne lo'o kukul onno lapa ida ki mi aile danaran wawan man ai na'akenedi me'e. Miro ma'akene nana'an nonomun Paska lolo onne."

¹³ Hi rala'a laa rakan kote raram, do'on ha wo'ira na'akeme naise Yesus kono-hiyedi hi eni. Idewe hi ra'akene hanana'an Paska.

Yesus noro Nin man lernohi pakunohi lernohi Paska ra'an romun

(*Mat. 26:26-30; Mrk. 14:22-26; 1Kor. 11:23-25*)

¹⁴ Rakanedi ya'an yomun Paska nin ors jam ne, Yesus noro Nina hophopon ma nodi Lirna Wawa'an enihe raikoro wuku ra'an romun wewerre. ¹⁵ Yesus ne'el hi na'ahenia, "Ya akin namrana rehi oro mi aikoro wuku ka'an komun hanana'an Paska eniyeni nanumene Ya'u lernala apinpinha. ¹⁶ Derne makani Ya'u! Ik ka'an komun eni horu, ka o'on omun naise eniyeni hehen nanumene rakanedi Lere Alam Lalap Paska eni nin panaeku na'akuku na'anokoredi lolo Makromod Lalap Nin noho worworu eni."

¹⁷ Enime'ede An rouble cawan anggur, la napanak trimkasi Makromod Lalap. Horu, Ai na'aheni, "Mala eni mi dohodoho momun. ¹⁸ Ya'u konohi mi, nano lere eni me'ede ka omun anggur eni hehen nanumene Yo omun anggur worworu lere alam Makromod Lalap mai nodi molollo ri na'akeme."

¹⁹ Onne horu, Ai nala roti napanak trimkasi Makromod Lalap nanumene a'un roti onne nala hi ra'an la na'aheni, "Roti eniyeni, Yi ihin kem'u man Ya ala leke paku mi. Hi'i heheni leke yono hamlinu Maya'u."

²⁰ Hi ra'an romun horu, naise idedi eni Ai nala anggur cawan onne wali'ur na'aheni, "Cawan ihin eniyeni naulinu nawali Nou Worworu man Makromod Lalap nanale man hi'i Ai noro ri mormori radinu'ul rakinaliyedi wali'ur. I rar'u ma nakliu lere Ya'u maki na'ono nawinau Nou ma namkene onne la huri we'er mi nano dohohala nin hunukum. ²¹ Maa po'onala! Ri ma na'olu Ya'u kani laa Ainu'u arwali enihe koro wewerre ai lolo eni. ²² Memen Ya'u, Ri Mormori Anan, maki ono Makromod Lalap hi'iyedi kenekrohu Ya'u maki me'e, maa ri man kani Ya'u laa arwali onnenihe mayo'o wake'edi me'e." ²³ Nin man lernohi pakunohi enihe dernedi Nin wanakunu eni, ida ma na'ukani ida leke rauroin inhoi man paeku heheni.

Inhoi man lap narehi

²⁴ Yesus Nin man lernohi pakunohi enihe rasesi panaeku ma na'ono inhoi man lapa narehi nano hi onnenihe.

²⁵ Onne penia Yesus ne'el hi na'ahenia, “Lolo hair-hair ma ka nauroin Makromod Lalap, rir rai enihe kerne dalha hirira ri mormoriyana mamani, maa hi me'ene ra'aheni hi ramwali man paku rir nohe ne'en raramne. ²⁶ Yon mim hi'i heheni, maa inhoi man kulu narehi wa'an rehi an holi naisa man lolo yawa. Enla ma nodi molollo eni wa'an rehi an holi naise hophopon wahwahan. ²⁷ Ken mahinorok, inhoi man kulu narehi? Ri ma naikoro mei na'ak, ee ri man lolo honopon wanahan ai? Ri na'akeme rauroin ma naikoro mei na'ak eni peni man kulu narehi! Maa Ya'u eni mai oro mi minwuku la ilitolle ki mi. ²⁸ Mi eniyenihe, moro Ya'u mamani lere Ya'u lernala apinpinha. ²⁹ Enla naisa Ya Am'u kikan Ya amwali Rai ma nodi molollo, na'amoli Ya'u kikan mi mamwali rai-rai ma nodi molollo haenhi, ³⁰ leke moro Maya'u kaikoro ka'an komun lolo mei man aile Ainu'u molollo onno la mi maikoro onno kukulu leke ho'ok kail Israel nin luhu idaweli woro'o enihe.”

Yesus kukunohi Petrus na'ahenia ka nalo'olo ai na'aheni ka nauroin Yesus
(Mat. 26:31-35; Mrk. 14:27-31; Yoh. 13:36-38)

³¹ Enime'ede Yesus ne'el Simon Petrus na'ahenia, “Simonee! Makaniyala! Makromod Lalap hurinohi Hayakyak Makromon ken mi na'akeme naise ri man ka'i aliwerhe naheir ulikin nano ihin. ³² Maa Ya'u hi'iyedi lir napanak ki o Simon leke yon o akim nahinuri Maya'u. Enla lere om wali wali'uredi Maya'u, ma'alapedi o wallum akinhe haenhi.” ³³ Petrus walhe, “Lo'o ka, Makromod! Kade yo oro Pape laa bui raram, ee maki wewerre, maa ka'u huri Pape.” ³⁴ Yesus na'ahenia, “Petrus! Makani wawa'an! A'alam eni me'ede manu kan kokoroi makun, o ma'aheniyedi ka mauroin Ya'u rewkelu me'e.”

³⁵ Horu Yesus na'aheni, “Horokala! Lere Ya'u hopon mi lam loikaru lir wawa'an nonolu eni, ka modi kupan, tas, noro pakpak ei herherre. Hi'ihewi, lere onne minim ha wo'ira noknokor, ee ka?”

Hir walhe, “Ha wo'ira noknokor, Pape!”

³⁶ Ai na'aheni, “Maa ors eni yom hi'i heheni me'e. Lo'o minim kupan me tas

aile haromo, modie, la lo'o ma'alehe raa, ma'olu minim rain leke modi weli raa, ³⁷ ono Yesaya horokedi lira ma na'ono Ya'u na'ahenia, ‘Hi rahinorok Ai namwali ri man ailanna.’ * Enla horhorok eniyeni namlolo kokkoo ra'akuku ra'anokoredi lolo I kem'u. Namlolo! Inhawa man horokedi lolo Horok Lape ma na'ono Ya'u, ik do'on namwali lere eniyeni.”

³⁸ Nin man lernohe pakunohi enihe ra'aheni, “Makromod! Po'onala! Ai modmodi raa woro'o!”

Yesus walhe, “Yom wakunu onne me'e!”†

Yesus hi'i lir napanak lolo wo'or Zaitun
(Mat. 26:36-46; Mrk. 14:32-42)

³⁹ Enime'ede Yesus namharedi Yerusalem nala'a laa wo'or Zaitun naise nadedem, la Nin man lernohe pakunohi enihe lernohe haenhi. ⁴⁰ Hir rakanedi lolo onne ne, Ai ne'el hi na'ahenia, “Hi'i lir napanak leke yono madiyaur kenene panatal de hi'i dohohala.” ⁴¹ Horu Ai nala'a kan ko'uwala, lo'o penere wellima nano hi, mene kadi ein korno hi'i lir napanak na'ahenia, ⁴² “Papee! Ya apanak Om huriyedi Ya'u nano wewerek pananaka Ya a'uarwara eniyeni. Maa yom hi'i lernohe Ainu'u honorok panaeku, maa hi'i lernohe Papa Nin honorok panaeku mehe!” ⁴³ [Enime'ede hophopon a'am raram ida mai na'aruriyala akin. ⁴⁴ Yesus nodi aki man woir wake'e hi'i lir napanak mamani hehen nanumene ka naruri me'e la Nin awenne dupu laa yawa naise rare.]‡

⁴⁵ Hi'i lir napanak horu, An wali laa Nin man lernohe pakunohi enihe, maa hi ramkukuru mahaledi ono akin woir rehi. ⁴⁶ Ai napolu hi na'ahenia, “Alhi'ihewe mamkuru? Mamakedi here la hi'i lir napanak leke yono madiyaur lere mim lernala kenene panatal.”

Kele wuku Yesus
(Mat. 26:47-56; Mrk. 14:43-50; Yoh. 18:3-11)

⁴⁷ Yesus wakunkunu makun, ri nammori mai, la Yudas ma namwali Yesus Nin man lernohe pakunohi ida nano idaweli woro'o enihe ni'ik kalla hi. Hir mai ra'uraniyedi ne, Yudas lan masiyedi Yesus. ⁴⁸ Maa Yesus

* 22:37 Yes. 53:12 † 22:38 ‘Yom wakunu onne me'e!’ panaeku namehin, ‘Nokoredi me'e!’ ‡ 22:44 Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali.

na'ukani Yudas na'ahenia, “Mam masi Ri Mormori Anan leke mala kanile laa Nin arwalie?!”

⁴⁹ Nin man lerno hi pakunohi enihe do'on rauroroin rir panaeku eni, hir ra'ukani Yesus na'ahenia, “Makrommu, lo'o ai modi raa eniyenihe daresne hi?”

⁵⁰ Kame'ede Nin man lerno hi ida lehu nin raa dara imam man kulu narehi eni nina hophopon ida me'ede, kilinna wali malanna nadiyauredi.

⁵¹ Maa Yesus na'aheni, “Wa'anedi me'e!” Enine An tukulala ri onne kilinna de hi'i wa'anedi wali'ur.

⁵² Enime'ede Yesus ne'el imam-imam lalap roro ma nadiyaka Makromod Lalap Nin Romleu Lape rir uluwakun roro Yahudi rir leleher lalap enihe na'ahenia, “Mi mauroin Ya'u eni ri man ailanna penia modi ilak raa noro au deul mam kele Ya'ue?” ⁵³ Akilere Ya'u wakuku mi lolo Romleu Lap raram, maa mi kam kelA'u. Enimaa lere eni me'ede Makromod Lalap hurinohi Hayakyak Makromon man howok lolo noho momohon nodi molollo me'e.”

Petrus na'aheni ka nauroin Yesus rewkelu

(Mat. 26:57-58, 67-75; Mrk. 14:53-54, 65-72; Yoh. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Hir keledi Yesus ne, rodie laa imam man kulu narehi nin nakar. Enla Petrus lerno hi lolo kili'ur ko'u tarana. ⁵⁵ Rakanedi nakar onne nin nikoin, hir hunuku aiye lolo nikoin toro la raikoro poloweweredi, la Petrus laa naikoro nohiyedi haenhi.

⁵⁶ Ka nalo'ol maeke hophopon wahwahan ida popo'on ai wawa'an de nahiyennale la na'aheni, “Heih, ri eniyeni noro Yesus ra'alono wewerre haenhi!”

⁵⁷ Maa Petrus na'okuledi na'ahenia, “Ka! Ya'u ka auroin Ri onne!”

⁵⁸ Kan maha ne, ri namehin do'on Petrus la na'aheni, “Heih! Memen o eni Yesus Nin ri!”

Maa Petrus na'aheni, “Ka, ka'u lerno hi Ri onne.”

⁵⁹ Lo'o jam ida wali'ur ri namehin ida na'aheni, “Woi! Ya auroiroin ri eniyeni man lerno hi Yesus mamani ono ai eni manin Galilea.”

⁶⁰ Maa Petrus walhe, “Papee! Ka auroin onum wanakunu onne nin panaeku!” An

wakunkunu makun, manu kokoroyedi.

⁶¹ Kame'ede Yesus waliyedi oin makan po'onale Petrus. Enine Petrus horoknaledi Makromod Lirna ma na'ahenia, “A'alam eni me'ede manu kan kokoroi makun, o ma'aheniyedi ka mauroin Ya'u rewkelu me'e.” ⁶² Ai raram penuwale me'ede nala'a paharne nahere maheruhuru.

⁶³ Ma nadiyaka Yesus enihe lupurale, hadwei hadwokor la nukure. ⁶⁴ Hir pa-sunala oin makan nanumene ra'aheni, “Heih, nabi O! Ken konohi yai inhoi nukur O!” ⁶⁵ Hir warei diwar dawar rodi ra'ihoru ra'idaru Yesus mamani.

Rodi Yesus mai nakpali agame Yahudi nin muku ma nadedem ho'ok kail enihe
(Mat. 26:59-66; Mrk. 14:55-64; Yoh. 18:19-24)

⁶⁶ Al'alam makun Yahudi rira leleher lalap, imam-imam lalap roro meser-meser Horok Lap ma namwali Yahudi rir muku man ho'ok kail enihe hopun pepen leke ho'ok kail Yesus. Ma nadiyaka Yesus rodi Ai laa nakpali hi. ⁶⁷ Hi ra'aheni, “Konohi yai, O eni Kristus, ee ka?” §

Yesus walhe, “Ya'u konohi mi maano mi akim ka naili'il Ya'u, ⁶⁸ la Ya a'ukani mi maano kam walha Maya'u. ⁶⁹ Maa nano lere eni me'ede Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan, aikoro lolo Makromod Lalap Ma Nodi Molollo Narehi Nalewen Na'akeme herne malanna.”

⁷⁰ Hi na'akeme ra'ukani, “O eni Makromod Lalap Ananne?”

An walha, “Namlolo! Mi mehe ma'aheniyedi onne me'e.”

⁷¹ Kame'ede hi ra'aheni, “Ik mehe dernedi Nin wanakunu man kuku Ainin sala me'e, de yon kanoin man kuku maka namehin me'e!”

23

Rodi Yesus laa nakpali Pilatus

(Mat. 27:1-2, 11-26; Mrk. 15:1-15; Yoh. 18:28—19:16)

¹ Enime'ede Yahudi rira man ho'ok kail onnenihe na'akeme ramriri rodi Yesus laa nakpali Pilatus. ² Rakanedi Pilatus kalarne, hir tumdesne Ai ra'aheni, “Am do'onedi ri eni nawa'u ainim ri leke yon derne rakani Rome nin ma nodi

molollo me'e. Ai penia na'okul ri man pair paipair rale Kaisar la na'aheni Ai namwali Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi." ³ Ende Pilatus na'ukanie na'ahenia, "O penia ma namwali Rai Yahudie?" An walha, "Namlolo, naisa ma'ahenehi eni."

⁴ Enime'ede Pilatus na'aheni imam-imam lalap noro heri rahu onneni na'ahenia, "Ka'u do'on Ri eniyeni Nin salida."

⁵ Maa hirira ahan kan horu de wakunu mamani ra'aheni, "Ai nodi Nin wanakuku nawa'u noho Yudea ne'en raram na'akeme* nano Galilea rakanedi mai Yerusalem eni me'e." ⁶ Pilatus dernedi ne, na'ukani, "Namlolo? Ri eniyeni nano Galilea?" ⁷ Hir walhedi, "An mai nano Galilea." Hi ra'ahenyedi heheni ne, Pilatus hopon rodi laa rai Herodes ono ai nodi molollo noho Galilea eni. Lere onne Herodes aile Yerusalem haenhi.

⁸ Herodes do'onedi Yesus ne, ai raram nahuwa'an wake'e ono nalo'oledi me'e raram nodi rehi pakromo noro Yesus. Ai raram nodi do'on Yesus hi'i tanada man ri kan dodo'onnale makun, ono nadedem derderne Ri eni Nin hini'i wenewhe me'e. ⁹ Enine Herodes na'ukani Ai warna-warna, maa Yesus kan walhala ida. ¹⁰ Enimaa imam-imam lalap roro meser Horok Lap enihe na'akeme ramriri wewerre rai kalarna tumdesne Yesus mamani. ¹¹ Kame'ede Herodes noro nin ke'urauk enihe hadwei hadwokor Ai. Hi rala rai nin nainair nanaru rodi rainedi Yesus nanumene hopon nin ke'urauk enihe rodi Ai wali'ur laa nakpali Pilatus. ¹² Nonolu, Herodes noro Pilatus ramwali arwali, maa lere onne me'e de woro'ohe rahuwa'an wali'ur.

¹³ Enime'ede Pilatus poluwuku imam-imam lalap roro kote nin man panulu enihe roro idewe kote ne'en raram, ¹⁴ la ne'el hi na'ahenia, "Mim tumdesne ri eniyeni ma'aheni Ai nawa'u ri leke yon derne rakani Roma nin ma nodi molollo enihe. Mi mehem do'onedi ya'u koklolo a'inauwedi Ai me'e, de mauroin ka'u do'on Nin salida molmolle mi ma'ahenehi eni. ¹⁵ Enla Herodes me'ene kan do'on Nin

salida penia hopon wali mai eni nakpali ya'u wali'ur. Namlolo kokkoo, ri eni kan hi'i yak salida leke lernala hunukum makmaki. ¹⁶ Onne penia ya'u lo'o riuk rerhe nanumene huriyedi wali'ur."

¹⁷ [Nadedem rakan Lere Alam Lalap Paska eni Pilatus huri ri ida man aile bui raram lerno noho honolla.]†

¹⁸ Hir dernedi onneni ne, ri na'akeme wakau wewerre ra'ahenia, "Resnedi Yesus la huriyedi Barabas mayai." ¹⁹ Barabas eni rala laa bui raram ono nesne ri la hi'i wowo'o ar'arra nawa'u kote raram leke yon derne rakani Roma nin molollo haenhi.

²⁰ Pilatus raram nodi huri Yesus, de noro hi wakunu wali'ur leke huri Ai, ²¹ maa heri onne wakaukau mamani, "Wairesnedi here! Wairesnedi here!"

²² Pilatus wakunu rewkelu nine na'ahenia, "Hi'ihopeni? An hi'i inhawa yaksala pe? Ka'u do'on Nin yaksalida ma namnehe na'alono noro hunukum makmaki. Ende ya'u hopon ri riuk rerhe mehe mene huri wali'uredi."

²³ Enimaa hi rodi ahan wakaukau mamani ra'aheni, "Wairesnedie! Wairesnedie here!" Kame'ede rir wanakau eni kerne reheryedi Pilatus, ²⁴ de nala kenekrohu lerno rir napanpanak eni. ²⁵ Pilatus huri we'eredi Barabas man hi rapanak huri eni, kade an minle bui raram ono nesne ri la nawa'u ri yon derne rakani Roma nin molollo, maa Pilatus nala Yesus kani hi leke rodi laa hi'i lerno rir suk mehe.

Wairesne Yesus lolo Au Kekiyowok
(Mat. 27:32-44; Mrk. 15:21-32; Yoh. 19:17-27)

²⁶ Hi rodi Yesus rala'a ne, holikuku manin Kirene ida naran Simon ma nin panaeku laa kote raram mehe. Hi rakerne paku na'uwara au kekisyowok onne nodi lerno Yesus.

²⁷ Ri nammori rala'ala'a lerno Yesus, la lolo heri onne maeke wo'iraha ma naherhere Yesus aile haenhi. ²⁸ Enime'ede Yesus wali oin makan po'onala hi na'aheni, "Heih, mama ma nano Yerusalem mie! Yon maherA'u me'e, maa mahere mi kemen moro mi anumhe mehe, ²⁹ ono na'amoli

* **23:5** Lolo lisir eni 'Yudea' kan wekel propinsi Yudea mehe, maa wekel ri Yahudi na'akeme, de wekel ri Yahudi nano propinsi Galilea haenhi. † **23:17** Lisir eniyeni kaale lolo Horok Lap dedesne (naska) heruwali. ‡ **23:29** 'Ler ida onne' wekel lere hair Roma mai olok Yerusalem raiye'eredi kote la resnedi kote ne'en raram na'akeme.

rakan ler ida† ri na'aheni, 'Idee! Maeke ma kan moriyana, lernala rere'e haharu narehi!' ³⁰ Lere onne ri napanak wo'or-wo'or man kulu noro man deul ra'ahenia, 'Mapye'er here! Duniyesnedi yai ke'e!' *

³¹ Ya'u molmolle au'ono man mormori de sus mene aiye na'ane, maa mi man hi'i dohohala maisa au'ono ma napro'ukedi me'e de rakan lere sopoledi aiye raram, pelek na'an horu. Ya a'aheni eni ono lo'o rin hi'i heheni Maya'u ma na'alehe dohohala, hi lo'o hi'i ha man eren apipinha ki mi man hi'i dohohala. §"

³² Lere onne hi rodi mo'oni woro'o man ailanna laa kote paharne hukumesne haenhi. ³³ Rakanedi onno man rin wekel 'Uluwaku Rurna', hir wairesne Yesus noro ri ailanna woro'o onnenihe, ida lolo Yesus herne malanna la ida minle herne mariri. ³⁴ Enime'ede Yesus hi'i lir napanak na'ahenia, "Papee! Mala ampun hi ono ka rauroin inhawa hir hihi'i eni." Ma nasala ke'urauk hi'i undi leke rauroin inhoi lernala Yesus Nin nainair. *

³⁵ Ri nammori ramririri lolo onne po'onala ha ma namwali na'akeme onne, la Yahudi rir man panulu me'ene ilnohi ralnohi Ai ra'aheni, "Lo'o mamwali Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi, hi'ihopenia kam paekunala mahala O kemmu nano apinpinheni? Ri namehin me'ene Om ma'ohu mahaledi menea!"

³⁶ Ma nasala ke'urauk eni hadwei hadwokor Ai haenhi. Hir mai leke rala anggur ma'alinu Ai nomun, ³⁷ la ra'aheni, "Lo'o mamwali Yahudi rira Rai, mahaledi O kemmu ke'e!"

³⁸ Lolo au kekiyowok honorokana ida aile Yesus uluwakun wawan ma na'ahenia:

ENI PENIA RI YAHUDI RIR RAI.

³⁹ Ri ida nano man ailanna woro'o onnenihe ilnohi nalnohi Yesus na'ahenia, "Lo'o O mamwali Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai eni, mahaledi O kemmu noro mayai ke'e!"

⁴⁰ Maa man ailanna namehin eni dadiyale na'ahenia, "Hoi! Moro Ai lernala hunukum makmaki haenhi. Alhi'ihopenia

ka mamka'uk Makromod Lalap Nin hunukum?! ⁴¹ Ikroko lernala hunukum ma namnehe na'alono noro iknik dohohala, maa Ai eni kan hi'i ha yakyak ida."

⁴² Enime'ede ai ne'el Yesus na'ahenia, "Yesus, horhoroka'u lere Om mai mamwali Rai lolo Num nohe."

⁴³ Yesus walhe na'ahenia, "Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Lere eni me'ede o moro Ya'u min wewerre Firdaus raram."

Yesus Maki

(*Mat. 27:45-56; Mrk. 15:33-41; Yoh. 19:28-30*)

⁴⁴ Rakanedi lere ulu ne, noho onne na'akeme na'umetekedi hehen nanumene riuk wokelu lere mamamal, ⁴⁵ ono lere kan hari. Ideweni ne, tapi rodi kawkawa Makromod Lalap Nina Romleu Lap raram eni, nahinarukedi namwali woro'o. ⁴⁶ Enine Yesus wakau naruri na'ahenia, "Pape! Ya ala Ya'u hamaran kani O liman raram me'e." Na'aheni onne horu, aran horuwedi.

⁴⁷ Uluwakun ke'urauk eni do'odo'on ha ma namwali onneni ne, ai na'uli nasa'a Makromod Lalap na'ahenia, "Memen namlolo kokkoo, Ri eniyeni Ri mololole!" ⁴⁸ Heri rahu man maiwuku lolo onne do'on ha wo'ira ma namwali onne horu ne, akinhe woir wake'e la rala'a me'e. ⁴⁹ Maa Yesus Nin heri man lernohi na'akeme, roro maeke-maeke man lernohi Ai nano Galilea, ramririri kan ko'uwala po'opo'on ha wo'ira na'akeme ma namwali eni.

Karu Yesus

(*Mat. 27:57-61; Mrk. 15:42-47; Yoh. 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Ri ida aile naran Yusup. Ai namhara nano leke Arimatea man aile noho Yudea. Ai onne ri mololole la akin mou, la mahan weilapan Makromod Lalap Nin lere alam mai nodi molollo ri mormori. Ai noro Yahudi rir man panulu namehin eni radedem hopun pepen lolo Sanhedrin nin honopun penepen haenhi. * Enimaa lere hi rala kenekrohu resne Yesus, ai ka ne'eno hi rir panaeku onne. ⁵² Enime'ede Yusup

* **23:30** Hos. 10:8 § **23:31** Wanakunu Yunani na'aheni: 'Lo'o au man mormori me'ene, rin hi'i heheni, emene hi'ihewi noro au ma napro'ukedi me'e?' * **23:34** Mzm. 22:19 * **23:50-51** Lolo Sanhedrin onne Yahudi rir man panulu ho'ok kail agame nin panaeku wo'ira. Po'onala 22:66 haenhi.

laa napanak Pilatus nala Yesus ihin kemen leke na'akene manaku. ⁵³ Ai nalkopure di Yesus ihin kemen nano au kekiyowok, nodi tapi lenan komonedi la nodi laa loiyedi ku'il ma namwali lunna raram. Rin wakeke waku hi'iyedi ku'il onne me'e, maa ka rala maki loile makun. ⁵⁴ Lere Yesus maki onne lere alam ri Yahudi ra'akene ha wo'ira leke yon howok rir Alam Renren Warwarna ma na'ikeki rakan me'e.

⁵⁵ Lere onne maeke manin Galilea man lernohi Yesus enihe mai lernohi Yusup leke po'on karu Yesus ihin kemen lolo ewi. ⁵⁶ Do'onedi Nin ku'il eni ne, hir wali laa nakar ra'akenkene rampa-rampa noro wuru wola'ula'u leke rodi laa ra'akene Yesus ihin kemen, maa rakanedi Alam Renren Warwarna, hir warnala lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok.

24

Yesus mori wali'ur

(Mat. 28:1-10; Mrk. 16:1-8; Yoh. 20:1-10)

¹ Rakanedi alam domeku nohoropo al'alam wake'e ne, maeke onnenihe rodi rampa-rampa noro wuru wola'ula'u onnenihe laa Nin ku'il me'e. ² Hir rakanedi ne, hir po'on waku lapa rodi el'elek ku'il onne napoyedi laa herne me'e. ³ Enime'ede hir laa ku'il raram, maa kar do'on Makromod Yesus ihin kemen, ⁴ de ramriri mehe kakaiyedi. Ramlilinnohi mo'oni woro'o ma nair nainair wawarhe man siksik lerlere ramriririnohi. ⁵ Ideweni ne hi ramka'uk rehi la kadi ein korno rawa yawa ri woro'o onne kalarna, maa mo'oni onnenihe re'el hi na'ahenia, "Hi'ihopenia mim mai manoin Ri man mormori lolo ri makmaki onno? ⁶ Ai kan min mai eni, An mori wali'ure di me'e! Lo'o mim hamlinuwedi Nin wanakunu lere mi moro Ai min wewerre lolo Galilea? ⁷ Lere onne Ai na'aheni Ri Mormori Ananne lo'o rala kanile man hi'i dohohala leke wairesne, la alam wokelu mori wali'ur." ⁸ Enime'ede hir horoknala Yesus Nina wanakunu onne.

⁹ Kame'ede hir wali laa nakar me'e. Rakanedi ne, hir wakunu ha ma namwali onne laa Yesus Nina Ri idaweli ida man loikaru Lirna Wawa'an eni noro idewe ri man lernohi Ai namehin na'akeme. ¹⁰ Maeke ma nodi lira onnenihe, Maria manin Magdala, Yohana, Yakobus inna Maria, noro maeke namehin makun.

¹¹ Yesus Nin ma nodi Lirna Wawa'an roro namehin enihe dervedi rir wanakunu onneni, maa rauroin rir wanakunu eni namwali koirwakar ma kan min haida, de ka rakanie. ¹² Maa Petrus namriri la peleklek lari laa ku'il ma namwali Yesus Nin lunne. Rakanedi ne, an rawa po'on laa ku'il raram do'on tapi rodi kokomon mehe aile. Enine an wali me'e la noro akin wakunu na'ahenia, "Inhawa ma namwali enie?"

Yesus nalhari kemen mo'oni woro'o ma nala'a laa Emaus

(Mrk. 16:12-13)

¹³ Lere onne mo'oni woro'o man lernohi Yesus rala'ala'a laa leke ida naran Emaus, ko'unne lo'o kilo idaweli ida nano Yerusalem. ¹⁴ Hir rala'ala'a ne, hir wakunkunu panaeku ma namwaliyedi Yesus alam ida woro'o man laedi eni. ¹⁵ Hir wakunkunu ne, Yesus mai noro hi ra'alono wewerre. ¹⁶ Hir do'on Yesus, maa Makromod Lalap kawala hi honorok akin de ka rahiyennale.

¹⁷ Enime'ede Yesus na'ukaniyalhe na'ahenia, "Maham wakunu inhawe?"

Enine hi ramriryala la hi oin makan koko raram yakyakedi. ¹⁸ Enime'ede ri ida nano woro'o onnenihe ma naran Kleopas na'ukaniyale, "O mamhara nano ewi pe, kam do'on mauroin ha ma namwali domeku man laedi eni?"

¹⁹ Yesus na'ukani wali'ur, "Inhawa panaeku pe?"

Woro'ohe ra'aheni, "Ka mauroin inhawa hir hihi'i lolo Yesus ma nano Nazaret onne? Ai onne Nabi man kukul Nin molollo lolo Nin wanakuku noro idewe hini'i man ri kan dodo'onnala makun. Ai nahuwa'ane di Makromod Lalap akin la ri nammori horhawe. ²⁰ Imam lalap roro ainim man panulu enihe rala Ai kanile man hukum de wairesnedi lolo au kekiyowok me'e. ²¹ Nano nonolu me'ede, ai mauroin nahenia Ai penia man mai leke huri we'er maika, ri Israel, nano iknik arwali, maa onne ka namwali ono hi resnedi Ai alam wokelu man laedi me'e. ²² Ainim man howok wali mama ida woro'o hi'i ahumarmarnedi mayai ono orereki al'alame hir laa ka'ar Nin ku'il, ²³ maa kar do'on ihin kemen me'e, de hir wali

mai konohi nahenia hir do'onedi hophopon a'am raram woro'o me'e. Hophopon onnenihe konohi hi nahenia Yesus mori wali'uredi me'e. ²⁴ Enime'ede ai walin ida woro'o laa Nin ku'il do'on ha wo'ira na'akeme naise ma'eke onnenihe wakunkunu eni, maa hi kar do'on Yesus haenhi."

²⁵ Enime'ede Yesus ne'el woro'ohe na'ahenia, "Eih, ri poloo mie, sus mene mim derne makani nabi-nabi lirna nonolu eni. ²⁶ Mi lo'o hamlinuwedi nabi-nabi nonolu eni konihiyedi nahenia panaeku onne namwali lere man maie? Hi ra'aheni Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai eni lo'o lernala apinpinha wo'operperi nammori nanumene maki, maa An mori wali'ur la kokala Oin Naran kukulu lalapa." ²⁷ Onne horu Yesus na'amou na'aropo wanakunu man aile Horok Lap ma na'ono Ai kemen nano Musa nin horok rakan nabi-nabi namehin rir horok haenhi.

²⁸ Na'akeki rakan leke hir lalaa eni ne, manlo'o Ai nala'a mamani, ²⁹ maa mo'oni woro'o onne rapanak an'anhedi Yesus min wewerre noro hi me'e ono lere helem me'e. Ende Yesus ne'ehi de noro hi ra'alono leke minala wewerre a'alam onne.

³⁰ A'alam onne hi raikoro mei ne, Yesus nala roti napanak trimkasi Makromod Lalap nanumene a'una'ahe nala hi ra'an. ³¹ Ideweni ne hi makan mouwedi la rahiyennaledi Yesus me'e, maa mehe naplenedi wali'ur. ³² Enine ida ma ne'el ida na'ahenia, "Idedi eni koro Ai wakunu lolo kalla, Nin wanakunu ma na'amou na'aropo Horok Lap Lirna maika nedille ik akin penia ik akin nahuwa'an wake'e ho!"

³³ A'alam onne me'ede hir wali wali'ur laa Yerusalem. Rakanedi enne ne, hir laa pakromo noro Yesus Nin man lerno hi pakunohi idaweli ida man maha raikoro wuku roro Nin man lerno hi namehin enihe. ³⁴ Man lerno hi onnenihe konohi mo'oni woro'o onne ra'aheni, "Eih! Kokkoo! Makromod moriyedi me'e! Ai nalhariyedi kemen Simon Petrus me'e." ³⁵ Kame'ede mo'oni woro'o onnenihe wakunu inhawa ma namwali lolo kalla laa Emaus, la hi'ihewi Yesus mahan a'un roti nanumene hi rahiyennale.

Yesus nalhari kemen Nin man lerno hi pakunohi enihe

(Mat. 28:16-20; Mrk. 16:14-18; Yoh. 20:19-23; HN. 1:6-8)

³⁶ Hir wakunkunu panaeku ma namwali onne makun ne, ramlilinnohi Yesus namriri aile hi leken kalarna me'e la na'aheni, "Moiliwi mahuwele ki mi!"

³⁷ Hi rahumarnedi la ramka'uk rehi ono hir pene'ek hir do'onedi maki hamarne me'e. ³⁸ Enime'ede Yesus ne'el hi, "Hi'ihopenia mamka'uk la mi akim ka namkene Maya'ue? ³⁹ Po'onala Ya'u liman ein, leke mauroin e'eni Maya'u. Ken rouwalle I kem'u ono maki hamarne na'alehe ihin kemen naise i kem'u mim dodo'on eni."

⁴⁰ Wakunuwedi onneni ne, An kukul liman ein ma namno'ono'o hir po'on. ⁴¹ Hi akin nahuwa'an wake'e, maa mehe kakaiyedi makun ono akinhe ka naili'il wawa'an makun. Enine Yesus na'ukani hi na'ahenia, "Minim hanana'an aile mai eni, ee ka?" ⁴² Enime'ede hi rala i'in he'ih'e'ik sidalida kani Ai na'an. ⁴³ Ai nalle na'an lolo hi kalarna.

⁴⁴ Na'an horu, Ai ne'el hi na'ahenia, "Nonolu lere Yo oro mi minwuku makun Ya'u konohiyedi mi nahenia ha wo'ira ma na'ono Ya'u kemen man horokedi aile Musa noro nabi-nabi rira horok noro horok Mazmur onne kan sala, maa namlolo kokkoo namwali."

⁴⁵ Horu ne, An hariyedi hi honorok akin leke rauroin Horok Lap Lirna La'an.

⁴⁶ Ai ne'el hi na'ahenia, "Horhorok aile ma na'ahenia, 'Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi eni lo'o lernala apinpinha wo'operperi mene maki, maa rakan lere wokelu nine, An mori wali'ur. ⁴⁷ Enla Rai onne Nin man lerno hi rodi Nin molollo loikaru Ai Lirna Wawa'an la wakuku ri mormori nano Yerusalem rakan idewe noho wawan na'akeme leke hir herredi rir morimori ma ka namlolo eni, wali derne rakani Makromod Lalap la lernala ampun hirira dohohala.' ⁴⁸ Mi penia mamwali man kuku maka ha wo'ira na'akeme eni. ⁴⁹ Enla ka nalo'ol Ya'u aku Makromod Lalap Nin Roh man Ya Am'u nouwedi nala ki mi. Ende mamkene lolo koteni hehen nanumene mim lernala Nin molollo onneni."

Yesus nakinikan laa a'am raram
(Mrk. 16:19-20; HN. 1:9-11)

⁵⁰ Onne horu, Yesus noro hi laa kote paharne laa onnida na'uranrani leke Betania. Hir lae ne, An kikan liman leke namre'e namharu hi. ⁵¹ Maha namre'e namharu hi makun, Ai nakinikan laa a'am raram me'e, de hir memehedi lolo onne me'e. ⁵² Enine hir rawa la ra'uli rasa'a Ai me'e. Horu ne, hir wali laa Yerusalem rodi aki ma nahuwa'an wake'e. ⁵³ Akilere hir lawuku lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape ra'uli rasa'a Ai mamani.

Yohanis

Horok Lirna La'an

Ri man hi'i horok eniyeni rapolu 'Ai man Yesus naramyak', ee 'Yesus Nin man lerno-
nohi man Ai naramyak' (21:20-24; 13:23; 19:26; 20:2; 21:2-7). Menmelollo ri Kris-
ten rir ri leleher nano nonolu eni me'enile
Yohanis.

Yohanis na'aheni nin panaeku hi'i horok
eni heheni: Lere onne Yesus nodi Makro-
mod Lalap Nina ke'eke'el an'anha hi'i
tanada man ri kan dodo'onnale makun
nammori lolo man lerno-
nohi pakunohi enihe
kalarna, maa tanada onnenihe kar horok
mai eni. Enimaa ri man hi'i horok eniyeni,
horok tanada eniyenihe leke mi akim
naili'il Yesus, leke mi mauroin nahenia
Makromod Lalap kikanedi Ai namwali Rai
laa ewi-ewi, leke mi mauroin Ai onne
Makromod Lalap Anan haenhi. Enla mi
na'akeme ma akin naili'il Ai eni, mim ler-
nala or'ori dardari man kan horu (20:30-
31).

Lolo panakan 1 rakan 12 ik les tanada
man lewlewen wo'ikku man Yesus hi'ie.
Tanada eniyeni kukul nahenia namlolo
kokkoo Yesus namwali Makromod Lalap
Anan.

Lolo horok eni Yesus rapolu Makromod
Lalap Anan rew'ira (1:34; 1:49; 3:16-18;
5:23-25; 11:4; 11:27; 20:31).

Lolo horok eni Yesus hari panaeku nam-
mori ma na'ono Ai kemen nodi wanakunu
lirna, 'Ya amwali...'

"Ya amwali hanana'an ma nala or'ori
dardari!" (6:35)

"Ya amwali ropropo noho eni
wawan!" (8:12)

"Ya'u penia amwali pipi ro'o nina
nike." (10:7, 9)

"Ya'u eni man huri wawa'an." (10:11,
14)

"Ya amwali or'ori dardari onno!"
(11:25)

"Yau eni penia amwali kalla." (14:6)

"Yau eni anggur ono ma namlole."
(15:1)

Lolo horok eni Yesus na'ahenia, "Loi
honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma
na'ono eniyeni: lere kar mori Abraham
makun, Ya'u aiyedi me'e!" (8:58) Eniyeni
kukunohi nahenia Ai namwali Makromod

Lalap Anan man aile mamani nano lere
dedesne wake'e rakan laa ewi-ewi.

Horok Ihin

1. Man hi'i horok eni hi'i wanakunu
dedesne (1:1-18).
2. Yesus hi'i tanada man ma'aruru
wake'e la Ainin wanakuku nodi
kunukunohi nahenia Ai penia
namwali Makromod Lalap Ananne
(1:19-12:50).
  - a. Yesus Nin honowok dedesne lolo
noho wawan (1:19-4:54).
  - b. Yesus Nin hini'i wenewhe lolo kota
Yerusalem Alam Renren Warwarna
(pnk. 5).
  - c. Yesus Nin hini'i wenewhe lolo noho
Galilea Lere Alam Lalap Paska (pnk.
6).
  - d. Yesus Nin hini'i wenewhe lolo
noho Yudea nin Lere Alam Lalap
Heuheu Man Ra'an Romunle Raram
(7:1-10:21).
  - e. Yesus Nin hini'i wenewhe naurani
Lere Alam Lalap Paska (pnk. 11-12).
3. Nauraniyedi nin makmaki me'e, Yesus
loikaru Nin wanakuku la nounaku
man horu (pnk. 13-17).
4. Rin kele Yesus resne, la An mori
wali'ur (18:1-20:29).
5. Man hi'i horok eni kukunohi horok
eni nin panaeku (20:30-31).
6. Yesus nalhari kemen Nin man lerno-
nohi pakunohi wo'ikku (pnk. 21).

Yesus Kristus namwali Lirna Wawan noro ropropo noho wawan

¹ Nonolu wake'e noho eni ka rakuku
rawau makun, Ai ma namwali Lirna
Wawan aiyedi me'e, la Ai noro Makromod
Lalap aile wewerre, la Ai onne Makromod
Lalap haenhi. ² Nano nonolu wake'e onne
Ai noro Makromod Lalap aile wewerre.
³ Ai nakuku nawau noho noro ne'en raram
na'akeme, la hi'i ha wo'ira na'akeme. ⁴ Ai
onne or'ori dardari onno, la or'ori dardari
onne namwali ropropo ma na'aropo ri
mormori akin penia rauroin Makromod
Lalap Nin ropropo. ⁵ Ropropo onne
ropedi lolo metmetek, la metmetek ka nodi
molollo ropropo onne me'e.

⁶⁻⁷ Enine Makromod Lalap hopon ri
ida ma naran Yohanis mai noho wawan
namwali ma na'amou na'aropo wanakunu
ma na'ono ropropo onne, leke ri na'akeme

man derne ainina wanakunu onne akinhe naili'il ropropo onne.

⁸ Yohanis ka namwali ropropo onne, maa an mai leke nala wanakunu ma na'ono ropropo onne. ⁹ Ropropo ma namlolo wake'e onne kopur mai noho wawan, la ropedi lolo ri mormori na'akeme me'e.

¹⁰ Ai ma nakuku nawa'u noho wawan eniyeni aiyedi mai noho wawan me'e, maa manin noho wawan eni ka rauroin Ai. ¹¹ An maiyedi Nina noho mememen, maa Nina ri mormori wali ka rauroin Ai, la kar kokale, ¹² maa inhoi-inhoi man kokale, la akin naili'il Ai Naran, hir lernala molollo ramwali Makromod Lalap ananhe de lernala mormori worworu. ¹³ Rin lernala mormori ma nadedem nano noho wawan nin panaeku, ee ri mormori rir suk raram nodi aimehi, maa mormori worworu onne lernala nano Makromod Lalap ono Ai penia man hi'i hi ramwali Ai ananhe.

¹⁴ Lirna Wawan onne namwali ri mormori naise maika, de Ai kemen naise ik kemen haenhi, la An mai nano a'am raram minle ik leken kalarna. Ik do'onedi Nina ke'eke'el an'anha man ma'aruru wake'e man An kokala ono namwali Anan Kuru Mehe Lai Mehe, la An mai nano Aman, Makromod Lalap. Nano Ai penia ik do'on kauroin inhawe ma namlolo kokkoo lolo Makromod Lalap leken kalarna, la ik do'on kauroin Nin rere'e harharu man penpenu kemkeme maika.

¹⁵ Lere Yohanis mai wakunu ha ma na'ono Yesus, ai na'aheni, "Nonolu eni ya'u wakunu nahenia ri ida mai. Ai onne na'ono narehi maya'u, la Ai onne maiyedi me'e. Yo oluwedi Ai mai, maa Ai penia ma na'ono narehi maya'u, ono kar mori ya'u makun Ai onne aiyedi me'e." ¹⁶ Ai onne Nin rere'e harharu lap narehi, la Ai nodi rere'e harharu onne nala panaeku nammori leke namre'e namharu maika mamani. ¹⁷ Lere nonolu Makromod Lalap namre'e namharu maika ono nala Nin keneri hono'ok lolo Musa, maa lere eniyeni Ai nala Nin rere'e haharu ma narehi ma nalewen maika lolo Yesus Kristus, la hi'i ika kauroin mouropo panaeku ma namlolo kokkoo.

¹⁸ Ri mahaku kan do'onala Makromod Lalap makun, kokoko Anan Kuru Mehe Lai

Mehe. Ai onne Makromod Lalap, la An min wewerre noro Aman lolo a'am raram. Ai penia man loikaru Makromod Lalap Nina honorok panaeku maika, leke ik kauroin Makromod Lalap haenhi.

Yohanis man ulutada ri mehen wakunu kemen

(Mat. 3:1-12; Mrk. 1:1-8; Luk. 3:1-18)

¹⁹ Ler ida ri Yahudi rir man panulu man minle Yerusalem enihe hopon imam-imam roro ri Lewi laa ra'ukani Yohanis na'ahenia, "O eni inhoi?" *

²⁰ Yohanis kan suwarala nin panaeku maa walha hi mouropo nahenia, "Ka amwali Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai." *

²¹ Enime'ede hi ra'ukani wali'ur, "O eni inhoi? O eni Elia?"

Yohanis walhe na'ahenia, "Ka!"

Hi ra'ukani wali'ur, "O eni mamwali nabi man Makromod Lalap nonou lolo Musa nonolu eni?"

Maa Yohanis walhe na'ahenia, "Ka haenhi." *

²² "Enine konohi yai o eni inhoi, lekpananne am wali wali'ur laa konohi ri man hopon mayai mai ma'ukani o eni. Papa wakunu inhawa ma na'ono o kemene?"

²³ Yohanis nodi nabi Yesaya lirna nonolu eni walha na'ahenia, "Ya'u eni amwali ri man wakaukau lolo noho mamun ma napro'uk ma na'aheni,

'Ma'ahari kalla, la ma'anehe leke Makromod lole.' " *

²⁴ Kame'ede ri Parisi rir hohopon onnenihe ra'ukani wali'ur ra'ahenia, ²⁵ "Pape lo'o ka mamwali Kristus, ka mamwali Elia, la ka mamwali nabi haenhi, emene alhi'ihepe Papa nodi oir ulutada rie?"

²⁶ Enime'ede Yohanis walhale, "Ya'u eni ulutada ri odi oir mehe, maa lolo mi leken kalarna ri ida aile mi ka mauroin makun.

²⁷ Ya'u mai noluwedi Ai, maa Ai narehi nalewen maya'u penia Nina pakpak ei me'ene kan wa'an yo ohu."

²⁸ Ha eniyeni na'akeme namwali lolo leke Betania, man aile lolo oir wauwau Yordan wali kimur.

* **1:19** Ri Lewi onne nadedem ilitolle lolo Makromod Lapa Nin Romleu Lap. * **1:20** Mzm. 2:2 * **1:21** Ul. 18:15, 18, Mal. 4:5 * **1:23** Yes. 40:3

Yesus namwali Makromod Lalap Nin pipdumana ma na'ohu nahala ri mormori rira dohohale

²⁹ Rakan oreki, Yohanis po'onale Yesus mai me'e, la na'aheni, "Po'onale! Makromod Lalap Nina Pipdumana ma na'ohu nahala ri mormori rira dohohaleni mai me'e!" ³⁰ Nonolu ya aheni, 'Ya'u mai nolu ri ida ma narehi nalewen maya'u. Ai man ya'u wekel lere onne me'eni me'e. An kulu narehi ya'u ono kar mori ya'u makun Ai aiyedi me'e.' ³¹ Nonolu ka auroin inhoi man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi, maa ya'u mai odi oir ulutada ri leke ri Israel enihe rauroin Rai onne inhoi."

³²⁻³³ Yohanis kukunohi wali'ur na'ahenia, "Nonolu ka auroin Yesus namwali Rai onne makun, maa Makromod Lalap man hopon yo odi oir ulutada ri konohi ya'u heheni, 'Lo'o om do'on Roh Kudus kopur nano a'am raram mai ri ida wawan, o mauroin nahenia Ai onne ma nodi Roh Kudus ulutada ri.' Enla rakan lerida ya'u do'on Makromod Lalap Nina Roh kopur naise manu merpati mai Yesus uluwakun wawan. ³⁴ Ende yo odi mak'u mehe do'on auroin ha onne na'akeme, penia ya amwali man kuku maka nahenia Yesus onne Makromod Lalap Ananne."

Ri man lernohi pakunohi Yesus dedesne

³⁵ Rakan oreki, Yohanis noro nina man lernohi pakunohi woro'o aile lolo onno onne wali'ur. ³⁶ Yohanis do'on Yesus lol-nohi hirira miminle onneni, ai na'aheni, "Po'onale! Ai onne penia Makromod Lalap Nin Pipdumana eni!"

³⁷ Woro'ohe dervedi Yohanis nin wanakunu ne, hir laa lernohi Yesus me'e. ³⁸ Yesus wali kili'ur do'on woro'ohe mahar lernohi, na'ukani na'ahenia, "Mi maham manoin inhawe?" Woro'ohe walha ra'ahenia, "Papa Meser min ewi?"

³⁹ Yesus walha hi na'ahenia, "Mai lernohi Ya'u leke mehem do'on Ainu'u miminloleni." Ende hir lernohi mamani laa Yesus Nin miminlole. Hi roro Yesus min lolo onne nano lere mamal rakan lere helem.

⁴⁰ Nano ri woro'o man lernohi Yesus onnenihe, ida naran Andreas, Simon Petrus mo'oni walla. Woro'ohe lernohi Yesus ono derne Yohanis nin wanakunu ma na'ono Ai. ⁴¹ Andreas noro Yesus wakunu horu ne, idewe lari lan konohi Simon na'ahenia,

"Pa'e, am pakromo noredi Mesias man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi. (Lolo wanakunu Ibrani 'Mesias' onne 'Kristus'.)" ⁴² Kame'ede ai norkaru walla Simon laa Yesus. Enine Yesus po'onala ai na'ahenia, "O naran Simon, la o ammu naran Yohanis! Maa nano lere eniyeni waki o naran Kepas napa'ahne, 'waku ma naruri!'" (Naran 'Kepas' onne namnenehe noro naran 'Petrus' haenhi.)

Yesus napolu Pilipus noro Nataniel lernohi Ai

⁴³ Rakan oreki wali'ur Yesus Nin panaeku wali laa Galilea, de lan naka'uk Pilipus na'ahenia, "Mam lernohi Ya'u!" ⁴⁴ (Pilipus onne manina Betsaida, la Andreas noro Petrus ramhara nano leke onne haenhi.) ⁴⁵ Enla Pilipus lan pakromo noro Nataniel la konohi na'ahenia, "Am pakromedi noro ri man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi me'e. Nonolu Musa kukunohiyedi panaeku ma na'ono Ai lolo nin horok me'e, la nabi-nabi namehin loikaruwedi panaeku ma na'ono Ai haenhi. Ai onne naran Yesus, Yusup anan ma nano Nazaret."

⁴⁶ Enimaa Nataniel walha na'ahenia, "Hi'ihewi ha man wa'an mai nano Nazaret?!"

Pilipus na'aheni, "Mam lernohi mayai, leke mehem do'on idewe!"

⁴⁷ Yesus do'odo'on Nataniel mai, Ai na'aheni, "Po'onala! Ri eniyeni ri Israel ma namlolo wake'e. Ai onne ka nauroin napoho!"

⁴⁸ Enine Nataniel na'ukani Yesus, "Pape, hi'ihewi Pape nauroiroin ainu'u morimorie?"

Yesus walha, "Eh, Pilipus kan ki napolu o makun, Ya'u do'onedi o lolo ara ono lehern me'e."

⁴⁹ Nataniel walha na'ahenia, "Papa Meser, O penia Makromod Anan ma namwali Rai Israel!"

⁵⁰ Yesus na'ahenia, "Hi'ihewi? Lo'o o akim naili'iledi me'e ono Ya'u konohi o na'aheni Ya'u do'onedi o lolo ara ono lehern me'e? Lere man mai om do'on panaeku namehin man wa'an narehi onne!" ⁵¹ Enla Yesus na'aheni wali'ur, "Horhorok Ainu'u nou ma na'ono eniyeni: Lere man mai mim do'on a'am nahinari la Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram mahar ha'a kopur Maya'u man mai

nano a'am raram namwali Ri Mormori Anan."

2

Rin hi'i yapi hohoo lolo Kana

¹ Rakan alam woro'o wali'ur, rin hi'i hohoo lolo leke Kana minle noho Galilea, la Yesus inna aile lolo yapi hohoo onne haenhi. ² Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe lernala larlariyala de laa haenhi. ³ Lere onne man korowuku ra'ukwuku enihe rir anggur horuwedi, de Yesus inna lan konohi Ai, "Rira anggur horuwedi me'e!"

⁴ Yesus na'ahenia, "Alhi'ihepe mame konohi Ya'ue? Kan rakan Ainu'u ors Ya alhari I kem'u heri do'on makun."

⁵ Enimaa Yesus inna ne'el man howok lolo onnenihe, "Hi'i lernohi inhawe man Ai na'aheni ki mi eni."

⁶ Lolo onne hi ra'akenedi uhi woneme leke rala oir loile de nair rawana liman lernohi Yahudi nin agame. Uhi ida raramne potol rahu rehi. ⁷ Kame'ede Yesus ne'el man howok enihe na'ahenia, "Mala oir loile uhi woneme enihe." Ende hi rala oir loile uhi woneme onne penu mouwedi. ⁸ Horu ne, Yesus hopon man howok enihe, "Mala oir tarana modi laa malle man panulu lolo hohoo eni kenala." Kame'ede hi rodi oir onne tarana laa me'e. ⁹ Ai nomun oir ma namwaliyedi anggur onne, maa ka nauroin anggur onne nano ewi, ono man howok ma nala oir halle uhi onnenihe mehe rauroin. Kame'ede man panulu lolo hohoo onne laa na'uraniyedi mo'oni man ho onne, ¹⁰ na'aheni, "Nadedem yapi heheni ne, ri nala anggur wawa'an rala peina'a romun nolu leke rira suk horuwedi mene rala ma nadedem, maa i wal'u lapan ors eni mene mala anggur man wa'an wake'e!"

¹¹ Tanada man ri kan dodo'onнала makun eni, namwali dedesne Yesus hi'i minle leke Kana lolo Galilea. Lolo tanada eniyeni, An kukul Nin ke'eke'el an'anha ma narehi ma nalewen, penia Nina man lernohi pakunohi enihe akin naili'il Ai.

¹² Horu ne, Yesus noro Nin inne, mo'oniwalinhe, noro Nin man lernohi

pakunohi enihe wali laa Kapernaum. Hir min lolo onne alam woro'o wokelu.

Yesus nohiye'er rarari ma na'olu hahaa lolo Romleu Lape raram

(Mat. 21:12-13; Mrk. 11:15-17; Luk. 19:45-46)

¹³ Yahudi rira Lere Alam Lalap Paska na'uraniyedi me'e de Yesus nala'a laa Yerusalem. ¹⁴ Rakanedi Makromod Lalap Nin Romleu Lape nina nikoin ne, An po'on ri nammori maha ra'olu pipduma, sapi, manu merpati, la heruwali raikoro raherre kupan lolo mei-mei man minle nikoin eni.* ¹⁵ Yesus hi'i kali namwali losno nanumene nodi laa nohiye'er rarari ri onne noro rir pipi noro sapi haenhi, la Ai nawaliyedi mei-mei rodi raherre kupan onnenihe de rira kupan wahair re'er rarari horu. ¹⁶ Ai ne'el ma na'olu manu merpati onnenihe na'ahenia, "Ra'uk minim hahaa mamharedi lolo eni here! Yono modi Ya Am'u Nina Romleu hi'i pasar!"

¹⁷ Kame'ede man lernohi pakunohi Yesus enihe horokala Horok Lap Lirna ma na'ahenia, "Ya'u raram nodi rehi ri mormori nodi Onum Romleu Lalap hi'i lir napanak mamani! Enla onneni Ainu'u suk wake'e penia nakoko Ya akin woir la lo'o Ya'u maki!" *

¹⁸ Yahudi rir man panulu enihe ra'ahan Yesus de ra'aheni, "O modi inhawa molollo hi'i ha eniyeni!? Kene Om hi'iyala tanada ri kar dodo'onnale ida leke ai mauroin nahenia Numa molollo aile hi'i ha ma naise eniyenihe!"

¹⁹ Kame'ede Yesus walhe, "Ya'u hi'i tanada eniyeni. Maye'eredi Makromod Lalap Nina Romleu eniyeni, la alam wokelu raramne Ya aririe wali'ur."

²⁰ Enine hi ra'ahenia, "Ik upud a'adhe howok Makromod Nina Romleu Lapeni anna weli'akka woneme raramne mene horu! Hi'ihewi Om ma'ariri wali'ur alam wokelu raram mehe?"

²¹ Enimaa hi ka rauroin nahenia Yesus kan wekel Romleu Lap hir dodo'on onne, maa An wekel Ai kemen. ²² Ende Yesus mori wali'uredi nano Nin makmaki eni, mene Nina man lernohi pakunohi enihe

* **2:14** Musa Nin keneri hono'ok hopon ri Yahudi lernohi Lere Alam Lalap Paska onne la hopon hi hoikani ha mormori lere onne haenhi. Onne penia ri ra'olu ha mormori la herre ri nin kupan man mai nano noho namehin man ko'u (Ul. 16:1-8). * **2:17** Mzm. 69:8

horoknala Ai Lirn eniyeni, de nano lere onne hi rauroin kokkoo la akin naili'il inhawe man aile Horok Lape raram noro Yesus Nin wanakunu eniyeni.

Yesus nauroidedi ri mormori rir honorok akin

²³ Lere onne Yesus aile Yerusalem makun leke lernohi Lere Alam Lalap Paska, la ri nammori akin naili'il Ai ono do'odo'on An hi'i tanada ri kan dodo'onjala makun. ²⁴ Enimaa Ai me'ene akin ka naili'il hi ono nauroidoin rira honorok panaeku. ²⁵ Ai ka napanak rin konohi hi honorok akin, ono Ai mehe ma nauroidin wake'e inhawe man aile ri mormori honorok akin.

3

Yesus pakromo noro Nikodemus

¹ Ri ida aile naran Nikodemus. Ai onne ri Parisi la ai namwali man panulu ida nano agame Yahudi rir muku man ho'ok kail. ² Ai nodi a'alam ida mai Yesus na'ahenia, "Pap Meser, ai mauroiroin nahenia Papa namwali Meser man mai nano Makromod Lalap, ono Pape hih'i tanada ri kan dodo'onjala makun ma nodi kunukunohi nahenia Makromod Lalap mehe norle'ule'u norwalwali O."

³ Yesus walhe, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Lo'o ri ida aile, maa kar mori ai wali'ur, ai onne ka namwali Makromod Lalap Nin ri, ono Makromod Lalap ka nodi molollo ai."

⁴ Nikodemus walha Yesus, "Papa Meser Nina panaeku hi'i hehewi? Hi'ihewi ri na'ileheredi me'e wali wali'ur laa inna konoin leke mori wali'ur?"

⁵ Yesus walhe wali'ur, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi kar mori rodi oir* noro Roh Kudus, ai onne ka namwali Makromod Lalap Nin ri, de kan laa onno man Ai nodi molollo raram. ⁶ Lolo noho eniyeni ik kemen iknik ine mori, maa iknik morimori worworu eniyeni mai nano Makromod Lalap Nina Roh. ⁷ Ende yono mi mahumarna Ainu'u wanakunu ma na'ahenia, lo'o kar mori wali'ure mi, ka mamwali

Makromod Lalap Nin ri! ⁸ Wa'an rehi ik kaho'ok ha eniyeni noro anna huhuu. Ik ka kauroidin anna man huhuu onne mai nano ewi la huu laa ewi, maa ik derne la rase de kauroidin nahenia anna aile. Onne naise ri man mori wali'ure di nano Makromod Nin Roh. Ik ka kauroidin hi'ihewi Nin Roh nala morimori worworu onne, maa ik do'on Ainin honowok lolo ri man lernaledi morimori worworu onne."

⁹ Nikodemus na'ukani ho'o me'e, "Hi'ihewi Pape Nina panaeku eni namwali?"

¹⁰ Yesus na'aheni, "O eni mamwali meser Israel enihe! Emene alhi'ihewe o ka mauroiroin Ainu'u wanakunu enie? ¹¹ Horhorok Ainu'u panaeku eniyeni: Am wakunu inhawe man Ai mauroiroin la Am konohi mi inhawa man Am do'odo'on, maa mi kam kokala Ainima wanakunu eniyeni.

¹² Mi akim ka naili'il Ainu'u wanakunu ma na'ono inhawe ma namwali lolo noho eniyeni, de hi'ihewi mi akim naili'il Ainu'u wanakunu ma na'ono inhawe ma namwali lolo a'am raram ho'o? ¹³ Ri mahaku kan ha'a laa a'am raram, naukara Ya'u man mai nano a'am raram. Ya'u mehe auroin inhawe ma namwali lolo a'am raram ono Ya amwali Ri Mormori Anan.

¹⁴ Nonolu lere Musa minle noho mamun ma napro'uk onne, ai nala nee man rodi pere hi'ie wair lolo au meriri nanumene kikan laa wawan. Ende inhoi wanna uluwakun po'on nee onneni, ai onne kan maki, kade nee man aile lolo onne ni'ie.

* Naise onne haenhi, nonolu Makromod Lalap konohiyedi nahenia lere man mai rin kikan Ya'u, Ri Mormori Anan, laa wawan, † ¹⁵ leke inhoi man akin naili'il Maya'u man Makromod Lalap kikanedi, ai onne lernala morimori man ma'aruru la ma kan horu eni.

¹⁶ Makromod Lalap hi'i heheni ono naramyaka rehi ri mormori noho wawan penia Ai nala Anan Kuru Mehe Lai Mehe leke inhoi akin naili'il Ai yono maki ko'u Makromod Lalap, maa lernala or'ori dardari ma kan horu. ¹⁷ Makromod Lalap kan hopon Anan mai nala hunukum noho wawan eni, maa An hopon mai leke huri

* 3:5 Ri ma nauroidin wanakunu Yunani nammori ra'aheni 'mori rodi oir' wekel ulutada ri, la heruwali ra'aheni 'mori rodi oir' wekel morimori ma nadedem. * 3:14 Bil. 21:9 † 3:14 Panaeku 'kikan Ya'u, Ri Mormori Anan laa wawan' wekel lere Yesus maki lolo au kekiyowok, noro idewe lere An mori wali'ur ha'a laa A'am raram.

we'er ri mormori nano dohohala nin molollo. ¹⁸ Inhoi akin naili'il Makromod Lalap Anan, ai kan lernala hunukum. Enimaa inhoi akin ka naili'il Ai, an lernaledi hunukum makimaki, ono akin ka naili'il Makromod Lalap Anan Kuru Mehe Lai Mehe! ¹⁹ Makromod Lalap ho'ok kail ri mormori heheni, ono Ai Anan nodi ropropo maiyedi noho wawan me'e, maa ri mormori suk rehi noho momohone nano roprope ono hir hi'i ha man ailanna mamani. ²⁰ Ri na'akeme man hi'i ha man ailanna, kar suk ropropo. Hi ramhene ra'urani ropropo onne, kalo'o ropropo onne nalhari rir hini'i man ailanne. ²¹ Enimaa inhoi man raram nodi hi'i ha ma namlolo, hi akin namrana mai ra'urani ropropo onne leke rin do'on rira hini'i wenewhe rauroin mouropo nahenia inhawe man hir hi'i onne lernohi Makromod Lalap Nin honorok panaeku."

Yesus nodi molollo narehi Yohanis

²² Onne horu, Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe ramhara rala'a laa noho Yudea minala enne tarana, la rodi oir ulutada ri lolo noho onne. ²³ Lere onne Yohanis mahan ulutada ri lolo leke Ainon, ono lolo onne oir nammori aile, la akilere ri nammori mai leke ulutade. Leke Ainon onne na'uranrani leke Salim. ²⁴ Lere onne ka rala Yohanis laa bui raram makun.

²⁵ Enla lerida Yohanis nin man lernohi enihe roro ri Yahudi ida rasesi panaeku ma na'ono hi'ihewi rodi oir ra'amou ra'adewe kemen lolo agame nina holoor halauk. ²⁶ Enla nin man lernohi enihe mai re'el Yohanis ra'aheni, "Papa meser, horokala lere nonolu papa kukul ri ida mayai lere minle oir Yordan wali? Po'onala! Lere eni Ai mahan ulutada ri nammori de kar mai pape me'e!"

²⁷ Enine Yohanis walha na'ahenia, "Lo'o ik ri mormori kak lernala ruri pe'el nano Makromod Lalap, ik ka kauroin hi'i haidahaida. Na'akeme man ik lernala, onne mai nano a'am raram. ²⁸ Mi mehem dervedi nano nonolu ya'u kukunohi mouropo nahenia ya'u eni ka amwali Kristus, maa Makromod Lalap hopon ya'u mai nolu hari kalla Ai.

²⁹ Ya ala wanakunu naho'ok nano hoo. Lo'o mo'oni ida ho, ai onne ma na'ono, la maeke man ho namwali ai hono mehe, maa nin orwali akin nahuwa'an

paku mo'oni man ho la raram nodi wake'e derne man ho onne lirna. Ors eni ya akin nahuwa'an, ono ya aise man ho nin orwali, la Yesus naise man ho. Ya akin nahuwa'an wake'e ono ya'u dervedi Ai lirna, la ri nammori lernohi Ai. ³⁰ Ai penia ma na'ono wake'e, de wa'an rehi Ai eren lalap la ya'u eren tatana.

³¹ Ai onne mai nano a'am raram, de An kulu lapa narehi na'akeme. Ri man minle noho wawan mai nano noho eniyeni, de hi ramwali ri mormori ma nadedem la hir wakunu noho wawan nin panaeku mehe. Enimaa Ai man mai nano a'am raram onne narehi nalewen na'akeme. ³² An wakunu inhawe man An do'on la derne, maa ri mormori noho wawan eni ramhene rakani Ainina wanakunu. ³³ Enimaa inhoi kokala Ainin wanakunu, onne nodi kunukunohi nahenia ai nauroidi mouropo Makromod Lalap Nin wanakunu na'akeme namlolo kokkoo. ³⁴ Onne namlolo ono Makromod Lalap hopon An mai leke wakunu nodi Lirna. Ai naledi Nina Roh nodi na'enuwedi Yesus akin me'e. ³⁵ Ik Amad, Makromod Lalap, naramyaka Anan Yesus, la naledi molollo penia ha wo'ira na'akeme lolo yawa Ai me'e. ³⁶ Inhoi man akin naili'il Makromod Lalap Anan onneni, ai onne penia man lernala or'ori dardari ma kan horu. Inhoi kan derne nakani Makromod Lalap Anan onneni, kan lernala or'ori dardari onne, la na'akene kokala Makromod Lalap Nina hunukum ma kan horu laa ewi-ewi."

4

Yesus wakunu noro maeke Samaria

¹ Ka nalo'olo ri Parisi enihe dervedi nahenia ri nammori lernohiyedi Yesus, la rapanak An ulutada hi, penia ri man lernohi Yesus nammori rehi nano man lernohi Yohanis me'e. ² Yesus me'ene kan ulutade, maa Nina man lernohi pakunohi enihe penia man ulutade. ³ Ende rakan lere Ai nauroidi ri Parisi derne ri nammori lernohiyedi me'e, Ai namharedi nano noho Yudea wali wali'ur laa Galilea, ⁴ maa An lolo kalla man lolo noho Samaria.

⁵ Yesus rakan leke ida naran Sikhar, la leke eni kan ko'u nano lari ipida man nonolu Yakup nale anan Yusup. ⁶ Lolo lari ip onne Yakup nin oir makan ida aile, de Yesus naikoro warnala lolo oir makan

onne. An mahedi ono nala'a ko'u, la lere uluwedi me'e.

⁷ Kan mahe ne, maeke Samaria ida mai nahur oir me'e. Yesus ne'el ai na'ahenia, "Mame, malala oir ida Yo omunale ke'e."

⁸ Nina man lernohe pakunohi enihe laedi kote leke weli hanana'an me'e.

⁹ Maeke Samaria onne ne'el Yesus, "Alhi'ihepe Papa manina Yahudi napanak oir maya'u manina Samaria?" Maeke onne wakunu heheni ono manina Yahudi ramhene rawaur noro manin Samaria.

¹⁰ Yesus walhale, "Lo'o mauroinedi Makromod Lalap Nina rere'e haharu, la mauroin Maya'u eni inhoi, o mapanak Ya ala oir momun, la namlolo kokkoo Ya ala oir ma nala or'ori dardari ki o."

¹¹ Enla maeke onne ne'el Ai na'ahenia, "Pape, oir makan eni rorom, la Papa Nin kipkali kaale, de hi'ihewi leke mahur oir ma nala or'ori dardarie?" ¹² Ai upme Yakup nala oir makan eni mayai man min lolo eniyenihe, la ai noro ananhe me'ene romun nano oir makan eni na'uwali rir ha mormori na'akeme haenhi! Alhi'ihepe Papa nauroin nahenia Papa kulu narehi nano ai upmu Yakup? Lo'o ri kaale ma nala oir man wa'an narehi man Yakup nala mayai!"

¹³ Kame'ede Yesus na'aheni wali'ur, "Inhoi nomun oir eni ka nalo'olo marou wali'ur, ¹⁴ maa inhoi nomun oir Ya a'ala, ai eni kan marou me'e, ono oir onne namwali oir makan ida ai raram de wau mamani, namwali morimori man ma'aruru ma kan horu."

¹⁵ Maeke onne ne'el Yesus, "Pape, mala oir onne yo omun leke yono ya'u marou me'e, de yono mai ahur oir eni mamani."

¹⁶ Yesus na'ahenia, "Lam polu num mo'onleher moro mai Ya'u nanu."

¹⁷ Maeke onne walha na'ahenia, "I ho'u kaale." Yesus na'ahenia, "Onne namlolo, ¹⁸ ono om hoedi rewlama me'e, la ors eni om minwuku noro mo'oni ma ka namwali o houn haenhi! Onum wanakunu onne namlolo kokkoo!"

¹⁹ Maeke onne na'aheni wali'ur, "Eni nanumene ya auroin Papeni nabi ida!"

²⁰ Mayai manina Samaria ai upme hoikaniyedi Makromod Lalap lolo wo'or eni me'e, maa Papa Nina ri Yahudi ramhene, la ra'aheni wa'an rehi hoikani Makromod Lalap lolo Yerusalem mehe."

²¹ Yesus na'aheni, "Mame, Ya'u konohi o kokkoo, lere man mai lo'o ri hoikani ik Amad Makromod Lalap, hi kar mai wo'or eni noro Yerusalem haenhi. ²² Mi ri Samaria eni hoikani inhawa ma ka mauroin wawa'an makun, maa mayai Yahudi hoikani inhawa man ai mauroin wawa'anedi me'e, ono Makromod Lalap nalhariyedi Nin panaeku mayai la An nouwedi me'e nahenia Ri ida mai nano ri Yahudi man huri we'er hi nano dohohala nin molollo. ²³ Enimaa lere man mai Makromod Lalap Nin ri kan hoikani naise nonolu, maa hir hoikani la ra'uli rasa'a Ai rodi kalla ma namlolo, ono Roh Kudus nodi molollo hi penia hi raurain ha ma namlolo wake'e, de hi onne rahuwa'an Makromod Lalap akin. Enla namlolo kokkoo lere onne rakanedi me'e. ²⁴ Makromod Lalap onne Roh, de inhoi raram nodi lolo kalla ma namlolo hoikani la ra'uli rasa'e, ai onne nodi Ainin Roh Nin molollo penia lernohe inhawa ma namlolo wake'e."

²⁵ Horu ne, maeke Samaria onne ne'el Yesus na'ahenia, "Ya auroinedi me'e nahenia ler ida Ri man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi (man rin wekwekel Kristus) onne lo'o mai. Na'amoli An mai mene kukunohi ha wo'ira na'akeme mayai."

²⁶ Yesus ne'el maeke onne, "Ya'u, ma noro o wakunu eni, penia Kristus onne!"

²⁷ Yesus wakunkunu noro maeke onne makun, Nina man lernohe pakunohi enihe wali mai. Hir do'on Yesus mahan wakunu noro maeke Samaria onne de hehel, maa hi ri mahaku ka na'ukani maeke onne na'ahenia, 'O mapanak inhawe?' la ka ra'ukani Yesus na'ahenia, 'Alhi'ihepe moro maeke onne wakunu?'

²⁸ Kame'ede maeke onne nala nina oir onno loiyedi lolo onne nala'a leke raram lan kukunohi inhawe man Yesus wakukunu noro ai lolo oir makan onne. ²⁹ Ai ne'el leke raram na'ahenia, "Heih! Mai ik lak po'on ri ma nauroiroin ainu'u hini'i wewewhe na'akeme. Ai onne lo'o man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai harome!" ³⁰ Leke raram dernedi ne, lari laa leke paharne leke pakromo noro Yesus me'e.

³¹ Heri onnenihe kar rakan makun ne, Yesus Nin man lernohe pakunohi enihe ra'akenedi hanana'an me'e leke roro

Yesus ra'ak. Hir lariyala, "Papa Meser, hanana'an namkenedi me'ede, mai ka'ak here."

³² Enimaa Yesus ne'el hi na'ahenia, "Ainu'u hanana'an aile, maa mi ka mauroin hanana'an onne inhawe."

³³ Kame'ede ida ma na'ukani ida, "Lo'o ri nodi hanana'an mai nala Ai harome?"

³⁴ Yesus na'aheni, "Ya'u raram nodi lerno hi Makromod Lalap man hopon Ya'u eni, la Ainu'u panaeku hi'i na'ahoruwedi honowok man Makromod Lalap nanala Maya'u. Panaeku woro'o onnenihe namwali Ainu'u hanana'an man hi'i Ya akin nahuwa'an naise ri ma namlara ma na'ak pehuredi me'e."

³⁵ Nadedem mi ma'aheni, 'Lo'o wollo wo'akka ikar rakan kirna nina na'ili nadai me'e,' maa Ya apanak mim po'onala kirna ma na'ihiyedi lolo eniyeni me'e, leke rin mai ra'ili radai ihin ennen!*" ³⁶ Lere eniyeni ri ma na'ili nadai lernala nin naiwe'el, la ihin ennen man an loiwuku onne kan horu laa ewi-ewi. Onne namwali leke man pekir ariyono noro ma na'ili nadai woro'ohe akin nahuwa'an wewerre ono hir loiwukuwedi ihin ennen nammori, la ihin ennen onne wekel ri man lernala or'ori dardari ma kan horu. ³⁷ Wanakunu eniyeni namlolo kokkoo, 'Ida pekir ariyono, la namehin na'ili nadai.' ³⁸ Ya'u hopon mi ma'ili madai kirne man mi kam howok makun. Ri namehin mai nolu pekir ariyono, mene mim mai ma'ili madai ihin ennen nano rir honowok lolo kirna onne. Ri namehin mai nolu loikaru Makromod Lalap Lirna, maa mim mai wakunu noro hi mene hi akin naili'il Maya'u."

³⁹ Lolo kota Samaria, ri nammori akin naili'il Yesus ono dernedi maeke idedi onne nin wanakunu ma na'ahenia, "Yesus nauroidin ainu'u hini'i wewerre na'akeme." ⁴⁰ Ende ri Samaria enihe mai pakromo noro Yesus la rapanak Ai norhe minala lolo onne alam ida woro'o.

Enpenia Yesus minle rir leke lere ida woro'o mene nala'a, la ⁴¹ nano Ainina wanakuku onne, ri eren namomori akin naili'il Ai. ⁴² Hi re'el maeke onne na'ahenia, "Dedesne ik akin naili'il ono ik dernedi num wanakunu, maa ors eni ik akin eren naili'il Ai, ono ai mehem derne Ai la mauroinedi nahenia Ai penia

namwali Rai man mai noho wawan leke huri we'er ri nano rir dohohala nin molollo!"

Yesus wali laa Galilea

⁴³ Rakan alam woro'edi Yesus wali wali'ur laa Nin noho Galilea. ⁴⁴ Yesus mehen na'ahenyedi, 'Nadedem ri ma namwali nabi, lolo nin nohorai mememen, ri kan horhawe.' ⁴⁵ Lere An rakan Galilea ri man min lolo onnenihe akin nahuwa'an kokala Ai. Hir pene'ek lo'o do'on An hi'i tanada man ri kan dodo'onala makun, ono oirawi inworo'ohe hi ri nammori min wewerre Yerusalem Lere Alam Paska onne de do'odo'on mouwedi Ainina hini'i wewerre na'akeme me'e."

Yesus hi'i wa'an rai nina man howok ida anan

⁴⁶ Kame'ede Yesus nala'a wali'ur laa leke Kana lolo Galilea. Nonolu lolo leke onne, An hi'i oir namwali anggur. Enla lere onne rai nina man howok ida aile man minle leke Kapernaum ma kan ko'u nano Kana, la ai onne anan mo'oni nin kini'ir werek wake'e. ⁴⁷ Man howok onne nauroidin Yesus aiyedi mai Kana ne, an laa napanak Yesus lerno hi laa Kapernaum hi'i wa'an anan ono na'ikeki maki me'e. ⁴⁸ Ende Yesus ne'el ai na'ahenia, "Alhi'ihepe mi man minle noho eniyeni mapanak do'onala tanada man kukul Makromod Lalap Nina ke'eke'el an'anhe nanumene mi akim naili'il?"

⁴⁹ Enime'ede ri onne na'aheni, "Pape, halhala ik laa here, leke yono ya an'u maki!"

⁵⁰ Yesus ne'el ri onne na'ahenia, "Om wali here. Anum kan maki." Ri onne akin naili'il Yesus Nin wanakunu, de nala'a me'e.

⁵¹ Rakan kalla toro pakromo noro nina man howok lolo nakar enihe. Hir mai leke kukunohi ai nahenia anan wa'anedi me'e.

⁵² Kame'ede ai na'ukani hi, "Ma'ananahe wa'an?" Hir walha, "Oirawi lere u'ulu riuk ida, kan manha me'e." ⁵³ Ai nauroidin nahenia oirawi lere u'ulue haenhi Yesus hopon wali here ono anan wa'anedi me'e. Lere onne me'ede ai noro hono ananhe nakar raram na'akeme akin naili'il Yesus.

⁵⁴ Tanada ri kan dodo'onnale makun onne namwali rewro'o nine man Yesus hi'i lolo Galilea lere An waliyedi nano Yudea.

* **4:35** Yesus nin panaeku ri Samaria onnenihe raisa kirne ma namkene ra'ili radai me'e, ono rira panaeku akinhe naili'il Ai me'e.

5

Yesus hi'i wa'an ma nakni'ir minle oir kiliu Betseda

¹ Onne horu, Yahudi rira lere alam lalapida na'urani me'e, de Yesus wali laa Yerusalem. ² Enla lolo Yerusalem nika ida aile ma nadedem rin wekel, 'Nika Pipdume'. Na'urani nika onne oir kiliu lapida aile la rin hi'i henei wolima lolo oir onne herne. Ri nodi wanakunu Ibrani wekel oir kiliu onne 'Betseda'. ³ Nadedem ri ma nakni'ir nammori ramkukuru lolo henei onnenihe, ri ma makan toko, ein he'ehe'e, noro ma naplu'uk nap'eker. [Hi eniyenihe na'akeme mahar lapan oir kiliu onne nawollo, ⁴ ono lere romromo Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram ida kopur mai nawollo oir onne, la inhoi ma nolu kopur laa oir raram wuwala kemen, idewe nina apinha onne wa'angedi.]*

⁵ Ende mo'oni ida aile naplu'uk nap'eker anna welikelu wo'aa me'e. ⁶ Yesus po'on mo'oni onne lolo henei raram, la nauroidi ai nakni'ir nalo'ol me'e, de ne'el ai, "O raram nodi om wa'an, ee ka?"

⁷ Ri onne walhe, "Papee, rakan lere oir nawollo, ri kaale man paku nala kopur ya'u laa oir raram. Ya'u na'ik laa, maa ri namehin noluwedi ya'u mamani."

⁸ Yesus ne'el ai, "Mamakedi here! Lunna onuma piki luni, mala'a here!" ⁹ Lere onne me'ede mo'oni onne nina apinhe moluwedi, de an lunna nina piki luni na'uwara nala'a me'e. Lere Yesus hi'i wa'an mo'oni onne pakromnala Alam Renren Warwarna, la lolo agame Yahudi luli ri Yahudi howok lere alam onne.

¹⁰ Enpenia Yahudi rir man panulu re'el mo'oni idedi ra'aheni, "Heih! Yom ma'uwara numa piki luni! Ka mauroin nahenia lere eni Alam Renren Warwarne, de luli om ma'uwara numa piki luni?" *

¹¹ Enimaa mo'oni onne walha na'ahenia, "Ri man hi'i wa'an ya'u hopon lunna ainu'u piki luni ya ala'a here."

¹² "Inhoi man hopon om lunna onuma piki luni mala'a?"

¹³ Enimaa mo'oni onne ka nauroidi inhoi man hi'i wa'an ainina apinhe onne naran,

ono heri aile lolo onne, la Yesus nala'edi, de kan do'on me'e.

¹⁴ Ka nalo'ol ne, Yesus pakromo wali'ur noro mo'oni onne lolo Romleu Lape nin nikoin la ne'el ai, "Makani wawa'an! Ors eni om wa'angedi me'e, maa yono om hi'i dohohala me'e, kalo'o om lernala wanalhanne man werek narehi nano num apinha nonolu eni!"

¹⁵ Kame'ede mo'oni onne lan konohi ha ma namwali ai kemen laa Yahudi rir man panulu enihe na'ahenia, "Yesus penia man hi'i wa'an ainu'u apinhe!" ¹⁶ Enime'ede man panulu Yahudi ken hi'i apinpinha Yesus mamani ono hi rauroiroin Yesus hi'i wa'an ri Alam Renren Warwarna onne.

¹⁷ Enimaa Yesus ne'el Yahudi enihe, "Ya Am'u me'ene howok mamani, ka nadedem warna, la Ya'u hi'i heheni haenhi."

¹⁸ Onne penia Yahudi rir man panulu raram nodi ranoin kalla leke resne Yesus here. Hi ra'ahan ono Yesus hi'i wa'an ri Alam Renren Warwarne, maa hi ra'ahan wake'e ono Yesus na'aheni Makromod Lalap onne Ainina Papa mememen, penia Ai namnenehe noro Makromod Lalap.

Yesus howok nodi Makromod Lalap Nina molollo

¹⁹ Onne penia Yesus ne'el hi na'ahenia, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ya'u, Makromod Lalap Anan, ka odi molollo howok haida lerno hi Ainu'u suk aimehi, maa Ya'u hi'i inhawe man Ya'u po'on Ainu'u Pape hi'i mehe. Inhawe man Ya Am'u hi'ie, Anan hi'i lerno hi haenhi, ²⁰ ono Ainu'u Pape naramyaka Ya'u ma namwali Ai Anan, la kukul Nin hini'i wenewhe na'akeme Maya'u haenhi. Ka nalo'ol, An kukul hini'i wenewhe ma narehi nalewen lolo tanada man Ya'u hi'iyedi, leke mim do'on la polletilu. ²¹ Ainu'u Pape onne nodi molollo na'amori wali'ur ri man makiyedi, la Ai Anan hi'i heheni haenhi. Ya ala or'ori dardari ri na'akeme man Ya'u niliyedi. ²² Ainu'u Pape kan ho'ok kail ri mormori me'e, maa Ai naledi molollo Maya'u, Ai Anan, ho'ok kail ri na'akeme, ²³ leke ri na'akeme horhawe la rahiyene aroro Ya'u namnenehe noro Ai haenhi. Inhoi kan horhawe Ya'u, Ai Anan, kan horhawe Ya

* **5:4** Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali. * **5:10** Neh. 13:19; Yer. 17:21

Am'u man hopon Ya'u mai noho wawan eniyeni.

²⁴ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi derne nakani Ainu'u wanakunu eni la akin naili'il Ainu'u Pape man hopon Ya'u mai noho wawan eniyeni, ai onne mori laa ewi-ewi la kan lernala hunukum makmaki me'e. Nonolu makmaki nodi molollo ai, maa ors eniyeni an lernaledi or'ori dardari ma kan horu me'e. ²⁵ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ka nalo'olala ri ma akin ka naili'il Maya'u de mori naise man makiyedi me'e, derne Makromod Lalap Anan Lirna. Memen lere alam onne rakanedi me'e. Nano ri man makiyedi onne, inhoi man derne nakani Ai Lirna mori wali'ur. ²⁶ Ainu'u Papa penia or'ori dardari onno, la Ai nala molollo Maya'u, Ai Anan, namnenehe Ainina molollo leke Ya amwali or'ori dardari onno haenhi. ²⁷ Enla Ai nala molollo Anan leke ho'ok kail ri mormori na'akeme, ono Ya'u eni peni Ri Mormori Anan.

²⁸ Mim derne Ainu'u wanakunu eniyeni, yono mim polletilu! Ler man mai ri man makiyedi, derne I lir'u, ²⁹ la idewe hir mori wali'ur, la hi ramhara nano noho makmaki, leke lernala wanalhan nano rir hini'i wenewhe man hir hi'i nonolu lere hir mori lolo noho wawan. Ri man hi'i ha man wa'an, kokala or'ori dardari ma kan horu eni, maa ri man hi'i ha man ailanna, kokala hunukum makmakie. *

³⁰ Ka'u hi'i haida lerno hi Ainu'u suk aimehi. Lere Ya'u ho'ok kail ri, Ya'u derne Makromod Lalap mamani. Ainu'u kenekrohu na'akemhe namlolo kokkoo, ono Ka'u lerno hi Ainu'u panaeku aimehi, maa Ya'u lerno hi Ainu'u Pape Nina panaeku mehe, ono Ai penia man hopon Ya'u mai."

Ri Yahudi ramhene derne rakani wanakuku ma na'ono Yesus

³¹ Yesus wakunu wali'ur na'ahenia, "Lo'o Ya'u mehe wakunu panaeku ma na'ono Ya'u kemen, la man kuku maka namehin kaale, mi ka mauroin Ainu'u wanakunu onne namlolo, ee ka. ³² Enimaa Makromod Lalap wakunu nala wanakunu ma na'ono Ya'u kemen, la Ya auroin Ainin wanakunu namlolo kokkoo. ³³ Mim hopon minim

ri ida woro'o lar derne Yohanis man ulutade ri lirna me'e, la an konohi mi ha ma na'ono Maya'u haenhi, la ainin wanakunu namlolo kokkoo. ³⁴ Lo'o ri mormori man kuku maka ma na'ono Maya'u aile, wa'an, maa lo'o kaale, onne kan herre Ainu'u panaeku ida. Enimaa Ya a'ori honorok mi Yohanis nin wanakuku leke mi lo'o lernala or'ori dardari ono mi akim naili'il ainin wanakunu onne. ³⁵ Yohanis onne naise wadu man mormori leke mim do'on Makromod Nin kalla ma namlolo eni. Mi akim nahuwa'an derne ainin wanakunu, maa ka nalo'olo mi kam derne ai lirna me'e.

³⁶ Enimaa Ainu'u man kuku maka ida ma na'ono narehi Yohanis aile, la onne Ainu'u hini'i wenewhe. Ya'u hi'i wewhe honowok man Ya Am'u nala Maya'u leke hi'i na'ahoruwedi lolo noho eniyeni. Hini'i wenewhe onne kukul nahenia Ya'u mai nano Ya Am'u, Makromod Lalap. ³⁷ Enla Ya Am'u man hopon Ya'u mai, Ai me'ene kuku maka ma na'ono Ya'u kemen haenhi, maa mi kam derne Ai lirna wake'e, la mi kam do'on oin makan haenhi. ³⁸ Ai Lirna kan minle mi raram, ono mi akim ka naili'il Maya'u, kade Ai penia man hopon Ya'u mai loikaru Ai Lirna onne. ³⁹ Mi na'akeme mampe'el wakuku Horok Lape mamani, ono mauroin nahenia Horok Lape onne nala or'ori dardari ma kan horu ki mi, maa mi ka mauroin nahenia Horok Lap onne wakunu mouropo panaeku ma na'ono Ya'u kemen. ⁴⁰ Mim wakuku Horok Lap raram mamani, maa mi mamhene mai Maya'u leke lernala or'ori dardari ma kan horu eni.

⁴¹ Lo'o ri mormori ra'uli rasa'a Ya'u, ee ka, kan hi'i haida, ono ka anoin rir ul'uli sasa'e. ⁴² Ya auroiroin mi akim, de Ya auroin nahenia Makromod Lalap Nin raramyaka kaale lolo mi raram. ⁴³ Ya'u mai odi Ainu'u Pape Naran, maa mi kam kokala Maya'u! Enimaa lo'o ri namehin mai rodi rira panaeku aimehi, mi raram nodi kokale! ⁴⁴ Ki mi eniyenihe mi ida ma nanoin uli sa'a nano ida mamani, maa mi ka manoin uli sa'a nano Ai man mehe namwali Makromod Lalap ma namlolo kokkoo. Hi'ihewi mi akim naili'il Maya'u?!

⁴⁵ Yon mim pene'ek Ya ala sala ki mi lolo

* 5:29 Dan. 12:2

Ainu'u Pape leken kalarna. Ka! Maa Musa penia ma nala sala ki mi ono mi ka mau-roin nin wanakuku! Mim pene'ek nahenia mim lernala or'ori dardari ma kan horu ono hi'i wewhe Musa nin keneri hono'ok, maa Musa kan wakuku heheni! ⁴⁶ Ende lo'o mi akim naili'il Musa la mauroin nin wanakuku kokkoo, mi akim naili'il Ya'u haenhi, ono lolo Horok Lap raram Musa penia horok panaeku nammori ma na'ono Maya'u. ⁴⁷ Enimaa lo'o mi akim ka naili'il Musa nin horok ma na'ono Maya'u onne, hi'ihewi mi akim naili'il Ainu'u wanakuku eniyeni?"

6

Yesus nala hanana'an ri namansa ra'an, aki mo'oni mehe riwan wolima

(Mat. 14:13-21; Mrk. 6:30-44; Luk. 9:10-17)

¹ Ler ida woro'o wali'ur Yesus hopol deul oir lap Galilea laa wali. Oir lapa Galilea onne rin wekel oir lap Tiberias haenhi. ² Ri nammori lernohi Ai, ono hir do'onedi Ai nodi tanada man kukul Makromod Lalap Nin ke'eke'el an'anha hi'i wa'an ma nakni'ir nammori. ³ Enime'ede Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe wakiha'a laa wo'or ida raikoro lolo onne. ⁴ Lere onne Yahudi rira Lere Alam Lalap Paska na'uraniyedi me'e. ⁵ Yesus po'on laa waliwali ne, do'on ri nammori mai me'e. Ende Ai ne'el Pilipus na'ahenia, "Lo'o ik laa ewi weli hanana'an nonomun leke kala heri eni ra'an?" ⁶ Yesus mehe paeku nala hanana'an heri onne ra'an, maa Ai na'ukani heheni leke nodi kene Pilipus akin naili'il wawa'an kokkoo ee kaun?

⁷ Kame'ede Pilipus na'ahenia, "Ik kala hanana'an noknokor heri rahu eni, na'an kupan namansa rehi! Kupan pere waku rahu woro'o kodi weli roti ha'ar heri ra'an maano kan nokor!"

⁸ Enine Yesus Nina man lernohi pakunohi ida naran Andreas, Simon Petrus mo'oniwalla, na'ahenia, ⁹ "Papa Meser, lolo eni tatana mo'oni ida nina roti waku wolima noro i'in kem woro'o aile, maa lo'o kan nokor heri rahu enihe ra'an."

¹⁰ Kame'ede Yesus na'aheni, "Lam hopon na'akeme raikoro mouwedi." An hopon heheni ono lolo onne penek mamani, de na'akeme raikoro mouwedi. Aki mo'oni mehe ri riwan wolima, kar aki maeke

noro tatan'ukun. ¹¹ Yesus nala roti wolima onne de napanak trimkasi Makromod Lalap nanumene An a'un roti onne ha'ar heri onne ra'an. An hi'i namnenehe noro i'in kem woro'o onne haenhi, penia heri onnenihe ra'an hehen nanumene pehur. ¹² Heri onne pehur mouwedi, mene Yesus hopon Nina man lernohi pakunohi enihe loiwuku hanana'an ma narehi na'akeme leke yon sopol. ¹³ Ende hir loiwuku hanana'an ma narehi na'akeme lunu idaweli woro'o penu mouwedi.

¹⁴ Lere onne heri ma na'ak onnenihe do'on Yesus Nin hini'i ri kan dodo'onkala makun onne ra'aheni, "Namlolo kokkoo Ai onne Nabi man Makromod Lalap nouwedi mai noho wawan nano nonolu eni." ¹⁵ Yesus nauairoin nahenia heri onnenihe rira panaeku kikan Ai namwali rir Rai, de Ai mehen wakiha'a laa wo'or tilu.

Yesus nala'ala'a lolo oir ulikin
(Mat. 14:22-33; Mrk. 6:45-52)

¹⁶ Enla rakan lere helem, Yesus Nina man lernohi pakunohi enihe kopur laa oir lap Galilea, ¹⁷ leke ha'a korkoro deul oir lape laa Kapernaum. Hir lapan Yesus, maa Ai kan mai de hi rala'a me'e ono alamedi me'e. ¹⁸ Kan maha ne, anna lapa huu me'e, de oir lape nadiwo'owo'o me'e. ¹⁹ Hir wohi lo'o kilu wolima woneme na'ikeki rakan oir lape toro, mene po'onale Yesus nala'ala'a lolo oir ulikine mai rira korkoro me'e. Hir po'on ramka'uk rehi, ²⁰ maa Yesus na'aheni, "Eni Maya'u! Yon mamka'uk!" ²¹ Kame'ede hi akin nahuwa'enedi la ralha'edi Yesus laa korkoro wawan, la idewe ramlilinnohi rakanedi Kapernaum herraram!

Ri nammori ranoin Yesus

²² Rakan oreki heri man aile oir lape walie makun maha ranoin Yesus. Hi rau-roin nahenia oirawi korkoro ida mehe, la Yesus kan ha'a wewerre noro Nin man lernohi pakunohi enihe. Heri onne rau-roin nahenia Nin man lernohi pakunohi enihe mehe rala'a, maa Yesus kan lernohi. ²³ Kame'ede, korkoro ma nano kota Tiberias mai paliyedi, na'uranrani onno man oirawi Yesus hi'i lir napanak ha'ar roti rala heri ra'an eni. ²⁴ Heri ranoin Yesus lolo onne, maa ka nalo'olo hi rauroin nahenia memen Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe kaale lolo onneni, de

hir lernohi korkoro ma nano Tiberias onnenihe leke deul oir lape laa Kapernaum leke ranoin Yesus lolo enne.

Yesus onne namwali hanana'an ma nala or'ori dardari ri

²⁵ Hir rakanedi oir lap wali enne do'on Yesus la ra'ukanie, "Ma'ananahe Pap Meser rakan mai eni?"

²⁶ Enimaa Yesus walhe, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Mi manoin Ya'u ono mi mo'on momun pehur mehe! Mi ka manoin Ya'u ono Ya'u hi'i tanada mi kam dodo'onnale makun man kukul Makromod Lalap Nin ke'eke'el an'anha!" ²⁷ Yon howok leke lernala hanana'an man pelek horu, maa howok leke lernala hanana'an ma nala or'ori dardari ma kan horu laa ewi-ewi. Ya'u, ma namwali Ri Mormori Anan, ala hanana'an onne ki mi, ono Ya Am'u, Makromod Lalap, kikan la niliyedi Ya'u me'e, la Ya'u hi'i Ai akin nahuwa'an wake'e!"

²⁸ Enine hi re'el Yesus na'ahenia, "Am hi'i inhawa leke hi'i wewhe Makromod Lalap Nin honowok? Hi'ihewi am hi'i Ai akin nahuwa'an?"

²⁹ Yesus na'aheni, "Makromod Lalap napanak mim hi'i honowok eniyeni: Mi akim naili'il Maya'u man An hopon mai noho wawan eni."

³⁰ Enine hi ra'aheni, "Maa Om hi'i inhawa tanada leke am do'on de ai akim naili'il ki Oe?" ³¹ Ai upme ra'an hanana'an manna lere hir minle noho mamun naise horhorok man aile Horok Lape raram ma na'ahenia, 'Ai nala hanana'an nano a'am raram leke hi ra'an.' *"

³² Yesus na'aheni, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Musa ka nala hanana'an nano a'am raram onne ki mi nonolu eni, maa Ainu'u Pape penia ma nala hanana'an onne, la ors eniyeni Ainu'u Papa mahan nala hanana'an ma namlolo wake'e nano a'am raram ki mi haenhi." ³³ Makromod Lalap Nin hanana'an ma namlolo onne me'eni Maya'u man kopur nano a'am raram mai leke nala noho wawan or'ori dardari ma kan horu!"

³⁴ Ende heri onne ra'aheni, "Pape, mala hanana'an onne mayai mamani!"

³⁵ Yesus na'aheni, "Ya amwali hanana'an ma nala or'ori dardari! Inhoi mai Maya'u eni ka namlara me'e, la inhoi akin naili'il Maya'u eni kan marou me'e laa ewi-ewi." ³⁶ Ya'u konohiyedi mi me'e nahenia mim do'onedi Maya'u me'e maa mi akim ka naili'il makun." ³⁷ Ri man akin naili'il Maya'u, hi onnenihe Ainu'u Papa naledi Maya'u, la namlolo kokkoo Ya'u kokala hi na'akeme. Inhoi-inhoi mai Maya'u, ka'u huri we'erala ida, ³⁸ ono Ka'u mai leke hi'i lernohi Ainu'u panaeku aimehi, maa Ya'u mai hi'i Ainu'u Papa man hopon Ya'u mai Nin panaeku." ³⁹ Ai man hopon Maya'u mai, Nina panaeku yon ri mahaku nano ri man Ai naledi Maya'u enihe maki nako'u Ai, la Ainina panaeku Ya a'amori hi na'akeme wali'ur lere noho eni nina man horu." ⁴⁰ Onne namlolo ono Ainu'u Pape raram nodi nahenia ri na'akeme man do'on Anan, la akin naili'il Ai, hi onnenihe lernala or'ori dardari ma kan horu eni, la Ya a'amori hi wali'ur lere noho nina man horu eni."

⁴¹ Enine ri Yahudi hehel Yesus Nin wanakunu ma kan lolo ri raram ono Ai na'aheni, "Ya amwali hanana'an man mai nano a'am raram!" ⁴² Ida ma ne'el ida na'ahenia, "Yesus eni Yusup anan, la Nina ri leleher kauroiroin! Emene hi'ihopenia Ai na'aheni, 'Ya'u mai nano A'am raram?"

⁴³ Enime'ede Yesus walha na'ahenia, "Yono mim hehel! Yon mi ida ma na'aheni ida Ainu'u wanakunu eniyeni ka namlolo!"

⁴⁴ Lo'o Ainu'u Papa man hopon Ya'u mai noho eni ka napolu mi mai Maya'u, mi ri mahaku kan lernala or'ori dardari. Enimaa ri na'akeme man Ai napolu, mai Maya'u, la Ya a'amori hi nano makmaki lere noho nina man horu." ⁴⁵ Nonolu nabinabi horok lolo Horok Lap raram ra'aheni, 'Ler man mai Makromod Lalap wakuku hi na'akeme.' * Ende ri na'akeme man derne rakani Ainu'u Papa, la ri man wakuku nano Ai, hi onnenihe man mai Maya'u.

⁴⁶ Onne ka na'aheni ri mormori do'onedi Makromod Lalap, ono ri mahaku kan do'on Ai, naukara Ya'u man mai nano Makromod Lalap, Ya'u mehe do'on Ai.

⁴⁷ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi ma akin naili'il

* **6:31** Kel. 16:4, 15; Mzm. 78:24 * **6:45** Yes. 54:13

Maya'u, ai onne lernala or'ori dardari ma kan horu laa ewi-ewi! ⁴⁸ Maya'u eni penia hanana'an ma nala or'ori dardari. ⁴⁹ Kade mi upme ra'an hanana'an manna minle noho mamun, maa hir maki haenhi. ⁵⁰ Enimaa hanana'an ma nano a'am raram aile, la inhoi na'an hanana'an onne hi kar maki. ⁵¹ Ya amwali hanana'an man mai nano a'am raram ma nala or'ori dardari. Inhoi ma na'an hanana'an ma namwali Ya'u ihin kemen eni, an mori laa ewi-ewi. Ya ala hanana'an ma namwali Ya'u kemen eni leke ri noho wawan lernala or'ori dardari."

⁵² Hir derne Yesus Nina wanakunu onne ne, ida ma nasesi noro ida me'e ra'aheni, "Hi'ihewi Ri eni nala ihin kemen ik ka'ane?"

⁵³ Kame'ede Yesus na'aheni, "Loi hon-
orok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Lo'o mi ka mo'on Ri Mormori Anan ihin kemen la ka momun rarne, mi kam lernala or'ori dardari ma kan horu onne. ⁵⁴ Inhoi ma na'an Ya'u ihin kemen la ma nomun Ya'u rarna, ri onne lernala or'ori dardari ma kan horue la Ya a'amori wali'ur lere noho eni nina man horue, ⁵⁵ ono Ya'u ihin kemen noro Ya'u rarna enie namwali hanana'an noro nonomun ma namlolo kokkoo. ⁵⁶ Inhoi ma na'an nomun onne nodi kunukunohi nahenia noro Maya'u ramwali mahaku. ⁵⁷ Ainu'u Pape mori laa ewi-ewi, la Ai onne penia man hopon Ya'u mai, la Ya'u mori naise Ai ono Ai penia man hi'i Ya'u mori. Namnenehe onne inhoi ma na'an Ya'u ihin kemen Ya ala or'ori dardari hi haenhi. ⁵⁸ Ya'u eni hanana'an man mai nano a'am raram. Hanana'an eni ka namnenehe noro manna mi upmu a'um rara'an onne ono rakan rir lere horu hir makiyedi, maa inhoi ma na'an hanana'an eniyeni, mori laa ewi-ewi."

⁵⁹ Yesus wakuku wanakuku eni na'akeme lolo Yahudi rir kerei man minle leke Kapernaum.

Ri man lernohi Yesus enihe heruwali kar kokala Nin wanakuku

⁶⁰ Lere onne, man lernohi enihe derne Yesus Nin wanakuku onneni, ri nammori hehel rehi de ida ma ne'el ida na'ahenia, "Wanakuku onne sus wake'e! Wanakuku eniyeni, ri ka nauroin de ri kan kokale!"

⁶¹ Enine Yesus mehe nauroiroin hi mahan ida man hehel ida, de Ai na'aheni, "Alhi'ihepe mi ma'ahan derne Ainu'u wanakuku idedi eni? Lo'o panaeku eni ka nedille mi akim? ⁶² Ya aheni heheni me'ene mi ma'ahan! Hi'ihewi lo'o mim po'on Ya'u, Ri Mormori Anan, ha'a wali'ur laa Ainu'u onno dedesne!? ⁶³ Makromod Lalap Nina Roh penia ma nala or'ori dardari! Ri mormori ka nodi molollo mehen nala or'ori dardari kemen. Ainu'u wanakunu eniyeni mai nano Makromod Lalap Nin Roh, la Ai penia ma nala or'ori dardari. ⁶⁴ Kade onne namlolo, maa mi heruwali akin ka naili'il Maya'u!" Yesus wakunu heheni ono nano dedesne Ai nauroidi me'e inhoi penia man akin ka naili'il Ai la inhoi lo'o lere li'ur na'olu Ai. ⁶⁵ Enla Yesus na'aheni wali'ur, "Onne penia nonolu Ya'u konohiyedi mi nahenia lo'o Ainu'u Papa kan paku napolu, ri mahaku kan mai Maya'u."

⁶⁶ Yesus na'aheni heheni me'ede ri nam-mori ma nadedem lernohi Ai onne kar lernohi me'e. ⁶⁷ Ende Yesus na'ukani ri idaweli woro'o ma namkene lernohi enihe na'ahenia, "Yonde mi mamhene lernohi Ya'u haenhi harome?"

⁶⁸ Enine Ainina man lernohi pakunohi ida naran Simon Petrus na'aheni, "Makromod, mayai lo'o lernohi inhoi ho'o? Makromod mehe Nina wanakuku ma nala or'ori dardari ma kan horue. ⁶⁹ Ai akim naili'il Makromod la mauroiroin nahenia O penia ma na'alehe dohohale wake'e, la O ma namwali Makromod Lalap Nin Hophopon mememen man An hopon mai noho wawan eniyeni."

⁷⁰ Enine Yesus na'aheni, "Eih! Ya'u mehe nili mi ri idaweli woro'o eniyenihe, maa ri ida aile lolo mi leken kalarna ma namwali nediyomon." ⁷¹ Yesus Nin wanakunu onne wekel Simon Iskariot anan Yudas ono Yesus nauroidi nahenia lere man mai Yudas onne na'olu Ai, kade ai namwali ri ida nano ri idaweli woro'o onnenihe.

7

Yesus walinhe rapanak An laa hi'i tanada lolo Yerusalem leke heri do'on

¹ Onne horu, Yesus nala'a laliwewer noho Galilea onne. Ai namhene lan lolo

* 7:2 Im. 23:34, Ul. 16:13

Yudea ono Yahudi rir man panulu enihe mahar paeku leke resne.

² Enla lere onne Yahudi rira lere alam lalap man hir waki 'Heuheu Man Ra'an Romunle Raram' wakuraniyedi me'e. *

³ Ende Yesus mo'oniwalla mememen enihe rawalha lira Ai ra'aheni, "Alhi'ihepe min mai eni mehe. Wa'an rehi kala'a Yudea leke Num man lernohi pakunohi onnenihe do'on tanada Om hihi'i enihe. ⁴ Ri ma nanoin naran kan suwar nina hini'i! Om hi'i tanada ri kan dodo'onjala makun, de wa'an rehi mala'a leke noho wawan do'on idewe Num hini'i wenewhe man lewlewen eni." ⁵ Yesus mo'oniwalinhe wakunu heheni ono hi ka rauroin An mai nano Makromod Lalap, de hi akinhe ka naili'il Ai makun.

⁶ Enine Yesus ne'el walinhe, "Wal'u mie, Ainu'u lere alam kan rakan makun, maa ki mi inhawa lere alam mi mala'a, namnenehe, kan hi'i haida. ⁷ Ri man minle noho wawan enihe kar hadwei hadwokor mi, maa hi kar suk Maya'u ono nadedem Ya'u wakunu rira ailanne noro dohohala. ⁸ Wa'an rehi mi mala'a here! Lam lernohi lere alam lalap onne. Ka'u laa makun ono Ainu'u lere alam kan rakan makun." ⁹ Yesus wakunu heheni walinhe mene hi rala'a, la Ai ka namhara Galilea makun.

¹⁰ Yesus walin enihe rala'edi leke lernohi lere alam lalap onne, mene Yesus lernohi laa enne, maa An lolo kalla suwsuwar, de ri mahaku ka nauroin. ¹¹ Yahudi rir man panulu maha ranoin Yesus lolo lere alam lalap onne ra'aheni, "Ri onne ai ewi?"

¹² Heri man minle rana'ukwuku onne wakunu ralpupupu panaeku ma na'ono Ai. Heruwali ra'aheni, "Ai onne ri wawa'an!" maa heruwali ra'aheni, "Ai onne ri yakyake ono An ken paipudi ri."

¹³ Hir wakunu maa ramka'uk wekel Yesus naran leke yono rin derne ono hi me'ene ramka'uk Yahudi rir man panulu enihe.

Yesus mai wakuku ri lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape

¹⁴ Hirira lere alam lalap onne kan horu makun, Yesus lan wakuku lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lap. ¹⁵ Yahudi rir man panulu man min lolo onne polletilu, de ra'ahenia, "Yesus kan lernala agame nin wanakuku makun, maa Ai nauroin wanakuku man lewlewen!"

¹⁶ Yesus walha hi na'ahenia, "Inhawe man Ya'u wakukuku enie Ainu'u wanakuku ka, maa Ai man hopon Ya'u mai penia Nina wanakuku. ¹⁷ Ende inhoi raram nodi lernohi Makromod Lalap Nina panaeku, ai onne nauroin Ainu'u wanakuku eniyeni mai nano ewinano Makromod Lalap, ee nano Maya'u mehe. ¹⁸ Ri ma nodi nin wanakuku aimehi, nanoin naran aimehi haenhi, maa ri man Makromod Lalap hopon mai, ai onne raram nodi na'akulu na'alapa Makromod Lalap naran. An wakuku panaeku ma namlolo, la na'alehe salida. ¹⁹ Mi mauroinedi Makromod Lalap Nina keneri hono'ok nano Musa me'e! Maa mi na'akeme kam lernohi keneri hono'ok onne. Alhi'ihepe mi manoin kalla mesne Ya'ue?"

²⁰ Enine hi re'el Yesus na'ahenia, "Inhoi raram nodi nesne o? Lo'o hayakyake hu'uredi o raram me'e harome!"

²¹ Yesus walha na'ahenia, "Mi na'akeme polletilu ono Ya'u hi'i tanada man ri kan dodo'onjala lere Ya'u hi'i wa'an ri onne Alam Renren Warwarna. ²² Enimaa mi me'e ne howok Alam Renren Warwarna haenhi leke lernohi Musa nina holoor halauk sunat mo'oniyana, ono lo'o sunat onne nin lere alam nedille Alam Renren Warwarna, mim sunate. Ma namlolo, sunate onne kan mai nano Musa, maa ik upud a'ad Abraham, Isak noro Yakup penia hi'i dedesne. ²³ Ende lo'o mim hurinohi sunat ri, kade nedille Alam Renren Warwarna, leke lernohi Musa nin holoor halauk, emene alhi'ihepe mi ma'ahan Maya'u ono Ya'u hi'i wa'an ri ida kemen na'akeme lere alam warwarne? ²⁴ Yono modi panaeku man rin dodo'on dederne mehe ho'ok kail Ya'u, maa wa'an rehi modi panaeku ma namlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna leke ho'ok kail Ya'u."

Ri na'ukani nahenia namlolo kokkoo Yesus onne man kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi, ee ka?

²⁵ Ri heruwali man minle Yerusalem enihe ra'ahenia, "Yonde Ai onne penia maha ranoin resne harome? ²⁶ An wakuku mouropo lolo heri kalarna, maa iknik man panulu enihe ka ra'uhoiyala Ai. Yonde hi rauroinedi nahenia Ai onne Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai

laa ewi-ewi harome? ²⁷ Enimaa ik kauroin nahenia lere Kristus onne mai, ri mahaku ka nauroin mai nano ewi, la kauroin Ai onne mai nano Galilea, de lo'o ka namwali Rai onne.”

²⁸ Yesus mahan wakuku lolo Romleu Lape nina nikoini, la wakunu naruri na'ahenia, “Eh! Mi mauroin Maya'u eni inhoi? La amhara nano ewi? Ka'u mai odi Ainu'u panaeku aimehi. Ya'u mai ono Makromod Lalap hopon mai, la Ai penia ma namlolo kokkoo. Mi ka mauroin Ai, ²⁹ maa Ya auroiroin Ai ono Ya'u mai nano Ai, la Ai penia man hopon Ya'u mai.”

³⁰ Enime'ede heri man derne Ainin wanakunu onnenihe ra'akene kele me'e, maa ka namwali ono kan rakan Nina lere alam makun. ³¹ Enimaa ri nammori aile lolo onne ma akin naili'il Ai la ra'aheni, “Ai eni namlolo kokkoo Rai man Makromod Lalap kikanedi eni, ono inhoi lo'o hi'i tanada narehi Ainin hini'i eniyeni!”

Hir paeku kele Yesus

³² Ri Parisi enihe derne ri man lolo onnenihe mahar wakunu ralpupupu panaeku ma na'ono Yesus, de roro imam lalap enihe hopon ri ma nadiyah Romleu Lapa lar kele Yesus. ³³ Ende Yesus ne'el heri onnenihe na'ahenia, “Ors eni Yo or'oro mi, maa tarana ikar Ya'u wali laa Ai man hopon Ya'u mai eni. ³⁴ Lere onne lo'o mi manoin Ya'u, maa kak pakromo me'e, ono mi ka mauroin kalla man laa Ainu'u miminlole.”

³⁵ Kame'ede Yahudi rir man panulu ma kar kokala Yesus enihe ida ma ne'el ida, “Lo'o ri eni nala'a ewi penia kak pakromo noro Ai me'e? Yonde An laa noro Yahudi man aile noho namehin enihe lawuku leke An wakuku ri ma ka namwali Yahudi harome? ³⁶ Ainin panaeku inhawe nahenia ik kanoin Ai, maa kak pakrome? Alhi'ihepe Ai na'aheni maika ka kauroin kalla man laa Ainin miminlole?”

Roh Kudus naho'ok noro oir or'ori dardari

³⁷ Lere alam lalap onne na'akeki horu, la alam man kauli'ur onne alam ma na'ono wake'e. Rakan lere alam onne Yesus namriryedi nanumene wakunu naruri na'ahenia, “Inhoi man marou mai leke Ya ala oir nomun. ³⁸ Na'amoli ri ma akin naili'il Ya'u mai nomun. Ai onne

naise horhorok man aile Horok Lap raram ma na'ahenia, ‘Nin morimori ma'aruru wake'e, ono lolo ai raramne Ainu'u oir man wau mamani nala or'ori dardari ma kan horu.’ ” ³⁹ Lere Yesus wekel oir man wauwau onne, Ainin panaeku nahenia lere man mai inhoi ma akin naili'il Ai, Makromod Lalap Nina Roh mai ri onne. Lere An wakunu onne, Makromod Lalap Nina Roh kan mai noho wawan makun ono Yesus ka nakinikan laa a'am raram makun, la Makromod Lalap ka na'akulu na'alapa Ai lolo onne makun.

⁴⁰ Ri nammori mahar derne Yesus Nin wanakuku de heruwali ra'aheni, “Kokkoe! Eni lo'o Nabi man Makromod Lalap nonou eni!”

⁴¹ Heruwali ra'aheni, “Ai eni lo'o Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai eni!”

Maa heruwali ra'aheni, “Ka! Hi'ihehewi Kristus eni mai nano Galilea? ⁴² Horok Lape na'ahenyedi me'e Kristus onne Daud upun anan, de kan mai nano Galilea maa nano Betlehem, ono Betlehem onne Daud nina lekloi!” * ⁴³ Kame'ede na'akeme rasesikuli Ai ho'o me'e. ⁴⁴ Ri heruwali ra'akene kele Ai me'e, maa ri mahaku kan tukule.

Yahudi rir man panulu akin ka naili'il Yesus

⁴⁵ Kame'ede ma nadiyah Romleu Lapa onnenihe wali mai imam lalap roro Parisi man nonolu hopon hi lar kele Yesus onnenihe, maa kar kele Yesus makun. Imam-imam roro ri Parisi onnenihe ra'ukani, “Alhi'ihepe ka moro ri onne maie?”

⁴⁶ Enine ma nadiyah onnenihe walha, “Eih! Ai kam dernala ri man wakunu naise Ai makun!”

⁴⁷ Enine ri Parisi enihe ra'ihoru ra'idaru hi ra'aheni, “Yonde ri onne wukupohedi mi me'e! ⁴⁸ Kene mim po'on! Iknika man panulu roro ri Parisi enihe akin ka naili'il ri onne menea! ⁴⁹ Heri ma ka nauroin Musa nina keneri hono'ok mehe akin naili'il Yesus! Mayai ma nauroiroin, ka! Na'amoli heri onne mehe lernala Makromod Lalap nina keneri kanai!”

⁵⁰ Nikodemus aile lolo onne haenhi. Ai onne Yahudi rir man panulu ida man nonolu mai pakromo noredi Yesus me'e. Ai ne'el Parisi namehin enihe na'ahenia,

* 7:42 2Sam. 7:12; Mik. 5:1

51 “I wal'u na'ahoru, iknik holoor halauk hopon ika kala leken ri man sala leke na'amou na'aropo nina hini'i wenewhe noro wanakunu mene ik kala hunukum!”

52 Ideweni ne Parisi enihe wahilei ra'idaru Nikodemus ra'aheni, “Eh! O eni ma nina Galilea haenhi? Lam wakuku Horok Lape raram wawa'an! Horok Lap ka na'aheni ri Galilea namwali nabi!”

[Ri Parisi rodi maeke man hi'i sale laa Yesus

53 Hir wakunu horu ne ri na'akeme wali laa rira nakar me'e,

8

1 maa Yesus wakiha'a laa wo'or Zaitun. 2 Rakan oreki al'alam wake'e An wali wali'ur laa Makromod Nina Romleu Lape nina nikoin la ri nammori mai lupurale. Enine Ai naikoredi wakuku hi. 3 Ai mahan wakuku ne, meser Horok Lape roro ri Parisi enihe rodi maeke ida mai Yesus me'e. Kame'ede hir hopon maeke onne namriryedi lolo heri kalarna, ono rin lerkuku ai mahan hi'i sale noro mo'oni ma ka namwali hono. 4 Ende hir mai re'el Yesus na'ahenia, “Papa Meser, am do'on maeke eni mahan hi'i sale. 5 Musa nina keneri hono'ok hopon nahenia lo'o ik lerkuku maeke mahan hi'i sale naise eni, rodi waku wasle hehen nanumene makiyedi! Ende Papa Nina honorok panaeku hi'ihewi?” *

6 Hi rodi na'ukankani onne kene Yesus ranoin Nin sale leke tumdesne la kele Ai. Yesus kan idewe walhe, maa nahirawa yawa nodi liman horok elimoe. 7 Hi ra'ukani Yesus mamani. Kame'ede Ai namriri na'ahenia, “Ki mi na'akeme, inhoi na'alehe dohohala mai nala waku nodi wasla maeke eni nolu.” 8 Horu ne, Yesus rawa yawa nodi liman ra'an horok elimoe wali'ur. 9 Hir derne Yesus Nin wanakunu me'ede hi dohodoho rala'a me'e, ma na'ileheredi rala'a nolu mene namehin enihe lerno. Heri onne rala'a mouwedi, Yesus noro maeke onne memehedi me'e. 10 Kame'ede Yesus namriri wali'ur na'ukani maeke onne, “Naiye, heri na'akeme aile ewi me'e? Lo'o ri kaale man hukum o?”

11 Maeke onne walhe, “Ri kaale me'e, Pape.”

* 8:5 Im. 20:10, Ul. 22:22-24 heruwali.

* 8:11 Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne

Enine Yesus na'aheni, “Ya'u ka'u hukum o haenhi, de mala'a here, maa yom hi'i dohohala me'e.”]*

Yesus namwali ropropo noho wawan

12 Yesus ne'el heri onnenihe na'ahenia, “Ya amwali ropropo noho eni wawan! Inhoi man lerno. Ya'u, ai onne kan minle metmetek kalkala me'e, maa an mori lolo ropropo ma nala or'ori dardari ma kan horu!”

13 Ende Parisi enihe ra'ahan rehi ra'aheni, “Onum wanakunu ma na'ono O kemen ka namlolo, ono mehem kuku maka O kemen.”

14 Ende Yesus na'ahenia, “Kade Ya'u wakunu Ya'u kemen mehe, maa Ainu'u wanakunu eniyeni namlolo ono Ya auroiroin Ya'u mai nano ewi, la wali laa ewi haenhi! Maa mi eniyeni ka mauroin Ya'u mai nano ewi la wali laa ewi! 15 Lo'o mim hukum ri, mim lerno ri mormori nina panaeku mehe, maa Ya'u ka'u hukum ri mahaku lolo noho eni wawan. 16 Lo'o Ya ala hunukum, Ainu'u hunukum onne namlolo kokkoo ono Ka'u mehe ho'ok kail, maa Ya'u ho'ok kail ri oro wewerre Ainu'u Pape man hopon Ya'u mai eni. 17 Minim keneri hono'ok ida na'aheni, ‘Yon ho'ok kail ri rodi man kuku maka ida mehe, maa rodi ri woro'o ramwali man kuku maka leke rauroin kokkoo inhawe ma namlolo.’ 18 Ya amwali man kuku maka ida, la Ainu'u Papa namwali man kuku maka woro'o nine, de ri nauroin nahenia Ainu'u wanakunu eni namlolo.”

19 Enine hi ra'ukani Yesus, “Onum Pape aile ewi?” Yesus na'ahenia, “Mi ka mauroin Ya'u, de ka mauroin Ainu'u Pape haenhi! Lo'o mi mauroin Maya'u, mauroin Ainu'u Pape haenhi.”

20 Ler Yesus wakuku hi wanakuku eniyeni, Ai namriri na'urani oplaha rala kupan loloile man minle Romleu Lape paharne. Ri mahaku kan kele Ai ono kan rakan Nina lere alam makun.

Ri ma akin ka naili'il Yesus, maki lolo rir dohohala, de ka rala ampun

21 Yesus ne'el ri Yahudi onnenihe na'ahenia, “Ka nalo'olo Ya ala'a me'e, la lo'o mi manoin Ya'u maano kam do'on Ya'u, ono mim maki lolo minim dohohale, de

ka namwali mim lernohi Ya'u laa AINU'u miminlole.”

²² Ende Yahudi rir man panulu ida ma na'ukani ida, “Yonde ri eni mehen nesne kemen harome? Eni penia Ai na'aheni ik kak lernohi Ai laa Nina miminlole.”

²³ Yesus na'aheni wali'ur, “Mi eniyeni mamwali ri ma nano yawa, ri ma nano noho wawan, maa Maya'u, ka! Ya ano wawan! ²⁴ Enpenia Ya aheni lo'o mim maki lolo minim dohohale. Lo'o mi akim ka naili'il AINU'u wanakunu man konohi Ya'u eni inhoi, namlolo kokkoo mim maki lolo minim dohohala.”

²⁵ Hi ra'ukani Yesus wali'ur, “Ende ki O eni inhoi?”

Yesus walhe, “Ya'u wakunu inhawe noro mi ho'o?! ²⁶ AINU'u wanakunu nammori makun man kukul minim sala leke nodi ho'ok kail mi, maa Ka'u wakunu lernohi AINU'u panaeku aimehi. Makromod Lalap man hopon Ya'u mai, Ai onne namlolo kokkoo. Ya'u konohi ri mormori noho wawan inhawe man Ya'u derne nano Ai!”

²⁷ Enimaa hi ka rauroin nahenia Ai mahhan wakunu panaeku ma na'ono Ai Aman Makromod Lalap.

²⁸ Ende Yesus ne'el hi na'ahenia, “Lere man mai rin kikan Ya'u ma namwali Ri Mormori Anan laa wawan. Lere onne mene mauroin nahenia Ya'u eni amwali Ai man Ya'u konohiyedi mi me'e, la lere onne mi mauroin nahenia Ka'u hi'i haida lernohi AINU'u panaeku aimehi, maa Ya'u wakunu mehe inhawe man AINU'u Pape wakukuwedi me'e. ²⁹ Ai man hopon Ya'u mai noho wawan norle'ule'u norwaliwali Ya'u mamani, la Ai kan huri Ya'u memehedi, ono AINU'u hini'i wenewhe hi'i Ai akin nahuwa'an mamani.”

³⁰ Lere Yesus wakunu heheni, ri nammori akinhe naili'il Ai.

Ri ma akin naili'il Yesus nahinuriyedi nano dohohala nin molollo

³¹ Ende Yesus ne'el ri Yahudi man akin naili'iledi enihe na'ahenia, “Lo'o mi mamkene lernohi AINU'u wanakuku eni, namlolo kokkoo mi mamwaliyedi AINU'u man lernohi me'e, la ³² mi mauroinedi wanakuku ma namlolo wake'e lolo Makromod Lalap kalarna, de mi mahinuriyedi nano dohohala nin molollo me'e.”

³³ Enine hi re'el Yesus wali'ur, “Mayai eniyenihe Abraham upun ananhe, de Onum panaeku hi'ihewi ma'aheni ai

mahinuriyedi? Ri mahaku ka nodi molollo mayai me'e!”

³⁴ Yesus walha na'ahenia, “Loi honorok wawa'an AINU'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi man hi'i dohohala, ai onne namwali dohohale nin hophopon, ono dohohala nodi molollo ai me'e. ³⁵ Ri ma namwali hophopon na'alehe onno ma namkene lolo nakar raram, maa ri ma namwali anan mememen nin onno namkene laa ewi-ewi. ³⁶ Ende lo'o Ya'u, Makromod Lalap Anan, huri we'er mi nano minim dohohale, mi mahinuriyedi kokkoo nano dohohale nin molollo me'e.

³⁷ Memen Ya auroiroin mi eniyenihe Abraham upun anan, maa mim ken mesne Ya'u, ono mamhene kokala AINU'u wanakuku. ³⁸ Inhawe man Ya'u do'onedilere Yo oro Ya Am'u min wewerre, onne Ya'u konohi mi, maa mim hi'i ha man ailanna mamani lernohi inhawe man mim derne nano minim pape!”

³⁹ Enine hir walha Yesus, “Alhi'ihewe wakunu heheni?! Ainim pape Abraham, namehin ka!”

Enimaa Yesus walha na'ahenia, “Lo'o namlolo kokkoo Abraham namwali minim papa, mim lernohi nina hini'i, ⁴⁰ maa kam hi'i lernohi ainin hini'i ono mi maham paeku mesne Maya'u, kade Ya'u mehe konohi mi panaeku ma namlolo man Ya'u dervedi nano Makromod Lalap! Abraham kan hi'i heheni! ⁴¹ Minim hini'i wenewhe onne kan lernohi minim papa Abraham, maa lernohi minim papa aimehi!”

Enine hi re'el Yesus, “Mayai eniyenihe tatana apun leke ka, la ainim Papa ida mehe, Makromod Lalap!”

⁴² Enime'ede Yesus na'ahenia, “Lo'o Makromod Lalap namlolo kokkoo namwali minim Papa, mi maramyaka Ya'u, ono Ya'u mai nano Ai. Ya'u ka'u mai lernohi AINU'u panaeku aimehi, Ya'u lernohi Ainin panaeku mamani, ono Ai penia man hopon Ya'u mai. ⁴³ Alhi'ihewe mi ka mauroin AINU'u wanakunue? Mi ka mauroin ono mamhene kokala AINU'u wanakuku eniyeni. ⁴⁴ Mi eniyenihe, minim pape namwali Hayakyak Makromon, la mi raram nodi lernohi ainina panaeku man ailanna mamani. Nano dedesne ai raram nodi nesne ri, la napoho mamani ono

panaeku ma namlolo ida kaale raramne! Nin hini'i wewhe onne lernohi nin honoli wewhe ma namehiyala wake'e, ono ai penia namwali poho rahu na'akeme onno, de napoho mamani! ⁴⁵ Onne penia Ya ala wanakuku ma namlolo ki mi, maa mi akim ka naili'il Maya'u. ⁴⁶ Nano mi eniyenihe, ri mahaku kan kukul mouropo na'aheni Ya'u hi'i dohohale, ono Ainu'u dohohala kaale! Ya'u wakunu ha ma namlolo, de alhi'ihope mi akim ka naili'il Maya'u? ⁴⁷ Inhoi ma namwali Makromod Lalap Nin ri, ai onne raram nodi derne nakani la kokale Makromod Lalap Nina wanakuku. Enimaa mi eniyenihe mamhene derne makani Makromod Lalap Nin wanakuku ono mi ka mamwali Nin ri."

Yesus kulu narehi Abraham

⁴⁸ Yahudi enihe re'el Yesus na'ahenia, "Ai ma'ahenyedi me'e O mano Samaria, la hayakyake hu'uredi O raramne, de ainim wanakunu onne namlolo kokkoo!"

⁴⁹ Yesus na'ahenia, "Hayakyaka kan hu'ur Ya'u raram! Ya'u horhawe Ainu'u Pape, maa mim ilinohi malnohi Ya'u. ⁵⁰ Ya'u ka anoin ul'uli sasa'a nano ri mormori, maa Makromod Lalap Nin panaeku na'akulu na'alapa Maya'u, la Ai onne ma naho'ok nakail ri mormori. ⁵¹ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi derne nakani de hi'i lernohi Ainu'u wanakuku eni, ai onne kan maki, maa lernala or'ori dardari ma kan horu."

⁵² Enime'ede Yahudi enihe ra'aheni wali'ur, "Ai mauroin nahenia namlolo kokkoo hayakyake hu'uredi O raram me'e, ono am dernedi Onum wanakunu nahenia ri man lernohi O lo'o kan maki! Abraham noro nabi-nabi enihe makiyedi me'e, de hi'ihewi Om wakunu heheni? ⁵³ Alhi'ihope Om pene'ek Om kulu narehi Abraham noro nabi-nabi man makiyedi me'enihe? O eni inhoi penia wakunu heheni?!"

⁵⁴ Yesus na'aheni, "Lo'o Ya'u mehe a'akulu a'alap Ya'u kemen, onne kan min haida, maa Ya Am'u penia ma na'akulu na'alap Maya'u, la mi me'ene ma'aheni Ya Am'u namwali minim Makromod Lalap! ⁵⁵ Mim wakunu heheni, maa namlolo kokkoo mi ka mauroin Ai! Ya auroiroin Ai, la lo'o Ya aheni ka auroin Ai, Ya amwali ma

napoho naise mi haenhi, maa Ya auroiroin Ai, la Ya'u hi'i wewhe Ainin wanakuku mamani. ⁵⁶ Nonolu minim papa Abraham akin nahuwa'an ono ai nauroin lere man mai an do'on Ya'u mai noho wawan, la ors eni an do'onedi de akin nahuwa'an wake'e!"

⁵⁷ Kame'ede ri Yahudi man derne Yesus enihe ra'aheni, "Onum anna kan rakan wellima makun! Hi'ihewi Om do'onedi Abraham me'e?"

⁵⁸ Yesus na'aheni wali'ur, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Lere kar mori Abraham makun, Ya'u aiyedi me'e!"

⁵⁹ Idewe Yahudi enihe rala waku rodi wasla Yesus, maa Ai nahaledi kemen de namhara Romleu Lap onne.

9

Yesus hi'i wa'an ri man makan toko

¹ Yesus nala'ala'a ne, An do'on mo'oni ida. Mo'oni onne lere mori me'ede makan tokedi memen. ² Enine Nina man lernohi pakunohi enihe ra'ukani Ai, "Papa Meser, alhi'ihope mori me'ede makan tokedi memen me'e? Inhoi nin dohohala nakoko penia makan toko? Ainina, ee inna amanhe?"

³ Yesus na'ahenia, "Ainina dohohala ka nakoko ai makan toko, la ai inna aman rira ka haenhi, maa ai makan tokedi leke rin do'on Makromod Lalap Nina ke'eke'el an'anhe namwali ri eni. ⁴ Ors eni lelere makun, de leken paharin aile ik hi'i wewhe Ai man hopon Ya'u mai Nin honowok, maa ka nalo'olo lo'o na'umetek me'e, de kak howok me'e! ⁵ Lere Ya'u mormori mai noho wawan eni makun, Ya amwali ropropo man ropedi ri mormori man minle mai noho wawan eniyeni."

⁶ Ai na'ahenia heheni horu, An sapruiyedi aparne napa'uk elimo'e nanumene nalsoru mo'oni onne makan. ⁷ Horu ne, Yesus hopon maktoko onne na'ahenia, "Lam laruwedi o makam lolo oir kiliu Siloam (Siloam onne napa'ahne, 'hopon nala'a')." Ende maktoko onne lan laru makan horu ne, an wali la makan mouwedi me'e!

⁸ Enine maktoko onne nina nakar wali noro ma nadedem do'on ai naikokore mehe napanpanak, hi ida ma na'ukani ida na'ahenia, "Ai eni ri ma nadedem naikoro

kalla wawan mehen napanpanak onne harome?”

⁹ Ri heruwali ra'aheni, “Namlolo ai kokkoo,” maa ri namehin ra'aheni, “Ai onne ka, maa oin makan namnenehe noro maktoko onne.” Enimaa maktoko onne na'aheni mamani, “Ya'u penia maktoke man mehe napanpanak lolo kalla onne!”

¹⁰ Ende hi ra'ukani ai, “Emene hi'ihopenia o makam mouwedi me'e?”

¹¹ Ai na'aheni, “Ri ida ma naran Yesus hi'i wa'an. An saprui aparne napa'uk elimo'e nanumene nalsoru ya'u makan, horu ne hopon la'u laru lolo oir Siloam eni, de ya'u laru horu ne, i mak'u mouwedi me'e!”

¹² Hi ra'ukani ai ra'aheni, “Ri onne aile ewi me'e?” An walhe, “Ka auroin.”

Parisi ra'ukani inhoi man hi'i wa'an maktoke

¹³⁻¹⁴ Lere Yesus hi'i wa'an man makan toko onne pakroromnala Yahudi rir Lere Alam Renren Warwarne, de luli rin howok lere onne. Ende Yahudi enihe rodi man nonolu makan toko onne laa ri Parisi enihe. ¹⁵ Enpenia ri Parisi enihe ra'ukani ai wali'ur na'ahenia, “Hi'ihewi penia o makan mouwedi me'e?”

Ai na'aheni, “Ri onne nala elimo'o tehe soru ya'u makan nanumene la'u laru, idewe i mak'u mouwedi.”

¹⁶ Enine ri Parisi heruwali ra'aheni, “Ri man hi'i wa'an ai makan onne kan mai nano Makromod Lalap ono kan horhawa Alam Renren Warwarne.”

Enimaa ri Parisi namehin ra'aheni, “Hi'ihewi ri man hi'i dohohale nauroin hi'i tanada ri kan dodo'onnala makan ma nodi Makromod Lalap Nina ke'eke'el an'anha heheni!” Kame'ede na'akeme rasesi me'e.

¹⁷ Ende ri Parisi enihe ra'ukani man nonolu makan toko onne ho'o me'e, “Kene konohi mayai, ri man hi'i wa'an o makan onne ri wawa'an, ee ri yakyaka?”

An walhe, “Ya auroin Ai onne nabi ida.”

¹⁸ Enimaa Yahudi rir man panulu enihe kar derne rakanie, de ra'aheni ai makan kan toko la Yesus kan hi'i wa'an, penia hir polu nina ri leleher mai. ¹⁹ Hi ra'ukani, “Namlolo kokkoo mi anum eni mori me'ede makan tokedi, ee ka? Hi'ihewi penia makan mouwedi me'e?”

²⁰ Nina ri leleher walhe, “Namlolo kokkoo ai anum eni mori me'ede makan

tokedi memen me'e, ²¹ maa ai ka mauroin hi'ihopenia ors eni makan mouwedi me'eni. Mayai me'ene ka mauroin inhoi man hi'i wa'an makan penia mouwedi me'e. An lapedi me'e de, ken pape mehe ra'ukani ai!” ²² Man nonolu makan toko onne nina ri leleher ra'aheni heheni ono ramka'uk Yahudi rir man panulu onnenihe, ono hi raledi kenekrohu me'e nahenia rohiyedi ri na'akeme ma ne'eno hi Yesus onne namwali Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi nano rir kerei. ²³ Onne penia hir walhe deudeul ra'aheni, “An lapedi me'e, de ken papa mehe ra'ukani ai.”

²⁴ Kame'ede hi rapolu wali'ur man nonolu makan toko onne leke ra'ukani wali'ur, “Kikan hopo ma'aheni om wakunu ha ma namlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna! Ai mauroiroin ri man hi'i wa'an o makam onne, ri man hi'i dohohale!”

²⁵ An walhe, “Ka auroin lo'o ri man hi'i ya'u wa'an onne man hi'i dohohale, ee ka, maa ya auroiroin nahenia nonolu i mak'u tokedi, maa ors eni i mak'u mouwedi me'e la ya'u po'onedi waliwali me'e!”

²⁶ Enine hi ra'aheni wali'ur, “An hi'ihewi o makan penia om do'onedi me'e? An hi'i inhawe?”

²⁷ An walhe, “Ya'u konohiyedi mi me'e, maa mamhene derne ainu'u wanakunu wake'e. Alhi'ihewe ma'ukani ho'o me'e? Yon hi'i de mi raram nodi mamwali Nina man lerno hi harome?”

²⁸ Ideweni ne, hir wahilei ra'idaru ai ra'aheni, “Eih! O penia mamwali man lerno hi Ai, maa mayai eniyenihe lerno hi Musa mehe. ²⁹ Ai mauroine Makromod Lalap wakunu noro Musa, maa ai ka mauroin ri onneni mai nano ewi.”

³⁰ Mo'oni onne polletilu de na'aheni, “Eih! Ka auroin minim panaeku! Lere mori ya'u me'ede mak'u tokedi, maa An hi'i i mak'u mou penia ya'u do'onedi me'e! Hi'ihewi mi ka mauroin Ai nano ewi?!”

³¹ Ik kauroin Makromod Lalap kan derne ri man hi'i dohohala, maa An derne ri man horhawe la man lerno hi Nina hon-orok panaeku mamani. ³² Nano noho eni nin ma namwali me'ede kak derne rin hi'i wa'an ri man mori me'ede makan tokedi. ³³ Lo'o Ri onne kan mai nano Makromod Lalap, Nin molollo kaale hi'i ha naise eniyeni!”

³⁴ Idewe Parisi enihe ra'aheni, “Lere num ine kan mori o makun, num dohohale nammoriyedi me'e, de hi'ihopenia om wakuku mayai?” Lere onne me'ede hir kawala ai leke yono laa rir kerei raram me'e.

³⁵ Yesus derne Yahudi enihe kawala man nonolu makan toko onne leke yon laa rira kerei raram me'e, de Ai nanoin la na'aheni, “O akin naili'il Ai man mai nano a'am raram namwali Ri Mormori Anan, ee ka?”

³⁶ Enine ai na'aheni, “Pape, Ai onne inhoi? Ya apanak Pape konohi maya'u leke ya akin naili'il Ai.”

³⁷ Yesus walha na'ahenia, “Om do'onedi Ai me'e. O moro Ai maham wakukunue!”

³⁸ “Makrom'u, ya akin naili'il Makrom'u!” Idewe eni ai nahirawa Yesus kalarna.

³⁹ Yesus na'aheni, “Ya'u mai leke ho'ok kail ri mormori noho wawan eni. Ya'u mai leke hi'i maktoko do'onedi, la man dodo'on makan tokedi, ono ri ma na'aheni hir do'on mouropo kar do'on rauroin haida ma namlolo.”

⁴⁰ Enla ri Parisi man aile lolo onneniheruwali derne Yesus Nin wanakunu ra'aheni, “Num panaeku mayai eniyenihi maktoke?”

⁴¹ Kame'ede Yesus ne'el hi, “Lo'o mi mauroin nahenia mi makum tokedi ono ka mauroin inhawe ma namlolo, Makromod Lalap ka nala sala ki mi, maa mi mehe mauroin mi makum moumou la mauroin ha wo'ira na'akeme ma namlolo. Onne penia mim saledi.”

10

Yesus namwali man huri wawa'an

¹⁻² Yesus na'aheni, “Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ri man huri pipduma nadedem mai ro'o raram lolo takin nina niken, maa ri ma nodi kalla susuwar mai raram, ai onne ri ma namna'a la nahoro ri nin hahaa. ³ Ri ma nadiyahaka ro'o hari nike leke man huri onne laa raram, la nin pipdum enihe rauroiroin ai lina, de lerno hi ai. Ai napolu wekel dohodoho naran mene lerno hi laa paharne. ⁴ Nina pipdum enihe laedi paharne mene ai noluwedi*, la nina pipdum enihe lerno hi ono rauroiroin ai lina. ⁵ Hi ramhene lerno hi ri namehin.

* **10:4** Pipduma ma aile Yotowawa rir morimori ka namnenehe pipduma ma aile Israel. Nadedem man huri noluwedi mene hir lerno hi.

Lo'o ri namehin napolu, hir lari, ono ka rauroin lina.”

⁶ Yesus wakunu lir naho'ok eniyeni, maa ri Parisi man derne enihe ka rauroin Ainin panaeku. ⁷ Ende Yesus na'aheni wali'ur, “Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ya'u penia amwali pipi ro'o nina nike. ⁸ Ri man mai nolu Ya'u man hi'i kemen namwali man huri, hi onne ma namna'a, maa pipdum enihe kar derne rakani ma namna'a onnenihi lina. ⁹ Ya'u eni amwali nike, de inhoi mai raram lolo Maya'u, ai onne huri we'eredi nano nin dohohala nin hunukum makmaki, la lernala or'ori dardari ma kan horu. Enla ai onne naise pipduma man lolo nike laa raram mai paharne leke lernala hanana'an nonomun man wa'an. ¹⁰ Ri ma namna'a onne mai leke namna'a, nesne, la nano'onnyaka mamani, maa Ya'u mai leke ri mormori lernala or'ori ma namlolo man penpenu kemkeme.

¹¹ Ya'u eni amwali man huri wawa'an. Ya ala I kem'u maki leke nahinerre Ainu'u pipdum enihe. ¹² Lo'o orpipi pair ri namehin namwali man huri, ri onne ka nadiyahaka pipduma wawa'an naise orpipi mememen, ono pipduma onne ainine, ka. Ende lere ha mormori merwui mai tamak pipdum enihe, an lari me'e la kan peino hi pipdum enihe, penia lariye'er rarari. ¹³ An lari ono nanoin naiwe'el mehe, la kan peino hi pipdum enihe.

¹⁴ Ya'u eni man huri wawa'an. Ya auroiroin Ainu'u pipdum enihe, la pipdum enihe rauroiroin Ya'u haenhi. ¹⁵ Onne namnenehe noro Yo oro Ainu'u Pape. Ai nauroiroin Ya'u la Ya auroiroin Ainu'u Pape, la Ya ala I kem'u maki leke nahinerre Ainu'u pipdum enihe. ¹⁶ Ainu'u pipduma namehin aile haenhi, maa kan minwuku noro pipduma ma aile ro'o eni, la Ainu'u panaeku Yo odi mai leke minwewerre noro Ainu'u pipdum enihe. Hi lo'o derne Ya'u lina haenhi, leke Ainu'u pipi na'akeme minwuku ro'o ida la rir man huri ida mehe, ono Ya'u penia ma namwali rir man huri.

¹⁷ Ainu'u Pape naramyaka Ya'u ono Ya ala I kem'u maki leke Ya'u mori wali'ur. ¹⁸ Ri mahaku ka nodi molollo nesne Maya'u, maa Ya'u raram nodi ala I kem'u

maki. Ainu'u molollo aile Ya ala I kem'u ri nesne la Ainu'u molollo aile Ya'u mori wali'ur. Onne penia honowok man Ya'u kokale nano Ainu'u Pape.”

¹⁹ Yesus wakunu horu ne, ri Yahudi enihe rasesi wali'ur. ²⁰ Hi nammori ra'aheni, “Yono makani Ai! Hayakyake hu'uhu'ur raram de na'iseriyedi me'e!” ²¹ Maa ri namehin ra'aheni, “Lo'o hayakyake hu'uhu'ur raramne, Ai kan wakunu heheni. Hayakyaka onne ka nadedem hi'i wa'an man makan toko!”

Yahudi enihe kar kokala Yesus

²² Lere ri Yahudi hi'i yapi ra'aromo rira 'Romleu Lape Nin Ler Alam Man Horu' lolo Yerusalem rakanedi me'e, la lere onne noho rinrinne nina lere alam. ²³ Yesus mahan lalaa mamai lolo Solomo Nin Henei man aile Romleu Lape.

²⁴ Lere onne ri Yahudi enihe lawuku lupurala Yesus la ra'aheni, “Ma'anana Om konohi mayai mouropo O eni inhoi? Yom hi'i yai ma'irhu! Lo'o mamwali Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai eni, konohi mayai!”

²⁵ Kame'ede Yesus ne'el hi, “Ya'u kono-hiyedi mi me'e, maa mi akim ka naili'il Maya'u! Ainu'u hini'i wenewhe nodi kunukunohi nahenia Ya'u eni inhoi, la kukunohi nahenia Yo odi Makromod Lalap Nin ke'eke'el an'anha haenhi.

²⁶ Enimaa mi akim ka naili'il Maya'u ono mi ka mamwali Ainu'u pipduma hunuri.

²⁷ Ainu'u pipduma na'akeme rauroiroin Ainu'u wanakunu. Ya auroiroin hi, la hir lerno hi Ya'u. ²⁸ Ya ala or'ori dardari hi de kar makileken, maa hir mori laa ewi-ewi, la ri mahaku ka naruri nahoro hi nano Ya'u liman raram. ²⁹ Ainu'u Papa naledi hi na'akeme Maya'u me'e, la An lapa narehi na'akeme, de ri mahaku ka naruri nahoro hi nano Ainu'u Pape liman raram. ³⁰ Yo oro Ainu'u Pape mahaku.”

³¹ Enine Yahudi eni rala waku rodi wasla Yesus ho'o me'e, ³² maa Yesus na'aheni, “Mim do'onedi tanada lalapa nammori me'e man Ainu'u Pape hopon Ya'u hi'i. Inhawa tanada namehiyala penia mim wasla Ya'u!”

³³ Kame'ede ri Yahudi enihe ra'aheni, “Ai ka ma'ahan ono Om hi'i tanada on-nenihe, maa ai ma'ahan ono O ma'ihoru

ma'idaru Makromod Lalap! O ri mormori mehe, maa O ma'aheni mamwali Makromod Lalap!”

³⁴ Yesus na'aheni wali'ur, “Lolo minim keneri hono'ok eni horhorok ma na'ono mi ri mormori aile ma na'aheni, 'Mi mamnenehe Makromod Lalap ananhe.’

* ³⁵ Ik kauroiroin nahenia inhawe man horokedi lolo Horok Lap raram kar herre laa ewi-ewi, de lo'o Horok Lap na'aheni ri man mori nonolu on-nenihe namnenehe Makromod Lalap ananhe, emene hi'ihewi noro Maya'u ma mamwali Ai Anan?

³⁶ Makromod Lalap me'ene na'ono Maya'u la hopon Ya'u mai noho wawan eniyeni. Ende lo'o Ya aheni Ya amwali Makromod Lalap Anan, alhi'ihewe ma'aheni Ya a'ihoru a'idaru Ai naran!?

³⁷ Lo'o Ka'u hi'i honowok man Ainu'u Pape nala Maya'u eni, wa'an rehi yono mi akim naili'il Ya'u, maa Ya'u hi'i Nin honowok onne na'akeme. ³⁸ Kade mi akim ka naili'il Ainu'u wanakunu, maa wa'an rehi mi akim naili'il Ainu'u hini'i wenewhe onnenihe leke mim do'on mauroin nahenia Ainu'u Papa minle Ya'u raram, la Ya'u minle Ainu'u Pape raram haenhi.” ³⁹ Enine hir kene keke Yesus wali'ur, maa Ai nahala kemen nala'a me'e.

⁴⁰ Yesus wali wali'ur laa oir Yordan walie, la minle onno man nonolu Yohanis nodi oir ulutada ri eni. ⁴¹ Ri nammori mai Yesus minwuku lolo onne la ra'aheni, “Kade Yohanis kan hi'i tanada ri kan dodo'onkala makun, maa ainina wanakunu ma na'ono ri eni na'akeme namwaliyedi me'e!” ⁴² Ende ri nammori ma aile lolo onne akin naili'il Yesus.

11

Lazarus nin makmaki

¹ Lere onne mo'oni ida aile naran Lazarus, la an minle leke Betania noro narna woro'o, ida naran Maria la ida naran Marta. ² Ma naran Maria eni penia ma nala wuru wola'ula'u halle Yesus ein la nodi nina muruk sorue. Enla lerida Lazarus onne nakni'ir, ³ de narna woro'o enihe hopon ri lan konohi Yesus nahenia hi narna man Yesus naramyake nakni'ir. ⁴ Yesus dervedi ne na'aheni, “Apinha onne kan hi'i den maki, maa kini'ir eniyeni

* 10:34 Mzm. 82:6

namwali leke ik po'on Makromod Lalap Nin ke'eke'el an'anha ma narehi ma nalewen la Ya'u ma namwali Ai Anan lernala ul'uli sa'sa' haenhi."

⁵ Kade Yesus naramyaka Maria, Marta noro narna Lazarus, ⁶ maa lere dervedi Lazarus nakni'ir, An min lolo onne alam woro'edi mene wali laa Betania. ⁷ Ende nakawedi alam woro'o nanumene Yesus ne'el Nina man lernohi pakunohi na'ahenia, "Mai ik wali laa Yudea here." ⁸ Enine man lernohi enihe ra'aheni, "Papa Meser, idedi nanumene Yahudi enihe manlo'o rodi waku wadesne Papa! Alhi'ihepe ik wali laa enne ho'o me'e!" ⁹ Kame'ede Yesus nair wanakunu naho'ok na'ahenia, "Lere kekeme ida nin jam idaweli woro'o, namlolo, ee ka? Ende inhoi nala'a noro wewerre Maya'u kan wekur, ono ai nodi lelere leke do'odo'on kalla, ¹⁰ maa inhoi ma nala'a a'alam lo'o wekur, ono ropropo kaale." ¹¹ Yesus wakunu heheni horu ne, na'aheni wali'ur, "Ik walin Lazarus namkukuru, maa na'amoli ik laa mene Ya amake." ¹² Man lernohi pakunohi ra'aheni, "Papa Meser, lo'o Lazarus namkukuru, an pelek wa'an." ¹³ Lere onne Yesus na'aheni Lazarus namkukuru, maa Ainina panaeku Lazarus makiyedi me'e, maa Nin man lernohi pakunohi enihe ka rauroin Nin panaeku. Hir pene'ek Lazarus namkukuru naise ma namkuru nadedem mehe.

¹⁴ Ende Yesus wakunu mouropo na'ahenia, "Lazarus makiyedi me'e, ¹⁵ maa onne namwali leke mi akim naili'il Maya'u wawa'an, de wa'an rehi an makiyedi mene Ya'u rakan enne. Ende mai kala'a laa Betania here." ¹⁶ Kame'ede Tomas (ma nadedem rin wekel Tatana Adodo'o) ne'el walin man lernohi Yesus enihe, na'ahenia, "Mai ik lernohi Yesus laa Yudea, kade koro Ai maki wewerre!"

Yesus na'alap Marta noro Maria akin

¹⁷ Yesus rakanedi Betania ne, rin konohi Ai, "Lazarus makiyedi me'e, la ai modi la ma'akene manakuwedi ku'il raram alam wo'akkedi me'e." ¹⁸ Leke Betania onne ko'u lo'o kilu wokelu nano Yerusalem. ¹⁹ Ende Yahudi nammori mai ka'ar rahuwa'an Marta noro Maria akin ono narna makiyedi me'e. ²⁰ Marta derne Yesus maiyedi ne, idewe lan pakromo noro Yesus, maa Maria ka namhara nakar

makun. ²¹ Marta ne'el Yesus na'ahenia, "Makrom'ue! Lere onne Makrom'u aile mai eni manlo'o I nar'u kan maki, ²² maa ya auroiroin nahenia ors eni me'ede inhawe O mapanak, Makromod Lalap nala ki O."

²³ Yesus na'aheni, "O narum eni mori wali'ur!"

²⁴ Marta na'ahenia, "Makrom'ue! Ya auroiroin Lazarus lo'o mori wali'ur noro ri man maki na'akeme lere noho nina man horue." ²⁵ Yesus na'aheni, "Ya amwali or'ori dardari onno! Ya'u penia ma na'amori ri man makiyedi me'e, la Ya ala or'ori dardari ma kan horu hi. Inhoi ma akin naili'il Maya'u, kade an maki, maa makmaki ka nodi molollo ai me'e, de mori wali'ur. ²⁶ Enla ri man lernala or'ori dardari, la ma akin naili'il Maya'u, ai onne kan maki, maa mori laa ewi-ewi! O akim naili'il Ainu'u wanakunu eni, ee ka?" ²⁷ Marta walha, "Makrom'u! Ya akin naili'il O, la ya auroin O penia Makromod Lalap Anan man kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi eni, la ya auroin Makromod Lalap hopon O mai noho wawan eniyeni!"

²⁸ Marta na'aheni heheni horu ne, lan polu Maria. Ai nalpupu Maria na'ahenia, "Papa Meser maiyedi me'e la mahan na'ukani o." ²⁹ Maria nauroiroin Yesus maiyedi ne, idewe halhala lan pakromo noro Ai. ³⁰ Enimaa Yesus kan rakan leke raram makun, aile leke paharne lolo onno man idedi wakunu noro Marta onne. ³¹ Ri Yahudi man minle Maria nina nakar onnenihe do'on Maria halhala laa paharn, de hir lernohi ono rauroiroin nahenia Maria nala'a ku'il nahere.

³² Maria laa na'urani Yesus, idewe kadi ein korno yawa la na'aheni, "Makrom'e! Lere onne Makrom'u aile mai eni manlo'o i nar'u kan maki." ³³ Yesus do'onedi Maria noro ri Yahudi enihe mai raherhere ne, idewe Ai honorok akin sus wake'e la hehel rehi.

³⁴ Kame'ede Ai na'ukani, "Mi ma'aken manakuwedi ihin kenen mala loile aile ewi?"

Hi ra'aheni, "Makrom'e, mam po'on."

³⁵ Ideweni Yesus nahere me'e.

³⁶ Enine Yahudi enihe ida ma ne'el ida, "Eih! Namlolo kokkoo Ai naramyaka rehi Lazarus!"

³⁷ Maa heruwali ra'aheni, "An hi'i wa'an man makan toko do'on wali'ur, emene

hi'ihopenia Ai kan hi'i wa'an Lazarus leke yon maki?"

Yesus na'amori Lazarus nano makmaki

³⁸ Kame'ede hi roro Yesus laa ku'il man rodi ra'akene manaku Lazarus ihin kemen. Hir rakanedi ne, Yesus akin woir wali'ur. Ku'il kalarna onne rodi waku lapa ida el'elek ku'il makan. ³⁹ Ende Yesus hopon poiyedi waku rodi el'elek onne.

Enine man maki narna Marta na'aheni, "Makrom'ue, hir loiyedi Lazarus ihin kemen lolo eni alam wo'akka me'e, de lo'o ihin kemen popedi me'e!"

⁴⁰ Yesus na'aheni, "Ya'u konohiyedi mi me'e nahenia lo'o mi akim naili'il mim do'on Makromod Lalap Nina ke'eke'el an'anhe ma narehi ma nalewen!"

⁴¹ Kame'ede hir poiyedi waku onne laa herne, la Yesus niliha'a laa wawan la na'aheni, "Pape, Ya apanak trimkasi Pape ono dernedi Ya'u me'e. ⁴² Ya auroin Pape derne Ya'u lirna mamani, maa Ya'u konohi ha eni na'akeme lolo heri eni kalarna leke akinhe naili'il la rauroin nahenia O penia man hopon Ya'u mai noho eni wawan." ⁴³ Onne horu ne, Yesus wakau naruri na'ahenia, "Lazarus, mamhara mai paharne here!" ⁴⁴ Idewe Lazarus man makiyedi onne namhara nano ku'il mai paharn, liman ein rodi tapi lunlunne makun, la oin makan rodi tapi paspasun haenhi. Yesus na'ahenia, "Mim we'eredi tapi leke nauroin nala'a wawa'an."

Yahudi rir man panulu paeku resne Yesus

(Mat. 26:1-5; Mrk. 14:1-2; Luk. 22:1-2)

⁴⁵ Lere onne ri Yahudi nammori aile lolo onne, de na'akeme man lernohi Maria laa paharne do'onedi Yesus Nin hini'i onnenihe, penia hi nammori akin naili'il Yesus, ⁴⁶ maa heruwali lar konohi Yesus Nin hini'i onne ri Parisi enihe. ⁴⁷ Ende imam-imam lalap roro Parisi enihe polu wuku ri ma nadedem naikoro wuku ho'ok kail ri lernohi Yahudi rir agame nin holoor halauk enihe. Hi na'akeme ra'ahenia, "Lo'o ik hi'ihewi Ai?! Ai eni hi'i tanada namansa man kukul Makromod Lalap Nin ke'eke'el an'anha! ⁴⁸ Lo'o maika kak kawala de An wakuku mamani, iknik ri na'akeme akin naili'il Ai, penia Roma nin ke'urauk mai rano'onnyaka iknika Romleu Lape, la raiye'eredi iknik hair!"

⁴⁹ Lere onne nano ri man ho'ok kail onne ri ida aile naran Kayapas. Anna onne ai namwali imam man kulu narehi. Ai ne'el hi na'ahenia, "Heih! Mi ka mauroin haida-haida. ⁵⁰ Mi ka mauroin nahenia wa'an rehi ri ida maki leke yon iknik hair makileken." ⁵¹ Kayapas pene'ek nodi nin panaeku aimehi wakunu heheni, maa ai ka nauroin Makromod Lalap nodi nin wanakunu onne kukul panaeku namehin, ono anna onne ai penia ma namwali imam man kulu narehi. Enpenia Makromod Lalap nodi ainin wanakunu onne kukunohi nahenia Yesus maki leke ri Yahudi lernala or'ori dardari, ⁵² la ka na'aheni Yahudi mehe, maa An maki leke Makromod Lalap Nina ri mormori na'akeme ma aile ewi-ewi lernala or'ori dardari haenhi leke na'akeme lawuku ramwali mahaku. ⁵³ Ende nano lere onne me'ede Yahudi rir man panulu enihe lawuku rala panaeku leke resne Yesus.

⁵⁴ Onne penia Yesus kan lalaa mamai lolo Yahudi kalarna me'e, maa namharedi Yudea nala'a leke ida naran Efraim. Leke onne na'urani noho mamun, la Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe min lolo onne. ⁵⁵ Lere onne Yahudi nina Lere Alam Lalap Paska na'uraniyedi me'e, de ri nammori nano lekleke mai Yerusalem leke ra'amou kemen nano dohohale lernohi Yahudi nin holoor halauk mene rakan lere alam lernohi Paska. ⁵⁶ Hi maha ranoin Yesus, de lere hir minwuku Romleu Lapa nina nikoin ida ma na'ukani ida, "Minim panaeku hi'ihewi? Lo'o kan mai harome?" ⁵⁷ Hi ra'aheni heheni ono imam-imam lalapa noro ri Parisi enihe raledi kenekrohu la loikaruwedi heri onne me'e nahenia inhoi nauroiin Yesus Nin miminlole kukunohi leke lar kele.

12

Maria nodi wuru wola'ula'u rala halla Yesus ein

(Mat. 26:6-13; Mrk. 14:3-9)

¹ Yesus nala'a leke Betania la lere alam woneme wali'ur mene Yahudi rir Lere Alam Lalap Paska. Lazarus man Yesus na'amori nano makmaki min Betania onne. ² Ende lolo Betania onne rin hi'i ya'an yomun rodi horhawe Yesus. Lere onne Lazarus noro heri man mai enihe ra'ak wewerre noro Yesus, la Marta penia ma nahinoi namkau hanana'an na'akeme

hi ra'an. ³ Ka nalo'ol ne, Maria nodi wuru Narwastu man wala'ula'u potol ida mai nala halla Yesus ein mene nodi nina muruk soru na'akisi. Wuru wola'ula'u onne wella ai wawan wake'e la ra'in holkekeme nakar onne raram. ⁴ Enime'ede Yesus Nina man lerno'hi ma naran Yudas Iskariot (ma na'olu Yesus), an hehel rehi do'on Maria nina hini'i onne de na'ahenia, ⁵ "Heih! Hi'ihopenia ka ma'olu wuru onne leke mala nin kupan laa ma na'alehe haida-ha'ide? O ma'olu wuru onne wella kupan pere rahu wokelu menee!" ⁶ Yudas wakunu heheni, maa nina panaeku ka na'ono ma na'alehe haida-haida enihe, ono ai onne nakmanna kupan. Ai namwali ma nasala ri idaweli woro'o enihe rira kupan, maa nadedem ai namna'a kupan nodi na'uwali nine haenhi.

⁷ Enimaa Yesus dadiyale, "Yono kawala maeke eni nin hini'i Maya'u. An hi'i heheni Maya'u, leke I kem'u namkene rin na'akene manaku. ⁸ Ri ma na'alehe haida-haida onnenihe nornoro mi mamani, maa ka nalo'ol Ya'u ka oro mi me'e."

⁹ Ri nammori derne nahenia Yesus aile Betania de rala'a enne. Rira panaeku kar laa do'on Yesus mehe, maa rira panaeku laa do'on Lazarus man mori wali'uredi onne haenhi. ¹⁰ Ende imam lalap enihe rala panaeku resne Lazarus haenhi, ¹¹ ono ri Yahudi nammori ma nano Yerusalem ramhene derne rakani hi me'e, maa hi akin naili'il Yesus ono hir do'on rauroin Lazarus maki la ra'amori wali'ur.

Ri nammori akin nahuwa'an ono Yesus mai Yerusalem

(Mat. 21:1-11; Mrk. 11:1-11; Luk. 19:28-40)

¹² Rakan oreki, ri nammori maiyedi Yerusalem me'e, leke lerno'hi Lere Alam Paska. Hir derne nahenia Yesus aile kalla toro, la na'uraniyedi Yerusalem me'e.

¹³ Ende hir laa rala korma kawin rodi laa pakromo Yesus, leke na'akeme sokmura lolo kalla, la hir wakau ra'aheni, "Ka'uli kasa'a Makromod Lalap!

Na'amoli Makromod Lalap namre'e namharu O man mai nodi Ai Oin Naran!

Na'amoli Makromod Lalap namre'e namharu Makromod ma namwali Israel nina Rai!" *

¹⁴ Lere Yesus mai Yerusalem, An ha'a keledei anan ida man aile lolo kalla, la onne na'akuku na'anokor wanakunu man horokedi lolo Horok Lape raram ma na'ahenia,

¹⁵ "Ri Sion mie! Yom mamka'uk! Po'onala! Minim Rai ha'aha'a keledei anan mai me'e!" *

¹⁶ Nano nonolu panaeku ma namwali noro Yesus eni horokedi lolo Horok Lape raram, maa lere onne Nin man lerno'hi pakunohi enihe ka rauroin nahenia ha ma namwali onne na'akuku na'anokor inhawe man horhorok ai Horok Lap raram. Enimaa rakan lere Makromod Lalap na'akulu na'alap Yesus nano makmaki mene hir horoknala la rauroin ha onne na'akeme. ¹⁷ Ende heri man po'on Yesus napolu Lazarus namhara ku'il mai paharne onne laliwewer Yerusalem wakunu Yesus Nin hini'i onne. ¹⁸ Enpenia ri nammori mai pakromo noro Yesus, ono hir derne nahenia Yesus hi'i tanada man ri kan dodo'onnala makun man kukul Makromod Lalap Nin ke'eke'el an'anha. ¹⁹ Kame'ede ri Parisi enihe ida ma ne'el ida, "Ik ka karuri hi'i haida-haida me'e! Ik po'on mehe ri noho wawan na'akeme lari lerno'hi Ai me'e!"

Yesus kukunohi Nina makmaki

²⁰ Lere Alam Paska onne ri nammori mai Yerusalem leke hoikani Makromod Lalap, la lolo hi onne ri Yunani aile haenhi.

²¹ Ende hir mai Pilipus manin Betsaida ma aile noho Galilea onne, la ra'ukani, "Pa'e, ainima panaeku pakromo norala Yesus."

²² Kame'ede Pilipus lan konohi Andreas de woro'ohe laa konohi Yesus, "Pap Meser! Manina noho Yunani maha ranoin Papa Meser."

²³ Yesus ne'el hi na'ahenia, "Makromod Lalap Nin lere alam rakanedi me'e, leke Maya'u ma namwali Ri Mormori Anan ra'akulu ra'alapa. ²⁴ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ik kaho'ok wini gandum waku ida ma nadiyaur laa yawa la hapedi, naise I kem'u man makiyedi. Lo'o rin kan hape, wini gandum onne ka namwali haida-haida, maa lo'o wini onne nadiyaur la rin hape, wini onne mori, dipi, la woi leke eren nammomori. ²⁵ Inhoi nanoin

* 12:13 Mzm. 118:25, 26 * 12:15 Zak. 9:9

nin wawa'an mamani, an makileken, maa inhoi namhene nanoin nin wawa'an aimehi lolo noho eniyeni, ai onne lernala or'ori dardari ma kan horue. ²⁶ Inhoi raram nodi ilitolle Ainu'u honowok, hi onnenihe lernohi Maya'u mamani, la Yo oro man howok onne min wewerre lolo Ainu'u miminlole. Enla Ainu'u Pape horhawe ri na'akeme ma namwali Ainu'u man howok."

Yesus wakunu Nin makmaki

²⁷ "Ya akin woir rehi la Ka'u kerhu wewerek pananaka ma na'ikeki mamai enie, de ka auroin Ya a'aheni inhawa Ainu'u Pape! Manlo'o Ya a'aheni, 'Papa, mahaledi Ya'u nano wewerek pananaka eniyeni!' Maa Ya'u ka'u wakunu heheni ono panaeku lernala wewerek pananaka eni penia nakoko Ya'u mai noho wawan!" ²⁸ Ende Yesus hi'i lir napanak Makromod Lalap, "Pape mala hari Onuma ke'eke'el an'anhe ri mormori noho wawan do'on leke Pape Naran na'amoli ra'uli rasa'e!"

Yesus na'aheni onne horu, Lir ida nano a'am raram na'aheni, "Ya a'akulu a'alapedi Ya'u Naran me'e, la Ainu'u panaeku Ya a'akulu a'alapala wali'ur." ²⁹ Ri nammori man min lolo onnenihe dederne Lir onne, la heruwali ra'aheni onne noho dildille, maa heruwali ra'aheni onne hophopon a'am raram lirna mai Yesus. ³⁰ Enimaa Yesus na'aheni, "Lir man mim dederne onne ka rala leke paku Maya'u, maa Lir onne rala leke paku mi. ³¹ Lere eni me'ede Makromod Lalap naho'ok nakail ri mormori noho wawan eni, la Ai namkene nahoredi Hayakyak Makromon nina molollo lolo noho wawan eni me'e. ³² Enla Maya'u, lere rin kikan Ya'u laa onno man kulu, lere onne Ya apolu ri na'akeme mai Maya'u!" ³³ Yesus na'aheni rin kikan Ai laa onno man kulu leke heri rauroin nahenia An maki lolo au kekiyowok. ³⁴ Enine ri man min lolo onne ra'aheni, "Lolo ainima keneri hono'ok, horhorok aile ma na'aheni, 'Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai eni mori laa ewi-ewi!' Hi'ihopenia O ma'aheni, 'Ri Mormori Anan lo'o kikan laa onno man kulu! Ri Mormori Anan onne inhoi?!' " * ³⁵ Ende Yesus wakunu kemen na'ahenia, "Ka nalo'ol

me'e ropropo man minle mi leken kalar- neni moluwedi me'e, de modi ropropo eni mala'a here, leke yonde metmetek dawak mi. Ri ma nala'ala'a lolo metmetek raram kan do'on haida-haida de ka nauroin kalla. ³⁶ Lere eniyeni ropropo aile nornoro mi, de wa'an rehi mi akim naili'il ropropo onne, leke mi mamwali ropropo onne Nin ri!"

Yesus wakunu heheni horu, mene Ai nala'a, la ka nalhari kemen hi me'e.

Yahudi nammori akin ka naili'il Yesus

³⁷ Kade Yesus nodi Makromod Lalap Nin ke'eke'el an'anha hi'i tanada nammori man ri kan dodo'onnale makun, maa ri Yahudi enihe hi akin ka naili'il Ai. ³⁸ Ende onne na'akuku na'anokor nabi Yesaya lirna ma na'aheni, "Makromod, inhoi akin naili'il ainima wanakunu lolo kakarue? Inhoi lo'o do'on Num ke'eke'el an'anha? Ri mahaku ka nauroin ha eniyeni na'akeme Onuma molollo!" *

³⁹ Onne penia, hi akin ka naili'il, ono lolo horok Yesaya horhorok aile haenhi ma na'aheni,

⁴⁰ "Makromod Lalap na'aheni, 'Ya'u mehe hi'i hi makan toko la akin kerhe leke yono hir do'on la rauroin de yon hir wali mai Maya'u leke Ya'u hi'i wa'an wali'ur.' " *

⁴¹ Yesaya na'aheni heheni ono lere nonolu onne an do'onedi Kristus Nina ke'eke'el an'anha ma narehi ma nalewen, la an konohi inhawe an do'onedi me'e.

⁴² Kade Yahudi rir man panulu nammori akin kerhe, maa heruwali akin naili'il Yesus haenhi. Hi akin naili'iledi Yesus, maa hi ramhene wakunu ra'aheni Yesus eni man kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi, ono hi ramka'uk lo'o ri Parisi enihe kawale kar laa rira Romleu Lap raram me'e! ⁴³ Hi ramka'uk wakunu nahenia hi akin naili'il Yesus ono hi raram nodi lernala ul'uli sasa'a nano ri mormori narehi lernala ul'uli sasa'a ma nano Makromod Lalap!

Yesus Lirna namwali hono'ok kanail

⁴⁴ Ende Yesus wakau naruri na'ahenia, "Inhoi akin naili'il Maya'u, ai onne akin naili'il idewe Ai man hopon Ya'u mai haenhi! ⁴⁵ Enla inhoi man do'onedi Ya'u me'e, ai onne do'onedi Ai man hopon Ya'u

* 12:34 Mzm. 110:4, Yes. 9:6, Yeh. 37:25, Dan. 7:14 * 12:38 Yes. 53:1 * 12:40 Yes. 6:10

mai haenhi. ⁴⁶ Ya'u mai amwali ropropo noho wawan eniyeni, leke inhoi ma akin naili'il Maya'u kan min lolo noho met-metek me'e. ⁴⁷ Ka'u mai leke ho'ok kail ri ma kan hi'i wewhe Ainu'u wanakunu, kade loikaruwedi hi, maa Ya'u mai leke huri we'er noho wawan nano rir dohohala nin molollo. ⁴⁸ Enimaa rakan noho eni nin man horu, Ya'u Lir'u penia namwali man ho'ok kail ri ma kan kokala Ainu'u wanakunu eni. ⁴⁹ Onne namlolo ono ka odi Ainu'u molollo aimehi, maa Yo odi Ainu'u Pape man hopon Ya'u mai noho eniyeni Nin molollo. Ai penia man hopon Ya'u wakunu ha wo'ire eniyeni ki mi leke mauroin. ⁵⁰ Enla Ya auroiroin nahenia Nin honopon man An hopon Ya'u konohi mi eniyeni nala or'ori dardari ma kan horu ki mi. Ende Ya'u mai konohi mi ha wo'ira na'akeme man Ainu'u Pape konohiyedi Maya'u me'eni."

13

Yesus wuri man lernohi pakunohi enihe ein

¹ Lere onne Lere Alam Paska na'uraniyedi me'e, la Yesus nauiroin nahenia Nin lere alam rakanedi Ai namhara noho wawan eni wali laa Nina Pape. Lere Yesus minle noho wawan Ai naramyaka Nina ri man aile mai noho wawan enihe, la kan ren naramyaka hi hehen nanumene Nin lere alam mai noho wawan horu.

² Lere helem ne, Yesus noro Nina man lernohi pakunohi enihe ra'an romun wewerre. Enla lere onne Hayakyak Makromon howok lolo Yudas raramne, penia an paekuwedi na'olu Yesus laa Yahudi enihe. Yudas eni Simon Iskariot anan. ³ Yesus nauiroinedi Nina Pape naledi molollo na'akeme Ai me'e, la Ai nauiroinedi An mai nano Makromod Lalap la wali wali'ur laa Makromod Lalap haenhi. ⁴ Ende Ai namriri nano onno rara'ak onne la ruriyedi Nina rain nanaru la nala haiwarwara ida nodi wukuwedi nelhenne. ⁵ Enine Ai nala oir halle ra'u lapa ida nanumene nodi wuri man lernohi enihe ein, la nodi haiwawara onne soru na'akisi einhe.

⁶ Rakan Simon Petrus ein ne, ai ne'el Yesus, "Makrom'u! Yono Makrom'u wuri ye ei'u!"

⁷ Yesus na'aheni, "Ors eni o ka mauroin makun inhawe man Ya'u hihi'i eni, maa lere li'ur mene mauroin."

⁸ Petrus na'aheni, "Yono Makrom'u! Kan wa'an wuri ye ei'u!"

Maa Yesus na'aheni, "Lo'o Ya'u ka'u wuri o eum, ikroko nik dunu'ul kanali kaprohuwedi me'e!"

⁹ Ende Simon Petrus na'aheni, "Makrom'u! Yono wuri ye ei'u mehe, maa i lim'u noro ya'u uluwakun haenhi!"

¹⁰ Yesus na'aheni, "Ri ma narohedi me'e, onne mouwedi me'e, de yono wuri kemen me'e naukara wuri ein mehe. Mi eniyenihe mouwedi me'e, maa lolo mi eniyenie ri aile ma kan mou!" ¹¹ Yesus na'aheni heheni ono Ai nauiroinedi me'e inhoi man paeku na'olu Ai eni. Onne penia Ai na'aheni, "Mim mouwedi me'e maa lolo mi ri aile ma kan mou!"

¹² Kame'ede Yesus wuri na'akeme ein horu nanumene An nair wali'ur Nina rain nanaru eni laa naikoro wali'ur na'ukani hi, "Mi mauroiroin inhawe man Ya'u hihi'i eni, ee ka?" ¹³ Mi mapolu Ya'u 'Papa Meser' noro 'Makromod' la onne namlolo wake'e ono Ya'u penia ma namwali minim Meser noro Makrommu. ¹⁴ Ende lo'o Ya'u ma namwali mi Makrommu noro minim Meser wuri mi ein, wa'an rehi mi ida man wuri ida ein haenhi. ¹⁵ Ya'u kukul kalla ki mi de wa'an rehi mim teunohi Ainu'u hini'i onne, la ilitolle ri namehin naise Ya'u ilitolle mi haenhi. ¹⁶ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Hophopon wahwahan kan kulu narehi makromon, la ma nodi wanakunu kan kulu narehi ri man hopon an loikaru wanakunu onne. ¹⁷ Lo'o mi mauroinedi ha wo'ire na'akeme man Ya'u konohi mi eniyeni la hi'i lernohie, Makromod Lalap nala rere'e haharu nammori ki mi."

Yesus kukunohi nahenia Yudas na'olu Ai

¹⁸ "Ainu'u wanakunu onne ka na'ono mi na'akeme. Ya auroin eniyeni namlolo ono Ya'u nili mi, la Ya auroiroin kokkoo mi akim. Enimaa eniyeni namwali leke na'akuku na'anokor horhorok man aile Horok Lape raram ma na'ahenia, 'Ai ma noro Ya'u ra'akwuku wewerre, ai penia ma na'okuledi Maya'u.' * ¹⁹ Lere eni Ya'u konohi mi inhawe ma namwali lere man mai leke lere mim do'on ha onne

* 13:18 Mzm. 41:8

namwali, mim horokale de mi akim eren nailili'il Maya'u, la mi mauroin kokkoo nahenia Ya amwali Ai man 'Aile!' ²⁰ Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Inhoi man kokala ri man Ya'u hohopon eni, an kokala Maya'u haenhi, la inhoi man kokala Ya'u, ai onne kokala Ai man hopon Ya'u mai haenhi."

²¹ Yesus wakunu onne horu ne, Ai honorok akin woir wake'e de konohi mouropo, "Loi honorok wawa'an Ainu'u panaeku ma na'ono eniyeni: Nano mi eniyenihe ri ida aile ma na'olu Ya'u kanile Ainu'u arwali enihe." ²² Kame'ede man lerno hi pakunohi enihe ida man po'onala ida la mehe kakaiyedi ono ka rauroin Yesus Nin wanakunu eni lo'o nala inhoi. ²³ Ler onne Nin man lerno hi pakunohi man Yesus naramyake onne naikoro aile Yesus herne malanna. ²⁴ Enpenia Simon Petrus na'aromo makan laa man lerno hi pakunohi onne leke na'ukani inhoi penia ma na'olu Yesus. ²⁵ Kame'ede man lerno hi pakunohi onne hoi na'uraniyala Yesus mene na'ukani, "Makrom'u, lo'o inhoi man hi'i ha onne?" ²⁶ Yesus walha na'ahenia, "Na'amolia Ya ala roti eni remen Ainu'u manuk, mene Ya ala kani man hi'i ha onne." Kame'ede Yesus nala roti tarana remen Nin manuk nanumene kanile Yudas ma namwali Simon Iskariot ananne. ²⁷ Yudas kokaledi roti nano Yesus ne, idewe Hayakyak Makromon nodiyedi molollo kemen me'e. Horu ne, Yesus ne'el Yudas na'ahenia, "Inhawe man om paeku, hi'i here!" ²⁸ Yesus Nina man lerno hi pakunohi ma na'ak wewerre onnenihe ka rauroin panaeku onne wake'e. ²⁹ Man lerno hi pakunohi onnenihe heruwali rauroin nahenia lo'o Yesus hopon Yudas laa weli hahaa leke ra'akene Lere Alam Lalap Paska onne, ka eni lo'o hopon ai nodi kupan nalle ri ma na'alehe haida-haida. Hir paeku heheni ono Yudas namwali rira ma nasala kupan. ³⁰ Yudas kokaledi roti nano Yesus ne, idewe namharedi laa paharn. Lere onne alamedi me'e.

Yesus Nina keneri hono'ok worworu

³¹ Yudas namharedi laa paharne, Yesus na'ahenia, "Lere alam rakanedi me'e leke ri mormori do'on Makromod Lalap na'akulu na'alapa Maya'u ma namwali Ri Mormori Anan, la ri na'akeme lo'o ra'akulu

ra'alap Makromod Lalap haenhi ono do'on inhawe ma namwali noro Maya'u. ³² Enla Ainu'u hini'i wenewhe onne na'akulu na'alapa Makromod Lalap, la Ai na'akulu na'alap Maya'u haenhi, la ors eni ha onne na'akeme lo'o pelek namwali.

³³ Ya an'u na'ahoru man Ya aramyaka! Ka nalo'olo Ya ala'a me'e, de ka oro mi me'e! Lo'o mi manoin Maya'u, maa kam do'on, naise nonolu Ya'u konohiyedi leleher Yahudi enihe. Enla Ya'u konohi mi haenhi, 'Ka namwali mim lerno hi Maya'u laa Ainu'u miminlole.'

³⁴ 'Ya ala keneri hono'ok worworu eniyeni ki mi: Mi ida ma naramyaka ida naise Ya aramyaka mi haenhi! ³⁵ Lo'o mi ida ma naramyaka ida, ri na'akeme rauroin nahenia mi mamwali man lerno hi Maya'u! "

Yesus na'ori honorok Petrus

(*Mat. 26:31-35; Mrk. 14:27-31; Luk. 22:31-34*)

³⁶ Kame'ede Simon Petrus na'aheni, "Makrom'u, lo'o mala'a ewi?"

Yesus na'aheni Petrus, "Ors eni ka namwali om lerno hi Maya'u, maa lere man mai mene om lerno hi haenhi."

³⁷ Petrus na'aheni, "Makrom'u, hi'ihape ka'u lerno hi ors enie? Ya'u eni, ya amkene maki herre Makrom'u!"

³⁸ Yesus na'ukani ai, "Namlolo Petrus, o me'e maki mahinerre Maya'u? Loi honorok wawa'an Ainu'u nou eniyeni: Manu kan kokoroi makun, o ma'aheni ka mauroin Maya'u rewkelu me'e!"

14

Yesus namwali kalla laa Makromod Lalap

¹ Yesus na'aheni, "Yono mamkauk! Yon mi akim werek! Wa'an rehi mi akim naili'il Makromod Lalap la mi akim naili'il Maya'u haenhi. ² Lolo Ainu'u Papa Nin nakar, onno miminlole nammori aile, la Ya ala'a enne leke Ya a'akene minim onno leke kokala mi. Lo'o eniyeni ka namlolo, Ya'u ka'u konohi mi heheni, maa namlolo kokkoo minim onno aile lolo enne. ³ Ende Ya'u laa, leke a'akene minim onno onnenihe namkenedi mene Ya'u wali wali'ur mai orokaru mi laa onno onneni, leke ik

min wewerre lolo enne. ⁴ Enla mi mauroinedi kalla man laa AINU'u onno miminlole, la ka nalo'olo Ya'u laa enne me'e."

⁵ Enimaa Tomas na'ukani, "Makrom'u, ai ka mauroin Makrommu laa ewi, de hi'ihewi ai mauroin kalla?"

⁶ Yesus walha na'ahenia, "Ya'u eni penia amwali kalla man laa Makromod Lalap. Ya'u penia amwali man wakuku mi panaeku ma namlolo kokkoo, la Ya'u penia amwali ma nala or'ori dardari ma kan horue ki mi. Ende inhoi raram nodi mai AINU'u Pape Nina miminlole, ai onne mai lolo Maya'u leke rakan AINU'u Pape Nin miminlole, kalla namehin kaale. ⁷ Lo'o mi eniyenihe namlolo kokkoo mauroinedi Maya'u, onne nin panaeku nahenia mi mauroinedi AINU'u Pape haenhi. Ende nano lere eniyeni mim do'onedi la mauroinedi Ai me'e."

⁸ Pilipus na'aheni, "Makromod, kene kukul Papa eni mayai, leke am do'onedi de ai akim namkenedi."

⁹ Enimaa Yesus ne'el ai, "Pilipus! Yo oro mi nalo'ole di me'e! Alhi'ihope ka mauroin Maya'u makun?! Inhoi do'onedi Ya'u me'e, ai onne do'onedi AINU'u Pape me'e haenhi! Alhi'ihope o mapanak Ya'u kukul AINU'u Papa mim do'one? ¹⁰ Pilipus, alhi'ihope o akin ka naili'il Yo oro AINU'u Pape mamwali mahakue? Yo oro AINU'u Pape onne mahaku, de AINU'u wanakunu man mim dederne onne AINU'u wanakunu ka, maa AINU'u Papa nine. Yo oro AINU'u Papa mamwali mahaku, de AINU'u hini'i wenewhe man ma'aruru na'akeme onne namwali Nin honowok man An hi'i lolo Maya'u. ¹¹ Wa'an rehi o akin naili'il nahenia Yo oro AINU'u Pape mamwali mahaku, maa lo'o o akim ka nala AINU'u wanakunu makun, hi'i mi akim naili'il AINU'u hini'i wenewhe man kukul Makromod Lalap Nin ke'eke'el an'anha. ¹² Loi honorok wawa'an AINU'u panaeku ma na'ono eniyeni: Ri na'akeme ma akin naili'il Maya'u, hi onne hi'i tanada ri kan dodo'onlala makun naise Ya'u hihii haenhi. Memen hir hi'i tanada man lo'o narehiyedi man Ya'u hihii eni, ono Ya'u laa min wewerre noro AINU'u Papa. ¹³ Enla inhawe man mi mapanak modi Ya'u naran, Ya ala ki mi, leke ri na'uli

nasa'a AINU'u Pape ono do'on rauroin nahenia Ya'u dernedi minim lir napanak me'e. ¹⁴ Ende inhawe man mapanak modi Ya'u naran, Ya ala ki mi!"

Yesus nou nahenia Roh Kudus mai leke nodi paku ri ma akin naili'il enihe

¹⁵ Yesus na'aheni, "Inhoi naramyaka Ya'u, ai onne man derne nakani AINU'u keneri hono'ok. ¹⁶ Enine Ya apanak AINU'u Pape de nala Man Paku nahinerre Maya'u, la Man Paku onne norle'u'e'u norwaliwali mi laa ewi-ewi. ¹⁷ Man Paku onne namwali Makromod Lalap Nin Roh man kukunohi mi panaeku ma namlolo wake'e ma na'ono Makromod Lalap. Noho eni wawan kan kokala Ai ono hi kar do'on la ka rauroin Ai, maa mi mauroin Ai, ono ors eni An min wewerre noro mi la lere man mai moro Ai mamwali mahaku.

¹⁸ Ya'u laa, maa Ka'u hoikaru mi naise tatana ana'a re'e. Lere man mai Ya'u wali wali'ur mai ki mi. ¹⁹ Taran ikar noho wawan eniyeni kar do'on Maya'u me'e, maa mi mehe man do'on Ya'u wali'ur. Lere onne Ya'u mori wali'ur, de lere onne mim lernala morimori ma namlolo haenhi. ²⁰ Rakan lere Ya'u mori wali'ur mene mi mauroin nahenia Yo oro AINU'u Pape mamwali mahaku, la Yo oro mi mamwali mahaku haenhi. ²¹ Inhoi man derne AINU'u keneri hono'ok, la hi'i lernohie, ai penia ma naramyaka Maya'u. Enla AINU'u Pape naramyaka ai onne, la Ya aramyaka ai haenhi, la Ya alahari Ya'u kemen ai leke nauroin Maya'u."

²² Kame'ede Yudas (ri namehin nano Yudas Iskariot) na'aheni, "Yesus, hi'ihopenia Makrom'u nalhari kemen mayai mehe, la ri mormori noho wawan kae?"

²³ Enine Yesus walhe, "Inhoi naramyaka Ya'u, ai onne hi'i lernohi AINU'u wanakuku, la AINU'u Pape naramyaka ai haenhi. Yo oro AINU'u Pape manoin ai leke min wewerre noro Mayai. ²⁴ Inhoi ma ka naramyaka Maya'u, ai onne kan hi'i lernohi AINU'u wanakuku. Enla wanakuku man mim dederne eni, AINU'u ka, maa mai nano AINU'u Papa man hopon Ya'u mai eni. ²⁵ Ha eni na'akeme Ya'u konohiyedi mi me'e lere ka'alonlono makun eni, ²⁶ maa ka nalo'olo Ya'u wali wali'ur laa AINU'u Pape. Ler onne AINU'u Pape nala Roh Kudus mai namwali Man

Paku. Roh Kudus onne wakuku mi ha wo'ire na'akeme, la na'ori honorok mi inhawe man Ya'u wakukuwedi me'eni, ono Ainu'u Papa hopon An mai nahinerre Maya'u.

²⁷ Na'amolia Ya'u hi'i mi akim namkene la namlina namkai naise Ya akin haenhi. Ya ala aki ma namlina namkai eni ki mi, ka naise noho wawan nina, ono noho wawan nina ka namkene. Ende yon ma'irhu la yon mamkauk haida-haida. ²⁸ Mim derne Ya a'ahenyedi me'e na'ahenia, 'Ya ala'a me'e, maa Ya'u wali wali'ur mai ki mi.' Lo'o mi maramyaka Ya'u kokkoo, wa'an rehi mi akim nahuwa'an hurinohi Ya ala'a Ainu'u Pape ono Ainu'u Pape kulu narehi lapa narehi Maya'u. ²⁹ Ha man Ya'u konohinohi mi eniyenihe ka namwali makun, maa Ya'u konohi mi leke lere mim do'on ha eniyeni namwali mi akim naili'il Maya'u kokkoo! ³⁰ Leken kame'el Ya'u wakunu noro mi, ono Hayakyak Makromon ma nodi molollo noho wawan eniyeni na'akeki mai me'e. Ai ka nodi molollo Maya'u, ³¹ maa ha eniyeni na'akeme namwali leke ri mormori noho wawan rauroin nahenia Ya aramyaka Ainu'u Papa la Ya'u hi'i ha wo'ira na'akeme man Ainu'u Papa hopon Ya'u hi'i. Mai kamharedi onno eni kala'a here."

15

Yesus namwali anggur ono ma namlolo

¹ Yesus nala wanakunu naho'ok na'ahenia, "Ya'u eni anggur ono ma namlole la Ainu'u Pape penia ma nadiyahaka anggur kirna onneni. ² Mi eniyenihe mamwali Ya'u hanan, la hanan ma kan woi Ainu'u Papa sopoledi, la hanan man woi, Ai na'amou leke eren wowoi. ³ Enla mi eniyenihe mim mouwedi me'e, ono Ainu'u wanakunu man Ya ala ki mi na'amouwedi mi me'e. ⁴ Yono mi mako'u nano Maya'u, la Ya'u ka ako'u mi haenhi. Lo'o auhana ida pakiyedi nano anggur onno, auhana onne kan woi me'e, maa auhana man minle anggur onno onne penia man woi eni. Namnenehe naise onne lo'o mi mako'uwedi Maya'u, minim hini'i wenewhe man wa'an kaale lolo Makromod Lalap kalarna, maa lo'o mamkene min noro Maya'u, minim hini'i

wenewhe man wa'an aile, de maise au hanan man woi ma'aruru.

⁵ Ende Ya'u eni aise anggur onno la mi maise anggur hanan, de inhoi ma namkene minwuku noro Maya'u, la Ya amkene minwuku noro ai haenhi, ai onne hi'i ha man ma'aruru naise anggur hanan ma woin parinu. Lo'o mi kam minwuku noro Maya'u, mi kam hi'i haida man wa'an. ⁶ Inhoi ka namkene minwuku noro Ya'u, ai onne naise au hanan ma kan woi, de kekiyedi nano onno, na'amoli loiwuku, napro'uk mene harne. ⁷ Lo'o mi mamkene minwuku noro Maya'u, la mim horhorok Ainu'u wanakunu man Ya'u wakukuwedi ki mi me'eni, inhawe man mi mapanak nano Ainu'u Pape Ai nala. ⁸ Mi maise au hanan man woi nammori onne, de lere ri mormori do'on minim morimori man ma'aruru, hi ra'uli rasa'a Ainu'u Papa, la minim morimori man wa'an naise onne nodi kunukunohi nahenia namlolo kokkoo mi mamwaliyedi ri man lernohi Maya'u me'e.

⁹ Ainu'u Papa naramyaka Ya'u, la Ainu'u raramyaka ki mi naise Ainu'u Papa haenhi, de wa'an rehi mi mamkene lolo Ainu'u raramyake mamani haenhi. ¹⁰ Lo'o mim hi'i wewhe Ainu'u keneri hono'ok, mi mamkene lolo Ainu'u raramyaka, naise Ya'u hi'i wewhedi Ainu'u Papa Nin keneri hono'ok la Ya amkene lolo Ainina raramyaka haenhi. ¹¹ Ya'u konohi mi panaeku eni na'akeme leke mi akim nahuwa'an wake'e naise Ya akin nahuwa'an wake'e haenhi, penia minim soksok murmura penpenu kemkemen. ¹² Ainu'u keneri hono'ok heheni: Mi ida ma naramyaka ida naise Ya aramyaka mi haenhi. ¹³ Inhoi ma ne'enohe nala kemen maki herre walin leke yon walin maki, ainin raramyaka walin onne narehi nalewen na'akeme. ¹⁴ Lo'o mim hi'i wewhe Ainu'u keneri hono'ok eni, mi mamwaliyedi I walin me'e. ¹⁵ Ka apolu mi hophopon me'e ono ri ma namwaliyedi hophopon onne ka nauroin makromon nin panaeku ida me'e, maa Ya apolu mi I wal'uhe, ono Ya'u konohiyedi mi me'e panaeku na'akeme man Ya'u derne nano Ainu'u Pape. ¹⁶ Mi kam nili Ya'u, maa Ya'u nili mi, la Ya'u penia hopon

mi lam hi'i hini'i wenewhe ma nodi ihin ennen man ma'aruru, naise auhana man meur de woiwoi mamani. Lo'o mim hi'i heheni, inhawe man mi mapanak modi Ya'u naran, Ainu'u Papa nala ki mi. ¹⁷ Ende Ya ala ki mi keneri hono'ok eniyeni: Mi ida ma naramyaka ida.”

Noho wawan kar suk Yesus, de kar suk man lernohi enihe haenhi

¹⁸ “Lo'o noho wawan kar suk mi, yon hamlinu nahenia nonolu eni noho wawan kar suk Ya'u haenhi. ¹⁹ Lo'o mi eni mamwali noho nin ri, namlolo kokkoo noho wawan naramyaka mi. Enimaa Maya'u penia nili mi nano noho eni leke mi mamwali Ainu'u ri aimehi, la ka mamwali noho wawan nine, de noho wawan akin apinha ki mi mamani. ²⁰ Horhorok inhawe man Ya'u konohiyedi mi me'e, ‘Ma namwali hophopon ka narehi nalewen makromon.’ Ende lo'o rin hi'i apinpinhedi Ya'u mai noho eni wawan me'e, onne nin panaeku namlolo kokkoo hir hi'i apinpinha mi haenhi. Lo'o hir kokala Ainu'u wanakunu, onne nin panaeku hi lo'o kokala minim wanakunu haenhi. ²¹ Hir hi'i apinpinha mi ono mim lernohi Ya'u ma namwali Makromod Lalap Anan. Hir hi'i heheni mi ono ka rauroin Ai man hopon Ya'u mai noho wawan eni. ²² Lo'o Ka'u mai konohi Makromod Lalap Nina panaeku, Makromod Lalap ka nala sala hi, maa Ya'u mai noho wawan konohiyedi Makromod Lalap Nin panaeku hi me'e, maa ramhene kokale, de namlolo kokkoo hir sala. ²³ Inhoi namhene kokala Ya'u, namhene kokala Ainu'u Pape haenhi. ²⁴ Lo'o Ya'u ka'u hi'i tanada man ri kan dodo'onnale makun lolo hi kalarna eni, Makromod Lalap ka nala sala hi. Hir sala wake'e, ono do'onedi Ainu'u hini'i wenewhe nammori onne me'e, maa ramhene kokala Yo oro Ainu'u Pape. ²⁵ Onne na'akeme namwali leke na'akuku na'anokor inhawe man horhorok aile hirira Horok Lape ma na'aheni, ‘Ka'u hi'i salida hi, Ya'u hi'i ha man wa'an mamani, maa hi ramhene kokala Maya'u.’ *

²⁶ Lere man mai, Man Paku mi mai nano Makromod Lalap, la An konohi mi ha ma na'ono Maya'u. Ai onne namwali Roh

Kudus, la Ya'u hopon An mai nano Makromod Lalap leke paku mi. An konohi mi panaeku ma namlolo wake'e, la An konohi mi ha ma na'ono Maya'u haenhi. ²⁷ Enla mi lam konohi ri ha ma na'ono Maya'u haenhi, ono nano lere dedesne Ya'u mai noho wawan, mi moro Ya'u ma'alono mamani.”

16

¹ “Ya'u konohi ha eniyeni na'akeme ki mi leke yono mim lari nano minim aki ma naili'il Maya'u eni. ² Ka nalo'ol lo'o ri nohiyedi mi nano Yahudi rir kerei, la lere man mai ri ma nesne mi onnenihe pene'ek rir hini'i wenewhe onne ilitolle Makromod Lalap. ³ Hir hi'i heheni ono ka rauroin Ainu'u Pape, la ka rauroin Ya'u haenhi. ⁴ Enimaa Ya'u wakunu na'ono apinpinha wo'operperi ma na'ikeki mai onne, leke lere ha onne na'akeme namwali, mi ka mamka'uk ono Ya'u konohiyedi mi me'e.”

Roh Kudus nala ruri pe'el ri ma akin naili'il Kristus

“Lere nonolu Ya'u ka'u konohi ha onneni ki mi ono Yo or'oro mi makun. ⁵ Enimaa ors eni na'akeki Ya'u wali laa Ainu'u Pape man hopon Ya'u mai noho wawan, la nano mi na'akeme ri mahaku ka na'ukani Ya'u na'ahenia, ‘Mala'a ewi?’ ⁶ Mi ka ma'ukani haida, maa mi akim wo'ir rehi ono Ya'u konohiyedi mi Ya ala'a me'e. ⁷ Enimaa Ya'u konohi mi ha ma namlolo kokkoo: Wa'an rehi Ya ala'a here, leke namwali ha man wa'an ki mi, ono lo'o ka ala'a, Roh Kudus kan mai paku mi. Maa lo'o Ya ala'a, Ya'u hopon Roh Kudus mai ki mi.

⁸ Enla lere Roh Kudus mai An kukunohi noho wawan eniyeni inhawe ma namlolo noro inhawe man sala, leke hi rauroin hir sala ono hir hi'i dohohala, la hi rauroin inhawe ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna, noro inhawe ma namwali lere Makromod Lalap ho'ok kail ri mormori noho wawan na'akeme. ⁹ An konohi nahenia ri mormori hi'iyedi dohohala me'e ono hi akin ka naili'il Maya'u. ¹⁰ Enla An wakunu nahenia Ainu'u hini'i wenewhe namlolo kokkoo lolo Makromod Lalap kalarna. Enla rin do'on nahenia onne namlolo ono Ya ala'a leke min wewerre noro Ainu'u Papa, la lere onne mi

* 15:25 Mzm. 35:19, 69:3

kam do'on Ya'u me'e. ¹¹ Enla An kukunohi nahenia lere man mai Makromod Lalap ho'ok kail noho wawan eni, ono naledi hunukum Hayakyak Makromon ma nodi molollo noho eni wawan.

¹² AINU'U panaeku nammori aile man Ka'u wakunu ki mi makun, ono ors eni mi honorok akin ka naruri kokale, maa kan hi'i haida. ¹³ Roh Kudus mai mene An kukunohi mi leke mauroin panaeku ma namlolo na'akeme. Ai ka nodi Nin panaeku aimehi wakuku mi, maa An wakuku inhawe An dederne nano Makromod Lalap la kukunohi mi inhawe ma namwali lere man mai. ¹⁴ Ai na'akulu na'alap Maya'u haenhi, ono An konohi mi AINU'U wanakunu na'akeme. ¹⁵ Ha wo'ire na'akeme AINU'U Pape Nina, namwali AINU'U haenhi. Onne penia Ya aheni inhawe man Roh Kudus konohi mi onne An kokale nano Maya'u."

Wewerek pananake noro aki ma nahuwa'an

¹⁶ "Ka nalo'ol mi kam do'on Ya'u me'e, maa ka nalo'ol nano lere onne, mim do'on Ya'u wali'ur."

¹⁷ Yesus wakunu horu ne, Nina man lernohipakunohi ida ma ne'el ida na'ahenia, "Hi'ihipenia Ai na'aheni, 'Ka nalo'ol kam do'on Ya'u me'e la ka nalo'ol nano lere onne do'on Ya'u wali'ur?' La hi'ihipenia Ai na'aheni wali'ur, 'Onne namlolo ono Ya ala'a AINU'U Pape.' " ¹⁸ Man lernohipakunohi ida ma na'ukani ida mamani na'ahenia, "Nin wanakunu, 'Ka nalo'ol me'e onne,' ra'ahewie? Ai ka mauroin Ainin panaeku inhawe?"

¹⁹ Yesus nauroin nahenia hi raram nodi ra'ukani Ainin wanakunu idedi onne nin panaeku inhawe, de Ai na'aheni, "Idedi Ya aheni, 'Ka nalo'ol lo'o kam do'on Ya'u me'e, maa ka nalo'ol nano lere onne mim do'onedi Ya'u wali'ur.' Mi lo'o ka mauroin panaeku onne makun?"

²⁰ Loi honorok wawa'an AINU'U panaeku ma na'ono eniyeni: Lere Ya ala'edi, mi akim sus wake'e la mi mahere, maa ri mormori noho wawan sokso murmura mamani. Lere onne lo'o mim sus rehi, maa mi akim man sus onne herre wali'ur namwali akin ma nahuwa'an wake'e!

²¹ Ik kala wanakunu naho'ok nano maeke ma na'ikeki moriyana me'e. Ai kemen apinha wake'e de nahere wakaukau, maa

moriyedi anan ne, an hamlinuwedi nin apinhe me'e, la ai akin nahuwa'an wake'e ono moriyedi anan me'e. ²² Onne naise mi haenhi, ono ors eni mi akim sus rehi, maa lere Ya'u pakromo noro mi wali'ur, mi akim nahuwa'an wake'e, la ri mahaku ka naruri nahoro minim sokso murmure man aile mi akim me'e. ²³ Rakan lere onne mi ka ma'ukani Ya'u haida me'e. Horhorok AINU'U nou ma na'ono eniyeni: Inhawe man mi mapanak nano AINU'U Papa modi Ya'u naran, Ai nala ki mi. ²⁴ Nano nonolu rakan ors eni mi ka modi Ya'u naran mapanak haida nano AINU'U Pape, maa ors eni mapanak here, la Ai nala ki mi leke mi akim penpenu kemkeme la nahuwa'an wake'e.

²⁵ Ya'u konohiyedi mi ha eniyenihe na'akeme nair wanakunu naho'ok, maa ka nalo'ol Ka'u wakunu heheni me'e. Lere onne Yo odi wanakunu man mouropo konohi mi ha ma na'ono AINU'U Pape. ²⁶ Rakan lere onne mi mehe modi Ya'u naran mapanak nano AINU'U Papa. Lo'o Ka odi minim napanak laa AINU'U Pape, kan hi'i haida, ²⁷ ono AINU'U Pape naramyaka rehi mi. Ai naramyaka mi ono mi maramyaka Ya'u, la mi akim naili'il Ya'u de mauroin nahenia Ya'u eni mai nano Ai. ²⁸ Ya'u mai nano AINU'U Papa leke minle noho wawan eniyeni, maa ors eni Ya amhara noho wawan wali laa AINU'U Pape."

²⁹ Kame'ede man lernohipakunohi enihe re'el Yesus, "Ma'aruru! Ors eni Papa wakunu ka nodi wanakunu naho'ok me'e, maa wakunu mouropo idewe!"

³⁰ Ai mauroin nahenia Papa nauroin ha wo'ira na'akeme, de lo'o ai ka ma'ukani haida makun, Papa nauroinedi ainim na'ukankani na'akeme. Onne nodi kunukunohi mayai nahenia namlolo kokkoo Papa mai nano Makromod Lalap!"

³¹ Yesus walha na'ahenia, "Ende ors eni mauroin nahenia mi akim naili'iledi wawa'an me'e?" ³² Horhorok! Lere man mai mi dohodoho lari wali wali'ur laa minim nakar, maa Ka'u memehedi ono AINU'U Pape norle'ule'u norwaliwali Ya'u mamani, la namlolo kokkoo lere onne rakanedi me'e. ³³ Ya'u konohi eni na'akeme ki mi leke mi akim namkene la namlina namkai mamani. Memen lolo noho wawan eniyeni, mim lernala

apinpinha wo'operperi mamani, maa ma'alapa mi akim la yon mamka'uk, ono Ya'u rehiyedi noho wawan nina molollo me'e!"

17

Yesus hi'i lir napanak nina man lernohi pakunohi enihe

¹ Yesus konohi ha wo'ire na'akeme onne horu, An niliha'a laa wawan la hi'i lir napanak na'aheni, "Pape, lere alam man Pape ninili rakanedi me'e! Ya apanak Pape ma'akulu ma'alapa Ya'u, Papa Anan, lolo ri mormori kalarna, leke Ya'u, Papa Anan, a'akulu a'alapa Papa haenhi. ² Pape kikanedi Ya'u leke odi molollo ri mormori noho eni wawan, leke Ya ala or'ori dardari ma kan horu hi man Pape naledi Maya'u me'eni. ³ Or'ori dardari man ma'aruru ma kan horu nin panaeku heheni: Ri man lernala or'ori dardari ma kan horu rau-roin kokkoo Makromod Lalap ma nam-lolo wake'e, la Ai onne ida mehe, namehin kaale. Enla hi rauroin Ya'u eni, Yesus Kristus man Makromod Lalap hopon mai eni. ⁴ Pape, Ya a'akulu a'alapedi Pape lolo noho eni wawan ono Ya'u hi'i na'ahoruwedi honowok man Pape hopon Ya'u hihi'i eni. ⁵ Enla Ya apanak Pape ma'akulu ma'alap Maya'u lolo Papa leken kalarna, leke Ik min lolo siksika lerlere raram wali'ur naise nonolu lere noho wawan ka namwali makun.

⁶ Pape naledi Num ri man minle noho wawan eniyeni Maya'u, la Ya'u konohiyedi hi panaeku ma na'ono Papa. Kokkoo, hi ramwali Num ri nano nonolu, la Papa nala hi Maya'u, la hir derne rakaniyedi Pape Lirna Wawan me'e. ⁷ Ors eni hi rauroinedi nahenia ha wo'ira na'akeme man Papa nala Maya'u, namlolo kokkoo mai nano Papa, ⁸ ono Ya ala hi wanakunu na'akeme man Papa nala Maya'u. Hir kokala wawa'an Ainu'u wanakunu onne, la rauroinedi kokkoo nahenia Ya ano Ainu'u Pape, la hi akin naili'il Ya'u de rauroinedi Pape man hopon Ya'u mai noho eni. ⁹ Pape, Ya'u hi'i lir napanak hi mehe. Ya'u ka'u hi'i lir napanak noho eni na'akeme, maa Ya'u hi'i lir napanak mehe ri man Pape nanala Maya'u enihe, ono hi onne penia Pape Nina ri. ¹⁰ Ainu'u

ri na'akeme ramwali Papa Nin ri haenhi, la Papa Nin ri ramwali Ainu'u haenhi, la nano hi Ya'u lernala ul'uli sasa'a man lap narehi. ¹¹ Ors eni Ya'u mai Pape, de Ka'u minle noho wawan me'e, maa hi aile noho wawan makun. Pape Man Moumou Dewdewe, Ya apanak Papa modi Papa Nin molollo man mamalle Maya'u nadiyahaka hi wawa'an, leke hi ramwali mahaku, naise Yo oro Pape mahaku haenhi. ¹² Ler Yo or'oro hi makun, Yo odi Papa Nin ke'eke'el an'anhe man Papa nala Maya'u leke adiyaka hi wawa'an, la nano hi ri mahaku kan molu, naukara ai man rakineriyedi nano nonolu me'e. Ai onne moluwedi me'e, leke na'akuku na'anokor horhorok man aile Horok Lape raram.

¹³ Ors eni Ya'u mai Pape, maa Ya'u wakunu ha eniyeni mene Ya amhara noho wawan eni, leke Ainu'u sokok murmura aile hi akin, de hi akin nahuwa'an wake'e naise Maya'u. ¹⁴ Ya'u loikaruwedi Pape Lirna Wawa'an hi me'e, la noho wawan kar suk hi ono hi ka ramwali noho nine ri me'e, naise ka amwali noho nine ri haenhi. ¹⁵ Ka apanak Pape naledi hi nano noho eni wawan, maa Ya apanak Pape nadiyahaka hi wawa'an leke yon Hayakyak Makromon man ailanne onne nano'onnyak hi. ¹⁶ Hi ka ramwali noho eni nine, naise Ya'u ka amwali noho nine haenhi. ¹⁷ Ya apanak Papa nodi Lirna Wawan ma namlolo wake'e hi'i hi ramwali Pap Nin ri mememen man moumou dewdewe. ¹⁸ Pape hopon Ya'u mai noho wawan, de namnenehe Ya'u hopon hi laa ri mormori noho wawan haenhi. ¹⁹ Ya ala I kem'u Papa, la lernohi Pape Nina honorok aki mehe, leke hi onne ramwali Pape Nin ri mememen man lernohi O mamani, ono hi akin naili'il Pape Lirna Wawan ma nam-lolo eni."

Yesus hi'i lir napanak ma akin naili'il lolo ewi-ewi

²⁰ "Pape, Ya'u hi'i lir napanak hi, maa onne kan mehe, Ya'u hi'i lir napanak ri na'akeme ma akin naili'il Maya'u, la man dervedi Ainu'u man lernohi pakunohi enihe rir wanakunu ma na'ono Maya'u haenhi. ²¹ Ya apanak Pape hi'i hi ramwali mahaku naise Yo oro Papa mamwali mahaku haenhi. Ya apanak hi roro

Maika kamwali mahaku haenhi, leke noho wawan na'akeme rauroin nahenia Pape hopon Ya'u mai noho wawan. ²² Ya a'akulu a'alap hi, naise Papa na'akulu na'alapedi Maya'u, leke hi ramwali mahaku naise Maika haenhi. ²³ Yo oro hi mamwali mahaku, la Yo oro Pape mahaku haenhi, leke namlolo kokkoo hi ramwali mahaku, de noho wawan eniyeni do'on rauroin nahenia Pape man hopon Ya'u mai, la Pape naramyak hi naise naramyaka Ya'u haenhi.

²⁴ Pape, Ya apanak leke ri man Pape nala Maya'u enihe, hir laa AINU'u onno min wewerre noro Maya'u, leke hir do'on AINU'u siksika lerlere man Pape mehe nala Maya'u, ono Papa penia ma naramyak Maya'u nano lere noho eni ka namwali makun. ²⁵ Papa penia molololo onno! Kade noho wawan eniyeni ka rauroin Pape, maa Ya auroiroin Papa, la AINU'u man lerno hi pakunohi enihe rauroiroin nahenia Pape hopon Ya'u mai. ²⁶ Ya'u loikaruwedi hi panaeku ma na'ono Pape me'e, la Ka'u ren hi'i onne, leke Papa Nin raramyaka Maya'u min hi raram, la Ya'u min hi raram haenhi, ono Yo oro hi mamwaliyedi mahaku me'e."

18

Lere keke Yesus

(*Mat. 26:47-56; Mrk. 14:43-50; Luk. 22:47-53*)

¹ Yesus hi'i lir napanak horu, Ai noro Nina man lerno hi pakunohi enihe deul oir wauwau Kidron. Lolo enne kirnida aile man penpenu noro au'ono zaitun. Enime'ede Yesus noro Nina man lerno hi pakunohi enihe rala'a kirne onne raram.

² Yudas ma na'olu Yesus onne nauroiroin kirna onne haenhi, ono Yesus noro Nina man lerno hi pakunohi enihe radedem lawuku lolo onne. ³ Ende imam-imam lalap roro ri Parisi enihe rapanak Roma rira ma nasala ke'urauk enihe muku ida noro idewe ma nadiyake rir Romleu Lap lar keke Yesus, la Yudas ma norkaru hi laa kirna onne. Hi na'akeme rodi ilak raa, obor, noro wadu.

⁴ Yesus nauroinedi ha wo'ire ma namwali Ai kemen, de lan pakromo noro hi la na'ukani, "Mi manoin inhoi?"

⁵ Hi ra'aheni, "Ai manoin Yesus ri Nazaret onne."

Yesus walhe, "Ya'u eni Ai." ⁶ Yesus wakunu heheni, idewe hi na'akeme so'o kilili'ur rala wali yawa. ⁷ Kame'ede Ai na'ukani wali'ur, "Mi manoin inhoi?"

Hir walhe, "Ai manoin Yesus ri Nazaret onne."

⁸ Yesus na'aheni wali'ur, "Ya a'ahenyedi Ya'u eni Ai. Lo'o namlolo kokkoo manoin Ya'u, hurinohi AINU'u man lerno hi pakunohi enihe rala'a here." ⁹ Onne namwali leke na'akuku na'anokor Yesus Nin wanakunu ma na'ahenia, "Ya adiyaka wawa'an ri na'akeme man O mala Maya'u, leke yon mahaku molu."

¹⁰ Kame'ede Simon Petrus nasalsala nina raa de nodi dare imam man kulu narehi nin hophopon ida me'ede kilinna wali malanna nadiyauredi. (Hophopon onne naran Malkus.) ¹¹ Yesus ne'el Petrus, "Heih! Kowosedi numa rae! Lo'o ka mau-roin nahenia Ye e'eno hiyedi me'e kokala apinpinha wo'operperi man AINU'u Pape naledi Maya'u me'e."

¹² Kame'ede Roma nina ma nasala ke'urauk enihe roro rira uluwakun noro idewe ri Yahudi ma nadiyaka Romleu Lape onnenihe, hir keke Yesus wukue. ¹³ Hi rodi Yesus laa Hanas, ono Hanas onne Kayapas panin, la anna onne Kayapas namwali imam man kulu narehi. ¹⁴ Kayapas onne nonolu konohi Yahudi rir man panulu enihe nahenia wa'an rehi ri ida maki herre ri nammori.

Petrus na'aheni ka nauroin Yesus

(*Mat. 26:69-70; Mrk. 14:66-68; Luk. 22:55-57*)

¹⁵ Simon Petrus noro Yesus Nina man lerno hi pakunohi ida lerno hi Yesus lolo kili'urn. Lere onne imam man kulu narehi nauroinedi man lerno hi pakunohi ida onne, de ainin ri hurinohi ai lerno hi Yesus laa nin nikoin. ¹⁶ Enimaa hi ka rau-roin Simon Petrus, de an minedi paharne na'urani takin nin nika makan, hehen nanumene man lerno hi pakunohi namehin onne lan napanak maeke ma nadiyaka nike, de hurinohi Petrus maiyedi raram haenhi. ¹⁷ Kame'ede maeke onne ne'el Petrus na'ahenia, "Heih! O eni Yesus Nina man lerno hi pakunohi haenhi?"

Petrus na'aheni, "Ka! Ya'u ka!" ¹⁸ A'alam onne noho rinna de ma nadiyaka enihe

roro man howok lolo onne, hir hunuku aiye de ramririnu. Enla Petrus mai namrinu aiye wewerre.

Imam lalape man kulu narehi na'ukani Yesus

(Mat. 26:59-66; Mrk. 14:55-64; Luk. 22:66-71)

¹⁹ Enine imam man kulu narehi na'ukani Yesus, “Inhoi namwali O Num man lernohe pakunohi enihe? Om wakuku inhawa?”

²⁰ Ende Yesus walhe, “Ka'u suwarala AINU'u wanakuku, maa nadedem Ya'u wakuku mouropo lolo heri kalarna ma nadedem lawuku lolo Yahudi rir kerei-kerei noro Makromod Lalap Nin Romleu Lap. ²¹ Alhi'ihewe ma'ukani Ya'u heheni? Wa'an rehi ma'ukani ri man derne AINU'u wanakuku onne. Hi rauroinedi inhawa ma nadedem Ya'u wakukue.”

²² Yesus wakunu heheni horu, ma nadiyahaka ida pahar Yesus oin makan la ne'el na'ahenia, “Alhi'ihewe Om wakunu heheni imam man kulu narehi eni!”

²³ Yesus walha, “Lo'o AINU'u wanakunu eni saledi, kene kukul inhawe man sale, maa lo'o AINU'u wanakunu eni namlolo, hi'ihewenia om pahar Ya'ue?” ²⁴ Kame'ede Hanas hopon rodi Yesus laa Kayapas ma namwali imam man kulu narehi, la Ai li-man nawinuknuku makun.

Petrus na'aheni ka nauroin Yesus wali'ur

(Mat. 26:71-75; Mrk. 14:69-72; Luk. 22:58-62)

²⁵ Petrus mahan namrinu aiye makun, ri ne'el ai na'ahenia, “Yonde o eni Yesus Nina man lernohe pakunohi harome?”

Maa Petrus na'aheni, “Ka! Ya'u ka!” ²⁶ Enine imam man kulu narehi onne nin hophopon ida mai ne'el Petrus na'ahenia, “Idedi ya'u do'odo'on o moro Ai wewerre lolo kirna onne!” Hophopon onne walin penia man Petrus dara kilinzeni.

²⁷ Petrus na'aheni, “Maya'u ka!” Idewe manu kokoroiyedi.

Rodi Yesus laa Pilatus

(Mat. 27:1-2, 11-14; Mrk. 15:1-5; Luk. 23:1-5)

²⁸ Rakan oreki noho roropo ne, Yahudi enihe rodi Yesus nano Kayapas nin nakar laa gubernur Roma nina nakar. Lere onne Yahudi enihe ramhene laa gubernur nina

nakar raram ono ai ka namwali ri Yahudi, de hi ramka'uk ha man luli aile lolo onne lo'o ra'amorso kemen. Rira agame nina holor halauk hopon ri yon na'urani ri ma ka namwali Yahudi, kalo'o kar lernohe ya'an yomun Lere Alam Lalap Paska. ²⁹ Ende Pilatus laa paharne na'ukani ri Yahudi enihe na'ahenia, “Ri eni hi'i inhawe man sala, penia mim tumdesne Ai?” ³⁰ Hi ra'aheni, “Lo'o Ai kan sala, alhi'ihewe ai modi mai pape?”

³¹ Enime'ede Pilatus na'aheni, “Mim mehe male leke moro laa kekrohu Nina sale lernohe minim agame nina keneri hono'ok.”

Enimaa hi ra'aheni, “Ainima molollo kaale hukumesne Ri eniyeni.” ³² Onne namwali leke na'akuku na'anokor Yesus Nin wanakunu nonolu onne ma na'ono Nin makimaki.

³³ Kame'ede Pilatus wali laa raram, mene napolu Yesus mai na'ukanie, “Hi'ihewi? O eni Yahudi rira Raie?”

³⁴ Yesus na'aheni, “Papa na'ukani heheni nodi nin panaeku mehe, ee ri namehin rir panaeku?”

³⁵ Pilatus walhe, “Ka amwali ri Yahudi! Onum ri mememen noro num imam lalap enihe penia rodi O mai maya'u! Om hi'i inhawe penia rodi o maie?”

³⁶ Yesus na'aheni, “Ya amwali rai, maa ka odi molollo lolo noho eni wawan. Lo'o Ya amwali rai ma nodi molollo lolo noho wawan eniyeni, AINU'u hophopon enihe hi'i ara leke yon ri Yahudi enihe kele Maya'u, maa AINU'u molollo kan mai nano noho eniyeni.”

³⁷ Enine Pilatus na'ukani wali'ur, “Ende O mamwali Raie?”

Yesus ne'el ai na'ahenia, “Pap mehe na'ahenyedi me'e Maya'u eni Rai. Onuma wanakunu namlolo. Mori Ya'u mai noho wawan amwali Rai leke kukunohi ri noho wawan eniyeni panaeku ma namlolo kokkoo lolo Makromod Lalap kalarna. Inhoi raram nodi derne panaeku ma namlolo, hi onne derne rakani AINU'u wanakuku.”

³⁸ Pilatus na'ukani, “Ik ri mormori mehe, de hi'ihewi leke kauroin kokkoo inhawe ma namlolo enie?”

Pilatus nahehe huriyedi Yesus, maa heri ramhene, de Yesus lernala hunukum mak-maki

(*Mat. 27:15-31; Mrk. 15:6-20; Luk. 23:13-25*)

Kame'ede Pilatus mai paharne ne'el Yahudi enihe na'ahenia, "Ya'u po'on ri eni nina sale kaale, ³⁹ maa nadedem rakan Lere Alam Lalap Paska mi mapanak ya'u huri ri ida namhara nano bui raram. Ende hi'ihewi? Minim panaeku ya'u huri 'Yahudi Nin Rai' eniyeni ki mi, ee ka?"

⁴⁰ Ideweni na'akeme wakau ra'aheni, "Yono, yono huri Ai! Na'amoli huri Barabas! Barabas onne namwali ri ailanna ma nawa'u ri leke yon derne rakani Roma nina molollo."

19

¹ Pilatus noro Yahudi wakunu horu ne, an hopon ke'urauk enihe riuk rerhe Yesus. ² Enine ke'urauk onnenihe nanau dupal rururi ida nanumene rala loile Yesus uluwakun. Onne horu hi rala rai nina nainair nanaru mere au'au ida Yesus nair. ³ Eni nanumene hir mai Yesus kalarne mamani ra'aheni, "Hiyene arore ki O, Rai Yahudi O!" Horu ne, hir pahar kili'ur kalari oin makan.

⁴ Horu Pilatus laa paharne wali'ur na'aheni heri man minle paharn, "Po'onala! Na'amolia yo odi Ri eni mai ki mi leke mi mauroin kokkoo nahenia ka'u lernala Ri eni Nina sale!" ⁵ Kame'ede Yesus laa paharne nairedi dupal rururi la rainedi rain nanaru mere au'au nanumene Pilatus na'aheni, "Po'onala, ri onne mai me'e!"

⁶ Idewe imam-imam lalap roro ma nadiyahaka Romleu Lapa enihe po'onedi Yesus ne, hir wakau, "Wairesne here! Wair lolo au kekiyowok here!"

Enimaa Pilatus na'aheni, "Mai mala Ai here leke mi mehe modi laa wairesne ono ya'u ka'u do'on ri eni nin salida!"

⁷ Ri Yahudi enihe walhala Pilatus ra'aheni, "Lerno hi ainim agame nin keneri hono'ok, kan wa'an ri na'aheni ai onne Makromod Lalap Anan. Keneri hono'ok ida aile man hopon resnedi ri onneni. Ende Ai onne sala wake'e ono na'aheni Makromod Lalap Anan Ai!"

⁸ Pilatus derne hi ra'aheni heheni, idewe ai eren namkaka'uk me'e, ⁹ de

laa wali'ur raram na'ukani Yesus, "Kii O manina ewie?" Maa Yesus kan walhe. ¹⁰ Pilatus na'ukani wali'ur, "Alhi'ihepe O kam wakunu! Lo'o ka mauroin yo odi molollo huriyedi O, la yo odi molollo wairesne O haenhi?"

¹¹ Yesus na'aheni, "Lo'o Makromod Lalap ka nala molollo, onuma molollo kaale hi'i haida Ya'u kemen, de ri ma nala Ya'u kani ki o, hi onne rira dohohale nammori rehi ki o."

¹² Pilatus derne Yesus na'aheni heheni ne, idewe ai nanoin kalla leke huri Yesus, maa Yahudi enihe wakaukau mamani, "Makrom'e, makrom'e, lo'o om huri Ri onneni, makrom'u ka noro Kaisar lawuku me'e. Ri man mehen kikan kemen namwali rai, ai onne penia Kaisar nin arwali!"

¹³ Pilatus derne Yahudi ra'aheni heheni, an hopon Yesus laa paharne namriri lolo heri kalarna mene ai naikoro lolo hono'ok kanail nin kadere leke nala nin kenekrohu. Nin kadere rodi ho'ok kail onne aile lolo onno man wekel 'Onno Rodi Waku Hi'ie', la lolo wanakunu Ibrani wekel 'Gabata'. ¹⁴ Lere onne na'ikeki riuk idaweli woro'o lere u'ulu me'e, la ri maha ra'akene hanana'an ono oreki Lere Alam Lalap Paska.

Enine Pilatus ne'el Yahudi enihe na'ahenia, "Ai eni penia minim Rai."

¹⁵ Enimaa hir wakau ra'aheni, "Mesnediye! Mesnediye! Rodi laa wairesnedie lolo au kekiyowoke here!"

Enine Pilatus wakunu wali'ur, "Mi mapanak ya'u wairesne minim Raie?"

Enimaa imam lalap enihe ra'aheni, "Ain-ima rai Kaisar mehe, namehin ka!"

¹⁶ Kame'ede Pilatus nala Yesus kanile hi leke rodi laa roho wair lolo au kekiyowok.

Wair Yesus lolo au kekiyowok

(*Mat. 27:32-44; Mrk. 15:21-32; Luk. 23:26-43*)

Ende ke'urauk onnenihe rala Yesus nano Pilatus rodi rala'a me'e. ¹⁷ Yesus mehe na'uwarra Nina au kekiyowok, la hi rala'a laa onno ma nadedem wekel 'Onno Ma Naisa Uluwaku Rurna' la lolo wanakunu Ibrani ra'ahenia 'Golgota'. ¹⁸ Hir rakan Golgota mene hir wairesne Yesus noro ri woro'o haenhi, Yesus minle toro la woro'o onnenihe ida min mariri la ida min malanna. ¹⁹ Pilatus hopon horok lolo

papan deulana ida wanakunu ma nahenia: YESUS MA NANO NAZARET, YAHUDI RIR RAI. Horu ne, roho papan onne uluwakun wawan lolo Nina au kekiyowok eni. ²⁰ Ri Yahudi nammori lese honorokana onne ono hir wair Yesus lolo onno ma kan ko'u nano kote, la hir horok rodi wanakunu Ibrani, Latin noro Yunani. ²¹ Enime'ede imam lalap enihe re'el Pilatus na'ahenia, "Yom horok heheni, maa wa'an rehi horok na'aheni, 'Ri eni na'aheni Ai namwali Yahudi Rir Rai.'" ²² Enimaa Pilatus na'ahenia, "Yono rin herre inhawe man ya'u hohorok eni."

²³ Ma nasala ke'urauk onnenihe wair Yesus horu ne, hi rala Nina nainair de hir ha'ar namwali wo'akka leke dohodoho lernala, maa kar ha'ar Nina rain nanaru ono ramhene sirriki. Rain nanaru onne ma'aruru la na'alehe honourn, ono kenne me'ede lisar mahaku mehe. ²⁴ Kame'ede ke'urauk onne ida ma ne'el ida, "Yono ik sirriki rain nanaru eni. Mai ik hi'i undi leke kauroin inhoi man lernala." Onne na'akeme namwali leke na'akuku na'anokor horhorok man aile Horok Lap raram ma na'ahenia, "Na'amoli hir ha'ar Ainu'u nainair la hir hi'i undi leke rauroin inhoi lernala Ainu'u rain." *

Ende ke'urauk onnenihe rodi Yesus Nin rain nanaru onne hi'i undi me'e.

²⁵ Enine Yesus inna, intono, Maria ma namwali Klopas hono, noro Maria Magdalena, hi ramriri ra'urani Yesus Nin au kekiyowok. ²⁶ Yesus do'on Nina mama noro Nin man lerno hi pakunohi man Ai nararamyaka onne ramririri wewerre aile lolo onne, la Ai ne'el woro'ohe na'ahenia, "Mame, ai onne o anum." ²⁷ Kame'ede Yesus ne'el man lerno hi pakunohi onne eni, "Pa'e, ai onne onum mame!" Nano lere onne me'ede, man lerno hi pakunohi onne napanak Yesus ine min nin nakar.

Yesus maki
(*Mat. 27:45-56; Mrk. 15:33-41; Luk. 23:44-49*)

²⁸ Onne horu, Yesus nauroin nahenia An hi'i na'ahoruwedi honowok na'akeme man Makromod Lalap naledi Ai me'eni, la Ainin panaeku na'akuku na'anokor inhawe man aile Horok Lap raram, de Ai na'aheni, "Ya'u marouwedi me'e." ²⁹ Lolo

onne anggur man ma'alínu aile de hi rala sawar ku'ule nanumene wukule au hisop rala soru Yesus nuran. ³⁰ Yesus kimis anggur man ma'alínu onne la na'aheni, "Ainu'u honowok horuwedi me'e!" Enine An kani hamaran laa Makromod Lalap horu, idewe wawuluwedi uluwakun la aran horuwedi.

³¹ Lere onne ri Yahudi ra'akekene hanana'an ono oreki Alam Renren Warwarna, la Alam Renren Warwarna onne ma na'ono wake'e ono Lere Alam Paska. Ri Yahudi rir agame nahenia kan wa'an ri man maki lolo au kekiyowok nawinainair Alam Renren Warwarna, de Yahudi rir man panulu rapanak Pilatus leke hi'i yakiyedi ri ma nawinair onnenihe ein. Hir hi'i heheni leke pelek maki la rala kopuredi nano au kekiyowok mene rakan Lere Alam Paska onne. ³² Ende ma nasala ke'urauk onnenihe laa hi'i yakiyedi ri woro'o onne ein nolu, ³³ maa rakan Yesus, hir po'on makiyedi me'e de kar hi'i yaki ein. ³⁴ Enimaa ke'urauk ida nodi kere kadi Yesus herne, de idewe rare noro oir namhara.

³⁵ Enla ai man mehen do'on ha ma namwali eniyenihe, ai penia man loikaru ki mi, la ai nauroin nahenia nin wanakunu namlolo kokkoo, ono ai mehe do'on ha onne namwali, de mi akim nala nin wanakunu, leke mi akim namkene naili'il Yesus haenhi. ³⁶ Ha onne na'akeme namwali leke na'akuku na'anokor horhorok man aile Horok Lap raram ma na'ahenia, "Nano Ai rurna na'akeme, mahaku kan paki." *

³⁷ Horhorok namehin lolo Horok Lape raram na'aheni, "Hir do'onedi Ai man hir kakadi kemen me'e." *

Ra'akene manaku Yesus ihin kemen
(*Mat. 27:57-61; Mrk. 15:42-47; Luk. 23:50-56*)

³⁸ Kame'ede Yusup manina Arimatea mai napanak Pilatus nala Yesus ihin kemen nodi laa ra'akene manaku lolo ku'il ma namwali lunne. Yusup eni man lerno hi Yesus haenhi, maa ai kan konohi ri ono ai namka'uk Yahudi rir man panulu enihe. Enine Pilatus ne'eno hi ainina napanak eni, de Yusup nala Yesus ihin kemen laa na'akene manaku. ³⁹ Nikodemus

* 19:24 Mzm. 22:17 * 19:36 Kel. 12:46, Bil. 9:12 * 19:37 Zak. 12:10

man mai pakromo Yesus a'alam nonolu onne noro Yusup ra'alongo laa rala Yesus ihin kemen. Nikodemus nodi rampa warna-warna man werekne lo'o kilu welikelu. ⁴⁰ Ende woro'ohe rodi tapi lenan laa komon Yesus kemen noro rampa-rampa onne lernohi Yahudi rir noho honolla. ⁴¹ Lere onne kirna ida aile lolo onne ma na'uranrani onno wawair Yesus eni, la lolo kirne raram onne ku'il woruworu ida aile man ri ka nala maki loile makun. ⁴² Ende Yusup noro Nikodemus rodi Yesus kemen laa loile lolo ku'il ma na'uranrani onne ono na'akeki rakanedi Alam Renren Warwarna me'e, de maha ra'akene ha wo'ira leke yon howok lere onne.

20

*Yesus mori wali'ur
(Mat. 28:1-8; Mrk. 16:1-8; Luk. 24:1-12)*

¹ Domeku al'alam na'ulawlawak makun, Maria Magdalena nala'a ku'il onne, la an po'on waku lapa rodi el'elek ku'il makan onne napoiyedi laa herne me'e. ² Ende an lari laa nanoin Simon Petrus noro man lernohi pakunohi man Yesus nararamyake onne. Pakromedi ne, ai na'aheni, "Eih! Ri naledi Makromod ihin kemen me'e, ka auroin aile ewi me'e."

³ Kame'ede Petrus noro man lernohi pakunohi onne laa tolle ku'il. ⁴ Woro'ohe larlari, maa man lernohi pakunohi namehin onne pelek rehi, de rakan noluwedi Petrus laa ku'il. ⁵ Rakanedi ne, an nahirawa po'on laa ku'il raram, do'on tapi man rodi komon Yesus kemen mehe aile, maa kan laa raram makun. ⁶ Kan maha ne, Simon Petrus rakanedi la idewe laa ku'il raram. An do'on mehe tapi man aile lolo onne haenhi, ⁷ la an do'on tapi deul rodi wuwuku Yesus uluwakun, maa tapi deul onne nadlunlunna min aimehi. ⁸ Kame'ede man lernohi pakunohi onne man rakan nolu laa raram haenhi, de do'on mouwedi ha onnenihe na'akeme mene akin naili'il nahenia Yesus mori wali'uredi me'e. ⁹ Rakan lere onneni hi ka rauroin makun horhorok lolo Horok Lape raram ma na'ahenia, 'Yesus maki maa mori wali'ur.' ¹⁰ Kame'ede woro'ohe wali laa rira nakar me'e.

*Yesus nalhari kemen Maria Magdalena
(Mat. 28:9-10; Mrk. 16:9-11)*

¹¹ Enimaa Maria Magdalena namriri ku'il kalarna nahehere la nahirawa po'on laa ku'il raram. ¹² Enine an do'on hophopon a'am raram woro'o man nair nainair wawarhe, la hi raikokoro aile Yesus Nin namkukuru lole, ida naikoro uluwakun wawan la ida naikoro ein ki'il. ¹³ Ende hophopon a'am raram onnenihe ra'ukani Maria, "Ine, hi'ihopenia ine nahere!"

Maria walha, "Ri naledi i Makrom'u ihin kemen me'e, la ka auroin loile ai ewi!" ¹⁴ Maria na'aheni heheni horu ne, an wali kili'ur do'on Yesus namriri aile kili'urne, maa ai ka nauroin onne Yesus.

¹⁵ Yesus na'ukani, "Ine, hi'ihopenia mahere? O manoin inhoi?" Maa Maria nauroin nahenia ri onne orkirne de na'aheni, "Pape, yono hi'i pape rei wali'uredi i Makrom'u ihin kemen nano mai eni me'e, Pape konohi ya'u leke laa ale." ¹⁶ Kame'ede Yesus na'aheni, "Maria."

Idewe Maria po'onala Yesus la na'aheni, "Raboni," napa'ahne, 'Papa Meser'. ¹⁷ Yesus walha na'ahenia, "Ine, yom roule Maya'u, ono Ya'u ka'u ha'a laa wawan laa Ainu'u Pape makun. Wali here, lam konohi I walin na'akeme ma'aheni na'ikeki Ya'u ha'a laa wawan laa Ainu'u Pape ma namwali minim Pape haenhi, laa I Makrom'u ma namwali mi Makrommu haenhi." ¹⁸ Kame'ede Maria wali lan konohi Yesus Nin man lernohi pakunohi enihe na'ahenia, "Heih! Ya'u mehe odi mak'u do'onedi Makromod Yesus. An mori wali'uredi me'e!" Enla an konohi hi ha wo'ira na'akeme man Yesus konohiyedi ai me'eni.

Yesus nalhari kemen Nina man lernohi pakunohi enihe

(Mat. 28:16-20; Mrk. 16:14-18; Luk. 24:36-49)

¹⁹ Lere onne Domeku, la na'ikeki lere helem me'e, Yesus Nina man lernohi pakunohi onnenihe minwuku aile nakar ida, la hir konkonso nike na'akeme ono ramka'uk Yahudi enihe. Ende ramlilinohi Yesus namriri aile hi leken kalarna me'e, la na'aheni, "Yon mamka'uk! Ya ala aki ma namlina namkai ki mi na'ahoru!" ²⁰ Horu ne, An kukul liman kawin noro herne ma namno'no'o hir do'on. Hir do'on rauroinedi Ai onne Makromod, de hi akin nahuwa'an wake'e. ²¹ Enine Yesus na'aheni wali'ur, "Ya ala aki ma namlina

namkai ki mi na'ahoru! Ya'u hopon mi lam hi'i Ainu'u panaeku lolo noho wawan, naise Ainu'u Pape hopon Ya'u mai noho wawan hi'i Ainin panaeku haenhi."

²² Kame'ede An nou aran laa hi na'aheni, "Kokala Roh Kudus". ²³ Enla An hopon hi na'ahenia, "Lo'o mi mala ampun ri nin dohohala, onne nin panaeku Makromod Lalap naledi ampun rir dohohala haenhi. Lo'o mi ka mala ampun rir dohohala, onne nin panaeku Makromod Lalap ka nala ampun haenhi."

Yesus nalhari kemen laa Tomas

²⁴ Ler Yesus nalhari kemen onne, Tomas kaale. Tomas eni namwali man lernohi pakunohi ida nano ri idaweli woro'o enihe haenhi, la ri nadedem rapolu ai 'Tatana Adodo'o'. ²⁵ Ende ai walin enihe ra'ahenia, "Am do'onedi Makromod me'e!"

Maa Tomas na'aheni, "Lo'o ka'u do'on liman man hir roroho eni noro herne man kakadi eni, la lo'o ka'u roulle Nina no'o man aile liman noro herne, ya akin ka naili'il makun."

²⁶ Nakawedi domeku ida wali'ur, man lernohi pakunohi enihe lawuku nakar onne wali'ur, la Tomas aile haenhi. Kade nika na'akeme konsedi me'e, maa ramlilinohi Yesus namriri aile hi tore la na'aheni, "Ya ala aki ma namlina namkai ki mi na'ahoru." ²⁷ Enine, Yesus ne'el Tomas na'ahenia, "Tomas, mala o liman ra'an loile lolo eni, po'on Ya'u liman, la hapu dilhe man aile Ya'u herne eniyeni. Yon o akin ka namkene, maa naili'il Maya'u kokkoo!" ²⁸ Tomas na'aheni, "Makrom'u! O eni Ya'u Makromod Lalap!" ²⁹ Yesus na'aheni, "O akin naili'il ono om do'onedi Ya'u me'e. Onne wa'an, maa ri ma akin naili'il Ya'u nolu mene do'on, ai onne akin nahuwa'an wake'e."

Horok eniyeni nin panaeku ma na'ono

³⁰ Yesus nodi Makromod Lalap Nina ke'eke'el an'anha hi'i tanada namehin nammori man ri kan dodo'onnale makun lolo Nin man lernohi pakunohi enihe kalarna, maa tanada onnenihe kar horok mai eni. ³¹ Enimaa ri man hi'i horok eniyeni, horok tanada eniyenihe leke mi akim naili'il Yesus, leke mi mauroin nahenia Makromod Lalap kikanedi Ai namwali Rai laa ewi-ewi, leke mi mauroin Ai onne Makromod Lalap Anan haenhi.

Enla mi na'akeme ma akin naili'il Ai eni, mim lernala or'ori dardari ma kan horu.

21

Yesus nalhari kemen laa Nina man lernohi pakunohi ri wo'ikku

¹ Nakawedi domeku ida woro'o wali'ur, Yesus nalhari kemen wali'ur laa Nin man lernohi pakunohi enihe lolo oir lap Tiberias nin herraram. Ende wanakunu lere Ai nalhari kemen onne hi'i heheni: ² Simon Petrus, Tomas man rapolu Didimus (Tatana Adodo'o), Nataniel ma namhara nano leke Kana noho Galilea, Zebedeus ananhe, roro man lernohi pakunohi woro'o namehin, hir lawuku lolo herraram onne. ³ Enla Simon Petrus ne'el man lawuku onnenihe na'ahenia, "Ya'u laa paharne leke sopol diyala."

Enime'ede hi na'akeme ra'aheni, "Am lernohi haenhi." Kame'ede hi na'akeme ha'a korkore laa paharne ranoin i'in me'e, maa alam kekeme onne rira diyale ka nalala i'in kem mahakue.

⁴ Noho na'ikeki roropeni, hir po'on Yesus namriri aile herraram, maa ka rahiyen-nala ma namririri onne Yesus. ⁵ Enine Yesus wakau hi na'ahenia, "I wal'u mie, lernala i'in me'e, ee kaun?"

Hir walhe, "Ai ka malalala i'in kem ida makun, Pape!"

⁶ Yesus na'aheni, "Sopol minim diyale lolo korkore herne malanne leke mim lernala i'in." Kame'ede hir sopol diyala lolo korkore herne malanneni. Hir sopol ne, kar hedunale ono naledi i'in nammori me'e.

⁷ Yesus Nin man lernohi pakunohi man Ai nararamyaka onne ne'el Petrus na'ahenia, "Ai onne, Makromod!" Petrus dervedi ne, an nairedi nin rain ono idedi kan rain. An rain horu mene nehu laa oir raram nanani laa herraram. ⁸ Enla man lernohi pakunohi namehin enihe wohi korkore lernohi me'e ono kan ko'uwala ro lo'o ko'unne meter rahu ida mehe. Ende hir tode rira diyale man i'in penpenu onne laa herraram me'e. ⁹ Hir kopur korkore laedi herraram, la po'on i'in ailedi aiware wawan la roti aile haenhi. ¹⁰ Yesus na'aheni, "Modi minim i'in mamala onne heruwali mai eni."

¹¹ Enine Petrus ha'a laa korkore hedu diyale mai herraram. Diyale onne nala

i'in lape mamani, na'akeme kem rahu wellima wokelu. Kade diyale nala i'in rahu onne, maa lisar ida kan kaprosu. ¹² Yesus ne'el hi na'ahenia, "Mai ik ka'ak here!" Petrus noro walinhe rauroidi Ai onne Makromod me'e de ramka'uk ra'ukani Ai, "Pape inhoi?" ¹³ Enime'ede Yesus laa na'uraniyedi hi, nala roti noro i'in onne nalkani hi.

¹⁴ Lere Yesus nalhari kemen onne namwali rewkelu nina nano lere Makromod Lalap na'amori Ai wali'ur nano Nin makmaki.

Yesus noro Petrus wakunu

¹⁵ Hi ra'ak horu ne, Yesus ne'el Simon Petrus, "Simon, Yohanis anan o, lo'o maramyaka Maya'u narehi hi eniyenihe, ee ka?"

Simon Petrus na'aheni, "Makrom'u! Makrom'u nauroidi me'e ya aramyaka Makrom'u."

Yesus ne'el ai na'ahenia, "Ilitolle Ainu'u pipduman enihe."

¹⁶ Yesus na'ukani Petrus wali'ur, "Simon, Yohanis anan o, namlolo kokkoo o maramyaka Ya'u?"

Petrus na'aheni, "Makrom'u! Makrom'u nauroidi ya aramyaka Makrom'u."

Yesus ne'el ai, "Ilitolle Ainu'u pipdum enihe."

¹⁷ Yesus na'ukani rewkelu nine na'ahenia, "Simon, Yohanis anan o, maramyaka Ya'u, ee ka?"

Petrus akin woir wake'e, ono Yesus na'ukani ai rewkelu nina, penia Petrus na'aheni, "Makrom'u nauroidi ha rahu na'akeme. Makrom'u nauroidi ya aramyaka Makrom'u."

Yesus na'aheni, "Ilitolle Ainu'u pipdum enihe. ¹⁸ Loi honorok wawa'an Ainu'u nou eniyeni: Lere eniyeni o ka ma'ileher makun, de om hi'i inhawa lernohe mehe num honorok panaeku, maa lere ma'ileheredi, om kikan o limmu, la rin wuku o rodi rala'a, kade mamhene."

¹⁹ Yesus Nina wanakunu eniyeni kukunohi Petrus hi'ihewi an maki, la na'aheni nin makmaki onne na'akulu na'alapa Makromod Lalap. An wakunu horu, na'ahenia, "Petrus, mai lernohe Ya'u!"

²⁰ Petrus po'on laa kili'ur ne, po'onala Yesus Nin man lernohe pakunohi man Ai nararamyaka onneni lernohe haenhi.

(Nonolu, lere hir hi'i ya'an yomun Paska onne, ai ma naikoro na'urani Yesus, la Petrus hopon nalpupu Yesus, na'ukani na'ahenia, 'Inhoi ma na'olu Makrom'u?')

²¹ Petrus po'on man lernohe pakunohi onneni ne, ai na'ukani Yesus, "Hi'ihewi noro ai eniyeni?"

²² Yesus walhe na'ahenia, "Yon mahi-norok wallumhe namehin. Lo'o Ya'u hurinohi an mori hehen nanumene Ya'u wali mai noho wawan wali'ur, onne Ainu'u honorok panaeku mehe, onum panaeku ka. Mam lernohe Ya'u!" ²³ Onne penia lir anna pe'eredi nahenia man lernohe pakunohi onne kan maki, maa Yesus kan konohi Petrus heheni. Ai na'aheni eni mehe, "Lo'o Ainu'u panaeku o wallum kan maki, maa mori hehen nanumene Ya'u wali mai noho wawan wali'ur, onne onum panaeku ka."

²⁴ Man lernohe pakunohi onneni mehen do'on ha wo'ira na'akeme eniyeni namwali, la ai penia man horok ha eniyeni na'akeme lolo horok eniyeni, la ik kauron nahenia ainin wanakunu eni namlolo kokkoo.

Lir man horu

²⁵ Yesus Nin hini'i wenewhe namehin nammori aile makun, de lo'o ik horok na'akeme lolo horok namehin, onno kan nokor lolo noho wawan leke ra'akene horok rahu onneni.

Roh Kudus Nin Honowok Nair Lolo Hophopon Ma Nodi Yesus Lirnenihe

Horok Lirna La'an

Lolo horok eniyeni Lukas konohi maika hi'ihewi Roh Kudus nala molollo hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe, leke hir loikaru Makromod Yesus Lirna Wawa'an lolo kota Yerusalem, noho Yudea, noho Samaria, noro idewe noho pa'i'ik rai pakakar (1:8).

Lere Yesus nakinikenedi laa a'am raram, Makromod Lalap nala Roh Kudus ri ma akin naili'il Yesus enihe, penia hi ka ramka'uk loikaru Yesus Lirna Wawa'an lolo ewi-ewi. Ende akilere man lernohe Yesus eren nammomori.

Ler onne Yahudi ma akin naili'il Yesus heruwali ra'ahenia Makromod Lalap kan kokala ri ma kan sunat makun. Ende hir hohon ri ma ka namwali Yahudi enihe lar sunate nanu leke Makromod kokala hi noro wawa'an, maa lolo horok eniyeni Makromod Lalap kukunohi ri nahenia Ai namre'e namharu inhoi-inhoi man herre nin morimori, la akin naili'il Yesus. Inhoi akin naili'il Yesus, Ai nala Roh Kudus naikoro ai honorok akin leke nodi molollo ai. Ende nano horok eniyeni ik kauroin Ai kan hohon ika sunat nanu leke kamwali Ai anan.

Horok eniyeni konohi maika hi'ihewi ma akin naili'il Yesus enihe rodi Makromod Lalap Lirna Wawa'an laa ri ma ka namwali Yahudi. Pilipus lan loikaru Horok Lap Lirna Wawa'an lolo Samaria (8:7-25). Petrus lan loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an laa Cornelius, manin Roma (10:3-35). Paulus lan konohi ri lolo noho-noho ma kan derne Makromod Lalapa Lirna Wawa'an makun (13-28).

Horok eniyeni konohi inhawa ma namwali Paulus nano lere dedesne an pakromo Yesus lolo kalla man laa Damsyik, rakan lere ma nasala ke'urauk radiyaka ai lolo Roma. Roh Kudus nala molollo leke an loikaru Yesus Lirna Wawa'an laa ri na'akeme, ri Yahudi wa'ane, ri ma ka namwali Yahudi wa'ane.

Roh Kudus nodi molollo hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe leke hir hi'i ha man ri kan dodo'onkala makun, la Ai nala molollo hi leke yon ramka'uk loikaru Makromod Yesus Lirna Wawa'an lolo ewi-ewi.

Horok Ihin

1. Hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe loikaru Yesus Lirna Wawa'an lolo Yerusalem (1:1-8:3).
2. Hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe loikaru Yesus Lirna Wawa'an lolo Yudea noro Samaria (8:4-12:25).
3. Paulus laa noho-noho namehin lolo kalla dedesne nina leke loikaru Yesus Lirna Wawa'an ri (13:1-14:28).
4. Man panulu lolo kerei hopun pepen lolo Yerusalem (15:1-15:35).
5. Paulus laa noho-noho namehin lolo kalla rewro'o nina leke loikaru Yesus Lirna Wawa'an ri (15:36-18:22).
6. Paulus laa noho-noho namehin lolo kalla rewkelu nina leke loikaru Yesus Lirna Wawa'an ri (18:23-21:16).
7. Rin kele Paulus lolo Yerusalem, Kaisarea, noro Roma (21:17-28:31).

Yesus nakinikan laa a'am raram

¹ Konohiyala i makrom'u Teopilus,

Lolo ainu'u horok dedesne ihin,* ya'u konohiyedi papa ha wo'ira man Yesus hi'i la wakuku nano lere dedesne An howok,* ² rakan lere alam Ai nakinikan laa a'am raram. Lere Ai kan ha'a laa a'am raram makun, Ai nodi Roh Kudus Nin molollo kuku kalla Nina hophopon man An niliyedi nonolu enihe leke hi rodi Lirna Wawa'an loikaru ri. ³ Enla An maki, maa mori wali'ur, la alam weli'akka raram Ai nalhari kemen idewe-idewe pakromo noro Nin ri enihe, leke hi rauroin kokkoo An mori wali'uredi me'e, la An wakuku hi hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo Nin ri mormori.

⁴ Lerida Ai noro hi maha ra'ak ne, An hohon hi, "Yon pelekke mamhara Yerusalem, maa mamkene lolo koteni newek Ya Am'u nala Roh Kudus ki mi lernohe Nin nou man Ya'u konohiyedi mi lere man laedi me'e." ⁵ Nonolu eni Yohanis nodi oir ulutada mi, maa ka nalo'ol me'e Makromod Lalap nodi Roh Kudus ulutade mi."

* 1:1 Horok dedesne onneni horok 'Lukas'. * 1:1 Luk. 1:1-4 * 1:4 Luk. 24:49

⁶ Ler namehin hi rore pakromo wali'ur ne, hi ra'ukanie, "Makrom'u, Num panaeku lere eni ma'akeperedi Romawi la ma'ariri noho Israel wali'ur leke mamwali Rai?" ⁷ Yesus walhe, "Makromod Lalap mehe Nin molollo nala alam la nala leken. Ai kan huri mi mauroin onne, ⁸ maa ka nalo'ol me'e, Makromod Lalap nala Roh Kudus naikoro mi honorok akin, de mim lernala Nin molollo mamwali Ainu'u man kuku maka lolo Yerusalem, lolo noho Yudea noro Samaria ne'en raram na'akeme, rakan noho pa'i'ik rai pakakar."

⁹ Ai na'ahenyedi eni horu, hir po'onala Ai nakinikan laa lanik hehen nanumene noho ha'aha'a pupinedie. ¹⁰ Hi maha rahehe po'on Yesus ha'a laa lanik makun, ramlilinohi mo'oni woro'o man nair nainair wawarhe ramririri kan ko'u hi. ¹¹ Woro'ohe ra'ahenia, "Heih, ri Galilea mie! Alhi'ihopenia mamriri lolo eni po'opo'on lanik enie? Yesus eniyeni man idedi eni mim po'on nakinikan, laedi a'am raram me'e. Lere man mai An wali mai wali'ur naise idedi mim popo'on An ha'a laa a'am raram eni."

Nili Matias Herre Yudas

¹² Ler onne hir minle wo'or Au Zaitun de hir wali wali'ur laa Yerusalem. Wo'or onne lo'o kilu ida nano Yerusalem.† ¹³ Hir rakanedi Yerusalem ne, laa nakar mene ha'a laa wawan laa kamar man hir miminle. Hi onnenihe: Petrus noro Yohanis, Yakobus noro Andreas, Pilipus noro Tomas, Bartolomeus noro Matius, Yakobus (Alfeus anan), Simon (ri ma namhene hair namehin nodi molollo hair Israel), noro Yudas (Yakobus anan).

¹⁴ Akilere hi na'ahoru lawuku aki mahaku hi'i lir napanak roro idewe maeke ida woro'o. Yesus inne Maria aile haenhi roro wewerre Yesus mo'oniwalinhe.

¹⁵ Lerida Petrus namriri lolo walinhe toro (hi na'akeme lo'o ri rahu ida werro'o.) Enla ai na'ahenia,

¹⁶ "I wal'u na'ahoru! Nonolu eni Roh Kudus konohiyedi lolo Daud inhawa ma namwali noro Yudas na'ahenia ai onne namwali ma norkaru ri man kele Yesus wukue. Ha na'akeme ma aile Horok Lap

eni peni namwali, de lere eniyeni Daud nin horok onne namwaliyedi me'e. ¹⁷ Nonolu eni Yudas onne namwali mahaku noro maika, la Yesus mehen nili ai leke lerno-hi maika kamwali Nin man lerno-hi pakunohi."

¹⁸ Nano Yudas nin ailanne lere ai na'olu Yesus onneni, an lernala kupan rodi weli lari ipida. Lolo nin lari ip onne ai nediyawa la konoin napriki penia konoin romok maiyedi paharne idewe makiyedi. ¹⁹ Yudas nina makimaki eni pe'eredi ri manina Yerusalem na'akeme penia hi rodi rira wanakunu waki kirna onne naranne Akaldama, ma napa'ahne, 'Lari Ip Rare'.

²⁰ Petrus na'aheni wali'ur na'ahenia, "Panaeku eniyeni horokedi aile horok Mazmur me'e na'ahenia,

'Na'amoliyedi nina nakar mamue,

yon ri mahaku minle nakar onne.' *

La horok aile haenhi ma na'ahenia,

'Enla na'amoli man panulu nala nin honowok ri namehin hi'ie.' *

²¹⁻²² Ende lere eni wa'an rehi ika nili ri ida herre Yudas, leke namwali man kuku maka na'aheni Makromod Lalap na'amoriyedi Yesus wali'ur nano Nin makimaki. Wa'an rehi ik nili ri ma nadedem lerno-hi ika mamani lere Makromod Yesus noro ika min wewerre, nano lere Yohanis nodi oir ulutade ri rakan lere Yesus nakinikan laa a'am raram nano ika kalarna."

²³ Ende hir nili ri woro'o: Yusup Barsabas (rapolu Yustus haenhi) noro Matias.

²⁴ Onne horu, hi na'akeme hi'i lir napanak ra'ahenia, "Makromod, O penia mauroin ri mormori akin, de kukul mayai nano ri woro'enihe inhoi Makromod nili, ²⁵ leke herre Yudas howok honowok eni, ono Yudas eni hoikaruwedi honowok eniyeni la lernala nina hunukum me'e."

²⁶ Hir hi'i lir napanak horu ne, rala ri woro'enihe naran leke nili. Matias penia ma naran namhara. Ende kikan ai namwali man howok wewerre noro hophopon idaweli ida ma nodi Yesus Lirna enihe.

† **1:12** Ri Yahudi rira holoor halauk kan huri ri nala'a ko'u rehi kilu ida Alam Renren Warwarna. * **1:20** Mzm. 69:25 * **1:20** Mzm. 109:8

2

Makromod Lalap nala Roh Kudus naikoro ma akin naili'il Yesus honorok akin

¹ Rakanedi lere alam lalapa ma naran Pentakosta ne, ri ma akin naili'il Yesus enihe na'akeme raikokoro wuku lolo onnida. ² Hi raikokoro wuku ne, ramlilinnohi hir derne haida neknekir nano wawan naisa opil lape. Ha hir dederne onne nekir mamani lolo nakar hir miminle raram na'akeme. ³ Hir po'onnala haida naisa ai lere man anna hu lalaa mamai nalwali hi dohdoho. ⁴ Makromod Lalap nala Roh Kudus naikoro hi honorok akin, idewe Roh Kudus nala woroin hi leke wakunu noho-noho namehin rira wanakunu.

⁵ Ler onne ri Yahudi ma namka'uk Makromod Lalap nano hair-hair lolo noho wawan na'akeme aile Yerusalem. ⁶ Hir derne ha man neknekir onneni ne, hir maiwuku me'e. Hir derne ri ma akin naili'il Yesus enihe dohdoho wakunkunu hirira wanakunue, na'akeme polletilu la mehe nanana mouwedi. ⁷ Hi na'akeme hehel, la ida ma ne'el ida, "Heih! Ri man wakunkunu eniyenihe manina Galilea, ee ka? ⁸ Hi'ihopenia ika derne hir wakunu rodi iknika wanakunu rahue? ⁹ Maika eniyenihe ri ma nano noho Patria, Media, noro Elam, ma nano noho Mesopotamia, Yudea, noro Kapadokia, ma nano noho Pontus noro Asia, ¹⁰ ma nano noho Frigia noro Pamfilia, ma nano noho Mesir noro leke-leke lolo noho Libia ma na'uranrani leke Kirene, la maika heruwali mai nano Roma haenhi. ¹¹ Maika heruwali ri Yahudi la heruwali ri ma ka namwali Yahudi man lernohiyedi Yahudi rira agame me'e, la ik heruwali ma nano noho Kreta noro Arab haenhi. Ik derne ri man wakunu onnenihe dohdoho rodi iknika wanakunu ra'aheni, 'Makromod Lalap hi'iyedi ha man ik kak dedernale la kak dodo'onnale makun.' " ¹² Hi na'akeme hehel rehi la mehe kakaiyedi, la ida ma na'ukani ida, "Ha ma namwali eniyenihe nina panaeku inhawe?" ¹³ Maa ri aile haenhi mahar hadwei hi ra'ahenia, "Ah, ri eniyenihe nadoo romun arak, de manha mouwedi me'e menee!"

Petrus loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni

¹⁴ Petrus noro Yesus Nin hophopon idaweli ida ramririri wewerre, la an wakunu naruri laa heri onnenihe na'ahenia, "I walin Yahudi roro walin namehin man minle Yerusalem na'ahoru! Makaniyala wawa'an, ya a'amou a'aropo ha man mim dodo'on eniyeni. ¹⁵ Ri enihe ka romon arak, de kar manha naisa mim pae'eku eni! Idedi nanumene riuk wohii al'alam menee! ¹⁶ Ka! Ha ma namwali eniyeni, Makromod Lalap konohiyedi lolo Nin nabi Yoel na'ahenia,

¹⁷ 'Rakan ku lili'ur Ya ala Ainu'u Roh ri mormori na'akeme leke:

Mi anum mo'oni maeke lo'o konohi mi inhawa namwali lere man mai,

la minim mo'oni ma na'ikaka makun meher do'on haida-haida,

la minim ri leleher ramarmi.

¹⁸ Ler onne, Ya ala Roh Kudus ki Ainu'u hophopon wahwahan--mo'oni maeke, leke hir konohi ri namehin inhawa Ya'u pae'eku eni.

¹⁹ Ya'u hi'i tanada ri ka nadedem do'on lolo a'am eni, noro tanada ri ka nadedem do'on lolo noho wawan haenhi, rara noro aiye, la ai mahu namansa haenhi.

²⁰ Lere onne lere maki, la wollo namwali mere naisa rare.

Eniyeni namwali nolu mene Ainu'u Ler Alam Lalapa man ma'aruru wake'e mai.*

²¹ Enla inhoi napanak Maya'u pakue, ai onne lernala Ainu'u or'ori dardari ma kan horu.*

²² I wal'uhe ri Israel na'ahohoruwedi! Makaniyala wawa'an ainu'u panaeku eniyeni: Yesus, manin Nazaret onne, ik Makromod Lalap hopon mai min noro maika. Ik kauroin panaeku onne, ono Makromod Lalap nala molollo Ai leke An hi'iyedi ha man lewlewen noro tanada nammori man ik kak dodo'onnale makun. Ha onne na'akeme An hi'iyedi lolo mi herne kalarne, de i wal'uhe do'on la mauroinedi me'e. ²³ Yesus onne, Makromod Lalap nala ki mi, maa mi mesnedie, mala kani ri man ailanna leke waire lolo au kekiyowok. Panaeku onne na'akeme Makromod Lalap nakakaredi nano nonolu me'e. ²⁴ Enimaa Makromod Lalap huri

* 2:20 Lere onne An ho'ok kail ri mormori na'akeme.

* 2:21 Yl. 2:28-32

Yesus nano makmaki nin apinpinha wo'operperi, ono makimaki ka naruri nodi molollo Yesus mamani. ²⁵ Nonolu eni ik upud a'ad Daud konohiyedi ha ma namwali noro Yesus heheni,

'I do'on Makromod Lalap lolo Ya'u kalarna mamani,

Ai norle'ule'u norwaliwali Ya'u de, haida ka na'o'o nadewe Ya'u.

²⁶ Enpenia Ya akin nahuwa'an, Ya a'uli asa'e mamani,

la ka amkauk inhawa namwali I kem'u ono Ya akin naili'il O.

²⁷ O kam huri we'er Ya'u minle makimaki onno mamani,

la kam hoikaru Num Man Moumou Dewdewe kemen popo.

²⁸ Papa kukuwedi kalla or'ori dardari Ya'u me'e,

la morle'ule'u morwalwali Ya'u penia Ya akin nahuwa'an wake'e.' *

²⁹ Konohiyala I wal'u na'ahoru, nano Daud lina nonolu onne, ik kauroin mouropo ai kan wakunu ha ma namwali ai kemen mehe, ono Daud onne makiyedi me'e, la nina lunne aile noho eni makun.

³⁰ Daud namwali nabi, de ai nauroin nahenia Makromod Lalap kikan hopo na'akerhe Nin nou ma na'ahenia nano ai upun anan Ri ida kikan namwali Rai naise Daud haenhi. * ³¹ Enpenia Daud nauroinedi ha ma namwali lere li'ur penia na'aheni, 'Kristus onne, Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi, la An maki, maa mori wali'ur.' Daud na'ahenia An maki laedi lunne raram, maa Makromod Lalap kan hoikaru Ai minle makimaki onno, la Ai kemen kan popo lunne raram.

* ³² Yesus eni penia Makromod Lalap na'ori wali'ur nano makimaki. Mayai na'akeme mehem do'onedi panaeku onne me'e. ³³ Makromod Lalap kikan Ai naikoro onno man kukulu lalapa lolo Ai herne malanna. Ai Aman nala Roh Kudus Ai naise An nonou eni, de ha mi mehem do'odo'on derderne eniyeni namwali ono Yesus naledi Roh Kudus onne naikoredi mayai honorok akin me'e. ³⁴ Ik kauroin onne, ono Daud kemen kan ha'a laa a'am

lapa raram, maa lolo horok namehin Daud napolu Yesus, 'Makrom'u'. Ai na'aheni,

'Makromod Lalap na'aheni I Makrom'u:

* Mai, maikoredi I her'u malanne,

³⁵ newek hehen nanumene Ya akeperedi Onum arwali enihe, leke O modi molollo hi.' "

³⁶ Kame'ede Petrus na'ahenia, "Ende mi ri Israel na'ahoru mauroin kokkoo panaeku eniyeni: Yesus eni man mim wairesne, Makromod Lalap kikan namwali mi Makrommu noro idewe minim Rai (Kristus)."

³⁷ Hir derne panaeku onneni horu, hi akin woiredi me'e, de ra'ukani Petrus noro hophopon ma nodi Yesus Lirna namehin enihe ra'ahenia, "Mayai lo'o hi'i inhawa?" ³⁸ Petrus walhale, "Mi dodoho herre minim morimori ma ka namloleni, la derne makani Makromod Lalap. Enla na'amoli mim hurinohi rin nodi oir ulutada mi nodi Yesus Kristus Naran, leke ra'ohu rahaledi minim dohohale, la na'amoli mim lernala Roh Kudus, ³⁹ ono Makromod Lalap nouwedi me'e na'ahenia

Ai nala Roh Kudus mi moro mi upun anumhe, noro idewe ri ma aile noho koko'u enihe. Ik Makromod, Makromod Lalap, nala nou eniyeni ri na'akeme man Ai napolu mai namwali Nin ri." ⁴⁰ Petrus nala panaeku namansa hi leke ken herre hi honorok akin, la napanak an'anhedi na'ahenia, "Mapanak Makromod Lalap huriyedi mi nano ku eniyeni nin honoli man yaka, leke yon An hukum mi."

⁴¹ Enime'ede ri man kokala Petrus nina wanakunu enihe aki hi na'akeme lo'o ri riwan wokelu. Hi na'akeme rala'a oir raram leke rin ulutade. ⁴² Hi onnenihe rampe'el lawuku mamani leke derne rakani hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe wakuku. Hi ida ma nala akin ida, la ha'ar roti ra'an romun mamani, la hi'i lir napanak wewerre.

⁴³ Ri na'akeme lolo Yerusalem heheledi po'on hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe hi'i hahaa kar dodo'onnala la ka rauro-roinnala makun. Hir horhawa rehi hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe ono Makromod Lalap naledi molollo hi me'e. ⁴⁴ Ri ma akin naili'il Yesus enihe lawuku ma-

mani, ida man mori wawa'an noro ida,

* 2:28 Mzm. 16:8-11 * 2:30 Mzm. 132:11 * 2:31 Mzm. 16:10 * 2:34 Mzm. 110:1

la inhawe man hirira aile hir ha'ar nair wewerre. ⁴⁵ Hi ra'olu rira hahaa leke ha'ar wella rale hirira ri man hewhewek nainair kan nokor. ⁴⁶ Akilere hir lawuku Makromod Lalap Nina Romleu Lap raram ra'uli rasa'a Oin Naran man kukulu la man lalape. Hir pakromo wuku lolo nakar laa nakar leke ra'ak wewerre noro akin ma nahuwa'enedi, la ida man helkaki ramdaru ida. ⁴⁷ Hi ra'uli rasa'a Makromod Lalap mamani, la ri man minle kote onne akin nahuwa'an noro hi. Akilere Makromod Lalap na'uwali ri man lernaledi Nina or'ori dardari ma kan horu eni, penia heri ma akin naili'il Yesus eren na'uawali.

3

Petrus noro Yohanis hi'i wa'an ri man ein naplu'uk

¹ Rakan lerida lere mamamal, Petrus noro Yohanis rala'a laa Romleu Lapa naise nadedem leke hi'i lir napanak. ² Hir rakan Romleu Lapa nin nika lapa ma naran, 'Nika Man Ma'arurue,' la lole laa raram. Ri mahar rodi mo'oni ida man ein naplu'ukedi mai raram haenhi. Nano lere mori me'ede ein makiyedi de, akilere rodi laa naikorede lolo onne leke napanak kupan tarana. ³ An po'on Petrus noro Yohanis laa raram ne, ai napanak ralala haida ai. ⁴ Enime'ede hir po'on nale, Petrus hopon na'ahenia, "Po'onala mai eni!" ⁵ An po'on hi, raram hawa'enedi ono lo'o an kokala haida nano hi harome.

⁶ Maa Petrus na'aheni, "Kupan kaale mayai, maa inhawe man ainima ai mala ki o. Lolo Yesus Kristus nano Nazaret Nina ke'eke'el an'anha am hopon o mamriri mala'ala'a here!" ⁷ Petrus nasala ri onne li-man malanne paku na'ariri, idewe ein ma naplu'uk noro ein hunuhun naruriyedi, de nehu laa wawan, namririri, lalaa mamai. ⁸ Enine ai noro hi laedi Romleu Lap raram, la ai onne nehunehu, lalaa mamai, la na'uli nasa'a Makromod Lalap mamani. ⁹ Heri man minle Romleu Lape raram po'onale nala'ala'a, la dederne ai maha na'uli nasa'a Makromod Lalap. ¹⁰ Mai hi rahiyennala ri onne ma nadedem naikoro Romleu nin 'Nika Man Ma'aruru' mehe napanpanak ne, hir hehel rehi, ida ma ne'el

ida, "Ha man ik kak dodo'onnale makun, namwaliyedi me'e!"

Petrus lariyala ri, "Mai lernohi Yesus"

¹¹ Ri man wa'enedi onne lernohi Petrus noro Yohanis mamani, de ri nammori do'on ai la larinohi hi laa Salomo Nina Henei Lap eni ono hi na'akeme hehel rehi. ¹² Petrus po'on ri namansa onneni, ai na'aheni hi, "Heih! I walin Israel mie! Alhi'ihopenia i walin hehel rehi po'on inhawa namwali mai eni? Hi'ihopenia mim po'on mayai mamanie? Yon makoto nahenia ai modi ainima ke'eke'el an'anha aimehi hi'i wa'an ri eni, ee lo'o ai akim mou wake'e de am hi'i wa'an ri onne! Ka menee! ¹³ Makromod Lalap man ik upud a'ad Abraham, Isak, noro Yakup roro ik upud a'ad namehin enihe ra'uli rasa'eni penia na'akulu na'alapedi Yesus, Ai Nina Hophopon Wahwahan, me'e. Yesus eni penia, i wal'uhe mamale laa ma nodi molollo, la ma'okuledie lolo Pilatus kalarna, kade Pilatus na'ahenia huriyedi Ai here. * ¹⁴ Mi ma'okuledi Ai Man Moumou Dewdewe la Man Akin Namdudu onne, la mi mapanak Pilatus huriyedi ri ma nadedem nesne ri mormori ki mi. ¹⁵ I walin mesnedi Ai ma namwali or'ori dardari onno, maa Makromod Lalap na'ori wali'ur, la lere onne ai mehe modi ai makam do'odo'on. ¹⁶ Yesus eni penia Nin ke'eke'el an'anha hi'i wa'an man ein maki eni. Ende ri man mim do'odo'on la mauroinedi nano nonolu me'eni, an wa'enedi ono ai akim naili'il Yesus nodi molollo hi'i wa'an ai.

¹⁷ I wal'u na'ahoru! Ler eniyeni ya auroin mi moro idewe minim man panulu enihe ka mauroin mim hi'i inhawa lere mi mesne Yesus. ¹⁸ Maa Makromod Lalap nonolu eni nouwedi lolo Nina nabi na'akeme me'e nahenia Raj man Ai mehen kikanedi eni lo'o resnedi, de An hi'i Nina panaeku onne namwali lere mi mesne Yesus. ¹⁹ Ende, i wal'uhe, herredi minim morimori ma ka namloleni, la derne makani Makromod Lalap leke Ai na'ohu nahaledi minima dohohala. Hi'i heheni leke Makromod Lalap nala hon-
²⁰ orok wawa'an nodi na'alaplapa mi akim, leke lere man mai An hopon Yesus mai ki mi wali'ur, ono nano lere dedesne Makromod Lalap kikanedi Ai namwali

* 3:13 Kel. 3:6, 15

minim Rai laa ewi-ewi. ²¹ Yesus eni ka namhara a'am raram hehen nanumene lere alam Makromod Lalap na'alolo ha wo'ira na'akeme wali'ur, naisa nonolu Ai na'ahenyedi lolo Nina nabi enihe me'e. ²² Nonolu eni nabi Musa konohiyedi ik upud a'ad na'ahenia, 'Na'amoli Makromod Lalap kukul Nabi ida naise ya'u nano minim nohe. Derne makani Nina panaeku na'akeme man An loikaru ki mi eni. * ²³ Inhoi kan derne nakani Nina loloi kakarue, Makromod Lalap naheiredi nano Nin ri la hukumesne.' * ²⁴ Nonolu eni Makromod Lalap Nina nabi na'akeme, nano nabi Samuel rakan nabinabi namehin man kauli'ur, konohiyedi ha ma namwali ku eniyeni me'e. ²⁵ I wal'uhe, Makromod Lalap nala Nina nou ma namkene nabi ma namwali mi upun a'um onnenihe, de mim lernala nou onne haenhi. An nou Abraham na'ahenia, 'Nano o upun anan ida, Ya ala wawa'an rara'a noho wawan na'akeme.' * ²⁶ Ende Makromod Lalap kikan Nin Hophopon Wahwahan, Yesus, la hopon mai mi nolu, namre'e namharu mi, leke mi na'akeme herre minim morimori ma ka namloleni, mai lerno hi Ai."

4

Petrus noro Yohanis rakpali uluwakun man ho'ok kail lolo agame

¹ Petrus noro Yohanis wakunkunu heri kalarna makun, imam lalapa ida woro'o roro uluwakun ma nadiyahaka Makromod Lalap Nin Romleu Lape roro muku Saduki mai. ² Hi ra'ahan wake'e ono Petrus noro Yohanis wakuku ri nammori lolo onne ra'ahenia, "Yesus mori wali'uredi me'e," la nano rira wanakuku eni, hi ra'amou ra'aropo panaeku ri man maki, mori wali'ur. ³ Ende hir kele wuku hi, rale laedi bui raram min lolo onne rakan nohoropo, ono lere helemedi me'e. ⁴ Enimaa nano ri man dervedi rira wanakunu onneni, ri namansa akin naili'iledi Yesus. Enpenia rakan lere onne, aki mo'oni mehe man lerno hi Yesus rakanedi riwan wolima me'e.

⁵ Rakan nohoropo nanumene agame nina man panulu roro Yahudi rira leleher

lalap roro meser Horok Lap enihe lawuku lolo Yerusalem hopun pepen. ⁶ Hir lawuku roro wewerre Hanas ma namwali imam man kulu narehi, noro Kayapas, Yohanis, Aleksander noro ri namehin man ihin walin na'akeme. ⁷ Hi raikoro wukuwedi ne, hopon rodi Petrus noro Yohanis mai rakpali hi, mene ra'ukani hi ra'ahenia, "Hi'ihewi? Modi inhoi nina ke'eke'el an'anha la inhoi naran penia mim hi'i wa'an ri ma naplu'uk onne?"

⁸ Enime'ede Roh Kudus nodi molollo Petrus de walhale na'ahenia, "Man panulu roro leleher lalap Israel ne'en raramne mie! ⁹ Lere eni i wal'uhe sisnai mayai ono am paku ri ma naplu'uk eni, la mi mahehe mauroin hi'ihewi mayai hi'i wa'an ai, ¹⁰ de ya'u konohi mi inhawa ma namwali eni leke i wal'uhe moro manin Israel na'akeme mauroin kokkoo: Yesus Kristus, ri Nazaret onne, mehe Nina ke'eke'el an'anhe hi'i ri eniyeni wa'enedi, penia ai namriri mi kalarna. Yesus onne mim wairesnedi, maa Makromod Lalap na'oriyedi wali'ur me'e. ¹¹ Horok Lap Lirna aile man kukul Yesus eni na'ahenia, 'Waku man ri ma nayapi nakar sosopole, namwali waku na'a'ar.' " *

¹² Onne horu, Petrus na'aheni wali'ur, "Lolo Yesus mehe rin lernala or'ori dardari ma kan horu, kalla namehin kaale. Lolo noho wawan na'akeme Makromod Lalap ka nala molollo ri namehin nala or'ori dardari maika, maa Yesus mehe."

¹³ Man panulu onnenihe rauroin Petrus noro Yohanis kar iskolo, maa ramwali ri ma nadedem mehe, de hir hehel rehi po'on woro'ohe ka ramka'uk wakunu mouropo roro hi. Hi rauroinedi nahenia woro'ohe lidan nohi la'ak nohi Yesus mamani. ¹⁴ Man panulu onnenihe ka rauroin wakunu me'e, ono hir po'on ri man wa'enedi onne namririri hi kalarna roro Petrus noro Yohanis. ¹⁵ Enime'ede hir hopon woro'ohe laedi paharne leke hir paeku wukuwala. ¹⁶ Ida ma na'ukani ida, "Lo'o kala inhawa panaeku kodi walha ri eniyenihe? Ri man minle Yerusalem na'akeme rauroinedi woro'ohe hi'iyedi ha man ri kan dodo'onnala makun eni me'e, de kan wa'an ka'aheni hi kar hi'i ha onne

* 3:22 Ul. 18:15, 16 * 3:23 Ul. 18:19 * 3:25 NN. 22:18, 26:4 * 4:11 Mzm. 118:22

namwali. ¹⁷ Maa wa'an rehi ik kasu hi, yono wakuku ri rodi Yesus Naran me'e leke panaeku eni yono naderre nadaul laa pororo pahahari herie."

¹⁸ Enpenia hi rapolu Petrus noro Yohanis mai raram wali'ur, hopon na'ahenia, "Yono mim wakuku ri modi Yesus Naran me'e."

¹⁹ Maa Petrus noro Yohanis walhale, "Mi mehem hi'i kenekrohu lolo Makromod Lalap herne kalarna, ewi man wa'an narehi: Am lernohe minim honopon, ee lernohe Makromod Lalap Nina honopon?"

²⁰ Mayai eni kam ren wakunu panaeku onne ono ai mehem dodo'on la dederneni."

²¹ Onne horu, man ho'ok kail onnenihe kasuwedi woro'ohe wali'ur mene huri. Hi ka rauroin hukum hi hi'ihewi, ono heri na'akeme ra'uli rasa'a Makromod Lalap ono hir hi'i wa'angedi ri ma naplu'uk onneni. ²² Heri onne hehel rehi ono ri man wa'angedi onne nina anna weli'akka rehi me'e.

Man lernohe Yesus rapanak Makromod Lalap na'alapa hi akin leke yono ramka'uk loikaru Yesus Lirna

²³ Huriyedi Petrus noro Yohanis ne, hir wali wali'ur laa walinhe man lernohe Yesus la konohi hi imam lalapa roro Yahudi rir leleher lalap enihe rira lira kanasu eni. ²⁴ Walinhe derne wanakunu onne horu, hir lawuku aki hi'i lir napanak Makromod Lalap. Hi ra'ahenia, "MAKROMOD Ma Nodi Molollo Ha Wo'ira Na'akeme! O peni ma nakuku noho ma naleu a'am, la ma nakuku lour noro ihin ennen na'akeme, ²⁵ O mala Roh Kudus wakunuwedi lolo Onum hophopon, ai upum a'um Daud, na'ahenia,

'Hair-hair ma ka nauroin Makromod Lalap, alhi'ihepe mi ma'ahan, la paeku hi'i wowo'o ar'arra mamani? Mi ri ma ka namwali Yahudi, alhi'ihepe mim hi'i panaeku ma kan min haida?

²⁶ Rai lolo noho wawanne roro rira man panulu lawuku ra'akene leke ra'ara roro Makromod Lalap noro Nina Rai man Ai mehen kikan eni.' *

²⁷ Oirawi inworo'ohe Herodes noro gubernur Pontius Pilatus lawuku roro ri ma ka namwali Yahudi roro ri Israel na'akeme manin koteni. Hir paekuwuku

leke kohon yaka O Hophopon Wahwahan Man Moumou Dewdewe onne, man Om kikanedi namwali Rai me'e, de Daud nina wanakunu onne namwaliyedi me'e.

²⁸ Hir lawuku leke resne Yesus, maa hi ka rauroin O mehem nakakaredi rira hini'i wenewhe onne nano nonolu eni me'e. ²⁹ Makromod, lere eniyeni dernala rira wanakunu rodi aka'ukai.

Ma'alapedi ai akim, mayai ma namwali Onum hophopon leke yono ai mamkauk loikaru O Lirmu wawa'an eni. ³⁰ Mala Onum ke'eke'el an'anha mayai leke am hi'i wa'an ma nakni'ir, la hi'i ha man ri kan dodo'on nala makun modi molollo nano Yesus, Num Hophopon Wahwahan Man Moumou Dewdeweni." ³¹ Hir hi'i lir napanak horu, nakar hir miminle onne narururue, la Roh Kudus nodi molollo hi na'ahoru honorok akin, de hi ka ramka'uk wakunu Makromod Lalap Lirna Wawan laa heri mamani.

Ri ma akin naili'il Yesus honorok namnehe panaeku na'alono

³² Heri ma akin naili'il Yesus na'akeme rira honorok namnehe panaeku na'alono. Ri mahaku ka na'aheni, "E'eni ainu'u hahaa aimehi," maa inhoi nina, hirira wewerre. ³³ Roh Kudus nala molollo hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe, de rampe'el wake'e konohi ri na'ahenia, "Yesus maki, maa mori wali'uredi me'e." Makromod Lalap namre'e namharu rehi hi na'akeme. ³⁴ Ler romromo ri aile ma na'olu nina kirna, ee nakar, mene nodi wella laa nale hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe, ³⁵ leke hir ha'arle ri ma nin hahaa kan kuku kan nokor.

³⁶⁻³⁷ Ri ida naran Yusup na'olu nina lari ipida nodi wella nala hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe. Yusup onne nano luhu Lewi manin noho Siprus. Hophopon enihe waki ai 'Barnabas' haenhi. Naran Barnabas onne napa'ahne, 'ma na'alapa ri akin'.

5

Ananias noro Safira

¹ Ler onne, mo'on ida naran Ananias noro hono Safira ra'olu rira lari ipida haenhi. ² Ananias nodi lari ip onne wella heruwali laa nalle hophopon ma

* 4:26 Mzm. 2:1-2

nodi Yesus Lirnenihe, maa ai noro hono manaku aimehiyedi heruwali me'e. ³ Ende Petrus na'ahenia Ananias, "Hi'ihopenia Hayakyak Makromon nodi molollo o akim, de mapoho Roh Kudus ma'ahenia o mala noho wella na'akeme, maa mala heruwali mehe? ⁴ Noho ka ma'olu makun, om manarna. O ma'oluwedi noho onne, om manarna wella na'akeme haenhi. Emene hi'ihopenia om paeku yaka heheni o raramne? O ka mapoho ri mormori, maa mapoho Makromod Lalap!" ⁵ Ananias derne wanakunu onneni horu, namlilin-nohi nalwali yawa, idewe aran horuwedi. Ri man derne panaeku onne na'akeme ramka'uk wake'e. ⁶ Ananias makiyedi ne, ma na'ikakenihe rodi tapi mai komon ihin kemen nanumene rodi laa paharne rawilo'e.

⁷ Lo'o jam wokeluwedi nanumene hono Safira mai Petrus nina nakar raram, maa ai kan derne inhawa ma namwali hono makun. ⁸ Petrus na'ukani Safira, "Noho moro o houw Ananias ma'o'olu onne, wella na'akeme me'eniyeni, ee ka?" Safira walhe, "Kokkoo, wella me'eni mehe." ⁹ Enine Petrus na'ahenia, "Alhi'ihopenia moro o houw lawuku panaeku kene Makromod Nin Roh? Po'onale! Ma nawilo'edi o houw enihe, waliyedi ramririri melle nike makan me'e. Ler eniyeni hi rodi o laa paharne haenhi." ¹⁰ Ideweni ne, ai nalwali yawa Petrus kalarna, idewe aran horuwedi. Ma na'ikakenihe laedi raram ne, hir po'on Safira makiyedi me'e, de rodi laa paharne leke rawilo'e min nohi hono Ananias nina lunne. ¹¹ Enpenia kerei raramne na'akeme roro idewe ri namehin man derne panaeku onne ramka'uk wake'e.

Hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe hi'i wa'an ri nammori

¹² Hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe hi'i tanada noro hahaa lewlewen nammori man ri kan dodo'onnale makun. Ri ma akin naili'il Yesus na'akeme radedem lawuku rodi honorok ma namnehe panaeku ma na'alono lolo Salomo Nin Henei Lapa ma aile Makromod Lalap Nina Romleu eni. ¹³ Ri namehin ramka'uk roro hi lawuku, maa kota ne'en raram na'akeme horhawa hi ma akin naili'il Yesus enihe. ¹⁴ Ka nalo'ol mo'oni maeke

ma akin naili'il Yesus enihe, eren nammomori. ¹⁵ Heri do'onedi ma nodi Yesus Lirnenihe hi'i hahaa man ri ka nadedem do'on, de hi rodi ma nakni'ir noro rira piki luni laa loile kalla arkan leke newek Petrus lolo onne, ono hi akin naili'il nahenia lo'o Petrus kakan mehe nalala hi, wa'enedi me'e. ¹⁶ Ende ri nammori rano leke-leke ma na'urani Yerusalem rodi hirira ma nakni'ir roro ri man hayakyake huhu'ur raramne mai Petrus leke hi'i wa'an, la rohi hayakyaka man min ri raram onne.

Kele ri ma nodi Yesus Lirnenihe

¹⁷ Ler onne imam man kulu narehi noro nina ri nano muku Saduki do'on ma nodi Yesus Lirn onnenihe hi'i ha wo'ira na'akeme onneni ne, hi akin apinha wake'e. Enpenia hir paeku wuku leke hi'i sus hi. ¹⁸ Hir kele hophopon ma nodi Yesus Lirn onnenihe rale laedi bui raram, ¹⁹ maa mai a'alam onneni Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram ida lan hari bui nina nikenihe, norkaru hi laa paharne mene hopon hi, ²⁰ "Mala'a laa Romleu Lapa konohi heri lolo onne Lirna na'akeme ma nala or'ori dardari ma kan horu eni." ²¹ Ende rakan oreki al'alam, hir laa Romleu Lap raram wakuku heri lolo onne.

Al'alam onne me'ede, imam man kulu narehi noro nina ri enihe polu wuku Yahudi rira man ho'ok kail enihe na'akeme mai leke rahinopun. Hi raikoro wukuwedi, hir hopon ri laa rala ma nodi Yesus Lirnenihe nano bui raram mai leke ho'ok kail hi. ²² Enimaa ri hohopon onnenihe rakanedi bui eni, kar do'on hi me'e, de wali laa konohi man ho'ok kail enihe, ra'ahenia, ²³ "Am rakanedi bui nina nikenihe, na'akeme konkonse makun, la ma nadiyah enihe ramriri aile nike makan. Ende am hari nike po'on bui raram, maa ri mahaku kaale." ²⁴ Uluwakun ma nadiyah Romleu Lap noro imam lalap enihe derne rira wanakunu onneni, hir mehe kakaiyedi ono ka rauroin lo'o inhawe namwali hi. ²⁵ Ka nalo'ol, mo'oni ida nodi lir mai konohi na'ahenia, "Eih, pap mie, ri man mi mala laa bui raram onnenihe aile Romleu Lap raram, mahar wakuku ri namansa." ²⁶ Enime'ede uluwakun ma nadiyah onne noro nin man howok wali enihe laa rala wali'ur ma nodi Yesus Lirnenihe, maa heri raram nodi derne rira wanakuku, de hir ka rodi apinha rala hi,

kalo'o heri onnenihe ra'ahan rodi waku wasla hi.

²⁷ Hi rorkaru Petrus noro Yohanis laa rakpali man ho'ok kail enihe. Imam man kulu narehi ne'el hi na'ahenia, ²⁸ "Eih! Am kasuwedi mi me'e nahenia yono wakuku ri modi Yesus onne Naran me'e menee! Maa ken mehem po'on inhawe mim hihi'i! Mim loikaruwedi wanakuku onne lolo Yerusalem ne'en raram na'akeme me'e, la mim tumdesne mayai nahenia am hi'i ri onne maki!" ²⁹ Petrus noro Yesus Nin hophopon namehin enihe walhale, "Mayai lernohe Makromod Lalap Nina panaeku mehe, Ai kan huri mayai lernohe ri mor-mori nin panaeku. ³⁰ Mi mesne Yesus, rohedi au kekiyowok eni, maa Makromod Lalap man ik upud a'ad ra'uli rasa'eni na'ori wali'ure, ³¹ la kikanedi Ai, naikoro lolo herne malanna me'e leke rodi molollo wewerre. Naledi molollo Ai namwali Rai Ma Nala or'ori dardari maika. Ai nala leken paharin ika, noho Israel eni, herredi iknik morimori ma ka namloleni, leke Ai na'ohu nahaledi iknik dohohaleni. ³² Ai moro Roh Kudus mamwali man kuku kalla laa ri namehin ha onne na'akeme. Roh Kudus eni, Makromod Lalap nalle ri na'akeme man derne rakani Ai."

³³ Hir derne Petrus nina wanakunu onneni horu, hi raram ha'a wake'e, de hi na'akeme rira panaeku resne hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe. ³⁴ Enimaa ri Parisi ida ma narane Gamaliel namriri lolo hi leken kalarna la hopon rodi ma nodi Yesus Lirnenihe laedi paharne nanu. Ai onne meser Horok Lap man ri na'akeme horhawe rehi. ³⁵ Hir laedi paharne, ai ne'el walinhe na'ahenia, "Konohiyala i walin Israel na'ahohoruwedi! Paekuwala wawa'an nanumene hi'i kenekrohu kala ri eniyenihe. ³⁶ I walin horhorok annida woro'o man laedi me'e ne, Taudus onne na'aheni ai namwali ri lewlewen ma nodi molollo, penia lo'o ri rahu wo'akka lernohe ai, maa ri nesnedi ai, de nina man lernohe enihe na'akeme rapye'eredi, la rira panaeku onne namderredi. ³⁷ Lerida wali'ur, lere rin lalaa mamai horok ri narane leke aki lawanne, ri Galilea ida aile naran Yudas. Ai namwali uluwakun ri namansa haenhi. An kohon arra noro ma nodi molollo iknik nohe, maa ri nesnedi ai haenhi, la nina man lernohe enihe rapye'er mouwedi haenhi. ³⁸ Ende, i wal'uhe,

ainu'u nounaku eni: Yono hi'i haida-haida ri eniyenihe. Wa'an rehi na'amoliyedi me'e, ono lo'o hirira panaeku noro hini'i wenewhe kan mai nano Makromod Lalap, maa namwali rir panaeku aimehi, rira wanakuku mehen moluwedi. ³⁹ Maa lo'o hir lernala panaeku onne nano Makromod Lalap, i wal'uhe ma'alehe molollo kawala hi. Yon mim hi'i ik koro Makromod Lalap ka'ara!"

Enime'ede man ho'ok kail onnenihe kokala nin nounaku onne. ⁴⁰ Ende hi rapolu hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe wali mai nanumene riuk rerhe. Hir kasuwedi ra'ahenia, "Yono wakuku ri wekel Yesus naran me'e!" Onne horu, huriyedi hi. ⁴¹ Ma nodi Yesus Lirna onnenihe ramhara honopun onne rodi aki ma nahuwa'an wake'e, ono Makromod Lalap naledi hi leken lernala apinpinha wo'operperi me'e ono hir lernohe Yesus. ⁴² Akilere hi kar ren wakuku ri lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lap noro ri nina nakar, la kar ren loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni nahenia Yesus onne penia namwali Ai man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi.

6

Nili ri wo'ikku leke paku ha'ar hahaa rale ri ma na'alehe haida-haida

¹ Ri man lernohe Yesus enihe eren nammomori. Nano hi, ri Yahudi ma nodi wanakunu Yunani enihe akin kar wa'an roro ri Yahudi ma nodi wanakunu Ibrani. Hir hehel warna enu ra'ahenia, "Akilere hirira maeke walwalum enihe lernala hana'ar hanana'an, maa ainim walwalum enihe, kar lernala!" ² Ri idaweli woro'o ma nodi Yesus Lirnenihe derne panaeku onne, hir polu wuku ri man lernohe Yesus na'akeme hopun. Hi ra'ahenia, "Lo'o kan wa'an mayai ma'akene hanana'an, kalo'o ainim leken kaale loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan eni. ³ Ende lo'o man wa'an narehi, ai walinhe nili ri wo'ikku nano mi, ri man Roh Kudus nodi molollo, la man mori wawa'an, la ma nin honorok panaeku wa'an, leke ai mala hi tolle honowok onne, ⁴ leke huri yai hi'i lir napanak noro loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan eni mamani." ⁵ Ri na'akeme kokaledi hirira panaeku onne. Enpenia hir

nili Stepanus, ono Roh Kudus nodi molollo ai la akin naili'il Yesus kokkoo. Enla hir nili wali'ur Pilipus, Prokhorus, Nikanor, Timon, Parmenas, noro Nikolas ma nano Antiokia. Nikolas eni ri ma ka namwali Yahudi, maa an lernoheyedi agame Yahudi me'e. ⁶Ri man hopun enihe roro ri wo'ikku ninili enihe laa rakpali hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe. Hir kemenala liman hi, rapanak Makromod Lalap nala molollo hi leke ilitolle honowok eni wawa'an. ⁷Ende Makromod Lalap Lirna Wawan eni eren naderre nadaul, penia ri man lernoheyedi Yesus eren nammomori lolo Yerusalem, la imam nammori akin naili'il Yesus haenhi.

Kele Stepanus tumdesne

⁸Stepanus onne, Makromod Lalap nodi nale kokkoo, la nala molollo ai penia hi'i ha nammori ri kan dodo'onnale makun lolo heri kalarna, ⁹maa ri namehin aile man kawale. Man kawala enihe radedem laa Yahudi rira kerei ida wekwekel, 'Hophopon Wahwahan Ma Nahinuriyedi Me'e Rira Kerei.'* Kerei onne raramne Yahudi ma nano leke Kirene noro Aleksandaria. Hi roro ri Yahudi ma nano Kilikia noro Asia rawalha lira roro Stepanus, ¹⁰maa hi ka rauroin walha Stepanus, ono Roh Kudus nala woroin ai penia nauroin wakunu wawa'an.

¹¹Ende hi rodi kalla suwsuwar rala kupan ri ida woro'o, leke hir tumdesne ai na'ahenia, "Mayai derne ri onne na'ihoru na'idaru Musa noro Makromod Lalap!"

¹²Hi rawa'u ri namansa roro leleher lalap roro meser Horok Lap enihe, penia hir laa kele Stepanus rodi laa nakpali Yahudi rira man ho'ok kail enihe. ¹³⁻¹⁴Hi rodi rira man kuku maka rakpali hi haenhi leke hir loikaru ha ma ka namlolo aina hini'i wenewhe. Hi ra'ahenia, "Ri eniyeni kan ren na'ihoru na'idaru Makromod Lalap Nina Romleu man moumou dewdeweni noro idewe agame nina keneri hono'ok haenhi! Am derne an wakunkunu na'ahenia, 'Na'amoli Yesus, ri Nazaret onne, naiye'eredi Makromod Lalap Nin Romleue, la An herre iknik honoli wenewhe na'akeme man ik upud a'ad Musa naledi maika nonolu me'e.' " ¹⁵Hir

wakunu horu, man min honopun eni po'on kakane Stepanus oin makan siksik lerlere naisedi hophopon a'am raram.

7

Stepanus walha man ho'ok kail enihe

¹Imam man kulu narehi na'ukani Stepanus na'ahenia, "Lo'o hirira kalaklak onnenihe namlololo, ee ka?"

²Stepanus walhe, "Konohiyala ya am'u la i walin na'ahohoruwedi! Makaniyala tarana. Ler ik upud a'ad Abraham min Mesopotamia, ka nala'a Haran makun, Makromod Lalap ma Nin ke'eke'el an'anha narehi nalewen eni nalhari kemen ai, hopon na'ahenia, ³'Hoikaruwedi onum lekloi noro lodon wallumhe mala'a laa leke man Ya'u kukul ki o.'* ⁴Enime'ede an hoikaruwedi nina noho miminle, Kasdim onne, rei kau laa leke Haran. Abraham aman maki lolo Haran nanumene Makromod Lalap hopon ai rei kau wali'ur mai noho ika holiholi eniyeni. * ⁵Ler onne Makromod Lalap ka nala noho me kirnida, nala Abraham leke manarna lolo onne, maa An nou na'ahenia, 'Noho eniyeni Ya ala ki o moro o upun anum manarna.'

* Ler Ai nala nou onne, Abraham anan kaale makun. ⁶Enine Makromod Lalap konohi ai wali'ur na'ahenia, 'Ku man mai o upun anum rala'a laa noho namehin ramwali do'on awan enne. Ornoho orrai lolo onne hi'i hi ramwali hophopon wahwahan, la kerne dalha hi hehen nanumene anna rahu wo'akka. ⁷Hir hi'i heheni nanumene Ya'u hukum noho ma nodi kenerne danalha onne. Hunukum onne horu, hi ramhara lolo onne laa noho Kana'an mene ra'uli rasa'a Ya'u.'* ⁸An konohiyedi onne horu, Ai nala nou ma namkene ida Abraham, la hopon ai noro upun anan na'akeme laa sunat, leke na'akerhe nou onne. Ende moriyedi Isak alam wo'aa nina ame mehen sunate. Mai wali'ur Isak na'ori Yakup, an mehe sunat anan haenhi. Enla Yakup na'ori tatana idaweli woro'o mehen sunat hi haenhi. Ri eniyenihe penia ma namwali Yahudi upun a'an.

* **6:9** 'Hophopon wahwahan ma nahinuri' nina panaeku 'ri Yahudi ma nahinuriyedi nano kenern danalha de ka ramwali hophopon me'e.' * **7:3** NN. 12:1 * **7:4** NN. 11:31, 12:4 * **7:5** NN. 17:8, 48:4 * **7:7** NN. 15:13-14; Kel. 3:12

⁹ Mai lere li'ur, ik upud a'ad Yakup anan idaweli ida ra'olu walla Yusup laa Mesir, ono hi akin apinha, maa Makromod Lalap norle'ule'u norwaliwali ai, * ¹⁰ la huriyedie nano nina kenerne danalha lolo Mesir eni. Enla Ai nala morimori man wa'an noro honorok aki man wa'an ai penia lere ai nakpali Firaun ma namwali rai Mesir, ai nahuwa'an rai eni akin. Enpenia Firaun kikan ai namwali ma nodi molollo lolo Mesir ne'en raramne, la hi'i ai namwali uluwakun nin romleu onno. ¹¹ Eni nanumene Mesir noro Kana'an lernala roulara lapa. Roulara onne hi'i ri nammori sus wake'e, la aman noro walinhe kar lernala hanana'an lolo Kana'an me'e. ¹² Yakup derne maha ra'olu gandum ai Mesir, de hopon ik upud a'ad laa enne weli hanana'an. ¹³ Rakan hir laa Mesir rewro'o nine, Yusup konohi walinhe na'ahenia, 'Maya'u eni Yusup.' Eni nanumene rai Mesir nauroin nahenia hi eniyenihe Yusup mo'oniwalinhe. ¹⁴ Enime'ede Yusup aku lira laa aman napanak ai noro upun anan na'akeme rei kau mai Mesir. Aki hi na'akeme ri weli'ikku wolima. ¹⁵ Enine Yakup noro ananhe re'e nohi laa Mesir. Min enne hehen nanumene hir maki, ¹⁶ maa lere li'ur hi rurna hokon rodi wali'ur laa Sikem nanumene ra'akene lolo ku'il raram man Abraham nodi kupan pere weliyedi nano Hemor upun ananhe me'e."

¹⁷ Stepanus na'aheni wali'ur, "Rakan lere li'ur, lere Makromod Lalap Nina nou noro Abraham na'uraniyedi me'e, ai upun ananhe lolo Mesir eren na'uwawali. ¹⁸ Kame'ede kikan rai namehin nodi molollo Mesir ne'en raram, la ai onne ka nauroin Yusup onne inhoi. * ¹⁹ Ai nodi konoko wunudi noro rurilai nala ik upud a'ad, hopon hi sopoledi anan memerana na'akeme, yono kihi lauhe.

²⁰ Ler onne mori Musa. Ai onne tatana man oin makan ma'aruru. Wollo wokelu raram mehe inna aman suwar, de wayahue rira nakar. ²¹ Maa kan wa'an suware lolo nakar me'e, de rodi laa loiyedi paharne nanumene Firaun anan maeke nala, wayahue, nodi hi'i ananne. ²² Noho Mesir nina wanakuku wanayo'e

na'akeme rodi wakuku ai penia nina honoli wenewhe noro nina wanakunu wa'an. ²³ Rakan nina anna weli'akka, ai mehen hi'i kenekrohu lan ka'arala walin ri Israel enihe. ²⁴ An lae ne, an do'on ri Mesir ida nukur walin ida, de ai nodiyala ri man lernala nukukur onne, la nesnedi ri Mesir eni. ²⁵ Musa pene'ek walinhe rauroidi nahenia Makromod Lalap nair ai leke huriyedi hi nano kenern danalhe rahu eni, maa hi ka rauroin nina panaeku onneni. ²⁶ Rakan oreki, an do'on wali'ur ri Israel woro'o mahar wahihi'i, de nahehe paku woro'ohe leke rahuwa'an wali'ur, penia ai na'ukani hi na'ahenia, 'Mi eniyenihe ma'ulosno ma'umo'onwali menee?! Alhi'iehe mim wahi'ie?' ²⁷ Maa ri man hudi walin onne nokuledi Musa laa herne, na'ahenia, 'Inhoi man kikan o modi molollo mamwali man ho'ok kail mayai? ²⁸ Lo'o onuma panaeku mesne ya'u naisa oirawi mesne ri Mesir onne?' ²⁹ An derne wanakunu onneni horu, namka'uk me'e, de lari laedi Midian. Lere an minle enne an ho, la na'ori tatana mo'oni woro'o. *

³⁰ An minle Midian anna weli'akka.

Lerida ai mahan huri pipduma lolo noho mamu na'urani wo'or Sinai, an holikuku hophopon a'am raram ida aile ruri roke raram man ai lerlere mamani. ³¹ An po'on ai lerlere onneni an hehel rehi, penia an hoi na'urani leke nauroin kokkoo onne inhawe. Na'uraniyedi ne, an derne Makromod Lalap Lirna na'ahenia, ³² 'Ya amwali o upun a'um Abraham, Isak noro Yakup rira Makromod Lalap man hi ra'uli rasa'eni.' Ideweni Musa namka'uk wake'e, la narururu me'e, de an po'onedi herne ono ka naruri po'on ai lerlere onne me'e. ³³ Enine Makromod Lalap hopon na'ahenia, 'Mohuwedi onuma pakpak ei eni, ono onno mamririri onne, moumou dewdewe. ³⁴ Ya'u mehe po'on ri Mesir eni hi'i Ainu'u ri enihe lernala kenerne danalha mamani. Ya'u dervedi rira sus mak oir me'e, de Ya'u kopuredi leke huriyedi hi nano rira kenerne danalheni. Ende lere eni me'ede ma'akene mala'a laa Mesir here.' "

³⁵ Stepanus konohi wali'ur man ho'ok kail onnenihe, na'ahenia, "Ler Musa ka

* 7:9 NN. 37:11, 28, 39:2, 21 * 7:18 Kel. 1:7-8 * 7:29 Kel. 2:14, 18:3-4 * 7:34 Kel. 3:1-10

namhara Mesir makun, ri Israel kar kokala ai. Lere onne hi ra'ahenia, 'Inhoi kikan o mamwali man panulu noro man ho'ok kail mayai?' Maa lere li'ur Makromod Lalap nodi Nin hophopon a'am raram, mehen kikan Musa eni namwali rira man panulu noro man huri we'er hi. Onne namwali lere an do'on aiye man lerlere ruri roke raram onneni. ³⁶ Musa eni penia ma nodi ri Israel enihe ramhara rano Mesir. An hi'i ha ri kan dodo'onnale makun lolo Mesir, lolo Kahi Memere, la lolo noho mamun ma napro'uk hehen nanumene anna weli'akka raramne. ³⁷ Musa me'ene konohi ri Israel na'ahenia, 'Lere man mai Makromod Lalap kikan mi upun anum ida namwali Nabi naise ya'u eni.' ³⁸ Musa eni nodi heri Israel lolo noho mamun ma napro'uk onne, la an laa wo'or Sinai derne la kokala Makromod Lalap Lirna nano hophopon a'am raram leke wali mai loikaru ik upud a'ad enihe. Ler onne an kokala Makromod Lalap Lirna Wawan ma nala or'ori dardari ma kan horu, leke rakan lere eni maika lernala haenhi.

³⁹ Enimaa ik upud a'ad enihe ramhene derne rakani Musa, de lere an minle wo'or onne hi ra'okuledi ai, la lolo akinhe ra'ahenia, 'Lo'o wa'an rehi ika wali wali'ur laa Mesir me'e!' ⁴⁰ Enla hir hopon Harun ra'aheni,* 'Hi'iyala aukerhida woro'o mayai leke rodi molollo mayai la norle'u'e'u norwaliwali yai, ono ai ka mauroin inhawa ma namwali noro Musa ma nodi ai mamharedi nano Mesir onne.' ⁴¹ Ende hir hi'i aukerhida naise sapiyana, nanumene resne ha mormori rodi hoikani aukerhe onne. Horu ne, hir hi'i ya'an yomun lapa, la ra'uli rasa'a rira hini'i onne.*

⁴² Enpenia Makromod Lalap waliyedi kili'urn, huri we'eredi hi hoikani lere, wollo, noro kaliyoro manina a'am eni. Onne penia namnenehe Makromod Lalap Lirna ma aile horok nabi enihe, na'ahenia, 'Eih! Israel mie! Ler mim minminle noho mamu anna weli'akka raram, mi ka mesne ha mormori modi hoikani Ya'u, maa modi hoikani

aukerhe noro noho makromon mamani. ⁴³ Mim le'u aukerhe Molok noro aukerhe Refan ma naise kaliyore noro rira heuheu mamani. Enpenia Ya'u huri mi leke manin Babilon enihe kerne dalha mi la rodi mi ko'u laa kota Babel wali enne.' "

⁴⁴ Stepanus na'aheni wali'ur, "Lere ik upud a'ad minle noho mamun ma napro'uk makun, Makromod Lalap hopon Musa nayapi Nin Tenda ma nodi kunukunohi nahenia Makromod Lalap aile hi leken kalarna.† Ai na'ariri Tenda onne lernohi kanakarne noro lapanne man Makromod Lalap konohiyedi ai me'e. ⁴⁵ Ler li'ur rira ananhe kokala Tenda onne haenhi, rodie roro Yosua laa ra'ara lere Makromod Lalap rohiyedi rira arwali man holiholi iknika lekloi eniyeni. Tenda onne min lolo onne hehen nanumene rai Daud nina lere. ⁴⁶ Daud onne nahuwa'an Makromod Lalap akin, la napanak leke nayapi rom ida namwali Makromod Lalap man Yakup na'uli nasa'eni Nina miminlole, ⁴⁷ maa ka namwali. Anan Salomo nayapi Nina Romleu onne.

⁴⁸ I wal'uhe, yon makoto nahenia Makromod Lalap Man Kulu Narehi Man Lap Narehi eni holi lolo rom ri mormori rayayapi, ono nabi lirna aile ma na'ahenia; ⁴⁹ 'A'am onne namwali Ainu'u naikoro onno, la noho wawan namwali Ye ei'u onno, de ma'ariri inhawa rom Maya'u? I holi ewi leke warnala? ⁵⁰ Ya'u penia man hi'i hahaa na'akeme.' *

⁵¹ I wal'u na'ahoru! Mi akim kerhe rehi la mi mamhene lernohi Roh Kudus wake'e naise mi upun a'um nonolu eni! Mi kilinna rohed, de kam derne makani Ai Lirna me'e! ⁵² Mi upun a'um na'akeme hi'i apipinha nabi na'akeme, la resne hi haenhi, ono nabi onnenihe konohi hi nahenia oreki inworo'o Makromod Lalap nala Hophopon Ma Namloleni mai. Hophopon onneni, Yesus, maiyedi me'e, maa mi ma'olu Ai male Nin arwali enihe, de minim hini'i eni, peni nesne Ai! ⁵³ Hophopon a'am raram mehen mai

* **7:40** Harun onne Musa mo'oniwalin anulu. * **7:41** Kel. 32:1-6 * **7:43** Am. 5:25-27 † **7:44** 'Nin Tenda', ee 'Makromod Lalap Nin Tenda' rodi wanakunu Malay, 'kemah Allah'. Nakar eniyeni hir hi'i rodi ha mormori ulikn, tapi, lauriri ma namrana leke hir rohu, le'u rodi lalaa mamai (Kel. 26). * **7:50** Yes. 66:1-2

loikaruwedi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok ki mi me'e, maa mi kam lernohie.”

Yahudi rir man panulu enihe wadesne Stepanus

⁵⁴ Man ho'ok kail onnenihe derne onne horu, hir raram ha'a wake'e weuweur nihin a'arne. ⁵⁵ Maa Roh Kudus nodi molollo Stepanus me'e, de an po'on laa a'am. An do'on Makromod Lalap Nina siksika lerlere, la an do'on Yesus namririri aile herne malanna. ⁵⁶ Ai na'ahenia, “Po'onale! Ya'u do'on a'am nahinariyedi me'e, la Ai ma namwali Ri Mormori Anan onne namririri aile Makromod Lalap herne malanna.” ⁵⁷ Ai na'aheni onne horu, heri pasunala kilinna, wakaukau, la ra'ouwale, ⁵⁸ kele, soru laedi kote paharne mene wadesne. Man tumdesne Stepanus enihe, ruri rira rain nanaru, rale ma na'ikakida naran Saulus nadiyake. ⁵⁹ Mahar wawasle, Stepanus wakau na'ahenia, “Makromod Yesus, kokaledi ainu'u roh.” ⁶⁰ Enine Stepanus laa yawa kadi ein korno la wakau, “Makromod, dohohaleni yono mala hi ra'uwara.” An wakau heheni, idewe aran horuwedi.

8

¹ Saulus me'ene ne'enohi hi resne Stepanus.

Rin nodi apinpinhe nale Yerusalem nin kerei raramne na'akeme

Ler onne me'ede hir hi'i sus la hi'i apipinha Yerusalem nin kerei raramne na'akeme penia lariye'er rarari laa leke-leke ma aile Yudea noro Samaria na'akeme. Hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe mehe ramkene Yerusalem. ² Ri ma namka'uk Makromod Lalap ida woro'o rodi Stepanus kemen laa rawilo'e. Hi rahere rehi ono raramhe penu, ³ maa Saulus eni nahehe naiye'er rarari kerei raramne mamani. An lolo nakar laa nakar kele ma akin naili'il Yesus enihe soru laa bui.

Makromod Lalap Lirna Wawa'an loikaru laa Samaria

⁴ Man lari enihe ramharedi Yerusalem me'e, la hir loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an onne lolo ewi-ewi. ⁵ Pilipus namhara nala'a laa kota Samaria la konohi hi panaeku ma na'ono Kristus man

Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi eni. ⁶ Heri onnenihe rakakani an loikaru Yesus Lirna Wawa'an onneni, la hir loi honorok nin loloi kakaru eni ono do'on an hi'i tanada ri kan dodo'onnala makun. ⁷ Pilipus rohi hayakyak man hu'uhu'ur ri raramne, (hayakyak onne wakaukau naruri mene ramhara ri raramne), la an hi'i wa'antedi ri nammori ma naplu'uk noro man liman ein yaka haenhi. ⁸ Ende ri manina kota Samaria onnenihe akin nahuwa'an wake'e.

⁹ Lolo kote onne mo'oni ida aile narane Simon ma nadedem hi'i waliwali maka man lewlewen. Nalo'oledi manin Samaria onnenihe hehel rehi do'on nin waliwali maka lewlewen onne. Ai mehe na'uli kemen na'aheni ai penia man lewlewen lolo kota onne. ¹⁰ Enpenia kota onne ne'en raram na'akeme lernohi ainina hini'i onne mamani ra'ahenia ai onne lo'o nodi Makromod Lalap Nin molollo. Hir rapolu ai, “Papa Molollo Lape.” ¹¹ An min lolo onne nalo'oledi me'e de, hi akin ka nahinuri nin hini'i onne.

¹² Enimaa Pilipus maie ne, hir derne ai. Pilipus loikaru Lira Wawa'an man konohi hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori, la an wakuku hi na'ahenia Yesus penia namwali Rai man huri we'er ri nano dohohala nin molollo. Enpenia mo'oni maeke nammori akin naili'il Yesus mene laa oir raram leke Pilipus ulutade. ¹³ Simon me'ene akin naili'il Yesus, de laa oir raram leke ulutade. Onne horu, an lernohi Pilipus mamani, la an hehel rehi po'on Pilipus nin hini'i ri kan dodo'onnala makun onne.

¹⁴ Hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe man minle Yerusalem derne nahenia manin Samaria enihe kokaledi Makromod Lalap Lirna Wawa'an me'e, de hir hopon Petrus noro Yohanis laa enne. ¹⁵⁻¹⁶ Ri Samaria enihe rodi Yesus Naran laedi oir raram leke ulutade me'e, maa kar lernala Roh Kudus makun. Petrus noro Yohanis rakanedi ne, hir hi'i lir napanak leke Makromod Lalap nala Roh Kudus ri Samaria enihe. ¹⁷ Enla Petrus noro Yohanis kemenala liman ri Samaria enihe uluwakun, idewe hir kokaledi Roh Kudus.

¹⁸ Simon po'on hophopon ma nodi Yesus Lirna onnenihe kemenala liman hi uluwakun leke hir kokala Roh Kudus, ai nodi kupan laa Petrus noro Yohanis na'ahenia, ¹⁹ “Pap mie, malala molollo

maya'u here ke'e, leke i kemenala inhoi uluwakun, ri onne kokala Roh Kudus haenhi.”²⁰ Maa Petrus walhe, “Modi onum kupane laa kawali pire ai porom raram! Yom makoto nahenia Makromod Lalap Nina nanala mayai eni rodi kupan welie!”²¹ O akim ka namlolo Makromod Lalap kalarna, de onum molollo kaale howok ainima honowok enie.²² Ende sopoledi panaeku yaka onne, la mapanak Makromod Lalap leke nala ampun onum panaeku man ailanna onneni,²³ ono ya auroiroin nahenia o akim apinha ri, la dohohala nodi molollo o raramne.”

²⁴ Enime'ede Simon na'aheni, “Pap mie! Mararamyaka'u ke'e de, mapanak Makromod Lalap leke yon ha man om wakunkunu onne namwali maya'u!”

²⁵ Hir wakuku ri, la loikaruwedi Makromod Lalap Lirna Wawan lolo onne horu, Petrus noro Yohanis wali laa Yerusalem. Rala'e ne, hir kuli kuli Samaria nina leke-leke loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni.

Pilipus pakromo or'onno lalap ida nano Etiopia

²⁶ Lerida Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram ida mai Pilipus na'ahenia, “Mala'a laa karanna laa kalla ma nano Yerusalem laa Gasa, kalla man ri ka nadedem lole.”²⁷⁻²⁸ Enime'ede Pilipus nala'a me'e. Ler onne manin Etiopia ida nano Yerusalem wali laa nina lekloi lolo kalla onne haenhi. Ai onne or'onno lalap ida* ma nadiyahaka Kandake nina kanaru na'akeme. Kandake onne namwali Etiopia nin rai maeke. Or'onno lalap onne na'uli nasa'edi Makromod Lalap lolo Yerusalem me'e, de wali laa nin leke me'e. Ai naikokoro nina kerete wawan, mahan lelese nabi Yesaya nin horok.²⁹ Roh Kudus hopon Pilipus, “Laa ma'uraniyala kerete onneni.”³⁰ Pilipus laa na'uraniyedi kerete onneni ne, an derne ri onne mahan lelese Yesaya nin horok. Ai na'ukaniyale na'ahenia, “Hi'ihewi? Makrom'u lese horok onneni mauroin nin panaeku, ee ka?”³¹ An walhale, “Lo'o ri ka napa'ahe,

* **8:27-28** Or'onno lalap onne ri man sida-sida haenhi. [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali.

hi'i hehewi ya auroin nin panaeku?” Enime'ede ai naka'uk Pilipus, “Mai ha'a wewerre ainu'u kerete.”³² Horok Lape Lirna an lelese onne na'aheni heheni,

‘Ai onne, naisa pipduma waku ida man rodi laa resne,
la naisa pipduma man makromon tori wulunne, maa ka na'umee,
ai me'e ne ka na'oho, kan wakunu haida.

³³ Ri na'ihoru na'idaru Ai onne,
la nala hunukum ma ka namnenehe na'alono hono'ok kanail ma namlolo.

Ai kan minle noho wawan nalo'ol,
ono ri nesne ai penia upun anan kaale me'e,

de ri kan horok me'e.’ *

³⁴ Or'onno lalap onne na'aheni Pilipus, “Pipduma onne wekel inhoi? Nabi Yesaya mehen wekel kemen, ee ri namehin?”³⁵ Enime'ede Pilipus napa'aha Horok Lapeni Lirna La'an leke konohi ai Yesus Nin wanakuku wawa'an eni.³⁶ Hir raikoro ai kerete makun, rakan onnida oir aile, de ri Etiopia na'ahenia, “Po'onale, oire me'eni me'e! Inhawa kawala ika makun penia kam ulutada ya'ue?” [³⁷ Pilipus na'ahenia, “Lo'o makrom'u akin naili'il Yesus kokkoo, ik kala'a oire leke ulutade pape.”

An walhale, “Ya akin naili'il Yesus Kristus eni namwali Makromod Lalap Ananne.”]†³⁸ Ende an hopon ma nodi kerete paliyedi lolo onne, la woro'ohe kopur laa oir raram nanumene Pilipus ulutade.³⁹ Hi ramharedi oir raram mai paharne, namlilinnohi Makromod Nin Roh naledi Pilipus laa onno namehin, de Etiopia onne kan do'on ai me'e, maa ai akin nahuwa'an wake'edi me'e, la nala'a mamani laa nina leke.⁴⁰ Pilipus onne, namlilinnohi aiyedi leke ida naran Asdod. Ai namhara leke onne laa mamani wali ra'i, loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni lolo leke-leke na'akeme hehen nanumene rakan Kaisarea.

9

Saulus akin naili'il Yesus (HN. 22:6-16, 26:12-18)

* **8:33** Yes. 53:7-8 † **8:37** Horok man aile lolo tanada

¹ Ler Pilipus mahan laliwewer leke-leke onne, Saulus nanoinoin ri man lerno hi Yesus enihe leke aka'uku la nesne hi. An laa imam man kulu narehi, ² napanak horok molollo ida leke nodi laa uluwakun kerei Yahudi enihe lolo kota Damsyik. Ainin panaeku nanoin ri manin Damsyik man lerno hi Yesus Nina Kalla, mo'oni maeke, kele, la nodi laa Yerusalem.

³ An laa na'uranrani kota Damsyik onneni, namlilinnohi ropropida mai nano lanik siksika wake'e, idewe pupinedi Saulus. ⁴ Idewe ai nalwali yawa, la derne lira ida ma na'ahenia, "Saulus! Saulus! Hi'ihopenia om hi'i sus Ya'u?"

⁵ Saulus na'ukaniyale, "Makrom'u, inhoi O?"

An walhale, "Ya'u eni Yesus man om hihi'i suse. ⁶ Mamriryedi! Mala'a laa kote raram. Rakan lolo onne rin konohi o hi'i inhawa."

⁷ Nina kalla wali enihe ramka'ukedi, ka rauroin wakunu me'e, ono hir derne lir onneni, maa kar do'on ri man wakunu onne. ⁸ Enla, Saulus eni namriri, hari makan, maa makan tokedi me'e, de hi ri'ik roro laa Damsyik. ⁹ Min enne, lere wokeluwedi ai kan do'on haida-haida, la ka na'ak, ka nomun haenhi.

¹⁰ Ler onne ri man lerno hi Yesus ida naran Ananias aile Damsyik. Ai mehen do'on haida nano Makromod Yesus naisa namarmi. Lolo ha man ai mehen do'on onne, Yesus napolu, "Ananias!"

An walhe, "Makromod, eni ya'u."

¹¹ Makromod hopon na'ahenia, "Mala'a here! Lolo kalla ma naran 'Kalla Namdudu' laa Yudas nin nakar. Lolo nakar onne manoin mo'oni ida naran Saulus, manin kota Tarsus. Ai onne mahan hi'i lir napanak, ¹² la lolo haida man ai mehen do'onedi me'e, an dodo'on ri ida ma naran Ananias mai nala liman loile ai uluwakun wawan leke makan mou wali'ur."

¹³ Ananias walhe, "Wa'an Makrom'u, maa ya'u dernedi ri nammori kukunohi nahenia ri eniyeni nodi rurilai hi'i sus Num ri ma aile Yerusalem enihe. ¹⁴ Enla lere eni me'ede an mai eni nodi molollo nano imam man kulu narehi leke kele ri ma akin naili'il ki O na'akeme." ¹⁵ Maa Makromod na'ahenia, "Ananias! Ya'u niliyedi ai me'e leke howok Ainu'u honowok eni, de yon mamka'uk. Mala'a here.

Ya'u nili Ai leke loikaru Ya'u Naran laa ri Yahudi noro ri ma ka namwali Yahudi enihe, noro rira rai-rai haenhi. ¹⁶ Ya'u mehe konohi ai nahenia na'amoli an lerna apipinha nammori ono an lerno hi Ya'u."

¹⁷ Ende Ananias nala'a laa nakar onne, la nala liman loile Saulus wawanne. Ai na'aheni, "I wal'u Saulus! Makromod Yesus man om dodo'on lolo kalla lere om mamai eni, Ai penia man hopon ya'u mai leke i wal'u makan mou wali'ur, leke Roh Kudus nala molollo ki o." ¹⁸ Idewe ha ma naisa i'in di'ikne man minle makan nadiyauredi, idewe makan mou wali'uredi. Ai namaka, nala'a laa oir leke Ananias ulutade. ¹⁹ Onne horu, ai na'ane, la kemen naruri wali'uredi.

Saulus min Damsyik wakuku Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni

Onne horu, Saulus minle Damsyik alam wokelu wo'akka noro man lerno hi Yesus enihe. ²⁰ An laa idewe Yahudi rira kerei-kerei loikaru Yesus Lirna na'ahenia, "Yesus onne penia Makromod Lalap Ananne." ²¹ Ri na'akeme man derne Saulus wakunu mehe kakaiyedi, la hehel rehi ra'ahenia, "Hi'ihopenia an wakunu heheni? Oirawi inworo'ohe onneni an kele man lerno hi Yesus enihe lolo Yerusalem, nahehe nesne horu, la lere eniyeni ainina panaeku mai eni kele ri nodi laa imam lalap enihe leke rala hunukum harome!" ²² Maa Saulus nina wanakuku eni, eren nalolo'ol eren nana'an ri akin, penia Yahudi man minle Damsyik enihe mehe kakaiyedi, ka rauroin walha nin wanakuku me'e. Ai na'amou na'aropedi kokkoo panaeku ma nodi kunukunohi nahenia Yesus onne namwali Ai man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi me'eni.

²³ An min lolo onne nalo'oledi tarana mene Yahudi enihe paeku kelewuku leke resne. ²⁴ Hirira panaeku radiyaka kote nina nika na'akeme lelere a'alam leke resne Saulus, maa an dernedi rira panaeku yak onne, ²⁵ de a'alam ida nin muku man lerno hi Yesus enihe rala ai loile lo'or raram mene ralkopur laa yawa lewen lukur kukulu man rodi kawkawa kote paharn, leke an lari laa Yerusalem.

Saulus minle Yerusalem

²⁶ Rakanedi Yerusalem, Saulus nahehe noro ri man lernohe Yesus enihe lawuku, maa hi ramka'uk ai, ono ka rauroin nahenia namlolo kokkoo an lernohe Yesus, ee ka. ²⁷ Enimaa Barnabas lan lariyala ai rala'a wewerre leke roro hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe pakromo. Barnabas konohi hi'ihewi Saulus do'on Yesus lolo kalla man laa Damsyik, la hi'ihewi Makromod Yesus wakunu noro ai. An konohi hi hi'ihewi Saulus ka namka'uk nodi Yesus Naran wakuku manin Damsyik onnenihe haenhi. ²⁸ Enime'ede Saulus noro hi min wewerre Yerusalem, la ka namka'uk nodi Makromod Yesus Naran wakuku Yerusalem ne'en raram na'akeme. ²⁹ Ai noro ri Yahudi man wakunu Yunani enihe, wakunu la rahehe honorok panaeku, maa hi kar kokale de rahehe ranoin kalla leke resne. ³⁰ Ai walinhe dervedi rira panaeku yak onneni ne, hi roro Saulus laedi Kaisarea mene hopon ai nala'a laa Tarsus.

³¹ Enine man lernohe Yesus lolo Yudea, Galilea, noro Samaria na'akeme holi namlina namkai ono ri kan hi'i apinha hi. Ler onne Makromod Lalap na'alapa kerei raramne akinhe, de eren ramkene lernohe Yesus. Hirira honoli ramka'uk Makromod Lalap, la Roh Kudus na'alap hi akin, de kerei raramne eren na'uwawali.

Petrus hi'i wa'an Eneas la na'ori Dorkas

³² Petrus laliwewer ka'arala man lernohe Yesus enihe, de lerida an lolo kota Lida. ³³ Lolo onne an holikuku mo'oni ida naran Eneas ma naplu'uk nap'ekeredi anna wo'aa me'e, ka namaka nano piki luni. ³⁴ Petrus na'aheni ai, "Eneas! Yesus Kristus hi'i wa'enedi o me'e, de mamakedi la ma'akenedi onum piki luni here!" Idewe namakedi. ³⁵ Ri manina Lida noro Saron do'on Eneas wa'enedi, hi na'akeme akin naili'il Makromod Yesus.

³⁶ Kote ida aile naran Yope ma kan ko'uwala Lida. Lolo onne maeke ida aile naran Tabita, la ai onne man lernohe Yesus. Naran 'Tabita' eni namnenehe naran 'Dorkas' rodi wanakunu Yunani, la napa'ahne, 'ruse'. Ai eni hi'i ha man wa'an mamani, la an paku ri nammori ma na'alehe naulinu. ³⁷ Ler onne ai nakni'ir de makiyedi. Walinhe rarohe ihin kemen horu, rale laedi kamar nowawanne. ³⁸ Man lernohe Yesus lolo Yope derne

Petrus aile Lida, de hir hopon ri woro'o rodi nou laa rapanpanakedi Petrus, "Halhaledi mai Yope nanu!" ³⁹ Konohiyedi Petrus ne, ai noro hi ra'alono peleklededi laa enne. Hir rakanedi enne ne, hi rore laa kamar nowawan. Maeke walwalum ma nahehere lolo onne mai lupurala Petrus kukulle rira nainairi man Dorkas hohour nala hi eni. ⁴⁰ Enime'ede Petrus hopon hi laedi paharne, la an kadi ein korno yawa hi'i lir napanak. Hi'i lir napanak horu, nakpaliyala Dorkas ihin kemen na'ahenia, "Tabita, mamakedi!" Idewe Tabita makan mouwedi, po'onala Petrus, namaka, naikoredi. ⁴¹ Enine Petrus nasala liman leke paku na'ariri. Ai namririye, Petrus napolu maeke walwalum roro ma akin naili'il Yesus lolo onnenihe leke mai hir do'on rauroin maeke man maki onne mori wali'uredi me'e. ⁴² Ha ma namwali onne raderre radaul lolo Yope ne'en raram na'akeme penia ri namansa akin naili'il Makromod Yesus. ⁴³ Petrus min Yope nalo'oledi tarana noro mo'on ida naran Simon. Ai onne nin honowok akilere na'akene ha mormori ulikin leke rodi ra'olu.

10

Petrus noro Kornelius

¹ Lolo kota Kaisarea mo'oni ida aile naran Kornelius. Ai onne namwali uluwakun ara ma nodi molollo ma nasala ke'urauk rahu ida ma nano hair Italia. ² Ai noro nina nakar raram ramka'uk Makromod Lalap, de ra'uli rasa'a Ai mamani, kade hi ka ramwali ri Yahudi. Ai nala kupan nammori ri Yahudi ma na'alehe haida-haida, la an hi'i lir napanak laa Makromod Lalap mamani. ³ Lerida lere mamamal Makromod Lalap hi'i haida harile Kornelius mehen do'on. Lolo ha onne an do'on mouropo Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram ida mai napolu ai, "Kornelius."

⁴ Kornelius po'on hophopon a'am raram onneni ne, ai namka'uk wake'edi me'e de na'ukani, "Makrom'u nodi inhawa panaeku?" An walhe, "Makromod Lalap kokaledi onum lir napanak, la kan hamlinu onum hini'i wawa'an rahu laa ri ma na'alehe haida. ⁵ Ende lere eniyeni hopon ri ida woro'o laa Yope lariyala Simon Petrus wali mai eni. ⁶ An min noro Simon

ma nadedem na'akene ha mormori ulikin. Simon onne nina nakar aile herraram.”

⁷ Hophopon a'am raram onne nala'edi ne, Kornelius napolu nina hophopon mo'oni woro'o roro nina ma nasala ke'urauk ida ma namkene nadiyaka ai. Ma nasala ke'urauk onne namka'uk Makromod Lalap haenhi. ⁸ Kornelius konohi hi ha wo'ira na'akeme man hophopon a'am raram konohiyedi ai me'e. Onne horu, an hopon hi rala'a laa Yope.

⁹ Rakan orekiyedi, wokeluhe ramhara Kaisarea rala'a Yope me'e. Hi kar rakan Yope makun, Petrus ha'a laa onno ma aile nakar wawan leke hi'i lir napanak.

¹⁰ Na'ikeki lere ulu me'e de, ai namlarede me'e. An newnewek ra'akene hanana'an lere u'ulu nine, Makromod Lalap nalhari haida ai mehen do'on. ¹¹ An po'on lanik nahinariyedi, do'on haida naisa tapi ma naphari, huhun wo'akkenihe naha'ilorlore, ku'uku'u mai noho wawan.

¹² Tapi raram onne, ha mormori ma ein wo'akka na'akeme aile, ha mormori ma na'ina'ik noro manu merwui na'akeme aile.

¹³ Ka nalo'ol, an derne lir ida na'ahenia, “Petrus, laa malle mesne here, leke mo'on.” ¹⁴ Maa Petrus walhale, “Eih, Makromod! Ha mormori eniyenihe heruwali morso de luli ra'an, peni ka o'onala makun.”

¹⁵ Maa lir onne na'aheni wali'ur, “Inhawe man Makromod Lalap na'aheni mou, yom ma'aheni, ‘Ha onneni morso, de luli yo o'on!’ ” ¹⁶ Petrus do'on ha ma namwali onne rakan rewkelu nanumene tapi an dodo'on onne mehen nakinikenedi wali'ur laedi a'am.

¹⁷ Petrus mahan nahehe nauroin hahaa an dodo'on onneni nina panaeku inhawa ne, Kornelius nina hophopon wokelu ma nanoin Simon nin nakar enihe rakanedi nina nike makan me'e. ¹⁸ Hi ra'ukani ra'ahenia, “Peina'a ma naran Simon Petrus aile mai enie?” ¹⁹ Petrus mahan nahehe nauroin ha an dodo'on onneni nina panaeku inhawa, la Roh Kudus na'aheni ai, “Petrus, mo'oni wokelu maha ranoin o. ²⁰ Kopur laa yawa, yono mamkauk moro hi mala'a, ono Ya'u penia man hopon hi mai eni.”

²¹ Enime'ede Petrus kopur laa yawa ne'el wokeluhe na'ahenia, “Ya'u eni peni paphe ranonoine! Ik kodi inhawa panaeku mai

eni?” ²² Hir walhe, “Uluwakun ara ida naran Kornelius hopon am mai eni. Ai onne ri molololo, la namka'uk Makromod Lalap. Yahudi enihe na'akeme horhawe rehi. Makromod Lalap Nina hophopon a'am raram man moumou dewdewe ida hopon an polu papa la'ala nina nakar, leke an dernala papa nala inhawa wanakunu mayai.” ²³ Enine Petrus lariyala hi laa raram leke minala lolo onne.

Orekiyedi mene noro hi rala'a. Ri Yahudi man lernohe Yesus ida woro'o ra'alono haenhi. ²⁴ Alam ida horu, hir rakanedi Kaisarea. Kornelius mahan lalapan, la lariyaledi walinhe noro nina ri orwali rarani enihe roro ai lapan wewerre haenhi. ²⁵ Petrus rakan nika makan ne, Kornelius lan rawa yawa la lariyale. ²⁶ Maa Petrus roul liman na'aririyedi la na'aheni, “Yom hi'i heheni, mamriryedi! Ya'u eni ri mormori naisa papa haenhi.”

²⁷ Kame'ede Kornelius namriryedi, la mahar wakunkunu woro'ohe laa romleher. Laedi romleher ne, Petrus do'on ri namansa lawukuwedi lolo onne me'e. ²⁸ Ai ne'el hi na'ahenia, “I walin na'ahohoru mehe mauroinedi Yahudi rira holoor halauk me'e. Holoor halauk onnenihe nou mayai Yahudi enihe na'ahenia, ‘Yon ka'ar, ee minwuku noro ri ma ka namwali Yahudi naisa mi eniyenihe.’ Maa Makromod Lalap kukuledi panaeku namehin maya'u me'e, de kan wa'an ya ahinorok nahenia ri namehin morso me'e. ²⁹ Enpenia papa polu pelekkeke mai ne, ye e'enohe. Ende ya'u raram nodi auroinala papa nina panaeku inhawa penia polu ya'u maie?”

³⁰ Enime'ede Kornelius walhe na'ahenia, “Alam wokelu man laedi eni, lo'o lere mamamal naisa eniyeni, ya'u mahanoro hi'i lir napanak min nakar. Ya amlilinnohi mo'oni ida man nair nainair hikhika wake'e namririri ya'u kalarna. ³¹ Ai na'ahenia, ‘Kornelius! Makromod Lalap kokaledi onum lir napanak me'e, la kan hamlinu onum hini'i wawa'an eni, ³² de Ai napanak om hopon ri ida woro'o laa Yope lariyala ri ma naran Simon Petrus roro mai. Ainin miminlole aile herraram minle Simon ma na'akene ha mormori ulikn nin nakar.’ ³³ Onne penia pelekkeke ya'u hopon ri ki polu makrom'u, la makrom'u

akin wa'an rehi de aiyedi mai eni me'e. Enpenia mayai na'akeme maiwukuwedi Makromod Lalap kalarna me'e, leke am derne makani inhawe Makromod Lalap hopon makrom'u konohi mayai."

³⁴ Enime'ede Petrus na'ahenia, "Eni mene ya auroin kokkoo Makromod Lalap ka na'ili naloho ika ri mormori eni, ³⁵ maa An kokala ri na'akeme nano noho pa'ik rai pakakar horo hi ramka'uk Ai la hi'i ha ma namlolo mamani. ³⁶ Mi mehe mauroinedi Lira man Makromod Lalap naledi mayai ri Israel enihe me'e. Onneni Lirna Wawa'an man konohi hi'ihewi Yesus Kristus du'ul kali wali'ur ika ri mormori eni koro Makromod Lalap, la Yesus onne namwali ri mormori na'akeme Makromon. ³⁷ Mi me'ene mauroin Lirna ma naderre nadauledi lolo noho Yudea ne'en raram me'e. Yohanis mai wakuku ri leke herre rira morimori ma ka namlolo la derne rakani Makromod Lalap mene laa oir raram ulutade. Yohanis mai wakuku onne horu mene rin derne panaeku ma na'ono Yesus lolo Galilea. ³⁸ I walin lo'o mauroinedi Yesus ma nano Nazaret onne nina morimori me'e. Mi mauroin Makromod Lalap kikanedi Ai namwali Rai, la nala Roh Kudus Ai, la nala ke'eke'el an'anha Ai haenhi. Lolo ewi-ewi Yesus hi'i ha man wa'an, la hi'i wa'an ri na'akeme man Hayakyak Makromon kerne dalha, ono Makromod Lalap norle'ule'u norwali-wali Ai.

³⁹ Mayai eniyenihe mehem do'onedi An hi'i ha wo'ira na'akeme lolo Yahudi rira nohe rakan Yerusalem haenhi. Lolo onne hir wairesne lolo au kekiyowok eni, ⁴⁰ maa rakan lere wokelu Makromod Lalap na'ori Ai wali'ur nano makmaki, la hi'i ri mormori do'on Ai. ⁴¹ Ri na'akeme kar do'on, maa mayai mehe man Makromod Lalap nili leke namwali Nina man kuku maka, man mo'on momun wewerre moro Ai lere An mori wali'ur nano Nin makmaki. ⁴² An hopon mayai loikaru Lirna Wawa'an eni laa ri na'akeme, la kukunohi hi nahenia Ai penia Makromod Lalap niliyedi namwali man ho'ok kail ri na'akeme, ri man mormori makun noro ri man makiyedi haenhi. ⁴³ Nabi nonolu na'akeme wekel Yesus haenhi ra'ahenia ri na'akeme ma akin naili'il Yesus, Makromod Lalap na'ohu nahaledi

rira dohohale me'e."

Ri ma ka namwali Yahudi enihe lernala Roh Kudus

⁴⁴ Petrus wakunkunu makun, Roh Kudus kopur mai ri na'akeme man derne lirna onne honorok akinhe. ⁴⁵ Ri Yahudi ma akin naili'iledi Yesus man lerno hi Petrus nano Yope, hir heheledi, ono hir do'on Roh Kudus kopur laa ri ma ka namwali Yahudi enihe. ⁴⁶ Hi rau-roin mouropo nahenia ma ka namwali Yahudi enihe kokaledi Roh Kudus ono hir derderne ri ma ka namwali Yahudi enihe wakunkunu rodi wanakunu man mai nano Roh Kudus ra'uli rasa'a Makromod Lalap. Enine Petrus na'ahenia, "Po'onale, ⁴⁷ ri eniyenihe lernaledi Roh Kudus me'e naisal maika nonolu eni, de wa'an rehi hir laa oir leke ulutade." ⁴⁸ Enpenia Petrus hopon hi rala'a laa oir leke ulutade nodi Yesus Kristus Naran. Onne horu, hi rapanak Petrus minala alam ida woro'o noralahe.

11

Petrus laa Yerusalem kukunohi nin honowok

¹ Lolo Yerusalem hophopon ma nodi Yesus Lirna roro walin man lerno hi Yesus enihe derne nahenia ri ma ka namwali Yahudi enihe kokaledi Makromod Lalap Lirna Wawan me'e haenhi. ² Enpenia lere Petrus laa Yerusalem, Yahudi man lerno hi Yesus ida woro'o mai rodi ahan ra'ukani ai, ³ "Hi'ihopenia om hi'i ha ma kan lolo ri raram mala'a laa ri ma kar sunat rira nakar moro ma'ake?"

⁴ Enime'ede Petrus loikaru panaeku onne na'akeme nano dedesne rakan honon na'ahenia, ⁵ "Ya'u mahanoro hi'i lir napanak min kota Yope, ya amlilinnohi i do'on haida naisal tapi ma naphari ida rala kopur nano a'am mai yawa, maa tapi onne huhun wo'akkenihe naha'iloloro rakan ya'u kalarna. ⁶ Ya'u po'on a'inau tapi onne raramne, i do'on ha mormoriyana ma ein wo'akka, ha mormori man merwui, ha mormori ma na'ina'ik roro manu merwui haenhi. ⁷ Ya'u derne lir ida na'ahenia, 'Petrus, laa mala mesne, leke mo'on here!' ⁸ Maa ya'u walhe, 'Makromod, luli yo o'on! Ka o'onala hanana'an man morse naisal eni makun. Hanana'an eni ainim agame nin holoor halauk penia na'ahenia morso de

luli ra'an.' ⁹ Maa lir ma nano a'am raram onne na'ahenia wali'ur, 'Inhawe ha man Makromod Lalap na'aheni mou de kan luli ra'an, yon ma'aheni morso!' ¹⁰ Panaeku i dodo'on onne namwali rakan rewkelu. Onne horu, tapi ma naphari onne noro raramne mehen nakinikan wali'uredi laa a'ame. ¹¹ Onne horu, hophopon wokelu rano Kaisarea mai nakar i miminle. ¹² Roh Kudus hopon maya'u, 'Yon mamka'uk moro hi ma'alono laa Kaisarea!' Yo oro i walin Yahudi woneme ma'alono laa Kaisarea haenhi. Mayai na'akeme laa Kornelius nina nakar. ¹³ An konohi mayai hi'ihewi an do'on hophopon a'am raram ida mai namriri nina nakar raram na'ahenia, 'Hopon ri ida woro'o laa Yope lariyala mo'oni ida naran Simon Petrus moro mai nakar, ¹⁴ leke ai nala wanakunu ma nala or'ori dardari man wa'an ki o moro num nakar raramne na'akeme.' ¹⁵ Ende ya'u wakunkunu heheni hi, Roh Kudus kopur mai nala molollo hi naisa namwali maika nonolu eni. ¹⁶ Enine ya'u horoknaledi Makromod Yesus Lirna ma na'ahenia, 'Yohanis nodi oir ulutada ri, maa oreki inworo'o mi eniyenihe, Makromod Lalap ulutade mi nodi Roh Kudus!' ¹⁷ Ende ha onne namwaliyedi me'e. I wal'uhe, Makromod Lalap nala hi ma ka namwali Yahudi, panaeku ma namnenehe Ai nala maika, ono ika na'akeme akin naili'il Makromod Yesus Kristus. Ende ya'u lo'o kawala Makromod Lalap hehewi?" ¹⁸ Hir dernedi panaeku onneni, hi ka rawalha lira me'e, maa ra'uli rasa'a Makromod Lalap ra'ahenia, "Panaeku onne namlolo, lo'o Makromod Lalap naledi leken paharin ri ma ka namwali Yahudi enihe haenhi, leke hir herre rira morimori ma ka namlolo, mai lernohi Makromod, la lernala or'ori dardari ma kan horu eni."

Man lernohi Yesus lolo Antiokia

¹⁹ Ler Stepanus makiyedi onneni, ri ma akin naili'il Yesus enihe lariye'er rarariyedi, ono ri ma kan lernohi Yesus enihe kerne dalha wake'e hi. Heruwali lari rakan noho Finesia, heruwali rakan noho Siprus noro kota Antiokia. Hir lae ne, hir loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan laa ri Yahudi enihe mehe. ²⁰ Enimaa ri man lernohi Yesus heruwali ma nano

kota Siprus noro kota Kirene rala'a laa Antiokia loikaru Lira Wawa'an ma na'ono Makromod Yesus eni laa ri ma ka namwali Yahudi enihe. ²¹ Makromod Nina molollo aile hi penia ri ma ka namwali Yahudi enihe derne rakani rira wanakunu onne, de lernohi Yesus haenhi.

²² Yerusalem nin kerei raramne derne inhawa ma namwali lolo Antiokia eni, de hir hopon Barnabas laa enne. ²³ An rakanedi, ai akin nahuwa'an wake'e ono do'on hi'ihewi Makromod Lalap namre'e namharu heri onne. Ende an wakuku la na'alap hi akin leke ramkene lernohi Makromod Yesus. ²⁴ Barnabas eni akin wa'an, la Roh Kudus nodi molollo ai mamani, la ai akin namkene naili'il Makromod, de ri namansa derne ai la lernohi Makromod Yesus haenhi.

²⁵ Enime'ede Barnabas nala'a Tarsus nanoin Saulus. ²⁶ Hir pakromedi, ai noro Saulus wali'ur laa Antiokia. Annida raram, hi roro kerei raramne lawuku mamani la hir wakuku ri nammori. Lolo Antiokia eni lere dedesne wake'e rin waki man lernohi Yesus enihe 'Kristen'.

²⁷ Ler onne nabi ida woro'o rano Yerusalem mai Antiokia, ²⁸ la nano hi, nabi ida aile ma naran Agabus. Lerida ai namriri heri kalarna, la Roh Kudus nodi molollo ai de an wakunu ha ma namwali lere man mai na'ahenia, "Oreki inworo'o noho wawan na'akeme lernala roulara lapa." (Panaeku onne namwali kokkoo lere rai Kaisar Klaudius nodi molollo.) ²⁹ Hir derne onne horu, man lernohi Yesus enihe lawuku honorok panaeku puli kupan aku laa walinhe man minle Yudea. Man lernala nammori nala nammori, man lernala tarana nala tarana. ³⁰ Hir puliyedi kupan onneni, hir hopon Barnabas noro Saulus rodi laa ralle uluwakun man lernohi Yesus enihe ma aile Yerusalem.

12

Hir resne Yakobus la Petrus nahin-uriyedi nano bui raram

¹ Ler onne rai Herodes nodi rurilai kele ri ida woro'o ma aile kerei raramne leke hi'i apinpinha hi. ² An hopon ri nodi raa nesne Yohanis mo'oniwalla Yakobus. ³ Herodes po'on nin hini'i onne nahuwa'an Yahudi ma akin ka naili'il Yesus akinhe, de an hopon ri kele Petrus haenhi. Panaeku onne namwali Yahudi nin Lere Alam

Lalapa Ra'an Roti Ma Na'alehe Ragi. ⁴ Hir keke Petrus rale laedi bui raram ne, rai Herodes hopon ma nasala ke'urauk idaweli woneme radiyaka na'apiku lolo onne. Hir ha'ar namwali muku wo'akka leke ida man herre ida. Herodes nin panaeku lapan rir Lere Alam Lalap Paska horu mene ho'ok kail Petrus lolo heri na'akeme kalarna. ⁵ Ende Petrus minle bui raram, maa kerei raramne hi'i lir napanak mamani leke Makromod Lalap paku nala kalla ai.

⁶ A'alam ida nine, Petrus namkuru mahmahal lolo ma nasala ke'urauk woro'o leken, la rodi rantan wukwuku ai liman woro'o noro ma nasala ke'urauk woro'o liman haenhi. Ma nasala ke'urauk namehin radiyaka nika makan haenhi. Herodes nin panaeku oreki al'alam rodi laa heri kalarna leke hukumesne. ⁷ Maa a'alam onne namlilinnohi hophopon a'am raram ida mai namriri lolo nin kamar raram, de hikhika lolo kamar onne raram. Hophopon onne roulle Petrus nado'e na'ahenia, "Heih, heih, mamakedi nanu!" Idewe rantan rodi wuwuku liman onne mehe nawine'eredi. ⁸ Onne horu hophopon onne hopon na'ahenia, "Nairedi num nainair, la ma'akerhedi num pakpak ei here." Petrus hi'i onne horu, an hopon wali'ur, "Nairedi num rain nanaru, kala'a here!" ⁹ Petrus lernohi ai ramhara nano bui raram. Ai ka nauroinnala hophopon a'am raram onne hi'i ha ma namwali kokkoo, maa ai nauroin nahenia namarmi mehe. ¹⁰ Hir lewenedi muku ma nadiyaka dedesne noro rewro'o nine, rakanedi nika lapa man rodi pesi hihi'ie man laa paharneni. Enine nika mehen nahinariyedi, de hir laa paharne, rala'a. Kan ko'uwala namlilinnohi hophopon a'am raram onne mehen moluwedi.

¹¹ Eni nanumene Petrus nauroinnala ha onne namwali kokkoo. Ai mehen hehel kemen na'ahenia, "Eih, kokkoe! Makromod Lalap hopon Nina hophopon mai, de huriyedi ya'u nano Herodes liman raram, la huriyedi ya'u nano hahaa na'akeme man ri Yahudi enihe lo'o hihi'i maya'u eni." ¹² Kame'ede ai nala'a Maria, Yohanis inna nina nakar. (Yohanis onne rapolu Markus haenhi). Lolo nin nakar onne, ri nammori aile mahar hi'i lir napanak. ¹³ Petrus rakan nakar nin nika lap eni, disne nike. Maeke

hophopon ida naran Rode laa leke hari niken. ¹⁴ Petrus napolu, idewe ai nauroinnala lirna, de akin nahuwa'an wake'e penia an hamlinu hari nika, maa lari wali'ur laa romleher! An laa konohi heri onneni na'ahenia, "Petrus aile paharne." ¹⁵ Hir walhe, "O ma'iseri haromo!" Maa Rode na'aheni mamani, "Kokkoo! E'eni, Petrus." Enimaa hi ra'ahenia, "Ah, onne lo'o nina hophopon a'am raram harome!" ¹⁶ Hi mahar wakunu, Petrus disne nike mamani. Kame'ede hir laa hari nike, po'one, rauroin kokkoo ai onne Petrus. Hi na'akeme hehel rehi. ¹⁷ Petrus nodi liman dadiyala, "Karkamede." Enine an konohi hi hi'ihewi Makromod nodi ai namhara nano bui raram, la an hopon hi, "Lam konohi panaeku ma namwali eni laa Yakobus noro ik walinhe namehin haenhi." Onne horu, ai kan min lolo onne me'e, maa nala'edi onno namehin wali'ur.

¹⁸ Rakan oreki al'alam ma nasala ke'urauk ma nadiyaka Petrus onnenihe ramka'uk wake'e, de ida man rusu arra noro ida ra'ahenia, "Inhawe namwaliyedi noro Petrus me'e." ¹⁹ Herodes derne Petrus kaale bui raram me'e, an hopon ma nasala ke'urauk enihe lalaa mamai ranoin Petrus, maa kar do'one. Kame'ede Herodes polu ma nasala ke'urauk ma nadiyaka na'akeme mai, sisnai nanumene resne mouwedi. Onne horu Herodes namharede Yudea nala'a Kaisarea min lolo onne.

Makromod Lalap nesne rai Herodes

²⁰ Lerida Herodes na'ahan wake'e ri manin kota Tirus noro kota Sidon. Enpenia hi rodi honorok panaeku mahaku laa Herodes leke wa'an wali'ur noro ai, ono hi radedem kokala hanana'an nano ainin noho. Hir rakanedi ne, hir nori Blastus ma namwali uluwakun lolo Herodes nin nakar romleher, leke an paku hi rakpali Herodes. ²¹ Ende rakan lere hi rakpali Herodes, an nairedi nina nainaire man kukulu lalape, la naikoro kadere molollo mene wakunu heri kalarna. ²² Hir derne Herodes wakunu horu, hi ra'uli rasa'e, wakau ra'ahenia, "Ik derne lirna eniyeni naise noho makromon lirna, ri mormori, ka." ²³ Ler onne me'ede hophopon a'am raram nala apinha ida walile Herodes ono an holi kukulu lalapa, la kan horhawa

Makromod Lalap. Ka nalo'ol ne, maki me'e ono sususu na'an riki raramne.

²⁴ Makromod Lalap Lirna Wawan eni eren raderre radaul, la man derne nakani eren na'uwawali.

²⁵ Barnabas noro Saulus rala'a laa Yerusalem ha'ar kupan pulipuli horu ne, roro Yohanis wali wali'ur laa Antiokia. (Yohanis eni rapolu Markus haenhi).

13

Ma akin naili'il Yesus lolo Antiokia ra'ono Barnabas noro Saulus

¹ Lolo Antiokia nin kerei raramne nabini nabi roro meser-meser aile: onnenihe Barnabas, Simeon (waki Mau Mohon), Lukius nano Kirene, Saulus, noro Menahem (ai eni wayahu lapa wewerre noro rai Herodes). ² Hi maha ra'uli rasa'a Makromod la ra'aluli kemen ka ra'ak ne, Roh Kudus hopon hi na'ahenia, "Ma'onnedi Barnabas noro Saulus Maya'u, leke hir howok Ainu'u honowok man Ya aledi hi me'e." ³ Ende hi ra'aluli kemenhe ka ra'ak la hi'i lir napanak horu, hir kemenala li-manhe Barnabas noro Saulus uluwakun wawan mene huri woro'ohe rala'a.

Rakanedi noho Siprus

⁴ Roh Kudus naledi molollo Barnabas noro Saulus loikaru Lira Wawa'an eni me'e, de hir kopur laa lour laa kota Seleukia, mene ha'a kapal laa noho Siprus. ⁵ Yohanis (rapolu 'Markus' haenhi) lerno hi Barnabas noro Saulus leke pakuwala hi haenhi. Rakanedi kota Salamis, hir loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan eni lolo Yahudi rir kerei-kerei.

⁶ Hi ramhara Salamis, hir kuli kuli hehen nanumene rakan kota Papos. Rakan lolo onne, hir holikuku mo'oni Yahudi ida narane Bar Yesus (rodi wanakunu Yunani rapolu Elimas). Ai eni ri man hi'i u'ur leher. Ai mehe na'aheni ai onne Makromod Lalap Nin nabi, maa ka namlolo. ⁷ Elimas eni namwali na'aromwali ri ida ma naran Sergius Paulus. Sergius Paulus namwali gubernur noho onne, la ai onne ri ma nauroin. Ai napolu Barnabas noro Saulus mai, ono ai raram nodi derne Makromod Lalap Lirna Wawan. ⁸ Enimaa Elimas (ma naran napa'ahne, 'ma nauroin hi'i u'ur leher'), ai onne nadiyahaka gubernur akin leke yono naili'il Yesus, penia

noro Barnabas la Saulus nawalha lira mamani. ⁹ Maa, Roh Kudus nala molollo Saulus (rapolu Paulus haenhi), penia an po'on desnala ri man hi'i u'ur leher onne na'ahenia, ¹⁰ "Heih! Hayakyak Makromon anan, o! O modi konoko wunudi mamani. O kam suk honorok panaeku ma namlolo ida. Om suk herre Makromod Lalap Nin panaeku ma namlolo, modi onuma poho mamani. ¹¹ Makanie! Lere eni me'ede, Makromod Lalap hukum o me'e. An hi'i o makum toko, de alam ida woro'o kam do'on haida-haida me'e." Ler onne me'ede, haida naise howe damunala makan. Enime'ede makan tokedi, la mehe hapu napanak ri ni'ik liman lolo kalla. ¹² Gubernur po'on ha onneni namwali ne, ai akin naili'il Yesus, ono ai nahumarna derne wanakuku wanayo'o ma na'ono Makromod.

Paulus noro Barnabas rakanedi kota Antiokia ma aile noho Pisidia

¹³ Ramhara Papos, Paulus noro nin kalla wali enihe hopol laa noho Pamfilia rala'a laa kota Perga, maa lolo kota onne Yohanis (rapolu Markus haenhi) hoikaruwedi hi wali wali'ur laa kota Yerusalem. ¹⁴ Paulus noro Barnabas ramhara Perga rala'a laa Antiokia lolo Pisidia. Rakan Yahudi nin Alam Renren Warwarna, hir laa Yahudi rir kerei raram raikoro. ¹⁵ Ri lolo kerei onne lese Musa nina horok noro nabi-nabi rira horok horu ne, man panulu lolo Yahudi rir kerei onne hopon ri lan lariyala Paulus noro Barnabas na'ahenia, "I wal'u mie, lo'o papa lirna romo aile ma na'alapa ai akim, ken loikaruwale, am derne makaniyale ke'e." ¹⁶ Kame'ede, Paulus namriri, kikan liman laa wawan na'ahenia,

"Konohiyala, i wal'uhe Israel roro i walin ma ka namwali ri Yahudi man horhawe Makromod Lalap na'ahoru. Ya apanak i wal'uhe, makaniyala tarana! ¹⁷ Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen, man ri Israel na'akeme hoikani eni, niliyedi ai upun a'um ramwali Nina ri. An hi'i hi rariwan rarahu lere hir holile Mesir ramwali do'on awan lolo onne. Enime'ede, Ai nodi Nina ke'eke'el an'anha hi'i hi ramhara Mesir. * ¹⁸ Hi ramharedi Mesir ne, min lolo kalla noho mamun ma napro'uk anna weli'akka raram. Kade lere onne Makromod Lalap po'on rira

* 13:17 Kel. 1:7, 12:51

hini'i wenewhe rahu man yakeni, maa An pepen haun, la kan huri we'er hi lolo noho mamun onne. ¹⁹ Ai na'akeperedi leke wo'ikku lolo noho Kana'an raramne, leke ha'ar durum nohorai noro leke ruhun onnenihe, Israel manarne. ²⁰ Panaeku onnenihe na'akeme na'ene namwali horu lolo anna rahu wo'akka wellima raramne onne.

Ha'ar durum leke ruhun Kana'an raram horu, Makromod Lalap kikan man ho'ok kail wo'ira rodi molollo Israel hehen nanumene Samuel ma namwali nabi nin kulere. Ai onne namwali ri Israel nin man ho'ok kail man kauli'ur wake'e. ²¹ Rakan nin lere onne, hi rapanak rai nodi molollo hi. Ende Makromod Lalap kikan Saul, Kis ananne nano luhu Benyamin namwali rir rai la ai nodi molollo anna weli'akka. ²² Makromod Lalap nalkopuredie Saul onne mene kikan wali'ur Daud namwali rira rai. Enla Makromod Lalap wakunu na'ono Daud na'ahenia, 'I do'onedi Daud, ma namwali Isai ananne, la ai onne ri ma nahuwa'an Ya akin. Ai penia man hi'i wewhe Ainu'u honorok panaeku rahue.' *

²³ Nano Daud upun ananhe Makromod Lalap na'akenedi Israel nin Rai man huri we'er ri mormori nano dohohala nin molollo, naise oirawie An konohiyedi me'e. Yesus eni peni Rai onne. ²⁴ Yesus kan mai wakukuwala ri makun, Yohanis hopon ri mormori noho Israel na'ahenia, 'Herredi minim morimori ma ka namlolo, wali derne makani Makromod Lalap, la mai oir leke ulutada mi.' ²⁵ Lere Yohanis na'akeki na'ahoru nina honowok eni, ai na'ukani ri onne na'ahenia, 'Mi mauroin ya'u eni inhoi? Ka amwali Rai man mim nenewek eni. Horhoroke! Yo olu mai mene An mai, maa An kulu narehi ya'u, de kan wa'an ya'u we'er nina sepatu kali eni.'

²⁶ I wal'uhe, Abraham upun ananhe roro idewe ma ka namwali Yahudi man horhawe Makromod Lalap na'ahohoruwedi. Makromod Lalap akuwedi Lirna or'ori dardari maiyedi ika me'e. ²⁷ Ri man minle Yerusalem roro rira man panulu onnenihe kar eremnala nahenia Yesus onne penia man Makromod Lalap kikan namwali Rai man huri we'er ri mormori nano dohohala

nin molollo onne, de hukumesne. Kade aki Alam Renren Warwarna hir lese nabi-nabi rira wanakuku, maa hi ka rauroin wanakuku loloi kakaruwedi onne kukul hirira hini'i wenewhe man yakeni.

²⁸ Hi kar lernala Ainina yaksala ida leke hukumesne, maa rapanak Pilatus nesne Ai. ²⁹ Ende hir hi'i ha wo'ira Ai kemen man horokedi lolo Horok Lap raram, mene rala kopur nano au kekiyowok, rala loile lunne raram. ³⁰ Enimaa Makromod Lalap na'amori Ai wali'ur nano makimakie, ³¹ la An mai nalhari kemen lere wo'irha Nina ri ma nadedem lernohie nano Galilea rakan Yerusalem. Ri eniyenihe penia ramwali Nina man kuku maka laa heri Israel enihe.

³² Ende, lere eniyeni am loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an ma na'ono panaeku na'akeme man Makromod Lalap nouwedi ai upmu ai a'umhe nonolu me'e.

³³ An hi'i mayai ma namwali hi upun anan do'onedi Nin nou onne ma na'ahenia Ai na'amori wali'ur Yesus nano makimakie. Panaeku eni horokedi haenhi lolo horok Mazmur panakan woro'o ma na'ahenia,

'O penia Ya An'u, O.

Ler eniyeni Ya amwaliyedi O Ammu.' *

³⁴ Yesus onne, Makromod Lalap na'amori wali'uredi nano makimakie leke yon An minle lunna raram la yon Ai kemen popo. Panaeku onne Makromod Lalap nouwedi ai upun a'umhe nonolu me'e na'ahenia,

'Ya ala nou man moumou dewdeweni la ma namkene ki mi naise Ya aledi Daud me'e.' *

³⁵ Lolo lisir namehin Daud na'aheni haenhi,

'O kam huri we'er Num Man Moumou Dewdewe kemen popo.' *

³⁶ I wal'uhe, lere Daud mormori lolo noho wawan, an hi'iyedi inhawa man Makromod Lalap hohopon na'akeme nanumene aran horuwedi. Ende ik kauroin wanakunu onne kan kukul nina makimaki aimehi, ono an maki rawilo'edi noro upun a'anhe me'e de kemen popo la namwaliyedi elimo'o larihapu me'e,

³⁷ maa Makromod Lalap na'amori wali'ur Yesus nano makimakie de Ai kemen kan popo la ka namwali elimo'o larihapu.

* 13:22 1Sam. 13:14, Mzm. 89:19

* 13:33 Mzm. 2:7

* 13:34 Yes. 55:3

* 13:35 Mzm. 16:10

³⁸ Ende i wal'u na'ahoru, leke mi mauroin kokkoo, lere eniyeni Makromod Lalap hariyedi kalla lolo Yesus eni leke minim dohohala na'akeme ra'ohu rahaledi. ³⁹ Kade ika lernohi Musa nin keneri hono'ok, maa ik ka kahinuri nano iknika dohohale, de ik akin kan mou lolo Makromod Lalap kalarna. Maa inhoi ma akin naili'il kokkoo Yesus, ri onne nina dohohale na'akeme ra'ohu rahaledi, la ai namwali ri molololo Makromod Lalap kalarna me'e.

⁴⁰ Mi na'ahohoru loi honorok wawa'an! Yono hi'i de inhawa Makromod Lalap na'aheni lolo Nin nabi-nabi nonolu eni namwali ki mi. Makromod Lalap na'aheni,

⁴¹ 'Mahinorok wawa'an, mi man suk na'ihoru na'idaru mamani!

Ya'u hi'i panaeku ma narehi ma nalewen,

la mim heheledi do'on Ainu'u hini'i wenewhe man ri kan dodo'onkala makun,

maa oreki inworo'o mim maki, ko'u nano Maya'u, Makromod Lalap.

Mim makileken ono ri aile man kukunohi mi Ainu'u hini'i wenewhe man ma'aruru onne,

maa mi akim mamhene naili'il Maya'u.' ” *

⁴² Paulus noro Barnabas ramhara kerei onneni ne, kerei raramne heruwali mai rapanak na'ahenia, "Paphe, Alam Renren Warwarna nokalari eni am lariyala paphe mai loikaru minima wanakuku eni mayai wali'ur." ⁴³ Heri ramharedi Yahudi rir kerei onneni ne, ri nammori lernohi Paulus noro Barnabas--ri Yahudi noro idewe ri ma ka namwali Yahudi man lernohiyedi Yahudi nin agama me'enihe.

Enpenia woro'ohe nounaku heri onne leke rauroin la akin namkene naili'il Makromod Lalap ma nala rere'e haharu hi na'ahoru.

⁴⁴ Rakan Alam Renren Warwarna wali'ur, manin kota onne, manlo'o ne'en raram na'akeme, maiwuku derne Makromod Lirna Wawan. ⁴⁵ Enimaa, ri Yahudi heruwali po'on heri nammori onne maie ne, hi akin apinha wake'e. Ende hir wahilei ra'idaru inhawa Paulus loloi kakaru eni. ⁴⁶ Enine Paulus noro Barnabas ka ramka'uk, der wakunu mouropo roro hi, ra'ahenia, "Ai modi Makromod Lalap

Lirna Wawan mai loikaru mi nolu, maa mi mamhene kokale! Mi mehe hi'iyedi kenekrohu nahenia kan wa'an mim lernala or'ori dardari ma kan horu eni! Ende lere eniyeni ai modi wanakuku eni laa konohi ri ma ka namwali Yahudi enihe! ⁴⁷ Makromod Lalap hopon mayai na'ahenia,

'Ya aledi molollo ki mi me'e,

leke mamwali wadu man ropo ri ma

ka namwali Yahudi enihe,

leke hi rauroin Ainu'u honorok panaeku.

Laa ma'amou ma'aropo Ainu'u panaeku ri manin noho wawan na'akeme,

leke hir lernala or'ori dardari ma nam-lolo eni.' ” *

⁴⁸ Ler onne ri ma ka namwali Yahudi onnenihe derne Paulus nina wanakunu onne, de hi akin nahuwa'an wake'e. Hi ra'uli rasa'a ra'ahenia, "Makromod Lalap Lirna Wawan eni ma'aruru wake'e." Ende ri na'akeme man Makromod Lalap niliyedi leke lernala or'ori dardari ma kan horu enihe, hi onne akin naili'il Yesus me'e.

⁴⁹ Ende Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni raderre radaul lolo kota onne ne'en raram na'akeme.

⁵⁰ Enimaa, ri Yahudi heruwali onnenihe rawa'u maeke marna man horhawa Makromod Lalap roro man panulu lolo kota onnenihe, penia hir hi'i ha man yaka roro Paulus noro Barnabas, la rohi woro'ohe ramharedi nano leke onne. ⁵¹ Hi ramharedi kota onneni ne, Paulus noro Barnabas disnedi elimo'o hapue nano ein raram me'e, leke namwali tanada hi ka rodi yodiwara ida ono kota raramne kar kokala hi. Horu ne, hi rala'a laa kota Ikonium. ⁵² Ri Antiokia man lernohiyedi Yesus, hi akin nahuwa'an wake'e, la Roh Kudus nodi molollo hi me'e.

14

Paulus noro Barnabas lolo Ikonium

¹ Rakanedi kota Ikonium, Paulus noro Barnabas laa Yahudi nin kerei raram wakuku Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni naise nadedem. Wanakuku onne nedille ri akinhe penia ri nammori, ri Yahudi noro ri ma ka namwali Yahudi enihe, akin naili'iledi Yesus. ² Maa, ri Yahudi ma namhene akin naili'il Yesus

* **13:41** Hab. 1:5 * **13:47** Yes. 49:6

rawa'u ri ma ka namwali Yahudi heruwali, penia hi kar suk ri ma akin naili'il Yesus haenhi. ³ Enimaa Paulus noro Barnabas min nalo'ol lolo kota onne. Hi ka ramka'uk, der wakunu mouropo Makromod Lalap Lirna Wawan. Enla Makromod mehe nala molollo hi hi'i ha ri kan dodo'on nala makun, leke ri lolo onne rauroin nahenia Lira ma na'ono Nin rere'e haharu onne, Lira ma namlolo kokkoo. ⁴ Maa, ri manin kota onne ida ma kan derne ida, de heruwali rodi Yahudi rir man panulu honorok akin, heruwali rodi Paulus noro Barnabas rira loloi kakarue. ⁵ Enine ler ida ri ma ka namwali Yahudi, noro ri Yahudi, noro wewerre rira man panulu, na'akeme lawuku panaeku leke na'omhe la rodi waku wadesne woro'ohe. ⁶ Paulus noro Barnabas eremnala rira panaeku yaka onne, de ramharede kota onne rala'a kota Lистра noro kota Derbe ma aile noho Likaonia noro leke-leke lolo onne. ⁷ Min lolo onne, hir loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni.

Paulus noro Barnabas lolo kota Lystra noro kota Derbe

⁸ Lolo Lистра mo'oni ida aile ein naplu'ukedi. Nano lere momori me'ede ai ka nauroin nala'a ono ein kawin ka naruri. ⁹ Ri onne naikoro derne Paulus wakunkunu, Paulus po'on desnale, nauroidi mo'oni onne akin naili'iledi kokkoo, ¹⁰ de Paulus hopon naruri na'ahenia, "Mamriryedi!" Enime'ede, mo'oni ma naplu'uk onne nehu laa wawan lalaa mamai me'e. ¹¹ Idewe heri onne po'onala Paulus hi'i wa'enedi ma naplu'uk onne, hir wakau rodi rira wanakunu Likaonia ra'ahenia, "Iknik noho makromon enihe kopuredi ramwali ri mormori kemen me'e!" ¹² Ende hir waki Barnabas naran 'Zeus' ono hirira noho makromon uluwakun naran onne, la Paulus hir waki naran 'Hermes' ono Paulus penia man wakunu eni, la hirira noho makromon ma nauroin wakunu warei naran Hermes.

¹³ Rira imam nala'a laa kote paharne laa rira noho makromon Zeus nin romleu ma na'urani nika lapa makan. An lae ne, ai nodi sapi dalu ida woro'o noro au dipi laa nika lapa makan. Ai noro heri onne raram nodi resne ha mormori onne rodi hoikani woro'ohe.

¹⁴ Barnabas noro Paulus ma namwali hophopon ma nodi Yesus Lirnenihe derne rira panaeku onne, idewe hir sirrikiyedi rira rain lari laa heri toro, ¹⁵ wakaukau ra'ahenia, "Heih! Alhi'ihopenia mim hi'i ha enie? Mayai eniyenihe ri mormori naise ai walum haenhi. Am mai loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an ki mi leke mim ren hoikani noho makromon ma ka namlolenihe, la mai hoikani Makromod Lalap man mormori eni. Ai penia ma nakuku nawau a'am noro noho wawan noro kahi, la man umupala ha or'ori na'akeme ma aile raramne. ¹⁶ Kade nano nonolu Makromod Lalap hurinohi ri mormori noho wawan lernohi rira raram nodi aimehi, ¹⁷ maa Ai kan hamlinu nala tanada ai wallumhe leke mi mauroin namlolo kokkoo Ai onne inhoi. Tanada man Ai nala ki mi hi'i heheni: Ai nala ha man wa'an, nala okon kuru wara lanik, la hi'i noho ennen namwali nin yare. Ai nala i wal'uhe hanana'an, la nahuwa'an mi akim." ¹⁸ Kade Paulus noro Barnabas wakunuwedi roro heri onne me'e, maa sus wake'e mene hir dadiyalahе leke yon heri resne ha mormori rodi hoikani hi.

¹⁹ Enine ri Yahudi wo'ira nano kota Antiokia noro kota Ikonium mai Lистра rawa'u ri nammori lolo onne, leke hir lernohi rira honorok panaeku yaka. Penia hi rodi waku wasla Paulus, soru kemen laedi kote paharne, ono hi rauroin nahenia an makiyedi me'e. ²⁰ Maa, ri man lernohi Yesus laa ramriri Paulus herne wali-wali, mahar po'one, ai namaka wali laa kote raram wali'ur. Mai noho werra'ha ai noro Barnabas ra'alono laa kota Derbe.

Paulus noro Barnabas wali wali'ur laa kota Antiokia ai noho Siria

²¹ Hir minle Derbe, Paulus noro Barnabas loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, la ri nammori lernohi Yesus. Enime'ede hir wali wali'ur laa Lистра. Horu ne, hir wali laa Ikonium mene wali laa Antiokia ai Pisidia. ²² Lolo kota-kota onne hi ra'alapa man lernohi Yesus onnenihe akin, la nounaku hi leke hi ramkene lernohi Yesus. Hir wakuku ra'ahenia, "Ika lernala kenene panatal noro ha man sus nammori mene i kala'a Makromod Lalap Nin miminlole raram."

²³ Woro'ohe nili ri ida woro'o ma akin naili'il Yesus leke ramwali man leluwai makrana kerei raramne lolo kote laa kote.

Hi ra'aluli kemen ka ra'ak, la hi'i lir napanak leke Makromod Lalap norle'ule'u norwaliwali man leluwai makrana onnenihe.

²⁴ Onne horu, Paulus noro Barnabas rala'a lolo noho Pisidia rakan noho Pamfilia. ²⁵ Rakan lolo onne hir loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan wali'ur lolo kota Perga. Horu ne, hi rala'a laa kota Atalia. ²⁶ Nano Atalia hir hopol wali wali'ur laa kota Antiokia ai noho Siria. Lere nonolu onne heri man lernohi Yesus lolo Antiokia onne rapanak Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu noro molollo woro'ohe, leke howok Nin honowok, la ors eni rira honowok onne horuwedi me'e. ²⁷ Hir rakan Antiokia ne, hir ra'ukwuku kerei raramne leke wakunu panaeku na'akeme man Makromod Lalap hi'iyedi lolo rira nala'ala'a me'e. Enla hir konohi hi'ihewi Makromod Lalap hari kalla leke ri ma ka namwali Yahudi enihe akin naili'iledi Yesus me'e. ²⁸ Hir min nalo'ol roro man lernohi Yesus lolo kote onne.

15

Honopun Yerusalem

¹ Ri Yahudi ida woro'o rano noho Yudea mai kota Antiokia wakuku ri ma akin naili'il Yesus lolo onne ra'ahenia, "Lo'o mi kam lernohi Musa nin keneri hono'ok de lam sunate, Makromod Lalap ka nala or'ori dardari ma kan horu ki mi." ² Paulus noro Barnabas kar huri wu'u ri onnenihe, penia rawalha lira naruri roro hi. Kame'ede, man lernohi Yesus lolo Antiokia kukul Paulus noro Barnabas roro ri ida woro'o namehin rano rir kerei raramne rala'a laa Yerusalem, leke wakunuwala panaeku onne roro hophopon ma nodi Yesus Lirna roro uluwakun kerei enihe. ³ Ende hi rala'a ne, kerei raramne na'akeme lolo Antiokia rorkaru hi rakan kote paharne. Hi rala rir tape masi horu, rala'a lolo noho Penesia laa noho Samaria kukunohi ri ma akin naili'il Yesus lolo onne ra'ahenia, "Ri ma ka namwali Yahudi nammori akin naili'iledi Yesus me'e." Manin lolo onne derne lirna onne hi akin nahuwa'an wake'e.

⁴ Hir rakanedi Yerusalem, uluwakun kerei roro hophopon ma nodi Yesus Lirna, roro kerei raramne na'akeme kokalahe wawa'enedi. Ende hir konohi hi panaeku na'akeme man Makromod Lalap hi'iyedi

lolo hi eni. ⁵ Maa, ri ida woro'o ma nano Parisi rir muku man lernohi Yesus haenhi, hi ramriri wakunu ra'ahenia, "Hopon ri ma ka namwali Yahudi man lernohi Yesus enihe lar sunatedi, la hopon hi lernohi Musa nin keneri hono'ok eni!"

⁶ Enine hophopon ma nodi Yesus Lirna roro uluwakun kerei enihe ra'ukwuku leke wakunu panaeku onneni wewerre. ⁷ Hi raherre honorok aki nalo'ol mene Petrus namriri na'ahenia, "Konohiyala i wal'u na'ahoru. Mi mauroin lere man laedi Makromod Lalap polu ya ano mi na'ahoru, leke ya'u loikaru Ai Lirna Wawa'an eni laa ri ma ka namwali Yahudi enihe. An hi'i heheni leke hir derne Lirna onne la akin naili'il Yesus. ⁸ Enla Makromod Lalap ma nauroin ri mormori akinne, nodi kunukunohi nahenia An kokaledi ri ma ka namwali Yahudi onnenihe ono Ai nala Roh Kudus hi namnenehe Ai naledi Roh Kudus maika ma namwali Yahudi enihe. ⁹ Makromod Lalap ka na'ili naheir ik koro hi. Ai na'amouwedi hi akin me'e ono hi akin naili'il Yesus. ¹⁰ Ende, i wal'uhe, alhi'ihepe mi raram nodi ken Makromod Lalap makun? Alhi'ihepe mi makerne ri ma ka namwali Yahudi enihe hi'i hi sus wake'e duni ta'al hi noro agame nina keneri hono'ok rahue? Ik upud a'ad me'ene kar paekunala lernohi keneri hono'ok rahu onne, emene maika ho'o! ¹¹ Ka! Naherre nawaliyedi! Ik akin naili'il Yesus, de ik kauroin nahenia ika lernala or'ori dardari ma kan horu nano Makromod Yesus Nin rere'e haharu eni mehe. Ri ma ka namwali Yahudi enihe lernala or'ori dardari namnenehe maika haenhi."

¹² Enpenia ri man hopun enihe na'akeme karkamededi lolo onne. Enine Barnabas noro Paulus wakunu wali'ur hi'ihewi Makromod Lalap nodi hi hi'i ha ri kan dodo'onnale makun lolo ri ma ka namwali Yahudi enihe kalarna. ¹³ Hir wakunu horu, Yakobus na'ahenia, "Konohiyala, i wal'u na'ahoru! Makaniyala maya'u nanu! ¹⁴ Idediyeni Simon Petrus konohiyedi maika hi'ihewi Makromod Lalap kan huri we'er ri ma ka namwali Yahudi enihe nano nonolu eni, maa nalhari Nin rere'e haharu, de nili ri nano hi leke namwali Ainin ri. ¹⁵ Onne namnenehe panaeku man nabi-nabi loikaruwedi lolo Horok Lap nonolu eni

me'e. Horok onne na'ahenia,

¹⁶ 'Makromod Lalap na'ahenia:

Onne horu, lere man mai Ya'u wali wali'ur

leke wanna Daud noro upun anan rira nakar ma nadporeni,

la hi'i wali'ur lukur akur ma nadiyaur eni, leke namriri wali'ur;

¹⁷ leke ri na'akeme ma aile noho wawan makun,

ri ma ka namwali Yahudi enihe man Ya apoluwedi ramwali Ainu'u ri haenhi,

mai ranoin Makromod.

¹⁸ E'eniyeni Makromod Nina wanakunu man An loikaruwedi mouropo nano lere nonolu eni me'e.' ” *

¹⁹ Yakobus na'aheni wali'ur, "I wal'uhe, ainu'u honorok panaeku eniyeni: Yon ik hi'i susa ri ma ka namwali Yahudi enihe, man mehe re'e Makromod Lalap nodi molollo hi akin. ²⁰ Maa, wa'an rehi ika hi'i horok ida aku hi hopon yon hi'i panaeku ida woro'o: Yon ra'an hanana'an man ri nodi hoikani lernulu aukerhe, yon ra'an mahin man rarna ka namhara makun, yon romun rarna, la yon mo'oni maeke holi yaka leke yaka. ²¹ Konohi hi panaeku eniyeni, leke yon hi ra'ihoru ra'idaru ri Yahudi enihe, maa ida man mori wawa'an noro ida, ono nano nonolu me'e, aki Alam Renren Warwarna rin laa Yahudi nin kerei raram leke lese Musa nina keneri hono'ok eni, la hir wakukuwala keneri hono'ok onne lolo kota na'akeme."

Hir hi'i horok rala ri ma ka namwali Yahudi enihe ma akin naili'iledi Yesus

²² Ende hophopon ma nodi Yesus Lirna roro uluwakun kerei roro kerei raramne na'akeme, hi rala kenekrohu nili ri ida woro'o rala'a Antiokia roro wewerre Paulus noro Barnabas wali'ur. Hir nili Silas noro Yudas (man waki Barsabas haenhi). Hir nili woro'ohe ono rin horhawa hi narehi ri namehin lolo kerei Yerusalem raramne. ²³ Ende kerei onne hi'i horok ida aku noro man laa enihe rodie. Horok onne lirna na'ahenia,

"Nano mi walinhe ma namwali hophopon ma nodi Yesus Lirna roro man leluwai makrana lolo kerei enihe,

Aku laa ai walinhe ma ka namwali Yahudi enihe, ma aile kota Antiokia, noho Siria, noro noho Kilikia.

Konohiyala ai walinhe ma akin naili'il Yesus na'ahoru! ²⁴ Am derne ri ida woro'o nano mayai kiyedi Antiokia wakuku mi ha ma na'o'o nadewe mi honorok akim la hi'i mi akim ka namkene. Ai kam hopon ri onnenihe hi'i ha onneni.

²⁵ Enpenia am ra'ukwukuwedi me'e, modi akim mahaku nili ri ida woro'o, hopon hi ki ai wallumhe. Hi ra'alono roro wewerre Paulus noro Barnabas man ai mararamyakeni. ²⁶ Lere man laedi manlo'o rin nesne ri woro'o onnenihe, maa hi ramkene lernohi Makromod Yesus Kristus. ²⁷ Ende am hopon Yudas noro Silas ki ai wallumhe, leke mehe ra'amou ra'aropo ainima honorok panaeku ma aile horok eni raram. ²⁸ Ai moro Roh Kudus hi'i kenekrohu kan wa'an ma'awerek mi noro agame nin holoor halauk rahu eni kokoko panaeku ida woro'o mehe.

²⁹ Onnenihe: Yono ra'an hanana'an ri nodi laa hoikaniyedi lernulu aukerhe, yon romun rarna, yon ra'an mahin man rarna ka namhara makun, la yon mo'oni maeke holi yaka leke yaka.

Lo'o mim lernohi holoor halauk ida woro'o eniyenihe mim hi'i ha man wa'an.

E'eni mehe ainima honorok panaeku ki mi."

³⁰ Ri wo'akka ma nodi horok onne konohiyala Yerusalem nina kerei raramne horu, de ramharedi lolo onne ra'alono laa Antiokia. Hir rakanedi Antiokia ne, hi ra'ukwuku kerei raramne na'ahoru leke rala horok onneni. ³¹ Heri dervedi ri lese horok onne horu ne, hi akin nahuwa'enedi la hi honorok akin kan laa ki laa mai me'e. ³² Onne horu, Yudas noro Silas (woro'ohe ramwali nabi haenhi) wakunu nalo'ol, nounaku hi walinhe man lernohi Yesus leke ra'alapa hi akinhe. ³³ Yudas noro Silas min lolo onne nalo'oledi tarana mene hi walinhe ma akin naili'il Yesus lolo Antiokia huri hi wali wali'ur laa Yerusalem, la ra'ahenia, "Mala'a wawa'enedi! Mala'a, yon hamlinu mayai, la modi ainim tape masi laa ri man hopon mi mai enihe."

³⁴ [Maa Silas mehe hi'i kenekrohu minle

* **15:18** Am. 9:11-12 * **15:34** Horok man aile lolo tanada [ ] raram, namwali horok man kaale lolo horok Yunani dedesne wake'e heruwali.

Antiokia, de kan wali me'e.]*³⁵ Paulus me'e ne noro Barnabas min nalo'ol lolo Antiokia. Hi roro ri nammori wakukuwala, la loikaru Makromod Lirna Wawan.

Paulus noro Barnabas rahina'ar

³⁶ Ka nalo'ol Paulus lariyala Barnabas na'ahenia, “Mai, ika laa ka'arala ik walin ma akin naili'il Yesus lolo kota na'akeme man ik loikaruwedi Makromod Lirna Wawan me'e, leke ika po'on rira honoli hi'ihewi, wa'an, ee ka.”³⁷ Barnabas raram nodi lariyala Yohanis (rapolu Markus haenhi) ra'along, ³⁸ maa Paulus namhene na'ahenia, “Lo'o yon lariyala ai me'e, ono nonolu an lernohe ika laa, maa ai ka namkene howok noro ika, de an hoikaruwedi ika lolo Pamfilia.”³⁹ Ende Paulus noro Barnabas rawalha lira la rasesi me'e, de woro'ohe rahina'aredi. Barnabas nala Markus hopol wewerre laa noho Siprus, ⁴⁰ maa Paulus nili Silas namwali nin kalla wali. Ka rala'a makun, hi walinhe lolo Antiokia nina kerei hi'i lir napanak leke Makromod nala Nin rere'e haharu hi, la norle'ule'u norwaliwali hi lolo kalla. ⁴¹ Woro'ohe konohiyala, rala'a laliwewer noho Siria noro noho Kilikia. Hi rala'a ne, ra'alapa ri akin lolo kerei-kerei lolo onne.

16

Timotius lernohe Paulus noro Silas

¹ Ramhara noho Kilikia, Paulus nala'a kota Derbe noro kota Listra. Lolo onne ri ida aile naranne Timotius man lernohe Yesus haenhi. Ai inne ri Yahudi ma akin naili'iledi Yesus me'e, maa aman ri Yunani. ² Lolo Listra noro Ikonium walin ma akin naili'il Yesus na'ahoru rauroin Timotius onne ri ma nina honoli wa'an der horhawe. ³ Paulus raram nodi Timotius lernohe de, sunatedi ai leke yon ri Yahudi lolo onne rahinorok namehiyala ono hi rauroiroin ai aman ri Yunani. ⁴ Hir kuli leke-leke lolo onne, hi rodi horok nano hophopon ma nodi Yesus Lirna roro uluwakun kerei Yerusalem enihe kukunohi ma akin naili'il Yesus onnenihe leke derne rakani rira kenekrohu eni. ⁵ Enpenia lolo onne hi ra'alapa kerei raramne na'akeme akinhe leke ramkene lernohe Yesus, la akilere ra'uwali ri ma

akin naili'il mamani de kerei raramne eren nammomori.

Paulus minle Troas mehen do'on haida nano Makromod Lalap

⁶ Roh Kudus kawala Paulus noro nin kalla wali enihe loikaru Lirna Wawa'an eni laa ri mormori manina Asia. Ende hi ramlololo laa noho Frigia noro noho Galatia. ⁷ Hir rakanedi korono noho Misia, hir kene laa noho Bitinia raram, maa Roh Kudus kawala hi yono laa noho onneni. ⁸ Enpenia woro'ohe rala'a mamani lewen Misia la idewe kopur laa lour laa kota Troas. ⁹ A'alam hi ramkukuru lolo Troas ne, Makromod Lalap hi'i haida harile Paulus mehen do'on. An do'on ri ida manina Makedonia namririri lolo kalarna napanpanakedi na'ahenia, “Lariyala mai noho Makedonia leke paku mayai.”¹⁰ Paulus do'on Makromod Lalap Nina hini'i onne horu, ai ma'akene* mala'a Makedonia, ono am paeku wuku la mala kenekrohu nahenia Makromod Lalap penia hari kalla mayai lam loikaru Lirna Wawa'an eni ri ma aile lolo Makedonia.

Lolo kota Pilipi, Lidia akin naili'il Yesus

¹¹ Am ha'a kapal lolo Troas mene hopol namlololo laa Samotrake, la orekiyedi nanumene am hopol laa kota Neapolis. ¹² Am kopur laa ro lolo onne, ai mala'a laa Pilipi ma namwali kota ma na'ono lolo noho Makedonia. Manin Roma nammori minle kota eni haenhi. ¹³ Rakan Alam Renren Warwarna, am laa kote paharne laa oir wauwau kilinna, kan ko'uwala kote nin nika lape. Am laa lolo onne ono ai makoto lo'o Yahudi rira lir napanak onno aile lolo onne. Am rakan ne, ai maikoro, wakunkunu noro maeke ida woro'o ma naikokoro wuku lolo onne. ¹⁴ Maeke ida aile ma naranne Lidia manina Tiatira, la ai ma na'olu tapi au'auwe. Ai eni ri ma nadedem na'uli nasa'a Makromod Lalap, de Makromod nala honorok aki ai leke kokala Paulus nina wanakuku loloi kakaru eni. ¹⁵ Onne horu, hir laa oir leke ulutade Lidia noro nakar raram na'akeme. Hir ulutade horu ne, an lariyala mayai na'ahenia, “Lo'o i wal'uhe mauroin mayai akin naili'iledi Yesus namlolo kokkoo, mai minala ainu'u

* **16:10** Nano wanakunu lirna 'ai ma'akene', ik kauroin nahenia lere romromo dokter Lukas man hi'i horok 'Honowok Nair' enie lernohe Paulus la namwali nin kalla wali haenhi.

nakar nanu ke'e." Ende an nori yai leke ai me'e nohiyala nina napanak onneni.

Kele Paulus noro Silas rale laa bui raram

¹⁶ Ler ida ai mala'ala'a laa Yahudi rira onno rodi hi'i lir napanak wali'ur, am holikuku hophopon wahwahan maekida. Hayakyaka hu'ur ai raramne, de ai nau-roin hi'i u'ur leher penia nauroin panaeku ma namwali lere man mai. Enpenia makromonhe lernala kupan nammori nano nin woroin eniyeni. ¹⁷ Maeke onne lerno hi Paulus noro mayai mamani, wakaukau mamani na'ahenia, "Ri eniyenihe Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen Nina hophopon wahwahane! Hir mai leke konohi i wal'u na'ahoru hi'i inhawa leke lernala Makromod Lalap Nina or'ori dardari ma kan horu." ¹⁸ Ende lelere a'alam an wakau heheni mamani rakan lere ida Paulus kan kerhu nina wanakau me'e, de ai nadwali po'on desnala maeke onne hopon hayakyaka man hu'ur raramne na'ahenia, "Yo odi Yesus Naranne, de mamharedi ai here!" Ler onne me'ede, hayakyak onne namharedi maeke onne. ¹⁹ Idewe makromonhe eremnaledi nahenia lo'o rira lere alam lernala kupan moluwedi me'e, de hir kele Paulus noro Silas sedu rodi laa pasar raram leke rakpali ma nodi molollo lolo kota onne. ²⁰ Rakpaliyedi ma nodi molollo enihe ne, hir tumdesne ra'ahenia, "Ri eniyenihe ri Yahudi. Hir hi'i rusrusu ar'arra lolo iknika kote. ²¹ Hir wakuku ri noho honolla ma ka namnehe na'alono ika manin Roma enihe nik noho honolla. Ende kan wa'an ik kokala hi, ono luli ik lerno hi rira noho honolla onneni!" ²² Enime'ede, heri lolo onne lerno hi tumdesne woro'ohe haenhi. Ma nodi molollo onnenihe hopon ri hedu rikiyedi Paulus noro Silas rira nainair, riuk rerhe woro'ohe. ²³ Hir riuk rerhe woro'ohe kemen apinha wake'edi nanumene rale laa bui raram. Ma nodi molollo enihe hopon uluwakun bui eni nadiyahaka na'apiku woro'ohe. ²⁴ Uluwakun bui eni lernala rir honopon onneni ne, ai nala hi laa kamar ma aile raram wake'e la nodi dasle dasdasle hi ein.

²⁵ Mai alam totore Paulus noro Silas mahanoro hi'i lir napanak, rahinara, la ra'uli rasa'a Makromod Lalap. Ri namehin

man minle bui raram derderne rira hanara haenhi. ²⁶ Ramlilinnohi rururuwai lape namwali, de bui nina mesel noro pondasi narururu wake'e. Idewe bui nina nikenihe nahinari mouwedi, dasle ma aile liman ein mehe nawine'er mouwedi. ²⁷ Uluwakun bui eni namkukuru, nahu-marna namaka idewe, la po'on nika na'akeme nahinariyedi, lehu nina rae leke mehe nodi nesne me'e, ono an pene'ek ri mormori manina bui raram na'akeme ramhara lari mouwedi me'e. ²⁸ Maa Paulus wakau naruri, "Yono mehe mesne o, mayai na'akeme meneni yai makun!"

²⁹ Uluwakun onne napanak wadu ida nodie lari laa bui raram. Ai narururue, wali kemen laa yawa Paulus noro Silas kalarna. ³⁰ Enime'ede ai norkaru hi laa paharne na'ahenia, "Papee, ya'u hi'i inhawa leke yon lernala hunukum makimaki, maa lernala or'ori dardari ma kan horu."

³¹ Paulus noro Silas walhale ra'ahenia, "Papa, hi'i akin naili'il Yesus leke papa noro nakar raram na'akeme rahinuriyedi nano hunukum, la lernala Makromod Lalap Nina or'ori dardari ma kan horu eni." ³² Enine Paulus noro Silas loikaru Makromod Lirna Wawan uluwakun bui noro nakar raramne na'akeme. ³³ Alam totoro onne me'ede uluwakun bui onne na'amou hirira no'o ririuk rererhe ma aile kemen. Alam onne me'ede hir laa oir leke ulutada ai noro nakar raram. ³⁴ Ulutade horu, uluwakun bui onne norhe laa nin nakar nala hanana'an, ra'an. Ai noro nakar raram na'akeme akin nahuwa'an wake'e ono hi akin naili'iledi Makromod Lalap me'e.

³⁵ Rakan werra'ha al'alam ma nodi molollo nano Roma onnenihe hopon rira ma nasala ke'uraukhe mai uluwakun buie na'ahenia, "Huriyedi woro'ohe here!" ³⁶ An dernedi rira honopon eni ne, an laa konohi Paulus na'ahenia, "Papee, idedi nanumene Roma nin ma nodi molollo enihe rala honopon mai na'ahenia huriyedi paphe nano bui raram. Ende lo'o me'eni me'e Paphe wali laa nakar. Mala'a wawa'anedi."

³⁷ Enimaa Paulus namhene la na'aheni ma nasala ke'urauk onnenihe, "Mayai manin Roma haenhi! Ai mamhene mala'a, ono minima ma nodi molollo kar ho'ok kail mayai lerno hi Roma nin keneri hono'ok

makun, hir riuk rerhedi mayai heri rahue kalarna, ralai laa bui raram me'e. Kade Roma rira keneri hono'ok kan huri hi hi'i heheni, maa lere eniyeni rodi kalla susuwar huri yai! Ai mamhene! Lam hopon minima ma nodi molollo onnenihe meher mai huri yai!"

³⁸ Enime'ede ma nasala ke'urauk onnenihe wali laa konohi Roma nin ma nodi molollo onnenihe rira panaeku onne. Hir derne Paulus noro Silas manin Roma haenhi, ramka'ukedi. ³⁹ Ende hir laa rapanak lilili maumau Paulus noro Silas. Horu ne, hi rorkaru woro'ohe nano bui raram mai paharne la ra'ahenia, "Lo'o wa'an rehi paphe mamharedi koteni ke'e."

⁴⁰ Paulus noro Silas ramharedi bui ne, hi rala'a Lidia nina nakar. Lolo onne hir pakromo roro walin ma akin naili'il Yesus enihe raledi nounaku hi leke ra'alapa hi akin. Horu ne, hi rala'a ramharedi kota Pilipi.

17

Paulus noro Silas laa Tesalonika

¹ Hi rala kalla lolo kota Amfipolis noro kota Apolonia nanumene rakan kota Tesalonika. Lolo onne Yahudi rira kerei aile. ² Ende naise nadedem, Paulus laa kerei raram noro ri manina lolo onne wakunu Horok Lap Lirna, la raherre honorok panaeku nano Horok Lape raram nano nina lisar laa lisar. Alam Renren Warwarna wokelu an hi'i heheni. ³ Paulus na'amou na'aropedi honorok nano Horok Lape ma nodi kunukunohi nahenia Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi mai noho wawan leke lernala apinpinha, maki, la mori wali'ur. Ai na'amou panaeku onne leke hi rauroin mouropo Lirna Wawan nina panaeku ma namlolo. Horu ne, ai na'ahenia, "Yesus man ya'u konohi mi eni, namwali Rai onne." ⁴ Ende ri Yahudi wo'ira akin naili'iledi Yesus me'e, de lernohi Paulus noro Silas. Lolo onne ri Yunani nammori ma namka'uk Makromod Lalap roro idewe maeke marna nammori akin naili'il Yesus haenhi.

⁵ Enimaa, ri Yahudi ma akin ka naili'il Yesus enihe, hi akin apinha wake'e Paulus noro Silas. Ende hi ra'ukwukuwedi mo'oni man ailanna ma nakosi mamani leke rora rawa'u ri lolo kote raram na'akeme hi'i

rusu arra. Heri rahu onne laa idewe Yason nina nakar ranoin Paulus noro Silas, leke rodi woro'ohe laa paharne rakpali heri onneni. ⁶ Maa kar do'on Paulus noro Silas, de hir soru Yason noro walin ma akin naili'il Yesus namehin rodi laa rakpali ma nodi molollo lolo kota onne. Hir wakau ra'ahenia, "Lolo ewi-ewi Paulus noro Silas hi'i rusrusu ar'arra mamani! Ler eniyeni hir mai iknika kote haenhi, ⁷ la Yason kokaledi hi lolo ainina nakar me'e. Hi na'akeme kar lernohi rai Kaisar nina konondere, ono hi ra'ahenia Rai man kulu narehi aile, naranne Yesus." ⁸ Rir wanakunu onne hi'i ri nammori roro ma nodi molollo lolo kota onne raram rakponhu me'e. ⁹ Ende ma nodi molollo onnenihe hopon Yason noro nina muku wali ma akin naili'il Yesus enihe pair kupan rodi herre kemen leke yon lernala hunukum lernohi kote nina keneri hono'ok mene huri hi rala'a.

Paulus noro Silas min lolo Berea

¹⁰ A'alam onne me'e de walinhe ma akin naili'il Yesus lolo onne hopon Paulus noro Silas rala'a laa Berea. Hir rakanedi enne, rala'a Yahudi nina kerei raram. ¹¹ Ri manin Berea kar suwarala honorok akin, de kokale hi wa'an narehi manin Tesalonika onnenihe. Hir raram nodi derne Paulus nina loloi kakaru eni. Akilere hir lese Horok Lape rodi naho'ok Paulus nina wanakuku ke'e, de namlolo, ee ka. ¹² Ende ri Yahudi nammori akin naili'il Yesus. Yunani rir maeke marna roro mo'oni nammori akin naili'il Yesus haenhi. ¹³ Ri Yahudi manina Tesalonika onnenihe derne Paulus mahan loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan lolo Berea ne, hir mai Berea haenhi rawa'u heri lolo onne leke yono kokala Paulus me'e. ¹⁴ Me'e'eni me'e de walin man minle Berea rorkaru Paulus laedi herraram, maa Silas noro Timotius minedi kote. ¹⁵ Ende hi rorkaru Paulus rakan Atena nanumene wali wali'ur laa Berea. Paulus nou hi, wali laa hopon Silas noro Timotius halhala lernohi here.

Min lolo Atena

¹⁶ Paulus newnewek woro'ohe mai Atena ne, an po'on wali-wali kote raram aukerhe honoi kanani mamani, de akin woir rehi. ¹⁷ Ende Paulus nala'a Yahudi rir kerei raram loiwuku honorok aki noro ri lolo onne, ri Yahudi roro ri ma ka namwali Yahudi ma namka'uk Makromod

Lalap haenhi, leke hir ramkene lerno hi Yesus. Enla akilere an laa pasare loiwuku honorok aki noro inhoi-inhoi ma aile lolo onne haenhi. ¹⁸ Orworo in nano muku Epikoras noro muku Stoa roro Paulus rawalha lira haenhi. Heruwali ra'ahenia, "Ri onne nauroin inhawa pe? Ka nauroin haida! Wakunu namansa mehe." Ri namehin ra'aheni, "Ai onne lo'o wakunkunu noho namehin nina noho makromon!" Hi ra'aheni heheni ono Paulus loikaru Lira Wawa'an ma na'ono Yesus, la hi'ihewi An maki, la mori wali'ur. ¹⁹ Kame'ede, hi rorkaru Paulus laa wo'or Areopagus leke raikoro wuku. Raikoro wukuwedi, hi ra'ukani Paulus, "Ai raram nodi mauroinala papa nina wanakuku worworu man idedie loloi kakaru onne, ²⁰ ono am dernedi papa wakuku panaeku ida woro'o man rin kan derne rauroinnale makun. Ai raram nodi mauroin panaeku loloi kakaru onne inhawe?" ²¹ (Manin Atena roro ri rano noho namehin man minle kota onne radadem ra'ahoru alam leken mamani makani wanakuku man worworu leke raherre honorok panaeku.)

²² Ler onne me'e de Paulus namriri lolo heri man minle rana'ukwuku onne kalarna na'ahenia, "Konohiyala i wal'uhe Atena mie! Ya'u po'onedi i wal'uhe mampe'el hoikani noho makromon mamani. ²³ Ya'u lalaa mamai lolo minim kote waliwali po'onedi minim honoi kanani rahu ne, ya'u do'on panaur ida horhorok ai wawan na'ahenia, 'Panaur eni hi'i leke horhawe noho makromon ma naranne ri ka nauroinnala makun.' Ende mim hoikani Makromod Lalap eni, maa ka mauroin Naran makun, onne penia ya'u loloi kakaru ki mi. ²⁴ Makromod Lalap eni ornakuku la ornawau, la man umu man pala noho ne'en raram na'akeme, la Ai nodi molollo a'am raram noro noho wawan, penia Ai kan minle romleu rodi hi'i honoi kanani man ri mormori hi'i eni. ²⁵ Makromod Lalap me'e ne, ka napanak ri mormori pakue, ono Ai penia ma nala ri mormori rira or'ori dardari, aran, la rira popono orereki na'akeme. ²⁶ Nano ri ida, an hi'i ika ri mormori na'akeme, la hopon maika holi lolo noho wawan na'akeme. Nano dedesneni, Makromod Lalap nadoho la nakakaredi ma'anana-ma'anana la lolo ewi-ewi ika ri mormori holi lolo noho wawan eni. ²⁷ Makromod Lalap hi'i heheni

leke ri mormori ranoin Ai. Enleke lo'o hi ranoin, hir pakromnala Ai. Enimaa namlolo kokkoo, Ai kan ko'uwala nano ika meririi. ²⁸ Naise ri ida naledi lirna me'e na'ahenia,

'Ika mori, lalaa mamai, la holi noho wawan ono Makromod Lalap Nina molollo.'

Mi upun a'um ida woro'o nonolu eni rahinara ra'ahenia,

'Ika na'ahoru penia Makromod Lalap ananne.'

²⁹ Ende, i wal'uhe, maika na'ahoru penia Makromod Lalap ananne, yono ika pene'ek Makromod Lalap Nina kemen naisa aukerhe rodi hi'i nano maha, pere, me waku man ri mormori mehe hi'i nodi nina woroin. ³⁰ Nonolu eni Makromod Lalap kan po'on nohi iknika hini'i wewewhe poloo hoikani noho makromon ma ka namlolenihe, maa rakan lere eniyeni An hopon ri na'akeme lolo noho wawan herre rira morimori ma ka namloleni, mai derne rakani Ai ma namlole, ³¹ ono Makromod Lalap kukuledi lere man mai ida leke ho'ok kail ri mormori noho wawan na'akeme namnehe na'alono me'e. Makromod Lalap na'onedi Ri ida hi'i hono'ok kanail onne. Enleke ri na'akeme rauroin mouropo onne inhoi, An makiyedi, maa Makromod Lalap na'amoriyedie wali'ur namwali man ho'ok kail eni."

³² Hir derne Paulus nin wanakunu eni horu, heruwali ralau Paulus, ono hi akin ka naili'il ri man makiyedi mori wali'ur, maa heruwali ra'aheni, "Ai raram nodi derne ai walin wakunuwala panaeku onne wali'ur." ³³ Ende Paulus hoikaruwedi rana'ukwuku onneni me'e, ³⁴ maa ri heruwali nano heri onne lerno hi Paulus, la hi akin naili'il Yesus. Lolo ma akin naili'il Yesus enihe ri eniyenihe aile: Doinisius ma namwali uluwakun honopun lolo wo'or Areopagus, maeke ida naran Damaris, noro ri namehin haenhi.

18

Paulus min lolo Korintus

¹ An wakunuwedi lolo wo'or Areopagus horu ne, Paulus namhara Atena nala'a laa Korintus. ² Lolo onne an pakromo noro ri Yahudi ida naran Akwila manin noho Pontus. Akwila eni noro hono Priskila eni nanumene rano Italia mai. Hir wali mai

Korintus ono rai lapa Klaudius ma nodi molollo lolo kota Roma hopon ri Yahudi na'akeme ramharedi kota onne. Paulus lan ka'ar woro'ohe, la³ an min noro hi lolo onne ono nin honowok popono orereki namnenehe hi, de hir howok wewerre hi'i terteru lere leke ra'olu. ⁴ Maa rakan aki Alam Renren Warwarne, Paulus nala'a laa Yahudi nina kerei raram wakunkunu leke ri Yahudi roro ri Yunani akinhe naili'il Yesus.

⁵ Silas noro Timotius rano Makedonia rakan Korintus ne, Paulus kan hi'i terteru lere me'e, maa an loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni laa ri Yahudi mamani na'ahenia Yesus onne penia Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi eni. ⁶ Enimaa ri Yahudi lolo onnenihe kawkawala nina wanakunu mamani, ramhene derne rakanie, la ra'ihoru ra'idarue mamani. Enpenia Paulus eni ka ne'enohe noro hi me'e, de an disnedi elimo'o hapue nano nin nainair, la dadiyala hi na'ahenia, "Oreki inworo'o lo'o mim makileken moluloin, onne minima sala aimehi. Ka'u hi'i sala. Enla nano lere eni me'e de, yo odi Lirna Wawa'an eni laa ri ma ka namwali Yahudi enihe me'e." ⁷ Ende Paulus hoikaruwedi hi nala'a laa nakar ma aile kerei herne onneni. Ornakar onne naranne Titius Yustus ma ka namwali Yahudi, maa nadedem na'uli nasa'a Makromod Lalap. ⁸ Ri ma namwali uluwakun Yahudi rir kerei onne naran Krispus. Ai noro nin nakar raram na'akeme akin naili'il Makromod. Enla ri Korintus nammori man derne Paulus nin lolo kakaru eni akin naili'il Yesus, la hir laa oir leke ulutade hi.

⁹ A'alam lerida Makromod Lalap hi'i haida harile Paulus mehen do'on. Lolo ha ai mehen dodo'on onne Makromod na'aheni, "Yon mamkauk, maa wakunkunu mamani, ¹⁰ ono Ya'u mehe orle'u'le'u orwaliwali o, la ri nammori aile kote raram eni man Ya apoluwedi namwali man lernohe Ya'u. Ende ri kan hi'i yakyaka o mai eni." ¹¹ Ende Paulus minedi Korintus anna ida rehi nodi Makromod Lalap Lirna Wawan wakuku hi.

¹² Enimaa, rakan lere Galio namwali gubernur lolo noho Akhaya, ri Yahudi enihe lawuku panaeku mahaku, de keke Paulus rodi laa hono'ok kanail onno raram. ¹³ Hir tumdesne Paulus na'ahenia, "Ri eniyeni

mai nornori ri leke hoikani Makromod Lalap rodi panaeku ma ka namnehe noro agame nina keneri hono'ok eni." ¹⁴ Paulus na'akeki walha hi, maa Galio na'ahenyedi ri Yahudi onnenihe, "Heih, ri Yahudi mie! Lo'o minima kalaklak eni namwali yak-sala ida, ee ha ailanna romo, ya'u raram nodi derne minima kalaklakhe leke ho'ok kaile harome. ¹⁵ Maa, eniyeni nawalwalha lira wawe noro ri naran noro minim keneri hono'ok mehe menee! Ya amhene ho'ok kail panaeku naisa eniyeni. Mi mehem ho'oke, ya'u ne, ka." ¹⁶ Enime'ede, Galio toku hi nano hono'ok kanail onno laedi paharne. ¹⁷ Laedi paharne ne, hir keke Sostenes ma namwali uluwakun kerei onne, nukure hono'ok kanail onno paharne, maa Galio kan peinohe wake'e rira hini'i onne.

Paulus wali laa Antiokia

¹⁸ Onne horu, Paulus minle Korintus nalo'ol tarana mene konohiyala walin ma akin naili'il Yesus lolo onne. Ai noro Priskila noro Akwila ha'a kapal wewerre laa noho Siria. Kan hopol makun, Paulus tori nina muruk deul lolo leke Kengkrea leke namwali tanade ai mahani hi'i nou kerkerhe noro Makromod Lalap. ¹⁹ Hir hopol rakan Epesus, Paulus hoikaruwedi Priskila noro Akwila lolo onne nanumene nala'a Yahudi nin kerei raram leke wakunu la raherre honorok panaeku noro ri Yahudi man aile kerei onne. ²⁰ Hi rapanak Paulus leke nalo'olala noro hi nanu, maa Paulus namhene ²¹ la konohiyala na'ahenia, "Paphe, oreki inworo'o lo'o Makromod Lalap nala kalla ya'u, i wali wali'ur mai." Horu ne, an ha'a kapal wali'ur namhara kota Epesus. ²² Enine an kopur laa kota Kaisarea nala'a laa Yerusalem nalala nina tape masi laa kerei raramne lolo onne mene nala'a laa Antiokia. ²³ Paulus minedi lolo Antiokia nalo'ol tarana mene nala'a wali'ur laa ka'arala man lernohe Yesus man minle noho Galatia noro noho Frigia leke na'ori honorok hi wali'ur, la na'alapa hi akinhe leke ramkene naili'il Yesus mamani.

Apolos min lolo Epesus noro Korintus

²⁴ Ler onne ri Yahudi ida naran Apolos mai Epesus nano Aleksandaria. Ai nau-roin wakunu warei, la nau-roin mouwedi Horok Lape Lirna La'an. ²⁵ Apolos onne

wakukuwedi me'e, la nauroidedi kalla lernohi Yesus wawa'an me'e. Ende an wakuku nakinemen wake'e, la ai nodi honorok ma namlolo la aki ma namdudu nakote nade'ek Yesus Nin kalla wawa'an eni. Maa, ai ka nauroid Roh Kudus maiyedi leke min ri raram makun, ono ai nauroid Yohanis ma nodi oir ulutade ri nina unulu tanade mehe. ²⁶ Ler onne Apolos ka namka'uk, de wakunu ha ma nedille Yahudi rir kerei raramne akinhe. Priskila noro Akwila derne nina wanakuku onneni ne, woro'ohe lariyala rore laa rir nakar. Rakan rira nakar ne, Akwila noro Priskila wakuku ai mouropo Makromod Lalap Nina Kalla ma namlolo wake'e.

²⁷ Horu ne, Apolos nina panaeku nala'a laa noho Akhaya. Ende nin walin lolo Epesus ma akin naili'il Yesus enihe raram nodi pakue, de hir hi'i horok aku laa walin man lernohi Yesus ma aile Akhaya napanak kokale Apolos wawa'enedi. An rakanedi Akhaya ne, ainin wanakuku paku ri nammori ma akin naili'iledi Yesus me'e. Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu man lap hi, penia ramwaliyedi Nin ri me'e. ²⁸ Apolos noro ri Yahudi enihe rawalha lira lolo heri kalarna, maa Apolos rehiyedi hi ono ai onne namwali ri ma nauroid Horok Lap lewlewen, la ai nodi Horok Lape Lirna ma nodi kunukunohi nahenia Yesus onne Man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi nano nonolu me'e.

19

Paulus loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an lolo Epesus

¹ Apolos aile Korintus makun, Paulus mahan laliwewer leke-leke ma aile Galatia noro Frigia. Onne horu, an kopur laa kota Epesus, la lolo onne an pakromo noro ri ida woro'o man lernohi Yesus. ² Paulus na'ukani hi na'ahenia, "Lere I wal'uhe akin naili'iledi Yesus ne, kokala Roh Kudus me'e, ee kaunu?"

Hir walhale, "Kaun! Mayai kam dernala Roh Kudus aile makun."

³ Paulus na'ukani, "Emene I wal'uhe lernohi inhoi nin wanakuku ma na'ono ulutadeni?"

Hir walhale, "Am lernohi Yohanis nina wanakuku ulutadeni."

⁴ Enine Paulus na'ahenia, "Ri man Yohanis ulutada enihe, ri man herredi rira morimori ma ka namlolo la derne rakani Makromod Lalap me'e. Maa lere onne me'e de, Yohanis nounaku manina Israel enihe na'ahenia, 'Wa'an rehi mi akim naili'il Ai man kauli'ur mai!' Ri onneni naran Yesus." ⁵ Hir derne Paulus na'aheni onne horu, hi na'akeme raram nodi ulutada hi rodi Yesus Naranne. ⁶ Enime'ede Paulus kemenala liman hi uluwakun, idewe Roh Kudus nodi molollo hi, penia hi rodi wanakunu namehin wakunkunu la hir wakunu lira man hir kokala nano Makromod Lalap. ⁷ Aki hi na'akeme lo'o ri idaweli woro'o.

⁸ Alam Renren Warwarna wollo wokelu raram Paulus ka namka'uk, de wakunu mouropo noro ri ma aile Yahudi rir kerei raram leke hi rauroid hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori. ⁹ Maa ri ida woro'o nano hi ra'uluwaku kekerhe, de ramhene akin naili'il Yesus. Hir min heri kalarna wakunu nano'onnyaka Paulus nina wanakuku ma na'ono Makromod Nina Kalleni. Ende Paulus hoikaruwedi hi, la ai noro ri man lernohi Yesus enihe ra'along laa iskole Tiranus. Akilere ai noro hi, ida ma na'ukani ida, la raherre honorok panaeku lolo onne. ¹⁰ Paulus hi'i heheni hehen nanumene anna woro'edi, de ri na'akeme man minle propinsi Asia, ri Yahudi roro ri ma ka namwali Yahudi enihe, hi na'ahohoru derne Makromod Lirna Wawan.

Skewa ananhe rodi Yesus Naran ken rohi hayakyaka nano ri raram

¹¹ Makromod Lalap nala Paulus ke'eke'el an'anhe hi'i tanade nammori man lewlewen man ri kan dodo'onjala makun, penia ¹² ri nodi Paulus nin haiwarwara noro koronelhe laa ma nakni'ir me'ede, rira apinhe wa'enedi, la hayakyak ma aile ri raramne idewe ramharedi.

¹³ Ler onne ri Yahudi wo'ira aile ma nadedem laliwewer rohi hayakyaka nano ri raram, de hir ken rodi Makromod Yesus Naran rohi hayakyaka ra'ahenia, "Yo odi Yesus Naran man Paulus loikaruwedi me'e, mamharedi nano ri onne raram here!" ¹⁴ Nano ri Yahudi ma nadedem rohi hayakyaka onne mo'oni wo'ikku aile man hi'i eni haenhi. Rira pape naran Skewa la ai namwali ri Yahudi rir imam lalapa. Ende lerida hir ken rodi Yesus naran rohi

hayakyak nano ri raram,¹⁵ maa hayakyak onne na'ahenia, “Ya auroin Yesus noro idewe Paulus, maa ka auroin mie inhoi?”¹⁶ Horu ne, ri man hayakyaka huhu'ur raram onne nodi ahan nehule, na'an no'o la hedu rikiyedi rira nainair, penia hi na'akeme lari ramno'no'o, radlelewhe nano nakar onne.

¹⁷ Ri Yahudi roro ri ma ka namwali Yahudi man minle Epesus na'ahohoru derne panaeku ma namwali onne, hi ramka'uk wake'e, de eren horhawe Yesus Oin Naranne.¹⁸ Ri namansa ma akin naili'iledi Yesus me'e, mai rakpali heri kalarna leke rodi akin moumou la ropope konohi rira hini'i ma kan wa'an lere alam man laedi me'e.¹⁹ Ri onnenihe heruwali hi'i u'ur leher nair rira horok woroin. Ende hi ra'ukwuku rira horok woroin onnenihe na'akeme nanumene hir harne heri rahu kalarna. Horok onnenihe lo'o aki wella na'akeme na'ikeki kupan pere riwan wellima.²⁰ Ende nano panaeku man lewlewen naise onnenihe Makromod Lirna Wawan eren nalolo'ol eren hi'i ri nammori akin naili'il Yesus.*

Rusu arra lolo kota Epesus

²¹ Panaeku ma namwali onne horu, Paulus paekuwedi laa lolala Makedonia noro Akhaya mene idewe laa Yerusalem. Ai na'ahenia, “Ya'u laa Yerusalem nanumene laa Roma haenhi.”²² Ende Paulus hopon nina man paku enihe, Timotius noro Erastus, roluwedie laa Makedonia. Enla an mehe minala alam ida woro'o lolo noho Asia nanu.

²³ Ler onne namwali rususu ar'arra lapa lolo Epesus ono hir loikaruwedi Yesus Nin Kalla eni.²⁴ Rusu arra man lapa onne namwali heheni: Lolo kota onne man kuku pere ida aile naran Demetrius. Ainin honowok popono orereki hi'i romleuwana naise na'oi Artemis nina romleu lapa. Artemis onne, noho makromon maeke man hir hoikani, la nano Demetrius nina honowok onne nin man howok enihe lernala kupan nammori.²⁵ Ende Demetrius ra'ukwuku nina man howok roro man howok pere namehin enihe na'ahenia, “Konohiyala, I wal'u na'ahoru! Mi mauroin nano iknika honowok eni, ika lernala kupan nammori.²⁶ I wal'uhe

mehe mauroinedi inhawe ri onne ma naran Paulus hihi'i onneni. An wakuku ri na'ahenia aukerhe man ri mormori hi'ie (naise iknika romleuwana eniyeni) ka nodi molollo haida. Enpenia ri nammori man minle kota Epesus eni lernohiyedi nina wanakuku onne me'e, la na'akeki noho-noho na'akeme ma aile Asia lernohi ai haenhi.²⁷ Ende, i wal'uhe, ya amka'uk iknika honowok popono orereki eni lernala naran yaka. Onne kan mehe, maa ya amka'uk lo'o ri kan horhawe iknika noho makromon Artemis nina romleu lap eni haenhi, de lo'o iknik noho makromon Artemis ma narehi ma nalewen eni kar horhawe me'e harome, la oin naran molu me'e. Manin Asia roro noho wawan na'akeme ra'uli rasa'a Artemis eni menee.”

²⁸ Heri onne derne lirna onne horu ne, hi rawuhur wake'e la wakaukau ra'ahenia, “Ka'uli kasa'a iknika noho makromon Artemis ma narehi ma nalewen eni!”

²⁹ Rira rususu ar'arra onne naderre nadaul la pe'eredi lolo kote na'akeme. Ende heri man rusu arra onne kele Gayus noro Aristarkus. Ri woro'o onnenihe manin Makedonia la ramwali Paulus nin kalla walie. Hir keledi woro'ohe ne, idewe heri rahu onne rodi pelekke laa kote nina rom lapa man rodi hi'i na'aromo onno noro panaeku rahu na'akeme.³⁰ Paulus raram nodi lernohi hi laa raram, maa ri man lernohi Yesus lolo onne kawala Paulus yono laa raram.³¹ Uluwakun lalapa lolo noho Asia ida woro'o ma namwali Paulus nin ri orwali, hopon ri lan konohi Paulus yono laa rom lapa onne raram nalhari kemen laa heri rahu onnenihe do'on.³² Ende heri rahu man lawuku lolo rira romo lap eni, na'akeme rusu arra wake'edi me'e. Ri na'akeme mahanoro wakau inhawe memehe la rir panaeku ka namnehe wake'e, ono nano heri rahu onne ri nammori ka rauroin hi'ihopenia hir lawuku lolo onne.³³ Kame'ede ri Yahudi ida woro'o rokul Aleksander laa heri kalarna, de heri heruwali wakau kukunohi ai inhawa ma namwaliyedi me'e. Idewe Aleksander nala liman laa wawan napanak rala leken ke'e leke konohi heri onnenihe nahenia ai noro heri Yahudi enihe kar hi'i ha yakyak ida.³⁴ Maa hir po'on dernale, idewe

* **19:20** Lere onne kupan 'pere ida' rodi pair alam ida nin na'iwe'el, de kupan pere riwan wellima namwali kupan namansa.

rauroinedi ai onne ri Yahudi, de na'akeme wakau raruri mamani hehen nanumene jam woro'edi. Hi ra'ahenia, "Ka'uli kasa'a Epesus nina noho makromon Artemis ma narehi ma nalewen eni!"

³⁵ Hawa'ande kota onne nina orleke ida aile man paekunala dadiyala man rusrusu ar'arra me'e, de na'akeme namlina namkaiyedi. Enla ai na'ahenia, "I walin man minle Epesus enihe, ri na'akeme rauroinedi kota Epesus namwali onno ma nadiyaka Artemis nina romleu noro iknika waku moumou dewdewe ma nadiyaur nano a'ame. ³⁶ Ri ka nodi molollo na'okul panaeku onne, de karkamedidi nanu. Yono ik kodi peklekle halhale hi'i haida. ³⁷ Mi modiyedi ri enihe mai eni me'e, maa hi ka ramna'a ha man moumou dewdewe nano iknika noho makromon nina romleu eni, la hi ka ra'ihoru ra'idaru iknika noho makromon eni oin naran man kukulu lalapa eni. ³⁸ Lo'o Demetrius noro nin man howok enihe rira kalaklake aile, wa'an rehi rodi panaeku onne laa kote nina hono'ok kanail onneni. Nina nika nahinarnari la man ho'ok kail aile haenhi. ³⁹ Maa lo'o minima panaekuwana namehin aile makun, ken modi panaeku onne laa kote ne'en raram rira honopun penepen leke ra'aloledie. ⁴⁰ Ya amka'uk wake'e lo'o ma nodi molollo nano Romenihe derne iknika hini'i wenewhe hir mai tumdesne ika hi'iyedi rusrusu ar'arra me'e. Lo'o ik kodi inhawa panaeku man wa'an walhe leke yono hir hi'i sus ika?" ⁴¹ Orleke onne wakunu horu, an hopon heri onne na'akeme rala'a here!

20

Paulus nala'a noho Makedonia noro noho Yunani

¹ Rusrusu ar'arra onne namlinedi ne, Paulus ra'ukwuwala ri man lernohi Yesus enihe leke nalala nounaku la na'alapa akinhe mene konohiyala, nala'a. Ai namhara kota onne nala'a laa noho Makedonia. ² An laliwewer leke-leke lolo Makedonia nala wanakuku nammori nounaku walin ma akin naili'il Yesus enihe leke ramkene lernohi Yesus. Horu ne, ai nala'a noho Yunani wali karanna. ³ An min lolo onne wollo wokeluwedi, an

paeku ha'a kapal hopol laa Siria. Maa mahan na'akene hopol ne, an derne lir anna ida ma na'ahenia ri Yahudi enihe mahanoro lawuku panaeku leke resne. E'eni me'ede an hi'i kenekrohu lolo kalla namehin nala'a lolo ro wali wali'ur laa Makedonia. ⁴ Ri wo'ikku ma noro Paulus ra'alono eniyenihe: Pirus anan Sopater manin Berea, Aristarkus noro Sekundus manin Tesalonika, Gayus manin Derbe, Timotius, la Tikhikus noro Trofimus rano propinsi Asia. ⁵ Hi roluwedi mayai laa Troas mene newek mayai lolo onne. ⁶ Lere Alam Lalapa Ra'an Roti Na'alehe Ragi horu ne, ai mamhara Pilipi ha'a kapal hopol laa Troas. Alam wolima mene am rakanedi Troas, moro hi pakromo wuku wali'ur. Am min lolo onne domeku ida.

Paulus na'amori wali'ur Eutikus lolo Troas

⁷ Alam Renren Warwarna lere helemedi* am lawuku leke ma'ak wewerre, la Paulus wakunkunu noro walinhe hehen nanumene alam toro, ono nin panaeku nohoropo lo'o nala'a me'e. ⁸⁻⁹ Am minwuku lolo rom ida daran wokelu, lolo kamar ma aile nowawanne. Min kamar onne lokon wadu namansa, de noho manha. Ma na'ikaka ida naran Eutikus naikoro nika hawolle nakanie. Maa Paulus wakunu nalo'ol rehi, de ai onne makan nasoi, mehen mahaledi penia an wauwedi nano hawollo onne laa yawa. Nina mukuwali kopur laa yawa leke roulle kikan ho'o ne, makiyedi me'e. ¹⁰ Enine Paulus kopur laa yawa heriyala kemen laa mo'oni onne wawan, naurukuwale na'ahenia, "Yono mamka'uk, ai kan maki, maa mori wali'uredi me'e!" ¹¹ Horu ne, Paulus wali wali'ur, ha'a laa wawan, a'un roti, ha'ar, ra'an wewerre. Hi ra'an horu, Paulus wakunkunu noro hi rakan lere ha'a mene konohiyala, nala'a. ¹² Enla ma na'ikaka man wau laa yawa onne mormori, de nin mukuhe rorkaru ai laa nakar. Enine hi na'akeme akin nahuwa'an wake'e.

Paulus namhara Troas laa Miletus

¹³ Ende am ha'a kapal hopol noluwedi Paulus laa Asos. Ainin panaeku rakan Asos mene ha'a wewerre, ono ai mehe raram nodi nala'a lolo kalla ro. ¹⁴ Mai de am

* 20:7 ee, hari Domeku lere helemedi

pakromo wewerredi lolo Asos nanumene an ha'a nohi ainima kapal laa Metilene. ¹⁵ Am hopoledi nano Asos ne, orekiyedi nanumene am pana'na'an noro noho Kios, la alam ida wali'ur am rakan noho Samos. Mai orekiyedi nanumene am rakan kota Miletus. ¹⁶ Paulus nala kenekrohu yono lolala kota Epesus, leke yono sopol leken nammori lolo Asia, ono na'ikeki Lere Alam Lalapa Pentakosta† me'e, de ainina panaeku halhala rakan Yerusalem leke lernohe alam lalapa onne.

Paulus konohiyala uluwakun kerei Epesus mene rahina'ar

¹⁷ Nano Miletus, Paulus aku lir hopon ri nodi laa Epesus napanak uluwakun kerei enihe mai roro ai pakromo. ¹⁸ Hir mai rakanedi Miletus ne, Paulus na'ahenia, "I wal'u na'ahoru mauroinedi ainu'u morimori lolo Asia me'e, nano lere dedesne yo oro mi rakan lere eniyeni. ¹⁹ I helkaki andaru, la yo odi sus mak oir howok Makromod Nina honowok nair eni, kade ya'u lernala hadwei hadwokor la kenene panatal, ono ri Yahudi enihe rahehe hi'i panaeku yakyaka maya'u. ²⁰ I wal'uhe rauroinedi ya'u ka amka'uk konohi inhawa panaeku man wa'an paku mi. Maya'u wakukuwedi i wal'uhe lolo heri kalarna, la lolo minim nakar haenhi. ²¹ Ya a'ori honorok mamani ri Yahudi noro ri ma ka namwali Yahudi enihe haenhi, leke hir herredi rir honorok panaeku ma ka namloleni, mai derne rakani Makromod Lalap, la akin naili'il Makromod Yesus.

²² Enla lere eniyeni ya'u derne akani Roh Kudus Nina honopon, de ya ala'a Yerusalem, maa ka auroin lo'o inhawe namwali i kem'u lolo enne. ²³ Ya auroin eni mehe, lolo kota-kota ya'u kuliyedi me'eni, Roh Kudus konohiyedi ya'u mouropo me'e nahenia lere man mai eni rin kele ya'u rodi laa bui raram, la hi'i sus ya'u haenhi. ²⁴ Maa lo'o ya'u mori me maki, kan hi'i haida, horo ya'u howok a'ahoruwedi honowok man Makromod Yesus naledi ya'u eni. Ainu'u honowok onne, ya'u loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni leke

ri rauroin nahenia Makromod Lalap kan ren namre'e namharu ika.

²⁵ Maya'u ka'aredi i wal'uhe na'ahoru, la konohiyedi hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori me'e. Nano lere eniyeni ya auroin ka oro mi pakromo me'e. ²⁶ Ende lere eniyeni ya a'ori honorok mi, lo'o Makromod Lalap hukum ri ida lolo mi na'ahoru makileken moluloinedi, ka a'uwara ainin yodiwara me'e, ²⁷ ono ka'u ren loikaru Makromod Lalap Nin panaeku na'akeme laa i wal'uhe. ²⁸ Leluwai makrana mi kemen wawa'anedi, la madiyahaka wawa'an ri na'akeme ma akin naili'il Yesus man Roh Kudus naledi mi me'eni leke paku hi ra'akene akin naili'il Yesus. Ende leluwai makrana hi naisa man huri pipduma lolo wo'or. Hi penia Makromod Nin ri, ono Ai rarna dupuwedi leke yon hir maki ko'u Makromod Lalap. ²⁹ Ya auroin me'e nahenia lo'o ya ala'edi ne, ri ailannenihe mai leke na'o'o nadewe minima kerei raramne naise ahu merwui ma nohi pipi na'ane. ³⁰ Enla ya auroin lo'o nano i wal'uhe me'e de, ri aile man wakuku ha ma ka namlolo leke ri man lernohiyedi Yesus enihe rira kalla na'inelek, la hir lernohe rira wanakuku ma ka namlolo onneni mehe. ³¹ Ende madiyahaka mi wawa'anedi! Yom hamlinu ka'u ren nounaku mi na'ahoru, kade yo odi sus mak oir nammori lelere a'alam rakan anna wokelu raramne.

³² Ende lere eniyeni ya apanak Makromod Lalap leke An leluwai makrana i wal'uhe wawa'anedi. I nounaku i wal'uhe masala kerkerhedi Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni man konohi hi'ihewi Ai kan ren namre'e namharu ika. Makromod Lalap mehe Nina ke'eke'el an'anhe nokor leke na'alapa mi akim la nala hana'ar dunurum ki mi. Onneni, An nouwedi Nin ri na'akeme man Ai na'amou na'adewedi me'e. ³³ Lere yo oro mi min wewerre, ka akmanna ri nin kupan, ee nainair. ³⁴ I wal'uhe mehe mauroin nahenia yo odi ainu'u ruri pe'el mehe howok leke yo oro kalla wali enihe lernala ainim morimori popono orereki. ³⁵ Mi mauroin nano ainu'u hini'i wenewhe na'akeme, wa'an rehi ik kodi iknik ruri pe'el paku ri ma ka

† 20:16 'Pentakosta' napa'ahne, 'alam wellima'. Lere Alam Lalap Paska horu, ri Yahudi aki 'alam wellima' mene hi'i yapi lapa Lere Alam Pentakosta.

naruri howok me'e, ono ika horokala inhawa man Makromod Yesus na'ahenyedi me'e,

'Lo'o ik kala haida ri, onne wa'an narehi nano ik lernala haida.' ”

³⁶ Paulus wakunu horu, ai noro hi na'akeme kadi ein korno yawa hi'i lir napanak. ³⁷ Hi na'akeme rahere wewerre, la raurukuwala Paulus, rahuwo'oke, ra'ahenia, “Mala'a wawa'enedi.” ³⁸ Hi akin woir rehi ono Paulus na'ahenia, “Lo'o i wal'uhe kam do'on ya'u me'e.” Kame'ede hi rorkarue laa kapal.

21

Paulus nala'a laa Yerusalem

¹ Am konohiyaledi uluwakun kerei Epe-sus enihe horu, ai mamhara lolo onne hopol idewe laa noho Kos. Orekiyedi nanumene rakan noho Rodos. Nano onne am hopol mamani rakan noho Patara.

² Am paliyedi her Patara ne, pakromonala kapal ida nala'a Fenesia, de am ha'a lerno-hi me'e. ³ Am hopol hehen nanumene do'onedi noho Siprus aile wali ra'i, maa hopol mamani ulu laa noho Siria eni, de rakanedi Tirus. Rakanedi Tirus ne, am kopur laa ro, ono kapal onne ri'i nina ne'en lolo onne. ⁴ Lolo Tirus ai lam ka'arala ri man lerno-hi Yesus lolo onne, la am minala noro hi domeku ida. Roh Kudus naledi woroin ainima ri orwali enihe me'e, penia hir konohi mayai inhawa lo'o namwali Paulus lere man mai, de nounaku Paulus na'ahenia, “Yono mala'a laa Yerusalem me'e.” ⁵ Maa rakan domeku onne horu, ai mala'a me'e. Hi roro hono ananhe na'akeme rorkaru mayai mamhara kote rakan herraram ne, na'akeme kadi ein korno yawa hi'i lir napanak. ⁶ Hi'i lir napanak horu, mayai na'akeme ida ma nala tape masi ida. Horu nanumene am ha'a kapal, la ri ma norkaru enihe wali laa rira nakar.

⁷ Am hopol nano Tirus rakan Ptolemis. Lolo onne ai lam ka'arala ai walinhe ma akin naili'il Yesus leke malala hiyene arore hi, la ai morala hi alam ida. ⁸ Orekiyedi ne, am hoikaruwedi hi mala'a rakan kota Kaisarea. Rakan lolo onne am min Pilipus nina nakar. Ai onne ma nakoto nade'ek Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, la

ai namwali ri ida nano mo'oni wo'ikku man niliyedi lolo Yerusalem lere man laedi me'e.*

⁹ Pilipus anan maeke wo'akka kar ho makun. Makromod Lalap nala molollo maekrara enihe leke loikaru Lirna Wawa'an eni. ¹⁰ Am min alam ida woro'edi lolo onne, la ri ida naran Agabus mai nano Yudea. Ai onne ri ma akin naili'il Yesus la ma namwali nabi. ¹¹ An maie ne, ai nala Paulus nina kali ehe mehe nodi wuku liman ein la na'ahenia, “Roh Kudus Lirna na'ahenyedi eni me'e, 'Ler man mai ri Yahudi lolo Yerusalem keke ai ma nina kali ehe eniyeni, wuku heheni mene rale ri ma ka namwali Yahudi enihe.' ”

¹² Am derne panaeku onneni horu, ai moro walin na'ahoru man minle Kaisarea mapanak an'anhedi Paulus ke'e leke yono nala'a Yerusalem me'e. ¹³ Maa an walhale na'ahenia, “Alhi'ihepe i wal'uhe mahere heheni? Mim ken ma'idaru ya akin leke yon ya ala'a me'e. Kade rin kelle wuku ya'u lolo enne, ee lo'o ri nesne ya'u ono i lerno-hi Makromod Yesus, ya amkene laa Yerusalem mamani.”

¹⁴ Paulus namhene derne mayai me'e, de ai kam kawala me'e la ai na'ahenia, “Menmolollo Makromod Nina honorok aki mehe.”

¹⁵ Min lolo onne horu ne, ai ma'akene ainim hahaa leke mala'a Yerusalem. ¹⁶ Ai walin ida woro'o manin Kaisarea man lerno-hi Yesus haenhi ra'along leke rorkaru mayai laa Manason nina nakar ma aile Yerusalem. Manason onne ri manin Siprus man lerno-hi Yesus nalo'ledi me'e.

Paulus lan ka'ar Yakobus

¹⁷ Am rakanedi Yerusalem, ai walinhe man lerno-hi Yesus lolo onne rodi aki ma nahuwa'an kokalai wawa'enedi. ¹⁸ Ende rakan orekiyedi, ai moro Paulus mala'a lam ka'arala Yakobus noro uluwakun kerei namehin na'akeme ma aile lolo onne haenhi. ¹⁹ Am rakanedi ne, Paulus naledi nin hiyene arore, la wakunu ha wo'ira na'akeme man Makromod Lalap hi'iyedi lolo ri ma ka namwali Yahudi enihe lere ai nodi Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni loikaru hi. ²⁰ Hir derne Paulus wakunu onne horu, hi na'akeme ra'uli rasa'a Makromod Lalap. Horu ne, hir konohi Paulus ra'ahenia, “Papa,

* 21:8 HN. 6:5-6

panaeku tarana aile: Ai walin mauroin nahenia ri riwriwan rahrahu lolo ri Yahudi enihe akin naili'iledi Yesus me'e. Enla na'akeme rasala kerkerhe agame nina keneri hono'ok enihe. ²¹ Hir dervedi nahenia ai walin nadedem wakuku ri Yahudi manin noho namehin na'akeme yon lernohi Musa nina keneri hono'ok me'e. Hir derne ai walin nounakuwedi hi yon hi ananhe lar sunate, la yon lernohi Yahudi rira noho honolleni. ²² Ende lo'o lere eniyeni hir dervedi ai walin aiyedi mai eni me'e, de am hi'i inhawa? ²³ Lo'o wa'an rehi papa lernohi ainima nounaku tarana. Ainim orwali ri wo'akka aile lolo eni, la hir hihi'i nou roro Makromod Lalap. ²⁴ Ende ai walin lam lernohi hi laa Makromod Lalap Nina Romleu Lapa hi'i panaeku lernohi noho honolla ra'amou ra'adewe kemen moro hi wewerre, la lo'o pape pairala rira korban leke rir molollo aile tori rira muruk de'ulu (Nadedem ri Yahudi hi'i onne leke ri nauroin rira nou onne horuwedi me'e). Lo'o papa hi'i heheni mehe leke ri na'akeme rauroin mouropo nahenia lir anna hir dederneni ka namlolo, maa hir do'on rauroin ai walin me'ene mehe lernohi agame nina keneri hono'ok haenhi. ²⁵ Enimaa am aku horok laedi me'e laa ri ma ka namwali Yahudi ma akin naili'iledi Yesus enihe me'e, leke konohi hi ainima kenekrohu nahenia yon ra'an hanana'an man ri nodi hoikani lernulu aukerhe, yon romun rarna, yon ra'an mahin man rarna ka namhara makun, la yon mo'oni maeke holi yaka leke yaka."

²⁶ Enime'ede Paulus lernohi rira nounaku eni, penia oreki ai noro ri wo'akka onnenihe lar hi'i panaeku leke ra'amou ra'adewe kemen wewerre. Enine Paulus laa Makromod Lalap Nina Romleu Lapa raram leke konohi Yahudi rir imam enihe lere wo'ira mene rira panaeku ra'amou ra'adewe kemen horu, leke hir elekedi panaeku ra'amou ra'adewe kemen onne la rodi rir honoi kanani mai imam enihe leke rala hoikani Makromod Lalap.

Rin kelle Paulus lolo Makromod Lalap Nin Romleu Lape raram

²⁷ Rira panaeku ra'amou ra'adewe kemen alam wo'ikku, la alam wo'ikku onne na'akeki horu, mene ri Yahudi ma nano

Asia ida woro'o do'onedi Paulus minle Romleu Lapa raram. Ende hi rawa'u ri ma aile lolo onne leke kelle Paulus, ²⁸ wakaukau ra'ahenia, "Heih, ri Israel mie, pakuwalai! Ri eni penia man laa ewi-ewi nala wanakuku leke yono ri lernohi noho Israel honolla, noro agame nina keneri hono'ok eni, la ai na'amorsedi Makromod Lalap Nina Romleu Lapeni haenhi. Ler eniyeni ai noro ri ma ka namwali Yahudi enihe laedi Makromod Lalap Nin Romleu Lape raram ra'amorso onno man moumou dewdewe me'eni." ²⁹ Hi ra'aheni onne ono hir do'onedi Trofimus noro Paulus laliwewer wewerre loledi kote raram me'e, de hir pene'ek Paulus noro Trofimus laedi Romleu Lapa raram me'e. Trofimus eni ri manin Epesus, ka namwali ri Yahudi.

³⁰ Enpenia ri lolo kote raram na'akeme rusrusu ar'arra mamani, la ri nammori lawuku lari ki lari mai. Hir laa Romleu Lapa onne kelle Paulus rale laedi paharne. Idewe hir elekedi Romleu Lapa onne nina nika na'akeme. ³¹ Man rusrusu onnenihe maha rahehe resne Paulus, la ri lan konohi Roma nina uluwakun arida na'ahenia, "Yerusalem ne'en raram mahar hi'i rusrusu ar'arra." ³² Idewe uluwakun onne noro ri ida woro'o ma namwali nin man hemen noro nina ma nasala ke'urauk enihe pelekke laa rusrusu ar'arra onne me'e. Hir rarakan enne, heri rahu onne po'onnala hi me'e, de renedi nuknukur Paulus. ³³ Uluwakun ara onne lan kelle Paulus la hopon nina ri enihe rodi rantan woro'o dasledie. Ai na'ukani, "Ri eniyeni inhoi? An hi'i inhawa pe?" ³⁴ Heri heruwali wakau walha panaeku ida, la heruwali wakau walha panaeku namehin. Rusrusu ar'arra kan ren, la uluwakun onne ka nauroin inhawa ma nakoko penia namwali rusrusu ar'arreni. Enime'ede an hopon nin ke'urauk enihe rorkaru Paulus laedi rira honowok onno. ³⁵ Hir rarakan rir honowok onno nin dadinyaru eni ne, ma nasala ke'urauk enihe re'e ramhene ra'uwaru Paulus ono man rusrusu ar'arra onnenihe wakaukau eren namamansa me'e, la rahinesne wuku wake'e leke lar nukur Paulus. ³⁶ Heri rahu onne rasesse lolo onne wakaukau ra'ahenia, "Mesnedie here!"

Paulus loikaru inhawa namwali ai kermen lolo heri Yahudi kalarna

³⁷ Hir na'ikeki rakan ma nasala ke'urauk rira honowok onno raram ne, Paulus napanak uluwakun ara onne na'ahenia, "Pape, lo'o yo oro pape wakunuwala tarana."

Uluwakun onne nahumarnedi na'ahenia, "O mauroin wanakunu Yunani? ³⁸ Ya auroin o mamwali ri Mesir, maa lo'o ka! Ri Mesir onne haul arra lalapa penia nodi lari ri ma nasala ke'urauk man ailanna riwan wo'akka laa noho mamun ma napro'uk."

³⁹ Paulus walhale na'ahenia, "Ya'u eni, Yahudi ya'u! Mori ya'u Tarsus, kote lalapa man aile noho Kilikia. Ya apanak papa malala leken maya'u ke'e ya ala wanakunu ri eniyenihe."

⁴⁰ Ai nala leken Paulus wakunu ne, Paulus laa namririye dile dadinyaru eni la nodi liman dadiyala leke namlinale mene an wakunu nodi wanakunu Ibrani na'ahenia,

22

¹ "Konohiyala i wal'uhe na'ahoruwedi. Makaniyala yo odiyala i kem'u mai i wal'uhe, leke mauroinale ka'u hi'i yaksala ida." ² Hir derne Paulus wakunu nodi rira wanakunu Ibrani ne, hir eren namlinlina me'e. Enine Paulus wakunu mamani na'ahenia, ³ "Ya'u eni ri Yahudi, mori ya'u kota Tarsus lolo noho Kilikia, maa i lapa mai kota Yerusalem eniyeni. Gamaliel onne ainu'u meser lape man wakuku ya'u leke ya auroin kokkoo keneri hono'ok man Musa nala ik upud a'adhe. Enpenia lere onne ya ampe'el hi'i Makromod Lalap Nin panaeku na'akeme namnenehe i wal'uhe na'ahoru lere eniyeni. ⁴ Nonolu ya'u peni ahehe hi'i sus ri man lernohi Yesus Nin Kalla worworu enihe de ye esne heruwali haenhi. Ya'u kelledi mo'oni noro maeke odi hi laa bui raram me'e. ⁵ Yahudi rira imam man kulu narehi noro Yahudi rir man panulu na'akeme ma nadedem raikoro wuku hono'ok kanail onno, hir mehe rauroinedi ainu'u hini'i onne me'e. Ka apoho, ono hi penia rala horok maya'u hopon yo odi laa kanile walinhe ma aile kota Damsyik. Yo odi horok onne leke la'u kele rin man lernohi Yesus enihe lolo onne, dasle hi mene yo odi mai kota Yerusalem leke hukumhe.

⁶ Ler onne ya ala'ala'a na'ikeki rakan Damsyik, la lere ulu me'e. Ya amlilinohi ha man hikhika ida mai nano lanik hikhika wake'e idewe pupinedi ya'u. ⁷ Idewe ya alwali yawa, ya'u derne lira ida ma na'ahenia, 'Saulus! Saulus! Hi'ihopenia om hi'i sus Ya'u?'

⁸ Enine ya a'ukaniyale, 'Inhoi O, Makromod u?'

An walhale, 'Ya'u eni Yesus, ri Nazaret, man om hi'i sus eni.' ⁹ Ainu'u kalla wali enihe do'on ha man hikhika onne haenhi, la hir derne lirna, maa ka rauroin lira onne na'aheni inhawe. ¹⁰ Enla ya a'ukanie, 'Makromod, i la'u hi'i inhawa?'

Makromod walhala ya'u na'ahenia, 'Mamakedi, mala'a laa kota Damsyik raram. Lolo enne, rin mai konohi o ha wo'ira na'akeme man Makromod Lalap paekuwedi om hi'i.' ¹¹ Ha man hikhika onne alele, de na'atokedi i mak'u me'e, de ainu'u kalla wali enihe ri'ik ya'u rorkaru laa kota Damsyik raram. ¹² Lolo enne ri ida aile naran Ananias. Ri onne ri ma nadedem na'uli nasa'a Makromod Lalap, la lernohi agame nina keneri hono'ok mamani. Ri Yahudi na'akeme man min lolo Damsyik horhawa ai. ¹³ An mai ka'ar maya'u, namriri i her'u na'ahenia, 'I wal'u Saulus, makum mouwedi here!' Idewe i mak'u mouwedi wali'ur, de po'onala ai.

¹⁴ Ananias na'ahenia maya'u, 'Makromod Lalap man ik upud a'ad ra'ul'uli rasasa'e, An niliyedi o me'e, leke o mauroin Makromod Lalap Nina honorok aki, la om do'on Yesus, Makromod Lalap Nina hophopon wahwahan ma na'alehe dohohaleni, la om derne Yesus mehe wakunu noro o. ¹⁵ An niliyedi o leke mamwali Nina ma nodi Lirna, de lam konohi ri na'akeme inhawa man om do'on dervedi me'e. ¹⁶ Ende mamririye dile, mala'a laa oir here, leke rin ulutada o, la mapanak Makromod leke na'ohu nahaledi onuma dohohale.'

¹⁷ Ya'u waliyedi laa Yerusalem wali'ur ne, ya'u laa Makromod Lalap Nina Romleu Lapa raram hi'i lir napanak, de lere onne mahanoro ya'u hi'i lir napanak Makromod Lalap hi'i haida harile ya'u mehe do'on.

¹⁸ Ya'u do'on Makromod Yesus wakunu noro ya'u na'ahenia, 'Pelek mamharedi Yerusalem, ono ri eniyeni kar kokala Ainu'u Lira Wawa'an om loloi kakaru eni.'

19 Maa, ya'u walhale heheni, 'Makromod, alhi'ihopenia hi kar kokala i lir'u? Hi rauroinedi kokkoo me'e nahenia ya'u kuli kuli Yahudi rir kerei-kerei leke kele ri man akin naili'iledi O me'e leke nukurhe. 20 Enla lere hi resne Stepanus, Onuma ri ma nodi Lirmu Wawa'an eni, ye e'eno hi resne ai, ono lere onne hir rala rira rain nanaru ya adiyaka.' 21 Maa, Makromod hopon ya'u wali'ur na'ahenia, 'Mala'a here! Mala'a laa noho man ko'u laa ri ma ka namwali Yahudi enihe.'

Paulus minle kota waku raram

22 Heri rahu onne karkaramedi maha rakani Paulus nina wanakunu hehen nanumene rakan ai na'ahenia Makromod hopon an laa ri ma ka namwali Yahudi enihe. An wakunu onne horu ne, hir wakau raruri wake'e ra'ahenia, "Resnedi ri onne here! Kan wa'an an mori me'e!" 23 Hir wakaukau raruri, la sopol rira rain laa wawan, la wahair elimo'o hapu laa wawan ono hi rawuhur wake'e. 24 Enpenia uluwakun ara onne hopon nina ri rodi Paulus laa nin honowok onno raram. Enla an hopon nin ri riuk rerhe rodi arpau ulik man nair kimiru aile honon, leke hi'i Paulus konohi nina sala ma nakoko heri Yahudi eniyeni wakau ai heheni. 25 Maa hi mahar wuku Paulus laa lauriri leke riuk rerhe ne, ai na'ukani uluwakun ara nin man hemen ida ma namriri wakurani na'ahenia, "Hi'ihewi? Roma nin holoor halauk huri lira ri riuk rerhe noho Roma nina ri nolu mene ho'ok kaile?" 26 Man hemen onne derne Paulus lirna, idewe lan konohi nin uluwakun na'ahenia, "Alhi'ihopenia papa hopon mayai riuk rerhe ri enie? Ai eni manin Roma menee." 27 Enine uluwakun areni laa na'ukani Paulus, "Konohi ya'u ke'e, o eni manin Roma?"

Paulus walhale, "Namlolo."

28 Uluwakun ara onne na'ahenia, "Ya'u eni manin Roma ono ya'u pair kupan nam-mori rehi!"

Paulus walhale, "Maa ya'u eni, nano alam momori me'e de, ya amwali manin Roma." 29 Ke'urauk man sisnai Paulus onnenihe idewe so'o kilili'ur, la rira uluwakun namka'uk haenhi, ono an hoponedi nin rie wuku dasledi Paulus me'e, kade ai eni noho Roma nin ri mememen.

Paulus nakpali ri Yahudi man ho'ok kail enihe

30 Uluwakun ara onne nina suk wake'e nauroin inhawa kalaklaka ma nakoko penia heri Yahudi enihe tumdesne Paulus. Ende rakan oreki al'alam, uluwakun onne hopon poluwuku Yahudi rira imam lalapa roro rira man ho'ok kail enihe. Horu ne, an hopon ri we'eredi Paulus nin dasle mene rodie laa nakpali ri Yahudi enihe na'akeme.

23

1 An rakanedi hi kalarna ne, Paulus po'on kakane Yahudi rira man ho'ok kail enihe na'akeme la na'ahenia, "Konohiyala i wal'u na'ahoru! Rakan lere eniyeni yo odi honorok aki man mou hi'i ha ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarne mamani."

2 An wakunu onne horu, idewe Ananias, Yahudi rira imam man kulu narehi eni, hopon ri ma namriri na'urani Paulus pahar nurane. 3 Enpenia Paulus walhale na'ahenia, "Makromod Lalap lo'o pahar o haenhi, o man kokme'e! O ma'ahenia o akin moumou dewdewe naise mesel man ra'awarwarhe, maa ka namlolo! O maikoro lolo onne ho'ok kail ya'u modi agame nina keneri hono'ok enihe, maa o peni man larlewenedi keneri hono'ok onne, ono hopon ri pahar ya'u."

4 Ri ida woro'o ma aile Paulus herne ra'ukani ai ra'ahenia, "O ma'ihoru ma'idaru Makromod Lalap Nin imam man kulu narehi enie?"

5 Paulus walhale, "Eih! I wal'uhe, idedi eni ka auroin ai onne imam man kulu narehi! Memen horhorok aile Horok Lape raram ma na'ahenia, 'Yono ma'ihoru ma'idaru ri ma nodi molollo minima nohe.' "

6 Paulus po'on nauroinedi me'e nahenia heruwali nano Yahudi rira man ho'ok kail enihe lernohi muku Saduki rira wanakukue, la heruwali lernohi muku Parisi rira wanakuku. Enpenia an wakunu naruri na'ahenia, "I wal'u na'ahoru! Ya'u eni ri Parisi, yu up'u ya a'uhe ri Parisi haenhi. I wal'uhe ho'ok kail ya'u mai eni ono ya auroin nahenia ri man maki, mori wali'ur."

7 An wakunu onne horu, muku Parisi roro muku Saduki enihe rasesesi me'e, de

* 23:5 Kel. 22:28

honopun penepen onne napye'er namwali muku woro'o. ⁸ Hir rasesi ono muku Saduki enihe rira panaekue ri man maki kan mori me'e, la hi akin naili'il nahenia hophopon a'am raram roro roh-roh kaale haenhi, maa ri Parisi enihe akin naili'il nahenia ha eni na'akeme namlolo. ⁹ Enpenia namwaliyedi rusrusu ar'arra, la ri Parisi ida woro'o ma namwali meser Horok Lap enihe ramriri ra'okulala muku Saduki enihe kokkoo ra'aheni, "Ai kam do'on ri eni nina sala ida. Lo'o roh me hophopon a'am raram aile man wakunu noro ai harome."

¹⁰ Rusrusu ar'arra onne eren lalapa penia uluwakun ara onne namka'uk heri lo'o rasala Paulus la sedu kili'ur kalari. Ende an hopon nin ma nasala ke'urauk enihe laa rala Paulus nano heri onnenihe toro, rodie laa rira honowok onno raram.

¹¹ Alam onne me'e de, Makromod Yesus namriri lolo Paulus herne na'ahenia, "Ma'alapedi o akim, ono na'amolia om laa konohi Ainu'u panaeku ma namloleni manina Roma haenhi, naise om konohiyedi ri man minle Yerusalem enihe me'e."

Ri Yahudi lawuku hi'i panaeku leke resne Paulus

¹² Rakan oreki al'alam ri Yahudi wel'irha lawuku leke hi'i panaeku yaka. Hi rakineriyedi kemen laa Makromod Lalap me'e nahenia hi ka ra'an ka romun hehen nanumene hi resne Paulus. ¹³ Ri weli'akka rehi man paeku wuku onnenihe. ¹⁴ Hir laa Yahudi rira imam lalape roro rira leleher lalap enihe ra'ahenia, "Ai makineriyedi ai kemen wewerre laa Makromod Lalap me'e, ai ka mo'on haida-haida hehen nanumene ai mesne Paulus. ¹⁵ Ende lere eni me'ede, ai mapanak ai walinhe roro Yahudi rira man ho'ok kail enihe, leke hi'i horok akue laa Roma nina uluwakun ara. Mapanak ai norkaru Paulus mai nakpali mi wali'ur, leke mim koko sisnai wali'ur ai leke mauroin nina yak sale ma namlolo aile, ka. La ai ma'akenkenai leke kan rakan mai eni makun, ai mesnedie me'e."

¹⁶ Maa Paulus narna anan derderne rira panaeku onne, de an laa ke'urauk rir honowok onno konohi Paulus rira panaeku onne. ¹⁷ Ende Paulus napolu uluwakun ara nin man hemen ida mai, na'ahenia, "Modi tataneni laa uluwakun areni. An

mai leke konohi panaeku ida ai." ¹⁸ Ende man hemen onne nodi tatana onne laa nin uluwakun ara na'ahenia, "Paulus ma na'iro'o onne napolu ya'u, napanak yo odi tatana eniyeni mai pape ono ainina panaekuwana aile noro papa."

¹⁹ Uluwakun ara onne nasalala tatana onne liman ni'ik nodi laedi onno namehin, mene na'ukani, "Pa'e, mam konohi inhawa maya'u?"

²⁰ An walhale, "Yahudi rir man panulu enihe raledi honorok panaeku me'e nahenia oreki hir mai rapanak makrom'u nodi Paulus laa nakpali Yahudi rira man ho'ok kail enihe wali'ur. Hir kokme'e ra'aheni hir sisnaiyala Paulus wali'ur leke rauroin nina yaksala ma namlolo aile, ka. ²¹ Maa yono makrom'u lerno hi rira napanak onneni, ono ri weli'akka rehi aile mahanoro suwuar lolo kalla leke keriyale. Hi na'akeme rakineriyedi kemenhe me'e ra'aheni hi ka resne Paulus makun, hi ka ra'ak, ka romun. Ler eniyeni hi ra'akenedi me'e, lapan mehe makrom'u nina kenekrohu."

²² Uluwakun onne hopon na'ahenia, "Yom konohi ri mahaku inhawa om konohiyedi maya'u me'eni." Horu, an hopon tatan onne nala'a.

Ma nasala ke'urauk rorkaru Paulus laa Gubernur Felix

²³ Enime'ede uluwakun ara onne napolu nina man hemen woro'o, hopon hi na'ahenia, "Ma'akene ke'urauk ma nadedem rahu woro'o, noro ke'urauk man ha'a kude weli'ikku, noro idewe ke'urauk ma nasala kere rahu woro'o. Riuk wohii a'alam eni me'e de, mi na'akeme mala'a laa Kaisarea. ²⁴ Ma'akene kuda ida woro'o leke Paulus naikorale, leke morkaru ai wawa'enedi rakan laa gubernur Feliks."

²⁵ Enine uluwakun onne hi'i horok ida lirna na'ahenia:

²⁶ "Konohiyala makrom'u, Gubernur Feliks.

Tape masi nano Klaudius Lisias!

²⁷ Yahudi enihe nasaledi ri eniyeni, manlo'o resne me'e, maa yo oro ainu'u ke'urauk enihe mai paku madiyahake leke heri Yahudi onne yono resne, ono ya'u derne ai onne manin Roma. ²⁸ Enpenia ya'u hopon ri rodi laa nakpali hirira man ho'ok kail onnenihe leke ya auroin hir

tumdesne ai inhawa sale. ²⁹ Maa ka'u do'on yakyak salsala ida nano rira kalaklaka onnenihe, penia nakoko an lernala hunukum makimaki, ee ro'e. Hir tumdesne ai nodi hirira agame nina keneri hono'ok mehe. ³⁰ Ende lere rin konohiyedi ya'u heri Yahudi rira panaeku yake aile noro ai me'e, de ya'u hopon ri enihe rorkarue mai makrom'u gubernur, la ya'u hoponedi man tumdesnenihe rodi rira kalaklake mai rakpali makrom'u haenhi."

³¹ Ende ma nasala ke'urauk onnenihe lerno hi honopon onneni. A'alam onne me'e de, hi rorkaru Paulus laa leke Antipatris. ³² Rakan orekiyedi, ke'urauk man nala'la'a ei onnenihe wali laa rira honowok onno wali'ur, la ke'urauk man ha'a kuda onnenihe mehe rorkaru Paulus laa Kaisarea. ³³ Hir rakanedi Kaisarea ne, hi rala horok onne kanile gubernur, la hi raledi Paulus laa gubernur haenhi leke nadiyahake. ³⁴ Gubernur lese horok onne horuwedi ne, ai na'ukani Paulus, "Mamhara nano noho ewi?" An derne nauroidi Paulus namhara nano noho Kilikia ne, ³⁵ ai na'ahenia, "Wa'ane! Na'amoli ri man tumdesne o enihe mai lolo eni mene ya'u ho'ok onuma hini'i wenewheni." Enla an hopon ri nadiyahake ai lolo nina rom lap man Herodes hi'iyedi nonolu eni.

24

Paulus nakpali Gubernur Feliks

¹ Ler wolimedi ne, Ananias ma namwali Yahudi rira imam man kulu narehi noro rir leleher lalap ida woro'o enihe mai Kaisarea roro wewerre ri ida naran Tertulus. Ai onne ma nauroidin kokkoo hono'ok kanail kanakarne. Hi rakpali gubernur Feliks leke loikaru rira kalaklakhe rodi tumdesne Paulus. ² Rapoluwedi Paulus mai Feliks kalarne ne, Tertulus nodi lir wawa tumdesne Paulus heheni:

"Konohiyala papa gubernur! Papa nodi molollo wawa'an penia nalo'oledi ainima noho eni namlina namkai me'e, la papa hi'iyedi ha man wa'an nammori me'e, de am mori wawa'an lolo ainima noho eni. ³ Papa Feliks, o mamwali gubernur man wa'an wake'e! Ha eni na'akeme ai

akim kokale wawa'anedi, la mapanak trimkasi nammori, pape! ⁴ Maa, leke yono sopol papa nina leken nammori, ya apanak papa dernala ainima wanakunu man deudeul tantaneni. ⁵ Mayai mauroin ri eniyeni hi'i ha man yakyaka mamani. Lolo ewi-ewi an hi'i rusrusu ar'arra lolo heri Yahudi raram leke yon hi rakani ma nodi molollo, la ai namwali uluwakun ida lolo muku Nazaret man lerno hi Yesus onne. ⁶ An kene na'amorso Makromod Lalap Nina Romleu Lapa haenhi, penia am kele. [Ainima panaeku maho'ok makail ai rodi ainima agame nina hunukum mehe. ⁷ Maa, lere onne Lisias, uluwakun ara onne, nahoredie nano mayai, ⁸ la an hopon ainima man tumdesnenihe rodi rira kalaklakhe rakpali Papa Feliks ke'e.]* Ende lo'o papa sisnai ri eniyeni la derne an wakunu, papa mehe nauroidin ainima kalaklakhe na'akeme ha ma namlolo kokkoo." ⁹ Ri Yahudi ma aile lolo onne lerno hi ai tumdesne Paulus haenhi, la hi re'eno hi nahenia Tertulus nin wanakunu onne namlolo kokkoo.

¹⁰ Gubernur onne nodi liman lariyala Paulus wakunu. Enine Paulus na'ahenia, "Konohiyala gubernur man kukulu lalape! Ya akin nahuwa'an wake'e yo odiyala i kem'u mai papa kalarne, ono ya auroidin papa namwaliyedi man ho'ok kail lolo noho eni anna laa anna me'e. ¹¹ Papa mehe nodi woroin na'inau ainu'u wanakunu eni leke mauroin ainu'u wanakunu namlolo, ee ka. Alam idaweli woro'o man laedi eni, i laa Yerusalem leke a'uli asa'a Makromod Lalap lolo Nina Romleu Lapa. ¹² Heri Yahudi onnenihe kar do'on yo oro ri ida asesi, kar do'on ya awa'u ri lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lape, lolo Yahudi rira kerei raram, ee lolo ewi-ewi lolo kote raram. ¹³ Hi ka rodi panaeku ma namlolo ida namwali tanada nahenia ya'u hi'iyedi yaksala me'e. ¹⁴ Maa, ya'u konohi papa haida mou-ro-po: Yo odi Yesus Nin Kalla man hi kar kokale a'uli asa'a Makromod Lalap man ai upun a'umhe ra'uli rasa'a haenhi, la ya akin naili'il Musa nina horok ma na'ono keneri hono'ok na'akeme noro idewe nabi-nabi rira horok na'akeme haenhi. ¹⁵ Namnenehe hi, ya'u me'ene odi

* **24:8** Horok man aile lolo tanada [ ] raram, namwali horok man kaale lolo horok Yunani dedesne (naska) wake'e.

akin ma nahuwa'an lapan lere Makromod Lalap na'amori ri na'akeme wali'ur, ri man hi'i ha ma namlolo noro idewe ri man hi'i ha man yaka. ¹⁶ Onne penia ya ahehe odi honorok aki man mou hi'i ha ma namlolo mamani lolo Makromod Lalap noro ri mormori kalarne.

¹⁷ Anna wo'irha ka'u minle Yerusalem, de lere ya'u wali laa enne, yo odi kupan leke paku i walin Yahudi enihe, la ya ala honoi kanani laa Makromod Lalap lolo Romleu Lapa. ¹⁸ Ler hir dodo'on ya'u onne, ainu'u panaeku ra'amou ra'adewe i kem'u horuwedi me'e, de ya al'ala honoi kanani laa Makromod Lalap lolo Nin Romleu Lape, ka oro ri nammori wewerre, la ri lolo onne kar rusu ara. ¹⁹ Enimaa lere onne ri Yahudi ida woro'o rano noho Asia aile ma na'ahenia ya'u hi'i sala. Lo'o rira kalaklaka ma namlolo aile, alhi'ihepe hi ka rodi mai kalaka papa gubernur? ²⁰ Maa, na'amoli ri eniyenihe mehe konohi papa hir lernala ainu'u yaksala inhawe lere hi rodi ya'u laa rakpali Yahudi rira man ho'ok kail enihe na'akeme, ono ainu'u yaksala kaale. ²¹ Maa, lere onne ya'u wakunu ha ida mehe lo'o hir kar suk. Ya'u wakunu naruri hi kalarna a'ahenia, 'Lere eni i wal'uhe maho'ok makail ya'u ono ya'u akin naili'il ri man maki, mori wali'ur.' "

²² Enine Feliks ma nauroin Yesus Nin wanakuku eni nammoriyedi renala honopun onne. Ai na'ahenia, "Lapanala uluwakun ara Lisias rakan mai eni mene ya ala kenekrohu onuma panaeku eni." ²³ Onne horu, an hopon uluwakun ara ida nadiyahaka Paulus wali'ur, maa ne'e huriyale tarana, leke nina ri orwali ka'arale ilitolle nina hewhewek nainaire.

Paulus laa Feliks noro Drusila kalarna

²⁴ Ler ida woro'edi, gubernur Feliks mai wali'ur noro hono Drusila ri Yahudi haenhi. Feliks hopon ri nala Paulus mai hi kalarne leke rakaniyala an wakunu hi'ihewi ri akin naili'il Kristus Yesus. ²⁵ Paulus nala wanakunu konohi hi'ihewi Makromod Lalap hari kalla leke ri namwali ri molololo. An konohi hi'ihewi Makromod Lalap raram nodi ri nodi molollo kemen leke yon hi'i ha man morso, la hi'ihewi lere man mamai eni Ai naho'ok nakail ri mormori na'akeme. Idewe Feliks namka'ukedi

na'ahenia, "Wa'an me'e, mala'a here, lo'o ainu'u leken aile, polu o wali'ur." ²⁶ Ler onne me'ede, ai raram nodi Paulus nala kupan ai leke huriyedie. Onne penia lere romromo hopon rin polu Paulus mai nore wakunu. ²⁷ Anna woro'o horu, Perkius Festus namwali gubernur man herre Feliks. Rakan lere onne Feliks hoikaru Paulus namkene bui raram ono ai raram nodi hi'i ha ma nahuwa'an heri Yahudi akinhe.

25

Paulus napanak nakpali Roma nin Kaisar leke naho'ok nakail ai

¹ Festus rakan propinsi onne leke nodi molollo, la nakawedi lere wokelu men ai namhara kota Kaisarea nala'a laa Yerusalem. ² An rakan enne, Yahudi rira imam lalap roro rir man panulu enihe rodi rira kalaklaka mai leke tumdesne Paulus laa Festus kalarna. Hir nori waliwali Festus, ³ leke an hi'i ha ma nahuwa'an hi akinhe. Hi raram nodi an hopon ri nodi Paulus mai Yerusalem, ono hir lawukuwedi panaeku me'e leke resne ai lolo kalla. ⁴ Maa Festus walha, "Paulus aile bui raram lolo Kaisarea makun. Ka nalo'ol me'e ya'u wali wali'ur laa enne. ⁵ Ende wa'an rehi minim ri ma nodi molollo ra'alono laa Kaisarea leke loikaru minim tunum desne moro ai ke'e, lo'o ainina yaksala aile!"

⁶ Festus minle Yerusalem lere wo'aa, ee idaweliyedi mene an wali wali'ur laa Kaisarea. Rakan orekiyedi ai naikoro lolo hono'ok kanail onno me'e, de hopon ri nodi Paulus mai nakpali ai. ⁷ Paulus rakanedi ne, ri Yahudi man maiyedi nano Yerusalem ramriri lupurala Paulus. Hir loikaru rira tunum desne man werek wake'e, maa hirira tunum desne onne na'alehe tanada ida. ⁸ Paulus mehe nodiyala kemen na'ahenia, "Ka'u hi'i sala ida. Ka'u larlewen agame nina keneri hono'ok, ka a'amorso Makromod Lalap Nina Romleu Lapa, la ka ano'onnyaka Roma nin rai lap eni haenhi." ⁹ Maa Festus raram nodi namna'a heri Yahudi akin, de ai na'ukani Paulus, "O me'e laa Yerusalem makpali ya'u leke aho'ok akail onuma hini'i wenewhe laa enne?" ¹⁰ Paulus walhe, "Ya amririri lolo rai Kaisar nin hono'ok kanail onno lolo eni.

Kan wa'an papa naho'ok nakail ya'u lolo Yahudi rira hono'ok kanail onno man aile Yerusalem. Makrom'u mehe nauroidi me'e, ka'u hi'i sala noro heri Yahudi eni. ¹¹ Lo'o ya'u larlewenedi agame nina keneri hono'ok hi'i yaksala man werek penia hukumesne, ka amhene ri nesne ya'u. Maa lo'o hirira tunum desne ka namlolo, ri nin molollo kaale huri ya'u laa hi. Ya apanak Kaisar naho'ok nakail ya'u!" ¹² An derne Paulus wakunu onne horu, Festus noro nin ma nala nounaku holoor halauk enihe laa paeku wukuwala tarana. An lernaledi nounaku ne, ai na'ahenia, "O penia mapanak Kaisar naho'ok nakail o, de om laa makpali Kaisar!"

Festus loikaru Paulus nina hini'i wenewhe laa rai Agripa noro narna Bernike

¹³ Ka nalo'olala rai Agripa noro Bernike mai Kaisarea leke rahuwo'okala Festus. ¹⁴ Hir min lolo onne lerida woro'edi, de Festus kukunohi rai Agripa Paulus nina hini'i wenewhe. Ai na'ahenia, "Ri ida aile mai eni man Feliks hopon ri nadiyahake lere ai nodi molollo makun. ¹⁵ Ler ya'u minle Yerusalem, Yahudi rira imam lalap roro rir leleher lalap onnenihe loikaru ri onne nin tunum desne maya'u. Hi rapanak ya ala hunukum makmaki ai, ¹⁶ maa ya'u walha hi a'ahenia, 'Menmolollo ainima honoli, manina Roma eni, ai madedem mala leken ri nakpali wewerre noro nina man tumdesnenihe leke mehe nodiyala kemen mene ai mala hunukum.' ¹⁷ Ende lere yo oro hi ra'alongo mai eni nano Yerusalem, ka'u lapan nalo'ol, de rakan oreki idewe i hopon ri nodi Paulus mai nakpali ya'u, leke ya'u ho'ok kail ai. ¹⁸ Ma nodi tunum desnenihe na'akeme ramriri rakpali ya'u haenhi rodi rira kalaklaka onnenihe, de ya akoto lo'o Paulus hi'i yaksala man werek wake'e, maa ai kan sala. Hirira tunum desne onne ka namlolo! ¹⁹ Enla, hi roro Paulus rasesi panaeku ma na'onno rir agame, la hi rawalha lira inhawe namwali noro ri ida man makiyedi me'e naran Yesus. Paulus enie na'ahenia, 'Namlolo! Ri onne makiyedi, maa mori wali'ur.' ²⁰ Ya'u me'ene mehe kakaiyedi. Ka auroin ya'u hi'i kenekrohu hehewi nin hini'i wenewhe onneni. Ende ya a'ukani Paulus, 'Hi'ihewi, o me'e laa Yerusalem

leke raho'ok rakail onuma hini'i wenewhe lolo enne, ee ka?' ²¹ Maa Paulus napanak leke rai Kaisar ho'ok kail ai wali'ur. Ai napanak ri nadiyahake hehen nanumene rakan lere ai nakpali Kaisar. Enpenia i hopon ri nadiyahake ai rakan leken man wa'an mene i hopon ri norkaruwe laa Kaisar."

²² Enine Agripa na'aheni Festus, "Ya'u me'ene suk akani ri onne nin wanakunu." Festus walhe, "Oreki mene makrom'u nakani lirna."

Paulus laa nakpali rai Agripa

²³ Rakan oreki Agripa noro Bernike mai, la Festus hi'i rai nina yapi lapa rodi kokala hi. Hir laa rom honopun raram roro wewerre uluwakun ara wo'irha roro leleher lalap ma aile lolo kota onne. Festus hopon ri nodi Paulus mai raram. ²⁴ Enine Festus konohi hi na'ahenia, "Makrom'u, rai Agripa noro papa na'akeme ma aile mai eni! Heri Yahudi na'akeme lolo Yerusalem noro heri ma aile mai eni kalakedi ri eniyeni maya'u me'e. Hir wakau waliwali ra'ahenia, 'Ri eniyeni, yon huri mori me'e.' ²⁵ Maa, ka'u do'on an hi'i yaksala ida ma nakoko an lernala hunukum makmaki. Enla ai mehe napanak rai Kaisar ho'ok kail nina hini'i wenewhe lolo kota Roma, de ya aledi kenekrohu ri norkaruwe laa rai Kaisar me'e. ²⁶ Maa ya a'alehe wanakunu ma namlolo ida nano nin hini'i wenewhe makun leke ya'u hi'i horok aku laa rai Kaisar. Enpenia yo odie mai makrom'u, rai Agripa noro papa na'akeme kalarna! AINU'u panaeku am koklolo nina hini'i wenewhe horuwedi, lo'o haida aile leke yo odi hi'i horok laa Kaisar, ²⁷ ono ainu'u panaeku kan lolo ri honorok akin ika aku ri man minle bui raram laa rai Kaisar leke ho'ok kaile, na'alehe yakyaka salsale man mouropo."

26

Paulus mehe nodiyala kemen rai Agripa kalarna

¹ Agripa lariyala Paulus na'ahenia, "Ya ala leken pa'e mehe modiyala kemmu."

Ende Paulus kikan liman laa wawan mene ai mehe nodiyala kemen na'ahenia, ² "Konohiyala makrom'u, rai Agripa man i horhawe! Ya akin nahuwa'an wake'e ono lere eniyeni makrom'u nala leken

ya'u mehe odiyala kem'u lolo makrom'u kalarna leke i walha heri Yahudi rira tunum desne na'akeme. ³ Ya akin nahuwa'an ono ya auroin makrom'u mehe nauroidi kokkoo noho Yahudi rira honoli wenewhe noro rira panaeku rahu ma ka namnenehe na'akeme me'e. Ende ya apanak makrom'u namdaruwala rakaniyala i lir'u tarana.

⁴ Ri Yahudi enihe na'akeme rauroid ainu'u morimori nano ya'u mamai wawan makun rakan lere eniyeni. Nano nonolu eni, lere ya'u minle noho mememen noro idewe lere ya'u minle Yerusalem hi rauroid ainu'u hini'i wenewhe na'akeme. ⁵ Nano nonolu me'e, hi rauroidi ya'u, de lo'o hi re'e rodi kunuku maka ma namlolo, hi rauroid na'aheni ya'u lernohi muku Parisi rira wanakuku na'akeme, wanakuku man kernala Yahudi rira holoor halauk na'akeme. ⁶ Enpenia lere eniyeni ya amriri mai eni leke makrom'u ho'ok kail ya'u, ono ya auroin Makromod Lalap lo'o hi'i Nina nou man Ai naledi ik upud a'ad eni namwali me'e de ya akin nahuwa'an wake'e. Nou onne na'ahenia, 'Ri na'akeme man maki, lere man mai Makromod Lalap na'amori wali'ur.' ⁷ Israel nina luhu idaweli woro'o onne, hi na'akeme akin naili'il nahenia lere man mai nou eniyeni namwali kokkoo penia hi ramkene ilitolle Makromod Lalap lelere a'alam. Maa, makrom'u, heri Yahudi eniyenihe tumdesne ya'u hi'iyedi yaksala me'e, ono ya akin naili'il nou onneni haenhi. ⁸ Alhi'ihopenia mi ri Yahudi enihe honorok akin deul tana de ka naili'il Makromod Lalap! Alhi'ihope mi ma'ahenia Nin ke'eke'el an'anhe kaale na'amori wali'ur ri man makie?

⁹ Nonolu eni ya'u mehe ala honorok panaeku hi'i ha wo'ira leke ewek kawala Yesus, ri Nazaret onneni, Nin kalla. ¹⁰ Enla ya'u hi'iyedi panaeku onne lolo Yerusalem me'e. Yahudi rir imam lalap enihe rala horok ma nala molollo maya'u leke kele ri nammori man lernohi Yesus odi laedi bui raram. Ye e'eno hi hir hukummesne ri man lernohi Yesus enihe haenhi. ¹¹ Ler alam nammori ya'u hi'i sus hi lolo Yahudi rir kerei na'akeme, la ya ahehe akerne hi ra'ihoru ra'idaru Yesus. Ainu'u panaeku eni kikipun ya akin penia yo odi le'ule'u

hi ma aile kota-kota namehin lolo noho Israel paharne."

Paulus wakunu ha ma namwali ai kemen lolo kalla man laa Damsyik

¹² "Ende ler ida yo odi horok ma nala molollo nano Yahudi rir imam man panulu enihe ya ala'a Damsyik leke hi'i panaeku eniyeni. ¹³ Rakan lere ulu ya ala'ala'a lolo kalla laa Damsyik makun, ya amlilinnohi ropropo ida mai nano a'am man hikhika narehiyedi lere, idewe pupinedi yo oro ainu'u kalla wali enihe. ¹⁴ Mayai na'akeme wali yawa, i derne lira ida ma nodi Yahudi rira wanakunu Ibrani na'aheni maya'u, 'Saulus, Saulus! Alhi'ihopenia om hi'i sus Ya'u mamani? Mehem hi'i o akin apinha, ono mamhene Makrommu nodi molollo o.' ¹⁵ Enine ya'u walha a'ahenia, 'Makrom'u, inhoi O?'

Enla Makromod walha maya'u na'ahenia, 'Ya'u Yesus man om hi'i sus eni. ¹⁶ Mamriryedi here! Ya alahariyedi I kem'u ki o, ono Ainu'u panaeku ma na'ono o aile. Ya'u nili o mamwali Ainu'u hophopon, leke lam konohi ri noho namehin inhawa man om dodo'on lere eniyeni noro inhawa man Ya'u kukul ki o lere man mai eni. ¹⁷ Ainu'u panaeku huri o nano num ri mememen, Yahudi enihe, noro idewe nano ri ma ka namwali Yahudi lere hir kene kohon yaka o. Ya'u hopon o mala'a hi, ¹⁸ leke ma'amouwedi hi makan, leke hi ramhara metmetek raram laa minle ropropeni raram, leke hi re'e Makromod Lalap huriyedi hi rano Hayakyak Makromon nin molollo, la rapanak Makromod Lalap nodi molollo hi. Mala'a hi leke hi akin naili'il Ya'u, de Makromod Lalap na'ohu nahaledi rira dohohala, la hi'i hi ramwali Nina ri man An niliyedi me'e.' "

Paulus wakunu nina honowoke

¹⁹ "Ende, rai Agripa, onne penia ya'u derne akani la hi'i wewhe ha wo'ira na'akeme Makromod Yesus konohiyedi ya'u me'e lere An hari kemen maya'u. ²⁰ Ende ya'u nounaku ri na'akeme herredi rir morimori ma ka namloleni, la derne rakani Makromod Lalap mehe, leke lo'o ri namehin po'on hirira hini'i wenewhe, idewe hi rauroid nahenia rira morimori herredi me'e. Lolo kakaru eni dedesne

i loikaru lolo kota Damsyik. Horu ne, lolo Yerusalem noro Yudea ne'en raram na'akeme, la lolo eni laa ri ma ka namwali Yahudi haenhi. ²¹ Onne penia nakoko heri Yahudi kele ya'u lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lapa nin nikoin leke resne ya'u. ²² Maa rakan lere eniyeni Makromod Lalap norle'ule'u norwaliwali ya'u, penia ya amririri mai eni amwali Nina man kuku maka leke konohi ri na'akeme, ri lalap noro idewe ri man lolo yawa, Makromod Lalap Nina panaeku ma namlolo eni. Ainu'u wanakunu namnenehe Musa noro nabi-nabi nonolu eni. ²³ Wanakunu onneni na'ahenia Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi eni, Ai lo'o lernala wewerek pananaka, la Ai namwali ri dedesne man mori wali'ur nano makmakie, leke nodi kunukunohi nahenia ri Yahudi roro ri ma ka namwali Yahudi na'akeme, hirira leken aile lernala or'ori dardari ma namlolo eni. E'eni penia namwali ha man mou la ma na'ono hi."

²⁴ Paulus mahan nodiyala kemen, Festus kaisedi na'ahenia, "Paulus o ma'iseriyedi me'e! Onuma woroin rahu onne hi'i o lo'o ma'iseri." ²⁵ Maa Paulus walhe, "Ka! Ka a'iseri, makrom'u! Ya'u wakunu panaeku ma namlolo. Ya'u wakunu naise ri man hokhokon nala'a wawa'an. ²⁶ Rai Agripa nauroidi ha wo'ira na'akeme eniyeni me'e, de ya a'alapa ya akin wakunu mouropo papa kalarne. Ya akoto papa rai Agripa derne nauroidi panaeku na'akeme onne me'e, ono na'akeme namwali lolo onno ma ka nasinuware. ²⁷ Makrom'u, rai Agripa! Lo'o makrom'u nauroidi nahenia nabi-nabi rira wanakunu nonolu eni namlolo, ee ka? Ya auroin makrom'u derne nakani rir wanakunu onne!" ²⁸ Enine Agripa na'aheni Paulus, "O mahehe hi'i ya amwali Kristen lere eniyeni?" ²⁹ Paulus walhe, "Lo'o mala leken tarana, me, leken nammori, ya'u hi'i lir napanak Makromod Lalap leke An hurinohi makrom'u noro ri na'akeme man derne ainu'u panaeku lere eniyeni ramwali naisa ya'u, kokoko rantan man rodi wukwuku eni mehe!"

³⁰ Kame'ede pap rai, gubernor, Bernike, roro ri namehin na'akeme ramririyedi.

³¹ Hi ramharedi laa paharne ne, ida ma ne'el ida na'ahenia, "Ri eniyeni hi'i inhawa

sala penia hukumesne, ee rodie laa bui raram?" ³² Enine Agripa na'aheni Festus, "Ri eniyeni manlo'o huriyedi me'e, maa ai napanakedi rai Kaisar ho'ok kail ai wali'ur."

27

Paulus hopol laa noho Roma

¹ Festus naledi kenekrohu nahenia am hopol laa noho Italia, de hi rala Paulus noro ri ida woro'o ma na'iro'o namehin kanile Yulius ma namwali uluwakun ara ida lolo rai Kaisar nina bataliyon.

² Enime'ede am ha'a kapal nano Adramatium ma namkenedi larlele Asia nina panaliyonno me'e. Am hopol me'e, la ainima kalla wali ida aile ma naran Aristarkus, manina Makedonia nano kota Tesalonika. ³ Orekiyedi nanumene am rakan laa Sidon. Yulius akin wa'an noro Paulus, de ai nala leken Paulus lan ka'arala nina ri orwali manina lolo onne, leke hir ilitolle ralala hahaa man an hewek nair lolo kapal. ⁴ Mayai mamhara lolo onne mala'a, maa kahi anna lape nano kalari, de kukuwala ainima kapal. Enpenia am hopol maulohir her noho Siprus wali kimur, leke ma'iheuwala anna tarana. ⁵ Mayai deul heleken laa noho Kilikia noro noho Pamfilia mene am laa noho Likia nina leke Mira. ⁶ Am rakanedi leke Mira ne, uluwakun areni pakromnala kapal ida nano Aleksandaria ma na'ikeki namhara me'e nala'a Italia. Ende an hopon mayai herre kapal me'e, de am ha'a kapal onne. ⁷ Mayai hopol nalo'oledi ono kahi anna lapa wake'e. Eih! Apinpinha! Manlo'o ai kam rakan kota Knidus. Ai mamhara lolo onne anna hu namwerek kukuwale de kapal kan laa kalari, ka raruri ulu rira lalaa nonolu eni. Enime'ede am hopol ulu karanna deul lain Salmone lolo noho Kreta wali kimur leke am ma'iheuwala anna tarana.

⁸ Ai maulohir noho wali kimur laa noho wali karanna, maa apinpinha nore. Kame'ede am rakan onnida naran 'Panaliyonno Man Ma'aruru' man ranrani leke Lasea.

⁹ Ai malo'oledi lolo heleken, de ri Yahudi enihe rira Lere Alam Lalape Ri Mormori

Rahuwa'an Roro Makromod Lalap horuwedi me'e.* Kahi anna nina lere alam mai me'e, de Paulus nala nounaku hi na'akeme na'ahenia, ¹⁰ "I wal'u na'ahoru, ainu'u honorok aki heheni: Lo'o ika hopol mamani, ik lernala ha yakyaka la iknik ne'en na'akeme man minle kapal eni molu horu. Enlo'o ka na'ahenia ne'en noro kapal mehen molu, maa maika lo'o molu haenhi." ¹¹ Enimaa, uluwakun ara onne ka nakani Paulus nina nounaku onneni ono ai akin nodi rehi lerno hi ma nasala ulle noro kapal nin kapten onne rira nounaku. ¹² Rakan alam rinrinna kapal ka nadedem pali lolo panalisonno onneni, ono kahi anna nammori de namehiyala min lolo onne. Ende man howok kapal nammori re'e ramhara lolo her onne, ono hi raram nodi rahehe rakan leke Feniks, leke min enne newek noho mou. Hi raram nodi minle noho Krete nin leke onne, ono panalisonno onne nadwaliwali laa ra'i warak noro warak karanna de kahi anna ka nale.

Am pakromonala anna lape heleken

¹³ Ler onne anna karanna hu poloiloiyedi. Ende man howok kapal enihe pene'ek noho mou me'e, de hi ri'ik waku karkare mene hopol raulohir here lolo noho Kreta. ¹⁴ Maa ka nalo'ol anna kimur lape (waki anna Ra'i Kimur) hu namansa nano ro mai lour, ¹⁵ nalwali ainima kapal la naiheheri nawawali. Kapal kan kerhu nala anna lap eni, de mayai kam paekunala ulu kapal me'e. Ende menmolollo me'e kahi anna do'o dewe kapal natalu pakan laa ewi-ewi lerno hi. ¹⁶ Am lolo nohana Kauda wali karanna onne nanumene am ma'ihau tarana. Min lolo onne am mahehe makimaki hedu kapal nina sampan mai wawanne wukuwedie. ¹⁷ Hir wukuwedie sampan horu ne, hi rodi kali lapa wuku kapal loloweweredi la ralkopuredi walare ono hi ramka'uk kahi anna lapa nodi kapal laa nawidoro lolo noho Sirtis nina doslo uine, de huri kapal natalu pakan mamani. ¹⁸ Kahi anna lapa de rakan orekiyedi, hir ri'i kapal nina ne'en heruwali sopol laa kahi raram. ¹⁹ Alam ida wali'ur, man howok kapal onnenihe sopol kapal nina

honowok are heruwali laa kahi raram haenhi. ²⁰ Akilere lelere a'alam noho ha'aha'a mamani, de ai kam do'on lere noro kaliyore. Kahi anna lapa do'o dewe yai mamani. Kame'ede panaeku rahu ai ma'idedemi na'akeme loledi leken, de lo'o am maki mouwedi.

²¹ Man howok kapal eni, alam wo'irha ka ra'ak, de Paulus laa namriri hi toro na'ahenia, "Lo'o i wal'uhe makaniyedi ainu'u nounaku lere man laa eni, ik kak hopol nano noho Kreta, la ik kak lernala ha rahu man yakeni, la ne'en rahu eni manlo'o kak sopol!" ²² Maa lere eniyeni ya apanak an'anhedi ke'e, i wal'uhe ma'alapala mi akim. Nano i wal'u na'ahoru ri ida kan maki, maa iknika kapal eni yaka. ²³ Ya auroin eni ono alam eni Makromod Lalap man ya a'uli asa'eni nala Nina hophopon a'am raram mai pakromo noro ya'u na'ahenia, ²⁴ 'Paulus yono mamka'uk! Makromod Lalap nouwedi nodi nala o me'e, de ri mahaku lolo kapal eniyeni kan maki, ono Ainina panaeku om laa makpali Kaisar.' ²⁵ Ende, i wal'uhe, ma'alapedi mi akim, ono ya akin naili'il Makromod Lalap, de ya auroin An hi'i inhawa An nouwedi maya'u me'eni, ²⁶ maa ya auroin kokkoo maika kawidoro laa noho ida nina herraram."

²⁷ Rakan a'alam idaweli wo'akka nine, am matalu pakpakan aile heleken Adria. Alam totore man howok kapal enihe rauroiroin lo'o kapal na'uranrani ro me'e. ²⁸ Ende rala waku oroke kali rodi ke'e kahi roromne. Hir ke'e horu, roromne re werro'o wo'akka. Ka nalo'ol hir ke'e wali'ur, roromne re idaweli wo'aa. ²⁹ Enime'ede hi ramka'uk kapal kuku hanai, de ralkopur waku karkara wo'akka kapal li'ur, la ra'idemiyedi halhala nohoropo here. ³⁰ Man howok kapal onnenihe rodi panaeku suwsuwar leke lari nano kapal onneni. Ende hir koko rala kopur waku karkara kapal yulu, maa hi rala kopur sampan laa kahi raram. ³¹ Paulus do'on hi rala kopuredi sampan me'e, de ai lan konohi uluwakun ara noro nina ma nasala ke'urauk enihe, "Lo'o man

* **27:9** Nadedem ri Yahudi hi'i Lere Alam Lalape 'Rahuwa'an Ri Mormori Roro Makromod Lalap' onne wollo September honon, ka eni Oktober kalari. Ler onne tade lere anne huu ka namkene de ri namka'uk hopol me'e onno kahi anna lapa wake'e.

howok kapal enihe kar minle kapal eni, mi ri mahaku kan mori.”³² Idewe ma nasala ke'urauk enihe rosuwedi sampan nina kalie leke kahi nodiyedie.

³³ Na'ikeki noho roropeni, Paulus nala wanakunu hi na'ahenia, “I wal'uhe na'akeme ma'ak here! Alam idaweli wo'akkedi me'e I wal'u na'ahoru kerhuwedi lara, ka mo'on haida-haida.”³⁴ Ende ya apanak an'anhedi i wal'uhe ma'akala tarana leke mi kemen naruriyedi wali'ur. Yono mim kerhu lara me'e, ono i wal'uhe na'akeme kak maki, la haida lo'o kan hi'i ika.”³⁵ An wakunu horu, ai nala roti, hi'i lir napanak laa Makromod Lalap hi kalarne mene an a'un roti, na'an.³⁶ Enime'ede hi na'akeme ra'alapedi akin, de ra'an haenhi.³⁷ Ri ma aile kapal wawan na'akeme, ri rahu woro'o weli'ikku woneme.³⁸ Hi na'akeme ra'an pehuredi ne, hir ri'i ne'en gandum rehi eni wakal laa kahi raram leke ra'aranala kapal tarana.

Rira kapal kuku

³⁹ Rakan nohoropo ho'o ne, man howok kapal enihe do'onedi noho, maa hi ka rauron noho onne ewi. Enla hir do'on her ida lolo holokanida raram, dosle mamani de paekuwedi ulu kapal laa herraram onne leke kuku dosle.⁴⁰ Ende hir dara rohu waku karkare nina kali laedi kahi wi'in noro huriyedi kali ma nasala ulleni, la ralha'a kapal nina selseli leke anna hu kapal laa ro.⁴¹ Maa, hir lolala meki deul, de kapal yulu kukuwedi, ka nawollo me'e, la kapal li'ur eruk lapa tapal nanumene kapal wi'in noro herne waliwali enihe auwana mosu horu me'e.

⁴² Ma nasala ke'urauk enihe paeku resne mouwedi ri ma na'iro'o ma aile kapal enihe, leke yon hi ranani laa ro, de lari.⁴³ Maa rir uluwakun onne raram nodi Paulus mori, de kawala rira panaeku onne. An hopon ma nauroin ranani enihe nehu rolu laa ro here,⁴⁴ la ri ma ka nauroin nanani enihe, an hopon rodi kapal nina auwana man mosu enihe ranani lerno hi laa ro here. Am lerno hi nina panaeku eni, de ri mahaku kan maki.

28

Paulus minle Malta

¹ Mayai laedi ro nanumene ai mauron nahenia noho onne naran Malta.² Ri ornohorai lolo onne rodi honoli man wa'an kokala mayai la hunuku ai mamrinnu ono ok'okon noro noho rinrinna nina alam.³ Paulus mahanoro ra'uk au nala loile ai, kan do'on haimoke aile au onne. Ai manha me'e, de namlilinnohi mai paharne na'unihiyala limane kan huri.⁴ Ornoho enihe po'onala haimoke onne na'unihy Paulus liman ne, ida ma ne'el ida na'ahenia, “Eih, ri onneni lo'o ma nesne rie harome! Po'onala! An mehe nahala kemen mai ro me'e, maa iknika noho makromon maeke man ho'ok kail eni, lo'o kan hurinohi an mori.”⁵ Maa, Paulus wiukedi haimoko onne laa aiye raram wali'ur, liman kan apinha.⁶ Hir laplan liman peken, ee wali yawa makiyedi ke'e, maa haida-haida ka namwali ai kemen, nadedem me'e. Enime'ede hi rahinorok ha namehin wali'ur ra'ahenia, “Ai lo'o namwali noho makromon harome.”

⁷ Kan ko'uwala, awak ida aile, la Publius ma namwali man panulu lolo onne manarna awak onne. An kokala mayai nodi honoli wawa'an, de ai mamwali nina peina'a alam wokelu.⁸ Ler onne aman nakni'ir rinna manha noro koi kakkaki, la Paulus lan ka'arala ai. Paulus hi'i lir napanak mene kemenala liman ai uluwakun, hi'i ai wa'antedi me'e.⁹ An hi'i wa'antedi ri leleher onneni ne, ma nakni'ir lolo noho onne na'akeme mai Paulus leke hi'i wa'an.¹⁰ Hi rahiyene aroro mayai rehi. Rakan lere am hohopol eni, hi ra'akenedi oir wa'aleher noro hahaa leke am nair lolo kapal.

Ramhara Malta hopol laa Roma

¹¹ Mayai min wollo wokeluwedi enne mene am ha'a kapal ida nano Aleksandaria leke mamhara noho onne. Kahi anna lapa nina lere alam, de kapal pali nalo'oledi lolo onne. Kapal onne naran 'Dioskuri' (napa'ahne, 'noho makromon adodo'e').*¹² Am paliyala lolo kota Sirakusa alam wokelu.¹³ Ai mamhara lolo onne hopol laa kota Regium. Orekiyedi nanumene anna karanna hu, de alam

* **28:11** Dioskuri wekel mo'oniwalla adodo'e ma naran Kastor noro Poluks. Hi ramwali noho makromon woro'o nano ri Yunani rir noho makromon nammori onne.

woro'o mehe am rakan kota Putioli. ¹⁴ Min lolo onne, am pakromnala ai walinhe ida woro'o ma akin naili'il Yesus. Hir lariyala ai moro hi minala domeku ida mene ai mala'ala'a ei laa kota Roma. ¹⁵ Ai walin manin Roma ma akin naili'il Yesus enihe dervedi na'ikeki am rakan me'e de heruwali mai leke Pasar Apius, la heruwali mai leke Losmen Wokelu leke rahuwo'okalai, la ai ma'alono wewerre laa Roma. Pakromedi noro hi, Paulus napanak trimkasi Makromod Lalap, la ai akin lapedi me'e.

Minle Roma

¹⁶ Ler am rakan Roma, uluwakun ara kakar leke Paulus mehe min nakar ida, la nala ma nasala ke'urauk ida nadiyake.

¹⁷ Nakawedi alam wokelu ne, Paulus lariyala Yahudi rira man panulu manin Romeni. Hir maiwukuwedi ne, ai na'aheni, "Konohiyala I lodon walin na'ahoru! Kade ka'u hi'i salida lolo iknika noho, la ka'u larlewenedi noho honolla man ik kokala nano ik upud a'ad, maa rin kele ya'u lolo Yerusalem, rala ya'u laa Roma nina ma nodi molollo lolo eni. ¹⁸ Sisnai ainu'u hini'i wenewhe horu ne, hi re'e huri ya'u me'e, ono kar do'on ainu'u salida ma nakoko leke hukumesne ya'u. ¹⁹ Maa, ri Yahudi lolo Yudea enihe ra'okulala ma nodi molollo Roma nin panaeku onne. Kame'ede, ne'e namhene ya apanak rai Kaisar mehen ho'ok kail ya'u lolo eni. Ya'u hi'i heheni, maa ya amhene odi kalaklak ida tum ainu'u noho raram. ²⁰ Hir kele ya'u la rantana'u ono ya akin naili'il Ai man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi, man noho Israel na'ahoru lalapan haenhi. Enpenia ya'u lariyala i wal'uhe na'ahohoru mai leke ika wakunuwala tarana."

²¹ Hir walhe ra'ahenia, "Mayai kam kokala horok ida nano Yudea makun, man konohi ai walin nina kalla eniyeni. Enla ai walinhe man idedi nanumene mai rano enne, ka rodi lir ida ma namwali ai walin nina sala, la kar wakunu nano'oniyaka ai walin. ²² Maa, ai walin nina honorok aki hi'ihewi, ono mayai na'akeme dervedi me'e nahenia ri na'okul wanakuku man ai walin lerno, la mamala onne." ²³ Ende

hi roro ai rala nelu alam ida leke pakromo wali'ur.

Rakan alam hir pakroromeni, ri namansa maiwuku Paulus nin nakar miminle. Nano al'alam rakan lere helemedi, Paulus loikaru panaeku hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori. Ai na'amou na'arope panaeku eni nodi horok ma na'ono Musa nina keneri hono'ok noro nabi-nabi rira horok haenhi, nahehe leke hi rauroin Makromod Lalap kikanedi Yesus onne namwali Rai laa ewi-ewi, leke hi akin naili'il Ai. ²⁴ Heruwali derne rakani panaeku Paulus loloi kakaru eni, maa heruwali enihe ramhene derne rakani.

²⁵ Hirira honorok panaeku ka namnenehe na'alono, de ida ma nasesi noro ida, penia hi rahina'aredi lolo onne. Maa ka rahina'ar makun, Paulus wakunu wali'ur hi na'ahenia, "Memen Roh Kudus Nina wanakunu namlolo kokkoo man nabi Yesaya na'aheni mi upum a'umhe nonolu eni nahenia,

²⁶ 'Mala'a here. Lam konohi ri eniyenihe nahenia:

Mim makankani mamani, maa ka mau-roin haida-haida,
mim koklolo ma'inau mamani,
maa kam do'on haida haenhi.

²⁷ Ri eniyenihe akin kerhe de ramhenedi Ya'u me'e,
ono hi raisedi ri man kilinna rohedo,
la raisedi ri man maktoke.

Enimaa, lo'o hi akin kan kerhe,
hi rodiyedi makanhe do'on leke rau-roin Ya'u,
hi kilinne derne Ya'u,
la honorok akinhe rauroin Ainu'u wanakuku wanayo'o,

penia wali mai Ya'u

leke Ya'u hi'i wa'an wali'ur hi.' " *

²⁸ Paulus na'aheni onne horu, na'aheni wali'ur, "I wal'u na'ahoru, ya'u wakunu mouropo leke mi mauroin. Ler eniyeni Makromod Lalap Nina panaeku ri nodi Lirna Wawa'an eni loikaru laa ri ma ka namwali Yahudi enihe me'e, leke hi rau-roin Ai nala or'ori dardari ma kan horu hi haenhi. Hi penia derne rakani Lirna Wawa'an onne!" ²⁹ [Paulus na'aheni onne

* 28:27 Yes. 6:9-10 † 28:29 Horok man aile lolo tanada [ ] raram, kaale lolo horok Yunani dedesne heruwali.

horu, ri Yahudi enihe rala'a me'e, la ida ma nasesi noro ida.]†

³⁰ Paulus minle Roma anna woro'o, an mehe sewa nakar minle, la ai raram nodi kokala ri na'akeme man mai ka'ar enihe.

³¹ Ai ka namka'uk konohi hi na'akeme hi'ihewi Makromod Lalap nodi molollo ri mormori, la an wakuku Makromod Yesus Kristus Nin mamai noho wawan eni, la ri mahaku ka na'o'o ai wakuku lolo onne.

Roma

Horok Lirna La'an

Nonolu kota Roma namwali kota lalapa ma na'ono lolo hair Italia. Lere onne hair Italia nin rai lalap wekel Kaisar la ai nodi molollo hair-hair namehin nammori nano kota Roma onne haenhi. Paulus nin panaeku hi'i horok eniyeni wakuku agame Kristen nin panaeku ma na'ono laa ri Kristen man minle Roma. An hi'i horok eni ono ai kan lernala leken laa Roma makun.

Ik lese panaeku ma na'ono wake'e lolo horok eni lolo lisir eniyeni: Lir Wawa'an onne kukunohi maika hi'ihewi Makromod Lalap hi'i ri na'akeme ma akin naili'il Ai ramwali ri molololo Ai leken kalarna. Onne naise Horok Lape Lirna ma na'aheni, "Ri ma akin naili'il Makromod Lalap, ai onne namwali ri molololo Ai kalarna, de lernala morimori ma namlolo." Onne namwali ono hi akin naili'il Makromod Lalap mehe, kalla namehin kaale (1:17)!

Lolo horok eniyeni Paulus wakuku heheni: Kade ik ken hi'i wewehe Musa nin keneri hono'ok mamani, maa ik ka kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna, ono ri kaale man paekunala hi'i wewehe Musa nin keneri hono'ok na'akeme leke namwali ri molololo (3:27-28; 4:15). Makromod Lalap Nala Nin rere'e haharu maika, de hi'i ika koro Ai kahuwa'an wali'ur lolo Yesus Kristus man huri we'er ik nano dohohale nin hunukum eni, la ka napanak wanalhane ida (3:24-25; 5:8). Ende lo'o ik akin naili'il Yesus, Makromod Lalap huri we'er ika nano iknik dohohala nin hunukum, la An nou nahenia ik kamwali ri molololo Ai leken kalarna (3:22, 26; 4:24-25).

Paulus horok Makromod Lalap Nin panaeku ma na'ono ri Yahudi haenhi (pnk. 9-11). Nonolu ri nadedem wekel hi ri Yahudi, ri Israel, noro idewe Israel upun ananhe. Ri Yahudi enihe ramwali Abraham upun ananhe, la Abraham eni Makromod Lalap nili leke namre'e namharue, la hi'i ai namwali hair man lap, la nala ai upun ananhe nammori. Yesus eni namwali Abraham upun anan, maa ri Yahudi nammori ra'okuledi Ai. Ler onne ri aile ma nauroin nahenia lo'o Makromod Lalap hamlinuwedi Nin ri

Yahudi onne. Paulus na'aheni ri Yahudi nammori ra'okuledi Yesus ono ramhene derne rakani Ai (10:1-4). Ai na'aheni, 'Namlolo hir hi'i sala, ono akinhe ka naili'il Yesus, maa rir sala onne nakoko ri ma ka namwali Yahudi lernala leken ramwali Makromod Lalap Nin ri' (11:11-15, 30-31). Panaeku eniyeni na'akeme horokedi lolo Horok Lap raram nano nonolu (9:25-29; 10:19-21). Makromod Lalap Nin panaeku lere li'ur huri we'er ri Israel na'akeme nano rir dohohala nin hunukum (11:26).

Lere Paulus hi'i horok eni ai kan laa Roma makun. Kade an ken laa enne rew'ira, maa panaeku aile man kawala, de an hi'i lir napanak leke anna onne an lernala leken laa ka'arala hi (1:10-13; 15:22-29).

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu man hari horok eni (1:1-15).
2. Paulus nala wanakuku ma na'ono lolo horok eni (1:16-17).
3. Ri morimori na'akeme sala lolo Makromod Lalap kalarna (1:18-3:20).
4. Paulus kukul kalla ma namlolo leke ik kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna (3:21-5:21).
5. Paulus na'aheni ik koro Yesus kamwali mahaku, de ik kahinuriyedi nano dohohala nin molollo (pnk. 6), ik kahinuriyedi nano keneri hono'ok nin molollo (pnk. 7), la Roh Kudus nala morimori worworu maika (pnk. 8).
6. Paulus konohi hi'ihewe ri Yahudi heruwali ka ramwali Makromod Lalap Nin ri (pnk. 9-11).
7. Paulus konohi hini'i wenewhe man wa'an ri Kristen hi'ie (12:1-15:13).
8. Paulus wakunu nin honowok nodi Lira Wawa'an loikaru ri ma ka namwali Yahudi noro nin panaeku ki ka'ar manin Roma (15:14-33).
9. Paulus nala wanakunu tape masi noro nounaku man horu (pnk. 16).

Paulus nala hiyene arore ri man minle Roma

¹I walin man minle Roma na'ahoruwedi, ya'u eni Paulus, man hi'i horok eniyeni, la ya amwali Yesus Kristus Nina hophopon wahwahan. Makromod Lalap mehe nili ya amwali man loikaru Lirna Wawa'an eni, la Lirna onne ²An nouwedi nano nonolu me'e. Lere nonolu onne, An hopon Nina

nabi-nabi horok Lirna Wawa'an onne lolo Horok Lap man moumou dewdewe raram.

³ Lirna Wawa'an onne na'ono Makromod Lalap Anan, ik Makromod Yesus Kristus. Enla lere Yesus mai noho wawan eni, kemen namwali ri mormori, ono namwali rai Daud upun anan. ⁴ Onne kan mehe, maa Makromod Lalap na'amori wali'ur Yesus nano Nin makmaki, de onne namwali tanada ma naruri wake'e nahenia Yesus onne Ai Anan mememen, de An moumou dewdewe namnenehe Aman. ⁵ Makromod Lalap namre'e namharu ya'u, ono Yesus kukul ya amwali Nin hophopon wahwahan ma nodi Lirna Wawa'an eni loikaru ri ma ka namwali Yahudi na'akeme. An hopon ya'u wakuku hi, leke hi akin naili'il ik Makromod Yesus, penia derne rakani la ra'akulu ra'alap Ai Naran.

⁶ Makromod Lalap napoluwedi mi man minle Roma eni, leke mamwali Yesus Kristus Nin ri haenhi.

⁷ Onne penia ya'u hi'i horok eni maiyala ki mi ma akin naili'il Yesus man minle Roma eni. Makromod Lalap naramyaka mi la niliyedi mi mamwali Nin ri me'e. Ya apanak na'amolia ik Amad Makromod Lalap noro Makromod Yesus Kristus rala rere'e haharu noro wawa'an rara'a ki mi.

Paulus raram nodi nala'a Roma

⁸ Dedesne ya apanak trimkasi Makromod Lalap lolo Makromod Yesus Kristus, ono mi akim naili'il Yesus, la noho wawan na'akeme dervedi nahenia mi akim naili'il Ai kokkoo. ⁹ Yo odi aki man mou ilitolle Makromod Lalap Nin honowok, de ya'u loikaru Lirna Wawa'an ma na'ono Ai Anan eniyeni. Makromod Lalap nauroin nahenia akilere ya'u hi'i lir napanak leke Makromod Lalap paku mi mamani, ¹⁰ la ya apanak rehirehi lewlewen Makromod Lalap hari kalla maya'u leke ki ka'arala mi. ¹¹ Ya'u raram nodi oro mi pakromala, ono Roh Kudus namre'e namharu ya'u penia ainu'u panaeku amre'e amharu mi la a'alapala mi akim haenhi. ¹² Ainu'u panaeku ik ida ma na'alapa ida akin, ono ik akin naili'il wewerre Yesus Kristus.

¹³ I wal'u na'ahoru! Ya'u konohi mi leke mauroin nahenia ainu'u panaeku ki ka'arala mi, maa rakan ors eni ha man ewekala kawala aile mamani. Nonolu,

ya'u laa ri ma ka namwali Yahudi namehin loikaru Lira Wawa'an eni, la ri nammori akin naili'iledi Yesus me'e. Enla ya'u raram nodi ki minim nohe leke nano i wal'uhe lo'o ri nammori akin eren nailili'il haenhi. ¹⁴ Makromod Lalap hopon ya'u loikaru Lirna Wawa'an ri na'akeme: ri man lernohe iknika noho honolla noro ma kan lernohe, ri man iskolo noro ma kan iskolo. Makromod Lalap naramyaka rehi maya'u, de ya'u raram nodi lernohe Nin konomdere mamani. ¹⁵ Onne penia ya'u raram nodi loikaru Lirna Wawa'an ki mi man minle kota Roma haenhi.

Lir Wawa'an ma nala or'ori dardari maika

¹⁶ Ya auroin Lir Wawa'an onne namwali Makromod Lalap Nina ke'eke'el an'anha, la ri na'akeme ma akin naili'il Lir onne lernala or'ori dardari ma kan horu, de ka awawa loikaru Lir Wawa'an onne. Lir Wawa'an onne loikaruwedi ri Yahudi noluwedi ri namehin ma ka namwali Yahudi. ¹⁷ Lir Wawa'an onne kukunohi maika hi'ihewi Makromod Lalap hi'i ri na'akeme ma akin naili'il Ai ramwali ri molololo Ai leken kalarna. Onne naise Horok Lape Lirna ma na'aheni, "Ri ma akin naili'il Makromod Lalap, ai onne namwali ri molololo Ai kalarna, de lernala morimori ma namlolo." Onne namwali ono hi akin naili'il Makromod Lalap mehe, kalla namehin kaale! *

Makromod Lalap nalhari Nin ahan penia hukum ri mormori ma kan derne rakani Ai

¹⁸ Ors eniyeni Makromod Lalap man aile a'am raram nalhari Nin ahan man werek, la An hukum ri ma namhene derne nakani Ai noro ri man hi'i dohohala. Hirira hini'i wenewhe man ailanna onne namwali ew'ewek kawkawa penia hi roro ri namehin ka rauroin Makromod Lalap Nina kalla ma namlolo eni. ¹⁹ Ri mormori na'akeme rauroiroin Makromod Lalap aile, ono Ai penia man hi'i ha wo'ira namwali leke hi rauroin. ²⁰ Ri kan do'on Makromod Lalap, maa nano lere Ai nakuku noho naleu a'am, ri mormori rauroin kokkoo Ai onne Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen la Nina molollo rakan laa ewi-ewi. Hi rauroin eniyeni ono do'onedi hahaa na'akeme man An hihi'i enihe. Ende ri nin molollo kaale

* 1:17 Hab. 2:4

na'aheni, “Ka auroin Makromod Lalap aile!”²¹ Memen ri mormori onne rau-roiroin Makromod Lalap aile, ma kar horhawe, ka ra'uli rasa'a, la ka rapanak trimkasi Ai. Ende rir honorok panaeku na'akeme nawokor nakali la honorok akin makiyedi de ka rauroin ha ma namlolo ida me'e.²² Hi ra'aheni, “Ik kauroin!” maa ma namlolo hi ramwaliyedi ma namdoo wake'e.²³ Hi ramhene hoikani la ra'uli rasa'a Makromod Lalap man mori laa ewi-ewi, maa hi raram nodi hoikani aukerhe man hi'i naise na'oi ri mormori, manu liwliwar, ha mormori man ein wo'akka, noro ha mormori ma na'ina'ik haenhi. Ha onne na'akeme kan mori laa ewi-ewi naise Makromod Lalap.

²⁴ Ende Makromod Lalap huriyedi hi lernohi rira raram nodi aimehi, la rira hini'i wenewhe man morso onne nakoko hi ida man holi diwar dawar noro ida.²⁵ Hi ramhene derne panaeku ma namlolo noro ha ma na'ono Makromod Lalap, maa hi raram nodi derne ha ma ka namlolo. Hi kar hoikani Makromod Lalap ma nakuku noho ma naleu a'am, maa hir hoikani la ilitolle inhawa man Makromod Lalap hi'ie. Rir hini'i onne kan wa'an, ono wa'an rehi ik koro hahaa na'akeme man Makromod Lalap hi'ie ka'uli kasa'a Ai laa ewi-ewi! Amin.

²⁶⁻²⁷ Ri mormori onnenihe rira hini'i wenewhe namehiyala, de Makromod Lalap huriyedi hi lernohi rira raram nodi aimehi, penia mo'oni po'on maeke enihe akinhe ka namone me'e, la maeke onnenihe kar hi'i inhawa ma nadedem ri mormori hi'ie. Maeke, ida ma namono ida, la mo'oni, ida ma namono ida lernohi rira raram nodi aimehi. Ende hir hi'i ha ma kan lolo ri raram, penia lernala wanalhane lolo hi kemen lernohi rira honorok akin noro hini'i wenewhe man ailanna onne.²⁸ Ri mormori onne ka rahinorok Makromod Lalap la ramhene rauroin Ai me'e, penia An huriyedi hi lernohi rira honorok aki man namehiyala onne, de hir hi'i ha man morso mamani.

²⁹ Hi raram nodi hi'i dohohala namansa, la hir hi'i ha man ailanna mamani. Hi ida ma nakmanna ida nin hahaa, la hir ida ma holi diwar dawar noro ida me'e. Ida man kunu kehen ida, ida ma nesne ida, ida ma nasesi noro ida, ida man wukupoho ida, ida ma kan wakunu wawa'an noro ida, la

ida man kokoldara ida nina morimori mamani.³⁰ Hi radedem wakunu nano'onnyaka ri heri ri wali, hadwei hadwokor Makromod Lalap, kar derne rakani nounaku, holi kukulu lalapa, mehe ra'uli kemen, rano in kalla worworu hi'i ha man ailanna, la kar derne rakani ri leleher.³¹ Hirira honorok panaeku kan min haida. Hi rala nou, maa kar hi'ie, ka raramyaka ri, de akinhe kan wa'an wake'e.³² Hi rauroin lolo Horok Lap raram Lirna aile ma na'aheni, “Inhoi ailanna naise eniyeni Makromod Lalap hukum,” maa hi kar ren rira ailanna eniyeni. Onne kan mehe, maa hir nori ri namehin lernohi rira hini'i wenewhe man yak eni haenhi.

2

Makromod Lalap Nin hunukum namlolo mamani

¹⁻² I wal'u na'ahoru! Ik kauroin nahenia Makromod Lalap Nin hono'ok kanail namlolo mamani, de lere Ai nala hunukum ri ma nina hini'i wenewhe namehiyale eni, Nin hunukum onne namlolo. Mi mehem hi'i sala, de alhi'ithepe mala sala ri namehin? Kan wa'an mi mala sala ri namehin, ono minim hini'i wenewhe namnenehe noro hi! Minim hini'i ma ka namlolo onne mehe nala hunukum ki mi.³ Mi me'ene mala sala ri namehin, maa mim hi'i ha man ailanna onne haenhi, de yom pene'ek nahenia Makromod Lalap kan hukum mi!⁴ Mim po'on lewen Makromod Lalap akin wawa'an eni, la kam peinohi Nin raramyaka ma narehi nalewen ki mi. Ai kan pelek na'ahan, de An newek mim herre minim morimori man hi'i dohohala, maa mi mamhene derne makani Ai.⁵ Mi honorok akim kerhe la mi mamhene herre minim morimori man ailanna onne. Ende rakan Lere Alam Hono'ok Kanail onne, Makromod Lalap nalhari Nina ahan noro Nin hunukum ma namlolo, de mim kokala hunukum man werek wake'e.⁶ Lere onne Makromod Lalap walha ri nina hini'i wenewhe lernohi inhawe man hir hi'iyedi me'eni.⁷ Ri aile ma namkene hi'i ha man wa'an mamani leke lernala ul'uli sasa'a, honoor hanawa, noro or'ori dardari ma kan horu nano Makromod Lalap. Ende Makromod Lalap nala or'ori dardari ma kan horu ri onnenihe.⁸ Enimaa Ai na'ahan ri man ailanna de nala hunukum man

werek, ono hir ilitolle rir morimori aimehi, de hi'i ha man ailanna mamani, la akin ka naili'il Makromod Lalap Lirna ma namlolo eni. ⁹ Ri na'akeme ma nadedem hi'i ailanna onne lernala wewerek pananaka noro apinpinha, la lere man mai rakineriyedi me'e. Makromod Lalap nala panaeku yakyak onne ri Yahudi nanumene ri ma ka namwali Yahudi enihe. ¹⁰ Ri ma namkene hi'i ha wawa'an mamani lernala uli sa'a, honoor hanawa, noro aki ma namlina namkai. Makromod Lalap nala panaeku wawa'an onne ri Yahudi nolu men Ai nala ri ma ka namwali Yahudi enihe, ¹¹ ono Ai ka na'ili naloho ri mormori, maa lolo Ai kalarna ri na'akeme namnenehe.

Makromod Lalap hukum ri Yahudi noro ri ma ka namwali Yahudi

¹² Nonolu Makromod Lalap nala Nin keneri hono'ok Musa leke loikaru ri Yahudi, de lere man mai An ho'ok kail rir dohohala nodi keneri hono'ok onne. Makromod Lalap ho'ok kail ri ma ka namwali Yahudi enihe rir dohohala haenhi, maa Ai ka nodi keneri hono'ok onne ono hi kar kokale. ¹³ Ri aile ma na'aheni, "Maika kokala keneri hono'ok onne, de onne hi'i ik kamwali ri molololo!" Hir derne, maa kar hi'i wewhe, de ka ramwali ri molololo ono Makromod Lalap na'aheni, "Ri man larlewenedi Ainu'u keneri hono'ok, ka namwali ri molololo Ya'u leken kalarna."

¹⁴ Ri ma ka namwali Yahudi ka rauroin Makromod Lalap Nina keneri hono'ok makun, maa lere romromo hi akin ni'ik hi'i ha man wa'an naise man horhorok lolo Makromod Lalap Nina keneri hono'ok raram. Onne namwali tanada nahenia kade kar kokala keneri hono'ok makun, maa hirira keneri hono'ok mememen namhara nano hi honorok akin ma namnenehe noro Makromod Lalap Nina haenhi. ¹⁵ Lo'o hir hi'i ha man sala, honorok akinhe mehe nala sala kemen. Lo'o hir hi'i ha ma namlolo, honorok akinhe mehe na'aheni ramlolo, ono keneri hono'ok man aile hi raram penia man wakuku hi. ¹⁶ Lirna Wawa'an man ya'u loloi kakaru eni konohi mi inhawa ma namwali rakan Lere Alam Hono'ok Kanail eniyeni. Lere onne Makromod Lalap nala molollo Yesus Kristus ho'ok

kail ri mormori rira hini'i wenewhe ma nasinunuwar lolo hi honorok akin.

Keneri hono'ok kan hi'i ri nahuwa'an noro Makromod Lalap

¹⁷ Hi'ihewi? Mi ma'aheni, "Ai mamwali ri Yahudi!" Mi lo'o pene'ek Makromod Lalap kokala mi ono Ai naledi keneri hono'ok ki mi me'e harome! Mim holi kukulu lalapa ma'aheni mi moro Makromod Lalap mamwali mahaku. ¹⁸ Mim lernaledi wanakuku nano keneri hono'ok onne de mauroinedi Makromod Lalap Nina panaeku, la mauroin ewi man sala noro ewi ma namlolo, maa ka mauroin panaeku ma namlolo ida. ¹⁹ Mi ka mamka'uk mamwali ma norkaru maktoko. Mim kene mala ropropo ri man minle metmetek kalkala. ²⁰ Mi mamwali meser leke wakuku ri ma ka nauroin hi'i ha man wa'an noro ri ma naise tatan'ukun ma ka nauroin haida makun. Mim pene'ek nahenia mim lernala woroin ma narehi nalewen nano Makromod Lalap Nin keneri hono'ok onne, de mauroin ha ma namlolo na'akeme me'e, maa ka namlolo wake'e! ²¹ Ende hi'ihewi? Alhi'ihepe mim wakuku ri namehin? Mi me'ene ka mauroin makun? Mim hopon ri yono ramna'a, maa mi mamna'a! ²² Mim nounaku ri na'ahenia, "Yono lerwa'u hailai," maa mi mehem lerwa'u hailai! Mi mamhene rin hoikani aukerhe, maa mi mamna'a aukerhe nin onno onneni. ²³ Mi ma'uli mi kemen ono kokala Musa nina keneri hono'ok nano Makromod Lalap, maa mi mehem hadwei Ai, ono kam lerno hi keneri hono'ok onne me'e! ²⁴ Hini'i wenewhe onne namnenehe horhorok man aile Horok Lap raram ma na'aheni, "Mi Yahudi enihe, minim hini'i wenewhe penia nakoko hair-hair namehin ra'ihoru ra'idaru Makromod Lalap Oin Naran." *

Sunat ma namlolo namwali lolo ik akin

²⁵ Lo'o sunatedi mi me'e, onne wa'an la namwali tanada nahenia mi mamwaliyedi Makromod Lalap Nin ri, horo nahenia mim hi'i wewhe Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme. Enimaa lo'o Musa nina keneri hono'ok ida mehe mim larlewenedi, sunat onne ka namlolo, la mi maise ri ma kan sunat makun. ²⁶ Ri ma kar sunate makun, maa hi'i wewhe Makromod Lalap Nina keneri hono'ok na'akeme,

* 2:24 Yes. 52:5

hi onne ramwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna, kade kar sunate. ²⁷ Mim kokaledi keneri hono'ok onne nano nonolu me'e, la rin sunatedi mi me'e, maa mi kam hi'i wewhe keneri hono'ok onne, de ri ma kar sunate makun rala sala mi, ono hir hi'i wewhe keneri hono'ok onne kade kar sunat makun. ²⁸ Ri aile ma namwali ri Yahudi ono nin ri leleher ramwali ri Yahudi la sunatedi me'e haenhi, maa onne kan hi'i ai namwali ri Yahudi ma namlolo. Ai onne sunatedi me'e, maa sunat onne ka namlolo ono namwali lolo kemen mehe. Ende inhoi namwali ri Yahudi ma namlolo? Inhawe namwali sunat ma namlolo? ²⁹ Ri Yahudi ma namlolo eni lernala sunate ma namlolo lolo honorok akin mehe, ono Roh Kudus nodi molollo akin noro nin morimori. Keneri hono'ok kan hi'i ai namwali ri molololo, maa Roh Kudus mehe hi'i ai namwali Makromod Lalap Nin ri. Ende Makromod Lalap na'uli nasa'a ri Yahudi ma namlolo onne, kade ri mormori ka ra'uli rasa'a ai.

3

Makromod Lalap namkene hi'i ha ma namlolo mamani

¹ Ri Yahudi heruwali ra'ukani heheni, "Lo'o sunat kan hi'i ika kahuwa'an noro Makromod Lalap, emene sunat onne nala inhawe maika? Ik kamwali ri Yahudi, de lo'o ik lernala haida man wa'an narehi ri namehin?" ²⁻³ Namlolo! Hir lernala ha man wa'an narehi ri namehin ono nonolu Makromod Lalap namre'e namharu ri Yahudi narehiyedi ri namehin, de Ai nala Lirna Wawan noro Nin Nou man horokedi lolo Horok Lap raram hi. Ri Yahudi heruwali kar derne rakani Nina Nou onne, de lo'o onne hi'i Makromod Lalap hamlinu Nin Nou, ee ka? ⁴ Ka! Makromod Lalap namkene hi'i ha ma namlolo mamani, kade ri mormori hi'i ha ma ka namlolo. Onneni naise inhawa man rai Daud na'aheni lolo Horok Lape raram, "Makrom'u, lere Om ho'ok kail ri mormori, O Lirum na'akeme namlolo, de ri kan kuku sala O." *

⁵ Lo'o ri aile ma nawalha lira na'ahenia, "Wa'an rehi ik hi'i ha ma ka namlolo leke rin do'on nauroin Makromod Lalap Nin hini'i wenewhe wa'an narehi maika. Lo'o ik hi'i heheni hi'ihepe Ai nala hunukum

maika!" Heih! Memen ri mormori wakunu heheni, ⁶ maa onne ka namlolo wake'e! Ik kauroin mouropo nahenia Makromod Lalap penia ma nodi molollo ho'ok kail noho wawan na'akeme.

⁷ Enla lo'o ri namehin na'aheni, "Wa'an rehi ik wakunu panaeku ma ka namlolo mamani leke rin do'on nauroin Makromod Lalap penia hi'i ha ma namlolo mamani. Ik hi'i dohohala, penia ri mormori eren ra'akukulu ra'alalapa Ai Oin Naran, de alhi'ihepe An hukum ika?" ⁸ Enpenia hi ra'aheni, "Wa'an rehi maika hi'i dohohala nammori leke An lernala uli sa'a mamani!" Memen namlolo ri aile man wakunu nano'onyaka ya'u na'aheni ya'u wakuku ha onneni! Ler man mai, Makromod Lalap hukum hi lernohi rira hini'i wenewhe onne.

Ri na'akeme sala lolo Makromod Lalap leken kalarna

⁹ Ende hi'ihewi? Lo'o mayai ri Yahudi wa'an narehi ri ma ka namwali Yahudi? Onne ka namlolo. Naise ya aheheni nonolu, ri mormori na'akeme hi'i dohohale, de na'akeme sala lolo Makromod Lalap leken kalarna, ri Yahudi enihe roro idewe ri ma ka namwali Yahudi. ¹⁰ Onne namnenehe panaeku man horokedi nonolu lolo Horok Lape raram ma na'ahenia, "Ri mahaku ka namlolo lolo Makromod Lalap kalarna.

¹¹ Ri mahaku kaale ma nauroin inhawe ma namlolo kokkoo, la ri mahaku kaale ma nanoin Makromod Lalap leke lernohie.

¹² Ri na'akeme waliyedi kili'urn, de na'akeme lolo kalla man sala penia rir hini'i wenewhe namehiyala. *
Ri mahaku kaale man hi'i ha ma namlolo ida.

¹³ Ahanhe naise lunna ma kar uine de nakpopono, ono wanakunu ma namhara nurunhe ha man ailanna la poho mamani. Namalhe wohir ha man hadwei hadwokor ri, naise haimoke ma ni'i ri ne, makiyedi. *

¹⁴ Nuranhe rahopo ra'aki la la'apekir ri mamani. *

* 3:4 Mzm. 51:4 * 3:12 Mzm. 14:1-3, 53:1-3 * 3:13 Mzm. 5:10, 140:3 * 3:14 Mzm. 10:7

- 15 Hi ranoin kalla leke pelek hi'i apinpinha ri la resne.
 16 Hi radedem lolo ewi-ewi hi'i nano'onnyak ri,
 la hi'i apinpinha ri heri ri wali mamani.
 17 Hi ramhene ranoin kalla rahuwa'an roro ri heri ri wali,*
 18 la ka ramka'uk Makromod Lalap.” *

19 Ik kauroin nahenia na'akeme man horokedi lolo Makromod Lalap Nin keneri hono'ok raram na'ono ri man kokaledi keneri hono'ok onne me'e. Horok Lap raram konohi maika nahenia ri mormori na'akeme ka ramlolo, de ra'alehe wanalhan ida lolo Makromod Lalap kalarna. Ende ri na'akeme sala penia lernala hunukum. 20 Ri mahaku kaale man hi'i wewhe Makromod Lalap Nin keneri hono'ok noknokor penia ramwali ri molololo Makromod Lalap kalarna, maa Makromod Lalap nala Nin keneri hono'ok leke ik kauroin nahenia iknika dohohala aile.

Ik kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna, horo ik akin naili'il Yesus

21-22 Enpenia, ors eni Makromod Lalap kukul kalla worworu maika leke ik kamwali ri molololo Ai leken kalarna. Nonolu Musa noro nabi-nabi kukunohiyedi kalla eniyeni maika haenhi. Kalla onne ik akin naili'il Yesus Kristus mehe. Ik ka kamwali ri molololo ono ik lernohi keneri hono'ok onne. Lolo Makromod Lalap kalarna ik na'akeme namnenehe, 23 ono ri mormori noho wawan na'akeme radiyaur dohohale, la rako'uwedi nano Makromod Lalap Nin or'ori dardari man ma'aruru wake'eni. 24 Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu maika, de hi'i ika kamwali ri molololo Ai kalarna lolo Yesus Kristus man huri we'er ik nano dohohale nin hunukum eni, la ka napanak wanalhan ida. 25 Makromod Lalap Nin panaeku Yesus lernala hunukum nahinerre iknik dohohala nin hunukum, de Yesus nala kemen maki, la rarna nakliu leke na'ohu nahala iknik dohohala, horo ik akin naili'il Ai. Nonolu Makromod Lalap ka nala hunukum dohohala makun, maa newek Yesus mai mene kukul idewe Nina ahan lolo Yesus Nin makmaki. An

hi'i heheni ono Ai kan pelek na'ahan la akin wa'an mamani. Enimaa An hi'i ha ma namlolo mamani haenhi, de lo'o Ai ka nala hunukum ri man hi'i dohohala, onne kan wa'an. 26 Ende lere Ai nala hunukum dohohala lolo Yesus kemen, An kukul maika nahenia An hi'i ha ma namlolo mamani, la Ai nodi molollo hi'i ika kamwali ri molololo Ai leken kalarna ono ik akin naili'il Yesus eniyeni.

27 Ende iknik hini'i wewhe kan paku ik kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna, de yon ik wakunu kukulu lalap. Makromod Lalap kan kokala ika ono iknik hini'i wewhe lernohi keneri hono'ok onne, maa An kokala ika la mehen hi'i ika kahuwa'an noro Ai, ono ik akin naili'il Yesus Kristus. Onne mehe! 28 Eniyeni ha ma na'ono lolo ainu'u wanakunu eniyeni: Makromod Lalap kan kokala ika ono ik kahehe hi'i wewhe keneri hono'ok na'akeme, maa An hi'i ika kamwali ri molololo ono ik akin naili'il Yesus Kristus!

29 Yom pene'ek Makromod Lalap kokala mi ri Yahudi, maa kan kokala ri ma ka namwali Yahudi! Onne ka namlolo! Ai namwali Makromod ri Yahudi noro idewe ri ma ka namwali Yahudi! 30 Makromod Lalap onne ida mehe la Ai penia man kokala ri Yahudi noro idewe ri ma ka namwali Yahudi, horo nahenia hi akinhe naili'il Yesus. 31 Enla ik kamwali ri molololo ono ik akin naili'il Yesus. Ende hi'ihewi? Wa'an rehi ik sopoledi keneri hono'ok eniyeni, ee yono? Yon sopole! Makromod Lalap penia ma nala maika! Enla ika ma akin naili'il Yesus kauroin keneri hono'ok onne namlolo kokkoo de horhawe.

4

Abraham akin naili'il, de nahuwa'an wali'ur noro Makromod Lalap

1 I wal'u na'ahoru! Abraham onne ri Yahudi upun a'an. An hi'i inhawe penia namwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarne? 2 Abraham nin hini'i wewhe kan hi'i ai namwali ri molololo, de ai na'alehe ya'ar holi kukulu lalap lolo Makromod Lalap kalarna. 3 Lolo Horok Lape raram horhorok aile ma na'ahenia, “Abraham akin naili'il Makromod Lalap,

* 3:17 Yes. 59:7-8 * 3:18 Mzm. 36:1 * 4:3 NN. 15:6, 22

de Makromod Lalap na'aheni ai namwali ri molololo Ai kalarna.” *

⁴Ik kala wanakunu naho'ok nano ri man howok. An lernala naiwe'el, la naiwe'el onne ka rala mamani, maa rodi pair nina mahmaha. ⁵Ri aile ma nahehe hi'i ha man wa'an mamani leke Makromod Lalap pair hi nala or'ori dardari ma kan horu, maa Makromod Lalap kan kokala ri onnenihe. An kokala mehe ri ma akin naili'il nahenia Ai na'ohu nahala rir dohohala, la akin naili'il nahenia An hi'i hi ramlolo lolo Ai leken kalarna. Makromod Lalap hi'i ri ma noku doho na'uwara hala ramwali ri molololo Ai leken kalarna, horo hi akin naili'il Ai. ⁶Eniyeni namnenehe Daud lirna ma na'ono ri man akin nahuwa'an. Ri onne akin nahuwa'an ono Makromod Lalap ka napanak ai nahehe namwali ri molololo, maa Makromod Lalap penia man hi'i ai namwali ri molololo Ai leken kalarna.

⁷Daud na'aheni,

“Makromod Lalap naledi ampun ri man hi'i sala
la na'ohu nahaledi nina dohohale,
de ai akin nahuwa'enedi!

⁸Makromod Lalap kan horhorok ri nina dohohale me'e,
de akin nahuwa'enedi!” *

⁹Ende Daud wekel inhoi lolo wanakunu eniyeni? An wekel ri man sunat noro idewe ma kan sunate makun. Makromod Lalap na'aheni Abraham namwali ri molololo Ai leken kalarna ono ai akin naili'il, ¹⁰kade lere onne Abraham kar sunat makun. Ende Abraham akin naili'il Makromod Lalap nolu mene sunate. ¹¹⁻¹²Sunat onne namwali tanada nahenia Makromod Lalap kokaledi ai me'e. Ende ik kauroin mouropo nahenia Abraham namwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna nolu mene sunat, ono lere kar sunat makun akin naili'iledi Makromod Lalap me'e. Enpenia Abraham namwali ri man sunat noro idewe ma kar sunate upun a'an, horo hi akinhe naili'il Makromod Lalap naise ai akin naili'il lere nonolu eni.

Abraham akin naili'il, de kokala Makromod Lalap Nina Nou

¹³Nonolu Makromod Lalap nala Nin nou ma namkene Abraham noro upun ananhe na'aheni, “Na'amolia noho eni wawan om manarne.” * Makromod Lalap ka napanak hi hi'i wewhe keneri hono'ok onne leke lernala Nin nou onne, maa Ai nala nou onne ono hi akin naili'il Ai, de ramwali ri molololo Ai leken kalarna. ¹⁴Ri Yahudi aile ma nauroin nahenia ri man hi'i wewhe keneri hono'ok, hi onne lernala or'ori dardari man Makromod Lalap nouwedi eni. Lo'o onne namlolo, ik ma akin naili'il Makromod Lalap kak lernala haida, la Nin nou onne kan min haida, maa hirira woroin onne ka namlolo. ¹⁵Ri ma kan kokala keneri hono'ok makun, kan larlewen ono ka rauroin keneri hono'ok onne makun, maa ors eni ik lernaledi keneri hono'ok de lernala hunukum iknik dohohala. Ende keneri hono'ok onne kukul Nin ahan maika. ¹⁶Onne penia Nin nou ma namkene onne na'aheni ik kamlolo Ai leken kalarna, horo ik akin naili'il Ai. An lernohi mehe Nina rere'e haharu nala nou eniyeni ri na'akeme, ri man lernala keneri hono'ok, noro idewe ma kan lernala, horo hi akin naili'il naise Abraham ma namwali ri leleher ri na'akeme man akin naili'il Ai.

¹⁷Makromod Lalap na'aheni laa Abraham lolo Horok Lap, “Ya'u hi'i o mamwali ri leleher hair nammori.” Abraham akin naili'il Makromod Lalap ma nodi molollo na'amori wali'ur ri man makiyedi, la hi'i ha ma ka namwaliyala makun namwali. Ende ai namwali iknik ame lolo Makromod Lalap kalarna. * ¹⁸Kade Abraham na'alehe ya'ar lernala tatana, maa akin namkene naili'il Makromod Lalap, de ai namwali ri leleher hair nammori naise man horhorok lolo Horok Lape raram ma na'aheni, “O upum anumhe lo'o nammori naise kaliyoro rahu eni.” * ¹⁹Lere onne Abraham akin namkene naili'il Makromod Lalap, kade nin leleher na'urani me'e ono nina anne na'akeki rahu me'e, la hono Sara tatane kaale raramne. ²⁰Ai akin ka nado'o Makromod Lalap Nina nou eni, maa ai akin eren naruri naili'il, la ai na'uli nasa'a Makromod Lalap mamani. ²¹Ai nauroin kokkoo nahenia Makromod Lalap nodi molollo hi'i Nin nou ma namkene namwali. ²²Enpenia Makro-

* 4:8 Mzm. 32:1-2 * 4:13 NN. 17:4-6, 22:17-18 * 4:17 NN. 17:5 * 4:18 NN. 15:5

mod Lalap kokala ai la na'aheni, "Abraham onne namwali ri molololo Ya'u leken kalarna." ²³ Wanakunu eni ka na'ono Abraham mehe, ²⁴ maa na'ono maika haenhi. Makromod Lalap kokala ika la hi'i ik kamwali ri molololo Ai leken kalarna, horo ik akin naili'il Ai ma na'amori Makromod Yesus wali'ur nano Nin makmaki eni. ²⁵ Yesus onne, Makromod Lalap hurinohi ri nesne leke na'ohu nahala iknika dohohale, la na'amori Yesus wali'ur leke kalla aile ik kamlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna.

5

Ik akin moiliwi mahuwele noro Makromod Lalap

¹ I wal'u na'ahoru! Ik kamlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna me'e, ono ik akin naili'il Ai. Enpenia ik Makromod Yesus Kristus Nin hini'i wenewhe hi'i ik koro Makromod Lalap mori moiliwi mahuwele. ² Ik akin naili'il Yesus penia An hi'i ika kokala Makromod Lalap Nin rere'e harharu leke lere eniyeni ik akin nahuwa'an. Enla ik akin nahuwa'an ono kauroin mouropo nahenia lere man mai ik lernala Makromod Lalap Nin morimori man ma'aruru narehi eni. ³ Ende lere ik lernala wewerek pananaka yon ik akin tana, maa hi'i ik akin nahuwa'an mamani, ono ik kauroin wewerek pananaka onne hi'i ik akin eren namkene mamani. ⁴ Enla lo'o ik akin namkene mamani, ik eren kerhu lolo kenen panatal penia iknik hini'i wenewhe onne nahuwa'an Makromod Lalap akin. Lo'o iknik hini'i wenewhe wa'an mamani, onne hi'i ika eren pu'ik heli Ai ono ik kauroin mouropo nahenia Nin nou onne namwali maika. ⁵ Lo'o ik kauroin Nin nou na'akeme namwali maika, ik kak ma'irhu, maa ik akin nahuwa'an mamani, ono Makromod Lalap naramyaka ik rehi. Ik kauroin Ai naramyak ika ono Ai naledi Nina Roh Kudus maika me'e.

⁶ Makromod Lalap niliyedi lere alam ma namlolo leke An kukul Nina raramyake maika lolo Yesus Kristus. Lere onne Kristus mai noho wawan maki leke na'ohu nahala iknik dohohala, kade lere onne ik ka karuri hi'i ha man wa'an, maa hi'i dohohala nammori, de ik ko'u Makromod Lalap.

⁷ Ik kala wanakunu naho'ok nano iknik morimori akilere. Ka nadedem ri nala kemen maki leke ri namehin mori, kade ai onne ri ma namlolo. Enimaa lere romromo lo'o ri ida woro'o aile ma ka namka'uk nala kemen rodi herre ri man wa'an wake'e, maa Yesus nala kemen maki herre ika, kade ik ailanna. ⁸ Lere nonolu ik mori lolo metmetek kalkala makun, la iknik dohohala nammori. Ler onne me'ede Makromod Lalap kukul Nin raramyak maika heheni: kade ik hi'i ha man ailanna mamani, maa Ai nala Kristus mai leke maki nahinerre maika. ⁹ Lere Kristus maki herredi ika, An kokala iknik dohohala nin hunukum, la hi'i ik kamlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna. Ende ik kauroin namlolo kokkoo nahenia rakan Lere Alam Ho'ok Kail, Yesus huri ika nano Makromod Lalap Nina ahan ma nala hunukum iknik dohohala.

¹⁰ Kade nonolu eni ik kamwali Makromod Lalap Nin arwali ono ka'okuledi Ai mamani, maa Ai mehen du'ul kaliyedi ik koro Ai wali'ur lolo Anan Nina makmaki eni. Lere eniyeni ik kauroin ik kahuwa'anedi noro Ai me'e, de ik kauroin namlolo kokkoo nahenia Ai namkene huri we'er ika nano dohohala nin molollo, la nala or'ori dardari ma kan horu maika ono Kristus mori wali'ur la An mori lolo ik raramne mamani. ¹¹ Onne kan mehe! Ik akin nahuwa'an mamani ono Makromod Lalap nala Nina rere'e haharu maika lolo ik Makromod Yesus Kristus man du'ul kali ik koro Ai wali'ur.

Adam nin hini'i hoiwuku noro Yesus Nin hini'i

¹² Dohohale mai noho wawan lolo Adam, penia lernala hunukum makmaki. Onne penia ri na'akeme namwaliyedi ri man hi'i dohohala, de ri mormori noho wawan na'akeme lernala makmaki onne.

¹³ Nonolu lere ri kar lernala keneri hono'ok makun, ri nadedem hi'i dohohala, maa Makromod Lalap kan aki rira dohohale onne, ono keneri hono'ok kaale makun. ¹⁴ Enimaa nano Adam nin lere rakan Musa nin lere, makmaki nodi molollo ri mormori noho wawan na'akeme, kade kar larlewen Makromod Nin konomdere namnenehe Adam.

Ende nano Adam nin hini'i wenewhe ma namehiyala onne, ri mormori lernala hunukum makmaki, la nano Yesus Nin hini'i wenewhe man wa'an onne, ri

mormori lernala wawa'an rara'a. Adam onne namwali kunukunohi ma na'ono lere li'ur Yesus Nin maimai eni, ¹⁵ maa Yesus Nin hini'i wenewhe narehi nalewen ainina. Adam onne hi'i dohohala penia nakoko ri na'akeme maki, maa Yesus nala leken ri mormori na'akeme rahuwa'an wali'ur noro Makromod Lalap. Ai akin wa'an maika, de nala Nin rere'e haharu man lap narehi maika lolo Yesus Kristus Nina hini'i wenewhe onne. ¹⁶ Yesus noro Adam rir honowok ka namnenehe. Nano Adam nin dohohala ida onne ri mormori radiyaur dohohala la lernala hunukum, maa Makromod Lalap namre'e namharu maika penia Yesus na'ohu nahala iknik dohohala na'akeme, la hi'i maika kamlolo Ai leken kalarna, la ka napanak wanalhan ida. ¹⁷ Adam nina dohohale penia ma nakoko makmaki nodi molollo ri na'akeme, maa Yesus Nin hini'i wenewhe wa'an narehi onne, ono Ai nala molollo noro or'ori dardari ma kan horu maika. Makromod Lalap naramyaka maika narehi, de An hi'i ik kamwali ri molololo Ai leken kalarna lolo Yesus Kristus, la ka napanak wanalhan ida.

¹⁸ Ende dohohale ida mehe nakoko ri na'akeme lernala hunukum, naise hini'i wenewhe man wa'an ida wali'ur nakoko ri na'akeme ramwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna la hi'i ri nammori lernala or'ori dardari ma kan horu. ¹⁹ Adam kan derne nakani Makromod Lalap, de ri nammori lernohi hi'i dohohala, maa Yesus derne nakani Makromod Lalap mamani, de ri nammori ramwali ri molololo Ai leken kalarna haenhi.

²⁰ Makromod Lalap penia nala keneri hono'ok leke ri na'akeme rauroinnala hir hi'i dohohala ono larlewenedi keneri hono'ok onne nammori. Ai naramyaka hi mamani, la Nin rere'e harharu eren lalap, kade hir hi'i dohohala eren namansa. ²¹ Memen namlolo, nonolu dohohala nodi molollo maika, de ik lernala hunukum makmaki la ik ko'uwedi nano Makromod Lalap, maa ors eniyeni Ai namre'e namharu ik rehi, de hi'i ik kamwali ri molololo Ai leken kalarna la nala or'ori dardari ma kan horu maika lolo ik Makromod Yesus Kristus.

6

Yono hurinohi dohohala nodi molollo maika

¹ I wal'u na'ahoru! Namlolo kokkoo Makromod Lalap namre'e namharu ika rehi penia na'ohu nahala iknik dohohala, maa yon ik ka'aheni, "Wa'an rehi ik hi'i dohohala mamani leke Ai eren kukul Nin rere'e haharu maika!" ² Yon wakunu heheni.

Lo'o ik kauroin nahenia Yesus maki herredi ika leke lernala ampun iknik dohohala, onne naise ik maki wewerre noro Ai haenhi. Ende alhi'ihepe ik hurinohi dohohale nodi molollo ika ho'o me'e? Yon ik mori hi'i dohohale mamani. ³ Lere ulutada ika, onne namwali tanada nahenia ik koro Yesus Kristus kamwaliyedi mahaku me'e, la koro Ai maki wewerre. ⁴ Ende unulu tanada onne nin panaeku ik koro Kristus maki wewerre leke mori wali'ur haenhi, ono ik Amad nodi Nin molollo man kulu narehi lap narehi nala ika or'ori dardari ma kan horu namnenehe naise Ai nodi Nin molollo na'amori Kristus nano Nin makmaki.

⁵ Lo'o ik koro Kristus kamwali mahaku lolo Nin makmaki onne, namlolo kokkoo koro Ai kamwali mahaku lolo Nin morimori, ono Makromod Lalap nala morimori worworu maika ma naise Ai nala Kristus lere Ai na'amoriyedi nano makmaki. ⁶ Ik kauroin nahenia Yesus maki noredi iknik morimori nonolu lolo au kekiyowok leke yon ik derne kakani ha ma nakoko ika hi'i dohohala me'e, ono ri man makiyedi kar hi'i dohohala me'e. Enpenia dohohala ka nodi molollo maika me'e. ⁷ Ri man makiyedi, ai onne nahinuriyedi nano dohohale nina molollo. ⁸ Ende lo'o ik akin naili'il nahenia ik maki wewerre noro Yesus Kristus, ik kauroin ik mori wewerre noro Ai haenhi. ⁹ Makromod Lalap na'ori wali'ur Yesus Kristus nano Nina makmaki la kan maki wali'ur me'e,* de makmaki ka nodi molollo Ai me'e. ¹⁰ An maki raram mehe leke na'amoluloin dohohala nin molollo, la An mori laa ewi-ewi leke hi'i wewhe Makromod Lalap Nin honorok panaeku mamani. ¹¹ Onne namnenehe noro ika haenhi, de yon hamlinu nahenia ik maki wewerre noro Yesus Kristus de dohohala ka nodi molollo maika me'e.

* **6:9** Lere Yesus mori wali'ur nano makmaki An lernala morimori worworu ma kan horu, de Ai kan maki wali'ur laa ewi-ewi.

Ik mori wali'ur haenhi leke hi'i wewhe Makromod Lalap Nin honorok panaeku mamani, ono kamwali mahaku noro Yesus Kristus me'e.

¹² Ende yono hurinohi dohohale nodi molollo ik kemen ma ka nalo'ol makiyedi, la yon ik raram nodi hi'i ha man ailanna me'e. ¹³ Yono hurinohi dohohala nodi molollo ik kemen leke hi'i ha man ailanna, maa wa'an rehi kala ik kemen Makromod Lalap leke hi'i ha ma namlolo mamani lolo Ai leken kalarna. Ik kala ik kemen Makromod Lalap ono kamwali ri ma nahinuriyedi nano makmaki, la ik lernala molollo mori mamani. ¹⁴ Ors eni dohohala ka nodi molollo ika me'e, ono ik kak pu'ik keneri hono'ok leke hi'i ik kamlolo, maa ik pu'ik heli Makromod Lalap ono Ai namre'e namharu ika penia hi'i ik kamwali ri molololo Ai leken kalarna.

Wa'an rehi Makromod Lalap nodi molollo maika

¹⁵ Ende hi'ihewi? Lo'o ri aile ma na'aheni, "Keneri hono'ok ka nodi molollo ik me'e, maa Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu maika, de wa'an rehi ika hi'i dohohala mamani!" Onne ka namlolo wake'e! ¹⁶ Yon hamlinu nahenia lo'o ik kala ik kemen laa ri namehin komdere, ik kamwaliyedi hophopon wahwahan ri onne la ai nodi molollo maika! Onne namnenehe noro dohohala haenhi! Lo'o ik kala ik kemen hi'i ha man yak mamani, ik maki kako'u Makromod, ono dohohale nodi molollo maika me'e, maa lo'o ik kala ik kemen Makromod Lalap nodi molollo, Ai penia hi'i maika kamwali ri molololo leken kalarna. ¹⁷ Ya apanak trimkasi Makromod Lalap, ono ors eni mi modi honorok aki man mou derne makani wanakuku ma namlolo man raledi mi me'e, de dohohale ka nodi molollo ki mi me'e. ¹⁸ Ende Makromod Lalap na'ohu nahala minim dohohale penia ka nodi molollo mi me'e, maa ors eni mi mamwaliyedi Makromod Lalap Nina hophopon wahwahan man lerno hi Nin raram nodi me'e.

¹⁹ Yo odi wanakunu akilere leke mi mau-roin mouropo ainu'u panaeku eniyeni, ono ik eniyeni ri mormori mehe. Nonolu mala mi kemen lerno hi minim raram nodi aimehi, penia minim hini'i wenewhe

namehiyala de eren ailanna la morso mamani, maa yom hi'i naise nonolu me'e. Ors eni mala mi kemen Makromod Lalap mamwali Nina hophopon wahwahan ma namlolo, leke minim morimori namlolo wake'e lolo Ai leken kalarna la minim hini'i wenewhe na'akeme eren namlololo.

²⁰ Nonolu dohohale nodi molollo mi, ono Makromod Lalap ka nodi molollo mi makun, de kam derne makani Ai. ²¹ Hi'ihewi minima morimori lere onne? Wa'an, ee ka? Kan wa'an, ono minima morimori lere onne hi'i wawwawa mi, la ka nala haida man wa'an ki mi, la rakan lere li'ur mim lernala hunukum maki mako'uwedi Makromod Lalap ono mim eren ailalanna. ²² Maa ors eni Makromod Lalap huriyedi mi nano dohohale nin molollo, la mi mamwali Nina hophopon wahwahan. An hi'i mi akim nahuwa'an wake'e, la minim morimori lerno hi Makromod Lalap Nin raram nodi mamani. Onne penia rakan lere li'ur mim moriwuku noro Ai laa ewi-ewi. ²³ Dohohale konokon onne hi'i ik maki ko'u nano Makromod Lalap, maa Makromod Lalap penia nala or'ori dardari ma kan horu maika lolo Makromod Kristus Yesus, la Ai ka napanak wanalhanne.

7

Keneri hono'ok ka nodi molollo maika me'e

¹ I wal'u na'ahoru! Ik kala wanakunu naho'ok nano noho nin keneri hono'ok. Ik kauroin nahenia keneri hono'ok onne nodi molollo ri man mormori makun, maa ri man makiyedi nahinuriyedi nano keneri hono'ok onne me'e. ² Keneri hono'ok aile ma na'ahenia, "Yon maeke man hoedi reihar'ar noro hono," maa lo'o hono makiyedi, ai nahinuriyedi nano keneri hono'ok onne me'e. ³ Enla keneri hono'ok onne na'aheni lo'o maeke onne hono mormori makun, la ai lan hi'i sala noro mo'oni namehin, an lerwa'uwedi me'e. Lo'o hono makiyedi, ai nahinuriyedi nano keneri hono'ok onne, de an ho ri namehin, kan hi'i haida.

⁴ I wal'uhe, onneni namnehe noro Makromod Lalap Nin keneri hono'ok haenhi. Nonolu keneri hono'ok onne nodi molollo maika, maa ors eniyeni ka me'e, ono ik maki wewerre noro Yesus Kristus

lolo au kekiyowok. Enla ik kamwali mahaku noro Yesus man Makromod Lalap na'amori wali'ur nano Nin makmaki, leke ik hi'i ha man wa'an la ka'uli kasa'a Makromod Lalap mamani. ⁵ Nonolu, ik lernohi monmono kamanna man aile ik irhun raramne. Ik raram nodi hi'i ha man luli lolo keneri hono'ok raram! Enpenia ik hi'i dohohala mamani la lernala hunukum de maki kako'u Makromod Lalap. ⁶ Ors eni ik makiyedi wewerre noro Kristus, de ik kahinuriyedi nano keneri hono'ok onne me'e, la ka nodi molollo maika me'e. Ende ik kak lernohi kalla nonolu onne me'e, maa ik lernohi kalla worworu man An kukul maika lolo Nin Roh Kudus ma nodi molollo maika eni, leke ik lernohi Makromod Lalap Nin raram nodie.

Keneri hono'ok konohi ika inhawe ma namwali dohohala

⁷ Hi'ihewi? Lo'o keneri hono'ok onne namehiyale? Ka! Keneri hono'ok onne namlolo, ono Makromod Lalap penia ma nala keneri hono'ok onne ri Yahudi. Keneri hono'ok onne penia man konohi ik inhawe ma namwali dohohale. Naise eniyeni: Lo'o ya akmanna ri nin hahaa, maa ka'u derne keneri hono'ok onne makun, de ka auroin nahenia onne dohohala. Ende rakan ya'u derne keneri hono'ok ma na'aheni, "Yono makmanna ri nin hahaa," mene ya auroin onne dohohala. * ⁸ Keneri hono'ok onne na'aheni, "Yon mamono makmanna ri nin hahaa," de dohohala nala leken hi'i ya'u eren akmamanna ri nina hahaa mamani. Lo'o keneri hono'ok onne kaale, dohohale ka naruri nodi molollo maika heheni. ⁹ Nonolu lere ka'u derne keneri hono'ok onne makun, ya'u pene'ek ainu'u morimori wa'an, maa lere ya'u derne keneri hono'ok onne mouropo, dohohala eren na'aromromo i raram, de ya'u hi'i dohohala namansa la lernala hunukum makmaki! ¹⁰ Enpenia ya auroinnala nahenia Makromod Lalap kan sala hukum mesna'u. Ende keneri hono'ok onne rale leke paku ya'u lernala morimori man wa'an, maa onne ka namwali, ono dohohala nala leken lolo keneri hono'ok onne de nala makmaki maya'u. ¹¹ Nano keneri hono'ok onne dohohale lernala leken leke kokwudi ya'u. Ya'u dervedi

keneri hono'ok de ken hi'i lernohe, maa dohohala man aile i raram hi'i ya'u eren ailanna penia ya'u lernala hunukum makmaki.

¹² Keneri hono'ok man Makromod Lalap nala Musa noro Nin konomdere ma aile keneri hono'ok onne raram, na'akeme namlolo, moumou dewdewe, la wa'an. ¹³ Enpenia yon kahinorok keneri hono'ok man wa'an onne nala makmaki maika! Onne ka namlolo! Keneri hono'ok man wa'an onne namwali kalla maya'u leke ya auroinnala ainu'u dohohala, maa dohohala kokwudi ya'u de ya'u hi'i yaksala nammori penia lere man mai ya'u lernala hunukum makmaki de ko'u Makromod Lalap. Ende dohohala onne namlolo kokkoo ailanna wake'e!

Ik raram nodi hi'i ha man wa'an, maa ka namwali

¹⁴ Ik kauroin nahenia Makromod Lalap Nina keneri hono'ok onne wa'an ono Roh Kudus nala Musa, maa ya'u eni ri mormori mehe, de ka aruri hi'i ha man wa'an mamani ono dohohala nodi molollo maya'u. Dohohala duni ta'al ya'u mamani, de ya amwali nin hophopon wahwahan. ¹⁵ Ka auroin alhi'ihepe ya'u hi'i heheni! Ya'u paeku hi'i ha man wa'an, maa ka namwali, de ya'u hi'i ha man ka'u suk hi'i mamani! ¹⁶ Lo'o ya'u hi'i ha ma ka nedille ainu'u raram nodie, onne nin panaeku nahenia ya auroin keneri hono'ok onne wa'an, maa ka'u hi'ie. ¹⁷ Enla lo'o ya'u hi'i ha ma namehiyala kade ya amhene hi'ie, onne naise ka'u hi'i ha man yak onne, maa dohohala man aile i raram penia man hi'i ha ma namehiyala onne. ¹⁸ Ya auroin nahenia lolo yi irhun raramne, haida man wa'an kaale. Ya'u raram nodi hi'i ha man wa'an, maa ka'u hi'i. ¹⁹ Ya amhene hi'i ha man ailanna, maa ya'u hi'i ha man ailanna mamani, kade ka'u suk hi'i ha onne! ²⁰ Lo'o ya'u hi'i ha man ya amhene hi'i, onne nin panaeku ka'u hi'i, maa dohohala man aile i raram penia man hi'ie!

²¹ Ende panaeku ma namwali lolo ainu'u morimori hi'i heheni: Ya'u raram nodi hi'i ha man wa'an, maa ya'u hi'i ha man yaka mamani! ²² Lolo ya'u honorok akin, ya'u raram nodi lernohe Makromod Lalap Nina

* 7:7 Kel. 20:17, Ul. 5:21

panaeku wawa'an man aile lolo keneri hono'ok onne, ²³ maa lolo yi irhun raram panaeku namehin ma na'okul Makromod Lalap Nina panaeku wawa'an eni aile haenhi. Lolo ya'u honorok akin ya'u raram nodi lernohi panaeku man wa'an, maa dohohala nodi molollo lolo i kem'u de hi'i panaeku man yak mamani. ²⁴ Ya'u mayo'o! Lo'o inhoi huri ya'u nano panaeku yaka eniyeni ma nakoko ya'u maki ko'uwedi nano Makromod Lalap? ²⁵ Ya apanak trimkasi nammori Makromod Lalap! Ai penia man huriyedi ya'u lolo Makromod Yesus Kristus. Ende lolo i honorok akin Makromod Lalap nodi molollo ya'u leke lernohi Ainina keneri hono'ok man wa'an, maa dohohale nodi molollo i kem'u, de i raram nodi hi'i dohohala mamani.

8

Roh Kudus huri we'er ika nano dohohala nin molollo, de dohohala ka nodi molollo maika me'e

¹ Ors eniyeni, ik koro Yesus Kristus kamwali mahaku, la ik kak lernala hunukum iknik dohohala me'e. ² Ende Roh Kudus ma nala or'ori dardari maika lolo Kristus, nodi Nin molollo huri we'er ika nano dohohale nin molollo, leke yon ik maki ko'uwedi nano Makromod. ³ Keneri hono'ok kan huri ika nano dohohale ono ik ri mormori mehe de ik kemen nakoko hi'i dohohala mamani, maa Makromod Lalap penia hi'i ha wo'ira man keneri hono'ok onne kan hi'i. Onne penia Ai nala Anan mememen Yesus mai noho wawan namwali ri mormori. Yesus kemen naise ik kemen, maa Ai kan hi'i dohohala naise maika. Ende Makromod Lalap nala Yesus namwali honoi kanani na'ohu nahala ika nano dohohale, penia dohohala ka nodi molollo maika me'e. ⁴ Makromod Lalap hi'i heheni leke ik kamwali ri molololo Ai leken kalarna, la lolo Yesus Nin hini'i onne ik kauroin hi'i wewhe keneri hono'ok onne na'akeme. Onne ka namwali noro ri man lernohi hi raram nodi aimehi, maa noro ri na'akeme man hi'i wehe lernohi Roh Kudus mamani.

⁵ Ri man lernohi nin raram nodi aimehi, ai onne nahinorok hini'i wenewhe man namehiyale noro man ailanna mamani, maa ri man lernohi Roh Kudus, ai onne nahinorok mamani inhawe man Roh

Kudus raram nodi. ⁶ Ri man honorok akin lernohi ri mormori rir raram nodi aimehi nadiyaur dohohale la maki nako'u Makromod, maa ri man honorok akin lernohi Roh Kudus lernala morimori man wa'an noro akin man moiliwi mahuwele. ⁷ Enla ri man honorok akin lernohi nin raram nodi aimehi mamani, ai namwali Makromod Lalap Nin arwali, ono kan derne nakani Nina keneri hono'ok wake'e. ⁸ Ri onne memen ka nahuwa'an Makromod Lalap akin.

⁹ Ik eniyeni ka kaise hi onne. Lo'o Roh Kudus namkene ik akin, ik kak lernohi ri mormori nin raram nodie, maa ik hi'i ha ma nahuwa'an Ai akin mamani. Lo'o Kristus Nin Roh kan minle ik akin, ik ka kamwali Nin ri. ¹⁰ Lere man mai dohohala hi'i ik kemen eni maki, maa lo'o Yesus Kristus aile ik raramne, Makromod Lalap nala or'ori dardari maika ono hi'iyedi ik kamwali ri molololo Ai leken kalarna. ¹¹ Makromod Lalap Nina Roh na'ori Yesus nano Nina makmaki, la An minle ik akin haenhi. Ende ik kauroin nahenia lo'o ik kemen maki, Makromod Lapa na'ori ik kemen wali'ur naise Ai na'amori Yesus lolo Nin Roh man aile ik raram.

¹² I wal'uhe, iknik yodiwara aile derne kakani Makromod Lalap Nina Roh man hopon ik hi'i ha man wa'an, de yon lernohi iknik raram nodi aimehi. ¹³ Lo'o ik lernohi iknik raram nodi aimehi, ik maki kako'uwedi nano Makromod Lalap, maa lo'o ik lernohi Ai Nina Roh, An paku maika leke yon dohohala nodi molollo ik kemen me'e, de ik lernala or'ori dardari ma kan horu.

Roh Kudus nodi molollo maika de ik kamwali Makromod Lalap ananne

¹⁴ Makromod Lalap Nina Roh nodi molollo ri na'akeme man derne nakani Ai mamani, penia hi onne ramwali Ai anan. ¹⁵ Makromod Lalap Nin Roh kan hi'i ik kamkauk naise hophopon wahwahan ma akin tana, maa Ai nala Nina Roh maika leke kamwali ananne. Roh onne Nin molollo hi'i ik kapolu Makromod Lalap iknik Pape. ¹⁶ Roh Kudus mehe wakunu lolo ik honorok akin leke ik ka'aheni, "Maika eni Ai anan!" ¹⁷ Ai anan maika de ik kauroin nahenia lere man mai ik kokala rere'e haharu na'akeme man Makromod Lalap na'akenedi nala maika me'e, la ik

koro Yesus Kristus kokala rere'e haharu onne wewerre haenhi. Ik kauroin eniyeni namlolo ono ik koro Kristus lernala apinpinha wewerre, de lere man mai Ai na'akulu na'alap ik leke lernala or'ori dardari man ma'aruru narehi namnenehe noro Kristus haenhi.

Lere man mai ik lernala rere'e haharu narehi nalewen apinpinha lere eniyeni

¹⁸ I wal'u na'ahoru! AINU'u honorok aki nahenia lo'o ik hoiwuku iknik wewerek pananaka man ik lernala lere eniyeni noro or'ori dardari man ma'aruru narehi man Makromod Lalap nala maika lere man mai eni, wewerek pananaka onne kan min haida. ¹⁹ Ha wo'ira na'akeme man Makromod Lalap hi'ie mahar nenewek hehen nanumene Makromod Lalap kukul inhoi namwali Ai ananhe, la kukul inhoi lernala or'ori dardari man ma'aruru narehi onne. ²⁰ Nonolu, ha wo'ira na'akeme man aile noho wawan yak horu, de kan wa'an me'e. Makromod Lalap penia ma nala hunukum onne, ono noho wawan kan lernohi Nin panaeku dedesne onneni. Onne ka namwali nano noho nin raram nodie, maa Makromod Lalap nala hunukum eniyeni. Ende noho eni ne'en raram ramkene lapan ²¹ rakan An huriyedi hi nano makmaki nin molollo, leke roro ri mormori ma namwali Ai ananhe lernala morimori man ma'aruru wake'e wewerre.

²² Ik kauroinedi nano nonolu rakan ors eni, wewerek pananaka nammori noro apinpinha warna-warna aile noho wawan eniyeni, de noho eniyeni ra'adidi naise maeke ma nelhenne apinhe ono na'akeki moriyana me'e. ²³ Noho eni nin wewerek pananaka nammori onne penia nakoko maika ma akin naili'il Makromod Lalap ka'adidi wewerre noro noho eniyeni. Ik lernaledi Roh Kudus man Makromod Lalap nala maika, la Roh Kudus namwali tanada nahenia lere man mai ik lernala morimori man ma'aruru wake'e, maa lere eniyeni ik mahak lalapan onne namwali, de ka'adidi wewerre noro noho eniyeni. Lere onne An kikan ika kamwali ananhe la nala kemen worworu ma kan maki me'e maika. ²⁴ Ler eniyeni Makromod Lalap huriyedi ik nano iknik dohohala nin molollo, ono ik akin naili'il Nin nou maika onne namwali. Enla Nin nou nahenia lere man mai Ai nala morimori man ma'aruru

maika, de ik akin namkene lapan An hi'i Nin nou onne namwali. Ri ka nadedem lapan ha ma namwaliyedi me'e, maa lapan ha ma ka namwali makun. ²⁵ Enimaa lo'o ik akin namkene lapan ha man kak lernala makun, ik kodi ik akin ma namlina namkai newek onne namwali.

²⁶ Ik kauroin Makromod Lalap Nin nou maika namwali, la ik kauroin nahenia lere ik ka karuri, Nin Roh na'aruri ik akin haenhi. Roh onne mehen paku ika hi'i lir napanak leke ik lernohi Makromod Lalap Nina honorok aki, la lere ik ka kauroin hi'i lir napanak ma namlolo, Ai mehen hi'i lir napanak, kade ri namehin ka rauroin lir napanak onne. ²⁷ Makromod Lalap mehe nauroin ik honorok akin la nauroin Roh Kudus Nin honorok panaeku na'akeme, de Roh Kudus hi'i lir napanak man lernohi Makromod Lalap honorok akin mamani. Ai nodiyala maika noro ri na'akeme ma akin naili'il Ai lolo Makromod Lalap leken kalarna mamani.

Makromod Lalap naramyaka rehi maika

²⁸ I wal'u na'ahoru, ik kauroin nahenia Makromod Lalap kakar ha wo'ira na'akeme ma namwali noro maika, ha man wa'an noro idewe man sus, leke na'akeme onne namwali ha man wa'an maika ma naramyaka Ai. Ai napoluwedi maika enihe, ono onne lernohi Nina panaeku ma na'ono maika nano nonolu me'e.

²⁹ Nonolu eni Makromod Lalap niliyedi Nin ri, la Ai nauroinedi hi onne akinhe naili'il Ai, leke hi'i hi naise na'oi Anan Yesus. Enpenia Anan onne namwali ri anulu lolo walinhe rahu eni. ³⁰ Makromod Lalap nili ri onnenihe namwali Nin ri, la ri onne Ai napolu haenhi. Ri man Ai napolu onne An hi'i ramlolo lolo Ai leken kalarna, la na'akulu na'alap hi lere hir kokala or'ori man ma'aruru narehi eni.

³¹ Ende ik ka'aheni inhawa ma na'ono lolo panaeku eniyenihe? Makromod Lalap Nina hini'i wenewhe wa'an rehi! Ai nodiyala maika, de ri kaale man rehi maika! ³² Makromod Lalap huri Anan ri nesne leke na'ohu nahala iknik dohohala. Ai nala Anan mememen maika, de ik kauroin nahenia Ai raram nodi nala ha man wa'an rahu maika haenhi. ³³ Ri kaale man

tundesne Makromod Lalap Nin ri, ono Makromod Lalap mehen hi'i ik kamlolo lolo Ai leken kalarna. ³⁴Ri kaale man kuku sala maika! Yesus Kristus mehen maki, maa onne kan mehe, Makromod Lalap na'amori wali'uredi, de ors eni Ai naikoro lolo Makromod Lalap herne malanna, leke hi'i lir napanak Makromod Lalap nodiyala maika mamani.

³⁵ Ende ri kaale man reiha'ar maika nano Yesus Kristus Nin raramyaka! Lo'o ik lernala wewerek pananaka, apinpinha, nuknukur, noho roulara, ka'alehe haidahaida, la ri nodi raa daresne ika. Lo'o ha rahu onne na'akeme namwali maika, maa ik kauroin mouropo Yesus Kristus naramyaka ika mamani.

³⁶ Ha eniyeni namwali nonolu haenhi, naise Daud konohi Makromod Lalap lolo Horok Lap raram na'ahenia, "Akilere rin kene nesne mayai mamani ono ai mamwali Num ri. Hir pene'ek ai mamwali pipduma rorohu kelen rodi hoikani me'e." *

³⁷ Lo'o ika lernala ha man yak eniyenihe na'akeme, onne kan hi'i ika kadiyaur. Ika eniyenihe ri man kerhu la karuri rehiyedi ara nano ha eniyeni na'akeme, ono Yesus Kristus naramyaka la paku ika! ³⁸ Ya akin naili'il wake'e nahenia ha ida kaale man hi'i ika kahinuriyedi nano Nin raramyaka! Hahaa wo'ira na'akeme ma namwali noro maika, lo'o ik mormori makun me makiyedi me'e, kan hi'i ika ko'u nano Ai. Hophopon a'am raram, hayakyaka noro namehin ma nodi molollo na'akeme, hahaa ma namwali lere eni noro lere man mai, kan hi'i ika kako'u nano Ai. ³⁹ Ma nodi molollo lolo a'am raram, noho wawan noro noho wi'in kan hi'i ika kako'u nano Ai haenhi. Ha ida kaale man reiha'ar ika nano Nina raramyaka man An kukul maika lolo ik Makromod Kristus Yesus.

9

Makromod Lalap nala ha man wa'an wake'e ri Israel

¹ I wal'u na'ahoru! Ya'u wakunu panaeku ma namlolo! Yo oro Kristus mamwali mahaku, de ya auroin ka apoho.

Makromod Lalap Nin Roh nodi molollo i honorok akin, de ya auroin nahenia ainu'u wanakunu eniyeni namlolo. ²⁻³ Akilere ya'u raram nakponuhu wake'e ono i lodon walin mememen, ri Yahudi, ra'okuledi Yesus. Ya'u raram nodi nahenia lo'o wa'an rehi ya'u penia man lernala keneri kanai herredi hi! Lo'o wa'an rehi reiha'aredi ya'u nano Kristus, leke hi akin naili'il Yesus la rahinuriyedi nano dohohala nin hunukum, maa ya auroin onne ka namwali. ⁴ Yahudi enihe Makromod Lalap niliyedi me'e. An hi'i hi ramwali anan mememen, la An kukul Nin molollo ma narehi ma nalewen hir do'on. An hi'i Nin Nou noro hi, la nala Nina keneri hono'ok hi. An kukul kalla ma namlolo ra'uli rasa'a Ai, la nala nou nammori hi haenhi. ⁵ Hi onne upun a'an, melle Abraham, Isak, noro Yakup. Enla Kristus man Makromod Lalap kikan namwali Rai mai noho wawan, Ai penia hi upun anan haenhi! Kristus onne Makromod Lalap man kulu narehi lapa narehi na'akeme, de mai ik ka'uli kasa'a Ai rakan laa ewi-ewi. Amin.

Abraham upun anan nammori, maa Makromod Lalap nili heruwali mehe

⁶ Lo'o ri aile ma na'aheni, "Makromod Lalap kan hi'i Nin nou namwali noro ri Yahudi eniyenihe," maa onne ka namlolo! Ri Israel nammori ra'okuledi Yesus Kristus, maa onne kan ewek kawala inhawe man Makromod Lalap nouwedi Abraham, Isak, noro Yakup. Makromod Lalap kan nili ri Yahudi na'akeme namwali Nin ri, maa heruwali mehe. ⁷ Naise eni haenhi, Abraham upun ananhe na'akeme ka ramwali ai upun ananhe ma namlolo, maa heruwali mehe. Ik kauroin onneni namlolo ono Makromod Lalap konohi Abraham lolo Horok Lap raram na'ahenia, "Isak upun anan mehe ramwali o upmu anumhe ma namlolo, la namehin ka." * ⁸ Onneni nin panaeku na'ahenia Abraham upun ananhe heruwali morie nano nou man Makromod Lalap nala Abraham noro Sara, la heruwali ka. Ende man mori nano nou eniyeni ramwali Makromod Lalap anan ma namlolo, la namehin ka! ⁹ Lo'o mim horokala nonolu Makromod Lalap

* 8:36 Mzm. 44:22 * 9:7 NN. 21:12 * 9:9 NN. 18:10, 14

nou Abraham na'ahenia, “Anna man mai, Ya'u mai lo'o Sara moriyana mo'oni ida.” *

¹⁰ Onne kan mehe! Sara anan onne naran Isak, la Isak ho noro Ribka, la Ribka moriyana anan adodo'e ma naran Esau noro Yakup. ¹¹⁻¹² Lere tatana onne kar mori makun, de kar hi'i ha man sala noro ma namlolo makun, Makromod Lalap konohiyedi Ribka na'ahenia, “Anulu ilitolle karurie.” Makromod Lalap wakunu onne leke ri nauroin mouropo nahenia An nili ri lerno hi Nina raram nodie aimehi, kan lerno hi ri nina hini'i wenewhe man sala noro ma namlolo. * ¹³ Ende lolo Horok Lape Makromod Lalap na'aheni heheni, “Ya aramyaka Yakup, maa Esau ka.” *

Makromod Lalap Nin kenekerohu namlolo mamani

¹⁴ Ende hi'ihewi? Lo'o Makromod Lalap nili ri ida la ka nili ri namehin, Ai namwali ma namlolo, ee ka? Makromod Lalap onne penia ma namlolo mamani! ¹⁵ Yon hamlinu nahenia nonolu Makromod Lalap konohi Musa, “Na'amolia Ya'u kukul Ainu'u aki wawa'an ri man Ya akin nale, la Ya ala Ainu'u raramyaka ri lerno hi Ainu'u honorok panaeku.” *

¹⁶ Ende Makromod Lalap kukul Nin aki man wa'an ri mormori lerno hi Nin honorok panaeku. Ai kan po'on rir raram nodie noro rir hini'i wenewhe wa'an, ee yaka, maa An lerno hi mehe Nin raram nodie. ¹⁷ Ik po'on onne namwali nonolu lere Makromod Lalap konohi rai Mesir lolo Horok Lap raram na'ahenia, “Ya'u kikan o mamwali rai leke Ya'u kukul Ainu'u molollo lolo o kemen leke ri noho wawa'an na'akeme do'on rauroin nahenia Ya arehiyedi o, penia ra'uli rasa'a Ya'u.” * ¹⁸ Ende Makromod Lalap kukul Nin aki wawa'an ri ida, la hi'i ri namehin na'uluwaku kekerhe, maa Nin kenekrohu onne lerno hi Nin raram nodi mehe.

Makromod Lalap umupala ri mormori de nodi molollo

¹⁹ Eih! Lo'o nano mi eniyeni ri aile ma na'ukani, “Alhi'ihepe Makromod Lalap kuku sala ri mormorie? Inhoi naruri kawala Makromod Lalap Nina kenekrohu? Ai kan nili ika, de iknik hini'i

wenewhe namehiyala!” ²⁰ Maa i wal'u na'ahoru! Mi eniyenihe ri mormori mehe de yono walha Makromod Lalap Nina wanakunu! Ik kala wanakunu naho'ok nano ri man hi'i rana! Ler ida man hi'i rana hi'i audipi onno, la audipi onno na'ukani man hi'ie na'ahenia, “Alhi'ihepe om hi'i ya'u hehenie?” ²¹ Hi'ihewi? Ri man hi'i ha onne, lerno hi nina raram nodi, ee ka? Nano elimo'o umu ida, ai nodi molollo hi'i rana man ma'aruru namwali audipi onno, noro idewe hi'i rana ma nadedem, lerno hi nin raram nodi mehe.

²² Onne namnenehe noro Makromod Lalap! Ai nodi molollo kukul Nin ahan ri man ailanna, la Ai nodi molollo lapan mene nala hunukum makmaki man Ai na'akenedi ri onne me'e. ²³ Ainin panaeku heheni leke An kukul Nina rere'e haharu ma nawei nahuwa'an ri man An niliyedi la man Ai naramyake. Ai na'akenedi ri onnenihe leke hir lernala onno man ma'aruru wake'e lolo a'am raram. ²⁴ Maika kamwali Nin ri man An niliyedi me'e, la Ai napolu ik nano ri Yahudi noro idewe hair-hair namehin leke Ai nala rere'e haharu man ma'aruru wake'e onne maika na'akeme.

²⁵ Lolo horok nabi Hosea, Makromod Lalap kukul nahenia An kokala hair-hair namehin ono Ai na'aheni,

“Ri ma ka namwali Ainu'u ri, Ya apolu, 'Ainu'u ri,'

La hair-hair man ka aramyake, Ya apolu, 'Hair man Ya aramyake.' ” *

²⁶ Enla,

“Lolo noho onne ri na'ahenia,

'Mi eniyenihe, ka mamwali Makromod Lalap Nin ri',

maa lere man mai lolo onne ri na'aheni,

'Mi eniyenihe, mamwali Makromod Lalap man mormori laa ewi-ewi ananhe.' ” *

²⁷ Enla nabi Yesaya wakunu mouropo na'ono ri Israel na'ahenia,

“Kade mi Yahudi nammori maise doslo herraram,

maa mi ri tarana mehe man lernala or'ori dardari ma kan horu.

* ^{9:11-12} NN. 25:23 * ^{9:13} Mal. 1:2-3 * ^{9:15} Kel. 33:19 * ^{9:17} Kel. 9:16 * ^{9:25} Hos. 2:23 * ^{9:26} Hos. 1:10

28 Ka nalo'ol me'e Makromod Lalap ho'ok kail la nala hunukum ri mormori noho wawan na'akeme, la onne namlolo kokkoo pelek namwali.” *

29 Enla lere man mai onne na'akeme namwali noro ri Israel naise Yesaya na'aheni, “Lo'o Makromod Lalap Ma Nodi Molollo Laa Ewi-Ewi kan hoikaru upun anan ida woro'o, ika maki horu naisa ri man minle kota Sodom noro Gomora.” *

Ri ma ka napanak, lernala! Ri ma napanak, kan lernala!

30 Ende i wal'uhe na'ahoru, ha onne na'akeme nin panaeku hi'i heheni: Ri ma ka namwali Yahudi ka ranoin kalla leke ramlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna, maa hir lernala ono hi akin naili'il Yesus Kristus. 31 Ri Yahudi kar hi'i heheni. Hir lolo kalla lo'olo'ol nina, de rahehe hi'i wewhe keneri hono'ok na'akeme leke rahuwa'an noro Makromod Lalap, maa ka namwali ono akinhe ka naili'il Ai. 32 Hi akin ka naili'il Makromod Lalap, de kar lolo kalla ma namlolo rodi hi'i hi ramwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna, maa pu'ik heli keneri hono'ok mehe. Ende hir wekur ‘waku lapa man hi'i ri laa yawa.’* 33 Horhorok ma aile Horok Lap raram wekel waku onne na'aheni, “Ya ala waku lapida loile kota Sion man hi'i rin wekur laa yawa, maa ri ma kan wekur waku onne akin naili'il Ai, de kar hehel ono inhawe man An nouwedi me'e onne namwali.” *

10

1 I wal'u na'ahoru! Ya'u raram nodi ainu'u hair raramne lernala or'ori dardari ma kan horu, de ya'u hi'i lir napanak Makromod Lalap mamani leke onne namwali. 2 Ya'u mehe auroin nahenia ri Yahudi rampe'el lernohi Makromod Lalap, maa hi ka rauroin kalla ma namlolo leke ramwali ri molololo Ai leken kalarna. 3 Hi ka rauroin kalla ma namlolo man Makromod Lalap kukul maika, de ramhene lernohi Ai, maa hir lernohi rira panaeku aimehi, de ka ramwali ri molololo Ai leken kalarna. 4 Yesus Kristus mai nala kemen maki leke na'akuku na'anokor keneri

hono'ok onne, de keneri hono'ok onne ka nodi molollo ri mormori me'e. Ende ri na'akeme ma akin naili'il Yesus, hi onne mehe ramwali ri molololo Makromod Lalap kalarna.

Makromod Lalap Nina molollo nala or'ori dardari ma kan horu maika

5 Musa horok lolo Horok Lap raram hi'i heheni, “Ri man hi'i wewhe keneri hono'ok na'akeme, la kan larlewenala mahaku, ai onne mehe namwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna la lernala or'ori dardari ma kan horu.” *

6-7 Enimaa wanakunu namehin aile lolo Horok Lap raram man kukul nahe- nia ri ma akin naili'il Makromod Lalap namwali ri molololo. Wanakunu onne na'aheni, “Yono mi mahinorok lolo mi akim na'ahenia, ‘Wa'an rehi ri mormori ha'a laa a'am raram leke napanak Kristus kopur mai noho wawan,’ la yon mahinorok, ‘Wa'an rehi ri mormori kopur laa makmaki onno leke napanak Kristus woku nano makmaki onno onne.’ Ende yon ik kahehe laa a'am raram kanoin or'ori dardari ono Kristus kopuredi noho wawan naledi or'ori dardari maika me'e, la yon ik kahehe kopur laa makmaki onno leke kapanak Kristus woku nano makmaki, ono An moriyedi me'e haenhi.” *

8 Musa wakuku ik wali'ur na'aheni, “Makromod Lalap Lirna Wawa'an na'uraniyedi ki mi nuran noro mi akim.” Onne namwali ono am loikaruwedi Lirna Wawa'an ki mi me'e, penia mim dervedi la akin naili'iledi me'e. 9 Ende lo'o ik wakunu na'ahenia, “Yesus onne ik Makromod,” la ik akin naili'il Makromod Lalap na'amori Yesus wali'uredi nano Nin makmaki, Ai nala or'ori dardari ma kan horu maika. 10 Ri man akin naili'il nahenia Yesus maki la mori wali'ur, la ka namka'uk konohi heri kalarna na'ahenia, “Yesus onne i Makrom'u,” ri onne Makromod Lalap hi'i namlolo lolo Ai leken kalarna, la nala or'ori dardari ma kan horu ai.

11 Ik kauroin onne namlolo ono lisir ida aile lolo Horok Lape ma na'aheni, “Ri ma akin naili'il enihe kar sus la akinhe kar hehel me'e.” * 12 Wanakunu eniyeni

* 9:28 Yes. 10:22-23 * 9:29 Yes. 1:9 * 9:32 Waku onne wekel Yesus. * 9:33 Yes. 28:16 * 10:5 Im. 18:5
* 10:6-7 Ul. 30:12-14 * 10:11 Yes. 28:16

kukul ri mormori na'akeme, ono Makromod Lalap ka na'ili naloho ri. Lolo Ai leken kalarna ri Yahudi noro ri ma ka namwali Yahudi namnenehe. Yesus namwali ri na'akeme Makromon, la Ai nala rere'e haharu noro Nin raramyaka laa ri na'akeme ma napanak nano Ai. ¹³ Horok Lap raram na'aheni, "Makromod Lalap nala or'ori dardari ma kan horu laa ri na'akeme ma napanak An pakuhe." *

Ri Yahudi derne rauroinedi Lirna Wawa'an, maa kar kokala

¹⁴⁻¹⁵ Ri nammori aile ma akin ka naili'il Makromod Lalap makun, maa ik man kokala Makromod Lalap Lirna Wawan onne kamwali ma akin nahuwa'enedi! Enpenia Horok Lape raram na'aheni, "Ri akin nahuwa'an wake'e ono ri man loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni maiyedi me'e." Ende wa'an rehi ik ma akin naili'il paku ri ma kan derne nakani Lirna Wawa'an makun. Lo'o ri kaale ma ne'e nala'a, ik hopon inhoi lan loikaru Lirna Wawa'an onne? Lo'o ri man loikaru Lirna onne kaale, hi'ihewi rin derne Lirna onne? Lo'o ri kan derne makun, hi'ihewi hi akin naili'il? Lo'o hi akin ka naili'il makun, hi'ihewi hir hi'i lir napanak Makromod Lalap? *

¹⁶ Enimaa nano ri Israel enihe nammori kar kokala Lir Wawa'an onne, naise nabi Yesaya na'ahenia, "Makrom'u! Ri ida woro'o mehe man derne rakani ainim wanakuku." * ¹⁷ Ende ik kauroin nahenia rin derne Lira Wawa'an ma na'ono Kristus onne nanumene hi akin naili'il, la ri namehin mai loikaru Lira onne nanumene hir derne rakani la rauroin.

¹⁸ Enimaa ya a'ukaniyala! Ri man loikaru Lir Wawa'an onne laa ri Israel maiyedi me'e, ee kaun? Maiyedi me'e! Ri Israel onnenihe dervedi me'e. Horhorok aile lolo Horok Lape ma na'aheni, "Hir loikaruwedi Lir onne me'e, penia naderre nadauledi lolo noho wawan na'akeme me'e. Hirira wanakuku onne ri mormori noho wawan na'akeme dervedi me'e." *

¹⁹ Ya a'ukaniyala wali'ur? Ri Israel lo'o rauroinedi me'e, ee kaun? Hi rauroinedi me'e! Ik kauroin onne ono dedesne Makromod Lalap na'aheni lolo Musa

na'ahenia, "Na'amolia Ya'u hi'i mi ri Yahudi kunu kehen ri ma ka namwali Yahudi ono Ya aramyaka hi. Mi ma'ahan Maya'u ono Ya amre'e amharu ri namehin man mim pene'ek raplo'edi." *

²⁰ Nabi Yesaya ka namka'uk loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan man kukul nahenia Ai lo'o namre'e namharu ri ma ka namwali Yahudi. Ai na'aheni, "Ri ma ka nanoin Ya'u, Yo oro hi pakromedi me'e, la Ya alahariyedi Ikem'u laa ri ma ka nauroin Ya'u." *

²¹ Enimaa Yesaya nin wanakunu ma na'ono ri Israel na'ahenia, "Lelere a'alam Ya aka'uk Ainu'u ri leke rahuwa'an wali'ur noro Maya'u, maa hi ramhene lernohi la ramhene derne rakani Ainu'u wanakunu eni." *

11

Ri Israel heruwali mehe ramwali ri molololo

¹ Ya a'ukaniyala! Lo'o Makromod Lalap na'okuledi Nina ri Israel eniyenihe, ee ka? Ka! An kokalahe! Ya auroin onne namlolo ono An kokala ya'u! Ya'u me'ene Israel upun anan ono Abraham upun anan ya'u nano luhu Benyamin.

² Makromod Lalap ka na'okul Nina ri man An niliyedi nonolu eni. Ik kauroin onne namlolo nano wanakunu lolo Horok Lap ma na'ono Elia lere an konohi Makromod Lalap na'ahenia, ³ "Makrom'u! Ri nesnedi Num nabi enihe na'akeme me'e! Hi raiye'eredi Num honoi kanani onno me'e. Ya'u mehe me'e, maa hi ranoin ya'u resne haenhi." *

⁴ Makromod Lalap walha Elia na'aheni, "Yom pene'ek om memehedi! Ri riwan wo'ikku aile makun man kar hoikani aukerhe Ba'al. Ya'u niliyedi hi ramwali Ainu'u ri me'e." *

⁵ Nonolu onne namnenehe ors eni. Ri Yahudi nammori kar peinohi Makromod Lalap, maa ri Yahudi tarana aile ma akin naili'il Ai, la An niliyedi hi onne ramwali Nin ri lernohi Nin rere'e haharu mehe. ⁶ Ai kan nili hi lernohi rir hini'i wenewhe man wa'an, ono onne naise Ai nodi or'ori dardari ma kan horu pair rir hini'i wenewhe

* **10:13** Yl. 2:32 * **10:14-15** Yes. 52:7 * **10:16** Yes. 53:1 * **10:18** Mzm. 19:3-4 * **10:19** Ul. 32:21 * **10:20** Yes. 65:1 * **10:21** Yes. 65:2 * **11:3** 1Rai 19:10, 14 * **11:4** 1Rai 19:18

onne. Lo'o An hi'i heheni Ainin rere'e haharu onne kan min haida, la ka namwali rere'e haharu ma namlolo.

⁷ Ende hi'ihewi? Israel enihe ranoin kalla leke ramlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna, maa ri tarana mehe man lernala. Man lernala eniyenihe, ri Israel man Makromod Lalap niliyedi nonolu me'e, la namehin ra'uluwaku kekerhe de ka rakani. ⁸ Panaeku onne horokedi lolo Horok Lap raram ma na'aheni, "Makromod Lalap hi'i hi honorok akinhe kerhe la ramdo'edi, de rakan ors eniyeni hi rohedhi la makan tokedi me'e." *

⁹ Daud na'aheni haenhi, "Na'amolia rira hini'i la ya'an yomun na'akeme namwali or'orok hi penia rediyawa la lernala hunukum ma namlolo herre walha rir hini'i wenewhe ma namehiyala onne." *

¹⁰ Na'amoli hi ramwali maktoko, de kar do'on kalla ma namlolo la lernala apinha wo'operi mamani."

¹¹ Ya a'ukaniyala wali'ur! Yahudi enihe rediyawa, de lo'o ka ramriri me'e? Ka! Hi ramriri wali'ur! Namlolo hir hi'i sala, ono akin ka naili'il Yesus, maa rir sala onne nakoko ri ma ka namwali Yahudi lernala leken ramwali Makromod Lalap Nin ri. Onne namwali leke ri Yahudi po'on nahenia ma ka namwali Yahudi enihe lernaledi Makromod Lalap Nin rere'e haharu me'e, de hi raram nodi lernohe Ai haenhi. ¹² Lere ri Yahudi hi'i sala, hair-hair ma ka namwali Yahudi onne lernala rere'e haharu. Ende lere ri Yahudi roro Makromod Lalap rahuwa'an wali'ur, lo'o noho wawan na'akeme lernala rere'e haharu ma narehi nalewen wake'e!

Madiyaka mi akim leke naili'il mamani

¹³ Lere eni ya'u konohi wanakunu eniyeni ki mi ma ka namwali Yahudi. Makromod Lalap hopon ya'u loikaru Lirna Wawa'an eniyeni ki mi ri ma ka namwali Yahudi na'akeme, de ya'u howok namlolo kokkoo ono honowok eni wa'an la na'ono. ¹⁴ Ya'u raram nodi hi'i ainu'u ri mememen kunu kehen mi ono mi mahuwa'an moro Makromod Lalap, penia hi akin naili'il Ai naise mi, leke nano hi ri heruwali rahinuriyedi nano rir dohohala nin molollo

haenhi. ¹⁵ Makromod Lalap na'okuledi hi, de hair-hair namehin lernala leken rahuwa'an wali'ur noro Ai. Ende lere An kokala ri Yahudi wali'ur, lo'o noho wawan na'akeme lernala rere'e harharu man ma'aruru wake'e naise ri man makiyedi, maa mori wali'ur! ¹⁶ Ik kala wanakuku nano hanana'an naise roti. Lere nonolu lo'o ri Yahudi hi'i roti, hi radedem rala roti man kunu dedesne tarana laa Makromod Lalap, la onne nin panaeku nahenia roti na'akeme Ai Nina haenhi. Onne namnenehe noro au'ono haenhi. Lo'o au'ono ida a'arne Makromod Lalap Nina, onne nin panaeku hinan hanan Ainina haenhi.* ¹⁷ Lo'o au'ono zaitun ida aile kirna raram man ri nadiyaka, la au'ono zaitun namehin aile wo'or. Ende lo'o ri lan peku hanan man aile kirna sopoledi mene lan peku hanan man aile wo'or rodi mai leke remek wuku au man min mai kirna eni. Au hanan man remek onne lernala hanana'an la mori naruri, maa hanan mememen heruwali peku sopoledi. Wanakunu eni naho'ok ri Yahudi enihe naise au hanan mememen, la ri ma ka namwali Yahudi raisa auhana ma nano wo'or. Onne nin panaeku mi ma ka namwali Yahudi lernala rere'e haharu nano Makromod Lalap namnenehe noro ri Yahudi ma namwali au hanan mememen. ¹⁸ Ende ri Yahudi ramwali au hanan man pekuwedi, de yono po'on lewen hi, ono mi maise au hanan haenhi! Mi ka mala hanana'an a'arn, maa a'arne penia ma nala hanana'an ki mi!

¹⁹ Lo'o mi ma'aheni, "Yahudi enihe raisa auhana man sopoledi, leke mayai ma ka namwali Yahudi herre hi mori lolo au'ono onne." ²⁰⁻²¹ Onne mememen namlolo! Makromod Lalap kan kokala hi ono akinhe ka naili'il makun, la mi akim naili'il de An kokala mi. Makromod Lalap na'okuledi ri Yahudi ma namwali au hanan mememen onne ono hi akin ka naili'il, de lo'o mi akim ka naili'il, An sopoledi mi haenhi! Ende yono mim holi kukulu lalapa, maa mamka'uk.

²² Ende ik kauroin Makromod Lalap Nina aki wawa'an mamani, maa Ainin ahan lapa narehi haenhi. An kukul Nina

* **11:8** Ul. 29:4, Yes. 29:10 * **11:9** Mzm. 69:23-24 * **11:16** Exegesis na'ahenia wanakuku eniyeni naho'ok ri Yahudi naise hinan hanan, la rir upun a'an Abraham, Isak noro Yakup naise a'arne. Upun a'an onne Makromod Lalap Nin ri, de onne nin panaeku ri Yahudi, Makromod Lalap Nin ri haenhi.

ahan ri Yahudi ma akin ka naili'il enihe, la An kukul Nina aki man wa'an rehi ki mi ma ka namwali Yahudi enihe, horo mi mamkene lolo Nina raramyake eni. Lo'o mi akim ka namkene naili'il, An sopoledi mi haenhi! ²³ Lo'o Yahudi enihe huriyedi rira hini'i wenewhe man yak la akin naili'il Yesus, Makromod Lalap kokala hi wali'ur ono Ai nodi molollo hi'i hi rahuwa'an wali'ur noro Ai. ²⁴ Lo'o ma nadiyaka kirna onne remek wuku auhana ma nano wo'or noro hanan mememen haenhi, ewi man mori nahuwa'an wake'e? Au hanan man mori nahuwa'an wake'e onne au hanan mememen! Makromod Lalap hi'i mi eniyenihe ma ka namwali au hanan mememen wa'an wali'ur noro Ai, de namlolo kokkoo An hi'i Nin ri mememen wa'an wali'ur noro Ai haenhi!

Makromod Lalap naramyaka ri mormori noho wawan

²⁵ I walin ma ka namwali Yahudi enihe, ya'u konohi mi ha man ri ka nauroinnala makun, leke lere eniyeni mi mauroin idewe. Wa'an rehi mi mauroin Makromod Lalap Nina panaeku susuwar eniyeni leke yon mim holi kukulu lalapa. Nin panaeku susuwar hi'i heheni: Lere eniyeni ri Israel heruwali kar derne rakani la ra'uluwaku kekerhe makun. Hi ra'uluwaku kekerhe hehen nanumene ri ma ka namwali Yahudi man Makromod Lalap niliyedi enihe lernala or'ori dardari ma kan horu. Onne namwali nanumene ri Yahudi enihe wali wali'ur la akin naili'il Makromod Lalap.

²⁶ Ende lere man mai onne ri Yahudi upun ananhe na'akeme lernala or'ori dardari ma kan horu naise horhorok ma aile Horok Lap raram ma na'aheni, "Na'amolia Rai man huri we'er ika nano dohohala nin molollo mai nano Sion. An mai na'ohu nahala Yakup upun ananhe rira dohohale." *

²⁷ Enla Makromod Lalap na'aheni, "Ya ala Ainu'u nou hi ma na'ahenia, 'Ya ohu ahala rir dohohale.' " *

²⁸ Lere eniyeni ri Yahudi ramhene kokala Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, de ramwali arwali roro Makromod Lalap. Onne nakoko mi ma ka namwali ri Yahudi lernala Nin rere'e haharu, maa ri Yahudi eniyenihe Makromod niliyedi

me'e, de Ai kan hamlinu hi. Ai naramyaka hi mamani, ono An horhorok Nin nou ma naledi hi upun a'anhe nonolu me'eni. ²⁹ Ik kauroin onne namlolo ono Makromod Lalap nili la namre'e namharu hi, la Ai kan herre honorok akin lolo inhawe man An hi'iyedi me'e. ³⁰ Nonolu mi eniyenihe kam derne makani Makromod Lalap, maa Makromod Lalap nala leken mi mauroin Ai akin wawa'an eni ono ri Yahudi ramhene derne rakani Ai. ³¹ Lere eniyeni ri Yahudi ra'okuledi Makromod Lalap penia mim kokala Nin rararamyake, maa lere man mai Makromod Lalap kukul Nin aki man wa'an ri Yahudi, de nala ampun hi namnenehe noro mi haenhi. ³² Makromod Lalap huriyedi ri na'akeme lerno hi rira uluwaku kekerhe penia dohohale nodi molollo hi, leke kukul Ai akin man wa'an ri mormori na'akeme haenhi.

Kapanak trimkasi nammori Makromod Lalap ono Ai naramyaka ika

³³ Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen! Ri na'akeme ra'uli rasa'a Ai ono Nina woroin man kulu narehi lapa narehi. Ai penia linikar onno kanaru onno ma namlolo. Inhoi nauroin Makromod Lalap Nin panaeku? Nin kenekrohu? Noro Nin hini'i wenewhe na'akeme? ³⁴ Onne naise man aile Horok Lape ma na'aheni, "Inhoi nauroin Makromod Lalap honorok akin? Inhoi nala nounaku Ai? * ³⁵ Inhoi nala haida Makromod Lalap penia lernala wanalhanne? Ri kaale!" *

³⁶ Makromod Lalap hi'i ha wo'ira na'akeme, la Ai nodi molollo na'akeme. Ende na'akeme ra'uli rasa'a Ai. Mai i wal'uhe na'ahoru ik ka'uli kasa'a Ai laa ewi-ewi! Amin.

12

Morimori ma namlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna

¹ I wal'u na'ahoru! Makromod Lalap kukul Nin aki man wa'an de naledi ampun lalap maika me'e. Onne penia ya apanak rehirehi lewlewen mim lerno hi Makromod Lalap Nin panaeku na'akeme la ilitolle Ai mamani. Lo'o mim hi'i heheni, onne naise mi mala mi kemmu namwali

* 11:26 Yes. 59:20-21 * 11:27 Yer. 31:33-34 * 11:34 Yes. 40:13 * 11:35 Ayb. 41:11

hanoi kanani man mormori laa Makromod Lalap. Minima hini'i wenewhe onne mounou dewdewe la nahuwa'an Makromod Lalap akin, penia namwali ul'uli sasa'a ma namlolo. ² Yom derne makani ri mormori rira honorok akin ma ka namlolo eni, maa mala mi honorok akin Makromod Lalap mamani, leke Ai nala honorok aki worworu herredi minim mormori ma ka namlolo eni. Lo'o mim hi'i heheni, mi mauroin Makromod Lalap Nin honorok panaeku lolo minim morimori, de mauroin mouropo inhawe man wa'an, inhawe ma nahuwa'an Makromod Lalap akin, noro inhawe ma namlolo Ai leken kalarna.

³ Makromod Lalap naledi Nina rere'e haharu maya'u me'e, de ya ala nounaku eniyeni ki mi na'akeme. Makromod Lalap naledi woroin ma na'ono maika dohodoho leke ik akin naili'il Ai. Maika eniyenihe heruwali akin naruri naili'il Ai, la heruwali ka naruri makun, maa onne na'akeme mai nano Makromod Lalap. Ende yon mehe ma'uli mi kemen ono minim woroin onne Makromod Lalap penia nala ki mi. ⁴ Ik kala wanakuku nano ik kemen eniyeni. Liman ein, oin makan, kilinna noro namehin rira honowok ka namnenehe, maa na'akeme rahinuhu rawinawar ri kemen leke namwali mahaku. ⁵ Namnenehe noro maika ma akin naili'il Kristus. Kade ik ri nammori, maa kamwali mahaku lolo Ai. Ik ida man paku ida naise ik kemen hana'arne na'akeme, ida man paku ida. ⁶ Ika dohdoho lernala woroin aimehi nano Makromod Lalap lernohi Nina rere'e haharu, de wa'an rehi ik kampe'el nair woroin onne kodi aki ma nahuwa'an. Ri ma nauroin loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan, loikaru wawa'an lernohi nin aki ma naili'il leke nin wanakunu mai nano Makromod Lalap. ⁷ Ri ma nampe'el ilitolle ri heri ri wali, ilitolle kokkoo. Ri ma nauroin wakuku, wakuku kokkoo. ⁸ Ri ma nauroin nala nounaku, nala nounaku ma na'alap ri akin, la ri man paku ri ma na'alehe haidahaida, yon sorno maa paku nodi aki man wa'an. Ri man leluwai makrana, leluwai makrana wawa'an, la ri ma naramyaka de paku ri heri ri wali, paku nodi aki ma

nahuwa'an.

Ida ma naramyaka ida

⁹ Karamyaka ri heri ri wali kodi aki mounou. Sopoledi honorok aki man ailanne noro mormori man yak, la hi'i ha man wa'an mamani. ¹⁰ Mi ida ma naramyaka ida naise ma na'unara noro ma na'umo'oniwali, la ida man horhawe ida mamani. ¹¹ Mampe'el howok la ilitolle Makromod Lalap Nina honowok modi aki man mou. ¹² Lo'o mim lernala apinpinha, yon mi akim werek, maa wa'an rehi mi akim nahuwa'an, ono mi mauroin Makromod Lalap hi'i Nin nou namwali. Yom pelek mi akim nado'o, maa mamkene mamani, la yon hamlinu hi'i lir napanak mamani. ¹³ Lo'o minim ri heri ri wali ma akin naili'il Makromod Lalap enihe rira hahaa kan nokor lolo rir morimori akilere, malala minima hahaa tarana. Lo'o rin mai minim nakar, kokala wawa'anedi modi aki ma nahuwa'an.

¹⁴ Mapanak Makromod Lalap leke namre'e namharu ri man hi'i apinpinha mi, yono makneri maknai hi. ¹⁵ Lo'o ri aile man akin nahuwa'an, mi akim nahuwa'an wewerre, la lo'o ri aile man akin sus, mim sus wewerre haenhi. ¹⁶ Mori wawa'an noro ri heri ri wali, yono mim holi kukulu lalapa, maa holi helkaki namdaru noro ri ma na'alehe haida-haida, la yono ma'uli mi ma'aheni mauroin narehi. ¹⁷ Lo'o ri aile man hi'i ailanna ki mi, yono walhe noro ailanna, maa walha noro wawa'an. Hi'i wawa'an mamani leke rin po'on minima hini'i wenewhe wa'an wake'e. ¹⁸ Madiyaka mi wawa'an leke moro num ri heri ri wali na'akeme holi melina makai. Yon mi mamwali ma namhene holi melina makai!

¹⁹ I wal'u na'ahoru! Lere rin hi'i apinpinha me ailanna ki mi, yom walhe, ono na'amoli Makromod Lalap nala hunukum ma namlolo hi. Lolo Horok Lape raram Makromod Lalap na'aheni, "Ya'u penia man walhe, la Ya'u man hukum hi." *

²⁰ Enimaa wa'an rehi mim lernohi Horok Lape Lirna ma na'aheni, "Lo'o num arwali namlara la marou, mala hanana'an nonomun hi, leke rawawa la hir herre rira hini'i wenewhe onne." * ²¹ Ende yom walha ri nin ailanna modi ailanna, maa walha

* 12:19 Ul. 32:35 * 12:20 Ams. 25:21-22

ailanna modi ha man wa'an, leke nano minim hini'i wenewhe man wa'an onne mim rehiyedi ailanna onne me'e.

13

Derne makani ri ma nodi molollo

¹ I wal'u na'ahoru! Derne makani ri ma nodi molollo noho wawan. Makromod Lalap penia ma nala molollo hi, la An kakaredi de hi rodi molollo. ² Ende inhoi ma namhene derne nakani ri ma nodi molollo onne, ai na'okuledi inhawe man Makromod Lalap kakaredi me'eni, la nin hini'i wenewhe onne nakoko an lernala hunukum. ³ Ende hi'i ha wawa'an mamani leke yono mamkauk ma nodi molollo noho wawan. Ri na'akeme man derne nakani ma nodi molollo nina konomdere ka ramka'uk haida-haida nano hi, maa ri man hi'i sala penia namka'uk. Lo'o mim hi'i ha man wa'an mamani, mi ka mamka'uk, maa ma nodi molollo ra'uli mi. ⁴ Ri ma nodi molollo onnenihe ramwali Makromod Lalap Nina hophopon wahwahan, la hir paku mi leke mim holi melina makai, maa lo'o mim ailanna hi rodi molollo hukum mi. Makromod Lalap kakar heheni la nala molollo hi leke hi'i kenekrohu hukum ri man sala. ⁵ Mim derne makani ono mamka'uk lernala hunukum, maa wa'an narehi mim derne makani ono mi mauroinedi me'e nahenia hini'i onne namlolo lolo Makromod Lalap kalarna. ⁶ Onne penia mim pair noho nin paipair leke ma nodi molollo onne ilitolle mamani honowok man Makromod Lalap nala hi. ⁷ Lo'o hi onne rapanak mim pair noho nin paipair me bea, paire. Lo'o hi rapanak hiyene aroro, mala hiyene aroro hi, la lo'o hi rapanak honoor hanawe, mala haenhi. Ende hi'i wewhe na'akeme naisa ma nodi molollo kakaredi me'e, la mala ha ma namlolo laa ri na'akeme.

Ida ma naramyak ida, ono ka nalo'olo Yesus mai wali'ur me'e

⁸ Yono hi'i minim okon rake aile haromo, pelek pairedi na'akeme. Enimaa iknik okon rakida aile, ono Makromod Lalap naramyak rehi maika, de wa'an rehi ik ida ma naramyak ida mamani. Ende onne namwali iknik okon rake ma kan horu. Ri ma naramyaka nina ri heri ri wali onne hi'iyedi Makromod Lalap Nina

keneri hono'ok na'akeme me'e. ⁹ Ainina keneri hono'ok na'aheni, "Yono lerwa'u hailai, yono mesne ri, yono mamna'a, la yono mamono ri nina hahaa." Keneri hono'ok namehin aile haenhi, maa lo'o ik lernohi keneri hono'ok ma na'aheni, "Maramyaka minim ri heri ri wali naisa maramyaka mi kemen," onne nin panaeku ik hi'iyedi keneri hono'ok na'akeme me'e.

* ¹⁰ Lo'o ik karamyaka iknik ri heri ri wali kokkoo, ik kak hi'i yaksala hi, maa ik hi'i wewhedi keneri hono'ok na'akeme me'e.

¹¹ Wa'an rehi hi'i ha wo'ira na'akeme man ya'u konohiyedi mi me'e. Yom maise ri ma namkukuru, maa mamakedi herre, ono lere alam Yesus mai wali'ur na'akeki rakan me'e. Nano lere dedesne ik akin naili'il Ai rakan lere eniyeni, mi mauroinedi nahenia lere alam An mai nala or'ori dardari maika eren na'urani me'e.

¹² Noho na'ikeki ropo me'e, de yon ik lernohi hini'i man metmetek nine me'e, maa hi'i ha man wa'an mamani. Lo'o ik hi'i wewhe ropopo nine, onne naisa kasala ilak raa ma namlolo me'e. ¹³ Wa'an rehi ik hi'i wewhe ropopo nine, de yono ik hi'i yapi lalapa ma namehiyala, yon ik manha, yon ik ida man hi'i sala ida, yon holi diwar dawar, yon wahi'i me kasesi, la yono kunu kehen ri. ¹⁴ Yon ik hi'i heheni, maa wa'an rehi lernohi Makromod Yesus Kristus Nina hini'i wenewhe man wa'an mamani, leke iknik morimori namnenehe noro Ainine. Yon ik lernohi iknik raram nodi aimehi ma nakoko hi'i dohohale mamani.

14

Yono kala sala ik walin

¹⁻² I wal'u na'ahoru! Kokala wawa'enedi mi wallum man akin ka naruri naili'il wawa'an makun. Ri heruwali ma akin ka naili'il wawa'an makun ra'aheni, "I'in mahin luli ik ka'an," la heruwali ma akin naruri naili'il ra'aheni, "Hanana'an na'akeme kan luli de ik ka'an." Yono ik ida ma nawalha lira noro ida. ³ Ri ma na'an hanana'an na'akeme yono po'on lewen ma ka na'an i'in mahin, la ma ka na'an i'in mahin yon mala sala ma na'an hanana'an na'akeme, ono Makromod Lalap kokaledi ai me'e. ⁴ Ai onne penia namwali Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan, de

* **13:9** Kel. 20:13-15, 17, Im. 19:18, Ul. 5:17-19, 21

Ai mehe Nin molollo nala kenekrohu nahenia nin hini'i onne namlolo, ee sala. Enla Ai penia man paku hophopon wahwahan onne leke namkene hi'i ha man wa'an. Ende minim molollo kaale mala sala ai.

⁵ Ri aile ma nahinorok nahenia lere eni wa'an rehi ka'uli kasa'a Makromod Lalap nano lere namehin, maa ri namehin nahinorok nahenia lere alam na'akeme namnenehe lolo Makromod Lalap leken kalarna. Na'amolia hi dohodoho lerno hi rira honorok aki aimehi, yono ida man kerne dalha ida lerno hi honorok akin. ⁶ Ri man nili lere alam ma na'ono onne, an hi'i heheni leke horhawe Makromod Lalap. Ri ma na'an hanana'an na'akeme, an hi'i heheni leke horhawe Makromod ono ai napanak trimkasi mene na'an. Namnenehe noro ri ma ka na'an i'in mahin, ai onne horhawe Makromod Lalap la napanak trimkasi haenhi. ⁷ Ik kak mori lerno hi nik suk aimehi, la kak maki lerno hi nik suk aimehi haenhi, ⁸ maa ik mori me maki, hi'i na'akeme lerno hi Makromod Lalap Nina aki, ono maika eniyenihe Ainina ri.

⁹ Enpenia Yesus Kristus makiyedi maa mori wali'ur, leke lo'o ik mori me maki, Ai namwali ik Makromod! ¹⁰ Ende yon po'on lewen mi walinhe ma akin naili'il, ee kuku sala hi, ono mi mauroin nahenia lere man mai maika na'akeme kamriri Makromod Lalap leken kalarna leke An ho'ok kail maika. ¹¹ Lolo Horok Lape raram Makromod Lalap nahopo, "Ya'u man mori laa ewi-ewi, de Ya aheni lere man mai ri na'akeme kadi ein korno lolo Ya'u kalarna la konohi nahenia Ya'u eni Makromod Lalap." * ¹² Ende lere man mai ri dohodoho rala wanalhanne rir hini'i wewhe na'akeme lolo Ai leken kalarna.

Yono minim hini'i wewhe nodi mi wallum laa yakanne

¹³ Ende yono mi ida man kuku sala ida, maa mahehe leke yon hi'i ha ma nodi ik walinhe radiyaur dohohale. ¹⁴ Yo oro Makromod Yesus ai mamwaliyedi mahaku me'e, de ya akin naili'il nahenia An huri yo o'on hanana'an na'akeme, maa wa'an rehi yon yo o'on lolo ri kalarna ma nahinorok nahenia Makromod Lalap na'aheni hanana'an heruwali morso de luli ri na'an. Lo'o ai na'ane, onne namwali

dohohala ono an larlewenedi nina luli me'e. ¹⁵ Wa'an rehi yon mi mo'on hanana'an onne lolo ri onne kalarna, kalo'o an lerno hi de hi'i dohohala ono kan lerno hi nin honorok aki ma na'ahenia hanana'an onne luli. Lo'o mim hi'i heheni, mi ka maramyaka mi wallum onne me'e. Yon hi'i de minim hanana'an onne nodi ai laa yakanne, ono Yesus Kristus maki leke nala or'ori dardari ai haenhi.

¹⁶ Yon hurinohi mi wallum onne na'aheni minim honorok aki man wa'an onne namwali man sala. ¹⁷ Makromod Lalap nodi molollo namwali Rai maika, la Nin molollo ka na'ono hanana'an noro nonomun, maa Ainina panaeku ik lerno hi Nin raram nodi mamani, de ik holi moiliwi mahuwele la akin ma nahuwa'an mamani. Ha wo'ira na'akeme onne namwali ono Nin Roh aile ik raram. ¹⁸ Ri na'akeme man hi'i wewhe Kristus Nin panaeku heheni, rahuwa'enedi Makromod Lalap akin me'e la ri namehin horhawa hi haenhi.

¹⁹ Onne penia kahehe leke ida man mori wawa'an noro ida, la ida ma na'alap ida akin, leke ik na'akeme akin naili'il wawa'an. ²⁰ Yono hi'i de hanana'an nonomun nakoko ika ida ma na'ahan ida penia nano'onnyaka Makromod Lalap Nin honowok. Namlolo kokkoo hanana'an na'akeme kan luli ik ka'an, maa ri heruwali rir panaeku nahenia hanana'an heruwali luli, de wa'an rehi ik lerno hi rir panaeku leke yon hi'i hi radiyaur dohohale. ²¹ Ende yono ka'an mahin, komun arak, ee hi'i ha namehin ma nakoko mi wallumhe radiyaur dohohale.

²² I wal'u na'ahoru! Lo'o ik kauroin iknik hini'i wewhe onne kan sala, onne wa'an. Ende yon sopol minima panaeku onne, ono hini'i onne ka namwali dohohala lolo Makromod Lalap kalarna, maa yom nori ri namehin lerno hi mi. Ri man hi'i wewhe nin panaeku man ai nauroin namlolo mamani lolo Makromod Lalap kalarna, kan sala, de akin nahuwa'enedi. ²³ Enimaa ri aile ma nahinorok, "Lo'o hanana'an onne luli," maa ai na'enedi me'e, de onne namwali dohohala lolo Makromod Lalap kalarna. Ende lo'o ik hi'i haida kan lerno hi ik akin ma naili'il, onne namwali dohohala maika.

* **14:11** Yes. 45:23

15

Ma'alapa mi wallumhe akin

¹ I wal'u na'ahoru! Maika ma akin naruri naili'il Makromod Lalap, yon kuku sala ri ma akin ka naili'il wawa'an makun, maa helkaki mamdaru hi. Yon kanoin iknik wawa'an aimehi, ² maa ilitolle iknik ri heri ri wali, la paku hi leke hi akin eren narururi naili'il. ³ Lere Yesus Kristus min noho wawan Ai ka nanoin Nin wawa'an mehe, de lolo Horok Lap wanakunu aile ma na'ono onne na'ahenia, "Makrom'u! Hadwei hadwokor rahu na'akeme man Om lernanala, Ya'u lernala haenhi." *

⁴ Na'akeme man aile Horok Lap onne rodi wakuku ika la na'alap ik akin, leke kamkene pu'ik mehe Makromod Lalap, ono ik kauroin inhawe man An nouwedi me'e, An hi'ie. ⁵ Makromod Lalap penia ma na'alap ik akin la hi'i ik kamkene mamani. Na'amolia An paku ik na'ahoru lernohe Yesus Kristus Nin honorok panaeku wewerre, ⁶ leke ik honorok akin namwali mahaku, penia ik ka'uli kasa'a Makromod Lalap ma namwali ik Makromod Yesus Kristus Aman.

Ida man kokala ida wawa'enedi

⁷ Ende I wal'u na'ahoru! Ya apanak mi ida man kokala ida wawa'enedi naise Kristus kokaledi mi, leke ri na'akeme ra'uli rasa'a Makromod Lalap. ⁸ Horhorok! Kristus mai ilitolle ri Yahudi leke na'akuku na'anokor Makromod Lalap Nin nou man Ai naledi ik upud a'ad, Abraham, Isak noro Yakup. Enpenia ri na'akeme rauroin Makromod Lalap Lirna Wawan onne namlolo. ⁹ Yesus kukul Nin aki man wa'an hair-hair namehin penia hi ra'uli rasa'a Makromod Lalap haenhi. Lolo Horok Lape raram Daud wekel onne na'aheni, "Makromod Lalap! Lere ya'u min wewerre noro hair-hair ma ka namwali Yahudi, ya'u horhawe O! Ya ahinara a'uli asa'a Makromod Oin Naran leke hir derne." *

¹⁰ Horok namehin aile haenhi ma na'aheni, "Heih, hair-hair ma ka mamwali Yahudi! Mi akim nahuwa'enedi moro ri Yahudi man An niliyedi me'eni." *

¹¹ Horok onne na'aheni wali'ur, "Hair-hair ma ka namwali Yahudi, ma'uli

masa'a Makromod Lalap! Ri noho wawan na'akeme, mai ma'uli masa'a Ai!" *

¹² Yesaya na'aheni wali'ur, "Nano Isai Upun Anan Ida mai nodi molollo hair-hair ma ka namwali Yahudi, la hi akin namkene pu'ik mehe Ai." *

¹³ Na'amolia Makromod Lalap ma namwali iknik ya'ar, nala maika aki ma nahuwa'an wake'e la hi'i maika holi moiliwi mahuwele ono ik akin naili'il Ai. Na'amoli Makromod Lalap nodi Nina Roh na'alapa ik akin leke ik kamkene pu'ik heli Ai mamani.

Makromod Lalap nala molollo Paulus hi'i honowok eniyeni

¹⁴ I wal'u na'ahoru! Ya auroin nahenia mi honorok akin wa'an la mim hi'i ha man wa'an mamani. Mi mauroinedi Makromod Lalap Lirna Wawan, de mi ida man wakuku ida. Onne namlolo kokkoo, ¹⁵ maa lolo horok eni ka amka'uk a'ori honorok mi mouropo wanakuku ida woro'o wali'ur. Ya'u hi'i heheni ono Makromod Lalap namre'e namharu ya'u penia ¹⁶ kikan ya amwali Ainin hophopon wahwahan, la hopon ya'u loikaru Lirna Wawa'an laa ri ma ka namwali Yahudi enihe. Ya amwali hair-hair ma ka namwali Yahudi rir imam, leke hi ramwali honoi kanani ma nahuwa'an Makromod Lalap akin. Makromod Lalap kokaledi hi ono Roh Kudus penia man hi'i hi ramwali honoi kanani man wa'an lolo Ai kalarna.

¹⁷⁻¹⁸ Yo oro Yesus Kristus mamwali mahaku, de ya akin nahuwa'an konohi mi hi'ihewi Yesus paku ya'u ilitolle Makromod Lalap Nin honowok. Ya amhene konohi mi ha man ya'u mehe hi'i. Yesus paku ya'u lolo ainu'u hini'i wenewhe noro ainu'u wanakunu, penia ors eniyeni ri ma ka namwali Yahudi derne rakaniyedi me'e. ¹⁹ Nina Roh nodi molollo leke ya'u hi'i tanada man ri kan dodo'onnale makun, penia ors eni ri nammori lernohiyedi Ai me'e. Ya'u loikaruwedi Kristus Lirna Wawa'an onne ri manina Yerusalem rakan ri manin Ilirikum me'e. ²⁰ Ri aile makun ma kan dernala Lir ma na'ono Kristus, de ya'u raram nodi ya ala'a rir noho leke loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, ono ya amhene ya ariri

* 15:3 Mzm. 69:9 * 15:9 2Sam. 22:50, Mzm. 18:49

* 15:10 Ul. 32:43 * 15:11 Mzm. 117:1 * 15:12 Yes.

nakar lolo ri namehin rira nakar oron.
²¹ Ya'u raram nodi hi'i naise Horok Lapa Lirna ma na'aheni,
 "Ri ma kan kokala Makromod Lalap Lirna Wawa'an makun, lo'o dernedi me'e, la ri ma kan dernala makun, lo'o nauroidedi me'e." *

Paulus paeku nala'a laa Roma

²² Onne penia ka'u lernala leken ki ka'ar mi makun, ²³ maa ors eniyeni ainu'u honowok lolo noho eni na'akeki horu me'e. Anna laa anna, ya'u paeku ki ka'arala mi, maa ka namwali makun. ²⁴ Ende lo'o anna eniyeni namwali ya'u ki, ono ainu'u panaeku ya ala'a noho Spanyol, de lo'o lolale minim lekloi nanu, leke ik ida ma nahuwa'anala ida akin. Enla lo'o ya apanak mim pakuwala'u lolo ainu'u nala'ala'a laa Spanyol onne. ²⁵ Ors eni ya ala'a Yerusalem nanu leke yo odi pulipuli laa pakuwala Makromod Lalap Nina ri lolo enne. ²⁶ Kerei raramne ma ka namwali Yahudi man minle Makedonia noro Akhaya raramyaka Makromod Lalap Nina ri man minle Yerusalem, de rala pulipuli pakuwala hi ono hi onne ra'alehe haida-haida. ²⁷ Hi akinhe nahuwa'an de rala pulipuli onne. Memen wa'an rehi hir paku ri ma na'alehe haida-haida ma aile Yerusalem onne, ono nano ri Yahudi penia ma ka namwali Yahudi enihe lernala Makromod Lalap Nina rere'e haharu. Ende wa'an rehi ma ka namwali Yahudi rampe'el paku ri Yahudi lolo rir morimori akilere. ²⁸ Yo odi pulipuli eniyenihe laa Yerusalem leke nawineke narna nahenia ainu'u honowok horuwedi me'e. Eni nanumene, ya'u lolala minim lekloi, mene laa Spanyol. ²⁹ Ya auroiroin lere yo oro mi pakromo onne, yo odi Kristus Nina rere'e haharu nammori ki mi.

³⁰ I wal'u na'ahoru! Ik koro Makromod Yesus Kristus kamwali mahaku, la Makromod Lalap Nina Roh paku ika leke ik ida ma naramyaka ida. Onne penia ya apanak an'anhedi ki mi nahenia mi mamkene hi'i lir napanak leke Makromod Lalap paku maya'u lolo ainu'u honowok eni. ³¹ Hi'i lir napanak leke Makromod Lalap huri ya'u nano ri Yudea ma akin ka naili'il makun enihe, leke yono

hir hi'i apinpinha ya'u. Enla hi'i lir napanak haenhi leke Makromod Lalap Nin ri mememen manin Yerusalem kokala pulipuli onne noro aki wawa'an. ³² Enla napanak Makromod Lalap hari kalla ya'u ki ka'arala mi odi aki ma nahuwa'an leke ik ida ma nahuwa'anala ida akin. ³³ Na'amoli Makromod Lalap namre'e namharu mi na'ahoru, ono Ai penia ma nala ri mormori akin ma namlina namkai! Amin.

16

Paulus nala nina tape masi

¹ Ya'u raram nodi konohi i wal'uhe nahenia ik narda Febe nina hini'i wenewhe wa'an. Ai namwali man paku ilitolle kerei raramne lolo kota Kengkrea. ² Ya apanak mim kokala ai wawa'enedi naise mi walum mememen, ono wa'an rehi ika man lerno hi Makromod Lalap, ida man kokala ida wawa'an. Ai napanak inhawa haromo mim paku, ono an pakuwedi yo oro ri nammori me'e.

³ Ya apanak modiyala ainu'u tape masi rakanala Priskila noro Akwila. Yo oro hi howok wewerre Yesus Kristus Nina honowok. ⁴ Ler ida manlo'o hir maki ono ilitolle maya'u, de ya apanak trimkasi nammori hi, la kerei raramne ma ka namwali Yahudi na'akeme rapanak trimkasi hi haenhi. ⁵ Modi ainu'u tape masi rakanala kerei raramne man lawuku rira nakar haenhi. Ainu'u tape masi rakanala Epenetus man ya aramyake. Ai onne akin naili'il Kristus noluwedi ri na'akeme man minle noho Asia. ⁶ Tape masi rakanala Maria man howok ka nauroidin nina mahmaha ki mi. ⁷ Tape masi rakanala Andronikus noro Yunias haenhi. Hi onne ramwali i wal'uhe ri Yahudi, la nonolu yo oro hi min bui raram wewerre. Hophopon wahwahan ma nodi Yesus Lirna na'akeme horhawewe hi, la hi akin naili'il Kristus nolu ya'u.

⁸ Modi ainu'u tape masi rakanala Ampliatus man ya aramyake lolo Kristus. ⁹ Tape masi rakanala Urbanus, iknika man howok wali lolo Kristus, noro Stakis man ya aramyake haenhi. ¹⁰ Tape masi rakanala Apeles man lernala apinpinha ono akin naili'il Kristus, maa namkene lerno hi Kristus mamani. Modi ainu'u

* 15:21 Yes. 52:15

tape masi rakanala Aristobulus noro nina nakar raram, ¹¹ la rakanala Herodion ma noro ya'u hair mahaku. Ainu'u tape masi rakanala ri na'akeme ma akin naili'il ma namwali Narkisus nin nakar raram enihe.

¹² Ainu'u tape masi rakanala ik narda Tripena noro Triposa man howok ka rauroin rira mahmaha ilitolle Makromod Yesus Nina honowok, la rakanala ik narda Persis man ya aramyake. Ai eni howok mamani ilitolle Makromod Lalap Nina honowok. ¹³ Tape masi rakanala Rupus noro nina mame. Rupus onne ri na'uli ono Makromod Lalap nili ai leke ilitolle Makromod Nina honowok, la nin mame naise ainu'u mama mememen. ¹⁴ Modi ainu'u tape masi rakanala Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas, noro i wal'u na'ahoru man akin naili'il wewerre man min lolo onne. ¹⁵ Tape masi rakanala Pilologus noro Yulia, rakanala Nereus noro narna, rakanala Olimpas noro ri na'akeme ma akin naili'il wewerre noro hi enihe.

¹⁶ Kerei raramne na'akeme rala tape masi rakanala i wal'uhe na'ahoru, la mi ida ma nala tape masi ida ono ik kamwali mahaku lolo Kristus.

Nounaku man horu

¹⁷ I wal'u na'ahoru! Ya apanak an'anhedhi nakinemen ki mi leke yon derne makani ri man mai reiha'ar la kope'er mi ma akin naili'il, la nawokor nakali wanakuku man mim kokaledi me'e. Mako'uwedi nano ri man hi'i heheni. ¹⁸ Ri man hi'i heheni kar ilitolle ik Makromod Kristus, maa lerno hi rira panaeku aimehi. Hir wakunu wanakunu man ma'aruru rodi wukupoho ri ma akin mou, ono hi ka rauroin nahenia hi ma napoho mamani. ¹⁹ Ri na'akeme rauroinedi me'e nahenia mim derne makani wanakuku ma na'ono Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni. Ende ya akin nahuwa'an ono mim hi'i heheni, la ya'u raram nodi mi eren mauroroin panaeku man wa'an, leke kam hi'i panaeku man sala noro man ailanna. ²⁰ Makromod Lalap ma nala aki ma namlina namkai ri mormori, la ka nalo'ol me'e Ai na'amoluloinedi Hayakyak Makromon, leke yon nodi molollo ika me'e. Na'amoli ik Makromod Yesus nala Nin rere'e haharu ki mi na'ahoru!

²¹ I walin Timotius nalala nina tape masi rakanala ki mi na'ahoru, noro idewe i wal'uhe ri Yahudi, Lukius, Yosan noro Sospater haenhi.

²² Maya'u, Tertius man horok Paulus lirna lolo horok eni, aku ainu'u tape masi rakanala i wal'u na'akeme ma akin naili'il Yesus lolo onne.

²³ Gayus aku tape masi rakanala ki mi haenhi. Ya'u minle nin nakar la ainim kerei raramne lawuku ra'uli rasa'a Makromod Lalap lolo nin nakar haenhi. Erastus ma nasala lekloi nin kupan noro ai walin Kwartus aku tape masi ki mi haenhi. ²⁴ Ai mapanak na'amolia ik Makromod Yesus Kristus namre'e namharu mi na'ahoru lolo onne! Amin.

Lira man horu

²⁵ Ka'uli kasa'a Makromod Lalap ma nodi molollo na'aruri mi akim leke namkene naili'il Ai lerno hi Lira Wawa'an man ya'u loikaruwedi mi me'eni. Lira Wawa'an ma na'ono Yesus Kristus eni nalhariyedi Nin panaeku ki mi ma ka namwali Yahudi enihe. Ri kan derne nauroin Nin panaeku man ya'u loikaru eni nano nonoluweni, ²⁶ maa ors eniyeni Ai nalhariyedi Nin panaeku onne maika me'e. Makromod Lalap man mori laa ewi-ewi hopon Nin hophopon wahwan rodi nabi-nabi rira horok enihe wakuku panaeku ma namlolo leke ri mormori noho wawan na'akeme akin naili'il la derne rakani Makromod Lalap. ²⁷ Makromod Lalap mehe Nina woroin ma narehi nalewen la man moumou dewdewe, de mai ka'akulu kalapa Ai Oin Naran lolo Yesus Kristus lere eniyeni rakan laa ewi-ewi! Amin.

Ainima tape masi,
Paulus

1 Korintus

Horok Lirna La'an

Nonolu kota Korintus namwali kote man lap lolo noho Akhaya. Lere manin Korintus ka rauroin Makromod Lalap makun, hir hoikani la ra'uli rasa'a noho makromon nammori la radedem rir hini'i wenewhe ailanna wake'e. Paulus eni ri dedesne man loikaru Lira Wawa'an laa ri Korintus, la nano Paulus nin wanakunu ri Korintus nammori akinhe naili'il Makromod Yesus (HN. 18:1-11). Paulus namharede Korintus mene ri ida naran Apolos mai (HN. 18:24-19:1). Apolos eniyeni nauroin wakuku la wakunu warei. An min lolo onne leke wakuku manin Korintus enihe (1Kor. 3:6).

Nakawedi wollo wo'ira, ri Kristen man minle Korintus rir na'ukankani aile de hir hi'i horok aku laa Paulus. Ende Paulus walha rir na'ukankani lolo horok eniyeni. Paulus dernedi nahenia hirira hini'i wenewhe nammori ka namlolo haenhi, de an nounaku hi yon hi'i ha man ailanna onne maa hi'i ha ma namlolo wali'ur. An kuku sala hi ono hi ka ramwali mahaku me'e, ono heruwali ra'aheni hir lernohe Apolos, heruwali ra'aheni lernohe ri namehin, la heruwali ra'aheni lernohe ai, penia ida ma ka namkene noro ida me'e (1:10-12; 3:1-6). An nounaku hi panaeku ma na'ono noro ri man ho (pnk. 7), noro panaeku namehin nammori haenhi.

Panaeku ma na'ono lolo Paulus nin nounaku enie: An wakuku hi leke hi rauroin hini'i wenewhe man wa'an la rauroin hi'ihewi ri ma akin naili'il Makromod Lalap, ida man mori wawa'an noro ida.

Horok Ihin

1. Paulus nala hiyene arore la hi'i lir napanak trimkasi (1:1-9).
2. Paulus kuku sala manin Korintus ono hirira hini'i wenewhe ailanna wake'e, la ida kan mori wawa'an noro ida (1:10-6:20).
3. An wakunu panaeku ma na'ono ri man ho (pnk. 7).
4. An wakunu panaeku ma na'ono hanana'an rodi hoikani noho makromon me lernulu aukerhe (8:1-11:1).

5. Ai nala nounaku ma na'ono noho honolla man wa'an lolo kerei raramne (11:2-16).
6. An wakunu panaeku ma na'ono ra'an romun leke na'ori honorok hi Makromod Yesus Nin makmaki (11:17-34).
7. An wakunu hi'ihewi Roh Kudus nala woroin ma na'ono ri ma akin naili'il Yesus (pnk. 12-14).
8. An wakunu hi'ihewi ri Kristen man maki mori wali'ur lere man mai (pnk. 15).
9. An loikaru nin panaeku hir puli kupan leke aku laa ri ma na'alehe haidahaida lolo noho Yudea (16:1-4).
10. Ai nala napanpanak man horu noro tape masi man horu (16:5-24).

Paulus nala nin hiyene arore laa manin Korintus

¹⁻³ Konohiyala i walin ma aile kota Korintus na'ahoruwedi! Ya'u eni Paulus, la yo oro ik walin Sostenes aku horok eni ki mi ma namwali Makromod Lalap Nin kerei raramne. Ai napoluwedi mi mamwali Nina ri mememen man moumou dewdewe ono moro Makromod Yesus Kristus mamwali mahaku, noro wewerre ri lolo ewi-ewi ma na'uli nasa'a ik Makromod Yesus Kristus. Ai penia namwali ik na'ahoru Makromod.

Ainu'u molollo aile hi'i horok eni ono Makromod Lalap mehen kikan maya'u amwali hophopon ma nodi Yesus Kristus Lirna Wawa'an eni lernohe Ai honorok akin mehe.

Ya apanak Makromod Lalap, iknik Ame, noro Makromod Yesus Kristus rala rere'e haharu noro wawa'an rara'e ki mi.

Makromod Lalap nala rere'e haharu maika lolo Yesus Kristus

⁴ I wal'u na'ahoruwedi, ya apanak trimkasi Makromod Lalap mamani ono Ai naledi Nina rere'e haharu ki mi lolo Yesus Kristus me'e. ⁵ Lolo minim morimori Ai naledi mi ha wo'ira na'akeme leke mim lernala woroin man wa'an la rauroin loikaru mouropo Makromod Lirna Wawan eni, ono mi moro Yesus Kristus mamwaliyedi mahaku me'e. ⁶ Onne penia ri nauroin mouropo nahenia mi akim namkene naili'il kokkoo Kristus Lirna Wawa'an man am loikaruwedi ki mi me'eni. ⁷ Ende Makromod Yesus Kristus naledi rere'e haharu penpenu

kemkeme ki mi me'e de mim kokaledi woroin kukuku noknokor leke howok Nin honowok wawa'an lelere a'alam mi maham weilapan An wali mai noho wawan wali'ur. ⁸ Onne kan mehe, maa Makromod Lalap mehe na'aruri mi akim hehen nanumene lere alam man horu, leke rakan lere Makromod Yesus Kristus wali mai wali'ur minim morimori na'alehe yaksala ida. ⁹ Yon hamlinu nahenia Ai namkene hi'i Nina nou noro maika namwali, la Makromod Lalap napoluwedi mi leke moro Anan, ik Makromod Yesus Kristus, mamwali mahaku.

Kerei raramne rira honorok aki ka nam-nehe

¹⁰ I wal'u na'ahoruwedi! Yo odi ik Makromod Yesus Kristus Oin Naran apanak an'anhedi mi mamwali mahaku. Yono mi ida ma nasesi noro ida, de mi ida man reiha'ar ida, maa ya apanak mi na'ahoru na'amolia honorok mahaku aki mahaku. ¹¹ I wal'uhe, ya'u wakunu heheni ono Kloe nina nakar raram heruwali mai konohiyedi ya'u minim sesi me'e. ¹² Hi ra'aheni minim ri heruwali ra'aheni, "Am lernohi Paulus," heruwali ra'aheni, "Am lernohi Apolos," heruwali ra'aheni, "Am lernohi Petrus," la heruwali ra'aheni, "Am lernohi Kristus."

¹³ Mi moro Kristus mamwali mahaku, de kan wa'an mahina'ar mamwali mukumuku! Inhoi man wairesnedi lolo au kekiyowok eni? Ya'u? Ka! Enla man ulutada mi lolo oire, kar wekel ya'u naran! ¹⁴ Ya apanak trimkasi nammori ono ka'u ulutade ri nammori lolo oir. Ya'u ulutada Krispus noro Gayus mehe. ¹⁵ Hawa'ande nano mi ri kaale ma na'aheni, "Paulus mehen ulutada maya'u, de ya'u lernohi ai." ¹⁶ (Eih! Eni nanumene ya'u horokala ya'u ulutadedi Stepanus noro nin nakar raram haenhi. Ka'u ulutada ri namehin.) ¹⁷ Kristus kan hopon ya'u laa ulutada ri, maa An hopon laa loikaru Lira Wawa'an eni lolo ewi-ewi. Enla lere ya'u loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni, ka odi ri mormori nin woroin wakunu leke ri akin naili'il, maa ya'u wakunu mehe Lira ma na'ono Kristus Nin makmaki lolo au kekiyowok eni leke ri man derne ainu'u wanakunu akin naili'il Ai, ono hi rauroin Yesus Nin makimaki nodi molollo wake'e.

Makromod Lalap kukul Nina molollo noro woroin lolo Yesus Kristus man maki lolo au kekiyowok eni

¹⁸ I wal'u na'ahoru, am loikaru Lira ma na'ono Yesus Nin makmaki lolo au kekiyowok. Lere ri man lolo kalla yakan derne Lir onne, hi ra'aheni, "Lira onne na'alehe panaeku ida." Maa, lere maika man Makromod Lalap huri we'eredi nano dohohala nin molollo enihe derne Lir Wawa'an onne, ik ka'aheni, "Lira onneni penia Makromod Lalap Nin molollo." ¹⁹ Lolo Horok Lape raram Makromod Lalap na'aheni,

"Ri ma na'aheni, 'Ainu'u woroin lewlewen,' na'amoli Ya a'amoluwedi rir woroin onne. Enla ri ma na'aheni, 'Ainu'u panaeku man kukulu lalap,' na'amoli Ya'u hi'i rira panaeku rahu eni kan min haida." *

²⁰ Ende ri ma nin woroin narehi nalewen, noro meser ma nauroin wakuku agame nina holoor halauk, noro ri ma nauroin rawalha lira wawa'an enihe, Makromod Lalap hi'iyedi rir woroin na'akeme kan min haida wake'e, ono rir woroin onne mai nano noho wawan eni mehe. ²¹ Kade ri mormori rauroin wake'e, maa onne kan paku hi rauroin Makromod Lalap. Onne namlolo ono Makromod Lalap hi'iyedi kenekrohu nahenia An huri we'eredi ri ma akin naili'il Ai nano dohohala nin molollo lolo Lir Wawa'an man am loloi kakaru eni. Enimaa lere ri man lernohi rir woroin aimehi derne Lir onne, hi ra'aheni Lir onne na'alehe panaeku ida, de ka nala or'ori dardari ri mahaku. ²² Ri Yahudi rapanak po'on tanada man ri kan dodo'onkala makun nanumene akinhe naili'il Lira onne. Enla ri Yunani enihe rapanak orworoin nala wanakuku man lewlewen hi nanumene akinhe naili'il Lira onne. ²³ Enimaa ik wakunu Kristus Nin makmaki lolo au kekiyowok mehe. Wanakunu onne namwali au heliyowok lolo Yahudi enihe honorokne, la ma ka namwali Yahudi enihe ra'aheni Lir onne na'alehe panaeku ida. ²⁴ Kade nano hi ri nammori kar kokale, maa Makromod Lalap poluwedi ri Yahudi noro ri Yunani heruwali ramwali Nin ri mememen me'e. Hir dervedi ainim Lir ma na'ono Kristus eni la akin naili'iledi Ai me'e, de hi

* 1:19 Yes. 29:14

wo'ira na'akeme la nauroin Makromod Lalap Nin panaeku man rorom wake'e haenhi. ¹¹ Mahinorok eniyeni! Ri mehe nauroin honorok akin aimehi, ka nauroin ri namehin honorok akin. Enla ri mahaku ka nauroin Makromod Lalap honorok akin, maa Makromod Lalap Nin Roh mehe nauroin Makromod Lalap honorok akin. ¹² Enla maika kak kokala honorok aki nano noho wawan eniyeni, maa ik kokaledi Roh man mai nano Makromod Lalap leke kauroin ha wo'ira na'akeme man Makromod Lalap naledi maika me'e ono Ai namre'e namharu maika.

¹³ Onne penia lere am loikaru Lir Wawa'an eni, ai ka modi ainima woroin aimehi, maa ai modi wanakunu man Makromod Nina Roh wakukuwedi mayai me'e. Ai ma'amou ma'aropo Nin wanakuku onne laa ri man kokaledi Roh Kudus me'e. ¹⁴ Enimaa ri ma na'alehe Roh Kudus, kan kokala wanakuku nano Makromod Lalap Nin Roh, ono nahinorok wanakuku onne na'alehe panaeku ida. Ai ka nauroin wake'e ono kan huri Roh Kudus wakuku ai. Roh Kudus penia mehen konohi mouropo Makromod Lalap Nin panaeku wo'ira ri mormori. ¹⁵ Ri man Roh Kudus na'aromo raramne, hi mehe rauroin ha wo'ira na'akeme, ewi ma namlolo noro ewi man sala, maa ri ma na'alehe Roh Kudus ka nauroin wake'e ri man Roh Kudus nodi mololleni nin panaeku ida. ¹⁶ Wanakunu onne namlolo ono horhorok aile Horok Lap ma na'aheni, "Inhoi ma nauroin Makromod Nina honorok aki de nauroin nala nounaku Ai?" *

Enimaa maika man Roh Kudus nodi molollo enihe, ik kauroin Kristus Nin honorok panaeku.

3

Yon hi'i ha man reiha'ar kerei raramne

¹ I wal'u na'ahoru, lere yo or'oro mi makun, ka'u wakunu noro mi naise ya adedem wakunu noro ri man Roh Kudus nodi molollo. Ya'u wakunu noro mi naise ya adedem wakunu noro ri man lernohi noho eni nina panaeku wo'ira makun. Lere onne, eni nanumene mi akim naili'il Kristus de yo odi wanakuku man deudeul tantana leke pelek mi mauroin,

naisa mama ma nodi wanakuku man tatane pelek nauroin. ² Kan wa'an ik kala hanana'an man kerhe tatana man huhuhu makun na'an. Nonolu mi maise tatana onne, de yo odi wanakuku man mim pelek mauroin, ka odi wanakuku man wa'an ala ri ma akin namkene naili'il Yesus. Ya'u hi'i heheni ono lere onne mi akim ka namkene naili'il Yesus wawa'an makun. Enimaa lere eniyeni mi ka mamkene kokala wanakuku onne makun! ³ Mi ka mahinuri nano noho wawan eni nin honoli wenewhe makun. Ya'u wakunu heheni ono mi ida ma akin apinha ida la mi ida ma nasesi noro ida. Onne penia ya auroin mouropo nahenia mi ka mahinuri nano noho eni nin honoli wenewhe makun, la mi maise ri ma ka nauroin Makromod makun! ⁴ Onne namlolo ono lolo mi ri aile ma na'aheni, "Ya'u lernohi Paulus mehe," la ri aile ma na'aheni, "Ya'u lernohi Apolos mehe." Morimori naise onne nodi kunukunohi nahenia mi ka mahinuri noho eni nina honoli wenewhe makun.

⁵ Yo oro Apolos eni, ai ka mamwali panaeku ma na'ono! Mayai eniyenihe peni mamwali Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan mehe, la am paku mi leke mi akim namkene naili'il Yesus Kristus. Ai modi ma'uwara honowok man Makromod nala mayai dohodoho. ⁶ Ya'u eni man hap wini hawonne, Apolos ma nodi oir wui, maa Makromod Lalap penia man hi'i wini hahap onne mori. ⁷ Ri man hap noro man wui ka ramwali panaeku ma na'ono. Makromod Lalap penia namwali panaeku ma na'ono ono Ai nodi molollo hi'i wini onne mori. ⁸ Ri man hap noro man wui onnenihe rir honowok nin panaeku namnenehe, maa hir kokala ihin ennen lernohi dohodoho rir honowok. ⁹ Ai mamwali Makromod Lalap Nin man howok enihe. Enla mi mamwali Makromod Lalap Nin kirna noro Nin nakar haenhi.

¹⁰ Makromod Lalap nala woroin ma na'ono maya'u penia kikan ya amwali ri dedesne ma nodi Yesus Lirna Wawa'an ki mi, de ya aisa man hi'i nakar nin waku na'a'ar. Enla ri namehin man mai wakuku mi naho'ok naisa ma nayapi nakar lolo waku na'a'ar onne wawan. Enimaa loi honorok wawa'an! Wa'an rehi

* 2:16 Yes. 40:13

ri man howok Makromod Lalap Nin honowok nadiyahaka nin honowok wawa'an, naisa ma nayapi nakar nadiyahaka nin honowok wawa'an, ¹¹ ono Yesus Kristus mehe namwali waku na'a'ar man Makromod nala ki mi ma akin naili'il Ai. Yono mim nair waku na'a'ar namehin ono Yesus Kristus mehe namwali waku na'a'ar ma na'ono. ¹² Ri man mai nayapi nakar lolo waku na'a'ar onne nair nakar nin horn arn ma ka namnehe. Heruwali rodi maha, rodi pere, me waku man wella ai wawan rayapi, la heruwali rodi auwe, pi kawi, me norkawi, ¹³ maa rakan lere Yesus Kristus wali mai rewro'o nine, ik po'on mouropo ma nayapi nakar nina honowok wa'an, ee ka, ono lere onne rodi aiye kene ri na'akeme dohodoho rira nakar. ¹⁴ Lo'o aiye ka na'an nakar onne, ma nayapi kokala wanalha man wa'an nano nin mahmaha awenne, ¹⁵ maa lo'o aiye na'enedi nakar onneni, ma nayapi onne kan lernala haida nano nin mahmaha awenne onne. Memen Makromod Lalap nala or'ori dardari ma kan horu ai ono ai akin naili'iledi Yesus me'e, maa ai naisa ri ma na'akeki ka nahala kemen nano aiye man lerlere raram.

¹⁶ I walin mauroin nahenia mi mamwali Makromod Lalap Nina Romleu, ee ka!? Enla Makromod Lalap Nina Roh ai mi raramne, ee ka!? ¹⁷ Inhoi ma nala wanakuku man sala, penia mi ma namwali Makromod Lalap Nin ri, ida ma nahina'ar noro ida!? Makromod Lalap nala hunukum man werek ai, ono Makromod Lalap Nin Romleu Lape penia namwali onno man moumou dewdewe! Enla i wal'uhe mehe mamwali Nin Romleu onne.

¹⁸ Yono ri mahaku mehen wukupoho kemen nahenia ai ma nauroin noho wawan nin ha wo'ira na'akeme, maa wa'an rehi ai namwali ma naploedi lolo ri mormori kalarna leke namwali ma nauroin kokkoo lolo Makromod Lalap leken kalarna. ¹⁹ Lolo Makromod Lalap leken kalarna ri mormori rira woroin kan min haida. Onne naise horhorok ma aile Horok Lap ma na'aheni,

“Ri heruwali mehe ra'uli kemen ra'aheni hi penia ramwali ‘ma nauroin rehi’,

maa Makromod Lalap nodi rir woroin onne rehiyedi hi.” *

²⁰ Enla horhorok aile haenhi ma na'aheni, “Ri ma nauroin noho wawan nin ha wo'ira na'akeme enihe, Makromod nauroin nahenia rir woroin onne kan min haida.” *

²¹ Ende ya apanak yono ri mahaku holi kukulu lalap na'aheni, “Ya'u lerno hi ri ida ma narehi nalewen ri namehin!” Makromod Lalap penia nala hahaa wo'ira na'akeme mim manarnedi me'e.

²² Maya'u, Apolos, noro Petrus eni, Makromod nala ki leke ilitolle mi. Ai nala or'ori dardari worworu ki mi, la An huri we'eredi mi nano hunukum makmaki me'e. Ha wo'ira na'akeme ma aile noho eni wawan, la ha wo'ira ma namwali lere eniyeni noro idewe lere man mai, An kakaredi leke nala wawa'an rara'e ki mi. Ha wo'ira na'akeme mi manarna, ²³ la mi mamwali Kristus Nin ri, la Kristus namwali Makromod Lalap Nine.

4

Iknik man panulu ramwali Kristus Nin hophopon wahwahan, de yon ka'uli ida wa'an narehi namehin

¹ Onne penia wa'an rehi mim po'on mauroin mayai eniyenihe mamwali Kristus Nin hophopon wahwahan man An niliyedi leke loikaru Makromod Lalap Lirna man nonolu ri ka nauroin makun eni. ² Ha ma na'ono rehi ri man lolo honopon namkene lerno hi makromon nin honopon mamani.

³ Ende lo'o mim koklolo ma'inau ainu'u honowok nair, ee modi ya'u laa hono'ok kanail onno leke manoin ainu'u sale, onne kan hi'i haida maya'u. Ka'u mehe koklolo a'inau ainu'u honowok nair eni menee!

⁴ Ka'u eremnala ainu'u yaksalida, maa onne ka nodi kunukunohi nahenia ka'u sala. Makromod mehe nodi molollo ho'ok kail ya'u. ⁵ Ende yon ik koklolo ka'inau ri namehin leke kauroin rir honowok wa'an, ee ka. Lapanala Makromod mai wali'ur mene nalhari panaeku wo'ira na'akeme ma nasinuwat lolo noho momohon eni. Ai penia ma nalhari panaeku ma nasinuwat lolo ri mormori honorok akin. Lere onne ri na'akeme meririi lernala rir ul'uli sasa'a nano Makromod Lalap.

⁶ I wal'uhe, lolo ainu'u wanakunu idedi eni yo oro Apolos mamwali wanakunu naho'ok ida leke mi mauroin wanakuku ma aile Horok Lapeni ma na'aheni, "Yon larlewen inhawa man horhorok lolo Horok Lapeni." Lo'o mim lernohi wanakuku onne mi kam horhawe man panulu ida narehi man panulu namehin. ⁷ Lo'o mim pene'ek nahenia mi mamwali ri ma na'ono narehi minim ri heri ri walie!? Ka menee! Minim ha wo'ira na'akeme mim kokaledi nano Makromod Lalap me'e menee! Ende lo'o mim kokaledi ha wo'ira na'akeme nano Makromod Lalap, alhi'ihepe mim holi kukulu lalape!?

⁸ Eih, mi lo'o mauroin minim ruri pe'el noro woroin nano wawan kukuku noknokor me'e harome? Ka menee! Mi mehem wukupoho mi nahenia mim lernaledi linikir kanaru nammori nano wawan me'e, maa ka! Lo'o mi modi molollo naise rai haromo, la mayai ma nodi Yesus Lirna Wawa'an eni, kae? Ya'u raram nodi hir kikanedi mi mamwali rai ma nodi molollo kokkoo leke kodi molollo wewerre. ⁹ Enimaa ai ka maise mi wake'e. Menmolollo ya'u, Makromod Lalap hi'i mayai ma nodi Yesus Lirna Wawa'an enihe mamriri lolo onno man lolo yawa wake'e. An hi'i mayai naise ri man keledi leke hukumesne lolo heri kalarna, de ri mormori noro idewe hophopon a'am raram na'akeme po'onala mayai. ¹⁰ Ri mormori noho wawan pene'ek ai maploedi ono ai maderre madaul Yesus Lirna Wawa'an eni, maa mim pene'ek mi mamwali ma nauroin rehi ono moro Kristus mamwali mahaku! Ri nammori pene'ek ainim molollo kaale, maa mim pene'ek minim molollo lapa narehi! Rin horhawe mi, maa hir ilnohi ralnohi mayai! ¹¹ Rakan lere eniyeni, am lernala roulara mamani, am nair nainair ma napriki napraku, rin riuk rerhe mayai, la ai ka mamkene lolo nakar ida. ¹² Ai mampe'el howok ilitolle ainim popono orereki. Ai mapanak Makromod namre'e namharu ri ma na'ihoru na'idaru mayai. Lere rin nukur la hi'i apinpinha mayai, ai kam walha rir hini'i onne, maa am kerhu mamani. ¹³ Lere rin wakunu nano'onnyaka mayai, ai modi aki wawa'an noro lir mamamal walhe. Rakan lere eni hir hi'i wewhe naise ai mamwali noho wawan nina munuk dewe, la rauroin

nahenia ai mamwali noho wawan eni nin ha man morse de wa'an rehi sopoledi me'e.

¹⁴ Ka'u hi'i horok eniyeni leke hi'i wawwawa mi, maa yo odi nounaku eni dadiyala mi naise ya an'u mememen. ¹⁵ Kade meser riwriwan rahrahu mai wakuku mi panaeku ma na'ono Kristus, maa minim ame ida mehe. Ya'u penia amwali minim ri leleher dedesne ma nodi Yesus Lirna Wawa'an loikaru ki mi penia mi akim naili'il Kristus Yesus la moro Ai mamwali mahaku. ¹⁶ Ende ya apanak mim teunohi ainu'u hini'i wenewhe. ¹⁷ Onne penia ya'u hopon Timotius ki noro mi pakromala. Timotius onne, ya akin ka nahinurie la ai naise ya an'u mememen ma namkene ilitolle Makromod Nin honowok mamani. An rakan ki enne, lo'o na'ori honorok mi ainu'u wanakuku man ya adedem wakuku lolo kerei laa kerei. Ainu'u wanakuku onne na'ono morimori man wa'an lolo Kristus Yesus.

¹⁸ I wal'u na'ahoruwedi! Lolo mi herne kalarna ri heruwali holi kukulu lalap ono hir pene'ek ka'u ki ka'ar mi me'e, ¹⁹ maa lo'o ik Makromod hari kalla, ka nalo'olala ya'u ki ka'ar mi leke po'onala man holi kukulu lalap enihe rir hini'i wenewhe ke'e. Lere onne ya'u po'on auroin lo'o rir molollo ma namlolo aile, ee ka. Lo'o Roh Kudus nodi molollo hi, ee hi rodi nuran mehe wakunu. ²⁰ Lere Makromod Lalap nodi molollo ri, Ai nodi Nin molollo herredi ri onne nin morimori. Enla lo'o ik ka'aheni, "Makromod Lalap namwali ainu'u Rai," maa iknik morimori kan wa'an, onne nin panaeku ik kapoho, la Makromod Lalap ka nodi molollo maika. ²¹ Ende lere ya'u ki enne, lo'o mi raram nodi yo odi lir apinpinha dadiyala mi ono mi kam herre minim morimori makun, ee lo'o mi raram nodi yo odi lir mama-mal noro aki man wa'an ono mim herredi minim morimori me'e. Ewi man wa'an rehi? Mi mehem nili.

5

Paulus hopon hi hukum ri man lerwa'u hailai noro in-turnne

¹ I wal'u miee! Rin konohiyedi ya'u me'e nahenia ri aile minim kerei raramne mahan holi diwar dawar la hi'i ha ma kan lolo ri raramne. Kokkoo! Ya'u dernedi ri ida aile mahan lerwa'u hailai noro nin

in-turnne. Ri ma ka nauroin Makromod Lalap me'ene kar hi'i panaeku man yak naisa onneni! Emene alhi'ihepe mim hurinohi minim ri hi'i hehenie? ² Mi wallum nin hini'i naise onne, maa mim wakunu kukulu lalap ma'aheni, "Ai akim naili'il wawa'an." Wa'an rehi mi akim woiredi la mawawa ono an hi'i diniwar danawar onne, la wa'an rehi hopon ai namharedi minim kerei raramne. ³ I wal'u mie! Kade ya ako'uwedi mi, maa ainu'u honorok aki ai lolo onne. Ende ya aledi kenekrohu hukum ri man hi'i diniwar danawar onne naisa ya'u aile ki enne. ⁴ Lere mim minwuku leke ma'uli masa'a Yesus, mahinorok ya'u aile ki enne haenhi. Enla modi molollo ik Makromod Yesus nanala ⁵ ki mi hopon ai namharedi nano minim kerei raramne la malle laa Hayakyak Makromon nin molollo leke an lernala hunukum lolo ihin kemen. Hi'i heheni leke an ren nin hini'i diniwar danawar onne, de lere Makromod wali mai wali'ur an lernala or'ori dardari ma kan horu eni.

⁶ Kan wa'an mim wakunu kukulu lalap. Lolo mi akim mi lo'o ma'aheni, "Dohohala eniyeni namwali panaeku tutusiyana mehe, de kan hi'i haida-haida," maa onne ka namlolo. Lo'o mim hamlinuwedi wanakunu lirna ma na'aheni, "Ragi tarana mehe hi'i taponne nammori ha'a mouwedi." ⁷ Lere alam ri Yahudi hi'i yapi Paska, hi radedem sopoledi ragi nano rir nakar, la hi resne pipdumana rodi herre rir dohohaleni. Wa'an rehi mim hi'i naise ri Yahudi man sopol ragi nano rir nakar, de hopon ri man hi'i dohohala onne namharedi nano minim kerei raramne, ono mi mamwali Makromod Lalap Nin ri man moumou dewdewe. I wal'uhe, mi mamwaliyedi Makromod Lalap Nin ri, ono Kristus ma namwali iknik Paska nin Pipdumaneni makiyedi leke huri we'eredi ika nano dohohala nin hunukum makmaki. ⁸ Ende lolo iknik morimori eni, na'amoli ik hi'i lernohi ri Yahudi rir lere alam lalap onne. Lere onne hir sopoledi ragi, la ra'an roti ma na'alehe ragi. Onne nin panaeku yon ik hi'i dohohala noro ha man ailanna, maa wa'an rehi ik kodi aki man mou hi'i ha ma namlolo mamani. Onne penia naisa ik ka'an roti ma na'alehe

ragi.

⁹ I walin mie, lolo ainu'u horok nonolu onne ya'u konohiyedi mi a'aheni, "Yono holiwuku moro ri man holi yak leke yak."

¹⁰ Ainu'u nounaku onne wekel ri ma aile minim kerei raramne mehe, ka'u wekel ri lolo noho wawan ma ka nauroin Makromod Lalap. Hi onne penia radedem holi yak leke yak, rakmanna ri namehin nin hahaa, hir wukupoho ri, la hoikani lernulu aukerhe. Lo'o ik kak holiwuku noro hi, ik kamharedi noho wawan eni me'e harome!

¹¹ Lere eniyeni ya'u hi'i horok leke mi mau-roin yon minwuku moro ri ma na'aheni hi akin naili'il, maa hir holi yak leke yak, rakmanna ri namehin nin hahaa, hoikani lernulu aukerhe, wakunu nano'onnyaka ri namehin, romun arak manha, la ra'an ri nina mahmaha awenne. Yon ma'urani mi walin ma nin morimori naisa onne, la yon moro hi maikoro wuku ma'ak haenhi.

¹²⁻¹³ Enimaa ri ma akin ka naili'il makun, ka odi molollo hukum hi, ono Makromod Lalap mehe nodi molollo hukum hi. Enimaa mi mehe modi molollo hukum ri ma aile minim kerei raramne man hi'i yaksala. Ende hi'i naisa horhorok aile Horok Lap ma na'aheni, "Hopon ri man hi'i dohohala namharedi nano mi leken kalarna," * de yon hurinohi ri onne minwuku noro mi lolo kerei raram.

6

Yon modi mi wallum ma akin naili'il Yesus laa man ho'ok kail ma ka nauroin Makromod Lalap

¹ I wal'u na'ahoru! Lo'o minim sesi na'esne moro mi wallum ma akin naili'il enihe aile, yon lam kalake laa man ho'ok kail ma ka nauroin Makromod Lalap! Alhi'ihepe ka mapanak mi wallum ma namwali Makromod Nina ri mememen rala kenekrohu minim panaeku onne? ² I wal'uhe, lo'o mim hamlinuwedi nahenia lere man mai Makromod nala molollo Nin ri leke ho'ok kail noho wawan eni na'akeme? Kokkoo! Ende lo'o ika ma akin naili'il enihe ho'ok kail ri na'akeme lere man mai, iknik molollo aile ho'ok kail panaekuwana ida woro'o lolo ik leken kalarne harome! ³ Lo'o mim hamlinuwedi nahenia lere man mai ik ho'ok kail Makromod Nina hophopon

* 5:12-13 Ul. 13:5, 17:7, 19:19, 21:21, 22:21, 24, 24:7

a'am raram rira panaeku wo'ira! Ende yon ik kamka'uk ka'alolo panaeku wo'ire lolo iknik popono orereki. ⁴ Ende lere minim sesi na'esne aile lolo minim popono orereki, alhi'ihope mim hurinohi ri ma ka nauroin Makromod Lalap ho'ok kail mie? ⁵ Ya'u wakunu heheni leke hi'i wawwawa mi. Yono hi'i de, lolo mi kerei raramne ri mahaku ka nauroin ho'ok kail mi wallum ma akin naili'il Yesus rira panaeku wo'ire!? ⁶ Enimaa mi ida man kalaka ida lolo man ho'ok kail kalarna. Onne kan mehe, maa man ho'ok kail onne ka namwali ma akin naili'il Makromod Yesus!

⁷ Lere mi modi mi wallum nin sale laa man ho'ok kail eni, onne nin panaeku mi mehe madiyauredi sala me'e, la minim sesi na'esne onne rehiyedi mi me'e. Wa'an rehi lere rin hi'i yaksala ki mi, ee na'an minim mahmaha awenne, mim kokala me'e wa'an la yon horhorok nin sala onne me'e! ⁸ Mi kam hi'i onne, maa mi me'ene modi mi wallum laa man ho'ok kail de mo'on nin mahmaha awenne la hi'i yaksala ai, kade ai namwali mi wallum ma akin naili'il Yesus.

⁹ Lo'o mi ka mauroin nahenia ri ma nin morimori ailanna ka ramwali Makromod Lalap Nin ri la kar minwuku noro Ai lolo a'am raram. Yono mehem wukupoho mi, ono ri man holi yak leke yak, man hoikani lernulu aukerhe, man lerwa'u hailai, man hi'i diniwar danawar naisa mo'oni ma namkuru wuku noro mo'oni, ee maeke noro maeke, ¹⁰ ma nodi rurilai namna'a, ma nakmanna ri nin hahaa, ma nomun arak manha, man wakunu nano'onnyaka ri, noro ma na'an ri namehin nin mahmaha awenne, hi na'akeme ka ramwali Makromod Lalap Nin ri, la kar minwuku noro Ai lolo a'am raram. ¹¹ Nonolu mi ri heruwali mori naisa onne haenhi, maa Makromod Lalap Nin Roh na'amouwedi mi akim me'e, de mamwaliyedi Makromod Lalap Nin ri mememen man moumou dewdewe. An hi'iyedi mi mamlolo lolo Ai leken kalarna me'e, ono moro Makromod Yesus Kristus madinu'ul makinaliyedi me'e.

Yon kodi ik kemen holi yak leke yak, maa kodi ik kemen ka'uli kasa'a Makromod

Lalap

¹² I wal'uhe, mi heruwali ma'aheni, "Makromod Lalap penia huriyedi ika nano iknik dohohala nin hunukum me'e, de huri ika hi'i ha wo'ira na'akeme lerno hi iknik raram nodi aimehi." Maa ya'u konohi mi nano ha na'akeme onne, heruwali kan paku ika. Memen, An hurinohi ya'u hi'i ha wo'ira na'akeme, maa yon hi'i de ha man ya'u hi'i onne nodi molollo maya'u. ¹³ Enimaa minim ri aile ma na'aheni, "Makromod Lalap hi'i hanana'an nonomun leke laa konoin raram. An hi'i ik konoin suk hanana'an nonomun onne de ka'an komun ke'e." Hi ra'aheni onne ono rauroin nahenia lo'o ik kodi ik kemen holi yak leke yak, kan hi'i haida. Enimaa ya'u konohi mi, onne ka namlolo! Lere rin maki Makromod Lalap na'amoluloinedi ri konoin noro hanana'an de kar nair me'e.* Makromod Lalap kan hi'i ik kemen leke holi yak leke yak, maa Ai raram nodi ik kodi ik kemen hi'i wewhe Nin honorok aki mehe, ono Ai penia nodi molollo ik kemen. ¹⁴ Makromod Lalap kan sopol ik kemen laa ewi-ewi, maa Ai nodi Nin molollo na'amori ik kemen nano makmaki naisa Ai nodi Nin molollo na'amori Makromod Yesus wali'ur nano Nin makmaki haenhi. ¹⁵ I wal'uhe, lo'o mim hamlinuwedi mi kemmu namwali Kristus kemen hana'arne. Ende yon modi mi kemmu ma namwali Kristus kemen hana'arne mamkuru wuku noro maekyak. Onne namehiyala wake'e. ¹⁶ Lo'o mi ka mauroin nahenia ri ma namkuru wuku noro maekyaka namwaliyedi ihin kemen mahaku noro maeke onne me'e, ono horhorok aile Horok Lap ma na'ahenia, "Lere mo'oni noro maeke ho, woro'ohe ramwali mahaku." * ¹⁷ Enimaa ri ma noro Makromod nadinu'ul nakinaliyedi me'e, ai noro Makromod Nin honorok aki mahaku.

¹⁸ Ende mako'uwedi mi nano honoli yak leke yak, ono honoli onne penia ma nano'onnyak ri nin morimori narehi dohohala namehin na'akeme. ¹⁹ I wal'uhe, mi mauroinedi nahenia mi kemmu namwali Roh Kudus Nin Romleu me'e. Ai penia minle mi raram, la Makromod Lalap mehe nala Nin Roh onne ki mi. Mi kemmu eni,

* **6:13** Ma nauroin Horok Lapa Lirna La'an heruwali ra'aheni wanakunu lirna ma na'aheni, 'Lere rin maki...noro hanana'an me'e,' ka namwali Paulus nin wanakunu, maa namwali ri Korintus rir wanakunu. * **6:16** NN. 2:24

minim ka, maa Makromod Lalap Nine, ²⁰ ono Makromod Lalap weliyedi la pair mouwedi minim okon raka me'e. Ende kodi ik kemen ka'uli kasa'a Makromod Lalap.

7

Paulus nala nounaku hohoo

¹ I wal'uhe, ors eni ya'u walha minim na'ukankani ida woro'o man mim horokedi lolo minim horok. Mi ma'ukani na'ahenia, "Lo'o mo'oni kan ho, onne wa'an, ee ka?" Memen namlolo, onne wa'an, ² maa ri nammori lolo noho wawan eni holi yak leke yak, de lo'o wa'an rehi mo'oni ho noro nina maeke aimehi la maeke ho noro nina mo'oni aimehi. ³ Mo'onleher mie, yon mamhene mamkuru wuku noro minim maekleher, la maekleher yon mamhene mamkuru wuku noro minim mo'onleher. Lo'o mim hi'i heheni, mim lernoheyedi hohoo nin holoor halauk ma namlolo. ⁴ Maekleher kan mehe nodi molollo ihin kemen la mo'onleher kan mehe nodi molollo ihin kemen, maa mo'onleher noro maekleher, ida ma nodi molollo ida kemen. ⁵ Mi man hoedi, yono ida ma nako'u ida lolo minim piki luni. Maa lo'o mim hi'i kenekrohu ida ma nako'uwala ida tarana leke hi'i lir napanak modi aki man mou, onne kan hi'i haida, horo nahenia yon nalo'ol rehi. Lere mim hi'i lir napanak onne horu, miro ida man pakromo wuku noro ida wali'ur leke yon Hayakyak Makromon ken patal mi ono mi kam kerhu mi irhun raramne nin monmono kamanna. ⁶ AINU'U WANAKUNU ENIYENI KA NAMWALI KONOMDERE, maa namwali nounaku mehe. ⁷ Menmelollo ainu'u honorok aki, wa'an rehi ri na'akeme raisa maya'u de kar ho, maa Makromod Lalap naledi ri dohodoho rira molollo ma na'ono, de heruwali lernala molollo leke ho, heruwali lernala molollo leke yon ho me'e.

⁸ I wal'uhe ma kan ho makun, noro maeke walwalum man hono makiyedi me'e, dernala ainu'u nounaku eni. Wa'an rehi mi maise maya'u de ka'u ho, ⁹ maa lo'o kam kerhu minim monmono kamanna, wa'an rehi mim ho, kalo'o minim monmono kamanna eren na'a'ali.

¹⁰ I wal'u man hoedi ma akin naili'iledi Yesus enihe, dernala ainu'u konomdere

eni, (ka namwali ainu'u mehe, maa Makromod Yesus Nine): Yon maekleher reiha'ar noro hono. ¹¹ Enimaa lo'o maekleher ida namhenedi hono, wa'an rehi yono ho wali'ur. Lo'o ai nahinorok de ho wali'ur, wa'an rehi wali laa noro mo'onleher dedesne rahuwa'an leke ho wali'ur. Enla mo'oni yono reiha'ar noro hono haenhi.

¹² I wal'uhe namehin dernala ainu'u nounaku eniyeni. (Nounaku eni ka namwali Makromod Yesus Nina nounaku, maa ainu'u mehe.) Ya'u nounaku mi: Lo'o mo'oni ma akin naili'il Kristus aile man hoedi noro maeke ma akin ka naili'il makun, la maeke onne ne'e nore moriwuku mamani, yono reiha'ar noro ai.

¹³ Enla lo'o maeke ma akin naili'il Kristus aile man hoedi noro mo'oni ma akin ka naili'il makun, la mo'oni onne ne'e noro moriwuku mamani, yono maeke onne reiha'ar noro ai. ¹⁴ Ya'u hopon heheni ono maekleher ma akin naili'il onne, nin hini'i penia nakoko Makromod Lalap namre'e namharu rir hohoo. Namnenehe noro mo'onleher ma akin naili'iledi me'e haenhi. Lo'o ai kan reiha'ar noro nin maeke, nin hini'i onne nakoko Makromod Lalap namre'e namharu rir hohoo haenhi. Lo'o hi ramhene ho me'e, hi ananhe raisa ri ma akin ka naili'il Makromod ananhe, de ka ramkene lolo Makromod Lalap Nin rere'e haharu.

¹⁵ Enimaa lo'o mi houn ma akin ka naili'il Kristus nala kenekrohu namhene ho noro mi ma akin naili'iledi me'e, huriyedi ai nala'a, ono hohoo nin holoor halauk ida kan kawale lolo panaeku ma naise onne. Makromod Lalap penia raram nodi mi ida man holi moiliwi mahuwele noro ida mamani. ¹⁶ Mim huri nala'a ono mi ka mauroin mi houn lo'o akin naili'il Makromod de lernala or'ori dardari ma kan horu, ee ka.

Lere Makromod Lalap napolu ika kamwali Nin ri, yon kahehe herre iknik onno lolo iknik morimori

¹⁷ I wal'u na'ahoru, Makromod nala maika dodoho kalla ma ka namnenehe, maika heruwali ho, heruwali kar ho, heruwali ramwali hophopon wahwahan, heruwali ramwali rai, heruwali ramwali Yahudi, la heruwali kaa. Ende lere Makromod Lalap napolu ik kamwali Nin ri, yon mahehe herre minim onno lolo minim morimori onne, maa mamkene

lernohi Ai lolo minim morimori mamani. Ya adedem ala nounaku eni lolo kerei na'akeme laa ewi-ewi. ¹⁸ Ya ala wanakunu naho'ok ida heheni: Lo'o ri aile man sunatedi me'e lere Makromod napolu ai namwali Nin ri mememen, yon ri onne nahehe herre nin sunat onne. Enla lo'o Makromod Lalap napoluwedi ri namehin ma kan sunat makun, yon ri onne laa napanak sunat me'e, ¹⁹ ono lo'o ik lernohi sunat, ee ka, onne kan min haida lolo Makromod Lalap kalarna. Maa panaeku ma na'ono wake'e, ik derne kakani Makromod Lalap Nina wanakuku wanayo'o mehe. ²⁰ Ende lere mim lernala polpolu nano Makromod Lalap, yon mahehe herre minim onno lolo minim morimori me'e. ²¹ Ya ala wanakunu namehin heheni: Lo'o mi mamwali hophopon wahwahan, la Makromod Lalap napolu mi de mi akim naili'il Yesus, yon mi akim apinha, maa mamkene mamwali hophopon wahwahan mamani. Enimaa lo'o mi makromon huriyedi mi, yon mamhene kokale. ²² Lo'o mi mamwali hophopon wahwahan onne, ee ka, onne namnenehe lolo Makromod Lalap kalarna, ono Makromod huriyedi hophopon wahwahan man ai napoluwedi namwali Nin ri nano dohohala nin molollo me'e. Enla ri man Makromod napoluwedi namwali Nin ri ma ka namwali hophopon wahwahan, ramwaliyedi Makromod Yesus Kristus Nin hophopon wahwahan man ilitolle Nin honowok me'e. ²³ Makromod weliyedi mi me'e, la pairedi minim okon rake me'e, de yon hurinohi ri mormori nodi molollo minim morimori, maa derne makani Makromod mehe. ²⁴ Ende I wal'u na'ahoru, naisa ya aheniyedi me'e, lere Makromod polu ika kamwali Nin ri, yono pelek kahehe herre iknik morimori lere onne. Ik koro Makromod Lalap kamwaliyedi mahaku me'e, de An paku maika.

Nounaku ralle ri ma kan ho makun

²⁵ Ors eni ya ala nounaku ma na'ono ri ma kan ho makun. Lolo panaeku eni, kade ya'u ka'u lernala konomdere ida nano Makromod Yesus, maa ya'u konohi mi ainu'u honorok aki mehe. Wa'an rehi mim derne makaniyala ainu'u nounaku

eni ono Makromod kukuledi Nin aki man wa'an maya'u, de hi'iyedi ya amwali Nin ri ma akin namdudu me'e. ²⁶ Ende ainu'u honorok aki heheni: Lere eniyeni ik ma akin naili'il Yesus enihe lernala wewerek pananaka nammori, de wa'an rehi ri ma kan ho makun, yon ho. ²⁷ I mo'onwal'uhe, lo'o minim maekleher aiyedi me'e, yono manoin kalla reiha'ar. Enla lo'o mi ma'alehe maekleher, yono manoin hohoo me'e. ²⁸ Enimaa lo'o mim ho, onne ka namwali dohohale. Namnenehe noro maekrara. Lo'o an ho, ai kan hi'i dohohala, maa ri man ho na'akeme, hir lernala apinpinha nammori lolo noho wawan eni. Enla i raram nodi yon apinpinha onne namwali ki mi.

²⁹ I wal'u na'ahoru, ainu'u honorok aki heheni: I wal'uhe yon hamlinu iknik lere alam howok Makromod Nin honowok na'akeki horu. Onne penia ya a'aheni nano lere eniyeni, mo'oni man hoedi yono nahinorok mehe nin popono orereki. ³⁰ Ri ma nahere, yono nahinorok mehe ai akin man wo'ir onne, la ri ma nalau, yono nahinorok mehe akin ma nahuwa'an onne. Ri ma na'iwali hahaa, yon nahinorok nin hahaa onne mehe. ³¹ Ri ma nanoin nin popono orereki lolo noho wawan eni, yon nahinorok nina popono orereki onne mehe, ono ka nalo'ol me'e noho eni noro inhawe man ik dodo'on na'akeme, moluloinedi me'e.

³² Ya'u raram nodi yono mim ma'irhu ha wo'ira lolo minim popono orereki. Ri ma kan ho kan ma'irhu nin popono orereki naise ri man hoedi me'e, maa ai nahinorok Makromod Nina panaeku wo'ira mehe leke nahuwa'an Ai akin. ³³ Enimaa ri ma nina maekleher aiyedi me'e, ai onne nadiyahaka la horhorokala nina popono orereki ono ai raram nodi nahuwa'antedi hono akin, ³⁴ penia honorok akin nahina'ar lolo kalla woro'o. Onne namnenehe noro maeke man ho noro ma kan ho. Maeke man hono makiyedi me'e noro maeke man memehe makun, ai onne honorok akin ka nahinuri Makromod de nodi irhun raramne ilitolle Makromod Nin honowok mamani. Enimaa maeke man hoedi me'e, honorok akin ka nahinuri noho eni nina panaeku wo'ire, ono honorokne na'ini'ik mamani hono leke hi'i akin nahuwa'an. ³⁵ Ya'u aku horok eni ki mi leke paku mi hi'i kenekrohu man

wa'an. Ka'u hi'i horok eni leke kawala mi de kam ho, maa ya ala nounaku eni leke na'amoli minim hini'i wenewhe wa'an la namlolo mamani, la haida kan hi'i mi honorok akin nahinuri Makromod.

³⁶ Lo'o mo'oni noro maeke aile ida ma naledi honorok panaeku ida me'e leke woro'ohe ho, la ler ida mo'oni onne paeku na'ahenia, "Eih, wa'an rehi yo oro maekeni ho ono ainin anna eren nammomori me'e." Wa'an rehi woro'ohe ho,* lerno hi mo'oni raram nodi. Onne ka namwali dohohala. ³⁷ Enimaa lo'o mo'oni mehe nala kenekrohu yon ho noro maeke onne, an hi'i ha man wa'an horo nahenia ri namehin ka nawa'u ai yon ho, maa ai mehe nala kenekrohu lerno hi nin honorok aki aimehi. ³⁸ Ende, man ho hi'i ha man wa'an, maa ma kan ho hi'i ha man wa'an narehi man ho onne.†

³⁹ Lerno hi hohoo nin holoor halauk ma namlolo, maeke man hoedi me'e yon nahinuri nano hono hehen nanumene hono nin lere horu. Enimaa lo'o hono makiyedi me'e, maeke onne nahinuriyedi de ho wali'ur lerno hi nin raram nodi, horo nahenia an ho noro ri ma akin naili'il Yesus. ⁴⁰ Enimaa menmolollo ya'u, lo'o ai kan ho me'e, ai akin nahuwa'an rehi. Onneni ainu'u honorok aki mehe, maa ya auroin Makromod Lalap Nin Roh nodi molollo ya'u haenhi.

8

Hanana'an rodi hoikaniyedi lernulu aukerhe me'e, ik ka'an, luli, ee ka?

¹ I wal'u na'ahoru, ors eni ainu'u panaeku eni na'ono hanana'an rodi hoikaniyedi lernulu aukerhe me'e. Memen namlolo, 'Ik ma akin naili'il Yesus, iknik woroin aile de kaurain Makromod Lalap ida mehe, de ik kaurain nahenia lernulu aukerhe ma nodi molollo kaale,' maa ya'u konohi mi woroin naisa onne hi'i ika heruwali holi kukulu lalapa. Wa'an rehi ik karamyaka iknik ri heri ri wali, la ka'alapa hi akinhe leke eren ramkene naili'il Makromod. ² Ha ma namlolo, ri man pene'ek ai nauroin Makromod

Nina kalla wawa'an me'e, lo'o ka nau-roin wawa'an makun. ³ Enimaa ri ma naramyaka Makromod Lalap kokkoo, ai onne Makromod Lalap nauroin mouwedi honorok akin me'e.

⁴ I wal'u na'ahoru, ors eni ya'u walha minim na'ukankani eniyeni, "Ik ka'an hanana'an man ri nodi hoikaniyedi lernulu aukerhe me'e luli, ee ka?" Ik ma akin naili'il enihe kaurain nahenia lolo noho wawan eni lernulu aukerhe ka namwali ha ma namlolo la ra'alehe molollo ida wake'e. Enla ik kaurain Makromod Lalap ida mehe, makromon namehin ka namlolo. ⁵ Memen nadedem ri mormori hoikani noho makromon noro hayakyaka nammori ma aile a'am noro noho wawan eni, ⁶ maa maika ma akin naili'il enihe, ik kaurain Makromod Lalap ida mehe, la Ai namwali iknik Ame. Ai penia ma nakuku nawau ha wo'ira na'akeme de ik ilitolle Ai mehe. Ik Makromod mahaku mehe, onne Yesus Kristus. Lolo Ai mehe ha wo'ira na'akeme aile, la nano Nina hini'i wenewhe ik lernala or'ori dardari.

⁷ Kade onne namlolo, maa nano ri ma akin naili'il na'akeme, heruwali ka rau-roin nahenia lernulu aukerhe onnenihe ka namlolo la ra'alehe molollo ida. Nonolu, lere ri onne akin ka naili'il Makromod Lalap makun, hi penia man hoikani lernulu aukerhe haenhi. Enpenia rakan lere eni lo'o hir do'on hanana'an rodi hoikaniyedi lernulu aukerhe, hi ra'aheni lolo akin na'ahenia, "Onneni namwaliyedi honoi kanani rala laa lernulu aukerhe me'e!" Ende lo'o hi ra'an hanana'an onne hir pene'ek hir hi'iyedi dohohala me'e ono hi honorok akin ka naruri naili'il Makromod makun. ⁸ Enimaa hanana'an onne ka nodi ika laa kaurani Makromod Lalap, la ka na'ako'u ika nano Ai haenhi. Enla lo'o ik ka'an, ee ka, kak lernala haida-haida man wa'an, ee man yak haenhi.

⁹ Maa madiyahaka mi memen! Yon mim hi'i de nakoko ri man honorok akin ka naruri onne nadiyaur dohohale ono an po'on de lerno hi minim hini'i wenewhe. Memen Makromod hurinohi mi mo'on hanana'an onneni, maa ri namehin pene'ek onne namwali dohohale.

* **7:36** Wanakunu 'ler ida mo'oni onne paeku na'ahenia, "Eih, wa'an rehi yo oro maekeni ho ono ainin anna eren nammomori me'e." Panaeku namehin: "Mo'oni onne lo'o kan kerhu nin monmono kamanna me'e de wa'an rehi woro'ohe ho." † **7:38** Ri heruwali rahinorok 'mo'oni' ma aile lisir ida woro'o eni wekel maeke aman man raram nodi nala anan maeke rin ho.

¹⁰ Mi mauroinedi me'e nahenia lernulu aukerhe onne ramwali ha ma ka namlolo la ra'alehe molollo ida, maa mi wallum man honorok akin ka naruri naili'il eni ka nauroin onne makun. Ende lo'o an do'on mi lolo rom ya'ak mahan mo'on hanana'an man ri nodi hoikaniyedi lernulu aukerhe me'e, ai lo'o lerno hi na'an haenhi, kade lolo akin nauroin onne namwali dohohala ai. ¹¹ Enpenia iknik woroin ma nahenia lernulu aukerhe na'alehe molollo ida onne nakoko ik walin man honorok akin ka naruri naili'il eni lolo kalla yakan, kade Kristus maki leke na'ohu nahaledi ri onne nano nin dohohala. ¹² I wal'uhe, lo'o ik hi'i heheni iknik hini'i wenewhe saledi ono ik kano'onnyakedi ik lodon walin honorok akin ma ka nauroin ha ma namlolo wawa'an makun. Onne kan mehe, maa ik hi'iyedi dohohale lolo Kristus kalarna haenhi. ¹³ Ende lo'o ainu'u hanana'an onne nakoko de i wal'u nadiyaur dohohale, yon yo o'on mahin me'e. Yon ainu'u hini'i de nakoko i wal'u nadiyaur dohohala.

9

Ma nodi Yesus Lirna Wawa'an eni rira molollo

¹ Ya'u eni ri ma nahinuriyedi nano ha wo'ira na'akeme me'e! Ya'u eni amwali hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an! Ya'u penia man mehe do'onedi ik Makromod Yesus Kristus! Ai mehen kikan ya amwali ma nodi Lirna. I wal'uhe, mi penia mamwali ainu'u honowok ihin ennen lolo Makromod Nin honowok eni. ² Kade ri namehin ka re'eno hi ya amwali hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an, maa yon hi'i de mi ma'okuledi ya'u haenhi! Mi akim naili'iledi Yesus me'e ono ya'u loikaru Lira Wawa'an ki mi, de mi mamwali tanada man mouropo nahenia Makromod kikanedi ya amwali ma nodi Yesus Lirna Wawa'an eni.

³ Ende ya'u walha ri ma nala sala maya'u heheni: ⁴ Lo'o mim pene'ek mayai ma namwali ri ma nodi Yesus Lirna Wawa'an enihe ma'alehe molollo kokala ainim honowok nin mahmaha awenne penia ka mala hanana'an nonomun mayai?! ⁵ Lo'o ainim maekleher aile, ai modi molollo more lalaa mamai howok Yesus Nin

honowok la kokala wanalhanne, ee ka!? Makromod Yesus mo'oniwalla mememen, roro Petrus,* noro hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an namehin enihe me'ene hi'i heheni! ⁶ Ee, lo'o mi mahinorok nahenia wa'an rehi yo oro Barnabas mehe howok manoin ainima nana'an nonomun akilere nine!?

⁷ Loi honorok wawa'an! Ma nasala ke'urauk kan mehe nanoin nina nana'an nonomun lolo are raram! Ri man hapedi nina kirna, nin molollo aile na'an nina kirne ihin ennen. Ri kaale man huri wa'an ha mormori, maa kan lernala haida man wa'an nano nin honowok onne! ⁸ Ai ka modi ri mormori nin honorok aki konohi mi ha eniyeni, maa ainim wanakuku eni namnenehe noro Makromod Lalap Nin keneri hono'ok haenhi.

⁹ Lolo Musa nina horok, horhorok aile ma na'ahenia, "Arpau mahan hamar gandum leke nam'ih, yono wuku nuranne, maa huriyedi nanoin ya'ane." I wal'u na'ahoru, alhi'ihepe Makromod Lalap na'aheni heheni? Lo'o Ainin panaeku tolle arpau onne mehe, ka? * ¹⁰ Ee, lo'o wanakunu onne na'ono maika, ri mormori eni? Namlolo! Wanakunu onne na'ono maika. Ri man howok kirna, noro idewe ri ma na'amou gandum, hi ramkene howok ono hi rauroin hir kokala ihin ennen nano rira mahmaha awenne. ¹¹ Ri man hap kirne lernala ihin ennen nano nin honowok onne. Emene lo'o maika ho'o?! Alhi'ihepe mi mahinorok kan wa'an am lernala ainim hewhewek nainair nano ainima honowok loikaru Makromod Lirna ki mi?! ¹² Lo'o mi mahinorok ri namehin man loikaru Makromod Lirna Wawa'an ki mi rira molollo aile kokala mahmaha awenne nano mi. Ainim molollo narehi hi ono mayai penia man dedesne loikaru Lira Wawa'an ki mi!

Kade Makromod nala molollo mayai leke lernala ainim mahmaha awenne nano mi, maa ai ka makerne mi male mayai. Am kerhu ha wo'ira man apinha leke yon namwali ew'ewek kawakawa ki mi de kam kokala Kristus Lirna Wawa'an eni. ¹³ I wal'uhe lo'o mauroiroin nahenia ri man howok lolo Romleu Lapa kokala rira hanana'an nano Romleu onne harome. Enla imam man harna ri mormori rir honoi kanani lolo honoi kanani onno,

* **9:5** Naran Petrus eni lolo wanakunu Yunani wekel Kefas.

* **9:9** Ul. 25:4

lernala heruwali leke ra'an. ¹⁴Namnenehe onne haenhi, Makromod hoponedo nahe- nia inhoi loikaru Lirna Wawa'an eni, an kokala hanana'an nano ri man kokala Lira Wawa'an onnenihe.

¹⁵Kade ainu'u molollo aile apanak haida nano mi, maa ka apanak mim walhe ainu'u mahmaha awenne. Ende ka'u aku horok eni ki leke mim puli hahaa mala maya'u. Ya akin nahuwa'enedi ono ya'u loikaru Lir Wawa'an onne na'alehe wanal- han ida. Onne penia namwali ainu'u ya'ar ma na'alapa ya akin. Lo'o ya'u loikaru Lira Wawa'an leke kokala minim wanal- hanne mehe, wa'an rehi ya'u maki. ¹⁶Lere ya'u loikaru Lir Wawa'an eni, ka a'uli ainu'u hini'i onne ono Makromod Lalap penia hopon ya'u hi'ie. Lo'o ka'u loikaru Lira onneni, ya'u lernala Makromod Lalap Nina hunukum. ¹⁷Lo'o ya'u loikaru Lir Wawa'an onne lernohi ainu'u raram nodi aimehi, wa'an rehi ya'u lernala naiwe'el nano ainu'u mahmaha awenne onneni, maa ainu'u raram nodi ka nakoko ya'u loikaru Lir onne. Makromod Lalap ho- pon ya'u loikaru Lir Wawa'an eni, de ne'e namhene yo odi a'uwara honowok onne. ¹⁸Ende ainu'u naiwe'el inhawe? Ainu'u naiwe'el me'eni: Lere ya'u loikaru Lira Wawa'an ri, ka apanak ri nala naiwe'el maya'u, kade ainu'u molollo aile hi'i on- neni. Onne penia na'alapedi ya akin la namwali ainu'u naiwe'el haenhi.

¹⁹Kade ya amwali ri ma nahinuriyedi me'e, la ka'u hurinohi ri mahaku nodi molollo ya'u, maa ya'u raram nodi amwali ri na'akeme rir hophopon wahwahan. Ya'u mori heheni leke hi'i ri nammori akin namrana ramwali Yesus Kristus Nina ri. ²⁰Lere ya'u minwuku noro ri Yahudi, ya'u hi'i wewhe naise hi. Ya'u hi'i heheni leke hi akin namrana ramwali Yesus Kristus Nina ri. Lere ya'u minwuku noro ri ma nasala kerkerhe Musa nina keneri hono'ok, ya'u hi'i wewhe naise hi haenhi. Kade keneri hono'ok onne ka nodi molollo maya'u, maa ya'u hi'i wewhe naise hi leke hi akin namrana lernohi Yesus Kristus. ²¹Lere ya'u minwuku noro ri ma ka namwali Yahudi enihe, ya'u holi wewhe naise ri ma kan lernohi Yahudi rir holoor halauk, leke hi akin namrana lernohi Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai.

Ka a'ahenia ka'u derne akani Makromod Lalap Nin keneri hono'ok onne, ono ya'u derne akani Kristus Nin honorok aki ma- mani, de derne akani keneri hono'ok onne haenhi. ²²Lere ya'u minwuku noro ri ma honorok akin ka naruri, ka'u hi'i ha man hi rahinorok sala, leke paku hi akin eren namkene naili'il Kristus. Yo oro inhoi- inhoi pakromo wuku, ya'u herre ainu'u morimori naise hi, leke ainu'u hini'i we- newhe onne paku ri na'akeme lernala or'ori dardari ma kan horu, kade heruwali mehe kokale. ²³Ya'u hi'i heheni leke hir derne de akin naili'il Makromod Lirna Wawa'an onneni, la yo oro hi lernala rere'e haharu haenhi.

Hi'i wewhe ha ma namlolo mamani leke lere man mai lernala minim mahmaha kolkoli ihin ennen

²⁴I wal'u na'ahoru, mi mauroin nahenia nano ri na'akeme ma na'ohi lolo larlari ida, ri ida mehe lernala mahmaha kolkoli ihin ennen. Mahehe lernohi Makromod Nin kalle mamani leke lernala minim mahmaha kolkoli ihin ennen naise man lari onne. ²⁵Ri ma na'akenkene kemen leke naruri lolo na'aroromo ida, ai na'aluli kemen nano ha wo'ira ma namwali ew'ewek kawkawa ono ai raram nodi lernala na'aroromo onne ihin ennen, kade pelek yak. An hi'i onne leke lernala ha man pelek yak, maa maika kerhu lolo ha wo'ira na'akeme ono ik lapan lere Makromod Lalap nala maika iknik mahmaha kolkoli ihin ennen ma kan yak laa ewi-ewi. ²⁶Ende ya'u lari naise ma na'ohi lari. Ka'u po'on waliwali, maa ya'u lari amlololo laa larlari honon. Ik po'on ri woro'o maha rahudi, hi kar mele huhudi me'e, maa rahehe leke rehiyedi rira na'aromwali eni. Naise onne, ya ahehe odi molollo i kem'u la hi'i wewhe ha ma namlolo mamani leke lernala mahmaha kolkoli ihin ennen lere man mai eni. ²⁷Ya akenkene i kem'u naise ri man lernohi na'aroromo ida. Enla yo odi molollo yi irhun raramne nin monmono kamanna mamani, leke rakan lere ya'u loikaru Lir Wawa'an eni horu, ya'u kokala ainu'u mahmaha kolkoli ihin ennen.

10

Ra'ori honorok leke yono hoikani ler- nulu aukerhe

¹ I wal'u na'ahoru! Horhorok inhawe ma namwali lolo ik upud a'ad lere hir lernohi Musa nonolu eni. Hi rala'a lolo noho ha'aha'a kakan la hir deul heleken ma naran Kahi Memere lolo kalla ma naporo'uk. * ² Hirira lalaa onne naisa unulu tanada lolo oir ma nodi kunukunohi nahenia hi ramwali man lernohi Musa. ³⁻⁴ Hi na'akeme ra'an romun wewerre la rir hanana'an nonomun onne namnenehe, ono Makromod Lalap mehe nala hanana'an nonomun onne hi na'akeme ra'an romun. Hi romun oir man wau namhara nano waku lapida. Waku lapa onne naulinu nawali Kristus mehe ono Ai penia ma norle'ule'u norwaliwali hi. ⁵ Kade hir lernala rere'e haharu onne nano Makromod Lalap, maa ri nammori hi'i wewhe hini'i ma ka nahuwa'an Makromod Lalap akin penia Ai nesnedi ri nammori de ihin kemen aile lolo ewi-ewi lolo noho mamun ma naporo'uk onne.

⁶ I wal'uhe, ha wo'ira na'akeme onne namwali iknik ope leke na'ori honorok ika yono ik raram nodi hi'i ha man ailanna naise hi. ⁷ Nonolu eni hi heruwali hoikani lernulu aukerhe. Yom hi'i naise hi. Ik kaurain hir hi'i onne ono horhorok aile Horok Lap ma na'ahenia, "Hair onne hi'i yapi de ra'an romun la pe'uk waur leke hoikani rira lernulu aukerhe." * ⁸ Nonolu hi heruwali lerwa'u hailai penia lerida me'ede, ri riwan werro'o wokelu maki horu. Yom lerwa'u hailai naise hi. ⁹ Hi heruwali kene ik Makromod penia haimoke ni'iyesnedi hi. Yom ken ik Makromod naisa hi. ¹⁰ Nonolu hi heruwali hehel warna enu mamani ono hi kar suk Makromod Lalap Nin hini'i wenewhe. Yon ik hi'i wewhe naisa onne. Lere onne An hopon Nin hophopon a'am raram ma nodi molollo nesne ri, laa nala mouwedi hi aran.

¹¹ Panaeku eniyeni na'akeme namwali leke kukunohi maika yono ik lernohi rir hini'i onneni. Enla panaeku onne na'akeme horokedi aile Horok Lap me'e, leke na'ori honorok maika man mori ku lili'ur eniyeni ma nauranrani noho wawan nin man horu me'e. ¹² Ende mi ma nauroin nahenia mi akim namkene naili'il, madiyahaka mi memen, leke yon mi madiyahaur dohohala. ¹³ Mim lernala kenene panatal ma nakoko mi hi'i doho-

hala, maa kenen panatal onne ri mormori na'akeme lernale haenhi. Enimaa Makromod Lalap namkene paku mi mamani, la Ai kan hurinohi minim kenene panatal onne ken patal mi narehi nalewen minima ruri. Lere mim lernala kenene panatal, An hari kalla ki mi leke lari, la An paku mi mamkene kerhue leke yom hi'i dohohala.

Yon mo'on mahin rodi hoikaniyedi lernulu aukerhe lolo aukerhe nin romleu raram

¹⁴ Ende i walin man ya aramyaka na'ahoru! Ya apanak yom hoikani lernulu aukerhe, maa mako'uwedi mi nano panaeku onne. ¹⁵ Ya'u wakunu heheni ono ya auroin ya'u wakunu noro ri man honorok akin mou. Ya apanak mi mehe maho'ok ainu'u wanakunu eniyeni leke mauroin namlolo, ee sala. ¹⁶ Lo'o mim hamlinuwedi inhawa namwali lere ik ka'an komun lolo kerei. Ik komun anggur leke na'ori honorok ika Kristus rarna nakliuwedi lolo au kekiyowok eni. Ik kapanak trimkasi Makromod Lalap, la komun wewerre. Onne namwali tanada nahenia koro Kristus kamwali mahaku ono An huriyedi ika nano dohohala nin hunukum makmakie! Enla ik ha'ar roti la ka'an wewerre leke na'ori honorok maika Kristus Nin makmaki lolo au kekiyowok onne, penia nodi kunukunohi maika nahenia koro Kristus kemen mahaku. ¹⁷ Ik ha'ar roti kemida mehe la ik na'akeme ka'an wewerre. Onne nin panaeku ika na'akeme kamwali kemen mahaku lolo Kristus. ¹⁸ Kene mim horokala ri Israel nonolu eni. Lere onne hi rala honoi kanani loile honoi kanani onno wawan leke hoikani Makromod Lalap. Horu, hir ha'ar honoi kanani onne rehinne ra'an wewerre. Lo'o mi ka mauroin lere hi ra'an mahin onne wewerre, onne nin panaeku hi roro Makromod Lalap ramwali kemen mahakue!

¹⁹ Nano ainu'u wanakunu onne ka a'aheni honoi kanani man ri nodi hoikani lernulu aukerhe onne nala ha man wa'an ida ai. Ka a'aheni aukerhe onne nina molollo aile! ²⁰ Ka menee! Ya a'aheni honoi kanani man ai nodi hoikani aukerhe onne, ai nodi hoikani hayakyaka mehe, ai ka nodi hoikani Makromod Lalap, la ya amhene mi moro hayakyak mamwali

* 10:1 Kel. 14:21 * 10:7 Kel. 32:6

mahaku. ²¹ Mi momunedi Makromod Nin anggur la mo'onedi Nin roti me'e, de kan wa'an mim laa mo'on hanana'an rodi hoikaniyedi lernulu aukerhe lolo rir romleu. Mi moro Makromod mamwaliyedi mahaku me'e, de kan wa'an mi moro hayakyak mamwali mahaku haenhi. ²² Yono ika ken Makromod de akin apinha maika! Yom pene'ek minima molollo narehi nalewen Ainina, de Ai kan hukum mi!

Hanana'an rodi hoikani lernulu aukerhe man ri na'olu lolo pasar, kan luli ik weli ka'an

²³ Lo'o mi heruwali ma'aheni, "Makromod Lalap penia huriyedi maika nano iknik dohohala nin hunukum me'e, de inhawe man ik raram nodi hi'i, ik hi'i ke'e." Onne namlolo, maa ya'u konohi mi nahenia ha wo'ira na'akeme man mi raram nodi hi'ie kan paku mi moro ri namehin akinhe namkene naili'il. ²⁴ Yono ik hi'i ha man paku maika mehe, maa wa'an rehi horhorok iknik ri heri ri wali de hi'i ha man paku hi akin leke namkene naili'il haenhi.

²⁵ Kar kawala mi mo'on hanana'an na'akeme mim weli lolo pasar, horo nahenia yon ma'ukani hanana'an onne lernala nano ewi. Ri nadedem na'ukani heheni ono an pene'ek lo'o ai na'ane an hi'iyedi sala me'e. ²⁶ Mi mauroin hanana'an na'akeme kan luli ik ka'an ono horhorok aile Horok Lap raram ma na'aheni, "Noho eni noro ne'en raram na'akeme Makromod Nine." *

²⁷ Lo'o ri ma akin ka naili'il Yesus makun lariyala mi laa nin nakar mo'on momun, la mi me'eno hi laa, yono mamhene mo'on inhawa man hi rala mi mo'on. Yon mi ma'ukani na'ahenia, "Mahin eniyeni rodi hoikaniyedi lernulu aukerhe me'e, ee ka?"

²⁸ Enimaa lo'o rin konohi maika na'ahenia, "Mahin eniyeni rodi hoikaniyedi lernulu aukerhe me'e," yono ik ka'an mahin onne, leke karamyaka ik walin ma na'aheni onne noro ri man lolo honorok akin pene'ek ma na'an mahin onne hi'iyedi sala me'e. ²⁹ Ya a'aheni onne, ainu'u panaeku ri namehin honorok akin, minima, ka.

Enimaa lo'o minim ri aile ma na'ukani, "Alhi'ithepe ya'u hurinohi rin kawala

ainu'u honorok aki ma nahinuriyedi eni? ³⁰ Lo'o ya apanak trimkasi Makromod Lalap ono nala mahin onne yo o'on, alhi'ithepe rin kuku sala maya'u?!"

³¹ Nin panaeku onne namlolo, maa lo'o ik ka'an, komun, ee hi'i ha wo'ira na'akeme, panaeku ma na'ono wake'e, ik hi'i wewhe leke ri na'akeme ra'akulu ra'alapa Makromod Lalap Oin Naran.

³² Yon hi'i ha ma nakoko ri Yahudi, ri ma ka namwali Yahudi, noro kerei raramne na'akeme radiyaur dohohala.

³³ Hi'i wewhe naisa maya'u, ono ya ahehe hi'i ha man wa'an lolo ainu'u hini'i wewhe wo'ira leke ri na'akeme akin nahuwa'enedi, la hi akinhe eren namkene naili'il Yesus. Ya'u ka ahinorok i kem'u mehe, maa ya'u hi'i inhawa man paku ainu'u ri mormori wali leke hir lernala or'ori dardari ma kan horu eni.

11

¹ Lernohi ainu'u morimori naise ya'u lernohi Kristus Nin morimori.

Honoli man wa'an lolo kerei raramne

² I wal'u na'ahoru, ya a'uli mi ono mim horhorok ya'u noro ainu'u hini'i wewhe mamani, la mim lernohi wanakuku man ya'u loikaruwedi ki mi eni.

³ Enimaa, i raram nodi mi mauroin panaeku ida wali'ur. Kristus namwali mo'oni rira uluwakun. Mo'onleher namwali maekleher uluwakun, la Makromod Lalap namwali Kristus uluwakun.

⁴ Lo'o mo'oni ida karpuspuse laa hi'i lir napanak, ee loikaru Makromod Lirna Wawan lolo heri kalarne, ai kan horhawe Yesus Kristus ma namwali uluwakun me'e.

⁵ Enla lo'o maeke ida hi'i lir napanak, ee loikaru Makromod Lirna Wawan lolo heri kalarna la ka nakou uluwakun, ai kan horhawe nina mo'onleher ma namwali uluwakun eni. Nin hini'i onne namnenehe maeke man eriyedi nin muruk me'e penia nawawa. ⁶ Eni penia ya aheni maeke ma namhene nakou uluwakun lolo kerei raram, wa'an rehi eriyedi nina muruke. Lo'o ai nawawa rin eri nina muruk onne, wa'an rehi nakouwedi uluwakun. ⁷ Mo'oni man hi'i lir napanak, ee loikaru Makromod Lalap Lirna lolo heri kalarna, yon nair karpuse ono Makromod

* 10:26 Mzm. 24:1

Lalap umupala hi raisa ra'oi Makromod Lalap mehe, leke ri na'akeme do'on hi de ra'akulu ra'alap Ai Oin Naran. Enimaa wa'an rehi maeke nakou uluwakun leke ra'akulu ra'alapa rira mo'onleher oin naran. ⁸ Onne namlolo ono Makromod Lalap kan umupala ri mo'oni nano ri maeke, maa umupala maeke nano mo'oni rusanne. ⁹ Enla Ai kan umupala mo'oni leke paku maeke, maa umupala maeke leke paku mo'oni. ¹⁰ Onne penia wa'an rehi maeleher nakou uluwakun leke nodi kunukunohi nahenia an derne nakani nin mo'onleher. Onne kan mehe, maa hi'i heheni leke hophopon a'am raram po'opo'on de akinhe nahuwa'an haenhi.

¹¹ Enimaa maika koro Yesus Kristus kamwaliyedi mahaku me'e, de maeke ka nahinuri nano mo'oni la mo'oni ka nahinuri nano maeke. ¹² Makromod Lalap umupala maeke dedesne nano mo'oni nonolu eni, maa nano lere onne rakan lere eniyeni maeke mori mo'oni na'akeme. Enla woro'o onnenihe noro ha wo'ira na'akeme mai nano Makromod Lalap. ¹³ I wal'uhe, ken maho'okala panaeku eniye! Lo'o ri maeke hi'i lir napanak Makromod Lalap lolo heri kalarna la ka nakou uluwakun, onne wa'an, ee ka?! ¹⁴ Lo'o ik po'on mo'oni murukne nanaru lolo heri kalarna, ik kad-edem ka'aheni onne kan wa'an ono hi'i ika kawawa, ¹⁵ maa lo'o ik po'on maeke man murukne nanaru, ik ka'ulie ono po'on ma'aruru. Makromod penia nala muruk nanaru onne maeke leke namwali nin kou nodi nakou uluwakun. ¹⁶ Enimaa lo'o rin nawalha lira panaeku onneni, ya'u nounaku ai nahenia ai moro Makromod Lalap Nin kerei raramne namehin na'akeme lernohi honoli onne mamani.

Makromod Nin mei rara'an roromunle

¹⁷ I wal'u na'ahoru! Ya'u loikaru panaeku ida woro'o ma na'ono minim rana'ukwuku mai eni. Lolo ainu'u wanakunu eni ka a'uli mi ono lere mim lawuku ma'uli masa'a Makromod, minim hini'i onne ka nodi mi hi'i ha man wa'an, maa nodi mi hi'i ha ma namehiyala. ¹⁸ Dedesne, ya'u dervedi nahenia lere mim lawuku leke mo'on momun, mi ida ma nasesi noro ida, de mi mahina'aredi me'e. Ya'u dervedi minim hini'i onne, la ya'u pene'ek lo'o heruwali namlolo. ¹⁹ Lo'o

mi mahinorok wa'an rehi mi ida man rei ha'ar noro ida leke rin po'on rauroin inhoi ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna harome! ²⁰ Enimaa ka a'uli mi, ono lere mim lawuku hi'i ya'an yomun onne, mi kam horhawe Makromod Lalap! Minim hini'i namehiyala, ka naise ri man lawuku ra'an roti la romun anggur leke ra'ori honorok Makromod Yesus Nin makmaki eni! ²¹ Mim hi'i sala, ono mi heruwali mo'on momun noluwedi ri namehin, de ma'ahoru hanana'an nonomun penia heruwali kar lernala haida-haida, la heruwali manhedi. ²² Alhi'ihepe mim hi'i hehenie? Mi ma'alehe nakar?! Alhi'ihepe mi ka mo'on momun memen lolo minim nakar nanu?! Ee, lo'o i wal'uhe minim panaeku ma'ihoru ma'idaru Makromod Lalap Nina kerei raramne?! Lo'o mim ken hi'i wawwawa ma na'alehe haida-haida?! Yom pene'ek ya'u wakunu heheni leke a'uli minim hini'i onne! Ka!

²³ Ya auroin minim hini'i onne kan wa'an ono Makromod nala wanakunu eniyeni maya'u. Ende ya'u wakuku mi kalla man wa'an ik ka'an roti la komun anggur leke na'ori honorok maika Nina makmaki eni, ono rakan alam Makromod Yesus walin na'olu Ai, Ai nala roti, ²⁴ la napanak trimkasi Makromod Lalap horu mene a'un roti na'aheni, "Eni namwali Yi ihin kem'u man Ya ala leke nahinerre mi. Kokale, mo'on, leke yon hamlinu Maya'u." ²⁵ Hi ra'anedi roti horu ne, naisa idedi haenhi Ai nala anggur cawan nanumene napanak trimkasi la na'aheni, "Anggur eni Ya'u rarna ma na'ono nawinau Makromod Lalap Nina Nou Worworu man du'ul kaliyedi ri mormori noro Ai. Lere alam mi momune, mim horokala Ainu'u makmaki eni." ²⁶ Ende, lere ik ka'an roti la komun anggur naisa onneni, ik loikaru ik Makromod Nin hini'i wenewhe lere An maki rakan lere An wali mai wali'ur.

²⁷ Onne penia, inhoi nodi hini'i wenewhe ma ka namlolo, de na'an Makromod Nin roti la nomun Nin anggur, ai onne hi'iyedi sala Makromod me'e, ono kan horhawe Ai kemen noro rarna. ²⁸ Ende wa'an rehi mi dohodoho koklolo ma'inau minim hini'i wenewhe nanumene mo'on roti la momun anggur, ²⁹ ono lo'o mi mo'on roti momun anggur onne, maa kam horhorok hi'ihewi Makromod

Yesus paku mi lere An maki, mim lernala hunukum lolo mi ihin kemen. ³⁰ Onne penia mi ri heruwali kemen naprehen, heruwali rakni'ir, la heruwali maki haenhi. ³¹ Enimaa lo'o ik koklolo ka'inau iknik hini'i wenewhe wawa'an nanu, Makromod Lalap ka nala hunukum maika. ³² Maa lo'o An hukum maika naisa onne, onne nin panaeku Ai na'ori honorok ika leke yono ik lernala hunukum koro ri ma ka nauroin Ai, de sopoledi laa aiye ma kan maki laa ewi-ewi raram.

³³ I wal'u na'ahoru! Onne penia lere mim lawuku mo'on momun Makromod Nin mei ya'an yomun, wa'an rehi mi ida man lapan ida mene mo'on momun wewerre. ³⁴ Inhoi namlara, wa'an rehi na'akedi memen nina nakar nanumene lawuku. Lo'o mim horhawa panaeku eniyeni, mi kam lernala hunukum nano Makromod Lalap lolo mi kemen.

Panaeku namehin aile makun, maa na'amoli ya'u rakanedi ki enne mene ya a'amou a'arope ki mi.

12

Makromod nala woroin ma na'ono Nin ri dohodoho

¹ I wal'uhe, ya'u raram nodi mi mauroin kokkoo panaeku ma na'ono woroin man Roh Kudus nanala ki mi dohodoho. ² Horhorok lere mi ka mauroin Makromod Lalap makun, mim derne makani ha wo'ira man koko mi, penia mim lernohi mamani ri man hoikani lernulu aukerhe ma na'alehe lirna. ³ Onne penia ya'u konohi mi nahenia ri man Makromod Lalap Nin Roh nodi mololle ka na'aheni, "Ya akineri Yesus." Enla lo'o Roh Kudus ka nodi molollo ri, ai ka na'aheni, "Yesus eni, i Makrom'u."

⁴ Makromod Lalap nala woroin warnawarna ma na'ono maika, maa na'akeme onne mai nano Roh Kudus ma namwali mahaku mehe. ⁵ Honowok wo'ira ma ka namnehe aile rodi ilitolle Makromod, maa Makromod man ik ilitolle onne mahaku mehe. ⁶ Makromod Lalap nodi kalla wo'ire ma ka namnehe leke kukul Nin molollo lolo iknik morimori, maa Makromod Lalap mahaku mehe. Ai mehen howok lolo ik raramne hi'i ha wo'ire onne.

⁷ Makromod Lalap nala woroin ma na'ono Nin ri na'akeme dohodoho, leke

hi rodi rir woroin onne paku kerei raramne na'akeme. An hi'i onne leke nodi kunukunohi nahenia Roh Kudus mehe na'aromo ika dohodoho raramne. ⁸ Roh Kudus onne na'aromo ri dohodoho raramne, de heruwali lernala woroin ma na'ono leke rala nounaku rodi woroin nano wawan, la heruwali lernala woroin ma na'ono leke ra'amou ra'aropo Makromod Lalap Lirna Wawan. ⁹ Roh ma namwali mahaku onne, Ai nala molollo ma na'ono ri namehin leke akin namkene naili'il Makromod Yesus Kristus mamani, la Ai nala molollo ma na'ono ri namehin wali'ur leke hi'i wa'an ma nakni'ir. ¹⁰ Ai nala molollo ma na'ono ri heruwali leke hi'i ha ri kan dodo'onnale makun, la nala woroin ma na'ono ri namehin leke konohi Makromod Nin panaeku wo'ira laa ri namehin. Roh nala woroin ma na'ono ri namehin leke hi rauroin rahiyene wanakunu ewi man mai nano Makromod Nina Roh noro man mai nano roh namehin ma ka namlolo enihe. Ai nala woroin ma na'ono ri namehin leke rauroin wakunu wanakunu man mai nano Roh Kudus, la Ai nala woroin ma na'ono ri namehin wali'ur leke nauroin napa'aha wanakunu onne leke ri namehin rauroin wanakunu onne haenhi. ¹¹ Woroin ma na'ono wo'ira onne na'akeme, Roh mahaku mehe Nina honowok. Enla Roh onne ha'ar Nin molollo noro woroin nala ri dohodoho lernohi Nina honorok panaeku aimehi.

Ri ma akin naili'il Yesus na'akeme naho'ok naise kemen mahaku

¹² Ika ma akin naili'il Yesus naho'ok naise Ai kemen hana'arne. Kade hana'arne nammori, maa lolo Kristus ik kamwali kemen mahaku. ¹³ Ik na'akeme ka'isedi kemen mahaku me'e, ono lere ulutade ika, Makromod Lalap Nin Roh hi'i maika kamwali kemen mahaku, kade ik heruwali kamwali ri Yahudi, heruwali ka namwali Yahudi, heruwali namwali hophopon wahwahan, la heruwali ka. Enla Nin Roh man ida mehe onne, Makromod Lalap huri minle ik irhun raramne.

¹⁴ I wal'u na'ahoru, ri kemen ka namwali hana'arne ida mehe, maa namwali hana'arne nammori. ¹⁵ Ende lo'o ein na'aheni, "Ya'u eni liman ka, de ka amwali kemen onne hana'arne." Kade ein na'aheni onne, maa ik kauroin ein onne namkene namwali kemen hana'arne mamani. ¹⁶ Enla lo'o kilinna na'aheni,

“Ya'u eni makan ka, de ya'u eni ka amwali kemen onne hana'arne.” Kade kilinna na'aheni onne, maa ik kauroin ai namwali kemen onne hana'arne mamani. ¹⁷ Lo'o kemen na'akeme namwali makan mamani, hi'ihewi leke kemen derne? Ee, lo'o kemen na'akeme namwali kilinna mamani, hi'ihewi leke kemen nauroue? ¹⁸ Onne penia Makromod Lalap kakaredi ri kemen hana'arne na'akeme leke dohodoho hi'i wewhe lerno hi Nin panaekue. ¹⁹ Lo'o hana'arne na'akeme ramwali kemen hana'ar ida mehe, enlo'o kemen kaale. ²⁰ Ende kemen hana'arne nammori, maa namwali mahaku mehe.

²¹ Makan ka ne'el liman na'ahenia, “O ka mala ha man wa'an ida ik kemen,” ee uluwakun ka ne'el ein na'ahenia, “O ka mala ha man wa'an ida ik kemen.” ²² Kar hi'i heheni, maa ik kemen hana'arne man ik po'on ka naruri enihe, ik nair mamani. ²³ Enla kemen hana'arne man ik po'on kan ma'aruru, ik ka'akeki kodi nainair man ma'aruru. Kemen hana'arne ma kan wa'an rin do'one, ik kadiyaka wawa'an la kodi nainair pasunedi, ²⁴ maa ik kemen hana'arne ik po'on ma'aruruwedi me'e, ik kak nair ha man ma'aruru kodi ka'akekie. Makromod Lalap kakaredi ik kemen hana'arne me'e, de ik ilitolle ma ka naruri noro ma kan ma'aruru wa'an narehi ik kemen hana'arne namehin. ²⁵ An kakar heheni leke ri kemen yon nahina'ar, maa kemen hana'arne dohodoho ida man paku ida. ²⁶ Ende lo'o kemen hana'arne ida lernala apinpinha, kemen hana'arne namehin pelek lernala apinpinha onne haenhi. Namnenehe onne lo'o kemen hana'arne ida lernala u'uli sasa'a, kemen hana'arne namehin na'akeme rahuwa'an wewerre.

²⁷ I wal'u na'ahoru! Mi na'akeme mamwali Kristus kemen la mi dohodoho mamwali Ai kemen hana'arne haenhi. ²⁸ Ende lolo kerei raramne Makromod Lalap na'onedi ri dohodoho nin honowok me'e: Dedesne, hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an enihe, rewro'o nine, ri ma namwali nabi-nabi, rewkelu nine, ri man wakuku lolo kerei. Onne horu, ri man hi'i ha man ri kan dodo'onnale makun. Horu ne, ri man lernala molollo hi'i wa'an ma nakni'ir, man paku rir ri mormori wali, man panulu lolo kerei nin honowok nair, noro man kokaledi

woroin leke wakunu wanakunu man mai nano Roh Kudus. ²⁹ Ik meririi lernala woroin ma na'ono, maa woroin onne ka namnehe. Ik na'akeme ka kamwali hophopon ma nodi Lira Wawa'an, na'akeme ka kamwali nabi, na'akeme ka kamwali meser. Na'akeme kak lernala molollo hi'i ha man ri kan dodo'onnale makun, ³⁰ ee hi'i wa'an ma nakni'ir. Na'akeme ka kodi woroin wakunu wanakunu man mai nano Roh Kudus, ee ka kodi woroin halle wanakunu onne leke ri man derne rauroine. ³¹ Enimaa mahehe leke mi akim namrana Roh Kudus nala woroin ma na'ono narehi ki mi.

Kalla man wa'an rehi

Ors eni ya'u kukul mi kalla man wa'an narehi.

13

¹ I wal'u na'ahoruwedi! Lo'o ya'u lernala woroin nano Roh Kudus de auroin wakunu ri mormori nina wanakunu noro hophopon a'am raram rira wanakunu na'akeme, maa ka aramyaka ainu'u ri heri ri wali, ainu'u wanakunu onne kan min haida. Ainu'u wanakunu onne naise ton mamu rin nukur ne, lirna mamani. ² Ee, lo'o yo odi molollo loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan eni wawa'an, la ya auroin Nina panaeku rahu noro Nin kalla man ri namehin ka rauroinnala makun, la ya akin naili'il wake'e Makromod Lalap penia yo odi molollo hopon wo'or-wo'or hoi laa onno namehin, maa ka aramyaka ainu'u ri heri ri wali, ainu'u mormori onne kan min haida. ³ Ee, lo'o ya ala mouwedi ainu'u ha wo'ira na'akeme laa ri ma na'alehe naulinu, la ya'u ala i kem'u rin harne, maa ka aramyaka ainu'u ri heri ri wali, ainu'u hini'i onne ka nala ha man wa'an ida maya'u.

⁴ Ri ma naramyaka nina ri heri ri wali, ai onne akin wa'an de kan pelek na'ahan, la an kukul aki man wa'an ri namehin. Ai kan kunu kehen ri, kan mehe na'uli kemen, la kan holi kukulu lalap. ⁵ Ri onne kan holi la'apekir la'awair, ka nakerne ri namehin lerno hi nina panaeku, raramne kan pelek ha'a, la kan horhorok ri nin sala ai. ⁶ Ri ma naramyaka nin ri heri ri wali kan suk hini'i man ailanna, maa hini'i noro panaeku ma namlolo penia nahuwa'an ai akin. ⁷ Ri ma naramyak nin ri heri ri wali

onne namkene kerhu ha wo'ire na'akeme, ai akin naili'il Makromod Lalap mamani, ai nauroin nahenia Makromod Lalap hi'i ha wo'ira na'akeme lernohi Nin nou, la ai akin kan tana, maa ai namkene lolo ha wo'ire mamani.

⁸ Raramyakeni kan horu laa ewi-ewi. Lere eniyeni ri heruwali lernala woroin leke loikaru Makromod Lalap Lirna laa ri namehin, heruwali lernala woroin leke wakunu wanakunu man mai nano Roh Kudus, la heruwali lernala woroin leke rauroin ha wo'ire, maa rakan lere man mai woroin onne kar nair me'e. ⁹ Lere eniyeni woroin man ik kokala nano Makromod Lalap onne kan kuku kan nokor makun, la iknika woroin loikaru Lirna Wawan kan kuku kan nokor makun haenhi. ¹⁰ Enimaa rakan lere Makromod Lalap na'akuku na'anokor ha wo'ira na'akeme laa ewi-ewi, ik kak nair ha ma kan kuku kan nokor onne me'e de moluloinedi me'e. ¹¹ Ya ala wanakunu naho'okida woro'o leke a'amou panaeku onne: Lere tatana'u makun, ya'u wakunu naise tatane, la ainu'u honorok panaeku naise tatan'ukun, maa lere ya'u lapedi me'e, ainu'u honorok panaeku tatana onne, ya'u sopoledi me'e. ¹² Ik kak po'onala ha wo'ira mouropo makun, ono lere eniyeni ik kaisa ri man po'oin makan lolo kokaka oi man au'au, de ai kakan kan mou. Lere eniyeni ik kak po'oin mouropo, maa lere man mai ik po'oin kauroin ha wo'ira na'akeme mouropo wake'e ono ik po'oin idewe Makromod Lalap. Lere eni ainu'u woroin kan kuku kan nokor makun, maa lere man mai ya auroin ha wo'ire namlolo kokkoo, namnenehe Makromod Lalap nauroidi ainu'u panaeku wo'ire na'akeme me'e.

¹³ Ende ors eni panaeku wokelu aile ma namkene laa ewi-ewi. Ik kamkene akin naili'il Makromod Lalap mamani, ik kamkene lapan Makromod Lalap nala rere'e haharu An nouwedi maika me'e, la ik karamyaka ri mamani. Enimaa nano panaeku wokelu eniyeni, ma na'ono narehi, ik ida ma naramyak ida mamani.

14

Lo'o ik loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan eni, onne paku ri nammori narehi ik kodi wanakunu man mai nano Roh Kudus

¹ I wal'u na'ahoru! Wa'an rehi ik kahehe karamyaka iknik ri heri ri wali mamani, la kodi aki ma namrana kokala woroin wo'ire man mai nano Roh Kudus. Nano woroin wo'ire onne, ma na'ono narehi: woroin leke loikaru Makromod Lirna noro Nin panaeku, ono lo'o ik lernala woroin onne ik kauroin paku ri namehin. ² Ri man lernala woroin nodi wanakunu man mai nano Roh Kudus kan wakunu noro ri mormori, maa wakunu noro Makromod Lalap mehe. Ende nin wanakunu man Roh Kudus mehe nanale, kan paku ri namehin ono hi ka rauroine, maa Makromod Lalap mehe nauroine. ³ Enimaa ri man loikaru Makromod Lirna noro Nin panaeku, ai onne wakunu na'aruri na'alapa ri akin leke namkene naili'il, la hi'i ri ma akin naili'il enihe eren nala'a kalalari, la na'alapa ri namehin akinhe haenhi. ⁴ Ri man wakunu nodi wanakunu man mai nano Roh Kudus, nin wanakunu onne na'aruri ai akin mehe, maa ri man wakunu nodi Makromod Lalap Lirna noro Nin panaeku, an paku kerei raramne leke akinhe eren nailili'il. ⁵ Eih! Ya'u raram nodi mi na'akeme wakunu modi wanakunu man mai nano Roh Kudus, maa wa'an rehi mim loikaru Makromod Lalap Lirna noro Nin panaeku leke ri nauroin. Ri onne penia paku ri nammori narehi ri man lernala woroin nodi wanakunu namehin. Enimaa lo'o ri onne halle nin wanakunu onne wali'ur leke kerei raramne rauroin, ai onne paku hi la na'aruri na'alapedi hi akinhe.

⁶ Ende i wal'uhe, lo'o ya'u ki enne lernohi minim kerei raramne, la ya'u wakunu odi wanakunu man mai nano Roh Kudus, onne kan paku mi wake'e, maa lo'o ya a'amou a'aropo Makromod Lalap Nin panaeku ki mi, ee lo'o ya'u loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan ki mi, la wakuku mi kalla ma namlolo, ainu'u hini'i onne penia man paku mi leke mi akim eren nailili'il. ⁷ Ya ala wanakunu naho'okida nano ha naisa poloit me hitare. Lo'o rin nou poloit onne, maa lirna kan mou, man derne ka rauroin an nou inhawa hanara. Ee, lo'o ri na'aromo hitare, maa na'aromo hitare ka namlolo, ri ka nauroin nin hanara. ⁸ Onne namnenehe noro ri man nou kowuri leke rapolu ri laa ra'ara. Lo'o ai kan nou mouropo,

man derne ka rauroin nahenia lere alam ra'akene ra'are rakanedi me'e. ⁹ Panaeku onne namnenehe noro mi haenhi. Lo'o mim wakunu modi wanakunu man ri ka nauroin wake'e, inhoi nauroin minim wanakunu onne? Minim wanakunu lirna onne kan min haida, de mi maisa ri man wakunu noro anna man huhuu mehe. ¹⁰ Loi honorok wawa'an, lolo noho wawan eni wanakunu nammori aile, la wanakunu na'akeme onne nin panaeku aile. ¹¹ Lo'o ri aile man wakunu noro maika, maa ik ka kauroin nin wanakunu nin panaekue, ika ida ma ka nauroin ida, de ik ida ma namwali do'on awan ida. ¹² Panaeku onne namwali noro i wal'uhe haenhi. Lo'o mim wakunu modi wanakunu man ri ka nauroin, minim na'aromwali dederne, maa ka nauroin haida-haida. Ya auroin mi akim namrana kokala woroin ma na'ono man mai nano Roh Kudus, de mapanak Ai nala woroin mi leke ma'aruri ma'alapedi mi wallum ma aile kerei raramne akinhe.

¹³ Onne penia ya'u nounaku mi nahenia inhoi man wakunu nodi wanakunu man mai nano Roh Kudus, na'amoli napanak Makromod nala woroin ai leke halla wanakunu onne wali'ur leke rin derne rauroin. ¹⁴ Ya a'aheni heheni ono lo'o ik hi'i lir napanak kodi wanakunu man mai nano Roh Kudus, ik hi'i lir napanak lolo ik honorok akin, maa iknik honorok panaeku ka nala'a. ¹⁵ Ende ik hi'i inhawa man wa'an? Ik hi'i heheni: Na'amoli ik kodi wanakunu man mai nano Roh Kudus hi'i lir napanak lolo ik honorok akin, la ik kodi wanakunu nadedem hi'i lir napanak leke ri namehin rauroin haenhi. Na'amoli ik kodi wanakunu man mai nano Roh Kudus kahinara ka'uli kasa'a Makromod Lalap lolo ik akin, la kodi wanakunu nadedem kahinara ka'uli kasa'a Makromod Lalap leke ri namehin rauroin haenhi. ¹⁶ Lo'o ik kodi wanakunu man mai nano Roh Kudus kapanak trimkasi laa Makromod Lalap lolo kerei raramne, maa ri man dederne ka rauroin iknik wanakunu onne, hi penia ka re'enohe ra'aheni, "Namlolo! Amin!" ono hi ka rauroin iknik wanakunu onne. ¹⁷ Kade iknik lir napanak trimkasi Makromod Lalap namwali ha man wa'an, maa kan paku ri man derne onne ono hi ka rauroin lir onne nin panaeku wake'e.

¹⁸ Ya apanak trimkasi Makromod Lalap

* 14:21 Yes. 28:11-12

ono ya'u mehe wakunu odi wanakunu man mai nano Roh Kudus narehi nalewen i wal'u na'ahoru, ¹⁹ maa lolo kerei nin rana'ukwuku, lo'o yo odi wanakunu lirna ida woro'o man ri nauroin, onne wa'an narehi yo odi wanakunu lirna riwriwan rahrahu ma kan min haida.

²⁰ I wal'u na'ahoru! Yono mahinorok maise tatan'ukun, maa modi honorok akin man mou naisa ri leleher. Enimaa ya apanak lolo minim hini'i wenewhe mim hi'i naisa tatana ma ka nauroin hi'i ha man ailanna makun. ²¹ Lolo Horok Lap horhorok aile ma na'aheni,

"Makromod Lalap na'aheni,

'Yo odi ri ma ka namwali Yahudi nuran wakunu noro Ainu'u ri Yahudi enihe.

Ya'u hopon do'on awan nano noho namehin mai wakunu noro Ainu'u ri enihe rodi wanakunu hi ka rauroin.

Kade Ya'u hi'i heheni, maa hi kar derne rakani Ainu'u wanakunu onne.' " *

²² Ende, lo'o ika wakunu kodi wanakunu man mai nano Roh Kudus, iknik wanakunu onne namwali tanada leke ri ma ka nauroin Makromod makun rauroin Nin molollo me'e, maa kan paku ri ma akin naili'iledi Makromod me'e. Enimaa lo'o ik loikaru Makromod Lirna noro Nin panaeku, iknik wanakunu onne namwali tanada leke ri ma akin naili'iledi Makromod me'e akinhe eren namkene naili'il, maa ka namwali tanada ma na'ono ri ma akin ka naili'il makun. ²³ Kade onne namlolo, maa lo'o lere ida kerei raramne na'akeme wakunu wewerre rodi wanakunu man mai nano Roh Kudus, la ri ma ka namwali Kristen noro ma ka nauroin Makromod Lalap Nin kalla makun, ramlilinnohi mai kerei raram de po'on, derne minim wanakunu onne, hi lo'o pene'ek mi ma'iseri harome. ²⁴ Enimaa lo'o mi maham loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan lolo kerei raramne, la ri ma ka namwali Kristen ma ka nauroin Makromod Lirna makun mai derne minim wanakunu onne, ai lo'o nauroin nahenia ai penia namwali man hi'i dohohala, de raram nodi hehel kemen. ²⁵ Lere onne me'ede, an eremnala nahenia Makromod

Lalap nauroidi ha na'akeme ma nasin-
uwar lolo ai raramne me'e, de an kadi ein
korno laa yawa na'uli nasa'a Makromod
Lalap na'ahenia, "Namlolo! Makromod
Lalap aile mi leken kalarne."

*Ik ka'uli kasa'a Makromod lolo kerei yon
kodi kalla ma nawokor nakali*

²⁶ I wal'u na'ahoru! Onne na'akeme
nin panaeku ra'ahewi? Lere mim lawuku
kerei raram, mi ri dohodoho nin woroin
ma na'ono aile. Heruwali rahinara,
heruwali wakuku leke ik kauroidi Makro-
mod Nina kalle, heruwali konohi Makro-
mod Lirna Wawan man Ai nalhariyedi hi
me'eni, heruwali wakunu rodi wanakunu
man mai nano Roh Kudus, la heruwali
napa'aha wanakunu man ri ka nauroidi
onneni. Na'amoli mim hi'i ha eniyenihe
leke paku mi ma namwali kerei raram
na'akeme akinhe eren naruri naili'il.
²⁷ Lo'o ri wo'ira aile ma nauroidi wakunu
nodi wanakunu man mai nano Roh Kudus,
yon hir wakunu wewerre, maa ida man
herre ida wakunu leke yon hi'i de nawokor
nakali, la yon man wakunu narehi ri
woro'o wokelu. Wa'an rehi ri ma napa'aha
rir wanakunu aile leke ri namehin rauroidi
haenhi. ²⁸ Lo'o ma nauroidi napa'aha rir
wanakunu onne kaale, ri ma nauroidi
wakunu nodi wanakunu nano Roh Kudus
onne yon wakunu nanu, maa noro Makro-
mod Lalap wakunu lolo akin mehe.

²⁹ Lo'o nabi-nabi man loikaru Makro-
mod Lalap Lirna aile, kakar leke woro'o
me wokelu wakunu, ida man herre
ida, la ri man derne enihe rahiyene rir
wanakunu leke rauroidi nahenia mai nano
Makromod Lalap, ee ka. ³⁰ Enimaa lo'o ri
ida aile ma naikoro nakankani la namlilin-
nohi lernala Makromod Lalap Lirna
Wawan, wa'an rehi ri man wakunkunu
onne mehen renedi leke nala leken walin
ma naikoro onne wakunuwala tarana.
³¹ Lo'o mim hi'i heheni, mi na'akeme
lernala leken loikaru Makromod Lalap
Lirna Wawan, ida man herre ida, leke mi
na'akeme lernala wanakuku la mi akim
eren naili'il. ³² Nabi ma nauroidi wakunu
Makromod Lalap Lirna Wawan enihe,
rauroidi rodi molollo hi kemen de rodi
kalla man wa'an wakunu heri kalarna,
³³ ono Makromod Lalap raram ka nodi
ik hi'i ha ma nawokor nakali lolo kerei

raram, maa Ai raram nodi ik kakar ha
wo'ire lolo kalla ma namlina namkai.

Ende Makromod Lalap Nin ri mememen
lolo kerei raramne na'akeme nadedem
hi'i heheni. ³⁴ Wa'an rehi maeke raikoro
karkaramedi lolo kerei raram. Yono
hurinohi hir wakunu, maa derne rakani
mehe rira mo'onleher naisa horhorok
aile agame nin holoor halauk enihe me'e.
³⁵ Lo'o minim maeleher raram nodi
nauroidi panaeku ida harome, wa'an rehi
an wali laa nakar nanumene na'ukani
mo'onleher, ono lo'o ai na'ukani lolo kerei
raramne, ai mehen hi'i wawwawedi nin
mo'onleher me'e.

³⁶ Alhi'ihepe mi kam lernohe ainu'u
wanakunu eni? Lo'o mi mahinorok
Makromod Lalap Lirna Wawan mai nano
mi dedesne? Ee, lo'o mi mehem kokala
Lirna?! ³⁷ Lo'o ri aile ma na'aheni an
lernaledi molollo nano Makromod Lalap
leke loikaru Lirna Wawan, ee lo'o ai
na'aheni an lernala molollo namehin nano
Roh Kudus harome. Lo'o an wakunu ha ma
namlolo an ne'e nahenia ainu'u wanakuku
eni mai nano Makromod Lalap. ³⁸ Enimaa
lo'o ri kan peinohi ainu'u wanakuku
eniyeni, yono peinohi ri onne me'e.

³⁹ Ende, I wal'uhe, wa'an rehi mi raram
nodi mamwali ri man loikaru Makromod
Lalap Lirna noro Nin panaeku, la yom
kawala ri man wakunu nodi wanakunu
man mai nano Roh Kudus, ⁴⁰ maa yon
hamlinu kakar na'akeme modi kalla ma
namlolo leke yon nawokor nakali.

15

Yesus mori wali'ur nano makmaki onno

¹ I wal'u mie, lolo ainu'u horok eniyeni
ya a'ori honorok mi Yesus Lirna Wawa'an
man nonolu ya'u loikaruwedi ki mi me'e.
Ler onne mim kokaledi Lir onne me'e,
la Lir onne namwali minim ya'ar pe-
nia mi akim namkene naili'il Makromod
Yesus. ² Eni penia Lirna Wawa'an na-
hala mi nano minim dohohala nin molollo
me'e, horo nahenia mi masala kerkerhe
panaeku man ya'u loikaruwedi mi nonolu
eni. Enimaa lo'o mi akim naili'il panaeku
namehin ma ka namlolo, mi akim ma
nonolu naili'il Yesus onne ka nala ha man
wa'an ida ki mi.

³⁻⁴ Ya'u konohiyedi mi Yesus Lirna
Wawa'an man Ai nala maya'u. Lirna
ma na'ono wake'e onne: Kristus maki

leke huri we'er ika nano dohohala nin hunukum makmaki. Karuwedi Ai lolo Nin lunne me'e, maa alam wokelu Makromod Lalap na'amori wali'uredi nano makmaki onno, naise horhorok ma aile Horok Lap raram. ⁵ Horu ne, Yesus nalhari kemen Petrus nanumene nalhari kemen Nin ri idaweli woro'o enihe. ⁶ Ler ida wali'ur Ai nalhari kemen ri man lerno hi Ai rahu wolima rehi. Nano hi na'akeme nammori mormori makun, maa ida woro'o penia makiyedi me'e. ⁷ Horu ne, Ai nalhari kemen Yakobus mene nalhari kemen lolo hophopon ma nodi Ai Lirna Wawa'an eni na'akeme. ⁸ Na'akeme onne horu, Ai nalhari kemen maya'u. Ya'u ka aise ma nodi Yesus Lirna Wawa'an namehin enihe, maa amlilinohi ya amwali ma nodi Yesus Lirna Wawa'an, naisa tatana ma nin wollo kan nokor makun, maa mori me'e. ⁹ Ya'u wakunu heheni ono ya amwali hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an man lolo yawa wake'e. Ma namlolo, kan wa'an ri napolu ya'u 'hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an eni' ono ya'u penia man hi'i apinpinhedi Makromod Lalap Nina kerei raramne nonolu eni. ¹⁰ Enimaa Makromod Lalap Nina rere'e haharu penia herredi ainu'u morimori me'e, de ors eni ya amwaliyedi Makromod Yesus Nina hophopon ma nodi Lirna Wawa'an loikaru ri. Enla Nina wawa'an Ai nala maya'u onne kan lolo leken, maa ya'u howok narehiyedi hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an na'akeme. Memen ka'u mehe howok, maa Makromod Lalap Nin rere'e haharu nodi nala ya'u penia ainu'u honowok onne na'akeme nala'a kalalari mamani. ¹¹ Ende lo'o i wal'uhe derne Lir Wawa'an onne nano maya'u, ee nano ri namehin ma nodi Yesus Lirna Wawa'an eni, onne kan hi'i haida, maa panaeku ma na'ono wake'e, mi akim naili'iledi inhawe man am loikaruwedi ki mi me'eni.

Makromod Lalap na'amori maika wali'ur nano iknik makmaki

¹² Am loikaruwedi Lirna mi me'e nahenia Makromod Lalap na'amoriyedi Kristus nano Nina makmaki me'e. Ende hi'ihopenia mi ri heruwali ma'aheni ri man makiyedi kan mori wali'ur rakan lere noho nin man horu? ¹³ Lo'o rir panaeku onne namlolo, onneni nin

panaeku nahenia Makromod Lalap ka na'amori Kristus wali'ur haenhi! ¹⁴ Lo'o Kristus kan mori wali'ur, ainim honowok loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni kan min haida, la minim honorok aki ma naili'il onne ka nala haida man wa'an ki mi haenhi, ono mim derne makaniyedi lir ma ka namlolo me'e. ¹⁵ Onne kan mehe, maa lo'o rira panaeku onne namlolo, ai ma namwali man kuku maka mapoho mi ono ai ma'aheni, "Makromod Lalap na'amori wali'uredi Kristus me'e." ¹⁶ Maa lo'o ri man maki kan mori wali'ur, onne nin panaeku Kristus kan mori wali'ur haenhi. ¹⁷ Enla lo'o Ai kan mori wali'ur, mi akim ma naili'il enihe kan min haida, la mi ka mahinuri nano minim dohohala nin hunukum makmaki. ¹⁸ Onne kan mehe, maa ri ma akin naili'il Kristus man makiyedi me'e, hi lo'o kar mori wali'ur haenhi, de ko'u Makromod Lalap laa ewi-ewi. ¹⁹ Lo'o Kristus nala wawa'an maika man pu'ik heli Ai lere ik morimori mai noho wawan eni mehe, nano ri lolo noho wawan na'akeme maika ma akin naili'il Ai kak lernala haida wake'e! I wal'u na'ahoruwedi! Panaeku onne kan hi'i heheni!

²⁰ Enimaa panaeku ma namlolo wake'e hi'i heheni: Makromod Lalap na'amori wali'uredi Kristus nano Nin makmaki me'e! Ende ik kauroin nahenia Ai penia namwali ri dedesne lolo Nin ri na'akeme man Makromod Lalap na'amori wali'ur nano rir makmaki lere man mai. ²¹ Ik kauroin onne namlolo ono nano ri ida nin dohohala me'e ne, ri mormori na'akeme lernala makmaki, la nano ri ida nin hini'i, ri mormori man makiyedi lernala morimori wali'ur. ²² Ik ri mormori na'akeme kamwali Adam upun ananhe, de kaise Adam maki haenhi. Naisa onne haenhi ri na'akeme ma noro Kristus ramwaliyedi mahaku me'e, mori wali'ur nano rir makmaki. ²³ Enimaa ri man mori wali'ur onnenihe kakar heheni: Dedesne Kristus mori wali'ur, la ik lapan An mai wali'ur mene Makromod Lalap na'amori maika ma akin naili'il Ai wali'ur. ²⁴ Onne horuwedi mene rakan noho nina man horu. Lere onne Kristus rehiyedi ma nodi molollo lolo a'am leherne noro idewe a'am raram na'akeme me'e, de namwali Rai ma nodi molollo na'akeme. Lere onne Ai nala Nina molollo onne laa Aman Makromod

Lalap, ²⁵ maa onne ka namwali hehen nanumene An rehi mouwedi Nina arwali enihe mene na'akeme derne rakani Ai. ²⁶ Ende, lere onne Ai na'amori Nin ri na'akeme, la makmaki kame'el. Onne nin panaeku An rehiyedi Nin arwali man kauli'ur, onne makmaki eni. ²⁷ Ik kauroin onne ono horhorok aile Horok Lap raram ma na'ahenia, "Makromod Lalap hi'i ha wo'ira na'akeme kadi ein korno Yesus kalarna," de ik kauroin mouropo ha wo'ira na'akeme lolo yawa Kristus. Makromod Lalap mehe kan lolo yawa Ai. * ²⁸ Ende rakan lere ri na'akeme loledi yawa Yesus Kristus, Ai me'e ne lolo yawa Aman Makromod Lalap man hi'iyedi ha wo'ira na'akeme loledi yawa Yesus. Enpenia Makromod Lalap mehe nodi molollo ha wo'ira na'akeme.

²⁹ I wal'uhe, lo'o mi mahinorok nahenia ri man maki kan mori wali'ur me'e, hi'ihepe ri aile ma nodi oir ulutada rie herre walinhe man makiyedi, maa kar ulutade makun? Lo'o namlolo kokkoo ri man maki kan mori wali'ur, hi'ihepe hir hi'i ha onne?* ³⁰ Lelere a'alam rin ken hi'i apinpinha mayai ono ai maham loloi kakaru Lira Wawa'an eniyeni. Ende lo'o ri man maki kan mori wali'ur, alhi'ihopeni ai me'enohi lernala apinpinha onne? ³¹ Akilere ya'u lernala apinpinha mamani de manlo'o ya'u maki, maa ya'u kerhu mamani ono ainu'u honowok loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni kan horu. Kokkoo, i wal'uhe! Ainu'u wanakunu eni, namlolo wake'e! Enla ya akin nahuwa'enedi ono mi penia akim naili'iledi Makromod Yesus Kristus me'e. ³² Mai kota Epesus eni, ler ida ri nammori man ailanna lawuku leke hi'i apinpinha ya'u. Hi raisa ha mormori merwui man ken nesne ya'u. Enla lo'o wanakunu, 'Man maki kan mori wali'ur' namlolo kokkoo, apinpinha man ya'u lernala onne ka nala haida man wa'an maya'u. Lo'o namlolo, wa'an rehi ik lernohi lirna ma na'aheni, "Ka'an komun leke lernala iknik wawa'an ke'e, ono oreki ik maki moluloinedi me'e." *

³³ Yon hurinohi rin wukupoho mi! Yon derne makani ri man wukupoho nahenia ri man maki, kan mori wali'ur, kalo'o mim lernohi hi, de hi'i ha man ailanna haenhi. ³⁴ Heih! Mi mahinorokedi here! Yono hi'i dohohala mamani! Lolo mi, ri heruwali ka mauroin Makromod Lalap makun! Ya'u wakunu heheni leke hi'i wawwawa mi.

Lere ik mori wali'ur; ik lernala kemen worworu

³⁵ Enimaa lo'o ri aile ma na'ukani na'ahenia, "Man makiyedi enihe lo'o hi'ihewi leke ra'amori wali'ur? Lo'o mori wali'ur hi kemen po'on hi'ihewi?" ³⁶ Ri ma na'ukani heheni raploo rehi! Ri kemen man rawilo'edi namehi nano ri kemen man mori wali'ure. Ya ala wanakunu naho'ok ida nano minim kirna. Lere mim hap minim kirna, wini onne mim hape nanumene mori. Lo'o elimo'o kan damunedi wini onne, naisa ri man rawilo'edi, wini onne kan mori. ³⁷ Enla lere mim hap haida lolo kirna, mi kam loi ihin woin lolo elimo'o, maa mim hap wini mehe. ³⁸ Hapedi nanumene Makromod Lalap hi'i mori lernohi Nin raram nodi. Ende An hi'i keleuk nornoro kawin, dipin, wurna nano wini kele'uk eni, la An hi'i wini na'akeme namwali au or'ori man ik po'on ka namnehe. ³⁹ Ha man mormori na'akeme lolo noho wawan ik po'on ka namnehe. Ik po'on ri mormori kemen noro ha mormori kemen ka namnehe. Ik po'on ha mormori noro i'in ka namnehe, la ik po'on i'in noro manu liwliwar ka namnehe haenhi. ⁴⁰ Ha manin a'am noro ha manin mai noho wawan eni, ka namnehe haenhi. Ha man minle a'am naisa wollo, lere, noro kaliyoro roponne ma'aruru, maa ka namnenehe noro noho wawan nina ha man ma'aruru. ⁴¹ Lere hikanne namehi nano wollo roponne, woro'ohe roponne namehi nano kaliyore roponne, la kaliyoro na'akeme roponne ka ramnehe haenhi.

⁴²⁻⁴³ Onne namnenehe noro ri man makiyedi lere hir mori wali'ur. Lere ik mori lolo noho wawan eni, ik kemen ka naruri la namehiyala. Iknik lere horu,

* **15:27** Mzm. 8:5 * **15:29** Paulus nin kulere, ri heruwali akin naili'il nahenia ik ulutade ri man mormori herre man makiyedi me'e leke man maki onne ra'amori wali'ur. Mai eni Paulus ka na'aheni rir hini'i onne namlolo, ee sale, maa ai na'ahenia rir hini'i onne nodi kunukunohi maika na'ahenia hi rauroin nahenia ri man makiyedi mori wali'ur.

* **15:32** Yes. 22:13

ik kemen rawilo'edi la popedi, maa lere Makromod Lalap na'amori ika wali'ur; ik kemen lo'olo'ol onne herredi namwali kemen worworu ma naruri la ma'aruru wake'e. Enla kan maki la kan popo me'e. ⁴⁴ Ri kemen man rawilolo'o eni mai nano noho eni wawan, maa lere ika mori wali'ur; Roh Kudus nodi Nin ke'eke'el an'anha herredi ik kemen leke ik minle a'am raram. Lere eniyeni ik kemen mori mai noho wawan. Lere man mai ik kemen mori lolo a'am raram. ⁴⁵ Ende naisa horokedi lolo Horok Lap, Makromod Lalap umupala ri mormori dedesne ma naran Adam, la na'ori ai. * Enimaa Kristus namwali Adam man kauli'ur. Ai penia ma nala or'ori dardari ma kan horu ri ma akin naili'il Ai. ⁴⁶ Makromod Lalap ka nala maika kemen man wa'an minle a'am raram nolu, maa dedesne Ai nala maika kemen man wa'an minle noho wawan. Horu mene Ai nala kemen man wa'an minle a'am raram. ⁴⁷ Makromod Lalap nodi elimo'o umupala Adam ma namwali ri dedesne, maa Kristus ma namwali Adam man kauli'ur onne penia mai nano a'am raram. ⁴⁸ Ri na'akeme lolo noho wawan eni kemenhe raisa Adam nine, ono ik kamwali ai upun ananhe, maa ri na'akeme man du'ul kaliyedi roro Kristus me'e, raisa Kristus haenhi ono hir lernala kemen nano a'am raram. ⁴⁹ Ende ors eni ik po'on ik kemen kaisa Adam nonolu eni, maa lere man mai ik po'on ik kemen worworu kaisa Kristus ma nano a'am raram haenhi.

⁵⁰ Ende i wal'u na'ahoru! Ya'u konohi mi nahenia ri ihin kemen man minle mai noho wawan kan laa onno man Makromod Lalap nodi molollo raram, ono rakan lere ik kemen eni maki, popedi de namwaliyedi elimo'o me'e. Ik kemen noho wawan nine kan laa noho worworu ono noho worworu onne nin ha wo'ira mori laa ewi-ewi.

⁵¹ Makaniyala ya'u taran nanu! Ya'u konohi mi ha man nonolu suwsuware, maa ors eni Makromod Lalap nalhariyedi me'e. Lere Makromod Yesus wali mai noho wawan wali'ur; ik eni heruwali kak maki makun, maa maika man makiyedi noro idewe ma kan maki makun eni, ik kemen na'akeme nahinerre. ⁵² Rakan lere ik derne kowuri man kauli'ur lira, kamlilin-

nohi me'e'eni me'ede ik kemen nahinerredi, de namwali kemen worworu. Ik dederne kowuri lilira, ri man maki enihe na'akeme mori wali'ur rodi kemen worworu man mormori laa ewi-ewi. Enla maika man mormori makun, ik kemen nahinerredi de namwali kemen worworu naise hi haenhi, ⁵³ ono ik kemen man elimo'e nana'an enihe herredi noro kemen man mai nano a'am raram me'e de kan maki me'e. ⁵⁴ Ende rakan lere ik kemen herredi, horhorok ma aile Horok Lap ra'akuku ra'anokoredi me'e. Horok onne na'aheni,

“Makromod Lalap na'amoluloinedi makmaki me'e, de ik mori laa ewi-ewi.”
*

⁵⁵ “Heih! Makmakiye! Minima lewlewen ai ewi? Heih, makmakiye! O i'urn modi kadi ri ai ewi?” *

⁵⁶ Naisa sayorne i'urnne kadi ri de maki, namnenehe onne dohohale nodi ik laa makmaki. Ri mormori na'akeme hi'i dohohala de na'akeme lernala hunukum makimaki. Makromod Lalap hukumedi ik ri mormori ono ik larlewenedi Nin keneri hono'ok me'e, ⁵⁷ maa ik kapanak trimkasi Makromod Lalap, ono Ai nala rehirehi kalukalu maika lolo ik Makromod Yesus Kristus Nin hini'i wenewhe.

⁵⁸ Ende i wal'u na'ahoru man ya aramyak enihe, yon mi akim nado'o, maa hi'i mi akim namkene naili'il Ai mamani. Yon maprehen, maa modi akim man mou howok Makromod Nina honowok mamani, ono mi mauroinedi me'e nahenia moro Makromod mamwali mahaku, de minim mahmaha awenne kan lolo leken, maa nala ihin ennen man wa'an wake'e ki mi.

16

Paulus napanak manin Korintus puli kupan rala ma na'alehe naulinu lolo Yerusalem

¹ I wal'u na'ahoru! Ik wakunu kupan man ik pupuli kala laa kerei raramne man aile Yerusalem. Ya apanak mim kakar pulipuli onne naise ya'u hopon kerei raramne ma aile Galatia kakare. ² Aki alam domeku mi dohodoho naleredi minim mahmaha ihin ennen heruwali la ma'akenedi modi weilapan ya'u ki mene

* 15:45 NN. 2:7 * 15:54 Yes. 25:8 * 15:55 Hos. 13:14

mala maya'u. Hi'i heheni leke rakan lere ya'u ki enne, yono ya'u lapan minima pulipuli me'e. ³ Ya'u rakanedi ki enne ne, nili ri ida woro'o man akin mou leke hi rodi kupan onne laa Yerusalem. Ya'u hopon hi rala minim pulipuli eni laa kerei raramne ma aile Yerusalem, la ya ala horok hi dohodoho leke manin Yerusalem kokala hi wawa'an. ⁴ Rakan ki enne mene ya ala kenekrohu lo'o wa'an rehi yo oro hi laa wewerre, ee ka.

Paulus konohi nin panaeku aimehi

⁵ I wal'uhe! Ainu'u panaeku ya'u kuli leke laa leke ma aile Makedonia nanumene ya'u ki enne ka'arala mi. ⁶ Ya'u raram nodi oro mi minwuku nalo'ol tarana, lo'o rakan noho rinrinna (kahi anna nin lere alam) horu mene ya ala'a laa noho namehin, leke mim pakuwala ya'u lolo ainu'u lalaa eni. ⁷ Ors eni ka'u ki makun ono ya amhene ki ka'arala mi odi kalla pelekke, maa ya'u raram nodi wali nano Makedonia nanumene ki enne. Lo'o Makromod nala leken maya'u harome, ya alo'olala tarana lolo onne mene ya ala'a ho'o. ⁸ Enimaa ors eni ya'u minala mai Epesus eni rakan Lere Alam Lalap Pentakosta horu, ⁹ ono Makromod hariyedi kalla mai eni leke ya'u howok Nina honowok mamani. Manina mai eni nammori kokaledi ainu'u honowok eni me'e, maa ri nammori ra'okul ya'u haenhi.

Timotius noro Apolos

¹⁰ Yono hi'i nahenia Timotius ki enne harome, kokala ai wawa'enedi leke yono akin tana ki mi, ono naise maya'u de an howok Makromod Nina honowok haenhi. ¹¹ Yono hi'i de rin po'on lewen ai, maa paku ai noro wawa'an leke pelek an wali wali'ur mai eni, ono ya'u mahu lapan ai noro ik walin ida woro'o namehin mai eni haenhi. ¹² Ik walin Apolos, ya a'ori honorokedi ai rewro'o rewkelu me'e leke noro man howok wali namehin enihe ki ka'arala mi, maa ai akin ka namkene ki enne makun, de lo'o an lernala kalla mene ki.

Lira man horu

¹³ Madiyakyaka mi wawa'an! Hi'i mi akim namkene naili'il mamani. Yono mi akim tana, maa madiyakyaka mi akim ma naili'il onne leke naruri kokkoo. ¹⁴ Lolo

minim hini'i wenewhe na'akeme, modi aki ma naramyaka ri mamani.

¹⁵ I wal'uhe mauroinedi Stepanus noro nina nakar raram me'e. Mi mauroin nahenia hi akin naili'il Makromod Lalap noluwedi Akhaya ne'en raramne na'akeme. Hi akin namrana paku ilitolle Makromod Lalap Nina ri mememen mamani. Ende ya apanak an'anhedi i wal'uhe ¹⁶ derne makani hi noro idewe ri na'akeme man roro hi howok wewerre Makromod Lalap Nin honowok. ¹⁷ Lere Stepanus, Portunatus, noro Akhaikus mai eni, ya akin nahuwa'an rehi. Hi rahinerre mi leke mai paku ya'u. ¹⁸ Hi ra'alapedi ya'u honorok akin noro idewe mi honorok akin haenhi. Ri naise onnenihe, wa'an rehi ik horhawe.

¹⁹ Kerei manina propinsi Asia na'akeme rala tape masi ki mi. Akwila, Priskila noro kerei raramne man pakromo lolo rir nakar, hi na'akeme aku rira tape masi ki mi ono moro Makromod mamwaliyedi mahaku me'e. ²⁰ Mi walin ma akin naili'il na'akeme ma aile mai eni, rala rira tape masi ki mi haenhi. Lere mim pakromo wuku, mi ida ma nala tape masi ida modi honorok aki man mou.

²¹ Ya'u, Paulus, mehe horok ainu'u tape masi eniyeni: "Ya ala ainu'u tape masi ki mi na'ahoru."

²² Inhoi ka naramyaka Makromod Yesus, na'amoli Makromod Lalap nakineri hi. *Maranata!* Ik Makromod mai!

²³ Na'amoli Makromod Yesus nala nina rere'e haharue ki mi!

²⁴ Ya araramyak mi na'akeme lolo Yesus Kristus.

Ainim tape masi,
Paulus

2 Korintus

Horok Lirna La'an

Paulus namwali ri dedesne man loikaru Lira Wawa'an laa manin kota Korintus (HN. 18:1-17). Paulus laa Korintus wakuku manin Korintus nanumene namhara laa onno namehin. Lere Paulus aile noho namehin, manin Korintus heruwali ra'okuledi Paulus noro nin molollo, de hi ra'aheni ai ka namwali Makromod Yesus Nin hophopon ma namlolo. Ende Paulus hopon nin man howok wali Titus laa Korintus. Titus nodi Paulus lirna man apinha rodi nounaku manin Korintus ma na'okuledi nin molollo me'e. Lere Titus wali mai nano Korintus pakromo noro Paulus lolo Makedonia, an konohi Paulus nahenia ri Kristen lolo Korintus nammori herredi rir honorok panaeku ma ka namlolo de ka ra'okul Paulus nin molollo me'e, maa hi rapanak an'anhedi leke Paulus lan ka'arala hi wali'ur. Enimaa ri Kristen heruwali akin kerhe. Kade hir derne Paulus nin nounaku, maa hi ramhene derne rakani Paulus nin molollo.

Titus mai Paulus wakunu wanakunu onne mene Paulus hi'i horok eniyeni man rin wekel horok rewro'o nine man Paulus aku laa kerei raramne ma aile Korintus.

Lolo horok eniyeni an konohi hi'ihewi an loikaru Lira Wawa'an lolo noho nammori (2:14-6:10). An wakunu nahenia ai naramyak hi rehirehi (6:11-13; 7:2-4, 13-16), la ai na'aheni ai akin nahuwa'enedi ono derne nahenia hir herredi rir honorok panaeku ma ka namlolo la wali wali'ur derne rakani nin molollo me'e (7:5-13).

Onne horu, ai napanak hir puli kupan leke lere an rakan rir kote, kupan ra'akenedi leke rodi laa ri Kristen ma na'alehe naulinu man minle noho Yudea (pnk. 8-9). Lolo horok honon, ai nodi lira apinha wali'ur nounaku ri ma kan derne rakani ai makun enihe (pnk. 10-13).

Horok Ihin

1. Paulus nala lira man hari horok la konohi hi'ihewi Makromod Lalap na'alap ik akin lere ik lernala wewerek pananaka (1:1-11).
2. Paulus konohi hi'ihewi an herredi nin panaeku laa ka'ar hi, an konohi nin honowok loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, la napanak

hi herredi rir honorok panaeku ma ka namlolo leke rahuwa'an wali'ur noro ai (1:12-7:16).

3. An wakunu panaeku puli kupan aku laa ri ma na'alehe haida-haida lolo noho Yudea (pnk. 8-9).
4. Paulus wakunu panaeku ma na'ono hi'ihewe ai namwali Makromod Yesus Nin hophopon ma namlolo, laa an nounaku wali'ur ri ma na'okuledi nin molollo (10:1-13:10).
5. Paulus nala tape masi man horu (13:11-13).

Paulus nala nina hiyene arore laa manin Korintus

¹ Konohiyala kerei raramne ma aile Korintus noro idewe Makromod Lalap Nin ri mememen ma aile nohorai Akhaya na'ahoruwedi! Ya'u eni Paulus. Makromod Lalap kikan ya amwali hophopon ma nodi Kristus Yesus Lirna Wawa'an lernohi Nina honorok panaeku aimehi. Yo oro ik walin Timotius aku horok eni maiyala ki mi.

² Ai mapanak Makromod Lalap ma namwali iknik Ame, noro ik Makromod Yesus Kristus na'amoli rala rere'e haharu noro wawa'an rara'e ki mi.

Makromod Lalap namkene na'alapa ika ma akin naili'il Ai

³ Ka'uli kasa'a Makromod Lalap, ik Makromod Yesus Kristus Aman. Mai ka'uli kasa'a Ai ono Ai penia ik Amad ma namkene kukul Nina aki man wa'an maika, la ik Makromod Lalap ma namkene na'alapa ik akin mamani. ⁴ Lolo ainima sus wo'ira, Ai na'alapa ai akim mamani, leke ai maruri ma'alapa ri namehin akin lolo hirira wewerek pananaka haenhi.

⁵ Memen, naisa Kristus lernaledi apinpinha mamani, am lernala mamani haenhi, maa Makromod Lalap na'alapa ai akim nammori rehi haenhi, ono ai moro Kristus mamwali mahaku. ⁶ Ende lere am lernala wewerek pananaka, Makromod Lalap nair wewerek pananaka onne leke ai mauroin hi'ihewi leke ma'aruri ma'alapa mi akim la paku mi lernala or'ori dardari. Lere Makromod Lalap na'alap ai akim, onne na'alap mi akim haenhi ono mi mauroinedi An paku mayai lolo ainim wewerek pananaka onne. Enpenia

mi akim namkene kerhu apinpinha naise mayai haenhi. ⁷ Enla ai mauroinedi mim kerhu lolo minim wewerek pananaka wo'ira, ono ai mauroin nahenia lere mim lernala apinpinha naise mayai, Makromod Lalap lo'o na'alapa mi akim naise mayai haenhi.

⁸ Ai walin na'ahoru, ai raram nodi mi mauroin nahenia am lernala wewerek pananaka nammori lolo propinsi Asia. Wewerek pananaka am lernala onne werek wake'e, penia ai mauroin nahenia lo'o am maki me'e, ono ai ka maruri kerhu me'e. ⁹ Namlolo kokkoo, am pene'ek ka nalo'ol am maki me'e, maa onne na'akeme namwali leke yono am pu'ik ainima ruri aimehi, maa pu'ik mehe Makromod Lalap ma nodi molollo na'amori ri man makiyedi me'e. ¹⁰ Lere onne Ai penia ma nahaledi mayai nano wewerek pananaka onne, penia ka resnai, la am pu'ik heli Ai mamani, ono ai mauroin Ai namkene nahalai nano wewerek pananaka na'akeme rakan lere li'ur haenhi. ¹¹ I wal'uhe, ya apanak mim hi'i lir napanak Makromod Lalap mamani leke An paku mayai lolo wewerek pananaka onne. Ai mauroin nahenia lo'o ri nammori hi'i lir napanak mayai, Makromod Lalap namre'e namharu mayai penia ri nammori rapanak trimkasi Ai haenhi.

Paulus herre wali'ur nina panaeku nala'a laa Korintus

¹² I wal'u na'ahoru! Ai kam nair ri mormori rir woroin hi'i ha man wa'an lolo mi kalarna, maa am nair woroin man Makromod Lalap kan ren nala mayai lolo Nin rere'e harharu eni. Ai akim nahuwa'an ono ai mauroin nahenia ai honorok akim moumou, la ai mauroin ainim hini'i wewehi lolo mi noro idewe ainim ri mormori wali leken kalarna nahuwa'an Makromod Lalap akin. ¹³⁻¹⁴ Enpenia ainim horok man am a'aku ki mi eniyeni kan sus mi mauroin, maa am horok ha man mouropo leke mauroin idewe. Kade am hi'i horok ma kan sus mi mauroin, maa ors eni mi lo'o ka mauroin ha ida woro'o makun, de ai mapanak nahenia lere man mai mi mauroroin ainu'u panaeku eniyeni mouropo. Ai mapanak eniyeni leke

lere Makromod Yesus mai noho wawan wali'ur, mi akim nahuwa'enedi ono mi mauroinedi mayai ri ma namlolo, naise ai akim nahuwa'enedi ono mauroin ai walinhe ri ma namlolo haenhi.

¹⁵⁻¹⁶ Ya auroinedi mi akim nahuwa'an noro mayai, de nonolu ainu'u panaeku ki ka'arala mi nanumene ya'u laa Makedonia, la ainu'u panaeku wali nano Makedonia mene ka'arala mi wali'ur, leke paku mi. Ainu'u panaeku lolala minim noho leke lo'o mim pakuwala'u lolo ainu'u kalla laa Yudea haenhi. ¹⁷ Enimaa ainu'u panaeku onne herredi me'e! Enpenia lo'o mi mahinorok nahenia ainu'u honorok panaeku ka namkene? Lo'o mi mauroin nahenia ya'u lernohi ainu'u honorok panaeku aimehi? Lo'o mim pene'ek ler ida ya a'aheni, "Ya'u hi'ie," maa lolo honorok akin, "Ka'u hi'i me'e!" ¹⁸ Ka'u paeku heheni! Makromod Lalap penia namkene hi'i Nin nou maika namwali. Namnenehe onne haenhi, ai mamkene hi'i ainim nou ki mi namwali, la ai kam ken paipudi mi.

¹⁹ I wal'u na'ahoru, yo oro Timotius noro Silas loikaru Lira ma na'ono Makromod Lalap Anan Yesus Kristus,* la Ai namkene hi'i lernohi Makromod Lalap Nin panaeku mamani, de ler ida Ai ka na'ahenia, "Onne namlolo," la lere namehin herredi Nin panaeku na'aheni, "Onne ka namlolo." ²⁰ Makromod Lalap nala nou nammori rehi† maika, la ik kauroin Nin nou na'akeme onne namwali ono An hi'i Nin nou na'akeme namwali kokkoo lolo Yesus Kristus Nin hini'i wewehi! Onne penia ik ka'aheni, "Namlolo kokkoo! Amin!" leke ka'akulu ka'alapa Makromod Lalap Oin Naran. ²¹ Enla Makromod Lalap penia man hi'i ik akin namkene naili'il Kristus, la hi'i ik koro Ai kamwali mahaku. Ai mehen kikan ika kamwali Nina ri mememen, ²² la Ai nala Nina Roh minle ik akin leke namwali tanada nahenia ik kamwaliyedi Nin ri. Nin Roh onne na'ono nawinauwedi Nin nou maika, leke ik kauroin kokkoo lere man mai Ai nala ha wo'ira na'akeme man An nouwedi me'eni maika.

Ri Korintus hi'i ha ma ka namlolo de hi'i Paulus akin sus wake'e

* **1:19** Po'onala HN. 18:5. † **1:20** Leke mauroin nou onne wekel inhawa nou po'onala: NN. 12:1-3; Ul. 18:15; 1Taw. 17:11-14; Yes. 9:6-7; Mzm. 2:6-7; Dan. 9:25.

²³ I wal'u na'ahoru, namlolo kokkoo lere nonolu onne ka'u wali wali'ur ki Korintus leke yon yo odi lira apinpinha dadiyala mi de hi'i mi akim sus. Makromod Lalap namwali man kuku maka nahenia ainu'u wanakunu eniyeni namlolo, ono Ai mehe nauroin ya akin. ²⁴ Ai mamhene modi lir apinpinha hopon mim hi'i ha man wa'an, ono ai mauroin nahenia mi akim namkene naili'il Yesus ma namwali Kristus me'e, maa ainim panaeku pakuwala mi leke mi akim nahuwa'an la eren namkene nailili'il.

2

¹ Ende ya aledi kenekrohu me'e ka'u ki ka'ar mi makun, ono ya amhene hi'i mi sus naise lere man laedi me'e. ² Lo'o ya'u hi'i mi akimhe woir, inhoi lo'o nahuwa'an ya akin ho'o? Ri kaale! Mi penia ma nahuwa'an ya akin, de ya amhene hi'i mi akim woir wali'ur! ³ Ende ka'u ki makun, maa ya'u hi'iyedi horok aku kiyedi me'e leke mim herre minim hini'i wenewhe man ailanna onne. Ya'u hi'i heheni leke lere ya'u ki ka'ar mi wali'ur haromo, mi kam hi'i ya akin woir me'e, maa hi'i ya akin nahuwa'an ono mim renedi minim hini'i wenewhe onne me'e. Ya auroin nahenia lo'o ya akin nahuwa'an, mi na'akeme akin nahuwa'an haenhi. ⁴ Lere ya'u hi'i horok eni yo odi aki man woir rehi noro sus mak oir mamani. Ya amhene hi'i mi akim woir noro ainu'u horok eniyeni, maa ya aku horok eni ki leke mi mauroin nahenia ya aramyaka mi rehi la ya akin ka nahinuri mi.

Kala ampun ri man hi'i sala maika

⁵ I wal'uhe, ri man hi'i dohohala nonolu eni, namlolo kokkoo an hi'i sala. Ai kan hi'i ya akin woir mehe, maa an hi'i mi na'akeme akin woir haenhi. Ee, lo'o wa'an rehi yon ya aheni an hi'i mi na'akeme sus, maa an hi'i heruwali sus, kalo'o ya'u wakunu a'uwalwali. ⁶ Mi ri nammori kukuledi nina sale de hukumedi ai me'e. Ya'u konohi mi nahenia hunukum man mamale onne nokoredi me'e. ⁷ Enla ya apanak mala ampun ri man hi'i dohohala onne la ma'alap ai akin, kalo'o ai akin woir rehi de na'alehe ya'ar me'e. ⁸ Onne penia ya apanak an'anhedi mim kukul aki man wa'an ri onne, leke ai nauroin kokkoo mi maramyaka ai. ⁹ Lolo ainu'u horok nonolu

onne, ya'u hopon mi mala hunukum ri man sala onne, la ya'u akuwedi horok onne leke ya auroin mim lernoahi ainu'u honopon onne, ee ka! Enla namlolo kokkoo mim lernohiyedi ainu'u honopon onne me'e, de yon ma'uwali hunukum me'e. ¹⁰ Lo'o mi mala ampun ri man hi'i sala onne, ya ala ampun ai haenhi. Namlolo kokkoo nin sala maya'u kan werek rehi. Kristus nauroin yo odi aki man mou aledi ampun nin dohohala maya'u me'e. Ya ala ampun ai leke mi moro ai mamwali mahaku wali'ur. ¹¹ Onne penia ya aheni wa'an rehi ik kala ampun ri onne, leke yon ik kala leken Hayakyak Makromon nair ika hi'i nin panaeku, ono ik kauroin kokkoo ai raram nodi nano'onnyaka maika.

Paulus ma'irhu ono Titus ka nodi lir nano Korintus mai makun

¹² I wal'uhe, lere ya amhara Epesus, ya ala'a laa Troas leke loikaru Lir Wawa'an ma na'ono Kristus lolo onne. Makromod hariyedi kalla maya'u leke howok lolo onne, ¹³ maa ya'u honorok akin ka namkene ono ka oro ik walin Titus pakromo lolo Troas makun, de ka'u derne lir man ai nodi nano Korintus makun. Kame'ede ya'u konohiyala i wal'uhe lolo onne mene ya amhara ala'a laa Makedonia.

Makromod kikan Paulus nodi Lir Wawa'an eni

¹⁴ Enimaa ya apanak trimkasi Makromod Lalap man rehiyedi Nin arwali na'akeme lolo Kristus! Ai norle'ule'u norwaliwali yai penia ainima arwali kan kawala mayai ono moro Kristus mamwaliyedi mahaku me'e, la Makromod Lalap nair mayai leke am loikaru Lirna Wawa'an ma na'ono Kristus lolo ewi-ewi, penia ri nammori derne rakani la rauroinedi Ai me'e! Ai Lirna Wawa'an onne naise ha wala'ula'u man hi'i ri nammori akin nahuwa'an. ¹⁵⁻¹⁶ Lolo Makromod Lalap kalarna ai maise au mo'oni ra'in ma nahuwa'an Makromod Lalap akin. Ai penia man hopon am loikaru Lirna Wawa'an ma na'ono Kristus laa ri mormori na'akeme, man lernala or'ori dardari noro idewe man lolo kalla laa yakanne. Enla ri man lolo kalla laa yakan onnenihe, lo'o hir derne ainim

wanakunu, hir pene'ek ainim wanakunu onne naisa ha mormori maki man pusuk wake'e, ono am kukunohi nahenia hir lernala hunukum nano Makromod Lalap. Enimaa ri man lolo kalla ma nala or'ori dardari onnenihe, lo'o hir derne ainim wanakunu hi rauroin ma'aruru wake'e, naisa ha man wala'ula'u ma'aruru ono am kukunohi nahenia Lirna onne ma nala or'ori dardari ma kan horu hi.

Honowok eni werek rehi de inhoi lo'o naruri nampe'el howok honowok enie?! Lo'o Makromod Lalap kan paku maika lolo honowok eniyeni, ri mormori mahaku kaale ma naruri howok honowok eni! ¹⁷ Ri nammori aile man loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan, maa rodi ranoin kupan mehe. Ai kam hi'i heheni! Ai moro Kristus mamwali mahaku me'e, de am loikaru Makromod Lirna Wawan modi honorok moumou aki moumou. Makromod Lalap mehe do'on la nauroin ai akim ono Ai penia man hopon mayai loikaru Lira Wawa'an eni.

3

Ri Korintus enihe raisa horok ma na'uli Paulus la man kukunohi nahenia an hi'i Makromod Lalap Nin honowok wawa'an

¹ I wal'u na'ahoru! Yon de mi mahinorok nahenia ai mehe ma'uli yai harome! Ai ka maise man panulu namehin man kiyedi minim kote. Lere hir rakan, hi ralhari horok ma na'uli hi kemen man hir lernala nano ri namehin leke mim kokale wawa'an. Enla lere hi ramhara minim kote lo'o hi rapanak mim hi'i horok ma na'uli hi leke rodi laa onno namehin wali'ur! Kade ai ka modi horok ma na'uli mayai naisa hi, maa mim kokala mayai wawa'an! ² I wal'uhe mehe mamwali ainim horok ma na'uli mayai, man aile ai akim! Enla lolo ewi-ewi, ri na'akeme rauroin nahenia minim morimori namlolo la mim kokala Lira Wawa'an onne wawa'antedi, de onne nodi kunukunohi nahenia am ilitolle Makromod Lalap Nin honowok wawa'an wake'e lere am loikaru Lirna onne ki mi eni. ³ Mi mamwaliyedi Kristus Nin horok ma na'uli mayai, ono mi mamwali ainim honowok ihin ennen man rin po'on wa'an. Kristus ka nodi tintan

hi'i horok eniyeni, maa Makromod Lalap man mori laa ewi-ewi Nin Roh howok lolo mi raram penia mamwali Nin horok! Ai kan horok lolo waku naisa man nonolu Ai nala Musa, maa An horokedi lolo mi akim mehe!

⁴ Ai ka mamkauk wakunu heheni ono ai moro Kristus mamwaliyedi mahaku me'e, la ai mauroin nahenia Makromod Lalap mehe nala molollo mayai howok Nin honowok. ⁵ Ai ma'alehe ya'ar nahenia ainima woroin noro ruri aimehi man hi'i honowok eniyeni, maa Makromod Lalap mehe nala woroin noro ruri pe'el leke ai maruri hi'i onne. ⁶ Ai penia ma nala woroin noro ruri pe'el mayai leke ai maruri modi Nina Nou Worworu eni loikaru ri. Nou Worworu eni namwali kalla worworu leke ik kamwali ri molololo Makromod kalarna, maa ka namnehe noro keneri hono'ok ma namwali Nou Nonolu eni, ono lolo Nou Worworu eniyeni Makromod Lalap Nin Roh nala or'ori dardari maika. Enimaa Nin Nou Nonolu eni nou nahenia inhoi larlewenedi keneri hono'ok ida mehe, an lernala hunukum makmaki.

Nou Worworu wa'an narehi Nou man nonolu Musa horok lolo keneri hono'ok

⁷ Nonolu Makromod Lalap horok Nin Nou ma namwali keneri hono'ok lolo waku, la nale Musa leke rala leken ri mormori ramwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna. Lere Musa nodi waku onne mai nala ri Yahudi, Makromod Lalap Nina siksika lerlere sika idewe lolo Musa oin makan. Siksika lerlere onne allelele penia ri Israel kar kerhu po'on Musa oin makan, maa siksika lerlere onne ka namkene allelele mamani, ono eren nalolo'ol eren momolu hehen nanumene molu horu. Kade Nou Nonolu onne nala hunukum makmaki ri mormori ma kan derne nakanie, maa ik kauroin nahenia Makromod Lalap Nin hini'i nala nou onne lewlewen wake'e penia hi'i rin do'on Nin ke'eke'el an'anha lolo Musa oin makan man siksika onne. Ende lo'o Nin Nou Nonolu onne kukul Makromod Lalap Nin ke'eke'el an'anha heheni, ⁸ emene hi'ihewi noro Nin Nou Worworue?! Nin Nou Worworu kukul Nin ke'eke'el an'anha ma narehi nalewen wake'e,* ono lolo Nou

* **3:8** Ul. pnk. 28 kukunohi maika inhawa man Nou Nonolu onne nala ri man lernohie. Nou onne ka nala ri or'ori dardari ma kan horu, maa nala wawa'an rara'e inhoi man lernohie.

Worworu onne, Nin Roh mori lolo ik akin la nala or'ori dardari ma kan horu maika. ⁹ Nonolu ri Yahudi larlewenedi Nin Nou Nonolu onne, de hir lernala hunukum rako'uwedi Makromod Lalap me'e. Kade onne namlolo, maa lere hir kokala Nou onne hir do'on Musa oin makan siksika lerlere de rauroin Makromod Lalap Nin Nou onne nodi molollo man lap. Emene hi'ihewi lere rin derne Nou Worworu man hi'i hi ramwali ri molololo Ai leken kalarna wali'ur!? Rin do'on rauroin nahenia Nou Worworu onne nodi molollo man lap wake'e! ¹⁰ Namlolo kokkoo keneri hono'ok nodi molollo man lap, maa lo'o ik hoiwuku keneri hono'ok onne noro Nou Worworu eniyeni, onne naise keneri hono'ok ka nodi molollo wake'e. Keneri hono'ok onne naise palite, maa Nou Worworu naise lere man ha'edi me'e penia kak do'on palite lerne me'e. ¹¹ Enla lo'o keneri hono'ok ma namwali Nou Nonolu onne nodi molollo man lap penia hi'i Musa oin makan siksik lerlere, kade kar nair nalo'ol, emene hi'ihewi Nou Worworu ma namkene laa ewi-ewi ho'o!? Nou Worworu nina ke'eke'el an'anha noro nina molollo narehi nalewen wake'e!

¹² Ende ai mauroin kokkoo nahenia Nou Worworu onne namkene laa ewi-ewi, de ai ka mamkauk loikaru Lira Wawa'an eni mouropo. ¹³ Ai kam suwar haida! Ai kam hi'i naise Musa ma nodi tapi pasunedi oin makan leke yon ri Israel po'on rauroin nahenia nin siksika lerlere molu-molu me'e. ¹⁴ Enla ri Yahudi onnenihe rir honorok panaeku el'elek, ono honorok akin na'inelnelek makun, naise ri oin makan ma rodi tapi paspasune, de rakan lere eniyeni lo'o hir lese horok man aile Nou Nonolu onne raramne, hi ka rauroin panaeku ida nano Makromod Lalap Nin Nou Worworu eni. Hi honorok akin elekedi hehen nanumene hi lo'o akin naili'il Kristus, la An hariyala hirira honorok panaeku penia rauroin Makromod Lalap Nina Nou maika onneni. ¹⁵ Namlolo! Rakan lere eni hir lese Musa nina horok, onne naise tapi rodi el'elek hi honorok akin de ka rauroin panaeku ma namlolo, ¹⁶ maa lo'o hi akin naili'il Makromod, onne naise tapi raledi nano hi oin makan me'e, de honorok panaeku ka na'inelek me'e. ¹⁷ Lolo wanakunu eniyeni lirna ma

na'aheni 'Makromod' onne, wekel Makromod Nin Roh. Enla lo'o Makromod Nina Roh aile lolo ik raramne, ik kahinuriyedi nano Yahudi rir holoor halauk na'akeme eni.

¹⁸ I walin ma akin naili'il na'ahoru! Ors eni ha man elekedi ik honorok akin onne hariyedi me'e, de ik kamwali kokaka oi man kukul Makromod Kristus Nin ke'eke'el an'anhe ma narehi nalewen eni leke rin do'on. Enla Ai nala Nin Roh na'aromo ik raram leke nodi Nin molollo man lap hi'i iknik morimori eren naise Kristus Nina morimori, penia lo'o rin do'on iknik morimori, hi eren rauroroin Nin ke'eke'el an'anha ma narehi nalewen onne.

4

Ri man kokala Lira Wawa'an lernala ropropo

¹ I wal'u na'ahoru! Makromod Lalap kukul Nin aki man wa'an mayai, de kikan mayai mamwali man loikaru Lirna onne. Onne penia ai akim kan tana, la ai ka mamka'uk hi'i honowok eniyeni. ² Nano lere dedesne ai mamhene lolo kalla ma nasinuwar man hi'i wawawa ri. Ai ka modi kalla naise onneni hi'i ri derne ainim wanakuku. Lolo ainim honowok eni, ai kam paipudi ri, la kam herre Makromod Lalap Lirna Wawan, maa am wakuku mouropo panaeku ma namlolo mamani. Am ilitolle Makromod Lalap Nina honowok nair modi honorok aki man mou, leke ri na'akeme do'on rauroin nahenia ainim wanakuku onne namlolo kokkoo lolo Makromod Lalap leken kalarna. ³ Kade am hi'i heheni, maa ri aile ma ka nauroin Lir Wawa'an man am loloi kakaru eni. Onne namwali ono hi akin kerhe de honorok akin na'inelekedi me'e. Hi ramhene akin naili'il Makromod Lalap, de aiyedi lolo kalla man laa yakan me'e. ⁴ Hayakyak Makromon ma nodi molollo noho wawan eni, an elekedi ri ma akin ka naili'il enihe honorok akin me'e, leke yono rauroin Lira Wawa'an ma na'ono Kristus Nin morimori man ma'aruru wake'e. Ende Lira Wawa'an onne ka nala ropropo hi penia ka rauroin nahenia Kristus Nin morimori man ma'aruru wake'e onne namnenehe Makromod Lalap Nin haenhi. ⁵ Ai ka maderre madaul Lira Wawa'an eni leke ai naram pe'er, maa ai maderre

madaul Lira ma na'aheni Yesus Kristus namwali Makromod. Enla ai mamwali minim hophopon wahwahan lernohi Yesus Nin honopon. ⁶ Am hi'i heheni, ono lere Makromod Lalap na'akuku noho na'aleu a'am An hopon na'ahenia, "Ropropo ropedi lolo metmetek me'e," la lere eniyeni me'ede An hi'i Nina ropropo na'aropedi ik akin me'e, penia ik honorok akin mou, de ik kauroin Nina molollo ma narehi nalewen man An kukul maika lolo Kristus onneni.

Kade ai kemenhe ka naruri, maa Makromod Lalap nala ruri pe'el mayai loikaru Lirna Wawa'an eni

⁷ Mayai mamwali ri ma nadedem mehe, de ai kemen naisa e'enoir ma ka naruri, maa ai modi Lira Wawa'an man wella ai wawan wake'eni. Enpenia rin po'on rauroin Makromod Lalap mehe nala Nin ke'eke'el an'anha ma narehi ma nalewen mayai. Onne nodi kunukunohi nahenia ai ka modi ainim molollo aimehi hi'i honowok eniyeni, maa Makromod Lalap penia ma nala molollo mayai. ⁸ Mi mehem po'onedi lolo ewi-ewi ha wo'ira kerne dalha mayai mamani, maa Makromod Lalap kan hurinohi rehiyedi yai. Lere romromo ai ka mauroin hi'i inhawa, maa ai mauroin kokkoo nahenia Makromod Lalap norle'ule'u norwaliwali yai mamani. ⁹ Lere romromo rin hi'i apinpinha mayai, maa Makromod Lalap kan huri we'er ai! Lere namehin rin riuk rerhe mayai, maa ai kam maki! ¹⁰ Lolo ewi-ewi ai mauroin nahenia ri aile man ken nesne mayai ono am lernohi Yesus, naise hir hi'i noro Ai haenhi. Onne namwali leke kukunohi ri nahenia Yesus mori lolo ai kemmu, ono hir do'on Nin ke'eke'el an'anha paku mayai mamani! ¹¹ Lolo ainima morimori am lernala sus man werek wake'e, manlo'o am maki ono am loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni. Onne namwali leke kukunohi ri na'akeme nahenia Yesus mori wali'ur la Ainin ke'eke'el an'anha howok mamani lolo ai kemmu ma ka naruri eniyeni. ¹² Ende akilere am pakromo noro ri man hi'i apinpinha la ken resne mayai, maa kan hi'i haida, ono nano ainim honowok eniyeni mim lernala or'ori dardari ma kan horu eni.

¹³ Ri aile man horokedi lolo Horok Lap raram na'ahenia, "Ya akin naili'il Makromod Lalap de ka amka'uk wakunu." * Namnenehe ri onne, ai akim naili'il Makromod Kristus la ai mauroin kokkoo Ai namkene paku mayai, de ai ka mamka'uk loikaru Lira ma na'ono Ai. ¹⁴ Am hi'i heheni ono ai mauroin nahenia Makromod Lalap ma na'amoriyedi Yesus nano Nin makmaki, lere man mai na'amori mayai nano ainim makmaki haenhi, leke ai moro Yesus mori wewerre, la lere onne An hi'i ik na'akeme kamriri wewerre lolo Ai leken kalarna. ¹⁵ Am lernala apinpinha wo'operperi na'akeme onne leke paku mi mauroin Kristus wawa'an. Am mori heheni leke ri man derne rauroin Makromod Lalap Nin Nou Worworu ma nala or'ori dardari ri, eren nammomori, penia hi rapanak trimkasi Makromod Lalap mamani, la eren ra'akukulu ra'alalapa la ra'u'uli rasasa'a Oin Naran mamani.

¹⁶⁻¹⁷ Ende ai akim kan tana, ono ai mauroin rin eren nammomori lernohiyedi Kristus me'e. Lo'o am hoiwuku apinpinha man am lernala lere eniyeni noro rere'e harharu onneni, ai mauroin kokkoo apinpinha eniyeni kan werek wake'e la ka nalo'ol me'e horu. Enla ai mauroin nahenia apinpinha onne nala ha wawa'an mayai, ono lere man mai am lernala or'ori dardari man ma'aruru wake'e. Kade mayai kemen eren ka naruri ono lernala apinpinha nammomori me'e, maa ai akim eren naruri naili'il ono akilere Makromod Lalap na'alap ai akim mamani. ¹⁸ Ende am loi honorok ha man ri mormori kan dodo'on naise or'ori dardari ma kan horu eni! Enla ai kam peinohi ha ma nadedem rin dodo'on lolo noho wawan eni, de ai kam peinohi apinpinha onne! Am hi'i heheni ono ha man ik dodo'on onne ka nalo'ol moluwedi me'e, maa ha man ik kak dodo'on kan molu laa ewi-ewi.

5

Kemen worworu

¹ I wal'u na'ahoru! Ik kauroin nahenia ik kemen eni naise heuheu man ik holi mai noho eni wawan. Enla ik kauroin nahenia lere iknik heuheu eniyeni yakedi, Makromod Lalap mehe hi'i nakar worworu nala

* 4:13 Mzm. 116:10

maika, la nakar onne minle a'am raram laa ewi-ewi. Onne nin panaeku lere ik maki, Makromod Lalap nala kemen worworu man mori laa ewi-ewi maika. ² Lelere a'alam ik mormori lolo noho wawan eni, ik ka'adidi rehi, la ik raram nodi herredi kemen lo'olo'ol eni noro kemen worworu man aile a'am raram eni. ³ Ik raram nodi herredi kemen eniyeni noro kemen worworu me'e, leke yon ik kamwali hamaran ma na'alehe kemen, de kaise ri ma kan nair nainair. ⁴ Ik mormori kodi kemen lo'olo'ol eniyeni makun, ik ka'adidi ono lernala wewerek pananaka nammori. Ka a'aheni ik raram nodi maki leke hoikaru kemen lo'olo'ol eniyeni, ka! Wa'an rehi yon ik maki, maa ik kemen eni herredi idewe noro kemen worworu ma nano a'am raram. Ik raram nodi onne namwali leke ik kemen man maki moluloinedi eni idewe herre noro kemen man mori laa ewi-ewi! ⁵ Makromod Lalap mehen paekuwala ha eniyeni na'akeme, la Ai penia ma na'akenedi maika leke lere man mai maika lernala kemen worworu. Enla Ai nala Nina Roh maika leke namwali tanada nahenia namlolo kokkoo lere man mai An hi'i Nin nou onne na'akeme namwali.

⁶ Onne penia ai akim namkene mamani, la ai akim ka nado'o me'e. Ai mauroiroin nahenia lo'o am mormori mai noho wawan eni, ai kam min noro Makromod lolo a'am raram makun. ⁷ Onne penia lere am mori mai noho eni wawan ai kam do'on noho wawan nin ha wo'ira, maa ai akim naili'il Kristus mehe. ⁸ Ende ai akim ka nado'o la ka mamka'uk maki, la ai raram nodi mahinuriyedi nano kemen nadedem eni, leke min wewerre noro Makromod! ⁹ Onne penia lo'o am holiholi mai noho eni makun, ee moro Ai holi wewerre lolo a'am raram, ai mahehe kokkoo leke ainim hini'i wenewhe na'akeme nahuwa'an Ai akin mamani. ¹⁰ Am hi'i heheni ono namlolo kokkoo lere man mai ik na'akeme kamriri lolo Kristus kalarna, leke An ho'ok kail maika, la dohodoho lernala wanalhan lerno hi iknik hini'i wenewhe wawa'an me yakyaka, man ika hi'iyedi lere holiholi lolo noho wawan eni.

Paulus wakuku hi leke hi akin nahuwa'an wali'ur noro Makromod Lalap

¹¹ Ende ai mauroinedi nahenia lere ida ik kamriri lolo Makromod Yesus

leken kalarna, de ai mamka'uk hi'i ha ma ka nahuwa'an Ai akin. Onne penia ai mahehe wakuku ha ma na'ono leke ri nammori akin namrana naili'il Yesus Kristus haenhi. Makromod Lalap mehe nauroin ai honorok akim mounou, de ai raram nodi ai walinhe mauroin ai honorok akim mounou haenhi. ¹² Ai kam wakunu heheni leke ma'uli mayai! Ka! Maa am konohi mi ainima hini'i wenewhe man wa'an, leke lere rin mai wakunu nano'onnyak mayai, minim ya'ar aile ma'uli mayai lolo hi kalarna. Ri onne po'on ri oin makan mehe, maa kar do'on ri nina morimori. Hir wakunu kukulu lalap ono hir pene'ek rir woroin lap narehi, maa hir suwsuwar hirira honorok panaeku ma kan wa'an. ¹³ Lo'o mim pene'ek ai ma'iseriyedi me'e ono am wakuku Yesus Lirna Wawa'an mamani! Yon hamlinu am hi'i heheni ono Makromod Lalap hopon mayai hi'ie. Enimaa lo'o mi ma'aheni mayai ri ma nin honorok aki wawa'an. Onne namlolo ono am hi'i wewhe na'akeme leke paku hi'i minim aki ma naili'il eren narururi. ¹⁴ Am hi'i ha wo'ira na'akeme eni ono Kristus naramyaka ika na'akeme. Ai mauroin kokkoo panaeku ma na'ono eniyeni: ri ida maki leke paku ri na'akeme, de onne naise ik na'akeme makiyedi me'e. ¹⁵ Enla Kristus maki leke paku ri na'akeme leke ri man mormori lolo noho wawan eni yono mori ilitolle kemen mehe, maa mori leke rahuwa'an Yesus Kristus akin. Ai penia man maki, maa mori wali'ur leke yon hir lernala hunukum makmaki.

¹⁶ Enla nano lere eniyeni ai kam po'on ri ma akin naili'il naise ri mormori ma nadedem me'e, de ai kam nair noho wawan honorok akin po'on ri me'e. Memen nonolu am do'on Kristus naise onne, la am pene'ek Ai namwali ri mormori ma nadedem haenhi, maa ors eni ka me'e. ¹⁷ Ende ri ma namwaliyedi mahaku noro Kristus me'e, ai onne namwaliyedi ri worworu me'e. Ainin morimori lo'olo'ol kame'el! An lernaledi morimori worworu me'e! ¹⁸ Makromod Lalap mehe hi'i ha eniyeni namwali! Makromod Lalap hari kalla lolo Kristus leke koro Makromod Lalap kahuwa'an wali'ur, la An hopon ika laa konohi Lirna Wawa'an onne ri namehin, leke roro Ai rahuwa'an wali'ur

haenhi. ¹⁹ An hopon am laa konohi ri nahenia lolo Kristus Nin hini'i onne, ik koro Makromod Lalap kahuwa'an wali'ur, la Ai kan horhorok iknik dohohale me'e. Enla An hoponedidi maika laa konohi Lirna Wawa'an eni ri namehin na'akeme leke roro Ai rahuwa'an wali'ur haenhi. ²⁰ Ende mayai enihe, ai mamwali Kristus Nin hophopon lolo noho wawan eniyeni. Lere am loikaru Lira Wawa'an eniyeni, onne naise Makromod Lalap mehen wakunu lolo ai nurumhe. Enpenia ai modi Kristus Naran mapanak an'anhedi mi moro Makromod Lalap mahuwa'anedidi here. ²¹ Kristus eniyeni na'alehe dohohala wake'e, maa Makromod Lalap hukum Ai naise ri man hi'iyedi dohohala nammori leke herre maika, penia koro Ai kamwali mahaku. Makromod Lalap hi'i heheni leke hi'i maika kamwaliyedi ri molololo Ai leken kalarna.

6

¹ I wal'u na'ahoru! Ai mamwali Makromod Lalap Nin man howok wali, de ai mapanak an'anhedi, yon de mi kam peinohi Makromod Lalap Nina rere'e haharu man Ai naledi ki mi eni, de kan min haida lolo minim morimori. Lolo Nin rere'e haharu onne penia An hari kalla maika leke kore kahuwa'an wali'ur la kamwali mahaku. ² Yom hamlinu Ai Lirna ma aile Horok Lalap raram ma na'aheni,

“Ya'u niliyedi lere alam kukul AINU'u rere'e haharu ki mi me'e,
de lere onne Ya'u derne minim lir napanak,
la huri we'er mi nano minim dohohala nin molollo.” *

Ende i wal'uhe na'ahoru! Ya'u konohi mi na'ahenia, “Lere alam An kukul Nin rere'e haharu onne maiyedi me'e! Lere eni me'ede Makromod Lalap raram nodi huri we'er mi nano minim dohohala nin molollo.”

Wa'an rehi Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan hi'i ha ma namlolo mamani, kade lernala apinpinha

³ I wal'u na'ahoru, ai raram nodi yon ri mahaku wakunu nano'onyaka ainim honowok loikaru Makromod Lalap Lirneni. Ende lolo ainim honowok na'akeme am

hi'i wewhe leke yon ainim hini'i wewewhe ewek kawala ri mahaku de akin ka naili'il Yesus. ⁴ Enimaa lolo ainim wanakunu noro hini'i wewewhe na'akeme, am hi'i ha ma namlolo leke kukul ri namehin nahenia ai mamwali Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan ma namlolo. Kade am lernala apinpinha noro wewerek pananaka rahu man sus wake'e, maa ai mamkene lernohi Ai. ⁵ Am kerhu mamani lere rin nukur mayai, ee rodi yai laa bui raram, ee hi'i rusrusu ar'arra rehi ono ramhene derne ainim wanakuku. Am howok de maha wake'edi me'e, lere romromo ai ka mamkuru wake'e, la lere romromo ai ma'alehe hanana'an. ⁶ Enimaa lolo ha onne na'akeme ainim hini'i wewewhe moumou dewdewe. Ai mauroinedi Lirna Wawan, ai kam pelek ma'ahan ri, la ai modi aki wawa'an kokala ri. Am hi'i onne na'akeme ono Roh Kudus na'aromo lolo ai raram penia ai modi aki man mou maramyak ainim ri heri ri wali. ⁷ Rin do'on rauroin nahenia namlolo kokkoo ai mamwali Makromod Lalap Nin hophopon ono am loikaru wanakuku ma namlolo wake'e, la Makromod Lalap Nin molollo man lap paku mayai mamani. Enla ainim hini'i wewewhe ma namlolo namwali dawoi noro ilak rae ai modi madiyahai ai kemen, ono lere ainim arwali ken wakunu nano'onyaka mayai, hi ka raruri rehiyedi mayai ono ai kam hi'i sala. ⁸ Lo'o rin wakunu nano'onyakai, ee na'uli yai; lo'o ri heruwali tumdesnai, ee horhawai; lo'o ri heruwali ra'aheni ai mapoho, ee derne ainim wanakunu; ⁹ lo'o heruwali kar peinohi mayai, ee heruwali kokalai wawa'an: Lolo ha onne na'akeme rin do'on rauroin kokkoo am hi'i wewhe Makromod Lalap Nin honorok panaeku mamani. Kade rin nanoin mayai mamani leke resne, maa am mormori makun! Kade rin riuk rerhe mayai, maa ai kam maki makun. ¹⁰ Kade rin hi'i ai akim woir rehi, maa ai raram nahuwa'an mamani. Kade rin po'on rauroin ai ma'alehe maulinu, maa am paku ri nammori lernaledi Makromod Lalap Nin linikir kanaru ma namlolo me'e. Memen rin po'on mayai ma'alehe haida-haida, maa ma namlolo am manarna ha rahu na'akeme.

¹¹ I walin man min mai Korintus

* 6:2 Yes. 49:8

na'ahoru! Am konohiyedi ainima honorok aki na'akeme mouropo ki mi me'e. Mi mauroinedi ai maramyaka mi kokkoo!
 12 Ai maramyak mi rehi de kam suwarala ainim honorok aki ki mi, maa alhi'ihepe mim suwarala mi honorok akin mayai?! Lo'o mi ka maramyakai harome?

13 Ende lere eni derne makaniyala ainu'u wanakunu tarana. Ya'u wakunu naise ri leleher ida ma naramyaka anan wake'e. Ai mapanak mim werre mi honorok akin wawa'anedi mayai naise am hi'iyedi ki mi me'eni.

Yono mamwali mahaku moro ri ma akin ka naili'il Yesus, kalo'o mim hi'i dohohala

14 I wal'uhe, yon moro ri ma akin ka naili'il Yesus lawuku honorok aki! Onne kan wa'ane. Kene mim loi honorok wawa'an! Lo'o mi mahinorok ri man hi'i ha man wa'an namnenehe noro ri man ailanne?! Hi'ihehewi panaeku ropropo minwuku noro metmetek nine?!

15 Hi'ihehewi Kristus noro Hayakyak Makromon* lawuku honorok aki?! Onne ka namlolo wake'e! Hi'ihehewi ri ma akin naili'il Yesus enihe lawuku honorok aki noro ri ma namhenedi Kristus?! Lo'o rira hinin'i wenewhe namnehe, ee ka? Ka namnehe wake'e! 16 Makromod Lalap kan hurinohi ri mormori hoikani aukerhe lolo Nin Romleu, ono Ai penia nodi molollo narehi nalewen wake'e nano ha onne na'akeme! Maika eniyenihe kamwali Makromod Lalap man mori laa ewi-ewi Nin Romleu, ono Ai penia minle ik raram, de kan wa'an ik lawuku noro ri man hoikani ha ma ka namlolo onne. Onne namnenehe noro inhawe man Makromod Lalap na'aheni lolo Horok Lap raram nonolu eni,

“Na'amoli Ya'u minle hi leken kalarna,
 la Ya'u moriwuku noro hi mamani.
 Ya amwali hirira Makromod Lalap,

la hi ramwali Ainu'u ri mememen.*

17 Ende yono lawuku honorok aki noro ri ma ka nauroin Ya'u,
 maa mako'uwedi hi here!
 Ma'ako'uwedi mi nano hini'i wenewhe na'akeme man ailanna.

Lo'o mim hi'i heheni, Ya'u kokala mi,*

18 la Ya amwali minim Ame,

la mi mamwali Ya an'u.
 Eniyeni Makromod Lalap ma nodi molollo ma narehi nalewen na'akeme Nina wanakunu.”*

7

1 I wal'u na'ahoru man ya aramyake! Makromod Lalap nala Nin nou onneni na'akeme maika, de wa'an rehi ik kako'uwedi ika nano ha wo'ira na'akeme ma na'amorso ik kemen noro ik honorok akin. Wa'an rehi ik kahehe hi'i lernohi Ai honorok akin mamani leke iknik morimori eren moumou dewdewe lolo Ai leken kalarna, ono ik kamka'uk Makromod Lalap.

Paulus napanak manin Korintus rodi aki man wa'an kokala hi

2 I wal'u na'ahoru, ya apanak mi modi honorok aki wawa'an kokala mayai, ono ai kam hi'i salida ki mi, ai ka mawa'u mi hi'i dohohala, la ai kam wukupoho mi leke manoin ainim wawa'an aimehi.

3 Ka a'aheni heheni leke ya ala sala mi, ono naise ya aheniyedi nonolu me'e, ai maramyaka mi rehi de lo'o am mori me maki, ai akim ka nahinuri mi! 4 Ka amka'uk wakunu heheni ki mi, ono ya auroin mi akim wa'an, la mim hi'i ya akin nahuwa'an wake'e. Kade am lernala wewerek pananaka nammori, maa mi ma'alapedi ai akim penia nahuwa'an rehi.

5 Lere am rakan Makedonia ai kam lernala leken warnala, ono lolo ewi-ewi am lernala anna kerkeri kawkawa mamani la am ma'irhu mi ono ai kam derne lir ida nano mi makun. 6 Enimaa ai mapanak trimkasi Makromod Lalap ono Ai penia ma nadedem hi'i ri man akin tana nahuwa'an wali'ur, la Ai na'alapedi ai akim ono Ai nala Titus mai wali'ur, leke yon ai akim tana me'e. 7 Onne kan mehe, maa ai akim nahuwa'an narehi, ono an konohi mayai hi'ihehewi mi ma'alapedi ai akin haenhi! Ai na'aheni mi raram nodi moro maya'u pakromala, la hi'ihehewi mi akim woir rehi ono mim horokala hini'i wenewhe ma ka namlolo nonolu onne,* la hi'ihehewi mi modiyaledi maya'u me'e!

* 6:15 Lolo wanakunu Yunani rapolu 'Hayakyak Makromon' onne 'Belial'.

37:27 * 6:17 Yes. 52:11

* 6:18 2Sam. 7:14, 1Taw. 17:13, Yes. 43:6, Yer. 31:9

* 6:16 Im. 26:12, Yer. 32:38, Yeh.

* 7:7 Po'onala 1:23, 24.

Enpenia lere ya'u derne lir onne ya akin eren nahuwawa'an!

⁸ Kade ainu'u horok man ya'u akuwedi ki mi onne hi'i mi akim apinha, maa lere eni ka'u hehel ono ya'u hi'i horok onneni. Namlolo, lere ya'u hi'i horok onneni, ya akin werek ono ya auroin nahenia lere mim lese horok onne lo'o mi akim woir, maa ya auroin nahenia ka nalo'ol mi akim naruriyedi haenhi. ⁹ Onne penia ya aheni ka'u hehel aku horok onne ki mi, maa ya akin nahuwa'an! Ya'u raram ka nodi ya'u hi'i mi akim woir, maa ya akin nahuwa'an ono lere mi akim woir onne mim herredi minim honorok panaeku ma ka namlolo eni, wali derne makani Makromod Lalap wali'ur. Makromod Lalap nair mi akim man woir onne leke nala re're'e harharu ki mi, penia ainim horok onne kan hi'i yakyak mi! ¹⁰ Lo'o ik akin woir ono ik kak lernohi Makromod Lalap Nin honorok panaeku, ik akin man woir onne lo'o paku maika ono nakoko ika herredi iknik honorok panaeku ma ka namloleni wali lernohi Ai. Onne penia nala or'ori dardari maika, de ik akin kan woir me'e. Eni-maa lo'o ik akin woir naise ri ma ka naurain Makromod Lalap lolo noho wawan eniyeni, aki man woir onne kan paku ika ono kan hi'i ika herredi iknik honorok panaeku ma ka namloleni, de nala makmaki ko'u Makromod Lalap.

¹¹ I wal'u na'ahoru, lere ya'u aku horok onne ki mi, mim hehel ono mi mauroinedi mi kam lernohi Makromod Lalap honorok akin. Ken mahinorok! Minim henehel onne nakoko mim lernala ha man wa'an wake'e lolo minim morimori, ono ors eni mi mampe'el rehi mako'uwedi mi kemen nano ha ma na'amorse mi, la mi akim namrana mala hunukum ri man hi'i sala onne. Mi ma'ahan noro ri man hi'i dohohala onne, la mamka'uk wake'e hi'i dohohala man ri onne hi'ie. Mi raram nodi ya'u ki ka'arala mi, leke ya auroin nahenia mim hi'i wewhe ainu'u honopon mamani, la mi mamkene mala hunukum ri man hi'i sala onne. Nano minim hini'i wewewhe eniyeni, ri na'akeme do'on rauroin nahenia namlolo kokkoo mi akim mou la kam hi'i sala.

¹² Lolo ainu'u horok onne ya'u konohi mi mala hunukum ri man sala onne la paku man lernala sus nano nin sala

onne, maa lolo Makromod Lalap leken kalarna panaeku woro'o onne ka namwali panaeku ma na'ono lolo ainu'u horok eni. Ainu'u panaeku ma na'ono mi mauroin mouropo nahenia mi maramyaka mayai la horhawe ainim wanakuku eni. ¹³ Mim kokaledi ainu'u horok wawa'an me'e, de ai akim nahuwa'anedi me'e. Mi mahuwa'anedi ai akim, maa onne kan mehe! Lere ai moro Titus pakromo wali'ur, am derne an wakunu minima hini'i wewewhe man wa'an onne, penia ai akim nahuwa'an wake'e ono ai mauroin nahenia mi ma'alapedi Titus akin la hi'i ai honorok akin nahuwa'an haenhi. ¹⁴ Lere ai kan ki makun, ya a'uli mi lolo ai kalarna me'e. Enla an rakanedi ki enne, mim kukul aki man wa'an ai de kam hi'i wawwawa maya'u! Ai madedem konohi mi panaeku ma namlolo mamani, de ainim wanakunu ma na'uli mi man am konohiyedi Titus onne namlolo haenhi. ¹⁵ Ende ors eni, ai me'ene eren nararamyaka mi ono mim derne makani wawa'an ainim wanakuku la horhawa ai haenhi. ¹⁶ Ya akin nahuwa'an wake'e ono ya auroin namlolo kokkoo mi mamkene lernohi Makromod Lalap lolo ha wo'ira na'akeme.

8

Paulus na'alapedi hi akin leke teunohi manin Makedonia puli kupan rala kerei raramne ma aile Yudea

¹ I wal'u na'ahoru, ai raram nodi konohi mi inhawe namwali kerei raramne ma aile noho Makedonia eni. Makromod Lalap nala Nina rere'e harharu penia paku hi nammori. ² Kade wewerek pananaka man werek rehi kenedi hi me'e, maa hi akin nahuwa'an wake'e haenhi. Kade hi ra'alehe haida-haida, maa hir puli kupan namansa rodi laa pakuwala hi walinhe ma na'alehe haida-haida lolo Yudea. ³ Ya'u konohi mi nahenia nano hirira honowok ihin ennen, hi rala nammori leke paku ri Yudea onne, penia lere romromo kupan rodi ilitolle rir popono orereki me'ene kan nokor haenhi. Ri namehin ka rakerne hir hi'i heheni, ⁴ maa hi rapanak an'anhedi mayai ke'ede hi ralala pulipuli pakuwala Makromod Lalap Nina kerei raramne ma aile Yudea. ⁵ Ai ka mahinorok hi lo'o rala

pulipuli man lap heheni! Hi rala kupan, maa onne kan mehe! Dedesne hi rala kemen Makromod Yesus leke lerno hi Ai honorok akin mamani, la hir derne rakani ainim wanakuku ono hi rauroin onneni lerno hi Makromod Lalap honorok akin haenhi.

⁶ Nonolu Titus penia man paku mi puli kupan leke aku laa kerei ma aile Yudea haenhi, maa rakan lere eniyeni minim pulipuli onne kan horu makun. Ende am hopon an ki ka'arala mi wali'ur leke paku ra'ukwukuwala minim pulipuli ma kan horu makun eni, leke akuwala here. ⁷ Ai mauroin minim hini'i wenewhe wa'an wake'e ono mi akim namkene naili'il Makromod, mi mauroinedi wanakunu ma namlolo, la mi mauroin morimori ma namlolo lolo Makromod kalarna haenhi. Mi mampe'el ilitolle ri heri ri wali, la mi maramyaka mayai rehi haenhi. Namlolo kokkoo mim hi'i ha wo'ira na'akeme wa'an wake'e. Enpenia wa'an rehi mi mampe'el hi'i minim pulipuli onne wawa'an haenhi, de ai mapanak mi modi honorok aki man mou puli kupan male ik walin ma na'alehe haida-haida enihe.

Paulus na'alapedi hi akin leke hir teno hi Yesus ma naramyak ika rehi

⁸ AINU'U wanakunu eniyeni ka namwali konondere ki mi, maa ya'u konohi mi nahenia mi walinhe man minle Makedonia onne raramyake rehi ri ma na'alehe haida-haida onne de rampe'el paku hi. Ya'u konohi mi heheni, leke ya auroin lo'o mim lerno hi hirira hini'i wenewhe onne, ee ka? Ya'u raram nodi auroin lo'o mi maramyaka minim ri heri ri wali kokkoo, ee ka? ⁹ Ka'u hopon mi, maa ya apanak mehe ono mi mauroinedi nahenia Makromod Yesus Kristus nala Nin rere'e harharu man lap narehi maika. Kade Ai namwali orkanaru wake'e la Nin morimori ma'aruru wake'e lolo a'am raram, maa An hoikaru ha wo'ira onne na'akeme, ono Ai naramyaka rehi maika. An hi'i kemen namwali ri ma na'alehe naulinu leke nano Nina hini'i onne mim lernala rere'e haharu noro morimori man ma'aruru wake'e haenhi.

¹⁰ Enpenia ya ala nounaku eniyeni ki mi leke mim hi'i pulipuli onne wawa'an. Anna man laa mi penia mamwali ri

dedesne ma akin namrana paku ma na'alehe haida-haida onne, de mim puli kupan noluwedi ri namehin! ¹¹ Ende wa'an rehi ors eni mi mampe'el hi'i na'ahoruwedi minim pulipuli onne leke rin do'on nauroin mi ka mampe'el lere dedesne mehe, maa mi mampe'el hehen nanumene ri ma na'alehe haida-haida kokaledi minim pulipuli onne. Enla ya apanak mi modi mi akim ma namrana male lerno hi inhawe man mim lernala me'e. ¹² Lo'o mi akim namrana paku mi walinhe, la mi mala lerno hi minim hahaa man aile, Makromod kokala minim pulipuli onne. Ai ka napanak mi mala hahaa man mi ma'alehe!

¹³ Ya'u ka'u nounaku heheni leke ak-erne mi mala nammori de mim sus ono ma'alehe haida-haida, maa ya'u nounaku heheni leke ri na'akeme rir morimori namnenehe. ¹⁴ Lere eniyeni mim lernala dawaknala nokor narehi, de wa'an rehi mi mala wali'ur leke pulipuli onne noknokor paku mi wallum manin Yudea onnenihe. Enla lo'o lere namehin minim hahaa kan nokor, hi onne lo'o paku mi haenhi, leke mi na'ahoru mori wawa'an wewerre. ¹⁵ Onne naise horhorok ma aile Horok Lap raram ma na'aheni, "Ri man lernala nammori, lo'o ka narehi, la man lernala tarana, lo'o ka na'alehe." *

Paulus hopon Titus noro ri woro'o laa rala manin Korintus rira pulipuli rodi laa manin Yudea

¹⁶ Ya apanak trimkasi Makromod Lalap, ono Ai penia nala akin man wa'an Titus penia akin namrana wake'e paku mi namnenehe noro maya'u. ¹⁷ Ya aheni heheni ono lere ai mapanak Titus ki paku mi, ai akin nahuwa'ani ono ai me'ene naledi kenekrohu ki ilitolle mi haenhi. ¹⁸ Ai mapanak ai wallum ida wali'ur nore na'alono ki haenhi. Ri onne, kerei raramne ra'uli ono ainina honowok nair wa'an la ai nampe'el loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni. ¹⁹ Onne kan mehe, maa kerei raramne niliyedi ai leke ai ma'alono lere ai modi pulipuli laa ri Yudea ma na'alehe haida-haida enihe. Am hi'i heheni leke ik Makromod mehen lernala ul'uli sasa'a nano ri mormori, la am hi'i haenhi leke rin nauroin nahenia ai akim namrana paku

* 8:15 Kel. 16:18

iknika ri heri ri wali modi honorok aki mounou. ²⁰ Ai mapanak ai walin onnenihe lernohe rodi pulipuli ma namansa onne ono ainim panaeku hi'i ha wo'ira na'akeme namlolo wake'e, leke yono hi'i de rin kuku sala mayai. ²¹ Ainim honorok aki kakar pulipuli eni wawa'an, leke ainim hini'i wenewhe namlolo kokkoo lolo Makromod Yesus noro idewe ri mormori leken kalarna.

²² Onne kan mehe, maa ai mapanak ri ida wali'ur noro Titus ki wewerre na'uwali nina kalla wali onne haenhi. Ai onne am po'onedi me'e, de mauroin ai nampe'el ilitolle Makromod Lalap Nina honowok, la ai akin nahuwa'an rehi pakuwala mi ono ai nauroin nahenia mi akim namrana mala pulipuli onne. ²³ Enla Titus onne, ai namwali i wal'u, la yo oro ai howok wewerre paku mi. Ik walin woro'o man lernohe ai onnenihe, kerei raramne hopon ki de rodi kerei naran paku kakar minim pulipuli onne, la hirira morimori ramwali u'uli sasa'a Kristus. ²⁴ Ende ai mapanak mim kokala hi wawa'an la kukul nahenia mi maramyaka hi, leke kerei raramne na'akeme rauroin nahenia ainim wanakunu ma na'uli mi onne namlolo kokkoo.

9

Paulus napanak kerei raramne ra'akenedi pulipuli nanumene an rakan laa enne

¹ I wal'u na'ahoru, lo'o ka'u horok haida ma na'ono pulipuli rodi paku Makromod Nin ri mememen onnenihe me'e, kan hi'i haida, ² ono ya auroinedi mi akim namrana paku hi me'e. Ya a'uliyedi mi lolo ri Makedonia kalarna me'e. Ya a'aheni, "Nano anna man laedi rakan lere eniyeni, ik walin manin noho Akhaya* ramkene puli kupan!" Enpenia hir derne onneni, mi ma'alapedi hi akin me'e, de hi raram nodi rala kupan paku haenhi. ³ Kade onne namlolo, maa ya ahinorok lo'o wa'an rehi ya apanak Titus noro nina kalla wali ri woro'o onne roluwedi ya'u ki enne leke paku mi ma'akene pulipuli onne, kalo'o ya'u rakan, minim pulipuli onne ka namkene makun. Ya'u konohiyedi ri Makedonia nahenia

minim pulipuli onne namkenedi me'e, de yon hi'i de ainu'u wanakunu ma na'uli mi onne ka namlolo! ⁴ Yonde am rakan ki enne, ri Makedonia ida woro'o man lernohe ya'u po'on mi kam ra'ukwuku minim pulipuli makun! Lo'o onne namwali, hi'i wawawa mayai, ono ya a'uliyedi mi me'e, la ya a'aheni, "Ri manin Korintus onnenihe rampe'el puli kupan." Emene hi'ihewi noro mi? Mi lo'o mawawa haenhi! ⁵ Onne penia ya ala kenekrohu nahenia wa'an rehi Titus noro ri woro'o onne rolu ki enne, leke paku mi ra'ukwukuwedi minim pulipuli onne. Ya'u hi'i onne leke lo'o am ki enne minim pulipuli na'akeme onne namkenedi me'e. Wa'an rehi hi'i heheni leke ri na'akeme rauroiroin mi mala kupan eniyeni modi aki man mou, ka mala kupan ono rin siase nakerne mi.

Lo'o ik kala haida ri namehin, maika penia man lernala rere'e harharu

⁶ Horhorok inhawe ma namwali noro ri man howok kirne. Lo'o an hapa wini tarana lolo nina kirne, rakan lere ra'ili radai an lernala tarana haenhi, maa lo'o an hapa wini nammori, rakan lere ra'ili radai an lernala nammori haenhi. ⁷ Lo'o ik kala haida-haida ri, wa'an rehi ik kale lernohe ik honorok akin. Yon ik kala haida ono rin siase nakerne ika, ee yon ik kala haida kodi aki man werek, ono Makromod Lalap naramyaka ri ma akin namrana nala haida paku nina ri heri ri wali. ⁸ Makromod Lalap penia ma nodi molollo nala Nin wanalhan ki mi hehen nanumene minim ha wo'ira kukuku noknokor la ma narehi aile haenhi! An hi'i heheni leke mi mampe'el hi'i ha wo'ira man wa'an leke paku ri namehin mamani. ⁹ Onne naise horhorok ma aile Horok Lap ma na'ono ri man paku ma na'alehe haidahaida. Horok onne na'aheni, "Ai nodi hahaa nammori nale ri yakyak halhala leke naramyaka hi, naise ri nodi wini nammori wahair lolo kirna, la Nin wawa'an onne namkene laa ewi-ewi." *

¹⁰ Makromod Lalap penia nala wini ri man howok kirna, la Ai nala kirna ihin ennen leke na'an. Naise onneni, Ai namre'e namharu mi leke mim lernala leken nammori paku ri namehin, la An hi'i minim

* 9:2 Kota Korintus onne minle noho Akhaya. * 9:9 Mzm. 112:9

hini'i wawa'an onne ihin ennen eren nam-momori. ¹¹ Ai lo'o namre'e namharu mi nammori rehi noro ha wo'ira na'akeme, leke mi mamkene paku minim ri heri ri wali mamani. Enla lere ai modi minim pulipuli onne mala ri ma na'alehe naulinu man aile Yudea, ri nammori lo'o rapanak trimkasi Makromod Lalap.

¹² Minim hini'i wenewhe man wa'an onne paku Makromod Lalap Nin ri ma na'alehe haida-haida, leke hirira popono orereki nokor haenhi, maa onne kan mehe! Minim hini'i man wa'an onne nakoko ri nammori rapanak trimkasi Makromod Lalap haenhi. ¹³ Mi me'ene kukul nahenia mi maramyaka Makromod Lalap la mi raram nodi hi'i ha ma namlolo mamani. Lere ik walinhe man minle Yudea do'on minim pulipuli onne, hi lo'o ra'uli rasa'a Makromod Lalap ono hi rauroin nahenia mi akim namkene naili'il Kristus, la namlolo kokkoo mim lerno hi Nin konomdere. Hi ra'uli rasa'a Makromod Lalap ono mi modi aki man mou ha'ar minim hahaa onne leke paku hi noro ri namehin haenhi. ¹⁴ Enla hi akin ka nahinuri mi, la hir hi'i lir napanak Makromod Lalap paku mi mamani, ono hi rauroin nahenia Makromod Lalap Nin rere'e harharu man lap narehi howok lolo mi raram. ¹⁵ I wal'uhe, mai kapanak trimkasi Makromod Lalap ono Ai naledi rere'e haharu maika me'e. Nin rere'e haharu onne ri kan ho'oknala!

10

Paulus napanak hi yon derne rakani ri man kuku sala ai

¹ I wal'uhe, ya apanak mim dernala ainu'u napanak eniyeni. Lo'o ri aile ma na'aheni, "Lere ik koro Paulus minwuku, an wakuku naise ai namka'uk, de ka nodi lir apipinha, maa rakan lere ai nako'uwedi nano maika mene nawuhur lolo nin horok eni!" Ri onne lo'o pene'ek ya amka'uk, penia ainu'u morimori naise onne! Onne ka namlolo, maa ya'u ken teunohi Kristus Nin morimori, de ya'u mori helkaki amdaru la odi lira mamamal lolo mi leken kalarna. ² Ya apanak mim kokala ainu'u molollo wawa'an, leke yon de lere ya'u rakan ki enne ya a'ahan de odi lir apipinha mi wali'ur. Ri aile ma na'aheni ainim hini'i

wenewhe namnenehe noro ri ma ka nau-roin Makromod Lalap makun! Lapanala'u rakanedi mene yo odi lir apipinha wake'e wakunu noro hi! ³ Namlolo kokkoo mayai eniyenihe mamwali ri mormori mehe mai noho wawan eniyeni, maa ai kam hi'i rusrusu ar'arra naise noho nina. Ai ka modi noho wawan nin molollo ma'okuledi ri man wakuku ha ma ka namlolo, ⁴ maa ai modi Makromod Lalap Nin molollo mehe. Ai penia ma nala maika molollo ma naho'ok naise ilak rae rodi rehiyedi ri ma na'okuledi Ai Lirna Wawan eni. Ilak onne namehin wake'e nano noho wawan eni nina, ono lolo ilak onne Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen nala molollo mayai ma'ahoruwedi rir wanakuku ma ka namlolo onne. Ende mayai naise ma nasala ke'urauk ma naruri, de ai ma'ahoruwedi onno-onno ma naruri wake'e. Am nair molollo onne rehiyedi ri ma nawalha lira, la ma'okuledi rir wanakuku ma ka namlolo. ⁵ Ai ma'okuledi ri ma nodi wanakunu man kukulu lalap onnenihe, ono rir wanakunu onne ewek kawala ri leke yon hi rauroin Makromod Lalap Nin wanakuku ma namlolo eni. Enla ai modi molollo paku ri ma na'okuledi Lirna Wawan onne penia hir herredi honorok akin ma ka namlolo la derne rakani Kristus mehe. ⁶ Enla ai mamkene mala hunukum ri na'akeme ma namhene derne rakani Kristus, maa am lapan hehen nanumene mim kukul nahenia mi mamkene derne makani ainim wanakunu eniyeni la mi raram nodi derne makani Kristus mamani.

⁷ I wal'uhe loi honorok wawa'an leke mauroin inhawe ma namwali lolo minim kerei raramne! Ri aile ma na'aheni, "Mayai penia ma nodi Kristus Lirna loikaru ri!" Wa'an rehi hi onne loi honorok wawa'an leke rauroin nahenia ai mamwali Kristus Nin ri naise hi haenhi! ⁸ Kade ya'u wakunu kukulu lalap tarana konohi hi'ihewi Makromod nala molollo mayai, maa ka awawa, ono Ai nala molollo mayai leke paku mi mamwali ri ma namlolo lolo Ai leken kalarna. Ai ka nala molollo onne leke nodi mi laa yakanne. ⁹ Enla ka ahehe hi'i mi mamka'uk lolo ainu'u horok eni. ¹⁰ Yon hi'i de mim derne makani ri ma na'aheni, "Paulus nodi lir apipinha nake'u mayai lolo nina horok onne naise ai nodi

molollo lap narehi, maa rakan lere ai noro mayai minwuku nin molollo kaale, la ai ka nauroin wakunu wawa'an." ¹¹ Wa'an rehi meser man wakunu kukulu lalap onnenihe loi honorok wawa'an wanakunu eniyeni: Rakan lere ai moro mi minwuku wali'ur ai modi apinpinha hi'i wewhe panaeku ma namnenehe noro ainim horok haenhi!

Paulus nodi molollo nala nounaku manin Korintus ono Makromod Lalap mehen hopon ai loikaru Lirna Wawa'an eni hi

¹² Meser man holi kukulu lalap onnenihe konohi mi nahenia rir hini'i wewhe namlolo wake'e! Lo'o rir wanakunu onne namlolo, ai mamka'uk rehi hoiwuku ainim hini'i wewhe noro hi! Maa rir wanakunu onne ka namlolo! Rir hini'i wewhe kan wa'an la rir honorok panaeku kan min haida, ono mehe ra'uli kemen, la meher ho'ok kail rir hini'i wewhe!

¹³ Ai kam hi'i heheni. Lo'o ai ma'uli ai kemen, ai kam wakunu kukulu lalapa mamani, maa am wakunu mehe inhawe man Makromod Lalap paku mayai hi'i lolo honowok man Ai naledi mayai me'e. Enla mi eniyeni mamwali ainim honowok ihin ennen, ono Makromod Lalap hopon mayai loikaru Lirna Wawa'an eni ki mi. ¹⁴ Ende lo'o ai ma'aheni ai modi molollo mala nounaku ki mi, ai kam sala ono mayai penia man loikaru Lira Wawa'an ma na'ono Kristus ki mi dedesne! Enimaa lo'o ai kam rakan minim noho makun, ainim molollo kaale nounaku mi. ¹⁵ Ri aile ma na'uli kemen aimehi nahenia hir loikaruwedi Lirna Wawa'an lolo nohida, maa ka namlolo ono ri namehin noluwedi hi me'e. Ai kam hi'i heheni! Ai ka ma'uli ai kemen lolo ri namehin nin honowok! Enimaa ai raram nodi nahenia lere mi akim eren narururi naili'il Yesus, lo'o ainim honowok eren nala'a kalalari lolo minim noho haenhi. ¹⁶ Lere panaeku onne namwali, ai mahina'ar noro mi leke ai lam loikaru wali'ur Lir Wawa'an lolo noho namehin. Ai raram nodi loikaru Lira Wawa'an laa noho-noho man ri ka nodi Yesus Lirna Wawa'an la'ala makun. Lo'o onne namwali, ri mahaku ka na'aheni am howok lolo ri namehin nin honowok

onno! ¹⁷ Horhorok aile Horok Lap raram ma na'aheni, "Lo'o ri aile man raram nodi wakunu kukulu lalap, wa'an rehi an wakunu kukulu lalap na'ono Makromod Kristus Nin hini'i wewhe mehe!" * ¹⁸ Lo'o ik mehe ka'uli ik kemen, onne nin panaeku kaale, maa lo'o Makromod Lalap mehe na'uli maika,* onne wa'an wake'e, ono ik kauroin kokkoo nahenia An kokala maika!

11

Paulus namhene manin Korintus lerno hi meser-meser ma ka namlolo

¹ I wal'uhe, ya apanak mi mala leken ya a'uli i kem'u tarana! Ya auroin wanakunu kukulu lalap eniyeni nin panaeku kaale, maa ya apanak mi modiyala aki man wa'an derne ainu'u wanakunu eniyeni. ² I wal'uhe, ya a'ahan ri ma nano'onnyak mayai, naise Makromod Lalap na'ahan hi haenhi, ono hirira wanakuku onne lo'o nakoko mim wali mi kili'urmne nano Kristus. Ende ya adiyaka mi mamani, leke mi akim eren namkene naili'il, ono mi penia naho'ok naise maekrara man moumou dewdewe man ya'u nouwedi ala mo'oni ida, la mo'oni onne Kristus mehe. ³ Enimaa lere eniyeni ya akin ka namkene ono ya amka'uk lo'o rin mai paipudi mi, de lo'o mi kam lerno hi Yesus modi honorok aki man mou naise nonolu me'e. Ya amka'uk lo'o ri onne nodi rir wanakunu aimehi paipudi mi, naise nonolu nee nodi nin wanakunu aimehi paipudi Hawa de nakoko hi'i dohohala. ⁴ Ya'u wakunu heheni ono rin mai wakukuwedi mi ha ma na'ono Yesus me'e, maa rir wanakuku onne namehin wake'e nano ainima. Alhi'ihepe mim derne hi!? Hir wakuku nahenia mim kokala roh namehin nano Roh man mim kokaledi lere mi akim naili'iledi Yesus. Alhi'ihepe mim kokala rir wanakukue!? Hir wakuku mi lirna namehin wake'e nano Makromod Lalap Lirna Wawa'an man mim kokaledi nano mayai nonolu me'e. Alhi'ihepe mi ka ma'okuledi hie!? Alhi'ihepe mim pelek kokala rir wanakuku ma namehin wake'e onne? ⁵ Hi onne mehe ra'uli kemen peni rin wekel hi 'hophopon man lewlewen ma nodi Yesus Lirna Wawa'an eni.' Onne

* **10:17** Yer. 9:24 * **10:18** Nano HN. 14:3 ik kauroin Makromod Lalap na'uli ma nodi Ai Lirna enihe ono Ai nala molollo hi hi'i tanada man ri kan dodo'onjala makun.

penia mi lo'o raram nodi derne hirira wanakuku narehi ainu'u, maa ya'u ka amwali ri man lolo yawa hi! ⁶ Lo'o ka auroin wakunu wawa'an naisa hi, maa ka amwali ma ka nauroin haida-haida haenhi! Ya auroin kokkoo Makromod Lalap Nin wanakuku wanayo'o ma namlolo eni! Mi me'ene mauroin onne namlolo ono mi mehem do'on ainim hini'i wenewhe na'akeme lere ai moro mi minwuku.

Paulus ka napanak naiwe'el nano manin Korintus

⁷ Lere ya'u loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an ki mi, ya'u ka apanak naiwe'el ida nano mi. Ya'u mori helkaki amdaru oro mi, penia ya'u mehe howok anoin ainu'u popono orereki naise ri ma nadedem. Ya'u hi'i heheni leke mi mahinuriyedi nano minim dohohala la mim kokala or'ori dardari ma kan horu. Nano ainu'u hini'i na'akeme onne inhawa ma nakoko penia mim kuku sala maya'ue!? ⁸ Lere ya'u wakuku mi, kerei namehin rala pulipuli po'opo'o leke ainu'u popono orereki noknokor. Ende onne naise ya'u lo'o hi'i kerei onne raramne sus leke ya'u paku mi. ⁹ Lere yo oro mi minwuku, lo'o lere ida woro'o ya alehe haida-haida, maa ka apanak mi mala haida-haida paku maya'u, ono ya amhene hi'i sus mi. Ka apanak haida ono lere ya alehe onne ri Makedonia ma akin naili'il Yesus enihe puli ha wo'ire rodi mai rala maya'u. Ende lere man laedi, ka apanak haida-haida nano mi, la lere man mai eniyeni, ainu'u panaeku ka apanak haida-haida nano mi haenhi! ¹⁰ I wal'uhe! Ors eni ya'u wakunu odi Yesus Naran mehe. Mi mauroin nahenia Kristus Nin wanakunu na'akeme namlolo, la Ai penia man howok lolo i raram, de ainu'u wanakunu eniyeni namlolo naise Ainina haenhi. Ende ya'u nou nahenia ya akin nahuwa'enedi ono ka apanak naiwe'el nano mi noro idewe nano ri namehin man minle noho Akhaya! Enla ka'u herre ainu'u honorok panaeku eniyeni! ¹¹ Lo'o mi mahinorok, "Alhi'hepe an wakunu hehenie? Lo'o ai ka naramyakai harome!" Onne ka namlolo! Makromod Lalap mehe nauroin ya aramyaka mi rehi!

¹² Ler eniyeni ka apanak naiwe'el nano mi, la lere man mai ka apanak haenhi. Ka apanak naiwe'el nano mi ono ri man wakunu nano'onnyak ya'u onnenihe rapanak rir naiwe'el mamani, la ra'uli hi kemen mamani, de ya'u hi'i heheni leke hirira ya'ar kaale ra'aheni rir honowok namnenehe noro ainima. ¹³ Ri man hi'i heheni ramwali man howok ma napoho mehe. Hi ra'aheni hi ramwali hophopon man loikaru Kristus Lirna Wawa'an ma namlolo, maa onne ka namlolo! Hi rapoho la paipudi mi mehe. ¹⁴ Ik po'on hirira hini'i wenewhe onne, yon ik mehe kakaiyedi ika ono ik kauroin nahenia Hayakyak Makromon me'ene nauroin herredi ai kemen leke rin po'on ai naise hophopon a'am raram man siksik lerlere eni! ¹⁵ Ende ik kak mehe kakai ika lere Hayakyak Makromon nin man howok onne paipudi ri la suwsuwar rir hini'i wenewhe man ailanna leke rin po'on pene'ek hi onne ramwali Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan ma namlolo. Enimaa lere li'ur ne, Makromod Lalap nala hi hunukum man herre walha rira hini'i wenewhe ma namehiyala onne.

Paulus wakunu nin ya'ar namwali man loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an ma namlolo

¹⁶ I wal'uhe, kade ors eni ya'u wakunu naise ri ma naploedi, maa yom pene'ek ya amwali ri ma naploe. Enimaa lo'o ri aile ma na'aheni ya amwali ri poloe, ya apanak hi kokala ainu'u wanakunu ma naploe naise hir kokala ri onnenihe rir wanakunu ma naploo haenhi! Ende ya apanak mi mala leken ya a'uli i kem'u taran haenhi. ¹⁷ Ler eniyeni ya'u konohi mi alhi'hepe ainu'u ya'ar aile holi kukulu lalap! Enimaa Makromod Lalap kan hopon ya'u wakunu heheni. Ainu'u wanakunu eniyeni naise ri ma naploedi me'e, ono ya'u mehe a'uli i kem'u.

¹⁸ Ri nammori penia mehe ra'uli rira hini'i wenewhe naise ri nadedem hi'i lolo noho wawan eni, de ne'e namhene ya'u lernohi hi ma naploo onne a'uli ainu'u hini'i wenewhe haenhi! ¹⁹ Mi modi akim ma nahuwa'an derne makani ri poloe onne, la kokala rir wanakuku ma ka namlolo onne haenhi, ono lo'o

mim pene'ek minim woroin lap narehi!
²⁰ Onne kan mehe, maa mim hurinohi hi rodi molollo ki mi, la ra'ahoru minim mahmaha awenne. Hir holi kukulu lalap la ilnohi ralnohi mi haenhi, maa mi kam hi'i haida! ²¹ Ai mamka'uk rehi hi'i lernohi rir hini'i wenewhe ma namehiyala onne! Enimaa mi lo'o mala sala mayai ono ai kam hi'i sus mi heheni! Mi ma'aheni ya awawa ono ya amka'uk komdere mi naise hi! Onne ka namlolo wake'e!

Enimaa lo'o hi ka ramka'uk wakunu kukulu lalap panaeku wo'ira, wa'an rehi ya a'alapedi ya akin wakunu heheni haenhi! (Maa yon hamlinu ainu'u wanakunu eniyeni naise ri ma naploedi ono kan wa'an ik mehe ka'uli ik kemen.) ²² Man panulu onnenihe wakunu kukulu lalap ra'aheni hi ramwali ri Ibrani. Ya'u me'ene amwali ri Ibrani! Ee, hi ramwali ri Israel. Ya'u me'ene amwali onne haenhi! Lo'o hi ramwali Abraham upun ananhe. Ya'u me'ene amwali Abraham upun anan haenhi! ²³ Hi ra'aheni hi ramwali Kristus Nina man howok, maa ya amwali Nin man howok narehi hi! (Ors eni ya'u wakunu naise ri ma na'iseriyedi me'e!) Ainu'u honowok wa'an narehi hirira. Ri nodi ya'u laa bui raram, ri nodi rurilai nukur maya'u, la lere romromo manlo'o ya'u maki! Ya'u lernala wewerek pananaka nammori rehi nano hi. ²⁴ Ri Yahudi kela'u rewlina, la lere kela'u onne hi rodi ha mormori ulikne riuk rerhe ya'u rewen welikelu wohii. ²⁵ Manin Roma rodi au nukur maya'u rewkelu. Lerida ri nammori rodi waku wasla'u leke ken resna'u. Manlo'o i maki lolo lour rewkelu, ono ainim kapal yaka. Ya atalu pakan kahi raram hehen nanumene lelere ida a'alam ida haenhi. ²⁶ Ya'u lalaa mamai mamani leke hi'i honowok eniyeni, de ya'u lernala apinpinha nammori. Manlo'o ya'u keperedi lolo oir wauwau lape, la ri ma nahoro hahaa hi'i sus ya'u lolo kalla. Ri Yahudi roro idewe ri ma ka namwali Yahudi enihe hi'i sus ya'u. Lolo kote-kote rin ken hi'i sus ya'u, la lolo noho mamun ya'u lernala apinpinha wali'ur, la lolo lour ya'u lernala apinpinha namehin haenhi. Enla ya'u lernala apinpinha nano ri ma napoho ra'aheni hi akin naili'il

Kristus haenhi. ²⁷ Yo odi ainu'u ruri pe'el howok kerkerhe penia lere romromo ka amkuru, la lere namehin ya alehe hanana'an nonomun. Lere romromo ya'u rinna rehi, ono ainu'u nainair kan nokor haenhi. ²⁸ Onne kan mehe, maa akilere ya akin sus ono ya'u horokala kerei raramne na'akeme rira morimori! ²⁹ Lo'o i wal'u aile ma akin wo'ir ono akin ka namkene naili'il wawa'an makun, ya akin wo'ir haenhi. Lo'o i wal'u aile man rin koko de nadiyaur dohohala, ya akin wo'ir haenhi.

³⁰ Mi raram nodi derne ri ma na'uli kemen mehe, de ne'e namhene, ya'u wakunu kukulu lalap a'uli i kem'u haenhi, maa ya a'uli ainu'u morimori mehe man kukul nahenia ka aruri! ³¹ Lolo ainu'u wanakunu eniyeni, ka apoho! Makromod Lalap ma namwali Makromod Yesus Aman me'ene namwali man kuku maka nahenia ainu'u wanakunu eniyeni namlolo kokkoo! Ka'uli kasa'a Ai laa ewi-ewi! ³² Enimaa maya'u eni, ka aruri! Lere ya'u min lolo kota Damsyik, rai Areta nin gubernur ken kele ya'u leke resne. An hopon nin ma nasala ke'urauk radiyaka kote nin nike lap, ³³ maa ainu'u kalla wali paku ya'u. Suwara'u lolo lo'or lap raram nanumene hir ku'u lolo hawollo man aile kote nin lukur lap eni laa yawa, penia ya'u lari ahaledi i kem'u nano gubernur onne. *

12

Makromod Lalap nalhariyedi panaeku man ma'aruru wake'e Paulus

¹ I wal'uhe, iknik wanakunu kukulu lalapa ka nala ha man wa'an ida maika! Kade onne namlolo, maa ya'u wakunu kukulu lalap tarana ikar konohi mi nahenia lere nonolu eni Makromod Lalap nalhari panaeku man ma'aruru wake'e maya'u mehe do'on. ² Anna idaweli wo'akka man laedi me'eni, ya auroin ri ida man akin naili'il Kristus, la ai onne nakinikan laa a'am raram min lolo Makromod Lalap leken kalarna. Ka auroin kemen idewe laa a'am raram, ee ainina roh mehe, Makromod Lalap mehe nauroin. ³⁻⁴ Ya auroin namlolo kokkoo nahenia ai nakinikan laa onnida man

* 11:33 HN. 9:23-25

ma'aruru wake'e, la onno onne naran Fir-daus. (Ya aheni wali'ur, ka auroin ri onne kemen idewe laa a'am raram, ee nin roh mehe do'on a'am raram. Makromod Lalap mehe nauroin onne.) Lere ai nakinikan laa a'am raram, an derne panaeku man ma'aruru wake'e. Panaeku man ma'aruru onne, ri mormori ka nauroin wakunu, la Makromod Lalap kan huri ai konohi ri namehin haenhi! ⁵ Ende lo'o wa'an rehi ya a'uli ri man derne panaeku onne, maa ya amhene a'uli i kem'u. Lo'o ya a'uli i kem'u, ya'u raram nodi wakunu inhawe man kukul nahenia ka aruri. ⁶ Lo'o ya a'uli i kem'u de wakunu ha man ya'u mehe do'on onne, ka apoho, ono ya'u wakunu panaeku ma namlolo, maa ya amhene konohi ri nahenia Makromod Lalap nalhari ha man ma'aruru wake'e onne maya'u, leke yon rin derne la na'uli maya'u mamani. Lo'o ri raram nodi na'uli ya'u, wa'an rehi hi ra'uli ya'u ono hir do'on ainu'u hini'i wenewhe, la derne ainu'u wanakunu.

⁷ I wal'u na'ahoru! Ya'u penia amwali ri man Makromod Lalap kikan laa a'am raram onne. Ya'u mehe do'on panaeku man ma'aruru onne, de Ai nala kini'ir ida maya'u, leke yon ya'u holi kukulu lalap. Kini'ir onne hi'i apinpinha maya'u naise ruri ida man kadi i kem'u. Kini'ir onne naise Hayakyak Makromon hopon nin hophopon mai hi'i apinpinha maya'u! ⁸ Ya'u hi'i lir napanak rewkelu me'e a'aheni, "Makrom'e! Hi'i wa'anedi ya'u nano ainu'u apinha eniyeni." ⁹ Enimaa Makromod Lalap na'aheni, "Ka'u hi'i wa'an onuma apinhe onne, maa Ainu'u rere'e haharu noknokor paku o lolo ha wo'ira na'akeme, ono lere ma'alehe ruri, Ainu'u molollo man lap narehi howok namlolo wake'e lolo o raram." Onne penia ka'u wakunu kukulu lalap ha man ma'aruru idedi eni, maa ya'u raram nodi wakunu ha man kukul nahenia ka aruri, leke Kristus Nin molollo man noknokor onne howok lolo i kem'u eniyeni. ¹⁰ Ende lo'o ya'u lernaledi apinha wo'ira la ka aruri me'e ono ya'u lerno hi Kristus, ya akin nahuwa'anedi! Lo'o ka aruri me'e, lo'o rin hadwei maya'u, lo'o ya'u lernala wewerek pananaka, lo'o rin hi'i apinpinha maya'u, la lo'o ya'u lernala sus nammori, maa ya

akin nahuwa'anedi, ono lere ka aruri hi'i haida, lere onne me'ede Kristus nala ruri maya'u.

¹¹ Ainu'u wanakunu kukulu lalapa eniyeni naise ri ma naploedi ono ya'u mehe a'uli i kem'u, maa mi peni ma nakoko de ya'u wakunu heheni! Man wa'an narehi, mi mehe ma'uli maya'u. Kade ya'u ka amwali ri ma na'ono, maa ya amwali hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an eni, la ka'u lolo yawa ri man mim wekel 'man lewlewen onne'. ¹² Lere ya'u minle noro mi wewerre onne, ya'u hi'iyedi tanada nammori man kukul nahenia ya amwali hophopon ma nodi Kristus Lirna, la ka'u ren hi'i ha man ma'aruru wake'e noro ha man rin kan dodo'onnale makun. ¹³ Lo'o mi ma'aheni ka'u paku mi wawa'an naise ya'u paku ri namehin! Onne ka namlolo! Ya'u hi'i ha wo'ira lolo mi raramne namnenehe ya'u hi'iyedi lolo kerei namehin me'e. Naukara eni mehe, ya amhene hi'i mim sus, de ka apanak mala naiwe'el maya'u! Yon de minim panaeku ya'u sala ono ka apanak kupan nano mi harome!

Paulus nou nahenia lere an rakan Korintus ai nala hunukum ri na'akeme ma kan derne nakani nin honopon

¹⁴ Derne wawa'an! Ainu'u panaeku ki ka'arala mi rewkelu nine. Lere ya'u rakan minim kote, ka apanak haida-haida, ono ka anoin minim kupan, maa ya anoin mi akim. Ya'u raram nodi mi maramyaka'u kokkoo. Lolo noho wawan eniyeni, ka nadedem tatan'ukun ranoin linikir kanaru rala ri leleher, maa ri leleher penia ma nadiyahaka tatan'ukun. ¹⁵ Ende ya akin nahuwa'an wake'e paku mi, la ya'u raram nodi ala mouwedi ainu'u ha wo'ire noro idewe i kem'u leke paku mi! Ya aramyaka mi lap rehi! Alhi'ihepe mi maramyaka'u tarana mehe? ¹⁶ I wal'uhe, mi me'ene mauroinedi nahenia ka apanak haida-haida nano mi, maa ri aile man wakunu nano'onnyaka'u na'ahenia, "Memen Paulus ka napanak mi mala kupan, maa an paipudi mi karkaram leke nanoin nin wawa'an aimehi." ¹⁷ Onne ka namlolo! Lo'o hir pene'ek ya'u hopon ainu'u man howok wali ki rapanak kupan nano mi, leke rala maya'u? Ka menea! ¹⁸ Ler man

laedi me'e, ya'u hopon Titus ki ka'arala mi, la hopon ik walin ida noro ai ra'alono ki. Hi'ihewi? Lo'o lere onne Titus paipudi mi, de ra'ukwuku pulipuli onne narehi leke ai nala rehin am manarna harome? Kaa! Mi mauroin yo oro Titus onne honorok aki noro hini'i wenewhe mahaku mehe.

¹⁹ Yonde mim pene'ek nahenia lolo ainima horok eni ai modiyala ai kemen mehe leke mi mahinorok mayai ri wawa'an. Onne ka namlolo. Am wakunu ainim wanakunu na'akeme eniyeni lolo Makromod Lalap leken kalarna, ono ai moro Kristus mamwaliyedi mahaku me'e. I wal'uhe man ya aramyaka! Lolo ainim wanakunu noro hini'i wenewhe na'akeme, ai raram nodi ma'alap mi akim leke mi akim namkene naili'il Kristus! ²⁰ Ya'u hi'i horok eniyeni ono ya amkauk lere ya'u rakan ki enne, mi lo'o kam hi'i ha ma nahuwa'an ya akin, laa ya amka'uk lo'o ka'u hi'i ha ma nahuwa'an mi akim haenhi! Lere ya'u rakan minim kote, ya amka'uk do'on mi ida ma nasesesi noro ida, ida man kunu kehen ida, ida man pelek na'ahan ida, ida ma nahina'aredi noro ida, ida ma na'ihoru na'idaru ida, ida man wakunu nano'oniyaka ida, ida man holi kukulu lalap noro ida, la ida ma kan mori wawa'an noro ida. ²¹ Ya amka'uk haenhi, lo'o ya'u rakanedi ki enne, Makromod Lalap lo'o na'idaru ya'u lolo mi kalarna la ya ahere nammori ono mi ri heruwali mahar hi'i hini'i man morso, leri'u lerwa'u, la holi diwar dawar. Nonolu hir hi'i ha man ailanna onne, la lere eni kar herre rir morimori ma ka namlolo onne makun.

13

Nounaku man horu

¹ I wal'u na'ahoru, eni rewkelu nine ya'u ki ka'arala mi. Yon hamlinu horhorok aile Horok Lap raram ma na'aheni, "Lo'o ri aile man hi'i sala, wa'an rehi ri woro'o wokelu aile ramwali man kuku maka nin sala onne leke ri na'akeme rauroin kokkoo an hi'i sala." * ² Lere ya'u ki ka'aredi mi rewro'o nine, ya'u dadiyaledi ri man hi'i dohohala onnenihe, leke hir renedi rir hini'i wenewhe ma ka namlolo onne.

Enla ors eni, lere ik ida man ko'u ida makun, ya a'ori honorok hi wali'ur, leke lo'o ya'u rakanedi lolo onne rewkelu nine hi kar hi'i dohohala onne me'e. Enimaa lere ya'u rakanedi, lo'o hi roro idewe ri namehin hi'i dohohala onne makun, ya ahan rehi la ya ala hunukum ma namlolo* hi haenhi. ³ Ya'u hi'i heheni ono mi penia mapanakedi tanada nahenia Kristus nala molollo man lap narehi maya'u leke yo odi molollo nounaku mi! Kristus ka namka'uk nala hunukum ki mi leke na'alolo minim morimori, maa Ai nodi Nin ke'eke'el an'anha ma narehi nalewen howok lolo mi raram na'akeme! ⁴ Memen lere An maki lolo au kekiyowok, Ai kemen ka naruri, maa Makromod Lalap kukul Nin ke'eke'el an'anha man lap wake'e hi'i An mori wali'ur nano Nina makmaki. Mayai ma akin naili'il Yesus enihe naisa onne haenhi. Lolo ai kemen, ai ka maruri, maa Makromod Lalap nala Nin molollo mayai penia am lernala morimori worworu leke ai maruri howok Nin honowok lolo mi herne kalarna. Ende rakan lere am ki ka'arala mi, lo'o mim do'on mauroin mouropo nahenia Makromod Lalap naledi molollo mayai leke mala nounaku noro hunukum ki mi.

⁵ I wal'uhe, ya apanak mim koklolo ma'inau mi akim noro minim morimori, leke mi mauroin namlolo kokkoo mi akim naili'il Yesus me'e, ee kaun makun? Alhi'ihewe mi ka mauroin kokkoo nahenia Yesus Kristus aile mi raram? Lo'o onne nin panaeku mi akim ka naili'il makun! Yon de mim kokme'e ma'aheni mi akim naili'il, maa ma namlolo mi akim ka naili'il kokkoo makun. ⁶ Ya'u raram nodi mim derne ainim wanakunu la do'on ainim hini'i wenewhe, de mauroin nahenia ai mamwali Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan ma namlolo man An hopon loikaru Lirna Wawa'an ki mi. ⁷ Enla ai mapanak Makromod Lalap nodi nala mi, leke yon mim hi'i dohohala. Ka'u hi'i lir napanak onne leke rin nauroin ai mamwali ma nodi Yesus Lirna Wawa'an ma namlolo, maa am hi'i lir napanak onne leke mim hi'i ha man wa'an la lernohi Makromod Lalap Nin honorok aki mamani. Ma na'ono wake'e mayai, mim

* **13:1** Ul. 19:15 * **13:2** Po'onala HN. 13:6-12 leke mauroin hi'ihewi Paulus nala hunukum ri ida.

hi'i ha ma namlolo mamani. ⁸ Lo'o mim hi'i ha ma namlolo, ka odi molollo ala hunukum ida ki mi, ono Makromod Lalap nala molollo mayai leke paku mi hi'i ha ma namlolo mehe. ⁹ Lo'o ri na'aheni ai ka maruri ono ka mala hunukum man am nonou onne, kan hi'i haida, ai akim nahuwa'an mamani, horo nahenia mi akim naruri naili'il ik Makromod. Enla am hi'i lir napanak leke namlolo kokkoo mi modi honorok akin man mou hi'i wewhe Makromod Nin honorok panaeku. ¹⁰ Onne penia lere ya'u ko'u nano mi makun, ya'u hi'i horok aku ki, leke lere ya'u rakan ki enne, kam hi'i dohohala onne me'e. Yon de yo odi molollo man Makromod Lalap nala ya'u, odi lir apipinha dadiyala mi wali'ur, ono Ai penia nala molollo onne maya'u leke ya a'alap mi akim. Ai ka nale leke yo odi ano'onnyakedi mi akim ma naili'il eni.

Tape masi man horu

¹¹ Lolo ainu'u wanakunu man horu eniyeni, ya apanak mim hi'i mi akim nahuwa'anedi here. I wal'uhe, mahehe leke minim hini'i wenewhe namlolo wake'e lolo Ai leken kalarna, la kokala ainu'u wanakunu nounaku eni wawa'an. Hi'i mi honorok akin mamwali mahaku lolo minim kerei raram, la ida man mori wawa'an noro ida. Ya apanak Makromod Lalap ma namwali raramyaka onno noro moiliwi mahuwele onno norle'ule'u norwaliwali mi mamani.

¹² Enla ya apanak mi ida ma nala tape masi ida modi aki man mou. ¹³ Makromod Lalap Nin ri mememen mai eni na'akeme rala rir tape masi ki mi haenhi.

¹⁴ Na'amoli Makromod Yesus Kristus nala Nina rere'e haharu ki mi, Makromod Lalap namkene naramyak mi mamani, la Roh Kudus hi'i mi ida man mori wawa'an noro ida la norle'ule'u norwaliwali mi na'ahoru.

Ainima tape masi,
Paulus

Galatia

Horok Lirna La'an

Manin noho Galatia ka ramwali ri Yahudi. Nonolu hir hoikani noho makromon mamani, maa rakan lere Paulus lan loikaru Yesus Lirna Wawa'an lolo noho Galatia, ri heruwali akin naili'il Makromod Yesus.

Paulus namharedi Galatia me'e ne, ri namehin laa Galatia wali'ur wakuku wanakuku ma ka namlolo. Meser man wukupoho onne ra'aheni, "Yon ik akin naili'il Makromod Yesus mehe leke kamwali Nin ri, maa wa'an rehi ik lernohi Makromod Lalap Nin konomdere ida man Ai nanala Abraham ma na'aheni lam sunat la lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme haenhi."

Paulus dernedi rir wanakuku onneni ne, ai na'ahan. Lolo ainin horok man laa ri Galatia eniyeni an wakunu na'aheni, "Ik kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna ono ik akin naili'il Yesus mehe. Ya'u ka'u hopon ri na'ahenia, 'Lam sunat la lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme leke mi mamwali ri molololo.' Ka! Ik kamwali Abraham upun anan ma namlolo lere ik akin naili'il Yesus." Onne nin panaeku lere ik akin naili'il Yesus ik kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna, la ik lernala rere'e haharu man Makromod Lalap nouwedi Abraham haenhi (3:6-9). An wakuku wali'ur na'aheni, "Yon pene'ek ik kamwali ri molololo ono ik lak sunat, ee lernohi Musa nin holoor halauk rahu enihe." Paulus nin wanakuku ma na'ono eni ik do'on lolo 2:16 noro 5:1.

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu man hari horok (1:1-10).
2. Paulus loikaru ha wo'ira ri Galatia leke hi rauroin nin molollo aile nounaku hi (1:11-2:10).
3. Paulus wakuku ri Galatia na'ahenia ik kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna ono ik akin naili'il Yesus mehe, ka na'ahenia ono ik lernohi agame nin holoor halauk rahu eni (2:11-4:31).
4. Paulus nounaku ri Galatia na'ahenia, "Yon hurinohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok eni nodi molollo

ika...maa hurinohi Roh Kudus nodi molollo ik akin" (5:1-6:10).

5. Paulus nala nounaku man horu (6:11-18).

Paulus nala hiyene arore manin Galatia

¹⁻³ I wal'uhe, kerei raramne manin Galatia na'ahoruwedi!

Ya'u eni Paulus. Yo oro ik walinhe ma akin naili'il Yesus mai eni, mapanak ik Makromod Lalap noro Makromod Yesus Kristus rala rira rere'e haharu ki mi la hi'i mim holi moiliwi mahuwele.

Ri mormori kar hopon ya amwali hophopon ma nodi Lira Wawa'an eni, la hi kar kikan ya amwali onne haenhi, maa Yesus Kristus noro idewe ik Amad, Makromod Lalap ma na'amori Ai wali'ur nano Nin makmaki, mehen kikan maya'u amwali ma nodi Lira Wawa'an eni. ⁴ Makromod Yesus hi'i wewhe lernohi Makromod Lalap ma namwali iknik Ame Nin honorok aki, de mehen nala kemen ri nesne. Ende An pairedi iknik dohohala leke yon ik lernala hunukum. An hi'i onne leke huriyedi ika nano noho wawan nin yakyak salsala ma aile lere eniyeni. ⁵ Ka'uli kasa'a Makromod Lalap laa ewi-ewi. Amin.

Paulus na'ahan ono manin Galatia enihe waliyedi kili'urne Lira Wawa'an ma namloleni

⁶ Mim hi'i ya'u hehel rehi ono idedi nanumene Makromod Lalap napoluwedi mi lolo Kristus Nin rere'e haharu lekpananne mi akim naili'il Lira Wawa'an eni, maa mim pelek huri we'eredie, la loledi kalla namehin me'e. ⁷ Kalla namehin kaale leke ik lernala rere'e haharu man Makromod Lalap nala maika, naukara Kristus Lirna Wawa'an man am lolo kakaruwedi ki mi me'eni. Ri aile man loikaruwedi wanakuku man sala me'e, de hi'i mi mehe kakaiyedi. Hi ra'aheni Kristus Lirna Wawa'an eni kan nokor, de ra'uwali rir wanakuku man saleni, penia mim waliyedi mi kili'urmne me'e. ⁸ Ya'u konohi mi nahenia lo'o ri aile ma nodi lira namehin ma ka namnehe noro Lira Wawa'an am loikaruwedi ki mi me'eni, na'amoli Makromod Lalap nakineri ai! Lo'o mayai mehe, ee hophopon a'am raram herre Lira Wawa'an eni, na'amoli Makromod Lalap nakineri man herre onne. ⁹ Lere

ik minwuku makun am konohiyedi mi nahenia ri man hi'i heheni nakineriyedi me'e, la lere eniyeni ya a'aheni wali'ur, "Lo'o ri aile ma nodi lira namehin nano Lira Wawa'an mim kokaledi me'eni, ya apanak Makromod Lalap nakineriyedi ai!"

¹⁰ Ende, hi'ihewi i wal'uhe? Mim dervedi ainu'u wanakunu idedi eni, de lo'o mi mauroin nahenia ya anoin u'uli sasa'a nano ri mormori, ee ka? Ka! Ya'u raram nodi kokala u'uli sasa'a nano Makromod Lalap mehe. Mi mauroin nahenia i raram nodi ahuwa'enedi ri mormori akinhe, ee Makromod Lalap? Lo'o ya'u raram nodi lernala ri nin u'uli sasa'a, ka amwali Kristus Nin hophopon wahwahan.

Paulus kan kokala Lira Wawa'an nano ri, maa nano Makromod Yesus mehe

¹¹ Konohiyala i wal'u na'ahoruwedi! Lira Wawa'an man ya'u loikaru eniyeni kan mai nano ri mormori nin honorok panaeku. ¹² Ya'u ka'u kokala Lira Wawa'an eni nano ri mormori, la ri mormori mahaku kan wakuku Lira onne maya'u, maa Yesus Kristus mehen konohi Lirna onne maya'u!

¹³⁻¹⁴ I wal'uhe mauroin ainu'u morimori nonolu eni, lere ya'u lernohi Yahudi nin agame makun. Ainu'u kunuu wali nam-mori rasala kerkerhe Yahudi nin agame, maa ya'u rehiyedi hi na'akeme ono yo odi aki man mou lernohi ik upud a'ad rira keneri hono'ok na'akemeni. Lere onne ya ahehe hi'i sus Makromod Lalap Nin kerei raramne, la ya ahehe esne mouwedi hi. ¹⁵⁻¹⁶ Kade ya'u hi'iyedi ha onne me'e, maa Makromod Lalap raram nodi nalhari Ananne lolo ya'u honorok akin. Kar mori ya'u makun, An niliyedi ya'u me'e, la napoluwedi ya'u leke loikaru Lirna Wawa'an eni ri ma ka namwali Yahudi enihe. An hi'i onne ono Ai namre'e namharu ya'u rehi, kade ya'u hi'i ha man ailanna lere nonolu eni. Lere Makromod Lalap nalhari Anan maya'u onne, ri mormori mahaku kan wakuku Lira Wawa'an eni maya'u makun. ¹⁷ Enla ka'u laa Yerusalem leke lernala wanakuku nano hophopon ma noluwedi ya'u rodi Lira Wawa'an enihe, maa ya'u idewe laa noho Arabia nanumene wali wali'ur laa kota Damsyik.

¹⁸ Anna wokelu horu mene ya ala'a laa kota Yerusalem, leke oro Petrus pakromo. Ya'u minwuku noro ai alam idaweli wolima mehe. ¹⁹ Lere onne yo oro Yakobus (Makromod Yesus mo'oniwalla mememen) pakromo haenhi, maa ka'u do'on hophopon ma nodi Lira Wawa'an namehin enihe. Ya'u do'on woro'ohe mehe. ²⁰ I wal'u na'ahoruwedi, ainu'u wanakunu eniyeni namlolo kokkoo. Ik Makromod Lalap nauroin ka apoho. ²¹ Onne horu ya'u laa noho Siria noro noho Kilikia. ²² Lere onne ka'u min Yudea de kerei raramne lolo onne ka rauroin ya'u makun, ²³ maa hir derne ri namehin ra'aheni, "Paulus ma nonolu eni hi'i sus maika, mahan wakuku Yesus Lirna Wawa'an man nonolu an ken nano'onnyake." ²⁴ Enpenia hi ra'uli rasa'a Makromod Lalap ono hir derne inhawa ma namwali maya'u eni.

2

Paulus pakromo noro Petrus, Yakobus, noro Yohanis man panulu lolo kerei Yerusalem

¹ Nakawedi anna idaweli wo'akka, yo oro Barnabas wali wali'ur laa Yerusalem, ai moro Titus haenhi. ² Ya'u laa Yerusalem ono Makromod Lalap hopon ya'u laa. Rakanedi Yerusalem ne, ya'u pakromo noro man panulu lolo kerei raramne mehe. Ya'u konohi hi Lira Wawa'an ihin man ya'u loikaru ri ma ka namwali Yahudi enihe leke ya auroin lo'o hir kokala ainu'u honowok, ee ka. Yon hi'i hi kar kokala ainu'u wanakuku, de ainu'u honowok man ya'u hi'iyedi noro honowok man ya'u hihi'i lere eniyeni kan min haida. ³ Kade Titus onne ri Yunani, maa man panulu lolo Yerusalem onnenihe ka rakerne ai lan sunat lernohi Makromod Lalap Nin holoor halauk eni. ⁴ Enimaa ri Yahudi heruwali ra'aheni hi ramwali ri Kristen, maa rapoho. Hi onnenihe hopon Titus laa sunat. Hir kokme'e ramwali ri Kristen leke mai koklolo ra'inau mayai, ono rir panaeku penia ri Kristen na'akeme ka rahinuri nano Makromod Lalap Nin keneri hono'ok enihe. Maa keneri hono'ok onne ka nodi molollo maika me'e, ono ik koro Yesus Kristus kamwaliyedi mahaku me'e. ⁵ Ende ik ka'okuledi rir panaeku

onne, leke yon kawo'or kawa'aha Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni noro rir wanakuku ma ka namlolo onne. I wal'uhe, Lira Wawa'an man mim kokaledi me'eni penia namlolo kokkoo.

⁶ Enla man panulu lolo Yerusalem onnenihe man rin wekel uluwakun lalap lolo kerei, ka ra'uwali haida ainu'u wanakuku eni. Lo'o hi ramwali uluwakun lalap, ee man lolo yawa kan min haida maya'u, ono Makromod Lalap ka na'ili ka naloho ri. ⁷ Man panulu onnenihe dervedi ainu'u wanakuku, maa hi kar herre haida. Hi rauroin nahenia Makromod Lalap kikanedi ya'u leke odi Lira Wawa'an eni laa ri ma ka namwali Yahudi namnenehe Makromod Lalap kikanedi Petrus namwali ma nodi Lira Wawa'an eni laa ri Yahudi enihe. ⁸ Makromod Lalap penia nala ruri pe'el Petrus leke namwali ma nodi Lira Wawa'an eni laa ri Yahudi enihe. Naise onne, Makromod Lalap nala ruri pe'el ya'u leke yo odi Lira Wawa'an eni laa ri ma ka namwali Yahudi enihe. ⁹ Ende Yakobus, Petrus noro Yohanis ma namwali uluwakun ri Kristen na'akeme ma aile Yerusalem, hir re'e kokala ya'u noro Barnabas la ra'aheni, "Namlolo kokkoo, Makromod Yesus napoluwedi Paulus leke namwali ma nodi Lira Wawa'an eni." Enpenia ai moro hi tape masiyedi me'e. Tape masi eniyeni namwali tanada nahenia ainima honorok aki mahaku. Mayai lolo nodi wuku na'akeme raramne, ida ma ne'enohi ida, de am howok noro ri ma ka namwali Yahudi enihe la hir howok noro ri Yahudi enihe. ¹⁰ Wokeluhe rapanak eni mehe, "Yon hamlinu ri Kristen ma na'alehe naulinu lolo Yerusalem." Enla ya akin namrana hi'i rir panaeku onne.

Paulus dadiyala Petrus, ono Petrus nako'uwedi kemen nano ri ma ka namwali Yahudi enihe

¹¹ Lere Petrus rakanedi Antiokhia, ya'u dadiyale lolo heri kalarna ono an hi'i ha man sale. ¹² Nonolu ai ka na'ili naloho ri Yahudi noro ri ma ka namwali Yahudi, de noro ma ka namwali Yahudi enihe ra'akwuku. Enimaa ler ida Yakobus nin ri orwali ida woro'o mai nano Yerusalem. Nano lere onne Petrus nako'uwedi kemen

nano ma ka namwali Yahudi enihe* ono ai namka'uk ri Yahudi onnenihe, de ka noro ma ka namwali Yahudi enihe ra'akwuku me'e. ¹³ Enla kade hi rauroin rir hini'i onne ka namlolo, maa ri Yahudi namehin enihe lernoheyedi Petrus nin hini'i man sala onne haenhi. Onne kan mehe, maa Barnabas lernoheyedi hi haenhi, de ka na'akwuku noro ma ka namwali Yahudi enihe me'e. ¹⁴ Ya'u do'onedi hi kar lernohe Lira Wawa'an nin panaeku ma namlolo eni me'e, de ya'u dadiyala Petrus lolo heri kalarna a'aheni, "I wal'u, Petrus! O mamwali ri Yahudi, maa nadedem om lernohe ri ma ka namwali Yahudi rir noho honolla, la o me'ene ka masala kerkerhe Makromod Lalap Nin keneri hono'ok me'e, de alhi'ihepe o makerne ri ma ka namwali Yahudi enihe lernohe keneri hono'ok rahu eni?"

Ik kamwali ri molololo, ono ik akin naili'il Yesus Kristus mehe

¹⁵ Yo oro Petrus eni, nano lere momori airo eni ai mamwali ri Yahudi, la ainim hini'i wenewhe kan ailanna naise ma ka namwali ri Yahudi enihe. ¹⁶ Kade ainim hini'i kan ailanna, maa ai mauroin ainim hini'i wenewhe man wa'an onneni kan hi'i yai mamwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna. Ri mahaku ka namwali ri molololo ono hir lernohe Makromod Lalap Nin keneri hono'ok eni, maa ri ma akin naili'il Yesus mehe. Onne penia ai kam pu'ik heli Makromod Lalap Nin keneri hono'ok enihe leke mamwali ri molololo Ai kalarna, maa ai akim naili'il Yesus Kristus mehe. ¹⁷ Enla ri Yahudi heruwali ra'aheni ainim dohohala aile, ono ai kam lernohe keneri hono'ok enihe, maa ai akim naili'il Kristus mehe leke An hi'i mayai mamwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna. Ri man wakunu heheni ra'aheni Kristus hi'i mayai madiyaur dohohala ono ai kam hi'i wewhe keneri hono'ok na'akeme, maa rir panaeku onne ka namlolo wake'e! ¹⁸ Lo'o ya'u hi'iyedi kenekrohu yon lernohe keneri hono'ok rahu eni, maa ya'u wali wali'ur lernohe keneri hono'ok, ainu'u panaeku onne kan min haida la ya amwali man hi'i dohohala wali'ur. Ainu'u hini'i onne naise ya aiye'eredi heuheu lo'olo'ol la yo odi horn arn lo'olo'ol onne a'ariri heuheu wali'ur. ¹⁹ Nonolu eni ya

* 2:12 'Ma ka namwali Yahudi enihe' wekel ri ma kan sunat.

ahehe lernohi keneri hono'ok na'akeme, maa keneri hono'ok onne kukul mouropo nahenia ya'u hi'i dohohala nammori, la kan hi'i ya amwali ri molololo Makromod Lalap kalarna. Ende ka'u mori pu'ik heli keneri hono'ok onne me'e, maa ya'u mori lernohi Makromod Lalap Nin honorok aki mamani. Lere eniyeni ainu'u morimori lo'olo'ol maki noredi Kristus lolo au kekiyowok me'e, la Makromod Lalap do'on onne naise yo oro Ai maki wewerre. ²⁰ Ende ka'u mori naise nonolu eni me'e, maa Kristus penia mori lolo ya'u raramne. Lere ya'u aile mai noho wawan makun, ya akin naili'il mamani Makromod Lalap Ananne ma naramyaka ya'u eni. Ai nala kemen resne nahinerre ya'u leke yon i lernala hunukum makmaki. ²¹ Ende i wal'uhe, Makromod Lalap Nin rere'e haharu eni penia hi'i ik kamwali ri molololo Ai kalarna, de ya amhene a'okul Nin rere'e haharu onne. Lo'o ik kamwali ri molololo ono ik lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok rahu eni, Kristus Nin makmaki eni kan min haida.

3

Yon pu'ik heli Makromod Lalap Nin keneri hono'ok, maa pu'ik heli mehe Yesus

¹ Eih! I walin manin Galatia mie! Mi maploo rehi! Inhoi paipudi mi penia mi kam lernohi wanakuku ma namlolo me'e?! Lere man laedi me'e, ya'u wakuku mi mouropo hi'ihepe hir wairesne Yesus Kristus lolo au kekiyowoke. ² Horhorok inhawa ma namwaliyedi mi lere man laa eni. Lo'o mim lernala Roh Kudus ono mim lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok onne? Ka menea! Mim lernala Roh Kudus ono mim derne Lirna Wawa'an eni, de mi akim naili'iledi Yesus! ³ Mi lo'o ma'iseri me'e?! Lere dedesne mi akim naili'il Yesus onne, Roh Kudus hi'i mi mamwali ri worworu. Alhi'ihepe mim ken modi minim ruri pe'el ma'ahoru Nin honowok onne leke mamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna! Onne kan wa'an! ⁴ Panaeku nammori namwaliyedi noro mi me'e ono mim lernohi Lira Wawa'an eni, de alhi'ihepe mi raram nodi lernohi Yahudi rir keneri hono'ok wali'ur? Yono!

Yon hi'i de panaeku rahu ma namwaliyedi mi onne, kan min haida. ⁵ Ende i wal'u na'ahoru, Makromod Lalap naledi Roh Kudus ki mi me'e, la An hi'iyedi ha wo'ira lolo minim morimori man ri mormori kan dodo'onnala makun. Lo'o mi mauroin nahenia An hi'i onne ono mim lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok enihe? Ka menea! An hi'i onne, ono lere mim derne Lira Wawa'an eni mi akim naili'il Makromod Yesus mehe.

⁶ Panaeku onne namnenehe Abraham nonolu eni. Ai akin namkene naili'il Makromod Lalap Nin nou, de MAKROMOD na'aheni Abraham onne namwali ri molololo. * ⁷ Ende, ik kauroin mouropo nahenia inhoi akin naili'il Kristus, hi penia ramwali Abraham 'upun anan' kokkoo. ⁸ Nano nonolu eni Makromod Lalap Nin panaeku hi'i ri ma ka namwali Yahudi enihe ramwali ri molololo Ai leken kalarna, horo nahenia hi akin naili'il Yesus. Lira Wawa'an onne nonolu me'ede horokedi aile Horok Lap me'e. Hir horokedi Makromod Lalap Nin nou laa Abraham na'aheni, "Yo odi o leke Ya amre'e amharu ri na'akeme lolo noho wawan." * ⁹ Ende ri na'akeme ma akin naili'il Makromod Lalap naise Abraham, hir lernala Makromod Lalap Nin rere'e haharu haenhi.

Ri mahaku kan paekunala lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme leke lernala or'ori dardari ma kan horu eni

¹⁰ Lolo Horok Lapeni, horhorok aile ma na'aheni, "Makromod Lalap nakineri ri na'akeme ma kan hi'i wewhe lernohi keneri hono'ok na'akeme man aile Musa nin horok enihe." * Ende inhoi nahehe namwali ri molololo ono lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok eni, an lernala keneri kanai nano Makromod Lalap ono ri mahaku kan paekunala lernohi keneri hono'ok onne na'akeme. ¹¹ Horok Lap Lirna aile haenhi ma na'aheni, "Ri ma akin naili'il Makromod Lalap mehe ramwali ri molololo Ai kalarna penia lernala or'ori dardari ma kan horu eni." * Ende ik kauroin mouropo nahenia ka karuri hi'i wewhe Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme leke kamwali ri

* 3:6 NN. 15:6 * 3:8 NN. 12:3, 18:18 * 3:10 Ul. 27:26 * 3:11 Hab. 2:4

molololo Ai leken kalarna. ¹² Kalla man wakuku ika aki ma naili'il Makromod eni namehin wake'e nano kalla man wakuku ika hi'i wewhe Makromod Lalap Nin keneri hono'ok onne, ono kalla onne kan wekel aki ma naili'il Makromod, maa na'aheni, "Lo'o rin hi'i wewhe Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme kokkoo, an lernala morimori man wa'an lolo Makromod Lalap leken kalarne."

* ¹³ Makromod Lalap nakineriyedi ik na'akeme ono ik larlewenedi Nin keneri hono'ok enihe, maa Kristus huri we'eredi ika nano keneri onne me'e. Horhorok aile Horok Lap ma na'ahenia, "Ri man wairesne lolo au meriri, ai onne Makromod Lalap nakineriyedi me'e." * Ende lere Kristus wairesnedi lolo au kekiyowok onne, An herre maika de mehen lernala Makromod Lalap Nin keneri. ¹⁴ Kristus hi'i onne leke ri ma ka namwali Yahudi enihe kokala rere'e haharu man Makromod Lalap nouwedi Abraham haenhi. Hir kokala rere'e haharu onne ono hi akin naili'il Yesus Kristus. Ende lo'o ik akin naili'il Yesus Kristus man maki lolo au kekiyowok eni, ik lernala Roh Kudus man nonolu eni Makromod Lalap nouwedi me'eni.

Nou man Makromod Lalap naledi Abraham noro upun ananhe, kan herre laa ewi ewi

¹⁵ I wal'uhe, ya ala wanakunu naho'ok ida nano iknik morimori akilere. Lo'o ri aile man hi'i horok nou. An hi'i horok nou onne horu, na'ono nawinauwedi, de ri mahaku kan herre, ee ra'uwali panaeku namehin nano nou onne. ¹⁶ Namnenehe, Makromod Lalap hi'iyedi Nin nou ma namkene noro Abraham noro Upun Anan. Lolo Horok Lapeni Makromod Lalap ka na'aheni, "noro Abraham noro upun ananhe," manin panaeku 'upun anan nammori', maa Ai na'aheni, "noro Abraham noro upun anan ida". * Makromod Lalap hi'i Nin nou noro Abraham noro Upun Anan ida mehe, Ai onne Kristus. ¹⁷ AINU'U panaeku hi'i heheni: Makromod Lalap huhu wawar Nin nou An hi'i noro Abraham. Nakawedi anna rahu wo'akka welikelu nanumene Ai nala Nin keneri hono'ok ri mormori, maa Nin keneri

hono'ok onne kan herre Nin nou ma namkene man An hi'iyedi noro Abraham onne. * ¹⁸ Horhorok! Yon mauroin nahenia Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu ono mim lerno hi keneri hono'ok onne. Onne nin panaeku An herredi Nin nou, de kan lerno hi Nin nou noro Abraham me'e, maa onne ka namlolo ono Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu Abraham lerno hi Nin nou ma namkene onne mehe, ka napanak wanalhanne ida.

Makromod nala keneri hono'ok onne leke ik kauroin ik hi'iyedi dohohala me'e

¹⁹ Ende, Makromod Lalap Nin inhawa panaeku penia nala keneri hono'ok laa Musa? Makromod Lalap nala Nin keneri hono'ok Musa leke ri mormoriyana rauroin mouropo inhawa ma namwali dohohala. Ainin panaeku ri mormori lerno hi keneri hono'ok onnenihe rakan lere Yesus mai. Ai penia namwali Upun Anan man Makromod Lalap wewekel onne lere Ai nala Nin nou laa Abraham nonolu eni. Makromod hopon Nin hophopon a'am raram nala Nin keneri hono'ok Musa, la Musa onne namwali Makromod Lalap Nin man hemen lira ma nodi Nin keneri hono'ok laa ri heri ri wali. ²⁰ Lo'o ri ida hi'i nou noro ri namehin, ai nadedem nair man hemen lira leke paku woro'ohe. Ende lere Musa loikaru Makromod Lalap Nin keneri hono'ok onne ai namwali Makromod Lalap Nin man hemen lira, maa lere Makromod Lalap hi'i Nin nou noro Abraham, Ai kan nair man hemen lira. Makromod Lalap mehe nala Nin nou Abraham.

²¹ Ende lo'o keneri hono'ok enihe ra'okuledi Makromod Lalap Nin nou ma namkene noro Abraham onne? Ka! Lo'o namlolo kokkoo rin lernala or'ori dardari nano keneri hono'ok, onne nin panaeku ri man hi'i lerno hi keneri hono'ok na'akeme namwali ri molololo Makromod Lalap kalarna, maa onne ka namlolo. ²² Horok Lap Lirna aile ma na'aheni dohohala nodiyedi molollo ri mormori lolo noho wawan na'akeme me'e. Enpenia or'ori dardari man Makromod Lalap nouwedi me'eni ik kokala ono ik akin naili'il Yesus Kristus mehe, kalla namehin kaale.

²³ Lere Yesus kan mai noho wawan makun, Makromod Lalap Nin keneri

* 3:12 Im. 18:5 * 3:13 Ul. 21:23 * 3:16 NN. 12:7 * 3:17 Kel. 12:40

hono'ok onne nodi molollo ika mamani. Iknik morimori naise ri ma aile bui raram ono keneri hono'ok onne duni ta'al ika mamani hehen nanumene Makromod Lalap na'amou na'aropedi Kristus maika penia ik akin naili'iledi Ai me'e. ²⁴ Keneri hono'ok enihe naise meser ma nadiyahaka maika hehen nanumene Kristus mai den hi'i ik kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna ono ik akin naili'il Ai. ²⁵ Lere eniyeni ik akin naili'iledi Kristus me'e, de keneri hono'ok onnenihe ka nodi molollo maika me'e.

²⁶ I wal'uhe, mi na'akeme mamwali Makromod Lalap ananhe ono mi akim naili'il Yesus Kristus. ²⁷ Rin ulutadedi mi me'e, de moro Kristus mamwaliyedi mahaku me'e, la mim kokaledi Kristus Nin morimori me'e, de minim morimori naise Ainin morimori me'e. ²⁸ Makromod Lalap ka na'ili naloho ri Yahudi noro ri ma ka namwali Yahudi, man hophopon noro ma ka namwali hophopon, mo'oni noro maeke. Ai penia po'on mi na'akeme namnenehe ono moro Kristus Yesus mamwali mahaku. ²⁹ Mi peni mamwali Kristus Nin ri, de mi mamwali Abraham upun ananhe haenhi. Ende mim lernala Makromod Lalap Nin rere'e haharu man An nouwedi Abraham haenhi.

4

¹ I wal'uhe, ya ala wanakunu naho'ok ida wali'ur leke a'amou i lir'u idedi eni. Tatanida aile, la aman namwali orkanaru. Lere tatana onne lapedi me'e, an man-arna aman nin linikir kanaru na'akeme, maa lere ai tatana makun, ainin molollo kaale namnehe ma namwali hophopon de kan lernala haida-haida. ² Ri namehin aile man ilitolle ai la nadiyahaka nin hahaa hehen nanumene rakan lere man aman kukukul eni. ³ Onneni namnenehe noro maika. Yesus kan mai makun, ik kaisedi tatana onne, ono noho wawan honolla noro holoor halauk rahu eni rodi molollo maika, ⁴ maa rakan lere alam man Makromod Lalap niliyedi eni, An hopon Anan mai noho wawan. Anan onne, maeke morie, la Ai namwali ri Yahudi man derne nakani Makromod Lalap Nin keneri hono'ok eni. ⁵ An mai leke huri we'er ika nano keneri hono'ok onne nin molollo leke hi'i ika kamwali Makromod Lalap ananhe.

⁶ Ik kamwaliyedi Ai anan me'e, de Makromod Lalap hopon Anan Nin Roh mori lolo ik raramne la hi'i maika kapolu Makromod Lalap, 'Papa'. ⁷ Ende noho honolla noro holoor halauk onne ka rodi molollo hi'i maika kamwali hophopon me'e, maa ik kamwaliyedi Makromod Lalap ananhe me'e, de ik kokala Nin rere'e haharu na'akeme man Ai na'akenedi ananhe me'eni.

Keneri hono'ok kan hi'i ri namwali ri molololo Makromod Lalap kalarna

⁸ Nonolu eni mi ka mauroin Makromod Lalap makun, de noho makromon ma ka namloleni rodi molollo mi mamani. ⁹⁻¹⁰ Maa lere eniyeni mi mauroinedi Makromod Lalap me'e, ee lo'o wa'an rehi ya aheni Ai nauroinedi mi me'e! Alhi'ihopenia mi raram nodi huri-nohi noho wawan eni honolla noro holoor halauk enihe nodi molollo mi wali'ur?! Mi masala kerkerhe Yahudi rir holoor halauk enihe: Alam Renren Warwarna, lere alam lalapa ma na'ono leke ra'an romun, wollo hanara, la alam lalap namehin na'akeme. Noho honolla noro holoor halauk onnenihe ka nala rere'e haharu ki mi, la kan huri we'er mi nano dohohala. ¹¹ Ya'u ma'irhu nahenia ainu'u mahmaha awenne lere yo odi Lira Wawa'an loikaru ki mi eni loledi leken.

¹² I wal'u na'ahoru, ya apanak an'anhedi mi mahinuriyedi nano Yahudi rir holoor halauk rahu onne naise ya ahinuriyedi me'e haenhi. Kade ya amwali ri Yahudi, lere yo oro mi min wewerre, ka'u lernohi Yahudi rir noho honolla naise mi kam lernohe haenhi.

Lere onne mim ilitolle maya'u wawa'enedi. ¹³ Lo'o mim horhorok ainu'u mamai lere dedesne onne makun. Lere onne i kem'u apinhale, de onne namwali leken paharin ya'u loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni ki mi. ¹⁴ Kade i kem'u man apinha onne hi'i mi mahalarna, maa mi ka ma'okul mahoi ya'u. Mim kokala ya'u naise ya amwali Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram, ee naise mim kokala Yesus Kristus mehe. ¹⁵ I wal'uhe, lere onne mi akim nahuwa'an rehi. Alhi'ihopenia mi akim ka nahuwa'an naise nonolu me'e? Ya'u mehe auroin lere onne lo'o ya apanak mim hi'i haida leke paku

maya'u, mi mamkene hi'ie. Mi maramyaka ya'u hehen nanumene lo'o hiduwedi mi makam mala maya'u harome! ¹⁶ Nonolu eni ya'u konohiyedi panaeku ma namlolo ki mi me'e, de alhi'ihopeni mim pene'ek ya amwali minim arwalie?!

¹⁷ Ri man paeku hi'i mi lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok enihe rahehe rala mi akim, maa rir panaeku onne kan wa'an. Hirira panaeku mi akim nahinuriyedi nano maya'u, la mi akim namrana lernohi rir wanakuku leke yom derne makani maya'u me'e. ¹⁸ Lo'o mi mampe'el lernohi panaeku ida, onneni wa'an, horo nahenia panaeku mim lernohi onne namlolo! Lo'o ya'u aile, ee ka, wa'an rehi mampe'el lernohi panaeku ma namlolo mamani. ¹⁹ I wal'uhe, mi maisa ya an'u mememen. I kem'u apinha naisa maeke ma na'akeki moriyana, ono ya'u nair ainu'u ruri pe'el leke paku mi mori wawa'an noro Kristus wali'ur. Ya amkene paku mi hehen nanumene Kristus Nin morimori namkenedi mi akim. ²⁰ Ors eni ya'u raram nodi rehi ya'u minwuku oro mi odi lir mamamal paku mi, maa ka namwali, de yo odi lir apipinha ono ya'u ka auroin inhawa ma nakoko penia mim lernohi wanakuku ma ka namlolo.

Naho'ok Hagar noro ri man lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok la naho'ok Sara noro ri ma akin naili'il Yesus

²¹ I wal'uhe man raram nodi mori lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok enihe, yon hi'i de mi ka mauroin inhawa man horokedi lolo Musa nin Horok makun! ²² Horok onne konohi nahenia Abraham anan woro'o. Anan ida inna naranne Hagar ma namwali hophopon, la anan ida inna naranne Sara ma ka namwali hophopon. ²³ Anan man mori nano maeke ma namwali hophopon onne, ra'ori naisa tatana nadedem lernohi ri mormori rir honorok panaeku aimehi, maa anan man mori nano maeke ma ka namwali hophopon onne, ra'ori lernohi Makromod Lalap Nin nou noro Abraham. ²⁴⁻²⁵ Maeke woro'o onnenihe ramwali wanakunu naho'ok ida maika. Hi raulinu rauwali kalla woro'o rin lole leke ramwali

ri molololo Makromod Lalap kalarna. Abraham hono Hagar namnenehe noro ri man lole kalla lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok eni leke ramwali ri molololo. Ri na'akeme man lernohi keneri hono'ok enihe mori naisa ma namwali hophopon, ono keneri hono'ok onne nodi molollo hi. Ende Hagar eni naho'ok naisa wo'or Sinai* man aile noho Arab, noro idewe kota Yerusalem ma aile noho wawan eni, ono Yerusalem ne'en raram mori naisa hophopon, ono hir derne rakani keneri hono'ok enihe. ²⁶ Enimaa Sara eni naho'ok naisa Yerusalem ma aile a'am raram. Sara onne namwali iknik ine, la koro ai ka kamwali hophopon ono ik kahinuri kawine'eredi nano keneri hono'ok enihe me'e. ²⁷ E'eniyeni naisa horhorok aile Horok Lap ma na'aheni,

“Maeke ma kan moriyana wake'e, o akim nahuwa'enedi!

O man nelhen kan apinha ono ka moriyana, mahuwa'enedi o akim la mahinara.

Kade o kam moriyana, maa o upmu anumhe lawanne narehi maeke ma nin mo'oni aile.” *

²⁸ I wal'u na'ahoru, ik kaisa Abraham anan Isak onne, ono ik kamwaliyedi Makromod Lalap ananne lernohi Nin nou ma mamkene. ²⁹ Lere nonolu onne, Hagar anan man mori lernohi ri mormori nin panaeku aimehi onne, hi'i sus mo'oniwalla karuri man mori lernohi Makromod Lalap Nin nou eni. Lere eniyeni ha ma naisa onne namwali haenhi. Ri aile man kerne dalha maika man lernohi Roh Kudus Nin honorok aki, leke hi'i ik lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok enihe. ³⁰ Enimaa horhorok aile Horok Lap ma na'aheni, “Mohiyedi maeke ma namwali hophopon noro ananne laa paharne, ono lere man mai aman ka nala nin linikir kanaru hophopon anan, maa ai nale maeke ma ka namwali hophopon anan.” * ³¹ Ende ik ka kaisa Hagar ma namwali hophopon onne ananhe, maa ik kaisa Sara ma ka namwali hophopon onne ananhe, ono ik kahinuri kawine'eredi nano keneri hono'ok me'e.

* **4:24-25** Musa kokala keneri hono'ok nano Makromod Lalap lolo wo'or Sinai onne. * **4:27** Yes. 54:1 * **4:30** NN. 21:10

5

Yon hurinohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok duni ta'al mi ono Yesus huri we'eredi ika me'e

¹ I wal'u na'ahoru, Kristus huri we'eredi ika nano keneri hono'ok eni me'e, de ik akin namkene naili'il Ai mamani, la yon hurinohi keneri hono'ok enihe nodi molollo ika wali'ur. ² Horhorok! Yau, Paulus mehe kukunohi mi eniyeni, "Lo'o mim hurinohi ri sunat mi leke mamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna, Kristus Nin hini'i onne kan min haida de kan paku mi." ³ Ya a'aheni wali'ur, "Lo'o ri aile ma napanak sunat lekpananne nahuwa'an wali'ur noro Makromod Lalap, la lo'o an larlewenedi keneri hono'ok ida mehe nano keneri hono'ok na'akemeni, onne nin panaeku ai ka nahuwa'an wali'ur noro Makromod Lalap." ⁴ Lo'o mi raram nodi lernohi keneri hono'ok enihe leke mamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna, minim dunu'ul kanali noro Kristus kaprohuwedi me'e, la mamhene kokala Makromod Lalap Nin rere'e haharu man Ai nala ki mi eni. ⁵ Enimaa Roh Kudus nodi molollo mayai ma akin naili'il Kristus, penia ai mamkene lapan Makromod Lalap hi'i ai mamwali ri molololo Ai kalarna. ⁶ Mayai man du'ul kaliyedi noro Yesus Kristus me'eni, lo'o am sunatedi, ee kam sunat, kan min haida, maa panaeku ma na'ono, ai akim naili'il Yesus kokkoo penia ai maramyak ainim ri heri ri wali enihe.

⁷ Nonolu eni mi akim naili'il Yesus wawa'an, la mim lernohi wanakuku ma namlolo mamani, maa lere eni ka me'e. Inhoi kawala mi penia kam lernohi wanakuku ma namlolo me'e? ⁸ Mim derne makaniyedi wanakuku namehin, la wanakuku onne kan mai nano Makromod Lalap ma napolu mi mamwali ananhe. ⁹ Wanakunu naho'ok ida aile ma na'aheni, "Ragi taran mehe hi'i tapon ha'a nam-mori." Hirira wanakuku onne naisa ragi eni. ¹⁰ Lo'o onne namlolo, maa Makromod penia hi'i maika kamwali mahaku, de ya auroin mim herre mi honorok akin de kam lernohi ri ma nodi wanakuku poho onneni. Enla ya auroin Makromod Lalap nala hunukum ri man hi'i mi mehe kakaiyedi onne.

* 5:14 Im. 19:18

¹¹ I wal'uhe, ri aile ma na'aheni ya'u hopon mi lam sunat lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok enihe. Wanakunu onne ka namlolo wake'e! Lo'o ya'u wakuku nahenia wa'an rehi ri lan sunate, ri Yahudi ka na'ahan maya'u me'e. Ka'u wakuku onne, maa ya'u wakuku nahenia Yesus maki lolo au kekiyowok leke hi'i ik kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna, horo ik akin naili'il Ai. Hi kar kokala wanakuku onne, de hi'i apinpinha ya'u. ¹² Ya apanak ri man hi'i mi akim nado'o onneni, yon hir laa sunat mehe, maa wa'an rehi hir mehe kapaduwedi hi haenhi.

¹³ I wal'uhe, Makromod Lalap Nin panaeku napolu ika leke ik mori huri we'eredi nano keneri hono'ok rahu eni, maa Ai ka na'aheni huri we'eredi ik leke hi'i ha man ailanna lernohi ik raram nodi aimehi. Yono! Na'amoli ik ida ma naramyaka ida, la ida man paku ida mamani. ¹⁴ Keneri hono'ok ida aile ma na'aheni, "Maramyak minim ri mormori wali naisa mi maramyak mi kemen mememen." * Lo'o ik lernohi keneri hono'ok onne mehe, ik lernohiyedi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme me'e. ¹⁵ Enimaa lo'o mi ida ma na'unihida, la ida ma na'an ida mamani naise ha mormori merwui, minim hini'i onne kan wa'an wake'e. Horhorok, lo'o mim hi'i heheni, mi ida ma nano'onnyaka ida.

Yon mori lernohi minim raram nodi aimehi, maa lernohi Roh Kudus Nin honorok aki

¹⁶ Derne makaniyala ainu'u honorok aki eni. Hurinohi Roh Kudus nodi molollo mi mamani leke yon hi'i panaeku man ailanna lernohi minim monmono kamanna ma aile mi irhun raramne me'e. ¹⁷ Panaeku man yak ma aile mi irhun raramne peni na'okul Roh Kudus Nin honorok aki, la Roh Kudus Nin honorok aki na'okul panaeku man yak ma aile mi irhun raramne, de ida ma na'ara noro ida mamani. Eni penia mi raram nodi hi'i ha man wa'an, maa mi kam hi'i. ¹⁸ Lo'o mim hurinohi Roh Kudus nodi molollo mi, keneri hono'ok enihe ka nodi molollo mi me'e.

¹⁹ Ik kauroin mouropo hini'i wewewhe ma namehiyala aile ri irhun raramne. Onneni hini'i naisa: lerp'i'u lerwa'u, diniwar danawar man morso, monmono kamanna ma nodi ri mormori holi diwar dawar mamani, ²⁰ hi'i teitei, hi'i u'ur leher, rohon ara, wahi'i, kunu kehen ri, pelek na'ahan, kar peinohi ri namehin maa ilitolle kemen mehe, sopu se'er ri, na'ili naloho ri, ²¹ nakmanna ri nin hahaa, romun arak manha mamani, raram nodi laa yapi ra'ak romun mamani, la hi'i dohohala namehin-namehin haenhi. Lere man laedi eni ya a'ori honorok mi me'e, la ya'u konohi mi wali'ur, ri ma nin honoli naise onneni kan lernala Makromod Lalap Nin rere'e haharu ono Makromod Lalap ka nodi molollo hi.

²² Enimaa lo'o Roh Kudus nodi molollo maika, iknik hini'i wewewhe hi'i heheni: ik ida ma naramyak ida, ik akin nahuwa'an la ik holi moiliwi mahuwele, ik kak pelek ka'ahan ri, ik ka kodi ailanna walha ailanna, ik ida man hi'i ha wawa'an noro ida, ida ma kan huri we'er ida, ²³ ik kodi lir mamamal ri mamani, la ik mehe kauroin kadiyaka ika. Keneri hono'ok kaale ma na'aheni hini'i wewewhe onne sala. ²⁴ Ri ma noro Yesus Kristus ramwali mahaku, monmono kamanna ailanna ma aile hi irhun raramne ka nodi molollo hi me'e. Hirira honorok panaeku man ailanna onne wairesnedi lolo au kekiyowok me'e. ²⁵ Roh Kudus naledi ika morimori worworu me'e, de wa'an rehi ik lernohi Nin honorok aki mamani. ²⁶ Yon holi kukulu lalapa, yon ik ida man hi'i apinha ida akin, la yon ik ida man kunu kehen ida.

6

Ida man paku ida

¹ I wal'u na'ahoru, lo'o mim do'on mauroin mi wallum man akin naili'il Yesus ida nin hini'i man sala aile, mi man lernohi Roh Kudus Nin honorok aki mamani mala nounaku ai leke an lole kalla ma namlolo wali'ur. Lere mi mala nounaku onne, yon modi lir apipinha, maa modi lir mamamal. Enla, madiyaka mi kemmu leke yon mi madiyaur dohohala haenhi. ² Lere mi wallum lernala ha man sus, mi ida man paku ida, leke mi ida ma na'uwarara ida nin

yodi wewerek. Lo'o mim hi'i onneni, mim derne makaniyedi Kristus Nin konomdere me'e. ³ Lo'o ri aile ma nauroin nahenia ai ma na'ono narehi ri namehin, maa onne ka namlolo, ai onne mehen wukupohedi kemen. ⁴ Wa'an rehi mi dohodoho mehem koklolo ma'inau minim hini'i wewewhe, leke mi mauroin hini'i onne wa'an, ee ka. Lo'o wa'an, mi akim nahuwa'anedi, la yon hoiwuku minim hini'i noro ri namehin nine, ⁵ ono mi meririi nodi na'uwarara nin hini'i wewewhe aimehi.

⁶ Ya apanak nano minim ha wo'ira man wa'an, mi malala heruwali laa ri man wakuku Makromod Lalap Lirna Wawan ki mi eni.

⁷ Horhorok, i wal'uhe! Yon mim mehe wukupoho mi mauroin nahenia Makromod Lalap kan do'on nauroin minim hini'i man sala. Onne namlolo ono ik hap inhawa wini, ka'ili kadai wini onne ihin ennen haenhi. ⁸ Lo'o ri ida nin hini'i lernohi nin raram nodi man ailanna, an kokala ihin ennen man yak ono ai mehe naheiredi kemen nano Makromod Lalap laa ewi-ewi. Enimaa lo'o ri namehin hi'i hini'i man lernohi Roh Kudus Nin honorok aki, ai noro Makromod Lalap mori laa ewi-ewi, la onne namwali ihin ennen man wa'an. ⁹ Enla yon ik kaprehen hi'i ha man wa'an mamani, leke rakan lere man Makromod mehen nili, ik kokala ihin ennen man wa'an haenhi. ¹⁰ Ende lo'o minim leken aile, hi'i ha man wa'an ri mormori na'akeme mamani, rehirehi ik walin ma akin naili'il Yesus.

Nounaku man horu

¹¹ Ya'u, Paulus, mehe odi au rororo hi'i horok mai eni. Mi mehem po'on ainu'u honorokana man lape narehi nadedem, de loi honorok wawa'anedi. ¹² Ri man raram nodi ri Yahudi ra'uli hi, hi onne hopon mi lam sunat. Hirira panaeku hi'i onne leke yon ri Yahudi enihe hi'i apinpinha hi. Ri Yahudi onnenihe radedem hi'i apinpinha ri na'akeme man wakuku nahenia ri man akin naili'il Kristus man wairesnedi eni lernala or'ori dardari ma kan horu eni. ¹³ Ri man lernohi holoor halauk sunat onne, hi mehe kar lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme, maa hir hopon mim lernohi sunat leke hir holi kukulu lalap ono mim lernohiyedi rir honopon me'e. ¹⁴ Ya'u me'ene, ka'u

suk a'akulu a'alap ya'u kemen, maa ya a'akulu a'alapa ik Makromod Yesus Kristus mehe ono wairesnedi Ai lolo au kekiyowok me'e. Nin makmaki onne penia hi'i ya'u ka'u lernohi noho wawan eni nin panaeku wo'ira me'e, la ri mormori noho wawan kar peinohi ainu'u honorok aki haenhi. ¹⁵ Sunat, me, kar sunat, onneni ka namwali ha ma na'ono lolo Makromod Lalap kalarna. Ha ma na'ono wake'e, rin lernala morimori worworu nano Makromod Lalap. ¹⁶ Ya apanak Makromod Lalap nala Nin wawa'an rara'a la kukul Nin aki man wa'an laa ri man lernohi ainu'u wanakuku eni. Hi onne peni Makromod Lalap niliyedi ramwali ri Israel ma namlolo, Nin pipi unulu wawi tanma'a.

¹⁷ Ya apanak yon ri mahaku hi'i sus maya'u wali'ur. Dilheya'are nammori aiyedi i kem'u me'e ono ya amwali Makromod Yesus Nin ri.

¹⁸ Ya apanak Makromod Yesus Kristus nala Nin rere'e haharu ki mi. Amin.

Ainu'u tape masi,
Paulus

Epesus

Horok Lirna La'an

Paulus hi'i horok eniyeni lere an minle bui raram ono ainina honowok nodi Lira Wawa'an eni loikaru ri (3:1, 13; 4:1). Lolo kota Epesus, ri nammori ka ramwali ri Yahudi (2:11, 12). Lere Paulus aku horok eni, lo'o nin panaeku manin Epesus lesala nanumene aku laa kota-kota namehin ma aile na'uranrani Epesus.

Lolo horok eni, Paulus konohi nahenia ik kokala rere'e haharu nammori ono 'Makromod Lalap du'ul kaliyedi ik koro Kristus me'e' (1:3). Paulus konohi ika Makromod Lalap Nin panaeku heheni: Ha na'akeme, ma aile a'am raram noro idewe ma aile noho wawan, An hi'i lolo yawa Kristus, la Kristus namwali ha onne na'akeme 'uluwakun' (1:10).

Lolo horok eni, Paulus nala wanakunu naho'ok ida woro'o. Yesus naho'ok naise uluwakun, la Nin man lernohi enihe naho'ok naise Yesus kemen (1:10, 22-23; 4:4, 15-16; 5:23-32). Yesus naho'ok naise nakar nin kunuku polle, la Nin ri na'akeme naho'ok naise nakar horn arn (2:20-21). Roh Kudus naho'ok naise tanada lolo ik akin ma na'ono nawinawedi Makromod Lalap Nin nou maika naise ri man hi'i horok ida na'ono nawinawedi nin horok onne nanumene ri man kokale nauroin kokkoo inhoi man aku horok onne. Onne namnenehe Roh Kudus lolo ik akin, ono Ai namwali tanada nahenia ik kamwali Makromod Lalap Nin ri (1:13; 4:30). Enla man lernohi Yesus naho'ok naise ke'urauk ma nodi ilak rae leke rakpali hayakyak (6:10-18).

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu man hari horok (1:1-2).
2. Paulus konohi Makromod Lalap Nin panaeku maika (1:3-3:21).
  - a. Ai nala rere'e haharu nammori maika ono du'ul kaliyedi koro Kristus me'e (1:3-23).
  - b. Ai nala morimori worworu ma'ika, la hi'i ri Yahudi roro ri namehin na'akeme ramwali mahaku (2:1-3:13).

- c. Paulus hi'i lir napanak leke ik kau-roin nahenia Kristus naramyak ika rehi (3:14-21).
3. Paulus wakunu hini'i wenewhe man wa'an ik Kristen enihe lernohi (4:1-6:9).
  - a. Ik ida man minwuku wawa'an noro ida, la ida ma na'alapa ida akin (4:1-16).
  - b. Ik renedi iknik hini'i man ailanna la hi'i ha man wa'an (4:17-5:21).
  - c. Paulus nala nounaku namehin (5:22-6:9).
4. Naho'ok ri Kristen naise ke'urauk ma nodi ilak rae (6:10-20).
5. Paulus nala wanakunu man horu (6:21-24).

Paulus nala nina hiyene arore manin Epesus

¹ I walin ma namwali Makromod Lalap Nin ri mememen lolo Epesus na'ahoruwedi, mi mamkene akin naili'il Yesus Kristus mamani ono more mamwali mahaku.

Ya'u eni, Paulus, man Makromod Lalap raram nodi kikan amwali Yesus Kristus Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an eni. ² Ya apanak iknik Ame--Makromod Lalap noro Makromod Yesus Kristus rala rere'e haharu la hi'i mi mori moiliwi mahuwele.

Makromod Lalap nala rere'e haharu nammori maika ono du'ul kaliyedi ik koro Yesus me'e

³ Ka'uli kasa'a Makromod Lalap, Yesus Kristus Aman, ono An du'ul kaliyedi ika koro Kristus me'e, de Ai nodi rere'e haharu man wa'an na'akeme ma aile a'am raram leke namre'e namharu ika. ⁴ Makromod Lalap ka nakuku noho la ka naleu a'am makun, An niliyedi ika leke du'ul kaliyedi koro Kristus leke kamwali Nina ri ma akin moumou dewdewe la ma na'alehe salida lolo Makromod Lalap leken kalarna. ⁵ Nano nonolu wake'eni Ai naramyak ika, de raram nodi hi'i kenekrohu nahenia An hi'i ik kamwali Ai ananhe mememen lolo Yesus Kristus Nin hini'i, la Nin kenekrohu onne nahuwa'an Ai akin wake'e. ⁶ Ende ka'uli kasa'a Makromod Lalap ono Ai nala Nin rere'e haharu man ma'aruru wake'eni ma'ika. Ai nala rere'e haharu onne maika lolo Kristus man Ai naramyaka rehi onne, la ka napanak wanalhan ida. ⁷ Kristus

rarna huri we'eredi ika nano dohohala nin molollo, la na'ohu nahaledi iknik dohohala na'akeme. Ende namlolo kokkoo ik kamwali ri ma nahuriyedi me'e. Lolo kalla eniyeni Makromod Lalap kukuledi Nin rere'e haharu man ma'aruru wake'eni, ⁸ man Ai naledi penpenu kemkeme ma'ika. An hi'i onne ono Ainin woroin narehi nalewen, la Ai nauroin hi'i inhawa man wa'an leke paku ma'ika. ⁹ Enla nonolu eni, Nin panaeku onne ri ka nauroin makun, maa lere eniyeni Ai raram nodi nalhari Nin panaeku onne maika lolo Kristus me'e. ¹⁰ Ende rakan lere alam Makromod Lalap mehe niliyedi, An hi'i ha wo'ira na'akeme man aile a'am raram noro idewe man aile noho wawan lolo yawa Kristus, leke Ai namwali uluwakun ha onnenihe na'akeme.

¹¹ Makromod Lalap hi'i ha wo'ira na'akeme namwali lerno hi Nin raram nodi noro Nin honorok aki aimehi. Nano nonolu wake'eni An hi'iyedi kenekrohu nili ik kamwali Nin ri man du'ul kaliyedi noro Kristus me'e. ¹² An nili mayai ma namwali ri Yahudi man dedesne namkene pu'ik heli Kristus mehe, la kikanedi mayai leke nakoko ri namehin ra'uli rasa'a Makromod Lalap man kulu narehi la man lap narehi. ¹³ Lere mim derne Lira ma namloleni, mi akim naili'iledi Lira Wawa'an onne haenhi, la Makromod huriyedi mi nano minim dohohala nin molollo. Mi moro Kristus madinu'ul makinaliyedi me'e, de Makromod Lalap nala Roh Kudus man Ai nouwedi nonolu eni ki mi leke namwali tanada ma na'ono nawinauwedi Nin nou onne la kukul nahenia mi mamwali Makromod Lalap Nin ri. ¹⁴ Makromod Lalap nala Roh Kudus eni leke na'akerhe Nin nou noro ika, leke ik kauroin mouropo nahenia lere man mai Ai nala ha wo'ira na'akeme man An nouwedi maika. Rakan lere onne An huri we'er ika nano noho wawan man ailanneni, la kikan ika laa a'am raram ono ik kamwali Nin ri. Ende mai ka'uli kasa'a Makromod Lalap man kulu narehi la man lap narehi eni.

Paulus hi'i lir napanak leke man lese horok eniyeni kokala woroin ma nano wawan

¹⁵ I wal'u na'ahoruwedi! Nano lere ya'u derne nahenia mi akim namkene naili'il Makromod Yesus, la ya'u derne

mi mararamyaka Makromod Lalap Nin ri na'akeme, ¹⁶ ka'u ren apanak trimkasi minim hini'i onne, la akilere lolo ainu'u lir napanak ya'u wekel mi mamani. ¹⁷ Ya apanak ik Makromod Yesus Kristus Nin Makromod Lalap, ik Amad man Oin Naran kukulu lalap, nodi Roh Kudus Nin molollo hari mi honorok akin leke mi mauroin Makromod Lalap namlolo kokkoo. ¹⁸ Ya apanak An hari minim honorok panaeku leke mi mauroin ha wo'ira na'akeme man Ai na'akenedi nala ki mi man Ai napoluwedi me'eni. Enla ya apanak mi mauroin Nin rere'e haharu man penpenu kemkeme man Ai nala Nin ri na'akeme. ¹⁹ Enla ya apanak leke mi ma akin naili'il Ai mauroin Nin ke'eke'el an'anha ma narehi ma nalewen lolo minim morimori. Ke'eke'el an'anha onne penia namwali Nin molollo man lapa wake'e, ²⁰ man Ai nodi na'amori Kristus wali'ur nano Nin makmaki, la hi'i naikoro lolo Ai herne malanna lolo a'am raram.

²¹ Ende Kristus nodi molollo man kulu narehi ma nodi molollo lolo a'am noro idewe noho wawan na'akeme. Enla Ai Naran lap narehi ri ma nodi molollo na'akeme. Ai nodi molollo onne lelere a'alam ku eniyeni rakan laa ewi-ewi. ²² Enla Makromod Lalap hi'i Kristus nodi molollo ha wo'ira na'akeme, la kikan Ai namwali uluwakun kerei raramne, ²³ la kerei raramne namwali Ai kemen. Ainin morimori, Nin woroin, noro Nin molollo na'akeme howok lolo maika ma namwali Ai kemen eni, la Ai nodi molollo ha wo'ira na'akeme haenhi.

2

Lere ik koro Kristus kadinu'ul kakinaliyedi, Makromod Lalap nala morimori worworu maika

¹ Nonolu, lere mi akim ka naili'il Kristus makun, mi maise ri man makiyedi me'e, ono kam derne makani Makromod Lalap la hi'i dohohala mamani. ² Lere onne minim morimori lerno hi ri man ailanna lolo noho wawan mamani, la mim lerno hi Hayakyak Makromon nin honorok aki haenhi. Hayakyak Makromon onne peni namwali uluwakun ma nodi molollo hayakyak na'akeme ma aile a'am leherne. Nano nonolu rakan lere eniyeni an howok

lolo ri ma namhene derne nakani Makromod Lalap raramne. ³ Nonolu, namlolo kokkoo iknik morimori namnenehe noro hirira ono ik lernohi inhawa ik raram nodi hi'ie, la ik hi'i wewhe lernohi mon-mono kamanna man ailanna ma aile ik irhun raramne. Lere onne ik koro ri namehin lernala Makromod Lalap Nin ahan, de ik lernala Nin hunukum makmaki. ⁴ Enimaa Ai naramyaka ika rehi, la kukul Nin aki man wa'an wake'e maika. ⁵ Kade ik kaise ri man maki ono iknik morimori ailanna la kak derne kakani Makromod Lalap, maa Ai nala morimori worworu maika leke koro Kristus mori wewerre. Ende ik kauroin mouropo nahenia Makromod Lalap Nin rere'e haharu mehe huri we'eredi ika nano dohohala nin molollo. ⁶ Enla Makromod Lalap na'amori ika wali'ur naise Ai na'amori Yesus wali'ur, de koro Ai kamwali mahaku, la Makromod Lalap nala kaderre kukulu ma aile a'am raram maika leke koro Kristus kaikoro wewerre. ⁷ Makromod Lalap hi'i heheni leke nano lere eniyeni rakan laa ewi-ewi An kukul Nin rere'e haharu ma narehi ma nalewen laa ri mormori na'akeme. Ik kauroin Nin rere'e haharu man lapa narehi onne, ono Ai naramyak ika rehi, de du'ul kaliyedi ik koro Yesus Kristus me'e. ⁸ Lolo Nin rere'e haharu mehe, Makromod Lalap huri we'eredi ika nano iknik dohohala nin hunukum makmaki ono ik akin naili'il Yesus. Ai kan huri ika nano hunukum makmaki ono ik hi'i ha man wa'an mamani, maa nano Nin rere'e haharu man Ai nala maika mehe. ⁹ Ende ri mahaku ka nodi molollo na'aheni, "Makromod Lalap huriyedi ya'u nano ainu'u hunukum makmaki ono ya'u hi'i ha man wa'an mamani." Onne namwali poho mehe, ono iknik hini'i wenewhe kan huri we'er ika nano hunukum makmaki onne. ¹⁰ Kan wa'an ri na'aheni onne ono Makromod Lalap mehen du'ul kaliyedi ika koro Yesus Kristus me'e, de nala morimori worworu maika, leke ik hi'i ha man wa'an man Ai na'akenedi maika nano nonolu eni.

Kamwali mahaku lolo Kristus

¹¹ I wal'uhe, yon hamlinu nonolu mi mamwali 'manin paharne' ono lere mori mi ka mamwali ri Yahudi. Ri Yahudi wekel mi 'ri ma kan sunat', la Yahudi onnenihe holi kukulu lalap ra'aheni hi mehe ramwali Makromod Lalap Nin ri,

ono hir sunatedi lernohi rir agame nin holoor halauk enihe. Enimaa sunat onne kan herre hi akinhe, maa herre hi kemen mehe. ¹² Lere onne mim ko'u nano Kristus makun, la mi maise do'on awan, ono ka mamwali ri Israel man Makromod Lalap niliyedi namwali Nin ri. Mi kam lernala hana'ar ida nano Makromod Lalap Nin nou Ai nanala ri Israel enihe. Lere onne mim holi lolo noho wawan eni, maa mi ka mauroin Makromod Lalap, la kam pu'ik heli Nin rere'e haharu ida.

¹³ Enimaa lere eni du'ul kaliyedi mi moro Yesus Kristus me'e, de minim morimori ka naise nonolu me'e. Mi ma nako'u Makromod Lalap nonolu enihe, mai ma'uraniyedi me'e ono Kristus rarna dupuwedi lolo au kekiyowok eni. ¹⁴⁻¹⁵ Kristus onne penia man hi'i ik ida man holi moiliwi mahuwele noro ida, la hi'i ik kahuwa'an wali'ur koro Makromod Lalap haenhi. Yesus naledi kemen ri nesne leke yon ik lernala hunukum makmaki, la nano Nin makmaki eni An huriyedi ika nano Yahudi rir keneri hono'ok noro rir holoor halauk rahu enihe. An hi'i onne leke naiye'eredi roko kukulu takin ma'a'awal ma naulinu nauwali panaeku na'akeme man ha'ar ri Yahudi enihe nano ri ma ka namwali Yahudi enihe. Ende ma'ika, ri Yahudi koro ri ma ka namwali Yahudi enihe, An hi'i kamwali mahaku leke kamwali ri mormori worworu man du'ul kaliyedi noro Ai me'e. Lolo kalla eni, Kristus hi'i ik ida man holi moiliwi mahuwele noro ida. ¹⁶ Kade iknik muku woro'o enihe ramwali arwali nonolu eni, maa Kristus hi'i ik kamwali mahaku, la An hi'i maika na'akeme koro Makromod Lalap kahuwa'an wali'ur haenhi, ono An maki lolo au kekiyowok eni. Lolo Nin makmaki onne penia Ai na'amoluloinedi iknik oi mahu raram ha'a me'e, de ik ida ma ka na'ahan ida me'e. ¹⁷ Onne penia Kristus mai loikaru Lirna Wawa'an man wakuku ika leke ida man holi moiliwi mahuwele noro ida eni. An loikaru Lirna onne ki mi ri ma ka namwali Yahudi man nonolu rako'uwedi Makromod Lalap roro idewe maika ri Yahudi ma ka nako'u Ai enihe. ¹⁸ Ende Kristus Nin hini'i eni penia hurinohi maika na'akeme mai ka'urani ik Amad lolo Roh Kudus Nin molollo man ik kokaledi me'eni.

¹⁹ Onne penia i wal'u ma ka namwali

Yahudi enihe, mi ka mamwali do'on awan me'e, maa mamwaliyedi Makromod Lalap Nin ri mememen lolo Nin nakar raram me'e, naise mayai haenhi. ²⁰⁻²¹ Ika ma akin naili'il Yesus naho'ok naise Romleu man Makromod Lalap mehe nayapi. Yesus Kristus mehe namwali Romleu nina kunuku polle, la Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an roro nabi enihe ramwali Romleu onne nin lauriri. Ri ma akin naili'il Yesus namehin enihe ramwali Romleu horn arne. Ik na'akeme kahinuhu kawinawar noro Kristus leke kamwali Romleu man moumou dewdewe man wa'an de Makromod minle. ²² Enla i wal'uhe moro Kristus mamwaliyedi mahaku me'e, de Ai mahan hi'i mi moro ri Kristen namehin enihe mamwali Makromod Lalap noro Nin Roh Rira miminlole.

3

Lere eni Makromod Lalap nalhari Nin panaeku man nonolu ri ka nauroin makun

¹ Enpenia ya'u, Paulus, minle bui raram ono yo odi Yesus Kristus Lirna Wawa'an eni loikaru mi ri ma ka namwali Yahudi enihe. ² Lo'o mim dervedi Makromod Lalap namre'e namharu ya'u me'e, de hopon yo odi Lira Wawa'an man konohi Nin raramyaka mi ri ma ka namwali Yahudi enihe. ³⁻⁴ Lere eni Makromod Lalap nalhariyedi Nin panaeku man ri ka nauroin makun maya'u. Ai namre'e namharu ya'u, de nala woroin maya'u leke ya'u konohi mi panaeku onne. Idedi eni ya'u konohiyedi mi panaeku eni me'e, de lo'o mim lesala horok eni, mi mauroin panaeku ma nasinuwar onne. ⁵⁻⁶ Nin panaeku onne na'aheni ri Yahudi roro ri ma ka namwali Yahudi enihe lernala Makromod Lalap Nin rere'e haharu wewerre, la ramwali mahaku haenhi. Enla hi akin naili'il Lira Wawa'an eni, de hir kokala inhawa man Makromod Lalap nouwedi lolo Kristus me'e. Nonolu, Makromod Lalap kan loikaru Nin panaeku onne ri mormori makun, maa lere eniyeni, Roh Kudus nalhariyedi Nin panaeku onne leke Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an roro Nin nabi mememen enihe rauroin mouropo. ⁷ Makromod Lalap naramyak ya'u, de nala leken paharin yo odi Lira Wawa'an eni laa loikaru ri, la Nin

molollo ma aile ya'u raramne paku ya'u hi'i honowok eniyeni.

⁸ Kade ya'u man lolo yawa wake'e Nin ri na'akeme, maa Makromod Lalap namre'e namharu ya'u, de kikan ya amwali hophopon ma nodi Lira Wawa'an eni loikaru ri ma ka namwali Yahudi enihe, leke hi rauroin Kristus Nin wawa'an rara'e man ma'aruru man ri mahaku ka nauroin ho'oknala. ⁹ Ai naledi honowok ya'u leke ya'u konohi mouropo ri na'akeme Makromod Lalap Nin panaeku hi'i ri Yahudi roro ri ma ka namwali Yahudi enihe ramwali mahaku lolo Yesus. Nano nonolu rakan lere eniyeni Makromod Lalap man hi'iyedi ha wo'ira na'akeme kan hari Nin panaeku onne makun. ¹⁰ Lere eniyeni Ai nalhari Nin panaeku onne lolo Nin kerei raramne leke ma nodi molollo lolo a'am na'akeme rauroin nahenia Nin woroin man lewlewen eni penia kakar ha wo'ira na'akeme onne. ¹¹ Makromod Lalap ka nakuku noho ka naleu a'am makun, An hi'i kenekrohu Nin panaeku onne namwali, la lere eni An hi'iyedi Nin panaeku ma namkene laa ewi-ewi onne namwaliyedi lolo ik Makromod Yesus Kristus Nin hini'i me'e. ¹² Ik akin naili'iledi Yesus Kristus la koro Ai kadinu'ul kakinaliyedi penia kalla man laa Makromod Lalap kalarna hariyedi maika me'e, de ik ka kamka'uk lalaa mamai Ai leken kalarna me'e. ¹³ Ende lere mim derne ya'u minle bui raram ono ya'u loikaru Lira Wawa'an eni ki mi, ya apanak yon mi akim tana ono ainu'u wewerek pananaka eniyeni nodi ha man wa'an ki mi.

Paulus hi'i lir napanak leke ma akin naili'il Yesus rauroin Makromod Lalap Nin raramyaka

¹⁴ Lere ya'u loi honorok Makromod Lalap Nin panaeku onne, ya'u kadi ye eu korno lolo ik Amad Makromod Lalap kalarna hi'i lir napanak. ¹⁵ Ik na'akeme kapolu Ai iknik Ame, ik man minle noho wawan noro idewe a'am raram ne'en raram na'akeme. ¹⁶ Makromod Lalap nodi molollo ma narehi nalewen, la Nin wawa'an rara'e ma'aruru wake'e, de ya apanak Ai nala Nin Roh ki mi leke hi'i mi akim eren narururi, ¹⁷ lekpananne Kristus namkene mi raram ono mi akim

naili'il Ai. Ya apanak mi maramyak Makromod Lalap, la mi ida ma naramyak ida mamani. Lo'o mim hi'i heheni minim morimori namkene naisa au'ono man a'arn aile elimo'o wi'in de ka nawollo. ¹⁸ Ya apanak na'amoli Makromod Lalap nala molollo mi moro Nin ri na'akeme leke mauroin hi'ihewi Kristus naramyaka ika. Ai naramyak ik rehi, la ik kak ke'enala Nin raramyaka onne roramne, la kak ho'oknala nin paharin, narunne, noro kulunne. ¹⁹ Kade ri mahaku ka nauroinnala Kristus Nin raramyaka hono'okne, maa ya apanak Makromod Lalap hi'i mi eren mauroroin Nin raramyak onne, leke ha wo'ira na'akeme ma aile Makromod Lalap raramne, aile mi raramne haenhi.

²⁰ Makromod Lalap Nin molollo aile hi'i ha wo'ira narehi nalewen inhawa man ik kapanak, ee kahinorok eni, la Nin molollo onne aile ik raramne mamani. ²¹ Ende ka'uli kasa'a Ai Naran man kukulu lalap eni ono An hi'i ha man ma'aruru lolo Nin kerei raramne noro idewe lolo Yesus Kristus Nin hini'i na'akemeni. Ik ka'uli kasa'a Makromod Lalap nano lere eniyeni rakan laa ewi-ewi. Amin!

4

Nounaku leke ida man mori wawa'an noro ida ono ik kamwali mahaku lolo Kristus

¹ Makromod Lalap nalhariyedi Nin panaeku man ma'aruru onne maika me'e de, ya'u, man minle bui raram ono i loikaru Makromod Lirna Wawa'an eni, ya ala nounaku i wal'uhe. Ya'u nounaku mi hi'i wewhe ha man wa'an naise Makromod Lalap ananhe hi'ie, ono Ai peni napolu mi mamwali ananhe. ² Lolo minim hini'i wewhe yon holi kukulu lalap, maa modi lir mamamal mamani. Lere ri namehin hi'i yaksala ki mi yon pelek ma'ahan ai, maa mi ida ma naramyaka ida. ³ Roh Kudus eni hi'iyedi mi mamwali mahaku me'e, de yon mi ida ma nasesi noro ida, maa ken mi ida man mori moiliwi mahuwele noro ida, leke mi mamkene mamwali mahaku mamani. ⁴ Ik na'akeme ma akin naili'il Yesus Kristus kamwali kemen mahaku, la ik kokala Roh Kudus ida mehe man minle ik na'akeme raramne. Ik na'akeme kamkene lapan ha ida mehe

haenhi. Ik lapan kokala rere'e haharu man Makromod Lalap nouwedi nala Nin ri, ono Ai penia napolu ika na'akeme. ⁵ Ik Makromod ida mehe, ik akin naili'il wanakuku ida mehe, iknik unulu tanada ida mehe haenhi. ⁶ Ik Makromod Lalap man ik kapolu iknik Ame ida mehe, la Ai peni ma nodi molollo ha wo'ira na'akeme. An minle Nin ri na'akeme raramne, la howok lolo Nin ri na'akeme raramne. ⁷ Kade iknik ha wo'ira na'akeme onne namnenehe, maa woroin ma na'ono man Kristus nala ika meririi, ka namnehe, ono Kristus nale lerno hi Nin honorok aki aimehi leke paku ika hi'i Nin honowok eni. ⁸ Onne penia horhorok aile Horok Lap raram ma na'aheni,

“An rehiyedi ara noro Nin arwali nanumene,
ha'a laa wawan laa miminlole man aile onno man kulu eni,
nakerne Nin arwali man kekele onnenihe lerno hi lolo kili'ur,
la ha'aredi Nin woroin ma na'ono laa Nin ri.” *

⁹ Wanakunu lirna, ‘An ha'a laa wawan,’ napa'ahe hehewi? Lo'o an ha'edi laa onno man kulu me'e, onne nin panaeku an kopuredi mai noho wawan laa onno man lolo yawa wake'e nolu mene ha'a laa wawan. ¹⁰ Kristus man kopuredi onne penia man ha'a laa onno man kulu narehi lolo a'am raram, lekpananne Ai namwali ma nodi molollo ha wo'ira na'akeme. ¹¹ Ai penia man kikan Nin ri heruwali ramwali hophopon ma nodi Lira Wawa'an eni, heruwali ramwali nabinabi, heruwali ramwali man wakuku Lira Wawa'an eni laa ri ma kan derne makun, la heruwali ramwali man leluwai makrana roro meser-meser man paku kerei raramne. ¹² Kristus ha'ar Nin woroin ma na'ono onne maika man lerno hi Ai leke hi'i ika kamkene ilitolle Nin honowok, la hi'i Nin kerei raramne ma namwali Ai kemen enihe eren narururi. ¹³ Enpenia ik na'akeme kamwali mahaku ono ik na'akeme akin naili'il Makromod Lalap Anan wewerre la kauroin Ai namlolo kokkoo. Ende eren nalolo'ol iknik morimori lolo Kristus eren narururi la wawa'an hehen nanumene iknik morimori namlolo naise Ainin morimori.

* 4:8 Mzm. 68:18

¹⁴ Lere iknik morimori naise onne, ik ka kaise tatana man pelek rin kokwudi, la ka kaise au dore ma aile kahi raram de hari huri laa ki laa mai me'e. Ende ik kak pelek lerno hi wanakuku ma ka namlolo man kokwudi ri laa yakanne me'e. ¹⁵ Enimaa ik kamkene wakunu panaeku ma namlolo kodi aki ma naramyak ri mamani, leke ik akin eren naruri nailili'il Makromod, la iknik morimori eren namlolo naise Kristus ma namwali iknik uluwakun, ¹⁶ la ik na'akeme kamwali Kristus kemen. Ik po'on ri mormori kemen hana'arne, ida ma nahinuhu wawa'an noro ida, de namwali kemen mahaku ma naruri. Namnenehe ika ma akin naili'il Kristus. An hi'i ika, ida ma nahinuhu wawa'an noro ida, ono koro Ai kadinu'ul kakinaliyedi me'e. Lo'o ik howok honowok man ik Makromod haha'ar nala maika dohodoho, ik na'akeme eren karururi lerno hi Ai, la ik ida man holi eren wawa'an noro ida, ono ik ida ma naramyak ida.

Morimori worworu lolo Kristus

¹⁷ Onne penia, yo odi molollo man Makromod nala maya'u nounaku mi mouropo. Yon mori naise ri ma ka nauroin Makromod Lalap, ono hi rodi honorok panaeku ma kan min haida. ¹⁸ Hirira honorok aki peni ailanna mamani de ka rauroin panaeku ma namlolo me'e. Hi ra'alehe morimori worworu man Makromod Lalap nala ri ono hi akin kerhe de ka rauroin lolo kalla ewi leke rauroin Ai. ¹⁹ Hi ka rawawa me'e, de hir hi'i lerno hi irhun raramne rir monmono kamanna man ailanna mamani la hir holi diwar dawar mamani.

²⁰ Enimaa, i wal'u mie, lere rin wakuku mi Kristus Nin kalla, kar wakuku mi lerno hi morimori man ailanna naise onneni. ²¹ Ya auroin rin wakukuwedi mi Kristus Lirna me'e, la lere mi akim naili'iledi Ai, hir wakuku mi wanakuku ma na'ono Yesus ono mi moro Ai mamwali mahaku me'e. ²² Hir hopon mi sopedi minim morimori lo'olo'ol ma nodi mi laa makmaki nine. Minim monmono kamanna man ailanna onne penia hi'i mi madiyaur dohodohala ma nano'onnyaka minim morimori. ²³ Hir wakuku mi hurinohi Makromod Lalap herre mi honorok akin lo'olo'ol onne, leke mim lernala honorok aki worworu, ²⁴ la

hi'i hini'i wenewhe man lerno hi honorok aki worworu onne, ono Makromod Lalap hi'iyedi mi mamwali ri ma akin namlolo la moumou kokkoo lerno hi Nin morimori ma namloleni.

²⁵ Ende, i wal'u na'ahoruwedi, yon mapoho me'e, maa wakunu panaeku ma namlolo laa minim ri heri ri wali mamani ono ik na'akeme kamwali Kristus kemen. * ²⁶ Lo'o mi ma'ahan, yon hurinohi ahan onne nodi mi hi'i dohodohala. Yon ma'ahan hehen nanumene lere helem, * ²⁷ leke yon mala leken paharin Hayakyak Makromon ken patal mi de nodi mi hi'i dohodohala. ²⁸ Ri ma nadedem namna'a, yon mamna'a me'e, maa modi minim ruri pe'el howok leke lernala hanana'an man noknokor, la malala heruwali ri namehin manin hanana'an kan nokor.

²⁹ Yon ik wakunu wanakunu man morse, maa wakunu wanakunu man wa'an man paku na'alap ri namehin akin lolo rira morimori akilere. Wanakunu man wa'an naise onne nodi wawa'an rara'a ri man derneni. ³⁰ Yom hi'i Roh Kudus de akin woir. Ai onne penia Makromod Lalap nala maika leke namwali tanada lolo ik akin ma na'ono nawinauwedi Nin nou maika nahenia An minle ik raramne rakan lere Makromod Lalap huri we'er mouwedi ika nano noho wawan man ailanna eni.

³¹ Ende, sopedi hini'i wenewhe ma naise aki apinha, nawuhwuhur, na'a'ahan, sesi na'esne, wakunu nano'onnyaka ri, honorok aki ma kan suk ri, noro honorok panaeku man ailanna namehin. ³² Yon hi'i ha man ailanna onne, maa mi ida man mori wawa'an noro ida, ida ma naramyak ida, la ida ma nala ampun ida naise Makromod Lalap naledi ampun maika lolo Kristus me'e.

5

Mai, ik mori lolo ropropo raram

¹ I wal'u na'ahoru, Makromod Lalap hi'iyedi ik kamwali anan man Ai naramyaka enihe me'e, de po'onala la teunohi Nin morimori. ² Lolo iknik morimori akilere, karamyaka ri namehin mamani, naise Kristus naramyak ika de hurinohi ri nesne Ai leke nahala ika nano dohodohala nin hunukum. Nin hini'i onne

* 4:25 Za. 8:16 * 4:26 Mzm. 4:5

namwali honoi kanani man wola'ula'u ma nahuwa'enedi Makromod Lalap akin.

³ Ik kamwali Nin ri, de kako'uwedi ik kemen nano hini'i wenewhe ma kan wa'an Makromod Lalap Nin ri mememen hi'ie, naisa: lerpi'u lerwa'u, hi'i diniwar danawar man morso, la rakmanna ri namehin nin hahaa mamani. Yon hi'i de ri namehin nala lir na'aheni dohohala naisa onne namwalile maika. ⁴ Kan wa'an ika wakunu wanakunu man hi'i rin derne nawawa, wanakunu ma kan min haida, noro sokso man morso. Yon ik wakunu naisa onne, maa kodi ik nuran ka'uli kasa'a Makromod Lalap la kapanak trimkasi. ⁵ I wal'u na'ahoruwedi, loi honorok wawa'an! Kristus noro Makromod Lalap ka rodi molollo ri na'akeme man holi yaka leke yaka, man hi'i diniwar danawar man morso, noro ma nakmanna ri namehin nin hahaa, de hi ka ramwali Makromod Lalap Nin ri, la kar kokala rere'e haharu Makromod Lalap nouwedi nala hi. (Ri ma nakmanna ri namehin nin hahaa onne penia horhawa nin hahaa narehi horhawa Makromod Lalap de ai naisa ri man hoikani lernulu aukerhe.) ⁶ Yon derne ri man wukupoho na'aheni hini'i onneni ka namwali dohohala kokkoo. Rir wanakunu onne kan min haida. Hini'i onneni penia nakoko ri ma kan derne nakani Makromod Lalap lernala Nin hunukum man werék. ⁷ Ende yon ik lerno hi hirira hini'i wenewhe man yakeni.

⁸ Nonolu mi honorok akin aile metmetek kalkale raram, maa lere eni mi aiyedile ropropo raram me'e ono moro Makromod madinu'ul makinaliyedi me'e. Ende hi'i wewhe naisa ri ma aiyedile ropropo raram me'e, ⁹ ono ropropo eni peni nakoko mim hi'i ha man wa'an, ma namdudu, la ma namlolo mamani. ¹⁰ Mahehe mauroin la hi'i lerno hi inhawa ma nahuwa'an Makromod akin. ¹¹ Yon lerno hi ri man mori lolo metmetek kalkala de hi'i ha ma kan min haida, maa wa'an rehi malhariyedi hirira hini'i man yak man sala onne. ¹² Hirira hini'i man hir hi'i lolo kalla suwsuwar onne namehiyala wake'e de lo'o ik wekel mehe, kawawedi me'e. ¹³⁻¹⁴ Nadedem rin do'on mouropo ha man minle ropropo raram, de lere ri man ailanna po'on minim hini'i man ropropo onne, hi rauroin mouropo rir hini'i ramwali ha

man ailanna, penia hir lernala leken huri we'eredi rir hini'i man ailanna onne, la minle ropropo raram haenhi. Enpenia wanakunu ida aile ma na'aheni, "Mi ma namkukuru, mamakedi here! Mori wali'ur nano minim makmakie, na'amoli Kristus hi'i mi mori lolo ropropo."

¹⁵ Ende ka'inau iknik morimori wawa'an. Yon mori naisa ri ma naploo, maa mori naisa ri ma honorok akin mou. ¹⁶ Ku eniyeni ri nin morimori ailanna wake'e, de yon sopol leken paharin hi'i ha man wa'an. ¹⁷ Yon mori naisa ri ma naploo, maa kahehe kauroin Makromod Lalap honorok akin. ¹⁸ Yono komun arak manha, ono arak onne nano'onnyaka iknik morimori, maa hurinohi Roh Kudus nodi molollo maika mamani. ¹⁹ Kahinara hanara u'uli sasa'a warna-warna laa Makromod Lalap leke ida ma na'alapedi ida akin, la ka'uli kasa'a Makromod kodi honorok aki man mou. ²⁰ Ik koro Makromod Yesus Kristus kamwali mahaku me'e, de lolo iknik panaeku na'akeme, kapanak trimkasi ik Amad Makromod Lalap mamani, ²¹ la ik ida man derne nakani ida wawa'enedi ono ik horhawa Kristus.

Nounaku ri man ho

²² Maekleher mie, derne makani minim mo'onleher naise mim derne makani Makromod, ²³ ono mo'onleher namwali maekleher nin uluwakun naise Kristus namwali kerei raramne rira uluwakun. Ai peni namwali Rai man huri we'eredi ika nano dohohala nin molollo eni. ²⁴ Ende mi maekleher enihe derne makani minim mo'onleher lolo inhawa memehé, naise kerei raramne derne rakani Kristus.

²⁵ Mo'onleher mie, maramyaka minim maekleher kokkoo naisa Kristus naramyaka Nin ri ma namwali Nin kerei raramne, de nala kemen maki leke huri we'eredi hi nano dohohala nin hunukum. ²⁶ An hi'i onne leke na'ono ika kamwali Nin ri aimehi, la Ai nodi oir unulu tanade noro Lirna Wawan na'amou na'adewe iknik morimori nano dohohala. ²⁷ An hi'i heheni leke maika, Nin kerei raramne, kamwali Ai hono man An po'on ma'aruru la moumou dewdewe ma na'alehe yakyak salsalida. ²⁸ Ende mo'onleher mie, maramyaka minim maekleher naisa mi maramyaka

mi ihin kemen mememen. Mo'oni ma naramyaka nin maekleher penia naramyak ai ihin kemen haenhi. ²⁹ Ri kaale ma ka naramyaka ihin kemen, maa rin leluwai makrana ihin kemen mamani, naise Kristus leluwai makrana maika ma namwali Nin kerei raramne, ³⁰ ono ik kamwaliyedi Ai kemen hana'arne.

³¹ Lolo Horok Lapeni horhorok aile ma na'aheni, "Onne penia mo'oni hoikaruwedi inna aman, la noro hono moriwuku lekpananne woro'ohe ramwali mahaku." * ³² Panaeku idedi eni man rorom wake'e, de ri ka nauroin nin panaeku na'akeme, maa panaeku ida nano idedi eni kukunohi mi hi'ihewi Kristus noro Nin kerei raramne ramwali mahaku. ³³ Ende ya'u nounaku mi wali'ur, mo'oni maramyaka minim maekleher naise mi maramyak mi kemen, la maeke horhawa minim mo'onleher.

6

Nounaku tatan'ukun roro ri leleher

¹ Tatan'ukun mie, derne makani minim ri leleher naise mim derne makani Makromod, ono lolo Makromod Lalap kalarna hini'i onne peni ma namlolo mim hi'ie. ² Keneri hono'ok aile man hopon na'ahenia, "Horhawe minim mama noro papa." Nano Makromod Lalap Nin keneri hono'ok idaweli ma aile Horok Lapeni, keneri hono'ok eni namwali dedesne nine nornoro nin noue. ³ Nin nou onne na'aheni, "Lo'o ik horhawe iknik mama noro papa, ik mori wawa'an la nalo'ol lolo noho wawan eni."*

⁴ I walin ma namwaliyedi papa me'e! Yom hi'i mi anumhe akin apinha, maa makrana la wakuku wayo'o hi modi nounaku man mim lernaledi nano Makromod Yesus.

Rala nounaku hophopon wahwahan noro makromonhe

⁵ I wal'uhe ma namwali hophopon wahwahan! Modi akim man mou horhawe la derne makani mi makromon ma aile noho wawan eni mamani. Derne makani hi namnenehe mim derne makani Kristus mememen. ⁶ Yon lapan makromon mai mene howok namlolo. Yon howok leke lernala nin ul'uli sasa'a, maa modi aki

man mou howok naise Kristus Nin hophopon wahwahan man lernohi Makromod Lalap Nin honorok aki. ⁷ Modi aki man mou hi'i minim honowok na'akeme, la howok naise mim howok Makromod Nin honowok mememen, ri mormori nine, ka. ⁸ Mahinorok eni wawa'an! Lo'o mi mamwali hophopon wahwahan me makromon, na'amoli Makromod walha minim hini'i man wa'an na'akeme onne. Lo'o mim hi'i ha man wa'an, Ai nala ha man wa'an wali'ur ki mi.

⁹ I wal'uhe ma namwali makromon! Modi wawa'an ilitolle minim hophopon wahwahan, la yom kasu hi me'e. Horhorok! Mi moro minim hophopon wahwahan enihe, mi Makrommu mahaku mehe. Ai penia Makromod man aile a'am raram, la ka na'ili naloho ri.

Makromod Lalap Nin honowok are noro nainair rodi ra'a'ara noro Hayakyak Makromon

¹⁰ I wal'u na'ahoru, dernala ainu'u wanakunu man horu eni. Mamkene moro Makromod mamwali mahaku leke Nin molollo man lap wake'eni na'aruri mi akim. ¹¹ Masala ilak rae noro nainair rodi ra'a'ara na'akeme man Makromod Lalap na'akenedi ik nair. Ai nala ilak rae enihe maika leke kamriri karuri kakpali Hayakyak Makromon, de ka'okuledi nin konoko wunudi na'akemeni. ¹² Lolo iknik ara eni ik ka kakpali ri mormori, maa ik kakpali Hayakyak Makromon noro nin man lernohi enihe. Hi onne rodi molollo lolo metmetek kalkala ma aile a'am lehern na'akeme. ¹³ Ende kamkene nair Makromod Lalap Nin ilak rae noro nainair rodi ra'a'ara na'akeme eni, leke rakan lere ik lernala wewerek pananaka wo'ira, ik kamkene kamriri karuri hehen nanumene wewerek pananaka onne horu.

¹⁴ Ende ik kamkene nair Makromod Lalap Nin ilak raeni la kamkene lernohi wanakuku ma namlolo. Panaeku onne naho'ok naise kali ehe ma na'akerhe nainair leke ri namkene howok. Enla kodi honorok aki man mou hi'i hini'i wenewhe ma namlolo. Panaeku onne naho'ok naise rain wonokon rodi kawala arwali nin konoko wunudi na'akeme. ¹⁵ Kamkene loikaru Lira Wawa'an man du'ul kali ri noro Makromod Lalap leke Ai nala aki ma

* 5:31 NN. 2:24 * 6:3 Kel. 20:12, Ul. 5:16

namlina namkai ma'ika. Panaeku onne namwali pakpak ei man hi'i ik kamriri kamkene. ¹⁶ Enla kamkene ik akin naili'il Makromod Lalap mamani lolo panaeku wo'ira na'akeme. Ik akin ma namkene naili'il Makromod onne naho'ok naisa dawoi man ik kodi lalaa mamai leke ewekala kawala ha wo'ira na'akeme man Hayakyak Makromon ilakedi maika me'e. ¹⁷ Mauroin kokkoo Makromod Lalap huri we'eredi mi nano dohohala nin molollo me'e. Woroin onne nadiyahaka mi naisa karpusa man ke'urauk nair lolo ara rodi kowosala uluwakun. Masala Makromod Lalap Lirna Wawan man Roh Kudus naledi mi. Lirna Wawan onne naho'ok naisa raa man mi masasala. ¹⁸ Enla lere mi ma'ara makpali Hayakyak Makromon onne, mamkene hi'i lir napanak Makromod Lalap mamani. Lolo panaeku wo'ira na'akeme hi'i lir napanak lernohi Roh Kudus Nin honorok aki. Madiyahaka mamani la yom maprehen hi'i lir napanak Makromod Lalap leke paku mi wallum na'akeme ma akin naili'il Makromod Yesus. ¹⁹ Ya apanak mim hi'i lir napanak maya'u haenhi. Mapanak Makromod Lalap nala wanakunu lirna man wa'an maya'u, leke yon ya amka'uk loikaru Lira Wawa'an man nonolu ri ka nauroin makun. ²⁰ Makromod Yesus niliyedi ya amwali Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an eni. Onne penia ya'u minle bui raram. Ende hi'i lir napanak maya'u leke ka amka'uk loikaru Lira Wawa'an eni ono Ai nala honowok eni maya'u.

Wanakunu man horu

²¹ I wal'u na'ahoru, na'amoli ya'u hopon ik walin Tikhikus ki konohi mi ha wo'ira na'akeme ma namwaliyedi mai eni me'e, leke mi mauroin ainu'u morimori noro ainu'u honowok nala'a hehewi. Tikhikus eni ik mo'oniwalin ma akin naili'il Yesus man ik karamyaka la ai namkene ilitolle Makromod Nin honowok. ²² Onne penia ya'u hopon an ki konohi ainima morimori ki mi leke na'alapala mi akim.

²³ Na'amolia ik Amad--Makromod Lalap, noro Makromod Yesus Kristus rala Rir wawa'an rara'e i wal'uhe ma akin naili'il Ai. Na'amoli Hir hi'i mi ida ma naramyak ida, la hi'i mi akim namkene naili'il Kristus. ²⁴ Na'amolia Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu ri na'akeme ma

nodi honorok aki man mou raramyaka ik Makromod Yesus Kristus mamani.

Ainu'u tape masi,
Paulus

Pilipi

Horok Lirna La'an

Kota Pilipi namwali kotida ma naran pe'eredi lolo propinsi Makedonia. Paulus rakanedi Makedonia, ai nodi Lira Wawa'an laa kota Pilipi. Kade ri nammori ra'okuledi ai, maa manin Pilipi heruwali akin naili'il Makromod Yesus (HN. 16). Paulus namharedi Pilipi, manin Pilipi enihe aku kupan raram rewro'o laa ai leke paku lolo nin honowok.

Nakawedi anna idaweli ne, keke Paulus rodi laa kota Roma rale laa bui raram. Manin Pilipi dernedi Paulus aile bui raram ne, hir aku kupan wali'ur leke paku ai. Hi rala kupan onne manin Pilipi ida ma naran Epaproditus leke nodi laa Paulus. Rakanedi Roma, ai nala kupan onne Paulus, la min lolo Roma wollo wo'iraha raramne paku Paulus mene Paulus hopon an wali wali'ur laa Pilipi leke nodi horok eni laa manin lolo onne.

Paulus hi'i horok eniyeni leke nounaku manin Pilipi, ida man mori wawa'an noro ida, la yon ida man hi'i yaksala ida. Ainin panaeku ri ma akin naili'il Yesus Lirna Wawa'an eni eren nammomori (1:27-2:18; 4:2-3). An konohi hi an minle bui raram ono naderre nadauledi Lira Wawa'an eni. Kade an minle bui raram, maa ri man derne rakani Lira Wawa'an eni eren nammomori (1:12-26). An konohi hi hi'ihepe an hopon Epaproditus wali laa Pilipi wali'ur, la an konohi nin panaeku hopon Timotius laa Pilipi haenhi (2:19-30). An nounaku hi radiyaka ri ma nodi wanakuku ma ka namlolo noro man hi'i hini'i man ailanna (3:1-2, 17-19). Ai napanak trimkasi manin Pilipi ono hir hopon Epaproditus nodi kupan laa paku ai (4:10-18). Lolo horok eni panaeku ma na'ono ida woro'o aile: 1) Paulus hopon manin Pilipi rahuwa'an hi akin mamani. 2) Lolo 2:1-11 Paulus nounaku hi teunohi Yesus de holi helkaki ramdaru. 3) Lolo 3:8 Paulus na'aheni ha ma na'ono wake'e, ik kauroin mehe Makromod Yesus Kristus, la ai na'aheni panaeku namehin na'akeme naisa munuk dewe.

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu man hari horok eni (1:1-2).
2. Paulus napanak trimkasi Makromod Lalap ono manin Pilipi enihe pakuwedi ai me'e (1:3-11).
3. Kade an minle bui raram, maa ri man derne rakani Lira Wawa'an eni eren nammomori (1:12-26).
4. An nounaku hi ida man mori wawa'an noro ida, leke ri man derne nakani Lira Wawa'an eni eren nammomori (1:27-2:18).
5. Ai na'uli Timotius noro Epaproditus ono hir howok Makromod Nin honowok wawa'an (2:19-3:1a).
6. An nounaku hi, radiyaka ri man wakuku wanakuku ma ka namlolo (3:1b-4:1).
7. An nounaku hi ida man mori wawa'an noro ida, la ida ma na'alap ida akin leke ramkene lernohi Makromod (4:2-9).
8. An konohi hi an kokaledi kupan hir akuwedi me'eni, la napanak trimkasi (4:10-20).
9. Ai nala tape masi man horu (4:21-23).

Paulus nala hiyene arore manin Pilipi

¹ I wal'uhe manin Pilipi na'ahoruwedi! Mi penia mamwali Makromod Lalap Nin ri mememen man du'ul kaliyedi noro Yesus Kristus me'e!

Maya'u, Paulus, yo oro Timotius ai mamwali Yesus Nin hophopon wahwan, la airo aku horok eni ki mi, noro minim man leluwai makrana noro man paku lolo minim kerei raramne. ² Ai mapanak na'amoli iknik Ame--Makromod Lalap noro Makromod Yesus Kristus rala rere'e haharu noro wawa'an rara'e ki mi.

Paulus hi'i lir napanak

³ Lere ya'u horokala mi ya apanak trimkasi ik Makromod Lalap, ⁴ la aki lere ya'u hi'i lir napanak onne, yo odi aki ma nahuwa'an mamani. ⁵ Ya apanak trimkasi ono nano nonolu rakan lere eniyeni, mi na'ahoru pakuwedi ya'u loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni. ⁶ Nano lere dedesne mi akim naili'il, Makromod Lalap mehen howok hi'i ha man wa'an lolo mi raram, la ya auroin kokkoo nahenia An howok lolo mi raram mamani hehen nanumene Yesus Kristus mai wali'ur.

⁷ I wal'uhe, lere ya'u horokala mi ya akin nahuwa'enedi me'e. Eni wa'an ono ya akin nala mi wake'e. Mi peni mamwali ainu'u man howok wali lolo honowok man ma'aruru man Makromod Lalap naledi ya'u eni. Mim paku ya'u mamani lere ya'u minle mai bui raram eni noro lere ya'u walha ri man kuku sala Yesus Lirna Wawa'an eni, noro idewe lere yo odiyala Lirna Wawa'an onne haenhi. ⁸ Makromod Lalap nauroiroin nahenia ya'u raram nodi wake'e oro mi minwuku wali'ur, ono ya aramyaka mi naise Yesus Kristus mehe naramyaka mi.

⁹ Ya'u hi'i lir napanak nahenia mi maramyaka Makromod Lalap noro minim ri heri ri wali eren wawa'an, la na'amoli Makromod Lalap eren na'uwawali woroin ma namlolo leke mi mauroin panaeku ewi ma namlolo, la ewi man sala. ¹⁰ Ya apanak onne leke mi mauroin hi'i wewhe ha man wa'an, la minim morimori moumou la ma'alehe yaksalida lere Kristus wali mai wali'ur. ¹¹ Enla ya apanak Yesus Kristus howok lolo mi raramne leke mamkene hi'i ha man wa'an mamani naise au'ono man woin wa'an, leke ri man po'on minim hini'i man wa'an onne, ra'uli rasa'a la ra'akulu ra'alapa Makromod Lalap.

Kade Paulus minle bui raram, maa ri ma akin naili'il Kristus eren nammomori

¹² I wal'u na'ahoru, ya'u raram nodi mi mauroin nahenia kade ya'u min mai bui raram, maa ya akin nahuwa'an mamani ono ainu'u apinpinha eniyeni nakoko ri eren nammomori derne Lir Wawa'an eni. ¹³ Keura'uk ma nadiyahaka Kaisar nin nakar roro ri namehin lolo eni na'akeme rauroin ya'u minle bui raram ono ya'u ilitolle Kristus Nin honowok eni. ¹⁴ Enla ik walin nam-mori ma aile mai eni eren ramkene akin naili'il Ai, la ka ramka'uk wakunu Ai Lirna Wawan eni, ono hir po'onedi hi'ihewi Makromod paku ya'u lolo bui raram.

¹⁵ Memen ri heruwali rodi Kristus Lirna Wawa'an loikaru ri ono hi akin apinha ya'u, la hi raram nodi ra'okul ya'u, maa ri aile haenhi man loikaru Kristus Lirna Wawa'an eni rodi honorok aki man mou.

¹⁶ Hir loikaru Lirna Wawa'an eni ono raramyaka ya'u la rauroin Makromod Lalap hurinohi rin keke ya'u rala laa bui raram leke namwali leken paharin

maya'u kukul ri nahenia Lirna Wawa'an eni namlolo kokkoo. ¹⁷ Enimaa ri ma akin apinha idedi enihe rodi honorok aki ma kan mou wakunu wanakunu ma na'ono Kristus. Hi raram nodi rin derne rakani hi mehe, la hi rahinorok hi'i ya akin eren apinha mai bui raram, ¹⁸ maa rir panaeku onne ka namwali ha ma na'ono maya'u! Hi akin mou, ee kan mou, kan hi'i haida! Ha ma na'ono, Kristus Lirna Wawa'an eni raderre radaul mamani, la onne penia ma nahuwa'an ya akin.

Enla ya akin lo'o nahuwa'an mamani ¹⁹ ono ya auroin nahenia, kade wewerek pananaka wo'ira kerne dalha ya'u, maa minim lir napanak noro Yesus Kristus Nin Roh ka nalo'ol huri ya'u nano noho wawan nin man ailanna eni. ²⁰ Ya'u raram nodi rehi yon ya'u lari nano ainu'u honowok eni de hi'i wawwawa ya'u, maa ya'u auroin nahenia nano lere eni rakan ainu'u lere horu, Makromod Lalap na'alapa ya akin leke yon ya amka'uk loikaru Lira Wawa'an eni. Ende ya'u mori me ya'u maki, ha ma na'ono Kristus Naran ra'akulu ra'alapedi lolo ainu'u morimori mamani.

²¹ Ainu'u panaeku ma na'ono wake'e hi'i heheni: Yo oro Kristus mamwali mahaku, de ya a'uli asa'a Ai mamani. Enlo'o ya'u maki, onneni namwali ha man wa'an narehi, ono yo oro Kristus min lolo a'am raram wewerre! ²² Enimaa lo'o ka'u maki, ya'u lernala leken paharin howok Yesus Kristus Nina honowok mamani, de ka auroin nili ewi man wa'an narehi. ²³ Kalla woro'o onne nahorala'u. Ya'u raram nodi hoikaru noho wawan eni leke laa oro Kristus min wewerre. Onne man wa'an narehi. ²⁴ Enimaa wa'an rehi ya amkene moriyala mai noho eni wawan paku i wal'uhe leke mi mauroin morimori man eren wawa'an. ²⁵ Ya akin naili'il heheni ono ya auroiroin na'amoli yo orala i wal'u na'akeme leke paku a'aruri a'alapa mi akim leke mi akim eren namkekene naili'il Kristus la eren nahuwawa'an. ²⁶ Ende lere Kristus huri ya'u wali ki ka'arala mi, lo'o mi akim eren nahuwawa'an ma'uli masa'a Yesus Kristus me'e.

²⁷ Ha ma na'ono, mim mori wawa'an naise ri man loikaru Kristus Lirna Wawa'an wakukuwedi mi me'e. Ya apanak mim hi'i heheni leke ya'u ki oro mi pakromo wali'ur, ee ka, ya auroin mi modi

honorok mahaku aki mahaku mamkene naili'il Lira Wawa'an onne kade ri na'okul mi. Enla ya auroin mi kam derne makani ri onnenihe rir wanakuku man sala, maa mi mamkene akin naili'il Lira Wawa'an eni mamani, ²⁸ la mi ka mamka'uk hi haenhi. Minim hini'i onne penia namwali tanada man mou leke hi rauroin nahenia Makromod Lalap nala hunukum makmaki hi, maa huri we'eredi mi nano hunukum onne. ²⁹ Makromod Lalap mehe nili mi mamwali ma akin naili'il Kristus. Onne kan mehe, maa An nili mi lernala wewerek pananaka haenhi lekpananne Kristus Naran ra'akulu ra'alape. ³⁰ Onne penia lere eniyeni mim lernaledi wewerek pananaka naisa nonolu mim do'onedi ya'u lernala lolo Pilipi, la naisa mim dernedi ya'u lernala lolo kota eniyeni.

2

Kristus kan holi kukulu lalap de yon ik holi kukulu lalap

¹ I wal'uhe, ya auroin mi peni moro Kristus madinu'ul makinaliyedi me'e, de Ai na'aruri na'alapedi mi akim me'e ono Ai namre'e namharu mi. Ya auroin mi moro Roh Kudus peni lawukuwedi me'e, la Kristus hi'iyedi mi ida ma naramyaka ida, la ida ma akin wa'an noro ida me'e. ² Ende ya apanak mim hi'i ya akin nahuwa'an wake'e, de hi'i wewhe heheni: Mi ida man mori wawa'an noro ida, de modi aki mahaku, honorok panaeku mahaku, la ida ma naramyaka ida. ³ Mim hi'i haida yono modi minim raram nodi aimehi leke ra'uli rasa'a mi, la yon holi kukulu lalap, maa mi dohodoho holi helkaki namdaru la po'on ri namehin kulu narehi mi. ⁴ Yono ilitolle mi ihin kemen mehe, maa ilitolle ri namehin rira lelehe loloie haenhi.

⁵ Mahehe leke mi honorok akin namnenehe Yesus Kristus Nine:

⁶ Kade Ai namnenehe noro Makromod Lalap,
maa Ai ka nasala kerkerhe Nin molollo mori naisa Makromod Lalap,

⁷ la An hoikaruwedi Nin molollo onne,
leke namwali ri mormori nadedem,
la mori naisa hophopon wahwahan man lolo yawa.

⁸ Lere Ai namwali ri mormori,
Ai kan holi kukulu lalapa,
maa An derne nakani Makromod Lalap mamani,

penia nala ihin kemen hurinohi rin wairesne lolo au kekiyowok naise ri man ailanna.

⁹ Onne penia Makromod Lalap kikan Ai laa naikoro onno man kulu narehi,
la nala Ai molollo man lap narehi nano molollo namehin na'akeme,

¹⁰ leke man mori lolo a'am raram, noho wawan, noro noho wi'in* na'akeme kadi ein korno yawa horhawe la ra'uli rasa'a Ai.

¹¹ Hi na'akeme anilu manaku ra'aheni, "Yesus Kristus, namwali Makromod,"
penia ra'akulu ra'alapedi Aman Makromod Lalap.

Mamwali ropropo leke ri man mori lolo metmetek kalkala do'on rauroin Yesus

¹² Ende i wal'uhe man ya aramyake, ya auroin mim derne makaniyedi maya'u me'e. Nonolu lere yo oro mi minwuku mim derne makani ya'u mamani, maa lere eni ya ako'uwedi mi me'e, de ya apanak eren mampepe'el madiyahaka minim hini'i wenewhe. Mori wawa'an ono Makromod Lalap huri we'eredi mi nano dohohala nin molollo me'e. Derne makani la mamka'uk Makromod Lalap mamani, de yon hi'i ha man ailanna, ¹³ ono Makromod Lalap mehen na'aromo mi raramne penia mi raram nodi lernohe Ai honorok akin, la Ai nala ruri pe'el ki mi hi'i wewhe lernohe Nin raram nodie.

¹⁴ Ende lolo minim hini'i wenewhe na'akeme, yon hehel warna enu mamani, la yon mi ida ma nasesi noro ida. ¹⁵ Hi'i heheni leke mi mamwali Makromod Lalap anan man moumou dewdewe ma na'alehe yak salida, kade mim mori lolo noho wawan man ailanna eni. Mi penia maise kaliyoro man ad'ada lolo noho momohon, leke kukul morimori ma namlolo ri man ailanna enihe, ¹⁶ la mi mamkene loikaru Lira ma nala or'ori dardari eni hi. Lo'o minim hini'i wenewhe naise onne, ya akin nahuwa'anedi lere Kristus mai wali'ur, ono nano minim hini'i eni ya auroin ainu'u

* **2:10** Lernohi ri nin honorok panaeku lere onne, ri man maki aile onno man metmetek lolo noho wi'in.

honowok eni na'akeme kan lolo leken, maa ihin ennen aile.

¹⁷ Nano lere dedesne ya'u ki loikaru Lira Wawa'an eni, mi akim naili'iledi Makromod Yesus, la mi mala mi kemmu Ai leke lerno hi Nin honorok aki mamani. Ende ka amka'uk ri lo'o hukumesna'u, maa ya apanak trimkasi Makromod Lalap mamani, la ya akin nahuwa'an noro mi mamani. ¹⁸ Onne penia wa'an rehi yo oro i wal'uhe kapanak trimkasi wewerre, la hi'i ik akin nahuwa'an wewerre.

Paulus na'uli Timotius noro Epaproditus

¹⁹ AINU'u panaeku pelek hopon Timotius ki ka'arala mi, horo ik Makromod Yesus hurinohi. An ki enne leke na'alapa mi akimhe, la lere an wali nodi mi lirum mai, na'alapala ya akin haenhi. ²⁰ Ka'u hopon ri namehin ki enne, ono yo oro Timotius mehem loi honorok ki mi mamani leke minim morimori eren wawa'an. ²¹ Ri namehin meher tolle kemen la kar ilitolle Yesus Kristus Nin honowok, ²² maa mim do'on mauroinedi nahenia Timotius namkene ilitolle Makromod Lalap Nin honowok. Airo mampe'el howok wewerre loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni naise amida noro anan mememen howok wewerre. ²³ Ende lere ya auroin nahenia hi lo'o huri ya'u nano bui raram, ee ka, i raram nodi hopon Timotius ki ka'arala mi. ²⁴ Ya auroin kokkoo Makromod lo'o huri ya'u nano bui eni, de ka nalo'olala ya'u ki ka'arala mi haenhi.

²⁵ Enimaa ik walin, Epaproditus, man nonolu mim hopon mai ilitolle maya'u, ya ahinorok nahenia lo'o wa'an rehi ya'u hopon an wali wali'ur ki enne. Airo maisa ke'urauk woro'o man laa ra'ara wewerre ono am howok Makromod Nin honowok wewerre, la an paku ilitolle ya'u lolo ainu'u wewerek pananakeni. ²⁶ Ya'u hi'iyedi kenekrohu hopon an wali ki enne, ono an horok rehi mi, la ai akin sus ono mim dervedi nahenia ai nakni'ir. ²⁷ Memen namlolo, ai nakni'ir manlo'o maki, maa Makromod Lalap kukul Nin aki man wa'an de hi'i wa'enedi. Onne kan mehe, maa An kukul Nin aki man wa'an maya'u haenhi leke yono hi'i ya akin sus wake'e. ²⁸ Onne penia ya akin namrana, de pelek hopon wali ki leke na'alapala mi akim wali'ur, la hi'i ya akin namkene haenhi. ²⁹ Ya

apanak mi moro Epaproditus pakromo wali'ur, mi modi aki ma nahuwa'an wake'e kokala ai naise mi wallum mememen man akin naili'il ik Makromod, la horhawa ri na'akeme ma nin morimori naise Epaproditus haenhi. ³⁰ Lere an howok Kristus Nin honowok onne, manlo'o an maki. Ai kan horok kemen ono raram nodi herre mi namwali mi liman ein mai eni leke paku maya'u.

3

Panaeku ma na'ono wake'e lolo iknik morimori, ik kauroin Yesus Kristus

¹ AINU'u wanakunu eniyeni ya apanak i wal'u na'ahoru dernala. Mi na'akeme mahuwa'enedi mi akim ono moro Makromod mamwaliyedi mahaku me'e.

Ya akin namrana a'ori honorok mi nounaku man ya'u horokedi nonolu eni, leke yon ri mahaku nodi wanakuku man sala wukupoho mi.

² Madiyaka mi memen! Madiyaka ri ma nodi wanakuku man ailanna, rir hini'i onne naise ahu merwui. Hi raram nodi rakerne mi lam sunat lerno hi Yahudi rir holoor halauk enihe. Yom peino hi! Sunat onne kan hi'i ri namwali ri molololo Makromod Lalap kalarna! ³ Maika mehe lernaledi sunat ma namlole! Kade ik kak lerno hi sunat ri kemen, maa ik kamwaliyedi Makromod Lalap Nin ri, de Nin Roh mehen paku ik ka'uli kasa'a Makromod Lalap, la ik ka'akulu ka'alapa Yesus Kristus Oin Naran ono Ai mehen howok lolo ik raramne. Ik kak pu'ik heli ri mormori nin noho honolla me'e. ⁴ Memen namlolo, nonolu ya'u pu'ik heli noho honolla onne. Lo'o ri aile man wakunu kukulu lalap nahenia an lerno hi kokkoo noho honolla man ik dodo'on eni, ya'u lerno hi narehiyedi ai! ⁵ AINU'u ri leleher manin Israel nano luhu Benyamin, mori ya'u rakan alam wo'aa hir sunat ya'u. Ende ya'u eni ri Ibrani mememen. Onne kan mehe, maa lere ya'u ka auroin Yesus makun, ya'u lerno hi muku Parisi eni rir wanakuku de asala kerkerhe Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme. ⁶ Lere onne ya ahehe aderre adaul keneri hono'ok onne mamani, de yo odi rurilai hi'i apinpinha kerei raramne ono ya auroin nahenia hi lo'o sopoledi keneri hono'ok onne me'e.

Ya'u lernohi agama Yahudi nin holoor ha-lauk eni penia derne akani na'akeme, de ri mahaku kan kuku sala maya'u.

⁷ Nonolu ya ahinorok nahenia ha onne na'akeme nala ha man wa'an wake'e maya'u, maa lere eni ya auroin nahenia onne kan min haida-haida maya'u me'e, ono yo oro Kristus mamwaliyedi mahaku me'e. ⁸ Onne kan mehe, maa panaeku na'akeme man nonolu ya ahinorok ma na'ono rehi, lere eni ya auroin ka nala ha man wa'an ida maya'u me'e, ono panaeku man wa'an narehi ha wo'ira na'akeme onne, ya auroin Makrom'u Yesus Kristus mehe. Enpenia ya auroin nahenia ha namehin onne na'akeme namwali munuk dewe, de ya'u sopoledi me'e leke ya'u lernala Kristus, ⁹ la oro Ai mamwali mahaku. Ka amwali ri molololo Makromod Lalap kalarna ono ya'u lernohi keneri hono'ok enihe la hi'i ha man wa'an mamani, maa Makromod Lalap mehen hi'i ya amwali ri molololo ono ya akin naili'il Kristus mehe. ¹⁰ Ya'u raram nodi eren auroiroin Kristus kokkoo. Ya'u raram nodi Makromod Lalap nodi Nin ke'eke'el an'anha man hi'i Yesus mori wali'ur nano Nin makmaki leke howok lolo i raramne. Ya akin namrana lernala apinpinha naise An lernaledi me'e, kade hir wairesne ya'u lolo au kekiyowok haenhi, ¹¹ ono ya auroin nahenia ya'u me'ene mori wali'ur nano ainu'u makmaki eni.

Kahehe lari kamlolollo laa Yesus Kristus

¹² I wal'uhe, ka a'aheni ainu'u honorok aki onne kuku nokoredi me'e, la ka a'aheni ainu'u hini'i wenewhe namlolo wake'e me'e, maa ya ahehe mamani hi'i ainu'u morimori naise Yesus Nine haenhi, leke i lernala Nin ha wo'ira na'akeme man wa'an. Ai mehen nili ya'u leke ya amwali Nin ri la lernala ha wo'ira man Ai na'akenedi eni. ¹³⁻¹⁴ I wal'u na'ahoru, memen namlolo ka a'aheni ainu'u morimori namloledi me'e, maa ya ahehe lernohi Makromod Lalap Nin honorok aki mamani. Ya amwaliyedi ri ma na'ohi pelek lolo larlari. Ka'u po'on kilili'ur, maa ya'u po'on kalalari mamani, ahehe lari amlololo laa larlari honon, leke ya'u lernala ainu'u mahmaha kolkoli ihin ennen. Larlari honon onne, Yesus Kristus mehe. Lolo Yesus onne penia Makromod Lalap napolu

ik koro Ai min wewerre lolo a'am raram rakan laa ewi-ewi.

¹⁵ Ende, ika ma nodi honorok aki man mou lernohi Makromod, na'amoli ik kodi honorok aki mahaku hi'i wewhe naise ya aheniyedi idedi eni. Enimaa lo'o mi ri ida woro'o aile man honorok aki ka namnenehe noro ainu'u honorok aki eni, na'amoli Makromod Lalap mehe na'amou na'aropo kalla ma namlolo ki mi. ¹⁶ Ha ma na'ono, ik mori lernohi kalla man Makromod Lalap kukuledi maika me'eni.

¹⁷ I wal'u na'ahoru, ya apanak mi na'akeme teunohi ainu'u hini'i wenewhe onne. Lere ai moro mi min wewerre am kukuledi kalla ma namlolo mim lole, de mahiyene wawa'an ri man lernohi ainim hini'i wenewhe. ¹⁸ Ya apanak mim lernohi ainim hini'i wenewhe ono ri nammori ramhene derne rakani wanakuku ma na'ono Kristus Nin makmaki lolo au kekiyowok. Lere romromo ya'u konohiyedi mi rir hini'i man ailanneni me'e, la lere eni yo odi mak oir kukunohi mi wali'ur rir hini'i onne. ¹⁹ Ri naise onne penia lernala apinpinha ma kan horu lolo kawali pire ai porom raram. Hirira monmono kamanna nodi molollo hi de namwali hi makromon, la rir hini'i man hi'i wawwawa ri penia nahuwa'an hi akinhe. Hi rahinorok noho wawan eni nin panaeku wo'ira mamani. ²⁰ Enimaa, i wal'u na'ahoru, ik kamwali a'am raram ne'en raramne, la nano onne penia ik kodi aki ma namranedi weilapan ik Makromod Yesus Kristus Nin maimai. Ai penia namwali iknik Rai man huriyedi ika nano dohohala nin molollo. ²¹ An mai wali'ur ne, An herre ik kemen man elimo'o nana'an eni hi'i namwali naise Ai kemen man ma'aruru wake'eni. An hi'i heheni ono Ai nodi molollo ma narehi nalewen nano molollo na'akeme de ha wo'ira na'akeme lolo yawa Ai.

4

¹ I wal'u man ya aramyaka na'ahohoru! Ya'u horok rehi mi, la minim hini'i wenewhe nahuwa'an la na'alapedi ya akin me'e, de ya a'uli asa'a Makromod Lalap. Ya'u kukuledi kalla man wa'an mim lole me'e, de mamkene akin naili'il Makromod mamani!

Mai, ik kamkene mori lernohi Makromod Lalap Nin honorok aki

² I nar'u Mam Euodia noro Mam Sintike! Ya apanak an'anhedi yono mi ida ma nasesi noro ida, ono moro Makromod mamwaliyedi mahaku me'e. ³ Enla ainu'u man howok wali (Sunsugos)* ma namkene akin naili'il Makromod, ya apanak om paku maeke woro'o enihe leke ida man mori wawa'an noro ida. Lere yo oro mi minwuku makun, woro'ohe roro ya'u howok mamani maderre madaul Lira Wawa'an eni, noro idewe Klemens noro ainu'u man howok wali namehin enihe. Hi naran na'akeme Makromod Lalap horokedi lolo *Horok Or'ori Dardari* me'e.

⁴ I wal'uhe, mahuwa'anedi mi akim mamani ono moro Makromod mamwaliyedi mahaku me'e. Ya aheni wali'ur, mi mahuwa'anedi mi akim mamani. ⁵ Modi lira mamamal hi'i ha man wa'an mamani lolo minim ri heri ri wali na'akeme. Horhorok! Ka nalo'ol me'e Makromod wali mai wali'ur. ⁶ Yon ma'irhu haidahaida, maa lolo ha wo'ira na'akeme hi'i lir napanak Makromod Lalap, la yon hamlinu mapanak trimkasi haenhi. ⁷ Lo'o mim hi'i heheni, Makromod Lalap nala aki ma namlina namkai ki mi. Ri mahaku ka nau-roinnala minim aki ma namlina namkai man hi'i mi holi moiliwi mahuwele onne. An hi'i onne leke nadiyahaka mi akim noro minim honorok panaeku ono moro Yesus Kristus mamwali mahaku.

⁸ I wal'uhe, lolo ainu'u wanakunu man horu eniyeni, ya apanak mim loi honorok wawa'an panaeku wo'ira eni mamani: Panaeku ma namlolo, man rin horhawe, ma namdudu, man moumou dewdewe, man wa'an, man ma'aruru, la man wa'an ik ka'uli, onneni na'akeme mim loi honorok mamani. ⁹ Lernohi ainu'u wanakuku man mim kokaledi me'eni, la inhawa mim derne la do'on ya'u hihi'i eni, ya apanak mim hi'i haenhi. Lo'o mim hi'i onne, Makromod Lalap ma nala ri aki man moiliwi mahuwele onne, norle'ule'u norwaliwali mi.

Paulus napanak trimkasi ri ma nala kupan paku ai

¹⁰ I wal'uhe, kade ik kahina'aredi nalo'ol me'e, maa mi kam hamlinu aku minim

raramyaka maya'u, de ya akin nahuwa'an wake'e la ya a'uli asa'a Makromod. Memen mi kam hamlinu maya'u, maa rakan lere eni mene mim lernala kalla aku kupan paku maya'u. ¹¹ Ka'u wakunu heheni ono ainu'u ha wo'ira kan kuku kan nokor. Ya auroinedi mori odi aki ma namkene lolo panaeku wo'ira na'akeme me'e. ¹² Lo'o ya alehe ya amlinu me karu, lo'o ya amlara me pehur, ka'u ma'irhu haidahaida ono ya auroinedi Kristus hi'i ya akin namkene lolo panaeku wo'ira me'e. ¹³ Ai penia na'aruri na'alap ya akin, de ya akin namkene kerhu ha wo'ira na'akemeni. ¹⁴ Kade onne namlolo, maa ya apanak trimkasi nammori ono mim pakuwedi ya'u lolo ainu'u apinpinheni.

¹⁵ I wal'uhe manin Pilipi na'ahoruwedi! Nonolu, ya'u minle minim kote loikaru Lir Wawa'an ki mi, la lere ya amhara minim propinsi Makedonia, kerei raramne namehin kar paku maya'u. Mi mehe mala kupan paku maya'u aderre adaul Lira Wawa'an eni. ¹⁶ Onne kan mehe! Lere ya'u aile kota Tesalonika ainu'u hewhewek nainair kan nokor, de mim akuwedi minim raramyaka raram rewro'o maya'u. ¹⁷ Ka'u wakunu heheni leke mim aku minim raramyaka maya'u wali'ur, maa ya'u raram nodi Makromod Lalap herre walha minim hini'i man wa'an onne nala rere'e haharu mi eren nammomori. ¹⁸ Ya'u konohi mi leke mi mauroin nahenia hahaa na'akeme man mim a'aku eni, ya'u lernaledi me'e. Ya'u kokaledi na'akeme nano Epaproditus me'e, de ainu'u hewhewek nainair nokor narehiyedi me'e. Minim raramyaka mala maya'u onne naisa honoi kanani man wala'ula'u rodi hoikani Makromod Lalap, de akin nahuwa'anedi kokala minim honoi kanani eni. ¹⁹ Makromod Lalap man ya a'uli asa'eni penia Nina linikir kanaru nammori rehi. Ende nano Nin linikir kanaru onne, na'amoli Ai na'akuku na'anokor minim lelehe loloi ono moro Yesus Kristus madinu'ul makinaliyedi me'e. ²⁰ Ende ka'uli kasa'a Makromod Lalap, iknik Ame, rakan laa ewi-ewi! Amin.

* **4:3** Wanakunu lirna 'Sunsugos' namwali wanakunu Yunani napa'ahne, 'man howok wali.' Ri heruwali rahinorok onne namwali ri naran, maa ri namehin rahinorok lirna onne namwali wanakunu Yunani nin lirna ma nin panaeku 'man howok wali,' penia Horok Lap heruwali nair 'man howok wali' la heruwali nair 'Sunsugos'.

Tape masi man horu

²¹ Na'amoli mala ainu'u tape masi laa Makromod Lalap Nin ri ma noro Yesus Kristus ramwali mahaku na'akeme lolo onne. Kokala tape masi nano mi walinhe ma aile mai eni haenhi. ²² Enla ri ma akin naili'il Yesus man howok lolo Kaisar nin nakar enihe, hi akin namrana rala rir tape masi ki i wal'uhe. Ri ma akin naili'il Yesus namehin lolo kote eni rala rir tape masi haenhi. ²³ Na'amoli ik Makromod Yesus Kristus nala Nin rere'e haharu ki mi na'ahoruwedi.

Tape masi,
Paulus noro Timotius

Kolose

Horok Lirna La'an

Kota Kolose aile propinsi Asia, kan ko'uwala nano kota Epesus. Paulus minle Epesus onne anna woro'o rehi naderre nadaul Lira Wawa'an lolo onne. Lere li'ur ri Kristen ida woro'o nano Epesus rodi Lira Wawa'an onne laa Kolose, penia manin Kolose heruwali akin naili'il Makromod Yesus haenhi. Nakawedi anna ida woro'o, keke Paulus rala laa bui raram ono ai nodi Lira Wawa'an onne. Lere onne an hi'i horok eniyeni aku laa manin Kolose onnenihe.

Lolo horok eni, Paulus na'ori honorok hi radiyaka meser agame ma nodi wanakuku man sala. Hir wakuku ra'aheni lo'o ik raram nodi lernala Makromod Lalap Nin or'ori dardari, kan nokor ik akin naili'il Yesus mehe, maa wa'an rehi ik hoikani ha ma nodi molollo lolo a'am noro noho wawan naisa hophopon a'am raram. Hir wakuku wa'an rehi ik sunat lerno hi agame Yahudi nin holoor halauk noro ha ma ka namlolo namehin haenhi. Paulus nou ri Kolose enihe yon lerno hi wanakuku ma ka namlolo onne. Ai na'ori honorok hi nahenia ik akin naili'il Yesus mehe, onneni nokoredi me'e, ono Yesus mehe Nin molollo nala or'ori dardari ma kan horu ri mormori. Meser man sala onnenihe wakuku wanakuku ma nakoko rin lerno hi kalla man sala ono rir wanakuku onne kan wakuku nahenia Yesus namwali ma na'ono wake'e.

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu man hari horok eni (1:1, 2).
2. Paulus napanak trimkasi laa Makromod Lalap, la an hi'i lir napanak manin Kolose onnenihe (1:3-14).
3. Kristus narehi nalewen ha wo'ira na'akeme (1:15-23).
4. Paulus nin honowok naderre nadaul Lira Wawa'an eni (1:24-2:5).
5. Paulus wakuku hini'i wenewhe man wa'an ri ma akin naili'il Yesus hi'ie (2:6-7).
6. Paulus hopon yon lerno hi wanakuku ma ka na'ono Kristus mehe namwali Or'ori Dardari Onno (2:8-23).

7. Wa'an rehi ik huri we'er iknik morimori lo'olo'ol, holi kodi morimori worworu (3:1-17).
8. Paulus nala nounaku man ho, tatan'ukun noro ri leleher, la ma namwali hophopon wahwahan noro makromonhe (3:18-4:1).
9. Paulus nala nounaku hi'ihewi hi'i lir napanak noro iknik hini'i wenewhe koro ri ma ka namwali Kristen (4:2-6).
10. Paulus nala lirna man horu (4:7-18).

Paulus nala hiyene arore laa manin Kolose

¹⁻² Konohiyala i walin ma namwali Makromod Lalap Nin ri mememen lolo Kolose na'ahoruwedi. Mi mamkene akin naili'il Kristus mamani ono more mamwaliyedi mahaku me'e.

Ya'u eni Paulus, man Makromod Lalap raram nodi kikan amwali Yesus Kristus Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an eni.

Yo oro ik walin Timotius ma namwali Yesus Nin ri haenhi, ai mapanak iknik Ame--Makromod Lalap, nala Nin rere'e haharu noro wawa'an rara'e ki mi.

Paulus napanak trimkasi la hi'i lir napanak manin Kolose

³⁻⁴ Am dernedi nahenia mi akim naili'iledi Yesus Kristus me'e, la mi maramyaka ri ma akin naili'il Yesus Kristus na'akeme haenhi, de lere am hi'i lir napanak ki mi, ai kam hamlinu mapanak trimkasi Makromod Lalap, ik Makromod Yesus Kristus Aman. ⁵ Lere dedesne rin mai konohi Yesus Kristus Lirna Wawa'an eni ki mi, mim derne makani la kokaledi me'e. Enpeni mi akim namkene lapan lere Makromod Lalap nala rere'e haharu na'akeme man Ai na'akeme manakuwedi lolo a'am raram leke nala ki mi. Ende mi akim namkene naili'il Yesus Kristus, la mi maramyaka Makromod Lalap Nin ri na'akeme rakan lere eniyeni. Lirna Wawa'an onne penia namlolo, ⁶ la raderre radaledi lolo noho wawan na'akeme me'e, penia ri ma akin naili'il Yesus eren nammomori, la hi onne hi'i ha ma nahuwa'an Ai akin. Ha onne namwali i wal'uhe haenhi. Lere mim derne Lira Wawa'an onne, mi akim naili'iledi Makromod Yesus me'e, de mi mauroin kokkoo Makromod Lalap Nin

rere'e haharu man Ai nanala ki mi eni. ⁷ Mim dervedi Lira Wawa'an onne nano Epapras, ainim man howok wali man ai maramyak eni. Epapras onne namwali Kristus Nin hophopon wahwahan ma namkene howok leke paku mi. ⁸ Ai peni man konohi mayai nahenia Roh Kudus hi'i mi de ida ma naramyakedi ida me'e.

⁹ Ende nano lere am derne lirna ma na'ono hi'ihewi mi akim naili'il rakan lere eniyeni, ai mapanak Makromod Lalap paku mi mamani. Lolo ainim lir napanak eni, ai madedem mapanak Ai nala woroin noro honorok panaeku man wa'an ki mi leke mauroin mouropo Nin honorok aki na'akeme. ¹⁰ Am hi'i lir napanak onne leke mim hi'i wewhe ha man wa'an lolo Makromod kalarna, la minim morimori na'akeme nahuwa'enedi Ai akin. Am hi'i lir napanak leke mim hi'i wewhe ha man wa'an mamani la eren nalolo'ol eren mauroroin Makromod Lalap wawa'an. ¹¹ Ai mapanak Makromod Lalap nala Nin molollo noro Nin ke'eke'el an'anha ma narehi ma nalewen eni na'aruri mi akim mamani, lekpananne lere rin hi'i sus mi, ka modi lir apinpinha walha hi. Maa mi akim namkene naili'il Makromod mamani la mi akim nahuwa'enedi, ¹² la mi mapanak trimkasi iknik Ame, Makromod Lalap man kikan mi mamwali anan, penia mim lernala inhawa man Ai na'akenedi Nin ri mememen lolo Nin onno man siksika lerlere eni. ¹³ Ai na'ohu nahaledi ika nano metmetek kalkala nin molollo, la nodiyedi ika laa onno man Ai Anan nodi molollo raram leke Anan man Ai naramyakeni nodi molollo maika. ¹⁴ Ai Anan onne peni namwali man huri we'er ika nano dohohala nin hunukum makmaki, de na'ohu nahaledi iknik dohohala me'e.

Yesus Kristus nodi molollo ha wo'ira na'akeme

¹⁵ Ik po'on Kristus, ik do'onedi Makromod Lalap man ri kan dodo'onnala makun eni. Ka rakuku noho la ka raleu a'am makun, Kristus aiyedi me'e, la Ai nodi molollo ha rakukuku la raleu na'akemeni, ¹⁶ ono lolo Kristus penia Makromod Lalap nakuku noho naleu a'am la hi'i ha wo'ira na'akeme ma aile raramne. An hi'i ha man ik po'on na'akeme noro idewe ha man kak dodo'on na'akeme, la

An hi'i ma nodi molollo lolo noho wawan eni noro idewe ma nodi molollo lolo a'am haenhi. An hi'i ha wo'ira na'akeme ma aile noho noro a'am onne leke horhawe Kristus. ¹⁷ Ha wo'ira onne ka namwali makun, Kristus aiyedi nano nonolu me'e, la Ai nodi molollo ha wo'ira na'akeme leke yon yak.

¹⁸ Ika ma akin naili'il Kristus kamwali Ai kemen, la Kristus namwali iknik uluwakun. Naise ri uluwakun nodi molollo kemen, Ai nodi molollo maika, Nin kerei raramne. Enla Ai peni ma nala morimori worworu maika, ono Ai namwali ri dedesne man mori wali'ur nano Nin makmaki. Ende nano ha wo'ira na'akeme Ai namwali ma na'ono wake'e, ¹⁹ ono Makromod Lalap penia raram nodi hi'i leke Nin molollo, Nin morimori mememen, noro Nin ha wo'ira na'akeme aile Anan Kristus raram. ²⁰ Makromod Lalap hopon Anan mai nala kemen ri nesne leke ha wo'ira na'akeme ma aile noho wawan noro ma aile a'am raram rahuwa'enedi noro Makromod Lalap wali'ur. Ende Yesus rarna man wauwedi lolo au kekiyowok onne penia hi'i ha wo'ira na'akeme wa'an wali'ur noro Makromod Lalap.

²¹ Nonolu mi honorok akim noro minim hini'i wenewhe man ailanneni hi'i mi mamwali Makromod Lalap Nin arwali ma nako'uwedi Ai, ²² maa lere eniyeni Ai Anan naledi kemen ri nesne leke du'ul kaliyedi mi moro Makromod Lalap wali'ur, de more minwuku wawa'enedi me'e. Enla lere mi mamriri lolo Ai leken kalarna, An po'on mi moumou dewdewe me'e, de ma'alehe dohohala la ri mahaku ka nodi yaksalida tumdesne mi me'e. ²³ Enimaa, horhorok, i wal'uhe! Yon mi akim nado'o, maa mamkene akin naili'il Yesus mamani. Yon hurinohi ri wukupoho mi, maa masala kerkerhe wanakuku mim dedervedi me'e, leke mamkene lapan ha wo'ira na'akeme man Makromod Lalap nouwedi lolo Lirna Wawa'an me'eni. Lirna Wawa'an onne raderre radauledi lolo noho wawan na'akeme me'e, la ya amwali Makromod Nin hophopon wahwahan ma nodi Lirna onne haenhi.

Paulus nin honowok lolo kerei raramne

²⁴ Lere eni ya'u akin nahuwa'an odi a'uwara wewerek pananaka man hi'i sus i kem'u leke paku mi. Wewerek

pananaka namehin man Kristus nala maya'u, i raram nodi a'uwara haenhi leke paku Nin kerei raramne na'akeme. Nin kerei raramne onne penia namwali Ai kemen. ²⁵ Ya amwaliyedi Nin hophopon wahwahan man paku Nin kerei raramne, ono Makromod Lalap mehen kikan ya amwali ma nodi Lirna Wawan eni, de ya'u loikaru Lirna penpenu kemkeme ki mi ma ka namwali Yahudi enihe. ²⁶ Nano nonolu wake'eni rakan lere eni Makromod Lalap suwaredi Lirna onne nano ri na'akeme, maa lere eniyeni Ai nalhariyedie laa Nin ri mememen na'akeme me'e. ²⁷ An hi'iyedi kenekrohu nalhari Nin panaeku man ma'aruru wake'eni laa Nin ri na'akeme, ri Yahudi noro idewe ri ma ka namwali Yahudi haenhi. Nin panaeku onne: Kristus aile mi raram. Onne penia mi mauroinedi nahenia moro Makromod Lalap minwuku lolo a'am raram man ma'aruru wake'eni.

²⁸ Kristus onne penia ai maderre madaul laa ri na'akeme. Ai modi woroin man Makromod Lalap nala mayai na'akeme nounaku la wakuku hi, leke lere hi ram-riri lolo Makromod Lalap kalarna hirira hini'i wo'ira na'akeme namlolo kokkoo, ono roro Yesus ramwaliyedi mahaku me'e. ²⁹ Onne penia ya ampe'el howok odi Kristus Nin molollo ma narehi ma nalewen man howok lolo ya'u raram eni.

2

¹ I wal'uhe, ya'u raram nodi mi mauroin ainu'u honowok werekne leke paku mi manin Kolose, noro manin Laodikia, noro idewe ri ma ka nauroinnala ya'u makun. ² Ya'u howok heheni leke a'aruri a'alapa mi akim na'akeme, la hi'i mi ida ma naramyaka ida leke mamwali mahaku. Ya'u raram nodi Ai nala woroin ma namlolo wake'e ki mi, leke mauroin kokkoo panaeku man nonolu eni Makromod Lalap suwaredi nano ri na'akeme. Nin panaeku man suwsuwar onne, Kristus mehe. ³ Makromod Lalap Nin woroin noro honorok panaeku man mou man suwsuwar nano nonolu eni namwali linikir kanaru ma aile Kristus raram. ⁴ Ya a'aheni na'akemeni leke yom derne makani ri ma nahehe wukupoho mi nodi lir mamamal

wakuku wanakuku ma ka namlolo. ⁵ Kade ya'u ko'u ki mi, maa ya'u honorok akin ka nahinuri mi. Enla ya akin nahuwa'andedi derne mi ida man mori wawa'an noro ida la mi akim namkene naili'il Kristus mamani.

Morimori ma namlolo

⁶ I wal'u na'ahoruwedi! Mim kokaledi Yesus Kristus namwali mi Makrommu me'e, de mori lernohe Yesus Nin honorok aki mamani ono more mamwali mahaku. ⁷ Mi ma'a'aredi lolo Yesus me'e, de mahehe leke mi akim eren narururi naili'il Ai, la mi akim naili'il kokkoo wanakuku ma namlolo man ri naledi mi me'eni. Enla modi aki ma namkene mapanak trimkasi Makromod Lalap mamani.

⁸ Madiyaka mi wawa'an, leke yon hurinohi rin wukupoho mi la rakerne mi lernohe rir agame nin wanakuku ma ka namlolo, ik derne ma'aruru maa kan min haida. Hir wakuku mi lernohe noho wawan eni nin noho honolla noro holor halauk ma na'ono enihe.* Hirira wanakuku onne kan mai nano Kristus, maa nano ri mormori rir honorok panaeku mehe. ⁹ Onne penia yom derne makani rir wanakuku ma ka namlolo eni, ono Makromod Lalap Nin molollo noro morimori na'akeme penpenu kemkeme aile Yesus Kristus raramne. ¹⁰ Enla mi moro Ai mamwali mahaku me'e, de Nin ha wo'ira penpenu kemkeme aiyedi mi raram me'e. Yesus penia nodi molollo ma narehi nalewen ha wo'ira na'akeme, de na'akeme ma nodi molollo noro manin ke'eke'el an'anha man aile noho wawan eni lolo yawa Ai.

¹¹ Ik koro Kristus kamwaliyedi mahaku me'e, de ik ka'aheni An sunatedi ika me'e. Iknik sunat onne, ri mormori kan hi'ie, maa Kristus mehen sunatedi ik akin me'e ono Ai na'ohu nahaledi ika nano iknik morimori lo'olo'ol nin molollo me'e. ¹² Lere ik laa oir raram leke ulutade ika, namwali tanada nahenia iknik morimori man ailanneni makiyedi me'e, de karuwedi noro Kristus wewerre me'e. Ik kamharedi oir laa paharne namwali tanada nahenia koro Kristus mori wali'uredi me'e, de lernala morimori man worworu ono ik akin naili'il nahenia Makromod Lalap nodi

* **2:8** Tafsiran namehin aile man herre 'holor halauk ma na'ono enihe' noro 'roh-roh ma nodi molollo lolo noho wawan enihe.'

Nin ke'eke'el an'anha ma na'amori Kristus nano Nin makmaki eni.

¹³ Nonolu mim larlewenedi Nin keneri hono'ok me'e, la Makromod Lalap kan huri we'er mi nano minim morimori lo'olo'ol nin molollo makun, de mim mori maisa ri man makiyedi me'e, maa lere eniyeni Ai na'amoriyedi mi moro Kristus me'e, la Ai na'ohu nahala ika nano iknik dohohala na'akemeni. ¹⁴ Ma namlolo, ik na'akeme hi'iyedi dohohala, de wa'an rehi hukum la kahineiredi nano Makromod Lalap ono ik larlewenedi Nin keneri hono'ok me'e, maa Ai na'amoluloinedi iknika dohohala na'akeme me'e, la huriyedi ika nano keneri hono'ok man ik larlewenedi onne penia kak lernala hunukum me'e. ¹⁵ Lolo Nin makmaki onne penia An rehiyedi ara noro hayakyak ma nodi molollo noro idewe rir ke'eke'el an'anha na'akemeni, la Ainin hini'i onne kukunohi ri na'akeme mouropo nahenia An rehiyedi hayakyak onnenihe me'e de ka rodi molollo me'e.

¹⁶ Onne penia, yom derne makani ri ma nahehe kerne i wal'uhe lerno hi rir holoor halauk rahu eni. Hi ra'aheni mim saledi ono mi mo'on momun hanana'an nonomun man hi ra'aheni luli. Enla hi ra'aheni mim saledi ono mi kam lerno hi Yahudi rir holoor halauk lolo rir lere alam lalapa, wollo hanara, noro Alam Renren Warwarna. ¹⁷ Yon peino hi ri onnenihe, ono rir noho honolla noro holoor halauk onnenihe na'akeme naisa au kake mehe. Nonolu eni Makromod Lalap nala holoor halauk onnenihe leke namwali au kake man melle ha man wa'an man An nou mai lere li'ur. Kristus penia na'akuku na'anokoredi ha wo'ira na'akeme man Makromod Lalap nonou eni. ¹⁸ Ende yon hurino hi rakerne mi lerno hi rir hini'i man kokme'e ra'adeul ra'atana rir honoli, la yon lerno hi ra'uli rasa'a hophopon a'am raram. Lo'o mim derne makani ri ma ka namlolo onnenihe, mi kam kokala mahmaha kolkoli ihin ennen man Makromod nouwedi nala ki mi. Ri onne ra'aheni hir lernala woroin ma na'ono lolo hahaa man hir meher do'on, maa rir woroin onne nakoko hi holi kukulu lalap ono namwali ri mormori nin honorok panaeku mehe, de kan min haida. ¹⁹ Ri onnenihe kar du'ul kali roro iknik uluwakun Yesus Kristus me'e. Ik ma akin naili'il Kristus kamwali Ai kemen, de naisa uluwakun nodi molollo kemen la kemen hana'arne rahinuhu raw-

inawaredi leke mori wawa'an, Kristus hi'i ik kamwali mahaku la nodi nala ika leke ik akin eren namkene naili'il Ai lerno hi Makromod Lalap Nin honorok aki manani.

²⁰ I wal'uhe, lere Kristus maki onne naisa mi moro Ai maki wewerre haenhi, la An huri we'eredi mi nano noho wawan eni nin noho honolla noro nin holoor halauk leke yon derne makani me'e. Ende alhi'ihepe mim mori namnenehe ri man derne rakani noho wawan eni honolla noro nin holoor halauk enihe? Hi'ihepe mim derne makani holoor halauk ma na'aheni, ²¹ "Yon masala eniyeni! Yon mo'on onneni! Yon tukul onneni!" ²² Holoor halauk man hi rasala kerkerheni peni wekel hanana'an noro hahaa man pelek yak de sooledi ono kan wa'an ik nair wali'ur. Ende yom derne makani holoor halauk rahu onnenihe, ono holoor halauk onneni peni ri mormori rir hini'i, Makromod Lalap ka. ²³ Rin po'on holoor halauk onnenihe hir pene'ek lo'o wa'an wake'e, ono nadedem ri man lerno hi holoor halauk onne rampe'el laa kerei, kar holi kukulu lalap, la ra'aluli kemen leke lerno hi holoor halauk eni. Hir hi'i heheni leke ken rahuwa'an Makromod akin, maa holoor halauk noro woroin onne kan min haida ono kan huri ika nano monmono kamanna man ailanna ma aile ik irhun raramne.

3

Mi mamwaliyedi ri worworu me'e, de sooledi minim hini'i wenewhe ma ka namlole

¹ I wal'uhe ma akin naili'il Kristus na'ahoruwedi! Makromod Lalap na'amoriyedi mi naisa Ai na'amoriyedi Kristus nano Nin makmaki eni, de mim lernaledi morimori worworu me'e ono mi moro Kristus madinu'ul makinaliyedi me'e. Ende mahehe leke mauroin panaeku wo'ira ma aile a'am raram. Lolo onne penia Kristus aile naikokoro Makromod Lalap herne malanna. ² Ende loi honorok a'am raram nin ha wo'ira mamani, yon ik loi honorok noho wawan eni nin ha wo'ira, ³ ono iknik morimori lo'olo'ol eni makiyedi me'e, la ik kokaledi morimori worworu nano Kristus me'e. Ai onne penia noro Makromod Lalap mori wewerre lolo

a'am raram. Manin noho wawan eni kar do'on rauroin iknik morimori worworu eni, ⁴ maa lere Kristus ma namwali iknik or'ori dardari onno wali wali'ur mai noho wawan, Nin morimori man ma'aruru wake'eni ri na'akeme do'odo'on. Lere onne maika aile haenhi, la koro Ai ra'akulu ra'alapa wewerre.

⁵ Minim morimori lo'olo'ol eni makiyedi me'e, de yon hurinohi mi irhun raram nin monmono kamanna man ailanneni nodi molollo mi me'e. Yon hi'i ha man ailanna naisa: holi yak leke yak, hi'i diniwar danawar man morso, hurinohi minim monmono kamanna nodi mi laa yakanne, la makmanna noho wawan eni nina ha wo'ire. Ri ma nakmanna onne penia naisa ri man hoikani lernulu aukerhe. ⁶ Lere man mai Makromod Lalap kukul Nin ahan man werek leke hukum ri man hi'i ha man ailanna onne. ⁷ Nonolu minim morimori naisa onneni, ⁸ maa lere eniyeni yon ik hi'i ha man ailanna onne me'e. Yon ma'ahan ri, yon mawuhur rehi, yon hi'i yakyak ri namehin ono kam suke. Yon wakunu nano'onyak ri namehin, yon wakunu wanakunu man morse, ⁹ la yon ika ida ma napoho ida. Yon hi'i ha onne na'akeme ono ik huriyedi iknik morimori noro hini'i wenewhe lo'olo'ol me'e. ¹⁰ Enla lere eni ik kokaledi morimori worworu me'e ono Makromod Lalap hi'iyedi ik kamwali ri mormori worworu. Na'amoli An hi'i heheni leke ika lerno hi Nin hini'i wenewhe mamani la ik kauroin Ai kokkoo. ¹¹ Makromod Lalap hi'iyedi ik kamwali ri worworu me'e, de ik ka ka'ili kaloho ri Yahudi noro ri ma ka namwali Yahudi, ono Makromod Lalap po'on ri man sunatedi noro ma kan sunat eni, namnenehe. Ai ka na'ili naloho ri ma namwali do'on awan, man minle alha raram, ma namwali hophopon wahwahan, noro ma namwali makromon. Eni-maa Kristus eni penia namwali ma na'ono narehi nalewen ha wo'ira na'akeme, la Ai mehe minle ik na'akeme raramne.

¹² Makromod Lalap naramyaka ika la niliyedi ik kamwali Nin ri mememen me'e. Ende wa'an rehi ik ida ma naramyaka ida, la ida man mori wawa'an noro ida, yon ik holi kukulu lalap, la yon kodi lir apinpinha ri namehin, maa kodi lir mamamal, la yon ik ida man pelek na'ahan ida. ¹³ Ik ida man

kokala ida wawa'an la yon horhorokala ri namehin nin hini'i man yak noro ika. Makromod penia nala ampun maika de na'ohu nahaledi iknik dohohala me'e, de kamkene kala ampun ri namehin man hi'i sala maika haenhi. ¹⁴ Ha ma na'ono narehi onne, ik ida ma naramyaka ida. Lo'o ik hi'i onneni, ik kamwaliyedi mahaku kokkoo.

¹⁵ Kristus naledi aki ma namlina namkai maika me'e leke ida man holi moiliwi mahuwele noro ida, de hurinohi ik akin ma namlina namkai onne nodi molollo iknik panaeku na'akemeni. Makromod penia napoluwedi ika leke ida man holi moiliwi mahuwele noro ida, ono ik na'akeme kahinuhu kawinawaredi kamwali mahaku me'e. Enla kamkene kapanak trimkasi Makromod Lalap mamani.

¹⁶ Hurinohi Kristus Lirna man ma'aruru eni nodi molollo iknik honorok panaeku noro iknik hini'i wenewhe mamani. Na'amoli ik ida man wakuku ida, la ida ma nounaku ida kodi woroin nano wawan. Kahinara hanara mazmur, hanara u'uli sasa'a noro hanara namehin man Roh Kudus nala maika. Ik kahinara, kodi ik akin kapanak trimkasi Makromod Lalap. ¹⁷ Lolo ha wo'ira na'akeme man ik wakunu la hi'i, kodi Makromod Yesus Naran. Enla kodi Makromod Yesus Naran kapanak trimkasi iknik Ame, Makromod Lalap, mamani.

Nounaku man hoedi, tatan'ukun noro ri leleher, ma namwali hophopon wahwahan noro ma namwali makromon

¹⁸ Maekleher mie, derne makani minim mo'onleher ono maeke ma namwali mahaku noro Makromod nadedem hi'i heheni. ¹⁹ Enla mo'onleher mie, yon modi lir apinpinha minim maekleher enihe, maa naramyak hi mamani.

²⁰ Tatan'ukun mie, derne makani minim ri leleher mamani, ono minim hini'i onne nahuwa'an Makromod akin.

²¹ Pap mie, yon modi lir apinpinha kerne dalha mi anumhe mamani, kalo'o hi akin tana.

²² I walin ma namwali hophopon wahwahan mie! Derne makani mi makromonhe ma aile noho wawan eni rir konomdere na'akeme. Yon lapan hir mai mene mim howok kokkoo leke lernala rir u'uli sasa'a, maa modi aki man mou howok mamani ono mim horhawe Makromod. ²³ Honowok na'akeme mim

hi'ie, modi aki man mou noro minim ruri pe'el na'akeme howoke, naise Makromod nala honowok onne ki mi, ri mormori ka. ²⁴ Howok wawa'an ono mi mauroin na'amoli Makromod Yesus mehe nala mi wanalhan man Ai na'akenedi nala ananhe na'akeme. Yon hamlinu Kristus namwali mi Makrommu, la mi mamwali Nin hophopon wahwahan. ²⁵ Enla ri man hi'i yaksala, an lernala wanalhane nano Makromod Lalap ma ka na'ili ka naloho ri mormori.

4

¹ I wal'uhe ma nodi molollo ri namehin! Modi mi akim ma namdudu hi'i ha man wa'an minim hophopon wahwahan enihe. Yon hamlinu mi Makrommu man aile a'am raram.

Hi'i lir napanak leke am lernala kalla loikaru Lira Wawa'an eni

² I wal'uhe, yon maprehen hi'i lir napanak, la madiyaka wawa'an leke mapanak trimkasi Makromod mamani. ³ Yon hamlinu hi'i lir napanak mayai haenhi, leke Makromod Lalap hari kalla ai makoto made'ek Kristus Nin panaeku man suwsuwar nano nonolu eni. Ya aderre adaul Kristus Lirneni penia kela'u rala laa bui raram. ⁴ Ende, hi'iyala lir napanak maya'u, leke yon ya amka'uk loikaru Lira Wawa'an eni mouropo, ono ya auroin hini'i onne nahuwa'an Makromod Lalap akin.

⁵ Lere mim pakromo noro ri ma akin ka naili'il Kristus, yon sopol leken paharin onne, ma modi woroin ma nano wawan lolo minim hini'i wenewhe noro wanakunu leke hi rauroin inhawa ma namlolo eni. ⁶ Mi moro ri namehin wakunu, horhawe la nair wanakunu lirna man wa'an ma nedille akin, la mahinorok wawa'an leke mi mauroin walha rir na'ukankani enihe.

Paulus nin wanakunu man horu noro tape masi

⁷ I wal'uhe, ya'u hopon Tikhikus ki leke konohi mi inhawa ma namwaliyedi maya'u eni. Tikhikus onne namwali ai walin man ai maramyakeni noro ainu'u man howok wali ma namkene howok Makromod Nin honowok eni. ⁸ Ya'u hopon an ki konohi mi panaeku ma na'ono lolo ainim morimori mai eni, la an ki leke na'aruri na'alap mi akim haenhi.

⁹ Ya'u hopon Onesimus nore na'alono ki haenhi. Onesimus eniyeni nonolu minim kote. Ai namwali ik walin man ik karamyaka la ai akin namkene naili'il Makromod. Hir ki konohi mi inhawa ma namwaliyedi mayai mai eni me'e.

¹⁰ Aristarkus ma noro ya'u minle bui raram, nala nin tape masi ki mi. Markus, (Barnabas mo'oniwalla ono upunhe ra'umo'onwali), nala nin tape masi haenhi. Horhorok inhawa man ya apanakedi nonolu me'e, de lere Markus rakan ki enne, mim kokale noro wawa'an. ¹¹ Enla Yesus, man rapolu Yustus haenhi, nala nin tape masi ki mi haenhi. Nano ainu'u man howok wali na'akeme ri wokelu onnenihe mehe ramwali ri Yahudi. Hi roro mayai howok wewerre wakuku ri leke hir hurinohi Makromod Lalap nodi molollo hi. Hi ra'alapedi ya akin nammori haenhi.

¹² Tape masi nano Epapras haenhi. Ai onne ma namharedi minim kote, la ai namwali Yesus Kristus Nin hophopon wahwahan man hi'i lir napanak ki mi mamani. Ai napanak an'anhedi leke Makromod Lalap hi'i mi akim namkene naili'il Ai, la hi'i mi mauroin kokkoo Ai Lirna noro honorok akin leke minim morimori namlolo mamani. ¹³ Ya'u mehe po'on an howok mamani leke paku mi manin Kolose enihe, noro ik walin manin kota Laodikia noro Hierapolis haenhi. ¹⁴ Dokter Lukas man ik karamyakeni noro Demos rala rir tape masi haenhi.

¹⁵ Malala ainu'u tape masi laa mi wallum ma akin naili'il ma aile Laodikia enihe. Ainim tape masi laa Nimpa noro kerei raramne man pakromo wuku ra'uli rasa'a ik Makromod lolo nin nakar. ¹⁶ Mim lesedi horok eni lolo kerei raramne horu ne, aku wali'ur laa ri Kristen ma aile Laodikia leke hir lese haenhi. Enla ainu'u horok man ya'u akuwedi laa Laodikia onne, mim lesala haenhi. ¹⁷ Konohi Arkhipus i lir'u eniyeni, "Horhorok! Honowok man om kokaledi nano Makromod onne, hi'i horu!"

¹⁸ *Ainu'u tape masi eniyeni yo odi i lim'u mehe horok.* Ya'u, Paulus, aku ainu'u tape masi ki mi. Yon hamlinu ya'u aile mai bui raram. Na'amoli ik Makromod nala Nin rere'e haharu ki mi.

Ainim tape masi,
Paulus

1 Tesalonika

Horok Lirna La'an

Nonolu eni kota Tesalonika namwali kota ma na'ono lolo propinsi Makedonia. Ma nasala molollo propinsi eni min kota onne. Kota ne'en raram na'akeme lo'o riwan rahu woro'o. Manin lolo onne heruwali ri Yahudi, maa ornoho orrai ma ka namwali Yahudi namansa rehi hi. Ornoho orrai onnenihe hoikani aukerhe noro noho makromon ma ka namlolenihe. Paulus, Timotius noro Silas rodi Yesus Lirna Wawa'an eni loikaru hi, penia heruwali akin naili'il Makromod Yesus (HN. 17:1-4). Maa ka nalo'ol, Paulus noro nin kalla wali enihe lari nano Tesalonika ono ri ma akin ka naili'il Yesus hi'i sus hi (HN. 17:5-10). Lere li'ur, Paulus horhorok walin manin Tesalonika, maa leken kaale de kan laa enne. Ende hopon Timotius laa ka'arale, leke nauroin hi ramkene akin naili'il Yesus, ee ka (1Tes. 3:1-2). Timotius laa Tesalonika wali maiyedi mene Paulus hi'i horok eniyeni.

Paulus nin panaeku ida woro'o aile hi'i horok eniyeni. Ai na'ori honorok manin Tesalonika rir hini'i wenewhe lere min wewerre noro hi (2:1-2). Ai na'alap ri man lernala wewerek pananaka akinhe leke ramkene lernohi Yesus (3:3-5), la wakuku hi hini'i wenewhe man wa'an ri man lernohi Yesus hi'ie (4:1-10). An nounaku hi yon raprehen howok (4:11-12). Enla an konohi inhawa lo'o namwali ri man lernohi Yesus lere An wali wali'ur mai noho wawan (4:13-17). Lolo horok enie, aki panakan wekel Makromod Yesus Nin maimai onne haenhi (1:9-10; 2:19-20; 3:13; 4:13-17; 5:1-2, 23-24).

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu man hari horok eni (1:1).
2. Paulus napanak trimkasi Makromod Lalap, la na'uli manin Tesalonika rira hini'i (1:2-3:13).
3. Paulus nala nounaku ma akin naili'il Yesus leke rauroin honoli wenewhe man wa'an (4:1-12).
4. Paulus wakuku hi inhawa ma namwali lere Makromod Yesus mai

wali'ur leke ramkene lernohi Yesus (4:13-5:11).

5. Paulus nounaku hi leke ida man mori wawa'an noro ida (5:12-24).
6. Wanakunu man horu noro tape masi (5:25-28).

¹ Horok eni nano ai ri wokelu, Paulus,* Silas,† noro Timotius.

Am aku horok eniyeni laa kota Tesalonika nin kerei raramne ma na'uli la ma nasa'a ik Amad Makromod Lalap, noro ik Makromod Yesus Kristus. Ai mapanak na'amoli Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu noro wawa'an rara'e ki mi.

Paulus napanak trimkasi Makromod Lalap ono Tesalonika rira morimori man wa'an

² Ai walin na'ahoru, ai mapanak trimkasi Makromod Lalap mamani ono mi akim naili'il Ai wawa'an. Akilere am wekel mi naram lolo ainim lir napanak. ³ Ai kam hamlinu wekel hi'ihewi ai walinhe howok wawa'an ono mi akim naili'il Yesus, la am horokala hi'ihewi mim paku ri namehin ono mi maramyaka hi, la hi'ihewi mi mamkene kerhu kenerne danalhanne ono mamkene lapan Makromod Yesus Kristus wali mai noho wawan wali'ur.

⁴ Ai mauroin Makromod Lalap naramyaka la niliyedi mi mamwali Nina ri me'e. ⁵ Ai mauroin An niliyedi mi ono lere am loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni ki mi, ai ka modi wanakunu lirna ma nadedem mehe, maa Roh Kudus nodi molollo mayai penia mi akim naili'iledi kokkoo Lira Wawa'an onne. Enla ai walinhe mehe derne ainima wanakunu noro po'on ainim morimori lere ai moro mi min wewerre leke paku mi.

⁶ Lere ai walinhe kokala Lirna Wawa'an eniyeni, mim mori teunohi ainim morimori noro ik Makromod Yesus Nina morimori. Kade rin hi'i sus mi, maa mi akim nahuwa'an lernohi Lira Wawa'an onne ono Roh Kudus nahuwa'enedi mi akim. ⁷ Enpenia man lernohi Yesus lolo propinsi Makedonia noro Akhaya na'akeme derne rauroinedi hi'ihewi mi mamkene akin naili'il Yesus, de hi raram nodi teunohi mi haenhi. ⁸⁻⁹ Nano mi penia Makromod Lalap Lirna Wawan eni raderre radauledi

* **1:1** Paulus namwali man hi'i horok eniyeni, maa wokeluhe lawuku honorok aki loile lolo horok eniyeni. † **1:1** ee Silvanus

lolo Makedonia, Akhaya, noro noho-noho namehin man ko'u nano mi. Ende am laa oukida, manin lolo onne kukunohi mayai hi'ihewi mim kokaledi mayai la mi akim naili'iledi Makromod Lalap. Ai kam wakunu haida makun, hir konohi mayai hi'ihewi ai walinhe soiledi mormori ma nawauwaur noho momohon, la ma'uli masa'a Makromod Lalap ma namlolo la man mori mamani eni. ¹⁰ Hir konohi ri hi'ihewi mim newek Yesus, Makromod Lalap Anan, wali mai nano a'am raram haenhi. Ai onne, Makromod Lalap na'amoriyedi wali'ur nano Nina maki-maki, la Ai onne penia man huri we'er ika nano Makromod Lalap Nina ahane man werek lere alam An hukum ri na'akeme.

2

Paulus nina honowok lere an minle Tesalonika

¹ Ai walinhe mehe mauroin nahenia, lere am ka'ar mi nonolu eni, ai kam hi'i honowok ma kan min haida. ² Ai walinhe horokala lere ai kam rakan Tesalonika makun, am lernaledi hadwei hadwokor noro apinpinha lolo kota Pilipi. Kade ri nammori ra'okuledi mayai, maa Makromod Lalap na'alapa ai akim penia ai ka mamka'uk loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni ki mi.

³ Enla lere am loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni, ai kam lariyala ri lernohi wanakuku man sala, maa ai modi panaeku man wa'an mamani. Ai kam ken kokwudi ri haenhi. ⁴ Maa, Makromod Lalap do'on nauroidi ai honorok akim me'e, de niliyedi mayai loikaru Lira Wawa'an eni. Onne penia ai kam wakunu leke mahuwa'an ri mormori akin, maa am wakunu leke mahuwa'an Makromod Lalap akin, ono Ai penia man koklolo na'inau ik honorok akin. ⁵ Ai walinhe mehe mauroin nahenia ai kam kokwudi mi modi wanakunu mamamal, la kam suwar panaeku yaka leke mim kokala mayai de mala minim mahmaha awenne ihin ennen mayai. Ka! Makromod Lalap mehe do'on nauroidi ai akim. ⁶ Ai ka manoin minim uli sa'a, ee ri namehin nina uli sa'a. Enla ai ka mapanak mi mala haida mayai kade ainim molollo aile ono Kristus mehen kikan mayai mamwali Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an

ki mi. ⁷ Lere ai mormoro mi makun, am wakunu modi lira mamamal naise mama man makrana ananne. ⁸ Ai maramyaka mi penia ai raram nodi loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an ki mi. Onne kan mehe maa ai mamkene paku mi lolo minim popono orereki ono ai maramyaka mi rehi.

⁹ Lo'o ai walinhe horhorok lere ai moro mi min wewerre leke loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni, ai mehem howok lelere a'alam leke yon kerne dalha mi ma'uwaru ainima hewhewek nainair. ¹⁰ Lere man laa onne, mi mehe moro Makromod Lalap do'onedi ainima hini'i wenewhe me'e, de mauroin mouropo nahenia am hi'i wewhe na'akeme modi aki man mou la namdudu, de ai kam hi'i yaksalida lolo mi herne kalarna. ¹¹ Mi mauroinedi haenhi na'ahenia am nounaku mi dohodoho naise papa man nounaku ananne. Ai ma'alapedi mi akim, ¹² la am werre ai akim nounaku mi leke mim hi'i wewhe naise Makromod Lalap Nin ri, ono Ai penia napoluwedi mi mamwali Nin ri leke moro Ai min wewerre Nin noho worworu, la mauroin Nin ke'eke'el an'anhe ma narehi ma nalewen.

¹³ Ai walin na'ahoru, ai mapanak trimkasi nammori haenhi ono lere am loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan ki mi, mim pelek kokale naise Makromod Lalap mehen wakunu, ri mormori ka. Ainima loloi kakaru onne penia namwali kokkoo Makromod Lalap Lirna Wawan man howok lolo mi na'akeme ma akin naili'il Kristus raram. ¹⁴ Ai mauroin ai walin akinhe naili'iledi Makromod Lalap Lirna Wawan kokkoo me'e, ono ha ma namwaliyedi lolo kerei-kerei ma aile Yudea namwaliyedi lolo mi haenhi. Lere mim kokala Lirneni mim lernala wewerek pananaka nano minima noho raramne naise mi lodon walin lolo Yudea onnenihe lernaledi nano ri Yahudi. ¹⁵ Ri Yahudi onnenihe penia resne Makromod Yesus noro nabi-nabi nonolu eni. Hi rohi mayai nano ainima leke haenhi. Hi ramwali arwali ri na'akeme, la Makromod Lalap kan suk rir hini'i haenhi, ¹⁶ ono hir ewek kawala mayai mamani leke yono loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an laa ri ma ka namwali Yahudi enihe leke hir lernala or'ori dardari ma kan horu eni.

Ende nano nonolu rakan lere eniyeni hirira dohohala eren na'uwawali hehen nanumene Makromod Lalap na'aheni, "Nokoredi me'e." Enpenia Ai na'ahan me'e, de ka nalo'olala Ai nala hunukum man werek hi!

Paulus raram nodi lan ka'arala manina Tesalonika wali'ur

¹⁷ Lere man laedi eni, ne'e namhene ai moro ai walinhe mahina'arala tarana. Kade ik ida ma nako'uwedi ida, maa ai akim ka nahinuri mi. Am horok mi rehi, de mahehe moro mi pakromala wali'ur. ¹⁸ Memen ai raram nodi wake'e ki ka'arala mi. Maya'u, Paulus, ya'u mehe ahehedi raram rewro'o me'e, maa Hayakyak Makromon kawala mayai mamani. ¹⁹ Ai raram nodi ki ka'arala mi ono rakan Yesus Nin lere alam wali mai polu wuku ika lolo herne kalarna, ai akim nahuwa'an wake'e ono mi mamwali ainim honowok ihin ennen ma namwali ainim ya'ar, la mi mahuwa'an rehi ai akim. ²⁰ Namlolo kokkoo mi penia ma'alapa la mahuwa'an rehi ai akim.

3

Paulus hopon Timotius wali laa Tesalonika

¹⁻² Ai kam derne haida nano ki mi penia ai kam kerhu me'e ono am horok mi rehi, de ai mala kenekrohu nahenia wa'an rehi ai walin Timotius ki enne, la yo oro Silas mehe minedi mai kota Atena. Ai eni ri man howok Makromod Lalap Nin honowok haenhi, de noro mayai howok wewerre loikaru Kristus Lirna Wawa'an eni. Airo hopon Timotius ki na'alapala mi honorok akin, ³ leke lere mim lernala wewerek pananaka yon mi akim nado'o. Mi mehe mauroin nahenia ri ma namwali Kristen lo'o lernala wewerek pananaka onnenihe lerno hi Makromod Lalap Nin panaeku. ⁴ Ler ai mormoro mi makun, am konohiyedi mi me'e nahenia ri man lerno hi Yesus lo'o lernala wewerek pananaka. Ai walinhe mauroin ainim wanakunu nonolu onne namlolo, ono mim lernaledi me'e. ⁵ Ya'u horok rehi i wal'uhe, penia ya'u hopon Timotius ki enne leke ya auroin nahenia mi akim namkene naili'il Yesus, ee ka. Yonde Hayakyak Makromon

ma nadedem ken patal ika, paipudiyedi mi de ainima nahehe rahu loledi leken.

⁶ Enimaa ors eni ai walin Timotius waliyedi mai eni nodi lira wawa'an man hi'i ai akim nahuwa'an rehi. Ai na'aheni, "Ik walin manin Tesalonika onnenihe, ramkene akin naili'il Yesus, de ida ma naramyaka ida. Hir horhorok ika mamani, la hi raram nodi roro ika pakromo namnenehe ika raram nodi koro hi pakromo haenhi." ⁷ Kade ainima wewerek pananaka nammori, maa lere Timotius konohi mayai mi akim namkene naili'il Yesus kokkoo, onne na'alapedi ai akim me'e. ⁸ Ende ai akim nahuwa'enedi, ono ai mauroin mi akim ka nado'o, la mi mamkene lerno hi Yesus.

⁹ Namlolo kokkoo minim hini'i wenewhe onne nahuwa'an ai akim rehi, penia ai mapanak trimkasi Makromod Lalap mamani. ¹⁰ Lelere a'alam ai mapanak an'anhedi Makromod Lalap nala kalla ik pakromo wali'ur leke wakukuwala mi panaeku ma kan mou makun leke ma'alapala mi akim de eren namkene lerno hi Yesus.

¹¹ Ai mapanak ik Amad Makromod Lalap mehe noro ik Makromod Yesus rala kalla ai moro mi pakromala. ¹² Ai mapanak Makromod Lalap huri panaeku man wa'an mi raramne leke ida ma naramyaka ida mamani, la maramyaka ri na'akeme naise ai maramyaka mi eni. ¹³ Na'amoli ik Makromod Yesus na'alapa mi akim leke rakan lere Ai noro Nina ri man moumou dewdewe na'akeme mai, mi ma'alehe yaksalida lolo ik Amad, Makromod Lalap kalarna.

4

Morimori ma nahuwa'an Makromod Lalap akin

¹ Ai walin na'ahoru, am loikaru panaeku ida woro'o wali'ur ki mi. Ai mapanak ai walinhe lerno hi wanakuku man ai maledi ki mi me'eni. Lolo wanakuku onne am wakuku hi'ihewi mim mori leke mahuwa'an Makromod Lalap akin. Memen minim morimori wa'enedi me'e, maa lere eni ai modi Makromod Yesus Nin molollo mapanak mim hi'i ha man wa'an narehiyala ikar, ² ono mi mauroinedi wanakuku man ai maledi mi modi Makromod Yesus Nin molollo me'e. ³ Makromod

Lalap Nina honorok aki eniyeni: Mim mori mounou dewdewe naise Nin ri An ninilyedi me'e, de yon mim lerwa'u hailai. ⁴ Mori wawa'an moro minim maekleher* lolo Makromod Lalap noro ri mormori herne kalarne. ⁵ Yono lerno hi minim monmono kamanna holi diwar dawar naise ri ma ka nauroin Makromod Lalap.

⁶ Lolo panaeku naise onne, yono mano'onnyaka mi wallum man lerno hi Yesus enihe rir piki luni. Nonolu ai ma'ori honorok memen mi nahenia ik Makromod Lalap nala hunukum ri man hi'i dohohala naise onneni. ⁷ Makromod Lalap ka napolu ika holi diwar dawar, maa polu ika kamwali Nin ri man mounou dewdewe. ⁸ Inhoi ma na'okul wanakunu eniyeni, ka na'okul ri mormori, maa ai na'okul Makromod Lalap ma nala Nina Roh Kudus ki mi.

⁹ Ai walinhe, lolo ainim horok enie, lo'o kan wa'an am wakuku mi hi'ihewi maramyaka mi wallumhe, ono Makromod Lalap mehen wakukuwedi mi leke mi ida ma naramyaka ida. ¹⁰ Memen mi maramyaka mi wallumhe man lerno hi Yesus lolo Makedonia, maa ai mapanak mi eren mararamyaka hi. ¹¹ Yom kaile ri namehin nina panaeku, maa ken howok modi minim ruri pe'el aimehi manoin minim morimori akilere lolo kalla ma namlina namkai naise am nouwedi mi me'e. ¹² Lo'o mim mori heheni, mi kam warnala ri nina haida-haida modi ilitolle minim morimori akilere, la ri ma kan lerno hi Yesus enihe lo'o horhawa mi.

Paulus kukunohi inhawa namwali lere Yesus wali wali'ur mai noho wawan

¹³ Ai walin na'ahoru, ainim panaeku lo'o wa'an rehi mi mauroin inhawe namwali mi wallum man maki, leke yono mi akim woir rehi naise ri ma akin ka naili'il Makromod Lalap, la ka rauroin nahenia man maki lo'o mori wali'ur. ¹⁴ Ik akin naili'il Yesus, de kauroin An makiyedi me'e, maa mori wali'ur. Onne penia ik akin naili'il nahenia ri na'akeme ma akin naili'il Yesus la makiyedi, Makromod Lalap na'amori wali'ur, la nodi hi laa a'am raram leke roro Ai mori wewerre.

¹⁵ Makromod Yesus naledi wanakunu eniyeni mayai: Rakan lere Yesus wali mai, ika man mormori makun enihe laa koro pakromo lolo lanik, maa ika ka kolu ri man makiyedi enihe. ¹⁶ Rakan lere onne, Makromod Lalap Nin uluwakun hophopon a'am raram wakau naruri, la Makromod Lalap Nin trompet lira, noro wewerre Yesus mehen kopur nano a'am raram. Onne horu, idewe ri Kristen man makiyedi me'enihe ra'amori waliur, ramhara nano rira lunne ¹⁷ nanumene roro maika man mormori makun enihe kikan wewerre, leke ik na'akeme koro Yesus pakromo lolo hulik loiloi, kakam larlari, la koro Ai minwuku laa ewi-ewi. ¹⁸ Ende ai mapanak mi modi wanakunu eniyeni ida ma na'alapa ida akin.

5

Madiyakyaka mi newek Makromod Yesus mai wali'ur

¹ Ai walin na'ahoru, lolo horok eniyeni ka'u wakunu panaeku ma na'ono ma'anana Yesus wali wali'ur mai noho wawan, ² ono mi mehe mauroinedi mouropo nahenia Yesus Nin mamai onne naise ri ma nodi a'alam mai namna'a. ³ Ler onne ri na'aheni, "Ha wo'ire na'akeme wa'an ra'a, namlina namkaiyedi me'e." Maa lere onne penia ha man sus narehi duni ta'al ri mormori noho wawan, la ri mahaku kan lernala leken suwar nano dunduni ta'ata'al onne. Mamlilino hi ha onne namwali naise maeke ma nornoro raramne lernala apinpinha leke karuwana.

⁴ Enimaa mi ka mamwali man minle metmetek kalkale, de mi ka mahumarna, kade mamlilino hi Makromod Yesus mai wali'ur naise ri man mai namna'a. ⁵ Ai walin na'ahoru, ik kak minle metmetek kalkala me'e. Ik kak hi'i wewhe naise ri man holi a'alam, maa ik minle ropopeni la hi'i wewhe naise ri man holi lelere. ⁶ Ende, yono kaise ri ma namkukuru mamani ono minle metmetek, maa kadiyakyaka ika la kahinorok memen. ⁷ Ri ma namkukuru, nadedem namkuru a'alam, la ma nomun manha, nadedem nomun a'alam. ⁸ Maa, ika eniyeni minle ropopo de kahinorok memen, leke

* 4:4 Ri man wakuku Horok Lapa heruwali ra'aheni wanakunu 'mori wawa'an moro minim maekleher' nin panaeku, 'wakuku kalla man wa'an leke madiyaka mi kemen.'

kamkene lerno hi Makromod Lalap, la karamyaka ri namehin, ono ik kauroin kokkoo nahenia ik lernala Makromod Lalap Nina or'ori dardari ma kan horu eni. Onne namwali iknika ilak raa kodi kadiyaka ika leke yon kadiyaur metmetek kalkaleni. ⁹ Makromod Lalap kan nili ika leke hukum ika, maa An nili ika leke ik Makromod Yesus Kristus huri we'er ika nano dohohala nin molollo. ¹⁰ An maki nahinerre maika leke rakan Nina lere alam mamai eni, lo'o ik mormori makun, ee ik makiyedi me'e, ik mori wali'ur koro Ai minwuku. ¹¹ Ende mi ida ma na'alapa ida akin, la ida ma na'ori honorok ida naise nadedem mim hihi'i eni.

Paulus nala nounaku ida woro'o wali'ur

¹² Ai walin na'ahoru, ai mapanak mim horhawe ri man howok lolo mi herne kalarna. Ri onnenihe, Makromod niliyedi leke ramwali man panulu rala wanakuku wanayo'o ki mi. ¹³ Mim horhawa hi wawa'an la maramyaka hi modi aki man mou. Mi ida man holi wawa'an noro ida.

¹⁴ Ai mala nounaku ida woro'o wali'ur ai walinhe: Dadiyala ri ma naprehen howok, ma'alapa ri man akin tana, paku ri ma ka naruri, la yono pelek modi ahan ri. ¹⁵ Madiyaka leke yono mi modi ha yakyaka walha ha yakyaka. Mahehe leke ida man hi'i wawa'an ida noro idewe ri heri ri wali.

¹⁶ Ai mapanak mi akim nahuwa'enedi mamani, ¹⁷ la hi'i lir napanak mamani. ¹⁸ Inhawa-inhawa ma namwali lolo mi, wa'an me yaka, mapanak trimkasi Makromod Lalap. Onne namwali Ainin panaeku ai walinhe ma nadinu'ul nakinaliyedi noro Yesus Kristus me'e.

¹⁹ Yono kawala Roh Kudus Nin honowok. ²⁰ Yono ma'idaru Makromod Lalap Lirna man rin loikaru ki mi eni, ²¹ maa koklolo ma'inau lolo kakaru onne na'akeme leke mauroin ewi man wa'an noro ewi man yaka. Lernohi man wa'an, ²² la kemedi man yaka na'akeme.

²³ Ya apanak ik Makromod Lalap man hi'i ik akin namkene, hi'i ai walinhe pu'ik heli mehe Ai. Ya apanak An ilitolle mi honorok akin, mi irhum raramne, noro mi ihin keme leke rakan lere Makromod Yesus wali mai, minim salida kaale. ²⁴ Makromod Lalap man poluwedi mi

me'e, mehen hi'i ha onne namwali, ono Ai namkene hi'i Nin nou na'akeme namwali.

²⁵ Ai mapanak ai walin na'ahoru, yono hamlinu mayai lolo minim lir napanak.

²⁶ Modi ainima tape masi rakanala ai walin ma akin naili'il Yesus na'ahoru lolo onne.

²⁷ Yo odi Makromod Lalap Nin molollo apanak an'anhedi loikaruwala horok deudeul tantana eni laa ik walin ma akin naili'il Yesus na'akeme.

²⁸ Ya apanak ik Makromod Yesus nala Nin rere'e haharu ki mi.

Ainima tape masi,
Paulus

2 Tesalonika

Horok Lirna La'an

Kerei raramne man minle kota Tesalonika akinhe ka namnehe na'alongo panaeku ida woro'o. Hir derne nahenia lere man mai Makromod Yesus mai noho wawan wali'ur, maa hi ka rauroin lere onne naise inhawe (2:1-2). Heruwali ra'aheni Yesus mai wali'uredi me'e, la heruwali kar howok haida me'e ono ra'aheni Yesus na'akeki mai me'e, de yon ik howok me'e (3:6, 11-12).

Paulus hi'i horok eni aku laa kerei raramne manin Tesalonika, la nin panaeku hi'i horok rewro'o nineni na'akeki namnenehe noro nin horok dedesne. An ken na'alap hi akin leke hi akin namkene naili'il Yesus lolo rir wewerek pananaka man hir lernala lere onne (1:4-10). An wakuku hi inhawe namwali lere Makromod Yesus mai wali'ur (2:1-12), la an nounaku hi leke hi akin namkene naili'il ik Makromod (2:13-15). An hopon hi yon raprehen howok, maa rampe'el leke lernala hanana'an (3:6-15). Lolo horok eni, Paulus wekel Makromod Yesus Nin mamai wali'ur rew'ira (1:7-10; 2:1-12).

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu man hari horok eni (1:1-2).
2. Paulus napanak trimkasi, la ai na'alap hi akin leke ramkene lernohi Makromod, kade hir lernala wewerek pananaka (1:3-12).
3. An wakuku hi inhawa ma namwali lere alam ma na'uraniyedi Makromod Yesus Nin mamai wali'ur (2:1-17).
4. Ai napanak manin Tesalonika hi'i lir napanak ai, la nou hi yon raprehen howok (3:1-15).
5. Ai nala hiyene arore noro hi'i lir napanak Makromod nodi nala hi (3:16-18).

¹ Horok eni nano ai ri wokelu, Paulus, Silas noro Timotius.

Am aku horok eniyeni laa kota Tesalonika nin kerei raramne ma na'uli ma nasa'a ik Amad Makromod Lalap, noro ik Makromod Yesus Kristus. ² Ai mapanak na'amoli Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu noro wawa'an rara'e ki mi.

Paulus napanak trimkasi Makromod Lalap ono manin Tesalonika rira hini'i man wa'an

³ I wal'u na'ahoru, ai mapanak trimkasi mamani Makromod Lalap ono minim hini'i wenewhe man wa'an eni. Memen am hi'i heheni ono mi akim eren naili'il Makromod Yesus Kristus, la mi na'ahoru eren ida ma naramyaka ida ⁴ Enpenia lere am laliwewer Makromod Lalap Nin kerei-kerei ai modi aki ma nahuwa'enedi ma'uli masa'a minim hini'i onne ma'aheni, "Eih! Ik walin manin Tesalonika rira hini'i wenewhe ma'aruru. Kade hir lernala wewerek pananaka, maa ramkene lernohi Makromod Yesus la akinhe ka rahinuri Ai."

⁵ Lere eni mim kerhu wewerek pananaka ono mi mamkene hurinohi Makromod Lalap nodi molollo mi. Maa Makromod Lalap nair minim wewerek pananakeni leke nodi kunukunohi nahenia Nin hono'ok kanail na'akeme namlolo. Mi mamkene kerhu apinpinha eniyeni, penia Ai na'aheni wa'an rehi mi mamwali Nin ri mememen. ⁶ Makromod Lalap kukul Nin hono'ok kanail ma namlolo eni ono Ai nala wanalhan ri man hi'i sus mi, ⁷ la An huriyedi mi noro idewe mayai nano wewerek pananaka haenhi. Ha onne na'akeme namwali lere ik do'on Makromod Yesus noro Nina hophopon man lewlewen enihe kopur nano a'am raram. ⁸ Lere onne Ai nodi aiye man lerlere nala hunukum ri ma ka nauroin Makromod Lalap. Ri onnenihe kar derne rakani Makromod Yesus Lirna Wawa'an eni. ⁹ Ai lo'o nala hunukum man werek hi laa ewi-ewi, la sopol hi ko'u nano Makromod Lalap miminlole, de kar do'on Nina siksika lerlere me'e. ¹⁰ Ha onne na'akeme namwali lere Makromod Yesus wali mai noho wawan wali'ur. Lere onne Nina pipi unulu wawi tanma'a na'akeme ra'uli rasa'e la rahiyene arore. Lere onne ai walinhe moro hi ma'uli masa'a Ai haenhi, ono mi akim naili'iledi Yesus Lirna Wawa'an man am loikaruwedi ki mi me'eni.

¹¹ Onne peni ai kam hamlinu mi, maa hi'i lir napanak Makromod Lalap mamani leke nodi nala mi hi'i wewhe naise ri ma akin naili'il Yesus kokkoo, ono ai Ammu penia napoluwedi mi mamwali Nina ri me'e. Ai mapanak ai Ammu nodi Nin

molollo na'akuku na'anokor minim hon-
orok panaeku man wa'an na'akeme, la
na'akuku na'anokor Nin honowok man
mim hi'i eni ono mi akim naili'il Yesus. ¹² Ai
mapanak heheni leke ri na'akeme man
po'on rauroin minim hini'i man wa'an on-
neni ra'akulu ra'alapa Yesus Oin Naran, la
mi naran ra'akulu ra'alapa lolo Ai haenhi.
Onneni na'akeme namwali ono Makro-
mod Lalap noro Makromod Yesus Kristus
rala rir rere'e haharu ki mi.

2

*Paulus wakuku inhawa ma namwali
nauranrani Yesus Nin mamai eni*

¹⁻² Enla, i wal'uhe, ai mala wanakunu
man konohi inhawa ma namwali lere
ik Makromod Yesus Kristus wali wali'ur
ra'ukwuku ika na'akeme leke koro Ai min-
wuku laa ewi-ewi. Madiyaka wawa'an
ono ri aile ma na'aheni lere Yesus wali
mai rakanedi me'e. Ri onne lo'o ra'aheni
Roh Kudus kukunohiyedi hi lere onne
mayedi me'e, ee lo'o hir derne onne
nano wanakuku namehin, ee lo'o ra'aheni
kokaledi horok nano ya'u me'e, maa rira
wanakunu onne ka namlolo. Ai mapanak
an'anhedi, madiyaka wawa'an leke lo'o
mim derne wanakunu ma ka namlolo
naisa onne, mi akim ka nado'o. ³⁻⁴ Yon
pelek derne makani lira warna-warna,
kalo'o rin paipudi mi, ono Yesus Nin
lere onne kan rakan hehen nanumene
panaeku woro'o eniyeni namwali: Lolo
noho wawan ri nammori ra'okul Makro-
mod Lalap me'e, la Ha Man Ailanna Rehi
nalhari kemen. Ha Man Ailanna Rehi onne
holi kukulu lalap, la na'akulu na'alapa ke-
men narehi ha wo'ira na'akeme man ri
mormori hoikani lolo noho wawan. Ai ka
namka'uk naikoro Makromod Lalap Nin
Romleu Lape raram, la na'aheni, "Ya'u pe-
nia, Makromod Lalap." Ende rakan lere
li'ur Ha Man Ailanna Rehi onne sopoledi
laa kawali pire ai porom raram.

⁵ Yom hamlinu ha wo'ira man ya'u
konohiyedi mi lere ik min wewerre Tesa-
lonika. ⁶ Lere eniyeni Ha Man Ailanna
onne ka nalhari kemen makun, la mi mau-
roiroin inhawa man kawala ai. Rakan
lere alam Makromod Lalap niliyedi mene
Ha Man Ailanna onne nalhari kemen.

⁷ Lere eni nin ke'eke'el an'anha man hi'i
ri na'okul Makromod Lalap Nin keneri
hono'ok mahan howok suwsuwar lolo
noho wawan me'e, maa man kawala aile
de ka naruriyala makun. Rakan lere man
kawala onne raledi me'e, ⁸ mene ik do'on
Ha Man Ailanna onne. Lere Makromod
Yesus nodi ke'eke'el an'anha man siksika
lerlere wali wali'ur mai noho wawan, Ai
nodi aran nouwesnedi Ha Man Ailanna
onne.

⁹ Ha Man Ailanna onne hari mai noho
wawan nodi molollo nano Hayakyak
Makromon, de hi'i tanada noro ha warna-
warna ri kan dodo'onkala makun leke
wukupoho ri. ¹⁰ An nair panaeku ailanna
warna-warna nodi paipudi ri man lolo
kalla man makileken moluloin. Hir lolo
kalla onne ono ramhene kokala Makro-
mod Lalap Lirna ma namlolo ma nala
or'ori dardari ma kan horu hi. ¹¹ Enpenia
Makromod Lalap nala hi woroin ma
ka namlolo wake'e, leke hi akin naili'il
panaeku ma ka namlolo, ¹² la Ai lo'o
hukum hi onne ono kar lernohi Lirna
ma namloleni, la hi raram nodi rohon
panaeku yaka mamani.

*Makromod Lalap niliyedi mi leke lernala
or'ori dardari ma kan horu*

¹³ I wal'u na'ahoru man Makromod
Lalap naramyaka, ai mapanak trimkasi
Makromod Lalap mamani ono nano
lere dedesne me'ede, An niliyedi mi
leke huriyedi mi nano dohohala nin
molollo.* An huriyedi mi nano dohohala
nin molollo ono mi akim naili'il Lirna
ma namloleni, la Roh Kudus minle mi
raram de hi'i mi mamwali Makromod
Lalap Nina ri mememen man moumou
dewdewe. ¹⁴ Enpenia lere mim derne
makani Lira Wawa'an man am loikaru ki
mi eni, Makromod Lalap polu ai walinhe
leke mim lernala Makromod Yesus Kristus
Nina or'ori dardari man ma'aruru narehi.

¹⁵ Ende i wal'uhe, yon mi akim nado'o,
maa masala kerkerhe wanakuku ai ma-
mala mi lolo wanakunu wa'ane me lolo
horok wa'an.

¹⁶ Makromod Lalap naledi Nin rere'e
haharu maika me'e, la na'alapa ik akin
laa ewi-ewi, la hi'i ik akin namkene la-
pan Nin nou ma na'aheni ik lernala or'ori

* **2:13** Wanakunu: 'ono nano dedesne me'ede...kan horu,' tafsiran namehin aile haenhi: 'ono An nili mi namwali Nin ri dedesne man An huriyedi nano dohohala nin molollo.'

dardari ma kan horu eni. Enpenia ya apanak ik Makromod Yesus Kristus noro ik Amad Makromod Lalap ¹⁷ ra'alapala i wal'uhe akin leke mi mamkene la minim wanakunu noro minim hini'i wenewhe wa'an mamani.

3

Paulus napanak manin Tesalonika hi'i lir napanak ai noro walinhe man lernohi Yesus

¹ I wal'u na'ahoru, i loikaru panaeku ida woro'o wali'ur ki mi. Ya apanak mim hi'i lir napanak mayai, lekpananne ik Makromod Lirna Wawa'an eni pelek raderre radaul, la rin kokale noro wawa'an, naise nonolu namwaliyedi ki mi me'eni. ² Mim hi'i lir napanak haenhi leke Makromod Lalap nahaledi mayai nano ri man ailanna rehi, ono ri heruwali akin ka naili'il Makromod Lalap Lirna eniyeni. ³ Enimaa Makromod Yesus namkene hi'i ha ma namlolo mamani, de Ai namkene hi'i mi akim namkene lernohi Ai la nadiyahaka mi nano Hayakyak Makromon.* ⁴ Makromod Lalap na'alap ai akim, ono ai mauroin kokkoo nahenia mim lernohi ainima wanakuku lere eni noro lere man mai eni. ⁵ Ai mapanak Makromod Kristus nodi nala mi leke eren mauroroin Makromod Lalap Nin rere'e haharu ki mi, la hi'i mi akim namkene naili'il Ai lere mim lernala wewerek pananaka.

Paulus nou hi nahenia yon raprehen

⁶ I wal'u na'ahoru, Makromod Yesus Kristus nala molollo mayai leke am hopon mi yon minwuku noro ri Kristen ma naprehen ma kan lernohi wanakuku wanayo'o man ai mala ki mi eni. ⁷ Lere ai mormoro mi makun, ai ka maprehen howok. Ai walinhe mehe mauroin nahenia wa'an rehi mim hi'i lernohi ainima hini'i wenewhe man wa'an onne. ⁸ Lo'o ri nala hanana'an ai mo'one, am pair. Lelere a'alam am howok modi ruri pe'el leke yono hi'i sus ri mahaku nano ai walinhe. ⁹ Ainim molollo aile hopon mi paku mayai, maa ai raram nodi kukul mi honowok nair man wa'an leke mim lernohi. ¹⁰ Lere ai mormoro mi makun onne, ai maledi kenekrohu ma na'aheni, "Ri ma namhene howok, yono rala hanana'an na'an me'e."

* 3:3 ee, nano ha yakyaka

¹¹ Am wakunu heheni ono am derne nahenia ri ida woro'o nano mi eniyeni raprehen howok. Hi ramhene tolle rira popono orereki, maa lalaa mamai wakunu ri namehin nin popono orereki mamani. ¹² Makromod Yesus nala molollo ai ma'ori honorok la hopon ri onne howok nodi melina makai, la mehe rahehe kelen aranne. ¹³ Enla mi, ai walinhe na'ahoru, yon hurinohi mi kemen ma naprehen kawala mi de kam hi'i ha man wa'an mamani.

¹⁴ Lo'o ri aile ma namhene nakani ainim horok eni lirna, nakinemen ki mi yon moro ai ma'alono leke ai nawawa. ¹⁵ Yom paeku ai onne num arwali, maa ma'anou ma'anaku ai ono ai penia namwali ihum wallum lolo ik Makromod Yesus.

Paulus nin horok lirna man horu

¹⁶ Ya apanak Makromod man hi'i ik akin namkene, mehe na'akenedi mi akim lolo inhawe memehela ewi-ewi, la norle'ule'u norwaliwali ai walin na'ahoruwedi.

¹⁷ *Hiyene arore nano ya'u, Paulus.* Wanakunu man horu eni ya'u mehe horok naisa nadedem ya'u hi'i lolo ainu'u horok na'akeme, leke mi mauroin kokkoo nahenia horok eniyeni nano maya'u.

¹⁸ Na'amoli ik Makromod Yesus Kristus namre'e namharu i wal'u na'ahoru.

Ainima tape masi,
Paulus

1 Timotius

Horok Lirna La'an

Paulus aku horok eni laa Timotius, mo'oni ida ma na'ikaka makun man lernohiyedi Paulus laliwewer noho-noho raderre radaul Yesus Lirna Wawa'an eni (HN. 16:3; 17:14-15; 18:5; 19:22; 20:1-6). Lere Paulus hi'i horok eni, Timotius minle kota Epesus, la Paulus minle Makedonia. Paulus nauroin lo'o nalo'ol mene lernala leken laa kota Epesus, de an hi'i horok eni aku laa Timotius (3:14-15). Lolo horok eni, an hopon Timotius howok Makromod Yesus Nin honowok lolo Epesus (1:3, 18). An hopon kawala ri yon rodi wanakuku ma ka namlolo (1:3-11; 4:1-6). Lolo Epesus ri aile man wakuku ri ha ma na'okul Yesus Lirna Wawa'an eni. Hir wakuku Makromod Lalap Nin keneri hono'ok lirna, maa kar loikaru Lirna onne nin panaeku ma namlolo (1:7-8). Hir wakuku ri: yon ho, la yon ra'an hanana'an heruwali ono luli (4:1-5). Paulus hopon Timotius na'okul rira wanakuku onne.

Onne horu, Paulus wakuku Timotius leke kakar honowok lolo kerei wawa'an. An kakar panaeku naise: hi'i lir napanak (2:1-16), kerei nin man howok nair rir morimori (3:1-13), la rodi kalla man wa'an tolle maeke walwalum ma na'alehe haida-haida (5:3-16). Onne horu, Paulus nou ai leke nin hini'i wenewhe lernohi wanakuku ma namlolo (6:2b-21).

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu lirna man hari horok (1:1-2).
2. Paulus hopon Timotius kawala ri ma nodi wanakuku ma ka namlolo (1:3-20).
3. An konohi ai inhawa hini'i wenewhe man wa'an ri man lernohi Yesus Nin wanakuku wanayo'o hi'ie (2:1-3:16).
4. An hopon Timotius na'okul wanakuku ma ka namlolo (4:1-16).
5. An wakuku Timotius leke ai nauroin kerei raramne rir honoli man wa'an (5:1-6:2a).
6. Ai na'ori honorok Timotius leke nin hini'i wenewhe lernohi wanakuku ma namlolo (6:2b-21a).
7. Paulus nala wanakunu man horu (6:21b).

Paulus nala nin hiyene arore

¹ Horok eni nano ya'u, Paulus. Ya amwali hophopon ma nodi Kristus Yesus Lirna Wawa'an eni ono Makromod Lalap noro Yesus hopon ya'u hi'i heheni. Makromod Lalap penia huri we'er ika nano dohohala nin molollo, la Makromod Yesus Kristus namwali iknik ya'ar.

² Ya'u aku horok eni ki o, Timotius. O maise ya an'u mememen ono ik akin naili'il Makromod Yesus Kristus wewerre.

Ya apanak na'amoli ik Amad Makromod Lalap noro ik Makromod Yesus Kristus rala rere'e haharu, ampun, noro wawa'an rara'e ki o.

Kawala ri ma nala wanakuku ma ka namlolo

³ O'irahahe, lere ya amhara Epesus laa Makedonia, ya apanak o mamkene lolo Epesus leke kawala ri wokelu wo'akka ma nodi wanakuku ma ka namlolo. Lere eni ya apanak wali'ur om min lolo onne leke nou hi yon wakuku panaeku onne me'e.

⁴ Hopon hi, "Yono derne rakani koirwakar ma ka namlolo, la yon loiwuku opo rara kanakarne ma kan horu!" Ha onne lo'o hi'i ri, ida ma nasesi noro ida mamani. Koirwakar noro opo rara onne kan paku hi'i ri akin namkene naili'il Yesus la lernohi Makromod Lalap Nin honorok panaeku.

⁵ Ainu'u panaeku ya ala konomdere onne, leke hi'i ri ma akin naili'il Yesus eni, ida ma naramyaka ida, leke rira raramyaka onne namhara nano akin man mou, nano honorok aki man hi'i ha ma namlolo mamani, la nano aki ma namkene lernohi Yesus mehe. ⁶ Ri heruwali kar lernohi kalla ma namlolo onne me'e, maa hi radiyauredi sesi ara noro panaeku ma kan min haida mamani. ⁷ Hi raram nodi ramwali meser man wakuku Makromod Lalap Nin keneri hono'ok. Hir pene'ek hir nair wanakuku man ma'aruru rodi ra'amou keneri hono'ok onne, maa hi me'ene ka rauroin keneri hono'ok onne nin panaeku ma na'ono.

⁸ Ik kauroin kokkoo nahenia keneri hono'ok onne wa'an, horo ik hi'i wewhe lernohi Makromod Lalap Nin panaeku ma namlolo. ⁹ Yon hamlinu nahenia keneri hono'ok onne nina panaeku ma namlolo, de ka rala leke hukum ri man mori wawa'an, maa rala leke hukum ri man

larlewen la ma na'okul keneri hono'ok onneni. Ri onne naise: man hi'i dohohala, ma ka na'uli nasa'a Makromod Lalap, manina agame kaale, man hadwei hadwokor ha man moumou dewdewe, ma nesne nina ri leleher, ma nesne ri mormori wali, ¹⁰ la ri man hailai, mo'oni ma na'aromseri noro nin mo'oni wali, maeke noro nin maeke wali, man keke ri mormori leke ra'olu, ma napoho, man larlewenedi rira hopo, la inhoi-inhoi ikar man hi'i panaeku kan lerno hi wanakuku ma namlolo. ¹¹ Wanakuku ma namlolo onneni aiyedi lolo Makromod Lalap Lirna Wawa'an man ma'aruru eni me'e. Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen, man ik ka'u'uli kasasa'e, nala Lirna Wawa'an onne maya'u leke ya aderre adaulle.

Paulus napanak trimkasi ono an kokala Makromod Lalap Nina rere'e haharu

¹² Ya apanak trimkasi ik Makromod Yesus Kristus ono Ai naledi ruri pe'el maya'u odi ilitolle Nin honowok, la Ai nau-roin ya amkene howok honowok onneni, ¹³ kade nonolu ya a'ihoru a'idaruwedi Ai me'e. Ya'u hi'i sus la hi'i apipinha Nin ri haenhi, maa Makromod Lalap kukuledi Nin aki man wa'an de nala ampun ya'u, ono lere onne ya akin ka naili'il Yesus makun, de ka auroin inhawe man ya'u hihie. ¹⁴ Kade ainu'u dohohala nammori, maa ik Makromod nala Nin rere'e haharu maya'u narehi. Ya adinu'ul akinaliyedi noro Makromod Yesus me'e, de An hi'i ya akin namkene lerno hi Ai la hi'i ya'u aramyaka ri haenhi.

¹⁵ Wanakunu eniyeni ma na'ono la ma namlole, de ik derne kakani! Makromod Yesus Kristus mai noho wawan eni leke huri we'er man hi'i dohohala nano dohohala nin molollo. Enla ya'u eni man hi'i dohohala narehi. ¹⁶ Onne penia Makromod Lalap nala ampun ya'u, leke Makromod Yesus Kristus naira'u amwali tanadida lolo ri na'akeme, leke hi rauroin nahenia Ai kan pelek na'ahan ri man hi'i dohohala narehi. An hi'i heheni leke lo'o ri namehin po'on hi'ihewi Ai nodi nala ya'u, hi akin naili'il Ai la kokala or'ori dardari ma kan horu eni. ¹⁷ Na'amolia ik horhawe la ka'uli kasa'a Makromod Lalap mamani. Ai penia namwali Rai laa ewi-ewi, Ai onne kan maki, rin kan do'on Ai, la Ai mehe namwali

Makromod Lalap man mori laa ewi-ewi. Amin!

Timotius nin honowok nair

¹⁸ Ya an'u, Timotius! Makaniyala ainu'u nounaku ida woro'o. Yon hamlinu nabibabi rir nounaku man om kokaledi lere hi ra'alap mi akim lolo kerei raram nonolu eni. Horhorok nounaku onne leke o mamkene howok Makromod Nin honowok, la mamkene ma'okul ri ma nala wanakuku ma ka namlolo naise ma nasala ke'urauk ramkene rakpali rir arwali. ¹⁹ Madiyaka o memen leke o akim namkene naili'il Yesus la modi honorok aki man mou hi'i ha ma namlolo mamani.

Ri heruwali kar ne'en honorok akinhe de kar hi'i ha man mou, penia hi'i hi akin ka namkene naili'il Yesus me'e. ²⁰ Ri woro'o, Himeneus noro Aleksander, hi akin ka namkene naili'il Yesus me'e, de ya'u hukum hi hurile Hayakyak Makromon nin molollo, leke hir wakuku yon ra'ihoru ra'idaru Makromod Lalap rodi wanakuku ma ka namlolo.

2

Wanakuku hi'ihewi ik hi'i lir napanak

¹ Onne penia ya apanak an'anhedi i wal'uhe man lerno hi Yesus na'akeme hi'i lir napanak mamani. Mapanak trimkasi laa Makromod Lalap la mapanak Ai namre'e namharu ri na'akeme. ² Mapanak Makromod Lalap namre'e namharu rairai noro ma nodi molollo na'akeme leke ik holi namlina namkai, la mori noro akin man mou lolo Makromod Lalap noro ri heri ri wali kalarne. ³ Panaeku onne peni man wa'an la nahuwa'an Makromod Lalap man huri we'er ika nano dohohala nin molollo akin. ⁴ Ai raram nodi huri we'er ri na'akeme nano dohohala nin molollo, la raram nodi ri na'akeme rauroin wanakuku ma namlolo, ⁵ ono Makromod Lalap ida mehe, la Ri ida mehe namwali man lolo toro, la man du'ul kali wali'ur ri mormori na'akeme roro Makromod Lalap. Man iuwuku auwuku onne, Makromod Yesus Kristus man mai namwali ri mormori. ⁶ Ai nala kemen ri nesne leke na'ohu nahala ri mormori na'akeme nano dohohala noro makimaki nin molollo. Makromod Lalap mehen nili lere alam Yesus nala kemen rin nesne. Nano onne ik kauroin mouropo nahenia

Makromod Lalap raram nodi huri we'er ri na'akeme nano rir hunukum makimaki.

⁷ Onne penia Makromod Lalap niliyedi maya'u, Nin hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an eni, leke ya aderre adaul Lirna Wawa'an eni laa ri ma ka namwali Yahudi. An hopon ya'u wakuku wanakuku ma namlolo leke hi akin naili'il Yesus. Ainu'u wanakunu eni namlolo, ka apoho.

Mo'oni noro maeke rir honoli wenewhe lolo kerei raram

⁸ I mo'onwal'u, ya apanak nahenia lolo ewi-ewi lo'o mo'oni hi'i lir napanak, hir kikan liman laa wawan rodi aki ma ka nahinuri Makromod Lalap, la yon hi rodi oimahu raramha'a.

⁹ Ya'u raram nodi maekenihe nair nainair nodi nohi noho honolla. Yon hir hi'i muruk man hi'i rin po'on mamani, yon nair maha, mutiyara noro nainair man ma'aruru wake'e leke ri namehin ra'uli, ¹⁰ maa ra'akeki rodi honoli man wa'an mamani leke rin po'on rauroin hi akin ka nahinuri Makromod Lalap.

¹¹ Lere ri ma nodi molollo wakuku loikaru wanakuku, wa'an rehi maekenihe karkamedia rakani wanakuku onne noro akin ma namdaru. ¹² Ya amhene maeke nodi molollo mo'oni, ee wakuku mo'oni. Wa'an rehi karkamedia la rakani, ¹³ ono dedesne Makromod Lalap umupala Adam onne noluwedi Hawa. ¹⁴ Enla nee lalap kan kokwudi Adam, maa kokwudi Hawa penia larlewenedi Makromod Lalap Nin nou. ¹⁵ Maa maekenihe lernala rere'e harharu lere alam mormoriyana,* horo nahenia hi akin namkene naili'il Makromod Yesus Kristus, la raramyaka ri namehin, la holi rodi aki man mou lerno hi hini'i wenewhe man wa'an.

3

Man leluwai makrana kerei raramne rir honoli wenewhe

¹ Wanakunu eniyeni namlolo kokkoo: Inhoi raram nodi namwali man leluwai makrana lolo kerei raramne,* ai raram nodi honowok man wa'an. ² Lere mim kikan ri namwali man leluwai makrana

lolo kerei, nili ri ma na'alehe tunum desne, hono ida mehe, ma nadiyah kemen yon hi'i ha yakyaka, la nina hini'i wenewhe noro honorok panaeku ma'aruru, la rin horhawe ono nin honoli man wa'an. Ai akin namrana kokala peina'a, la ai nauroin wakuku ri. ³ Yono nili ri ma nomun arak manha mamani, la yon nili ri ma nanoin rurilai. Maa nili ri ma nodi ma'urinrinna ma'uarwara ri namehin mamani, man raram nodi holi namlina namkai, la ma akin ka naili'il kupan. ⁴ Nili ri ma nauroin na'akene manaku nina meherome kaimehi, la man wakuku ananhe leke derne rakani la rahiyene aroro ai. ⁵ Lo'o ai ka nauroin na'akene manaku nina meheromo kaimehie, ai ka nauroin na'akene manaku Makromod Lalap Nin kerei raramne haenhi. ⁶ Yom nili ri man eni nanumene akin naili'il Yesus leke namwali man leluwai makrana lolo kerei, kalo'o holi kukulu lalapa de Makromod Lalap hukum ai molmolo hukum Hayakyak Makromon. ⁷ Nili ri ma nin morimori wa'an, leke lo'o ri ma akin ka naili'il Yesus makun do'onne horhawe. Lo'o nin morimori kan wa'an, rin wakunu nano'onnyaka ai, la lo'o ai nadiyah Hayakyak Makromon nin konoko wunudi.

Man paku lolo kerei raramne rir honoli wenewhe

⁸ Man paku lolo kerei raramne† wa'an rehi hirira honoli namnenehe noro man leluwai makrana kerei raramne onnenihe. Nili ri man rir honoli wa'an de rin horhawe, ri ma akin mou, ma kan maki kupan, la ma ka nomun arak mamani. ⁹ Nili ri ma nodi honorok aki man mou nasala kerkerhe wanakuku man Makromod Lalap nalhariyedi me'e. ¹⁰ Lo'o ri ka namwali man paku makun, mala honowok namehin ai lolo kerei leke po'onala nin morimori wa'an, ee ka. Lo'o nin morimori wa'an, kikan ai namwali man paku lolo kerei raramne.

¹¹ Namnenehe onne nili ri ma nin maekleher‡ namwali ri man wa'an, ma akin mou, ma kan suk naderre nadaul panaeku

* **2:15** Napa'ahne ida woro'o aile: 1) lernala rere'e harharu ono hi ramwali man makrana tatana wawa'an, ee 2) hir lernala or'ori dardari ono mormoriyana Tatana man Kuru Mehe Lai Mehe de herre Hawa nin hini'i onne. * **3:1** Wanakunu: 'man leluwai makrana kerei raramne' herre wanakunu 'penatua'. † **3:8** Wanakunu: 'man paku lolo kerei raramne' herre wanakunu 'diaken'. ‡ **3:11** 'ri ma nin maekleher', napa'ahne namehin na'ahenia, 'Maeke man paku hi lolo kerei raramne.'

yakyake mamani, la ma nadiyahaka kemen leke yon hi'i ha man namehiyala.

¹² Man paku lolo kerei raramne hono mahaku mehe. Ai nauroin tolle ananhe la na'akene manaku nina meheromo kaimahi wawa'an. ¹³ Lo'o hir paku wawa'an lolo kerei raramne, ri nahiyene aroro hi, la hi ka ramka'uk wakunu hi'ihewi hi akin naili'il Makromod Yesus Kristus haenhi.

Makromod Lalap nalahari wanakuku ma namlolo

¹⁴ Timotius, ka nalo'ol me'e ya'u raram nodi ki ka'ar o, maa na'amolia ya'u hi'i horok eni aku ki o nanu, ¹⁵ leke lo'o ka'u pelek ki enne, mauroin honoli wenewhe man wa'an ri ma namwali Makromod Lalap Nina nakar raramne lernohie. Hi penia ramwali Makromod Lalap man mormori laa ewi-ewi Nin kerei raramne. Hi rasala Makromod Lalap Nin wanakuku ma namlolo. Hi akin namkene naili'il la radiyaka wanakuku onne leke yon ri mahaku herre. ¹⁶ Memen Makromod Lalap Nin panaeku man ma'aruru wake'e. Nano nonolu eni ri ka nauroin Nin panaeku onne, maa lere eni Makromod Lalap nalahariyedie maika me'e. Eniyeni namwali panaeku ma na'ono nano Nin panaeku man ma'aruru onne:

Makromod mai nalhariyedi kemen namwali ri mormori.

Roh Kudus na'amou na'aropedi Ai leke ri nauroin Ai onne inhoi,

la hophopon a'am raram meher do'odo'on Ai.

Ri naderre nadauledi Ai Naran lolo nohono laa ri ma ka nauroin Ai makun.

Lolo noho wawan na'akeme ri akin naili'iledi Ai,

la Makromod Lalap kikanedi Ai laa a'am raram me'e.

4

Paulus na'ori honorok Timotius na'okuledi ri man wakuku wanakuku man sala

¹ Roh Kudus na'amou na'aropo inhawa lo'o namwali lere alam man horu. Lere onne ri heruwali akin ka naili'il Makromod Yesus Nin wanakuku me'e, maa hir derne rakani roh-roh yakyaka ma napoho noro hayakyaka rira wanakuku. ² Ri ma nodi wanakuku onne, poho pailili

la naman nahanhana. Hi honorok akin makiyedi me'e, de ka rahiyennala hini'i man sala me'e. ³ Hir wakuku ri, yon ho, la yon ra'an hanana'an heruwali. Kade Makromod Lalap nala hanana'an na'akeme leke ra'an, maa hi ra'aheni hanana'an onne luli ra'an. Ika ma akin naili'il Makromod Yesus Kristus la ma nauroin Nina wanakuku ma namloleni, kauroin Ai nala hanana'an na'akeme ik ka'an kodi honorok aki ma napanak trimkasi Makromod Lalap. ⁴ Hahaa na'akeme man Makromod Lalap hi'i onne penia wa'an, la hanana'an man luli kaale, horo ik kokala kodi honorok aki ma napanak trimkasi Makromod Lalap, ⁵ ono Makromod Lalap Lirna Wawan noro lir napanak hi'i hanana'an na'akeme wa'an.

⁶ Lo'o o ma'ori honorok ik walin ma akin naili'il enihe ha onne na'akeme, o mamwali Makromod Yesus Kristus Nina man howok man wa'an, la ma'uraram o akim noro Makromod Lirna man ik akin naili'il eni, la noro wanakuku ma namlolo man om lernohiyedi nalo'ol me'e. ⁷ Yon sopol leken rawalha lira koirwakar ma ka namlolo noro wanakunu ma kan paku ri akin naili'il Makromod. Ma'akene o akim leke namkene naili'il Makromod Lalap.

⁸ Lo'o ik ka'akene ik kemen leke karuri, onneni paku maika tarana, maa lo'o ik ka'akene ik akin leke namkene naili'il Makromod Lalap, onne paku maika mormori. Ik lernala wawa'an rara'a lere eni noro lere man mai haenhi. ⁹ Wanakunu eniyeni, ha ma namlolo, de wa'an rehi ik na'akeme kokale la ik akin naili'ile. ¹⁰ Ik akin naili'il Makromod Lalap man mormori laa ewi-ewi, la ma namwali Rai man huri we'er ri mormori na'akeme nano dohohala nin molollo, rehirehi ri man akin naili'il Ai. Eni penia ik kahehe howok kodi iknik ruri pe'el na'akeme.

¹¹ Wakuku hi panaeku onne na'akeme, la hopon hi lernohie. ¹² Hi'i ha man wa'an leke yon rin po'on lewen o ono ma na'ikaka o makun, maa mamwali man kuku kalla wawa'an laa ik walin ma akin naili'il enihe. Wakuku hi lolo o nuran wonohirn la namal panaitne, noro onum hini'i wenewhe, lolo onum re'e raramyaka, noro akin ma namkene naili'il Makromod Yesus, la lolo numa mormori man moumou. ¹³ Yon ren lese Makromod Lalap

Lirna Wawan lolo kerei raram, la yon ren wakuku la loikaru Yesus Lirna Wawa'an eni hehen nanumene ya'u rakan ki enne. ¹⁴ Yon maprehen modi woroin Roh Kudus naledi ki o howok num honowok onne. Ai naledi woroin onne lere nabi enihe wakunu ha ma namwali o kemmu, la man leluwali makrana lolo kerei enihe parhu li-man ki o. ¹⁵ Yom ren ilitolle panaeku enihe na'akeme. Yon maprehen howok onuma honowok, leke rin po'on numa honowok nala'a kalalari. ¹⁶ Madiyaka num hini'i wenewhe noro numa wanakuku. Ilitolle numa honowok na'akeme, ono nano num hini'i eni peni Makromod Lalap nala or'ori dardari ki o moro ri man derne nakani o haenhi.

5

Rala nounaku kerei raramne leke ida man mori wawa'an noro ida

¹ Yono modi lir apinpinha wakuku mo'oni man anulu ki o, maa modi lira mamamal ma'alapa hi akin naisa moro onum pape wakunu. Ma na'ikaka enihe, mapolu hi naise mo'oniwallumhe. ² Maeke man anulu ki o, mapolu hi naisa num mame. Maekrara enihe, mapolu hi naise narumhe modi aki ma namdudu.

³ Horhawa la ilitolle maeke walwalum ma na'alehe ihin walan man tolle hi. ⁴ Maeke walwalum ma upun anan aile, na'amoli ai upun anan lerno hi agame nin holoor halauk de tolle mam onne. Lo'o hir hi'i onne hir walha rir ri leleher noro upun rira wawa'an. Onne penia nahuwa'an Makromod Lalap akin. ⁵ Maeke walwalum ma namlolo kokkoo memehe ono na'alehe ihin walan, ai akin naili'il kokkoo de nau-roin Makromod Lalap raram nodi paku ai. Lelere a'alam an hi'i lir napanak Makromod Lalap la ai napanak An ilitolle ai. ⁶ Maa, maeke walwalum ma nin morimori nanoin wawa'an mamani, kade ai kemen mormori makun, maa honorok akin makiyedi me'e. ⁷ Loikaru panaeku eni hi leke rira morimori wa'an, la ra'alehe yakyaka salsala. ⁸ Maa lo'o ri ma kan tolle ihin walinhe, rehirehi ainina meheromo, ai onne kan lerno hi Yesus Kristus me'e, la nin sala werek narehi nano ri ma akin ka naili'il Makromod Yesus.

⁹ Horok maeke walwalum naran ma nin anna welineme laa wawan lolo kerei nin horok leke kerei ilitolle, horo nahenia hir ho raram mehe, ¹⁰ la ri heri ri wali po'on rira morimori wa'an mamani. Ende hir hi'i ha naise: tolle ananne wawa'an, kokala peina'a noro wawa'an, ilitolle walin man akin naili'il Yesus, paku ri man lernala sus, la radedem hi'i hahaa man wa'an.

¹¹⁻¹² Maeke walwalum ma nina anna kan rakan welineme makun, yon horok naran lolo horok onne raram, ono lo'o hirira kamanne hohoo kan horu makun de hir ho wali'ur. Lo'o hir hi'i heheni, hir sala ono larlewenedi rir nou nahenia hir howok Kristus Nin honowok mehe. ¹³ Onne kan mehe, lo'o hi ramwali ma naprehen la hir lalaa mamai nakar laa nakar wakunu nano'onnyaka ri la rakani ri namehin nin panaeku, de hir wakunu ha ma kan wa'an mamani. ¹⁴ Onne peni ya'u nounaku maeke walwalum ma ka na'ileher makun, ho, moriyana, tolle meheromo kaimehi, leke yon nala leken ri ma kan suk ika wakunu nano'onnyaka ika man lerno hi Kristus. ¹⁵ Ya aheni heheni ono maeke walwalum heruwali hi akin ka namkene naili'il Yesus de lerno hiyedi Hayakyak Makromon me'e.

¹⁶ Lolo ri Kristen enihe, lo'o ma namwalum aile lolo rira meheromo, hi peni man ilitolle, leke yono namwali yodiwara lolo kerei raramne. Hi'i heheni leke kerei raramne paku ilitolle maeke walwalum ma namlolo kokkoo na'alehe ri man ilitolle.

¹⁷ Man leluwai makrana enihe man tolle kerei nin honowok nair wawa'an, wa'an rehi lernala honoor hanawa man wa'an noro naiwe'el man noknokor, rehirehi man leluwai makrana ma nampe'el wakuku la naderre nadaul Makromod Lalap Lirna Wawan eni. ¹⁸ Hi'i heheni ono lolo Horok Lap Lirna aile ma na'ahenia, "Sapi man hamar gandum ihin nano lollo, yono pasun nuranne kawala ya'ane." Horok aile haenhi ma na'aheni, "Yon mamhene mala naiwe'el ri man howok num honowok." *

¹⁹ Lo'o rin tumdesne man leluwai makrana lolo kerei ida, yon pelek kokale, kokoko ri woro'o wokelu man do'on mouropo aile. * ²⁰ Lo'o an hi'i sala,

* 5:18 Ul. 25:4 * 5:19 Ul. 17:6, 19:15

dadiyala ai lolo kerei raramne kalarna leke ri namehin ma akin naili'il Yesus enihe ramka'uk.

²¹ Timotius, ya apanak an'anhedi ki o, lerno hi ainu'u nou eniyeni na'akeme, la yon ma'ili maloho ri lolo minim hini'i wenewhe onne. Horhorok! Makromod Lalap noro Makromod Yesus Kristus noro hophopon a'am raram man niliyedi enihe mahar po'on ika.

²² Yom pelek ma'ono ri namwali man leluwai makrana lolo kerei. Yom lerno hi ri namehin nin dohohala. Madiyaka o memen leke num morimori na'amoli moumou dewdewe. ²³ Yono momun oir mehe, maa momunala anggur tarana haenhi, leke yon konoum apinha.

²⁴ Ri heruwali rira dohohala, heri rauroin mouropedi me'e, kade kar ho'ok kail makun. Enimaa ri namehin rir dohohala, rakan Lere Alam Hono'ok Kanail mene heri do'on rauroin. ²⁵ Eni namnenehe ri namehin aile man hi'i ha wawa'an, pelek ri nauroin. Enla ri heruwali aile man rira hini'i wenewhe wa'ane, maa ri kar pelek do'on. Rakan lere man mai mene hir do'on rauroin.

6

¹ Ri Kristen ma namwali ri nin hophopon, rahiyene aroro makromon leke yono ri namehin na'ihoru na'idaru Makromod Lalap Oin Naran noro Nin wanakuku.

² Lo'o hi makromon namwali ri Kristen, yon hi'i de kar horhawe de lolo akinhe ra'aheni, "Ya'u raram ka nodi makrom'u nin honopon ono ik kamwali Kristen wewerre." Man wa'an narehi hir derne rakani rir makromon eren wawa'an, ono hi raramyaka makromon man hir ilitolle onne, la hi akinhe naili'il Yesus haenhi.

Wanakuku ma ka namlolo noro linikir kanaru ma namlolo

Timotius, wakuku ri wanakuku eni na'akeme la ma'alapa hi akin leke ramkene lerno hi.

³ Ri man wakuku wanakuku namehin, la akin ka nala ik Makromod Yesus Kristus Nin wanakuku ma namloleni, la akin ka nala agame nin wanakuku ma na'ono, ⁴ ai onne man holi kukulu lalapa, la nin woroin kan min haida. Nin honorok panaeku man wa'an kaale, penia nanoin

sesi ara la nawalha lira lolo panaeku mamani. Onne penia nakoko ida ma akin apinha ida, ida ma nawalha lira noro ida, ida man wakunu nano'onnyaka ida, ida man tumdesne ida, ⁵ la sesi ara ma na'alehe honon. Ri onnenihe honorok ka namlolo me'e, de hamlinuwedi wanakuku ma namlolo me'e. Hir pene'ek agame nala kalla hi leke karu.

⁶ Memen agame nala kanaru man lapa narehi, horo nahenia ik akin namkene noro iknik ha wo'ira man ik mananar-neni. ⁷ Lere ika mai noho eni wawan ka kodi haida-haida, la lere ik kamhara noho wawan eniyeni ka kodi haida-haida haenhi. ⁸ Ende lo'o iknik hanana'an noro nainair aile, onneni nokoredi me'e. ⁹ Maa, ri man suk namwali orkanaru, pelek radiyaur lolo kenene panatal, la hi ka rahinuri noro rira suk ma kan min haida, ma nano'onnyaka rir morimori la hi'i mayo'ohe. ¹⁰ Lo'o ri namono kupan mamani, hini'i wenewhe man ailanna rahue namhara ai honorok akin. Ri heruwali aile ma nanoin kupan mamani, penia kar lerno hi Yesus Nina wanakuku me'e, la hir lerna wewerek pananaka man hi'i hi akin woir.

Paulus na'anou na'anaku Timotius

¹¹ Maa, ki o, Timotius, o mamwali Makromod Lalap Nina ri. Ende mako'uwedi hini'i wenewhe man yaka onne. Mahehe hi'i ha man wa'an la ma namlolo. Pu'ik heli mehe Makromod Lalap. Ma'alap o akim namkene naili'il Makromod Kristus, la maramyaka num ri mormori wali. Madiyaka o akim leke namkene lolo wewerek pananaka la yon pelek modi lir apinha ri namehin. ¹² Mahehe kokkoo leke akim namkene naili'il Yesus, la masala kerkerhe or'ori dardari ma kan horu man Ai naledi ki o me'eni. Yon hamlinu Makromod Lalap napolu o leke lernala or'ori dardari eni lere o ka mamka'uk ma'aheni o akim naili'il Makromod Yesus lolo heri kalarna.

¹³ Ende ya'u hopon o lolo Makromod Lalap ma nala or'ori ha wo'ira na'akeme kalarna, la lolo Makromod Yesus Kristus ma nala kunuku maka ma namlolo laa Pontius Pilatus kalarna, ¹⁴ leke om lerno hi Makromod Lalap Nin konomdere eni modi aki man mou. Ya'u hopon o hi'i

ha man wa'an mamani leke yon ri mahaku po'on om hi'i haida man sala hehen nanumene rakan lere ik Makromod Yesus mai wali'ur. ¹⁵ Lere alam An wali mai onne, Makromod Lalap mehe nala nelu lere. Makromod Lalap onne, ik ka'uli kasa'a, la Ai mehe nodi molollo na'akeme. Ai namwali Rai man kulu narehi lapa narehi rai na'akeme, la Makromon man kulu narehi nano makromon na'akeme. ¹⁶ Ai mehe, makimaki ka nodi molollo, la An minle siksik lerlere raram, de ri mahaku kan paekunala wakuranie. Nano lere dedesne rakan lere man horu, ri mormori me'ene kar do'on Ai. Na'amoli ri na'akeme lo'o rahiyene arore, la Ai penia nodi molollo laa ewi-ewi. Amin.

¹⁷ Ma'ori honorok ri orkanaru man minle noho wawan leke yono holi kukulu lalapa, la yono hir nenhe rira kanaru mehe ono kanaru onne me'e'eni horuwedi. Maa nenhe mehe Makromod Lalap ma nala ha rahu maika leke ika holi noro wawa'an. ¹⁸ Nounaku hi hi'i wewhe ha man wa'an mamani, rodi aki man wa'an paku ri ma na'alehe, la yono sorno. ¹⁹ Lo'o hir hi'i ha man wa'an heheni, hir loiwuku kanaru ma na'akene manaku rakan lere man mai. Enleke hir lernala morimori ma namlolo la man wa'an narehi.

²⁰ Timotius, Makromod Lalap naledi Nin wanakuku ma namlolo eni ki o, de madiyahake wawa'an leke yon ri mahaku herre. Mako'uwedi nano ri man wakuku wanakuku ma kan min haida, la mako'uwedi nano wanakuku ma na'alehe Makromod Lalap Nin wanakuku ma namlolo. Ri ma nala wanakuku onne pene'ek hi rauroin narehi ri namehin, maa rir woroin onne ka namlolo. ²¹ Ri heruwali man lerno hi woroin ma ka namlolo onne, sopedi hi akin ma naili'il, la kar lerno hi Yesus Nin wanakuku wanayo'o me'e.

Na'amoli Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu ki mi na'ahoruwedi.

Ainu'u tape masi,
Paulus

2 Timotius

Horok Lirna La'an

Nano Paulus nin horok lolo Horok Lapeni na'akeme, an hi'i horok eniyeni kauli'ur wake'e. An hi'i horok eni lere min bui raram lolo kota Roma (1:8; 16-18; 2:9). Ai nauroin nahenia lo'o ka nalo'olala hir hukumesne ai (4:6), de an hi'ie aku laa Timotius. Timotius eni ma na'ikaka ma namwali Paulus nin man howok walie. Ainin honowok namwali man leluwai makrana lolo kerei raramne ma aile kota Epesus.

Lolo horok eniyeni Paulus nala nin napanak man horu laa Timotius. Ai napanak Timotius pelekkele mai ka'ar ai (4:9, 21), ono an horokedi ai me'e (1:3-5). Paulus na'alap ai akin leke an hi'i wewhe Makromod Nin honowok nodi aki man mou (1:6-7), leke an wakuku hi wanakuku ma namlolo (1:13; 2:2; 3:14), la dadiyala ri ma nodi wanakuku ma ka namlolo (2:14, 16-18). Ai na'alap ai akin leke nampe'el naderre nadaul Yesus Lirna Wawa'an, la hi'i wewhe Makromod Nin honowok na'akeme haenhi (4:1-2).

Lolo horok enie, Paulus wekel ri woro'o man rodi wanakuku ma ka namlolo. Rir wanakuku na'ahenia, "Lere ri na'akeme man makiyedi la mori wali'ur onne namwaliyedi me'e," (2:17-18). Rir panaeku heheni: Makromod Lalap nala or'ori dardari worworu huri ika raram lere ik holi mai noho wawan eni mehe, maa Ai ka na'amori ika wali'ur lere ik maki. Paulus na'okul hi na'aheni rir wanakuku onne ka namlolo. Lere man mai, Makromod na'amori wali'ur ri na'akeme nano maki-maki enie. (Po'on 1Kor. 15:12, 19-23; 1Tes. 4:16-17 haenhi.)

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu man hari horok (1:1-2).
2. Paulus napanak trimkasi laa Makromod Lalap ono Timotius akin naili'il wawa'an Yesus (1:3-5).
3. Ai na'alapa ai akin leke howok wawa'an Makromod Nin honowok (1:6-4:8).
4. Ai napanak Timotius pelek mai ka'ar ai (4:9-15).
5. Kade Paulus min bui raram la ka nalo'olala lo'o hukumesne, maa ai

nauroin Makromod Lalap kan huri we'er ai (4:16-18).
6. Paulus nala nin tape masi (4:19-22).

Paulus nala nin hiyene arore

¹⁻² Konohiyala Timotius! Ya'u, Paulus hi'i horok eni aku ki o ma namwali ya an'u man ya aramyaka rehi. Makromod Lalap Nin raram nodi kikan ya amwali Nin hophopon ma nodi Yesus Kristus Lirna Wawa'an eni leke loikaru Nina nou ma na'ono. Nano nou onneni ik kauroin ik lernala or'ori dardari ma kan horu ono Yesus Kristus du'ul kaliyedi ik koro Ai me'e.

Timotius! Ya apanak ik Amad Makromod Lalap, noro ik Makromod Yesus Kristus rala rere'e haharu, ampun, noro wawa'an rara'e ki o.

Paulus na'alapa Timotius akin leke namkene naili'il Yesus

³ Ya apanak trimkasi laa Makromod Lalap man ya a'uli ya asa'a odi honorok aki man mou, naise yu up'u ya a'uhe ra'uli rasa'e nonolu eni. Ya apanak trimkasi laa Makromod Lalap mamani, la ka'u hamlinu wekel o naran lelere a'alam lolo ainu'u lir napanak onne. ⁴ Ya'u ka'u hamlinu num mak'oir man dupue, de ya'u raram nodi rehi ik pakromo wali'ur leke ya akin nahuwa'anala.

⁵ Ya'u horhorok o akim ma namkene naili'il kokkoo Makromod Yesus Kristus. O upum Lois, noro o inum Eunike akin naili'il Ai kokkoo haenhi, la ya auroin o akim namkene naili'il Ai naise hi. ⁶ Onne penia ya a'ori honorok o, Timotius, ma'alapa o honorok akim leke mampe'el howok honowok modi woroin Makromod Lalap naledi ki o me'e. Ai nala woroin onne ki o lere ya ala i lim'u parhu o uluwakun wawan. ⁷ Yono mamkauk hi'i honowok onne ono Makromod Lalap naledi Nin Roh Kudus maika, la kan hi'i ik kamka'uk, maa Ai nala ruri pe'el maika leke ik kampe'el howok, la ik kararamyaka ri namehin, la ik kadiyaka ik kemen yon hi'i ha man yaka.

⁸ Ende yono mawawa konohi ri inhawa ik Makromod hi'iyedi me'e, la yono mawawa maya'u ono ya'u ai bui raram! Ya'u peni min bui raram ono yo odi Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni! Ende modi molollo Makromod Lalap nanala

ki o, leke o mamkene lernala wewerek pananaka ono loikaru Lirna Wawa'an eni naise maya'u. ⁹ An huri we'eredi ika nano dohohala nin molollo la niliyedi ika kamwali Nina ri mememen. Ai kan hi'i onne ono ik hi'i ha man wa'an, maa An hi'i onne lernohi Nin re're'e haharu noro Nin panaeku aimehi. Ai kan hi'i noho wawan makun, An paekuwedi nala leken maika leke koro Yesus kadinu'ul kakinali me'e. ¹⁰ Enla lere eni Ai na'amou na'aropedi Nin panaeku onne lolo ik Makromod Yesus Kristus Nin mamai eni. Kristus eni peni namwali Rai Ma Nala Or'ori Dardari maika, la ma na'ahoruwedi makimaki nina mololle, la lolo Ai Lirna Wawa'an eni Ai nalhari Nin or'ori dardari ma kan horu eni.

¹¹ Onne penia Makromod Lalap niliyedi ya amwali Yesus Nin hophopon noro idewe meser leke ya'u loikaru Lirna Wawa'an eni. ¹² Onne penia ya'u lernala apipinha minle bui raram, maa, ka awawa, ono ya auroin Inhoi ya akin naili'il, la ya auroin Ai penia nodi molollo nadiyahaka inhawa Ai nanala maya'u* hehen nanumene rakan lere alam man horu eni.

¹³ Timotius, masala kerkere wanakuku ya a'ala ki o eni. Ainu'u wanakuku ma namlolo onne namwali panaeku man kuku kalla ki o. Ma'alapa o akin leke namkene naili'il Yesus la maramyaka ri namehin, ono Yesus Kristus du'ul kaliyedi ika leke koro Ai kamwali mahaku me'e. ¹⁴ Modi Roh Kudus Nin molollo man minle ik honorok akin, madiyahaka hahaa man Makromod Lalap nanala ki o wawa'an, la yono hurinohi ri namehin herre.

¹⁵ O mauroinedi me'e nahenia ri man min lolo propinsi Asia na'akeme ramhenedi ya'u me'e, Figelus noro Hermoganes haenhi. ¹⁶⁻¹⁸ Maa, Onesiforus onne, lere romromo an mai na'alapa ya akin lolo bui raram. Ai ka nawawa de man ka'ara'u. An rakan mai Roma, ai nahehe nanoin ya'u hehen nanumene am pakromedi. Enla o, Timotius, mehe mauroinedi me'e nahenia an paku ya'u nammori lere ya'u minle Epesus makun. Ende ya apanak Makromod Lalap nodi nala nina nakar raram na'akeme, la na'amoli An kukul Nin

aki man wa'an Onesiforus rakan lere alam An ho'ok kail ri mormori na'akeme.

2

Lernohi Yesus Nin honoli wenewhe

¹ Enpenia ya an'u, Timotius, ma'alapa o akim leke mamkene howok num honowok eni, ono Makromod Yesus Kristus nala Nin rere'e haharu ki o. ² Nonolu om dervedi ainu'u wanakuku rahu eni lolo ri nammori kalarna me'e. Ende modi wanakuku onne wakuku wawa'an ri man o akin nale, ono mauroin rira woroin noknokor la hi ramkene wakuku ri namehin wali'ur. ³ Om hi'i wewhe Yesus Kristus Nina honowok naise ke'urauk man wa'an, de moro mayai mamkene kerhu wewerek pananaka. ⁴ Nadedem ma nasala ke'urauk tolle mehe ke'urauk nin honowok leke nahuwa'an nin uluwakun akin, ka nodi honowok namehin na'uwali. ⁵ Lolo na'aroromo ida, ma na'aromo lernohi na'aroromo onne la'an, kalo'o rakan ra'ohikuli na'aroromo ennen, kar lernala haida-haida. ⁶ Enla ri man howok Makromod Nin honowok naho'ok naise man howok kirna ida. Lo'o ai nampe'el howok kirna rakan nina yare, ai peni dedesne man lernala kirne raramne. ⁷ Loi honorok wawa'an ainu'u wanakunu eni. Makromod lo'o hari i wal'u honorok akin leke mauroin ha wo'ira enihe.

⁸ Horhorok Yesus Kristus, Daud Upun Anan onne. An makiyedi, maa Makromod Lalap na'amori wali'ur. Panaeku eniyeni namwali Lira Wawa'an ya aderre adaul laa ri. ⁹ Onne penia rin kela'u, dasle, rala laa bui raram naise ri man ailanna, maa Makromod Lalap kan huri ri mahaku dasle Lirna Wawan, de raderre radaul mamani. ¹⁰ Enpenia ya amkene a'uwara wewerek pananaka onne na'akeme. Kade rin hi'i susa'u, maa ya aderre adaul Makromod Lirna Wawan eni leke ri man Makromod Lalap niliyedi namwali Nin ri me'e, hir lernala or'ori dardari ma kan horu, la kokala morimori man ma'aruru wake'e ma kan horu, ono hi roro Yesus Kristus radinu'ul rakinaliyedi me'e.

¹¹ Wanakunu ma namlolo ida na'aheni, "Lo'o ik koro Ai makiyedi wewerre, ik koro Ai mori wali'ur haenhi.

* **1:12** 'Nadiyahaka inhawa Ai nanala maya'u', ee 'Nadiyahaka ya'u ono ya ala ainu'u morimori Ai'.

12 Lo'o ik kamkene ka'uwara wewerek pananaka,
 ik koro Ai kodi molollo haenhi,
 maa lo'o ka'aheni ka kauroin Ai,
 Ai lo'o na'aheni ka nauroin ika haenhi.
 13 Kade ik ka kamkene lernohie,
 maa Ai namkene leluwai makrana ika mamani,
 ono inhawe man An nou, Ai namkene hi'i lernohi Nin nou."

Kamwali man howok wawa'an

14 Timotius, ma'ori honorok hi ha onneni na'akeme, la lolo Makromod Lalap kalarna nounaku hi nahenia yono hi ida ma nasesi noro ida lolo agame lirna la'an, ono panaeku onne kan min haida, la hi'i man derne nakani enihe akin ka namkene naili'il Yesus. 15 Mahehe leke om loikaru wanakunu ma namlolo modi aki man mou. Howok num honowok wawa'an leke rakan lere makpali Makromod Lalap yon mawawa. Rakan lere onne Ai lo'o na'aheni ki o, "O mamwaliyedi Ainu'u man howok man wa'an me'e." 16 Yono derne makani ri ma nodi wanakunu ma kan min haida la kan horhawa Makromod Lalap, ono hirira wanakunu onne hi'i ri eren nako'u Ai. 17 Hirira wanakuku onne naisa pekpeken yaka man pelek nano'onnyaka ri raram. Himeneus noro Piletus rodi wanakuku onne wakuku ri haenhi. 18 Woro'ohe kar lolo kalla ma namlolo me'e. Hir wakuku poho ma nahenia lere ri na'akeme man makiyedi la mori wali'ur onne namwaliyedi me'e. Ende hir hi'i ri heruwali mehe kakaiyedi, akinhe ka namkene naili'il Yesus me'e. 19 Maa Makromod Lalap Nin waku na'a'ar man Ai na'akenedi me'e aile, la waku na'a'ar onne namkene la ka nawollo wake'e. Lolo waku onne horok aile,
 "Makromod Lalap nauroiroin inhoi ma namwali Nin pipi unulu wawi tanma'a,"
 la,
 "Inhoi na'aheni ai namwali Makromod Nin ri, ai onne namhene hi'i hini'i man yak me'e." *

20 Lolo nakar lapa ida raramne, hahaa warna-warna aile. Hahaa man wa'an aile rodi maha noro pire hi'ie, la hahaa ma nadedem aile rodi au noro elimo'o hi'ie haenhi. Peina'a mai mene hir nair hahaa

man wa'an onne, maa hahaa ma nadedem onne hir nair akilere. 21 Ri ma na'amou honorok akin nano panaeku yakyaka rahu eni namwali naisa hahaa wawa'an onne man Makromod Lalap raram nodi nair hi'i panaeku man wa'an. Enla hi ramkene howok honowok man wa'an na'akeme.

22 Ende, Timotius, ya'u nounaku o mahaledi o kemen nano panaeku man morso ma nadedem ri man mamai wawan hi'ie. Mahehe mori lernohi Makromod Lalap Nina panaeku mehe. Ma'alapa o akin leke namkene naili'il Ai, la maramyaka minim ri mormori wali. Holi moiliwi mahuwele moro ri ma nodi akin moumou hi'i lir napanak laa Makromod Lalap.

23 Ya aheni wali'ur, yon mawalha lira noro ri man wakuku ha ma kan min haida. Ik peinohi rira panaeku podo onne peni hi'i ik kasesi ka'ara. 24 Ri ma namwali Makromod Lalap Nin man hopon yono rasesi, yon rodi lir apipinha wakuku ri, maa wakuku ri na'akeme rodi lir mama-mal, 25 la yon rodi lir apipinha wakuku ri ma na'okul o. Enleke lo'o Makromod Lalap raram nodi nala leken hi herre rir honorok panaeku la rauroin wanakuku ma namlolo.

26 Hi'i heheni leke hi rahinorok wali'ur, la hi rahinuriyedi nano Hayakyak Makromon nina molollo man kern dalha hi lernohi nin panaeku.

3

Honoli wenewhe ma namwali lere alam man horu

1 Horhorok eniyeni: Rakan lere alam man horu lo'o sus nammori aile. 2 Lere onne ri nammori ilitolle kemen mehe, maki kupan, holi kukulu lalapa, la mehe ra'uli kemen. Hi raram nodi hadwei hadwokor ri, kar horhawa rira ri leleher, ka rauroin rapanak trimkasi, la kar peinohi Makromod Lalap. 3 Hi lo'o ka rauroin raramyaka rira ri mormori wali, kar suk rala ampun ri, hir wakunu rano'onnyaka ri, ka radiyaka kemen de pelek hi'i ha yakyaka, hi raram nodi rodi rurilai hi'i ha man ailanna, la kar suk ha man wa'an. 4 Hi raram nodi koklira rira ri orwali, hir pelek hi'i haida ka rodi honorok man wa'an, la holi kukulu lalapa rehi. Hi lo'o raram nodi

* 2:19 Bil. 16:5

noho wawan nina ha man ma'aruru narehiyedi Makromod Lalap. ⁵ Hir kokme'e hi'i ha man wa'an leke rin po'on rauroin hir lerno hi Makromod Lalap Nin honorok panaeku, maa hi ra'okuledi Nin molollo man herre ri akin. Ende yon ma'urani ri ma naisa onne. ⁶ Hi heruwali laa maeke ma akin ka naili'il wawa'an rir nakar leke wukupoho hi. Maeke onne rira dohohala nammori, la rira monmono kamanne nammori nodi molollo hi, de peleke lerno hi rir wanakuku ma ka namlolo. ⁷ Maeke onnenihe raram nodi derne wanakuku worworu mamani, maa hi ka rauroin wanakuku ma namlolo.

⁸ Meser ma napoho onnenihe, rira honorok panaeku yakedi me'e, la hi akin ka naili'il Yesus. Hir kawala wanakuku ma namlolo naise nonolu eni Yanes noro Yambres kawala Musa. ⁹ Maa ka nalo'olala ri na'akeme rauroinedi rira poho, de kar lernala leken nalo'ol kawala ri me'e, naisa Yanes noro Yambres* haenhi.

Paulus nounaku Timotius wakuku Horok Lap Lirna La'an leke namkene lerno hi

¹⁰ Maa Timotius, o mauroin kokkoo ainu'u wanakuku, ainu'u morimori, noro ainu'u panaeku. Mehem do'onedi hi'ihewi ya akin naili'il Makromod Yesus, la ya aramyaka ainu'u ri mormori wali. O mauroin hi'ihewi ka'u peleke odi lir apipinha la ya akin namkene lolo wewerek pananaka. ¹¹ Mehem do'onedi hi'ihewi ya amkene lere i lernala wewerek pananaka rahu lolo Antiokhia, Ikonium noro Listra. Lere onne ya'u sus, maa Makromod huriyedi ya'u nano ha rahu ma namwali onne. ¹² Memen ri ma nadinu'ul nakinaliyedi noro Makromod Yesus Kristus man raram nodi mori moutou dewdewe mamani, hir lernala wewerek pananaka. ¹³ Enimaa ri man ailanna noro man wukupoho ri, lo'o eren ailalanna. Hi mahar wukupoho ri namehin, la hi meher wukupohedi hi me'e.

¹⁴ Maa Timotius, masala kerkerhe wanakuku ma namlolo ya a'aledi ki o me'e. O mauroin wanakuku onne namlolo, ono mauroroin num meser enihe. ¹⁵ Horhorok, nano tatana o me'e

de mauroinedi Horok Lap man moutou dewdewe Lirna me'e. Horok Lap onne nin molollo aile hari o honorok akim, leke o akim naili'il Makromod Yesus Kristus la lernala or'ori dardari ma kan horu. ¹⁶ Horok man minle Horok Lap raram na'akeme Makromod Lalap nala leke paku maika. Ik nair Horok Lapeni loikaru wanakuku ma namlolo, ka'okul wanakuku man sala, ka'alolo morimori man yaka, la wakuku ri mormori leke rir honoli wenewhe namdudu. ¹⁷ Horok Lapeni wakuku ik kamwali Makromod Lalap Nin man howok leke kamkene howok ha man wa'an na'akeme.

4

¹ Rakan lere Makromod Yesus Kristus wali wali'ur mai noho wawan namwali Rai ma nodi molollo, An ho'ok kail ri man mormori noro man maki na'akeme. Ende ya apanak an'anhedi lolo Makromod Lalap noro Makromod Yesus Kristus kalarna, leke om ² loikaru Makromod Lalap Lirna ri. Ma'akenkene o, alam wawa'an me alam yakyaka, loikaru Ai Lirna. Kukunohi hirira sala, la dadiyala hi leke yon hi'i wali'ur. Ma'alapa hi akin haenhi, la wakuku hi wawa'an modi lir mamamal, ³ ono lere man mai ri lo'o ramhene kokala wanakuku ma namlolo me'e, maa hir lerno hi rir suk aimehi mamani, de hi ranoin meser nammori man wakuku wanakuku man hir derne ma'aruru, maa kan min haida. ⁴ Hi ramhene rakani panaeku ma namlolo, maa hi rakani koirwakar ma kan min haida. ⁵ Enpenia ya'u nounaku o, mahinorok memen lolo ha wo'ira ma namwali o leke hi'i ha man wa'an mamani. Mamkene ma'uwara wewerek pananaka, la maderre madaul Yesus Lirna Wawa'an eni laa ri ma kan derne makun, la ilitolle honowok na'akeme man Makromod Lalap nanala ki o eni.

Paulus kukunohi nin makmaki na'uraniyedi me'e

⁶ Ya'u nounaku o heheni ono ka nalo'ol ka'u minle noho wawan me'e. Lere ya'u maki, ya aise honoi kanani rodi hoikani Makromod Lalap. ⁷ Ya'u howok Makromod Lalap Nin honowok wawa'enedi naise ma nasala ke'urauk man rehi ara.

* **3:9** Nonolu eni Yanes noro Yambres min Mesir la ramwali Firaun nin man howok ma nodi rira sulap na'okul nabi Musa.

Ya'u hi'iyedi Ainin honowok na'akeme rakanedi honon me'e, la ya akin ka nado'o rakan lere eniyeni. ⁸ Lere eni ainu'u mahmaha kolkoli ihin ennen Makromod na'akenedi aile a'am raram me'e ono ya'u lernohiyedi Nin honorok panaeku. Rakan lere alam horu mene Ai nala ihin ennen onne maya'u. Lere alam onne Ai nodi hono'ok ma namdudu ho'ok kail ri na'akeme. Mahmaha kokoli ihin ennen onne ka nala maya'u mehe, maa nale ri na'akeme ma naramyaka Ai, la man weilapan Nin maimai noho wawan wali'ur.

Paulus nin nou man horu laa Timotius

⁹ Timotius, pelek maiyala ya'u nanu. ¹⁰ Demas ka noro ya'u me'e, ono an horok rehi hahaa man aile noho wawan de nala'edi Tesalonika me'e. Kreskus laedi Galatia me'e, la Titus nala'edi Dalmatia. ¹¹ Lukas mehe noro maya'u min mai eni. Om mai ne, maka'uk Markus moro mai wewerre, ono ai nauroin paku ya'u wawa'an lolo ainu'u honowok. ¹² Ya'u hopon Tikhikus ki Epesus. ¹³ Om mai, modiyedi rain lapa nanaru man i hoikaruwedi lolo kota Troas aile Karpus nin nakar. Modi ainu'u horok lunlunne, la yon hamlinu ainu'u horok rodi ha mormori ulikn hihi'ie haenhi. ¹⁴⁻¹⁵ Timotius, madiyaka wawa'an ono Aleksander ma nauroin kuku pire wawa'an onne na'okul iknika wanakuku mamani. An hi'iyedi ha man ailanna nam-mori maya'u me'e. Na'amoli Makromod Lalap mehe walha nin hini'i onne. ¹⁶ Lere ya'u mehe odiyala i kem'u dedesne lolo hono'ok kanail onno, ri mahaku kan paku ya'u. Na'akeme huriyedi ya'u. Ya apanak Makromod Lalap yono nala sala onne hi ra'uwara. ¹⁷ Maa Makromod Yesus kan huri we'era'u. Ai nala ruri pe'el maya'u leke ya aderre adaul Yesus Lirna Wawa'an eni laa ri ma ka namwali Yahudi na'akeme leke hir derne, la An huriyedi ya'u nano ri man ken hukumesna'u. ¹⁸ Ya auroin Makromod Yesus Nin panaeku huri ya'u nano ha yakyaka na'akeme, la nodi ya'u wawa'enedi laa a'am raram, Nin molollo onno. Na'amoli ik ka'uli kasa'a Oin Naran laa ewi-ewi. Amin.

Tape Masi

¹⁹ Mala ainu'u tape masi laa Priskila noro Akwila noro Onesiforus nin nakar raram. ²⁰ Erastus namkene lolo Korintus, la Trofimus eni, ya'u hoikaruwedi lolo Miletus ono nakni'ir.

²¹ Paeku pelek maiyedi eni mene rakan noho rinrinne nin lere alam. Ebulus, Pudes, Linus noro Klaudia, hir aku tape masi mai ki o, roro ihin walin ma akin naili'il Yesus wewerre enihe na'akeme.

²² Na'amoli Makromod Yesus norle'ule'u norwaliwali o, Timotius. Enla na'amoli Ai nala Nin rere'e haharu ki i wal'u na'ahoruwedi.

Tape masi,
Paulus

Titus

Horok Lirna La'an

Titus ka namwali ri Yahudi, maa ai akin naili'iledi Yesus nalo'ol me'e. Ai onne, Paulus nin kalla wali la nin man howok wali haenhi (2Kor. 8:23; Gal. 2:1-3). Paulus aku horok eni laa Titus lere Titus minle noho Kreta.

Lolo horok eni Paulus nin panaeku ma na'ono hopon Titus leluwai makrana ri Kristen man minle noho Kreta (1:5). Ai na'ori honorok Titus hini'i wenewhe man wa'an ri ma namwali kerei liman ein hi'iye (1:6-9).

An wakuku ai kalla man wa'an leke wakuku ri na'akeme man lernohe Yesus, mo'oni maeke ma na'ileher noro ma ka na'ileher. Ai nala ai wanakuku man paku ri ma namwali hophopon wahwahan leke hir mori wawa'an roro makromonhe (2:9-10). Hophopon onne nonolu eni rin weli leke hopon wahan. Enla an konohi ma namwali Kristen honoli wenewhe man wa'an (3:1-11).

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu man hari horok (1:1-4).
2. Paulus nala nounaku Titus (1:5-3:11).
3. Paulus nounaku kerei liman ein honoli man wa'an (1:5-9), la nou hi leke ramkene ra'okul ri man loikaru wanakuku ma ka namlolo (1:10-16).
4. Paulus wakuku ri ma namwali Kristen leke rir hini'i wenewhe lernohe wanakuku ma namloleni (2:1-15).
5. Paulus na'ori honorok kerei raramne leke derne rakani rir man panulu la hi'i ha man wa'an (3:1-8).
6. Paulus nala nounaku yon minwuku noro ri man wakuku panaeku ma naiye'er kerei raramne (3:9-11).
7. Paulus nala nou man horu noro tape masi (3:12-15).

Hari horok

¹ Horok eni nano ya'u, Paulus, ma namwali Makromod Lalap Nina hophopon wahwahan noro idewe hophopon ma nodi Yesus Kristus Lirna Wawa'an eni. An hopon ya'u ilitolle Makromod Lalap Nina ri ninili enihe, leke hi akin namkene naili'il Yesus, la hi rauroin Makromod Lalap Nin wanakuku ma namlolo leke

lernohe Nin honorok panaeku wawa'an. ² Panaeku ma na'ono lolo wanakuku onne hi'i heheni: Or'ori dardari man ik lernala onne namwali iknik ya'ar, la kan horu laa ewi-ewi. Makromod Lalap nouwedi or'ori dardari onne maika lere noho ka namwali makun, la Ai onne hi'i Nin nou namwali ono ka nauroin napoho memen. ³ Enla rakan nelu lere, Makromod Lalap nalhari Nin nou onne lolo Yesus Lirna Wawa'an eni. Lirna onne, Makromod Lalap ma nala or'ori dardari eni, naledi ya'u la hopon ya aderre adaulle.

⁴ Ya aku horok eni ki o, Titus, ma namwali ya an'u mememen, ono ik akin naili'il Yesus wewerre. Ya apanak na'amoli ik Amad Makromod Lalap noro Makromod Yesus Kristus ma nala or'ori dardari maika, rala rere'e haharu noro wawa'an rara'e ki o.

Titus nin honowok lolo noho Kreta

⁵ Ya'u hoikaruwedi o minedi lolo noho Kreta, leke tolle honowok ma kan horu makun, la kikan kerei nin man leluwai makrana lolo leke-leke na'akeme. Horhorok ainu'u nounaku eniye: ⁶ Lere mim nili man leluwai makrana lolo kerei enihe, nili ri ma na'alehe yaksalida, hono ida mehe, ai ananhe akin naili'il Makromod Yesus, la ri mahaku kan kuku sala ananhe nahenia hi ailanna, ee kar derne rakani ri. ⁷ Nili ri ma na'alehe tunum desne ono ai penia man ilitolle Makromod Lalap Nina honowok. Yono an holi kukulu lalapa, pelek na'ahan, nomun arak manha mamani, raram nodi wahi'i, la yon maki kupan. ⁸ Nili ri man akin namrana kokala peina'a, suk panaeku man wa'an na'akeme, ai akin namdudu la mou, ai akin ka nahinuri Makromod Lalap, la nauroin nadiyahaka kemen. ⁹ Wa'an rehi ai nasala kerkerhe wanakuku ma namlolo man an kokaledi me'e, leke nauroin nodi nounaku ri, la nauroin nodi kalla man wa'an na'alap ri akin, la kukul ri ma na'okul iknik wanakuku eni rir sala.

¹⁰ Ya'u wakunu heheni, ono ri nammori ra'okul iknik wanakuku ma namlolo eni, la hir paipudi ri namehin rodi rira wanakunu ma kan min haida, rehirehi ri Yahudi man nounaku man lernohe Yesus na'ahenia, "Lam sunat nanu!" ¹¹ Kawala hi ma'aheni, "Yon wakuku ri me'e," ono rir wanakuku man sala onne wali wokoredi

nakar raram namansa me'e. Enla hir wakukuwala ri leke lernala naiwe'el mehe. ¹² Nonolu eni rira nabi ida manin noho Kreta me'ene na'aheni, "Manina Kreta onnenihe, na'akeme rapoho mamani. Hi raisa ha mormori man ailanna, la hi ramwali ma nasumur la raprehen rehi." ¹³ Wanakunu onne memen namlolo! Onne peni ya'u nou o dadiyala hi kokkoo leke hi akin namkene naili'il wanakuku ma namlolo. ¹⁴ Dadiyala hi yon derne rakani Yahudi nin koirwakar la ri nin wanakuku ma na'okul wanakuku ma namlolo eni. ¹⁵ Ri man honorok akin mou, haida kan luli ono ha man an hewek nair na'akeme moumou dewdewe. Maa ri man honorok akin morso la akin ka naili'il Yesus, moumou dewdewida kaale hi, ono hirira honorok akinne morso de hi ka rauroin ewi ma namlolo noro ewi ma ka namlolo me'e. ¹⁶ Hi ra'aheni rauroin Makromod Lalap, maa rapoho ono rira hini'i wenewhe kar lerno hi Nin wanakuku. Hi ramhene derne rakani Ai, rir morimori namehiyala wake'e, la kar paekunala hi'i ha man wa'an ida.

2

Wakuku wanakuku ma namlolo

¹ Enimaa, i wal'u Titus, loikaru wanakuku ma namlolo mehe! ² Wakuku mo'oni leleher leke radiyaka kemen yon hi'i ha yakyaka, la rauroin paeku panaeku man wa'an, la radiyaka rir morimori leke rin horhawe. Wakuku hi leke hi akin namkene naili'il Yesus, la raramyaka ri namehin rodi aki ma namdudu, la ramkene lolo wewerek pananaka.

³ Wakuku maeke leleher leke hir mori naisa ri ma akin ka nahinuri Makromod Lalap haenhi. Wakuku hi leke yono wakunu nano'onyaka ri, yon suk romun arak mamani, maa rauroin wakuku panaeku man wa'an mamani. ⁴ Nounaku hi hi'i heheni leke hir wakuku maeke ma ka na'ileher makun raramyaka hono ananhe, ⁵ mehe rauroin radiyaka kemen yon hi'i ha yakyaka, rodi aki man mou mori wawa'an, rauroin tolle rira meheromo, hi'i ha man wa'an ri namehin, la derne rakani rira mo'onleher. Nounaku hi hi'i heheni leke yono ri mahaku hadwei hadwokor Makromod Lalap Lirna Wawan.

⁶ Wakuku ma na'ikaka heheni haenhi. Ma'alapa hi akin leke hi mehe radiyaka kemen yon hi'i ha yakyaka. ⁷ Enla ki o, Titus, mamwali man kukumaka hi'ihewi hi'i wewhe ha man wa'an. Lere om wakuku ri, horhawa hi modi aki man mou la namdudu. ⁸ Wakuku wanakuku ma namlolo kokkoo leke ri ma na'okul kaale, leke num arwali enihe rawawa, ono ha man yakida kaale hi rodi tum ika.

⁹ Nounaku hophopon wahwahan man lerno hi Yesus enihe derne rakani makromon la rahehe rahuwa'an makromon akin mamani. Hopon hi yono rawalha lira ¹⁰ la yon ramna'a makromon nina hahaa. Nounaku hi radiyaka rir honoli wenewhe wawa'an leke hi makromon rauroin hi akin namdudu mamani. Enlo'o rira honoli wenewhe hi'i heheni, ri na'akeme ra'uli iknika wanakuku ma na'ono Makromod Lalap man huriyedi ika nano dohohala nina molollo. ¹¹ Wakuku heheni: Makromod Lalap naledi Nin rere'e haharu ri na'akeme me'e, de hariyedi kalla leke hi na'akeme rahinuriyedi nano dohohala nin molollo. ¹² Nano Nin rere'e haharu onne, An wakuku ik leke kahinuriyedi nano honoli man yaka noro noho wawan nin yakyak na'akeme. An wakuku ik leke kadiyaka ik kemen yon hi'i ha yakyaka, ik holi kodi aki man mou, la ik min mai noho wawan eni kamkene derne kakani Ai. ¹³ Ik min mai noho wawan eni, ik kamkene weilapan Lere Alam man ma'aruru wake'e. Rakan Lere Alam onne Yesus wali mai noho wawan wali'ur. Enla ri mormori noho wawan na'akeme lo'o po'on ke'eke'el an'anha ma narehi nalewen nano Yesus Kristus ma mamwali ik Makromod Lalap Man Lap Narehi, Man Huri We'er ika nano dohohala nin molollo. ¹⁴ Ai naledi ihin kemen leke huri we'er ika nano ha yakyaka na'akeme, la na'amou ik akin na'akeme. An hi'i maika kamwali Nin ri mememen ma namkene hi'i ha man wa'an mamani.

¹⁵ Ende, Titus, wakuku ha onne na'akeme, ma'alap hi akin leke ramkene hi'ie, la dadiyala ri man hi'i sala. Onum molollo aile de yono rin po'on lewen o.

3

Ri Kristen rira mormori

¹ Ma'ori honorok num ri man lerno hi Yesus enihe, leke hir derne rakani ma nodi

molollo haire noro nin ma nodi molollo na'akeme, la hi ramkene hi'i ha man wa'an. ² Nounaku hi leke yono wakunu nano'oniyaka ri, yon rasesi, yon pelek rodi lir apipinha, maa holi mamamal roro ri na'akeme. ³ Nonolu ik me'ene minle noho momohon, kak derne kakani Makromod Lalap la ka kauroin kalla ma namlolo. Ik irhun raramne monmono kamanna wo'ira nodi molollo ika mamani, ik raram nodi hi'i ha man ailanna ri mamani, ik kunu kehen ri, la ida ma kan suk ida. ⁴ Maa, Makromod Lalap ma nala or'ori dardari ma kan horu, nalhari Nin rere'e haharu noro aki man wa'an maika, ⁵ la nahaledi ik nano dohohala nin molollo. Ai kan hi'i onne ono iknik morimori man wa'an, maa Ai nahala ika ono Ai mehe naramyaka ika. Ai na'amou ik akin la nala morimori woruworu maika lolo Roh Kudus Nin ke'eke'el an'anhe. ⁶ Makromod Lalap huri Roh Kudus ika raram lolo Makromod Yesus Kristus--Rai man huri we'er ika nano dohohala nin molollo. ⁷ Nano Nin rere'e haharu man ma'aruru eni, An hi'i ika kamwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna. Enpenia An hi'i maika kamwali Ai anan mememen ma nauroidi ik lernala or'ori dardari ma kan horu me'e. ⁸ AINU'U wanakunu eni na'akeme namlolo. Ya apanak an'anhedi wakuku mouropo wanakunu onne na'akeme laa ik walinhe ma akin naili'il Makromod Lalap, leke hi ramkene hi'i ha man wa'an mamani. Wanakuku eni nodi wawa'an ri mormori na'akeme.

⁹ Yon moro ri mawalha opo rara lirna la'an ma kan min haida, la yon moro ri mawalha lira la masesi ma'arakuli agame nin holoor halauk. Ha eni na'akeme kan min haida, la kak lernala haida man paku ika. ¹⁰ Ri man hi'i panaeku nodi naiye'er kerei raramne, dadiyala hi raram rewro'o. Kar derne, yon moro hi lawuku me'e. ¹¹ O mauroroin nahenia ri ma naise onne rira honorok akin noro hini'i wenewhe ka namlolo, la rira dohohala me'ede nodi kunukunohi nahenia hir saledi.

Nou man horu noro tape masi

¹² Titus, ainu'u panaeku hopon Artemas me Tikhikus, ki o. Hir rakanedi, pelek-leke laa Nikopolis, ono ainu'u panaeku ya'u minle enne lere alam noho rinrinna

eni. ¹³ Om paku ilitolle Senas ma nau-roin keneri hono'ok kanakarne noro Apolos wawa'anedi leke yon ra'alehe haidahaida lolo kalla. ¹⁴ Wa'an rehi maika, ri Kristen, kahehe hi'i ha man wa'an lolo iknik morimori, leke ik paku ri namehin man sus. Yon hi'i de ik ma namwali Kristen enihe nik morimori kan min haida.

¹⁵ Ik lodon walinhe man aile mai eni aku tape masi ki o. Modi ainim tape masi laa iknik ri orwali ma akin naili'il wewerrenihe.

Na'amoli Makromod nala Nin rere'e haharu i wal'u na'ahoruwedi.

Tape masi,
Paulus

Pilemon

Horok Lirna La'an

Paulus aku horok eniyeni laa ai walin ma naran Pilemon. Pilemon eni ri Kristen man minle kota Kolose. An weli ri ida woro'o ramwali nin hophopon wahwahan, la ainin hophopon wahwahan ida naran Onesimus. Onesimus onne lari nano makromon Pilemon laa kota Roma. Lere onne, Paulus min bui raram lolo kota Roma. Ik ka kauroin hi'ihewi Onesimus noro Paulus pakromo, maa lere Onesimus derne Paulus nin wanakuku, ai akin naili'iledi Yesus.

Ai akin naili'iledi Yesus ne, Paulus nou ai na'ahenia, "Pa'e, lo'o wa'an rehi om wali wali'ur laa makrommu." Maa Onesimus namka'uk wali wali'ur laa Pilemon, kalo'o hukum ai ono nin sala aile. Paulus na'aheni, "Lo'o ai kan hukum o. Ya'u hi'i horok aku laa Pilemon leke nala ampun la kokala o wali'ur." Ende Paulus nin horok eni aku laa Pilemon napanak ai nala ampun Onesimus. Enla Paulus napanak Pilemon kokala wali'ur Onesimus noro aki man wa'an, la nou ai yon napolu ai hophopon wahwahan mehe, maa horhawe naise walin ma akin naili'il Yesus wewerre.

Lolo wanakunu Yunani, naran Onesimus napa'ahne, 'ma nampe'el hi'i ha man wa'an'. Paulus na'aheni nonolu eni Onesimus ka nampe'el hi'i haida man wa'an noro makromon, maa oras eni ai akin naili'iledi Makromod Yesus me'e, de nampe'el hi'i panaeku man wa'an mamani (lsr. 11).

Horok Ihin

1. Paulus nala wanakunu hari horok (lsr. 1-3).
2. Paulus na'uli Pilemon nin raramyaka noro hi'ihewi akin naili'il Yesus (lsr. 4-7).
3. Paulus napanak Pilemon nala ampun Onesimus (lsr. 8-22).
4. Paulus nala tape masi (lsr. 23-25).

¹ Konohiyala i wal'u, Pilemon ma namwali ainu'u ri orwali wawa'an noro ainu'u man howok wali! Ya'u, Paulus, meneni ya'u bui raram ono ya'u wakuku ri Yesus Kristus Lirna Wawa'an eni. Yo oro ik

walin Timotius hi'i horok eni aku maiyala ki o, ² moro kerei raramne man ki wuku num nakar eni, noro ik narda Alfia, noro ik walin Arkhipus ma namkene howok Yesus Nin honowok nair noro maika.

³ Na'amoli ik Amad--Makromod Lalap noro ik Makromod Yesus Kristus rala rere'e haharu noro wawa'an rara'a ki mi.

Pilemon nampe'el ilitolle ri

⁴ I wal'u, ka'u hamlinu o lere ya'u hi'i lir napanak, la ya apanak trimkasi nam-mori Makromod Lalap, ⁵ ono i derne o akin namkene naili'il Makromod Yesus, la maramyaka Makromod Lalap Nina ri mememen na'akeme lolo onne. ⁶ Ya apanak ik Makromod leke ik koro ik walin man lernohi Kristus howok wewerre, la ya apanak ik kauroin wewerre iknika wawa'an rara'e na'akeme, ono kadinu'ul kakinaliyedi noro Ai me'e. ⁷ Lere ya'u derne hi'ihewi i wal'u naramyaka ri namehin, onne na'alapedi ya akin me'e, ono mahuwa'anedi Makromod Lalap Nin ri mememen akinhe.

Paulus napanak Pilemon kokala Onesimus wawa'anedi

⁸⁻⁹ I wal'u, ya a'ileheredi me'e, la ya'u minle bui raram ono yo odi Kristus lirneni, la ainu'u napanak ida aile konohi o. Ainu'u molollo aile hopon o hi'i ainu'u napanak eni, maa ka akerne o, ya apanak mehe ono ik ida ma naramyaka ida. ¹⁰ Ende ya apanak kokala ya an'u Onesimus wawa'anedi ono yo odiyedi Yesus Lirna wawa'an wakuku ai minle mai bui raram, penia namwaliyedi ya an'u lolo Yesus me'e.

¹¹ Nonolu Onesimus* ka nampe'el hi'i ha man wa'an noro i wal'u, maa lere eniyeni ai nampe'el hi'i ha man wa'an paku ikroko me'e.

¹² Lere eni ya'u hopon an wali wali'ur ki i wal'u, maa ya akin ka nahinuri ai.

¹³ Manlo'o ya apanak an minala noro ya'u, leke nahinerrala i wal'u pakuwala'u lere ya'u min bui raram eni ono i loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an eni.

¹⁴ Maa ka ala kenekrohu onne makun, ono i wal'u kan aki ulla makun. Wa'an rehi i wal'u mehe raram nodi hi'i ha man wa'an.

* **1:11** Naran Onesimus onne napa'ahne, 'ma nampe'el hi'i ha man wa'an'.

¹⁵ Lo'o Makromod Lalap nala leken tarana Onesimus lari nano ki o, leke wali wali'ur ki ne, noro i wal'u aki mahaku laa ewi-ewi. ¹⁶ Lere eni ai ka namwali num hophopon wahwahan mehe, maa narehi onne, ai akin naili'iledi Yesus me'e, de miro mamwali mahaku lolo Yesus. Ya aramyaka ai nammori, maa lo'o maramyaka ai narehi nalewenedi ya'u harome, ono ai namwali num ri noro idewe mo'oniwallum lolo Makromod Yesus.

¹⁷ Ende, i wal'u mauroin ikroko nika honowok nair mahaku penia ya apanak kokala ai wali'ur, naise kokala maya'u haenhi. ¹⁸ Lo'o an hi'iyedi ha man yaka noro i wal'u, la nin okon raka aile, ya apanak na'amolia na'akeme namwali yodiwara maya'u. ¹⁹ Enpenia, yo odi i lim'u mehe horok nou ida mai eni: *Ya'u, Paulus, lo'o ainin okon raka aile harome, ya'u pair na'ahoruwedi.* (Yon ya a'ori honorok i wal'u nahenia ya'u penia man wakuku o leke o akim naili'il Yesus de lernala or'ori dardari ma kan horu. Ende lo'o numa okon raka moro ya'u aile haenhi!) ²⁰ Ende, i wal'u hi'iyala ainu'u napanpanak eni ono ik kamwali mahaku lolo Makromod Yesus. Kokala Onesimus wawa'an wali'ur leke ma'alapa ya akin lolo Kristus. ²¹ Ya'u aku horok eni ki, ono ya auroin i wal'u lo'o lernohi ainu'u napanak eni, la lo'o hi'i narehi nalewenedi haenhi.

²² Enla ainu'u napanak ida wali'ur aile. Ma'akene kamar ida num nakar maya'u ono ya akin naili'il nahenia Makromod Lalap lo'o walha minim lir napanak enihe de nodi nala ya'u wali wali'ur ki enne.

Tape masi

²³⁻²⁴ Ik walin Epafras, airo melle mai bui raram ono ai akim naili'il Kristus Yesus. Ai noro ainu'u man howok wali Markus, Aristarkus, Demas noro Lukas rala rira tape masi rakanala i wal'u haenhi.

²⁵ Ya apanak ik Makromod Yesus Kristus nala Nin rere'e haharu ki mi na'ahoru.

Ainima tape masi,
Paulus

Ibrani

Horok Lirna La'an

Nano nonolu ri man wakuku Horok Lap wekel horok eni naran 'horok man aku laa ri Ibrani'. Naran 'ri Ibrani' onne na'ono ri ma namwali 'ri Yahudi', noro idewe 'ri Israel' haenhi.

Ik ka kauroin inhoi man hi'i horok eniyeni, ono ai kan loi naran, maa ik kauroin ai namwali man panulu lolo ri Ibrani ma namwali Kristen, la ka namwali ri nano ri idaweli woro'o man loikaru Yesus Lirna Wawa'an enihe (2:3).

Ik ka kauroin an aku horok eni laa inhawa kote, maa ik kauroin ri man kokala horok eni rauroinedi Musa nin Nou Nonolu, la hi rauroinedi agame nin holoor halauk man ri Israel lernohi lere nonolu onne.

Ik ka kauroin ri onnenihe holi lolo ewi, maa ik kauroin hi onnenihe ramwali ma akin naili'iledi Yesus, la mahar lernala wewerek pananaka ono lernohi Yesus. Rin hadwei hadwokor hi, rahoredi rir hahaa, la kele rodi laa bui raram (10:32-34, 13:3, 13), penia hi heruwali akin tana me'e (12:12), la heruwali ramhene lawuku ra'uli rasa'a Makromod Lalap me'e (10:25). Heruwali ka ramkene akin naili'il me'e, la manlo'o kar derne rakani Makromod Lalap me'e.

Ende ri man hi'i horok eniyeni nin panaeku wokelu: Wakuku hi panaeku ma namlolo, na'alap hi akin leke yon nado'o, la nounaku hi leke yon wali kili'urne Makromod Yesus.

An wakuku hi na'aheni Yesus eniyeni kulu narehi ha wo'ira na'akeme (1:1-4:13), la Ai namwali iknik Imam Man Kulu Narehi man paku ika mamani lolo Makromod Lalap kalarna (2:17, 7:24, 25). Man hi'i horok eniyeni konohi hi nahenia Yesus hari kalla leke ik lernala or'ori dardari ma kan horu (10:19-23), la an konohi hi yon ramka'uk hi'i lir napanak Makromod Lalap, ono Ai naramyaka ika rehi (4:16). An nounaku hi rahehe leke lernala Makromod Lalap Nin renren warwarna (3:10-4:11). Enla an nounaku hi mamani yon holi kili'ur kani ko'or Makromod Yesus, ono ri man holi naise onne lernala hunukum man werek narehi, la ka

namwali hir wali wali'ur mai Makromod Lalap me'e (2:1-4, 3:7-19, 5:11-6:12, 10:26-39, 12:18-29).

Horok Ihin

1. Hana'arne dedesne: Yesus kulu narehi Israel nin man panulu na'akeme man nonolu ilitolle Makromod Lalap Nin Nou Nonolu (1:1-10:18).
  - a. Man hi'i horok eni nala wanakunu man hari horok eni (1:1-4).
  - b. Yesus kulu narehi hophopon a'am raram (1:5-2:18).
  - c. Yesus kulu narehi nabi Musa (3:1-4:13).
  - d. Yesus namwali Imam Man Kulu Narehi de An kulu narehi imam-imam na'akeme lolo Yahudi rir agame (4:14-7:28).
  - e. Yesus, iknik Imam Man Kulu Narehi, Nin honowok wa'an narehi nano imam-imam lolo Yahudi rir agame (8:1-10:18).
2. Hana'arne rewro'o nine: Yon ik akin nahinuri Yesus (10:19-12:29).
3. Panaeku Man Horu: Ik hi'i hehewi leke kahuwa'an Makromod Lalap akin (pnk. 13).

Yesus Nin siksika lerlere namnenehe noro Makromod Lalap

¹ Nonolu eni, Makromod Lalap kan ren nodi kalla nammori wakunu noro nabi-nabi mamani leke hir loikaru Nin panaeku laa ik upud a'ad. ² Enimaa lere eniyeni, na'akeki noho nin man horu, Makromod Lalap kukunohi Nin panaeku maika lolo Anan mehe. Lolo Anan, Makromod Lalap nakuku noho na'aleu a'am noro ne'en raram na'akeme, la Ai nala Anan nodi molollo na'akeme. ³ Lo'o ik do'on Anan eniyeni, onne naise ik do'onedi Makromod Lalap me'e haenhi, ono Nin morimori ma'aruru wake'e, la Nin ke'eke'el an'anha ma narehi nalewen eni namnenehe noro Makromod Lalap! Ai Lirna nodi molollo nadiyahaka a'am lehern na'akeme leke yon man yaka. An mai noho wawan maki leke na'amou na'adewe ri mormori rir dohohale horu mene An laa a'am raram naikoro Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen herne malanna.

Yesus kulu narehi nano hophopon a'am raram

⁴ Ende Ai onne lernala onno man kulu narehi nano hophopon a'am raram, ono Makromod Lalap penia man hi'i Ai kulu narehi nano hophopon a'am raram na'akeme. ⁵ Ik kauroin onne ono Makromod Lalap na'aheni,

“Ya an'u O,
de lere eni Ya amwali O Ammu.”

Ai na'aheni wali'ur,
“Ya'u eni O Ammu,
la O mamwali Ya An'u.” *

Makromod Lalap ka na'aheni hophopon a'am raram ramwali Ai anan, maa Ai na'aheni Yesus mehe namwali Ai Anan.

⁶ Enla lere Makromod Lalap hophon Anan Anulu man An horhawe rehi mai noho wawan, Ai na'aheni wali'ur,

“Na'amoli AINU'u hophopon a'am raram na'akeme
kadi ein korno ra'uli rasa'a Ya An'u eni.” *

⁷ An wekel hophopon a'am raram la na'aheni,

“Ya'u hi'i AINU'u hophopon a'am raram ramwali anna lape man huhuu
noro aiye man lerlere leke hir ilitolle Ya'u.” *

⁸ Enimaa Makromod Lalap wakunu noro Anane, leke Ai na'ono Anan namwali Makromod Lalap haenhi. Lere onne Ai na'aheni Anan,

“Makromod Lalap, O maikoro onno man wa'an,
la mamkene mamani rakan laa ewi-ewi.

O mamwali Rai ma nodi molollo ma namlolo wake'e laa ewi-ewi.

⁹ O raram nodi hi'i ha ma namlolo mamani, la kam suk wake'e ha man ailanne.

Eni penia Ya'u ma namwali Num Makrommu,

horhawe O narehi nano O wallumhe,
de Ya ala wuru dupuwala uluwakum wawan hi'i O akim nahuwa'an.” *

¹⁰ Makromod Lalap na'aheni wali'ur Anan,

“Makromod, lere dedesne O penia ma nakuku noho
ma naleu a'am noro ne'en raram haenhi.

¹¹ Lere man mai noho wawan noro a'am raram moluloin,

maa O mamkene mamani rakan laa ewi-ewi.

Lere onne noho wawan noro a'am raram nalo'oledi me'e,
de naise nainair lo'olo'ol man yakedi me'e.

¹² Lere onne Om lunne noho
noro a'am eni naise nainair lo'olo'ol man yakedi me'e

leke rodi nainair worworu herredi,
maa O penia Num morimori namkene mamani,

la Num anna kan horu laa ewi-ewi!” *

¹³ Makromod Lalap wakunu noro Anan mehe na'ahenia,

“Maikoro Ya'u herne malanna
hehen nanumene Ya'u hi'i Num arwali na'akeme lolo yawa ki O!” * Ai kan wakunu noro hophopon a'am raram heheni.

¹⁴ Hophopon a'am raram onne ramwali roh man ilitolle Makromod Lalap, la An hophon hi paku ri man lernala or'ori dardari ma kan horu.

2

Kasala kerkerhe or'ori dardari ma kan horu ma narehi nalewen eni

¹ Kasala kerkerhe Lira ma na'ono or'ori dardari man ik dervedi me'eni, ono ik kauroin kokkoo nahenia Yesus onne kulu narehi nano hophopon a'am raram! Kasala kerkerhe Lir onne leke yono ik holi kili'ur kani ko'or Ai, maa ik akin namkene naili'il mamani. ² Nonolu hophopon a'am raram loikaru Makromod Lalap Nin keneri hono'ok ma namlolo laa ik upud a'ad, de inhoi kan derne nakani keneri hono'ok onne an lernala hunukum lernohi nina sale. ³ Enimaa lere eniyeni Makromod Yesus mehe nala or'ori dardari ma kan horu ma narehi nalewen maika me'e, de lo'o ik kak peinohi or'ori dardari eniyeni ik lernala hunukum man werek narehi. Lere Yesus minle noho wawan, An wakuku Lirna Wawa'an eniyeni, la ri man meher derne Lir onne laa loikaruwedi maika me'e, de ik kauroin Lirna Wawa'an onne namlolo kokkoo. ⁴ Lere onne Makromod Lalap hi'i tanada man ri kan dodo'onkala makun, la Ai nodi Nin molollo hi'i ha man ma'aruru nodi kunukunohi nahenia Lirna onne namlolo.

* **1:5** Mzm. 2:7 * **1:6** Ul. 32:43 * **1:7** Mzm. 104:4 Mzm. 110:1

* **1:9** Mzm. 45:5-6 * **1:12** Mzm. 102:24-26 * **1:13**

Enla Roh Kudus nala woroin ma na'ono ri ma akin naili'il enihe dohodoho lernohi Nina honorok aki, leke ik kauroin Lirn onne namlolo kokkoo.

Yesus namwali ri mormori leke Ai nau-roin kokkoo paku maika

⁵ Ler man mai Makromod Lalap hi'i noho worworu, de lere eniyeni ik mahak wakunu panaeku ma na'ono noho onne. Ai ka nala molollo hophopon a'am raram komdere noho worworu onne, maa nala ri mormori. ⁶ Ik kauroin onne, ono horhorok aile lolo Horok Lape ma na'aheni,

“Ri mormori ramwali inhawa penia O kam hamlinue? Ri mormori ananne onne ri mormori mehe, de alhi'ihepe O raram nodie? ⁷ Enimaa Om hi'i ai lolo yawa Num hophopon a'am raram tarana, maa ka nalo'olala O maledi onno man kulu ai leke lernala honoor hanawe noro ul'uli sa'sa'a, ⁸ la Om hi'i ai nodi molollo ha wo'ira na'akeme.” *

Ende ik kauroin Makromod Lalap Nin panaeku hi'i ai* nodi molollo ha wo'ira na'akeme lolo noho wawan eniyeni. Memen lere eniyeni ik kauroin nahenia ri mormori ka nodi molollo ha wo'ira na'akeme man aile lolo noho eniyeni, ⁹ maa ik do'on Yesus penia ma nodi molollo ha wo'ira na'akeme. Lere An min noho wawan hophopon a'am raram rarehiyedi Ai tarana, maa Makromod Lalap kikan Ai naikoro onno man kulu narehi, la An lernala honoor hanawe noro ul'uli sa'asa'a man ma'aruru mamani, ono Ai nala kemen maki herredi maika. Makromod Lalap nala Nin rere'e harharu maika penia nala Yesus lernala apinpinha la maki leke na'uwara iknika dohodohale na'akeme.

¹⁰ Makromod Lalap hi'i ha wo'ira man aile mai noho wawan, la na'akeme lernohi Nin kenekrohu. Ai raram nodi napolu ri mormori namansa ramwali Ai ananhe la nala hi morimori man ma'aruru wake'e. Onne penia An huriyedi Yesus lernala apinpinha, wewerek pananaka la maki. Ainin kenekrohu onne wa'an wake'e ono lolo ha onne na'akeme An hi'i Yesus namwali iknik Man Panulu kokkoo, ono Ai

nauroin namlolo kokkoo nala or'ori dardari maika. ¹¹ Yesus hi'i Nin ri mememen moudewede ono Ai na'amouwedi ik kemen nano dohodohale me'e. Ai na'amou na'adewedi ika, penia ik koro Ai Aman mahaku. Onne penia Ai ka nawawa na'aheni maika kamwali Ai walinhe. ¹² Ik kauroin onne ono lolo Horok Lape raram Yesus konohi Makromod Lalap na'ahenia, “Na'amoli Ya'u loikaru Makromod Lalap Oin Naran laa i wal'uhe. Ya ahinara Num ul'uli sasa'a lolo heri leken kalarna.” *

¹³ Yesus na'aheni wali'ur, “Ya'u pu'ik heli mehe Ai.”

Enla lolo lisir namehin Yesus na'aheni, “Eni Maya'u! Yo oro anumhe man Makromod Lalap naledi Maya'u.” *

¹⁴ Makromod Lalap ananhe ri mormori nadedem, de mori ka nalo'ol ne, maki. Ende Yesus mai namwali ri mormori molmolo maika haenhi, Ai kemen naise ik kemen, la rarna naise ik rarna. Ai naise maika ri mormori, leke lere An maki Ai na'amoluloinedi Hayakyak Makromon nin molollo, de makmaki ka nodi molollo maika me'e. ¹⁵ Nonolu ri na'akeme ramka'uk maki, maa Yesus huriyedi ika nano makmaki nin molollo, de ik ka kamka'uk maki me'e.

¹⁶ Ende ik kauroin mouropo nahenia Yesus kan mai leke paku hophopon a'am raram, maa mai leke paku maika ma namwali Abraham upun anan. ¹⁷ Enpenia Yesus namwali iknik Imam Man Kulu Narehi ma nauroin paku ik wawa'an, ono Makromod Lalap nala Ai namwali ri mormori naise maika. Yesus naramyaka maika rehi, la namkene hi'i ha ma namlolo mamani. An ilitolle Makromod Lalap Nin honowok, ono Ai nala kemen maki namwali honoi kanani pair ika nik dohodohale nin hunukum. ¹⁸ Ai namkene paku maika lere ika lernala kenene panatal, ono An lernala kenene panatal noro apinpinha haenhi.

3

Yesus kulu narehi Musa

¹ Ende I wal'u na'ahoru ma namwali Makromod Lalap Nina ri, man Ai napolu

* **2:8** Mzm. 8:3-8 * **2:8** Lolo lisir eniyeni tafsiran heruwali na'ahenia 'ai' wekel ri mormori, maa tafsiran namehin na'ahenia 'ai' onne wekel Yesus. * **2:12** Mzm. 22:22, 23 * **2:13** Yes. 8:17, 18

leke lernala onno lolo a'am raram, wa'an rehi ika loi honorok Yesus eniyeni! Ika kauroin kokkoo nahenia Ai penia ma namwali iknik Imam Man Kulu Narehi, la Ai ma nodi Makromod Lalap Lirna Wawa'an loikaru ri mormori, la ik akin naili'il iknik Imam eniyeni. ² Yesus eni namkene derne nakani Makromod Lalap man kikan Ai leke howok Nina honowok, naise nonolu Musa namkene derne nakani ilitolle Makromod Lalap Nina Nakar Raram mamani. ³ Ik kodi wanakunu naho'ok nano ma nayapi nakar. Nadedem ma nayapi nakar lernala uli sa'a narehi nalewen nano nakar ma na'aririri onne. Yesus naise ma na'ariri nakar, de Ai penia man lernala honoor hanawe noro ul'uli sa'asa'a ma narehi nalewen Musa. ⁴ Memen nakar rahu na'akeme ri mormori hi'ie, maa ha wo'ira na'akeme lolo noho wawan, Makromod Lalap mehen hi'i.

⁵ Musa onne namkene ilitolle Makromod Lalap Nina Nakar Raram, la an howok naise hophopon wahwahan man wa'an. An konohi ri man mori lere onne inhawe ma namwali lere eniyeni. ⁶ Enimaa, Kristus eni narehi nalewen Musa ono Ai namwali Makromod Lalap Anan. Ai namkene ilitolle Makromod Lalap Nina Nakar Raram eni naise anan mememen ma nodi molollo lolo aman nin nakar. Enla ika penia kamwali Ainin Nakar Raram horo kasala kerkerhe inhawe man ik akin naili'iledi me'e, la kamkene pu'ik heli Ai mehe.

Yono ka'uluwaku kekerhe molmolle ri Yahudi lere minle noho mamun

⁷ Ende derne makani inhawe man Roh Kudus wakunu lolo Horok Lap raram na'ahenia,

“Lere eniyeni, lo'o mim derne Makromod Lalap Lirna,

⁸ yono hi'i uluwakun kekerhe naise mi upum a'um nonolu lere hi ramhara Mesir minle noho mamun onne.

Lere onne hi ra'okuledi Makromod Lalap la ramhene derne rakani, penia hir kene Ai leke rauroin An pelek na'ahan, ee ka!

⁹ Makromod Lalap na'aheni heheni:

Lolo noho onne mi upum a'um ken hi'i Ya a'ahan,

kade hir po'on Ya'u hi'i tanada man kar dodo'onnala makun anna weli'akka raram onne.

¹⁰ Enpenia Ya a'ahan hi, la Ya aheni, ‘Hi honorok akin ka namkene Maya'u me'e,

la hi kar derne rakani Ainu'u wanakuku wanayo'o me'e.’

¹¹ Ya ahan de Ya ahopo na'ahenia, ‘Hi lo'o kar rakan noho man Ya'u nonouwedi hi me'e,

la kar lernala renren warwarna roro Maya'u lolo noho onne haenhi!’ ” *

¹² I wal'u na'ahoru, madiyahaka mi akim leke yon mi ri mahaku raram nodi hi'i dohohale mamani. Madiyahaka mi akim naili'il wawa'an, leke yon wali kili'ur, de mako'u nano Makromod Lalap man mori laa ewi-ewi. ¹³ Yon hi'i heheni, maa akilere ida ma na'alapa ida akin leke yon dohohala paipudi mi, de nakoko mi akim kerhe. Hi'i ha man wa'an onne mamani hehen nanumene rakan lere noho nin man horu, lere ri kan wekel ‘Lere eniyeni’ me'e. ¹⁴ Ik koro Kristus kamwaliyedi mahaku, de ik kokala na'akeme man Makromod Lalap nala Yesus haenhi, horo ik kadiyahaka ik akin leke namkene naili'il ha man ik dederne nonolu onne rakan lere noho eni nin man horu.

¹⁵ Yono hamlinu inhawe man horhorok lolo Horok Lap ma na'aheni,

“Lere eniyeni lo'o mim derne Makromod Lalap Lirna Wawan, yono hi'i uluwaku kekerhe naise mi upum a'um nonolu lere hi ramhara nano Mesir minle noho mamun.” *

¹⁶ Lere nonolu onne, Musa nodi hi ramhara noho Mesir, la an loikaru Makromod Lirna hi, maa hir hi'i uluwaku kekerhe mamani, de ramhene derne rakani!

¹⁷ Enla anna weli'akka raram Makromod Lalap na'ahan man uluwaku kekerhe onnenihe, ono hir hi'i dohohala mamani, penia maki mouwedi lolo kalla. ¹⁸ Ende Makromod Lalap nahopo na'ahenia,

“Hi onne kar rakan noho man Ya'u nonou onne raram, de hi kar lernala renren warwarna lolo noho onne.”

* 3:11 Mzm. 95:7-11 * 3:15 Mzm. 95:7-8

Lere onne Makromod Lalap kukul inhoi? An kukul ri ma na'uluwaku kekerhe ma na'okuledi Ai lolo noho mamun onneni. ¹⁹ Ende ik kauroin kokkoo nahenia ri onnenihe kar rakan noho onne raram, la kar lernala renren warwarna lolo onne, ono akinhe ka naili'il Makromod Lalap.

4

Makromod Lalap nou nala Nin renren warwarna maika

¹ Makromod Lalap nou nahenia inhoi ma akin naili'il Ai, ri onne lernala Nin renren warwarna man An nouwedi nonolu me'eni, la nano nonolu rakan lere eniyeni Nina nou onne aile makun. Ende madiyahaka mi akim wawa'an leke mi na'akeme lernala renren warwarna onne. ² Lira Wawa'an onne loikaruwedi maika me'e naise nonolu loikaruwedi ik upud a'ad haenhi, maa Lir onne ka nala ha man wa'an ida hi, ono hi kar kokala la akin ka naili'il. ³ Ik ma akin naili'il Yesus mehe lernala Nin renren warwarna man Makromod Lalap nouwedi me'e, maa ri ma akin ka naili'il kar lernala. Onne namnenehe noro inhawe man Makromod Lalap na'aheni,

“Ya ahan de kikan hopo a'aheni, ‘Hi onne ka roro Ya'u ren warna lolo noho onne me'e.’”

Hi kar lernala renren warwarna onne, kade Makromod Lalap na'akenedi renren warwarna onne nano lere Ai nakuku noho naleu a'am nonolu eni. ⁴ Lolo Horok Lap raram horhorok ida aile man kukul lere alam wo'ikku onne na'ahenia, “Makromod Lalap howok lere alam woneme, la rakan lere alam wo'ikku eni An warnala nano Nin honowok na'akeme.” * ⁵ Enla yon hamlinu horok namehin ma na'aheni, “Hi onne kar rakan noho onne raram, de ka roro Ya'u lernala renren warwarna.” *

⁶ Enpenia Makromod Lalap Nin panaeku nahenia ri mormori aile man lernala Nin renren warwarna, maa man derne Lira Wawa'an nonolu enihe kar lernala ono hi kar derne rakani Makromod Lalap. ⁷ Ende ik kauroin Makromod Lalap

kan herre Nin panaeku onne makun, ono An nili lere alam worworu wali'ur leke rin lernala Nin renren warwarna. Ler alam worworu man An ninili onne An wekel, “Ler eniyeni!”

Ri ma kan derne nakani nonolu onnenihe morile Musa nin kulere, la nakawedi ku wo'iraha rakan Daud nin kulere mene Makromod Lalap konohi Daud na'ahenia,

“Lere eniyeni lo'o mim derne Makromod Lalap Lirna, yono ma'uluwaku kekerhe.” *

⁸ Nonolu Yosua nodi ri Israel laa noho Kana'an, la hir lernala renren warwarna tarana lolo noho onne, maa ik kauroin Makromod Lalap kan wekel renren warwarna onne, ono An konohi Daud nahenia lere namehin ri ma akin naili'il Ai lernala Nin renren warwarna ma namlolo. *

⁹ Ende i wal'u na'ahoru, Makromod Lalap na'akenedi renren warwarna ma namlolo nala Nin ri, leke hir ren warna naise An ren warna lere wo'ikku nine haenhi, ono lere onne Ainin honowok horuwedi me'e. ¹⁰ Ri na'akeme man lernala Makromod Lalap Nin renren warwarna onne, hir warnala nano rir honowok naise Makromod Lalap warnedi nano Nin honowok lere wo'ikku nine onne. * ¹¹ Ende wa'an rehi ik kahehe leke ik na'ahoru lernala renren warwarna man Makromod Lalap nouwedi me'eni, leke nano ik eniyeni yonde ri aile man lerno hi ik upud a'ad rira hini'i wenewhe nonolue, penia wali kili'urne Makromod Lalap ono akin ka naili'il me'e, de kar lernala renren warwarna onne.

¹² Makromod Lalap Lirna Wawan namwali Lira man mormori la ma nodi molollo howok lolo ri honorok akin. Lirna Wawan onne naise raa ma namlorno kili'ur kalari, la nalhariyedi iknik honorok panaeku man susuwar eni, la ha'ar ri nin roh nano ri hamaran! Lirna Wawan penia nauroin ik honorok akin na'akeme, ono ¹³ Makromod Lalap do'on la nauroin ha wo'ira na'akeme lolo noho wawan eniyeni. An do'on nauroin ha ma nas-inuwar na'akeme, de lere man mai An

* **4:4** NN. 2:2 * **4:5** Mzm. 95:11 * **4:7** Mzm. 95:7-8 * **4:8** Ul. 31:7, Yos. 22:4 * **4:10** Tafsiran namehin na'aheni 'renren warwarna' wekel lere ik laa a'am raram, de kak howok lolo noho wawan me'e, la tafsiran namehin na'aheni 'renren warwarna' wekel lere ik ren warna nano nahehe mamani hi'i ha man wa'an leke lernala or'ori dardari onne, ono ik kak pu'ik heli iknik hini'i wenewhe me'e, maa ik pu'ik heli Makromod Lalap mamani ono ik kauroin Ai penia ma nala or'ori dardari maika.

hopon ik kala wanalhanne lolo iknik hini'i wenewhe na'akeme lolo Ai leken kalarna.

Yesus namwali Imam Man Kulu Narehi

¹⁴ I wal'u na'ahoru! Makromod Lalap Anan Yesus namwali Imam Man Kulu Narehi. An laa a'am raram minle Makromod Lalap leken kalarna. Ende wa'an rehi ik kasala kerkerhe inhawa ma na'ono Yesus leke ik akin namkene naili'il. ¹⁵ Ik eniyenihe ka karuri hi'i ha ma namlolo mamani, ono kamwali ri mormori ma nadedem mehe. Enimaa Yesus namwali iknik Imam Man Kulu Narehi ma nau-roin kokkoo paku ika, ono lere An minle noho wawan An lernala kenene panatal nammori naise maika, maa Ai kan hi'i dohohalida. ¹⁶ Ende yon kamkauk karpali Makromod Lalap hi'i lir napanak, ono Ai naramyaka ika, la kukul Nin aki man wa'an maika. Ai namre'e namharu la naramyaka ika, de lere ik kapanak An paku ika, Ai namkene paku.

5

¹ Nonolu lolo ri Israel, nadedem Makromod Lalap nili ri ida kikan namwali imam man kulu narehi leke ilitolle Nin honowok. Ri ma namwali imam man kulu narehi nadedem hi'i lir napanak la nodiyala ri mormori laa Makromod Lalap leken kalarna. Imam onne nin honowok nesne ha mormori leke nodi na'ohu nahala rir dohohala, la nala rir honoi kanani namehin laa Makromod Lalap haenhi. ² Imam man kulu narehi onne namwali ri mormori ma nadedem naise maika, de ai ka naruri hi'i ha man wa'an mamani. Onne penia ai nauroin nodi wanakunu man mamamal wakunu noro ri man hi'i dohohala ma ka nauroin kalla ma namlolo makun. ³ Imam onne hi'i dohohala haenhi, de ai nodi honoi kanani nalle Makromod Lalap, la napanak Ai na'ohu nahala nin dohohala noro idewe ri Israel rira dohohala haenhi.

⁴ Ri ka nadedem mehen kikan kemen namwali imam man kulu narehi nodi nin suk aimehi, maa Makromod Lalap mehe nili ri ma namwali imam onne leke ilitolle honowok eniyeni, naise Harun nonolu haenhi. ⁵ Namnenehe onne, Kristus kan mehe na'uli nasa'a kemen, maa Makromod Lalap mehe nili Ai la kikan namwali

Imam Man Kulu Narehi leke ra'uli rasa'e, la Ai na'aheni,
"Ya An'u O!

Lere eni Ya amwali O Ammu!" *

⁶ Lolo Horok Lap, Makromod Lalap Lirna namehin aile ma na'ahenia,
"O mamwali Imam laa ewi-ewi,
naise Melkisedek ma namwali imam nonolu eni." *

⁷ Lere Yesus aile mai noho wawan makun, An hi'i lir napanak wakau nodi mak oir lolo Makromod Lalap kalarna. Ai nauroin Makromod Lalap mehe nodi molollo huriyedi Ai nano Nin makmaki onneni, maa Yesus derne nakani la horhawe mamani, de hurinohi kemen maki. Onne penia Makromod Lalap derne Ainin lir napanak haenhi. ⁸ Yesus onne Makromod Lalap Anan mememen, maa An lernala hadwei hadwokokoro apinpinha namehin, penia eren dederne nakani Makromod Lalap. ⁹ Makromod Lalap nodi kalla eniyeni hi'i Yesus namwali Rai Ma Nala Or'ori Dardari ma namlolo wake'e, la Ai onne namwali or'ori dardari onno, leke ri na'akeme man derne nakani Ai lernala or'ori dardari ma kan horu haenhi. ¹⁰ Makromod Lalap kikan Ai namwali Imam Man Kulu Narehi naise rai Melkisedek nonolu eni.

Wakuku wanakuku man hi'i ik akin eren namkekene lernohi Makromod Lalap

¹¹ Ya'u raram nodi konohi mi panaeku nammori ma na'ono Yesus noro Melkisedek onne, maa mi honorok akin deul tana rehi makun, de nalo'ol mene mi mauroin.

¹² Mi ka mauroin wakuku ri namehin ha ma na'ono Yesus dedesne nine makun, kade mi akim naili'iledi nano nonolu me'e! Wa'an rehi mi mamwali man loikaru Lirn onne, maa onne ka namwali, ono mi ka mauroin haida-haida makun! Ende wa'an rehi mi mapanak rin mai wakuku mi! Mi eniyenihe maise tatana man huhuhu, de ka mauroin ma'ak makun!

¹³ Ri ma naise tatana man huhuhu makun, wakuku ha ma na'ono Yesus dedesne nine mamani, de hi ka rauroin ewi ma namlolo noro ewi man sala lolo Makromod Lalap kalarna. ¹⁴ Wanakuku man hi'i ik akin eren namkene onne naise hanana'an man ri lalap na'an. Ri man wakuku wanakuku onne, rir morimori namlolo wake'e. Hir

* 5:5 Mzm. 2:7 * 5:6 Mzm. 110:4

loi honorok wanakuku onne mamani leke rauroin Makromod Lalap Nin honorok panaeku man wa'an, penia hi rauroin idewe inhawe ma namlolo noro inhawe man sala.

6

¹ Ende ya apanak I wal'u na'ahoru yono ik wakuku wanakuku dedesne nina mehe, maa na'amoli ik wakuku wanakuku man hi'i ik akin eren namkene haenhi, leke ik akin naruri naili'il wawa'an. Wa'an rehi ri man idedi nanumene akin naili'il Yesus, hi onne wakuku wanakuku ma na'ono Kristus dedesne nine. Wanakuku dedesne onne hopon hi herre rir hini'i wenewhe ma nodi ri laa makmaki, la wakuku hi leke akin naili'il Makromod Lalap. ² Wanakuku dedesne onne na'ono unulu tanada, kikan liman laa ri wawan, la konohi ika nahenia ri man makiyedi mori wali'ur. Wanakuku onne konohi ik nahenia lere man mai Makromod Lalap ho'ok kail ri na'akeme, la nala ri man ailanna hunukum laa ewi-ewi. ³ Wanakuku dedesne onne wa'an la namlolo, maa ors eniyeni ik wakuku wanakuku man hi'i ik akin eren namkene, horo Makromod Lalap hari kalla maika.

⁴ Lo'o ri aile ma akin naili'il wawa'an Yesus, maa hi'i kenekrohu ra'okuledi Ai leke rako'uwedi, hi onne kar lernala leken wali wali'ur lernohi Yesus me'e. Nonolu hir min lolo Makromod Lalap Nin Ropropo, la kokaledi Nin rere'e haharu noro Nin Roh me'e. ⁵ Hi rauroin kokkoo nahenia Makromod Lalap Lirna Wawan onne namlolo wake'e. Hir do'on rauroinedi Makromod Lalap Nin molollo man lap wake'e lolo rir morimori, la hi rauroin Ai nodi molollo onne ku man mai eni haenhi. ⁶ Enimaa lo'o hir hi'i kenekrohu ra'okuledi Makromod Lalap, kan hi'i hi derne rakani wali'ur me'e, ono hi kar herre rir morimori ma namehiyaleni wali'ur me'e. Nonolu hir derne rakani, maa ra'okuledi wali'ur, de rira hini'i wenewhe onne naise hi'i Makromod Lalap Ananne wair wali'ur lolo au kekiyowok la hadwei hadwokok lolo heri kalarna.

⁷ Wanakunu eniyeni naho'ok naise ri mormori noro kirne! Ri aile man lernala wanakuku ma na'ono Yesus, la derne nakani Makromod Lalap mamani. Ai onne naise kirna man lernala okon, de au

or'oriyana mori wawa'an, penia orkirna lernala ihin ennen nammori. Makromod Lalap namre'e namharu ri onne naise Ai namre'e namharu kirna onne haenhi. ⁸ Enimaa ri ma na'okuledi Yesus onne naise kirna man au or'oriyana ruri roke mamani morile, de orkirna kan lernala haida-haida. Kirna onne Makromod Lalap nakineri la lere man mai harnedi.

⁹ I wal'u na'ahoru man ya aramyaka! Ai mala wanakunu naho'ok onne, maa ai kam wekel mi ono ai mauroin nahenia wallumhe kar hi'i heheni. Ai mauroin mim hi'i ha ma nahuwa'an Makromod Lalap akin. Mim hi'i ha ma nadedem ri man lernala or'ori dardari hihi'ie. ¹⁰ Makromod Lalap kan hamlinu minima mahmaha awenne ilitolle Nin honowok, ono Ai namkene hi'i ha ma namlolo mamani. An horhorok nahenia mi maramyaka Ai mamani, penia mim ilitolle Nin ri nano nonolu rakan lere eniyeni. ¹¹ Ai mapanak yon maprehen, maa mampe'el maramyaka ri heri ri wali rakan noho nin man horu leke inhawe man Makromod Lalap nouwedi ki mi, onne namwali. ¹² Yon maprehen lernohi Makromod Lalap, maa madiyahaka leke mi akim namkene naili'il mamani. Wa'an rehi mim teunohi ri ma akin naili'il wawa'an, ono hi rodi aki ma namkene weilapan hehen nanumene lernala inhawe man Makromod Lalap nouwedi hi eni.

Ik akin nahuwa'enedi ono ik kauroin kokkoo Makromod Lalap Nin nou maika namwali

¹³⁻¹⁴ Lere Makromod Lalap nala Nin nou ma namkene Abraham, Ai nahopo na'akerhe Nin nou na'ahenia, "Yo odi I Naran, Ya amre'e amharu o narehi nalewen, la Ya'u hi'i o upum anumhe nammori rehi." *

Ri kaale ma narehi nalewen Makromod Lalap, de Ai nahopo mehen wekel Naran.

¹⁵ Ende Abraham akin namkene newek hehen nanumene nou ma namkene onne namwali.

¹⁶ Nadedem lo'o ri nahopo, hir wekel ri man kulu narehi leke ri onne na'akerhe nin hope, de ri mahaku kan kawala.

¹⁷ Enla Makromod Lalap nodi Naran nahopo na'akerhe Nin nou, leke ri na'akeme man lernala nou onnenihe rauroin kokkoo

* 6:13-14 NN. 22:16-17

Ai kan herre Nin nou onne. ¹⁸ Makromod Lalap naledi Nin nou noro Nin hopo maika leke na'alapedi ik akin, la Nin nou noro Nin hopo kan herre laa ewi-ewi. Ik kauroin Nin nou noro Nin hopo namwali, ono Ai ka napoho la kan herre inhawe man An nouwedi me'eni. Onne penia ika na'akeme lari laa Ai, ono ik kauroin mouropo nahe-
nia inhawe man An nouwedi me'e onne ik lernala. ¹⁹ Ik akin nawiya'ar Ai mamani, naise kapal ma nina waku orkara rodi palipali, de ka nawollo. Ende Nin nou onne namwali kalla man du'ul kali ika koro Makromod Lalap leke ik lolo tapi man rodi kawkawa Makromod Lalap Nin Onno Man Moumou Dewdewe man aile Nin Romleu lolo a'am raram, leke min wewerre noro Ai.* ²⁰ Yesus hari kalla maika ono Ai noluwedi laa Onno Man Moumou Dewdewe onne me'e, leke lere man mai ik lerno Ai haenhi. Ai namwali iknik Imam Man Kulu Narehi laa ewi-ewi, naise rai Melkisedek nonolu eni.

7

Imam Melkisedek kulu narehi nano Lewi upun anan ma namwali imam man kulu narehi

¹ Nonolu Melkisedek eniyeni namwali kota Salem nin rai, noro idewe namwali imam man ilitolle Makromod Lalap Man Kulu Narehi Lap Narehi Nin honowok. Lere Abraham rehiyedi ara noro rairai man aile lolo onne, an wali laa nin nohe, maa kan rakan makun pakromo noro Melkisedek. Enla Melkisedek napanak Makromod Lalap namre'e namharu Abraham. ² Kame'ede Abraham nala Melkisedek hahaa man an lernale nano ara onne persen idaweli. Melkisedek onne narane napa'ahne, 'rai ma namlolo mamani,' la ai namwali 'rai ma nodi moiliwi mahuwele' haenhi, ono kota Salem onne narane napa'ahne, 'moiliwi mahuwele'. * ³ Ik ka kauroin Melkisedek eni upun a'an noro nin ri leleher inhoi, de ik ka kauroin ainina lere alam momori noro makmaki, maa ai eni namwali imam man kulu narehi naise Makromod Lalap

Anan, ono ai namwali imam laa ewi-ewi haenhi.

⁴ Ken ik horokala Melkisedek eni, ono ai namwali ri ma na'ono wake'e! Ik kauroin onne, ono ik upud a'ad Abraham nala Melkisedek persen idaweli nano nin hahaa lere onne. ⁵ Makromod Lalap Nina keneri hono'ok hopon ri Israel puliwuku persen idaweli nano rira nahehe nawo'or ihin ennen rale Lewi upun anan ma namwali imam, kade Lewi upun anan onne na'akeme namwali Abraham upun ananhe haenhi. ⁶ Melkisedek eni ka namwali Lewi upun anan, maa an lernala persen idaweli nano Abraham, la napanak Makromod Lalap namre'e namharu haenhi, kade Abraham eniyeni man lernala Makromod Lalap Nin nou ma namkene eni. ⁷ Namlolo kokkoo, ri ma napanak Makromod Lalap namre'e namharu ri namehin, ai onne kulu narehi ri man kokala rere'e harharu onne.

⁸ Ler nonolu onne, Lewi upun ananhe ma namwali imam nadedem lernala persen idaweli nano ri Israel, la imam onnenihe kar mori laa ewi-ewi ono hi ramwali ri mormori ma nadedem, de rakan rir lere horu, hir makiyedi. Enimaa ik kauroin nano Horok Lap raram nahenia Melkisedek man lernala persen idaweli onne mori mamani.

⁹ Lo'o ik ka'aheni Lewi upun ananhe ma nadedem puli persen idaweli nano ri Israel lere li'ur onnenihe rala persen idaweli laa Melkisedek lolo hi upun a'an Abraham, iknik wakunu eni kan sala. ¹⁰ Onne namlolo ono lere Abraham nala persen idaweli Melkisedek onne, ka ra'ori Lewi noro upun anan makun. Abraham namwali hi upun a'an de naise hi roro wewerre Abraham rala paipair onne Melkisedek.

Keneri hono'ok man kikan Lewi upun anan ramwali imam herredi me'e

¹¹ Lere Makromod Lalap nala keneri hono'ok ri Yahudi, An kikan Lewi upun ananhe mehe ramwali imam, la hopon hi wakuku ri Israel leke lerno keneri hono'ok onne. Enimaa hirira honowok ka na'akuku na'anokor Makromod Lalap

* **6:19** Nonolu tapi kawkaawe aile lolo Tenda man Musa hi'i, leke yon ri nadedem la Makromod Nin Onno Man Moumou Dewdewe raram. Maa oras eniyeni Yesus lariyala maika man pu'ik heli Ai lolo tapi kawkawa laa Onno Man Moumou Dewdewe lolo Romleu Lalap man aile a'am raram, leke ik koro Makromod Lalap minle wewerre. * **7:2** NN. 14:17-20

Nin panaeku wawa'an ono kan hi'i ri namlolo wake'e lolo Ai leken kalarna. Ende Makromod Lalap hopon imam namehin mai naise Melkisedek. Imam woruworu eniyeni ka namwali Lewi upun anan naise Harun noro imam nadedem onne. ¹² Onne nin panaeku nahenia kanakarne man kikan Lewi upun anan ramwali imam onne herredi me'e, de Makromod Lalap Nin keneri hono'ok man kakar onne herredi haenhi. ¹³ Keneri hono'ok onne herredi me'e ono Makromod Lalap niliyedi imam worworu ma ka nano Lewi upun anan, maa Ai onne nano Yehuda upun anan ma ka nadedem namwali imam lolo kanakarne nonolu onne. ¹⁴ Enla lolo Horok Lalap raram, ik kauroin nahenia ik Makromod Yesus namwali Yehuda upun anan, la Musa kan wekel Yehuda upun anan ramwali Makromod Lalap Nin imam.

¹⁵ Ende ors eniyeni Yesus mai namwali imam naise Melkisedek nonolu eni, de ik kauroin mouropo nahenia Makromod Lalap herredi keneri hono'ok me'e. ¹⁶ Keneri hono'ok nonolu onne kukul inhoi namwali imam, la kan kukul Yesus, ono ka namwali Lewi upun anan. Enimaa Makromod Lalap penia man kikan Yesus namwali imam worworu man mori laa ewi-ewi ono haida ka nano'onnyak Ai! ¹⁷ Onne naise horhorok aile Horok Lap raram ma na'aheni,

“O eniyeni mamwali imam laa ewi-ewi maise imam Melkisedek.” *

¹⁸ Enla ik kauroin nahenia kanakarne man kikan imam ma aile lolo keneri hono'ok onne kar hewek nair me'e, ono keneri hono'ok onne ka naruri hi'i ik kamlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna. ¹⁹ Keneri hono'ok onne kan hi'i ik kamwali ri molololo, de lere eni ik lernala kalla worworu man wa'an narehi nano kalla nonolu onne, ono ik kauroin Yesus nouwedi nahenia An hi'i ika kamlolo lolo Makromod Lalap leken kalarna leke yon ik kako'u nano Ai me'e.

Yesus namwali Imam Man Kulu Narehi Lewi upun ananhe

²⁰ Ik kauroin panaeku ida wali'ur! Makromod Lalap kikan hopo lere Yesus namwali imam, maa Ai kan kikan hopo

lere Lewi upun anan namwali imam. ²¹ Lere Yesus namwali imam Makromod Lalap kikanedi hopo na'aheni, “Ya'u eni, MAKROMOD!

Ya'u kikanedi hopo me'e, de ka'u herre Ainu'u wanakunu ma na'ahenia, ‘O eni mamwali imam laa ewi-ewi.’ ” *

²² Makromod Lalap kikan hopo heheni leke ik kauroin Yesus penia ma na'akerhe Nou Worworu eniyeni, la Nou Worworu eniyeni wa'an narehi nano Nou Nonolu man ik kokala lolo keneri hono'ok onne.

²³ Lo'o ik hoiwuku Nou Worworu noro Nou Nonolu, ik do'on kauroin ha namehin ida wali'ur. Nou Nonolu nair imam nammori ono hi ramwali ri mormori nadedem de ra'ileher la maki, mene namehin herre wali'ur; ²⁴ maa Nou Worworu eniyeni nair Imam ida mehe. Imam ida onne Yesus man mori laa ewi-ewi, de kar herre Ai, la Nin honowok nala'a mamani. ²⁵ Ende nano lere eniyeni rakan laa ewi-ewi, Yesus mehe nodi molollo huriyedi ri nano dohohala nin molollo, la lolo Yesus ri na'akeme man maiyedi Makromod Lalap lernala or'ori dardari ma kan horu. Ai nodi molollo eniyeni ono An mori laa ewi-ewi, la namwali iknik Man Hemen lolo Makromod Lalap kalarna, la hi'i lir napanak mamani leke paku maika.

²⁶ Ende Yesus namwali Imam Man Kulu Narehi man wa'an wake'e ma nauroin paku ika. Ainin morimori moumou dewdewe lolo Makromod Lalap kalarna, la Ai kan hi'i dohohala wake'e, ono salida kaale raramne. Makromod Lalap nako'uwedi Ai nano ri man hi'i dohohala, la hopon Ai naikoro onno man kulu narehi na'akeme lolo a'am raram. ²⁷ Ai eni ka naise imam man kulu narehi namehin. Akilere hi ra'akene honoi kanani rale Makromod Lalap leke na'ohu nahala rira dohohala nanumene rala ri namehin rir honoi kanani haenhi. Yesus kan hi'i heheni, maa lere Ai nala kemen maki Ai namwali honoi kanani raram mehe laa ewi-ewi leke namlolo kokkoo na'ohu nahala iknik dohohala.

²⁸ Lere nonolu keneri hono'ok onne kikan ri mormori ramwali imam man kulu narehi, maa hi onne ka raruri hi'i ha man wa'an mamani ono hi ramwali ri

mormori nadedem. Ende nakawedi anna wo'iraha mene Makromod Lalap kikan hopo na'akerhe Nin nou na'aheni Anan namwali Imam ma namlolo wake'e, la Ai onne Nin morimori moumou dewdewe laa ewi-ewi. Amin!

8

Yesus namwali Imam Man Kulu Narehi lolo Nou Worworu

¹ Panaeku ma na'ono lolo iknik wanakunu eniyeni hi'i heheni: Ik lernaledi Imam Man Kulu Narehi man laedi a'am raram naikoro Makromod Lalap Ma Narehi Ma Nalewen herne malanna la rodi molollo wewerre. ² Ai namwali Imam Man Kulu Narehi man howok lolo Onno Moumou Dewdewe man aile lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lape man aile a'am raram. Romleu Lap eniyeni namlolo wake'e ono Makromod mehen hi'ie, ka naise Nin Tenda man nonolu ri mormori hi'i lolo noho mamun onne. ³ Keneri hono'ok kikan imam man kulu narehi na'akeme leke hi resne ha mormori rodi hoikani Makromod Lalap, la rodi ri nina honoi kanani namehin rala Ai haenhi. Onne namnenehe noro iknik Imam Man Kulu Narehi, de Ai nala honoi kanani haenhi. ⁴ Ors eniyeni Yesus aile a'am raram, maa lere An minle noho wawan makun, Ai ka namwali imam, ono imam namehin aile ma nala honoi kanani lerno hi keneri hono'ok onne. ⁵ Hir ilitolle Makromod Lalap Nin honowok lolo Nin Tenda man aile lolo noho wawan onne, la Tenda onne naise na'oi Makromod Lalap Nin Romleu Lape man aile a'am raram. Ik kauroin onne ono Makromod Lalap konohiyedi Musa na'ahenia, "Madiyaka leke om hi'i Ainu'u Tenda onne lerno hi kanakarn na'akeme man Ya'u kukuledi ki o lolo wo'or tilu onne." * Ende Makromod Lalap Nin Romleu Lap ma namlolo kokkoo aile a'am raram, la ma aile noho wawan onne naulinu nawali man aile a'am raram. ⁶ Enla imam onnenihe kokala honowok lolo Tenda mai noho wawan eni, maa honowok man Yesus kokala onne wa'an narehi imam onnenihe rir honowok. Namnenehe onne Nou Worworu man Yesus nala maika eni naruri narehi nano Nou Nonolu onne, ono nala maika ha

man ma'aruru narehi nano ha man keneri hono'ok onne nala maika.

Nou Worworu naruri narehi Nou Nonolu

⁷ Keneri hono'ok ma namwali Nou Nonolu onne kan kuku kan nokor, de Makromod Lalap nala Nou Worworu wali'ur rodi herre. ⁸ Makromod Lalap mehen kuku sala Nin ri ono hi kar derne rakani Ai, kade lernaledi Nou Nonolu onne me'e, de Ai na'aheni,*

"Derne Ainu'u wanakunu eniyeni:

Ler man mai Ya'u hi'i Nou Worworu, la Ya alle noho Israel noro luhu Yehuda.

⁹ Nou Worworu onne ka naise Nou Nonolu man Ya aledi Yehuda upun a'an lere Yo orokaru hi ramhara Mesir.

Hi onne kar derne rakani Ainu'u Nou Nonolu man Ya aledi hi eni, de lere onne ka'u peino hi me'e.

¹⁰ Enimaa ors eni Ya'u konohi nahenia lere man mai Ya ala Nou Worworu eniyeni hair Israel upun anan na'akeme.

Ainu'u Nou Worworu hi'i heheni: Na'amolia Ya ala Ainu'u keneri hono'ok naikoro hi honorokne, la horok loiledi hi akin.

Na'amolia Ya amwali hi Makromod Lalap, la hi ramwali Ainu'u ri.

¹¹ Lo'o ri kaale man wakuku hi ha ma na'ono Ya'u, kan hi'i haida ono Ya'u hi'iyedi hi na'akeme tatana lalapa rauroinedi Ya'u wawa'an me'e.

¹² Ya'u penia a'ohu ahala rir dohohala, la ka'u horhorok rir hini'i wenewhe man ailanna me'e." *

¹³ Ende lolo horok onne Makromod Lalap na'ono Nou Worworu, la kukul nahenia Nou Nonolu kar nair me'e. Enla ik kauroin nahenia ha man kar nair, lo'o ka nalo'ol moluloinedi me'e.

9

Honoi kanani lerno hi Nou Nonolu

¹ Ors eni ik wakunu keneri hono'ok ma namwali Nou Nonolu. Memen Nou Nonolu onne wakuku ri Israel hi'i Makromod Lalap Nin Tenda leke ra'uli rasa'a Ai, la keneri hono'ok onne wakuku hi holoor halauk rala honoi kanani haenhi. ² Hi

* **8:5** Kel. 25:40 * **8:8** Tafsiran namehin na'aheni 'Makromod Lalap mehen nala sala keneri hono'ok onne, ono ri kar derne rakani Ai, kade lernaledi Nou Nonolu onne...' * **8:12** Yer. 31:31-34

ra'ariri Tenda onne, la lolo Tenda onne raram kanawa ida aile, de kawe namwali onno woro'o. Onno dedesne wekel 'Onno Man Moumou Dewdewe', la lolo onno onne rala wadu onno noro mei aile. Mei onne nadedem rala roti loile rodi hoikani Makromod Lalap.³ Onno man aile lolo tapi wali eni, rin wekel 'Onno Man Moumou Dewdewe Wake'e'.⁴ Lolo onno raram onne honoi kanani onno man rodi mahe hi'ie aile noro Oplaha rodi panaku Makromod Lalap Nin nou, de rin wekel onne 'Oplaha Nou'. Honoi kanani onno onne nadedem rodi harna au hairne wala'ula'u, la Oplaha onne paharne rodi mahe hi'ie. Lolo Oplaha onne raram potol mahe aile penpenu noro hanana'an manna, la Harun nina au ke'eke'en ma napupul aile, la waku woro'o man Makromod Lalap horokedi keneri hono'ok idaweli enihe aile haenhi.⁵ Oplaha onne rala kerub woro'o man rodi mahe hi'ie loile aile wawan. Kerub onne kukul nahenia Makromod Lalap man siksik lerlere aile lolo onne.* Kerub woro'o onne harhari liwarne lolo Oplaha anadunne wawan. Anadunne onne namwali onno ra'ohu rahala ri nin dohohala, maa ors eni ka a'amou a'aropo ha eniyeni na'akeme me'e.

⁶ Ende Makromod Lalap Nin Tenda nonolu onne kakar naisa onne. Akilere imam ma nadedem laa tenda raram ilitolle rir honowok lolo Onno dedesne onne,⁷ maa imam man kulu narehi mehen laa Onno Man Moumou Dewdewe Wake'e raram howok lolo onne. Ai kan laa Onno onne raram mamani, maa annida an laa raram mehe. Lere an la Onno onne raram ai nodi ha mormori rarna hoikani Makromod Lalap leke na'ohu nahala ai noro nin ri heri ri wali rira dohohala man hir hi'iyedi, maa ka rauiroiroin eni.⁸ Imam man kulu narehi mehe laa Onno onne raram. Ende Roh Kudus nodi holoor halauk onne kukul mouropo maika nahenia lere onne kar hari kalla ri mormori ma nadedem makun leke roro Makromod Lalap pakromo lolo Onno Moumou Dewdewe Wake'e raram. Lo'o lere eni Tenda onne nainair makun, kalla kaale ri mormori ma nadedem pakromo noro Makromod Lalap.

* **9:5** Lo'o kerub onne liwarne aile la lo'o oin makan noro kemen naise Makromod Lalap Nin hophopon a'am raram, maa Horok Lap kan konohi mouropo kerub onne naise inhawe. Po'onala lolo kamus.

⁹ Onne na'akeme kukunohi maika nahenia honoi kanani noro hahaa namehin man imam lalape nala Makromod Lalap lolo Tenda onne, ka na'amou ri mormori honorok akin, kade hi rale honoi kanani noro hahaa onne mamani. Honoi kanani noro hahaa onne namwali henerun mehe ono honoi kanani ma namlolo kan mai makun.¹⁰ Keneri hono'ok man kakar hahaa noro honoi kanani onne kukul mehe nana'an nonomun noro holoor halauk man kakar hi'ihewi rodi oir leke ra'amou kemen. Ende keneri hono'ok onne na'ono hi kemen mehe, maa ka na'amou hi honorok akin. Makromod Lalap nala keneri hono'ok onne leke hir lernohie rakan lere Ai nala Nin Nou Worworu mai.

Yesus nala kemen namwali honoi kanani ma namlolo narehi keneri hono'ok lo'olo'ol nina

¹¹ Lere eniyeni Kristus ma namwali iknik Imam Man Kulu Narehi maiyedi noho wawan me'e. Ai nodi Nou Worworu ma nala rere'e harharu, moiliwi mahuwele, noro or'ori dardari ma kan horu. Enla An maki, mori wali'ur mene laa Onno Man Moumou Dewdewe man Makromod Lalap na'akenedi lolo a'am raram me'e. Ai kan laa Tenda noho wawan nina, maa An laa Onno man wa'an narehi Tenda ri mormori hi'i mai noho wawan eni.¹² Kristus laedi Onno Man Moumou Dewdewe Wake'e onne raram mehe laa ewi-ewi, la Ai ka nodi pipi rarna noro sapiyane rarna hi'i honoi kanani naise imam lolo noho wawan, maa Ai nodi Ai rarna namwali honoi kanani raram mehe. Ende Ai na'ohu nahala iknik dohohala, la An huriyedi ika nano dohohala nin hunukum laa ewi-ewi.

¹³ Nonolu Makromod Lalap Nin keneri hono'ok kuku kalla leke ri mormori man 'morso' ono larlewenedi keneri hono'ok onne, 'mou' wali'ur lolo keneri hono'ok onne kalarna. Keneri hono'ok ida hopon imam resne pipi noro sapi rala rarna loile ri onne kemen leke 'mou' wali'ur. Keneri hono'ok namehin hopon imam harne sapi raranida hehen nanumene namwaliyedi apu la nala apu onne loile oir mene wetik ri kemen leke 'mou' wali'ur. Ende lo'o hi rodi pipi noro sapi rarna noro apu

loile kemen leke 'mou' wali'ur, ¹⁴ emene hi'ihewi Yesus rarna ho'o? Makromod Lalap Nin Roh man mormori laa ewi-ewi nodi molollo Kristus penia Ai nala kemen Makromod Lalap namwali honoi kanani man moumou dewdewe ono Ai onne na'alehe dohohala wake'e. Ai rarna onne narehi nalewen, ono Ai penia na'amou ik honorok akin nano hini'i wenewhe ma nodi ik laa yakanne, leke ik ilitolle la ka'uli kasa'a Makromod Lalap man mormori mamani. ¹⁵ Enpenia Kristus namwali man Hari Kalla Nou Worworu onne leke ri man Makromod Lalap napoluwedi me'eni, hir kokala rere'e harharu, or'ori dardari ma kan horu noro nou namehin na'akeme rakan laa ewi-ewi. Hir lernala ha wo'ira na'akeme eni, ono Yesus maki leke huri we'er hi nano rir dohohala man hir hi'iyedi lere Nou Nonolu onne nainair makun.

Horok ma nakakar pusake, ri kan nair hehen nanumene man hi'ie maki

¹⁶ Lolo noho wawan eniyeni, lo'o ri ida hi'i horok man kakar nin pusake nale upun anan leke manarne, horok onne kar nair hehen nanumene ri nauroin nahenia man hi'i horok onne makiyedi me'e. ¹⁷ Ende lo'o man hi'i horok onne mormori makun horok onne kan min haida, maa rakan lere ri onne makiyedi mene nair horok onne. ¹⁸ Onne namnenehe noro Nou Nonolu haenhi. Lo'o man maki rarna kaale, Nou Nonolu onne kan min haida. Ende imam nodi ha mormori rarna namwali tanada nahenia ha mormori maki namwali honoi kanani leke rodi rarna ra'ono rawinau Nou Nonolu onneni.

Ha mormori rarna rodi ra'ono rawinau Nou Nonolu

¹⁹ Nonolu eni nadedem Musa napolu hair Israel maiwuku mene konohi keneri hono'ok na'akeme man Makromod Lalap nanale hi eni. Onne horu, ai nala sapiyana noro pipi rarna loile oir. Horu, ai nala au hisop noro pipdum wulu memere wuku nanumene ku'u laa rara ma nawa'awa'aha onne raram mene an we'eke laa horok lunlunna man horhorok Makromod Lalap Lirna onne, la we'ek ri Israel enihe haenhi. ²⁰ Musa mahan hi'i heheni, ai na'ahenia, "Rareni na'ono nawinau Makromod Lalap Nin Nou! Ai penia man hopon mi lerno

hono'ok eni na'akeme."* ²¹ An we'ek rara wa'awa'aha onne lolo horok lunlunna horu, an we'ek rara onne laa Tenda noro hahaa na'akeme man hir nair rodi hoikani Makromod Lalap. * ²² Keneri hono'ok onne hopon hi rodi rara ra'amou na'akeki ha wo'ira na'akeme, la lo'o honoi kanani onne rarna kaale, ri kan lernala ampun nano rira dohohala. *

Yesus rarna namwali honoi kanani penia ik lernala ampun nano iknik dohohala laa ewi-ewi

²³ Enla Makromod Lalap Nin Tenda lolo noho wawan eni, noro hahaa man nair lolo Tenda onne, nodi kunukunohi maika inhawe man aile a'am raram. Keneri hono'ok hopon hir nair ha mormori rarna ra'amou Tenda ma aile noho wawan onne noro nin hahaa, kalla namehin kaale leke ra'amou wali'ur. Enimaa rara rodi ra'amou ra'adewe hahaa man aile a'am raram onne narehi nalewen pipi noro sapiyana onne rarna. ²⁴ Tenda onne nodi kunukunohi maika naulinu nawali Tenda man aile a'am raram mehe. Kristus kan laa Onno Moumou Dewdewe raram man aile noho wawan, maa An laa a'am raram. An maki mori wali'ur mene laa a'am raram minle Onno Man Moumou Dewdewe ma namloleni, leke akilere An hemenala maika lolo Makromod Lalap leken kalarna hi'i lir napanak paku maika. ²⁵ Aki anna ri Yahudi ma namwali imam man kulu narehi rodi pipi noro sapi rarna laa Onno Man Moumou Dewdewe Wake'e raram, maa Yesus kan lerno hi Yahudi rira hini'i wenewhe onne, ono Ai nala kemen namwali honoi kanani nale Makromod Lalap raram mehe. ²⁶ Lo'o Kristus lerno hi holoor halauk onne, aki anna An lernala apinpinha mamani nano lere Makromod Lalap nakuku noho eni rakan lere eniyeni. Onne ka namwali, maa lere alam ma na'urani noho nina man horu eni, An mai noho wawan nala kemen maki raram mehe leke namwali honoi kanani na'ohu nahala ri mormori rira dohohale. ²⁷ Onne naise Makromod Lalap Nin panaeku ma na'aheni, "Ri mormori na'akeme maki raram mehe, mene Makromod Lalap ho'ok kail hi." ²⁸ Enpenia namnenehe onne Kristus nala kemen maki raram mehe leke namwali honoi kanani na'ohu nahala ri

* 9:20 Kel. 24:6-8 * 9:21 Im. 8:15 * 9:22 Im. 17:11

nammori rira dohohale. Enla lere man mai An wali wali'ur mai noho wawan rewro'o nine, la lere onne Ai kan mai leke na'uwara ri nin dohohala me'e, maa An mai leke nala or'ori dardari ri man newek Ai enihe.

10

Yesus namwali honoi kanani man kukkuku noknokor

¹ Keneri hono'ok onne kukunohi maika nahenia lere man mai Makromod Lalap nala maika hahaa ma namlolo, naise rere'e harharu, wawa'an rara'a, noro or'ori dardari ma kan horu. Ik kak kokala hahaa ma namlolo onne nano keneri hono'ok, ono keneri hono'ok onne naulinu nawali henerun mehe. Onne penia keneri hono'ok nin honoi kanani onne kan huri ri Israel nano rir dohohala. Kade aki anna hi resne ha mormori rodi hoikani lerno hi keneri hono'ok onne, maa onne kan hi'i hi ramlolo lolo Makromod Lalap kalarna. ² Lo'o honoi kanani onne namlolo kokkoo na'amou rir dohohala leke ramlolo lolo Makromod Lalap kalarna, hi ka rala honoi kanani rapanak ampun wali'ur. Enimaa aki anna hi rodi honoi kanani mai hoikani mamani, ono hi rauroin nahenia hi ka ramwali ri molololo makun, ono hi rokroku doho ra'ubarwara hala makun. ³ Hir lerno hi keneri hono'ok onne, maa aki anna rakan lere rala honoi kanani onne ra'ori honorok hi nahenia rir dohohala kan molu makun, ⁴ ono memen namlolo kokkoo pipi ketawa noro sapi dalu rarna ka na'amoluloin rira dohohala.

⁵ Onne penia lere Kristus mai noho wawan An konohi Makromod Lalap na'ahenia,

“Makrom'u, O ka mapanak hi rala honoi kanani noro hahaa ki O,

maa O penia ma'akene I kem'u leke namwali honoi kanani Ya ale ki O.

⁶ O kam suk honoi kanani man harna lolo honoi kanani onno,

noro honoi kanani namehin man hi rala ki O rodi herre rir dohohala.

⁷ Enla ya a'ahenia, 'Makrom'u! Eni Maya'u! Ya'u mai leke lerno hi Num panaeku

ma na'ono Maya'u man aile lolo Horok Lap eni.' ” *

⁸ Lolo wanakunu onne, dedesne Yesus na'aheni, “O ka mapanak hi rala honoi

kanani noro hahaa namehin ki O. O kam suk ha man harne lolo honoi kanani onno noro ha namehin man hi rala ki O rodi herre rir dohohala.” Ai na'aheni heheni kade keneri hono'ok onne hopon hi rala honoi kanani onne. ⁹ Enla Ai na'aheni wali'ur, “Makrom'u! Eni Maya'u! Ya'u mai leke lerno hi Num honorok panaeku!”

Ende ik kauroin nahenia Makromod Lalap herredi kanakarne lo'olo'ol leke nair kanakarne worworu. ¹⁰ Yesus Kristus lerno hiyedi Makromod Lalap Nin honorok panaeku, penia An hi'i ika moumou dewdewe lolo leken kalarna laa ewi-ewi. Onne namwali ono Ai nala kemen namwali honoi kanani maika raram mehe.

¹¹ Akilere Yahudi rir imam howok mamani rala honoi kanani ma namnenehe, maa honoi kanani onne ka na'amoluloin rir dohohala. ¹² Hi onne howok mamani, maa Kristus, iknik Imam Man Kulu Narehi, nala kemen namwali honoi kanani raram mehe, leke na'ohu nahaledi iknik dohohala laa ewi-ewi. Ai namwali honoi kanani onne horu mene Ai naikoro Makromod Lalap herne malanna, ono Nin honowok onne horuwedi me'e. ¹³ Nano lere onne Kristus namkene lapan hehen nanumene Makromod Lalap hi'i Nin arwali na'akeme lolo yawa Ai. ¹⁴ Ende Ai nala kemen namwali honoi kanani raram mehe, la honoi kanani onne na'alolo Nin ri leke ramlolo wake'e lolo Ai kalarna laa ewi-ewi. Enla Ai na'amou na'adewe ri onnenihe ono Ai penia ma na'ohu nahala rir dohohala.

¹⁵ Panaeku onne namlolo ono Makromod Nin Roh kukunohi maika na'ahenia,

¹⁶ “Makromod na'aheni, 'Ler man mai Ya'u hi'i Nou Worworu noro AINU'u ri.

Na'amolia Ya ala AINU'u keneri hono'ok naikoro hi honorok la horok loile hi akin.' ” *

¹⁷ Ai na'aheni wali'ur, “Ya'u penia ma na'ohu nahala rir dohohala,

la ka'u horhorok rir hini'i wenewhe man ailanna me'e.” *

¹⁸ Ende lere eniyeni ik kauroin kokkoo nahenia Makromod Lalap na'ohu nahaledi iknik dohohala me'e, de yon ik hi'i honoi kanani onne me'e.

Yon kako'u Makromod Lalap

¹⁹ I wal'u na'ahoru! Lere nonolu onne lo'o imam man kulu narehi laa Onno

* **10:7** Mzm. 40:7-9 * **10:16** Yer. 31:33 * **10:17** Yer. 31:34

Moumou Dewdewe Wake'e raram ka nodi rara ai namka'uk, maa ors eni ik ka kamka'uk kakpali Makromod Lalap me'e, ono Yesus na'ohu nahaledi iknik dohohala lolo rarna ma nakliu eni me'e. ²⁰ Yesus Nin makmaki onne hari kalla worworu ma nala or'ori dardari ma kan horu maika. Ai kemen namnenehe noro tapi man rodi kawkawa Onno Moumou Dewdewe Wake'e onne, de lere Ai nala kemen maki, tapi man rodi kawkawa Onno onne hariyedi kalla maika leke laa raram. ²¹ Yesus eniyeni namwali iknik Imam Man Kulu Narehi, la Ai nodi molollo Makromod Lalap Nina Nakar Raram! ²² Ende mai ik kaurani Makromod Lalap kodi honorok aki man moumou, noro aki ma naili'il kokkoo. Ik kauroidi An kokala ika, ono Yesus Kristus rarna na'amouedi ik honorok akin me'e, de kan horhorok iknik dohohala me'e, la Ai nodi oir na'amouedi ik kemen, leke namwali tanada nahenia ik kemen moumou dewdewe lolo Ai leken kalarna me'e. ²³ Kasala kerkerhe inhawe man ik akin naili'il leke kamkene pu'ik heli Yesus mamani, ono ik kauroidi nahenia Makromod Lalap namkene mamani, la Ai namkene hi'i Nin nou na'akeme namwali maika! ²⁴ Loi honorok leke ik ida ma na'alap ida akin, la ika ida man pakuwala ida wawa'an, leke ik karamyaka ri heri ri wali la ik hi'i ha man wa'an mamani. ²⁵ Ri heruwali raprehen lawuku ra'uli rasa'a Makromod, de yon lernohi hi, maa wa'an rehi kampe'el lawuku leke ik ida man nounaku ida, la ida ma na'alap ida akin leke eren naruri nailili'il ono kauroidi lere Makromod Yesus Nin maimai eni na'uraniyedi me'e.

Yon mi akim nahinuri Yesus

²⁶ I wal'u na'ahoru! Lo'o ik kokaledi Makromod Lalap Lirna ma namlolo eni, maa ka nalo'olo ik ka'okuledi Ai wali'ur, la hi'i dohohala mamani, honoi kanani kaale kodi herre iknik dohohala onne. Lo'o ik hi'i heheni, ik kak lernala ampun wali'ur, ²⁷ maa ik kamka'uk mamani newek lere Makromod Lalap ho'ok kail ika, ono lere onne Ai nodi aiye man mormori herre Nina ahan la harne is'isnedi ri ma na'okuledi Ai enihe! ²⁸ Lere nonolu lo'o ri woro'o wokelu po'on ri ida hi'i ha man sala, la kukumaka nahenia ri

onne na'okuledi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok, idewe imam ka nala ampun, maa hukumesne ri man sale onne. ²⁹ Ri ma kan derne nakani Makromod Lalap Nin keneri hono'ok onne me'ene lernala hunukum heheni, de lo'o inhawe namwali noro ri ma na'okuledi Yesus? Hir lernala hunukum man werek wake'e, ono ra'okuledi Makromod Lalap Anan. Ri ma na'okuledi Yesus, namnenehe hi ra'ihoru ra'idaru Yesus rarna ra'aheni rarna onne ka na'amou na'adewe maika, la hir wakunu nano'onnyaka Roh Kudus ma nala rere'e haharu man wa'an maika eni. ³⁰ Ik kauroidi Makromod Lalap inhoi. Ai peni na'aheni, "Ya amwali man herre walha ri nin hini'i, la Ya amwali ma nala hunukum." Ai na'aheni wali'ur, "Ya'u eni Makromod Lalap man ho'ok kail Ainu'u ri." * ³¹ Eih! Ik kamkauk rehi lernala Makromod Lalap man mormori laa ewi-ewi Nin hunukum onne!

³² Yon hamlinu! Nonolu, mim lernala Makromod Lalap Nin Ropropo lolo mi raram ono derne makani panaeku ma na'ono Ai. Ler onne, kade mim lernala apinpinha wake'e, maa mi mamkene lernohi Ai la mi akim naili'il mamani. ³³ Ler romromo rin hadwei hadwokok la hi'i apinpinha mi lolo heri kalarna, la lere namehin mi ka mamka'uk paku ri man mahan lernala wewerek pananaka, kade mim lernala wewerre haenhi. ³⁴ Mi maramyaka ri man aile bui raram de paku, la lere ri nahoro minim hahaa, mi kam walha haida, maa akin nahuwa'an mamani ono mauroidi nahenia minim linikir kanaru namehin aile makun. Kanaru onne narehi nalewen minim hahaa man ri nahohoro onne, la kanaru onne namkene rakan laa ewi-ewi.

³⁵ Ler onne mi akim ka nado'o wake'e, de yon huri mi akim ma naili'il onne. Lo'o mi akim naruri naili'il Yesus mamani, lere man mai mim lernala mahmaha kolkoli man wa'an narehi ma aile a'am raram. ³⁶ Yon pelek mi akim towor, maa hi'i mi akim namkene mamani, leke mim hi'i wewhe Makromod Lalap Nin panaeku na'akeme. Lo'o mim hi'i heheni mim lernala inhawa man nouwedi me'eni, ³⁷ ono lolo Horok Lap raram horhorok aile ma na'ahenia,

* 10:30 Ul. 32:35, 36

“Ka nalo'ol me'e, Ri Man Mai onne mai me'e.

³⁸ AINU'U ri ma namwaliyedi ri molololo Ya'u leken kalarna, hi onne akin naili'il mamani de mori laa ewi-ewi, maa lo'o hir waliyedi kili'ur Maya'u,

Ya a'ahan hi.” *

³⁹ ENIMAA ika eniyenihe ka kamwali ri man wali kili'urn de makileken, maa ik kamwali ri ma akin naili'il mamani de lernala or'ori dardari ma kan horu eni!

11

Wa'an rehi ik mori lerno hi ri man akin naili'il

¹ I wal'u na'ahoru, lolo wanakunu eniyeni ik wakunu panaeku ma na'ono hi'ihewi ik akin naili'il Makromod Lalap. Lo'o ik akin naili'il Makromod Lalap, ik kauroin mouropo nahenia inhawe man An nou maika namwali, kade kak do'on ha onne namwali makun.

² Ik upud a'ad nonolu akin naili'il, de Makromod Lalap akin nahuwa'an noro hi.

³ Ik akin naili'il, de kauroinedi nahenia Makromod Lalap nodi Lirna Wawan nakuku noho la naleu a'am eniyeni. Ai ka nodi hahaa man ik dodo'on lolo noho eni wawan hi'i ha wo'ira na'akeme eniyeni, maa nodi Lirna mehe!

⁴ Habel akin naili'il penia nala honoi kanani Makromod Lalap man wa'an narehi mo'oniwalla Kain. Makromod Lalap kokala honoi kanani onne, la na'aheni Habel namwali ri molololo lolo leken kalarna ono akin naili'il. Habel makiyedi me'e, maa nin hini'i wenewhe onne namwali wanakuku wanayo'o maika rakan lere eniyeni.

⁵ Henok haenhi, ai akin naili'il penia kan maki, maa lere an mormori makun Makromod Lalap kikan ai nano noho wawan, de ri mahaku kan do'on ai me'e. Lere Makromod Lalap kan kikan Henok makun, Ai na'aheni lolo Horok Lap raram, “Henok onne nahuwa'enedi Ya akin.” *

⁶ Ri ma akin naili'il Makromod Lalap, ai mehen hi'i Makromod Lalap akin nahuwa'an, ri namehin ka! Lo'o ri akin namrana na'urani Makromod Lalap, wa'an rehi ai onne akin naili'il kokkoo

de nauroin nahenia Makromod Lalap aile, la Ai nala wanalha man wa'an ri na'akeme ma nampe'el nanoin Ai. Ri ma akin ka naili'il heheni, Makromod Lalap kan kokala!

⁷ Nuh akin naili'il, de derne nakani Makromod Lalap Nin konomdere. Makromod Lalap konohi ai ha rahu man An hi'ie lere man mai eni, de Nuh nayapi kapal, kade kan do'on ha onne namwali makun. Onne penia ai noro nakar raram kar maki maa mori lolo kapal onne raram, la nin hini'i wenewhe kukul nahenia noho wawan onne sala wake'e penia hir lernala hunukum de maki mouwedi. Makromod Lalap na'aheni Nuh onne ri molololo Ai leken kalarna ono ai akin naili'il wawa'an.

Abraham akin naili'il Makromod Lalap

⁸ Abraham akin naili'il Makromod Lalap, de an derne nakani lere hopon ai namhara nin nohe nala'a laa noho man ko'u, kade ka nauroin noho onne aile lolo ewi. Makromod Lalap nou nahenia lere man mai Abraham manarna noho onne. ⁹ Ai akin naili'il Makromod Lalap Nin nou, kade ai noro upun anan Isak noro Yakup minle tenda raram lolo noho onne, naise ri man ko'u nin nohe. Makromod Lalap nou nahenia lere man mai hir manarna noho onne. ¹⁰ Abraham min lolo tenda raram ono ai mahan newek kote man ma'aruru wake'e man Makromod Lalap mehen paeku la na'ariri lolo waku na'a'ar ma naruri. ¹¹ Ai akin naili'il, penia hono Sara moriyana, kade Sara tatana kaale raramne, la nin anna mormoriyana larlewenedi me'e. Makromod Lalap nala tatana Abraham ono ai nauroinedi kokkoo Makromod Lalap namkene hi'i Nin nou namwali. ¹² Lere onne Abraham na'ileheredi la kemen ka naruri me'e, maa hono moriyana. Eni penia ai upun anan nammori naise kaliyoro man minle a'am noro dosle man minle herraram.

¹³ Hi onne na'akeme akin naili'il hehen nanumene maki. Hi kar kokala inhawe man Makromod Lalap nouwedi mene hir maki, maa hir loiyedi honorok me'e nahenia ha onne na'akeme namwali lere man mai. Eni penia hi rauroin kokkoo nou na'akeme onne namwali lere man mai, de akin nahuwa'an mamani. Hi akin

nahuwa'an newekala nou onne namwali de hi ra'aheni, "Lo'o ik kamwali do'on awan noro ma nala leliyara lolo noho wawan eniyeni, kan hi'i haida." ¹⁴ Ri man wakunu naise onne kukul nahenia hi maha ranoin onno namehin namwali rir nohorai. ¹⁵ Hi ka rahinorok rir nohorai ramharhara onne, ono ka ranoin kalla wali wali'ur, ¹⁶ maa hi ranoin noho man wa'an narehi nalewen nano noho onne. Hi ranoin noho man aile a'am raram, de Makromod Lalap ka nawawa namwali hirira Makromod. An kokala hi, de Ai na'akenedi kote man wa'an hir minle me'e.

¹⁷⁻¹⁸ Abraham akin naili'il, de lere Makromod Lalap mai kene Abraham hopon nala anan Isak namwali honoi kanani, Abraham namkene derne nakani. Lere nonolu Makromod Lalap nala Nin nou ma namkene Abraham na'ahenia, "Ler man mai nano anum Isak, o upun anumhe nammori naise Ya'u konohiyedi o me'eni." * Kade Abraham lernaledi Nin nou onne, maa an derne nakani mamani, de namkene nesne anan mahaku onne nale namwali honoi kanani. ¹⁹ Abraham hi'i heheni ono nauroin kokkoo nahenia lo'o Isak maki, Makromod Lalap na'amori wali'ur. Ende onne naise Abraham kokala wali'uredi anan nano nina makmaki me'e.

Isak, Yakup noro Yusup, akinhe naili'il Makromod Lalap

²⁰ Isak akin naili'il, de ai napanak Makromod Lalap namre'e namharu anan Yakup noro Esau, la konohi inhawa ma namwali noro hi lere man mai. ²¹ Yakup akin naili'il, de rakan nina lere alam na'akeki horu, ai napanak Makromod Lalap namre'e namharu Yusup ananhe, la ai nodi nina au ke'eke'en ke'enale leke namriri na'uli nasa'a Makromod Lalap.

* ²² Yusup akin naili'il, de rakan nin leleher laa honon, an hopon walinhe na'ahenia, "Makromod Lalap nou nahenia lere man mai Nina ri Israel ramhara Mesir, de ma'akene manaku ya'u rurna hokon wawa'anedi leke modi mamhara Mesir." *

Musa akin naili'il Makromod Lalap

²³ Musa nina ri leleher akin naili'il, de lere mori Musa, hir po'on tatane onne ma'aruru de hir suware wollo wokelu raramne leke yon rai Mesir nesne. Hi ka ramka'uk hi'i onne, kade lere onne rai Mesir komdere resne mouwedi Israel anan mo'oniyana na'akeme. ²⁴ Musa akin naili'il, de lere an lapedi namhene rin wekel ai rai Mesir upun anan. ²⁵ Musa namhene hi'i dohohala leke lernala soksok murmura lere ida woro'o noro ri Mesir, maa ai nahinorok nahenia wa'an rehi lernala apinpinha wewerre noro Makromod Lalap Nin ri. ²⁶ Musa hi'i kenekrohu nahenia wa'an rehi lernala hadwei hadwokor noro ri Israel, ono ai nauroin lere man mai Makromod Lalap kikan Kristus namwali Rai, la Ai onne mai nano ri Israel onne. Ende ai akin naili'il nahenia linikir kanaru man Makromod Lalap nala lere man mai, wa'an narehi nano Mesir nin linikir kanaru na'akeme. ²⁷ Ai akin naili'il, de lere ai namhara Mesir ka namka'uk rai nin ahan. Ai namkene mamani, ono an do'onedi Makromod Lalap man ri ka nadedem dodo'onnala.

²⁸ Musa akin naili'il, de hopon ri Israel hi'i Lere Alam Lalap Paska, la an hopon wetik rara lolo rir nakar nin nike heneli, leke lere Makromod Nin hophopon a'am raram mai leke nesne tatan anulu lolo noho Mesir, ka nesne Israel anan anulu enihe. ²⁹ Ri Israel onne akin naili'il, de Kahi Memere onne nahina'ar namwali woro'o leke hi rala'a lolo onno ma napro'uk, maa kahi onne uin mouwedi ri Mesir man lerno hi enihe.

Ri nonolu man akin naili'il Makromod Lalap

³⁰ Ri Israel akin naili'il penia hir laliwewer kota Yeriko lere wo'ikku raram mene kota onne nina lukur lapa napye'er.

³¹ Lere onne ri Israel ida woro'o mai koklolo ra'inau kota Yeriko leke rauroin naruri, ee ka, la Rahab ma namwali maekyaka onne kokala hi wawa'anedi ono ai akin naili'il Makromod Lalap, de kan maki wewerre noro ri ma kan derne nakani Makromod Lalap lolo kota onne raram.

³² Nammori makun man ya'u raram nodi wakunue, maa leken kaale wakunu ma na'ono Gideon, Barak, Simson, Yefta,

Daud, Samuel, noro nabi-nabi namehin. ³³ Hi onne na'akeme akin naili'il Makromod Lalap penia hir hi'i heheni: Hi heruwali rarehiyedi hair-hair, heruwali ramwali ma nodi molollo ma namlolo lolo rir lekloi, la heruwali lernala inhawe man Makromod Lalap nouwedi. Heruwali hi'i singe kan werre wawan, ³⁴ heruwali kar maki lolo aiye man mormori lalap raram, la heruwali rahale nano ri ma nodi raa dare. Heruwali ka raruri me'e, maa lernala ruri wali'ur, penia raruri wake'e rehiyedi ara roro rir arwali man mai nano kote namehin. ³⁵ Maeke ma akin naili'il lernala wali'ur rir ri man makiyedi maa mori wali'ur.

Ri namehin ma akin naili'il aile ma ne'e lernala apinpinha noro makmaki ono hi ramhene ra'okul Makromod Lalap. Hi rahinorok nahenia lo'o makiyedi, ka ramkene lolo makmaki onno, maa mori wali'ur la lernala or'ori dardari man wa'an narehi. ³⁶ Heruwali lernala hadwei hadwokor, riuk rerhe, rodi rantan wuku, la rala laa bui raram. ³⁷ Heruwali rodi waku wasle hehen nanumene maki, rodi ne'er ne'er ramwali woro'o, rodi raa daresne. Heruwali rir nainair kaale de rodi pipdume noro pipi ketawa ulikne hi'i nainair lalaa mamai. Heruwali ra'alehe haida-haida, heruwali lernala nuknukur noro apinpinha nammori. ³⁸ Hir lalaa mamai lolo wo'or mamun, la minle ku'il-ku'il noro lo'o-lo'o ma aile wo'or. Noho wawan eni namehiyala de ka namwali onno man wa'an hir minle!

³⁹ Ri onne na'akeme hi'i Makromod Lalap akin nahuwa'an ono hi akin naili'il Ai wawa'an, maa lere onne hi kar lernala ha ma na'ono man Makromod Lalap nouwedi hi makun, ⁴⁰ ono Ai na'akenedi nou man wa'an narehi nala maika leke ik koro hi lernala wewerre. Ende Nin panaeku ik koro hi lernala Nin nou onne wewerre, leke ik na'ahoru kamwali ri ma namlolo wake'e lolo Ai leken kalarna.

12

Nounaku lernohi Yesus Nin hini'i wewhe

¹ I wal'u na'ahoru! Ik kauroin nahenia ri ma akin naili'il nonolu onnenihe mahar lawuku po'on ika, la hi ramwali kunukunohi leke ra'alapa ik akin! Iknik

morimori lolo noho wawan eniyeni naise ma na'ohi larlari! Ende wa'an rehi ik sopoledi hahaa noro dohohala ma namwali ew'ewek kawkawa, leke ik kamkene lari kokkoo lolo kalla man Makromod Lalap kukuledi maika eni. ² Yon po'on laa mariri malanna, maa po'on mehe Yesus. Ai penia ma na'ori honorok maika leke ik akin naili'il Ai mamani, la An hi'i ik akin namkene naili'il Ai rakan lere An mai wali'ur. Yesus kerhu apinpinha hehen nanumene maki lolo au kekiyowok. Nadedem ri man maki lolo au kekiyowok nawawa wake'e, maa Yesus ka nawawa ono Ai nauroin nahenia Nin wewerek pananaka onne horu, An lernala rere'e harharu lolo a'am raram ma nahuwa'an Ai akin wake'e. Enla lere eniyeni Ai naikoro lolo Makromod Lalap herne malanna rodi molollo wewerre.

³⁻⁴ Yon hamlinu nahenia Yesus me'ene lernala nuknukur noro apinpinha nano ri man ailanna ma kar suk Ai, leke yon mi akim tana, maa mi akim eren namkene naili'il mamani, la madiyaka leke mampe'el hi'i ha man wa'an mamani. Kade ri aile man hi'i sus mi mamani, maa mi kam lernala makmaki naise Yesus makun. ⁵ Yon hamlinu Horok Lap Lirna ma na'alap mi akim! Horok Lirna onne na'aheni Makromod Lalap napolu maika ananhe la Ai na'aheni,

“Makromod anan na'ahoru! Yom po'on lewen Makromod Lalap Nina wanakuku ki mi, la lo'o An dadiyala mi yono mi akim tana, ⁶ ono ri na'akeme man Makromod Lalap naramyaka, An nounaku la nukur. Onne namwali tanada nahenia mi mamwali Ai anan kokkoo.”*

⁷ Ende lo'o mim lernala apinpinha yon mi akim tana, maa kerhu mamani, ono mi mauroin nahenia apinpinha onne namwali nounaku noro nuknukur nano mi Ammu man aile a'am raram. Lolo noho wawan na'akeme paphe nadedem nala wanakuku noro nounaku ananhe, la lere romromo nukur hi haenhi! ⁸ Makromod Lalap hi'i heheni noro Ai anan na'akeme haenhi, de lo'o mi kam lernala nuknukur la nounaku makun, onne nin panaeku mi ka mamwali Ai anan mememen! ⁹ Lere iknik pape nukur maika, ik horhawe la

* 12:6 Ams. 3:11-12

derne kakani. Ende wa'an rehi ik derne kakani rehrehu lewlewen iknik Pape man aile a'am raram, leke ik lernala or'ori dardari ma kan horu!

¹⁰ Ik kauroin nahenia lere tatana ik makun, iknika papa man aile mai noho eni wakuku la nala nounaku maika, maa rir wanakuku noro nounaku onne ka naise Makromod Lalap Nine, ono hir lerno in-hawe man hi rahinorok wa'an. Enimaa Makromod Lalap raram nodi wakuku la nala nounaku leke ik lernala ha man wa'an wake'e, leke kamwali ri man moumou dewdewe naise Ai haenhi. ¹¹ Memen namlolo lere ik lernala apinpinha onne, ik kahere la sus rehi, maa lere man mai apinpinha onne hi'i ika kamwali ri man akin namlina namkai, la iknik hini'i wewhe eren namlololo wake'e, horo nahenia ik derne kakani Nin wanakuku noro nounaku wawa'an.

Ida man mori wawa'an noro ida

¹² Ende i wal'u na'ahoru, yon mi akim tana, maa hi'i mi liman ein naruri, leke yon mi ein korno ruru me'e! ¹³ Ma'adudu kalla leke mi walinhe ma akin ka naili'il wawa'an makun yon sus hir lole, maa hi akinhe eren naruri naili'il. Mi walin onne naise ri ma ein he'ehe'e de wa'an rehi lolo kalla ma namdudu la namnenehe onne, leke yon nediyawa, maa wa'an wali'ur.

¹⁴ Mahehe leke ida man mori wawa'an noro ida, la madiyahaka mi leke yon hi'i dohohala, ono lere man mai ri man moumou dewdewe lolo Makromod Lalap leken kalarna meher do'on Makromod. ¹⁵ Madiyahaka wawa'an leke yon mi ri mahaku kar peinohi Makromod Lalap Nin rere'e harharu de wali kili'urne. Yon mi ri mahaku mamwali naise au or'ori man ra'an meru, de nano'onnyaka mi, penia ri nammori lolo kalla man laa yakan. ¹⁶ Madiyahaka wawa'an leke yono mim holi yak leke yak, la yon maise Esau ma kan horhawe Makromod Lalap. Esau onne namwali Isak anan anulue, maa ai kan peinohi nin pusake, de nala walla herre noro ha ra'u ida mehe. ¹⁷ Yono mim hi'i heheni, ono mi mauroin nahenia ka nalo'ol ne, Esau herredi nin honorok panaeku, de napanak an'anhedi leke aman namre'e namharu, maa kan yadi. Esau

nahere la nahehe nanoin kalla leke lernala rere'e haharu wali'ur, maa leken kame'el.

Ik mai Makromod Lalap man mori laa ewi-ewi

¹⁸ Mi eniyenihe kam lernala ha man hi'i ri Israel ramka'uk nonolu eni. Ler nonolu onne Makromod Lalap wakunu noro ri Israel lolo wo'or Sinai. Wo'or Sinai onne namwali wo'or nadedem, maa lolo wo'or onne hir do'on aiye man mormori noro aiye mahu nammori, noho ha'aha'a noro anna lalap. ¹⁹ Enla hir derne neknekir lalap naise kowuri lirna, la derne Makromod Lalap wakunu nodi Lirna ma naruri wake'e, penia hi ramka'uk rehi. Ler onne kar kerhu derne Lirna onne de rapanak leke yon wakunu wali'ur noro hi. ²⁰ Hi ramka'uk maki, ono Lir onne hopon hi na'ahenia, "Lo'o ri mormori me inhawe memehe, mai rakan wo'or eniyeni, rodi waku waslesnedi." * ²¹ Inhawe man ri Israel do'on onne lewlewen, de hi'i hi ramka'uk rehi penia Musa me'ene na'aheni, "Ya arururuwa'u la ya amka'uk rehi!" *

²² Enimaa mi eniyeni lernala ha man wa'an narehi onne! Ler eniyeni Makromod Lalap wakunu noro mi lolo Ai Anan mememen. Mim maiyedi wo'or Sion ma namlolo noro Kote Yerusalem man aile a'am raram. Makromod Lalap man mormori laa ewi-ewi minle kote onne. Lolo onne mim pakromo noro hophopon a'am raram riwriwan rahrahu man lawuku rahinara ra'uli rasa'a Makromod Lalap. ²³ Lolo onne, mim pakromo noro Makromod Lalap ananhe dedesneni, ma naranhe horokedi lolo a'am raram me'e. Mim pakromo noro Makromod Lalap man ho'ok kail ri mormori noho wawan eni na'akeme, la mim pakromo noro ri ma akin naili'il man makiyedi lolo noho wawan nonolu eni. Ri onnenihe ramwali ri molololo Makromod Lalap leken kalarna, la lere eniyeni moumou dewdewe naise ri ma na'alehe dohohala ida me'e. ²⁴ Mim pakromo noro Yesus haenhi. Ai penia Man Hari Kalla Nou Worworu ki mi. An maki, la rarna ma nakliu onne wa'an narehi Habel rarna,

* 12:20 Kel. 19:12-13 * 12:21 Ul. 9:19 * 12:24 NN. 4:10

ono Yesus rarna huriyedi ika nano iknik dohohala.*

²⁵ Ende nakinemen ki mi! Yom hi'i de kam derne makani Ai man loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan eniyeni! Nonolu Musa loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an ri Israel lolo noho wawan, maa hi kar derne rakani, de lernala hunukum. Ik kauroin Makromod Lalap wakunu noro ika nano a'am raram lolo Yesus man mehen mai noho wawan loikaru Lirna Wawa'an maika! Emene alhi'ihope ik kak derne? Lo'o ik lernala hunukum, ee ka?! Namlolo kokkoo lo'o ik kak derne kakani ik lernala hunukum man werek wake'e!

²⁶ Lere nonolu onne Makromod Lalap wakunu noro ri Israel lolo wo'or Sinai eni, de Ai Lirna hi'i noho nado'odo'o. Eni-maa lere eni An nou na'ahenia, "Ler man mai Ya ado'odo'o noho raram wali'ur noro idewe a'am haenhi."* ²⁷ Makromod Nin wanakunu onne kukul nahenia lere man mai An do'o e'er mouwedi ha wo'ira na'akeme man An hi'i eni. Enpenia lere man mai Makromod Lalap naiye'eredi noho wawan eniyeni, maa inhawe man lerno hi Nin honorok panaeku, onne mehe ka nawollo de namkene laa ewi-ewi.

²⁸ Ende i wal'u na'ahoru! Ik lernala onno lolo Makromod Lalap Nin Noho Worworu ma namkene laa ewi-ewi, de mai ik kapanak trimkasi mamani, ka'uli kasa'a Makromod Lalap kodi aki man mou, horhawe la derne kakani Ai mamani. ²⁹ Ik horhawe la kamka'uk Makromod Lalap ma nodi molollo hukum ri, ono Ai onne naise aiye ma na'an mouwedi ha wo'ira.

13

Hi'i hehewi leke kahuwa'an Makromod Lalap akin?

¹ I wal'u na'ahoru, ya apanak mi ida ma naramyak ida naise ri ma na'unara noro ma na'umo'oniwali, ono mi mamwali mahaku lolo Kristus. ² Lo'o ri man mi ka mauroroinala makun mai minim nakar, kokala wawa'anedi! Lo'o mim horhorok nahenia ri aile nonolu man kokala do'on awan lolo nakar, la pene'ek do'on awan onne ri mormori nadedem, maa ma namlolo hi onnenihe hophopon a'am raram! ³ Ilitolle

ri man minle bui raram naise moro minle bui raram wewerre. Pakuwala ri man lernala apinpinha naise mim lernala apinpinha wewerre haenhi. ⁴ Ya'u hopon ri na'akeme horhawa hohoo, leke mo'oni maeke ida man horhawa ida. Makromod Lalap ho'ok kail ri na'akeme man holi yak leke yaka, la lerwa'u hailai. ⁵ Yono hurinohi kupan nodi molollo minim morimori, maa hi'i mi akim nahuwa'anedi noro inhawe man mim lernaledi me'e, ono Makromod Lalap na'ahenia, "Ka'u hoikaru o memehedi, la ka'u huri we'er o laa ewi-ewi."*

⁶ Ende ik ka kamka'uk ka'aheni, "Makromod mehen paku ya'u, de ka amka'uk haida man ri mormori noho eni wawan hi'i maya'u."*

⁷ Yom hamlinu minim ri man panulu. Hi penia man dedesne loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan ki mi. Po'on wawa'an rir morimori rakan lere hir maki, la lerno hi hi leke mi akim naili'il Makromod Lalap namnenehe hi akin naili'il haenhi. ⁸ Yesus Kristus onne kar herre nano nonolu, lere eni, la rakan laa ewi-ewi.

⁹ Yom lerno hi wanakuku warna-warna ma nodi mi laa kalla yakanne. Kalle yakan onne naise Yahudi rir holoor halauk ma na'ono hanana'an nonomun. Ri Yahudi onne lerno hi holoor halauk nam-mori, maa onne ka na'aruri hi akin, la ka nala or'ori dardari ma kan horu hi. Wa'an rehi ik ka'alap ik akin noro Makromod Lalap Nin rere'e harharu man Ai naledi maika me'eni! ¹⁰ Iknik honoi kanani lolo honoi kanani onno man aile a'am raram wa'an narehi hirira, ono Yesus penia namwali iknik honoi kanani leke na'ohu nahala iknik dohohala, la Ai nala or'ori dardari ma kan horu maika. Eni-maa, ri aile man pene'ek keneri hono'ok nin honoi kanani onne hi'i hi ramwali ri molololo, de hir pu'ik heli keneri hono'ok onne makun. Hi onne kar lernala haidahaida nano Yesus Nin hini'i wenewhe onne.

¹¹ Nonolu imam man kulu narehi nodi ha mormori rarna laa Onno Man Moumou Dewdewe Wake'e raram, maa ha mormori man makiyedi onne rodi laa kote paharne mene harna. ¹² Onne namnenehe Yesus lernala apinpinha hehen nanumene maki

* 12:26 Hag. 2:6 * 13:5 Ul. 31:6, 8 * 13:6 Mzm. 118:6

lolo kota paharne. Lere onne Ai nodi rarna mehe na'amou ri mormori nano rir dohohala. ¹³ Ende yon ik lolo kalla namehin, maa kamkene lernohi Yesus mamani, kade rin hadwei hadwokor maika naise hir hadwei hadwokor Yesus lolo kota paharne haenhi. ¹⁴ Lolo noho eni ik kaklernala kota ma namkene, maa ik akin naili'il nahenia lere man mai ik min lolo kota ma namkene laa ewi-ewi.

¹⁵ I wal'u na'ahoru! Yesus penia man hi'i lir napanak la paku ika leke ka'uli kasa'a Makromod Lalap. Iknik ul'uli sasa'a onne namwali honoi kanani ma namlolo wake'e, de mai ik ka'uli kasa'a Ai mamani leke ri noho wawan na'akeme rauroin Ai onne namwali ik Makromod!

¹⁶ Yom hamlinu hi'i ha man wa'an mamani, la wa'an rehi ik paku ri lolo rir lelehe loloi mamani. Hini'i onne penia namwali honoi kanani ma nahuwa'an Makromod Lalap akin. ¹⁷ Horhawe minim man panulu la derne makani, ono Makromod Lalap hopon hi ilitolle ki mi leke mi akim eren namkene naili'il, la lere man mai hir konohi Makromod Lalap inhawa hir hi'iyedi me'eni. Derne makani hirira honopon modi aki man mou la lernohi, leke mi mahuwa'an hi akin. Lo'o kam derne makani, minim hini'i onne hi'i hi akin werek, la lo'o mim hi'i sus hi, onne kan paku mi haenhi!

¹⁸ I wal'uhe, ya apanak mim hi'i lir napanak leke Makromod Lalap pakuwala mayai. Ai mauroin nahenia ai modi honorok aki man mou la ai raram nodi hi'i ha ma namlolo mamani. ¹⁹ Ya apanak an'anhedi mim hi'i lir napanak Makromod Lalap leke An hari kalla de ya'u pelek wali wali'ur ki mi.

Lir napanak man horu

²⁰ Ik Makromod Yesus maki, la rarna rodi ra'ono rawinau Makromod Nin Nou Worworu. Enla Makromod Lalap na'amori Ai wali'ur nano Nin makmaki, la Ai namwali iknik Man Huri man wa'an, la ik kamwali Nin pipduma mememen! Ende ya'u hi'i lir napanak Makromod Lalap ma nala maika aki ma namlina namkai, ²¹ leke Ai nala ha wo'ira na'akeme man wa'an ki mi, la ya apanak leke mi akim namkene naili'il, la mi mampe'el hi'i Nin panaeku mamani. Ya apanak Makromod

Lalap howok lolo iknik morimori leke ik kahuwa'an Ai akin lolo Yesus Kristus! Mai ka'uli kasa'a Ai laa ewi-ewi. Amin!

Lir man horu

²² Horok eni deudeul tantana mehe, de ya apanak i wal'uhe derne makani ainu'u nounaku eniyeni. ²³ Ya'u kukunohi mi nahenia ik walin Timotius namharede bui me'e. Lo'o an pelek mai ainu'u nakar, airo ki wewerre ka'arala mi. ²⁴ Konohiyala ainu'u tape masi rakanala minim man panulu enihe na'akeme noro idewe Makromod Lalap Nin ri ma aile lolo onne. Ik walin ma nano Italia aku rir tape masi rakanala ki mi haenhi. ²⁵ Ya apanak na'amolia Makromod Lalap nala Nin rere'e haharu ki mi na'ahoru.

Yakobus

Horok Lirna La'an

Man hi'i horok eniyeni, Yakobus. Ri man wakuku la rauroin Horok Lap enihe pene'ek nahenia Yakobus eni Makromod Yesus mo'oniwalla man karuri (Mat. 13:55; Gal. 1:19). Yakobus eni namwali man panulu lolo Yerusalem nin kerei raramne (HN. 21:18; Gal. 2:9). Lere onne an hi'i horok eni aku laa Israel nin luhu-luhu idaweli woro'o man aiyedi noho wawan na'akeme me'e (1:1), maa Yakobus lirneni namwali lira man wa'an ri na'akeme lese haenhi.

Lolo horok eni, Yakobus konohi ika agame ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna (1:27). Ai na'aheni, "Lo'o ik ka'aheni ik akin naili'il Makromod Lalap, maa kak hi'i wewhe lernohe Nin hono-rok aki, onneni nin panaeku ik akin ka naili'il kokkoo, de kan min haida" (2:14-26). Horok eniyeni nin nounaku nammori aile man paku ika lolo iknik popono orereki akilere.

Horok Ihin

1. Yakobus nala wanakunu man hari horok eni (1:1).
2. Ai nala wanakunu ma na'ono akin ma namkene naili'il noro woroin ma nano wawan (1:2-8).
3. Ai nala wanakunu ma na'ono ma na'alehe naulinu noro man karu (1:9-11).
4. Ai nala wanakunu ma na'ono kenene panatal noro man ken patal (1:12-18).
5. An hopon ik derne kakani Makromod Lalap la hi'i wewhe Nin konomdere (1:19-27).
6. An hopon ika yon ka'ili kaloho ri (2:1-13).
7. Ai nala wanakunu ma na'ono ik akin ma naili'il noro iknik hini'i wewhe man wa'an (2:14-26).
8. Ai nala wanakunu ma na'ono ri Kristen nuran wonohirn namal panaitne (3:1-18).
9. Ai nala wanakunu ma na'ono ri Kristen noro noho wawan (4:1-5:6).
10. Ai nala nounaku man horu (5:7-20).

¹ I wal'u na'ahoru, mi ri Yahudi ma namwali Israel nin luhu idaweli woro'o man aiyedi a'am lehern me'e, ya'u eni, Yakobus. Ya amwali Makromod Lalap Nin

hophopon wahwahan man ilitolle Makromod Yesus Kristus Nin honowok. Ainu'u tape masi rakanala ki mi na'ahoru.

Yon ik akin sus lere ik lernala wewerek pananaka

² I wal'u na'ahoruwedi. Lere ik lernala wewerek pananaka warna-warna, yon ik akin sus, maa wa'an rehi ik akin nahuwa'an mamani, ³ ono ik kauroin lo'o ik akin ka nado'o lolo iknik wewerek pananaka, ik akin eren narururi lernohe Makromod Lalap mamani. ⁴ Lo'o ik akin ka nado'o hehen nanumene wewerek pananaka onne horu, Makromod Lalap nala ha man kukuku noknokor maika leke kamwali ri ma namlolo ma akin namkene mamani. ⁵ Lo'o i wal'uhe ka mauroin lolo kalla ewi ma namlolo, mapanak Makromod Lalap leke Ai nala woroin ki mi. Na'amoli Ai nala honorok aki man wa'an ki mi, ono ik Makromod raram nodi paku ri na'akeme lernohe Nin aki man mou eni, la Ai ka na'ahan ri ma napanak eni. ⁶ Enimaa ma napanak onne nodi akin naili'il kokkoo, ono lo'o ik akin nado'odo'o, onne naise wo'o man anna huu laa ki laa mai. ⁷ Ri onne yon pene'ek Makromod Lalap walha nin lir napanak ma naisa onne, ⁸ ono ai akin woro'o de ka namkene lolo nin hini'i wewhe na'akeme.

Orkanaru noro ri ma na'alehe naulinu

⁹ I wal'u ma na'alehe naulinu man lernohe Yesus enihe, yon mi akim sus ono mi ma'alehe haida-haida, maa mahuwa'enedi mi akim ono Makromod Lalap kikanedi mi mamwali Nin ri me'e. ¹⁰ Enla mi Kristen man karu, mahuwa'enedi mi akim ono mi ma'adeul ma'atanedi mi akim me'e leke akim naili'il Yesus Kristus. Mi noro idewe minim kanaru na'akeme penia maisa audipi man lere eni aile, maa oreki moluwedi me'e. ¹¹ Lere eni audipi onne ma'aruru, maa rakan lere manha, namlau la nadiyauredi, de kan ma'aruru me'e. Namnenehe noro ri man karu, lerida ai mahan na'olu nin hahaa, maa namlilinnohi an maki me'e.

Lere ika lernala kenene panatal ma nodi ik kadiyaur dohohala, pu'ik heli mehe Yesus

¹² Ri man kerhu wewerek pananaka, akin nahuwa'enedi, ono ri man kerhu hehen nanumene wewerek pananaka onne horu, an kokala mahmaha kolkoli ma

namwali or'ori dardari man Makromod Lalap nouwedi nala ri na'akeme ma naramyaka Ai. ¹³ Lere ik lernala kenene panatal ma nodi ika hi'i dohohala, yono ka'aheni, "Makromod Lalap ken patal ika," ono onne ka namlolo. Ha man ailanna ka nodi molollo ken patal Makromod Lalap leke hi'i yaksala, la Makromod Lalap kan ken patal ri leke hi'i yaksala, ¹⁴ maa ri ma nadiyaur kenene panatal, nin monmono kamanna ma aile irhun raramne penia napi'u nawa'u ai de nakoko hi'i yakyak salsala. ¹⁵ Lo'o ik lernohi monmono kamanna ma aile ik irhun raramne onneni, ik kadiyauredi dohohala me'e. Enla lo'o dohohala na'a'aredi ik irhun raramne, onne nodi ika laa makimaki me'e.

¹⁶ Ende, I walin man ya aramyak enihe, yono hurinohi panaeku ma na'aheni, "Makromod ken patal maya'u," mehem wukupoho mi. ¹⁷ Ha na'akeme man wa'an la ma namlolo ik kokala nano ik Amad. Makromod Lalap hi'iyedi ha man ropropo na'akeme lolo a'am me'e, la ha ropropo onne lalaa mamai de herherre mamani, maa Ai penia kar herre. Ai namkene nala Nin wawa'an rara'e maika mamani. ¹⁸ Ai mehen hi'i kenekrohu konohi Lirna Wawan ma namloleni maika la nala morimori worworu maika lolo Lirna onne haenhi. An hi'i onne leke ik kamwali ananhe ma na'ono narehi Nin hini'i na'akemeni.

Yon derne Lirna Wawan mehe, maa hi'i wewhe haenhi

¹⁹ I walin man ya aramyaka enihe, horhorok ainu'u nounaku enie. Yon ika pelek wakunu la yon pelek ka'ahan, maa kahehe leke ik kamkene derne, ²⁰ ono ri man pelek na'ahan kan hi'i ha ma namlolo ma nahuwa'an Makromod Lalap akin. ²¹ Ende sopeedi iknik hini'i wenewhe man diwar dawar noro ailanna na'akeme man ik kadedem hi'i wewhe! Mai kodi honorok aki ma kan holi kukulu lalap, leke kokala Makromod Lalap Lirna man kamanedi ik akin me'e, ono Lirna Wawan onne penia nodi molollo huri we'eredi ika nano dohohala nin molollo.

²² Yono ik derne mehe kakani mehe Makromod Lirna Wawan eni, maa hi'i wewhe lernohi inhawa man Makromod Lalap na'ahenie! Lo'o ik kakani mehe, maa kak hi'i wewhe, ik mehe wukupohedi

ik kemen me'e. ²³ Ri man derne Makromod Lalap Lirna Wawan, maa kan hi'i wewhe lernohie, namnenehe noro ri man koklolo oin makan lolo kokaka oi, ²⁴ maa nala'a ne, idewe hamlinuwedi oin makan me'e. ²⁵ Ende wa'an rehi ik koklolo ka'inau Kristus Nin keneri hono'ok ma namlolo wake'eni, la hi'i wewhe mamani. Nina keneri hono'ok onne penia nodi molollo huri we'er ika nano dohohala. Yon ik derne Nin keneri hono'ok la idewe hamlinu, maa ik hi'i wewhe haenhi. Makromod Lalap namre'e namharu ri man hi'i wewhe onne na'akeme.

Agame ma namlolo lolo ik Makromod kalarna

²⁶ Yono hi'i nahenia ri aile ma nampe'el laa kerei, maa ka nadiyaka nuran wonohirn namal panaitne. Ri onne mehen wukupohedi kemen me'e, la nina lalaa kerei onne kan min haida. ²⁷ Agame ma namlolo kokkoo lolo ik Amad Makromod Lalap kalarna, onne ik karamyaka la paku tatana ana'a re'e noro re'eyaka walumyaka ma na'alehe naulinu. Enla kadiyak ik kemen leke yono noho wawan nin honorok panaeku man ailanna nano'onyaka ika.

2

Yono holi na'ili naloho

¹ I walin man ya aramyaka na'ahoru. Ik akin naili'il Yesus Kristus, Ik Makromod Man Kulu Narehi Man Lap Narehi eni, de yon holi na'ili naloho mai noho wawan.

² Lo'o orkanaru ida mai iknik konoro wuku rana'ukwuku, nair deli maha, hewek nair nainair ma'aruru. Enla ri ma na'alehe naulinu mai wali'ur, an nair nainair periku paraku. ³ Lo'o ik horhawa ri orkanaru onne de lariyale ka'aheni, "Pape, lariyala, maikoredi kadere wawa'an onne," la ri ma na'alehe naulinu onneni, ik hopon na'ahenia, "Laa mamririyedi lolo enne," ka eni, ik hopon, "Mai maikoredi lolo elimo'o wawan eni." ⁴ Lo'o ik hi'i heheni, ik holiyedi na'il'ili nalohloho noro iknik ri heri ri wali, la ik ho'ok kaledi ri namehin kodi aki ma kan mou me'e.

⁵ I walin man ya aramyaka na'ahoru! Loi honorok ainu'u wanakunu eni wawa'an! Ri ma na'alehe naulinu enihe, kade hi ka ramwali orkanaru lolo noho eni

wawan, maa Makromod Lalap kikanedi hi ramwali ri orkanaru lolo Ai leken kalarna ono hi akin namkene naili'il Ai. Makromod Lalap nodi molollo hi penia hir lernala Nin rere'e haharu An nouwedi ri ma naramyaka Ai me'e. ⁶ Hi'ihopenia ik hi'i wawwawa ri ma na'alehe naulinu, maa horhawa ri orkanaru ma nadedem kerne dalha ika, la rodi ika laa hono'ok kanail onno leke tumdesne ika?! Kan wa'an ik hi'i heheni. ⁷ Hi penia wahilei ra'idaru Yesus Kristus Naran man ik horhawe. Ai penia hi'i mi mamwaliyedi Makromod Lalap Nin ri me'e.

⁸ Lo'o ik lerno hi kokkoo iknik Rai Nin keneri hono'ok ma aile Horok Lape ma na'ahenia, "Karamyaka iknik ri mormori wali naise karamyaka ik ihin kemen," ik hi'i ha man wa'an mamani. * ⁹ Lo'o ik holi na'ili'ili nalohloho, ik hi'iyedi dohohala me'e. Namlolo, i wal'uhe, ik hi'iyedi dohohala ono ik larlewenedi keneri hono'ok onne me'e. ¹⁰ Ri man derne nakani keneri hono'ok na'akeme, maa larlewenedi ida mehe, onneni namnenehe an larlewenedi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok na'akeme me'e. ¹¹ Ai man hopon, "Yono lerwa'u hailai" na'aheni, "Yono resne ri" haenhi. Ende lo'o ik kak lerwa'u hailai, maa ik kesne ri, ik larlewenedi Nin keneri hono'ok me'e. * ¹² Ende wakunu la hi'i wewhe ha man wa'an ono Makromod Lalap naho'ok nakail ika nodi Kristus Nin keneri hono'ok man huri we'er ri mormori eni. ¹³ Ik hi'i heheni ono ri ma kan kukul aki man wa'an de nala ampun nin ri mormori wali lere eniyeni, Makromod Lalap kan kukul Nin aki man wa'an nala ampun ai lere An ho'ok kail ri na'akeme. Enimaa ri man kukul aki man wa'an nin ri mormori wali, ai onne kokala Makromod Nin raramyake lere ho'ok kail haenhi.

Ik po'on ri nin hini'i wewhe mene kauroin kokkoo ai akin namkene lerno hi Makromod Yesus

¹⁴ I wal'u na'ahoru! Lo'o ik ka'aheni, "Ya akin naili'il Yesus," maa iknik hini'i wewhe kan lerno hi iknik wanakunu onne, iknik aki ma naili'il naise onneni na'alehe molollo huri we'er ika nano dohohala nin molollo! ¹⁵ Lo'o ik walin ida aile nin nainair noro hanana'an akilere kan nokor, ¹⁶ maa ik ka'aheni ai, "Mala'a wawa'enedi,

owe. Na'amoli Makromod Lalap nala nainair noro hanana'an man noknokor ki o." Lo'o ik ka kala haida-haida ai leke nodi mori wawa'an, iknik hini'i onne kan min haida-haida. ¹⁷ Namnenehe noro iknik honorok aki ma naili'il Yesus. Lo'o ik ka'ahenia ik akin naili'il Ai, maa ka'alehe hini'i wewhe man lerno hi Ainin honorok aki, ik akin ma naili'il onne kan min haida-haida.

¹⁸ Lo'o ri aile ma na'aheni, "Ri ida akin naili'il Yesus leke yon lernala hunukum, la ri namehin hi'i ha man wa'an mamani leke yon lernala hunukum. Kalla woro'o onne wa'an." Maa ya'u walha ri onne na'ahenia, "Lo'o mi kam hi'i ha man wa'an, ka'u do'on auroin nahenia mi akim naili'il Yesus, ee ka. Maa mim do'on mauroin ya akin naili'il Yesus nano ainu'u hini'i wewhe man wa'an." ¹⁹ Mi akim naili'il nahenia Makromod Lalap mahaku mehe! Honorok aki ma naili'il onne wa'an, maa hayakyak enihe rauroiroin onne haenhi. Hayakyaka akin naili'il Makromod Lalap mahaku mehe, maa kar derne rakani penia rarururue ono ramka'uk rehi. ²⁰ I wal'uhe, lo'o ik ka'aheni ik akin naili'il Makromod Lalap, maa ik ka'alehe hini'i man wa'an, ik kamdoo rehi. Ik honorok akin ma naili'il onne kan min haida-haida. ²¹ Horhorok ik upud a'ad Abraham. Lere ai nala anan Isak nodi hoikani Makromod Lalap lolo panaur wawan, Makromod Lalap dodo'on nin hini'i wewhe onne peni Ai na'aheni Abraham namwali ri molololo. ²² Ende ik kauroin mouropo na'aheni Abraham nin hini'i wewhe noro nin aki ma naili'il Makromod Lalap onne ra'alono wewerre. Ainin hini'i wewhe onne na'akuku na'anokor nin aki ma naili'il Makromod Lalap. ²³ Onne penia Horok Lap Lirna aile ma na'aheni, "Abraham namkene akin naili'il Makromod Lalap, de Ai na'aheni Abraham onne namwali ri molololo." Enla Horok Lap na'aheni ai namwali Makromod Lalap Nin na'aromwali haenhi. * ²⁴ Nano wanakunu onne ik kauroin nahenia ik kamwali ri molololo Makromod Lalap kalarna ono ik akin naili'il Ai, noro idewe hi'i wewhe ha wawa'an haenhi.

²⁵ Namnenehe noro Rahab haenhi. Nonolu eni ai onne namwali maekyak

* 2:8 Im. 19:18 * 2:11 Kel. 20:13, 14, Ul. 5:17, 18 * 2:23 NN. 15:6

manin Yeriko. Makromod Lalap na'aheni ai namwali ri molololo nano nin hini'i man wa'an. Kade an min lolo leke ma namwali Israel nin arwalie, maa an paku Israel rira ri woro'o man koklolo ra'inau onnenihe, de an suwar hi lolo nin nakar, la hopon rala'a lolo kalla namehin leke rahaledi hi nano arwali.

²⁶ Ende lo'o ik ka'aheni ik akin naili'il Yesus wawa'an, maa ik kak hi'i ha ma naramyaka iknik ri heri ri wali, onne nin panaeku ik akin ma naili'il onne makiyedi naise ri ma aran horuwedi me'e.

3

Kadiyaka ik namal

¹ I wal'u na'ahoru! Nano mi na'akeme yono ri nammori raram nodi mamwali meser. Mi mauroinedi me'e nahenia mayai ma namwali meser, lernala hono'ok kanail man werek narehi ri namehin. ² Ik eni na'akeme kadedem hi'i dohohala, maa ri ma kan hi'i dohohala lolo nurun wonohirn namal panaitne, ai onne nauroin nadiyaka kemen wawa'an penia nin hini'i wenewhe na'akeme namlolo me'e.

³ Ya ala wanakunu naho'ok ida man kukunohi ika nahenia ha man tutusiyana nodi molollo ha man lalape. Kude rala tome na'enedi ne, tom tutusiyantedi, maa ik waki laa mariri me malanna, ai namkene lernohi ika. ⁴ Naho'ok namehin ik po'on kapale. Anne lape huu kapal lap onne nodi lalaa mamai, maa yoromudi nasala ulla man tutusiyana mehe nodi kapal lapa onne laa ewi-ewi lernohi nina raram nodi.

⁵⁻⁶ Wanakunu naho'ok eniyenihe naise ik namalle haenhi. Kade ik namal tutusiyantedi, maa nodi ika wakunu kukulu lalapa, noro hi'i sala lalapa. Ik namal namnenehe noro aiye tutusiyanida ma na'an alha lape haenhi. Kade alhe onne lape, maa lere noho nalere manha, aiye tutusiyanida mehe na'an horuwedi. Ik namal ailanna rehi la nakoko ik kemen na'akeme hi'i ha man ailanna. Ik nuran wonohirn namal panaitne peni nano'onyaka iknik morimori na'akeme nano lere mori ika rakan iknik lere horu. Iknik wanakunu ma naise aiye lerlere onne peni namhara nano kawali pire ai porom raram.

⁷ Ri mormori nauroin nodi molollo ha mormori merwui, manu liwliwar, ha mormori ma na'ina'ik noro ha mormori na'akeme man minle kahi raram, ⁸ maa ri mormori ka nauroin nodi molollo namal, ono ailanna rehi. Ik nuran wonohirn namal panaitneni naise haimoke nin bise ma nesne ri.

⁹ I walin na'ahohoru! Ik kodi ik namal ka'uli kasa'a ik Amad Makromod Lalap Oin Naranne, maa ik kodi ik namal kahopo ka'aki iknika ri heri ri wali man ik Makromod umupale naise Ai mememen. ¹⁰ Ende nano namal ida mehe de rere'e haharu noro hopo akie ramhara wewerre. I wal'uhe, ha onne ka namlolo! Kan wa'an ik hi'i heheni. ¹¹ Hapenia nano oir makan ida, oir minmine noro oir ma'arahe ramhara wewerre? ¹² Ara onnida kan woi anggur, la pahi kan woi maplana. Oir minmine ka namhara nano oir makan ma nam'arha haenhi.

Woroin ma nano wawan

¹³ Lo'o ri aile mi herne kalarna ma namwali ri ma nauroin la honorok akin mou, wa'an rehi ai nodi aki ma kan holi kukulu lalap mori wawa'an, la hi'i ha man wa'an mamani paku nin ri mormori wali enihe. Nin hini'i wenewhe onne peni kukul nahenia nin woroin onne namlolo. ¹⁴ Enimaa lo'o ik akin apinha de kunu keh ri, la kak peinohi ri namehin, maa ilitolle ik kemen mehe, yon holi kukulu lalapa ka'aheni kamwali ri ma nauroin, ono iknik morimori onne kan pakana noro wanakuku ma namlolo. ¹⁵ Iknik woroin onne ka namhara nano a'am raram, maa nano noho eni wawan, nano ik irhum raramne, la nano Hayakyak Makromon nin honorok panaeku. ¹⁶ Lo'o ik akin apinha la kak peinohi ri namehin, maa ilitolle ik kemen mehe, iknik morimori onne hi'i ik ida ma nasesi na'esne noro ida, la nakoko ika hi'i ha man ailanna na'akeme.

¹⁷ Enimaa ri man lernala woroin nano Makromod Lalap, nin hini'i wenewhe naise eniyeni. Dedesne nin morimori moumou dewdewe lolo ri heri ri wali kalarna. An holi namlina namkai, ai nodi lira mamamal de ka nadedem nasesi, la an derne nakani ri namehin nin honorok aki. Ai nauroin naramyaka ri heri ri wali, la hi'i ha man wa'an mamani. Ai ka na'ili naloho ri, la kan kokwudi ri. ¹⁸ Enla ri

man holi moiliwi mahuwele enihe, hir hap wini hawonne man hi'i ri namehin holi moiliwi mahuwele haenhi, la ra'ili radai ihin ennen ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna mamani.

4

Yon lernohi noho wawan nin panaeku yak, maa derne makani mehe Makromod Lalap

¹ I wal'u na'ahoru! Inhawa ma nakoko penia ida ma nasesi noro ida, la ida ma na'ara noro ida mamani? Sesi ara onneni mai nano minim monmono kamanna ma aile mi irhum raramne. Monmono kamanna onne nodi molollo mi kemon penia ida ma nasesi na'ara noro ida. ² Mi raram nodi lernala haida, maa kam lernala, de mesne ri. Mi makmanna ri namehin nin hahaa, maa kam lernala, de ida ma nasesi noro ida, la ida ma na'ara noro ida. Mi kam lernala haida ono mi ka mapanak Makromod Lalap, ³ ee lo'o mi mapanakedi me'e, maa kam lernale, ono minim honorok panaeku ma nodi mi hi'i napanpanak onne saledi ono mi mapanak modi ilitolle mehe minim monmono kamanne.

⁴ Eih! Mi ri ma ka namkene lernohi Makromod mie! I wal'uhe mauroin nahenia lo'o ik lernohi noho wawan eni nin hini'i man yaka ik kamwali Makromod Lalap Nina arwali, ee ka?! Namlolo! Ya aheni wali'ur inhoi lawuku noro noho eni wawan, ri onne namwaliyedi Makromod Lalap Nina arwali me'e. ⁵ Horok Lap Lirna na'aheni, "Roh Kudus man Makromod Lalap nala maika eni, namhene wake'e ik lernohi noho wawan eni nin honorok panaeku, maa Ai raram nodi ik kauranrani Ai mamani." Yon ik pene'ek nahenia Horok Lap Lirna eni ka namlolo. ⁶ Enimaa Makromod Lalap eren nanala rere'e haharu maika, la raram nodi wake'e paku ika. Onne penia horhorok aile lolo Horok Lapeni ma na'aheni,

"Makromod Lalap na'okul ri man holi kukulu lalapa, maa nala Nin rere'e haharu ri ma kan holi kukulu lalapa." *

⁷ Enpenia ya'u nounaku i wal'uhe, yon holi kukulu lalap lolo Makromod Lalap kalarna, maa derne makani Ai mamani,

la ma'okuledi Hayakyak Makromon. Lo'o mi ma'okul Hayakyak Makromon, an lari nako'u mi. ⁸ Lo'o mi ma'uranrani Makromod Lalap, Ai na'uranrani ki mi haenhi. Mi man hihi'i dohohale, ren here! Enla mi ri man honorok woro'o aki woro'o, ma'amouwedi mi honorok akin man morse onne here. ⁹ Lo'o ik kauroin iknik dohohala aile, yon ik kalau la soksok murmure, maa kodi aki man woiredi kahere, la sus mak oir ono ik melui mahehel dohohala onne. ¹⁰ Lo'o ik kak holi kukulu lalap lolo Makromod Lalap kalarnne, Ai na'akulu na'alapa ika.

Yono ik ida man wakunu nano'oniyaka ida

¹¹ I wal'u na'ahoruwedi! Yono ik ida man wakunu nano'oniyaka ida, la ida man kuku sala ida, ono inhoi hi'i heheni noro lodon walinhe, onne namnenehe an kuku sala Makromod Lalap Nina keneri hono'ok me'e. Ai kan lernohi keneri hono'ok onne, maa ai namwaliyedi man ho'ok kail keneri hono'ok onne me'e. ¹² Makromod Lalap mehe nala keneri hono'ok onne, la Ai mehe namwali Man Ho'ok Kail ri mormori noro Man Hukum. Ende Ai nodi molollo huri we'er ri nano hunukum la Ai nodi molollo hukumesne. Enpenia ik ka'alehe molollo kuku sala iknik ri heri ri wali enihe!

Yono hamlinu Makromod Lalap lolo minim panaeku wo'ira

¹³ I wal'uhe man wakunu kukulu lalap ma'aheni, "Lere eni me oreki, ai mala'a laa kotida minle enne anna ida raram leke ma'olu hahaa la manoin kupan rehirehi lawlawan." Makaniyala maya'u taran nanu. ¹⁴⁻¹⁵ Wa'an rehi mi ma'aheni, "Yono hi'i na'ahenia Makromod Lalap hurinohi am mormori makun, am hi'i ha eni, ee ha namehin," ono mi ka mauroin oreki lo'o inhawe namwali ki mi. Minim morimori naise inhawa pe? Minim morimori naise aiye mahu menea! Lere eni me'ede ik aile, la me'e'eni me'ede mehen moluwedie. ¹⁶ Enimaa mi kam wakunu naise onne. Mim holi kukulu lalap la mauroin minim panaeku wawa'an mamani. Honoli onneni na'akeme saledi.

¹⁷ Horhorok! Inhoi nauroin hi'i ha man wa'an, maa kan hi'ie, ai onne hi'iyedi dohohala me'e.

* 4:6 Ams. 3:34

5

Nounaku ri orkanaru

¹ Mi ri orkanaru enihe, makaniyala tarana nanu. Wa'an rehi mi mahere la kanhi laplapa, ono lere man mai mim lernala wewerek pananaka. ² Minim linikir kanaru yakedi me'e, minim nainair seru na'enedi me'e. ³ Mahe, pere mim loiwuku la manakuwedi lolo noho wawan onne nakarkoiyedi me'e. Enla karkoi onne lo'o namwali tanada man tumdesne mi lere alam Makromod Lalap ho'ok kail mi. Mim loiwuku minim linikir kanaru lerno mi raram nodi aimehi, de mim lernala hunukum man werek naise aiye ma na'an mi kemen horu. ⁴ Mi mamhene pair man howok minim kirna rira naiwe'el. Makani rira wanakau! Makromod Lalap Ma Nodi Molollo Narehi Nalewen Na'akemeni dernedi rira wanakau me'e. ⁵ Mim lernaledi noho wawan nina wawa'an rahu me'e, mo'on momunedi ya'an yomun minmin worworo na'akeme me'e. Mi ma'apoiredi mi kemen me'e, de mi maise ha mormori man poir rodi laa resne. ⁶ Mim hukumesnedi ri ma kan sala, kade hi onne kar hi'i haida-haida mi, la ka raruri walha minim hini'i onne.

Yon pelek ma'ahan ri man kerne dalha mi, ono Makromod na'akeki mai me'e

⁷ I wal'u na'ahoru! Lo'o rin kerne dalha maika yon ik pelek ka'ahan, maa kodi aki ma namkene weilapan Makromod mai wali'ur noho wawan. Po'onala ri man howok kirna. Ai akin namkene weilapan nin kirne ihin ennen ma namwali nin popono orereki onne. Ai namkene lapan okon warwarak noro kimkimur mai na'apenu na'amarra aukawi. ⁸ Ik kamkene weilapan namnenehe man howok kirna onne, la yono ik akin nado'o, ono Makromod Nina lere alam maimaie na'uraniyedi me'e. ⁹ I wal'uhe, yono hehel warna enu, la mi ida man kuku sala ida, kalo'o Makromod Lalap nala hunukum ki mi. Horhorok! Man Ho'ok Kail ri mormori na'akeki mai me'e.

¹⁰ I wal'u na'ahoru! Horhorok nabinabi man konohi Makromod Lalap Lirna Wawan laa ri nonolu eni. Kade hir lernala wewerek pananaka, maa hi akin ka nado'o, la hi ramkene lernohi Makromod Lalap mamani. Wa'an rehi ik lernohi rir

hini'i onneni. ¹¹ Ik kauroin nahenia ri ma akin namkene kade lernala wewerek pananaka, hi onne akin nahuwa'enedi me'e. Mi mauroin Ayub nin wanakunu. Lere an lernala wewerek pananaka onne, ai akin ka nado'o. Ai akin namkene weilapan hehen nanumene nin wewerek pananaka horu mene Makromod Lalap namre'e namharu ai wali'ur. Onne penia ik kauroinedi Makromod Lalap naramyaka rehi ri mormori la kukul Nin aki man wa'an hi mamani.

¹² I wal'u na'ahoru! AINU'U nounaku eniyeni ha ma na'ono wake'e! Yono ik nair a'am raram, noho eni wawan, me ha namehin kodi kikan hopo laa Makromod Lalap. Lo'o iknik panaeku ka'aheni wa'an, ik ka'aheni mehe, "Wa'an." Lo'o iknik panaeku ka'aheni kan wa'an, ik ka'aheni mehe, "Kan wa'an." Yon ik kikan hopo kodi ka'akerhe iknik wanakunu, kalo'o ik lernala hunukum nano Makromod Lalap.

Nounaku hi'i lir napanak

¹³ Inhoi man lernala sus, hi'i lir napanak Makromod Lalap. Enla inhoi akin nahuwa'an, nahinara na'uli nasa'a Makromod Lalap. ¹⁴ Inhoi ma nakni'ir, lam polu uluwakun kerei mai leke soruwala wuru tarana ma nakni'ir onne la hi'i lir napanak nodi Makromod Oin Naran. ¹⁵ Makromod Lalap hi'i ma nakni'ir onne wa'enedi me'e, horo nahenia man hi'i lir napanak onnenihe akin naili'il Makromod Lalap kokkoo, la lo'o ma nakni'ir onne nin dohohala aile, Makromod Lalap na'ohu nahaledi nin dohohala haenhi. ¹⁶ Ende ik na'ahoru ida man anilu manaku iknik dohohala ida, la ida man hi'i lir napanak ida, leke Makromod Lalap hi'i wa'enedi ik kemen noro idewe ik akin haenhi.

Horhorok! Lere ri molololo Makromod Lalap kalarna hi'i lir napanak, ainin mololle lapa narehi. ¹⁷ Horokala nabi Elia onne. Ai me'ene ri mormori nadedem naise maika haenhi. An hi'i lir napanak nodi honorok aki ma naili'il kokkoo na'aheni, "Yon okon mai." Enime'ede okon kan mai hehen nanumene anna wokelu rehi raramne. ¹⁸ Anna wokelu rehi horu, an hi'i lir napanak wali'ur napanak okon mai, de lanik nala kopur okon hehen nanumene elimo'o naledi ihin ennen wali'ur.

¹⁹ I walin na'ahohoru! Lo'o mi mauroin ri man waliyedi kili'urne me'e, de kan lerno hi Makromod Lalap Nina wanakuku ma namlolo eni me'e, yon huri we'er ai, maa ken paku ai leke mai wali'ur lerno hi ik Makromod Lalap. ²⁰ Horhorok! Ri man paku ma nadiyaur dohohale onne, nahaledi ai nano hunukum makmaki. Enla ma nadiyaur dohohala onne nin dohohala rahu ra'ohu rahaledi haenhi.

Tape masi,
Yakobus

1 Petrus

Horok Lirna La'an

Ri ma naran Petrus hi'i horok eniyeni. Petrus eni Yesus Nin man lerno hi pakunohi ida nano ri idaweli woro'o enihe. Petrus aku horok eni laa ri Kristen ma ka namwali Yahudi man minle propinsi Asia Tatana (ors eni aile Turki wali warak). Lere onne ri Kristen man min lolo onne lernala wewerek pananaka ono hi akin naili'il Yesus. Heruwali rin hi'i apinpinha, la heruwali rin wakunu rano'onnyaka (2:11-12; 2:15; 3:16; 4:4). Heruwali ramwali ri nin hophopon wahwahan, la hi onne lernala apinpinha nano hi makromon (2:18-20). Maeke heruwali sus ono hono akin ka naili'il Yesus (3:1, 6).

Ende Petrus hi'i horok eni aku laa na'alap hi akin, leke hi akin eren namkene naili'il Yesus lolo rir wewerek pananaka na'akeme. Petrus na'aheni kenen panatal noro apinpinha ik lernanala nodi kunukunohi nahenia namlolo kokkoo ik akin naili'il Makromod Yesus, ono lo'o ik akin namkene lere ik lernala apinpinha ri nauroin namlolo kokkoo ik akin naili'il Yesus wawa'an (1:6-7; 4:12). Ai na'aheni lo'o ik lernala wewerek pananaka ono ik akin naili'il Yesus, wa'an rehi kala ik kemen Makromod Lalapa la hi'i ha man wa'an mamani (4:19). Petrus nala nounaku namehin na'alap hi akin leke hi ramkene hi'i ha man wa'an la hi akin namkene naili'il lere hir lernala wewerek pananaka warna-warna.

Horok Ihin

1. Petrus nala wanakunu man hari horok eni (1:1-2).
2. Ik lernaledi morimori worworu nano ik Amad Makromod Lalap, Makromod Yesus noro idewe Roh Kudus (1:3-12).
3. Makromod Lalap hi'i ik kamwali Ai ananhe, de wa'an rehi ik hi'i ha man wa'an mamani (1:13-2:10).
4. Petrus nala nounaku ri na'akeme leke derne rakani noho nin ma nodi molollo, nala nounaku ma namwali hophopon wahwahan, nala nounaku ri man ho, la nala nounaku namehin ri na'akeme (2:11-3:12).

5. Petrus nala nounaku ri man lernala wewerek pananaka ono hi akin naili'il Yesus (3:13-4:19).
6. Petrus nala nounaku laa man panulu lolo agame noro ri ma nadedem (5:1-11).
7. Petrus nala lira man horu (5:12-14).

Petrus nala hiyene aroro

¹ I wal'u na'ahoru man Makromod Lalap niliyedi me'e! Ya'u eni Petrus ma namwali hophopon ma nodi Yesus Lirna, la ya'u hi'i horok eni aku ki mi man ko'u nano minim nohorai, man holiyala lolo propinsi Pontus, Galatia, Kapadokia, Asia noro Bitinia.

² Ik Amad Makromod Lalap, niliyedi mi ono onne lerno hi Nin panaeku man An hi'iyedi nano nonolu me'e, la Roh Kudus hi'i mi mamwali Nin ri mememen man moumou dewdewe, penia mim derne makani Yesus Kristus, la Ai rarna na'amouwedi mi nano minim dohohala na'akeme.

Ya apanak Makromod Lalap na'amoli nala Nin rere'e haharu rehirehi lewlewen ki mi, la hi'i mi akim eren moiliwi mahuwele.

Ik lernala or'ori dardari ma kan horu

³ I wal'u na'ahoru! Mai ka'uli kasa'a Makromod Lalap ma namwali ik Makromod Yesus Kristus Aman! An kukul Nin aki man wa'an wake'e maika, de nala morimori worworu maika. Ik lernala morimori worworu onne, ono Ai na'amori wali'ur Yesus Kristus nano Nina makmaki onno. Onne penia ik kamkene kawiyar Ai. ⁴ Ende ik kauroin nahenia lere man mai Makromod Lalap nala rere'e harharu man wa'an wake'e maika. Rere'e harharu onne Ai na'akenedi lolo a'am raram leke nala Ai ananhe na'akeme. Rere'e harharu onne namwali linikir kanaru man wa'an mamani, ono linikir kanaru onne kan yak, kan popo, la kan herre laa ewi-ewi.

⁵ Memen mim lernala rere'e harharu man Ai na'akenedi onne ono mi akim naili'il Makromod Lalap, de Ai nodi Nin ke'eke'el an'anha nadiyahaka mi hehen nanumene lere noho eni nin man horu. Enleke lere onne Ai nalhari or'ori dardari ma kan horu man Ai na'akenedi nala ki mi, ono An huriyedi mi nano dohohala nin molollo me'e.

⁶ Ende mi akim nahuwa'enedi here! Kade ors eni mim malui mahehel ono mim

lernala apinpinha noro kenene panatal wo'ira na'akeme, maa ka nalo'ol minim wewerek pananaka onne horuwedi me'e.

⁷ Kenen panatal noro apinpinha onne mim lernale leke ri nauroin nahenia mi akim naruri naili'il kokkoo, ee ka! Kenen panatal noro apinpinha onne naise aiye man ri nodi na'awoir mahe leke nauroin nahenia maha onne namlolo mahe ihi, ee ka! Enimaa mi akim ma naili'il onne wa'an narehi nano mahe onne, ono mahe onne lere man mai moluwedi me'e. Ende rakan lere alam Yesus Kristus nahari kemen mai noho wawan wali'ur, mim lernala ul'uli sasa'a, honoor hanawa, la Ai na'akulu na'alapedi mi ono mi akim namkene naili'il Ai.

⁸ I wal'uhe, nano nonolu mi kam do'onala Yesus, maa mi maramyak Ai rehi. Enla ors eni mi kam do'on Ai makun, maa mi honorok akin naili'il Ai, penia mi akim nahuwa'an wake'e! ⁹ Mi akin nahuwa'an, ono mi mauroinedi nahenia Makromod Lalap huriyedi mi nano dohohala nin molollo, la naledi or'ori dardari ma kan horu ki mi me'e. Onne na'akeme namwali ono mi akim naili'iledi Ai me'e.

¹⁰ Nabi-nabi nonolu enihe konohiyedi mi nahenia Makromod Lalap kukul Nin aki wawa'an ki mi, penia lere eniyeni mim lernala or'ori dardari man ma'aruru onne. Nonolu eni hir loi honorok Horok Lape, la wakuku leke rauroin mouropo rere'e harharu man Makromod Lalap nouwedi me'eni. ¹¹ Lolo Kristus Nin Roh man howok lolo nabi enihe raramne, Makromod Lalap konohi hi nahenia lere man mai Kristus man An kikan namwali Rai laa ewi-ewi lo'o lernala wewerek pananaka nammori horu mene lernala ul'uli sasa'a ma narehi nalewen wake'e. Onne penia nabi-nabi onne koklolo ra'inau leke hi rauroin ma'anana An mai, la hi'ihewi Ai nala or'ori dardari maika. ¹² Nonolu onne Makromod Lalap konohiyedi nabi enihe nahenia or'ori dardari man An nouwedi eni lo'o ka namwali hirira kulere, maa namwali lere man mai, penia hir konohi inhawe ma namwali noro mi lere eniyeni. Enimaa rakan ors eni Makromod Lalap Nin Roh nano a'am raram nala ke'eke'el an'anhe Nin ri ma nodi Lir Wawa'an enihe, leke hir konohi mi mouropo panaeku ma na'ono or'ori dardari ma kan horu eniyeni.

Hophopon a'am raram enihe raram nodi do'on rauroin or'ori dardari ma kan horu onne haenhi.

Ik lernaledi morimori worworu me'e, de hi'i ha ma namlolo mamani

¹³ Ende loi honorok wawa'an leke mi mamkene lernohi Makromod Yesus Lirna Wawa'an, la madiyahaka mi kemen leke yono hi'i ha man ailanna. Mawiya'ar mehe Makromod Lalap Nina rere'e haharu man Yesus Kristus nala ki mi lere An wali wali'ur mai noho wawan. ¹⁴ Mi mamwaliyedi Makromod Lalap ananhe, de derne makani wawa'an, la yon lernohi minim monmono kamanna man ailanna me'e. Nonolu eni mi ka mauroin Makromod Lalap makun, de mim lernohi minim monmono kamanna onne mamani. ¹⁵ Ende yon hi'i dohohala me'e, maa hi'i ha ma namlolo mamani, leke lolo minim hini'i wenewhe na'akeme mi maise Makromod Lalap man moumou dewdewe wake'eni, ono Ai penia ma napolu mi lernohi Ai. ¹⁶ Ende yon hi'i dohohala, ono lolo Horok Lap raram Ai na'aheni, "Yono mim hi'i dohohala me'e, ono Ya'u penia ma na'alehe dohohala wake'e." *

¹⁷ I wal'uhe! Lere mim hi'i lir napanak, nadedem mi mapolu Makromod Lalap, "Papa." Enla yon hamlinu nahenia Makromod Lalap penia man ho'ok kail ri mormori na'akeme lernohi dohodoho rira hini'i wenewhe, la Ai ka na'ili naloho ri. Ende wa'an rehi mi mamka'uk Ai, la madiyahaka minim morimori wawa'an leke hi'i ha ma namlolo mamani hehen nanumene minim lere horu, ono lere mim holi lolo noho wawan eniyeni mi maise ri man ko'u nano rir nohorai, de morile ri namehin nin nohe.

¹⁸ Derne makani Makromod Lalap, ono mi mauroin nahenia An pairedi minim okon raka man lap wake'e leke huriyedi mi nano minim morimori lo'olo'ol man mi upum a'um naledi ki mi eni. Morimori lo'olo'ol onne kan min haida, la ka nala haida man wa'an ki mi. Makromod Lalap ka nodi ha man pelek molu naise maha noro pere pair iknik okon raka, maa ¹⁹ Ai nodi Kristus rarna man wella ai wawan wake'e. Kristus mehe namwali Pipdumana ma na'alehe salida man Makromod Lalap naire namwali honoi kanani nodi

* 1:16 Im. 19:2

pair iknik okon raka man lap onne. ²⁰ Lere noho eniyeni kaale makun, Makromod Lalap niliyedi Yesus namwali Rai laa ewi-ewi. Enla lere alam ma na'urani noho nina man horu eni, An hopon Yesus mai noho wawan leke na'ohu nahala minim dohohala la nala or'ori dardari ma kan horu ki mi. ²¹ Makromod Lalap ma na'amori wali'ur Ai nano Nin makmaki, kikan Ai laa a'am raram, la na'akulu na'alapa Oin Naran. Yesus Nin hini'i wenewhe onne hi'i mi akim naili'il Makromod Lalap. Enpenia mi akim namkene naili'il Ai, la mi mawiya'ar Ai wawa'enedi, ono mi mauroroin inhawa man An nouwedi na'akeme namwali.

Ik ida ma naramyaka ida wawa'an

²² I wal'uhe, lere eniyeni mim derne makaniyedi Makromod Lalap Lirna Wawan ma namlolo me'e, de mi kemmu ra'amou ra'adewedi nano dohohale me'e. Ende mi ida ma naramyaka ida molmolle ri noro lodon walin mememen. Onne penia ya'u nounaku mi leke mi ida ma naramyak ida eren wawa'an modi honorok aki man mou, ²³ ono mim lernaledi mormori worworu nano Makromod Lalap man mori laa ewi-ewi! Morimori man mai nano ri mormori, ka nalo'olo moluwedi, maa morimori worworu man mai nano Makromod Lalap kan molu laa ewi-ewi! Enla mi kam lernala morimori worworu nano ri mormori, maa mim lernala morimori worworu onne nano Makromod Lalap, ono mim kokaledi Ai Lirna Wawan man mori laa ewi-ewi. ²⁴ Horhorok aile lolo Horok Lap ma na'aheni, "Ri mormori noho wawan rira morimori namnenehe noro penek man pelek maki, la rir morimori ma'aruru namnenehe naise audipi man pelek namlau haenhi. Penek namlauwedi, la audipi mehen nadiyauredi, * ²⁵ maa Makromod Lalap Lirna Wawan namkene laa ewi-ewi!"

Enla Makromod Lalap Lirna Wawan onne namnenehe noro Lira Wawa'an man rin loikaruwedi ki mi me'eni!

2

¹ Ende ya apanak mim sopoledi minim hini'i wenewhe man ailanna noro minim

wanakunu poho na'akeme. Yon kokme'e hi'i ha man wa'an, yon kunu kehen ri, la yon wakunu nano'onnyaka ri namehin. Yon ik hi'i ha man ailanna naise onne me'e, ² maa mahehe derne makani Makromod Lalap Lirna Wawan mamani naise tatana memerane ma nahere huhu mamani leke eren lalapa. Lo'o mim hi'i heheni, mi akim namkene naili'il, la eren mauroroin hi'i ha man wa'an mamani. ³ I wal'uhe, mahehe leke mi mampe'el derne makani Lirna Wawan mamani, ono mi mauroinedi Makromod Nin aki wawa'an me'e.

Yesus Kristus naho'ok naise waku na'a'ar man mori laa ewi-ewi

⁴ Makromod Yesus naho'ok naise waku ma namkene la mori laa ewi-ewi. Waku na'a'ar onne, ma nayapi nakar sopoledi, ono hir pene'ek waku onne kan wa'an rodi hi'i nakar, maa lolo Makromod Lalap leken kalarna waku onne penia ma na'ono wake'e, la Makromod Lalap niliyedi waku na'a'ar onne namwali waku man wella ai wawan wake'e. Ende mai mauroroin Makromod Yesus ⁵ ma nala morimori worworu ki mi, leke mi maise waku man mormori haenhi. Mai leke Makromod Lalap nair mi na'ariri Nin Romleu leke mi mamwali Nin kerei ma na'uli nasa'a Ai, la mi mamwali imam-imam man moumou dewdewe, la mi mala mi kemen mamwali honoi kanani ma nahuwa'an Ai akin. Yesus Kristus Nin hini'i wenewhe nala wawa'an maika, penia Makromod Lalap kokala iknik honoi kanani onne.

⁶ Lolo Horok Lap raram horhorok aile ma na'ono Yesus Kristus na'ahenia,

"Po'onala! Ya'u niliyedi waku na'a'ar ida man wella ai wawan wake'e!

Ya ala waku na'a'ar ma na'ono onne leke loile Kote Sion.

Inhoi akin naili'il Ai, kan hehel,

ono na'akeme man Ya'u nou eni namwali kokkoo." *

⁷ Enla ri ma akin naili'il Yesus rauoroin nahenia Ai penia man wa'an wake'e, maa ri ma akin ka naili'il, hehel rehi, naise horok ida ma aile lolo Horok Lap raram ma na'aheni,

"Waku man ma nayapi nakar sopoledi eni, Makromod Lalap hi'i namwaliyedi waku na'a'ar ma na'ono wake'e!" *

* 1:24 Yes. 40:6-8 * 2:6 Yes. 28:16 * 2:7 Mzm. 118:22

⁸ Horok Lap na'aheni wali'ur,
 “Ai onne namwali waku man rin wekur,
 la Ai namwali waku lap man hi'i rin
 man wekur laa yawa.” *

Hir wekur waku onne, ono kar derne rakani, la kar lerno hi Makromod Lalap Lirna Wawan. Makromod Lalap kakaredi onne na'akeme nano nonolu me'e.

⁹ Enimaa mi eniyenihe, Makromod Lalap niliyedi me'e, la Ai namwali minim Rai la hi'i mi mamwali imam-imam man ilitolle Nin honowok. Mi mamwali Nin hair man moumou dewdewe, la mi mamwali Nin ri mememen. An hi'i heheni leke mi maderre madaul Nina hini'i wenewhe man ma'aruru wake'e laa ri mormori na'akeme. Ai penia napolu mi mamhara nano metmetek kalkala raram mai min lolo Nin ropropo man ma'aruru wake'e raram. * ¹⁰ Nonolu eni mi ka mamwali Makromod Lalap Nina ri makun, maa ors eni mi mamwaliyedi Nin ri me'e. Nonolu mi ka mauroin Nin aki man wa'an makun, maa ors eni An kukuledi Nin aki man wa'an me'e, de nale di ampun ki mi me'e.

Mahehe hi'i minim morimori namlolo, ono mi mamwaliyedi Makromod Lalap anan me'e

¹¹ I wal'u na'ahoru man ya aramyaka! Mim holi mai noho wawan eniyeni, mi maise ri man ko'u rir nohorai man aile leliyara mehe, ono mi mori wewerre noro ri ma akin ka naili'il Makromod Lalap. Onne penia ya apanak an'anhedi yono lerno hi minima monmono kamanna man ailanna ma aile mi irhun raram, ono monmono kamanna onne na'okul minim morimori worworu onne penia lolo mi irhum raram panaeku man yak noro panaeku man wa'an, ida ma na'okul ida mamani. ¹² Lolo noho wawan eniyeni mi moro ri ma ka nauroin Makromod Lalap minwuku, de mahehe hi'i ha ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna mamani. Kade lere eniyeni ri onnenihe kuku sala ki mi, maa lo'o ka nalo'olo hir do'on rauroin mim hi'i ha man wa'an mamani. Ende rakan lere Makromod Lalap mai ho'ok kail noho wawan na'akeme, hi ra'uli rasa'a la ra'akulu ra'alap Ai, ono do'onedi minim hini'i wenewhe man wa'an me'e.

Derne makani ri ma nodi molollo lolo noho wawan

¹³ I wal'uhe, ya apanak mim derne makani ri mormori ma nodi molollo lolo noho wawan eniyeni na'akeme, leke horhawa ik Makromod Yesus. Derne makani man anulu panulu lolo minim losno hair, ¹⁴ noro idewe nin man heman lira la man papal wawa man an kikan leke paku ai rodi molollo wewerre. Anulu panulu onne hopon hi lar hukum ri na'akeme man rira hini'i wenewhe ailanna, la horhawa ri na'akeme man rira hini'i wenewhe wa'an.

¹⁵ Makromod Lalap raram nodi mim hi'i ha man wa'an mamani leke ri ma kan derne nakani Makromod Lalap do'on minim hini'i wenewhe man wa'an onne, de ramka'uk tumdesne mi me'e, ono ri na'akeme rauroin nahenia man tumdesne mi onne rapoho. ¹⁶ Makromod Lalap huriyedi mi nano dohohala nin molollo, maa yon ma'aheni, “Ik kahinuriyedi me'e, de lo'o ik hi'i dohohala, kan hi'i haida!” Yon mahinorok heheni ono mi mamwaliyedi Nin hophopon wahwahan me'e, de lerno hi Nin honorok panaeku la hi'i ha man wa'an mamani. ¹⁷ Ende horhawa ri na'akeme, la maramyaka mi wallum ma akin naili'il enihe. Mamka'uk Makromod Lalap mamani, la horhawa man anulu panulu lolo minim losno hair.

Teunohi Yesus Nin hini'i wenewhe lere An lernala wewerek pananaka

¹⁸ I wal'uhe! Nano mi, heruwali ramwali ri namehin nin hophopon wahwahan, de derne makani la horhawe mi makromon onne wawa'an. Nano mi makromon onnenihe, heruwali ramwali ri wawa'an de rodi lir mamamal, maa heruwali rodi lir apinpinha mamani. Ya apanak mim derne makani ma nodi lir mamamal noro idewe lir apinpinha wewerre. ¹⁹ Lo'o mim derne makani mi makromon kade an kerne dalha mi mamani, onne wa'an. Yom walha haida-haida, maa mamkene hi'i ha man wa'an mamani, ono mi mauroinedi minim hini'i wenewhe onne penia nahuwa'an Makromod Lalap akin. ²⁰ Lo'o mim hi'i sala de an nukur mi, ri ka na'uli mi, kade mi kam walha man nukur onne. Minim hunukum onne namlolo ono mi penia man

* **2:8** Yes. 8:14-15 * **2:9** Kel. 19:5-6, Ul. 4:20, 7:6, 14:2, Yes. 9:1, 43:20, 21

sala. Enimaa lo'o mi makromon nukur mi, kade mi kam hi'i sala ida, maa mi kam walha haida, minim hini'i wenewhe onne nahuwa'an Makromod Lalap akin. ²¹ Makromod Lalap penia napoluwedi mi leke kerhu lolo wewerek pananaka modi aki ma namdudu naise Kristus. Ai me'ene kerhu lolo apinpinha wo'operperi, kade na'alehe salida, leke na'ohu nahala minim dohohala. Ende wa'an rehi mim teunohi Ainin hini'i wenewheni. ²² Horhorok aile ma na'aheni, "Ai na'alehe dohohala wake'e, la wanakunu poho ida ka namhara nano nuran." *

²³ Ler onne ri na'iyaka Ai, maa Ai kan walhe. Lolo Nin apinpinha wo'operperi onne, Ai ka napanak Makromod Lalap hukumesne ri man hi'ie, maa Ai nala kemen Makromod Lalap ma nodi aki man mou ho'ok kail ri. ²⁴ Yesus Kristus mehe nodi na'uwara iknika dohohale lolo Ai kemen lere An maki lolo au kekiyowok, leke ik kahinuri kawine'er nano dohohala nina molollo, penia ik kauroin hi'i ha ma namlolo mamani lolo Makromod Lalap leken kalarna. Yesus Kristus Nina no'o noro rarna penia man hi'i ika wa'an wali'ur. ²⁵ Nonolu mi maise pipduma man sala kalla, de moluwedi, maa ors eni mim wali wali'ur lernoheyedi Yesus Man Huri la Man Leluwai Makrana mi hamaran me'e.

3

Nounaku ri orhohoo na'akeme

¹ Ende ri orhohoo na'akeme hi'i naise onne haenhi. Mi maeke man hoedi me'e, derne makani mi houn, leke lo'o mi houn kan derne nakani Makromod Lalap Lirna Wawan makun, minim hini'i wenewhe man wa'an onne nakoko na'erem namaka ai leke akin naili'il haenhi. Kade mi kam wakunu haida, ² maa minim mo'onleher onne po'on nauroin nahenia mim horhawe Makromod Lalap la minim hini'i wenewhe lernohe Ai mamani, penia ai akin lo'o naili'il haenhi. ³ Yon ken mamwali maeke herlei man rin po'on ma'aruru wake'e. Yon modi nainair man ma'arururu noro deli mahe ma'akeki mi kemmu, la yono wuku minim muruk leke ma'aruru rehi. ⁴ Enimaa modi lir mamamal noro aki ma namlina namkai ma'akeki

mi mehe, leke mi mamwali maeke herlei ma namlolo laa ewi-ewi. Makromod Lalap po'on maeke ma naise onne, Ai akin nahuwa'anedi. ⁵ Nonolu maeke ma namwali Makromod Lalap Nin ri, rir morimori naise onne, la hi akin naili'il Makromod Lalap penia rira morimori mounou dewdewe, la hir derne rakani honhe mamani. ⁶ Sara me'ene hi'i heheni! An derne nakani wawa'an hono Abraham, la horhawe narehi de napolu ai 'makrom'u'. Mi eniyeni mamwali Sara ananhe haenhi, horo nahenia mim hi'i ha man wa'an mamani la ka mamka'uk haida-haida lolo minim wewerek pananaka na'akeme.

⁷ Mi mo'oni enihe hi'i heheni haenhi! Horhawe minim maekleher, la moro ai mori wawa'an ono maeke ka naruri naise mo'oni. Yon hamlinu nahenia Makromod Lalap namre'e namharu hi, la nala or'ori dardari hi naise mi haenhi. Ende moro hi mori wawa'an, leke yono haida namwali ew'ewek kawkawa minim lir napanak lolo Makromod Lalap kalarna.

Ida ma naramyaka ida, la ida man holi moiliwi mahuwele noro ida

⁸ Ende ya apanak mi na'akeme mi irhun raram mahaku la mi honorok aki mahaku, leke ida man mori wawa'an noro ida, la ida ma naramyaka ida naise lodon walin mememen, la ida man paku ida, la yon mim holi kukulu lalap. ⁹ Lo'o ri aile man ailanna ki mi, yono walhe noro ailanna. Lo'o ri aile ma na'iyaka mi, yon walhe noro na'iyakyaka wali'ur. Wa'an rehi ik kapanak Makromod Lalap nala hi wawa'an rara'a walha rir hini'i man yak onne na'akeme. Ai napoluwedi ik hi'i ha man wa'an onne, leke Ai namre'e namharu maika haenhi. ¹⁰ Horhorok aile lolo Horok Lap raram ma na'aheni,

"Inhoi raram nodi lernala morimori man wa'an noro aki ma nahuwa'an, yono an wohir warei yakyaka salsala la yon napoho ri, maa nadiyaka nuran wonohirne namal panaitne mamani. *

¹¹ Wa'an rehi sooledi nin hini'i wenewhe man ailanna, leke hi'i ha man wa'an mamani, la nahehe mori melina makai noro nin ri heri ri wali.

* **2:22** Yes. 53:9 * **3:10** Mzm. 34:11-15

¹² Wa'an rehi an hi'i heheni, ono Makromod Lalap po'on la nadiyaka ri molololo, la An derne nakani rir lir napanak mamani, maa Ai na'okuledi ri man hi'i wewhe ha man ailanna enihe."

Mamkene kerhu lolo wewerek pananake

¹³ I wal'u na'ahoru! Lo'o mi akim nam-rana hi'i ha wawa'an mamani, ri kan hi'i yakyaka mi. ¹⁴ Enimaa lo'o ri aile man hi'i apinpinha mi, ono mim hi'i ha wawa'an mamani, yom hehel, ono lere onne Makromod Lalap namre'e namharu mi. Ende yono mamkauk ri mormori man hi'i sus mi, la yono mi akim tana, ¹⁵ maa horhawe Kristus ono Ai mehe ma namwali ik Makromod. Lo'o ri aile ma na'ukani mi na'ahenia, "Alhi'ihepe mi akim naili'il Makromod Lalap?" Wa'an rehi mi mamkene walha ma na'ukani onne, maa modi lir mamamal noro akin ma namdaru. ¹⁶ Enla modi honorok aki man mou hi'i ha ma namlolo mamani, leke lo'o ri aile man hadwei hadwokok minim hini'i wenewhe ono mi akim naili'il Kristus, hi rawawa, ono rauroin rir wanakunu onne ka namlolo.

¹⁷ Lo'o Makromod Lalap nakakaredi rin hi'i apinpinha maika ono ik hi'i ha man wa'an mamani, onne wa'an, maa yon de rin hi'i apinpinha maika ono ik hi'i ha man yak. ¹⁸ Kristus lernala wewerek pananaka hehen nanumene maki leke na'ohu nahala iknik dohohala. Ai na'alehe salida, maa An maki raram mehe herredi maika man ailanna eni. Ai man moumou dewdewe onne kuku kalla leke maika kaurani Makromod Lalap. Ri nesne Ai, maa Makromod Lalap Nin Roh na'amori Ai wali'ur. ¹⁹ Ai nala ke'eke'el an'anha Yesus leke laa naderre nadaul Makromod Lalap Lirna Wawan ri hamaran man dasledi lolo hunukum onno mahar weilapan Makromod Lalap Nin hunukum. ²⁰ Hamaran onnenihe ramwali ri mormori ma kar derne rakani Makromod Lalap man makiyedi le Nuh nin kulere, de dasledi lolo hunukum onno onne. Ler onne Makromod Lalap kukul Nin aki man wa'an newek Nuh hi'i kapal horu mene nala oir rulu lap mai na'akeper noho wawan na'akeme. Nuh noro hono ananne, noro paninhe mehe

minle kapal raram, de hi ri wo'aa mehe kar maki lolo oir rulu lap onne raram.

²¹ Enla oir rulu lap ma na'akeper noho wawan onne naho'ok naise oir rodi ulutada ri, ono lolo oir rulu lap onne Nuh mori, la lolo oir unulu tanada onne mim lernala or'ori dardari haenhi. Oir rodi ulutada mi onne, kan hi'i ik kemen mou, maa namwali tanada nahenia ik kodi honorok aki man mou kapanak Makromod Lalap na'amou ika nano dohohala na'akeme. Ik kauroin kokkoo nahenia Ai na'amou ika ono Ai na'amori Yesus Kristus nano Nin makimaki, ²² la Yesus nakinikan laa a'am raram naikoro Makromod Lalap herne malanna. Ler alam eniyeni An ke'el rehi anha rehi de nodi molollo hophopon a'am raram noro idewe na'akeme ma nodi molollo namehin lolo noho wawan noro a'am raram, de na'akeme lolo yawa Ai.

4

Kerhu lolo wewerek pananaka la hi'i ha man wa'an mamani naise Yesus

¹ I wal'u na'ahoruwedi! Lere Kristus minle noho wawan eniyeni, An kokaledi wewerek pananaka nammori lolo kemen. Ende wa'an rehi ma'alap mi akim leke mi moro Kristus honorok aki mahaku leke mi mamkene lernala wewerek pananaka naise Ai haenhi, ono ri na'akeme man kokala wewerek pananaka lolo kemen, kar hurinohi dohohala nodi molollo hi me'e. ² Enpenia nano lere eniyeni rakan minim lere man horu, yon mori lerno hi ri mormori nin monmono kamanna man ailanna, maa mori lerno hi Makromod Lalap Nin honorok aki mamani. ³ Nonolu mim lerno hi ri ma ka nauroin Makromod Lalap nalo'ol. Hi onne hi'i ha ma namehiyala wake'e, de yon mim lerno hi hi hi'i ha man ailanna onne me'e. Hi raram nodi ida man holi diwar dawar noro ida, hir hi'i ha man morso, hi romun manha, hir hi'i yapi lap ma namehiyala mamani, hir lalaa mamai hi'i ha man ailanna mamani, la hi'i teitei noro hoikani aukerhe ma kan lolo ri raram. ⁴ Hir hehel ono mi mamhene lerno hi hi hi'i ha ma namehiyala onne, de hir hadwei hadwokok la wakunu nano'onnyaka mi mamani, ⁵ maa lere man mai Makromod Lalap napanak ri onnenihe rala wanalhanne nano rira hini'i wenewhe man ailanna onne. Ai penia

namkene ho'ok kail ri mormori na'akeme, man mormori makun noro idewe man makiyedi me'e. ⁶ Onne penia Lir Wawa'an onne loikaruwedi laa ri man makiyedi onnenihe haenhi. Kade kemenhe lernaledi hunukum de maki naise ma nadedem, maa hir mori wali'ur lernohe Makromod Lalap honorok akin.

Rala nounaku leke ik ida ma naramyaka ida, la ida man paku ida

⁷ Noho eniyeni nin man horu na'uraniyedi me'e, de madiyahaka mi kemen la loi honorok wawa'an, leke yon maprehen hi'i lir napanak. ⁸ Enla ha ma na'ono wake'e, mi ida ma naramyaka ida kokkoo. Lo'o ik ida ma naramyak ida, kak pelek ka'ahan ri man hi'i sala maika, maa ik ida ma nala ampun ida, la ida man mori wawa'an noro ida mamani. ⁹ Ya apanak mi modi lir mamamal noro aki man mou kokala ri na'akeme man ki minim nakar, la yon hehel warna enu.

¹⁰ Makromod Lalap naledi woroin ma na'ono maika dohodoho leke kodi ilitolle Nin honowok wawa'an. Ende wa'an rehi ik na'akeme nair woroin onne paku ri namehin leke ilitolle honowok man Makromod Lalap naledi maika dohodoho lernohe Nin aki man wa'an eni. ¹¹ Lo'o rin lernala woroin loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan, wa'an rehi ai nodi Ai Lirna mehe wakuku ri. Lo'o ri nauroin paku ri namehin, wa'an rehi ai nodi ruri pe'el man Makromod Lalap naledi ai leke paku ri namehin. Enleke Makromod Lalap lernala u'uli sasa'a mamani lolo ha wo'ira na'akeme, ono Yesus Kristus penia man paku ik mamani. Ri mormori na'akeme ra'uli rasa'a Ai mamani, ono Ai penia man kukulu lalap la ma nodi molollo ma narehi nalewen laa ewi-ewi! Amin!

Nounaku ri man lernala wewerek pananaka ono lernohe Yesus

¹² I walin man ya aramyaka! Ler eniyeni mim lernala wewerek pananaka man hi'i apinpinha mi naise aiye ma na'an mi kemen. Wewerek pananaka onne hi'i ri na'akeme rauroin nahenia mi akim naili'iledi wawa'an me'e, ee kaun! Yon hehel ma'aheni, "Alhi'ihepe eniyeni namwali maika?" Nadedem ri man

lernohe Yesus lernala apinpinha heheni. ¹³ Lere mim lernala wewerek pananaka, yon mi akim tana, maa mahuwa'enedi mi akim, ono mi moro Kristus mamwali mahaku lolo Nin wewerek pananaka haenhi. Enleke lere An mai wali'ur nalhari Nin siksik lerlere, la lernala ul'uli sa'sa'a noro honoo hanawe, mi akim nahuwa'an rehi ono lere onne moro Ai mamwali mahaku haenhi.

¹⁴ Lo'o rin hadwei hadwokor mi ono mim lernohe Kristus, mi akim nahuwa'an mamani, ono onne nodi kunukunohi nahenia Roh man ma'aruru wake'e aile mi raram, la Roh onne, Makromod Lalap Nina. ¹⁵ Lo'o mim lernala apinpinha ono mim lernohe Yesus, kan hi'i haida, maa yon de mim lernala apinpinha ono mim hi'i ha man yaka. Yon hi'i ha ma namehiyala naise resne ri, ramna'a, la yon hi'i ha namehin man ailanna naise onne, la yon wakunu ri namehin rir morimori haenhi. ¹⁶ Enimaa lo'o rin hi'i apinpinha mi ono mi mamwali ri Kristen, yon mawawa, maa ma'uli masa'a Makromod Lalap ono namlolo kokkoo mi mamwali Kristus Nin ri.

¹⁷ Lere Makromod Lalap ho'ok kail ri mormori na'akeki rakan me'e, la An ho'ok kail Nin ri mememen nolu mene ho'ok kail ri namehin. Ende lo'o An ho'ok kail ika ma namwali Nin ri, emene hi'ihewi ri ma kan derne rakani la akin ka naili'il Ai Lirna Wawa'ane ho'o? Hi lo'o lernala hunukum man werek wake'e. ¹⁸ Lolo Horok Lap raram horhorok aile ma na'aheni,

"Lo'o ri ma namwaliyedi ri molololo Makromod Lalap kalarna lernala wewerek pananaka nammori mene lernala or'ori dardari ma kan horu, emene lo'o inhawe ma namwali noro ri man hi'i dohohala la ma namhene derne rakani Ai?!*"

¹⁹ Ende i wal'uhe na'ahoru, lo'o mim lernala wewerek pananaka nammori ono Makromod Lalap kakar heheni, yon mi akim tana, maa mala mi kemmu Makromod Lalap ma nakuku noho naleu a'am man um'umu man palpala, ono Ai penia namkene hi'i Nin nou na'akeme noro maika namwali. Enla yon mim ren hi'i ha man wa'an mamani.

* 4:18 Ams. 11:31

5

Nounaku kerei raramne

¹ Ya amwali man leluwai makrana ida lolo kerei raramne naise mi haenhi, la ya'u me'ene amwali man kuku maka Kristus Nin apinpinha haenhi. Ende lere man mai An mai nalhari Nin siksik lerlere wali'ur, la lernala ul'uli sa'asa'a noro honoor hanawe, ya'u penia lernala ul'uli sasa'a wewerre ono yo oro Ai mamwali mahaku. Onne penia ya apanak mi ma namwali man leluwai makrana man ilitolle kerei raramne derne makani ainu'u nounaku eniyeni. ² Ya apanak mi madiyahaka wawa'an minim kerei raramne ma namwali Makromod Lalap Nin pipi unulu wawi tanma'a man Ai naledi mi madiyahaka. Ende yon ilitolle kerei raramne ono mi raram nodi lernala kupan mehe. Yon mamwali man panulu ono ri namehin nakerne mi mamwali man panulu, maa ono mi akim namrana ilitolle Makromod Lalap Nin ri. Ende modi aki man mou ilitolle Nin honowok onne leke mahuwa'an Makromod Lalap akin. ³ Yon mim holi kukulu lalap, la yon modi apinpinha ilitolle hi, maa hi'i ha ma namlolo mamani, leke hir teunohi minim hini'i wenewhe man wa'an onne. ⁴ Ende rakan lere Man Huri Man Ma'aruru Wake'e mai, Ai nala rai nin karpusa man siksik lerlere ma kan molu laa ewi-ewi ki mi.

⁵ Enla mi ma ka na'ileher makun, derne makani ri ma na'ileher, la mi na'akeme ida ma ilitolle ida modi aki ma namdaru, ono lolo Horok Lap raram horhorok aile ma na'ahenia,

“Makromod Lalap na'okuledi ri na'akeme man holi kukulu lalap, maa Ai nala Nin rere'e haharu ri man helkaki namdaru.” *

⁶ Ende wa'an rehi, mim helkaki mamdaru la lolo yawa Makromod Lalap ma nodi molollo ma narehi ma nalewen, leke rakan lere alam man An ninili eni, An kikan mi lernala honoor hanawe. ⁷ Lo'o panaeku aile man hi'i mi akim ma'irhu, hi'i lir napanak leke Makromod Lalap paku mi, ono Ai penia ma naramyaka la norle'ule'u norwaliwali mi mamani.

⁸ Eremedi here! Madiyahaka mamani, ono Hayakyak Makromon ma namwali minim arwali lalap lalaa mamai nanoin ri leke nano'onnyake. Ai naise singa ma namlara de na'umoo nanoin ya'ane. ⁹ Mi mauroin nahenia mi walinhe lolo noho wawan na'akeme lernala wewerek pananaka namnenehe mi haenhi, de yon mi akim tana, maa modi aki ma namkene naili'il Makromod Lalap leke ma'okuledi ai here.

¹⁰ Enla lere eniyeni lo'o mim lernala wewerek pananaka, maa ka nalo'olo wewerek pananaka onne horuwedi me'e, la Makromod Lalap mehen hi'i mi mamwali ri ma namlolo wake'e. Ai na'aruri mi akim, la hi'i mi mamkene mamani leke mi akim yon nado'o me'e. Ai penia man kukul Nin aki man wa'an wake'e ri mormori na'akeme, de Ai napolu mi leke lernala or'ori dardari man ma'aruru wake'e laa ewi-ewi, ono mi moro Kristus mamwaliyedi mahaku me'e. ¹¹ Ma'uli masa'a Ai ono Ai nodi molollo ma narehi ma nalewen laa ewi-ewi! Amin!

Tape masi man horu

¹² Ya'u hi'i horok deudeul tantane eniyeni aku ki mi, la Silwanus* ma namwali i wal'u ma akin namkene naili'il Makromod Lalap paku hi'i horok eni haenhi. Ya'u aku horok eniyeni ki leke na'alapala mi akim, la ya'u kukunohi mi mouropo leke mi na'akeme mauroin namlolo kokkoo Makromod Lalap Nin rere'e haharu ki mi. Mahehe leke mi mamkene lolo Nin rere'e haharu onne.

¹³ Mi walin ma aile lolo kota Babilon man Makromod Lalap niliyedi naise mi haenhi, hir aku tape masi ki mi. Markus ma namwali ya an'u, an aku tape masi ki mi haenhi.

¹⁴ Mi ida ma nala tape masi ida ono mi mamwali Makromod Lalap lodon wal-inhe.

Ya apanak Makromod Lalap nala aki ma namlina namkai ki mi na'ahoru ono moro Kristus mamwaliyedi mahaku me'e.

Tape masi,
Petrus

* 5:5 Ams. 3:34 * 5:12 Silwanus, ee Silas

2 Petrus

Horok Lirna La'an

Petrus hi'i horok ida wali'ur aku laa ri Kristen man min lolo propinsi Asia Tatana, de rin wekel horok eniyeni Petrus nin horok rewro'o nine.

Lolo horok eni Petrus nin panaeku ma na'ono, ra'okuledi meser agama man wakuku panaeku ma ka namlolo. Petrus na'ori honorok ri Kristen lolo onne leke yon hir derne rakani meser man ailanna onnenihe rir wanakuku ma ka namlolo. An ken na'alapa hi akin leke hi eren ramkene lernohi Makromod Yesus, la rasala kerkerhe Makromod Yesus Nin wanakuku ma namlolo. Wanakuku ma namlolo onne, ri man mehen do'on derne Makromod Yesus loikaru hi.

Petrus akin werek ono meser ma ka namlolo wakuku heheni: Yesus nou nahe-nia An mai wali'ur, maa Ai kan mai makun, de Ainin nou kan min haida (3:3-4). Petrus na'aheni rir wanakuku onne sala wake'e ono lolo Makromod Lalap Nin honorok panaeku alam ida naise alam riwan ida, la Ai kan huri Yesus mai makun ono Ai mahan weilapan ri na'akeme herredi rir morimori ma ka namlolo eni. Ai raram nodi yon ri mahaku lernala hunukum makmaki nako'uwedi Ai (3:8-9), maa onne lo'o ka namwali ono ri aile ma namhene derne nakani Ai. Enimaa rakan lere alam man Ai mehen nili, Makromod Yesus nam-lolo kokkoo mai wali'ur nano'onnyaka noho wawan man ailanna eniyeni (3:10).

Horok Ihin

1. Petrus nala wanakunu man hari horok (1:1-2).
2. Petrus nounaku ika ma akin naili'il kahehe hi'i ha ma namlolo mamani (1:3-21).
3. Petrus nounaku ika yon derne kakani meser agama ma ka namlolo (2:1-22).
4. Petrus na'ori honorok ika na'aheni Yesus Kristus namlolo kokkoo mai noho wawan wali'ur (3:1-13).
5. Petrus nala wanakunu man horu (3:14-18).

Petrus nala hiyene aroro

¹ I wal'u na'ahoru ma noro mayai akin naili'il kokkoo Yesus Kristus! Ya'u eni Simon Petrus, la ya'u hi'i horok eni aku ki mi

ma akin naili'il Kristus, la ya amwali Ainina hophopon wahwahan noro Nin hophopon ma nodi Lirna Wawa'an eni. Yesus Kristus eni namwali ik Makromod Lalap noro idewe iknik Rai man huri we'er ika nano dohohala nin molollo. An hi'i ik akin naili'il wawa'an, ono Ai penia man hi'i ha ma namlolo mamani. ² Ya apanak Makromod Lalap hi'i mi akim eren moiliwi mahuwele, la nala Nina rere'e haharu eren nammomori ki mi na'ahoru ono mi mauroinedi Makromod Lalap noro Ik Makromod Yesus Kristus me'e.

Mahehe leke eren mauroroin Makromod Lalap man polu maika kamwali Nin ri

³ Makromod Lalap nodi Nin molollo man lewlewen na'aruri ik akin, la nala ha wo'ira na'akeme man paku maika leke iknik morimori namlolo mamani lolo Ai leken kalarna, leke ik kauroin hi'i wewhe Nin honorok aki mamani. Onne namwali ono ik kauroinedi Ai me'e. Ai onne, Nin morimori ma'aruru rehi, la akin wa'an wake'e. Nano Ai akin man wa'an noro Nin morimori man ma'aruru onne, Ai napolu ika kamwali Nin ri, ⁴ la nala Nina nou man ma'aruru rehi ma na'ono wake'e maika. Lolo Nin nou onne, An huriyedi mi nano noho wawan nin monmono kamanna ma nodi ri laa yakanne, la nala mormori man wa'an wake'e ki mi, leke moro Ai mamwali mahaku la minim morimori teunohi Nin morimori man ma'aruru wake'eni.

⁵ Makromod Lalap nala rere'e haharu man lewlewen onne, de mi ma akin naili'il Ai, mahehe hi'i ha ma namlolo mamani. Enla mi man hi'i ha ma namlolo mamani, mahehe eren mauroroin ewi man wa'an noro ewi man sala. ⁶ Mi ma nauroin ewi man wa'an noro ewi man sala, mahehe madiyahaka mi kemen leke yon hi'i ha man sala me'e. Mi ma nauroin nadiyahaka kemen mamani, mahehe leke eren mamkekene lolo wewerek pananaka. Mi ma namkenedi me'e enihe, mahehe leke lernohi Makromod Lalap Nin honorok panaeku mamani. ⁷ Mi man lernohi Makromod Lalap Nin honorok panaeku mamani, mahehe maramyak ri heri ri wali naise mi walinhe mememen. Mi ma naramyaka ri heri ri wali, mahehe eren mararamyaka ri mormori wali na'akeme. ⁸ Lo'o minim morimori naise onne na'akeme, la mi mahehe leke

minim morimori eren wawa'an, onne nin panaeku nahenia mi mampe'el ilitolle Nin honowok wawa'an, la mim lernohi Nin honorok panaeku mamani, ono namlolo kokkoo mi mauroinedi ik Makromod Yesus Kristus wawa'an me'e. ⁹ Enimaa ri ma nin morimori ka naise onne, makan na'akeki toko me'e, de kan do'on haida mouropo, ono hamlinuwedi nahenia Makromod Lalap na'amouwedi hi nano rir dohohala man hir hi'iyedi nonolu eni.

¹⁰ Ende I wal'u na'ahoruwedi, Makromod Lalap napolu la niliyedi mi mamwali Nin ri, de mahehe lernohi Nin honorok panaeku mamani, leke namwali tanada nahenia namlolo kokkoo mi mamwaliyedi Nin ri me'e. Lo'o mim hi'i heheni, mi ka madiyaur dohohala, maa mi akim eren nailili'il Makromod Lalap, ¹¹ la lere man mai An kokala mi wawa'enedi lolo onno man ik Makromod Yesus Kristus ma namwali iknik Rai Ma Nala Or'ori Dardari eni nodi molollo laa ewi-ewi.

Petrus nounaku hi yon hamlinu wanakuku ma namlolo

¹² Ende I wal'u na'ahoru, kade mi mauroin mouwedi ha eniyenihe me'e, la mi mamkene lernohiyedi wanakuku ma namlolo man mim dernedi me'e, maa ainu'u panaeku ya a'ori honorok mi mamani ha ma na'ono eniyeni. ¹³ Ya auroin nahenia wa'an rehi ya a'ori honorok mi mamani hehen nanumene ainu'u lere horu, ¹⁴ ono Makromod Yesus Kristus konohiyedi ya'u nahenia ka nalo'olo i maki me'e. ¹⁵ Ende ya ahehe wakunu ha eniyenihe na'akeme mouropo, leke lo'o ya'u makiyedi, mi kam hamlinu me'e.

¹⁶ I wal'u na'ahoru! Am wakukuwedi mi nahenia ik Makromod Yesus Kristus nodi molollo ma narehi ma nalewen, la lere man mai An wali wali'ur mai noho wawan eniyeni. Ai kam nair wanakunu ma namwali ri mormori rir wanakunu koirwakar mehe, maa ha ma namlolo kokkoo, ono ai mehem do'on Yesus kemen siksik lerlere. ¹⁷ Am do'on onne lere nonolu, ono ai moro Yesus min wewerre lolo wo'or ida. Lere onne Ai Aman Makromod Lalap Man Siksik Lerlere nala honoor hanawe la na'akulu na'alap Yesus. Ai nodi

lira man lapa na'aheni, "E'eni Ya An'u man Ya aramyake. An hi'i Ya akin nahuwa'an wake'e!" ¹⁸ Enla ai mehem derne lira lalap onne mai nano a'am raram lere ai moro Yesus min wewerre lolo wo'or man moumou dewdewe onne.

¹⁹ Am do'on mauroin onne, penia ai mauroin nahenia ha wo'ira na'akeme man Makromod Lalap konohiyedi nabi-nabi nonolu eni namlolo kokkoo. Wa'an rehi mim derne makani nabi lirna onneni, ono lirna onne naise wadu man mormori lolo noho momohon eni rakan lere Kristus mai wali'ur. Ler Kristus mai onne naise lere ha'edi me'e de ropedi noho wawan na'akeme, la naise kaliyoro nokimur hikan lolo mi akim, penia mim do'on mauroin ha wo'ira na'akeme mouropo. ²⁰ Eniyeni ha ma na'ono wake'e! Yon hamlinu nahenia Lirna Wawan man horokedi lolo Horok Lap raram kan mai nano nabi onnenihe rir honorok panaeku aimehi, maa mai nano Makromod Lalap.* ²¹ Nabi onnenihe kar lernohi ri mormori nin honorok panaeku mehe, maa Roh Kudus penia ma nodi nala hi, de hir loikaru Makromod Lalap Lirna mememen lolo Horok Lap eni.

2

Madiyaka mi leke yon derne makani meser-meser ma ka namlolo enihe

¹ Enimaa lere nonolu nabi-nabi ma ka namlolo nammori aile lolo ri Israel enihe. Onne naise lere eni haenhi, meser-meser ma ka namlolo lo'o maiyedi lolo minim kerei raramne haenhi. Hi rahehe paipudi mi rodi wanakuku man wa'an, maa rir wanakuku onne ka namlolo, la nodi ri laa yakanne. Meser ma ka namlolo onnenihe ramhenedi Makromod Yesus man huri we'eredi hi nano dohohala nin hunukum makmaki me'eni, de ka nalo'olo me'e rir hini'i man yak onne nodi hi laa yakanne.

² Kade onne namlolo, maa ri nammori lo'o lernohi hi, de ida man holi diwar dawar noro ida, penia ri namehin man po'on, hir hadwei hadwokor Makromod Yesus Nin kalla ma namlolo haenhi. ³ Meser ma ka namlolo onnenihe ranoin kupan mamani, de hir wakuku wanakuku lernohi rir raram nodi aimehi, leke hi rapanak rira

* **1:20** Tafsiran namehin na'ahenia, 'Yon hamlinu nahenia Lirna Wawan man horokedi lolo Horok Lap raram mai nano Makromod Lalap, de yon ik kodi ik honorok panaeku aimehi napa'aha.'

mahmaha awenne nano mi mamani. Eni-maa Makromod Lalap man ho'ok kail eni na'akenedi rir hunukum makmaki nano nonolu me'e, de ka nalo'ol hir lernala hunukum man werek onne me'e.

Makromod Lalap nodi molollo namre'e namharu ri ma namlolo, la nala hunukum ri man ailanna

⁴ I wal'u na'ahoru! Ik kauroin nahenia nonolu hophopon a'am raram aile man hi'i dohohala, la Makromod Lalap kan hamlinu rir dohohala de kele sopoledi laa hunukum onno. Lolo onne wukuwedi hi lolo ku'il lap man metmetek raram hehen nanumene rakan Lere Alam Hono'ok Kanail hir lernala hunukum ma namlolo. ⁵ Onne namnenehe noro noho wawan nonolu eni, Makromod Lalap nala okon lape mai penia ri ma kan derne nakani Ai lere onne maki mouwedi. Ai kan huri we'er hi nano hunukum onne, maa An huri we'er Nuh noro nina nakar raram, ri wo'ikku, nano oir rulu lap onne de kar maki. Nuh onne loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan nin ri heri ri wali, la nounaku hi hi'i ha ma namlolo haenhi. ⁶ Onne namnenehe noro kota Sodom noro Gomora. Makromod Lalap nodi aiye nano'onnyakedi kota woro'o onne, leke namwali wanakuku man konohi maika inhawe ma namwali noro ri man ailanna ma kan derne nakani Ai. ⁷ Enimaa lere onne Makromod Lalap huriyedi Lot leke mori. Lot onne namwali ri man hi'i ha ma namlolo mamani, la an sus rehi po'on ri manin Sodom noro Gomora rir morimori, ono hir holi diniwar danawar la ra'okuledi keneri hono'ok na'akeme. ⁸ Akilere Lot holiwuku noro ri mormori man ailanna enihe, la ai onne ri molololo de akin apinha rehi, ono po'on rir hini'i wenewhe man diwar dawar onne, la derne rir wanakunu wanarei man morso mamani.

⁹ Ende I wal'u na'ahoru, nano ha onne na'akeme ik po'on kauroinedi nahenia Makromod Lalap nodi molollo huri we'er ri man hi'i wewhe Nina honorok aki lere hir lernala kenen panatal na'akeme, la Ai nodi molollo kele ri ma kan derne nakani lolo hunukum onno hehen nanumene

nala hunukum man werek lere An ho'ok kail ri mormori na'akeme.* ¹⁰ Ai nala hunukum ri man ailanna na'akeme, maa Ai nala hunukum man werek wake'e ri man lerno hi irhun raramne nin monmono kamanna ma na'okuledi Makromod Lalap Nin molollo!

Meser-meser ma ka namlolo rir dohohala

Meser-meser ma ka namlolo eniyenihe ra'uluwaku kekerhe la holi kukulu lalap, penia ka ramka'uk ra'ihoru ra'idaru ha man ma'aruru wake'e ma nodi molollo lolo a'am raram.† ¹¹ Kade hophopon a'am raram rodi molollo man lap narehi meser onnenihe, maa hi ramka'uk ra'ihoru ra'idaru ha man ma'aruru wake'e ma nodi molollo onnenihe lolo Makromod Lalap kalarna. ¹² Meser ma napoho onnenihe raisa ha mormori merwui ma ka nauroin haida, maa mori mehe leke ri mormori kele de resne. Meser onnenihe honorok panaeku kaale, de hir lerno hi irhun raram aimehi naise ha mormori haenhi. Enla hi ra'ihoru ra'idaru ha man hi ka rauroin makun, penia Makromod Lalap kele hukumesne naise rin kele ha mormori merwui resne. ¹³ Hir lernala hunukum man apinha rehi leke walha rira hini'i wenewhe man yaka man hi'i apinpinha ri namehin. Hi raram nodi lalaa mamai noro soksok murmur mamani, la hir holi diwar dawar lelere al'alam leke lerno hi rir monmono kamanna! Lere hi roro mi raikoro wuku ra'ak romun, hir lerno hi mehe irhun raramne, de hir hi'i wawawa mi ono ri man po'on hirira hini'i onne, kuku sala mi haenhi. ¹⁴ Hirira monmono kamanna kan horu penia hi ranoin maeke mamani, la kar ren hi'i dohohala. Hi ranoin ri ma akin pelek nado'o leke nakoko hir hi'i dohohala wewerre. Hi rampe'el rakmanna ri nin hahaa la ranoin kupan mamani. Onne penia Makromod Lalap nakineriyedi hi me'e!

¹⁵ Hi ramhene lerno hi kalla ma namdudu, maa hir lolo kalla man nabi Bileam, Beor anan, lolole. Nonolu Bileam eni raram nodi lernala kupan nano nina hini'i man ailanna, ¹⁶ maa Makromod Lalap hi'i

* **2:9** Tafsiran namehin na'ahenia: '...la Ai nodi molollo nala hunukum mamani ri ma kan lerno hi Ai honorok akin onne, la keledi leke hir lernala hunukum man werek wake'e mamani rakan Lere Alam Hono'ok Kanail.' † **2:10** Tafsiran namehin na'ahenia: '...penia hi ra'ihoru ra'idaru ri ma nodi molollo man lap lolo noho wawan.' Tafsiran ida ikar na'ahenia, '...de hi ra'ihoru ra'idaru ma nodi molollo hayakyak.'

Bileam nin keledai wakunu nodi ri mormori lirna dadiyala ai. Eni nanumene nabi Bileam renedi nin honorok panaeku ma na'iseri onne.

Meser ma ka namlolo enihe rir hunukum

¹⁷ Meser ma ka namlolo enihe raisa oir makan ma napro'uk noro noho ha'aha'a man anne huwedi de okon kaale. Ende Makromod Lalap na'akenedi onnida man metmetek wake'e leke hir minwuku lolo onne. ¹⁸ Hir holi kukulu lalap la wakunu ha man rin derne ma'aruru mamani maa na'alehe panaeku ida. Hir kokwudi ri man idedi nanumene akin naili'il Makromod Lalap, la idedi nanumene rahinuri nano rir na'aromwali man ailanna onnenihe. Hir nori ri onnenihe hi'i ha man lerno hi irhun raram nin monmono kamanna man ailanna mamani. ¹⁹ Meser ma ka namlolo onnenihe ra'aheni, "Mai lerno hi mayai ono ik kahinuriyedi nano keneri hono'ok me'e, de mai ik lerno hi iknika raram nodi aimehi. Lo'o ik kak lernala hunukum me'e!" Enimaa namlolo kokkoo meser eniyenihe irhun raram monmono kamanna nodiyedi molollo hi me'e, penia nodi laa yakanne. Ik kauroin onne namlolo ono lo'o rin derne nakani panaeku ida mamani, panaeku onne nodi molollo ai me'e.

²⁰ Nonolu meser man ailanna onnenihe rauroidi Makromod Yesus Kristus ma namwali iknik Rai man huri we'er ik nano dohohala nin molollo eni, la hi rahinuriyedi nano noho wawan nina monmono kamanna ma nodi ri laa yakanne. Enimaa hir derne rakani noho wawan nina honorok panaeku wali'ur, de ha man ailanna onne nodiyedi molollo hi ho'o me'e. Ende hi onne rira hini'i wenewhe ailanna narehi nano nonolu eni, penia hir mayo'o wake'e. ²¹ Nonolu hir lerno hi Makromod Lalap Nin kalla ma namlolo, maa hir wali wali'ur lerno hi kalla man sala, ono ra'okuledi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok man moumou dewdewe man hir kokaledi me'eni! Ende wa'an rehi nano nonolu onne hi kar derne rakani idewe! ²² Hirira hini'i onne memen naise wanakunu naho'ok ida ma na'aheni, "Ahu mehe na'an wali'ur nina moke, la wawi ma narohedi me'e, laa namkuru wali'ur dalupope!" *

* 2:22 Ams. 26:11

3

Petrus konohi hi nahenia namlolo kokkoo Yesus Kristus mai wali'ur

¹ I wal'u na'ahoru man ya aramyake! Nonolu ya akuwedi horok ida ki mi me'e, de horok man ya aku eniyeni rewro'o nine. Lolo ainu'u horok eniyeni, ya ahehe a'ori honorok mi panaeku ma namlolo mamani, leke mi honorok akin eren moumou lolo Makromod Lalap kalarna. ² Ainu'u panaeku a'ori honorok mi leke yon mim hamlinu Lira man Makromod Lalap Nina nabi enihe loikaruwedi ki mi nonolu eni, la yon mim hamlinu konomdere man ik Makromod Yesus ma namwali iknika Rai Ma Nala Or'ori Dardari naledi ki mi. Mim dervedi Nin honopon onne nano mayai ma namwali Nin hophopon ma nodi Lir Wawa'an enihe.

³ Enimaa panaeku eniyeni ma na'ono wake'e yon mim hamlinu: Rakan lere noho wawan na'ikeki nin man horu, rin mai hadwei hadwokor mi mamani. Ri onne irhun raram monmono kamanna nodiyedi molollo hi me'e. ⁴ Hi rapoho na'ahenia, "Makromod Lalap nou nahenia lere man mai Yesus mai wali'ur noho wawan eni, maa kan mai, de Nin nou onne kan min haida! Ik upud a'ad maki mouwedi me'e, maa nano lere onne rakan lere eniyeni, haida lolo noho wawan eniyeni kar herre makun! Nano noho eni nin ma namwali, na'akeme namnenehe mamani!" ⁵ Ri ma napoho heheni akin kerhe, de kar horok nahenia nonolu Makromod Lalap penia ma nodi lirna mehe nakuku noho naleu a'am na'akeme. Ai naheiredi oir nano noho, la An hi'i noho ma napro'uk namhara lolo oir onne raram. ⁶ Enla rakan Nuh nin kulere, Ai nodi lirna hi'i oir onne namwali oir rulu lap mai na'akeperedi noho wawan nonolu onne. ⁷ Enla namnenehe naisa onne, ors eniyeni Ai nodi lirna mehe nadiyaka noho noro a'am, leke rakan Lere Alam Hono'ok Kanail onne Ai nodi aiye harna mouwedi noho noro a'am eniyeni, la nala hunukum ri na'akeme ma kan derne nakani Ai.

⁸⁻⁹ I wal'u na'ahoru man ya aramyaka! Yom hamlinu panaeku ma na'ono eniyeni. Makromod kan hamlinu Nina nou, kade ri aile man pene'ek nahenia nalo'oledi

me'e Ai kan mai de lo'o Nina nou onne ka namwali. Onne ka namlolo, ono lolo Makromod Lalap Nin honorok panaeku, alam ida naise alam riwan ida, la alam riwan ida naise alam ida. Hi onne ka rauroin nahenia Makromod Lalap mahan weilapan nala hunukum ri mormori leke yon ri mahaku lernala hunukum makmaki nako'uwedi Ai. Ainin honorok panaeku ri mormori na'akeme lernala leken paharin derne rakani Ai la herredi rir morimori man ailanna. ¹⁰ Enimaa rakan lere An ninili onne, Makromod Yesus namlolo kokkoo mai wali'ur! Enla Nin mamai onne hi'i ri polletilu ono ka rauroin inhawe lere An mai, naise ri mahaku ka nau-roin inhawa lere ri mai nakar namna'a! Lere onne ik derne aiye man lapa wake'e neknekir, la ik po'on a'am moluwedi. Aiye na'an wollo, kaliyoro, noro noho wawan eni na'akeme horuwedi. Enla inhawe memehe man aile lolo noho wawan me'eni me'ede moluwedi.

Hi'i ha ma namlolo hehen nanumene Makromod Yesus mai wali'ur

¹¹ Makromod Lalap nouwedi me'e nahenia lere man mai ha onne na'akeme harne mouwedi. Ende I wal'u na'ahoru, lo'o ik kakar iknik morimori hehewi? Mai ik derne kakani Makromod Lalap Nina honorok aki mamani, leke iknik morimori namnenehe noro Makromod Lalap Nina ri mememen man hi'i ha ma namlolo mamani. ¹² Ik mahak weilapan Makromod Lalap Nin lere alam noho nin man horu onne, de mai ik mori hi'i ha ma namlolo mamani hehen nanumene Yesus mai wali'ur noho wawan eni, leke lere alam onne pelek rakan. Lere onne aiye na'an mouwedi a'am eni, la lere, kaliyoro noro wollo man aile a'am lo'o woir de moluwedi me'e. ¹³ Enimaa ik weilapan a'am worworu noro noho worworu man Makromod Lalap nouwedi maika me'e! Ri man hi'i ha ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna mamani, hi onne mehe min lolo a'am noro noho worworu onne, ri man ailanna ka!

¹⁴ Ende I wal'u na'ahoru man ya aramyaka, mi maham weilapan ha eniyeni namwali, de madiyahaka minim dunu'ul kanali noro Ai wawa'an, la mahehe hi'i minim morimori namlolo mamani, leke rakan lere alam onne

Makromod Lalap na'aheni minim morimori moumou dewdewe, la mi ma'alehe dohohala ida lolo Ai leken kalarna, leke mi moro Ai holi melina makai. ¹⁵ Loi honorok wawa'an! Makromod Lalap mahan weilapan leke nala leken ri mormori rahinuriyedi nano dohohala nin hunukum.

Paulus, ik walin man ik karamyaka, horokedi ha naise onne ki mi me'e haenhi. Makromod nala Paulus woroin man lap narehi de horokedi horok onnenihe me'e. ¹⁶ Lolo nina horok na'akeme, an konohiyedi mi ha eniyeni na'akeme me'e, la lolo nin horok enihe horhorok aile man sus mene ik kauroin. Ende ri ma akin ka naili'il wawa'an la ka nauroin Paulus nin wanakuku onne wawa'an makun, hi onne wokor kaliyedi nin panaeku noro wanakuku onne lerno hi rir woroin aimehi. Hir wokor kaliyedi wanakuku namehin lolo Horok Lap haenhi, penia rir hini'i wenewhe man sala onne nakoko hi rahineiredi nano Makromod Lalap la lernala hunukum makmaki.

Lira man horu

¹⁷ Enimaa I wal'u na'ahoru man ya aramyaka! Mi mauroinedi ha eniyeni na'akeme, la mi mauroinedi nahenia meser ma ka namlolo enihe lo'o mai me'e. Ende madiyahaka mi kemen mamani, leke yom hurinohi hi paipudi mi, kalo'o mim sopoledi minim aki ma namkene naili'il Makromod Lalap, la mim loledi rir kalla man saleni. ¹⁸ Mim lerno hi Yesus Kristus ma namwali ik Makromod noro idewe Rai Ma Nala Or'ori Dardari maika. Ende mahehe leke eren mauroroin Makromod Lalap Nin rere'e harharu man wa'an wake'e, la mahehe leke eren mauroroin Makromod Yesus wawa'an. Na'amoli ik ka'uli kasa'a Makromod Yesus man kulu narehi man lap narehi nano lere eniyeni rakan laa ewi-ewi! Amin!

Ainu'u tape masi,

Petrus

1 Yohanis

Horok Lirna La'an

Ri Kristen man minle nonolu ra'aheni ri ma naran Yohanis man hi'i horok eniyeni, la lere an hi'i horok eni minle nin kota Epesus. An aku horok eni laa ri Kristen na'akeme man minle propinsi Asia Tatane. Lere an hi'i horok eniyeni ai na'ileheredi me'e.

Lere Yohanis hi'i horok eni, meser agame nammori aile man wakuku ha ma ka namlolo. Hi ra'aheni Kristus ka namwali ri morimori ma nadedem naise maika, maa Ai namwali roh mehe, de ha ma namwali noro ri kemen kan min haida. Hi ra'aheni lo'o ik hi'i ha man ailanna, onne kan min haida ono ik kemen mehe man ailanna. Yohanis na'aheni rir wanakuku onne na'akeme sala wake'e! Ai na'aheni Yesus namwali Makromod Lalap Ananne, la namwali ri mormori naise maika, la Ai kemen naise ik kemen haenhi. Lo'o ik kauroin Makromod Lalap kokkoo ik teunohi Nin hini'i wenewhe, de kak hi'i dohohala, maa ik lernohe Nin keneri hono'ok man hopon ik ida ma naramyaka ida.

Yohanis hi'i horok eniyeni leke ri ma akin naili'il Makromod Lalap Anan rauroin kokkoo hir lernaledi or'ori dardari ma kan horu (5:13). An horok panaeku namehin ma na'alapa ik akin haenhi leke ik kauroin kokkoo ik kamwali Nin ri (2:3, 5-6; 3:10, 14, 24; 5:11-12, 18-20). Ai na'aheni lo'o ik akin naili'il ik Makromod Yesus, ik ka kamka'uk kamriri lolo Makromod Lalap leken kalarna (2:28; 3:19-22; 4:16a, 17-18; 5:14).

Horok Ihin

1. Yohanis nala wanakunu man hari horok eni (1:1-4).
2. Ik min lolo Makromod Lalap Nin Ropropo raram (1:5-2:27).
  - a. Lo'o ik kauroin Makromod Lalap, ik kak minle noho momohon la ik hi'i wewehe Nin keneri hono'ok (1:5-2:17).
  - b. Ik akin naili'il Yesus, de kauroin Ai penia man Makromod Lalap kikan namwali Rai laa ewi-ewi (2:18-27).
3. Ik kamwali Makromod Lalap ananhe (2:28-4:6).

- a. Iknik morimori ka namnehe noro Hayakyak Makromon nin ri (2:28-3:24).
- b. Ik kauroin Yesus ma namwali Rai laa ewi-ewi, namlolo kokkoo namwali ri mormori la Ai kemen naise ik kemen haenhi (4:1-6).
4. Ik akin naili'il Makromod Lalap, la ik kauroin Ai penia raramyaka onno (4:7-5:12).
  - a. Ik ida ma naramyaka ida (4:7-5:5).
  - b. Ik akin naili'il Yesus de kauroin Ai onne Makromod Lalap Anan man maki leke nala morimori man ma'aruru wake'e maika (5:6-12).
5. Yohanis konohi horok eniyeni nin panaeku (5:13).
6. Yohanis nala wanakunu man horu (5:14-21).

Lira ma nala or'ori dardari

¹ Horok eni ihin na'ono Lirna ma nala or'ori dardari man ailedi nano nonolu wake'e lere noho eni ka namwali makun. Am dervedi Ai ma namwali Lirna onne la modi ai makam do'onedi la tukuledi Ai me'e. Ai onne Yesus Kristus, Lirna ma nala or'ori dardari eni. ² Or'ori dardari onne maiyedi noho wawan, la am do'onedi me'e. Onne peni ai mamwali man kuku maka Ai ma nala or'ori dardari ma kan horu eni. Ende am konohi mi inhawa man nonolu am dederne la dodo'on eni. Nonolu Ai ma nala or'ori dardari eni minwuku noro Aman, maa lere eniyeni hariyedi mayai me'e. ³ Am konohi mi hahaa na'akeme man am do'on la derne, leke lere eniyeni mi moro mayai minwuku kodi honorok aki mahaku la kauroin wewerre hi'ihewi ik koro iknik Ame noro Anan Yesus Kristus moriwuku wawa'an. ⁴ Am hi'i horok eniyeni leke ik na'akeme akin nahuwa'anedi kokkoo.

Makromod Lalap siksik lerlere

⁵ Lira man am dederne nano Ai eni, am loikaru ki mi. Nou eni na'aheni, "Makromod Lalap onne penia siksik lerlere, la lolo Ai onne ha man metmetek kalkala ida kaale."

⁶ Lo'o ik ka'aheni, "Ik koro Ai moriwuku wawa'an," maa ik mori aile metmetek kalkala raram makun, ik mehe wukupohedi ik me'e lolo iknika wanakunu noro iknike hini'i wenewhe. ⁷ Lo'o ik mori

mamani lolo ropropo raram naise Makromod Lalap aile lolo ropropo raram mamani, ik ida man mori wawa'an noro ida, la Makromod Lalap Anan Yesus rarna na'amouwedi ik honorok akin nano dohohala na'akeme.

⁸ Lo'o ik ka'aheni iknik dohohala kaale wake'e, mehe kapohedi ika me'e, la ka kauroin panaeku ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna. ⁹ Makromod Lalap namkene hi'i Nin nou la hi'i ha ma namlolo mamani, de lo'o ik konohi mouropo iknik dohohala Makromod Lalap, Ai na'ohu nahala iknik dohohala, la na'amou na'adewe ik honorok akin nano hini'i wenewhe man sala na'akeme. ¹⁰ Makromod Lalap na'ahenyedi ri morimori na'akeme hi'iyedi dohohala, de lo'o ik ka'aheni kak hi'i dohohala, onne nin panaeku ik ka'aheni Makromod Lalap ma napoho. Enla Ai Lirneni kan minle ik raramne.

2

Makromod Kristus ma na'ohu ma nahala

¹ Ya an'u na'ahoruwedi man ya aramyaka, ya'u aku horok maiyala ki mi leke yon mim hi'i dohohala, maa lo'o rin hi'iyedi dohohala, yon mamka'uk ono iknik Man Hemen Lira aile. Ai onne Yesus Kristus man akin mou la namdudu, la Ai mehe nodiyala ika lolo Aman kalarna. ² Yesus Kristus onne penia maki nahinerre ika, de na'ohu nahaledi iknik dohohala noro idewe ri mormori noho wawan na'akeme rir dohohala.

Lernohi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok

³ Tanada ma na'aheni ik kauroiroin Makromod Lalap kokkoo hi'i heheni: Lo'o ik kauroiroin Ai, ik derne kakani Nin keneri hono'ok. ⁴ Inhoi na'aheni, "Ya auroiroin Makromod Lalap," maa kan derne nakani Nin keneri hono'ok, ai napoho la panaeku ma namlolo kaale raramne. ⁵ Maa, inhoi man derne nakani Makromod Lalap Lirna mamani, ai onne naramyaka Makromod Lalap kokkoo. Ya'u konohi hi'ihewi ik kauroin ik moriwuku wawa'an noro Makromod Lalap: ⁶ Lo'o ik

ka'aheni ik koro Makromod Lalap moriwuku mamani, iknik morimori lernohi Makromod Kristus Nin morimori haenhi.

Keneri hono'ok worworu eni hopon ik ida ma naramyak ida

⁷ I wal'u na'ahoru man ya aramyaka, keneri hono'ok man ya'u horok lolo eniyeni, ka namwali ha man worworu, maa mim dervedi onne nano lere nonolu me'e.

⁸ Enimaa, keneri hono'ok lo'olo'ol onne, naise worworu haenhi. Ik kauroin keneri hono'ok eni namwali kokkoo lolo Makromod Kristus Nin raramyaka man lap, noro idewe lolo iknik raramyaka haenhi ono ika ida ma naramyaka ida. Nonolu mim hi'i dohohale mamani, maa lere eniyeni mim lernohi Makromod Yesus ma namwali ropropo. Ende metmetek kalkala na'akeki molu la ropropo ma namlolo maiyedi me'e.

⁹ Lo'o ri aile ma na'aheni, "Ya'u mori lolo ropropo raram," maa kan suk walin ma akin naili'il enihe, ai onne holiholi aile metmetek kalkala raram makun. ¹⁰ Inhoi naramyaka lodon walin, ai onne holiholi aile ropropo raram la haida kaale ai raram man hi'i ri onne nadiyaur dohohala. ¹¹ Maa, inhoi kan suk lodon walin, ri onne holiholi aile metmetek kalkala raram makun. Ai onne lalaa mamai lolo metmetek raram de ka nauroin kalla ma namlolo ono metmetek kalkala onne hi'ie kan do'on haida-haida.

¹² Ya an'u na'ahoruwedi, ya'u hi'i horok eni ono Makromod Lalap na'ohu nahaledi minim dohohala lolo Makromod Kristus kenen me'e.

¹³ Mi ri leleher enihe, ya'u hi'i horok eni ono mi mauroin Ai Man Aile. Ai onne noho ka namwali makun, aiyedi me'e.*

Mi ma ka na'ileher makun enihe, ya'u hi'i horok eni ono mim rehiyedi Hayakyak Makromon me'e.

¹⁴ Ya an'u na'ahoru, ya'u aku horok eni ki mi, ono mi mauroin ik Amad kokkoo.

Mi ri leleher, ya'u aku horok eni ki mi, ono mi mauroin Ai man ailedi dedesne me'e.

Mi ma ka na'ileher makun, ya'u aku horok eni ki mi, ono mi akim naruri, de lernohi Makromod Lalap Lirna Wawan

* **2:13** Makromod Lalap noro Anan noro Roh aile mamani nano nonolu, lere eniyeni, laa ewi-ewi. Rir lere ma namwali noro man horu kaale ono aile mamani.

mamani, la mim rehiyedi Hayakyak Makromon me'e.

Yon maramyaka noho wawan nin hahaa

¹⁵ Ende yono maramyaka noho wawan eni me hahaa na'akeme man aile noho wawan. Inhoi ma naramyaka noho wawan eniyeni, ka naramyaka ik Amad. ¹⁶ Noho wawan eni nin panaeku na'akeme ailanna wake'e, naise: ri man lerno hi rir suk aimehi, ri man po'on la namone, la ri man suk holi kukulu lapa. Panaeku onne na'akeme kan lerno hi ik Amad, maa lerno hi noho wawan nin suk mehe. ¹⁷ Noho wawan noro nina hahaa na'akeme na'akeki horu me'e, maa ri man lerno hi Makromod Lalap honorok akin, an lernala or'ori dardari ma kan horu laa ewi-ewi.

Makromod Kristus Nin arwali

¹⁸ Ya an'u na'ahoru, ik wakuran iyedi lere alam man horu me'e. Nonolu mim derne nahenia Makromod Kristus Nin arwali mai, la ors eniyeni Nin arwali nammori maiyedi me'e. Onne namwali tanada nahenia noho nin lere alam man horu wakuran iyedi me'e. ¹⁹ Ri ma kan suk Makromod Kristus onne rahinuriyedi maika me'e, ono hi onnenihe, iknik muku ka. Lo'o hi onne iknik ri, hi ka rahinuri nano maika. Onne namwali tanada nahenia nano hi onnenihe ri mahaku ka namwali iknik muku.

²⁰ Enimaa mim kokaledi Makromod Lalap Nin Roh nano Makromod Yesus Kristus man moumou dewdewe, de mi mauroin wanakuku ma namlolo. ²¹ Ende ya'u hi'i horok eni ki mi, ka a'aheni ka mauroin wanakuku ma namlolo makun, maa ya aheni mi mauroinedi me'e, la mauroin wanakuku onne namlolo mamani, ²² maa ri ma napoho aile. Ma napoho onne ra'aheni, "Yesus ka namwali Kristus man Makromod Lalap kikanedi namwali Rai laa ewi-ewi eni." Ri onne penia Makromod Kristus Nin arwali, la ka nauroin Aman noro Anan. ²³ Ri ma ka nauroin Anan, ai onne ka nauroin Aman haenhi, maa ri man kokala Anan, ai onne kokala Aman haenhi.

²⁴ Ende, na'akeme man mim dervedi nano nonolu eni, madiyahaka wawa'an lolo mi akim. Lo'o mim loi honorok wawa'an, mi moro Aman noro Anan moriwuku wewerre. ²⁵ Enla Makromod Kristus Nin nou eni na'ahenia Ai naledi maika or'ori dardari ma kan horu eni.

²⁶ Ya'u horok eniyeni ki mi, ono ri aile ma nahehe paipudi mi. ²⁷ Maa, Makromod Kristus huri waliyedi Nin Roh mi akim me'e, de Nin Roh aiyedi mi raram me'e. Nin Roh penia wakuku mi panaeku na'akeme, de lo'o ri man wakuku mi kaale, kan hi'i haida, ono panaeku na'akeme man Roh Kudus wakuku mi, onne namlolo kokkoo, man sale kaale. Ende moriwuku noro Makromod Kristus, naise Nin Roh wakukuwedi mi me'e.

²⁸ Ya an'u na'ahoruwedi, moriwuku noro Makromod Kristus, leke rakan Nin lere alam mamai eni yono ik kamka'uk, la rakan lere onne ka kawawa kakpali Ai, la ik akin namkene. ²⁹ Mi mauroinedi me'e Kristus Nin morimori namlolo, de mi mauroin haenhi inhoi nin morimori namlolo, ai onne namwali Makromod Lalap anan.

3

Kamwali Makromod Lalap anan

¹ Po'onala! Iknik Pape naramyak maika rehi, penia napolu ma'ike ananne. Memen Makromod Lalap anan ika! Noho eni wawan ka rauroin maika, ono ka rauroin Makromod Lalap. ² I wal'u na'ahoru man ya aramyaka, lere eniyeni ik kamwaliyedi Makromod Lalap anan me'e, maa ik ka kauroin makun ik kemen naise inhawe lere Yesus Kristus mai wali'ur. Enimaa ik kauroin nahenia lere onne ik kamwaliyedi naise Yesus, ono namlolo kokkoo ik do'on la kauroin Ai. ³ Inhoi akin naili'il nahenia lerida Yesus wali mai, ai onne nadiyahaka kemen leke yon hi'i dohohala, la ai akin mou lolo Makromod Lalap kalarna naise Kristus.

⁴ Ri man hi'i dohohala larlewenedi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok, ono dohohala penia larlewen keneri hono'ok onneni. ⁵ Mi mauroinedi Makromod Kristus mai leke na'ohu nahala ri mormori rir dohohala na'akeme. Lolo Kristus onne dohohala ida kaale. ⁶ Ende ri na'akeme man moriwuku noro Makromod Kristus kar hi'i dohohala mamani, maa ri man hi'i dohohala mamani, kar do'on la ka rauroin Ai.

⁷ Ya an'u na'ahoru, yono rin paipudi mi. Ri man lerno hi Makromod Lalap Nin honorok aki, ai onne nin morimori moumou dewdewe naise Makromod

Yesus Nin morimori. ⁸ Maa ri man hi'i dohohala mamani, ri onne Hayakyak Makromon nin ri, ono nano dedesne me'e Hayakyak Makromon hi'i dohohala mamani. Enpenia Makromod Lalap Anan mai leke na'amoluloinedi Hayakyak Makromon nin hini'i wenewhe onneni. ⁹ Inhoi namwaliyedi Makromod Lalap anan me'e, ai ka nadedem hi'i dohohala, ono Makromod Lalap Nin morimori namkene lolo honorok akin. Honorok akinne kan hurinohi ai hi'i dohohala ono Makromod Lalap namwali Aman. ¹⁰ Enpenia nano kalla eniyeni ik kauroin inhoi namwali Makromod Lalap anan la inhoi namwali Hayakyak Makromon anan. Inhoi kan hi'i wewhe lernohi Makromod Lalap Nin honorok aki, la ka naramyakala walinhe, ai onne Makromod Lalap anan ka.

Ida ma naramyaka ida

¹¹ Lira man mim dernedi nonolu hi'i heheni: Ik ida ma naramyak ida. ¹² Yono kaise Kain. Ai namwali Hayakyak Makromon anan, de mehe nesne mo'oniwalla mememen. Inhawa nakoko penia nesne waline? Ai nesne walin, ono nin hini'i wenewhe ailanna, la walin penia namlolo.

¹³ Ende I wal'u na'ahoru, lo'o ri morimori noho wawan kar suk mi, yon hehel. ¹⁴ Ik kauroin na'aheni nonolu noho makmaki nodi molollo maika, maa ors eniyeni ik lernaledi morimori ma kan horu me'e. Ik kauroin onne ono karamyaka ik walinhe. Ri ma ka naramyaka walinhe, ai onne noho makmaki nodi molollo makun. ¹⁵ Ri ma kan suk walinhe, ai onne ma nesne ri mormori. Mi mauroin nahenia ma nesne ri mormori kan lernala or'ori dardari ma kan horu.

¹⁶ Enpenia ik kauroin raramyaka ma namlolo, ono Yesus nala kemen maki leke yon ik lernala dohohala nin hunukum, de ika ida ma naramyaka ida naise Yesus naramyak ika haenhi. Wa'an rehi ik kamkene paku ik walinhe, kade ik maki haenhi. ¹⁷ Inhoi nin hahaa aile la do'on walinhe na'alehe haida-haida, maa namhene paku, ai onne na'alehe molollo na'aheni ai naramyaka Makromod Lalap noro ri namehin!

¹⁸ Ya an'u na'ahoru, yon karamyaka ri lolo ik nuran mehe, ee lolo wanakunu mehe, maa ik karamyaka ri kodi honorok aki man moumou noro hini'i wenewhe man wa'an.

Ik akin namkene lolo Makromod Lalap kalarna, horo ik karamyaka ik walin

¹⁹ Lo'o ik karamyakala ik waline, onne namwali tanada nahenia ik kamwaliyedi Makromod Lalap anan ma namlolo me'e, la ik akin ka namka'uk lolo Makromod Lalap leken kalarna.

²⁰ Lo'o ik karamyaka ik walin naise onne, maa ik akin nado'o makun na'ahenia, "Hi'ihewi Makromod Lalap raram nodi nala ampun maika?" Yon ik derne kakani ik akin, maa ik derne kakani Makromod Lalap mehe, ono Ai penia ma nau-roin narehi nalewen ik akin, la nau-roin panaeku na'akeme.

²¹ Ende i wal'u na'ahoru man ya aramyaka, lo'o ik akin ka nado'o naise onneni, ka kamka'uk kakpali Makromod Lalap. ²² Enla inhawe ik kapanak Ai, ik lernala ono ik lernohi Nin keneri hono'ok noro hi'i ha ma nahuwa'an Ai akin. ²³ Keneri hono'ok man Ai nala maika onneni hi'i heheni: Ik akin naili'il Anane Yesus Kristus noro idewe ika ida ma naramyaka ida, naise nonolu Kristus komderedi ika me'eni. ²⁴ Ri na'akeme man derne rakani Makromod Lalap Nin keneri hono'ok eni, moriwuku noro Ai, la Ai noro hi ramwali mahaku. Enla ik kauroin nahenia Makromod Lalap moriwuku noro ika, ono Ai naledi Nina Roh maika me'e.

4

Roh ma namlolo noro roh hayakyaka

¹ Wal'u na'ahoru man ya aramyaka. Meser nammori aile man wakuku ha ma ka namlolo, la mahar lalaa mamai lolo noho wawan me'e. Ende yon mi akim naili'il ri na'akeme ma na'aheni Makromod Lalap Nin Roh aile hi raram, maa kok-lolo ma'inau rir wanakuku leke mauroin Makromod Lalap Nin Roh nodi molollo hi, ee ka. ² Modi kalla eniyeni leke mauroin roh ma namlolo noro roh ma ka namlolo: Lo'o ri ida na'aheni Yesus Kristus mai noho wawan namwali ri mormori, ai onne nin Roh mai nano Makromod Lalap. ³ Maa, lo'o ri namehin na'aheni Yesus kan mai

noho wawan la ka namwali ri mormori naise maika, ai onne nin roh kan mai nano Makromod Lalap, maa mai nano Kristus Nin arwali. Mim dervedi me'e nahenia ler ida arwali onne lo'o mai noho wawan, maa lere eni maiyedi me'e.

⁴ Enimaa ya an'u na'ahoru, mi eniyenihe Makromod Lalap Nine ri. Mi ka makani meser ma ka namlolo onnenihe, de mim rehiyedi hi, ono Makromod Lalap man aile mi akim nodi molollo narehi nano hayakyak man aile noho eniyeni. ⁵ Meser ma ka namlolo onnenihe noho wawan nin ri, de hir wakunu ha ma na'ono noho wawan nin wanakuku mamani, la noho wawan nin ri raram nodi derne rakani rira wanakunu. ⁶ Enimaa ik eniyenihe Makromod Lalap Nin ri, de inhoi ma nauroin Makromod Lalap, ai onne derne nakani iknik wanakunu, maa ri ma ka namwali Makromod Lalap anan, kar derne rakani maika. Nano onne ik kauroin idewe inhoi nina Roh ma namlolo, noro idewe inhoi nina roh ma nodi ri laa yakanne.

Makromod Lalap naramyak ananhe leke hi ida ma naramyaka ida

⁷ I wal'u na'ahoru man ya aramyaka, na'amoli ika ida ma naramyaka ida, ono raramyaka onne mai nano Makromod Lalap. Inhoi naramyaka ri, ai onne Makromod Lalap ananne, la nauroin Makromod Lalap. ⁸ Maa inhoi ka naramyaka ri, ai onne ka nauroin Makromod Lalap, ono Makromod Lalap penia raramyaka onno. ⁹ Ik kauroin Makromod Lalap naramyaka ika ono Ai nala Anan Kuru Mehe Lai Mehe mai noho wawan leke ik lernala or'ori dardari nano Ai. ¹⁰ Ende Nin raramyaka onne penia ma namlolo, iknik ka. Makromod Lalap penia ma naramyaka ika, la nala Anan namwali honoi kanani leke na'ohu nahala iknik dohohala.

¹¹ I wal'u na'ahoru man ya aramyaka, Makromod Lalap naramyaka ika rehi, de wa'an rehi ik ida ma naramyaka ida haenhi. ¹² Ri mahaku kan do'onnala Makromod Lalap makun, maa lo'o ik ida ma naramyak ida, Makromod Lalap moriwuku noro ika, la Nin raramyaka penpenu kemkeme aile ik raram penia ik karamyaka ri kokkoo.

¹³ Makromod Lalap naledi Nin Roh maika me'e, de ik kauroin nahenia ik moriwukuwedi noro Ai me'e, la Ai namwali mahaku noro ika. ¹⁴ Ai mehem do'onedi la kukumaka nahenia Makromod Lalap nala Anan mai leke namwali Rai Ma Nala Or'ori Dardari lolo noho wawan. ¹⁵ Inhoi ma ne'e nahenia Makromod Yesus onne Makromod Lalap Anan, Makromod Lalap namkene moriwuku noro ai, la roro ramwali mahaku. ¹⁶ Enpenia ik akin namkene ono kauroinedi nahenia Makromod Lalap naramyaka ika.

Makromod Lalap onne penia raramyaka onno, de inhoi nin morimori naramyaka ri mamani, ai onne noro Makromod Lalap namwali mahaku, la Makromod Lalap moriwuku noro ai. ¹⁷ Nano panaeku eni ik kauroin nahenia Makromod Lalap Nin raramyaka penpenu kemkeme aile maika leke yon ik kamka'uk rakan Lere Alam Hono'ok Kanail, ono lolo noho wawan ik mori naise Yesus haenhi. ¹⁸ Ri ma nauroin kokkoo Makromod Lalap naramyaka ai, ka namka'uk. Maa ri ma ka nauroin Makromod Lalap Nin raramyaka, ai namka'uk lernala dohohala nin hunukum. Raramyaka man penpenu kemkeme onne penia ma na'amoluloinedi kamka'uk onneni, de ri man lernalaedi Makromod Lalap Nin raramyaka onne, ka ramka'uk me'e. Maa ri ma ka nauroin Makromod Lalap Nin raramyaka man penpenu kemkeme eni, ramka'uk makun.

¹⁹ Makromod Lalap naramyaka ika nolu, penia ik karamyak Ai noro iknik ri heri ri wali. ²⁰ Lo'o ri ida na'aheni, "Ya aramyaka Makromod Lalap," maa ai kan suk walinhe, ai onne napoho. Lo'o ri ida ka naramyaka walinhe man an dodo'on, hi'ihewi ai naramyaka Makromod Lalap man ai kan dodo'on? Onne ka namwali wake'e. ²¹ Enla, Makromod Lalap komdere ika na'ahenia, "Mi ri ma naramyaka Maya'u, maramyaka mi walinhe haenhi."

5

Ri ma akin naili'il Makromod Lalap Anan

¹ Inhoi akin naili'il nahenia Makromod Lalap kikanedi Makromod Yesus namwali Rai laa ewi-ewi, ri onne namwaliyedi

Makromod Lalap anan me'e. Enla inhoi naramyaka aman, ai naramyaka anan haenhi. ² Ende lo'o ik hi'i wewhe Nina keneri hono'ok enihe, la karamyaka Ai, ik kauroin kokkoo ik karamyaka Makromod Lalap ananhe haenhi.

³⁻⁴ Namlolo kokkoo ik karamyaka Makromod Lalap, horo ik derne kakani Nin keneri hono'ok. Ri na'akeme ma namwaliyedi Makromod Lalap ananhe rehiyedi man ailanna noho wawan, de kan sus lernohi keneri hono'ok onneni. Ik akin naili'il Yesus, de Ai nala ruri pe'el maika leke rehiyedi man ailanna noho wawan eniyeni. ⁵ Inhoi rehiyedi man ailanna lolo noho wawan eni? Ri ma nauroin kokkoo nahenia Yesus namwali Makromod Lalap Ananne.

Makromod Lalap kukumaka nahenia Yesus Ananne

⁶ Yesus Kristus penia mai noho wawan, la An laa oir raram leke rin ulutade, la An maki lolo au kekiyowok. Kan mai leke rin ulutade rodi oir mehe, maa leke nala kemen maki la rarna nakliu haenhi. Enla Makromod Lalap Nin Roh kuku maka konohi maika nahenia onne na'akeme namwali, la ik kauroin Roh onne kan wakunu ha man sala.

⁷⁻⁸ Kunuku maka wokelu aile: Makromod Lalap Nin Roh, oir, noro rare. Wokelu eniyeni rir panaeku namnenehe la konohi maika kokkoo nahenia Makromod Yesus Makromod Lalap Ananne. ⁹ Nadedem ik derne kakani ri mormori kuku maka, maa wa'an rehi ik derne kakani Makromod Lalap Nin kunuku maka, ono Ai penia narehi nalewen ri mormori. Lolo kunuku maka wokelu onne Makromod Lalap wakunu panaeku ma na'ono Anan. ¹⁰ Ri ma akin naili'il Makromod Lalap Ananne, akin naili'il Makromod Lalap Nin kunuku maka wokelu onne, maa ri ma akin ka naili'il onne, na'aheni Makromod Lalap napoho. Ai akin ka naili'il Makromod Lalap Nin wanakunu ma na'ono Anan kemen. ¹¹ Kunuku maka onne hi'i heheni: Makromod Lalap naleledi or'ori dardari ma kan horu maika me'e. Anan penia or'ori dardari onno. ¹² Ende inhoi kokaledi Anan, an lernaledi or'ori dardari me'e, la inhoi kan kokala Anan, kan lernala or'ori dardari onneni.

Or'ori dardari ma kan horu

¹³ Ya'u horok ha eniyeni na'akeme akuwala ki mi man akin naili'il Makromod Lalap Anan, leke mi mauroin kokkoo mim lernaledi or'ori dardari ma kan horu me'e. ¹⁴ Enpenia ka kamka'uk kakkali Makromod Lalap, ono An derne iknik lir napanak, horo nahenia inhawa man ik kapanak lernohi Nin honorok aki. ¹⁵ Ik kauroinedi me'e nahenia Ai nala inhawe man ik kapapanak, ono ik kauroin nahenia An dernedi iknik lir napanak me'e.

¹⁶⁻¹⁷ Hini'i wenewhe man sala na'akeme namwali dohohala, maa dohohala aile ma ka nakoko rin maki laa ewi-ewi. Lo'o mim do'on walin ida hi'i dohohala onne, wa'an rehi mim hi'i lir napanak leke Makromod Lalap nala or'ori dardari ma kan horu ai. Ya'u wekel dohohala onne mehe, maa dohohala namehin aile ma nakoko rin maki laa ewi-ewi. Ka'u hopon mim hi'i lir napanak leke Makromod Lalap nala or'ori dardari ri man hi'i dohohala onneni.

¹⁸ Ik kauroin nahenia ri na'akeme ma namwaliyedi Makromod Lalap anan me'e ka radedem hi'i dohohala, ono Makromod Lalap Anan norle'ule'u norwaliwali hi, la Ai kan huri Hayakyak Makromon hi'i haida-haida man yak hi me'e. ¹⁹ Ik kauroin nahenia noho wawan eni na'akeme Hayakyak Makromon nodi molollo, maa maika, ka! Ik kamwaliyedi Makromod Lalap Nin ri me'e. ²⁰ Maa ik kauroin Makromod Lalap Anan maiyedi me'e haenhi, la nala woroin maika leke kauroin nahenia Ai penia ma namlolo. Ik moriwuku noro Makromod Lalap ono ik moriwuku noro Anan Yesus Kristus. Ai penia Makromod Lalap ma namlolo, la ma nala or'ori dardari ma kan horu.

²¹ Ya an'u man ya aramyaka na'ahoru, madiyahaka mi leke yon hoikani aukerhe man hi'i mi ko'u nano Makromod.

2 Yohanis

Horok Lirna La'an

Lolo horok eniyeni, Yohanis kan loi naran. Ai na'aheni, "Ya'u, man panulu lolo kerei, akuwala horok eni mai ki mi." An aku horok eni laa mamida noro ananhe. Ri nammori man wakuku Horok Lap ra'aheni 'mama noro ananhe' namwali wanakunu ma nasinuwar rodi wekel ri Kristen muku ida, maa ri heruwali ra'aheni namlolo kokkoo an aku horok eni laa mam ida noro ananhe.

Yohanis nin panaeku hi'i horok eni na'alap hi akin leke hi ida man eren naramyak ida (Isr. 6), la an wakuku hi leke yon derne rakani meser agama man wakuku ha ma ka namlolo (Isr. 7, 9).

Nano man panulu lolo kerei

¹ Ya'u, man panulu lolo kerei, akuwala horok eni mai ki mi. Ya aramyaka kokkoo mama* noro ananhe man Makromod Lalap niliyedi me'e. Ka'u mehe aramyaka mi, maa ri na'akeme ma nauroin Makromod Lalap Nin wanakuku ma namlolo raramyaka mi haenhi. ² Ai maramyaka mi, ono wanakuku ma namlolo onne aile ik akin, la norle'ule'u ika laa ewi-ewi.

³ Ya auroin ik Amad Makromod Lalap, noro Anan Yesus Kristus rala rere'e haharu, ampun, noro wawa'an rara'a maika, la hi'i ik akin naili'il wanakuku ma namlolo, la hi'i ik ida ma naramayaka ida.

Ika ida ma naramyaka ida

⁴ Ya'u raram nodi rehi derne nahe-
nia nano mame ananhe ri aile ma nin morimori lerno hi Makromod Lalap Nin wanakuku ma namlolo, naise ik Amad Nina keneri hono'ok eni. ⁵ Ende, mame man ya'u horhawe, ka'u horok keneri hono'ok worworu, maa keneri hono'ok eniyeni raledi maika nano dedesne me'e. Ende Ya apanak ik ida ma naramyaka ida. ⁶ Raramyaka onne nina panaeku ik mori lerno hi Makromod Nin keneri hono'ok enihe. Keneri hono'ok man mim dervedi nano nonolu me'e hopon ika ida

ma naramyaka ida lolo iknik hini'i wewehhe na'akeme.

⁷ Meser nammori lalaa mamai noho wawan leke paipudi ri. Meser onnenihe ramhene ra'aheni Yesus Kristus mai noho eni wawan namwali ri mormori kokkoo. Inhoi paipudi ri naise meser onnenihe, ai namwali Makromod Kristus Nin arwali. ⁸ Ende madiyahaka mi wawa'an! Yon hi'i de rin paipudi mi, de minim honowok man Makromod Lalap nanala ki mi eni ihin ennen kaale. Madiyahaka wawa'an leke lere man mai eni mim kokala na'akeme man Makromod Lalap nouwedi mi me'e. ⁹ Inhoi ka nasala kerkerhe Makromod Kristus Nin wanakuku, maa na'ikar na'uwali wanakuku ma ka namlolo, ri onne kan moriwuku noro Makromod Lalap. Maa ri ma akin namkene lerno hi wanakuku ma namlolo onne, ai noro Makromod Lalap noro Anan ramwali mahaku. ¹⁰ Enla lere rin mai loikaru wanakuku namehin nano Makromod Kristus Nin wanakuku ki mi, yom kokala ri onne lolo minim nakar, la yon mala tape masi hi haenhi, ¹¹ ono inhoi nala tape masi ri man ailanna onneni, ai noro hi lawuku hi'i panaeku man yaka.

Wanakunu man horue

¹² Panaeku nammori makun man ya'u raram nodi loikaru ki mi, maa ka'u horok me'e. I raram nodi ki ka'arala, la oro mi wakunu idewe, leke ik akin na'akeme nahuwa'anedi. ¹³ Mama nin we'ekwalla noro ananhe man Makromod Lalap niliyedi me'e man minle mai eni, akuwala tape masi ki mi haenhi.

* **1:1** Lolo wanakunu 'Mama noro ananhe', panaeku ida woro'o lo'o aile. 1) Lo'o naulinu nauwali kerei noro kerei raramne. 2) Lo'o naulinu nauwali maeke man anulu lolo kerei raramne noro ananhe.

3 Yohanis

Horok Lirna La'an

Lolo horok eniyeni Yohanis kan loi naran, maa an wekel ai kemen 'man panulu lolo kerei'. An aku horok eni laa nin man howok wali ma naran Gayus. Yohanis na'uli Gayus ono an paku ri Kristen man loikaru Yesus Lirna Wawa'an. Lolo horok eniyeni Yohanis kuku sala ri ma naran Diotrefes ono an holi kukulu lalapa la kan derne nakani Yohanis nin konomdere.

Horok nano man panulu lolo kerei

¹ I wal'u Gayus man ya aramyaka rehi, ya'u man panulu lolo kerei aku horok eni maiyala ki o. ² Ya'u hi'i lir napanak leke o kemen naruri nampe'el lolo numa morimori naise ya auroin o honorok akim nahuwa'an haenhi. ³ Ya'u akin nahuwa'an wake'e, ono ik walin ma akin naili'il Yesus ida woro'o maiyedi me'e konohi nahenia om derne makani Makromod Lalap ma namlolo mamani ono om lerno hi Nin wanakuku ma namlolo. ⁴ Ya akin nahuwa'an wake'e ono derne nahenia ya an'uhe na'akeme mori lerno hi Makromod Lalap Nin wanakuku ma namlolo eni.

Yohanis na'uli Gayus

⁵ I wal'u man ya aramyaka, o mamkene ilitolle meser man ki wakuku mi lolo kerei, kade ka mauroin hi makun. ⁶ Meser onne konohiyedi kerei raram mai eni hi'ihewi o maramyaka hi. Enla rakan lere hi ra'akene rala'a, wa'an rehi mim pakuwala hi wawa'an, ono hi onne man hi'i Makromod Lalap Nin honowok. ⁷ Rira nala'ala'a onne ilitolle Kristus Nin honowok, la ri ma ka nauroin Makromod Lalap kar paku hi noro haida-haida. ⁸ Ende, wa'an rehi ik ma namwaliyedi ri Kristen, mehe paku ik walinhe, leke koro hi lawuku loikaru Makromod Lalap Nin wanakuku ma namlolo eni.

Yohanis na'idaru Diotrefes la na'uli Demetrius

⁹ Ya'u hi'iyedi horok lir dedeulanida aku laa kerei raram, maa kerei onne ri ida aile naran Diotrefes ma namhene derne

nakani mayai ono ai raram nodi namwali man panulu lolo kerei raram. ¹⁰ Ende ya'u ki mene alhari inhawa man an hi'iyedi me'e, ono an wakunu nano'onnyaka mayai, maa onne kan mehe. Rakan lere meser ma namlolo onne ki, ai kan kokala hi, la an dadiyala ri man wa'an yon kokala hi haenhi, la nohi hi man kokala meser onne ramharedi kerei eni.

¹¹ I wal'u man ya aramyaka, yom lerno hi ri man hi'i ha man yaka, maa lerno hi man hi'i ha man wa'an. Ri man hi'i ha man wa'an, ai onne Makromod Lalap Nina ri, la ri man hi'i ha man yaka, ai onne ka nauroin Makromod Lalap makun. ¹² Ri na'akeme ra'uli minim ri ida ma naran Demetrius, ono an lerno hi wanakuku ma namlolo. Ai onne, ai ma'uli haenhi, la mi mauroin inhawa man am loikaru onne namlolo.

Tape masi man horu

¹³ Panaeku nammori makun man ya'u raram nodi loikaru ki o, maa ya amhene horok mouwedi lolo horok eniyeni. ¹⁴ Enimaa ya'u raram nodi leke yon nalo'ol rehi ya'u ki pakromala leke wakunu idewe noro o. ¹⁵ Ya apanak Makromod Lalap na'amoli namre'e namharu i wal'u. Walumhe man aile mai eni aku tape masi ki o. Konohiyala ainu'u tape masi rakanala ik walin dohodoho.

Yudas

Horok Lirna La'an

Yudas ma namwali Yakobus mo'oniwalla hi'i horok eniyeni. Lo'o Yudas eni namwali Makromod Yesus mo'oniwalla mememen haenhi. Lolo horok eni, Yudas na'ori honorok ika nahenia yon derne kakani meser man wakuku panaeku ma ka namlolo la hi'i wewhe panaeku man ailanna. Enla ai na'alap ik akin leke kamkene lernohi Makromod Yesus Nin wanakuku ma namlolo la hi'i ik akin namkene naili'il Ai. Horok Yudas ihin ennen na'akeki namnenehe noro horok 2 Petrus.

Horok Ihin

1. Yudas nala wanakunu man hari horok eni (Isr. 1-2).
2. Yudas wakunu nin panaeku hi'i horok eniyeni (Isr. 3-4).
3. Ler man mai Makromod Lalap nala hunukum meser ma ka namlolo (Isr. 5-16).
4. Yudas na'alap ik akin leke eren namkene naili'il Yesus (Isr. 17-23).
5. Yudas nin panaeku kala u'uli sasa'a laa Makromod Lalap (Isr. 24-25).

Yudas nala hiyene arore

¹ I wal'u na'ahoru man Makromod Lalap napoluwedi namwali Nin ri! Ik Amad Makromod Lalap naranyak mi rehi, la An leluwai makrana mi wawa'an hehen nanumene Yesus Kristus mai wali'ur. Ya'u eni, Yudas man aku horok eni ki mi. Ya amwali Yesus Kristus Nin hophopon wahwahan, la yo oro Yakobus eni ma na'umo'oniwali mememen.

² Na'amoli Makromod Lalap nala Nin wawa'an rara'a eren nammomori ki mi, la nala Nin raramyaka rehirehi lewlewen, la kukul Nin aki man wa'an ki mi mamani haenhi.

Yom derne makani meser-meser ma ka namlolo

³ I wal'u na'ahoru man ya aramyaka! Lere ya'u hi'i horok eniyeni, ya akin namrana konohi mi hi'ihewi ik kahinuriyedi nano dohohala nin molollo la lernala or'ori dardari ma kan horu, maa onne ka namwali, ono ya'u derne ha ida woro'o man hi'i ya'u herredi ainu'u panaeku

dedesne onne. Ya'u derne nahenia rin mai de wakukuwedi mi ha ma ka namlolo me'e. Ende wa'an rehi ya'u horok ha ma na'alap mi akim leke mi ma'okuledi ri man wakuku ha ma ka namlolo onne. Makromod Lalap nala wanakuku ma namlolo wake'e ki mi ma namwali Nin ri mememen, la Ai ka na'uwali. Wanakuku onne kan herre, maa namlolo rakan laa ewi-ewi, de masala wanakuku onne wawa'an la yon derne makani ri mahaku man ken herre.

⁴ Ya'u konohi mi panaeku eniyeni ono ri man ailanna koko melinlina mai lolo mi leken kalarna, leke hir wakuku ha ma ka namlolo. Ri onnenihe mai rawokor rakali Makromod Lalap Nin wanakuku ma namlolo. Hir wakuku na'ahenia, "Lo'o ik lernohi ik irhun raramne nin panaeku, kan hi'i haida, ono Makromod Lalap naranyak rehi maika!" Hi ra'okuledi ik Makromod Yesus Kristus ma namwali iknik Rai ma nodi molollo ha wo'ira na'akeme. Lolo Horok Lap raram nabi nammori konohiyedi nahenia Makromod Lalap na'akenedi hunukum man werek nano nonolu me'e, leke hukum ri man ailanna onnenihe.

Makromod Lalap nala hunukum ri noro hophopon wahwahan man ailanna

⁵ I wal'uhe! Mi mauroinedi panaeku eniyeni me'e, maa i raram nodi ya a'ori honorok leke yon mim hamlinu nahenia nonolu MAKROMOD Lalap nala hunukum ri man ailanna. Ler nonolu onne Makromod huri we'er ri Yahudi nano noho Mesir. Ende hi ramharedi Mesir me'e, maa nano hi onnenihe ri nammori akin ka naili'il Makromod, de ka nalo'ol ne Ai nesnedi hi lolo noho mamun onne.

⁶ Yon hamlinu nahenia Makromod nala hunukum hophopon a'am raram ma kan derne nakani Ai. Hophopon a'am raram me'ene larlewenedi rira molollo penia hoikaruwedi rira miminlole mememen. Ende Makromod Lalap nodi rantan wukuwedi hi lolo onno man aile noho metmetek, la rantan onne ka nawine'er laa ewi-ewi. Wukuwedi hi lolo onno onne hehen nanumene rakan Lere Alam Ho'ok Kail ri na'akeme. Lere onne hir lernala rir hunukum.

⁷ Enla yon hamlinu nahenia Makromod Lalap nala hunukum kota Sodom, Gomora

noro kota namehin ma na'uranrani lolo onne. Ri man minle kota onnenihe hi'i ha man ailanna wake'e naise hophopon a'am raram man ailanna onne. Hir holi yak leke yaka, holi diwar dawar hi'i ha ma kan lolo ri raram, la rir hini'i wenewhe na'akeme ailanna wake'e, penia Makromod Lalap nodi aiye harna mouwedi kota onnenihe. An hi'i heheni leke kukunohi inhawe namwali noro ri man ailanna ma kan derne rakanie. Hir lernala hunukum lolo aiye man mormori laa ewi-ewi.

⁸ Kade Makromod Lalap nala hunukum man werek ri man ailanna onne, maa lere eniyeni meser ma ka namlolo enihe mai hi'i ha man ailanna namnenehe haenhi. Hi rapoho ra'ahenia hir lernala woroin aimehi lolo namarmi, de kar derne rakani Makromod Lalap me'e. Enpenia hi ra'ihoru ra'idaru ha man ma'aruru wake'e ma nodi molollo lolo a'am raram, la hir lerno hi irhun raram nin monmono kamanna man morso wake'e.

⁹ Nonolu, lere Musa maki, Makromod Lalap hopon hophopon a'am raram nin uluwakun ma naran Mikhael lan nawilo'o Musa ihin kemen, maa Hayakyak Makromon nahehe mai nahore. Kade Mikhael namwali hophopon a'am raram na'akeme rir uluwakun, maa ai ka nodi lir apinpinha na'ihoru na'idaru Hayakyak Makromon onne. Ai na'aheni mehe, "Na'amoli Makromod Lalap nala hunukum ki o!"

¹⁰ Enimaa meser ma ka namlolo enihe ka ramka'uk ra'ihoru ra'idaru inhawa man hi ka rauroin makun. Hi onne rauroin hi'i ha man ailanna mehe, la hi raisa ha mormori merwui man lerno hi irhun raram mamani. Enpenia rir hini'i wenewhe man ailanna onne nakoko hir lernala hunukum man werek wake'e.

¹¹ Meser ma ka namlolo enihe mayo'edi me'e! Hir lerno hi Kain nin kalle man sala, la hir teunohi Bileam nin hini'i wenewhe man yak. Kade hi rauroin rir hini'i wenewhe onne sala wake'e, maa hi raram nodi ranoin kupan mamani naise Bileam. Hi ra'okuledi Makromod Lalap naise Korah* na'okuledi Ai lere nonolu onne haenhi, de lere man mai hir lernala hunukum makmaki ko'u nano Makromod Lalap namnenehe noro Korah haenhi.

* **1:11** Nonolu mo'oni ida naran Korah na'okuledi Musa lolo noho mamun ma napro'uk, de onne namnenehe noro ai na'okuledi Makromod Lalap haenhi.

¹² Lere minim kerei raramne raikoro wuku leke ra'ak wewerre, meser ma ka namlolo enihe lerno hi haenhi, maa rir hini'i wenewhe hi'i wawawa ri rehi. Hi kar horhawe Makromod Lalap noro ri heri ri wali ono hir loi honorok hi kemen noro rir hanana'an mehe. Hi onne raisa noho ha'aha'a man anna huwedi de okon kaale, la hi raisa au'ono man rakan nin lere alam kan woi, penia rin he'ul de makiyedi noro a'arne idewe.

¹³ Hir lalaa mamai raisa kahi lapa ma nodi mormorso mai herraram, ono hir hi'i ha ma kan lolo ri raram mamani. Hi raisa kaliyoro ma ka namkene nin onno, ono hir kokme'e rala ropropo ma namlolo, maa hir koko ri laa yakanne. Ende Makromod Lalap na'akenedi hunukum onno man metmetek laa ewi-ewi leke hukum hi lolo onne.

¹⁴ Ler nonolu nabi Henok konohi nahe-
nia lere man mai Makromod Lalap hukum meser ma ka namlolo enihe. Henok onne ku rew'ikku nano Adam, la ai na'ahenia, "Namlolo kokkoo lere man mai Makromod wali wali'ur mai noho wawan nornoro Nin hophopon a'am raram man moumou dewdewe riwriwan rahrahu, ¹⁵ leke ho'ok kail ri mormori na'akeme, la nala hunukum ri ma kan derne nakani Ai. Enla An hukum hi lerno hi rir hini'i wenewhe man morso lolo Ai leken kalarna, la nala wanalhan rir wanakunu ma na'ihoru na'idaru Ai." ¹⁶ Meser ma ka namlolo onnenihe hehel warna enu la kuku sala ri mamani. Hir lerno hi irhun raram nin monmono kamanna mehe. Hir holi kukulu lalap la mehe ra'akulu ra'alap kemen. Hi rodi wanakunu man ma'aruru hi'i ri lerno hi rir honorok aki, leke ranoin rir wawa'an aimehi mamani.

*Nounaku leke ik akin namkene naili'il
Yesus*

¹⁷ Enimaa i wal'uhe man ya aramyaka, yon hamlinu panaeku na'akeme man mim dervedi me'e nano hophopon ma nodi ik Makromod Yesus Kristus Lirna Wawa'an onnenihe! ¹⁸ Hir konohiyedi mi nahenia na'akeki rakan lere noho wawan nin man horu, rin lo'o mai hadwei hadwokok mi moro Makromod Lalap. Ri onne irhun raram monmono kamanna man ailanna nodi molollo hi mamani. ¹⁹ Hi eniyenihe

ramwali man reiy'e'er kope'er, penia hi'i mi ida ma nahina'ar nano ida. Makromod Lalap Nina Roh Kudus ka nodi molollo hi ono hir derne rakani mehe hi irhun raramne!

²⁰ Enimaa i wal'u na'ahoru man ya aramyaka! Mahehe mamani leke mi akim namkene naili'il Makromod Lalap Nin wanakuku man moumou dewdewe eniyeni. Hurinohi Roh Kudus nodi molollo mi leke mim hi'i lir napanak lernohe Makromod Lalap honorok akin mamani. ²¹ Ai penia ma naramyaka mi, de mamkene mamani lolo Nin raramyaka onne. Hi'i heheni hehen nanumene ik Makromod Yesus Kristus kukul Nin aki man wa'an wake'e maika lere An mai wali'ur nala or'ori dardari ma kan horu maika laa ewi-ewi!

²² Ri aile ma akin ka naili'il wawa'an makun, de mim kukul aki man wa'an hi leke hi ramkene akin naili'il Makromod Lalap mamani. ²³ Ri aile man derne nakani meser ma ka namlolo penia lernohe kalla man sala. Ya apanak mim paku hi leke wali wali'ur mai kalla ma namlolo eni. Lo'o mim hi'i heheni, onne naise mim hedu ri ma na'ikeki aiye na'an me'e. Ri aile haenhi man hi'i dohohala la lernohe hi irhun raramne man morso wake'e. Kukul minim aki man wa'an ri onnenihe, maa madiyahaka wawa'an leke yon mim lernohe hi'i dohohala. Mako'uwedi mi kemen nano rir hini'i wenewhe man ailanna onne, naise mi mako'uwedi mi kemen nano rir nainair man ra'amorsedi noro dohohala me'e, kalo'o nakoko nodi mi lernohe laa yakan haenhi.

Ka'uli kasa'a Makromod Lalap

²⁴ Mai ik ka'uli kasa'a Makromod Lalap Man Kulu Narehi Man Lap Narehi! Ai penia ma nodi molollo nadiyahaka ika leke yon ik kadiyaur dohohala. Ai nadiyahaka ika hehen nanumene ik kamriri lolo Ai man ma'aruru wake'e leken kalarna. Ler onne An hi'i ik akin nahuwa'an wake'e, la hi'i ik ka'alehe dohohala ida.

²⁵ Makromod Lalap mahaku mehe, namehin kaale, la Ai namwali iknik Rai man huri we'er ika nano dohohala nin molollo lolo ik Makromod Yesus Kristus. Ik ka'akulu ka'alap Ai Naran mamani, ono Ai penia man ma'aruru wake'e, la namwali Rai ma narehi ma nalewen, ma

nodi molollo man kulu narehi man lap narehi, de ha wo'ira na'akeme lolo yawa Ai nano nonolu wake'e, lere eniyeni, la rakan laa ewi-ewi! Amin!

Makromod Yesus nalhari panaeku Yohanis mehen do'on Wahyu

Horok Lirna La'an

Horok eniyeni na'ono panaeku man Makromod Lalap nalhari Yesus Kristus leke Ai nalhari wali'ur laa Yohanis (1:1). An kukunohi Yohanis inhawe ma namwali Ai kemen lere man mai.

Dedesne An kukunohi nahenia Ai namwali Ri Mormori Anan ma namriri lolo wadu wo'ikku toro (1:12-16). An kukunohi nahenia Ai namwali Pipdumana ma namririnohi Makromod Lalap Nin naikoronno lolo a'am raram (5:6-14). An kukunohi nahenia An ha'a kuda wawarha namwali uluwakun ara man hi'i ha ma namlolo mamani lolo ara (19:11-16). An kukunohi nahenia Ai namwali Pipdumana ma nodi molollo noro Makromod Lalap lolo kota Yerusalem Worworu man moumou dewdewe (21:22-23; 22:1-5).

Ler hi'i horok eniyeni ma nodi molollo hair Roma hopon ri na'akeme ra'uli rasa'a rai lalap Kaisar, maa ri Kristen ramhene. Hi ra'aheni kan wa'an ra'uli rasa'a Kaisar ono Yesus mehe namwali rir Makromon, de hir lernala wewerek pananaka la heruwali resnedi. Maa ri Kristen heruwali sopoledi hi akin ma naili'il, de wali kili'urn ono ramka'uk hair Roma. Ende Yohanis na'alap ri Kristen akin lolo horok eniyeni leke hi ramkene akin naili'il Yesus.

Panaeku ma na'ono lolo horok eni heheni: Lolo noho wawan eniyeni ri man lernohe Yesus lernala wewerek pananaka, maa yon ik lari nano ik akin ma naili'il eni, ono lere man mai Makromod Yesus narehiyedi Nin arwali na'akeme, la Ai penia ma nodi molollo laa ewi-ewi (11:15)! Enla lere man mai ik man lernohe Ai mamani koro Ai kodi molollo wewerre.

Horok eniyeni wekel kota wo'ikku noro Makromod Lalap Nin Roh wo'ikku (1:4, 11); wekel rere'e haharu wo'ikku (1:3; 14:13; 16:15; 19:9; 20:6; 22:7; 22:14); noro lira u'uli sasa'a laa Makromod Lalap wo'ikku haenhi (5:12; 7:12); wadu onno

wo'ikku (1:12), noro ha namehin nam-mori haenhi (1:16; 5:1, 6; 8:2; 12:3; 15:6-7; 17:9). Nomor wo'ikku onne wekel ha man moumou dewdewe la man kukukuku noknokor wake'e.

Horok Ihin

1. Yohanis nala wanakunu man hari horok eni (1:1-8).
2. Yohanis wakunu panaeku dedesne (1:9-3:22):
  - a. Yesus namwali Rimorimori Anan ma namriri lolo wadu onno wo'ikku toro (1:9-20).
  - b. Yohanis horok Yesus Lirna lolo horok wo'ikku aku laa kerei raramne ma aile kota wo'ikku (pnk. 2-3).
3. Yohanis wakunu panaeku rewro'o nine (4:1-16:21):
  - a. Yesus namwali Pipdumana ma namririnohi Makromod Lalap Nin naikoronno lolo a'am raram (pnk. 4-5).
  - b. Pipdumana hari segel wo'ikku (6:1-8:5).
  - c. Kowuri wo'ikku rouwedi (8:6-11:19).
  - d. Tanada wo'ikku kukunohi inhawe ma namwali lere man mai (pnk. 12-16).
4. Yohanis wakunu panaeku rewkelu nine (17:1-21:8):
  - a. Yohanis do'on maekyak ma naran Babel (17:1-19:10).
  - b. Yesus naikoro kuda la rehiyedi Nin arwali na'akeme (19:11-21:8).
5. Yohanis wakunu panaeku rew'akka nine (21:9-22:5):
  - a. Yohanis do'on maeke ma namwali Pipdumana hono, ai naran Yerusalem Worworu (21:9-21:27).
  - b. Yohanis do'on oir wauwau ma nala or'ori dardari (22:1-5).
6. Yohanis nala nounaku man horu (22:6-21).

¹ Horok eniyeni ihin na'ono panaeku man Makromod Lalap nalhari Yesus Kristus, lekpananne Ai nalharile Nina hophopon wahwahan enihe inhawa ma ka nalo'ol namwali me'e. Enpenia Yesus Kristus hopon Nina hophopon a'am raram nodi Lir onne mai konohi ya'u. Ya'u eni, Yohanis ma namwali Nin hophopon wahwahan. ² Enla ha wo'ira na'akeme i dodo'on dederne ya'u kukunohi la horok

mouwedi. Ha na'akeme eni Makromod Lalap Lirna noro idewe inhawa Yesus Kristus nalhari maya'u.

³ Inhoi lese horok ma namwali nabi lirna eni lolo heri kalarna, ai akin nahuwa'enedi. Enla inhoi derne nakanie, ai akin nahuwa'enedi haenhi, ono ka nalo'ol ha eniyenihe na'akeme namwali me'e.

Yohanis aku nina tape masi laa kerei wo'ikku

⁴ Konohiyala i wal'uhe, kerei wo'ikku raramne man aile lolo propinsi Asia. Ya apanak Makromod Lalap man aile nonolu, man aile lere eniyeni, la man aile laa ewi-ewi nala Nin rere'e haharu noro Nin wawa'an rara'e ki mi. Na'amoli mim lernala rere'e haharu noro wawa'an rara'e nano Roh wo'ikku man minle Makromod Lalap Nin naikorono kalarna, ⁵ la nano Yesus Kristus man kuku kalla maika. Ai onne namkene kukunohi Makromod Lalap Nina wanakunu ma namlolo manani maika. Ai penia man mori wali'ur nano makmaki, la An mori noluwedi ri man maki na'akeme, la nodi molollo rai noho wawan na'akeme.

Yesus Kristus naramyaka ika,

la rarna nakliuwedi
leke huri ika nano dohohala nin molollo.

⁶ An hi'i ik kamwali hair ida,
la kamwali imam-imam man ilitolle Aman Makromod Lalap.

Ende ka'uli kasa'a Yesus man kulu narehi lap narehi,

la ma nodi molollo laa ewi-ewi. Amin!

⁷ Loi honorok wawa'an! An mai lolo hulik loiloi kakam larlari raram,

la ri lolo noho wawan na'akeme do'on Nin mamai eni.

Ri man nonolu kadiyesne, do'on haenhi.

Enla ri mormori nano hair na'akeme do'on Ai de rahere.

Ya, namlolo kokkoo namwali! Amin!

⁸ Makromod Lalap na'aheni, "Ya amwali Alfa noro Omega.* Ya amwali man aile nano nonolu, man aile lere eniyeni, la man aile laa ewi-ewi. Ya'u peni Makromod Lalap Ma Nodi Molollo Narehi Nalewen Na'akeme."

Yohanis do'on Yesus mai nalhari kemen

⁹ Maya'u, Yohanis, yo oro i wal'uhe kamwali mahaku lolo Yesus Kristus. Ik lernala wewerek pananaka wewerre, maa ik kamkene kerhu ono kamwali Nin ri. Man panulu lolo hair Roma ra'ahan maya'u, ono i loikaruwedi Makromod Lalap Lirna Wawan noro panaeku man Yesus konohiyedi maya'u me'e, de hi rodi ya'u laa sopoledi lolo noho Patmos. ¹⁰ Ler ida, alam domeku, Roh Kudus nodi molollo ya'u, mene i derne Lir ida man lap naise kowuri lirna lolo ya'u kili'urne, ¹¹ na'aheni, "Horokedi inhawa man om dodo'on, la aku horok onne laa kerei wo'ikku raramne enihe: Epesus, Smirna, Pergamus, Tiatira, Sardis, Piladelpia, noro Laodikia."

¹² Enime'ede ya'u po'on laa kili'uru, leke po'on inhoi wakunkunu noro ya'u. Ya'u po'on wadu onno wo'ikku rodi maha hi'ie.

¹³ Lolo wadu onno wo'ikku toro onne, i do'on ri ida naise na'oi Ri Mormori Anan namririri aile. An nair nainair man sorsoru rakan ein kawin, la kornelhe rodi mahe hi'ie ra'akerkerhe irhun makan.

¹⁴ Murukne wawarhe naise awaha lue, la makan siksika naise aiye man mormori.

¹⁵ Ein ad'ada naise pirmere man rala nano aiye raram, la Lirna lapa naise oir rulu lapa. ¹⁶ Liman malanne nasalsala kaliyoro waku wo'ikku, la raa ma namlorno wali-

wali namhara nano nuranne, la oin makan siksika naise lere ma na'inuknukue. ¹⁷ Ya'u do'on ri onneni ne, ya alwali yawa ahinononow naise ri man makie, maa Ai nala liman malanna parhu maya'u na'aheni,

"Yono mamkauk! Ya'u penia ma nolu, man kauli'ure, ¹⁸ la man mori eni. Po'onala!

Lere man laa onne, Ya'u maki, maa lere eni Ya'u mormori laa ewi-ewi. Ya asala konse

rodi hari makmaki onno nin nika, leke ri man makiyedi ramhara enne la mori wali'ur.

¹⁹ Ende horokedi ha wo'ira om dodo'on eni na'akeme, ha ma namwali lere eniyeni noro idewe ma namwali lere man ma-

mai. ²⁰ Kaliyoro waku wo'ikku Ya asasale i lim'u malanna noro wadu onno wo'ikku onnenihe, ri ka nauroin onne nin panaeku makun, de Ya'u konohi o nin panaeku.

Kaliyoro waku wo'ikku onnenihe na'ono

* **1:8** 'Alfa noro Omega' onne nin panaeku Yunani nin huruf dedesne noro huruf man ka'ili'ur nano hirira abjad. Onne nin panaeku Makromod Lalap namwali man dedesne noro man kauli'ur.

Makromod Lalap Nin hophopon wo'ikku ma nadiyaka kerei wo'ikku raramne, la wadu onno wo'ikku onnenihe na'ono kerei wo'ikku raramne haenhi.”

2

Aku horok laa kerei raramne ma aile kota Epesus

¹ Makromod Lalap Anan hopon ya'u na'ahenia, “Horokedi I Lir'u eni aku laa Makromod Lalap Nin hophopon man leluwai makrana kerei raramne ma aile kota Epesus ma'aheni:

Wanakunu Lirna eniyeni mai nano Makromod Yesus ma nasala kaliyoro waku wo'ikku lolo liman malanna, la ma nala'ala'a lolo wadu onno wo'ikku rodi maha hihi'ie raram onne. Ai na'aheni, ² ‘Ya auroin minim hini'ie. Mi mampe'el howok Ainu'u honowok, la mamkene akin naili'il Ya'u mamani, kade lernala apinpinha. Ya auroin mi kam suk ri man ailanna haenhi. Ri man kokpoho ra'aheni hi ramwali hophopon ma nodi Yesus Lirna Wawa'an enihe, mim kenedi me'e, de mauroin mouropo nahenia hi rapoho. ³ Kade rin hi'i apinpinha mi ono mi akim naili'il Ya'u, maa mi kam ren howok Ainu'u honowok. ⁴ Enimaa, Ya akin werek ono mi ka maramyak Maya'u, la mi ida ma ka naramyaka ida naise nonolu eni. ⁵ Ende yon hamlinu minim hini'i man wa'an nonolu eni. Herre minim morimori ma ka namlolo eni, la maramyak Ya'u noro ri namehin wali'ur naise nonolu eni, kalo'o Ya'u mai aledi minim wadu onno nano onno onneni. ⁶ Enimaa minim hini'i man wa'an aile haenhi. Mi kam suk man lernohi Nikolaus* rir hini'i wenewhe. Ka'u suk onne haenhi.

⁷ Lo'o mi kilinum aile, dernala! Makani wawa'an inhawa man Roh Kudus na'ahenehi laa Nin kerei raram na'akeme:

Inhoi rehi ara noro Hayakyak Makromon, Ya'u hurinohi ai na'an Makromod Lalap Nina au woi ma nala

or'ori dardari man aile Makromod Lalap Nin Kirna Firdaus.’ ”

Aku horok laa kerei raramne ma aile kota Smirna

⁸ Enime'ede Makromod Lalap Anan hopon ya'u na'ahenia, “Horokedi I Lir'u eni aku laa Makromod Lalap Nin hophopon man leluwai makrana kerei raramne lolo kota Smirna ma'aheni:

Wanakunu Lirna eniyeni nano Makromod Yesus ma namwali ma nolu, la man kauli'ur, man makiyedi, maa mori wali'ur. Ai na'aheni, ⁹ ‘Ya auroin minima sus na'akeme, la mi ma'alehe haida-haida haenhi. Maa mim kokaledi Makromod Lalap Nin rere'e haharu nammori me'e, de mim karuwedi me'e! Ya auroin ri nodi wanakunu nano'onnyaka mi mamani. Ri eniyenihe ra'aheni hi ramwali ri Yahudi, maa ka, hi eniyenihe lernohi Hayakyak Makromon nina mukue!

¹⁰ Yono mi mamka'uk lerkuku apinpinha wo'operperi. Madiyaka mi memen! Ka nalo'olala Hayakyak Makromon lo'o hi'i minim arwali kele mi heruwali rodi laedi bui raram. Hir ken mi rakan alam idaweli leke yon mi akim naili'il Maya'u. Yono mi akim nahinuri Maya'u, kade hi resne mi. Na'amoli Ya ala mi or'ori dardari ma kan horu ma namwali minim mahmaha kolkoli.

¹¹ Lo'o mi kilinum aile, dernala! Makani wawa'an inhawa man Roh Kudus na'ahenehi laa Nin kerei raram na'akeme:

Inhoi rehi ara noro Hayakyak Makromon, ai kan lernala apinpinha nano makmaki rewro'o nine.† ”

Aku horok laa kerei raramne ma aile kota Pergamus

¹² Enime'ede Makromod Lalap Anan hopon ya'u wali'ur na'ahenia, “Horokedi I Lir'u eni aku laa Makromod Lalap Nin hophopon man leluwai makrana kerei raramne lolo kota Pergamus ma'aheni:

* **2:6** ‘Man lernohi Nikolaus’ wekel ri man lernohi ri ida naran Nikolaus nin wanakuku. Ai nala wanakuku man sala nahenia man lernohi Yesus enihe hurinohi ri holi yak leke yak ra'alehe hunukum. 1) Hir wakuku nahenia ri ma akin naili'iledi Yesus rir dohohala ra'ohu rahaledi me'e, de hir huriyedi leke hi'i ha naise holi diwar dawar, la 2) hir pene'ek nahenia lere hir minle noho wawan makun, hi kemen ka namwali ha ma na'ono, ono lere man mai hir lernala kemen worworu. † **2:11** ‘Makimaki rewro'o nin’ po'onala lisar 20:6; 20:14; 21:8 haenhi.

Lira eniyeni nano Makromod Yesus ma namwali ma nasala raa ma nam-lorno waliwali onneni. Ai na'aheni, ¹³ 'Ya auroiroin nahenia kade i wal'uhe minalle noho man Hayakyak Makromon nodi molollo, maa mi akim ka nahinuri Ya'u. Enla mi akim ka nado'o kade mim po'on hi resne Antipas, Ainu'u man kuku maka, lolo Hayakyak Makromon nina noho miminlole. Antipas onne kan ren konohi Ainu'u panaeku ri.

¹⁴ Enimaa mim hi'i ha ida woro'o man hi'i Ya akin werek: Nano mi, heruwali lerno hi Bileam[†] nina wanakuku. Nonolu eni Bileam wakuku Balak kalla rodi kokwudi ri Israel de hi'i dohohala. An norikama hi ra'an teitei nin laulauhu rodi hohoi kakani lernulu aukerhe, la koko hi leke ida man holi diwar dawar noro ida haenhi. ¹⁵ Naise onneni, mi heruwali lerno hi Nikolaus nina wanakuku ma ka namlolo haenhi. ¹⁶ Ende Ya a'aheni, "Herredi minim morimori ma ka namlolo onne here! Lo'o ka, Ya'u mai ki mi, la Yo odi raa ma namhara nano I nuran eniyeni leke Ya a'ara noro ri man ailanne onnenihe."

¹⁷ Lo'o mi kilinum aile, dernala! Makani wawa'an inhawa man Roh Kudus na'aheheni laa Nin kerei raramne na'akeme:

Inhoi rehi ara noro Hayakyak Makromon, Ya ala leken na'an manna[§] man susuwar aile a'am raram, la Ya ala hi dohodoho waku wawarha ida, la rala naran worworu hi horokedi ai lolo waku onne haenhi. Ri man kokala waku onne mehe nauroin naran worworu eniyeni, ri namehin ka.' "

Aku horok laa kerei raramne ma aile kota Tiatira

¹⁸ Makromod Lalap Anan hopon ya'u wali'ur na'ahenia, "Horokedi I Lir'u eni aku laa Makromod Lalap Nin hophopon man leluwai makrana kerei raramne lolo kota Tiatira ma'aheni:

Wanakunu eniyeni nano Makromod Lalap Anan. Ai makan siksika naise ailere, la ein naise pirmere man ad'ada

ono adi'adie. ¹⁹ Ai na'aheni, 'Ya auroiroin minima hini'i, de Ya auroin mi maramyaka Ya'u, la mamkene lerno hi Ya'u. Mim ilitolle Ainu'u honowok wawa'an, la mi akim ka nado'o lere mim lernala wewerek pananaka. Enla lere eniyeni Ya auroin mim hi'i ha onneni narehiyedi lere dedesne mi akim naili'iledi Ya'u, ²⁰ maa Ka'u suk minim hini'i ida. Mim hurinohi maekida ma naran Isabel wakuku ri lolo minim kerei raram. Ai na'aheni ai namwali Makromod Lalap Nina nabi, maa ka namlolo. Nano nin wanakuku onne an nori Ainu'u hophopon wahwahan enihe leke hir holi yak leke yak la ra'an teitei nin laulauhu rodi hohoi kakani lernulu aukerhe. ²¹ Kade Ya aledi ai leken paharin herre nin morimori ma ka namlolo onne me'e, maa ai namhene. ²² Ende mahinorok wawa'an! Ya'u lo'o hukum ai ala kini'ir man werek, la lo'o man holi yak leke yaka noro ai kan herre rir morimori onne, Ya ala apinha wo'operi hi. ²³ Ye esne mouwedi nin man lerno hi enihe, penia man lerno hi Ya'u lolo kerei raramne na'akeme lo'o rauroin mouropo nahenia Ya'u penia man do'on auroin ri na'akeme honorok akin. Ya'u lo'o herre walha mi dohodoho minim hini'i.

²⁴ Enimaa, mi ri heruwali lolo Tiatira kam lerno hi Isabel nin wanakuku ma ka namlolo onne. Mi mamhene lerno hi Hayakyak Makromon nina wanakukue man ri heruwali ra'aheni namwali ha man susuwar la man rorom. Enpenia ka apanak mi modi ma'uwara yodiwara man werek me'e, ²⁵ maa ya apanak eni mehe: mi akim namkene lerno hi inhawe mi mauroinedi me'e rakan lere Ya'u wali mai.

²⁶⁻²⁷ Inhoi rehi ara noro Hayakyak Makromon, la hi'i Ainu'u panaeku rakan lere man horu, Ya ala molollo hi namnenehe molollo man Ya Am'u nala Maya'u eni, leke hi rodi molollo hairhair.

Hi rodi molollo naise wonokon mermere,* la ra'awoir rir arwali naise ri ma

[†] 2:14 Bileam noro Balak enihe: po'onala Bil. 22:1-6; 25:1-3; 31:16. § 2:17 Nonolu 'manna' onne namwali hanana'an man Makromod Lalap nala kopur nano a'am raram mai Israel enihe lolo noho mamun. * 2:26-27

Wanakunu Yunani: "rodi auke'eke'en rodi pesi hi'ie rodi molollo." † 2:26-27 Po'onala Mzm. 2:9, Why. 12:5; 19:15.

[†] 2:28 Onne nin panaeku 'leke namwali tanada nahenia hi rehiyedi ara nano arwali me'e.'

naiye'er rana dale.†

²⁸ Enla Ya ala kaliyoro nokimur hi.‡

²⁹ Lo'o mi kilinum aile, dernala! Makani wawa'an inhawa man Roh Kudus na'aheheni laa Nin kerei raramne na'akemeni.' ”

3

Aku horok laa kerei raramne ma aile kota Sardis

¹ Makromod Lalap Anan hopon ya'u wali'ur na'ahenia, “Horokedi I Lir'u eni aku laa Makromod Lalap Nin hophopon man leluwai makrana kerei raramne lolo kota Sardis ma'aheni:

Lir eniyeni Makromod Yesus Lirna. Ai onne ma nodi molollo Makromod Lalap Nin Roh Wo'ikku, la ma nasala kaliyoro wo'ikku enihe. Ai na'aheni, ‘Ya auroin minima hini'i. Ri na'aheni mim mori wawa'an, maa mi honorok akin makiyedi me'e. ² Ende mahinorokedi here, loi honorok wawa'an! Ma'alap mi akim leke naili'il Ya'u wawa'an, kalo'o mi akim ka naili'il Maya'u me'e, ono Ya'u do'onedi minim hini'i na'akeme me'e, la minim hini'i onne ka namlolo lolo Ya Am'u, Makromod Lalap kalarne. ³ Ende horhorok wanakuku mim dernedi la kokaledi nonolu me'e. Yon maprehen lerno hi wanakuku onne, la herre minim morimori ma ka namlolo onne. Lo'o mi ka madiyahyaka mi akim wawa'an, mamlilino hi Ya'u mai oro mi pakromo. Ainu'u mamai onne naise ma namna'a, ono mi ka mauroin ma'anana lo'o Ya'u mai. ⁴ Enimaa nano mi man minle Sardis, ri heruwali radiyaka hi honorok akin wawa'an naise ri radiyaka rir nainair leke yon morso. Hi radiyaka kemen leke hirira morimori moumou dewdewe. Ende hi onne rala'a wewerre noro Ya'u, la hir nair nainair wawarha man siksiklerlere, ono hir hi'iyedi ha ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarne me'e.

⁵ Inhoi rehi ara noro Hayakyak Makromon, Ya ala nainair wawarha an naire haenhi. Ya'u ka esne naran nano *Horok Or'ori Dardari* rakan laa ewi-ewi,* la Ya'u konohi Ya Am'u noro

Nina hophopon a'am raram hi ramwali Ainu'u ri.

⁶ Lo'o mi kilinum aile, dernala! Makani wawa'an inhawa man Roh Kudus na'aheheni laa Nin kerei raramne na'akemeni.' ”

Aku horok laa kerei raramne ma aile kota Piladelpia

⁷ Makromod Lalap Anan hopon ya'u wali'ur na'ahenia, “Horokedi I Lir'u eni aku laa Makromod Lalap Nin hophopon man leluwai makrana kerei raramne lolo kota Piladelpia ma'aheni:

Wanakunu eniyeni Makromod Yesus Lirna, Ai penia Man Moumou Dewdewe la Ma Namlolo. Ai nasala konse man nonolu eni rai Daud nasaledi me'e. Lo'o An hari nikida, ri mahaku ka nodi molollo eleke, la lo'o An elekedie, ri mahaku ka nodi molollo harie. ⁸ Ai na'aheni, ‘Ya auroin inhawa mim hi'iyedi me'e. Ya auroin minim ruri pe'el ka nammori, maa mim lerno hi I Lir'u mamani, la mi ka mamka'uk konohi ri nahenia mi mauroin Ya'u. Po'onala, Ya'u hari nika lolo mi kalarne, la ri mahaku ka nodi molollo eleke. ⁹ Dernala! Ri aile ma na'aheni hi ramwali ri Yahudi, maa rapoho ono hi ramwali man lerno hi Hayakyak Makromon nin mukue. Na'amoli Ya'u hi'i hi mai kadi ein korno mi kalarne, la anilu manaku ra'aheni, “Kokkoo! Makromod Lalap naramyak mi!” ¹⁰ Mi mamkene lerno hi Ainu'u honopon ma na'aheni, “mamkene kerhu wewerek pananaka,” de Yo orole'ule'u orowali-wali mi lere noho wawan na'akeme lernala wewerek pananaka man lapa. Wewerek pananaka man lapa onne mai leke ken ri na'akeme lolo noho wawan eni.

¹¹ Ka nalo'ol Ya'u mai wali'ur, de masala kerkerhe wanakuku man mi mauroinedi me'e, leke yono ri mahakue nahoro mahmaha kolkoli ennen man ra'akenedi ki mi eni.

¹² Inhoi rehi ara noro Hayakyak Makromon, Ya'u hi'i namkene lolo Makromod Lalap Nina Romleu Lapa lolo a'am raram. Ya'u hi'i ai namkene lolo onne laa ewi-ewi, naise lauriri ma na'ono namkene lolo nakar ida. Enla

* 3:5 Lolo Horok eni ri man lernala or'ori dardari naranhe aiyedi me'e. Po'onala Why. 13:8; 17:8; 20:12, 15; 21:27.

Ya'u horok Ya Am'u Makromod Lalap Naranne noro Nin Kote naranne lolo ai kemen. Kota onne penia Yerusalem Worworu man kopur mai nano Ya Am'u, Makromod Lalap man minle a'am raram. Ya'u horok I Naranne worworu ai kemen haenhi.

¹³ Lo'o mi kilinum aile, dernala. Makani wawa'an inhawa man Roh Kudus na'aheheni laa Nin kerei raramne na'akemeni.' ”

Aku horok laa kerei raramne ma aile kota Laodikia

¹⁴ Makromod Lalap Anan hopon ya'u wali'ur na'ahenia, “Horokedi I Lir'u eni aku laa Makromod Lalap Nin hophopon man leluwai makrana kerei raramne lolo kota Laodikia ma'aheni:

Eniyeni Makromod Yesus ma Naran 'Amin', Lirna. Ai onne man kuku maka ma namkene wakunu panaeku ma namlolo mamani, la lolo Ai mehe Makromod Lalap hi'i hahaa na'akeme.† ¹⁵ Ai na'aheni, 'Ya auroin minim hini'i wewhe na'akeme. Ya auroin mi ka ma'okul Ya'u, maa mi ka mamkene lernohi Ya'u haenhi. Mi maise oire ma kan ma'urinna, noro idewe kan manha haenhi. Wa'an rehi mi mamwali oir man ma'urinna wake'e, ee man manha wake'e, ¹⁶ maa mi maise oir man lamlamak ono mi ka ma'okul Ya'u, la mi akim ka namkene naili'il Ya'u haenhi. Enpenia Ya'u lo'o amokedi mi! ¹⁷ Mim wakunu kukulu lalap ma'aheni mi orkanaru, de minim morimori kukuku noknokor me'e. Enimaa mi ka mauroin nahenia mi maise ri ma na'alehe nakar de mehen lalaa mamai, la ri man po'on mi, akin wo'ir ono mi mamwali ri yakyaka halhala. Mi ka mauroin nahenia ma'alehe haida-haida, mi makam tokedi, la mi madlewlewe.

¹⁸ Enpenia Ya ala mi nounaku eni: Weli maha ihi nano Maya'u man aiye na'amouwedi me'e, leke mim karu kokkoo. Enla weli nainair wawarha nano Ya'u haenhi leke yon mawawa ono minim nainair aile, la weli awa'ar modi ma'uwapin mi makam leke mim do'on wali'ur.

¹⁹ Inhoi Ya aramyake, Ya'u dadiyale, la a'alolo nin morimori man sala. Ende herre minim morimori man saleni, la yon maprehen lernohi Ya'u.

²⁰ Dernala! Ya amriri minim nika makan disne nika. Inhoi dederne I Lir'u de hari nika, Ya'u laa raram leke ore o'on omun wewerre.

²¹ Inhoi rehi ara noro Hayakyak Makromon, Ya ala molollo naikoro Ainu'u naikoronno kodi molollo wewerre, namnenehe Yo oro Ya Am'u maikoro modi molollo wewerre, ono Ya'u rehiyedi ara noro Hayakyak Makromon me'e.

²² Lo'o mi kilinum aile, makani wawa'an inhawa man Roh Kudus na'aheheni laa Nin kerei raramne na'akemeni.' ”

4

Ul'uli sa'sa'a lolo a'am raram

¹ Onne horu ya'u (Yohanis) do'on haida wali'ur. Heih! Ya'u po'on nikida lolo a'am raram nahinariyedi la ya'u derne Lira man lapa dedesne onne wali'ur. Lirna onne naise kowuri lirna la napolu ya'u na'ahenia, “Maiyala wawan nanu! Ya'u kukul ki o inhawe ma namwali lere man mai eni.” ² Lere onne me'ede Roh Kudus nodi molollo maya'u de nodi ya'u laa a'am raram. Rakanedi lolo enne, ya'u do'on Rai nin naikoronno ida noro Ma naikokoro eni. ³ Ma naikokoro onne ad'ada naise deli wakue man wekel yaspis noro sardis. Haimerida aile man pupinala Nin naikoronno onne kakan mokmoko naise waku zamrud. ⁴ Naikoronno werro'o wo'akka namehin pepepen naikoronno onne, la ri leleher lalapa werro'o wo'akka raikokoro haenhi. Rir nainair wawarhe mamani, la karpuspus karpusa mahe naise man rehi ara nine. ⁵ Naikoronno man aile toro onne, siksika lerlere naise noho lerlere, la lirna naisa noho dildila namhara haenhi. Lolo naikroronno onne kalarna, obor wo'ikku mormori. Onne penia naulinu nawali Makromod Lalap Nin Roh wo'ikku enihe. ⁶ Lolo naikoronno man aile toro onne nahaloredi molmolle kokaka, la ha morimori wo'akka ri kan dodo'onnala makun

† 3:14 'Wanakunu...lolo Ai mehe Makromod Lalap hi'i hahaa na'akeme', tafsiran namehin, '...la Ai mehe nodi molollo ha wo'ira na'akeme man Makromod Lalap hi'yedi me'e.'

aile naikoronno onne herne waliwali. Hi kemen kili'ur kalari makan mamani. ⁷ Ha mormori dedesne nine naise singe, ha mormori rewro'o nina naise sapi dalu, rewkelu nina oin makan naise ri mormori, la rew'akka nine naise oprau man liwliware. ⁸ Ha mormori wo'akka onnenihe doho-doho liwarne woneme, la kemen na'akeme makan penpenu, lolo liwarne waliwali makan aile haenhi. Enla lelere a'alam kar ren rahinara rir ul'uli sasa'a. Hi rahinara ra'aheni,

“Moumou dewdewe, O!

Moumou dewdewe, O!

Moumou dewdewe, O!

O penia Makromod Lalap Ma Nodi Molollo

Ma Narehi Ma Nalewen Na'akeme,

Man aile nonolu,

Man aile lere eniyeni,

la Man aile laa ewi-ewi.”

⁹ Ha mormori wo'akka onne ra'uli rasa'a, ra'akulu ra'alap Oin Naran, ra'aheni trimkasi laa Ai ma naikokoro lolo Rai Nin naikoronno la Man mori laa ewi-ewi onne. ¹⁰ Hi ra'ul'uli rasasa'a ne, ri leleher lalap werro'o wo'akka onnenihe laa rahinonouwedi yawa, la ra'uli rasa'a Ai Man Mori laa ewi-ewi haenhi. Hi rala rira karpuse rodi mahe hihi'ie loile Nin naikoronno kalarna ra'aheni,

¹¹ “Makrom'ee! O penia Makromod Lalap am horhawe!

O penia ma namlolo de Num molollo aile kokala ainim ul'uli sasa'a na'akeme.

Om hi'i ha naakeme namwali,

la nano Num raram nodi penia umupala ha rahu na'akeme.”

5

Pipdumana mehe nodi molollo hari horok lunlunne

¹ Onne horu ya'u po'on haida wali'ur. Ya'u po'on Ai ma naikokoro lolo naikoronno onne nasasala horok lunlunna ida aile liman malanne. Horok onne horhorok waliwali la rodi segel wo'ikku segsegel.

² Enime'ede ya'u po'on hophopon a'am raram ma naruri ida, wakau na'ukani, “Inhoi nin molollo aile hari horok eni nina segele?” ³ Enimaa nano ri man aile noho wawan, a'am raram, me noho wi'in, ri mahaku ka nodi molollo hari horok onne, lese. ⁴ Kame'ede ya'u raram penu, de ahere

nammori, ono ri mahaku ka nodi molollo hari horok onne, lese. ⁵ Ma namwali leleher lalapida nano ri werro'o wo'akka onnenihe na'aheni maya'u, “Heih! Yon mahere me'e ono Ri ida aile man rehiyedi ara Nin arwali me'e. Ai naran Singa, la Ai nano hair Yehuda, la Daud Upun Anan. Ai penia nodi molollo nohu segel onnenihe la hari horok lunlunna onne, lese.”

⁶ Enime'ede ya'u po'on Pipdumana ida aile namririnohi naikoronno onneni, la ha mormori wo'akka roro ma namwali leleher lalap onnenihe pepepen Ai. Ya'u po'on Ai kemen naise resnedi nonolu me'e. Ai dudalle wo'ikku la makan wo'ikku. Makan wo'ikku onne na'ono Makromod Lalap Nina Roh wo'ikku man An hopon laa lolo noho wawan na'akeme. ⁷ Pipdumana onne laa kalari nala horok lunlunne nano Ai ma naikokoro lolo naikoronno onne liman malanna. ⁸ Ai naledi horok onneni ne, ha mormori wo'akka roro leleher lalap werro'o wo'akka onnenihe laa yawa rahinononow lolo kalarna. Hi dohodoho rasala haida naise kecapi noro manuk man rodi maha hi'ie. Manuk onnenihe penpenu noro wuru man wola'ula'u ma namwali lir napanak man Makromod Lalap Nin ri mememen na'akeme hi'ie. ⁹ Hi rahinara hanarida ra'aheni,

“O penia ma namlolo,

de Num molollo aile mala horok onneni

we'er nina segel enihe,

ono resnedi O me'e,

la noro Num rara ma nakliu onneni,

Om weliyedi ri mormori noho wawan na'akeme me'e,

ri nano hair-hair, noho-noho, la nano wanakunu na'akeme,

leke ramwali Makromod Lalap Nina ri.

¹⁰ Om niliyedi hi leke ramwali hair mahaku,

la ramwali imam-imam man ilitolle ik Makromod Lalap,

la ramwali rai-rai leke rodi molollo lolo noho wawan na'akeme.”

¹¹ Horu ne, ya'u po'on wali'ur la derne hophopon a'am raram nammori lirna, kar akinala hi. Hir pepepen Rai Nin naikoronno, ha mormori wo'akka roro leleher lalap onnenihe.

¹² Hi rahinara raruri ra'aheni,

“Pipdumana man resnedi eni, Num molollo aile, de am horhawa O, ai ma'uli masa'a O, la ai ma'akulu ma'alapa O Oin Naran. Am kukunohi Num molollo, am wakunkunu Num kanaru, am kukunohi Num woroin ma narehi ma nalewen, la am wakunu wali'ur Num ke'eke'el an'anhe!”

13 Enime'ede ya'u derne ha man mormori na'akeme lolo a'am raram, a'am lehern, lolo lour ro, la noho wi'in rahinara ra'aheni,

“Ai ma naikoro lolo Nin naikoronno noro Pipdumana onneni, ai ma'uli masa'e, am horhawe, ai ma'akulu ma'alapa Hi Oin Naran, la am wakunkunu Rir ke'eke'el an'anha laa ewi-ewi!”

14 Ha mormori wo'akka onnenihe walhe ra'aheni, “Amin!” Ri leleher lalap onnenihe laa yawa rahinononow ra'uli rasa'a Hi haenhi.

6

Pipdumana hari segel woneme

1 Onne horu ya'u po'on Pipdumana onne hari idewe segel dedesne nine, la ya'u derne ha mormori ida nano wo'akka onnenihe napolu naruri nodi lir naise noho dildila na'aheni, “Mai nanu!”

2 Enime'ede ya'u po'on kuda wawarha ida. Ma naikoro kuda onne nasalsala ram horne, la An lernaledi mahkota ri man rehi ara nina. Enine ma nadedem rehi ara onne namhara lolo onne leke rehi ara wali'ur.

3 Onne horu, Pipdumane hari segel woro'o nine. Ya'u derne ha mormori woro'o nine napolu na'ahenia, “Mai nanu!” 4 Kan maha ne kuda memere ida namhara wali'ur. Ma naikoro kuda onne lernala raa lalapida, la lernala molollo leke na'amoluloinedi honoli man moiliwi mahuwele lolo noho wawan de hi'i ida ma nesne ida.

5 Horu ne, Pipdumane hariyedi segel wokelu nine. Ya'u derne ha mormori wokelu nine napolu na'ahenia, “Mai nanu!” Ya'u po'onala kuda momohon ida. Nin ma naikoro nasalsala kaikaile

rodi kail hanana'an. 6 Kuda onne hari ne, ya'u derne lirida naise ri mormori lirna namhara nano ha mormori wo'akka onnenihe toro ma na'aheni, “Na'iwe'el lerida nine noknokor rodi weli gandum okonne kilu ida mehe, ee kele'uk okonne kilu wokelu mehe,* maa yon mano'onnyaka rira zaitun-zaitun ono noro anggur kirne, leke rir anggur aile romun la wuru aile rodi rapali aiye.”

7 Onne horu, Pipdumane hariyedi segel wo'akka nine. Ya'u derne ha mormori wo'akka nine napolu na'ahenia, “Mai nanu!” 8 Ya'u po'on kuda mokmok marmarra ida hariyedi, la nin ma naikoro onne naran 'Makmaki'. Enla man lernohe Makmaki onne aile ma naran 'Noho Makmaki'. Man ha'a kuda naran Makmaki noro ma naran Noho Makmaki lernala molollo resnedi ri mormori lolo noho wawan heruwali. Hir lernala molollo resne noho hana'ar ida mehe nano noho hana'ar wo'akka enihe. Hi rodi ara, roulare, apinha wo'operi, noro ha mormori ma nawuhur resne ri na'akeme onne.

9 Onne horu, Pipdumane hariyedi segel wolima nine. Ya'u po'on ri hamarane nammori lolo honoi kanani onno arkan. Ri hamaran onnenihe resnedi nonolu ono ramkene loikaru Makromod Lalap Lirna Wawa'an la ka ramka'uk konohi ri ra'aheni Yesus nodi molollo hi. 10 Ri hamaran onnenihe wakau raruri ra'aheni, “MAKROMOD Ma Nodi Molollo Ha Wo'ira Na'akeme!

O penia Man Moumou Dewdewe la Ma Namlolo!

Lere wo'ira makun mene ho'ok kail ri man minle noho wawan ma nesnedi mayai enihe?”

11 Makromod Lalap nala hi dohodoho rain wawarhe man sorsoru la na'aheni, “Warnala tarana nanu ono ri man ailanna mahar resne minim man howok wali enihe, naise nonolu hi resnedi mi, la man ailanna onne ka resne mi walinhe nokor makun.”

12 Onne horu, ya'u po'on Pipdumane hari segel woneme nine. Ideweni ne rururuwai lape, po'on lere momohon naise makiyedi, la wollo penenu po'on memere naise rare. 13 Kaliyoro nammori nadiyaur mai noho wawan naise anna

* 6:6 Wanakunu lirna 'kele'uk' herre Yunani nina wanakunu lirna 'jelai sedinar.'

lapa ma nado'o ara ono de woin dudu'ul nadiyaur re'er rararie. ¹⁴ Ya'u po'on a'am lunedì naise piki man lunedì, de a'am moluwedi, la wo'or-wo'or noro noho-noho rahineiredi nano rir onno. ¹⁵ Rai-rai lolo noho wawan, man anulu panulu, uluwakun ara, ri orkanaru, ma nodi molollo lalape, la ri namehin ma namwali hophopon wahwahan me ri ma nadedem, na'akeme lari laa wo'or-wo'or suwar lolo ku'il raram noro waku leken. ¹⁶ Hir wakau rapanak, "Wo'or-wo'or noro waku mie, madiyaur uinedi mayai ke'e, leke suwaredi mayai nano Ai ma naikoro lolo Nin naikoronno noro Pipdumana onnenihe Rir ahanne, ¹⁷ ono Hi raledi hunukum man lap maiyedi me'e, la ri mahaku ka naruri kerhu Rir ahan man lap onneni."

7

Makromod Lalap leluwai makrana Nina ri

¹ Onne horu, ya'u po'on hophopon a'am raram wo'akka ramriri lolo noho huhun wo'akkenihe. Hi rodi molollo kawala anna man huhuu nano noho huhun wo'akkenihe, leke yono hu lolo ro, lolo lour, de our'ono au'ono mahaku ka nado'o.

² Ya'u po'on hophopon a'am raram ida wali'ur mai nano lere haha'a lole, nodi Makromod Lalap man morimori Nin cap. An komdere hophopon a'am raram wo'akka man lernaledi molollo ra'awoir ro noro lour onnenihe nodi lirna naruri na'aheni, ³ "Yono huri anna naiye'er ro noro lour me our'ono au'ono nanu! Lapan am tade Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan lolo lerenhe." ⁴ Enime'ede ya'u derne Lirida na'aheni, "Ri man lernala tanada onnenihe, riwan rahu weli'akka wo'akka (144.000)!" Ri eniyenihe ramhara nano Israel (Yakup) anan la ramwali luhu idaweli woro'o. ⁵ Ri riwan idaweli woro'o nano aki luhu idaweli woro'o onne lernala tanada onne:

nano Yehuda upun anan, riwan idaweli woro'o,

nano Ruben upun anan, riwan idaweli woro'o,

nano Gad upun anan, riwan idaweli woro'o,

⁶ nano Asyer upun anan, riwan idaweli woro'o,

nano Naftali upun anan, riwan idaweli woro'o,

nano Manasye upun anan, riwan idaweli woro'o,

⁷ nano Simeon upun anan, riwan idaweli woro'o,

nano Lewi upun anan, riwan idaweli woro'o,

nano Isakar upun anan, riwan idaweli woro'o,

⁸ nano Zebulon upun anan, riwan idaweli woro'o,

nano Yusup upun anan, riwan idaweli woro'o,

la nano Benyamin upun anan, riwan idaweli woro'o.

Sus kame'el lolo a'am raram

⁹ Ya'u po'on wali'ur ne, ri nammori rehi, kar akinalahe. Hi ramhara nano noho wawan na'akeme, nano hair-hair noro noho-noho na'akeme, la nano wanakunu na'akeme. Hi ramriri rakpalipali naikoronno onne noro Pipdumana kalarna. Hir nair nainair wawarha man sorsoru la meririi nasala auhane wewhe leke horhawe Makromod Lalap, ¹⁰ la hir wakau raruri ra'aheni,

"Iknika or'ori dardari ma kan horu ik kokale nano ik Makromod Lalap Ma naikoro lolo Nin naikoronno noro Pipdumana onneni!"

¹¹ Hophopon a'am raram na'akeme polweweredi naikoronno onneni, roro leleher lalape, roro ha mormori wo'akka enihe. Hir laa yawa rahinononow lolo Nin naikoronno kalarna, ra'uli rasa'a Makromod Lalap rahinara na'ahenia:

¹² "Amin!"

Ai ma'uli masa'a ai Makrommu, Makromod Lalap eni,

ai ma'akulu ma'alap O Oin Naran,

ai mauroin O penia mauroin ha wo'ira na'akeme.

Am horhorok Num ke'eke'el an'anha, noro Num molollo ma narehi ma nalewen!

Ai mapanak trimkasi nammori,

la am horhoo hawhawa O laa ewi-ewi!

Amin!"

¹³ Ri leleher lalapida na'ukani ya'u na'ahenia, "Ri man nair nainair wawarha onnenihe inhoi? Hi rano ewi?"

¹⁴ Ya'u walha na'ahenia, "Eih! Ka auroin, pape! Lo'o pape mehe nauroin ha onne."

Ai na'aheni, "Hi onnenihe ramharedi nano lere alam apinpinha wo'operperi man lap me'e. Hi rodi Pipdumane rarna paharedi rira nainair de ra'awarhedi me'e.

¹⁵ Onne penia hi ramriri lolo Makromod Lalap Nina naikoronno kalarna ilitolle Ai lelere a'alam lolo nina Romleu Lape.*

Enla Makromod Lalap ma naikoro Nin naikoronno onne leluwai makrana hi mamani. ¹⁶ Ende ka ramlara me'e, kar marou me'e, la lere manmanha ka nalahe me'e, ¹⁷ ono Pipdumana ma namriri lolo naikoronno onne namwali hirira Man Hurie. Ai norkaru hi laa oir moumou ma nala or'ori dardari hi. Enla Makromod Lalap lo'o na'akisiyedi makan oirne de ka rahere me'e."

8

Pipdumana hari segel wo'ikku nine

¹ Pipdumane hariyedi segel wo'ikku nineni ne, ri mahaku lirna kan hari lolo a'am raram na'ikeki jam heruwalie. ² Ya'u po'on hophopon a'am raram wo'ikku ma namriri lolo Makromod Lalap kalarna enihe. Hir kokala kowuri lapa* wo'ikku.

³ Onne horu, hophopon a'am raram namehin ida mai namriri na'urani honoi kanani onno man rodi maha hihi'ie man minle naikoronno onne kalarna. Hophopon onne nodi manuk man rodi mahe hihi'ie, la an kokala wuru wola'ula'u namansa, leke harne wewerre noro idewe lir napanak nano Makromod Lalap Nina ri mememen na'akeme. ⁴ An harnedi wuru onne me'ede, mahun noro rira lir napanak laa wawan lolo Makromod Lalap kalarna.

⁵ Kame'ede hophopon a'am raram onne nodi manuk onne, laa nala aiwara man mormori nano honoi kanani onno onne loile manuk raram, nale wakal laa noho wawan. Ideweni ne, noho lerlere, noho dildila, la rururuwai man lapa wake'e.

Kowuri wo'akka ma nolu

⁶ Onne horu, hophopon a'am raram wo'ikku man rasalsala kowuri lap wo'ikku onnenihe, ramkenedi leke rou me'e.

* **7:15** Romleu Lape onne wekel a'am raram. 'sankakala'.

* **8:2** 'Kowuri lapa' onne herre wanakunu Malay: 'trompet' me

⁷ Hophopon a'am raram dedesne nouwedi nin kowuri ne, aiye noro okon es nawa'ha rare nadiyaur naise okon waku lape. Lo'o noho wawan ha'ar namwali hana'arne wokelu, aiye na'anedi hana'ar ida nano wokelu onne, la aiye na'anedi our'ono, au'ono, noro penek monornoro na'akeme lolo hana'arne onneni.

⁸ Hophopon a'am raram woro'o nine nouwedi nin kowuri ne, haida ma naise wo'or man kulu sopoledi laa kahi raram me'e. Lolo wo'or onne, aiye morimori. Lo'o kahi nahina'ar namwali wokelu, hana'arn ida herredi namwali rare. ⁹ I'in noro ha mormori man minle kahi raram hana'arne onne makiyedi, la lo'o kapal kahi na'akeme ha'ar namwali wokelu, hana'arne ida keperedi.

¹⁰ Hophopon a'am raram wokelu nine nouwedi nin kowuri ne, kaliyoro waku lapa wake'e ida man mormori naise obor lape, nadiyaur nano a'am laa oir wauwau noro oir makan heruwali raram. Lo'o oir wauwau noro oir makan na'akeme ha'ar namwali wokelu, kaliyoro onne na'amorsedi hana'arn ida nano wokelu onne. ¹¹ Kaliyoro onne naranne Meru. An hi'i oir wauwau noro oir makan hana'arn onne meru la ri nammori maki ono hi romun oir man meru onne.

¹² Hophopon a'am raram wo'akka nine nouwedi nin kowuri ne, haida nukur lere, wollo, noro kaliyoro-kaliyoro. Lo'o lere, wollo, noro kaliyoro enihe ha'ar namwali wokelu, lere nina hana'arne ida momohon, wollo nin hana'arne ida momohon, la kaliyoro enihe rira hana'arne ida momohon haenhi. Ende lelere heruwali noho momohon, la a'alam heruwali noho eren momohon haenhi.

¹³ Ya'u po'on laa wawan, la derne oprau ida man liwliwar aile wawan wake'e wakaukau, "Mayo'o! Mayo'o! Ri mormori na'akeme man min ki noho wawan, mim mayo'o, ono hophopon a'am raram wokelu namehin aile makun ma namkene rou rira kowuri eni."

9

Hophopon wolima nine nou nina kowuri

¹ Hophopon a'am raram wolima nine nouwedi nina kowuri ne, ya'u do'on hophopon a'am raram ida man po'on naisa kaliyoro ma nadiyauredi nano a'am laa noho wawan. Makromod Lalap nala hophopon onne konse man hari Lo'o Lalapa nin nike. Lo'o Lalap onne roromne kar ho'oknala. ² Hophopon onne hariyedi Lo'o Lalap onne nin niken ne, aimahu namansa namhara naise man osno nor'ome. Ai mahu onne me'ede hi'i noho wawan metekedi. ³ Poreke namhara nano aimahu onne mai noho wawan mamani. Makromod Lalap nala molollo ni'i ri naise sayorne nini'ie. ⁴ Poreke onnenihe kar hurinohi ro'oniyaka au or'oriyana, maa hurinohi ni'i ri mormori ma kan lernala Makromod Lalap Nina tanade lolo leren makun. ⁵ Kar hurinohi hi resne ri onnenihe, maa hurinohi hi'i apinpinha hi wollo wolima raram. Ri man poreke nini'i onnenihe kemen apinha naise sayorne nini'ie. ⁶ Heih! Wollo wolima raram apinha wake'e, de hi ranoin kalla leke maki, maa kar lernale. Hi raram nodi pelek maki, maa makmaki ko'u hi.

⁷ Poreke onnenihe molmolo kude ma namkenedi rodi laa ra'ara. Lolo uluwakunhe hir nair haida po'on molmolo karpusa mahe la oin makan naise ri mormori. ⁸ Murukne naru naise maeke nina muruke, nihinhe naise singe nihini. ⁹ Lolo irun makanhe hir nair nainair rodi pesi hihie. Hi liwarnhe neknekir naise kerete rahu man neknekir lere kude soru laa ra'ara. ¹⁰ I'urne naise sayorne i'urne, la hi rodi molollo ri'i ri mormori hi'i apinpinha wollo wolima raram. ¹¹ Rira rai ma nodi molollo hi namwali hophopon a'am raram ma nodi molollo Lo'o Lalap man rorom wake'e onne. Ai naran rodi wanakunu Ibrani rapolu "Abadon," la rodi wanakunu Yunani rapolu "Apolion" (napa'ahne, 'ma nano'oniyaka').

¹² Lere alam mayo'o dedesne horuwedi me'e, maa woro'o aile makun.

¹³ Enine hophopon a'am raram woneme nine nouwedi nina kowuri. Ya'u derne Lira namhara nano honoi kanani onno nin huhun wo'akkenihe. Honoi kanani onno onne aile Makromod Lalap kalarna. ¹⁴ Lira onne hopon hophopon woneme nine na'ahenia, "Huriyedi hophopon a'am

raram wo'akka man or'orok aile lolo oir wauwau Efrat eni."

¹⁵ Kame'ede ai lan huriyedi hophopon wo'akka man Makromod Lalap na'akenedi nano nonolu me'e, leke rakan anna, wollo, lere, noro jam Ai mehe nilie, hi resne ri mormori lolo noho wawan heruwali. Lo'o ri mormori noho wawan ha'ar namwali wokelu, hi resnedi hana'arn ida. ¹⁶ Hophopon wo'akka onne rodi molollo ri juta rahu woro'o ma nasala ke'urauk ma naikoro kude. Ya'u derne Lirida man wekel hi na'akeme lawanhe.

¹⁷ Lolo haida Makromod Lalap nal-hariyedi maya'u mehe do'on, ya'u po'on ma naikoro kudenihe rir nainair rodi pesi hi'ie. Rir nainair onne po'on memere naise aie, au'au naise ai mahue, la mamarra naise lalie. Kude onnenihe uluwakunhe po'on naisa singa uluwakun, la aiye, noro ai mahu, noro lali namhara nano nuranhe. ¹⁸ Lo'o ri mormori noho wawan ha'ar namwali wokelu, hana'arne ida maki horu, ono aiye, ai mahu, noro lalie ma namhara kude nuranne resnedi hi. ¹⁹ Kuda enihe rira ruri melle nuran noro i'urne haenhi, ono hi i'urnhe naise nee uluwakun. Hir naire rodi hi'i apinpinha ri mormori.

²⁰ Enimaa ri mormori man mormori makun kar herre rira morimori ma ka namloleni, penia kar ren hoikani hayakyak noro lernulu aukerhe man hir hi'ie rodi mahe, pere, pirmere, waku, noro au. Hir hoikani lernulu aukerhe ma kan do'on, kan derne, la ka nala'a. ²¹ Hi kar herre rir morimori ma ka namlolo naise: resne ri, ramna'a, hi'i u'ur leher, ramwali nediyomon, la holi yak leke yak.

10

Yohanis po'on hophopon a'am raram ida nasasala horok lunlunnanida

¹ Enime'ede ya'u po'on hophopon a'am raram namehin ma naruri wake'e kopur nano a'am raram. Kakam pupupine, la haimere wewwewer uluwakun. Oin makan siksik naise lere hikanne, la ein naise lauriri man aiye na'na'an. ² Ein wali malanna an loile kahi, la ein wali mariri loile ro. Horok lunlunnanida nadiwerwerre aile liman wali. ³ An wakau naruri naise singe lirna. Wakau horu, noho nu'nu'ur wo'ikku walha lira onne.

⁴ Noho nu'nu'ur horu, manlo'o ya'u horok wanakunu i dederne onne, maa Lirida nano a'am raram kawala'u na'ahenia, "Yom horok onne! Suwaredi inhawe om dederne nano noho nu'nu'ur wo'ikku onnenihe."

⁵ Onne horu, hophopon a'am raram man idedi eni ya'u po'on namriri kahi noro ro onne kikan liman malanna laa wawan, ⁶ la kikan nou nodi Makromod Lalap Naran, ono Ai penia man mori laa ewi-ewi, la ma nakuku noho ma naleu a'am noro ne'en raram na'akeme. An nou na'ahenia, "Eih! Makromod Lalap kan lapan me'e!" ⁷ Lere hophopon a'am raram wo'ikku nine nou nin kowuri eni, Makromod Lalap lo'o na'akuku na'anokor Nin panaeku man suwsuwar nano nonolu eni. Nonolu An loikaruwedi panaeku onne lolo Nina nabina nabi ma namwali Nin hophopon wahwan me'e."

⁸ Onne horu, Lira nano a'am raram man idedi ya'u derne onne, hopon ya'u wali'ur na'ahenia, "Laa mala horok ma nadiwerwerre onne nano hophopon a'am raram ma namriri lolo kahi noro ro onne limane."

⁹ Ende ya'u laa apanak ai nala horok lunlunna onne maya'u. Ai na'aheni, "Kokale, la mo'on here. O mo'one, lo'o rase namina naise wani oir, maa keper laa konoum lo'o meru." ¹⁰ Enime'ede ya ala horok lunlunnana onne nano liman, yo o'one. Lolo i nurane rase naise wani oir, maa keperedi laa kono'u ne, meru me'e."

¹¹ Horu, an hopon ya'u wali'ur na'ahenia, "Maderre madaul wali'ur Makromod Lalap Nin panaeku ma namwali lere man mai noro ri na'akeme man minle noho wawan, lolo hair-hair, noho-noho, rai-rai, noro wanakunu na'akeme."

11

Makromod Lalap Nina ri woro'o man kuku maka

¹ Onne horu, Makromod Lalap nala maya'u au deul ida naise au ke'eke'en rodi ho'ok, la hopon ya'u na'ahenia, "Lam ho'ok Ainu'u Romleu Lape noro nin honoi kanani onno lolo Yerusalem. Lam akiyedi ri ma na'uli nasa'a Ya'u lolo onne na'akeme haenhi. ² Maa yom ho'ok Romleu onne nina nikoin, ono onneni raledi ri ma ka

nauroin Ya'u. Hi rodi rurilai kerne dalha kote man moumou dewdewe onne wollo weli'akka woro'o. ³ Lere onne Ya ala molollo Ainu'u man kuku maka woro'o leke loikaru Ainu'u nounaku. Hir nair nainair kaduk leke namwali tanada nahe nia hi akin woiredi la hi ra'ahan ono ri mormori rir dohohale. Hir konohi Ainu'u nou lolo noho wawan lere alam riwan ida rahu woro'o welineme (1.260) raramne."

⁴ Naho'ok woro'ohe naise zaitun hana woro'o la wadu onno woro'o ma namriri lolo Makromod Lalap kalarna, MAKROMOD ma nodi molollo noho wawan na'akeme.*

⁵ Hirira molollo aile hi'i aiye namhara nuran harnesnedi ri man kene hi'i apinpinha hi. Ende inhoi ken hi'i sus hi, lere onne me'ede maki. ⁶ Rir molollo aile elekedi a'am leke lere alam hir loikaru Lirna Wawan eni yon okon mai. Rira molollo aile hi'i oir wauwau noro oir makan na'akeme namwali rare, la hi'i wewerek pananaka rahu rodi duni ta'al noho wawan, lerno hi rir suk aimehi.

⁷ Hirira lere alam loikaru Makromod Lalap Lirna horu, ha mormori man ailanna ida namhara nano Lo'o Lalap man roromne kar ho'oknala onneni. Ha mormori onne noro hi ra'ara, la rehiyedi woro'ohe de nesnedi hi. ⁸ Resnedi horu, hoikaruwedi ihin kemenhe lolo kota ma na'ono onne nin kalla lapa wawan. Kota onne penia namwali kota man wairesnedi woro'ohe rir Makromon nonolu eni. Kota onne naho'ok naise kota Sodom noro Mesir, ono ne'en raramne ailanna wake'e naise Sodom noro Mesir nonolu eni. ⁹ Ri lolo noho wawan na'akeme, nano hair na'akeme, nano luhu na'akeme, la nano wanakunu na'akeme po'on man maki onnenihe ihin kemen minle kalla wawan lere alam wokelu rehi ono ka rala leken rawilo'e. ¹⁰ Ri man ailanna na'akeme lolo noho wawan do'one, la rase akin nahuwa'an wake'e ono ri woro'o man kuku maka onne makiyedi me'e. Hir hi'i yapi lalapa, la ida ma nala ida hahaa, ono nabi woro'o onne kar hi'i hi sus me'e.

¹¹ Alam wokelu rehi horu, Makromod Lalap nala aran hi wali'ur, de wuku wawan la ramririri penia ri man do'on hi ramka'uk wake'e. ¹² Woro'ohe derne Lirida nano a'am raram napolu naruri na'ahenia, "Ha'a mai eni here!" Rir arwali mahar popo'on ne, hir ha'a laa a'am

* 11:4 Zak. 4:3, 11-14.

raram la kakam pupupin hi. ¹³ Lere onne me'ede rururuwai lape, de lolo kota onne nakar persen idaweli yakedi, la ri riwan wo'ikku maki horu. Ri ma kan maki enihe ramka'uk rehi ra'aheni, "Idei! Makromod Lalap man aile a'am raram Nin ke'eke'el an'anha narehi nalewen na'akeme."

¹⁴ Lere alam mayo'o rewro'o nine horuwedi me'e. Mahinorok memen! Kan maha mayo'o rewkelu nine lo'o mai ho'o me'e.

Rouwedi kowuri wo'ikku nine

¹⁵ Hophopon a'am raram wo'ikku nine nouwedi nin kowuri ne, ya'u derne lira nammori wakaukau raruri lolo a'am raram ra'aheni,

"Lere eniyeni, Ik Makromod Lalap noro idewe Nin Rai man An kikanedi nano nonolu eni, rodi molollo noho wawan na'akeme me'e. Enla Ai nodi molollo noho pa'i'ik rai pakakar na'akeme mamani laa ewi-ewi."

¹⁶ Enime'ede ri leleher lalap werro'o wo'akka ma naikoro rir naikoronno lolo Makromod Lalap herne kalarna onnenihe wali laa yawa rahinononow ra'uli rasa'a Makromod Lalap. ¹⁷ Hi ra'aheni,

"Makromod Lalap ma Nin ke'ke'el an'anha narehi nalewen na'akeme, O mamwali man aile nano nonolu eni, la man aile lere eniyeni.

Trimkasi Makromod, ono O modi Num molollo ma narehi ma nalewen, leke modi molollo noho wawan na'akeme.

¹⁸ Ri ma akin ka naili'il O na'akeme ra'ahan wake'e, la ra'okuledi O, de lere alam malhari Num ahan hi rakanedi me'e.

Lere alam hukumesne ri ma nesne ri lolo noho wawan rakanedi me'e!

Lere alam maho'ok makail ri man makiyedi na'akeme rakanedi me'e.

Lere alam mala Num hophopon wahwan rira mahmaha kolkoli ennen rakanedi me'e.

Hi onne nabi-nabi, Num ri mememen, roro ri na'akeme ma namka'uk O,

ma na'ono roro idewe man lolo yawenihe."

¹⁹ Enime'ede Makromod Lalap Nin Rom-leu Lape man aile a'am raram nin nike

nahinariyedi, la ya'u do'on Oplaha rodi manaku Nin nou man horok lolo waku nonolu eni. Noho lerlere, la noho dildile mamani, na'uwali rururuwai lalap noro okon es waku lape mai.

12

Maeke noro nee memere lalapa man ailanna

¹ Onne horu, tanada worworu man lewlewen ida hari lolo a'am. Maeke ida aile ma nodi lere ho'ihoi'ire, la namriririle wolle wawan. Lolo uluwakun wawanne karpuspusa karpusa maha rodi kaliyoro waku idaweli woro'o ra'akekekie. ² Maeke onne nornoro raramne la nina lere alam me'ede nelhenne apinha la na'adididi mamani.

³ Enla tanada man lewlewen namehin hari lolo a'am wali'ur, po'on naise nee memere lalapa ida, uluwakun wo'ikku la dudal idaweli. Uluwakun wo'ikku onnenihe dohodoho nair rai nina karpuse. ⁴ Nee lalap onne nodi i'urne we-whe kaliyoro manin a'am. Lo'o kaliyoro na'akeme ha'ar namwali wokelu, an wewhedi hana'ar ida nadiyauredi mai noho wawan. Nee lalapa onne namriri lolo maeke ma na'ikeki karuwana kalarna. An lapan karuwana leke nawal anan. ⁵ Maeke onne mori mo'oniyaniida.

Tatana onne penia ma nodi molollo ri mormori noho wawan na'akeme. Tatana onne lo'o nodi molollo naise wonokon mermere leke na'awoiredi nina arwali enihe. Nee lalap onne manlo'o nawal Tatan onne, maa hophopon a'am raram ida nahoredie nodi laa Makromod Lalap Nina naikoronno kalarna. ⁶ Maeke onne lari laedi noho mamun la an minle onnida man Makromod Lalap na'akenedi nano nonolu me'e. Min lolo onne Makromod Lalap ilitolle ai alam riwan ida rahu woro'o welineme (1.260).

⁷ Lere onne ara lape namwali lolo a'am raram haenhi. Uluwakun ara ida ma naran Mikhael noro nin hophopon wali enihe ra'ara roro nee lalapa onne noro nina hophopon wali enihe. ⁸ Maa, nee lalap onne kan rehi ara, de noro nina hophopon enihe kar hurinohi minle a'am raram me'e. ⁹ Ende hir wakedi nee lalapa onne nano a'am raram me'e. Nee onne naran 'Nee Nonolu eni,' me 'Hayakyak Makromon,' me 'Setan' haenhi. Ai penia

wukupoho ri na'akeme lolo noho wawan. Hir sopoledi ai noro idewe nin hophopon a'am raram enihe nano a'am raram laa noho wawan.

¹⁰ Enime'ede ya'u derne lir man lapida nano a'am raram na'aheni, "Lere eniyeni ik Makromod Lalap nala or'ori dardari Nin ri me'e.

Lere eniyeni An kukul Nin ke'eke'el an'anha nodi molollo noho wawan na'akeme me'e!

Enla Nin Rai Kristus ma nodi molollo laa ewi-ewi,

kukul Nin molollo me'e, ono Hayakyak Makromon man lelere a'alam tumdesne ik walinhe lolo Makromod Lalap kalarna,

hir sopoledi nano a'am raram me'e.

¹¹ Ik walinhe rehiyedi ara roro Hayakyak Makromon onne me'e, ono Pipdumane makiyedi la rarna nakli-uwedi

leke na'ohu nahaledi rir dohohalenihe, la hir rehiyedi ara roro Hayakyak Makromon ono ka ramka'uk maki, maa ramkene konohi ri na'aheni Pipdumana namwali hi Makromon mani.

Kaderin hi'i sus hi, ee resne hi, maa kar lari nano Ai.

¹² Ende mi man minle a'am raram na'akeme, mi akim nahuwa'enedi here!

Maa mi man minle noho wawan la lolo lour na'akeme mayo'o,

ono Hayakyak Makromon kopuredi mai lolo mi herne kalarne me'e,

la ai na'ahan wake'e ono nauroidi nina lere alam ka nam-mori me'e."

¹³ Lere nee lalapa onne nauroidi nahe-nia sopoledi laa noho wawan ne, ai lan holo maeke man karuwana mo'oniyana onneni. ¹⁴ Maa maeke onne lernala oprau man lapa liwarne woro'o herne waliwali leke nahaledi kemen nano nee lalapa onne. An liwar laedi noho mamun ma na'akenedi leke yon nee hi'i sus ai. Lolo onne Makromod Lalap ilitolle ai anna wokelu rehi. ¹⁵ Onne horu, nee lalapa onne salowor oir namhara nuranne leke wau nodiyedie, ¹⁶ maa noho pakuwedi maeke onne me'e, de hariyedi nuranne nawaledi oir salolowor onne. ¹⁷ Enime'ede

nee lalapa onne na'ahan wake'e maeke onneni, de laa noro maeke onne upun ananhe ra'ara. Ai upun ananhe onne ri man lernohi Makromod Lalap Nina keneri hono'ok, la ka ramka'uk ra'aheni Yesus namwali hi Makromon. ¹⁸ Nee lalapa onne namriri lolo herraram.

13

Ha mormori man ailanna wake'e ida woku nano kahi raram

¹ Ya'u po'on ha mormori man ailanna ida woku nano kahi raram, uluwakun wo'ikku la dudalle idaweli. Dudal onnenihe dohodoho nair rai nin karpuse, la lolo uluwakun wo'ikku onnenihe horok naran ma na'ihoru na'idaru Makromod Lalap. ² Ha mormori ya'u dodo'on onne po'on naise pusi lape, maa ein naise beruang ein, la nuran naise singa nuran. Enime'ede nee lalapa onne nala nin ke'eke'el an'anha noro nin molollo man lapa laa ha mormori onne leke namwali rai. ³ Enla lolo uluwakun wo'ikku onne, ya'u do'on dilahelalapa ida aile uluwakun man po'on naise ri nodi raa dadare, maa pasuwedi me'e. Ri lolo noho wawan akinhe nale, la na'akeme polletilu de lernohe. ⁴ Hi ra'uli rasa'a nee lalapa onne ono ai nala nin molollo ha mormori onne, la hi ra'uli rasa'a ha mormori onne haenhi ra'aheni, "Ri mahaku kaale ma narehi ma nalewen ha mormori eniyeni. Ri mahaku ka naruri na'ara noro ai ono nin molollo ma narehi ma nalewen aile."

⁵ Makromod Lalap hurinohi ha mormori man ailanna onne wakunu kukulu lalap la na'ihoru na'idaru Ai Naran. Makromod Lalap hurinohi ai nodi molollo ri mormori na'akeme wollo weli'akka woro'o raramne. ⁶ Ai na'ihoru na'idaru Makromod Lalap Naranne noro Nin miminlole, la wakunu nano'onnyak ri man minle a'am raram. ⁷ Rala leken ai haenhi haul ara noro Makromod Lalap Nin ri leke rehi ara. Rala molollo ai leke nodi molollo ri nano hair-hair, noho-noho, luhu-luhu, noro wanakunu na'akeme. ⁸ Ri man minle noho wawan nammori rehi ra'uli rasa'a ha mormori onne, maa ri man lernohi Pipdumana man resnedi onne ka ra'uli rasa'e. Hi onne naran horokedi lolo Nin *Horok Or'ori Dardari* me'e. Noho ka namwali makun, ri man lernala or'ori dardari ma

kan horu enihe, naranhe aiyedi Nin horok onne raram me'e.

⁹ Ende inhoi man derderne, loi honorok wawa'an! ¹⁰ Makromod Lalap naledi kenekrohu nahenia hir kele man lerno hi Yesus heruwali rodi laa bui raram, la kele heruwali rodi raa daresne.*

Ende mi man lerno hi Makromod Lalap mamkene kerhu lolo ha man apinha, la yono mi akim nado'o, maa na'amoli mi akim namkene naili'il Yesus mamani.

Ha mormori ida woku nano noho wi'in

¹¹ Ya'u po'on wali'ur ha mormori namehin woku nano noho wi'in, dudal woro'o naise pipdume dudalle, maa lirna naise nee lalapa lirna. ¹² Ha mormori man kauli'ur onne namwali ha mormori dedesne nin man hemen. An lernala ha mormori dedesne onne nin molollo hi'i ri mormori noho wawan na'akeme ra'uli rasa'a ha mormori ma nina dilaha lapa aile uluwakun onneni.

¹³ Ha mormori woro'o nine onne hi'i tanada lewlewen man hi'i ri polletilu. Lolo ri na'akeme kalarna, an hi'i aiye nadiyaur nano a'am mai noho wawan. ¹⁴ An hi'i tanada man lewlewen onne nodi ha mormori dedesne nin molollo. Ai nodi tanada man lewlewen onne kokwudi ri mormori noho wawan, la hopon hi na'akeme ra'ariri aukerhida man po'on naise ha mormori dedesne man mormori makun kade rodi raa ra'ano'edi. ¹⁵ Makromod Lalap hurinohi ha mormori man woku nano noho wi'in onne nala aran aukerhida man po'on naise ha mormori dedesne onne, de aukerhe onne nauroin wakunu la nodi molollo hopon resne ri ma ka na'uli nasa'a ai. ¹⁶ An hopon nahenia ri mormori noho wawan na'akeme kokala ha mormori dedesne onne nin tanada. Tanada onne rala cap loile hi liman malanna me hi leren. Ende ri mormori na'akeme, tatana noro lalapa, man karu noro ma na'alehe haida-haida, la hophopon noro ri ma nadedem, kokala tanada onne. ¹⁷ Lo'o tanada onne kan minle ri liman me leren, kar huri ai na'iwali, ee na'olu hahaa ida, ono tanada onne ha mormori dedesne naranne me nin nomor.

¹⁸ Loi honorok wawa'an leke mauroin tanada onne nin panaeku! Inhoi nin woroin aile, ai akinala honorok onne la

nauroinnala ha mormori dedesne onne nin nomor nin panaeku. Nomor onne penia namwali tanada ma na'ono 'ri mormori'. Nomor onne rahu woneme welneme woneme (666).

14

Pipdumane noro Nin ri

¹ Onne horu, ya'u do'on haida wali'ur. Ya'u po'on Pipdumane namririri lolo wo'or Sion, noro wewerre Nin ri riwan rahu weli'akka wo'akka (144.000). Lolo hi leren horhorok Pipdumane Naranne noro Aman Naranne. ² Ya'u derne lira ida nano a'am raram naise oir rulu lapa wauwau noro noho dildila lape. Lira i dederne onne naise ri nammori maha ra'aromo kecap. ³ Ya'u po'on ri riwan rahu weli'akka wo'akka (144.000) onne ramririri rahanara hanara worworu lolo Makromod Lalap Nin naikorono kalarna la lolo ha mormori wo'akka roro ri leleher lalapa onnenihe kalarna haenhi. Heri riwan rahu weli'akka wo'akka onnenihe mehe nauroin wakuku hanara onne, ri namehin ka. Nano ri na'akeme lolo noho wawan, hi penia Pipdumaneni pairedi rir okon de huri we'eredi hi nano makmaki nin hunukum me'e. ⁴ Hi kar lerwa'u hailai wake'e ono hi radiyaka kemen leke rira morimori moumou dewdewe. Hir lerno hi Pipdumaneni laa ewi-ewi. Nano ri noho wawan na'akeme, An hi'iyedi hi ramwali Nin ri ono An pairedi rir okon me'e, leke hi ramwali honoi kanani man ma'aruru rodi rala Makromod Lalap noro Pipdumaneni. ⁵ Hi ka rapoho wake'e, la kar hi'i yaksala ida.

Hophopon a'am raram wokelu man loikaru Makromod Lalap Lirna

⁶ Ya'u po'on hophopon a'am raram ida wali'ur liwar laa wawan wake'e. Ai nodi Makromod Lalap Lirna Wawa'an ma kan herre laa ewi-ewi eni. Ai naderre nadaul Lira Wawa'an onne laa ri man mori lolo noho wawan na'akeme: hair-hair, nohono, luhu-luhu, la wanakunu na'akeme. ⁷ An wakau naruri na'ahenia, "Mamka'uk Makromod Lalap la ma'uli masa'a Oin Naran man kulu narehi man lap narehi, ono Nina lere alam ho'ok kail ri na'akeme rakanedi me'e. Hoikani Ai ono Ai penia ma

* **13:10** Panaeku namehin: Inhoi nodi raa nesne ri, resne ai rodi raa haenhi.

nakuku noho la ma naleu a'am noro idewe lour la oir makan na'akeme!"

⁸ Onne horu, hophopon a'am raram rewro'o nine man lerno hi hophopon dedesne onne na'aheni, "Babel nadiporedi me'e! Kote man lalap wake'e onne nadiporedi la ri kan min lolo onne me'e, ono hi rakoko hair-hair yon peino hi Makromod Lalap. Manin Babel onne nori ri holi yaka leke yaka naise maekyak man nori ri nomun arak manha de holi diwar dawar!"

⁹ Enime'ede hophopon a'am raram rewkelu nine lerno hi hophopon woro'o onnenihe nodi lina naruri na'aheni, "Inhoi man hoikani ha mormori man ailanna onne noro nina aukerhe, la man lernaledi ha mormori onne nina tanada lolo ai leren me liman malanna, ¹⁰ na'amoli ai nomun Makromod Lalap Nina arak nini'i ma nulinu nawali Nina ahan man werek wake'e. Nin ahan ma ka namdaru, naise arak man ni'i ono kar wa'aha noro oire. Ende Ai nodi aiye noro lali hi'i apinpinha ri na'akeme man lerno hi ha mormori woro'o onne lolo hophopon a'am raram man moumou dewdewe noro Pipdumane kalarna. ¹¹ Aiye ma na'an hi onne mahun ha'a la wawan mamani. Lelere a'alam rira apinpinha kan ren laa ewi-ewi, ono hir hoikaniyedi ha mormori noro nin aukerhe, la hir kokaledi nin tanada lolo hi leren me liman malanne me'e."

¹² Enpenia mi man lerno hi Makromod Lalap yom mi akim nado'o. Lere mim lernala wewerek pananaka, ma'alap mi akim leke mamkene lerno hi Makromod Lalap Nin keneri hono'ok la mi akim namkene naili'il Yesus.

¹³ Onne horu i derne Lirida nano a'am raram na'ahenia, "Horokedi ha eniyeni: Nano lere eniyeni, ri man maki ono ramkene lerno hi Makromod, hi akin nahuwa'enedi!"

Roh Kudus walha na'ahenia, "Namlolo! Hir warnedi nano rir honowok man werek onne me'e, la Makromod Lalap nauroidi hi'ihewi hi ramkene howok Nin honowok nair de naledi hi ma'urinrinna mauwarwara me'e."

Ra'ili radai noho wawan ihin ennen

¹⁴ Onne horu, ya'u po'on wali'ur kakam wawarhida, la Ri ida naikokoro kakam onne po'on naise Ri Mormori Anan. * An nair karpuse mahe man rehi ara nine, la nasalsala sabit mololornida. Sabit onne nair rodi ra'ili radai. ¹⁵ Kan mahala hophopon namehin ida namhara nano Makromod Lalap Nina Romleu Lape wakau naruri na'ahenia, "Modi Num sabit onne ma'ili madai here, ono lere alam na'ili nadai noho ihin ennen rakanedi me'e!" ¹⁶ Kame'ede An wewhe nina sabit laa yawa idewe noho wawan ihin ennen ra'ili radaiyedi.

¹⁷ Enime'ede ya'u po'on hophopon a'am raram namehin namhara nano Romleu Lape man aile a'am raram onne. Ai onne nasalsala sabite mololornida haenhi. ¹⁸ Enla hophopon namehin ma nadedem hunuku aiye man aile honoi kanani onno namhara lolo onne. Ai napolu hophopon a'am raram ma nasala sabit onne naruri na'ahenia, "Wewhe numa sabite onne rosu anggur woi manina noho wawan here, ono woin aw'awar me'e!" ¹⁹ Kame'ede hophopon onne wewhedi nina sabite laa noho wawan leke rosu anggur woin nano hananne, la ra'uk loile bak raram leke hamar. Bak rodi hamar anggur onne nulinu nawali 'Makromod Lalap Nin ahane!' ²⁰ Ende anggur woi rorosu onnenihe hamar lolo bak man aile kote paharne onne. Rara ma namhara lolo onne wau naise oir wauwau man roromne na'ikeki meter woro'o* la ko'unne na'ikeki kilu rahu wokelu.

15

Hunukum wo'ikku man horu

¹ Ya'u po'on tanada namehin lolo a'am raram man lewlewen wake'e man hi'i ya'u polletilu. Hophopon a'am raram wo'ikku rodi molollo leke hi'i ri mormori noho wawan lernala hunukum wo'ikku man horu enihe. Hunukum wo'ikku man kauli'ur onne horuwedi, Makromod Lalap ka na'ahan me'e.

² Enine ya'u po'on ha ida naise kahi lapa rodi kokaka hi'ie ma nawa'aha aiye aile raramne. Lolo kahi ma naise kokaka onne arkanne, ya'u po'on ri nammori ramririri.

* **14:14** Dan. 7:13 * **14:20** 'Na'ikeki meter woro'o' onne wanakunu Yunani na'aheni 'rakan kude nin tome.

Ri onnenihe rehiyedi ara noro ha mormori man ailanna onne, ono hi ramhene hoikani ai noro nin aukerhe, la hi ramhene kokala nin tanada ma namwali nomor man herre ai naran onne. Man rehi ara onnenihe rasalsala kecapi man Makromod Lalap nanala hi eni. ³Hi rahinanara Musa, ma namwali Makromod Lalap Nin hophopon wahwahan, nin hanara noro Pipdumana Nin hanara. Hanara onne lirna na'aheni,

“Makromod Lalap,

O penia ma nodi molollo ma narehi la ma nalewen!

Om hi'i ha man lewlewen wake'e man hi'i mayai polletilu!

O mamwali Rai ma nodi molollo ri mormori noho wawan na'akeme!

Num hini'i na'akeme penia ha ma namdudu la ma namlolo.

⁴Makromod! Ri na'akeme lo'o ramka'uk O! Ri na'akeme lo'o wakunu Num ke'eke'el an'anha ma narehi la ma nalewen!

O mehe mamwali Makromod man Moumou Dewdewe.

Na'amoli ri mormori noho wawan na'akeme mai ra'uli rasa'a O,

ono hir do'onedi Numa hini'i wenewhe rahu ma namlolo me'e.”*

⁵Hi rahinara horu, ya'u po'on Makromod Nina Romleu Lape man aile a'am raram nin nike nahinariyedi. Rom onne wekel Makromod Lalap Nin Tenda haenhi. ⁶Hophopon a'am raram wo'ikku onnenihe rodi hunukum wo'ikku ramhara Nin Tenda mai paharne. Rira nainair wawarha ad'ada la irhun makan rodi kornelhe mahe pakpake. ⁷Hophopon a'am raram wo'ikku onne maiyedi paharn ne, ha mormori ida nano wo'akka onnenihe nala hi manuk mahe wo'ikku man penpenu noro Makromod Lalap Nin ahan. Makromod Lalap onne ik Makromod man mori laa ewi-ewi, ⁸la aiye mahu nano Makromod Lalap Nin siksika lerlere noro Nin ke'eke'el an'anha na'apenuwedi Nin Romleu Lapa onne. Kar huri ri mahaku laa Romleu onne raram hehen nanumene hunukum wo'ikku man hophopon a'am raram rorodi onne horu.

* 15:4 Kel. 15:1

16

Hophopon a'am raram kolo manuk man ihin naulinu nawali hunukum wo'ikku

¹Ya'u derne Lira lapida nano Makromod Lalap Nina Romleu Lapa na'aheni, “Lam koledi manuk wo'ikku onne ihin ma naulinu nawali Makromod Lalap Nina ahane laedi noho wawan!”

²Enine hophopon a'am raram dedesne lan koledi nin manuk ihin laa noho wawan. Ri man lernaledi ha mormori man ailanna onne nina tanada noro man hoikani nina aukerhe, na'akeme lernala wihul pohipohi man hi'i mahalarlarna ri.

³Hophopon a'am raram rewro'o nine koledi nin manuk ihin lolo kahi. Enime'ede kahi namwali rare ma naise ri man makiyedi rarna. Ha man mormori manina kahi raram enihe na'akeme maki horu.

⁴Hophopon a'am raram rewkelu nine koledi nin manuk ihin lolo oir wauwau noro oir makan na'akeme. Enime'ede na'akeme namwali rara. ⁵Kame'ede ya'u derne hophopon a'am raram ma nodi molollo oir na'akeme na'uli nasa'a Makromod Lalap na'ahenia,

“O mehe mamwali Makromod Lalap Man Moumou Dewdewe, man aile nano nonolu, la man Aile lere eni.

Hunukum man O mala laa noho wawan onne penia ma namlolo la ma namdudu,

⁶ono ri lolo noho wawan onnenihe resnedi Num ri,

la hir koledi Num nabi-nabi rarne! Eni penia lere eni mala rara hi romun.

Num panaeku onne wa'an la namlolo.”

⁷Ya'u derne wali'ur lira nano honoi kanani onno onneni na'ahenia,

“Namlolo! Makromod Lalap! Num ke'eke'el an'anha ma narehi la ma nalewen na'akeme!

Onum hunukum namlolo la namdudu!”

⁸Onne horu, hophopon a'am raram rew'akka nine koledi nin manuk ihin laa lere wawan, de nala molollo lere leke nodi hikanne harnedi ri mormori. ⁹Lere hikanne hi'i ri mormori na'akeme ramno'o horu la kemen apinpinha mamani, de hi ra'ihoru ra'idaru Makromod Lalap Oin

Naranne. Hi rauroin Ai nodi molollo apinpinha onne, maa hi kar herre rir morimori ma ka namlolo la ramhene ra'uli rasa'a Makromod Lalap ma nodi molollo ma narehi nalewen na'akeme.

¹⁰ Onne horu, hophopon a'am raram rewlina nina koledi nin manuk ihin lolo noho man ha mormori man ailanna onne nodi molollo. Idewe ri na'akeme man derne rakani ai minedi noho momohon, hi na'akeme ra'unihi namal ono kemen apinha wake'e. ¹¹ Enime'ede hir lokor hauk Makromod Lalap man aile a'am raram, ono hi kemen eren apipinha, maa ramhene herre rira morimori man ailanna onneni.

¹² Onne horu hophopon rewneme nine koledi nin manuk ihin laa oir wauwau ma naran Efrat eni. Idewe oir wauwau lalap onne namkisiyedi de ra'akenedi namwali kalla leke rai-rai roro rira ke'urauk nano noho-noho wali kimur mai lole. ¹³ Enla ya'u po'on hayakyaka wokelu naise na'oi dil'or'ore. Dedesne nine namhara nano nee lalapa onne nuranne, rewro'o nine namhara nano ha mormori dedesne man ailanna onne nuranne, la ida wali'ur namhara nano nin henemen* ma napoho nurane haenhi. ¹⁴ Hayakyaka wokelu onne hi'i ha man ri kan dodo'onnale makun. Hir laa rapolu rai-rai lolo noho wawan na'akeme maiwuku leke haul ara lapa. Hir hi'i ara rakan Lere Alam Lalap man Makromod Lalap Ma Nodi Molollo Narehi Nalewen Na'akeme niliyedi leke na'ahoruwedi Nin arwali na'akeme.

¹⁵ Makromod Yesus na'aheni, "Loi hon-orok wawa'an, ono mamlilinnohi Ya'u mai naise ri ma namna'a de mamlilinnohi mai! Rakan lere Ya'u mai eni, ri ma nadiyahaka nin morimori wawa'an, ai akin nahuwa'enedi. Ende madiyahaka wawa'an naise ri ma ka namkuru mahal, maa nair nin nainair mamani leke lo'o pelek nala'a, yon nawawa ono nadlelewhe!"

¹⁶ Hayakyak onnenihe poluwuku rai-rai de hir maiwuku onnida man rodi wanakunu Ibrani rapolu 'Harmagedon'.

¹⁷ Onne horu, hophopon rew'ikku nine koledi nin manuk ihin laa hulik loiloi kakam larlari. Enla ya'u derne Lir lapida namhara nano Makromod Lalap Nina

naikoronno man aile nina Romleu Lap raramne na'ahenia, "Ha rahu na'akeme kukkuku noknokor me'el" ¹⁸ Idewe noho lerlere noro noho dildile mamani, la rururuwai man lapa wake'e. Nano noho namwali me'ede rakan lere onne ri kan dodo'onala rururuwai man lap heheni makun! ¹⁹ Lere onne Makromod Lalap kan hamlinu nahenia manin kota Babel onne hi'i dohohala nammori me'e. Ende An hi'i hi romun arak nini'i nano Nin manuk ma naulinu nawali Nin ahan man werek wake'e. Ende kota lapa onne napye'eredi namwali wokelu la kota-kota lolo noho wawan na'akeme wo'or horu. ²⁰ Lere onne me'ede noho-noho keper mouwedi laa kahi raram, la wo'or-wo'or na'akeme kame'el. ²¹ Okon es waku lapa man werek lo'o kilu wellima nadiyaur nano a'am mai nalwalile ri mormori. Enpenia ri mormori lokor hauk Makromod Lalap ono nala hunukum man werek wake'e.

17

Kote Babel naho'ok naise maekyak

¹ Hophopon a'am raram ida nano wo'ikku ma nasala manuk wo'ikku onnenihe, kopur mai ya'u na'aheni, "I wal'u, mai nanu! Ya'u kukul ki o hi'ihewi Makromod Lalap lo'o hukum maekyake ma naran pe'eredi. Ai onne namwali kota lapa man aile lolo oir wauwau nammori wawan. ² Rai-rai lolo noho wawan na'akeme lernohi kota onne holi yak leke yak la hoikani aukerhe. Kote onne nori ri mormori na'akeme holi yak leke yak la hoikani aukerhe naise maekyak ma nori mo'oni romun arak leke manha de holi diwar dawar."

³ Enime'ede Roh Kudus nodi molollo maya'u, la hophopon a'am raram onne nodi ya'u laa noho mamun ma napro'uk. Min lolo enne ya'u do'on maeke ida naikokoro ha mormori man mere mohmohon ida. Ha mormori onne kemen horhorok naran mamani. Naran onnenihe ra'ihoru ra'idaru Makromod Lalap Naran. Ha mormori onne uluwakun wo'ikku la dudalle idaweli. ⁴ Maeke i dodo'on onne nair nainair au'au noro mere mohmohon la rodi mahe, mutiyare, noro waku man wella ai wawan ra'akeki kemen na'akeme,

* **16:13** Ha mormori man ailanna nin henemen ma napoho onne namnenehe ha mormori man ailanna ma namhara elimo'o onne. Po'on 13:11-17, 19:20, noro 20:10.

la ai nasalsala manuk mahe man penpenu noro nonomun man luli la man hi'i rin mahalarna. Nonomun onne naulinu nawali nin hini'i wenewhe man diwar dawar wake'e noro hini'i man morso man hi'i ri mahalarna. ⁵ Lolo maeke onne leren horhorok panaeku ma nasinuwar na'ahenia,

KOTE LALAP, BABEL!

RI MAN HOLI YAK LEKE YAK NA'AKEME INNA
LA NOHO WAWAN NIN DINIWAR DANAWAR
ONNO.

⁶ I do'on maeke onne manhedi ono ai nomunedi rara nano Makromod Lalap Nin ri mememen nammori ma nodi Yesus Lirnenihe. Do'on maeke onne, ya'u polletilu la mehe kakaiyedi ya'u.

⁷ Enime'ede hophopon a'am raram onne na'aheni maya'u, "Alhi'ihepe om polletilu la mehe kakaiyedi oe? Na'amolia ya'u konohi rir panaeku ma nasinuwar ki o. Panaeku onne na'ono maeke noro ha mormori man uluwakun wo'ikku la dudal idaweli onne.

⁸ Nonolu eni ha mormori onne mori, maa ors eni moluwedi me'e. Ka nalo'ol me'e ai namhara nano Lo'o Lalap man roromne kar ho'oknala, mene lernala hunukum laa ewi-ewi. Ri mormori lolo noho wawan ma naranhe kaale lolo *Horok Or'ori Dardari** man aiyedi nano noho eni ka namwali makun, lo'o polletilu po'on ha mormori onneni, ono nonolu eni an mori, maa ors eni kaale me'e, la lo'o hari wali'ur.

⁹ Inhoi loi honorok wawa'an, ai lo'o nauroin ha ma nasinuwar eniyeni nin panaeku. Ha mormori uluwakun wo'ikku onne naulinu nawali wo'or wo'ikku man maeke onne naikorle. Uluwakun wo'ikku onne namwali rai wo'ikku haenhi, maa ¹⁰ wolima makiyedi me'e, la ida mormori, la ida kan mai makun. Rakan lere an mai, ai nodi molollo, maa ka nalo'ol. ¹¹ Ha mormori man nonolu mori, maa ors eni moluwedi me'e onne namwali rai wo'aa nine. Maa ai onne namwali rai ida nano rai wo'ikku idedi onnenihe. Enla lere man horu eni an lernala hunukum laa ewi-ewi.

¹² Ha mormori dudal idaweli onne namwali rai idaweli, maa kar komdere makun. Lere hir kokala molollo leke ramwali rai, hi rodi molollo wewerre noro ha mormori onne, maa ka nalo'olo, lo'o

jam ida mehe. ¹³ Rai idaweli onnenihe rala kenekrohu wewerre nahenia rala rira molollo noro rira ruri ha mormori onneni. ¹⁴ Hi ra'ara roro Pipdumane, maa Pipdumaneni rehiyedi ara, ono Ai penia Makromon ma nodi molollo makromon na'akeme, la Rai ma nodi molollo rai na'akeme. Enla lere onne ri ma nornoro Pipdumaneni, hi ramwali Nin ri ma napoluwedi, la man niliyedi, la ma akin ramkene lerno hi Ai haenhi."

¹⁵ Hophopon a'am raram onne haul lira wali'ur na'ahenia, "Oir wauwau nammori man maekyake naikokoro onnenihe, naulinu nawali ri mormori noho wawan na'akeme: ma nano hair-hair, noho-noho, luhu-luhu, la ma nano wanakunu na'akeme. ¹⁶ Rakan ler ida ha mormori noro idewe rai idaweli onnenihe kar suk maekyaka onne me'e, de rore ra'ara. Hi rahoredi nin nainair, ra'enedi ihin heruwali, la harnedi kemen rehin.

¹⁷ Hir hi'i heheni ono Makromod Lalap hi'i hi lerno hi Nin raram nodi me'e. Onneni penia rai onnenihe rala rira molollo ha mormori onneni. Hir derne rakani ha mormori onne hehen nanumene Makromod Lalap Nin panaeku na'akeme kuku nokoredi.

¹⁸ Maekyak man om dodo'on onne naulinu nawali kota lalape ma nodi molollo komdere rai noho wawan na'akeme."

18

Kote Babel lernala hunukum

¹ Horu ne ya'u po'on hohopon a'am raram namehin ida kopur nano a'am raram. An mai ne, nodi molollo man rehrehle lewlewen la Nin siksik lerlere na'aropedi noho wawan. ² An wakau naruri na'ahenia,

"Babel nadiporedi me'e! Kote lape onne nadiporedi me'e! Ri mahaku kan min lolo onne me'e, la lere eni nediyomon ahuwain noro hayakyak-hayakyak man ailanna mamani suwsuwar lolo onne, Manu liwliwar man hi'i mahalarlarna ri suwsuwar lolo onne haenhi. ³ Kote Babel onne nadiporedi ono nin ri ken patal ri nano hair-hair na'akeme holi yak leke yak la hoikani aukerhe, naise maekyak ma

* **17:8** Lolo *Horok Or'ori Dardari* eni raram ri naran man lernala eni or'ori dardari ma kan horu horokedi me'e nano noho eni ka namwali makun. Po'onala 13:8.

nala nonomun mo'oni leke romun manha de hailai noro ai. Rai-rai lolo noho wawan lerno hi rir hini'i wewewhe haenhi, la ri na'akeme ma na'iwali noro ma na'olu hahaa lolo noho wawan na'akeme karu ono ri man minle Babel raram nodi weli hahaa man wella ai wawan mamani.”

⁴ Onne horu ya'u derne Lir namehin ida nano a'am raram na'aheni,

“Eih, mi man lerno hi Ya'u! Mamharedi kota onne here,

kalo'o lerno hi ne'en raramne rira dohohala,

la lernala hunukum man werek ma nano'onnyak hi,

⁵ ono hirira dohohala nammori rehi rahupu kulunne rakanedi a'am raram me'e.

Enla Makromod Lalap horhorok rir yakyak salsala onne na'akeme,

de na'akene nala hunukum hi me'e.

⁶ Ende na'amoli An herre walhedi kota onne namnenehe kota onne hi'i wewehedi ri namehin me'e.

Na'amoli An herre walha kota onne nin hini'i man ailanna onne rewro'o,

la na'akenedi nonomun man meru nala kota onne ma naruri rewro'o narehi ai nala ri namehin.

⁷ Babel ne'en raram onnenihe mori naise maeke ma na'akeki kemen herlei wake'e,

la hi'i wewhe inhawa-inhawa man ai raram nodi aimehi.

Enpenia hi'iyedi apinha la sus hi me'e,

ono hir holi kukulu lalap ra'aheni, 'Ai modi molollo naise rai maeke,

ai ka mamwalum, la kam lernala sus mak oire.'

⁸ Ende lolo lerida raram mehe kota Babel ne'en raram onne lernala apinpinha wo'operperi.

Ende Makromod Lalap nala kini'ir, sus

mak oire, noro roulare hi,

noro idewe aiye ma na'an kota onne, ono Ai man ho'ok kail hi nodi molollo ma narehi ma nalewen.”

⁹ Rai lolo noho wawan na'akeme man lerno hiyedi kota Babel, de holi diwar dawar la lerno hi rir suk aimehi, rakan lere onne hi rahere la akin wo'ir ono hir po'on aimahu nano aiye ma na'an kota onne. ¹⁰ Hi ramka'uk hunukum onne, de ramriryedi ko'ko'u, rahere ra'aheni,

“Idei! Kote Babel man lapa onne! Mayo'o wake'e! Lolo jam ida mehe an lernaledi hunukum!”

¹¹ Ri ma na'olu hahaa na'akeme sus mak oir rehi la ra'adididi, ono hir po'on kota lapa Babel onne nadiporedi. Hir sus ono kota ne'en raramne kar weli rira hahaa warna-warna me'e, naise: ¹² mahe, pere, waku man wella ai wawan, mutiyare, nainair man ma'aruru rodi tapi man wella ai wawan hihi'ie, tapi memere, noro tapi au'au. Hirira hahaa rodi au wala'ula'u hihi'ie, hahaa rodi leli ihi hihi'ie, au man wella ai wawan, pesi, pirmere, noro waku marmer. ¹³ Au ulik ma namina noro rampa-rampa namehin aile, ha man wola'ula'u, naise kemenyan noro mur. Rir anggur noro wuru, gandum noro oke aile. Hirira sapi noro pipdume, kude noro kerete, la hi ra'olu ri ma namwali hophopon, (namlolo, hi ra'olu rimorimori haenhi). ¹⁴ Ma na'olu hahaa enihe, hi akin woiredi ono Babel nadiporedi me'e de rahere ra'aheni,

“Hahaa man ma'aruru mi raram nodi onne na'akeme, kame'el.

Hahaa ma namwali minim linikir kanaru

noro hahaa rodi ra'akeki mi kemenhe molu mouwedi me'e.”

¹⁵ Ri ma na'oluwedi hahaa namansa lolo kota onne de karuwedi me'ene, ramriri ko'u ono ramka'uk aiye na'an hi haenhi. Hi rahere la sus mak oir mamani, ¹⁶ la ra'aheni,

“Idei! Idei! Kote lap eni nadiporedi me'eee!

Nonolu ai onne naise rai maeke man nair nainair man ma'aruru rodi tapi man wella ai wawan hihi'ie,

la nair nainair rodi tapi memere, tapi au'au hihi'ie,

la nodi mahe noro pere, waku man wella ai wawan, noro mutiyara ra'akeki kemen,

¹⁷ maa jam ida mehe nina linikir kanaru na'akeme onne, molu mouwedi!”

Ri ma nanoin kelen aran noro rira hehewek nanair lolo lour nine, ma namwali uluwakun kapal, man howok kapal, me man ha'anohi kapal, na'akeme ramriri ko'u. ¹⁸ Hir po'on aiye ma na'an kota onneni mahun ne, wakau ra'aheni, “Eih! Lolo noho wawan kota rahu ka

naise kota lape onneni!”¹⁹ Hir wahair apu uluwakun, sus mak oir mamani, la ra'adidi ra'aheni, “Idei! Idei! Kote lalapa onne mayo'o'edi me'eee! Nonolu man manarna kapal na'akeme karu horu nano ihin ennen rahue! Maa jamida mehe ha rahu na'akeme moluloinedi!”

²⁰ Ya'u derne Lir nano a'am raram wali'ur na'aheni,
“Manin a'am raram na'ahoru, mi akim nahuwa'anedi here,
ono Makromod Lalap na'apo'oredi kota Babel me'e.

Ende mi ma namwali Nin ri, roro hophopon ma nodi Lir Wawa'an eni, roro idewe nabi-nabi man loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan enihe, mi akim nahuwa'anedi here, ono Makromod Lalap naledi hunukum kota Babel herre walhedi rira hini'i weweha man yak ki mi me'e.”

²¹ Onne horu, hophopon a'am raram man lewlewen ida kikan waku lapida wakal laa kahi raram na'aheni,
“Kote lap Babel onne,

Makromod Lalap nodi rurilai na'akeperedi
naise waku onne wakaledi laa kahi raram de kak do'on me'e.

²² Ri ma nauroin na'aromo kecapi, ma nahinara, ma nou poloit, la ma nou kowuri
kaale lolo kota onne me'e.

Ri ma nauroin howok lewlewen ida naise nayapi nakar kaale lolo onne,
la maeke ma nodi waku kuku kele'uk kame'el.

²³ Ri kan lokon wadu mori lolo kota Babel me'e.

Ri kan hi'i yapi hohoo me'e.

Makromod Lalap hukum kota Babel naise onneni
ono nin ri ma na'olu hahaa enihe hi naran pe'eredi lolo noho wawan.

Hi rodi rir woroin hi'i u'ur leher kokwudi ri mormori na'akeme lolo noho wawan.

²⁴ Babel nin ri penia resnedi Makromod Lalap Nin ri roro man loikaru Makromod Lirna Wawan enihe.

Namlolo! Hi mehe resnedi ri na'akeme lolo noho wawan man resnedi nonolu eni.”

19

*Manin a'am raram rahinara, “Haleluya,”
ono Babel nadiporedi me'e*

¹ Hophopon a'am raram ma naruri onne wakunu horu ne, ya'u derne ri nammori lirna nano a'am raram wakau ra'aheni,
“Haleluya! Mai ka'uli kasa'a ik Makromod!,

ono Ai penia ma nala or'ori dardari ma kan horu maika,

Ai namwali Makromod Lalap man kulu narehi lap narehi,

la ma nodi molollo laa ewi-ewi!

² Ainina hono'ok kanail penia ma namdudu la ma namlolo!

Ai naledi hunukum maekyak lalapa onne me'e,

ono ai nano'onnyaka noho wawan nodi nina honoli diniwar danawar,

la nesne Makromod Lalap Nina hophopon wahwahan enihe.”

³ Ya'u derne wali'ur lir rahu onne ra'aheni,
“Haleluya!

Aiye ma na'an kota lalap onne mahun kan ren laa wawan laa ewi-ewi.”

⁴ Enime'ede ri leleher lalap werro'o wo'akka roro ha mormori wo'akka enihe wali yawa rahinonow ra'uli rasa'a Makromod Lalap ma naikoro Nin naikoronno onneni ra'aheni,
“Namlolo! Haleluya!”

Pipdumana Nina yapi

⁵ Onne horu ya'u derne Lira nano naikoronno onne wakau na'ahenia,

“Mi na'akeme ma namwali Nin hophopon wahwahan ma namka'uk Makromod Lalap,

Ma'uli masa'a Ai!

Mi na'akeme, man anulu panulu noro man lolo yawa,

ma'uli masa'a Ai.”

⁶ Horu ne, ya'u derne lirida naise ri nammori wakaukau. Rir wanakau onne naise oir wauwau nammori neknekir, la naise noho dildila lape. I derne hi ra'aheni,
“Haleluya! Ka'uli Kasa'a Makromod Lalap

ono Ai penia namwali Rai Ma Nodi Molollo Ma Narehi Ma Nalewen!

⁷ Ik akin nahuwa'anedi here,
mai ka'uli kasa'a Ai Oin Naran man kukulu lalap eni!,

ono Pipdumana Nina lere alam hohoo rakan dawakedi me'e, la Nina maeke namkenedi leke ho noro Ai me'e,

⁸ de an nair nainair lenan man mamamal, man mou, la man ad'ada."

(Nainair lenan onne penia naulinu nawali Makromod Lalap Nina ri mememen rira hini'i wenewhe ma namlolo enihe.)

⁹ Enla hophopon a'am raram onne na'aheni maya'u, "Horokedi lira eniyeni: Ri man Pipdumana polu lariyala laa Nina yapi hohoo onneni, akinhe nahuwa'enedi me'e."

Ai na'uwali lira wali'ur na'ahenia, "Horok eni penia Makromod Lalap Lirna ma namlolo."

¹⁰ Kame'ede ya'u laedi yawa lolo hophopon onne kalarna leke hoikani ai, maa ai na'aheni, "Yono! Yom hoikani ya'u! Hoikani Makromod Lalap mehe. Ya'u eni man howok Makromod Nina honowok naise o moro wallumhe man loikaru Makromod Lalap Lirna Wawan man Yesus konohiyedi mi me'eni. Ma'uli masa'a Makromod Lalap mehe, ono ik na'akeme konohi ri Makromod Lalap Lirna Wawan man Yesus konohiyedi maika me'e namnenehe nabi-nabi loikaruwedi nonolu eni."

Ri ma naikoro kuda wawarha rehiyedi ara Nin arwali

¹¹ Ka nalo'olala, ya'u po'on a'am raram nahinariyedi. Ya'u do'on kude wawarhida aile. Ma naikoro kuda onne naran 'Ma Namkene Hi'i Nin Nou' la 'Ma Namlolo' ono Ai nodi aki ma namdudu ho'ok kail ri, la hi'i ha ma namlolo mamani lolo ara.

¹² Makan naise ai lere la lolo uluwakun karpuspupus rai nin karpusa nammori. Lolo kemen horhorok Naran ida ai mehe nau-roin. ¹³ Nainair An nanair onne, rala kounedi rara me'e, la hi rapolu Ai 'Makromod Lalap Lirna Wawan.'

¹⁴ Ma nasala ke'urauk lolo a'am raram nammori lerno-hi Ai ha'a kuda wawarha mamani, la na'akeme nair nainair lenan wawarha man mamamal la man moumou. ¹⁵ Raa mololornida namhara nano Ai ma nair nainair rare mamani onne nuranne. Ai nodi raa onne rehiyedi ara noro hair-hair lolo noho wawan, la namwali Rai ma nodi molollo rehiyedi wonokon mermere. An

rehiyedi ara la hamaredi Nin arwali naise rin hammar anggur woi lolo bak raram. Nin hini'i onne naulinu nawali Makromod Lalap Ma Nodi Molollo Ma Narehi Ma Nalewen Nin ahan man werek wake'eni! ¹⁶ Horhorok naran aile Nina rain man sor-soru, la aile pahpaharne ma na'aheni:

RAI MA NAREHI RAI NA'AKEME!
MAKROMOD MA NAREHI MAKROMON
NA'AKEME!

¹⁷ Onne horu ya'u do'on hophopon a'am raram ida namriri lere wawan. An wakaukau naruri napolu manu liwliwar ma nadedem ra'an ha mormori man maki ihin kemen na'aheni, "Maiwuku leke lerno-hi yapi lapa man Makromod Lalap hihi'i eni. ¹⁸ Mai mo'on rai-rai roro uluwakun ara ihin kemenhe, mo'on ma nasala ke'urauk man lewlewen ihin kemenhe, mo'on kuda noro ma naikoro kuda ihin kemenhe. Mai mo'on ri mormori na'akeme ma namwali anulu panulu me man lolo yawa, noro ma namwali marna me ma namwali hophopon ihin kemenhe."

¹⁹ Ya'u do'on ha mormori man ailanna onne, noro rai-rai lolo noho wawan, roro rira ma nasala ke'urauk enihe lawuku ramkene ra'ara roro Ai ma naikoro kuda wawarha onneni noro Nina ma nasala ke'urauk enihe. ²⁰ Kame'ede Ai ma naikoro kuda onne keledi ha mormori man ailanna noro nin henemen. Hir mormori makun, maa Ai nodi hi laa sopoledi kahi aiye noro lali ma kan maki laa ewi-ewi raram. (Henemen onne penia ma nodi ha mormori ailanna onne nin molollo hi'i tanada man ri kan dodo'onkala makun. Nonolu ai onne wukupoho ri na'akeme man kokaledi ha mormori onne nin tanade noro man hoikaniyedi nin aukerhe me'e.)

²¹ Horu ne, Ai ma naikoro kuda onne nodi raa ma namhara nuranne nesne mouwedi rir ma nasala ke'urauk enihe, la manu liwliwar na'akeme mai ra'an ihin kemenhe.

20

Kristus nodi molollo lolo noho wawan anna riwan ida

¹ Onne horu, ya'u po'on hophopon ida kopur nano a'am raram nasalsala dasla lalapida noro konse man hari nike Lo'o Lalap man roromne kar ho'oknala onne. ² Hophopon onne kele nee lalapa man hi rapolu 'Nee Nonolu eni,' man waki

'Hayakyak Makromon,' me 'Setan' haenhi. An dasledi ne, ³ sopeedi laa Lo'o Lalapa onne raram, la konsedi nina nike leke yon wukupoho hair-hair lolo noho wawan hehen nanumene anna riwan ida horu. Makromod Lalap naledi kenekrohu me'e nahenia anna riwan ida horu huriyale tarana wali'ur.

⁴ Ya'u po'on rai-rai rir naikoronno wali'ur la ma naikokoro lolo onno onnenihe rodi molollo ho'ok kail ri. Ya'u po'on ri hamaran man nonolu uluwakunhe pekuwedi ono hi ka ramka'uk konohi ri Yesus Lirna Wawa'an noro Makromod Lalap Lirna Wawan eni. Hi ramhene hoikani ha mormori man ailanna onne noro nin aukerhe, la kar kokala nin tanada lolo hi liman me hi leren. Ende hir moriyedi wali'ur me'e, la roro Kristus rodi molollo wewerre anna riwan ida raram. ⁵ Lere onne penia lere dedesne ri man makiyedi ra'amori wali'ur. Maa anna riwan ida horu mene ri namehin man maki ra'amori wali'ur. ⁶ Ri man Makromod Lalap na'amori wali'ur lere dedesne onnenihe, akinhe nahuwa'enedi la hi mehe ramwali Nina pipi unulu wawi tanma'a man moumou dewdewe. Makmaki rewro'o nine ka nodi molollo hi me'e, maa hi ramwali imam-imam man ilitolle Makromod Lalap noro Kristus, la roro Kristus rodi molollo wewerre anna riwan ida raram haenhi.

Hukum Hayakyak Makromon

⁷ Anna riwan ida horu, hophopon a'am raram ida huriyedi Hayakyak Makromon nano dasleni. ⁸ Enine ai namhara Lo'o Lalap onne laa noho pa'i'ik rai pakakar wukupoho ri mormori lolo hair-hair na'akeme man rapolu 'Gog', noro 'Magog.' Hayakyak Makromon wukupoho hi leke lawuku ra'ara. Hi eniyenihe lawukuwedi ne, kar akinalahe. ⁹ Hi ramhara noho pa'i'ik rai pakakar maiwuku lupurala kote man Makromod Lalap nararamyakeni. Lolo kota onne Nin ri mai wukuwedi me'e, maa haida ka namwali Nin kota eni ono aiye kopur nano a'am mai na'an mouwedi man mai ra'ara onnenihe. ¹⁰ Enla Hayakyak Makromon man wukupohedi hi onne sopol laedi kahi man aiye noro lali mormori eni. Lolo kahi onne, ha mormori man ailanna onne noro nin henemen ma

napohe aiyedi me'e. Wokeluhe lernala apinpinha lelere a'alam rakan laa ewi-ewi.

Hunukum man horu

¹¹ Onne horu, ya'u po'on naikoronno wawarha lapida, la ya'u po'on Ai ma naikoro- role, la ya'u po'on a'am noro noho wawan idewe moluloinedi nano Ai kalarne me'e. ¹² Ya'u po'on ri man makiyedi na'akeme, ma na'ono noro man lolo yawa, ramririri aile naikoronno onne kalarna. Horok na'akeme man horokedi ri na'akeme rir hini'i wenewhe hariyedi, la horok namehin man wekel *Horok Or'ori Dardari* hariyedi haenhi. Makromod Lalap naho'ok nakailedi ri man maki na'akeme enihe namnenehe noro rira hini'i wenewhe man horokedi aile horok raram eni. ¹³ Enla ri man maki lolo lour, la man maki lolo ro man aiyedi Makmaki Onno onne, hi na'akeme ramririri naikoronno onne kalarne leke ho'ok kail hi namnenehe noro rira hini'i wenewhe haenhi. ¹⁴ Makmaki noro Makmaki Onno sopol laedi kahi man aiye mormori raram, la Hunukum eni namwali makmaki rewro'o nine. ¹⁵ Enla ri na'akeme ma naran kaale lolo *Horok Or'ori Dardari* onne, hir sopol laedi kahi man aiye mormori raram haenhi.

21

Noho worworu noro a'am worworu

¹ Onne horu, ya'u po'on wali'ur a'am noro noho wawan man worworu. A'am noro noho wawan dedesneni moluwedi me'e, la ka'u do'on lour me'e haenhi. ² Enla ya'u po'on kota Yerusalem Worworu man moumou dewdewe namhara a'am raram kopur nano Makromod Lalap. Kote onne ra'akenedi me'e, de po'on ma'aruru naise maeke man ra'akekeki nair nainair man ma'aruru ono namkenedi noro mo'oni ho, ³ la ya'u derne Lira naruri nano Nin naikoronno onne ma na'aheni, "Makaniyala! Ler eniyeni me'ede Makromod Lalap namkenedi holi wewerre noro ri mormori. Ai namkene holi wewerre noro hi, la hi ramwali Nin ri. Makromod Lalap mehen minwuku noro hi, la namwali hi Makromon. ⁴ Ai na'akisi rir mak oir na'akeme, la ri kan maki, ri akin kan woir, ri ka nahere, la ri ka nakni'ir me'e ono apinha rahu onne noho lo'olo'ol nine de moluloinedi me'e."

⁵ Ai ma naikoro naikoronno onne na'aheni wali'ur, "Po'onale! Lere eni ha rahu na'akeme Ya'u hi'i worworu." An hophon maya'u na'ahenia, "Horokedi ha eniyenihe ono wanakunu eni na'akeme namlolo la namwali kokkoo."

⁶ Kame'ede Ai na'aheni wali'ur, "Ya'u hi'i ha rahu horuwedi me'e! Ya amwali Alfa la Omega,* Man Dedesne la Man Horu. Inhoi man marou, Ya ala oir hi nano oir makan ma nala or'ori dardari ma kan horu eni. Oir onne Ya ala me'e, ka apanak mim pair.

⁷ Inhoi man rehiyedi ara noro Hayakyak Makromon ono ramkene lerno hi Ya'u, hir kokala ha wo'ira na'akeme man wa'an onne, la Ya amwali rir Makromod Lalap, la hi ramwali Ya an'u. ⁸ Maa, ri ma namka'uk lerno hi Ya'u, ma akin ka namkene naili'il Ya'u, man hi'i hini'i ma kan lolo ri raram, ma nesne ri, man holi yak leke yak, man hi'i u'ur leher, man hoikani lernulu aukerhe, la ma napoho, hi na'akeme Ya'u sopol laedi kahi man aiye noro lali mormori eni. Onne makmaki rewro'o nine."

Yerusalem Worworu

⁹ Lere onne hophopon a'am raram ida nano wo'ikku ma nasaledi manuk man penpenu noro Makromod Lalap Nin hunukum wo'ikku man horu onne, mai na'aheni, "Mai eni leke ya'u kukul maeke man ho noro Pipdumaneni ki o."

¹⁰ Enime'ede Roh Kudus nodi molollo maya'u, la hophopon onne nodi ya'u laa wo'or ida man kulu narehi. Min lolo onne an kukul maya'u Kota Yerusalem man moumou dewdeweni kopur nano a'am raram nano Makromod Lalap.

¹¹ Makromod Lalap Nina siksika lerlere hi'i kota onne siksika lerlere, la ad'ada naise deli waku man ma'aruru, waku yaspis, noro kokake man mou wake'e. ¹² Kota onne nina lukur lapa man kulu eni nina nike idaweli woro'o, la dohodoho nin hophopon a'am raram radiyakyake. Lolo nike nike enihe horhorok luhu Israel idaweli woro'o enihe naran. ¹³ Ende lolo kote waliwali nike idaweli woro'o aile, lolo wali kimur wokelu, wali warak wokelu, wali ra'i wokelu, la wali karanna wokelu.

¹⁴ Lukur lapa man kulu onne ra'ariri lolo

waku na'a'ar idaweli woro'o, la lolo waku na'a'ar onnenihe horhorok hophopon ma nodi Pipdumana Lirna Wawa'an idaweli woro'o eni naranhe.

¹⁵ Hophopon a'am raram man wakunu noro maya'u onne nasalsala au ke'eke'en mahe, leke nodi ho'ok kota onne noro nina nike noro nin lukur lapa man kulu enihe. ¹⁶ Kota onne narunne noro paharin namnenehe. An ho'ok kota onne ne, narunne stadia riwan idaweli woro'o (kilu 2.200), la paharin noro kulunne namnenehe noro narunne. ¹⁷ Mai an ho'ok lukur lapa onneni, hophopon a'am raram onne nodi ri morimori nin hono'okne, la lukur onne kulunne† limhi'u rahu weli'akka wo'akka (meter 65). ¹⁸ Kota nin lukur lapa onne rodi waku yaspis hihi'ie, la kota onneni rodi maha ihi hihi'ie penia po'on naholoredi waliwali naise kokake.

¹⁹ Waku na'a'ar idaweli woro'o onnenihe rodi waku man ma'aruru la wella ai wawan ra'akekie. Waku idaweli woro'o enihe ra'akeki heheni:

waku na'a'ar dedesne rodi waku mokmoke wekel waku yaspis, woro'o nine rodi waku mokmoke naise oir man rorom wekel waku nilam, wokelu nine rodi waku mokmoko wekel waku mirah, wo'akka nine rodi waku mokmoke naise penek wekel waku zamrud,

²⁰ wolima nine rodi waku memere ma nawa'aha noro wawarhe wekel waku unam,

woneme nine rodi waku mere mohmohon wekel waku sardis,

wo'ikku nine rodi waku mamarre wekel waku ratna cempaka,

wo'aa nine rodi waku mokmoke wekel waku beril,

wohii nine rodi waku mamarre ma naise kokaka wekel waku krisolit,

idaweli nine rodi waku mokmoke naise mu'u kawin wekel waku krisopras,

idaweli ida nine rodi waku mok au'au wekel waku lasuardi,

la idaweli woro'o nine rodi waku au'au man mou naise kokaka wekel waku kecubung.‡

²¹ Nike idaweli woro'o onnenihe dohodoho rodi mutiyara lapida hi'ie. Kalla

* **21:6** Po'onala catatan kaki ma aile 1:8. † **21:17** ee, ma'awalne ‡ **21:20** Horok Lapa, BIS 'Bahasa Indonesia Seharihari' wekel waku enihe naran heheni: 1-baiduri pandan, 2-nilam, 3-yakut, 4-zamrud, 5-baiduri sepah, 6-delima, 7-ratna cempaka, 8-pirus, 9-topas, 10-krisopras, 11-lasuardi, 12-kecubung.

lapa man aile kota onne rodi mahe ihi hi'ie penia ad'ada naholoredi waliwali naise kokake.

²² Ka'u do'on Makromod Lalap Nina Romleu lolo kota onne, ono kote raram na'akeme namwali Romleu rodi ra'uli rasa'a Makromod Lalap ma nodi molollo ma narehi ma nalewen noro Pipdumana onneni. ²³ Lolo kota onne lere noro wollo kaale, ono Makromod Lalap Nin siksik lerlere mehe na'aropo kota onne, la Pipdumana onne namwali nin wadu haenhi. ²⁴ Hair-hair na'akeme lalaa mamai lolo kakan onne, la rai-rai lolo noho wawan rodi rira linikir kanaru laa kota onneni. ²⁵ Lukur lapa nina nike enihe nahinari mamani, kar elek me'e, ono a'alam kaale me'e. ²⁶ Hi na'akeme rodi rira honoor hanawe noro rir linikir kanaru laa kota onne. ²⁷ Ri ma naran horhorok aile Pipdumana Nina *Horok Or'ori Dardari*§ meher lalaa mamai lolo kote raram onne, maa ri man hi'i ha man morso, hoikani aukerhe, ee wukupoho ri kar laa kota onne raram.

22

Oir wauwau ma nala or'ori dardari

¹ Onne horu, hophopon a'am raram onne kukul maya'u oir wauwau man mou naise kokake. Oir ma nala or'ori dardari onne wauwau nano Makromod Lalap noro Pipdumana Rira naikoronno onneni, ² laa wauwau lolo kalla lapa toro man aile Kota onne. Lolo oir waliwali, au'ono man woin ma nala or'ori dardari ri aile. Au'ono onnenihe wollo ida woi raram, de anna ida woi rewen idaweli woro'o, la kawin namwali awa'ar man hair-hair lolo noho wawan nair rodi rala ruri pe'el hi kemen. ³ Ri mahaku me haidahaida man Makromod Lalap lokoredi, kar huri minle Kota onne raram.

Enla Makromod Lalap noro Pipdumane Rir naikoronno aile kote raram, la Nina hophopon wahwahan enihe ra'uli rasa'a Ai lolo onne. ⁴ Hi meher po'on Makromod Lalap oin makan la Ai Naranne horhorok hi leren. ⁵ Lolo onne a'alam kame'el, de kar nair wadu noro lere me'e, ono Makromod

Lalap mehe na'aropo Kota onne. Makromod Lalap Nin ri enihe rodi molollo laa ewi-ewi.

Yesus Nin mamai eni

⁶ Enla hophopon onne na'aheni maya'u, “Wanakunu Lirna na'akeme om ded-erneni namlolo la na'akeme namwali kokkoo. Makromod Lalap man konohi Nina nabi-nabi inhawa namwali lere man mai, Ai penia hopon Nin hophopon a'am raram mai leke kukul Nin hophopon wahwahan enihe inhawe ma ka nalo'ol me'e namwali.”

⁷ Yesus na'aheni Nin ri na'akeme, “Makaniyala! Ka nalo'ol Ya'u mai me'e, la ri man derne nakani wanakunu Ya alahariyedi lolo Horok raram eniyeni, hi akin nahuwa'an wake'e!”

⁸ Maya'u, Yohanis, mehe do'on la derne ha eniyeni na'akeme horu, la'u kadi i e'u korno hophopon man kukul hahaa onnenihe kalarna leke hoikani, ⁹ maa ai namhene la na'aheni, “Yom hoikani ya'u! Ya'u me'ene, ya amwali hophopon haenhi naise o moro wallumhe ma namwali nabi-nabi, la noro ri na'akeme man derne nakani nounaku man aile Horok eni! Hoikani Makromod Lalap mehe!” ¹⁰ Ai na'aheni wali'ur, “Yono suwar Horok eni Lirna man Makromod Lalap nalhariyedi me'eni, ono ka nalo'ol me'e ha eniyenihe namwali. ¹¹ Ri man ailanna la ma akin morso na'amoli hir hi'i menmelollo rir suk aimehi mamani, maa mi man hi'i ha ma namlolo lolo Makromod Lalap kalarna, na'amoli mamkene hi'i ha ma namlolo mamani. Enla mi ma akin moumou dewdewe, na'amoli mim mori moumou dewdewe mamani.”

¹² Yesus na'aheni, “Makaniyala! Ka nalo'ol me'e Ya'u mai odi Ainu'u mahmaha kolkoli herre walha ri dohodoho rira hini'i wenewhe. ¹³ Ya amwali Alfa noro Omega!* Ya amwali Man Dedesne la Man Horu! Ya amwali Ma Nolu la Man Ka'uli'ur!”

¹⁴ Ri man pahar rira nainair hehen nanumene mou, hi akinhe nahuwa'enedi ono rira molollo aile lole Kota onne nin nike laa raram, la ra'an au woi nano au'ono ma nala or'ori dardari eni. ¹⁵ Maa ri man hi'i hahaa man morse, man hi'i u'ur leher, man holi diwar dawar, ma nesne ri, man hoikani lernulu aukerhe, roro man raram

§ 21:27 Po'onala 3:5. * 22:13 Po'onala catatan kaki ma aile 1:8.

nodi napoho mamani, hi onne ra'alehe molollo laa kota onne raram.

¹⁶ “Maya'u eni Yesus! Ya'u hoppedi Ainu'u hophopon a'am raram loikaru ha eniyeni na'akeme ki mi ma namwali kerei raramne. Ya'u eni rai Daud nin Upun Anan! Ya'u penia Kaliyoro ad'ada man ha'a noho roropo.”

¹⁷ Roh Kudus noro Pipdumana hono ra'aheni, “Mai here!” Lariyala man derne Lir eniyeni na'aheni, “Mai here!”

Enla inhoi man marou, lariyala mai nomun oir ma nala or'ori dardari eni. Oir eniyeni kar pair.

Lira man horu

¹⁸ Maya'u, Yohanis, a'ori honorok mi man dervedi wanakunu ya'u horokedi

lolo horok eniyeni ma na'ono hahaa ma namwali lere eni noro lere man mai. Horhorok! Inhoi na'uwali panaeku ida lolo Horok eni Lirna, na'amoli Makromod Lalap na'uwali apinpinha wo'operperi man aile Horok eni ai. ¹⁹ Enla inhoi sopedi panaeku ida nano Horok eniyeni, Makromod Lalap ka nala molollo ai holi lolo Kota man moumou dewdewe onne, la kan hurinohi ai na'an auwoi nano au'ono ma nala or'ori dardari eni man horokedi lolo horok eniyeni.

²⁰ Man loikaru wanakunu na'akeme eniyeni na'aheni, “Namlolo! Ka nalo'ol Ya'u mai me'e!”

Ya! Mai here, Makromod Yesus!

²¹ Na'amoli Makromod Yesus nala Nin rere'e haharu Nin ri na'akeme! Amin!